

שבוע פרשת בא

(22 - 28 January 2023)

כ"ט טבת - ו' שבט תשפ"ג

ספרי' - אוצר החסידים - ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

ברוקלין, נ.י.

סניף אה"ק כפר חב"ד

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

ה' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספות כמפורט בתוכן עניינים

סדר הנחת תפילין

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנץ החמה או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמניחים תפילין ומתפללים בהם.

משיחת י"א שבט תשכ"ח

בְּכָל לְבַבְכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם: וְנָתַתִּי מִמֶּנּוּ אֲרָצְכֶם בְּעֵתוֹ יוֹרָה וּמִלְקוֹשׁ, וְאֶסַּפְתִּי דִגְגָה וְתִירִשָׁךְ וְיִצְהָרְךָ: וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בַּשָּׂדֶךְ לְבִהְמֶתְךָ, וְאָכְלָתָּ וְשִׂבְעָתָּ: הַשְׁמִירוּ לָכֶם פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶם, וְסִרְתֶּם וּעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם: וְחָרָה אַף יי בְּכֶם וְעָצַר אֶת הַשְׁמִימִים וְלֹא יִהְיֶה מִמֶּנּוּ וְהֶאֱדַמָה לֹא תִתֵּן אֶת־יְבוּלָהּ, וְאֲבָרְתֶּם מִהָרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטְּבָחָה אֲשֶׁר יי נָתַן לָכֶם: וְשִׁמְתֶּם אֶת דְּבָרֵי אֱלֹהֵי עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וְקִשְׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל יְדֵיכֶם וְהָיוּ לְטוֹטְפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם: וְלִמְדֶתֶם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדָבָר בֶּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ, וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ, וּבְשִׁכְבְּךָ, וּבְקוּמְךָ: וְכִתְבְתֶּם עַל מְזוֹזוֹת בֵּיתְךָ, וּבְשַׁעְרֶיךָ: לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וְיָמֵי בְנֵיכֶם עַל הָאָדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יי לְאַבְרָהָם לֵאמֹר לְתֶת לָהֶם, בְּיָמֵי הַשְּׁמִימִים עַל הָאָרֶץ:

וַיֹּאמֶר יי אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר: דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִית עַל־כִּנְפֵי בְגֵדֵיהֶם לְדִרְתָּם, וְנָתַנּוּ עַל־צִיצִית הַכִּנֹּף פֶּתִיל תְּכֵלֶת: וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִית, וְרָאִיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יי, וְעָשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תִתּוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אֹתָם זָנִים אַחֲרֵיהֶם: לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וְעָשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתֵי, וְהִיִּיתֶם קְדֹשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם: אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם לֵהָיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים, אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם: אָמֵן:

נכון לומר קודם התפילה:

הָרִינוּ מִקְבֵּל עָלֵי מִצְוֹת עֲשֵׂה שֶׁל וְאַהֲבָתָ לְרַעְדָּ בְּמִוֶּדֶ: מַצְוָה לְהַתְפַּלֵּל בְּתַפִּילִין אֶת כָּל תְּפִילַת שַׁחְרִית כּוֹלֵל שִׁיעוּר תְּהִלִּים כְּפִי שְׁמִתְחַלֵּק לִימֵי הַחוּדוֹשׁ. יְהִי רָצוֹן מִלְפָּנֶיךָ יי אֱלֹהֵינוּ וְאַלֹהֵינוּ אֲבוֹתֵינוּ, שִׁכְנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, וְתֵן חֵלְקֵנוּ בְּתוֹךְךָ: אֵךְ צְדִיקִים יִדְּרוּ לְשִׁמְךָ, יִשְׁבוּ יִשְׂרָאֵל אֶת־פָּנֶיךָ:

טוב להרגיל עצמו לומר... נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

מִוֶּדֶה אֲנִי לְפָנֶיךָ מֶלֶךְ חַי וְקַיִם, שֶׁהַחֲזָרְתָּ בִּי נִשְׁמָתִי בְּחִמְלָה. רַבָּה אֱמוּנָתְךָ:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף!

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוְּנוּ לְהִנִּיחַ תְּפִלִּין:

הברכה השנייה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של יד לשל ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש.

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוְּנוּ עַל מִצְוֹת תְּפִלִּין:

ברכת התורה

צריך לזוהר בה מאוד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיכרך.

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בְּרוּךְ אַתָּה יי, נוֹתֵן הַתּוֹרָה:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יי אֱלֹהֵינוּ, יי אֶחָד:

בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאַהֲבָתָ אֶת יי אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לְבַבְךָ, וּבְכָל נַפְשְׁךָ, וּבְכָל מְאֹדְךָ: וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם, עַל לְבַבְךָ: וְשָׁנַתָּם לְבָנֶיךָ וּדְבַרְתָּ בֶּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ, וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ, וּבְשִׁכְבְּךָ, וּבְקוּמְךָ: וְקִשְׁרְתָם לְאוֹת עַל יָדְךָ, וְהָיוּ לְטַטְפֹּת בֵּין עֵינֶיךָ: וְכִתְבְתֶּם עַל מְזוֹזוֹת בֵּיתְךָ, וּבְשַׁעְרֶיךָ:

וְהָיָה אִם שָׁמַעְתָּ שִׁמְעוּ אֶל מִצְוֹתֵי אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוָּה אֶתְכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יי אֱלֹהֵיכֶם וּלְעָבְדוֹ,

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומש - חמישה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבדיל קופת צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרס... שכן יכול היה לקנות חיי נפש, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשי תיבות "לה"ו)) בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו ייהפך ל"חדר ובית של צדקה".

מזמורי תהלים

קכא

היאך יש מעלה בגן עדן התחתון ומשם עולה
לגן עדן העליון והיאך הקב"ה משגיח:

א שִׁיר לַמַּעֲלוֹת אֲשָׁא עֲיָי אֱלֹהֵהֶרִים
מֵאֵין יְבֵא עֲזָרִי: ב עֲזָרִי מֵעַם יְיָ עֲשֵׂה
שְׁמִים וְאֶרֶץ: ג אֲלֵי־תֵן לְמוֹט רִגְלֶךָ
אֲלֵי־גִנוֹם שְׁמֶרְךָ: ד הִנֵּה לֹא־גִנוֹם וְלֹא
יִישָׁן שׁוֹמֵר יִשְׂרָאֵל: ה יְיָ שְׁמֶרְךָ יְיָ צִלְךָ
עַל־יָד יְמִינֶךָ: ו יוֹמָם הַשֶּׁמֶשׁ לֹא־יִכְבֶּה
וְיָרֵחַ בַּלֵּילָה: ז יְיָ יִשְׁמְרֶךָ מִכָּל־רָע
יִשְׁמַר אֶת־נַפְשְׁךָ: ח יְיָ, יִשְׁמַר־צִאֲתֶךָ
וּבֹאֲךָ מַעֲתָה וְעַד־עוֹלָם.

קכב

מספר המשוור משבח ירושלים
והניסים שנעשו בירושלים:

א שִׁיר הַמַּעֲלוֹת לְדָוִד שְׁמַחְתִּי בְּאֲמָרִים לִי בֵּית
יְיָ גִּלְךָ: ב עֲמֻדוֹת, הָיוּ רִגְלֵינוּ בְּשַׁעְרֶיךָ יְרוּשָׁלַם:
ג יְרוּשָׁלַם תִּבְנִיָה כְּעִיר, שְׁחִבְרָה־לָהּ יַחֲדוֹ:
ד שֶׁשֶׁם עָלוּ שְׂבָטִים שְׂבָטֵי־יָהּ עֲדוֹת לְיִשְׂרָאֵל
לְהַדוֹת, לְשֵׁם יְיָ: ה כִּי שְׁמָה, יָשְׁבוּ כְּסָאוֹת לְמִשְׁפָּט
כְּסָאוֹת, לְבֵית דָּוִד: ו שְׁאֵל, שְׁלוֹם יְרוּשָׁלַם וְשָׁלוֹ
אֲהַבְיָךָ: ז יְהִי־שְׁלוֹם בְּחִילְךָ שְׁלוֹה, בְּאֶרְמֹנֶיךָ:
ח לְמַעַן, אֲחִי וְרַעִי אֲדַבְּרָה־נָּא שְׁלוֹם בְּךָ ט לְמַעַן,
בֵּית־יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֲבָקֶשָׁה טוֹב לָךְ:

נקודות משיחות קודש - מזמור קכא מתוך "תהילות מנחם"

ה - הוי' שמרך הוי' צלך על יד ימינך

ישראל פועלים ייחודים למעלה

ג. עפ"ז יש לבאר גם מ"ש במ"א בזהר¹ "תא חזי (בוא וראה), בין לעילא (בין למעלה בייחודים העליונים), בין לתתא (בין למטה בייחודים התחתונים), כל חד וחד בארחי' נטלא (כל אחד נוטל את השפע המתאים לו), ובארחי' יתבא (ובדרכו יושב ומקבל את השפע), ובארחי' אתער (ובדרכו הראוי לו מתעורר), ועביד מאי דעביד (ובדרכו עושה את מה שעושה)".

אולם כל שפעם וחיותם תלוי בעבודתם של ישראל, שכאשר הם עושים עבודתם כדבעי מתעוררים כל הייחודים בספירות שלמעלה ולמטה. ולכאורה הרי זה דבר פלא, איך יש כח באדם למטה לעורר את אור אין סוף להתלבש בספירות ולהתייחד איתם? ובפרט על פי המבואר בעץ חיים² "שאור אין סוף מאיר בחכמה בקירוב מקום, ובבינה בריחוק מקום, ובז"א ע"י חלון, ובמלכות ע"י נקב, ומאצילות לבי"ע ע"י פרסא"³, כיצד יש בכוחו של האדם להמשיך את אור אין סוף בספירות אלו?

אך עפ"י המבואר לעיל בפירוש "הוי' צלך", שכח זה אינו מצד סדר השתלשלות, אלא למעלה מסדר השתלשלות. מובן, שבכח הקיום תורה ומצוות, שהם גילוי של חכמתו ורצונו שלמעלה מהעולמות, יש יכולת להאדם לפעול שהאור אין סוף ברוך הוא יהי' בקירוב בכל העשר ספירות⁴.

(1) ח"ג קכ, ב.

(2) שער דרושי אבי"ע פ"א (ופי"ג. ופי"ד). שער סדר אבי"ע פ"א (ופ"ב).

(3) נתבאר בהרחבה בסה"מ תרכ"ט ע' שמז ואילך. אוה"ת על מארז"ל וענינים ע' קעט ואילך. שם קפד ואילך.

(4) מד"ה ובחמשה עשר יום ה'תש"ל.

תוכן עניינים

מתורת רבותינו נשיאי חב"ד

אדמו"ר הזקן

- 228..... שולחן ערוך עם הערות וציורים
229..... שולחן ערוך לפי לוח 'רב יומי'
232..... תורה אור

אדמו"ר האמצעי

- 234..... תורת חיים.

אדמו"ר ה'צמח צדק'

- 236..... דרך מצוותיך.

אדמו"ר מוהר"ש

- 236..... תורת שמואל תרל"ג.

אדמו"ר מוהרש"ב

- 237..... ספר המאמרים - המשך תער"ב.

אדמו"ר מוהריי"צ

- 238..... ספר המאמרים - תרפ"ט.
239..... לקוטי דיבורים - בלה"ק.
241..... אגרות קודש - כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ.

הוספות

- 59..... ילקוט לוי יצחק על התורה
61..... ילקוט גאולה ומשיח על הפרשה
189..... נביאים וכתובים
199..... עין יעקב - מסכת ברכות
245..... חומש לקריאה בציבור
253..... קריאת התורה למנחה בשבת קודש
254..... לוח זמנים
255..... סדר הדלקת נרות לערב שבת קודש

מאמרי ושיחות הרבי

מאמר דא"ח

- ד"ה באתי לגני אחותי כלה, יו"ד שבת ה'תשכ"ג..... 6

התוועדות

- ר"ד ש"פ בא, ו' שבת, ה'תשי"ב..... 29
שיחת ש"פ בא, ו' שבת, ה'תשכ"ה..... 30
משיחות יום ד' פ' בא, ג' שבת וש"פ בא, ו' שבת, ה'תשנ"ב..... 35

לקוטי שיחות

- בא, כרך טז, ג..... 48
יו"ד שבת, כרך טז..... 53

שיעורים יומיים ע"פ תקנת רבותינו נשיאינו

- חומש יומי - פרשת בא..... 62
לוח לתהלים היומי..... 94
תניא יומי..... 95
לוח 'היום יום'..... 107

רמב"ם

- הלכה יומית לעיון ברמב"ם..... 110
שלושה פרקים ליום..... 114
פרק אחד ליום..... 170
ספר המצוות..... 186

לימוד מהולק לפי ימים

- משניות עם ביאור קהתי - מסכת שבת/עירובין..... 191
גמרא עם ביאור - מסכת נדרים..... 200
גמרא עם ביאור - מסכת נזיר..... 212
שולחן ערוך הרב - לפי לוח 'רב יומי'..... 229

לקוטי דיבורים בעמוד 239

מדור חדש

דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות המוציאים לאור, שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי

סדר מפורט ליום העשירי

ב"ה, ראש חדש שבט, ה'תשי"א
ברוקלין, נ. י.

אל אני"ש, תלמידי התמימים, אל המקושרים
או השייכים אל כ"ק מו"ח אדמו"ר
זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע הכ"מ, ה' עליהם יחיו

שלום וברכה!

במענה על שאלת רבים אודות סדר מפורט ביום העשירי בשבט הבע"ל, הוא יום היארצייט של כ"ק מו"ח אדמו"ר
הכ"מ, הנני בזה להציע:

בשבת קדש שלפני היארצייט ישתדלו לעלות לתורה.

אם אין מספר העליות מספיק - יקראו בתורה בחדרים שונים, אבל **לא להוסיף** על מספר הקרואים.

ישתדלו שמפטיר יהי הגדול שבחבורה - בריצוי רוב המנין - או על פי הגורל.

יבחרו וירימו מי שיתפלל לפני התיבה ביום היארצייט, ונכון לחלק שיתפלל אחד ערבית, שני - שחרית, שלישי -
מנחה כדי לזכות בזה מספר יותר גדול של אני"ש.

להדליק נר שידלק כל המעת לעת. אם אפשר בקל - נר של שעוה.

בשעת התפלות ידלקו חמשה נרות.

אחר התפלה (בבקר - אחר אמירת תהלים) ילמוד (יסיים) המתפלל לפני התיבה פכ"ד דכלים ופ"ז דמקואות.
אחי"כ יאמר המשנה ר' חנניא בן עקשיא כו' ויאדיר.

בלחש - איזה שורות בתנאי, קדיש דרבנן.

אחר תפלת ערבית - יחזרו חלק מהמאמר דיום ההסתלקות (ד"ה באתי לגני, נדפס בקונטרס ע"ד בע"פ. ואם אין
מי שיחזור בע"פ ילמדוהו בפנים. וכן אחר תפלת הבוקר.

ולסיימו אחר תפלת מנחה.

בבוקר קודם התפלה - פרק תנאי. וכן לאחר תפלת מנחה.

בבוקר קודם התפלה ירים כל אחד תרומה להענינים השייכים לנשיאנו, הוא כ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ, **בעד עצמו**
ובעד כל אחד מבני ביתו שיחיו, וכן קודם תפלת מנחה.

לאחר תפלת הבוקר וחזרת הדא"ח - יקרא כל אחד פ"ג (כמובן בחגירת אבנט). אלו שזכו להכנס ליחידות, או עכ"פ
לראות את פני כ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ - יצייר עצמו, בעת קריאת הפ"ג, כאלו עומד לפניו. להניח הפ"ג אחי"כ בין דפי
מאמר, קונטרס וכו' של תורת כ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ. ולשלחו (אם באפשרי **בו ביום**) על מנת לקראותו על ציון שלו.

במשך המעת לעת - ללמוד פרקי המשניות של אותיות השם.

במשך המעת לעת - לעשות התועדות.

לקבוע שעה במשך המעת לעת - לבאר לבני ביתו שי' אודות כ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ ועבודתו אשר עבד בה כל
ימי חייו.

במשך המעת לעת - לבקר (אלו הראויים לזה) בבתי הכנסיות ובבהמ"ד אשר בעיר לחזור שם מימרא או פתגם
מתורתו של כ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ, לבאר אודות אהבת **כל ישראל** שלו, להודיע ולהסביר תקנתו ע"ד אמירת
תהלים, לימוד חומש עם פירש"י - ובמקומות המתאימים - גם ע"ד לימוד התנאי כפי שחלקו לימות השנה. - אם
באפשרי לעשות כל הנ"ל מתוך התועדות.

במשך המעת לעת - לבקר (המוכשרים לזה) במקום כנוסי הנוער החרדי - ולהשתדל, ככל האפשרי בדרכי שלום,
גם במקום כינוסי הנוער שלעת עתה עדיין אינו חרדי - ולבאר להם איך שחבה יתירה נודעת להם תמיד מאת כ"ק
מו"ח אדמו"ר הכ"מ, לבאר להם את אשר תבע מהם והתקוה והבטחון אשר בטח בהם, אשר סוף סוף ימלאו את
תפקידם בהחזקת היהדות והפצת התורה בכל המרץ החום והחיות שהם מסגולת הנוער.

מובן אשר, אם זהו מתאים לתנאי המקום, ימשיכו בכל הנ"ל בימים אשר אחרי היארצייט ובפרט ביום הש"ק
שלאחריו.

והוי' יחיש ביאת גואלנו והקיצו ורגנו שוכני עפר, ונשיאנו, הוא כ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ, בעל ההילולא, בתוכם
ישמיענו נפלאות וינהלנו בדרך העולה בית א-ל.

מנחם מענדל שניאורסאהן

מאמר דא"ח

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 נאמר בשיר השירים שה'דוד', ובנמשל הקדוש ברוך הוא אומר ל'כלה',
2 ובנמשל בני ישראל:
3 **בַּאֲתִי¹ לִגְנִי אֲחוֹתִי כָּלָה². וּמִבֵּיא כְּבוֹד קְדוּשַׁת מוֹרִי וְחֻמִּי**
4 **אֲדַמּוּר³ בְּעַל הַהִילּוּלָא** הרבי הרי"צ שו"ד שבת הוא יום הסתלקותו
5 (בשנת תש"י) **מָה שְׁאָמְרוּ**
6 **בַּמִּדְרָשׁ³ בְּפִירוּשׁ בַּאֲתִי לִגְנִי,**
7 **לִגְנוּנִי,** מקום ההתייחדות שלי,
8 ו'באתי לגני' פירושו באתי, היינו חזרתי
9 **לְמָקוֹם שֶׁהָיָה עֵיקְרִי בַּתְּחִלָּה,**
10 **דְּעֵיקְרִי שְׂכִינָה בַּתְּחִתּוֹנִים**
11 **הָיְתָה,** בתחילת הבריאה, עיקר גילוי
12 והשראת השכינה היה דוקא בעולם
13 הזה, העולם הנחות והתחתון ביותר
14 **וְאַחַר כֵּן הִנֵּה עַל יְדֵי**
15 **הַחֲטָאִים** שחטאו בני האדם במשך
16 הזמן, **הִחַל מֵאֲדָם הָרִאשׁוֹן,**
17 בחטא עץ הרעת, **וּלְאַחֲרֵי זֶה**
18 **בְּמִשְׁךְ שְׂבָעָה דּוֹרוֹת** היו חטאים
19 נוספים, **סִילְקוּ הַחֲטָאִים** את
20 **הַשְּׂכִינָה** וגרמו שהשכינה תעלה
21 **מִלְמַטָּה לְמַעְלָה,** על ידי חטא
22 הראשון, השכינה עלתה מהארץ לרקיע
23 הראשון, על ידי חטא השני, השכינה
24 עלתה מהרקיע הראשון לשני וכן
25 הלאה עד שנסתלקה ועלתה לרקיע
26 השביעי **וְאַחַר כֵּן שְׁבַע צַדִּיקִים**
27 גרמו את הורדת השכינה בחזרה,
28 **הַתְּחִיל אַבְרָהָם לְהוֹרִיד אֶת**
29 **הַשְּׂכִינָה מִלְמַעְלָה לְמַטָּה,** מהרקיע השביעי לרקיע השישי **עַד**
30 **מִטָּה,** שהוא השביעי לאברהם אבינו, (אברהם יצחק יעקב לוי קהן)
31 עמרם-משה, **וְכָל הַשְּׂבִיעִינִי חֲבִיבִין⁴** (כדברי המדרש על הכתוב בתורה
32 לגבי ראש השנה 'בחדש השביעי באחד לחדש': כל השביעין חביבין לעולם,
33 למעלה השביעי חביב, שמם ושמי השמים ורקיע ושחקים וזבל ומעון וערבות
34 וכתוב "סולו לרוכב בערבות ב"ה שמו", בארצות שביעית חביבה, ארץ אדמה
35 ארקא גיא ציה נשיה תבל וכתוב "והוא ישפוט תבל בצדק דין לאומים
- במישרים", בדורות שביעית חביב, אדם שת אנוש קינן מהללאל ירד חנוך
וכתיב "ויתהלך חנוך את האלקים", באבות שביעי חביב, אברהם יצחק ויעקב
לוי קהן עמרם משה וכתוב "ומשה עלה אל האלקים", בבנים השביעי חביב,
שנאמר "דוד (הוא) השביעי", במלכים השביעי חביב, שאול איש בושת דוד
שלמה רחבעם אביה אסא וכתוב
"ויקרא אסא אל ה'", בשנים שביעי
חביב, שנאמר "והשביעית תשמטנה
ונטשתה", בשמיטין שביעי חביב,
שנאמר (ויקרא כה, י') "וקדשתם את
שנת החמישים", בימים שביעי חביב,
שנאמר "ויברך אלקים את יום
השביעי", בחדשים שביעי חביב,
שנאמר "בחדש השביעי באחד
לחדש", שהוריד משה רבינו את
השכינה מרקיע הראשון
לָאָרֶץ, שָׁזָהוּ שָׁאֵז בימי משה
רבינו נֶאֱמַר בתורה הַצִּיּוּנִי על
עשיית משכן ובית מקדש וְעָשׂוּ לִי
מִקְדָּשׁ וְשִׁכְנִתִּי בְּתוֹכָם⁵,
שָׁהוּא עֲנִין דִּירָת גִּילּוֹי והשראת
השכינה בַּתְּחִתּוֹנִים בארץ
התחתונה, כפי שהיה בתחילת הבריאה
ש'עיקר שכינה בתחתונים היתה'
וכמבואר במאמרי 'באתי לגני'
שהמטבת השכינה לארץ היתה במתן
תורה אבל כדי שהדבר יהיה בקביעות,
נצטוו בני ישראל 'ועשו לי מקדש'.
וְעֲנִין זֶה של 'דירה' לקדוש ברוך
הוא בארץ התחתונה נַעֲשֶׂה נִפְעַל עַל יְדֵי עֲבוֹדַת ה' של בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל, כְּהַדְיוּק שמדייקים בפסוק זה וְשִׁכְנִתִּי בְּתוֹכָם, שלכאורה
מאחר ש'מקדש' הוא לשון יחיד, היה צריך הכתוב לומר 'ושכנתי בתוכו',
ומכך שנאמר 'בתוכם' למדים שהכוונה היא בְּתוֹף כָּל אֶחָד וְאַחֶד⁶
מבני ישראל, שְׂמִמְשִׁיכִים בני ישראל על ידי עבודתם ממשיכים ומורידים
את השכינה מלמעלה למטה שְׂתַהֲיָה הַשְּׂכִינָה שׁוֹכֶנֶת לְמַטָּה, כפי
שיבואר עוד להלן.

(*) בהמאמר צוינו כמה מראש-מקומות (א"ז) — ע"פ רשימת כ"ק אדמו"ר שליט"א בכתי"ק. (1) מאמר זה מיוסד בעיקרו על הפרק הי"ג מהמשך באתי לגני ה'שית'. (2) שה"ש ה, א. (3) שהש"ר עה"פ. (4) ויק"ר פכ"ט, יא. (5) תרומה כה, ח. (6) הובא בשם רז"ל בלקו"ת ר"פ נשא כ, סע"ב. ובכ"מ. וראה ראשית חכמה שער האהבה פרק ו קרוב לתחילתו (ד"ה ושני פסוקים). אלשיך תרומה כה, ח. של"ה סט, א רא, א. שכה, ב. שכו, ב. וראה לקו"ש חכ"ו ע' 173 הערה 45.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 דְּהִנֵּה, כָּל־לֹת הָעֲבוּדָה דְּוַעֲשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ קָאֵי עַל
2 עֲשִׂיתִי הַמִּשְׁכָּן, וְרַק אַחֵר כֵּךְ, בּוֹמֵן מֵאוּחַר יוֹתֵר נִבְנָה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ,
3 שְׁעַל זֶה עַל עֲשִׂיתִי הַמִּשְׁכָּן נֶאֱמַר⁷ בְּתוֹרָה הַצִּיּוּי וְעֲשִׂיתִי אֶת
4 הַקְּרָשִׁים לְמִשְׁכָּן עֲצֵי שִׁטִּים עוֹמְדִים, וְכַמְבוּאָר בְּאוּרֻכָּה
5 בְּהֶמְשָׁךְ⁸ קְבוּצָת מֵאֲמָרִים הַבְּאִים
6 בַּחֲמִשָּׁן אַחַד, דִּיבּוּר הַמַּתְחִיל 'בִּאתִי
7 לִגְנִי' שֶׁל הַרְבֵּי הַרִּי"צ (שְׁנַמְסַר עַל יְדוֹ
8 לְפָרְסוֹם לְקִרְאָת יוֹם יו"ד שֶׁבֶט תש"י)
9 שְׁעִיקָר הָעֲבוּדָה שֶׁהִיוּ עוֹבֵד
10 אֶת ה' בְּעוֹלָם הַזֶּה הִיא לַעֲשׂוֹת
11 מִשְׁטוֹת שְׁלֵמָה מִטַּעַם וּדְעָת (שְׁעַל
12 כֵּךְ רּוֹמֵז לִשׁוֹן הַכְּתוּב 'שִׁטִּים')
13 דְּלַעֲוִמַת זֶה, שֶׁל הִיפֵךְ הַקְּדוּשָׁה
14 הַנִּקְרָאֵת 'לַעֲוִמַת זֶה' עַל פִּי לִשׁוֹן
15 הַכְּתוּב בַּקֹּלָה 'בְּיוֹם טוֹבָה הִיָּה בְּטוֹב
16 וּבְיוֹם רָעָה רָאָה גַם אֵת זֶה לַעֲוִמַת זֶה
17 עֲשֵׂה הָאֱלֹקִים' שְׁטוֹת דְּעוֹלָם,
18 שְׁהִיא בְּנִיגוּד לְרִצּוֹן הָאֱלֹקִי כְּדִבְרֵי
19 חֲכָמֵינוּ ז"ל (הַנֶּאֱמָרִים בַּמֶּאֱמָר 'בִּאתִי
20 לִגְנִי הַנּוֹכַח' אֵין אָדָם עוֹבֵר עֲבִירָה
21 אֲלָא אִם כֵּן נִכְנַס בּוֹ רוּחַ שְׁטוֹת,
22 לְהַפּוֹךְ שְׁטוֹת זֶה שִׁיְהִיָּה שְׁטוֹת
23 דְּקְדוּשָׁה, שֶׁבִּמְקוֹם שְׁטוֹת שֶׁל
24 הָעוֹלָם, לְמַטָּה מִטַּעַם וּדְעָת, תִּהְיֶה
25 עֲבוּרָת ה' בְּאוֹפֵן שֶׁל שְׁטוֹת דְּקְדוּשָׁה,
26 לְמַעַל מִטַּעַם וּדְעָת, וְזֶה גַם עֲנִין
27 הַתּוֹכֵן הַפְּנִימִי שֶׁל הַקְּרָשִׁים מִעֲצֵי
28 שִׁטִּים שֶׁמֵּהֶם נַעֲשֶׂה הַמִּשְׁכָּן, קָרָשׁ
29 אוֹתִיּוֹת שֶׁקָר בְּשִׁנּוּי הַיְּפוּךְ הַסֵּדֶר,
30 הֵינּוּ, שְׁמִשְׁקָר הָעוֹלָם הַמַּעֲלִים
31 וּמַסְתִּיר עַל הָאֱמֶת הָאֱלֹקִית וְעִמִּידוֹ
32 בְּנִין שִׁיְהִיָּה מִקְדָּשׁ וּמִשְׁכָּן לוֹ
33 יִתְבָּרֵךְ וּבִמְקוֹם הַהֶעֱלָם יִהְיֶה בְּעוֹלָם
34 גִּילּוֹי אֱלֹקוֹת.
35 וְעִנֵּינוּ שֶׁל הַמִּשְׁכָּן כִּפִּי שְׁהוּא מִשְׁתַּקֵּף וּבֵא לִידֵי בִטּוֹי בְּעֲבוּדָה דְּכָל
36 אֶחָד וְאֶחָד (כִּלְשׁוֹן הַכְּתוּב שְׁעַל יְדֵי עֲשִׂיתִי הַמִּשְׁכָּן יִהְיֶה וְשִׁכְנִיתִי
37 בְּתוֹכָם, בְּתוֹךְ כָּל אֶחָד וְאֶחָד) הוּא הַקְּרִירוֹב שֶׁהָאֵדָם מִתְקָרֵב
38 לְאֱלֹקוֹת, שְׁזֶהוּ הַטַּעַם הַפְּנִימִי לִכְךָ שְׁעִיקָר הָעֲבוּדָה שֶׁעָבְדוּ הַכַּהֲנִים
39 בְּמִשְׁכָּן הָיְתָה עֲבוּרָת הַקְּרִיבָנוֹת, שְׁהוּא הַמִּשְׁמַעוֹת הַרוּחָנִית שֶׁל
40 עֲבוּרָת הַקְּרִיבָנוֹת הִיא עֲנִין קְרִירוֹב לְאֱלֹקוֹת שֶׁל כָּל הַכַּהֲנוֹת (כְּמוֹ
41 שִׁכְתָּב הַבְּחִי"י⁹ וְזֶה לִשׁוֹנוֹ, בְּתוֹךְ שֶׁאֵר דְּבִרּוֹ: "... וְהִנֵּה כָל מִדָּה וּמִדָּה

הִיָּתָה מִסְתַּפַּקָת מִן הַקְּרִיבָנוֹת, וְהַכּוֹנוּהָ לְהַמְשִׁיךְ וּלְהִנָּחֵם הָרוּחַ הָעֲלִיּוֹן בַּמִּדּוֹת
וְלִהְיוֹת הַמִּדּוֹת אֵלָיו וְזֶהוּ הַיְּחִיד, וְזֶהוּ לִשׁוֹן 'תִּשְׁמְרוּ לַהֲקִירֵב לִי', לֹא אִמַּר
לְקִרֵב אֲלָא לַהֲקִירֵב, כְּלוֹמַר לַהֲקִירֵב לִי הַכַּהֲנוֹת וְהַמִּדּוֹת, וְלִכְךָ נִקְרָא קְרִיבָן
שְׁהוּא קְרִיב הַכַּהֲנוֹת וְהַמִּדּוֹת..."), וּבְאוּרֻכָּה שְׁעוֹלִים הַכַּהֲנוֹת הַמִּתְקָרְבִים
לְאֱלֹקוֹת עַד רְזָא הַסֵּדֶר דְּאֵין
סוּף¹⁰ (כִּלְשׁוֹן הַזֶּהוּר 'רְזָא דְקוֹרְבָנָא
עוֹלָה עַד רְזָא דְאֵין סוּף'), וְעַל יְדֵי
זֶה עַל יְדֵי הַקְּרִיבָנוֹת שֶׁעִנֵּינָה
הִיא הַתְּקָרְבוֹת לְאֱלֹקוֹת בְּדֶרֶךְ הָעֲלָא
מִלְמַטָּה לְמַעַלָּה, בְּתַהֲלִיךְ שֶׁתְּחִילָתוֹ
מִצֵּד הָאֵדָם, נַעֲשִׂית אַחֵר כֵּךְ
הַמִּשְׁכָּה וּגִילּוֹי שֶׁל הָאֱלֹקוֹת
מִלְמַעַלָּה לְמַטָּה, בְּתַהֲלִיךְ
שֶׁתְּחִילָתוֹ הוּא מִצֵּד הָאֱלֹקוֹת שְׁזֶהוּ
עֲנִין הַתּוֹכֵן הַפְּנִימִי שֶׁל דְּבִרֵי חֲכָמֵינוּ
ז"ל שְׁעַל הַקְּרִיבָנוֹת נֶאֱמַר 'רִיחַ נִיחוּחַ'
כִּי הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא אוֹמֵר עַל מַעֲשֵׂה
הַקְּרִיבָנוֹת נַחַת רוּחַ לְפָנַי
שְׁאֲמַרְתִּי וְנַעֲשֶׂה רְצוֹנִי¹¹,
וְהֵינּוּ שֶׁמַּעֲשֵׂה הָאֵדָם בְּעֲבוּרָת
הַקְּרִיבָנוֹת מִלְמַעַלָּה לְמַטָּה גּוֹרֵם נַחַת
רוּחַ לְמַעַלָּה וְכַתּוּבָא זֶהוּ יֵשׁ הַמִּשְׁכָּה
שֶׁל הָאֱלֹקוֹת מִלְמַעַלָּה לְמַטָּה.
וּמִבְּאֵר בְּעַל הַהִילּוּלָא הַרְבֵּי
הַרִּי"צ בְּהֶמְשָׁךְ¹², הַמִּשְׁכָּן
הַמֵּאֲמָרִים 'בִּאתִי לִגְנִי תש"י הַנּוֹכַח
שְׁכָדִי לַעֲשׂוֹת לְפַעוּל שְׁמִשְׁקָר
הָעוֹלָם וְשְׁטוֹת דְּלַעֲוִמַת זֶה,
יְהִיָּה וְשִׁכְנִיתִי בְּתוֹכָם, שְׁזֶהוּ
עִנֵּינוּ הַפְּנִימִי שֶׁל הַמִּשְׁכָּן לְהַפּוֹךְ אֶת
הַשְּׁקָר וְהַשְּׁטוֹת לְקִרְשׁ רַעֲצִי
שִׁטִּים, הִנֵּה עַל זֶה כְּדִי לְהַצִּיל
לְבַצֵּעַ אֶת הַמַּהֲפֵךְ הַזֶּה הִיא
הַמִּלְחָמָה הַרוּחָנִית שְׁנַעֲשִׂית עַל
יְדֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל שְׁנִקְרָאִים
שְׁמִכְבָּר הַרְבֵּי הַרִּי"צ בַּמֶּאֱמָר הַנּוֹכַח שֶׁבְּתִיבָת צָבָא יִשְׁנָם
שְׁלֹשָׁה פִּירוּשִׁים, אֲנָשִׁי חֵיל, זְמַן מוֹגֵבֵל וְלִשׁוֹן צִבּוּן יוֹפִי שְׁכּוֹלָם
כָּל שְׁלוֹשָׁת הַפִּירוּשִׁים בִּצְבָא' יִשְׁנָם בְּעֲבוּרָת הָאָדָם לְמַלְא
שְׁלִיחוֹת הַקֶּבֶ"ה שֶׁהִטִּיל עַל הָאָדָם לְבַצֵּעַ בְּעוֹלָמוֹ, כְּמִבּוּרָא בְּהוֹרַחְבָּה
בַּמֶּאֱמָר 'בִּאתִי לִגְנִי' שֶׁל שְׁנַת תש"י וּמֵאֲמָרֵי הַרְבֵּי הַמֵּבָאִרִים מֵאֲמַר זֶה.
וְלֹאֲחֵר זֶה מִמִּשְׁיָךְ הַרְבֵּי הַרִּי"צ בַּמֶּאֱמָר הַנּוֹכַח וּמִסְבִּיר וּמִבְּאֵר אֶת

(7) תְּרוּמָה כו, טו. (8) פ"ה וְאִילָךְ. (9) וִיקְרָא א, ט. וְרָאָה סֵפֶר הַבְּהִיר סִימָן מו (קט). (10) רָאָה זֶהר ח"ב רלט, א. ח"ג כו, ב.
(11) תו"כ וּפְרָשִׁי וִיקְרָא שֵׁם. סִפְרֵי וּפְרָשִׁי פִּינַחַס כח, ח. (12) פ"ז-יא. (13) בא יב, מא.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 ענינה ומהותה של מלחמה רוחנית זו בעבודת ה' על פי משל ממלחמה
 2 גשמית, **שִׁבְשֵׁת הַמִּלְחָמָה, הִנֵּה כְּדִי לְנִצָּח בַּמִּלְחָמָה**, כיון
 3 שהניצחון חשוב מאד למדינה **מְבֻזָּב הַמֶּלֶךְ אֶת אוֹצְרוֹתָיו** ומשתמש
 4 בהם לצורכי המלחמה, והאוצרות הם **אוֹצְרוֹת יְקָרִים** מאד **שֶׁבִּדְרָךְ**
 5 **כָּלֹל לֹא רַק שְׂאֵינוּ מְבֻזָּב**
 6 **אוֹתָם** אלא שומר אותם בשלימותם, 1
 7 **אֶלֹא הַמֶּלֶךְ אָפִילוּ אֵינוּ מְרָאָה** 2
 8 **אוֹתָם** לאף אחד, מפני שהם אוצרות 3
 9 יקרים וחשובים לו ביותר, **וְלֹא רַק** 4
 10 שלצורך ניצחון המלחמה המלך מבזבז 5
 11 את **הָאוֹצְרוֹת הַיְקָרִים שֶׁנֶּאֱסָפוּ** 6
 12 **בְּדוֹר זֶה** שהוא עצמו אסף, **אֶלֹא** 7
 13 בשביל הניצחון במלחמה המלך מבזבז 8
 14 גם אפילו **הָאוֹצְרוֹת שֶׁצָּבְרוּ** 9
 15 **אֲבוֹתָיו מִדּוֹרֵי דוֹרוֹת**. ועד **שֶׁבִּעֲנֵן בְּזָבֻז הָאוֹצְרוֹת נָכְלֹל** 10
 16 כך הוא בזבזו האוצרות לצורך הניצחון 11
 17 במלחמה **שֶׁבִּעֲנֵן בְּזָבֻז** 12
 18 **הָאוֹצְרוֹת נָכְלֹל גַּם שֶׁהַמֶּלֶךְ** 13
 19 **מַעְמִיד אֶת עַצְמוֹ בְּסַפְּנָה** 14
 20 **כְּכִיכּוֹל, כְּדִי לְנִצָּח בַּמִּלְחָמָה** 15
 21 וכביכול המלך 'מבזבז' את עצמו וגם 16
 22 הוא עצמו מסתכן, וכך גם בנמשל, 17
 23 בשביל ניצחון המלחמה הרוחנית של 18
 24 הפיכת השקר והשטות של העולם הזה 19
 25 ל'קִרְשׁ' של המשכן ולשטות דקדושה, 20
 26 נותנים מלמעלה 'אוצרות' וכוחות 21
 27 מיוחדים שבדרך כלל הם גנויים ולא 22
 28 מתגלים לאדם למטה. 23
 29 **וְהִנֵּה, בְּשִׁבְלֵי נְתִינַת הָאוֹצֵר** 24
 30 של הכוחות וההשפעות הנחוצים כדי 25
 31 לנצח במלחמה האמורה הנמשכים 26
 32 וניתנים **לְמַעֲלָה, צָרִיף לְהִיּוֹת** 27
 33 **גַּם כְּלִי לְמִטָּה**, האדם מצידו צריך 28
 34 להכין בעצמו 'כלי' להיות ראוי לקבל 29
 35 ולהכיל ולקלוט את הכוחות 30
 36 וההשפעות של ה'אוצרות' הללו 31
 37 **שֶׁיִּהְיוּ הַכֵּלִי הָרָאוּי לָכֵן הוּא עֲנֵן הָאוֹצֵר דְּלִמְטָה בַּעֲבוּרָת** 32
 38 **הָאָדָם**¹⁴ והוא, כמבואר במאמרי 'באתי לגני', יראת שמים שנקראת אוצר, 33
 39 כדברי הגמרא "אין לו להקדוש ברוך הוא בבית גנוי אלא אוצר של יראת 34
 40 שמים, שנאמר יראת ה' היא אוצרו". 35
 41 **וּמִכָּבָר הַרְבֵּי הַרְי"צ בַּמֶּאמֶר הַזֶּה שֶׁאֵף עַל פִּי שְׁנִתְיַנַּת הָאוֹצְרוֹת** 36
 42 **הִיא עַל יְדֵי פְקִידֵי הַחֵל, לְמִירוֹת שֶׁהַמֶּלֶךְ מוֹסֵר אֶת אוֹצְרוֹתָיו לְצוּרֶךְ** 37
- הניצחון במלחמה למפקדי הצבא, **הִרִי הַפְּוִינָה בְּזֶה** בנתינת האוצרות
 למפקדים, אינם המפקדים עצמם, אלא אלה שאליהם המלך מתכוין בנתינת
 האוצרות **הֵם אֲנָשֵׁי הַחֵל** החיילים הלוחמים בשדה הקרב בפועל **שֶׁהֵם**
 הלוחמים בשטח **דְּוָקָא עוֹשִׂים אֶת הַנִּצָּחוֹן**, ולא המפקדים, **וּמִזָּה**
מוֹכֵן שְׂגָם בנמשל, במלחמה
 הרוחנית של עבודת ה', **הָאוֹצֵר** שעל
 ידו משיגים את הניצחון במלחמה
צָרִיף לְהִיּוֹת לא רק אצל בעלי
 דרגות גבוהות בעבודת ה', אלא **בְּכָל**
אֶחָד וְאֶחָד, שְׁהָרִי כָל
יִשְׂרָאֵל, בלי יוצא מן הכלל,
אָפִילוּ אֵלֹו שְׂאֵינָם פְּקִידֵי
הַחֵל, אלה שאינם מפקדים אלא
 חיילים פשוטים, **הֵם צְבָאוֹת הַיְוִי**
 וכל אחד ואחד מבני ישראל שייך
 לצבא הלוחם את המלחמה הרוחנית
 הזו ומביא את הניצחון.
 וּמִתְחִיל הַרְבֵּי הַרְי"צ בַּמֶּאמֶר הַזֶּה
לְכָאָר¹⁵ **עֲנֵן הָאוֹצֵר לְמַעֲלָה**
 באלוקות, **עַל פִּי מֶאֱמַר הַתְּקוּנָה**
זֶהֲרִי¹⁶ **אִין אֵין סוֹף לְמַעֲלָה**
עַד אֵין קֵץ וְלִמְטָה עַד אֵין
תְּכִלִּית, כיון שהאור הוא אין סוף,
 אין גבול ומידה עד כמה הוא מתעלה
 ונעלם למעלה, ואין גבול ומידה עד
 כמה הוא יורד ונמשך ומתגלה למטה,
 וּכְפִי שֶׁמִּכָּבָר **בְּסִיּוֹם**
הַהֶמְשָׁךְ¹⁷ **שֶׁעֲנֵן הָאוֹצֵר**
 הגנוז, כפי שהוא למעלה באלוקות,
 הוא שָׂאוֹר אֵין סוֹף הוּא
לְמַעֲלָה מְעֻלָּה מתעלה ונעלם עד
 אֵין קֵץ, ללא גבול ומידה, **אֶלֹא**
שֶׁכְּדִי לְהִבִּין אֶת הָעֵילוּי
דְּאוֹר אֵין סוֹף לְמַעֲלָה עַד
אֵין קֵץ, העליה וההתעלמות בלי
 גבול **מִקְדִּים לְכָאָר** תחילה
הָעֲנֵן דְּלִמְטָה עַד אֵין תְּכִלִּית, ההמשכה והגילוי ללא גבול **שֶׁהוּא**
לְמִטָּה מְהֻעָנֵן דְּאוֹר אֵין סוֹף לְמַעֲלָה עַד אֵין קֵץ, ההפלאה
 והעילוי בכך שאור אין סוף מתעלה ונעלם בלי גבול היא ענין מופלא ונעלה
 יותר מההפלאה והעילוי בכך שאור אין סוף נמשך ומתגלה בלי גבול,
 וּמִהָעֵילוּי דְּלִמְטָה עַד אֵין תְּכִלִּית שהוא ענין קל יותר להבנה **יּוֹכֵן**
הָעֵילוּי דְּלִמְטָה עַד אֵין קֵץ שהוא ענין יותר נעלה ויותר מופלא.

(14) ראה ברכות לג, ב. (15) בפ"ב. (16) סוף תיקון נז (וראה שם תיקון יט — מ, ב). ז"ח יתרו לר, סע"ג. (17) פ"ז.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 תַּכְלִית, וְלֹכֵן נִקְרָא אֵין סוּף, כלומר 'למטה עד אין סוף' אין פירושו
2 רק שיש אין סוף בחינות ודרגות שהאור האלוני נמשך ויורד בהן, ולכן נקרא
3 'אין סוף' אֵלָא אלא 'אור אין סוף' למטה עד אין סוף' פירושו יותר מזה,
4 אֶפִּילוּ כְּפִי שְׁנַמְצָא לְמַטָּה עַד אֵין תַּכְלִית, גם כשירר לדרגה
5 הכי תחתונה והכי נחותה שֶׁם גּוֹפָא
6 הרי בדרגה זו עצמה הוא פֶּאוֹפֶן
7 שֶׁל אֵין סוּף ולמרות שירר להאיר
8 למטה ביותר, נשאר להיות אין סוף
9 ובכלי מוגבל כלל.
10 ומְשִׁיף בְּהַמְאָמֵר, שֶׁשֶׁשְׁבַח
11 שְׁאוּמְרִים עַל אֹר אֵין סוּף
12 שֶׁיִּכּוֹל לְבֹא בְּהַתְּפַשְּׁטוֹת
13 וְגִילּוֹי (הֵינּוּ, לֹא רַק
14 הַתְּפַשְּׁטוֹת כִּטְבֵּעוֹ שֶׁל כָּל דָּבָר
15 מאיר שאורו מתפשט חוץ ממנו בדרך
16 ממילא, אֵלָא גַם גִּילּוֹי שהוא
17 עצמו מאיר ומתגלה) לְמַטָּה מְטָה
18 עַד אֵין תַּכְלִית, אֵין הַפְּנוּנָה
19 לְהַתְּפַשְּׁטוֹת וְגִילּוֹי בְּכָל הַדְּרֹגוֹת,
20 גַם הַדְּרֹגוֹת הַנְּחוּתוֹת בְּעוֹלָמוֹת
21 הָאֵין סוּף העולמות העליונים הלא
22 מוגבלים, עולמות שהאין סוף מאיר
23 בהם בגילוי וְאֶפִּילוּ בְּעוֹלָם
24 הָאֲצִילוֹת, העולם הראשון והנעלה
25 ביותר מארבעת העולמות הכלליים של
26 'סדר השתלשלות', אצילות-בריאה-
27 יצירה-עשיה, שבעולם האצילות
28 ההארה פחותה מאשר בעולמות האין
29 סוף, דָּאָף עַל פִּי שְׁבַעְרָף אֹר
30 אֵין סוּף ביחס לאור האלוני האין
31 סוף ובלי גבול לגמרי הָרִי גַם אֶפִּילוּ
32 עוֹלָמוֹת הָאֵין סוּף שבהם האור
33 האין סוף מאיר בגילוי וְעַל אַחַת
34 כְּמָה וְכְּמָה עוֹלָם הָאֲצִילוֹת
35 שלגבי עולמות האין סוף, ההארה שבו
36 פחותה כי הוא חלק מ'סדר
37 השתלשלות' נִקְרָאִים בְּשֵׁם
38 עוֹלָמוֹת¹⁸, וכיון שנקראים
39 'עולמות', מלשון העלם, לכאורה היה אפשר לומר שהעובדה שאור אין סוף
40 מאיר בהם היא פלא וחידוש, ולכן האמירה שאור אין סוף מאיר 'למטה עד
41 אין סוף' מתייחסת לעולמות האין סוף ועולם האצילות, אבל לאמתו של דבר
42 אין לומר כן, כי למרות שביחס לאין סוף עצמו, עולמות האין סוף, וכל שכן

1 וּמִתַּחֲלִיל לְבָאָר הָעֵנָן דְּלִמְטָה עַד אֵין תַּכְלִית המשכת והתגלות
2 האין סוף בלי גבול כְּפִי שֶׁהוּא בְּעֵנָן הַתְּהוּוֹת הָעוֹלָמוֹת (שֶׁזֶהוּ
3 מַה שְׁנַתְּבָאָר בְּסַעֲפֵי הַשִּׁיף לְיוֹם הַהִילּוּלָא שְׁלַפְנֵי זֶה, היינו
4 יו"ד שבט אשתקד, תשכ"ב, הוא סעיף י"ב של המשך 'באתי לגני', שכן ביו"ד
5 שבט תשי"א אמר הרבי מאמר 'באתי
6 לגני' שמיסוד בעיקרו על סעיף א' של
7 ה'המשך', בתשי"ב על סעיף ב' וכן
8 הלאה מידי שנה בשנה, כך שמאמר
9 'באתי לגני' של שנת תשכ"ב מיוסד
10 בעיקרו על פרק י"ב ומאמר זה מיוסד
11 בעיקרו על פרק י"ג).
12 (ב) וּבְסַעֲפֵי י"ג (בגימטריא
13 אָח"ד) מְשִׁיף לְבָאָר עֵנָן
14 ועילוי נוסף בְּלִמְטָה עַד אֵין
15 תַּכְלִית בענין המשכת וגילוי האין
16 סוף למטה בלי גבול (לֹא בְּנוֹגֵעַ
17 לְעֵנָן הַתְּהוּוֹת, שכזה מדובר
18 בסעיף הקודם, סעיף י"ב, אֵלָא)
19 כיצד הוא ענין 'למטה עד אין תכלית'
20 בְּנוֹגֵעַ לְהַתְּפַשְּׁטוֹת וְגִילּוֹי אֹר
21 אֵין סוּף, וְזֶה לְשׁוֹנוֹ בְּסַעֲפֵי י"ג
22 של מאמר הרבי הרי"צ בשנת תשי"ז:
23 מַה שְׁאוּמְרִי לְמַטָּה עַד אֵין
24 תַּכְלִית, קָאֵי מְכוּון עַל הַגִּילּוֹי
25 לְהַתְּפַשְּׁטוֹת שֶׁל הָאֹר הָאֵין סוּף
26 האלוני בְּבַחֲנֵית אֵין סוּף וְאֵין
27 שִׁיעוּר וּבְלִי גְבוּל מִמֶּשׁ עַד
28 לְמַטָּה מְטָה, ועד שאור האין סוף
29 נמשך ויורד ומאיר ומתגלה
30 בְּמַדְרִיגוֹת הַיּוֹתֵר אַחֲרוֹנוֹת
31 וְהַיּוֹתֵר תַּחְתּוֹנוֹת הַדְּרֹגוֹת
32 הנמוכות והתחתונות ביותר בסדר
33 הדרגות שבהן האור יורד ונמשך.
34 וְזֶהוּ הַתּוֹכֵן הַפְּנִימִי שֶׁל הָאִמְרָה
35 אֹר אֵין סוּף לְמַטָּה עַד אֵין
36 תַּכְלִית, שֶׁהַתְּפַשְּׁטוֹת וְהַתְּגִלוֹת
37 והמשכת הָאֹר הוּא בְּבַחֲנֵית
38 אֵין סוּף וּבְלִי גְבוּל כָּלָל, ואין
39 דרגה שהאור האין סוף לא יורד ומאיר בה אלא האור נמשך ויורד ומאיר עַד
40 מַדְרִיגָה הַיּוֹתֵר מְטָה מְטָה הַדְּרָגָה שֶׁהִיא ה'מטה' והתחתון הנמוך
41 והנחות ביותר (עַד כָּאֵן לְשׁוֹנוֹ).
42 וְהֵינּוּ, שְׁאֵין הַפְּנוּנָה רַק שִׁישׁ רִיבּוּי הַשְּׁתַּלְשּׁלוֹת עַד אֵין

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 עולם האצילות, נקראים 'עולמות', מכל מקום, אי אפשר לומר
 2 שהשבת שאור אין סוף הוא למטה עד אין תכלית קאי
 3 מכוון על עולמות האין סוף ועולם האצילות, ובטעם הדבר
 4 מבואר במאמר "דהנה עולמות האין סוף שלפני הצמצום
 5 ועולם האצילות דשם מאיר
 6 האור אין סוף בגילוי, הרי
 7 הם כלים ראויים לאור אין סוף
 8 ומסוגלים לקבל ולהכיל את הארת
 9 והתגלות האין סוף, להיות דגם
 10 אפילו הכלים הרי הם אלקות
 11 ממש, כמבואר בחסידות, אופן
 12 הארת האור האלוקי בעולמות
 13 שה'אורות' מתלבשים ב'כלים', וענינו
 14 של עולם האצילות הוא שהאלקות
 15 מאירה בו בגלוי עד כדי כך שאפילו
 16 הכלים שענינם הוא להגביל את
 17 האורות שיאירו במדידה והגבלה, גם
 18 הם 'אלקות ממש' ובטלים לאלקות
 19 בתכלית ואם כן אין פלא כלל
 20 דהאור אין סוף מאיר שם
 21 בעולמות האין סוף ובעולם האצילות
 22 בגילוי, וכן אין פלא מה
 23 שהם עולמות האין סוף ועולם
 24 האצילות יכולים לקבל לקוט
 25 ולהכיל אור אין סוף הגלוי,
 26 והיינו, שאין זה פלא שהאור
 27 אין סוף יכול להתפשט שם
 28 בהתפשטות בדרך ממלא, ואפילו
 29 אין זה פלא שהאור אין סוף
 30 יכול להיות שם בגילוי שניכר
 31 בעולמות אלו בגלוי. מה שאין כן
 32 בעולמות בריאה יצירה
 33 עשייה העולמות שלמטה מאצילות
 34 שביחס אליהם הארת אור אין סוף
 35 'למטה עד אין סוף' היא אכן פלא
 36 וחידוש (פדלקמן סעיף ג) כפי
 37 שיוסבר להלן.
 38 ויובן בתוספת ביאור על פי
 39 תורת הפעל שם טוב¹⁹
 40 שנקמסרה על ידי תלמידו וממלא מקומו הרב המגיד ממעזריטש
- ביאור בדרך אפשר
 41 באור תורה²⁰, בפירוש הכתוב²¹ בתורה לגבי תיבת נוח צהר
 42 תעשה לתיבה גו' תחתיים שניים ושלישים תעשה, כפי
 43 שהובאה ונתבארה תורה זו על ידי אדמו"ר הזקן, ונדפסה
 44 בלקוטי תורה לג' פרשיות²² ספר חסידות של הרבי מהר"ש המבוסס
 45 על מאמרי החסידות של אדמו"ר הזקן
 46 בספר 'תורה אור' על ג' הפרשיות
 47 הראשונות שבתורה בראשית, נח, לך
 48 לך: בשל"ה²² בספר שני לוחות
 49 הבית פירש שתחתיים שניים
 50 שלישים הם כנגד שלוש העולמות
 51 הרוחניים בריאה יצירה עשייה.
 52 ובאור תורה מהמגיד נשמתו
 53 עדן פירש בעומק יותר בשם
 54 הפעל שם טוב, שתחתיים
 55 שניים שלישים הם שלוש
 56 הבחינות עולמות נשמות
 57 ואלקות, שעל זה אמרו
 58 בזהר²³ תלת עלמין אית ליה
 59 לקודשא בריך הוא שלוש
 60 עולמות יש לו לקדוש ברוך הוא
 61 (וממשיך בוהר שם: שהקדוש ברוך
 62 הוא נסתר בשלושה עולמות, עולם
 63 ראשון עליון נסתר ולא נודע בו פרט
 64 לו שהוא גנוז בתוכו, עולם שני שקשור
 65 בזה שלמעלה, והקדוש ברוך הוא נודע
 66 ממנו, ועולם שלישי הנחות מהם והוא
 67 עולם שמלאכים עליונים שורים בו,
 68 והקדוש ברוך הוא נמצא בו ואינו
 69 נמצא, נמצא כעת וכשרוצים להסתכל
 70 ולדעת אותו מסתלק מהם ואינו
 71 נראה...), וזהו צהר תעשה
 72 לתיבה וגו', דקאי שמכוון על
 73 תיבות המילים של התפלה
 74 והתורה, שצריכים להיות
 75 באופן של בהירות, ואז כאשר
 76 המילים של התפלה ושל התורה הם
 77 בבחירות, מתקשרים העולמות
 78 עם האלקות על ידי הנשמות,
 79 באופן שעולים ומתקשרים
 80 ומתייחדים זה בזה העולמות בנשמות והנשמות בעולמות.

(א) סג, ב (נדפס לאח"ז באוה"ת נח (כרך ג) תריד, א).

(19) צוואת הריב"ש סע"ה. (20) ס"פ נח (ז, ב). (21) נח ו, טז. (22) רעו, א. (23) ח"ג קנט, א.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 וּמִמִּשְׁיָן רַבִּינוּ הִזְקָן, שְׂבִמְאָמֶר הִזְהֵר תִּלְתַּת עֲלָמִין אֵית
- 2 לִיה לְקוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא שְׁלוֹשָׁה עוֹלָמוֹת יֵשׁ לוֹ לְקֹדֶשׁ בְּרוּךְ הוּא יֵשׁ
- 3 שְׁנֵי פִירוּשִׁים: בְּמִקְדָּשׁ מְלָךְ פִּירוּשׁ עַל הַזֹּהָר מֵאֵת הַמְּקוּבֵּל רַבִּי
- 4 שְׁלֹם בּוֹגֵלוּ פִּירוּשׁ שֶׁהֵם שְׁשֹׁלוֹשׁ הָעוֹלָמוֹת הֵם אֲצִילוֹת בְּרִיאָה
- 5 יִצְיָרָה. וְיֵשׁ לוֹמֵר שֶׁזָּהוּ פִירוּשׁ
- 6 זֶה שֶׁהַכוּוֹנָה לְעוֹלָמוֹת בְּרִיאָה־יִצְיָרָה־
- 7 עֲשִׂיהָ הוּא אוֹתוֹ עֵינֵן מַה שְׂפָתָב
- 8 הַבְּעַל שֵׁם טוֹב שְׁשֹׁלוֹשׁ
- 9 הָעוֹלָמוֹת הֵם עוֹלָמוֹת נִשְׁמוֹת
- 10 וְאֶלְקוֹת, עוֹלָמוֹת הֵיִינוּ
- 11 יִצְיָרָה, נִשְׁמוֹת הֵיִינוּ בְּרִיאָה
- 12 שְׁלֹמֶעֱלָה מִיִּצְיָרָה, וְאֶלְקוֹת הֵיִינוּ
- 13 אֲצִילוֹת שֶׁהוּא הָעוֹלָם הַנֶּעֱלָה בִּיחֻד
- 14 וְהוּא אֱלֹקוֹת מִמֶּשׁ. אֵךְ הָרַב מִשֵּׁה
- 15 זְכוּתָא בַּעַל פִּירוּשׁ הֶרֶם"ז עַל הַזֹּהָר
- 16 פִּירוּשׁ שֶׁהֵם שְׁשֹׁלוֹשׁ הָעוֹלָמוֹת
- 17 הַנוֹכְרִים הֵם שְׁלוֹשׁ הַבְּחִינֹת הַבָּאוֹת
- 18 הָרַשׁוּנָה אֲדָם קְדָמוֹן שֶׁעַל עֵינֶיהָ
- 19 מִבּוֹרָא בְּתוֹרַת הַסּוּד שֶׁהִיא בְּחִינָה
- 20 עֵלְיוֹנָה בְּאֱלֹקוֹת, לְמַעַל הַמַּעֲוֹלָמוֹת
- 21 שֶׁבָּהֶם יֵשׁ סְפִירוֹת וְאוֹרוֹת מִסּוּגִים
- 22 שׁוֹנִים וְנִבְדָּלִים זֶה מִזֶּה, אֵלָּא כֹּל יִסְדֹּר
- 23 הַהִשְׁתַּלְשָׁלוֹת וְכֹל הָעוֹלָמוֹת וְכֹל
- 24 הַמֵּאוֹרְעוֹת שֶׁמִּהִבְרִיאָה וְעַד יְמוֹת
- 25 הַמִּשְׁחָה נִכְלָלִים בָּהּ בְּסִקְרִיהָ אַחַת. כְּמוֹ
- 26 אִדָּם הָרוּצָה לְבִנוֹת בֵּית שְׁכָאֶשֶׁר הַבֵּית
- 27 מִתְחִיל לַעֲלוֹת בְּמַחֲשַׁבְתּוֹ, כֹּל הַפְּרִטִּים
- 28 שֶׁל הַגֵּג, הַקִּירוֹת וְהַדְּלֹתוֹת נִכְלָלִים
- 29 בְּמַחֲשַׁבָּה אַחַת. וּבַחֲסִידוֹת מִרְבָּא עַל
- 30 כֵּךְ מֵאִמֶּר הַגִּמְרָא (בְּרִכּוֹת לָא, א) מֵאִי
- 31 דְּכָתִיב בָּאֵרֶץ לֹא עָבַר בָּהּ אִישׁ וְלֹא
- 32 יֵשֶׁב אֶדְמָה שֶׁם כֹּר'. לֹמֵר לָךְ, כֹּל אֶרֶץ
- 33 שְׁגוּרָה עֲלֶיהָ אִדָּם הָרַשְׁוֹן לִישׁוֹב
- 34 נִתְשַׁבָּה וְכֹל אֶרֶץ שְׁלֹא גִזַּר עֲלֶיהָ אִדָּם הָרַשְׁוֹן לִישׁוֹב לֹא נִתְשַׁבָּה. וְגִזַּרְתָּ
- 35 אִדָּם הָרַשְׁוֹן הוּא מִחֲשַׁבָּה הַקְּדוּמָה הָאֶחָת הַכֹּלְלִית שֶׁל אִדָּם קְדָמוֹן. הֵיִינוּ
- 36 דְּכָל מַעֲשֵׂי בְנֵי אִדָּם וְעֵינֵיהֶם הֵם עַל פִּי הַגִּזְרָה דִּהְשַׁנְחָה הָעֲלִיוֹנָה כְּפִי שֶׁעֲלָה
- 37 בְּמַחֲשַׁבָּה הַקְּדוּמָה ד'אִדָּם קְדָמוֹן' שְׁלֹאֲחֵר מִכֵּן, בְּדִרְגוֹת הָרַבּוֹת שֶׁל סֹדֶר
- 38 הַהִשְׁתַּלְשָׁלוֹת, בָּאָה לִידֵי בִּטּוֹי בְּפִרְטִים וּפְרִטִּים רַבִּים, אֲבָל כּוֹלֵם כְּלוּלִים
- 39 ב'מַחֲשַׁבָּה הַקְּדוּמָה ד'אִק', וְהַבְּחִינָה הַשְּׁנִיָּה וְאֲצִילוֹת עוֹלָם הָאֲצִילוֹת
- 40 וְהַשְּׁלִישִׁית וְבְרִיאָה יִצְיָרָה עֲשִׂיהָ וְיִלְהַעֲרִי, שְׂפִירוּשׁ זֶה שֶׁל
- 41 הֶרֶם"ז מֵתָאִים לְפִירוּשׁ הַשְּׁלִישִׁי דְּקָאִי שְׁשֹׁלוֹשׁ הָעוֹלָמוֹת הַנוֹכְרִים
- 42 בּוֹהֵר הַכוּוֹנָה עַל בְּרִיאָה יִצְיָרָה עֲשִׂיהָ, אֵלָּא שֶׁהַכּוּוֹנָה הִיא לֹא

- 43 לְעוֹלָמוֹת בְּרִיאָה־יִצְיָרָה־עֲשִׂיהָ הַפְּרִטִּים שֶׁב'סֹדֶר הַהִשְׁתַּלְשָׁלוֹת אֵלָּא לְבְּרִיאָה
- 44 יִצְיָרָה עֲשִׂיהָ הַכְּלָלִיִּים, דְּהֵיִינוּ, אֲדָם קְדָמוֹן (עוֹלָמוֹת הָאֵין
- 45 סוּף) שֶׁהוּא כְּנֶגֶד עוֹלָם הַבְּרִיאָה, אֲצִילוֹת שֶׁהוּא כְּנֶגֶד עוֹלָם הַיִּצְיָרָה
- 46 וּבְרִיאָה יִצְיָרָה עֲשִׂיהָ שֶׁהֵם כְּנֶגֶד עוֹלָם הָעֲשִׂיָּה]. וּמִבְּאֵר רַבִּינוּ
- 47 הִזְקָן, שְׂלָפִי פִירוּשׁ הָרַב
- 48 מִשֵּׁה זְכוּתָא אֲתִי שְׂפִירָא בָּא
- 49 הֵיטֵב, הֵיִינוּ מִבְּרִי יוֹתֵר פִּירוּשׁ
- 50 הַבְּעַל שֵׁם טוֹב נִשְׁמָתוֹ עֲדָן
- 51 שֶׁהֵם שְׁלֹשׁ הַבְּחִינֹת עוֹלָמוֹת
- 52 נִשְׁמָתוֹ וְאֶלְקוֹת, (וּמִוִּסְיָף
- 53 אֲדָמוֹר הִזְקָן וְכּוֹתֵב עַל כֵּךְ) וְהִיא
- 54 הַשְּׁפָלָה מִוִּפְלָאֵת לְהַשְּׁפִיל
- 55 מַה בֵּין אֲצִילוֹת לְמַה
- 56 שְׁלֹמֶעֱלָה מִאֲצִילוֹת, שֶׁזָּהוּ
- 57 הַהִבְדָּל בֵּין עוֹלָם הָאֲצִילוֹת לְמַה
- 58 שְׁלֹמֶעֱלָה מִאֲצִילוֹת עֵינֵן הַהִפְרָשׁ
- 59 בֵּין נִשְׁמָתוֹ לְאֶלְקוֹת, כִּי
- 60 הַנִּשְׁמָתוֹת מְשַׁכִּים מְפָלִים
- 61 דְּאֲצִילוֹת, שֶׁעַם הֵיִוֶּתֶן גַּם בֵּין
- 62 אֶלְקוֹת, לְמִירוֹת שֶׁבְּעוֹלָם הָאֲצִילוֹת
- 63 גַּם הַכֹּלִים שֶׁעֵינֵם הוּא לְהַגְבִּיל אֵת
- 64 הָאוֹר הֵם אֱלֹקוֹת מִמֶּשׁ, וְכִמְבּוֹרָא
- 65 בַּחֲסִידוֹת עַל דְּבָרֵי הַזֹּהָר אֵיהֵו
- 66 וְגִרְמוּהִי חֲדָה²⁴ הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא
- 67 בְּעֶצְמוֹ וְהַכֹּלִים דְּאֲצִילוֹת הֵם דְּבָרֵי אֶחָד,
- 68 כִּי בְּעוֹלָם הָאֲצִילוֹת גַּם הַכֹּלִים בְּטָלִים
- 69 לְאֱלֹקוֹת בְּבִטּוֹל מִוִּחְלָט וּדְבָקִים
- 70 בְּאֱלֹקוֹת (וְכִדְבְּרֵי אֲדָמוֹר הִזְקָן בְּאִגְרָת
- 71 הַקְּדוּשׁ שֶׁבְּסֹפֶר הַתְּנִיָּא: "אֵיהֵו וְחִיּוּהִי
- 72 חֲדָה, אֵיהֵו וְגִרְמוּהִי חֲדָה בְּהוֹן. (פִּירוּשׁ
- 73 עֲשֵׂר סְפִירוֹת דְּאֲצִילוֹת, חִיּוּהִי הֵן
- 74 הָאוֹרוֹת וְגִרְמוּהִי הֵן הַכֹּלִים שְׁכוּלִן
- 75 אֱלֹקוֹת מִהַשְׁאִין כֵּן בְּבִרְיָה־יִצְיָרָה־
- 76 עֲשִׂיהָ כֹר). וְצִרִיךְ לְהַבִּין הֵיטֵב אִיךְ הָאֵין סוּף חֲדָה עִם גִּרְמוּהִי הֵן הַכֹּלִים, הִרִי
- 77 הַכֹּלִים הֵן בְּחִינַת גְּבוּל וְתַכְלִית כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב ב'עֵץ חַיִּים'. אֲמַנֵּם הַכוּוֹנָה הִיא
- 78 לֹמֵר שֶׁהֵן אֱלֹקוֹת לְבִירוֹא יֵשׁ מֵאֵין כְּמוֹ הָאֵין סוּף וְלֹא בְּבִחִינַת הַהִשְׁתַּלְשָׁלוֹת
- 79 עִילָה וְעִלּוּל לְבַד"). אֵךְ עַם כָּל זֶה לְמִירוֹת גּוֹדֵל מַעֲלָתָם שֶׁל ה'כֹּלִים'
- 80 דְּאֲצִילוֹת, מִכֵּל מִקּוֹם אֵינֵן דּוֹמִין ה'כֹּלִים'. לְהָאֲוֹרוֹת שֶׁהֵם הָאוֹרוֹת
- 81 דּוּקָא אֶלְקוֹת מִמֶּשׁ. וְזָהוּ עֲצָמוֹ הַבּוֹל זֶה שְׁבִין אֲצִילוֹת לְמַעַל
- 82 מִהָאֲצִילוֹת הוּא גַּם תּוֹכֵן וְעֵינֵן הַהִפְרָשׁ בֵּין אֲצִילוֹת, שֶׁהוּא בְּחִינַת
- 83 כָּלִים. שֶׁהָאוֹרוֹת הַנֶּעֱלִים הַמֵּאִירִים בְּעוֹלָם הָאֲצִילוֹת בָּאִים בְּדֶרֶךְ שֶׁל
- 84 הַתְּלַבְּשׁוֹת אוֹרוֹת בְּכֹלִים, לְעוֹלָמוֹת הָאֵין סוּף שֶׁהֵם לְמַעַלָּה

ביאור בדרך אפשר

1 מְבַחֶינָה כָּלִים דְּאֶצִּילוֹת, וּבָהֶם הָאוֹרוֹת לֹא מֵאִירִים כִּהְגַּבְלָה זֶה אֵלָּא
2 בְּבַחֲנֵת אֵין סוּף, וְלִכֵּן נִקְרָא עוֹלָמוֹת הָאֵין סוּף שֶׁלֹּמַעֲלָה מֵאֲצִילוֹת
3 אֱלֹהוֹת מִמֶּשׁ.

4 **גַּם יֵשׁ לְקָאֵר הַהֶפְרָשׁ בֵּין שְׁתֵּי בְּחִינוֹת אֱלֹהִי, אֲצִילוֹת וּמַה**
5 **שְׁלֻמָּעֵלָה מֵאֲצִילוֹת, כְּעֶנְיֵן הַהֶפְרָשׁ**
6 **בֵּין הַיְחוד דְּאִיהוּ וְחִיּוּהִי חַד** 1 **דְּאֲצִילוֹת, וְלִכְּנָן נִקְרָא אֱ**
7 **וּבֵין הַיְחוד דְּאִיהוּ וְנִגְמוּהִי** 2 **הַהֶפְרָשׁ בֵּין שְׁתֵּי בְּחִי**
8 **חַד²⁵ כַּמְבוּאֵר בַּחֲסִידוֹת כִּי מִכֶּךְ** 3 **בֵּין הַיְחוד דְּאִיהוּ וְחִיּוּהִי**
9 **שֶׁנֶּאֱמַר בְּזוּרָה 'אִיהוּ וְחִיּוּהִי חַד, אִיהוּ** 4 **וְנִגְמוּהִי חַד²⁵. וְלִמְטָה**
10 **וְנִגְמוּהִי חַד, וְלֹא נֶאֱמַר 'אִיהוּ וְחִיּוּהִי** 5 **יִצְרֶה עֲשִׂיָּה שְׁהֵם נִגְ**
11 **וְנִגְמוּהִי חַד, יֵשׁ לַהֲסִיק שֶׁאֵנֶם שֶׁנֶּם** 6 **וְנִגְמוּהִי, הֵם הַכֹּלִים מֵאוֹחַדִּים עִם**

1 האלוקות עצמה, אבל מכל־מקום י
2 הבדל בין ההתאחדות של הכלים
3 להתאחדות של האורות, והביטול
4 וההתאחדות של האורות הם באופן
5 נעלה יותר מאשר של הכלים.
6 וּלְמִשְׁה מְזֵה לַמִּטָּה מִשְׁתֵּי הַדְּרוֹת
7 האמורות, של אצילות ומה שלמעלה
8 מאצילות, הֵם עוֹלָמוֹת בְּרִיאָה
9 יִצְרֵיהָ עֲשִׂיהָ שָׁהִם נִבְרָאִים
10 (דְּהֵינּוּ נִפְרָדִים) מִמֶּשׁ כִּי
11 בעולמות אלו, בריאה־יצירה־עשיה,
12 אין הביטול לאלוקות שיטנו בעולם
13 האצילות ויש בהם נבראים שמוגדרים
14 'נבראים ממש', היינו נפרדים
15 מהאלוקות המהווה אותם, וכפי
16 שיוסבר עוד להלן.
17 וְהֵעֲנִן בְּזֶה, דְּהֵנִי, בְּהִמְשָׁךְ
18 דְּבַעַל הַהִילּוּלָא נִחְלָקִים הֵם
19 הַדְּרוֹת הַשְּׁנוֹת לַמַּעַל בַּאֲלוּקוֹת
20 (שְׁלֵעִיל הוּבָאוּ כְּמָה אוֹפְנִים שֶׁל
21 חִלּוּקָתָם לְשִׁלוֹשׁ דְּרוֹת) לְשִׁמִּי
22 חִלּוּקוֹת: עֲנִין אֶחָד עוֹלָמוֹת
23 הָאֵין סוֹף, שֶׁלְּמַעַל מֵאֲצִילוֹת
24 וְעוֹלָם הָאֲצִילוֹת שֹׁגֵם הוּא
25 אֲלוּקוֹת וְנַחֲשֵׁב בְּסוּג אֶחָד עִם
26 עוֹלָמוֹת הָאֵין סוֹף, וְעֲנִין שְׁנֵי
27 עוֹלָמוֹת בְּרִיאָה יִצְרֵיהָ עֲשִׂיהָ
28 שְׁכָאמור הֵם עוֹלָמוֹת שֶׁל נִבְרָאִים
29 נִפְרָדִים. אֵךְ בְּפִרְסוּתוֹת יוֹתֵר יֵשׁ חִילּוּק
30 הַבְּדֵל בֵּין עוֹלָמוֹת הָאֵין סוֹף
31 וְעוֹלָם הָאֲצִילוֹת גּוֹפָא עֲצֻמָּם
32 וָאֵם בָּאִים לִפְרֵט יוֹתֵר, אִינֵם בְּסוּג
33 אֶחָד מִמֶּשׁ, כִּינן שְׁעוֹלָמוֹת הָאֵין
34 סוֹף הֵם אֲלֻקוֹת מִמֶּשׁ, מֵה שְׁאֵין
35 בֶּן עוֹלָם הָאֲצִילוֹת שְׁבוּ יוֹכֵל
36 לְהִיּוֹת וְיִשְׁנֵנו עֲנִין שֶׁל כָּלִים

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 וְהִינֵנּוּ, מִצַּד עֲנִין הָאֲחָדוֹת שִׁשׁ בְּעוֹלְמוֹת אֱלֹהִים, עוֹלְמוֹת הָאֵין סוֹף
- 2 וְעוֹלָם הָאֲצִילוֹת (בְּשׁוֹנָה מֵעוֹלְמוֹת בְּרִיאָה יִצְרֵיהָ-עֲשִׂיהָ שֶׁהֵם 'נִפְרָדִים'), פִּינָן
- 3 שְׁאֲחָדוֹת הֵיא כְּלִי לְקַבֵּל אֹר אֵין סוֹף, שְׁלֹכָן גַּם אִפִּילוּ
- 4 הַכְּלִים (דְּאֲצִילוֹת) הָרִי הֵם אֱלֻקוֹת מִמֶּשׁ, שְׁהָרִי אִיהוּ
- 5 וְגִרְמוּהִי חֵד כִּי בִּאֲצִילוֹת גַּם
- 6 הַכְּלִים הֵם בִּאֲחָדוֹת עִם 'אִיהוּ', עִם
- 7 הָאֲלֻקוֹת עֲצֻמָּה. וְלִכְּנָן מֵאֲחֵר
- 8 שְׁעוֹלְמוֹת הָאֵין סוֹף וְכֵן עוֹלָם הָאֲצִילוֹת
- 9 הֵם כְּלִים רֵאוּיִים לְהֵאֲרֵת אֹר אֵין סוֹף
- 10 אִי אֶפְשָׁר לֹמַר שְׁהָעִילּוּי
- 11 דְּאֹר אֵין סוֹף שְׁהוּא לְמִטָּה
- 12 עַד אֵין תְּכִלִּית קָאִי מִכוּון עַל
- 13 הַגִּילּוּי וְהֵהֱפֵשְׁטוֹת
- 14 בְּעוֹלְמוֹת הָאֵין סוֹף וּבְעוֹלָם
- 15 הָאֲצִילוֹת, פִּינָן שְׁאֵין זֶה פִּלָּא
- 16 כְּלָל שֶׁבְּעוֹלְמוֹת אֱלֹהִים מֵאִיר הָאֹר אֵין
- 17 סוֹף, וְהֵאֲמִירָה שְׁאֹר אֵין סוֹף מֵאִיר
- 18 'לְמִטָּה עַד אֵין קֶץ' בָּאָה לְחַדֵּשׁ שְׁהוּא
- 19 מֵאִיר גַּם בְּבַחֲבִינוֹת כֹּלָא 'לְמִטָּה' שְׁהִיא
- 20 מִסְתַּבֵּר לֹמַר שְׁאֵינוּ מֵאִיר בְּהֵם, וְכִפִּי
- 21 שְׁיוֹסְבֵּר עוֹד לְהִלָּן.
- 22 (ג) וּמִמְשִׁיף הָרִבִּי הָרִי"צ
- 23 בְּהַמְאָמֵר 'בָּאתִי לְגִנִּי הַנּוֹכַח,
- 24 שְׁהָעֲנִין דְּאֹר אֵין סוֹף לְמִטָּה
- 25 עַד אֵין תְּכִלִּית אֵינוּ מִכוּון לְגַבִּי
- 26 עוֹלְמוֹת הָאֵין סוֹף וְעוֹלָם הָאֲצִילוֹת
- 27 (כַּמְבוּאָר לְעִיל בְּסַעֲף ב) אֵלָא קָאִי
- 28 מִכוּון עַל עוֹלְמוֹת בְּרִיאָה
- 29 יִצְרֵיהָ עֲשִׂיהָ, וְהַחֲדִישׁ בְּדַבָּר הוּא
- 30 לְפִי שְׁ"עוֹלְמוֹת בְּרִיאָה יִצְרֵיהָ
- 31 עֲשִׂיהָ הָרִי הֵם בְּחִינַת מִטָּה,
- 32 דְּרָגוֹת תַּחְתּוֹנוֹת, דְּכְלִים דְּאֲצִילוֹת
- 33 הֵם כְּגוֹפָא לְנִשְׁמָתָא, כִּמוּ גוֹף
- 34 לְנִשְׁמָה, כְּלוּמַר, אֹפֶן הַתְּלַבְּשׁוֹת הָאוּרוֹת דְּאֲצִילוֹת בְּכָלִים דְּאֲצִילוֹת הוּא
- 35 עַל-דֶּרֶךְ הַתְּלַבְּשׁוֹת הַנִּשְׁמָה בְּגוֹף שְׁהִיא הַתְּלַבְּשׁוֹת פְּנִימִית בְּאֲבָרֵי הַגּוֹף מֵה
- 36 שְׁאֵין פֶּן בְּרִיאָה יִצְרֵיהָ עֲשִׂיהָ הֵם בְּחִינַת לְבוּשִׁים, עַל-דֶּרֶךְ
- 37 עֲנִין הַתְּלַבְּשׁוֹת הָאֵדָם בְּבִגְדִים שְׁאֵמָנֵם הוּא מְלוּבָשׁ בְּהֵם אֲבָל כַּמּוּכָן שְׁלֹא
- 38 נִוצַר חִיבוֹר פְּנִימִי עֲמוּק בֵּין הָאֵדָם וְהַלְבוּשׁ וְכַמְבוּאָר בְּפִתַּח אֱלִיהֵו²⁶
- 39 דְּכִמְהָ לְבוּשִׁין תְּקִינָת לֹון, כִּמְהָ 'לְבוּשִׁים', הֵינּוּ כְּלִים, תִּיקְנָת וְעִשִׂית
- 40 לָהֶם (לְסִפּוּרֵי הַעֲלִינוֹת) דְּקָאִי וְדָבַר זֶה שֶׁהַכְּלִים הֵם בְּבַחֲבִינוֹת לְבוּשִׁים
- 41 מִכוּון עַל הַתְּלַבְּשׁוֹת הָאוּרוֹת בְּכָלִים בְּעוֹלְמוֹת בְּרִיאָה יִצְרֵיהָ עֲשִׂיהָ²⁷
- 42 שְׁהֵם רַק לְבוּשִׁים בְּלִבָּד לְאֹר הַכְּלִים דְּאֲצִילוֹת שְׁיֹדֵר לְהֵאִיר

- 43 בְּעוֹלְמוֹת אֱלֹהִים, בְּרִיאָה יִצְרֵיהָ-עֲשִׂיהָ, אֲבָל אֵין זֶה בְּאֹפֶן שֶׁל הַתְּלַבְּשׁוֹת פְּנִימִית
- 44 כִּמוּ הַנִּשְׁמָה הַמְּתַלַּבֶּשֶׁת בְּגוֹף, כִּפִּי שְׁהוּא לְגַבִּי כְּלִים דְּאֲצִילוֹת".
- 45 וּמוֹסִיף הָרִבִּי הָרִי"צ לְתוֹסֶפֶת בִּיאֹר בְּאֵמֹר שְׁאֹר (הַכְּלִים שֶׁל) עוֹלָם
- 46 הָאֲצִילוֹת מְתַלַּבֵּשׁ בְּעוֹלְמוֹת בְּרִיאָה יִצְרֵיהָ-עֲשִׂיהָ: "כְּמִמְאָמֵר²⁸ הַזֶּה
- 47 אֵימָא עֵילָאָה ה'אֵמָא הַעֲלִינוֹה'
- 48 מְקַנָּא בְּכוֹרְסִיָּא מְקַנָּת, הֵינּוּ
- 49 נִמְצָאֵת וְשׁוֹכֶנֶת ב'כֶּסֶף' דְּאֵימָא
- 50 עֵילָאָה הוּא בְּחִינַת סְפִירַת בִּינָה
- 51 דְּאֲצִילוֹת, הָרִי הֵיא מְקַנָּא
- 52 בְּכוֹרְסִיָּא, עוֹלָם הַכֶּסֶף הָעוֹלָם
- 53 שְׁבוּ נִמְצָא כֶּסֶף הַכְּבוֹד שְׁהוּא
- 54 עוֹלָם הַבְּרִיאָה, שִׁית סְפִירָן
- 55 שֶׁשׁ הַסְּפִירוֹת, הֵן שֶׁשׁ הַמִּדּוֹת
- 56 הַעֲלִינוֹת חֲסֵד גְּבוּרָה תְּפָאֶרֶת נִצְחָה
- 57 הוֹד-יִסוֹד 'מְקַנָּת' בִּיצְרֵיהָ וְאֹפֶן
- 58 סְפִירַת הַמַּלְכוּת 'מְקַנָּת' בְּעֲשִׂיהָ".
- 59 כַּמְבוּאָר בְּחוֹרֵת הַסּוֹד, מְקוֹם הַמִּשְׁכָּן
- 60 הָעֵיקָרִי שֶׁל סְפִירַת הַחֲכֻמָּה הוּא
- 61 בְּעוֹלָם הָאֲצִילוֹת, וּמְקוֹם הַמִּשְׁכָּן
- 62 הָעֵיקָרִי שֶׁל סְפִירַת הַבִּינָה הוּא בְּעוֹלָם
- 63 הַבְּרִיאָה (הַנִּקְרָא "כוֹרְסִיָּא" כִּי הוּא
- 64 עוֹלָם הַכֶּסֶף שְׁבוּ נִמְצָא כֶּסֶף הַכְּבוֹד).
- 65 וְחֲכֻמָּה וְבִינָה נִקְרָאִים "אֵב" ו"אֵם",
- 66 כִּי תַחֲלִילַת הַהִשְׁפָּעָה שֶׁל הַשֶּׁכֶל הִיא
- 67 מֵהָאֵב וְהַתְּפַחְחוֹת הַשֶּׁכֶל הִיא מֵהָאֵם,
- 68 וּמִשּׁוֹם שֶׁהַחֲכֻמָּה וְהַבִּינָה הֵם "אֵב"
- 69 וְה"אֵם" הַמּוֹלִידִים אֶת הַמִּדּוֹת
- 70 שְׁכָלָם. וְאִף שֶׁכֵּל עֲשֵׂר הַסְּפִירוֹת
- 71 נִמְצָאֵת בְּכָל הָעוֹלָמוֹת, עֵיקַר מִשְׁכַּנָּה
- 72 שֶׁל הַחֲכֻמָּה הוּא בִּאֲצִילוֹת וְעֵיקַר
- 73 הַשְּׁפָעָה שֶׁבְּעוֹלָם הָאֲצִילוֹת הוּא
- 74 מִסְּפִירַת הַחֲכֻמָּה, וְאִילוּ עֵיקַר הַשְּׁפָעָה
- 75 שֶׁל עוֹלָם הַבְּרִיאָה הוּא מִסְּפִירַת
- 76 הַבִּינָה. הַחֲכֻמָּה "מְקַנָּת" וְשׁוֹכֶנֶת בִּאֲצִילוֹת, כִּי עֲנִינָה הוּא בִּטּוֹל לְאֲלֻקוֹת
- 77 וְעַל שֶׁם הַבִּטּוֹל נִקְרָאֵת "כֶּת מֵה" (ו"מֵה" הוּא בִּטּוֹל, כִּמוּ "וְנַחֲנוּ מֵה"),
- 78 וְזֶה עֲנִינוֹ שֶׁל עוֹלָם הָאֲצִילוֹת שֶׁעִם הִיְהוּ "עוֹלָם", מְכַל מְקוֹם הוּא "אֲלֻקוֹת
- 79 מִמֶּשׁ". וְאִילוּ בְּעוֹלְמוֹת שֶׁלְמִטָּה מֵאֲצִילוֹת, עֵיקַר הַשְּׁפָעָה בְּעוֹלָם הַבְּרִיאָה
- 80 הוּא מִסְּפִירַת הַבִּינָה, בְּעוֹלָם הַיִּצְרֵיהָ מֵהַמִּדּוֹת, וּבְעוֹלָם הָעֲשִׂיהָ מִסְּפִירַת
- 81 הַמַּלְכוּת.
- 82 וְיֵשׁ לֹמַר, שְׁפּוֹנוֹתוֹ שֶׁל הָרִבִּי הָרִי"צ בְּהוֹסֵפֶה זוּ הִיא לְכָאֵר, שְׁעֲנִין
- 83 זֶה שְׁעוֹלְמוֹת בְּרִיאָה יִצְרֵיהָ עֲשִׂיהָ הֵם לְבוּשִׁים לְאֹר
- 84 הָאֲצִילוֹת, כְּנוֹכַח לְעִיל, אֵינוּ בְּאֹפֶן שְׁעוֹלָם הַבְּרִיאָה הוּא

(26) תקו"ז בהקדמה (יז, א). (27) ראה תו"א וירא (יג, ג). (28) תקו"ז ת"ו (כג, א).

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 לְבוֹשׁ לְעוֹלָם הָאֲצִילוֹת, וַיַּצִּירָהּ הוּא לְבוֹשׁ לְבְרִיָּאָהּ,
 - 2 וַעֲשֶׂיהָ הוּא לְבוֹשׁ לַיִצְרָה, וּלְפִי זֶה, אֹרֵחַ הָאֲצִילוֹת מֵאִיר בְּעוֹלָם
 - 3 הַבְּרִיָּאָה אֲבָל אֵינוֹ יוֹרֵד לְהֵאִיר גַּם בְּעוֹלָם הַיִּצְרָה וּבְעוֹלָם הַבְּרִיָּאָה שְׁאֵז יֵשׁ
 - 4 מְקוֹם לֹמֵר שֶׁמֶסְפִּיק הַשֶּׁבַח דָּאוֹר אֵין סוֹף לְמִטָּה
 - 5 עַד אֵין תְּכֵלֶת בְּנוֹגַע
 - 6 לְהַתְּפַשְׁטוֹת וְגִילּוֹי הָאֹרֵחַ אֵין סוֹף
 - 7 בְּעוֹלָם הַבְּרִיָּאָה בְּלֶכֶד, שְׁהָרִי
 - 8 גַּם זֶה שְׁאוֹר הָאֲצִילוֹת יוֹרֵד לְהֵאִיר
 - 9 בְּעוֹלָם הַבְּרִיָּאָה הוּא דְּבִר פֶּלֶא, כִּי
 - 10 בִּיחַס לְעוֹלָם הָאֲצִילוֹת שְׁהוּא מֵאוֹחַד
 - 11 עִם הָאֵלּוּקוֹת עֲצֻמָּה, גַּם עוֹלָם הַבְּרִיָּאָה
 - 12 הוּא 'נֶפֶד' אֵלָּא עֲנִין הַלְּבוּשִׁים
 - 13 שְׁאוֹר הָאֲצִילוֹת מֵתַלְבַּשׁ בְּעוֹלָמוֹת
 - 14 בְּרִיָּאָה יִצְרָה עֲשֶׂיהָ הוּא בְּאוֹפֶן
 - 15 שֶׁכָּל שְׁלֹשֶׁת עוֹלָמוֹת בְּרִיָּאָה
 - 16 יִצְרָה עֲשֶׂיהָ נִחְשָׁבִים לַעֲנִין זֶה
 - 17 כְּמוֹ עוֹלָם אֶחָד [נִפְנָקָר לְעֵיל
 - 18 בְּפִירוֹשׁ הַמַּאֲמָר הָאֶמֶר בְּזוֹהַר
 - 19 תָּלַת עֲלָמִין אֵית לִיה
 - 20 לְקוֹדֶשׁא בְּרִיָּה הוּא, שְׁלוֹשָׁה
 - 21 עוֹלָמוֹת יֵשׁ לוֹ לְקוֹדֶשׁ בְּרוּךְ הוּא
 - 22 שֶׁהֵם עוֹלָם אֶחָד עוֹלָמוֹת הָאֵין
 - 23 סוֹף, עוֹלָם שְׁנֵי עוֹלָם הָאֲצִילוֹת
 - 24 וְעוֹלָם שְׁלִישִׁי וְעוֹלָמוֹת בְּרִיָּאָה
 - 25 יִצְרָה עֲשֶׂיהָ, הֵיִינוּ,
 - 26 שְׁעוֹלָמוֹת בְּרִיָּאָה יִצְרָה
 - 27 עֲשֶׂיהָ לְמִירוֹת הַחִילוּקִים בִּינֵיהֶם
 - 28 נִחְשָׁבִים לְעוֹלָם וְעִין אֶחָד,
 - 29 שְׁכּוֹלָם כָּל שְׁלוֹשֶׁת הָעוֹלָמוֹת
 - 30 בְּרִיָּאָה יִצְרָה עֲשֶׂיהָ בִּיחַד הֵם
 - 31 לְבוּשִׁים לְעוֹלָם הָאֲצִילוֹת וּלְפִי
 - 32 זֶה, אֹרֵחַ הָאֲצִילוֹת יוֹרֵד וְנִמְשָׁךְ לְהֵאִיר
 - 33 לֹא רַק בְּעוֹלָם הַבְּרִיָּאָה אֲלָא גַּם
 - 34 בְּעוֹלָמוֹת יִצְרָה וְעִשָּׂה.
 - 35 וְעַל זֶה מֵבִיא הַרְבֵּי הַרִי"צ רָאִיָּה
 - 36 מִהַמַּאֲמָר שֶׁל הַזוֹהַר אֵימָא
 - 37 עֵילָאָה הָאֵמָא הָעֵלִינָה (בִּינָה)
 - 38 דְּאֲצִילוֹת) מְקַנְנָן בְּכוֹרְסִיא
 - 39 שׁוֹכְנֵת בְּכַסָּא (עוֹלָם הַבְּרִיָּאָה),
 - 40 שֵׁית סְפִירָן שֶׁשׁ הַמִּידוֹת הָעֵלִינּוֹת
 - 41 שֶׁל עוֹלָם הָאֲצִילוֹת בִּיִצְרָה, וְאוֹפֶן
 - 42 סְפִירַת הַמַּלְכוּת שֶׁל עוֹלָם הָאֲצִילוֹת
 - 43 בְּעֲשֶׂיהָ, שְׁאֵין זֶה בְּאוֹפֶן
 - 44 שְׁלֹאֲחֵרִי הַתְּלַבְּשׁוֹת בִּינָה
 - 45 דְּאֲצִילוֹת בְּעוֹלָם הַבְּרִיָּאָה, אֲזִי
- לְבוֹשׁ לְעוֹלָם הָאֲצִילוֹת, וַיַּצִּירָהּ הוּא לְבוֹשׁ לְבְרִיָּאָהּ, וַעֲשֶׂיהָ הוּא לְבוֹשׁ לַיִצְרָה, וּלְפִי זֶה, אֹרֵחַ הָאֲצִילוֹת מֵאִיר בְּעוֹלָם הַבְּרִיָּאָה אֲבָל אֵינוֹ יוֹרֵד לְהֵאִיר גַּם בְּעוֹלָם הַיִּצְרָה וּבְעוֹלָם הַבְּרִיָּאָה שְׁאֵז יֵשׁ מְקוֹם לֹמֵר שֶׁמֶסְפִּיק הַשֶּׁבַח דָּאוֹר אֵין סוֹף לְמִטָּה עַד אֵין תְּכֵלֶת בְּנוֹגַע לְהַתְּפַשְׁטוֹת וְגִילּוֹי הָאֹרֵחַ אֵין סוֹף בְּעוֹלָם הַבְּרִיָּאָה בְּלֶכֶד, שְׁהָרִי גַּם זֶה שְׁאוֹר הָאֲצִילוֹת יוֹרֵד לְהֵאִיר בְּעוֹלָם הַבְּרִיָּאָה הוּא דְּבִר פֶּלֶא, כִּי בִּיחַס לְעוֹלָם הָאֲצִילוֹת שְׁהוּא מֵאוֹחַד עִם הָאֵלּוּקוֹת עֲצֻמָּה, גַּם עוֹלָם הַבְּרִיָּאָה הוּא 'נֶפֶד' אֵלָּא עֲנִין הַלְּבוּשִׁים שְׁאוֹר הָאֲצִילוֹת מֵתַלְבַּשׁ בְּעוֹלָמוֹת בְּרִיָּאָה יִצְרָה עֲשֶׂיהָ הוּא בְּאוֹפֶן שֶׁכָּל שְׁלֹשֶׁת עוֹלָמוֹת בְּרִיָּאָה יִצְרָה עֲשֶׂיהָ נִחְשָׁבִים לַעֲנִין זֶה כְּמוֹ עוֹלָם אֶחָד [נִפְנָקָר לְעֵיל בְּפִירוֹשׁ הַמַּאֲמָר הָאֶמֶר בְּזוֹהַר תָּלַת עֲלָמִין אֵית לִיה לְקוֹדֶשׁא בְּרִיָּה הוּא, שְׁלוֹשָׁה עוֹלָמוֹת יֵשׁ לוֹ לְקוֹדֶשׁ בְּרוּךְ הוּא שֶׁהֵם עוֹלָם אֶחָד עוֹלָמוֹת הָאֵין סוֹף, עוֹלָם שְׁנֵי עוֹלָם הָאֲצִילוֹת וְעוֹלָם שְׁלִישִׁי וְעוֹלָמוֹת בְּרִיָּאָה יִצְרָה עֲשֶׂיהָ, הֵיִינוּ, שְׁעוֹלָמוֹת בְּרִיָּאָה יִצְרָה עֲשֶׂיהָ לְמִירוֹת הַחִילוּקִים בִּינֵיהֶם נִחְשָׁבִים לְעוֹלָם וְעִין אֶחָד, שְׁכּוֹלָם כָּל שְׁלוֹשֶׁת הָעוֹלָמוֹת בְּרִיָּאָה יִצְרָה עֲשֶׂיהָ בִּיחַד הֵם לְבוּשִׁים לְעוֹלָם הָאֲצִילוֹת וּלְפִי זֶה, אֹרֵחַ הָאֲצִילוֹת יוֹרֵד וְנִמְשָׁךְ לְהֵאִיר לֹא רַק בְּעוֹלָם הַבְּרִיָּאָה אֲלָא גַּם בְּעוֹלָמוֹת יִצְרָה וְעִשָּׂה. וְעַל זֶה מֵבִיא הַרְבֵּי הַרִי"צ רָאִיָּה מִהַמַּאֲמָר שֶׁל הַזוֹהַר אֵימָא עֵילָאָה הָאֵמָא הָעֵלִינָה (בִּינָה) דְּאֲצִילוֹת) מְקַנְנָן בְּכוֹרְסִיא שׁוֹכְנֵת בְּכַסָּא (עוֹלָם הַבְּרִיָּאָה), שֵׁית סְפִירָן שֶׁשׁ הַמִּידוֹת הָעֵלִינּוֹת שֶׁל עוֹלָם הָאֲצִילוֹת בִּיִצְרָה, וְאוֹפֶן סְפִירַת הַמַּלְכוּת שֶׁל עוֹלָם הָאֲצִילוֹת בְּעֲשֶׂיהָ, שְׁאֵין זֶה בְּאוֹפֶן שְׁלֹאֲחֵרִי הַתְּלַבְּשׁוֹת בִּינָה דְּאֲצִילוֹת בְּעוֹלָם הַבְּרִיָּאָה, אֲזִי

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 בַּהֲמִשְׁכַּת וּגִילוי אֱלֻקוֹת מַלְמַעֲלָה לְמִטָּה וְשֹׁהַרִי בַּתְּחִילַת הַבְּרִיאָה,
- 2 לַפְּנֵי הַחֲטָאִים שֶׁגִּרְמוּ אֶת סִילּוֹק הַשְּׂכִינָה, עֵינֶיךָ שֶׁכִּינָה בַּתְּחִילֵי הַיָּמִים
- 3 הָיְתָה, דִּהְיִינוּ עוֹלָם הִזָּה שֶׁהוּא הַתְּחִתּוֹן בְּמִדְרֵיגָה מְבִינָה כֹּל
- 4 הַעוֹלָמוֹת שֶׁאֵין תְּחִתּוֹן לְמִטָּה מִמֶּנּוּ (בְּמִבּוֹאֶר בַּתְּנִיָּא 29)
- 5 וּבִלְשׁוֹן הַמַּאֲמָר "בְּמִדְרֵיגוֹת
- 6 הַיּוֹתֵר אֲחֵרוֹנוֹת וְהַיּוֹתֵר
- 7 תְּחִתּוֹנוֹת", בְּהִכָּרַת לִוְיָהּ
- 8 שֶׁכָּל הָעֲנִינִים שִׁשְׁנָם לַמַּעֲלָה
- 9 בְּאִלְוִקוֹת יִשְׁנָם גַּם אֶצֶל בְּנֵי
- 10 יִשְׂרָאֵל שֶׁהֵם בַּעֲבוּרָתָם פּוֹעֵלִים אֶת
- 11 הַמִּשְׁכָּת הָאֵלּוּקוֹת לְמִטָּה, וְלִכְנֹן
- 12 מִבָּאֵר שֶׁעֲנִינֵי לְבוּשִׁים
- 13 דְּבָרֵיכָהּ יִצְרָה עֲשִׂיהָ שִׁינִי
- 14 לְנִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל הַנִּשְׁמָכוֹת
- 15 מִלְּבוּשִׁים (כָּלִים) אֵלּוּ, כִּי,
- 16 בְּלִבוּשֵׁי דְבָרֵיכָהּ יִצְרָה
- 17 עֲשִׂיהָ, אוֹמֵר בִּפְתַּח אֱלֹהֵי
- 18 דְּמִינֵיהֶם פְּרָחִין נִשְׁמָתִין לְבָנֵי
- 19 נִשְׂאָה שֶׁהֵם הַנִּשְׁמָתִים.
- 20 וּמִמִּשְׁיָךְ לְבָאֵר, שֶׁ"רֹב
- 21 הַנִּשְׁמָתִים הֵן נִשְׁמָתֵי דְבָרֵיכָהּ
- 22 יִצְרָה עֲשִׂיהָ, וְרַק חֵד בְּדָרָא
- 23 אַחֵר בְּדוֹר בְּדוֹרוֹת הָרִאשׁוֹנִים
- 24 שֶׁהֵיוּ נַעֲלִים וּבַעֲלֵי דְרָגוֹת גְּבוּהוֹת יוֹתֵר
- 25 מִהַדּוֹרוֹת הָאֲחֵרוֹנִים הֵם נִשְׁמָתִים
- 26 דְּאֲצִילוֹת, אֲבָל רֹב הַנִּשְׁמָתִים
- 27 הֵם נִשְׁמָתֵי דְבָרֵיכָהּ יִצְרָה
- 28 עֲשִׂיהָ", כִּי שִׁוְסָבֵר עוֹד לַהֲלֹךְ.
- 29 וְהַעֲנִין בְּזָה, כִּי שֶׁמִּבָּאֵר
- 30 רַבִּינוּ הִזְקֵן בְּאֶרְכָּהּ יוֹתֵר
- 31 בְּלִקוּטֵי תוֹרָה, שֶׁנִּשְׁמָתִים
- 32 מִשָּׁה שֶׁרָשָׁה מַעֲצָמִיּוֹת
- 33 חֲכָמָה עֵלְיָא, הַעֲצָם שֶׁל הַחֲכָמָה
- 34 הָאֵלּוּקִית הַעֲלִינָה, שֶׁזָּהוּ מִדְרִיגַת
- 35 הַחֲכָמָה הָאֵלּוּקִית מְקוֹר הַתּוֹרָה
- 36 (הִינֵנו, לְמַעַל מִהַתּוֹרָה, שֶׁכֵּן
- 37 מְקוֹרָהּ שֶׁל דָּבָר נַעֲלָה מִהַדְּבָר עֲצָמוֹ
- 38 שֹׁהַרִי חֲכָמַת הַתּוֹרָה הִיא
- 39 נוֹבְלוֹת הַסְּתַעְפוֹת וְהָאֵרָה מַעֲנִין
- 40 חֲכָמָה שֶׁל מַעַלָּה, כְּמִאֲמָר

- 1 רַ"ל³⁰ בְּמִדְרַשׁ נוֹבְלוֹת חֲכָמָה שֶׁלְּמַעַלָּה תּוֹרָה וְזֶה לְשׁוֹן הַמְדֻרָּשׁ:
- 2 "נוֹבְלַת מִיתָה – שִׁינָה, נוֹבְלַת נִבְוָה – חִלּוֹם, נוֹבְלַת הָעוֹלָם הַבָּא – שַׁבָּת...
- 3 נוֹבְלַת אוֹרָה שֶׁל מַעַלָּה – גִּלְגַּל חֲמָה, נוֹבְלַת חֲכָמָה שֶׁל מַעַלָּה – תּוֹרָה",
- 4 וּמִשּׁוּם זֶה מֵאֲחֵר שְׁשׁוֹרֵשׁ נִשְׁמָתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה הִיא מִהַחֲכָמָה הַעֲלִינָה,
- 5 שֶׁמִּמֶּנָּה נוֹבַעַת הַתּוֹרָה, נִתְּנָה
- 6 הַתּוֹרָה עַל יְדֵי מֹשֶׁה
- 7 (דִּוְקָא), שֶׁלֹּכֵן בְּגִלְגַּל שִׁיכּוּתוֹ שֶׁל
- 8 מֹשֶׁה לְתוֹרָה נִאֲמָר בְּמִשָּׁה שֶׁהִיא
- 9 כָּבֵד פָּה וְכָבֵד לְשׁוֹן³¹,
- 10 כְּדֹאֲתָא כִּי שְׁמוּבָא בְּזֵהר³²
- 11 כָּבֵד פָּה לְגַבִּי אוֹרִייתָא דְּכָעַל
- 12 פָּה תּוֹרָה שֶׁבַעַל פָּה וְכָבֵד לְשׁוֹן
- 13 לְגַבִּי תּוֹרָה שֶׁבְּכַתְּבִי, שֶׁלֹּא
- 14 הִיא יָכוֹל מֹשֶׁה רַבִּינוּ לְהַשְׁפִּיל
- 15 אֶת עֲצָמוֹ לְהִיּוֹת נִמְשָׁךְ מִמֶּנּוּ
- 16 בְּגִילוי הַתּוֹרָה שֶׁהִיא בְּחִינַת
- 17 נוֹבְלוֹת חֲכָמָה כִּי וּמִפְּנֵי גוֹדֵל
- 18 מַעַלַת הַתּוֹרָה, גִּילּוֹי וְהַמִּשְׁכָּת הַתּוֹרָה
- 19 בָּא לוֹ בְּקוּשִׁי וּבְכַבּוּדוֹ. וּמִמִּשְׁיָךְ
- 20 הַרְבֵּי הָרִי"צ שֶׁם בְּמִאֲמָר, בְּהַמִּשְׁכָּה
- 21 הַבִּיאֹר בֵּין נִשְׁמָתֵי שְׁמוּעֵלִים הָאֲצִילוֹת
- 22 לְנִשְׁמָתֵי שְׁמוּעֵלִים בְּרִיאָה יִצְרָה
- 23 עֲשִׂיהָ שֶׁהֵם שֶׁזָּהוּ בְּחִינַת
- 24 מִשָּׁה, אֲמַנָּם דְּבָרִים אֱלֹהִים אֲמֹרִים
- 25 בְּמִיּוּחַד עַל בְּחִינַת מֹשֶׁה שְׁשׁוֹרֵשׁ
- 26 נִשְׁמָתוֹ הוּא מִהַחֲכָמָה הַעֲלִינָה שֶׁל
- 27 עוֹלָם הָאֲצִילוֹת, אֲךָ אֵין הַכּוֹנוּנָה
- 28 לְמֹשֶׁה בְּלִבָּד אֵלֶּא כְּמוֹ כֵּן יֵשׁ גַּם
- 29 כֵּן נִשְׁמָתֵי גְבוּהוֹת מֵאֵד שִׁישׁ
- 30 בְּהֵם מִבְּחִינַת מִשָּׁה, שֶׁאֲמַנָּם
- 31 אֵינָם בְּדִרְגַת מֹשֶׁה עֲצָמוֹ אֲבָל יֵשׁ בָּהֶם
- 32 (הָאֵרָה מִסְרִימָה) מִבְּחִינַת מֹשֶׁה וְזֵהוּ
- 33 שְׁמִצְנוּ בְּגִמְרָא שֶׁאֲמָר רַב סְפָרָא
- 34 לְרַבָּא לְאַחֵר שְׂרַבָּא אֲמַר הִלְכָה
- 35 מִסְרִימָה מִשָּׁה שְׂפִיר קָאֲמַרְתָּ
- 36 כִּי³³, הוּרִי שְׂרַב סְפָרָא קָרָא לְרַבָּא
- 37 בְּשֵׁם "מִשָּׁה", אֲךָ עַל פִּי שֶׁאֵין זֶה שְׁמוֹ,
- 38 כִּי רַב סְפָרָא רָאָה בְּרַבָּא שִׁישׁ בּוֹ הָאֵרָה
- 39 מִבְּחִינַת מֹשֶׁה וְהֵן נִשְׁמָתֵי גְבוּהוֹת
- 40 אֵלּוּ שִׁישׁ בָּהֶם הָאֵרָה מִבְּחִינַת מֹשֶׁה

(ב) עוד ביאור הדברים ע"פ יונת (ש"ש יט, א ואילך).

(29) פל"ו. (30) ב"ר פ"ז, ה. (31) שמות ד, י. (32) ח"ג כח, א. (33) שבת קא, ב.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 הנשמות שנקראות בוזה אחים ורעים למקום³⁴, והיינו, 2 שנמשכו מיוחדות התאחדות שגורמת המשכה מהעומק והפנימיות של 3 אבא ואמא חכמה ובינה דאצילות, ולכן נקראים הנשמות 4 שנמשכו ונולדו מיוחד זה אחים לזעיר אנפין המידות העליונות 5 דאצילות שהיה גם 'הולדת' המידות 6 היא מחכמה ובינה, והם נשמות 7 גבוהות אלו למעלה מבחינת 8 תורה כי שורשם בחכמה שהיא מקור 9 ושורש התורה. אמנם הנשמות 10 הנמשכים מזיווג זעיר אנפין 11 ונוקבא שנמשכו ונולדו מיוחד 12 המידות וספירת המלכות המקבלת 13 מהספירות שלמעלה ממנה ועל שם 14 שהיא בחינת מקבל נקראת 'נוקבא', 15 דאצילות, הרי לידתם של 16 נשמות אלו הוא לעולם 17 הבריאה ונשמות אלו לא נחשבות 18 'נשמות דאצילות' (בשונה מנשמת 19 משה רבינו והנשמות הגבוהות 20 הנקראות 'אחים ורעים'). 21 ואף לפי מה שנתבאר במקום 22 אחר שגם מזיווג זעיר אנפין 23 ונוקבא המידות וספירת המלכות 24 דאצילות נולדים ונמשכים 25 גם כן אם כי לא תמיד אלא רק 26 לפעמים נשמות גבוהות מאד 27 הנקראות נשמות דאצילות 28 ממש, אין זו סתירה לאמור לעיל 29 שרק נשמות שנמשכו מיוחד חכמה 30 ובינה נחשבות 'נשמות דאצילות' כי 31 מפל מקום, פיון ששרשן של 32 נשמות אלו מזיווג זעיר אנפין 33 ונוקבא המידות וספירת המלכות 34 דאצילות, ולא מיוחד חכמה ובינה, 35 אם כן אינן אלא טיפה אחת 36 הארה מועטת ומצומצמת ביותר 37 הנמשכת ממוחין דזעיר 38 אנפין ונוקבא, כמו בכל לידה, ההמשכה הגורמת את הלידה מהמוחין 39 וגם כשמדובר ביוחד המידות ומלכות, הכוונה להשפעה של המוחין שבמידות
- ובאופן זה מדובר ב'טיפה אחת' בלבד מהמוחין והתורה היא לא 'טיפה אחת' מועטת אלא עצם חכמה בינה דעת דזעיר אנפין ונוקבא דאצילות ממש ונמצא שאפילו נשמות דאצילות (או לפחות חלק מנשמות דאצילות) הן במדרגה שלמטה ממדרגת התורה. ועל אחת כמה וכמה ואם אפילו נשמות דאצילות הן למטה מהתורה, קל וחומר כל שאר הנשמות שהם נשמות דבריאה יצירה עשיה ממש ולא 'נשמות דאצילות' כלל, בודאי שהם למטה מן התורה, ועל זה אמרו³⁵ בוזה ישראל מתקשראן באורייתא בני ישראל מתקשרים בתורה, היינו שנשמות ישראל מתעלות ומתקשרות עם התורה. וזהו גם כן מה שמבאר בהמאמר, ש"רוב הנשמות הן נשמות דבריאה יצירה עשיה, ורק חד בדרא אחד בדור בדורות הראשונים הם נשמות דאצילות", ובפרט בדורותינו אלה הדורות האחרונים שהם למטה במדרגה מהדורות הראשונים הרי זה נשמה שחיה נשמה דאצילות' בודאי רק חד בדרא, היינו, ויש לפרש את המושג 'חד בדרא' חד האחד שעליו עומד כל הדור, כמו משה בדורו שהיה שקול כנגד ששים ריבוא בני ישראל³⁶, כפירוש רש"י על הכתוב "וישמע יתרו כהן מדין חותן משה את כל אשר עשה אלקים למשה ולישראל עמו", "למשה ולישראל - שקול משה כנגד כל ישראל" וכמבואר במקום אחר³⁷ בתורת הסוד בפירוש הפתוב³⁸ שאמר משה רבינו על בני ישראל האנכי הרייתי את כל העם הזה גו' פאשר ישא האומן את היוג, שזהו לפי שהיו כלולים בו במשה רבינו ששים ריבוא נשמות, שהם

(34) בהגהת הצ"צ בלקו"ת שם מציין: ע' זהר ח"ב דקכ"א סע"ב וד' צ"ד סע"ב ח"ג ד"ז ע"ב. וראה גם ביאורי הזהר פ' פינחס לאדמו"ר האמצעי קיד, ד ואילך. ולאדמו"ר הצ"צ ח"א ע' תקמו ואילך. (35) ראה זח"ג עג, א. (36) ראה מכילתא ופרש"י יתרו יח, א. ועוד. וראה עץ חיים שער לב (שער הארת המוחין) פ"ב. (37) ראה פרדס שער ח (שער מהות והנהגה) פכ"ב. (38) בהעלותך יא, יב.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 כָּלִילֹת יִשְׂרָאֵל כמבואר שבני ישראל הם שישים רבוא נשמות כלליות
- 2 וכל שאר הנשמות הם פרטים וניצוצות משישים רבוא הנשמות הכלליות. וְכֵן
- 3 הוּא גַם בְּנוֹגֵעַ לְאַתְפְּשׁוּטָא דְמִשְׁה שְׂבָכָל דְרָא וְרָא³⁹,
- 4 כדברי הזוהר, יש 'התפשטות', היינו הארה מסוימת, ממש רבינו בכל דור
- 5 ודור והם נְשִׂאֵי יִשְׂרָאֵל, כָּל
- 6 נְשִׂא וְנְשִׂא בְּדוּרוֹ, עַד
- 7 לְנְשִׂא דִּדְרָגָה שְׁהוּא ה'אֲתַפְשׁוּטָא
- 8 דְמִשְׁה' בדורנו. ועל נשיאים אלו שהם
- 9 ה'חד בדרא' בכל דור, נאמר שהם
- 10 'נשמות דאצילות' אָבֵל כָּל שָׂר
- 11 הַנְּשָׁמוֹת שְׂבָדוֹר הֵם נְשָׁמוֹת
- 12 דְּבִרְיָאָה יִצִּירָה עֲשִׂיהָ,
- 13 וְעִלְיָהּ על הנשמות ששורשם
- 14 מעולמות בריאה יצירה עשיה נֶאֱמָר
- 15 לְבוֹשִׁין תְּקִינַת לֹוֹן דְּמִינִיָּהּ
- 16 פְּרָחִין נִשְׁמָתִין לְבָנֵי נֶשָׂא
- 17 וכמבואר לעיל הכוונה היא שהנשמות
- 18 נמשכו מהספירות שבעולמות אלו.
- 19 וּמִמְשִׁיךְ בְּהַמָּאָר, "אֵלָא
- 20 שְׂבָכְרִיָּאָה יִצִּירָה עֲשִׂיהָ גּוֹפָא
- 21 עצמם, ששם הוא מקור רוב נשמות
- 22 ישראל, מלבד הנשמות הגבוהות שהם
- 23 'נשמות דאצילות', הֵנָּה הַנְּשָׁמוֹת
- 24 הֵם פְּנִימִיּוֹת מקורם ושורשם הוא
- 25 מפנימיות עולמות אלו, וּמִלְאָכִים
- 26 חִיצוֹנִיּוֹת מקורם ושורשם הוא
- 27 מהחיצוניות, וְעוֹלָמוֹת הֵם
- 28 חִיצוֹנִיּוֹת דְּחִיצוֹנִיּוֹת שורשם
- 29 ומקורם והחיות שלהם היא
- 30 מהחיצוניות שבחיצוניות של עולמות
- 31 אלו בריאה יצירה עשיה", וכפי
- 32 שממשיך ומבאר.
- 33 וְהַעֲנִין בְּזָה (דְּלִכְאוּרָה אֵינוֹ
- 34 מוֹכֵן מִזֶּה נוֹגֵעַ עֲנִין זֶה לְנוֹשָׂא
- 35 המדובר), דְּהֵנָּה, כָּל תּוֹכֵן
- 36 נְקִידַת הַמָּאָר הוּא,
- 37 שְׁהַתְּכִלִית הַכוּוֹנָה וְהַמְטָרָה שֶׁל
- 38 עבודת ה' של בני ישראל בעולם הזה היא לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בְּה' אוֹצֵר" של
- 39 יראת שמים (שהמלך 'מבזבז' עבור ניצחון המלחמה) כְּדִי שֶׁהַנְּשָׁמָה
- 40 תוֹכֵל לְמַלֵּא שְׁלִיחוּתָהּ בְּעוֹלָם לַעֲשׂוֹת מְהֻעָלָם שְׁהוּהוּ תַּחֲתוֹן,

(ג) רמזי תורה לתהלים בתחלתו (סה, ד ואילך).

(39) תקו"ז תס"ט (קיב, א. קיד, א). (40) חולין צא, סע"ב. וראה שמו"ר פכ"ג, ז. (41) איוב לח, ז.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 רש"י: "כוכבי בוקר - ישראל המשולים לכוכבים" (וְהָדָר) ואחר כך, לאחר
- 2 שבני ישראל מרגלים בשריתם) וַיִּרְעוּ כָּל בְּנֵי אֱלֹקִים הם המלאכים,
- 3 דְּצִרְיָה לְהִבִּין מֵהוּ עֲנִין הַמִּתְנָה שְׁמִמְתִּינִים הַמְּלָאכִים
- 4 מלומר שירה עד שִׁתְּחִילוּ יִשְׂרָאֵל לומר שירה.?
- 5 וַיֵּשׁ לְפָרֶשׁ עַל פִּי הַקְּדָמָה
- 6 הַיְדוּעַ שִׁישְׂרָאֵל עָלוּ
- 7 בְּמַחְשָׁבָה תַּחֲלָה לְהַבְרָאוֹת⁴²,
- 8 כדברי המדרש 'מחשבתן של ישראל
- 9 קדמה לכל דבר', כִּי, בְּמַחְשָׁבָה
- 10 יֵשׁ כָּל הָעֲשָׂרִים וּשְׁתֵּים
- 11 אוֹתִיּוֹת וְחֻמְשָׁה מוֹצָאוֹת
- 12 הַפֶּה, וּמִשָּׁם מִהַמְּחַשְׁבָה שׁוֹרֵשׁ
- 13 כָּל הָאוֹתִיּוֹת שֶׁל הַדִּיבּוּר, כִּי אֵין
- 14 הָאֲדָם מוֹצִיא דִּיבּוּר מִפִּיו אִם
- 15 לֹא יִחְשׁוֹב תַּחֲלִילָה, וְכֹאשֶׁר
- 16 מוֹצִיא אֵיזָה דִּיבּוּר בְּלִי
- 17 מִחְשָׁבָה שְׁקֵמָה לַדִּיבּוּר, הַדִּיבּוּר
- 18 הוּא מְחוּסֵר חֻקָּה וְשִׁכְל,
- 19 נִמְצָא כִּי הִישְׂרָאֵל הִנְקָרְאִים
- 20 רִאשִׁית וְעָלוּ בְּמַחְשָׁבָה רִאשׁוֹנִים,
- 21 לִפְנֵי כָּל הָעוֹלָמוֹת וְכָל הַנְּבִרָאִים, הֵם
- 22 שׁוֹרֵשׁ כָּל הָעוֹלָמוֹת וּמְלָאכִים
- 23 כֹּחַ' (שְׁנִתְּגָלוּ אַחֵר כֵּךְ עַל יְדֵי
- 24 הַדִּיבּוּר שְׂבָא אַחֲרֵי הַמְּחַשְׁבָה),
- 25 וְלִכְנֵן כִּיֹּן שֶׁהַדִּיבּוּר יִכּוֹל לְבֹא רַק
- 26 אַחֲרֵי הַמְּחַשְׁבָה הַקְּדוּמָה לוֹ אֵין
- 27 הַמְּלָאכִים יְכוּלִים לְהוֹצִיא
- 28 שׁוֹם דִּיבּוּר וְאִינִם יְכוּלִים לומר
- 29 שִׁירָה בְּלִי יִשְׂרָאֵל שֶׁהֵם נִשְׁמָוֹת
- 30 יִשְׂרָאֵל שֶׁעָלוּ בְּמַחְשָׁבָה רִאשׁוֹנִים וְהֵם
- 31 שׁוֹרֵשׁ כּוֹלָם שֶׁל כָּל הַנְּבִרָאִים,
- 32 כּוֹלֵל הַמְּלָאכִים, כִּי הֵם נִשְׁמָוֹת
- 33 יִשְׂרָאֵל עֵיקַר הַמְּחַשְׁבָה שֶׁמִּנֶּה
- 34 בָּא אַחֵר כֵּךְ הַדִּיבּוּר שֶׁמִּנֶּה מִתְּהוּוִים
- 35 כָּל הַנְּבִרָאִים. נִמְצָא כִּי כֹאשֶׁר
- 36 יִשְׂרָאֵל מִתְּחִילִין לומר שִׁירָה,
- 37 וַיֵּשׁ תַּחֲלָלוֹת שֶׁל בְּחִינַת הַמְּחַשְׁבָה
- 38 שְׁהִיא שׁוֹרֵשׁ נִשְׁמָוֹת יִשְׂרָאֵל יֵשׁ לָהֶם
- 39 לְמְלָאכִים כֹּחַ לומר גַּם כֵּן
- 40 שִׁירָה. וְהוּא שְׁנִתְּגָלוּ⁴³ שִׁיר
- 41 הַשִּׁירִים, רְצוֹנוֹ לומר פִּירוּשׁ
- 42 לִשְׁוֹן זֶה הַפּוֹתָת אֶת 'שִׁיר הַשִּׁירִים אֲשֶׁר

- לשלמה' שִׁיר שֶׁל יִשְׂרָאֵל גּוֹרֵם שִׁירִים הֶרְבֵּה שֶׁל הָעֲלִיּוֹנִים
- הם המלאכים שאומרים שירה רק לאחר שבני ישראל אומרים שירה.
- וְהוּא האומר לעיל אודות מעלת הנשמות על המלאכים כִּיֹּן שֶׁהַנְּשׁוֹמוֹת עָלוּ
- בְּמַחְשָׁבָה תַּחֲלִילָה, לִפְנֵי כָּל הַנְּבִרָאִים וּלְפָנֵי כָּל הָעוֹלָמוֹת שֶׁהֵם מְבַחֲנִית הַדִּיבּוּר,
- הוּא גַּם מֵה שְׁנִתְּגָלוּ
- בְּהַמְּאָמָר, וְזִכָּר לְעִיל,
- שֶׁהַנְּשׁוֹמוֹת הֵם פְּנִימִיּוֹת שֶׁהִי
- הַמְּחַשְׁבָה הִיא עֲנִין פְּנִימִי יוֹתֵר
- מִהַדִּיבּוּר, וְעַל יְדֵי הַפְּנִימִיּוֹת
- נִפְעָלִים הָעֲנִינִים גַּם
- בְּהַחֲצוֹנוֹת, שֶׁהֵם
- הַמְּלָאכִים, וְאַחֵר כֵּךְ הַדִּיבּוּרִים
- יורדים ונמשכים עוד וּבְחִיצוֹנוֹת
- דְּחִיצוֹנוֹת, שֶׁהֵם הָעוֹלָמוֹת
- שֶׁהֵם לְמַטָּה מִהַמְּלָאכִים.
- (ה) וְהוּא עֲנִין מִשְׁמַעוֹת שֶׁל מֵאֵמֶר
- הַזֶּה הָאֵמֶר אִזָּר אֵין סוֹף
- לְמַטָּה עַד אֵין תַּכְלִית, שֶׁעַל פִּי
- הַמְּבֹרָא לְעִיל בְּאִרְכּוֹת שֶׁהַכּוֹנוֹה
- לְחַדֵּשׁ שְׂאוֹר אֵין סוֹף יוֹדֵד וְנִמְשָׁךְ
- לְמַטָּה, מוֹבֵן דְּקָאֵי שֶׁהַכּוֹנוֹה הִיא
- עַל הַגִּילּוּי וְהַתְּפַשְׁטוֹת שֶׁל
- הָאוֹר הָאֱלֹקִי בְּבַחֲנִית אֵין סוֹף
- עַד לְמַטָּה מִטָּה, בְּמַדְרִיגוֹת
- הַיּוֹתֵר אַחֲרוֹנוֹת וְהַיּוֹתֵר
- תַּחְתּוֹנוֹת, דְּהֵינּוּ הַמְּשַׁכֵּת וְהַאֲרַת
- הָאֵין סוֹף בְּעוֹלָמוֹת בְּרִיאָה
- יְצִירָה עֲשִׂיָה, שֶׁהֵם עוֹלָמוֹת אֵלוֹ
- שֶׁהֵם ה'מַדְרִיגוֹת הַיּוֹתֵר אַחֲרוֹנוֹת
- וְהַיּוֹתֵר תַּחְתּוֹנוֹת' בְּחִינַת מִטָּה
- וְהֵינּוּ ה'מִטָּה' תַּחְתּוֹן בִּיּוֹתֵר.
- וְכַמְּבֹאֵר בְּהַקְצִיּוֹר דְּתוֹרַת
- הַפֶּעַל שֶׁם טוֹב שְׁבָלְקוּטִי
- תּוֹרָה לִג' פְּרָשִׁיּוֹת⁴⁴, הַמּוֹבָא
- לְעִיל בְּסֻפֵּי ב' שְׁבָתָלָת עֲלָמִין
- בְּשִׁלּוֹשׁ הָעוֹלָמוֹת שֶׁהֵם בְּרִיאָה
- יְצִירָה עֲשִׂיָה דְּכָלְלוֹת (בְּשׁוֹנָה)
- מְבֹרָאֵה יְצִירָה עֲשִׂיָה הַפְּרָשִׁיִּים
- שְׁבִי'סֵדֶר (הַשְּׁתִּלְשׁוּלוֹת), דְּהֵינּוּ,
- עוֹלָם אֶחָד אֲדָם קְדָמוֹן (עוֹלָמוֹת
- הָאֵין סוֹף) עוֹלָם שְׁנִי וְאַצִּילוֹת
- וְעוֹלָם שְׁלִישִׁי וּבְרִיאָה יְצִירָה

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 עֲשִׂיהָ, הִנֵּה בְנוּגָע לְעוֹלָמוֹת בְּרִיאָה יִצִּירָה עֲשִׂיהָ, כְּתִיב⁴⁴
- 2 בַּפֶּסֶק בִּישִׁיעָה "כָּל הַנִּקְרָא בְּשֵׁמִי וּלְכַבּוּדִי בְּרֵאשִׁיתוֹ יִצְרָתוֹ" אָף עֲשִׂיתִיו,
- 3 אָף הַפֶּסֶק⁴⁵, כַּמְבֹאֵר בַּחֲסִידוֹת שֶׁהִמְלִיחַ 'אָף' לִפְנֵי הַמִּלִּיחַ 'עֲשִׂיתִי'
- 4 מִלְמַד שֶׁ'עֲשִׂיתִי' רֹמֵז לְבַחֲנָה שׁוֹנֶה, נִמּוּכָה יוֹתֵר, מִהַבְחִינֹת הַמְרוּמוֹת
- 5 בַּתְּחִילַת הַכְּתוּב (וּבִדְרוֹךְ כָּלל מְבֹאֵר
- 6 שֶׁהַכוּנָה הִיא לְהַבְדִּיל בֵּין עוֹלָמוֹת
- 7 בְּרִיאָה וַיִּצְרָה, הַרְמוּזִים בִּבְרֵאשִׁיתוֹ
- 8 יִצְרָתוֹ לְעוֹלָם הָעֲשִׂיָּה הַנֶּרְמֶז
- 9 בִּ'עֲשִׂיתִי', אֵךְ כֵּאֵן שֶׁמְדוּבָר עַל חִלּוּקָה
- 10 לְאִדָּם קְדָמוֹן, עוֹלָם הָאֲצִילוֹת וְעוֹלָמוֹת
- 11 בְּרִיאָה-יִצְרָה-עֲשִׂיהָ, הִרִי 'עֲשִׂיתִי'
- 12 רֹמֵז לְשִׁלוּשַׁת הָעוֹלָמוֹת בְּרִיאָה-יִצְרָה-
- 13 עֲשִׂיהָ (יְחִד) כִּי בְּרִיאָה יִצִּירָה
- 14 עֲשִׂיהָ, נִקְרָא עָלְמָא
- 15 דְּפֶרְוֵדָא⁴⁶ עוֹלָמוֹת נִפְרָדִים מִהֶאֱחָדִי-
- 16 סוּף הַבְּרִיאָה, וְלִכְּן הֵם נִחְשָׁבִים 'מִטָּה'
- 17 וַיִּרִידַת הָאֵין סוּף 'לְמַטָּה עַד אֵין
- 18 תְּכִלִּית' מְכוּוֹנָת לְהֵאֲרָתוֹ בְּעוֹלָמוֹת אֵלוֹ,
- 19 בְּרִיאָה-יִצְרָה-עֲשִׂיהָ, כַּמְבֹאֵר לְעֵיל.
- 20 אֲמָנָם עֲנִין זֶה שֶׁהָעוֹלָמוֹת בְּרִיאָה-
- 21 יִצְרָה-עֲשִׂיהָ וְהַנִּבְרָאִים שֶׁבָּהֶם הֵם
- 22 מִהַדְרֹגוֹת הָאֲחֵרוֹנוֹת וְהַתַּחְנוּנוֹת שֶׁבָּהֶם
- 23 מֵאִיר הָאֵין סוּף הוּא (לֹא רַק
- 24 בְּנוּגָע לְעוֹלָמוֹת בְּרִיאָה-יִצְרָה-
- 25 עֲשִׂיהָ עֲצָמָם וּמִלֵּאכִים שֶׁנִּמְצָאִים
- 26 בְּעוֹלָמוֹת אֵלוֹ, אֲלֵא) אֲפִילוֹ
- 27 בְּנוּגָע לְנִשְׁמוֹת, דִּהְיִינוּ רֹב
- 28 הַנִּשְׁמוֹת שֶׁהֵן נִשְׁמוֹת
- 29 דְּבְרִיאָה יִצִּירָה עֲשִׂיהָ, כַּמְבֹאֵר
- 30 לְעֵיל שֶׁרַק נִשְׁמוֹת מַעֲטוֹת בִּיּוֹתֵר הֵן
- 31 'נִשְׁמוֹת דֹּאצִּילוֹת' שֶׁגַּם הֵם הַנִּשְׁמוֹת
- 32 דְּבְרִיאָה-יִצְרָה-עֲשִׂיהָ נִכְלָלִים
- 33 בְּהַעֲנִינִים הָאֲחֵרוֹנִים וְהַנְּחוּתִים
- 34 שֶׁבָּאִים לְאַחֲרֵי הַפֶּסֶק דָּאָף
- 35 עֲשִׂיתִיו.
- 36 וְנוֹסֵף לָזֶה, יִשְׁנֶה גַם הַמִּשְׁכָּת
- 37 הָאֵזֶר הָאֵין סוּף בְּאֹפֶן שֶׁל
- 38 יִרְיָדָה לְמִטָּה עוֹד יוֹתֵר מֵאִשֶׁר הִמְשִׁכָה לְבְּרִיאָה-יִצְרָה-עֲשִׂיהָ וְזֶהוּ
- 39 חִדּוּשׁ נוֹסֵף בְּעֵינֵי הַמִּשְׁכָּת הָאֵין סוּף 'לְמַטָּה עַד אֵין תְּכִלִּית', כִּפִּי שֶׁמִּמְשִׁיךְ
- 40 וּמְבֹאֵר.

- 1 וְהַעֲנִין בְּזֶה, כִּפִּי שֶׁמִּמְשִׁיךְ בְּהַמָּאָמֵר, שֶׁהַשְׁתַּלְשְׁלוֹת הָאֵזֶר
- 2 הָאֵין סוּף בְּבְרִיאָה יִצִּירָה עֲשִׂיהָ דְּבִרַת שְׁמֵתֵי אִשְׁרָא עַל יְדֵי יִרְדִּית
- 3 וְהַמִּשְׁכָּת הָאֵזֶר הָאֵין סוּף מִלְמַעְלָה לְמַטָּה
- 4 הַמְדְרִיגוֹת עַד שֶׁנִּמְשָׁךְ לְעוֹלָמוֹת בְּרִיאָה-יִצְרָה-עֲשִׂיהָ הוּא בְּאֹפֶן
- 5 שֶׁמִּתְעַלֵּם וּמִסְתַּתֵּר הָאֵזֶר
- 6 מִמְדְרִיגָה לְמְדְרִיגָה, הֵינּוּ
- 7 שֶׁבָּל דְּרָגָה לְמַטָּה יוֹתֵר, הָאֵזֶר יוֹתֵר
- 8 נֶעְלָם וְיוֹתֵר נִסְתָּר עַד שֶׁבְּהִגִּיעַ
- 9 הָאֵזֶר הָאֵין סוּף לְעוֹלָם
- 10 הַגְּלָגָלִים וְהַמְזָלוֹת הֵרִי הוּא
- 11 מִתְעַבָּה וּמִתְגַּשֵּׁם, כִּי לְאַחֵר
- 12 שֶׁמְדַרְגָּה לְדִרְגָּה נֶעְלָם וְהַסְתַּתֵּר יוֹתֵר,
- 13 אַחֲרֵי רִבּוּי הַיִּרְדוֹת נִעֲשֶׂה 'עֲבָה'
- 14 רִמְזוּשׁ 'וְלִכְּן כָּל הַהִשְׁפָּעָה
- 15 וְהַגְּלִילִי שֶׁל הָאֵזֶר וְהַחֲזִית הָאֵלּוּקִית
- 16 בְּעוֹלָם הַתַּחְתּוֹן וְעוֹלָם
- 17 הַגְּשָׁמִי דְּעוֹלָם הַזֶּה הוּא עַל
- 18 יְדֵי הַגְּלָגָלִים וְהַמְזָלוֹת, שְׂדֵרָם
- 19 נִמְשָׁכִים הָאֵזֶר וְהַחֲזִית וּכְמוֹ
- 20 שֶׁנֶּאֱמָר⁴⁷ בְּתוֹרָה וּמִמְדָּה
- 21 תְּבֹאוֹת שֶׁמֶשׁ וּמִמְדָּה גֶּרֶשׁ
- 22 יִרְחִים, לְפִי פְשׁוּטוֹ, הַכְּתוּב אֹמֵר
- 23 שֶׁגִּידוּל וְצִמְחִית הַתְּבֹאוֹת הֵיא עַל יְדֵי
- 24 הַשֶּׁמֶשׁ וְהַיָּרֵחַ, וְלִפִּי פְנִימִיּוֹת הַדְּבָרִים
- 25 הַכוּנָה שֶׁהַחֲזִית וְהַשֶּׁפַע בָּאִים לְעוֹלָם
- 26 דֶּרֶךְ הַגְּלָגָלִים וְהַמְזָלוֹת וּכְמִאָמֵר⁴⁸
- 27 הַמְדֵרֶשׁ אֵין לָךְ עֲשֵׁב מִלְמָטָה
- 28 בְּעוֹלָם הַזֶּה שֶׁאֵין לוֹ מְזֹל
- 29 מִלְמָטָה הַמְכָּה בּוֹ וְאֹמֵר לוֹ
- 30 גְּדֹל, שֶׁהוּא הַמְזֹל הָרוּחָנִי שֶׁהוּא
- 31 שׁוֹרֵשׁ הַצִּמְחָה כֹּא מֵאֵזֶר וְחִיּוֹת
- 32 הָאֵלּוּקִי הַיּוֹרֵד לְעוֹלָם שֶׁשׁוֹפֵעַ
- 33 דֶּרֶךְ הַגְּלָגָלִים וְהַמְזָלוֹת.
- 34 וְהֵינּוּ, שֶׁלְכֹאֲרָה אֵינּוּ מוֹכֵן,
- 35 דְּבִשְׁלָמָא מִלּוּלִית בְּשִׁלּוֹם, כְּלוּמֹר,
- 36 דְּחִבְרָה מוֹכֵן וּמִתְקַבֵּל בְּנוּגָע
- 37 לְהַתְּהַוּוֹת וּבְרִיאַת הָעֲשֵׁב
- 38 מִלְכַתְחִילָה שִׁיתְהַוּוֹה בְּאֹפֶן הַמִּתְאַיֵּם לְעוֹלָם הַזֶּה הַגְּשָׁמִי,
- 39 מוֹכֵן, שֶׁעֲנִין זֶה צָרִיף לְהִיּוֹת עַל יְדֵי הַמְזָל הָרוּחָנִי הָעֵלְיוֹן.
- 40 אֲבָל בְּנוּגָע לְגִידוּל וְצִמְחִית הָעֲשֵׁב — כִּפִּי שֶׁמִּדְרִיךְ רַבִּינוּ

(44) ישע"י מג, ז. (45) ראה לקו"ר ר"פ בלק. ובכ"מ. (46) ראה עץ חיים שער מג (שער ציור עולמות) בהקדמה להדרוש. ובכ"מ. (47) ברכה לג, יד. (48) ראה ב"ר פ"י, ו. זהר ח"א רנא, א (בהשמטות). ועוד.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 הִזְקֵן בְּאַגְרַת הַקֹּדֶשׁ שֶׁהִמְזַל הַמֶּכֶה וְאוֹמֵר
2 לַעֲשֶׂב גֹּדֵל, הֵינִי לְאַחַר שֶׁכָּבַר צִמַּח וְהַתְהוּוּ הָעֵשֶׂב, וְאֵינִי
3 אוֹמֵר לוֹ וְאֵין הַמֹּזַל 'אוֹמֵר' לַעֲשֶׂב לְצִמּוֹת לְהִכְרֹא וְלִהְיוֹת מֵאֵין
4 לֵישׁ, אֲלֹא מִקוּטָן לְגוֹדֵל כּו', אֲבָל בְּטָרֵם יְצִמַח, לִפְנֵי שֶׁהֵעֵשֶׂב
5 הַתְהוּוּ וְנִכְרָא לְמִי יֹאמֵר כָּל
6 מִזֵּל וּמִזֵּל לְכָל עֵשֶׂב וְעֵשֶׂב
7 בְּפִרְטֵי פְרָטִיּוֹת — וְכִיּוֹן שְׁעָדִין
8 אֵין הַעֲשִׂיבִים קִיּוּמִים, לְמִי 'יֹאמֵר' כָּל
9 מֹזַל לְצִמּוֹת, וְהִרִי מִשְׁמַעוֹת דְּבָרֵי
10 הַמִּדְרָשׁ הֵיא שֶׁלֹּכַל עֵשֶׂב יֵשׁ מֹזַל פְּרָטִי
11 מִשְׁלוֹ, אֵינִי מוֹכֵן לְמָה צָרִיךְ
12 לְהִיּוֹת עֲנִין זֶה שֶׁל צִמִּיחַ
13 הַעֲשִׂיבִים מִקְטָנוֹת לְגִדּוֹלֹת עַל יְדֵי
14 הַמִּזֵּל, וְהִרִי הָעֵשֶׂב כְּכֹר הַתְהוּוּ
15 וְנִכְרָא. ?
16 וְעַל זֶה מְבָאֵר בְּהַמְאָמֵר,
17 שֶׁכִּיּוֹן שֶׁבִירִידַת הָאוֹר הֵאֵין סוֹף
18 מִמְדְּרִיגָה לְמִדְרִיגָה, הִרִי עַל יְדֵי רִיבּוֹ
19 הַיִּרְדוֹת הוּא הָאוֹר מִתְעַבָּה
20 וּמִתְגַּשֵּׁם, לְכֵן כָּל עֲנִין שֶׁל
21 הַשְּׁפָעָה בְּעוֹלָם הַזֶּה (לֹא רַק
22 בְּנוֹגַע לְהַתְהוּוֹת הַדָּבָר, אֲלֹא
23 גַּם בְּנוֹגַע לְגִידּוֹלוֹ וְצִמִּיחָתוֹ שֶׁל
24 הַדָּבָר שֶׁכְּכֹר הַתְהוּוּ) הֵיא עַל יְדֵי
25 הַגִּלְגָּלִים וְהַמִּזְלוֹת שֶׁלֹּמַעֲלָה,
26 שֶׁלֹּא יִרְדּוּ לַמָּטָה וְלֹא תִּתְעַבֵּר
27 וְהַתְגַּשְׁמוּ.
28 וּמִמְשִׁיף בְּהַמְאָמֵר, שְׁזָהוּ
29 הַשְּׁפָלָה וִירִידָה גְּדוֹלָה מֵהַ
30 שְׁהֲאֵלְקוֹת בְּאוֹר הֵאֵין סוֹף בָּא
31 וְיִוֵּרֵד וְנִמְשַׁךְ בְּהַעֲלֵם וְהִסְתָּר
32 גְּדוֹל כָּל כָּךְ, בְּרִיבּוֹי
33 הָעֲלָמוֹת וְהִסְתָּרִים כְּאֹמֵר שֶׁם
34 כָּל יִרְדָה שֶׁל מִדְרִיגָה נִסְתַּפְּתָה, הָאוֹר
35 נִעְלָם יוֹתֵר וּמִסְתַּתֵּר יוֹתֵר, וְהַהֲעֲלָמוֹת
36 וְהַהֲסִתּוֹת הֵן מִהִירְדוֹת דְּרִיבּוֹי
37 הַשְּׁתַּלְשָׁלוֹת בְּכָל הַמִּדְרִיגוֹת שֶׁל
38 הָעוֹלָמוֹת הַנִּפְרָדִים דְּבִרְיָאָה
39 יִצְרִיָה עֲשִׂיָה עַד שֶׁבָּא
40 בְּהַשְּׁפָעָה חִיצוֹנִית וְגִשְׁמִית
41 וְלִמְצִיאוֹת חִיצוֹנִית מֵהָאֵלְקוֹת עֲצֻמָּה, מְצִיאוֹת גִּשְׁמִית. וּמִזָּה מוֹכֵן,
- 1 שְׁכִיּוֹן שְׁזָהוּ הַיִּרְדָה לְבִרְיָאָה יִצְרִיָה עֲשִׂיָה בְּכָל וּבִמְיוֹחַד הַיִּרְדָה
2 לְמְצִיאוֹת הַגִּשְׁמִית יִרְדָה גְּדוֹלָה בְּיוֹתֵר, הֵנָּה בְּעֲנִין זֶה הֵיא
3 הַהֲפָלָא וְהַשְּׁפָלָה הַגְּדוֹל וְהַעֲלִי שְׂאוֹר אֵין סוֹף הוּא יוֹרֵד
4 וְנִמְשַׁךְ לְמָטָה עַד אֵין תְּכִלִּית.
5 (ו) וְהֵנָּה אֵף שִׁירִידָה שֶׁל הָאוֹר
6 הֵאֵין סוֹף הַנִּזְכָּר לְעִיל הַיִּרְדָה
7 לְעוֹלָמוֹת בְּרִיָאָה יִצְרִיָה עֲשִׂיָה וְהַיִּרְדָה
8 לְמְצִיאוֹת הַגִּשְׁמִית הֵיא אֲכַן יִרְדָה
9 לְמָטָה עַד אֵין תְּכִלִּית, כִּי
10 מְדוּבָר בִּירְדָה לְמִדְרִיגוֹת הַכִּי אַחֲרוֹנוֹת
11 וְהַכִּי תַחְתּוֹנוֹת, כְּמִבּוֹאָר לְעִיל
12 בְּאִרְכּוֹת, מְכַל מְקוֹם, גַּם יִרְדָה
13 הַכִּי תַחְתּוֹנָה זֹו אֵינָה אֲלֹא
14 בְּדִרְגוֹת שֶׁהֵם בְּכַחֲסִית
15 הַקְּדוּשָׁה כְּמוֹ הַסְּפִירוֹת הָעֲלִיּוֹנוֹת
16 שֶׁבְּעוֹלָמוֹת בְּרִיָאָה יִצְרִיָה עֲשִׂיָה אוֹ
17 שְׁשִׁיכִים עַל כָּל פָּנִים
18 לְבַחֲסִית הַקְּדוּשָׁה, וְאֵין זֹו
19 יִרְדָה הַכִּי תַחְתּוֹנָה מִמֶּשׁ
20 וְעִדִּין אֵין זֹו יִרְדָה לְמְצִיאוֹת הַנְּחוּתָה
21 בְּיוֹתֵר שֶׁהֵיא הַמְצִיאוֹת שֶׁאֵינָה בְּצַד
22 הַקְּדוּשָׁה. וְעַל זֶה מִמְשִׁיף
23 בְּהַמְאָמֵר, שֶׁיֵּשׁ יִרְדָה גְּדוֹלָה
24 יוֹתֵר מֵאִשֶׁר הַיִּרְדָה לְדִרְגוֹת הַנְּמוּכּוֹת
25 בְּיוֹתֵר בְּקְדוּשָׁה עֲצֻמָּה אוֹ בְּמָה שִׁיּוֹךְ
26 לְקְדוּשָׁה, וְהֵינִי "כְּמוֹ שֶׁבָּא הָאוֹר
27 הֵאֵין סוֹף וְיִוֵּרֵד בְּהִרְבּוֹי
28 צִמְצוּמִים הָעֲלָמוֹת וְהִסְתָּרִים
29 עוֹד יִרְדוֹת רְבוּת עַד שֶׁיִּכְוֹל
30 לְהִיּוֹת דָּבָר הַהִיפָךְ מֵאֵלְקוֹת
31 לְגַמְרִי, וְהֵינִי, לְשִׁכּוֹחַ עַל
32 הַיְוִי לְגַמְרִי חֶסֶם וְשָׁלוֹם, וּמִכָּל
33 שְׁכֵן וְקַל וְחֹמֶר שֶׁהִירְדָה הֵיא עוֹד
34 יוֹתֵר גְּדוֹלָה כְּאִשֶׁר הַיִּרְדָה הֵיא עַד
35 לְהִיפָךְ הַקְּדוּשָׁה לְגַמְרִי, כְּמוֹ שֶׁהוּא
36 בְּקְלִיפָה וְסִטְרָא אַחֲרָא הַכּוּחוֹת
37 הַמְּנַגְּדִים לְקְדוּשָׁה הַנִּקְרָאִים 'קְלִיפָה'
38 (עַל שֶׁם שְׁמַעֲלִימִים וּמִסְתָּרִים עַל
39 הַקְּדוּשָׁה כְּמוֹ קְלִיפָה מִסְתָּרִית עַל
40 הַפִּרִי) וְצַד אַחֵר, שֶׁאֵינִי צַד הַקְּדוּשָׁה, וְכִלְשׁוֹן הַכְּתוּב בִּיחְזָקָל אֲדוּרֹת פֶּרַעַה
41 מִלֵּךְ מְצִרִים לֹאמֵר אֲשֶׁר אִמַּר עַל עֲצֻמוֹ לִי יֹאזִרִי יֵשׁ לִי אֵת יֹאזִרִי שֶׁל יֹאזִרִי הַנִּילוּס

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 ואניני זקוק למטר מן השמים ואני עשיתיני⁴⁹ ואני עשיתי את עצמי,
 - 2 שזהו היפך האמת ממש, דהאמת הוא כמו שכתוב בתורה
 - 3 דויברך יעקב את פרעה⁵⁰ (ואיתא) ומובא בתנחומא במדרש
 - 4 תנחומא הובא פרש"י במקומו) ובמה ברכו יעקב אבינו את פרעה
 - 5 מלך מצרים, ברכו שיעלה גילוס
 - 6 לקראתו, נמצא כי האמת היא
 - 7 שפרעה ועמו נהנים ממי הגילוס לא
 - 8 בגלל גדולתו ומעלתו של פרעה אלא
 - 9 כתוצאה מברכתו של יעקב אבינו
 - 10 והוא השפעת הטוב העליון
 - 11 האלוני שנמשך למטה ומאפשר את
 - 12 השימוש במי הגילוס, הנה פרעה
 - 13 מלך מצרים המסמלת את המצרים
 - 14 וגבולים המעלימים ומסתירים על
 - 15 האלוקות הוא לא רק מכחיש את
 - 16 האמת אלא עוד בנוסף לזה הוא עוד
 - 17 כפוי טובה ואומר לי יאורי
 - 18 ואני עשיתיני, שהוא היפך
 - 19 האמת".
 - 20 וממשיך ומבאר בתוספת ביאור את
 - 21 ענין ירידת האור האין סוף גם לקליפות
 - 22 וסטר אחרא, שהוא שלב נוסף
 - 23 וחידוש נוסף בירידת האור אין סוף
 - 24 'למטה עד אין תכלית'.
 - 25 והענין בזה, דהנה, גם
 - 26 בקליפות וסטר אחרא,
 - 27 נמשך החיות דאור אין סוף,
 - 28 שהרי ואמה מחיה את כלם
 - 29 בתיב⁵¹, בספר נחמיה, ושם דבר,
 - 30 אפילו הנחות ביותר, ואפילו דבר
 - 31 המנגד לקרשה, לא יכול להתהוות
 - 32 ולהתקיים ללא חיות אלויות, אלא
 - 33 שהחיות מהאין סוף יורד ירדות
 - 34 רבות מאד ומתעבה ומתגשם
 - 35 ושופע וממשיך חיות דרך
 - 36 הגלגלים והמזלות עד שיכול
 - 37 להיות אחרי כל הירידות הרבות הללו דבר ההיפך מאלקות ממש.
 - 38 וממשיך ומפרט כיצד בענין זה עצמו של ירידה עד שנעשה דבר שהוא היפך
 - 39 האלוקות, יכולה להיות ירידה עוד יותר גדולה.
- ועוד זאת, דהנה, גם אפילו דבר שהוא היפך מאלקות, יכול להיות באופן שאינו יודע את רבונו ומכיר את רבונו, ואין לו כוונה למרוד באשר אינו יודע ומכיר את רבונו, הקדוש ברוך הוא, ואין לו כוונה למרוד בקדוש ברוך הוא, אזי למרות שהוא אכן היפך האלוקות, מכל מקום אינו כפוי טובה כל כך. וישנו אופן למטה מזה, עוד יותר נחות, שידע את רבונו, יודע ומכיר במציאותו של הקדוש ברוך הוא, ומכל מקום מורד בו⁵² לומר לי יאורי ואני עשיתיני, ובמקום להודות באמת הידועה גם לו שנברא על ידי הקדוש ברוך הוא, הרי הוא טוען שהוא עשה את עצמו (חס ושלום) שאז הוא לא רק מציאות דבר של היפך האלוקות אלא גם כפוי טובה על הטובה שהקדוש ברוך הוא ברא אותו ועל הטובה שבזכות ברכת יעקב הקדוש ברוך הוא עשה שהגילוס יעלה לקראתו, כמבאר לעיל. וזהו הטעם לכך שמביא בהמאמר הדוגמא מפרעה, שאף שידע פרעה שיעליית הגילוס לקראתו היא מצד ברכת יעקב, מכל מקום, היה כפוי טובה ולא הכיר בטובה שהקדוש ברוך הוא עושה לו ולעמו, להיות יש ומציאות (לא רק בפני עצמו, להיות מציאות לעצמו, כדבר נפרד מהאלויות, אלא גם) לומר לי יאורי ואני עשיתיני שבכך נעשה עוד יותר 'יש' ומציאות' ומובן שירידת האור האין סוף גם לדרגה נחותה זו היא ירידה גדולה ביותר, 'למטה עד אין תכלית'.
- ויובן בעומק יותר גודל הירידה שבזה, בירידת האור האין סוף 'למטה עד אין תכלית' אפילו לדרגת פרעה שאמר 'לי יאורי ואני עשיתיני' על פי ביאור אדמו"ר האמצעי בתורת חיים"ה דיבור המתחיל ויהי מקץ שנתים ימים ופרעה וסטר אחרא כל הירידות הרבות הללו דבר ההיפך מאלקות ממש.
- ממשיך ומפרט כיצד בענין זה עצמו של ירידה עד שנעשה דבר שהוא היפך האלוקות, יכולה להיות ירידה עוד יותר גדולה.

(49) יחזקאל כט, ג. (50) ויגש מז, י. (51) נחמי' ט, ו. וראה בהמשך רפ"ד. (52) ע"ד לשון חז"ל — תו"כ בחוקותי כו, יד. פרש"י בחוקותי שם. נח י, ט. לך לך יג, יג.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

את הגן ומשם יפרד והיה לארבעה ראשים" – "ויצמח ה' אלקים מן האדמה
 כל עץ נחמד למראה וטוב למאכל ועץ החיים בתוך הגן..." וְעַל כֵּן נֶהָר
 זֶה הִנְהָר הָרָאשׁוֹן שִׁינָא מֵהִנְהָר שְׁבִינָן עַד וְכֹלָל בּוֹ וּמֵאוֹחַד אֹתוֹ, וְהוּא הִנְהָר
 שֶׁנִּהְיָ יָאוֹר הַנִּילוֹס, בְּהִכְרַח שֵׁשׁ בּוֹ כַּח הַמְצָמִית כָּל בְּחִינַת
 עוֹנֵג הָעֲלִיּוֹן הַטּוֹב בְּעֶצֶם
 כִּמּוֹ כָּל עֵץ נִחְמָד וְטוֹב כּו'.
 וּמִזֶּה מֵהָאִמּוֹר שֶׁבִיאוֹר הַנִּילוֹס יֵשׁ
 אֶת הַכּוֹחַ לְהַצְמִיחַ כָּל מִינֵי תַעֲנוּג כִּמוֹ
 הַצְמָחִים שֶׁהֵיוּ בֶּגֶן עַד מִיּוֹבֵן גּוֹדֵל
 הָעֲלִיּוֹי בְּבִרְכַּת יַעֲקֹב לְפָרְעָה
 שִׁיעֲלָה נִילוֹס לְקֶרְאָתוֹ, שְׁאִין
 זֹו בְּרָכָה סֵתֶם, אֲלֵא בְּרָכָה
 נִעֲלִית בְּיוֹתֵר, תְּכָלִית וְשִׂיא
 הַבְּרָכָה, דְּהֵינֵנו, הַמְשָׁכָה
 מִבְּחִינָה שְׁכָלּוּלָה וּמִתְאַחֲדָת
 בְּנֶהָר שִׁינָא מֵעֵדֶן מִמֶּשׁ,
 שֶׁהוּא בְּחִינַת 'עֵדֶן' עֲנִין תַּעֲנוּג
 הָעֲלִיּוֹן הַתַּעֲנוּג הָאֱלֹוִקִי, וְנִמְצָא
 שִׁיעָבֵב נִתֵּן לְפָרְעָה טוֹבָה גְּדוּלָּה
 וְעִצּוֹמָה (וּמִזֶּה מִיּוֹבֵן עַד כִּמָּה דִּבְרִי
 פָּרַעַה 'לִי יֹאדִיר' הֵם כְּפִיּוֹת טוֹבָה, וְעַד
 כִּמָּה גְּדוּלָּה הִיִּרְדָּה שֶׁל הָאוֹר הָאֵין סוּף
 'לִמְטָה עַד אֵין תְּכָלִית', כִּשֶּׁהוּא יוֹרֵד
 לְבְּחִינַת פָּרַעַה).
 וַיֵּשׁ לְהוֹסִיף בְּבִיאוֹר מַעֲלַת
 הַטּוֹבָה שֶׁנִּמְשָׁכָה עַל יְדֵי
 בְּרַכַּת יַעֲקֹב לְפָרְעָה, כְּפִי
 שְׁמִכָּאֵר הַצְמַח צֶדֶק בָּאוֹר
 הַתּוֹרָה בְּפִירוּשׁ הַכְּתוּב⁵⁴
 הָאִמּוֹר בְּתוֹרָה אֲדוּת קְבוּרַת יַעֲקֹב
 בָּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וַיִּבְּאוּ עַד גֶּרֶן
 הָאֶטֶד גּו' אֲבָל כְּבֵד זֶה
 לְמַצְרִים (וּבִלְשׁוֹן הַכְּתוּב: "וִירָא
 יוֹשֵׁב הָאֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי אֶת הָאֵבֶל בְּגוֹרֵן
 הָאֶטֶד וַיֹּאמְרוּ אֵבֶל כִּבֵּד זֶה לְמַצְרִים עַל
 כֵּן קָרָא שְׁמָה אֵבֶל מִצְרִים אֲשֶׁר עֲבַר
 חִירְדָן"). וּבְהִקְדָּם קוּשִׁית
 הַזֶּהֱרָה⁵⁵ הָאֵבֶל יִשְׂרָאֵל
 מִבְּעֵי לֵיָהּ, מֵאֵי טַעְמָא
 לְמַצְרִים, הִרִי אֵבֶל יִשְׂרָאֵל צִרִיךְ לוֹ (לְכָתוּב לּוֹמֵר) מִה טַעַם נִאֲמַר שֶׁהָאֵבֶל

וַיְהִי מִקֵּץ שְׁנָתִים יָמִים וּפְרַעָה חוֹלָם וְהִנֵּה עוֹמֵד עַל
 הָיָאוֹר, בְּעִנְיַן הַנִּילוֹס [שֶׁזֶהוּ שְׁמִרְמֵז הַרְבֵּי הַרִי"צ בְּהַמְאָמֵר
 דִּבְיוֹר הַמִּתְחַל 'בְּאֵתִי לִגְנִי' הַנוֹכַח בְּעִנְיַן וַיִּכְרֹךְ יַעֲקֹב אֶת פְּרַעָה,
 בְּמָה בָּרְכוּ, בָּרְכוּ שִׁיעֲלָה נִילוֹס לְקֶרְאָתוֹ, אֵף שֶׁלְּכֹאדָּה לֹא
 נּוֹגֵעַ פָּרַט זֶה דְּרוּקָא שְׁבִרְכַּת יַעֲקֹב
 הִתְחַל אֲדוּת עֲלִיית מִי הַנִּילוֹס, שְׁהִרִי
 הִיָּה יָכוֹל לֹמַר שְׁבִרְכוּ
 שִׁיָּהִי טוֹב אֶרֶץ מִצְרַיִם
 וְהַפִּירוּט שֶׁמְדוּבָר עַל בְּרַכָּה לְעֲלִיית מִי
 הַנִּילוֹס הוּא רִמּוֹ שֶׁהִבְיאוֹר בְּעִנְיַן יִרְדָּה
 הָאוֹר הָאֵין סוּף 'לִמְטָה עַד אֵין תְּכָלִית'
 קֶשֶׁר בְּעִנְיָנוֹ שֶׁל הַנִּילוֹס, כְּפִי שֶׁמִּמְשִׁיךְ
 וּמִכֵּי מִדְּבָרֵי אֲדוּמִ"ר הָאֲמַצְעִי].
 דְּהִנֵּה, הָיָאוֹר הִנֵּה שְׁעִלִי נִאֲמַר
 'וּפְרַעָה חוֹלָם וְהִנֵּה עוֹמֵד עַל הָיָאוֹר'
 הוּא נֶהָר נִילוֹס, שֶׁהוּא הַנֶּהָר
 הָרָאשׁוֹן בְּאַרְבָּעָה נֶהָרוֹת שִׁינָא מִנֶּהָר שִׁינָא
 מֵעֵדֶן לְהַשְׁקוֹת הַגֶּן, וְהוּא מֵה שְׁנֵאֲמָר⁵³ וּמִשָּׁם
 יִפְרֹד וְהִיָּה לְאַרְבָּעָה רָאשִׁים שֵׁם הָאֶחָד פִּישוֹן,
 שֶׁנֶּהָר זֶה עֲדִיין הִיָּה כְּלֹל וּמִתְאַחֲד בְּנֶהָר שִׁינָא
 מֵעֵדֶן מִמֶּשׁ וְהֵינֵנו, דָּאֵף שְׁכָלּוּת אַרְבַּעַת
 הַנֶּהָרוֹת הֵם לְאַחֲרֵי שְׁמִשָּׁם יִפְרֹד, מִכָּל מְקוֹם,
 לְהִיּוֹתוֹ הַנֶּהָר הָרָאשׁוֹן, הִרִי הוּא עֲדִיין כְּלֹל
 וּמִתְאַחֲד בְּנֶהָר שִׁינָא מֵעֵדֶן מִמֶּשׁ], דְּנֶהָר זֶה
 הִיָּה מְשָׁכָה לְכָל עֵץ נִחְמָד כּו' הַנִּטּוּעַ בְּגֶן, וְעַל
 כֵּן נֶהָר זֶה בְּהִכְרַח שֵׁשׁ בּוֹ כַּח הַמְצָמִית כָּל
 בְּחִינַת עוֹנֵג הָעֲלִיּוֹן הַטּוֹב בְּעֶצֶם כִּמּוֹ כָּל עֵץ
 נִחְמָד וְטוֹב כּו'. וּמִזֶּה מִיּוֹבֵן גּוֹדֵל הָעֲלִיּוֹי בְּבִרְכַּת
 יַעֲקֹב לְפָרְעָה שִׁיעֲלָה נִילוֹס לְקֶרְאָתוֹ, שְׁאִין זֹו
 בְּרָכָה סֵתֶם, אֲלֵא בְּרָכָה נִעֲלִית בְּיוֹתֵר, תְּכָלִית
 הַבְּרָכָה, דְּהֵינֵנו, הַמְשָׁכָה מִבְּחִינָה שְׁכָלּוּלָה
 וּמִתְאַחֲדָת בְּנֶהָר שִׁינָא מֵעֵדֶן מִמֶּשׁ, שֶׁהוּא עֲנִין
 תַּעֲנוּג הָעֲלִיּוֹן.
 וַיֵּשׁ לְהוֹסִיף בְּבִיאוֹר מַעֲלַת הַטּוֹבָה שֶׁנִּמְשָׁכָה
 עַל יְדֵי בְּרַכַּת יַעֲקֹב לְפָרְעָה, כְּפִי שְׁמִכָּאֵר
 הַצְמַח צֶדֶק בָּאוֹר הַתּוֹרָה בְּפִירוּשׁ הַכְּתוּב⁵⁴
 וַיִּבְּאוּ עַד גֶּרֶן הָאֶטֶד גּו' אֲבָל כְּבֵד זֶה לְמַצְרִים.
 וּבְהִקְדָּם קוּשִׁית הַזֶּהֱרָה⁵⁵ הָאֵבֶל יִשְׂרָאֵל מִבְּעֵי
 לְכָל עֵץ נִחְמָד כּו' הַנִּטּוּעַ
 בְּגֶן, כִּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּתוֹרָה בְּפִסּוֹק הַקּוֹדֵם לְפִסּוֹק "וְנֶהָר יוֹצֵא מֵעֵדֶן לְהַשְׁקוֹת

(ו) ויחי תיח, ב.

(53) בראשית ב, ייא. (54) ויחי ג, ייא. (55) ח"א רמט, א.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 היה 'למצרים', אֵלָא הָכִי אָמְרוּ, כָּל הַהוּא זְמַנָּא דְהוּה יַעֲקֹב
- 2 בְּמִצְרַיִם אֲתַבְרָךְ אֲרַעָא בְּגִינְיָה כּו' וְעַל דָּא מִצְרָאִי עֲבָדוּ
- 3 אֲבִילוּתָא, אלא כך אמרו, כל אותו הזמן שהיה יעקב במצרים התברכה
- 4 הארץ בגללו... ועל זה עשו המצרים אבילות, וְהִינְנוּ, שֶׁהָאֵבֶל הָיָה עַל
- 5 הַסְתַּלְקוּת הַבְּרָכָה הַנִּמְשָׁכֶת
- 6 מִיַּעֲקֹב, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר וַיִּבְרָךְ
- 7 יַעֲקֹב אֶת פְּרַעְה שְׁכַעַת, כאשר
- 8 יעקב נאסף אל עמיו, ברכה זו נפסקה,
- 9 כפי שממשיך ומפרט. וּמִבְּאָר
- 10 הַצִּמְח צֶדֶק, שֶׁבִּרְפֹת יַעֲקֹב
- 11 לַפְרַעְה הָיְתָה שְׂיִתְבְּרָךְ בֵּית
- 12 הַמִּצְרִי הֵינּוּ כִלְלוֹת בְּתֵי מִצְרַיִם
- 13 בְּגִלְלִי יִשְׂרָאֵל וְשִׁלָּא יִשְׁתַּעֲבָדוּ
- 14 בִּישְׂרָאֵל וְהַמִּצְרִיִּם לֹא יִשְׁעַבְדּוּ אֶת
- 15 בְּנֵי יִשְׂרָאֵל (כְּדֹאִיתָא כְּפִי שְׁמוּבָא
- 16 בְּזִהְרָא⁵⁵ דִּבְזִמְנָא דִּי־עֲקֹב קִיִּים
- 17 בְּעִלְמָא לֹא אִית עֲמָא
- 18 דִּשְׁלֻטָא עַל בְּנוֹי שְׁבוּמָן שִׁיעֲקֹב
- 19 קִיִּים בְּעוֹלָם אֵין עִם שְׁשׁוּלַט עַל בְּנוֹי),
- 20 שָׂאזְ אֵילוּ הַמִּצְרִיִּים לֹא הָיוּ מִשְׁעַבְדִּים
- 21 וּמִעַבְדִּים אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הָיָה טוֹב
- 22 לְמִצְרַיִם וְטוֹב לְיִשְׂרָאֵל,
- 23 וְיַעֲלֹ וּיַחְזֹרוּ לְשׁוּרֵשָׁם וּמְקוֹרָם
- 24 הַנִּיּוֹצִיִּים נִיּוֹצוֹת הַקְדוּשָׁה
- 25 הָאֱלוּקִיִּים שְׁנַפְלוּ לְמִצְרַיִם (כְּמוֹ
- 26 שֶׁנֶּאֱמַר לַפָּנִי זֶה בְּמֵאמְרִי זֶה שֶׁל
- 27 אֱמוּנָה⁵⁷ דְּצֶדֶק שֶׁבִּרְכָה זוֹ
- 28 שְׁבִירָךְ יַעֲקֹב אֶת פְּרַעְה הָיָה
- 29 הַמִּשְׁכָּה שֶׁל אֱוִר אֱלוּקִי מְלַמְעָלָה
- 30 מִהַשְׁבִּירָה וְהִתִּיקוֹן מִדְּרַגָּה
- 31 אֱלוּקִית נַעֲלִית, לַמַּעֲלָה מִהִדְרָגוֹת שֶׁל
- 32 'שְׁבִירַת הַכְּלִים' שֶׁבָּה נִפְלו הַנִּיּוֹצוֹת
- 33 לְמִטָּה, וְלַמַּעֲלָה גַם מַעֲלָם הִתִּיקוֹן
- 34 שָׁבָא לְאַחַר הַשְׁבִּירָה' וְבוֹ יֵשׁ הַמִּשְׁכָּה
- 35 שֶׁל הָאוֹרוֹת בְּהַתְּלַבְּשׁוֹת בְּכִלִּים בְּצוּרָה
- 36 שֶׁלֹּא גּוֹרֶמֶת 'שְׁבִירַת הַכְּלִים', שְׂיִהְיָה
- 37 יוֹכֵל לְהִיּוֹת הַעֲלָאָה
- 38 הַנִּיּוֹצִיִּים שֶׁנֶּפְלוּ בְּמִצְרַיִם),
- 39 וְגַם לָהֶם (לְהַמִּצְרִיִּים) הָיָה
- 40 עֲלִיָּה, עַל דֶּרֶךְ לְצִוּוֹת לָזֶה
- 41 שֶׁהָיָה גַם מִצִּיאָתָם שֶׁל הַמִּצְרִיִּים הָיָה לְצוּרָךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְעַבְדוּתָם בְּהַעֲלָאָה
- 42 הַנִּיּוֹצוֹת, וְאֵם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הָיוּ מַעֲלִים אֶת הַנִּיּוֹצוֹת, גַּם הַמִּצְרִיִּים הָיוּ מַתְעַלִּים

[כְּמֵאמְרֵי רַ' ל⁵⁶ בְּגִמְרָא (לְגַבִּי אָדָם שִׁישׁ בּוֹ יֵרָאֵת שְׁמַיִם) כָּל הָעוֹלָם כּוֹלוֹ לֹא נִבְרָא אֵלָא לְצִוּוֹת לָזֶה לְהִיּוֹת לוֹ לְצוּתָא וּלְחִבְרוּתָא (דְּקָאִי וְהַכּוּנָה בְּדַבְרֵי הַגְמָרָא "לְצוּת לֹזֶה" הָיָה עַל כָּל אָחָד, שֶׁהָרִי כְּדַבְרֵי הַמִּשְׁנָה חַיִּיב אָדָם לִזְמֹר בְּשִׁבְלֵי נִבְרָא הָעוֹלָם⁵⁷), וְכַפִּי שֶׁמֶאֱרִיף הָרַמְבַּ"ם בְּפִירוּשׁ הַמִּשְׁנׁוֹת⁵⁸ שֶׁתְּכַלִּית בְּרִיאַת הָעוֹלָם כּוֹלוֹ הִיא בְּשִׁבְלֵי לְהִיּוֹת צִוּוֹת וּלְחִבְרוּתָא לְאִישׁ הַחֶכֶם כּו', וּמִמּוֹכֵן, שֶׁמְלַבֵּד טוֹבַת הַחֶכֶם עַל יְדֵי זֶה שֶׁמַּתְחַבְּרִים אֵלָיו, הִנֵּה חִיבּוֹר זֶה פּוֹעֵל עִלּוּי גַם בְּמִי שֶׁנַּעֲשֶׂה צִוּוֹת וְחִיבּוֹר אֶל הַחֶכֶם]. וְכֵן הַטּוֹבָה הַזֹּאת יִכְוָלָה לְהִיּוֹת לְמִצְרַיִם עַל יְדֵי בְּרַכְתּוֹ שֶׁל יַעֲקֹב מִה שֶׁאֵין בּוֹ אַחֵר הַסְתַּלְקוֹת יַעֲקֹב, שֶׁנֶּשְׁתַּעֲבָדוּ הַמִּצְרַיִם בִּישְׂרָאֵל וְהַעֲבִידוּ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּעַבְדוּת פֶּרֶךְ, גֵּרָם זֶה לָהֶם מַעֲשִׂיהֶם שֶׁל הַמִּצְרַיִם שֶׁשְׁעַבְדּוּ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל גִּרְמוּ לְמִצְרַיִם שֶׁהוֹכְחוּ עֲשָׂרָה מִכּוֹת, וְלַמַּעֲשֶׂה לִקְוֹ יוֹתֵר מַעֲשֵׂר מִכּוֹת כְּמֹה לִקְוֹ בְּאַצְבָּע כּו'⁵⁹, כְּפִי שֶׁדִּרְשׁוּ (בְּמִכְלִילָא, הוֹבָא בַּהֲגָדָה שֶׁל פֶּסַח) עַל הַכְּתוּב "וַיִּרָא יִשְׂרָאֵל אֶת הַיָּד הַגְּדוֹלָה" שֶׁנֶּאֱמַר אַחֲרֵי קְרִיעַת יָם סוּף, שָׁאֵם בְּמִצְרַיִם כִּשְׁלֹקוֹ עֶשֶׂר מִכּוֹת אִמְרוּ הַחֲרוּטוֹמִים שׁוֹ "אַצְבַּע אֱלוּקִים", הָרִי עַל הֵים שֶׁהִיָּתָה "יָד" ה', לִקְוֹ הַמִּצְרַיִם חֲמִישִׁים מִכּוֹת, שֶׁכֵּן בִּיד יֵשׁ חֲמִשׁ אַצְבָּעוֹת, לְהוֹרוֹת שְׁלֹקוֹ פִּי חֲמִשׁ, וְלִכְּוֹן כִּיּוֹן שֶׁבַחֲסִתְּלֹקוֹת יַעֲקֹב נִפְסָקָה בְּרַכַּת יַעֲקֹב לְמִצְרַיִם, בְּגוֹרָן הָאֵטֵד הָיָה אֲכָל לְמִצְרַיִם גַּם בֵּן וְלֹא רַק אֲבָל לְבָנֵי יִשְׂרָאֵל, וְכַפִּי שֶׁמִּמְשִׁיךְ וּמִבְּאָר.

וְנִמְצָא, שֶׁהַפְּעוּלָה וְהַתּוֹצֵאָה דְּבִרְפֹת יַעֲקֹב לַפְרַעְה הָיְתָה לְפִי פְּנִימִיּוֹת הַדְּבָרִים בְּשִׁנֵּי עֶנְיָנִים. עֶנְיֵן הָרֵאשׁוֹן, שֶׁלֹּא יִהְיֶה הָעֵלֶם וְהַסְתֵּמָה עַל יְדֵי זֶה שֶׁהַמִּצְרַיִם יִשְׁתַּעֲבָדוּ בִּישְׂרָאֵל חֶס וְשָׁלוֹם, כִּי כֹאשֶׁר הַמִּצְרַיִם מִשְׁעַבְדִּים אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֵין

(56) ברכות ו, סע"ב. (57) משנה סנהדרין לו, א. (58) בהקדמתו למשניות (ד"ה אח"כ ראה). (59) מכילתא בשלח יד, לא. הגדה

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 זה רק שעבוד בגשמיות אלא התגברות של המצרים על בני ישראל ברוחניות
 - 2 והרי זה העלם והסתור על הקדושה אלא אדרבה, שיהיה להם לבני
 - 3 ישראל כל טוב ארץ מצרים, ויוכלו בני ישראל לברר ולהעלות
 - 4 את ניצוצות הקדושה שבארץ מצרים. וענין השני שנפעל על
 - 5 ידי ברכת יעקב לפרעה, שעל ידי
 - 6 זה שהמצרים לא ישעבדו את בני
 - 7 ישראל ולבני ישראל תהיה האפשרות
 - 8 להעלות את ניצוצות הקדושה
 - 9 שבמצרים תהיה תועלת גם
 - 10 לפרעה ולכללות ארץ
 - 11 מצרים, שתהיה ארץ מבורכת
 - 12 בכל ענינים גשמיים. ולכן,
 - 13 אחר הסתלקות יעקב,
 - 14 שנסתלקה ברכת יעקב ונפסקה
 - 15 פעולתה והשפעתה, התחילו
 - 16 המצריים להשתעבד
 - 17 בישראל, וגם גרמו קושי ושעבוד
 - 18 לבני ישראל בגשמיות וגם נהיה העלם
 - 19 והסתור על הקדושה ועל ידי זה
 - 20 הפסידו המצרים סוף כל סוף
 - 21 לא רק את העילוי שנגעשה
 - 22 על ידי הענין דלצוות לזה,
 - 23 העילוי והתועלת של החיבור לקדושה,
 - 24 כמבואר לעיל אלא עוד זאת, ולא
 - 25 רק שהפסידו את העילוי האמור, אלא
 - 26 הפסידו עוד יותר, שלקו בעשר
 - 27 מכות כו', ולכן היה זה
 - 28 הסתלקותו של יעקב אבל (ולא רק
 - 29 אבל סתם, אלא אבל) כבד
 - 30 למצרים.
 - 31 ומזה המבואר לעיל באריכות אודות
 - 32 הנהגת פרעה שאמר 'לי יאורי ואני
 - 33 עשיתיני' שיש בה גם כפיות טובה וגם
 - 34 יודע את רבוננו ומכין למרוד בו,
 - 35 מוכן גם בנוגע להמבואר
 - 36 בהמשך ההילולא בענין אור
 - 37 אין סוף למטה עד אין
 - 38 תכלית, שקאי שמכון על
 - 39 הירידה למטה ביותר כפי
 - 40 שהיתה אצל פרעה שאמר לי
 - 41 יאורי ואני עשיתיני, דאף
 - 42 שהאמת הוא שויכרך יעקב
- את פרעה, שברכו שיעלה נילוס לקראתו, שהוא ענין
השפעת תכלית הטוב העליון דקדושה שנמשך מהנהר
שיוצא מעדן, כמבואר לעיל ובאופן שנמשך הטוב האמור
למטה עד לארץ מצרים, שתמורת היותה כלשון הכתוב ערות
הארץ⁶⁰, מקום הכי נחות ברוחניות
יהיה ענינה לצוות לזה,
להתחבר ולהיות צוותא אל
הקדושה, עד לתכלית הטוב
דקדושה, אבל מכל מקום,
למרות גודל המעלה והטובה העצומה
של ברכת יעקב, למעשה הרי זה
פעל אצל פרעה לומר לי
יאורי ואני עשיתיני, שזוהי
הנהגה של כפוי טובה
בתכלית. וגם בדרגא הכי
תחתונה זו של 'כפוי טובה'
בתכלית ישנו הענין דאור אין
סוף למטה עד אין תכלית.
(ז) והנה על פי האמור לעיל
(סעיף ד) שתוכן פללות
המשך ההילולא המתחיל במאמר
על הכתוב 'באתי לגני' הוא בנוגע
לעבודת האדם, העבודה של
המשכת אלוות בעולם והפיכת 'שקר'
העולם ל'קשר' של המשכן ושטות
דלעומת זה לשטות דקדושה, הרי
מוכן שגם המדובר לעיל
באריכות אודות פרעה שייך
בעבודת האדם, כפי שהולך
ומבאר. וזהו שממשיך הרבי
הרי"צ בעל ההילולא בהמאמר:
"אשר כמו כן בדומה למבואר
לעיל אודות פרעה ישנו גם
בעבודה בכל אחד ואחד ובשני
הסוגים הכלליים בבעלי עסקים
ויושבי אוהל". ומבאר,

של פסח פיסקא רבי יוסי הגלילי אומר. 60) מקץ מב, ט. שם, יב. קהלת רבה פ"א, ד (בסופו).

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

בלשון הכתוב במשלי אָנֹלֶת אָדָם תִּסְלַף דְּרָכָו⁶⁶, לא להסתמך אך
ורק על ברכת ה' אלא לִילֵךְ אַחֵר רַבּוֹת הַמְחֻשְׁבוֹת אֲשֶׁר בָּלָב
אִישׁ⁶⁷, והמחשבות הן שְׁבָגְלָל שְׂרוּצָה לְהִידְמוּת לְזוּלָתוֹ שִׁישׁ
לו הצלחה ועשירות, רוֹדֵף הוּא אַחֵר דְּבָרִים יָקָרִים שְׂאִינָם לְפִי
עָרְכוּ וּמַעֲלָתוֹ וּמַעֲמָדוֹ
וּמַצְבּוֹ, בְּחֻשְׁבוֹ שֶׁהִדְבָּר תְּלִי
את הדברים היקרים הללו תְּלִי
בְּהַשְׁתַּדְּלוּתוֹ, כַּחוֹ וְעֵצָם יָדוּ,
אָזִי לֹא זֶה בְּלָבָד שֶׁמֶאֱבָד אֶת
הַעֲנָנִים דְּבִרְכָּךְ הָיוּ אֱלֹקֶיךָ
בְּכָל אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה, ולכן אינו זוכה
לקבל את הדברים היקרים הנוספים
אֵלָּא עוֹד זֹאת, שֶׁנֶּחֱסֵר לוֹ
בְּעֲנֵנָיו הַגְּשָׁמִיִּים לְגַבִּי מֶה
שֶׁהִיָּה עַד עֵתָה, וְגַם יָכוֹל
לְבֹא לִידֵי נֶזֶק וְעַד לַעֲנָן שֶׁל
סַכְנָה, כִּינן שֶׁאִיבֵד אֶת בְּרַכַּת ה',
כִּפִּי שֶׁמִּבְּיֵא דִּוְגָמָאוֹת מִהֲרִ"ש
במאמר הנזכר דִּוְגָמָאוֹת בְּזָה.
וְכָל זֶה מִתְחִיל אֲצִלּוֹ אֲצֵל
הַבַּעַל-עֵסֶק מִהֶהֱנִיחָה הַמוֹטְעִית
דְּכַחֲי וְעֵצָם יָדִי כו'.
וּמִמְשִׁיף בְּהַמְאָמֵר, דְּכִמּוֹ כֵּן
הוּא בִּיּוֹשִׁבֵי אוֹהֶל, שֶׁגַם אֲצֵלם
עָלּוּ לְהִיּוֹת מִצַּב דְּרֹמָה שֶׁל מַחֲשָׁבָה
מוֹטְעִית שֶׁל 'כַּחֲחִי וְעוֹצֵם יָדִי, דְּהִגָּם
שְׁלֹמֹד תּוֹרָה וְיִוָּדַע שֶׁהוּא
תּוֹרַת הָיוּ' (שְׁמִבְרָךְ בַּתּוֹרָה
תְּחִילָה וּבִמְיֻדָּה בְּרֻכּוֹת הַתּוֹרָה
קוֹדֵם הַלִּמּוּד מְכֻרֵּץ וּמִצְחִיר שֶׁהַתּוֹרָה
הִיא תּוֹרַת ה'), וּבְכָל זֹאת הָרִי
אֲפֹשֶׁר יִתְּנֵן חֲלִילָה שֶׁבִּכְחַ
הַתּוֹרָה אוֹמֵר דְּבִרְ הַלְכָה
שֶׁהוּא הִפְּךָ הַתּוֹרָה בִּנְיָוֵד
לְרֻצּוֹן ה' שֶׁאֵת תּוֹרָתוֹ הוּא לֹמֵד.
וְהוּא כְּדִוְגָמַת בַּעֲלֵי הָעֵסֶקִים,
דְּזֶה שֶׁמֶאֱמִין הַבַּעַל-עֵסֶק שֶׁהוּא
יִתְבָּרֵךְ הַנּוֹתֵן כַּח לַעֲשׂוֹת

1 "דְּכַבְעֵלִי עֵסֶקִים מִצַּב דְּרֹמָה לְפָרַעָה, חֵס וּשְׁלוֹם, הוּא מֶה שֶׁחֻשָּׁב
2 אִישׁ הָעֵסֶקִים דְּכַחֲי וְעֵצָם יָדִי עֲשֶׂה לִי אֶת הַחֵיל הַזֶּה⁶¹, שְׁטוּעָה
3 לְחֻשׁוֹ שֶׁהַצִּלְחָה שֶׁלּוֹ הִיא בְּגִלְל הַחֻזֶּק וְהַתּוֹקֵף הָאִישִׁי שֶׁלּוֹ דְּהִגָּם
4 שִׁיּוּדַע וּמֶאֱמִין הַבַּעַל-עֵסֶק שֶׁהוּא הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא הַנּוֹתֵן לָךְ כַּח
5 לַעֲשׂוֹת חֵיל⁶², וּבִרְכַּת הָיוּ'
6 הִיא תַּעֲשִׂיר⁶³, כִּלְשֹׁנוֹת
7 הַכְּתוּבִים, וּמִזְכִּיר שֵׁם שָׁמַיִם
8 וְאוֹמֵר 'בְּעוֹרֵת הַשָּׁם' רְבוּרֵן הַשָּׁם' עַל
9 כָּל דְּבָר וְדָבָר בְּעֵסֶקוֹ, וּמִכָּל
10 מְקוֹם לְמִירוֹת הָאִמּוּנָה שֶׁהַבְּרָכָה
11 וְהַצִּלְחָה הִיא מֵאֵת ה', בְּכָל זֹאת
12 הִנֵּה חֻשָּׁב דְּכַחוֹ וְעֵצָם יָדוּ,
13 הִינֵנו דְּחֻשְׁבֵּנוֹ עֲמָדָה לוֹ,
14 וְלֹאֵת הִנֵּה בְּזִמְנֵי הָעִילּוֹי,
15 כֹּאשֶׁר מִצַּבּוֹ הוּא לְמַעַל בְּכָל
16 הָעֲנִינִים, יַעֲזֹז בְּהוֹתוֹ⁶⁴
17 (כִּלְשֹׁן הַכְּתוּב בַּתְּהִלִּים: "הִנֵּה הַגִּבּוֹר
18 לֹא יֵשִׁים אֱלֹקִים מַעֲזוֹ וַיִּבְטַח בְּרַב
19 עֲשָׂרֵי יַעֲזֹז בְּהוֹתוֹ", וּפִירֵשׁ רִשִׁי: "יַעֲזֹז
20 בְּהוֹתוֹ – מִתְּגַבֵּר הִיָּה בְּרַשְׁעוֹ"), שֶׁהוּא
21 מִתְּגַבֵּר בְּעֵצָם מִהוֹתוֹ".
22 וְהַעֲנָנִים בְּזָה, כִּפִּי שֶׁמִּבְּכָר
23 אֲדִמּוֹ"ר מִהֲרִ"ש בְּבִיאוֹר
24 יוֹתֵר, בְּהַמְשִׁיךְ קְבוּצַת מֵאִמּוֹרֵי
25 חֲסִידוֹת הַבָּאִים בְּהַמְשִׁךְ אֶחָד שֶׁתְּחִילָתוֹ
26 בְּפִסְק מִלֵּם רַבִּים בְּתִחְלָתוֹ,
27 דְּהִנֵּה כְּתִיב⁶⁵ בְּתוֹרָה וּבִרְכָּךְ
28 הָיוּ אֱלֹקֶיךָ בְּכָל אֲשֶׁר
29 תַּעֲשֶׂה, פִּירוּשׁ כְּשֶׁתִּזְכָּר שֶׁהוּא
30 אֱלֹקֶיךָ, פִּירוּשׁ שֶׁהוּא הַקְּדוֹשׁ
31 בְּרוּךְ הוּא הַנּוֹתֵן לָךְ כַּח 'אֱלֹקִים'
32 לְשׁוֹן כּוֹחַ לַעֲשׂוֹת חֵיל, וְלֹא
33 תֹאמַר כַּחֲחִי וְעֵצָם יָדִי עֲשֶׂה לִי
34 אֶת הַחֵיל הַזֶּה, אֲזִי כִשְׁתַּחֲוִיָּה
35 הִכְרָה שֶׁהַבְּרָכָה וְהַצִּלְחָה הִיא מֵאֵת ה'
36 וּבִרְכָּךְ בְּכָל אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה,
37 דְּעֵנִן אֲמָרוֹ בְּכָל, פִּירוּשׁוֹ,
38 כָּל מֶה שֶׁיַּעֲשֶׂה יַעֲלֶה בְּבִרְכַּת ה'
39 לְטוֹב וְלֹהֲצִלְחָה, וַיְכֻלָּה
40 שֶׁתִּהְיֶה הַצִּלְחָה יְתִירָה גַם
41 בְּעֵשִׂית דְּבָר קָטָן שֶׁיִּתְעַשֵּׂר
42 בְּעוֹשֶׂר רַב וְעֵצָם יָדוּ, כִּשְׁתַּחֲוִיָּה שֶׁל
43 דְּבָר קָטָן בְּלִבּוֹ. אֲמָנָם, כֹּאשֶׁר

אוֹהֶל, דְּהִגָּם שְׁלֹמֹד תּוֹרָה וְיִוָּדַע שֶׁהוּא תּוֹרַת הָיוּ' (שְׁמִבְרָךְ

בַּתּוֹרָה תְּחִילָה), וּבְכָל זֹאת הָרִי אֲפֹשֶׁר חֲלִילָה שֶׁבִּכְחַת הַתּוֹרָה אוֹמֵר דְּבִרְ הַלְכָה

שֶׁהוּא הִפְּךָ הַתּוֹרָה. וְהוּא כְּדִוְגָמַת בַּעֲלֵי הָעֵסֶקִים, דְּזֶה שֶׁמֶאֱמִין שֶׁהוּא יִתְבָּרֵךְ

(61) עֵקֶב ח, יז. (62) שם, יח. (63) משלי י, כב. (64) תהלים נב, ט. (65) פ' ראה טו, יח. (66) משלי יט, ג. (67) שם, כא.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 חיל, הוא אָצלו רק בַּאֲמוֹנָה פְּשׁוּטָה בְּלִבָּד, אָבֵל האמונה
 - 2 הפשוטה הזו לא מקבלת מספיק ביטוי בהנהגתו בפועל ולכן יסוד העסק
 - 3 וְהַמִּשָּׁא וּמִתֵּן אֵינוֹ כְּדָבָעִי כפי שצריך להיות על פי התורה,
 - 4 וְלֹכֵן הַיּוֹצֵא מִזֶּה הוּא תאוות מאד לא רצויות בַּנֶּזֶק לְעִיל. וְכֵן
 - 5 הוּא בְּיוֹשְׁבֵי אוֹהֵל, דִּהְגֵּם
 - 6 שְׁלוּמֵד תּוֹרָה וְיֹדֵעַ שֶׁהוּא
 - 7 תּוֹרַת הָנוֹי, אָבֵל עֵצֶם הַלִּימוּד
 - 8 וגוף הַיְדִיעָה אֵינָם כְּדָבָעִי,
 - 9 והידיעה שהתורה היא תורת ה' לא
 - 10 מקבלת מספיק ביטוי בפועל והוא,
 - 11 דְּכֹאֲשֶׁר לומד אֵת התורה,
 - 12 וְהֵינּוּ בַּעַת לִימוּדוֹ, שׁוֹכֵחַ
 - 13 עַל נוֹתֵן הַתּוֹרָה, כִּי הוּא
 - 14 הַלִּימוּד אָצְלו עֵנִין שְׁכָלִי, וְלֹכֵן
 - 15 כָּזֹכֵל עֵלּוֹל הַלּוּמֵד חֶסֶד-וְשְׁלוֹם
 - 16 לומד דָּבָר וְלֹדִיִּיק בְּשִׁכְלוֹ מֵה
 - 17 שֶׁהוּא הִיפֹף הַתּוֹרָה, בְּנִיגוּד
 - 18 לרצון האלוף. וְהֵינּוּ, שְׁבַתְחִילָה
 - 19 כאשר הוא ניגש אל הלימוד מוֹנָח
 - 20 אָצְלו בַּאֲמוֹנָה פְּשׁוּטָה שִׁישְׁנו
 - 21 נוֹתֵן הַתּוֹרָה וְהַתּוֹרָה הִיא
 - 22 תּוֹרַת הָנוֹי' (והדבר מתבטא גם
 - 23 בברכות התורה), וְאַחֲרֵי כֵן בַּעַת
 - 24 הַלִּימוּד עֲצֻמו מִתְחִיל לְהַתְעַרֵּב
 - 25 הַשְּׁכָל הַאִשִּׁי שֶׁלּו, וְלֹאֲחֲרֵי כֵן
 - 26 בְּמִשְׁךְ הַזֶּמֶן נִשְׁאָר עֵנִין הַשְּׁכָל
 - 27 בְּלִבָּד, וְעַד כִּי כֵן הוּא הוֹלֵךְ אַחֲרֵי
 - 28 שְׁכָלו הַאִשִּׁי שֶׁמִּצָּד שְׁכָלו
 - 29 מִשְׁתַּמֵּשׂ בַּתּוֹרָה גּוֹפָא עֲצֻמָּה
 - 30 לְהוֹרוֹת הוֹרָאָה שֶׁהִיא הִיפֹף
 - 31 רִצּוֹן הַקֹּדֶשׁ בְּרוּךְ הוּא נוֹתֵן
 - 32 הַתּוֹרָה.
 - 33 וממשיך ומבאר איך יתכן, ומהו
 - 34 התהליך, ששכל האדם יתגבר על שכל
 - 35 התורה ויגרום למסקנות היפך התורה,
 - 36 חס ושלום.
 - 37 וְהַעֲנִין בְּזֶה, כִּפִּי שֶׁמִּבּוֹאֵר
 - 38 בַּאֲרוּכָה בְּקוֹנְטֵרַס עֵץ הַחַיִּים
- ז) פי"א ואילך.

לְכָבוֹד קְדוּשַׁת אֲדֻמוֹר (מַהוֹרֶשׁ"ב) נִשְׁמָתוֹ עֲדָן, דְּתוֹרָה
שֶׁבָעַל פֶּה נִמְשָׁלָה לְתַאֲנָה⁶⁸ (כדברי הגמרא "מאי דכתיב נוצר תאנה
יאכל פריה, למה נמשלו דברי תורה כתאנה. מה תאנה זו, כל זמן שאדם
ממשמש בה מוצא בה תאנים, אף דברי תורה כל זמן שאדם הוגה בהן מוצא
בהן טעם") וְתַאֲנָה הִיא עֵץ
הַדַּעַת (כְּדַעַת רַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר
יוֹחָאי בְּמִדְרָשׁ רַבָּה⁶⁹ וְרַבִּי
נַחֲמִיָּה בְּגִמְרָא⁷⁰). וְלִכְאוּרָה
נִפְלָא הַדָּבָר אִיף שִׁינֵי אִיךְ יִתְכֵן
לומד עַל תּוֹרָה שֶׁבָעַל פֶּה
שֶׁהִיא עֵץ הַדַּעַת כּו', וְהִיא עֵץ
הַדַּעַת הוּא 'טוב ורע'. וְבִאֲמָת
מִבּוֹאֵר כֵּן בְּרַעֲיָא מִהֵמָּנָא⁷¹
שְׁבוּוֹרָה דְּתוֹרָה שֶׁבָעַל פֶּה הִיא
אֵילָנָא עֵץ דְּטוֹב וָרַע וְמֵה פִירוּשׁ
הַדְּבָרִים, וְכִי יִתְכֵן לומד שהתורה היא
'רע' חלילה?

אֲמָנָם, אֵין הַפְּנוּנָה עַל
הַתּוֹרָה עֲצֻמָּה שֶׁהִיא חֶסֶד
וְשְׁלוֹם בְּחִינַת אֵילָנָא דְּטוֹב
וָרַע⁷², אֲלֵא הַכּוּוֹנָה עַל הַתּוֹרָה
מִצָּד הַהִתְלַבְּשׁוֹת שְׁלָה
בְּדָבָרִים גִּשְׁמִיִּים כּו', שֶׁל עֵנִי
עוֹלָם הוּא, וְגַם לְדוֹן דְּבָרִים שֶׁהֵם
אֲסוּרִים וְקִשּׁוּרִים בִּקְלִיפּוֹת רִסְטָרָא
אַחֲרָא הֵינּוּ שֶׁהִיא מִתְלַבְּשַׁת
בְּלְבוּשִׁים דְּטוֹב וָרַע מִמֶּשׁ
וְכַמְבּוֹאֵר בְּאִיכוֹת בִּאגְרַת הַקּוּדֶשׁ
שֶׁבִּסְפָּר הַתְּנִיא בְּבִיאור דְּבָרֵי הָרַעֲיָא
מִהֵמָּנָא שְׁבוּוֹרָה: "... שְׁלִימוּד אִיסוּר
וְהִתֵּר וְסֹדֶר טְהוֹרוֹת הוּא מֵאֵילָנָא דְּטוֹב
וָרַע, מִלְּבַד שֶׁהוּא פֶּלֶא גְדוֹל מִחֲמַת
עֲצֻמו וְסוֹתֵר פְּשִׁטִּי הַכְּתוּבִים וּמִדְרָשִׁי
רְבוּחִינו ז"ל שֶׁכֵּל הַתּוֹרָה הִנְגִּילָה לָנוּ
וּלְבָנֵינוּ נִקְרָא עֵץ חַיִּים לְמַחְזִיקִים בָּהּ...
גַּם אֲמָרוּ רְבוּחֵינוּ ז"ל מִיּוֹם שֶׁחָרַב בֵּית
הַמִּקְדָּשׁ אֵין לוֹ לְהַקְדִּישׁ בְּרוּךְ הוּא
אֵלָּא ד' אֲמוֹת שֶׁל הַלֶּכֶה בְּלִבָּד... אִךְ

הַנוֹתֵן כֹּחַ לַעֲשׂוֹת חֵיל, הוּא אָצְלוֹ רַק בַּאֲמוֹנָה
פְּשׁוּטָה בְּלִבָּד, אָבֵל יסוד העסק וְהַמִּשָּׁא וּמִתֵּן
אֵינוֹ כְּדָבָעִי לְהִיּוֹת עַל פִּי הַתּוֹרָה, וְלֹכֵן הַיּוֹצֵא
מִזֶּה הוּא בַּנֶּזֶק לְעִיל. וְכֵן הוּא בְּיוֹשְׁבֵי אוֹהֵל,
דִּהְגֵּם שְׁלוּמֵד תּוֹרָה וְיֹדֵעַ שֶׁהוּא תּוֹרַת הָנוֹי,
אָבֵל עֵצֶם הַלִּימוּד וגוף הַיְדִיעָה אֵינָם כְּדָבָעִי,
וְהוּא, דְּכֹאֲשֶׁר לומד אֵת הַתּוֹרָה, וְהֵינּוּ בַּעַת
לִימוּדוֹ, שׁוֹכֵחַ עַל נוֹתֵן הַתּוֹרָה, כִּי הוּא אָצְלוֹ
עֵנִין שְׁכָלִי, וְלֹכֵן יָכוֹל חֶסֶד וְשְׁלוֹם לומד דָּבָר
וְלֹדִיִּיק בְּשִׁכְלוֹ מֵה שֶׁהוּא הִיפֹף הַתּוֹרָה. וְהֵינּוּ,
שְׁבַתְחִילָה מוֹנָח אָצְלו בַּאֲמוֹנָה פְּשׁוּטָה שִׁישְׁנו
נוֹתֵן הַתּוֹרָה וְהַתּוֹרָה הִיא תּוֹרַת הָנוֹי, וְאַחֲרֵי כֵן
מִתְחִיל לְהַתְעַרֵּב הַשְּׁכָל, וְלֹאֲחֲרֵי כֵן נִשְׁאָר עֵנִין
הַשְּׁכָל בְּלִבָּד, וְעַד שֶׁמִּצָּד שְׁכָלו מִשְׁתַּמֵּשׂ בַּתּוֹרָה
גּוֹפָא לְהוֹרוֹת הוֹרָאָה שֶׁהִיא הִיפֹף רִצּוֹן נוֹתֵן
הַתּוֹרָה. וְהַעֲנִין בְּזֶה, כִּפִּי שֶׁמִּבּוֹאֵר בַּאֲרוּכָה
בְּקוֹנְטֵרַס עֵץ הַחַיִּים לְכָבוֹד קְדוּשַׁת אֲדֻמוֹר
(מַהוֹרֶשׁ"ב) נִשְׁמָתוֹ עֲדָן, דְּתוֹרָה שֶׁבָעַל פֶּה
נִמְשָׁלָה לְתַאֲנָה⁶⁸, וְתַאֲנָה הִיא עֵץ הַדַּעַת (כְּדַעַת
רַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר יוֹחָאי בְּמִדְרָשׁ רַבָּה⁶⁹ וְרַבִּי
נַחֲמִיָּה בְּגִמְרָא⁷⁰), וְלִכְאוּרָה נִפְלָא הַדָּבָר אִיף
שִׁינֵי לומד עַל תּוֹרָה שֶׁבָעַל פֶּה שֶׁהִיא עֵץ הַדַּעַת
כּו'. וְבִאֲמָת מִבּוֹאֵר כֵּן בְּרַעֲיָא מִהֵמָּנָא⁷¹ דְּתוֹרָה
שֶׁבָעַל פֶּה הִיא אֵילָנָא דְּטוֹב וָרַע. אֲמָנָם, אֵין
הַפְּנוּנָה עַל הַתּוֹרָה עֲצֻמָּה שֶׁהִיא חֶסֶד וְשְׁלוֹם
בְּחִינַת אֵילָנָא דְּטוֹב וָרַע⁷², אֲלֵא מִצָּד
הַהִתְלַבְּשׁוֹת שְׁלָה בְּדָבָרִים גִּשְׁמִיִּים כּו', הֵינּוּ
שֶׁהִיא מִתְלַבְּשַׁת בְּלְבוּשִׁים דְּטוֹב וָרַע מִמֶּשׁ,

(68) ראה עירובין נד, סע"א. במדב"ר פי"ב, ט — הובאו בקונטרס עץ החיים פ"ה. (69) ב"ר פי"ט, ו (הובא בקונטרס עץ החיים שם). וראה גם ב"ר פט"ו, ז. (70) ברכות מ, א. (71) זח"ג קכד, ב. (72) ראה תניא אגה"ק סכ"ו (קמג, ב) — בביאור הרע"מ הנ"ל בפנים.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

עצמית הוא על דרך הנזכר לעיל בנוגע לפרעה, שהיה פפוי
טובה, לומר לי יאורי ואני עשיתיני.
(ח) ומסיים בהסעף: סוף של מאמר 'באתי לגני' השייך לשנה זו,
תשכ"ג: "והוא הסיבה לירידת האין סוף כדי כך 'למטה עד אין תכלית'
היא לפי שהאור האין סוף בא
ברייבוי צמצומים וריבוי
העלמות והסתרים ביותר,
דזהו ענין הטבע לשון טבעו
כיום סוף⁷⁵, והטביעה היא כיסוי
כיסוי ושקיעה של הנטבע במים
שהאור הוא מוטבע מכוסה
בהסתור וההעלם ביותר,
שכא הכיסוי וההעלם מריבוי
השתלשלות והירידה הגדולה
דהאור, שמשתלשל ויורד
ממדרגה למדרגה עד
המדרגות היותר אחרונות".
ועל זה ממשיך בסעף
שלאחרי זה, שגם במדרגות
היותר אחרונות, למטה עד
אין תכלית, למרות גדול הירידה
ולמרות ההעלם וההסתור נמשך
ונמצא הענין דאור אין סוף
(ומצד זה שגם למטה ביותר נמצא
האין סוף נעשה הענין דכל ירח
ממנו נדח⁷⁶ ובסופו של דבר גם
התחתון ביותר יתעלה, וכמבואר בספר
התניא לגבי לימוד התורה: "וכשעוסק
שלא לשמה ממש לשום איזו פניה
לכבוד עצמו כגון להיות תלמיד חכם
וכהאי גונא, אזי אותה פניה שמצד
הקליפה דנוגה מתלבשת בתורתו,
והתורה היא בבחינת גלות בתוך
הקליפה לפי שעה עד אשר יעשה
תשובה שמביאה רפואה לעולם
שכשוכו אל ה' גם תורתו שבה עמו
ולכן אמרו רבותינו ז"ל לעולם יעסוק
אדם וכו' שמתוך שלא לשמה בא לשמה בודאי שבודאי סופו לעשות תשובה
בגלגול זה או בגלגול אחר כי לא ירח ממנו נדח"). ובסעיפים שלאחרי
זה ממשיך לבאר הענין דאור אין סוף למעלה מעלה עד
אין קץ, אשר מבחינה זו נמשכים האוצרות הרוחניים הנעלים

באמת כשתדקדק בלשון רעיא מהימנא דלעיל ואילנא דטוב ורע דאיהו איסור
והיתר כו' ולא אמר תורת איסור והיתר או הלכות איסור והיתר אלא רצונו
לומר דגוף דבר האסור ודבר המותר הוא מאילנא דטוב ורע שהוא קליפת
נוגה... אבל הלימוד בתורה אף הלכות איסור והיתר טומאה וטהרה שהם
המשניות ובריינות שבגמרא ופוסקים
המבארים ומבירים דבריהם להלכה
למעשה הן הן גופי תורה שבעל-פה
שהיא ספירת מלכות דאצילות... שאור
אין סוף ברוך הוא מתייחד באצילות
בתכלית היחוד שהוא ורצונו וחכמתו
המלוכשים בדבורו שנקרא מלכות הכל
אחד...], ומצד זה בגלל התלבשות
התורה בלושדים טוב ורע והנה
בלימוד האדם יוכל לשכוח
על ה' נותן התורה, וישכח
שהיא חכמתו ורצונו יתברך.
והיינו, שמצד זה שהתורה
ירדה למטה וכפי שהתורה היא בעולם
הזה נתלבשה פעננים
גשמיים, ובשכיל לברר
וללבן (פאנאנדערקלייבן לברר
היטב) את הדברים, צריך
להשתמש בשכל הגשמי,
באופן של הכנה והשגה
גשמיים, יכול עלול להיות
שענין השכל שבה בלימוד
והבנת התורה יתגבר ויעלים
ונסתיר על האלקות שבה,
עד שישכח הלומד על
האלקות שבה, ואז נעשה
אצל אדם הלומד היפך
הטוב, וכדאיתא וכפי שמובא
בגמרא⁷³ לא זכה (היינו
שחסר אצלו ענין הזכות וזך
ועלילות והבהירות⁷⁴) ותמורת
זאת יש אצלו גאווה והתגשמות
נעשה לו לימוד התורה היפך
דסם חיים (ובלשון הגמרא: "מאי דכתיב וזאת התורה אשר שם משה
וידורשים את המילה 'שם' במשמעות של 'סם'[, זכה נעשית לו סם חיים, לא
זכה נעשית לו סם מיתה"). וכל זה הירידה שעלולה להיות הן אצל בעלי
עסקים והן אצל יושבי אוהל בגלל המחשבה של 'כוחי ועוצם ידי' וישות

(73) יומא עב, ב. 74) ראה גם מצודת דוד איוב כה, ה. 75) בשלח טו, ד. וראה אוה"ת שה"ש ח"א ע' שטו. סה"מ תרפ"ט
ע' נא. ויש"נ. 76) שמואל-ב יד, יד. וראה תניא ספ"ט. ה' ת"ת לאדה"ז פ"ד ס"ג.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 שְׁמִבְּזִיזִים וְנוֹתְנִים אוֹתָם לְצִבְאוֹת הַיָּם, שֶׁהֵם לֹא רַק
- 2 פְּקִידֵי הַחֵיל מִפְּקִדֵי הַצָּבָא, אֲלָא כָּל אֲנָשֵׁי הַחֵיל כֻּלָּם הַחֵילִים
- 3 הַלְּחוּמִּים, וְאֶדְרֵבָה, עֵיקַר הַנִּצְחָן פּוֹעֲלִים אֲנָשֵׁי הַחֵיל הַחֵילִים
- 4 הַלְּחוּמִּים בְּפוֹעֵל, וְהֵם אֵלֶּה שֶׁעֲבוֹדָתָם מְשִׁיגָה אֶת הַמַּטְרָה לְהַפּוֹךְ אֶת
- 5 שֶׁקֶר הָעוֹלָם וְהַשָּׁטוֹת
- 6 דִּהְעוֹלָם הִיפָךְ הַקְּרוּשָׁה לְעִשׂוֹת
- 7 מָהֶם מְקוֹם לְהַשְׂרָאָה הַשְׂכִּינָה וְגִלּוֹי
- 8 אֱלֹקוֹת קִרְשִׁים וְעִצֵּי שָׁטִים
- 9 עוֹמְדִים (עוֹמְדִים דִּיִּיקָא,
- 10 וְהַכְּתוּב מְדִיִּיק וְאוֹמֵר שֶׁהַקְּרָשִׁים
- 11 'עוֹמְדִים' בְּדוּגְמַת הָעוֹמְדִים
- 12 הַמְּחַבְּרִים אֶת הַגִּג הַעֲלִיּוֹן עִם
- 13 הָרִצְפָּה הַתַּחְתּוֹנָה⁷⁷, הַמְּשַׁכֵּת
- 14 אֱלֹקוֹת מִלְּמַעַל בִּיּוֹתֵר לְמַטָּה
- 15 בִּיּוֹתֵר), לְהִיּוֹת וְעִשׂוֹ לִי מִקְדָּשׁ
- 16 וְשִׁכְנָתִי בְּתוֹכָם עַל יְדֵי עֲבוֹדַת בְּנֵי
- 17 יִשְׂרָאֵל לְמַטָּה בְּעוֹלָם הַזֶּה הַתַּחְתּוֹן.
- 18 וְעַל יְדֵי זֶה שֶׁמְּנַצְלִים אֶת
- 19 הָאוֹצְרוֹת הָרוּחָנִיִּים הַנִּתְּנִים
- 20 מִלְּמַעַל שְׁנוֹתְבִּזְבוּזוֹ בְּשִׁבְלִי
- 21 מִיִּלּוֹי הַשְּׁלִיחוֹת דִּנְצָחוֹן

(77) ראה בהמשך — פ"ט.

אגרות קודש

ב"ה, כ"א טבת, תשי"ד
ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה על מכתבו מיום ד' שנתקבל במוצש"ק, הנני כופל מה שמסרתי לגיסו שי בעל פה, אשר כפי שידוע הנה במקרים כמו אלה מנסים מתחלה לשטוף (אראפשוויינקען) את הנמצא בכליות ע"י שמרבים בשתי בכלל ובשתי של משקים מתאימים בפרט, וממה שאינו מזכיר עד"ז במכתבו, כנראה שלא עשו זה לעת עתה, ולכאורה פלא סיבת הדבר, ואפשר שגם עתה עדיין יוכלו לנסות את זה, כי לפי ידיעתי רק לאחר שמנסים הנ"ל חושבים אז ע"ד להוציא הנמצא בכליות ע"י כלי המתאים, והשני"ת ישלח לו רפו"ק ורפו"ש ויוכל לעסוק בתורת הנגלה ובתורת החסידות מתוך בריאות הנכונה והרחבת הדעת.

המחכה לבשו"ט.

התוועדויות

בס"ד. ר"ד ש"פ בא, ו' שבט, ה'תשי"ב.

בלתי מוגה

- 1 (לאחרי התפלה פנה כ"ק אדמו"ר שליט"א אל הקהל, ואמר:) מן הראוי הי' להכין "קידוש" ¹ ביום
2 הש"ק זה – יום הש"ק שלפני יום ההילולא.
3 ומהמעלות שביום הש"ק זה:
4 בנוגע לעליית הנשמה לאחר י"ב חודש, ש"עולה ושוב אינה יורדת" (דלא כמו במשך כל י"ב חודש
5 ש"עולה ויורדת") ² – איתא בכתבי האריז"ל ³ ש"בשבוע האחרונה של הי"ב חודש, אע"פ שהאדם נפטר
6 באמצע השבוע בימי החול, ואז הוא תשלום הי"ב חודש, עכ"ז בשבת שלפני אותה השבוע, אז עולה
7 ואינה יורדת עוד, ואעפ"י שעדיין חסרים כמה ימים מהשבוע להשלים הי"ב חודש, לפי שביום השבת
8 כל הנשמות עולות בג"ע העליון כנודע, אפילו בתוך הי"ב, וכיון שעלה, שוב לא ירד בשביל אותם הג'
9 או הד' ימים החסרים מחשבון הי"ב חודש".
10 ומזה מוכן גם מעלת יום השבת שלפני יום ההילולא לגבי כל שאר השבתות – שעליות הנשמה שבכל
11 שאר השבתות הם באופן של אחרי השבת יורדת הנשמה ושובה למקומה, משא"כ העלי' ביום השבת
12 שלפני יום ההילולא, כיון שבסמיכות זמן באה העלי' המיוחדת שביום ההילולא, נשאת כבר הנשמה
13 בדרגת העלי' דיום הש"ק (ואינה חוזרת למקומה) עד בוא העלי' דיום ההילולא.
14 וזהו גם טעם המנהג לעלות לתורה בשבת שלפני יום ההילולא – בהתאם להמעלה המיוחדת בעליית
15 הנשמה שביום הש"ק זה. ולכן, צריכים גם לעשות קידוש כו'.
16 ויש להוסיף, שהשייכות דיום הש"ק שלפני יום ההילולא ליום ההילולא היא בהדגשה יתירה בנדו"ד
17 שההסתלקות עצמה היתה ביום הש"ק פרשת בא.

(2) שבת קנב, סע"ב ואילך.
(3) שער המצוות להאריז"ל ס"פ ויחי.

(1) לא' המתפללים שהעיר שזוהי אשמתו של הגבאי – אמר
כ"ק אדמו"ר שליט"א: החסרון דה"קידוש" הוא לא רק להגבאי
אלא לכל הקהל, שכולם סובלים מזה.

המשך ביאור למס' נדרים ליום ראשון עמ' א

- 1 לְשִׁלּוּחֵי הַפֶּעַל, ועל ידי מסירה זו נחשב שיצאה בכך מרשות האב,
2 לפיכך האב אינו יכול להפר שכבר יצאה מרשותו, ואילו הבעל
3 אינו יכול להפר שכבר נדהג בה דין הנשואה שְׁאִין הַפֶּעַל מִיָּפֶר
4 בְּקִדְּמִין – בנדרים הקודמים לנישואין.
5 **משנה**
6 שנינו לעיל (סו) שנערה המאורסה אביה ובעלה מפירין את נדריה.
7 אך קיימים שלוש מניעות שמחמתם הופקעה רשות האב, וממילא
8 אין אפשרות להפר את נדריה. א. כשבגרה ב. אם מת אביה. ג.
9 יתומה בחיי האב. המשנה שלפנינו מפרטת תשעה אופנים שבהם
- 10 אפשר למצוא את המניעות שזכרו, ולא באה משנה זו ללמדנו
11 שום חידוש, זולת הפירוט:
12 ישנם תשע נְעֻרוֹת שאין אפשרות להפר להן את נדריהן, ועל כן
13 נְדָרֵיהֶן קַיָּמִין, ואלו הם:
14 א. נדרה בעת שכבר היתה בְּנִגְרָתָהּ, וְהִיא גַם הִיְתָה אִזְּתוּמָה בְּחַיֵּי
15 אביה. והיינו שגם נישואה, ולאחר מכן נתאלמנה או נתגרשה,
16 ונישואין מוציאים מרשות אב אפילו את הקטנה, כמבואר בהמשך
17 המשנה. והרי שהופקעה רשות האב להפר את שנדרה עכשיו, הן
18 מצד בגרותה והן מצד יתמותה.

בס"ד. שיחת שבת פרשת בא, ו' שבט, ה'תשכ"ה.

בלתי מוגה

1 א. הביאור בפירוש רש"י ריש פרשתנו, "ויאמר ה' אל משה בא אל פרעה", "והתרה בו" - שכיון
2 שמכת ארבה היא הראשונה שבה נצטווה משה להתרות בפרעה לאחר ש"ויחזק ה' את לב פרעה"¹ במכת
3 שחין, הוצרך הקב"ה להסביר לו את התועלת שבהתראה זו: "כי אני הכבדתי את לבו גו' למען שתי גו'
4 ולמען תספר גו' את אשר התעללתי במצרים", היינו, שהקב"ה שם את מצרים ללעג ולקלס, שהכביד את
5 לבם ולקח מהם את הבחירה (כעונש לפרעה, שהתרברב ואמר² "מי ה' אשר אשמע בקולו", ולכן הראו
6 לו שכל ענינו, גם אלו שבדרך כלל יש בהם בחירה, הם רק כפי רצונו של הקב"ה, וכפי שהוכח בהתראה
7 זו, שלמרות שהושפע ממנה, לא היה לו התוקף לעשות כדבר משה ולשלח את בני־ישראל), וביחד עם
8 זה, התרה בהם שאם לא יצייתו, יענשו. וטעם הדבר, כי גם לאחר שהכביד ה' את לב פרעה, עדיין היתה
9 בידו הבחירה להתחזק ולשוב בתשובה. וההוראה מזה, בנוגע לגודל מעלת התשובה, ש"אין לך דבר
10 העומד בפני התשובה"³, ואפילו מי ש"אין מספיקין בידו לעשות תשובה"⁴, "אם דחק ונתחזק כו' מקבלין
11 תשובתו"⁵, גם למי שמצד הנהגתו גרם לכך שנעשה לבו מטומטם רחמנא־ליצלן, במכל־שכן מפרעה -
12 הוגה על־ידי כבוד־קדושת אדמו"ר שליט"א, ונדפס בלקוטי־שיחות חלק ו עמוד 57 ואילך.

13 ב. ויש להוסיף בהוראה הנ"ל - בפרטיות יותר, בשייכות לכל אחד ואחד:
14 ובהקדמה - שמצינו בדרושי חסידות דבור־המתחיל להבין ענין טמטום הלב וטמטום המוח⁶, ואין
15 זה ענין ששייך למישהו אחר כו', ואילו אצלו הרי זה רק לימוד ענין נוסף בתורת החסידות.. אלא זהו
16 ענין ששייך גם אליו ("דאָס מיינט מען אים אַליין").

17 וכפי שרואים בפועל, לדאבוננו, שלעתים רבים ("ניט אום שבת גערעדט") ישנו מעמד ומצב של
18 טמטום הלב, והיינו, שתמורת זה שהעבודה צריכה להיות מתוך הרגש הלב, ולבא פליג לכל שייפין⁷,
19 נעשה לבו אטום כאבן⁸, ואין לו חיות בעבודתו, שאינו מרגיש חיות בתפלה וכו', ועד שיש אצלו גם
20 טמטום המוח, והיינו, שנוסף לכך שלאחרי שסוגר את הספר הרי זה כלא היה, הנה גם הלימוד עצמו
21 הוא באופן ששום דבר לא נקלט אצלו ("עס קלעפט זיך ניט צו אים").

22 וכאשר עושה חשבון בנפשו - טוען הוא - אינו מוצא סיבה לכך, ואינו יודע מדוע מגיע לו להיות
23 במעמד ומצב כזה:

24 בודאי לא עבר היום על דבר איסור חס־ושלום, ונזהר לא רק מגסות הרע, אלא גם מדקות הרע, ואינו
25 מוצא בעצמו איזה חסרון מיוחד, ואדרבה: ישאלו אצל חבריו - טוען הוא - אם יש בו איזה חסרון...

26 ואף־על־פי־כן, הנה גם בהתחלת היום, עוד לפני שמתחיל לעסוק בעניני העולם, כך, שאין לו ענינים
27 של העלמות והסתרים כו', אלא הכל פתוח כו', וכמבואר בענין "וישכם אברהם בבוקר"⁹, שבבוקר הוא
28 זמן של התעוררות כו' - גם אז נמצא הוא במעמד ומצב ששום דבר לא נקלט אצלו כו'.

התועודויות חט"ז ע' 243 ואילך. ורש"י.

(7) ראה זהר ח"ב קנ"ג, א. ח"ג קס"א, ריש ע"ב. רכ"א, ב. רלב,

א.

(8) ראה גם תניא רפכ"ט.

(9) וירא כב, ג. וראה תו"א ס"פ ויצא. המשך תרס"ו ע' קכא.

(6) במאמרי אדה"ז הקצרים ע' תפב. וראה גם תורת מנחם - ועוד.

(1) וראו ט, יב.

(2) שמות ה, ב.

(3) ראה לקו"ש שבפנים הערה 54. ורש"י.

(4) יומא פה, ב (במשנה).

(5) תניא אגה"ת פ"א (ק, ב).

אכילתו ושתייתו היא מתוך עריבות ("מיט אַ געשמאַק") - "עסן, עסט זיך, טרינקען, טרינקט זיך",¹
 "טיי" או "דזשוס" עם עוגי ("קיכל"), ובאופן ש"מקפיד" על השיעור הראוי... כדי שיוכל לברך (לא²
 רק ברכה ראשונה, אלא גם) ברכה אחרונה, ועל־דרך־זה בנוגע לשינה - "שלאַפֿן, שלאַפט זיך", גם בשבת³
 אצל השולחן... וכמו־כן כשמדובר אודות ההתעסקות בענייני העולם, מסחר וכו', אזי מתחכם למצוא כל⁴
 מיני תחבולות וערמומיות ("שווינדלעריי"), והכל יודעים שערמומיותו היא הגדולה ביותר ("ער איז דער⁵
 גרעסטער שווינדלער פון אלע שווינדלער'ס"...);⁶
 ואילו כאשר מתיישב ופותח את הספר, ללמוד את השיעורים שלו בגמרא, חומש עם פירוש רש"י,⁷
 תניא וכיצא בזה - לא נקלט במוחו שום דבר!⁸
 וכל זה - לא רק בשעה שמדובר אודות ענין שנוגע לעבודה בפועל, שאז יש ליצר הרע סיבה להפריע⁹
 לו, אלא גם כאשר מדובר אודות הלימוד כשלעצמו, מצד מצות תלמוד תורה, הנה גם אז נמצא במעמד¹⁰
 ומצב שלא נקלט אצלו מאומה!¹¹
 וכיון שאין זה באשמתו - טוען הוא - אלא הקב"ה הוא ש"הכביד את לבו", הרי אינו יכול להתווכח¹²
 ("איינקערן זיך") עם הקב"ה!...¹³
 ובכן, טענה זו היא שקר וכזב, ובלשון הכתוב¹⁴: "אולת אדם תסלף דרכו ועל ה' יזעף לבו", כי¹⁵
 לאמיתתו של דבר הרי זה באשמתו - שהנהגתו לפני זה לא היתה כדבעי, ובגלל זה נענש בטמטום הלב¹⁶
 ועד לטמטום המוח.
 ולדוגמא:
 בבוא יום השבת־קודש ויש ברצונו (לא לדבר דברים בטלים חס־ושלום, אלא) ללמוד חסידות¹⁸
 ולהתפלל באריכות, ואף־על־פי־כן מרגיש שלבו אטום כו' - צריך לידע, שישנו כלל "מי שטרח בערב¹⁹
 שבת יאכל בשבת"²⁰, וכיון שכן, היה צריך להתכונן לכך בערב שבת, וההתחלה של "ערב שבת" היא²¹
 מיד לאחר־הבדלה של יום השבת־קודש שלפני זה.
 ובנוגע לפועל, הרי ידע איניש בנפשיה כיצד היתה אצלו אמירת "קריאת שמע על המטה" אתמול,²²
 וכיצד היתה אצלו תפלת מנחה, ההתבוננות בתפלה וכו'.²³
 ואם כן, מהו הפלא שאחר־כך אין לו חיות והרגש בתפלה? ! - הרי זה על־דרך המבואר בתניא פרק²⁴
 טו"ב ש"אי אפשר לרשעים להתחיל לעבוד את ה' בלי שיעשו תשובה על העבר תחלה, לשבר הקליפות²⁵
 שהם מסך מבדיל ומחיצה של ברזל כו'..."!²⁶
 ועל זה באה ההוראה האמורה, ש"אין לך דבר העומד בפני התשובה", ובמכל־שכן ממה שכבר היה²⁷
 לעולמים אפילו קודם מתן־תורה, בארץ מצרים, "ערות הארץ"²⁸, ואצל פרעה מלך מצרים, שממנו²⁹
 התחילו כל הצרות של בני־ישראל, באמרו "הבה נתחכמה גו"³⁰, ושעבדם בעבודת פרך, ועד שהיה³¹
 משקע ילדי ישראל בבנין כו'³², ואף־על־פי־כן, הנה גם לאחר־שה' הכביד את לבו, היה יכול לשוב
 בתשובה.
 ולכן, הנה גם לאחר־שהענישו אותו מלמעלה שנמצא במעמד ומצב של טמטום הלב כו', שזהו מה³²
 שנדבק בו בחינת פרעה, עליו לדעת, שרצונו של הקב"ה - שאומר "נצחוני בני נצחוני"³³ - שידחוק³⁴
 ויתחזק וישוב בתשובה.

(10) משלי יט, ג. וראה המשך מים רבים תרל"ו בתחלתו.
 (11) ע"ז ג, סע"א.
 (12) מקץ מב, ט. שם, יב. וראה קה"ר פ"א, ד.
 (13) שמות א, יד.
 (14) סנהדרין קיא, א. וראה בהנסמן בתו"ש שמות ב, כד (אות קצה).
 (15) ב"מ נט, ב.

1 ויש לו נתינת-כח שלא להתפעל ממה שנדבק בו בחינת פרעה - בדוגמת הנתינת-כח והזירוז המיוחד
2 של הקב"ה למשה רבינו, שלא יתיירא מהתוקף דקליפת פרעה, "התנים הגדול הרובץ בתוך יאוריו גו"¹⁶;
3 ועל-דרך-זה בנוגע לכל אחד ואחד מישראל, שיש בחינת משה בנפשו¹⁷, שזוהי נקודת היהדות כו', שצריך
4 לגלותה ולהמשיכה בהנהגתו בפועל על-פי התורה, החל מקיצור 'שולחן ערוך', 'דרך החיים' ונתיב
5 החיים' וכו'.

* * *

3 ג. על-פי האמור לעיל (סעיף א) אודות גודל מעלת התשובה - יש להוסיף ולבאר גם מה שכתב כאן
4 "בא אל פרעה", ולא "לך אל פרעה":
5 החילוק בין ב' לשונות אלו הוא - ש"לך אל פרעה" פירושו לילך למקום שבו נמצא פרעה עתה, וכמו
6 "לך אל פרעה .. המימה .. על שפת היאור"¹⁸; ואילו "בא אל פרעה" פירושו לבוא למקומו הקבוע של
7 פרעה, לביתו.
8 וכמו שכתב 'בעל הטורים'¹⁹: "כשהיה אומר לו לבוא לביתו (של פרעה), היה אומר לו בא, וכשהיה
9 אומר לו לילך אליו המימה, היה אומר לו לך".
10 ולהעיר, שעל-פי פשוטו של מקרא הרי זה דבר הפשוט, עד כדי כך, שרש"י אינו צריך להבהיר זאת.
11 ולכאורה אינו מובן: איך הלך משה לביתו של פרעה, בה בשעה שזהו מקום שיש בו תוקף הקליפה
12 ביותר, "התנים הגדול גו"??!
13 והגע עצמך:

14 משה רבינו לא התפלל בתוך העיר, כפי שפירש רש"י - בפשוטו של מקרא - על הפסוק²⁰ "כצאתי
15 את העיר", "אבל בתוך העיר לא התפלל, לפי שהיתה מלאה גילולים". ובהתאם לכך מפרש רש"י מה
16 שכתוב בפרשתנו²¹ "ויאמר ה' אל משה גו' בארץ מצרים לאמר החודש הזה לכם גו'" - שציווי זה נאמר
17 "חוץ לכרך .. ומה תפלה קלה לא התפלל בתוך הכרך, לפי שהיתה מלאה גילולים, דיבור חמור כזה לא
18 כל-שכן".

19 [וזהו גם הטעם לכך שהגאולה ממצרים היתה צריכה להיות על-ידי הקב"ה בכבודו ובעצמו, כמו
20 שכתוב²² "ויוציאנו ה' ממצרים", "לא על-ידי מלאך ולא על-ידי שרף ולא על-ידי שליח, אלא הקב"ה בכבודו
21 ובעצמו"²³ - כמבואר בכתבי האריז"ל²⁴ שמצד תוקף קליפת מצרים, עד כדי כך, שבהיותם במצרים היו
22 בני-ישראל שקועים במ"ט שערי טומאה, הנה אילו היה בא לשם מלאך או שליח כו', היה הוא עצמו
23 נשקע שם כו', ולכן היה מוכרח הקב"ה בכבודו ובעצמו לבוא לשם ולהוציא את בני-ישראל, ואז, הנה ברגע
24 אחד נעשו מציאות חדשה (וכמו בענין התשובה, שברגע אחד נעשים מציאות חדשה)].

25 ואילו כאן - הולך משה לביתו של פרעה, תוקף הקליפה!
26 בשלמא בנוגע להליכתו אל פרעה "המימה .. על שפת היאור"¹⁸ - יש מקום לומר שעל שפת היאור
27 לא היתה שורה טומאה וכישוף כו', ועל-דרך שמצינו בנוגע לנבואת יחזקאל "על נהר כבר"²⁵ (אף-על-פי
28 ש"משנבחרה ארץ ישראל יצאו כל הארצות כו'"), ולא היתה הנבואה שורה אלא בארץ ישראל²⁶), "שנדבר
29 עמהם בחוצה לארץ .. במקום טהור של מים"²⁶; אבל כיצד היה יכול לילך לביתו של פרעה, מקום
30 תוקף הקליפה?!

(22) ואתחנן ו, כא.

(23) נוסח הגש"פ.

(24) סידור האריז"ל בהגש"פ. וראה לקו"ט צו טז, א. ובכ"מ.

(25) יחזקאל בתחלתו.

(26) מכילתא בתחלתו.

(16) יחזקאל כט, ג.

(17) ראה תניא פמ"ב.

(18) וארא ז, טו.

(19) ריש פרשתנו.

(20) וארא ט, כט.

(21) יב, א"ב.

אך הענין הוא - שהליכתו לפרעה היתה בשביל ענין התשובה, וכאשר מדובר אודות ענין התשובה, אזי אין שום הגבלות!

ד. בהמשך השיחה²⁷ דובר בארוכה אודות חלקן של נשי ישראל בהבאת הגאולה, - הקשורה עם מולד הלבנה, כיון שישראל דומין ללבנה²⁸ [וכשם שמולד הלבנה הוא באופן ד"כזה ראה וקדש²⁹, כך גם בישראל, שתיכף ומיד כשנולד הרי הוא קדוש], "מונין ללבנה"³⁰, ו"עתידיים להתחדש כמותה"³¹ -

כפי שהיה ביציאת מצרים, שנוסף לכך ש"אף הן היו באותו הנס"³², ומה גם שגזרו עליהם גזירות מיוחדות - "שלא היו מניחים בנות ישראל לטבול כו"³³, ועד שגם כאשר שברו את התנגדותו של פרעה לשלח את בני-ישראל ממצרים, באמרו "לכו עבדו את ה' אלקיהם"³⁴, הוסיף ואמר "לכו נא הגברים גו"³⁵, ולא הנשים, הנה עוד זאת - ש"בשכר נשים צדקניות שהיו באותו הדור נגאלו ישראל ממצרים"³⁶, על-ידי-זה שהקימו דור ישרים יבורך כו'.

וענין זה התחיל על-ידי מרים - כמסופר בגמרא³⁷ ש"עמרם גדול הדור היה ("ראש סנהדרין באותה שעה"³⁸, ו"צטווה .. במצוות יתרות"³⁹), כיון שגזר פרעה הרשע כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו⁴⁰, אמר, לשוא אנו עמלין, עמד וגירש את אשתו, עמדו כולן וגירשו את נשותיהן, אמרה לו בתו כו'") (אף שהיתה ילדה קטנה, ומחוייבת בכבוד אביה), ופעלה עליו ש"עמד והחזיר את אשתו", "עשה לה מעשה ליקוחין כו'", ועל-ידי-זה נולד משה, מושיען של ישראל.

וכן היה גם בפורים ובחנוכה - שנוסף לכך ש"אף הן היו באותו הנס", נעשה הנס על-ידי אשה: בחנוכה - על-ידי יהודית, ובפורים - על-ידי אסתר⁴¹.

* * *

ה. ישנו מאמר שנמצא בביכל שיצא לאחרונה מן השביה, ולפי צבע הנייר וצורת הכתב נראה שהוא מאדמו"ר הזקן או אדמו"ר האמצעי, אבל יתכן גם שזהו כתב-יד של אחד המעתיקים, וכפי שסיפר כבוד קדושת מורי וחמי אדמו"ר, שהמעתיקים, כל אחד בדורו, היו משתדלים לחקות את צורת הכתב-יד של בעל המאמר, והיו עושים זאת באופן טוב כל-כך עד שלפעמים יש צורך בראיה והוכחה שאין זה גוף כתב-יד קודש, אלא העתקה בלבד⁴².

ו. מאמר (כעין שיחה) דיבור-המתחיל להבין כו' שהאותיות שבתורה הם כו'.

* * *

ז. נתבאר פירוש רש"י בסיום פרשתנו, על הפסוק "ולטוטפות בין עיניך", "תפילין, ועל שם שהם ארבעה בתים קרויין טטפת, טט בכתפי שתיים, פת באפריקי שתיים. ומנחם חברו עם והטף אל דרום⁴³, אל תטיפו⁴⁴, לשון דיבור, כמו ולזכרון בין עיניך האמורה בפרשה ראשונה⁴⁵, שהרואה אותם קשורים בין העינים, יזכור הנס וידבר בו" - שהנפקא-מינה בין ב' הפירושים (פירוש הא', ש"טוטפות" הוא על

(36) סוטה יא, ריש ע"ב. שמו"ר פ"א, יב.

(37) שם יב, א. שמו"ר שם, יג.

(38) שמו"ר שם.

(39) רמב"ם הל' מלכים פ"ט ה"א.

(40) שמות א, כב.

(41) ראה תור"ה היו - פסחים שם.

(42) ראה גם אג"ק ח"ט ס"ע לא.

(43) יחזקאל כא, ב.

(44) מיכה ב, ו.

(45) פרשתנו יג, ט.

(27) מכאן ואילך ר"פ בלבד (המו"ל).

(28) ראה סוכה כט, א. ב"ר פ"ו, ג. אוה"ת בראשית ד, סע"ב

ואילך. ועוד.

(29) פרש"י פרשתנו יב, ב.

(30) סוכה שם.

(31) נוסח קידוש לבנה (סנהדרין מב, א).

(32) פסחים קח, ריש ע"ב. וש"נ.

(33) שמו"ר פ"ט, יו"ד. תנחומא וארא יד. תדבא"ר פ"ז.

(34) פרשתנו יו"ד, ח.

(35) שם, יא.

- 1 שם שהם ארבעה בתים, ופירוש הב', שהוא לשון דיבור) היא בנוגע לדור המדבר, אם קיימו מצות תפילין
2 אם לאו, כי⁴⁶;
- 3 אצל דור המדבר היו רק שתי הפרשיות "קדש" "והיה כי יביאך", ולא הפרשיות "שמע" "והיה אם
4 שמוע", שנאמרו ב"משנה תורה" לדור שנכנסו לארץ (וכפי שמביא גם רבינו הזקן בתניא⁴⁷ ש"צוה משה
5 רבינו עליו-השלום במשנה תורה לדור שנכנסו לארץ לקרות קריאת שמע כו").
- 6 ועל-פי-זה: לפי הפירוש ש"טוטפות" הוא על-שם שהם ארבעה בתים, יש צורך בארבע פרשיות
7 (שלכן ישנם ארבעה בתים) כדי לקיים מצות תפילין, ועל כרחך צריך לומר, שדור המדבר, שהיו להם
8 ב' פרשיות בלבד, לא היו יכולים לקיים מצות תפילין; מה-שאינ-כן לפי הפירוש ש"טוטפות" הוא לשון
9 דיבור, ובמילא אין כאן הכרח שיהיו ארבע פרשיות בארבעה בתים - יכולים שפיר לומר שדור המדבר
10 קיימו מצוות תפילין על-ידי כתיבת ב' הפרשיות "קדש" "והיה כי יביאך" (ולאחרי זה ניתוספו גם
11 הפרשיות "שמע" "והיה אם שמוע").
- 12 ונתבאר גם, שענין זה תלוי בפלוגתא שהביא רש"י על הפסוק⁴⁸ "והיה כי יביאך": "יש מרבותינו
13 שלמדו מכאן שלא קדשו בכורות הנולדים במדבר, והאומר שקדשו, מפרש ביאה זו, אם תקיימוהו במדבר
14 תזכו ליכנס לארץ ותקיימוהו שם".
- 15 ח. ונתבאר גם ה"יינה של תורה" וההוראה בפועל מב' הפירושים הנ"ל:
16 בנוגע לד' הפרשיות שבד' הבתים (כפירוש הא'), ידוע⁴⁹ שהפרשיות "קדש" "והיה כי יביאך" הם
17 כנגד המוחין חכמה ובינה, והפרשיות "שמע" "והיה אם שמוע" הם כנגד מוח הדעת שכולל חסד וגבורה,
18 והיינו, שלא די בענין המוחין כפי שהם לעצמם (חכמה ובינה), אלא צריך להיות גם פעולת המוחין
19 בהולדת המדות אהבה ויראה כו', ועד שיומשך למעשה בפועל.
- 20 וכמודגש בפרשיות "שמע" "והיה אם שמוע" עצמם - שבהמשך לענין ד"שמע גו' ה' אחד"⁵⁰, נאמר
21 גם "ואהבת גו' "⁵¹, ועד למצוות מעשיות - "וקשרתם גו' וכתבתם גו' "⁵², כולל גם הזהירות שלא יהיה
22 מעמד ומצב ד"וסרתם ועבדתם גו' "⁵³.
- 23 וכמו-כן צריך להיות נמשך גם בענין הדיבור (כפירוש הב') - שזוהי הפעולה על הזולת, על-ידי
24 הדיבור עמו כו', ומה גם שבמצות תפילין מודגשת ביותר הפעולה על הזולת, כפי שדרשו חז"ל⁵⁴ על
25 הפסוק⁵⁵ "וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך", "אלו תפילין שבראש", והיינו, שקיום מצות תפילין
26 צריכה להיות באופן שגם הזולת ("כל עמי הארץ") רואה כו', ובלאו-הכי אינו מקיים המצוה כו'.
- 27 וכן הוא בנוגע להאמור לעיל אודות גודל ענין התשובה כו' - שלא די בעבודתו בעצמו, בבחינת "אני
28 את נפשי הצלתי", אלא צריך לפעול זאת גם על הזולת, ולא לחשוב שהזולת אינו כערכו, ואם כן כיצד
29 ירד ממדרגתו לפעול עליו, אלא כשם שהוא היה רוצה שיוציאו אותו ממ"ט שערי טומאה, ולא ישאירו
30 אותו שם, כך צריך להתנהג גם ביחס לזולת, כמאמר הלל הזקן⁵⁶ "דעלך סני לחברך לא תעביד".
- 31 ועל-ידי-זה פועלים את הגאולה על-ידי משיח צדקנו, שיבוא ויגאלנו, בקרוב ממש.

(46) בהבא לקמן - ראה גם לקו"ש ח"ט ע' 52. תורת מנחם
- התועדויות ח"מ ע' 178.
(47) ספכ"ה.
(48) שם, יא.
(49) ראה סידור (עם דא"ח) שער התפילין בתחלתו (ו, ג
ואילך). סהמ"צ להצ"צ מצות תפילין בתחלתה (דרמ"צ טז, סע"ב
ואילך).
(50) ואתחנן ו, ד.
(51) שם, ה.
(52) שם, ח"ט.
(53) עקב יא, טז.
(54) ברכות ו, א. וש"נ.
(55) תבוא כח, י"ד.
(56) שבת לא, א.

בס"ד. משיחות יום ד' פ' בא, ג' שבט וש"פ בא, ו' שבט ה'תשנ"ב.

– תרגום מאידית –

25 וצריך להבין מהי השייכות ד"בא אל פרעה" 26
לגאולה – דלכאורה תוכנם הפוך: "בא אל פרעה" 27
מורה שפרעה נמצא בתוקפו, ומשה צריך לבוא 28
אליו ("בא") ולהזדקק אליו (עד שפרעה אומר לו 29
לאחר מכן, בהמשך הפרשה⁹ (לאחרי מכת חושך) 30
"לך מעלי השמר לך אל תוסף לראות פני כי ביום 31
ראותך פני תמות"), בניגוד גמור מגאולת מצרים 32
שענינה ביטול תוקף פרעה, לנצח אותו, ועי"ז – 33
להשתחרר, לצאת וללכת מ(פרעה מלך) מצרים! 34
ב. ויובן בהקדים שאלה כללית בענין "בא אל 35
פרעה":
36 כל ענין בתורה הוא ענין נצחי¹⁰ (ובמילא) 37
הוראה נצחית לכל הדורות. ועפ"ז מהי ההוראה 38
הנצחית מ"בא אל פרעה", לאחר שביטלו וניצחו 39
את פרעה (מלך מצרים) בגאולת מצרים, ועאכו"כ 40
לאחרי הגאולה האמיתית והשלימה כש"א את רוח 41
הטומאה אעביר מן הארץ¹¹, ולא נשאר שום 42
רושם מפרעה, ומעין ובדוגמת זה – בסוף זמן 43
הגלות, כשנסתיימו כל הבירורים דקליפת פרעה 44
וכיו"ב (כמדובר כמ"פ)?
45 ויש לומר הביאור בזה ע"פ הידוע שכל ענין 46
בעולם, אפילו דברים שהם היפך הטוב והקדושה, 47
יש להם שורש למעלה בקדושה. וזהו (שרשם 48
בקדושה) אמיתת ענינם¹², אלא לאחר ריבוי 49
השתלשלות, בכמה וכמה מסכים ופרסאות 50
והעלמות והסתרים כו', נשתלשל למטה דבר 51
הפכי¹³.

1 א. ציווי ה' למשה "בא אל פרעה" הוא התחלת
2 – ושמא¹ – של הפרשה שמדובר בה אודות גאולת
3 בני ישראל בפועל ביציאת מצרים², "ויהי בעצם
4 היום הזה יצאו כל צבאות ה' מארץ מצרים גו'
5 הוציא ה' את בני ישראל מארץ מצרים על
6 צבאותם"³.
7 מכיון שכל פרשת יציאת מצרים נקראת על-שם
8 "בא אל פרעה" (וכידוע⁴ ששם הפרשה מורה על
9 תוכן כל הפרשה), מובן, ש"בא אל פרעה" קשור
10 ונוגע לתוכן גאולת מצרים (בהמשך הפרשה).
11 כלומר: נוסף לכך שכל פרטי שליחותו של
12 משה אל פרעה הם הכנה לגאולת מצרים, ניתוסף
13 בזה בנוגע ל"בא אל פרעה", בהיותו התחלת ושם
14 פרשת הגאולה, ונוסף לכך התחלה הנאמרת (לא
15 כהקדמה לענין נוסף, אלא) כענין וציווי בפ"ע של
16 הקב"ה למשה ("ויאמר ה' אל משה בא אל פרעה",
17 ותו לא⁵) – ש"בא אל פרעה" הוא הקדמה לגאולה
18 עצמה והתחלתה בפועל⁶.
19 ויתירה מזו: ע"פ הידוע⁷ שיציאת מצרים היא
20 התחלת ופתיחת (כל הגאולות, כולל) הגאולה
21 העתידה (על"י נאמר⁸ "כימי צאתך מארץ מצרים
22 אראנו נפלאות"), יש לומר, ש"בא אל פרעה"
23 (התחלת גאולת מצרים) הוא הקדמה גם לגאולה
24 העתידה.

(1) כן נקראת ("בא אל פרעה") ברמב"ם סדר תפלות כל
השנה (בסוף ספר אהבה), ובאבודרהם בסדר הפרשיות
וההפטרות.
(2) משא"כ בפ' שמות ובפ' וארא מדובר אודות ההבטחה
וההכנה ליצי"מ.
(3) פרשתנו יב, מא. נא.
(4) ראה לקו"ש ח"ה ע' 57 ואילך. ובכ"מ.
(5) ראה לקו"ש ח"ו ע' 57 ואילך. וש"נ.
(6) ראה בארוכה שיחת ש"פ בא תנש"א (התוועדויות תנש"א
ח"ב ע' 176 ואילך).
(7) ד"ה כימי צאתך תש"ח פ"ב (ע' 164).
(8) מיכה ז, טו.

(9) יו"ד, כח.

(10) ראה תניא רפ"ז. ובכ"מ.

(11) זכרי' יג, ב.

(12) ובתורה נאמרים הענינים כפי שהם לאמיתתם בשרשם
בקדושה, כמבואר במק"א (ראה לקו"ש ח"כ ע' 341 ואילך. ספר
השיחות תשמ"ח ח"א ס"ע 36 ואילך. ועוד) בענין "יעקב ועשו
האמורים בפרשה" (ל' רש"י ר"פ תולדות).

(13) ראה בארוכה ספר השיחות תשמ"ח שם. וש"נ.

דקדושה ("דאתפריעו ואתגליין מיני' כל נהורין"): 35
 בנוגע לפרעה דקדושה (גילוי אלקות) לא שייך 36
 לומר "דחיל משה", שמשא "יפחד" להכנס לשם 37
 לבדו, ושיזדקק לכך שהקב"ה יצווה עליו "בא אל 38
 פרעה", ויכניסו ("עייל לי קב"ה")! 39
 ויש לומר הביאור בזה: 40

פרעה דקדושה הוא גילוי הכי נעלה דאלקות, 41
 הן בעצם הגילוי (א) גילוי כל האורות, כולל 42
 האורות והדרגות הכי נעלות באלקות – "כל נהורין 43
 וכל בוצינין", עד ל"כל מה דהוה סתים", והן 44
 באופן הגילוי (ב) באופן ד"אתפריעו" מלשון 45
 פרוע (בלי סדר), היינו למעלה מסדר, מדידה 46
 והגבלה. 47

ויתירה מזו: ה"אתפריעו ואתגליין מיני' כל 48
 נהורין כו" בא דוקא מעצמותו ומהותו ית' ובלשון 49
 הזהר: "בית פרעה כו" ביתא דאתפריעו ואתגליין 50
 מיני' כל נהורין כו" קב"ה אפיק כל נהורין כו", 51
 שבבית (דירה) נמצא המלך בגילוי בכל עצמותו²¹ 52
 – שכן אור מצ"ע הוא מוגדר בגדרו וציוורו של 53
 גילוי (אור), וכל דרגא והמשכה באור – נמשכת 54
 בסדר מסויים בהתאם לציוורו וגילוי הפרטי, 55
 והגילוי (אור) הוא מצ"ע באופן של גילוי בסדר 56
 והדרגה; מובן מזה, שבכדי שיהי' הגילוי ד"כ 57
 נהורין כו" ו"כל מה דהוה סתים" (היפך הגילוי), 58
 ועוד באופן של "אתפריעו" (למעלה מסדר 59
 והדרגה), ה"ז צריך לבוא מעצמותו ית', שהוא 60
 ה"מקור" (כביכול) ד"כל נהורין כו" [בלשון הזהר 61
 בפרשתנו: העצם דפרעה "דכמה דרגין משתלשלין 62
 מיני"'], ויחד עם זה, "מקור" כזה שלמעלה לגמרי 63
 מכל גדר מקור וגדר מאור ואור, ולכן נמצאים 64
 ממנו "כל נהורין כו" וכל מה דהוה סתים" ובאופן 65
 ד"אתפריעו"²². 66

עפ"ז מובן מדוע "משה דחיל מיני' ולא קריב", 67
 כי הוא ראה את הגילוי דפרעה (דקדושה) 68
 שמושרש "בשרשין עלאין", ולכן חשש להכנס 69

כך גם בנוגע לפרעה: איתא בזהר¹⁴ (עה"פ¹⁵ 1
 "והקל נשמע בית פרעה") "בית פרעה דא היא 2
 סימניך לעילא, ביתא דאתפריעו ואתגליין מיני' כל 3
 נהורין וכל בוצינין, כל מה דהוה סתים מתמן 4
 אתגלי, ובגין כך קב"ה אפיק כל נהורין וכל בוצינין 5
 בגין לאנהרא להוהא קול דאקרי קל בלא וא"ו". 6
 ומפרעה בשרשו דקדושה (הענין דפריעה וגילוי 7
 אלקותו ית'¹⁶), משתלשל פרעה למטה¹⁷, בכל 8
 התוקף בלעו"ז. 9

ג. עפ"ז יובן הענין ד"בא אל פרעה" בשרשו 10
 בקדושה: 11

בזהר פרשתנו¹⁸ מבאר הענין ד"בא אל פרעה" 12
 כפי שהוא בפרעה למטה: "מה כתיב בא אל פרעה, 13
 לך אל פרעה מבעי לי, מאי בא, אלא דעייל לי" 14
 קב"ה אדרין בתר אדרין לגבי תנינא חדא עלאה 15
 תקיפא דכמה דרגין משתלשלין מיני', ומאן איהו 16
 רזא דתנין הגדול, ומשה דחיל מיני' לא קריב אלא 17
 לגבי' אינון יאורין ואינון דרגין דילי', אבל לגבי' 18
 דחיל ולא קרוב בגין דחמא לי' משתרש בשרשין 19
 עלאין, כיון דחמא קב"ה דדחיל משה ושליחן 20
 ממנן אחרנין לעילא לא יכלין לקרבא לגבי', אמר 21
 קב"ה הנני עליך פרעה מלך מצרים התנין הגדול 22
 הרובץ בתוך יאוריו¹⁹, וקב"ה אצטריך לאגחא בי' 23
 קרבא ולא אחרא, כמה דאת אמרת אני ה'". 24

כלומר, שבגלל התוקף דעצם קליפת פרעה 25
 ("התנין הגדול") בביתו בארמון המלך (ששרשו 26
 "בשרשין עלאין") פחד משה להכנס לשם. ולכן לא 27
 אמר לו הקב"ה "לך אל פרעה" (שילך לבד), אלא 28
 "בא אל פרעה", שיבוא יחד עם הקב"ה ויכנס 29
 לפרעה, הקב"ה מוליך אותו יחד אתו אל הפנימיות 30
 העצם (קליפת) פרעה (אדרין בתר אדרין, חדרים 31
 לפנין מחדרים²⁰), בכדי לכבשו לגמרי ("לאגחא 32
 בי' קרבא"). 33

לפ"ז צריך להבין מהו הפירוש ד"בא אל פרעה" 34

(14) ח"א רי, א.

(15) ויגש מה, טז.

(16) ראה תו"א ד"ה ויהי מקץ (לא, א). תו"ח שם רפ"א (עד,

א). פ"ו (עז, סע"ד ואילך).

(17) תו"א שם לא, ג.

(18) לד, א.

(19) יחזקאל כט, ג.

(20) פ"י דרך אמת.

(21) ראה אוה"ת בלק ע' תתקצו. המשך תרס"ו ס"ע ג. הנסמן
 בסה"מ מלוקט ח"ב ע' כז הערה 35.

(22) וראה תו"ח שבהערה 16 (עז, סע"א), ש"פרעה" מלשון
 פריעה וגילוי "הוא בחי' התגלות הפנימית דוקא כי ל' פריעה לא
 שייך רק לגלות מתוך ההעלם והכיסוי כו". ועפ"ז מובן עוד יותר
 שהוא לא בכח האור (שענינו גילוי), כ"א דוקא בכח העצמות.

עצמותו ית' שלמעלה מ(כל גדר ד) בלי גבול וגבול
— מביאה את משה לפרעה, שגם בהיותו נשמה
בגוף מוגבל, ביכלתו לקבל את הגילוי ד"אתפריעו
כו' כל נהורין" מעצמותו ית'!
והביאור בזה:

פרעה מלשון "אתפריעו ואתגליין מיני' כל
נהורין כו'" ניתן לפרש בשני אופנים: א) הגילוי
דכל האורות (כל נהורין) ובאופן ד"אתפריעו",
למעלה מסדר והדרגה. שזה מורה שהגילוי בא
מעצמותו ית' שלמעלה מגדר אור ולא מתייחס
לאור בגדרו וציורו הוא, שכן מצד דרגת האור
(אפילו בהיותו מעין המאור) אין הוא באופן
ד"אתפריעו" (כנ"ל). ב) "כל נהורין", דרגת וציור
האור היא באופן ד"אתפריעו" — גילוי שלמעלה
ממדידה והגבלה וציור. היינו, שגם הציור, מדידה
והגבלה ד"כל נהורין" הוא באופן דלמעלה
ממדידה והגבלה ד"אתפריעו"²⁷.
והיבור ההפכים (ד"כל נהורין" ו"אתפריעו")
הוא דוקא בכח העצמות (כנ"ל ס"ג):

ידוע²⁸ שהאור (קודם שנתגלה) כלול בעצמות
המאור ממש, רק ששם אי"ז בבחי' אור, אלא
ביכולת העצמות (וקדמון כקדמותו ית'²⁹), שנושא
הכל וכל יכול, ו"אתפריעו מיני' כל נהורין". ולכן,
גם כשהאור נמשך בגילוי (בציור אור), שקשור
בציור והגבלה כלשהי (ומצ"ע אי"ז באופן
ד"אתפריעו"), נמשך בו מהעצמות שלימות הגילוי
ד"כל נהורין", ויתירה מזו — שהמדידה והגבלה
ד"כל נהורין" גופא היא באופן ד"אתפריעו",
למעלה ממדידה והגבלה³⁰.

ומזה משתלשל למטה יותר הכח לחיבור
ההפכים דבלי גבול וגבול (באור גופא), ולמטה

1 ל"בית פרעה", בו ישנו גילוי העצם דפרעה
2 דקדושה, שכן נברא מוגבל, נשמה בגוף, לא יכול
3 לקבל את הגילויים הנפלאים דעצמותו ית',
4 ד"אתפריעו ואתגליין מיני' כל נהורין כו'"; איך
5 ביכלתו של נברא מוגבל לקבל את הגילוי ד"כל
6 נהורין", ועוד גילוי באופן שלמעלה ממדידה
7 והגבלה (אתפריעו), הבא מהעצמות!?

8 "אינון יאורין ואינון דרגין דילי", הגילויים
9 דסדר השתלשלות, הם ביכולתו של נברא לקבל,
10 ולכן לא חשש משה לגשת אל פרעה כפי שנמצא
11 בדרגא זו (בביתו, ועאכו"כ מחוץ לביתו²³). אבל
12 כפי שפרעה מלשון "אתפריעו כו' כל נהורין"
13 נמצא בביתו בכל התוקף — הגילויים דעצמותו ית'
14 — מכך משה חשש, כי נשמה בגוף מצ"ע לא יכולה
15 לקבל זאת!

16 ויש לומר שזה מרומז גם בהמשך הפרשה:
17 כשפרעה אמר למשה "לך מעלי השמר לך אל
18 תוסף לראות פני כי ביום ראותך פני תמות",
19 הסכים לכך משה באמרו "כן דברת לא אוסיף עוד
20 ראות פניך"²⁴. מזה מובן, שלדברי פרעה יש מקום
21 בתורה ובקדושה, אלא כפי שזה בקדושה ה"ז טוב
22 בשלימות. והענין בזה: מכיון שהגילוי דפרעה
23 דקדושה הוא למעלה מכל מדידה והגבלה
24 ("אתפריעו כו' כל נהורין"), לכן "ביום ראותך פני
25 תמות". מצד דרגת משה (מצ"ע)²⁵ אין ביכלתו של
26 נברא לקבל את הגילוי ד"ראות פניך" דפרעה,
27 ולהשאיר נשמה בגוף, לראות את הפנימיות
28 ("פניך") ד"אתפריעו כו' כל נהורין", גילוי
29 שלמעלה מכל מדידה והגבלה; הגילוי ד"ראות
30 פניך" הוא דוקא כפי שהנשמה היא למעלה
31 ממדידות והגבלות הגוף הגשמי והמוגבל²⁶.

32 ד. לכך הוצרך להיות ציווי מיוחד ונתינת כח
33 מיוחדת מהקב"ה למשה — "ויאמר ה' אל משה בא
34 אל פרעה", "עיייל לי" קב"ה אדרין בתר אדרין":

(23) ראה שיחת ש"פ בא תנש"א ס"ד (התועדויות תנש"א
ח"ב ע' 178 ואילך). וש"נ.

(24) פרשתנו י"ד, כח"כט.

(25) ולכן הסכים משה לדברי פרעה "כן דברת לא אוסיף עוד

ראות פניך", כי לדעתו מצד דרגת משה לא יתכן שאדם נברא,
נשמה בגוף, יכל בתוכו הגילוי דפרעה דקדושה. אבל באמיתית

הענין — כן הוא בכח העצמות ("בא אל פרעה"), כדלקמן בפנים.

(26) וע"ד "לא תוכל לראות את פני כי לא יראני האדם וחי"
(תשא לג, כ).

(27) ראה תו"ח שם (עו, סע"ד ואילך) ב' פירושים ב"פרעה"
מלשון פריעה וגילוי: גילוי החיצוניות, וגילוי הפנימיות (שזהו
אמיתית ענינה של פריעה, כנ"ל הערה 22). ושם (בהמשך לפירוש
השני ב"אתפריעו"): "עיקר המכוון שהוא בהשתלשלות העולמות
שיהי' התגלות הפנימי בחיצוני" הכלי דוקא באופן שלא יסתיר
הכלי לאור כלל וכמו שהי' במ"ת... וכמו שיהי' לע"ל כו".

(28) המשך תרס"ו ע' קפב ואילך.

(29) שם ע' קסט.

(30) משא"כ מצד זה שעצמותו ית' הוא מופשט ולמעלה מכל
גדר מאור ואור, הרי האור אינו מתייחס לעצמותו ית', והגילוי
שלו אינו באופן ד"אתפריעו" שלמעלה ממדידה והגבלה, שזהו
דוקא בכח העצמות.

35 הגשמי נעשה קדוש, עד לדירה לו יתברך – עד
36 ש"ישראל וקוב"ה כולא חד" 38 נמצא בגלוי בכל
37 העולם.

38 מזה מובן, שבגלות מצרים ויציאת מצרים –
39 המהוים הכנה לגילוי העצמות למטה במתן תורה
40 – מודגשת ההקדמה לביטול הגזירה, המעבר
41 ממצב של פירוד בין עליונים ותחתונים למצב של
42 אחדות ביניהם, כהכנה לשלימות האחדות ביניהם
43 במתן תורה עצמו.

44 ויש לומר ששלב עיקרי בזה נפעל ע"י ציווי ה'
45 למשה "בא אל פרעה", כדלקמן.

46 ו. ובהקדים, שעד"ז מצינו בהתחלת שליחותו
47 של משה להוציא את בני ישראל ממצרים:

48 בביאור טענת משה להקב"ה "לא" 39 איש דברים
49 אנכי גו' כי כבד פה וכבד לשון אנכי", ולכן "שלח" 40
50 נא ביד תשלח" 41 – מבואר בכ"מ 42, שבגלות מצרים
51 "דיבור (משה) הוה בגלותא" 43, ולכן טען משה שעל
52 ידו לא יכולה להיות הגאולה למטה 44.

53 ובשרש הענינים ה"ז בגלל מעלת משה, שמצ"ע
54 הוא בדרגא שלמעלה מגילוי בדיבור, למעלה
55 אפילו מהגילוי דתורה שבכתב ותושבע"פ למטה
56 "כבד פה באורייתא דבעל פה וכבד לשון
57 באורייתא שבכתב" 45, משה 46 ה' "כבד פה" כי
58 "שרשו מתהו ששם היו האורות גדולים ולא היו
59 יכולים להתלבש בכלים, וזהו ענין כבד פה שלא
60 ה' יכול להשפיע אור שכלו לתוך כלי הפה" 47,
61 ולכן אמר "שלח נא ביד תשלח" (משיח צדקנו),

1 יותר – החיבור דאור וכלי 31. עד – החיבור דנשמה
2 וגוף, שגם נשמה בגוף מוגבל יכולה לקבל את
3 האור הבלי גבול עד לגילוי ד"פרעה", "אתפריעו
4 כו' כל נהורין" מעצמותו ית', ויתירה מזו –
5 שנשמה בגוף תוכל להכנס לשם ("בא אל פרעה"),
6 "אדרין בתר אדרין", בפנימיותו ובתוכיותו 32 ממש.
7 ה. ביאור הטעם מדוע עשה הקב"ה את
8 החידוש ד"בא אל פרעה", שמשה כנשמה בגוף
9 יוכל לקבל את הגילוי ד"אתפריעו כל נהורין" –
10 יובן בהקדים ביאור תוכן הענין דגאולת מצרים
11 בכלל (ש"בא אל פרעה" הוא ההקדמה והתחלה
12 לזה, כנ"ל):

13 הכוונה דגאולת מצרים היא – מתן תורה, כפי
14 שאמר הקב"ה למשה מיד בתחילת שליחותו:
15 "בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלקים
16 על ההר הזה" 33. החידוש דמתן תורה הוא – נתינת
17 התורה והמצוות למטה לבנ"י, נשמות בגופים,
18 בכדי שיוכלו להגשים את תכלית וכוונת בריאת כל
19 העולם: נתאוה הקב"ה להיות לו יתברך דירה
20 בתחתונים 34, שבמדידה והגבלה והעלם והסתר
21 דנשמה בגוף בתחתונים, יהי' גילוי העצמות, כמו
22 אדם (כביכול) הנמצא בגילוי בכל עצמותו בדירתו
23 הפרטית 21 (ומכ"ש בנוגע להקב"ה בורא העולם
24 ומנהיגו), כפי שיתמלא בשלימות הגילוי בגאולה
25 האמיתית והשלימה (ומעין זה ה' במתן תורה),
26 כמ"ש 35 "ולא יכנף עוד מוריד" 36, הוא יהי' בדירתו
27 בגלוי בלי שום לבושים, אפילו בלי הלבושים הכי
28 עליונים (כנף העליון).

29 וכידוע 37, שקודם מתן תורה, היתה ה"גזירה"
30 בין עליונים ותחתונים, שעליונים לא ירדו למטה
31 ותחתונים לא יעלו למעלה, ובמתן תורה נעשה
32 ביטול הגזירה, הנתינת כח להמשיך בתחתונים
33 הגילוי דעליונים, עד לדרגות הכי נעלות באלקות,
34 עד מעצמות ומהות, כך שהגוף הגשמי בעולם הזה

(31) ראה לעיל הערה 27.

(32) ראה אוה"ת וראא ע' קצו (בפירוש "בא אל פרעה" דלעו"ז).

(33) שמות ג, יב.

(34) ראה תנחומא נשא טז. שם בחוקותי ג. במדב"ר פ"ג, ו. תניא רפ"ו.

(35) ישע"י ל, כ.

(36) תניא שם (מו, א).

(37) ראה תנחומא וראא טז. שמור"ר פ"ב, ג. ועוד.

(38) ראה זח"ג עג, א.

(39) שמות ד, י.

(40) שם, יג.

(41) "ביד מן דכשר למשלח" (תרגום אונקלוס עה"פ), "שלח נא ביד אדם מדבר צחות שיהי' כשר וראוי לשליחות נכבדות כזאת כו'" (רמב"ן שם).

(42) זח"ב כה, ב. ד"ה ויאמר גו' מי שם פה באוה"ת שמות ע' עה. ד"ה הנ"ל תרכ"ז (ע' עה ואילך). תרנ"ח (ס"ע עו ואילך). לשון הזהר שם.

(43) וראה ד"ה ויאמר גו' מי שם פה תרע"ח (ע' קלח), שפליאת משה היתה "איך יכול להיות גילוי אוא"ס עד למטה מטה, וגם ראה הקליפה הקשה דמצרים שמונע ומעכב ביותר כו'". וראה ד"ה זה תרל"ד (ע' קכ).

(44) זח"ג כח, רע"א. וראה מקומות שבהערה 42.

(45) בהבא לקמן ראה תו"א וראא ד"ה ויאמר גו' מי שם פה (נא, ד ואילך). תו"ח שם (נט, א ואילך).

(46) ל' התו"א שם, ב.

ז. עפ"ז יובן ג"כ הענין ד"בא אל פרעה" 31
 דקדושה בגלל זה ש"משה דחיל מיני": 32
 משה מצד דרגתו הוא (מצ"ע) – "כבד פה וכבד 33
 לשון" (בגלל הריבוי אורות גדולים שלמעלה 34
 מכלים) – חשש איך יוכלו הכלים לקבל את 35
 האורות הגדולים ד"אתפריעו כו' כל נהורין"; וזהו 36
 החידוש בציווי הקב"ה אליו "בא אל פרעה", 37
 "עייל לי קב"ה אדרין בתר אדרין": בזה נתן לו 38
 הקב"ה את הכח – כח העצמות – שהכלים דנשמה 39
 בגוף יוכלו לקבל בפנימיות את כל הגילויים 40
 הנעלים דעצמותו ית', ד"אתפריעו ואתגליין מיני' 41
 כל נהורין" 59. 42
 והטעם ע"ז הוא, כי זוהי תכלית ושלמות דכל 43
 סדר השתלשלות, של כל האורות, עד לבחי' פרעה, 44
 "אתפריעו כו' כל נהורין" – כי "נתאוהה הקב"ה 45
 להיות לו יתברך דירה בתחתונים", שבמידה 46
 והגבלה דנשמה בגוף בתחתונים, יהי' גילוי 47
 העצמות. ולכן הי' "ויאמר ה' אל משה בא אל 48
 פרעה", שבהיותו נשמה בגוף הוא נכנס אל פרעה 49
 דקדושה ומקבל את הגילויים הכי נעלים מעצמותו 50
 ית', ש"אתפריעו ואתגליין מיני' כל נהורין כו'". 51
 ח. עפ"ז יובן ג"כ מדוע "בא אל פרעה" הוא 52
 הקדמה והתחלת הגאולה, 53
 [נוסף לפירוש הפשוט, שע"י "בא אל פרעה" 54
 דלעו"ז נעשה ביטול ושבירת קליפת פרעה כפי 55
 שהיא בתקפה בארמון המלך⁶⁰, שזוהי התחלת 56
 הגאולה – ישנו בזה ענין עיקרי]: 57
 השלימות דגאולת מצרים היא – להביא את 58
 מתן תורה (למלאות את הכוונה דדירה בתחתונים 59
 – גילוי העצמות ("אנכי") למטה לבני נשמות 60

1 "דהיינו מי שהוא מעולם התקון", בו הכלים
 2 מרובים להכיל האורות.
 3 וע"ז ענה הקב"ה "מי שם פה לאדם גו' הלא
 4 אנכי הוי' גו' ואנכי אהי' עם פוך והוריתך אשר
 5 תדבר" 48: מצד עצמותו ית' שהוא כל יכול (והוא
 6 מקור לכלי הפה דעולם התיקון והאורות מרובים
 7 דתהו), הוא יכול לפעול שגם בגלות מצרים, וגם
 8 אצל משה (שמצ"ע הוא למעלה מגילוי בכלים),
 9 יהי' הגילוי בדיבור בפה, "ואנכי אהי' עם פוך",
 10 "פי", אף שמצד שרשך מתהו אין לך כלים כאלו
 11 אבל אנכי הוי' שעשיתי את הכלים דתקון ואת
 12 עולם התהו אני יכול להפך הדבר להתערב בחי'
 13 תהו ותקון יחד היינו המעלות דשניהם, שיהיו
 14 האורות מרובים כמו בתהו כו' וגם בחי' המעלה
 15 דתקון שיהיו הכלים מרובים מאד" 49.
 16 אלא שאז – במצרים – "ואנכי אהי' עם פוך"
 17 הי' גילוי בדרך נס – שבשעה שמשה דיבר עם
 18 פרעה "יהיו דבריו נכונים" 50 [ונוסף לכך גם "אהרן
 19 אחיך יהי' נביאך" 51, "ודברת אליו ושמתי את
 20 הדברים בפיו גו' 52, "הוא יהי' לך לפה" 53 – בכדי
 21 שהדיבור יתגלה בשלימות, גם בדרך הטבע]. אבל
 22 אז הוא לא התרפא 54, שלכן לאח"ז אמר משה "אני
 23 ערל שפתים" 55. וזה נפעל ע"י הגילוי ד"אנכי (אהי'
 24 עם פוך)" דמתן תורה (התחלת עשרת הדברות 56),
 25 שלכן בכחו לפעול יציאת מצרים ("אף שהדיבור
 26 הוא בבחי' גלות"), "רק בכדי שיהי' גילוי הדיבור
 27 לגמרי בכללות העולם צ"ל שבירת קליפת מצרים"
 28 ע"י "אנכי אהי' עם פוך", וזה מביא לאח"ז – גילוי
 29 הדיבור במתן תורה, "אנכי ה' אלקיך" 56, שאז 57
 30 משה התרפא לגמרי 58.

(48) שמות ד, יא"ב.

(49) תו"א שם נב, סע"ב. וראה תו"ח שם בסופו (סח, א):
 "הלא אנכי כו' כי כל יכול לעשות מתהו תיקון ומתיקון תהו ..
 יכול לעשות ג"כ היפך האור לכלי והכלי לאור .. ויכול להיות
 היש בבחי' אין והאין בבחי' יש כו'".

(50) שמו"ר פ"ג, טו. הובא בדרושים שבהערה 42.

(51) וארא ז, א.

(52) שמות שם, טו.

(53) שם, טז.

(54) ראה דב"ר רפ"א. זח"ב שם. רמב"ן שמות ד, יו"ד. וראה
 גם שמו"ר שם.

(55) וארא ו, יב. ל.

(56) יתרו כ, ב. ואתחנן ה, ו.

(57) דב"ר וזהו שבהערה 54.

(58) סד"ה מי שם פה תרנ"ח (ע' פז).

(59) ויש לומר, שזהו הפירוש ב"הקל נשמע בית פרעה",
 כמבואר בזהר שם (בהמשך לזה ש"בית פרעה" הוא "ביתא
 דאתפריעו ואתגליין מיני' כל נהורין כו'"), "ובג"כ קב"ה אפיק
 כל נהורין וכל בוצינין בגין לאנהרא להווא קול דאקרי קל בלא
 וא"ו" שהגילוי דפרעה (שענינו קול ודיבור ראה אוה"ת וישב
 כרך ו' ע' תתרצד, ב) מאיר גם בדרגת משה שהוא "כבד פה
 וכבד לשון" ("קל בלא וא"ו"), לעשותו קול (בוא"ו), שהאור בא
 בגילוי בכלי הפה.

(60) ראה בארוכה ד"ה בא העת"ר (המשך תער"ב ח"ב ע'
 תתמא). תש"ד (ע' 127). שיחת ש"פ בא תנשא (התועדויות
 תנשא ח"ב ע' 176 ואילך). וש"נ.

ד"נר מצוה ותורה אור"⁶⁸, ש"כל נהורין" (גבול) ²⁶
הם באופן ד"אתפריעו" (בלי גבול). ²⁷

כידוע שתורה ומצוות מצד עצמם הם בעצם ²⁸
למעלה ממדידה והגבלה (חכמתו ורצונו של ²⁹
הקב"ה⁶⁹). והחידוש בזה הוא – ש"לא רק כפי ³⁰
שהם מצד עצמם, אלא) גם כפי שיוורדים למטה ³¹
(במ"ת) במדידה והגבלה, וקיומם ושלימותם תלוי' ³²
דוקא במדידה והגבלה – הרי המדידה והגבלה ³³
שלם גופא היא למעלה ממדידה והגבלה: הן ³⁴
בתורה – הן תורה שבכתב שיש לה הגבלה: מספר ³⁵
מסויים של אותיות וכו', והן בתורה שבעל פה ³⁶
שלימודה צריך להיות בשכלו והבנתו המוגבלת של ³⁷
האדם (שדוקא אז אפשר לברך ברכת התורה)⁷⁰, ³⁸
ועאכ"כ במצוות, שלכל מצוה יש מדידה והגבלה ³⁹
(ריבוי פרטי הדינים (והידורים) בכל מצוה לפי ⁴⁰
ענינה) – הרי המדידה והגבלה גופא ד"כל נהורין" ⁴¹
("נר מצוה ותורה אור") באופן ד"אתפריעו" ⁴²
למעלה ממדידה והגבלה [ע"ד "והי' מספר גו' ⁴³
אשר לא ימד ולא יספר מרוב"⁷¹, וע"ד "מקום ארון ⁴⁴
אינו מן המדה"⁷²]. ⁴⁵

ומזה לומדים גם בעבודתו של יהודי מקבל ⁴⁶
התורה והמצוות, שגם כפי שהוא נשמה בגוף ⁴⁷
למטה, עם כל המדידות והגבלות הקשורות בזה, ⁴⁸
צריך להיות באופן דלמעלה ממדידה והגבלה, לא ⁴⁹
רק מצד חלק הנשמה שלו ש"נשמה שנתת בי ⁵⁰
טהורה היא"⁷³ ולמעלה מהגבלת הגוף, אלא אפילו ⁵¹
כפי שנמצא למטה במדידה והגבלה אמיתית (בגופו ⁵²
הגשמי), בו הוא זקוק ל"ואתה משמרה בקרבי"⁷³ ⁵³
– יכול וצריך להיות אצלו "בא אל פרעה", ⁵⁴
ד"אתפריעו כו' מיני' כל נהורין", שהוא מקבל "כל ⁵⁵
נהורין", ויתירה מזו – שהגבול שלו עצמו הוא ⁵⁶
באופן ד"אתפריעו", למעלה ממדידה והגבלה. ⁵⁷

והטעם ע"ז הוא, כי "ישראל וקוב"ה כולא חד" ⁵⁸
– לא רק מצד נשמתו למעלה (או חלק מנשמתו), ⁵⁹
אלא כל מציאותו – כנשמה בגוף יחד – היא ⁶⁰
"כולא חד" עם הקב"ה, כביכול, כי העצם כשאתה ⁶¹

1 בגופים, נשמה בריאה בגוף בריא [כידוע⁶¹ שבמ"ת
2 התרפאו כל בני" (כולל משה, כנ"ל). וי"ל שזה
3 מרומז גם בציווי הקב"ה לבנ"י קודם מ"ת "ואתם
4 תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש"⁶², שגם כפי
5 שהם "גוי" בעולם הזה הגשמי, הם "קדושים" עד
6 לדרגת "ממלכת כהנים" – "כהנים גדולים"⁶³, שכהן
7 גדול צריך להיות שלם הן בגופו והן בממונו⁶⁴,
8 ואפילו בלבושיו – "לכבוד⁶⁵ ולתפארת"⁶⁶], שכפי
9 שבנ"י במציאות של נשמות בגופים הם "כולא
10 חד" עם הקב"ה.

11 ועד"ז נמשך גם בעולם – החיבור דעליונים
12 ותחתונים שנפעל במ"ת, עד לגילוי העצמות
13 בתחתונים.

14 והיות שזהו חידוש גדול (שנברא נשמה בגוף
15 מוגבל מתאחד עם בלי גבול עד להעצמות), כפי
16 שמשם התפלא על כך ו"דחיל מיני'" – לכן,
17 כהכנה והקדמה לזה הי' "ויאמר ה' אל משה בא
18 אל פרעה", שבהיותו נשמה בגוף (משה), במדידה
19 והגבלה ובמצב שיכולה להיות סכנה (בגלל פרעה
20 דלעו"ז), הוא נכנס בפנימיות לפרעה דקדושה
21 ומקבל את הגילויים הכי נעלים מעצמותו ית',
22 ש"אתפריעו ואתגליין מיני' כל נהורין כו'".⁶⁷

23 ועי"ז שהי' כן אצל משה, נמשך הכח לכל בני",
24 שיוכלו לקבל את הגילוי דמתן תורה, כשנפעל
25 החיבור דגבול ובלי גבול, "אתפריעו כל נהורין"

(61) תנחומא יתרו ח. במדבר"ר רפ"ז. וראה גם מכילתא (הובא
בפרש"י) עה"פ יתרו כ, טו. ובכ"מ.

(62) יתרו יט, ו.

(63) בעה"ט עה"פ. וראה אגדת בראשית פ"ט [פ].

(64) ראה יומא יח, א. וש"נ. רמב"ם הל' כלי המקדש רפ"ה.

(65) תצוה כח, ב.

(66) ויש לומר, שבדרגת הספירות, "כבוד" ו"תפארת"
(מלכות ותפארת, הכוללות כל הספירות) הם ע"ד בלי גבול וגבול,
כידוע שתפארת (ו"א) הוא "קצה אוא"ס", ומלכות (שרגלי'
יורדות) הוא מקור לעולמות ב"ע ("תו"א תרומה פא, א). ובבבגי
כהונה שהם "לכבוד ולתפארת" נעשה חיבור שניהם יחד.

(67) וי"ל שמה נמשך הכח גם ל"בא אל פרעה" כפשוטו, כדי
לבטל ולשבור קליפתו, שהרי תוקף הקליפה בא מהקב"ה, שלכן
נאמר (בהמשך ל"בא אל פרעה") "כי אני הכבדתי את לבו" (ולכן
דחיל ממנו משה), והכוונה פנימית בזה היא כדי לבטל הקליפה
ויהי' יתרון האור כו' (סד"ה בא העת"ד), ולכן ע"י "בא אל
פרעה" בשרשו בקדושה גילוי "כל נהורין" מעצמותו ית', נעשה
גם הכח ל"בא אל פרעה" (יחד עם הקב"ה) להלחם עמו ("לאגחא
בי' קרבא") ולבטלו מכל וכל, שזהו רק "ביכלתו ית' שהוא כל
יכול" (אוה"ת ורא" ע' רלא. ד"ה ראה נתתיך תרל"א, עזר"ת,
תשט"ו. וראה לקו"ש חט"ז ע' 74 ואילך).

(68) משלי ו, כג.

(69) תניא פ"ד ואילך.

(70) הל' ת"ת לאדה"ז ספ"ב. וש"נ.

(71) הושע ב, א.

(72) יומא כא, א. וש"נ.

(73) נוסח ברכות השחר.

32 הכלים בשעת מכת חושך, וכיו"ב] ודוקא בנשיאת
33 חן?⁸³

34 ויש לומר הביאור בזה: כיון שהכוונה דגאולת
35 מצרים היא כדי לפעול דירה בתחתונים, אם כן,
36 השלימות בזה (לא בדרך שבירה, אלא) דוקא
37 כאשר גשמיות העולם גופא, עד שהמנגד עצמו
38 (המצריים), "מסכים" ברצונו⁸⁴ לסייע (עד כמה
39 שאפשרי) לגאולה.

40 [הן אמת, שבמקום שלא עוזרת דרך אחרת
41 מאשר ביטול ושבירת המנגד – כמו שהי' ע"י
42 מכות מצרים – צריך להיות כך הסדר בלית ברירה
43 כביכול; אבל לאחרי זה, איפוא שרק הדבר אפשרי,
44 מחפשים שיהי' דוקא בדרכי נועם כו'].

45 שזה נעשה הכנה לשלימות הענין דדירה לו
46 יתברך בתחתונים, בגאולה האמיתית והשלמה,
47 כשגם ה"נחש" – "תנין הגדול" (פרעה) – יהי'
48 "שמש גדול"⁸⁵ לקדושה⁸⁶.

49 י. אבל בגאולת מצרים לא היתה שלימות
50 בירור התחתון, כמובן מזה שהי' צריך להיות "כי
51 ברח העם"⁸⁷, "בחפזון יצאת מארץ מצרים"⁸⁸, כי
52 הרע הי' עדיין בתוקף כו'⁸⁹ (כמובן גם מזה
53 שלאחר מכן "וירדוף" (מצרים) אחרי בני ישראל"⁹⁰,
54 ויציי"מ לא נשלמה עד ש"וירא"⁹¹ ישראל את מצרים
55 מת על שפת הים"⁹²).

56 שלימות בירור העולם תהי' דוקא בסוף גלות
57 זה האחרון, בגאולה האמיתית והשלמה, "כימי
58 צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות", שלכן היציאה
59 מהגלות לגאולה תהי' באופן ש"לא בחפזון תצאו

1 תופס בחלקו אתה תופס בכולו⁷⁴. וכמובן גם
2 מהפס"ד (וכדעת הרמב"ן⁷⁵) שתכלית שלימות
3 השכר ו(במילא) שלימות כל הענינים הוא דוקא
4 לנשמות בגופים בתחיית המתים (ולא לנשמות בלי
5 גופים, כדעת הרמב"ם⁷⁶). ואדרבה – לע"ל הנשמה
6 ניוזנית מן הגוף⁷⁷.

7 ט. ע"פ הנ"ל יובן ג"כ דברי משה לפרעה
8 בהמשך הפרשה⁷⁸ "גם אתה תתן בדינו וזכרים
9 ועולות ועשינו לה' אלקינו", ואח"כ ציווי הקב"ה
10 למשה "דבר נא באזני העם וישאלו איש מאת רעהו
11 ואשה מאת רעותה כלי כסף וכלי זהב, ויתן ה' את
12 חן העם בעיני מצרים גם האיש משה גדול מאד
13 בארץ מצרים בעיני עבדי פרעה ובעיני העם"⁷⁹,
14 ולאח"כ חזרת התורה על כך כשבנ"י קיימו הציווי
15 בפועל: "ובני ישראל עשו כדבר משה וישאלו
16 ממצרים גו' וה' נתן את חן העם בעיני מצרים
17 וישאלום וינצלו את מצרים"⁸⁰ [נוסף על הפעם
18 הראשונה הכתובה בפ' שמות⁸¹. נמצא, שהתורה
19 חוזרת על זה שלשה פעמים!],

20 דלכאורה אינו מובן: מדוע נוגע לגאולת מצרים
21 ש"גם אתה תתן בדינו גו'", ושה"וינצלו את
22 מצרים" יהי' דוקא באופן ד"וישאלום", ויתירה
23 מזו – דוקא מתוך חן, עד שהקב"ה עצמו פועל
24 שכך יהי' ("וה' נתן את חן העם בעיני מצרים")?
25 כאשר בנ"י יצאו ממצרים, לאחרי מאות שנות
26 שעבוד, היו צריכים למצוא דרכים לברוח משם מה
27 שיותר מהר, ולא להתעכב כדי... למצוא חן בעיני
28 המצריים! אפילו אם הי' צריך להיות "וינצלו"
29 (בכדי לקיים את הבטחת ה' לאברהם⁸² "ואחרי כן
30 יצאו ברכוש גדול"), מדוע הי' צריך להיות דוקא
31 באופן של שאילה [הם היו יכולים ליטול את

(74) כתר שם טוב בהוספות סקט"ז. ושי"נ.

(75) שער הגמול בסופו. וראה הנסמן בסה"מ מלוקט ח"ה ע' קסה הערה 126.

(76) הל' תשובה פ"ח ה"א.ב. פיה"מ סנהדרין פ' חלק ד"ה ועתה אחל.

(77) המשך וככה תרל"ז פצ"א.ב. סה"מ תרח"ץ ע' ריט. וראה גם סה"ש תורת שלום ס"ע 127 ואילך. סה"מ קונטרסים ח"ב תיג, ב. ובכ"מ.

(78) יר"ד, כה.

(79) יא, ב.ג.

(80) יב, לה"ל.

(81) ג, כא.כב.

(82) לך לך טו, יד.

(83) וראה נחלת יעקב פרשתנו (י, כב), שהנשיאת חן בעיני מצרים נעשתה מזה שהמצריים ראו שבנ"י לא לקחו מעצמם הכלים בעת מכת חושך.

(84) וכבר שקו"ט במפרשים בגדר נתינה זו – ראה לקו"ש חכ"א ע' 12 ואילך. חכ"ד ע' 87 ואילך. ושי"נ.

(85) ראה סנהדרין נט, ב.

(86) ומעין זה נעשה ע"י הפיכת התנין למטה, ע"ד אז אהפוך אל עמים שפה ברורה גו' (צפני" ג, ט. אוה"ת וארא ע' קצה).

(87) בשלח יד, ה.

(88) פ' ראה טז, ג.

(89) ראה תניא פל"א (מ, ב).

(90) בשלח יד, ח.

(91) שם, ל.

(92) שעד אז היתה אימת מצרים עליהם (שהרי "איקטורין שלח עמהם" פרש"י בשלח יד, ה, ממכילתא עה"פ). וראה גם סה"מ מלוקט ח"ד ע' רכו הערה 16.

32 ו"פועל ישועות בקרב הארץ", אצל כל אנשי הדור
33 (ובפרט מצד בחי' משה שבכאו"א מישראל¹⁰⁴),
34 נשמות בגופים דוקא.

35 ובפרט שדורנו זה – כפי שאמר בעל ההילולא
36 – הוא הדור האחרון לגלות והדור הראשון
37 לגאולה, שדור זה (דעקבתא דמשיחא) הוא גלגול
38 מהדור דיוצאי מצרים¹⁰⁵, כך שמתחזקת יותר
39 ההשוואה של בעל ההילולא נשיא דורנו (משה
40 שבדורנו) למשה שבדורו – כמאחז"ל¹⁰⁶ משה
41 "הוא גואל ראשון הוא גואל אחרון",

42 וכמדובר כמ"פ, שלנשיא דורנו יש שייכות
43 מיוחדת לגאולת כלל ישראל (של דור זה וכל
44 הדורות) בגאולה האמיתית והשלימה, כמרומז
45 בשמו "יוסף יצחק": "יוסף על שם שעתיד הקב"ה
46 להוסיף ולגאול את ישראל .. כשם שגאל אותם
47 ממצרים, דכתיב¹⁰⁷ והי' ביום ההוא יוסיף אדני'
48 שנית ידו וגו'¹⁰⁸, ו"יצחק" – על שם "כל השומע
49 יצחק לי"¹⁰⁹, ששלימות הצחוק והשמחה תהי'
50 בגאולה ("אז ימלא שחוק פינו ולשונונו רנה"¹¹⁰),
51 כפי שראו בפועל בעבודתו והנהגתו של בעל
52 ההילולא שהצטיינה בכך שהיתה דוקא מתוך
53 שמחה.

54 והפלא בזה חזק יותר כשדורנו שהי' בעל
55 יסורים גשמיים ל"ע, עד כדי כך שהשפיעו גם על
56 עניניו הרוחניים (כדלקמן).

57 ומזה מובן עוד יותר, איך ה"אתפריעו כו' כל
58 נהורין" אצל בעל ההילולא (ובפרט ביום
59 ההילולא), כולל בהנהגתו מתוך שמחה, נמשך לכל
60 אחד מבני' ולכל בני' בדורנו, שכנשמות בגופים
61 יוכלו לקבל את האורות הגדולים.

62 יב. מבלי הבט על כך שאצל בעל ההילולא,
63 הגילוי בפועל ד"בא אל פרעה" כעת, ה"ה כפי
64 שנמצא נשמה למעלה מהגוף. וע"פ המדובר לעיל

1 ובמנוסה לא תלכון"⁹³, כי "את רוח הטומאה
2 אעביר מן הארץ", ולכן יצאו מהגלות (בזריות,
3 אבל) באופן דמנוחת הנפש ומנוחת הגוף, בתכלית
4 השלימות והבריאות – נשמות בגופים, ועוברים
5 מיד (בלי הפסק כלל) לחיים נצחיים של נשמות
6 בגופים בגאולה האמיתית והשלימה (תכלית
7 ושלימות השכר, כנ"ל).

8 יא. ענין הנ"ל שייך גם ליו"ד שבט, יום
9 ההילולא דכ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו,
10 המתברך⁹⁴ (בשנה זו) משבת פ' בא אל פרעה
11 [וההסתלקות היתה (בשנת ה'שי"ת) בשבת פ' בא
12 עצמה]:

13 ידוע שביום ההילולא של צדיק עולה נשמתו
14 למעלה יחד עם "כל מעשיו ותורתו ועבודתו אשר
15 עבד כל ימי חייו"⁹⁵, וזה "מתגלה ומאיר בבחי'
16 גילוי מלמעלה למטה .. ופועל⁹⁶ ישועות בקרב
17 הארץ"⁹⁷.

18 וביאצייט בכל שנה ושנה נוספת עלי' שלא
19 בערך בנשמת בעל ההילולא (שזהו הטעם לאמירת
20 קדיש ביום ה'אצייט בכל שנה⁹⁸), ועלי' "בעילוי⁹⁹
21 אחר עילוי"¹⁰⁰.

22 ובסגנון פרשתנו: ביום יו"ד שבט נעשה אצל
23 בעל ההילולא – משה רבינו שבדורנו (כידוע¹⁰¹
24 שאתפשטותא דמשה בכל דרא ודרא¹⁰²) – "בא אל
25 פרעה", "דעייל לי' קב"ה אדרין בתר אדרין"
26 ("בעילוי אחר עילוי") אל פרעה דקדושה,
27 "דאתפריעו ואתגליין מיני' כל נהורין". ובכל שנה
28 – ועד"ז בשנה זו – נוספת בזה עלי' נעלית יותר,
29 עד – שלא בערך.

30 והגילוי מ"בא אל פרעה" אצל נשיא הדור –
31 ש"הנשיא הוא הכל"¹⁰³ – נמשך ומתגלה למטה

(93) ישעי' נב, יב.

(94) ראה זח"ב סג, ב. פח, א.

(95) תניא אגה"ק סי' ז"ך (קמו, א"ב).

(96) תהלים עד, יב.

(97) אגה"ק סכ"ח (קמח, א).

(98) ראה לקו"ש חכ"ו ע' 329 הערה 15.

(99) ל' האגה"ק בביאור לסז"ך (קמו, א).

(100) ראה לקו"ש שם ע' 329 ואילך. וש"נ.

(101) זח"ג רעג, א. תקו"ז תס"ט. וראה תניא פמ"ד (סג, א).

ועוד.

(102) ובכ"ר פנ"ו, ז: ואין דור שאין בו כמשה.

(103) פרש"י חוקת כא, כא.

(104) תניא רפמ"ב.

(105) שער הגלגולים הקדמה כ. ל"ת וספר הליקוטים

להאריז"ל שמות ג, ד.

(106) ראה שמור"ר פ"ב, ד. שם, ו. זח"א רנג, א. ש' הפסוקים

פ' ויחי. תו"א משפטים עה, ב.

(107) ישעי' יא, יא.

(108) שמור"ר פ"א, ז.

(109) וירא כא, ו.

(110) תהלים קכו, ב.

להיות" – אעפ"כ, קבע הקב"ה את הסדר ש"איני
מבקש לפי כחי אלא לפי כחך"¹¹², שישתדלו להבין
בשכל אנושי של כל יהודי "לפי כחך".

ובפרט בנדו"ד – שאין זו רק שאלה ע"פ שכל
(של רופא), הייתכן שנשיא הדור לא יכול למלאות
את שליחותו כרצונו, אלא שאינו מתאים ע"פ
התורה – כמובן מזה שמשה טען להקב"ה "כבד
פה וכבד לשון אנכי", "ואני ערל שפתים", ולכן
"שלח נא ביד תשלח"¹¹³, ענה לו הקב"ה מיד:
"אנכי אהי' עם פִּיךָ", ולא הסתפק בזה, אלא גם –
ש"אהרן אחיך .. יהי' לך לפה", שע"י אהרן יצאו
דברי משה בדיבור גשמי ממש!

ויש לומר, שזה שהי' כך אצל כ"ק מו"ח
אדמו"ר, ה"ז ע"ד מה שהי' אצל משה בדורו (כנ"ל
ס"ו): מכיון שלא נשלם הבירור, לכן "הדיבור הוא
בגלות" (ומשה מצ"ע הוא למעלה מהגילוי
בדיבור), והקב"ה לא ריפא אותו, אלא עשה נס
ש"אנכי אהי' עם פִּיךָ", "יהיו דבריו נכונים";

והתיקון ומילוי הדבר בתכלית השלימות נפעל
– בכחו של בעל ההילולא – ע"י הנשמות בגופים,
נשמות בריאות בגופים בריאים, של דורנו, הדור
התשיעי, שבכוחנו לפעול את תפקידו של "אהרן
אחיך יהי' נביאך", ע"י הביטוי בדיבור בפועל
(באופן ד"הקול נשמע בית פרעה"), ובשפע רב,
הדברי תורה והוראות וכו' דבעל ההילולא, עד
שדורנו זה הוא הדור בו יתקיים – ותיכף ומיד
ממש – "שלח נא ביד תשלח", שע"י משיח צדקנו
מתמלא בשלימות גילוי האורות בכלי הדיבור
(כנ"ל ס"ו).

[וי"ל שזה מרומז גם בר"ת של "מי"ד" –
משה, ישראל (הבעש"ט), דוד (מלכא משיחא):
שלימות עבודתו של משה ועבודת הבעש"ט
(הכולל כל רבותינו נשיאנו, עד לנשיא דורנו)
נפעלת ע"י דוד מלכא משיחא, "שלח נא ביד
תשלח"].

יג. ויש לומר שענין הנ"ל מרומז גם בקביעות
יו"ד שבט בשנה זו – ביום הרביעי בשבוע, שבו

1 בארוכה, מובן, שתכלית השלימות בזה היא דוקא
2 כש"אתפריעו כו' כל נהורין" מתגלה בנשמה בגוף,
3 כפי שיהי' אצל בעל ההילולא תיכף ומיד ממש
4 כש"הקיצו ורננו שוכני עפר"¹¹¹.

5 יתירה מזו: גם בחיים חיותו בעלמא דין סבל
6 בעל ההילולא יסורים גשמיים, שפעלו גם על
7 עניניו הרוחניים, כולל – שבשנותיו האחרונות הי'
8 אצלו בדוגמת המצב ד"כבד פה וכבד לשון" אצל
9 משה רבינו... וזה פעל בנוגע לאופן אמירת
10 החסידות והפצת התורה והיהדות והפצת המעיינות
11 חוצה...

12 ועד כדי כך, שאפילו רופאו (שהי' פרופסור,
13 שזוהי מעלה נוספת לגבי רופא סתם) שאל אותו
14 בטענה – הייתכן שיסוריו התבטאו דוקא בכח
15 הדיבור, באופן כזה שלא יוכל למלאות את
16 שליחותו בעולם כרצונו?! הוא – בעל ההילולא –
17 זה שמרעיש כה חזק ("קאכט זיך") בהפצת התורה
18 והיהדות והפצת המעיינות חוצה, הקב"ה הי' צריך
19 איפוא לתת לו את מלוא האפשרות לבצע זאת
20 במידה המירבית, ובמילא הי' צ"ל שיוכל למשול
21 ולשלוט על כח הדבור שלו, שע"י דיבור (בעיקר)
22 מפיצים תורה ויהדות (ע"י אמירת מאמרי חסידות,
23 ונתינת הוראות וכו'). ואדרבה: מכיון שמרעיש
24 כ"כ בעבודה זו, הי' צ"ל אצלו (לא רק שלילת
25 המציאות דמניעות ועיכובים בערך לאחרים, אלא
26 אדרבה –) יותר כחות מאשר לאנשים אחרים!

27 ואם-כן, הייתכן – שאל הרופא – שמבלי הבט
28 על כל זה, רואים בדיוק ההיפך – שיסורי גופו
29 פעלו בכח הדיבור בגשמיים, שזה השפיע גם
30 בפשטות (כביכול) בדיבור במאמרי חסידות שלו
31 וכו"ב, שבפשטות הענינים הדבר פעל שיהי' בזה
32 מיעוט (בכמות) מהראוי להיות, הן בהתפשטות
33 הדיבור שלו באמירת מאמרי חסידות, והן
34 בהתפשטות דברי חסידות שלו בכתב (כי אם היו
35 מתווספים יותר מאמרים, הי' מתווסף גם ב"חזרה"
36 של המאמרים, וגם ברשימות שבכתב).

37 ואע"פ שלא שייך לשאול שאלות על הנהגת
38 הקב"ה בעולמו, ובפרט עם נשיא הדור, ולא שייך
39 לומר "איך הי' צריך להיות", ו"איך לא הי' צריך

(112) במדב"ר פי"ב, ג.

(113) ראה התוועדיות תשנ"ב ח"א ע' 286 ואילך.

(111) ישע"י כו, יט.

נא ביד תשלח" וילמד תורה את כל העם כולו¹¹⁹,
עד "תורה חדשה מאתי תצא"¹²⁰,

וזה פועל את השלימות והעלי' דכל הדורות
שלפנ"ו, עי"ז ש"הקיצו ורננו שוכני עפר", ובעל
ההילולא בראשנו.

חידושו של דורנו לגבי הדורות שלפני זה –
רואים בפועל בעבודת הדור: בדורנו זה נוסף, עד
שלא בערך, לגבי הדורות שלפנ"ו בעבודה דהפצת
התורה והיהדות והפצת המענינות חוצה, הן בריבוי
השפע (הספרים הנדפסים וכו'), והן בעשיית כל
העולם, עד לחוצה שאין חוצה ממנו, כלי לקבלת
האורות הגדולים, הן בנוגע לבנ"י – ע"י התרי"ג
מצוות, והן בנוגע לאוה"ע – ע"י הפצת השבע
מצוות בני נח¹²¹, כך שמאירים את כל העולם עם
"נר מצוה ותורה אור" באופן ד"אתפריעו כל
נהורין", שכל אחד יכול לקבל את האור כנשמה
בריאה בגוף בריא,

עד שרואים בפועל (כמדובר כמ"פ לאחרונה)
שאומות העולם ככו"כ מדינות מסייעים לבנ"י
בעבודתם (ע"ד ויותר מכפי שהי' ביציאת מצרים),
עד שגם במדינה ההיא שהיתה סגורה ומסוגרת
ריבוי שנים, ולא נתנו ליהודים לצאת ממנה, ולא
איפשרו להם לקיים תומ"צ בשלימות וכו' – הרי
לאחרונה נשתנתה מן הקצה אל הקצה, וכעת לא
זו בלבד שמאפשרים ליהודים להתנהג כרצונם,
ומאפשרים להם לצאת משם, אלא גם – מסייעים
להם בכך.

עד שרואים כיום בפועל, שנוסף לזה שבנ"י
עומדים "הכן כולכם" לגאולה, גם אוה"ע עומדים
"הכן כולכם" שבנ"י יצאו כבר מהגלות וילכו
לארץ ישראל בגאולה האמיתית והשלימה, ונשמות
בגופים בלי שום הפסק כלל, באים מיד לתכלית
השלימות ד"בא אל פרעה" בגאולה האמיתית
והשלימה, שלימות הגילוי ד"אתפריעו כל נהורין",
והי' לך הוי' לאור עולם"¹²².

1 "נטלו המאורות" אבל בו ביום "נטלו המאורות,
2 נתלו בתי"ו"¹¹⁴:

3 ביום זה היתה הסתלקות כ"ק מו"ח אדמו"ר
4 (נטלו המאורות). אבל לא באופן שנשאר "נטלו"
5 ח"ו, אלא מה"נטלו" נעשה מיד נתלו "שני
6 המאורות הגדולים"¹¹⁵ באופן נעלה יותר – כידוע
7 שע"י הסתלקות נעשה עלי' וגילוי נעלה יותר
8 (מבחי' "אסתלק יקרא דקוב"ה בכולהו עלמין"¹¹⁶),
9 ואז הנשמה "אשתכח בכלהו עלמין יתיר
10 מבחיהו"¹¹⁷; וע"י חסידיו ותלמידיו המקושרים
11 אליו כנשמות בגופים כאן למטה בדור התשיעי
12 (תשיעי בתי"ו, ע"ד התי"ו ד"נטלו" לגבי הטי"ת
13 ד"נטלו") – נפעלת גם למטה השלימות ד"נטלו
14 המאורות", "אתפריעו ואתגליין מיני' כל נהורין"
15 כנשמה בגוף למטה.

16 מזה מובן החידוש דדורנו – הדור התשיעי –
17 לגבי כל הדורות שלפני זה, עד לדור שלפנ"ו (דור
18 השמיני): מכיון שהגאולה לא באה אז בפועל,
19 ה"בא אל פרעה" (הגילוי ד"אתפריעו כל נהורין"
20 למטה) לא הי' בתכלית השלימות כנשמה בגוף
21 בריא (היתה הסתלקות הנשמה מן הגוף, וגם
22 הנשמה בגוף היתה במצב ש"הדיבור הוא בגלות"
23 וכו'); משא"כ בדורנו זה – הדור האחרון לגלות
24 ודור ראשון לגאולה – נעשה תומ"י "נטלו
25 המאורות", שלא זו בלבד שלא חסר ח"ו במאורות
26 הגדולים דגילוי תושב"כ ותושבע"פ¹¹⁸, אלא
27 אדרבה – נוספת שלימות נעלית יותר [לא באופן
28 ד"כבד פה מאורייתא שבע"פ וכבד לשון מאורייתא
29 שבכתב", להיותו למעלה מזה], באופן שכנשמות
30 בגופים מקבלים בפנימיות "אתפריעו כל נהורין"
31 ש"נטלו" עתה, עי"ז שמשח צדקנו בא מיד, "שלח

(114) לקו"ד ח"א מב, סע"א ואילך. וראה ז"ח בלק ד"ה
אראנו (נה, ב).

(115) בראשית א, טז.

(116) ראה תניא פכ"ז ולקו"ת ר"פ פקודי (מזח"ב קכח, ב.
ועוד). תו"א ויקהל פט, ד. לקו"ת חוקת סה, ג. וראה ד"ה באתי
לגני ה'שית פ"א.

(117) זח"ג עא, ב. הובא ונת' באגה"ק סכ"ז וביאורה (קמו,
א ואילך).

(118) ראה של"ה בהקדמתו טז, סע"א. במס' שבועות שלו
קצא, א. וראה לקו"ת שה"ש יא, ד. אוה"ת בראשית יד, א. לו,
סע"ב. במדבר ע' מו. מג"א ע' ב'שמא (בהוצאת תש"נ – ע'
קמט). נ"ך ע' ריז. ועוד. וראה לקו"ש ח"ל ע' 10 ואילך.

(119) ראה רמב"ם הל' תשובה פ"ט ה"ב. לקו"ת צו יז, א
ואילך. ובכ"מ.

(120) ישעי' נא, ד. ויק"ר פ"ג, ג.

(121) ראה רמב"ם הל' מלכים פ"ח ה"י.

(122) ישעי' ס, יט.

- 1 יד. מזה מובן הלימוד עתה מ"בא אל פרעה":
2 דובר כמ"פ שכבר "כלו כל הקיצין"¹²³ וסיימו
3 הכל, והגאולה היתה צריכה לבוא כבר מזמן, ומפני
4 טעמים שאינם מובנים כלל וכלל עדיין לא באה.
5 מזה מובן, שעכ"פ כעת, צריכה הגאולה לבוא
6 תיכף ומיד ממש. ובלשון העולם: זהו הזמן הכי
7 נעלה ("העכסטע צייט") לגאולה האמיתית
8 והשלימה!
9 ולהעיר, שבלשון "הזמן הכי נעלה" ("העכסטע
10 צייט") מרמז תוכן הגאולה – ש"זמן" הקשור עם
11 מדידה והגבלה (עבר הוה ועתיד), נעשה ("הזמן")
12 הכי נעלה", באופן שאין למעלה הימנו. כלומר,
13 שהגבול (זמן) עצמו נעשה בלי גבול (הכי נעלה),
14 עד שמתאחדים ממש, ע"ד המדובר לעיל בענין
15 "אתפריעו כל נהורין".
16 ואדרבה: עיקר ההדגשה בזה היא על הגבול
17 של "זמן" גשמי – כי ברוחניות (עד לדרגות "הכי
18 נעלות") יש כבר שלימות הענינים עד לשלימות
19 דגאולה (רוחנית), עיניהם הרוחניות דבנ"י רואים
20 כבר את הגאולה; כעת צריך רק לפתוח את העינים
21 הגשמיות, שגם הם יראו את הגאולה כפי שהיא
22 בגלוי לעיני בשר בזמן הזה.
23 וכמובן גם בפשטות: עיקר הגעגועים לגאולה
24 הם לא מצד הרוחניות והנשמה, כי מצד רוחניות
25 – הנשמה בשלימות וכל הענינים בשלימות (והגם
26 שיהודי נמצא נשמה בגוף בעולם הזה הגשמי, הרי
27 מצד הנשמה והרוחניות לא מורגש חושך העולם),
28 משא"כ מצד גשמיות הענינים של הגוף, שם
29 בעיקר נרגש ההעלם והסתר, ובמילא – ה"ז מעורר
30 את הגעגועים לגאולה.
31 והחידוש בגאולה הוא בכך, שהגילוי
32 ד"אתפריעו כל נהורין" יהי גם בגשמיות העולם
33 הנראה לעיני בשר, במקום זמן גשמי, שיעשה
34 דירה לו ית' בתחתונים. ואדרבה: בזה מתבטאת
35 השלימות גם ברוחניות (שלכן לע"ל הנשמה ניונית
36 מן הגוף), משום כך הגאולה בגשמיות תביא
37 גאולה בכל העולמות והדרגות למעלה.
38 טו. ובנוגע לפועל:
39 בעמדנו בימי ההכנה ליו"ד שבט, יום ההילולא
40 של נשיא דורנו – כשנוספת עלי' בנשיא הדור כ"ק
41 מו"ח אדמו"ר, ועל ידו – בכל אנשי הדור, נשי
42 הדור וטף הדור – צריך כל יהודי בדורנו, אנשים
43 נשים וטף, לקבל החלטות טובות בנוגע לכל
44 הענינים שתבע בעל ההילולא, החל מ"נר מצוה
45 ותורה אור", לימוד התורה (תושב"כ ותושבע"פ)
46 וקיום המצוות בהידור, הן בנוגע לעצמו והן בנוגע
47 להזולת – העבודה דהפצת התורה והיהדות והפצת
48 המעיינות חוצה, באופן ד"בא אל פרעה", לעשות
49 כל יהודי לכלי לקבלת "אתפריעו כל נהורין" ד"שני
50 המאורות הגדולים", תושב"כ ותושבע"פ, נגלה
51 תורה ופנימיות התורה,
52 כולל ובמיוחד – ע"י ההוספה בלימוד תורתו
53 של בעל ההילולא וקיום הוראותיו.
54 וכל זה בהדגשה – שכל אחד יקבל על עצמו
55 שהלימוד בתורתו של בעל ההילולא ישלים וימלא
56 גם מה שנחסר בהתפשטות והפצת המעיינות בגלל
57 המניעה ועיכוב בכח הדיבור דבעל ההילולא, הן
58 ע"י לימודו הפרטי בדיבור והן בהפצת המעיינות
59 חוצה לאחרים.
60 טז. ובפרטיות יותר – בעל ההילולא התמסר
61 לכל סוג מבנ"י לפי ענינו כפי שראו את הפנים
62 הצהובות ושמחות שהראה בעל ההילולא לכל
63 יהודי, אנשים נשים וטף – אנשים לפי ענינם, נשים
64 – לפי ענינן, וטף – לפי ענינם.
65 ובזה הוא אחד מחידושיו של נשיא דורנו,
66 שבשנותיו האחרונות בפרט מסר נפשו על הפצת
67 התורה והיהדות – ובמיוחד לימוד התורה וחניוך
68 – דנשי ובנות ישראל ושל טף בישראל (דבר
69 חידוש לנשיא בישראל).
70 והגם שמצינו דוגמתו בגדולי ישראל בשנים
71 שלפנ"ז [כידוע ממכתביהם וכיו"ב], ה"ז לא
72 התקבל אצל כולם, ואפילו אלו שנתקבל אצלם –
73 ה"ז הי' עם כמה הגבלות; משא"כ פעולותיו של
74 בעל ההילולא בזה התפשטו והגיעו לריבוי מקומות
75 בעולם, והולך ומתפשט, ועי"ז נוסף שלא בערך
76 בלימוד התורה דנשי ובנות וטף בישראל.

(123) סנהדרין צז, ב.

של האנשים. ועד"ז בכללות יותר – כמאמר 35
הגמרא¹²⁷ שע"י הדלקת נרות שבת קודש, זוכים 36
לבנים תלמידי חכמים, "דכתיב כי נר מצוה ותורה 37
אור .. ע"י נר מצוה דשבת .. בא אור דתורה"¹²⁸. 38
ויש לומר שזה מרומז גם בגימטריא של "נר"¹²⁹ 39
– רמ"ח מצוות עשה חדורים ומונהגים ע"י שני 40
הקוים דאהבה ויראה. 41
יז. ובכללות – הלימוד מכך, שעבודתו של 42
יהודי צריכה להיות באופן ד"אתפריעו כל נהורין", 43
שכל מציאותו חדורה ב"נר מצוה ותורה אור", 44
ועושה עבודתו עם נשמה בריאה וגוף בריא, 45
בדוגמת כהן גדול שהוא שלם בכל (כנ"ל ס"ח). 46
ואפילו אם ישנו ח"ו הפסק וירידה "ברגע קטן 47
עזבתיך"¹³⁰, שחסר אב או אם ר"ל (מכיון 48
שהגאולה עדיין לא באה בפועל) – הרי זו ירידה 49
צורך עלי, רק כדי להגיע לדרגא נעלית יותר 50
בגילוי ד"בא אל פרעה", הן בנשמה, ועוד ועיקר 51
– בבני ביתה, הבנים ובעיקר הבנות, שיראו 52
למלאות ולהמשיך לעשות את עבודתה בחיים, 53
ברוח שהחדירה ע"י חינוכם, כי ע"י "זרעה 54
בחיים", "אף היא בחיים"¹³¹. 55
ובכללות – שע"י יתווסף עוד יותר בגילוי 56
הנשמה בבחי' שושנה¹³², המקבלת מהקב"ה 57
הנקרא שושן, עד שנעשית התאחדות גמורה 58
ד"ישראל וקוב"ה כולא חד". 59
ית. ויהי רצון, שע"י עצם קבלת ההחלטות 60
בקשר עם יו"ד שבט – כולל, שכל אחד משתתף 61
בכל הפעולות והמנהגים הקשורים עם יו"ד שבט, 62
החל מהתוועדות שעורכים בכל מקום ביום זה, 63
ובשבתות שלפניו ושלאחריו – 64
שעוד לפני זה יהי' "הקיצו ורננו שוכני 65
עפר", ובעל ההילולא בראשנו, ותיכף ומיד 66
ממש, בפירוש הממשי של "ממש" – כידוע¹³³ 67

מזה ישנה ההוראה – שחזיון הפעולות בקשר 1
ליו"ד שבט צריך להיות עם כל הסוגים בבנ"י, 2
אנשים נשים וטף, וכל סוג – לפי ענינו. והדגשה 3
מיוחדת על פעולות עם נשי ובנות ישראל וטף, 4
שנוסף לעבודתם בעצמם, נפעלת ע"י הוספה גם 5
בעבודת כל בני הבית, כולל האנשים: 6
ייוחדם של הטף הוא בכך שמחנכים אותם 7
קמעה קמעה, לפי הכלים שלהם, באופן שיוכלו 8
לקבל. ובלשון הכתוב¹²⁴ – שיוסף (ועד"ז יוסף 9
בדורנו) הכין "לחם לפי הטף". ונוסף לזה: טבע 10
הטף לפרר את האוכל¹²⁵, שע"י יכול המאכל 11
להגיע גם לאחרים שאינם יכולים לקבל יותר 12
מאשר פירורים קטנים. 13
ועד"ז בנוגע לנשי ובנות ישראל: 14
בין המצוות המיוחדות של נשי ובנות ישראל 15
– הדלקת נרות שבת קודש ויום טוב. שזהו גם 16
מחידושי דורנו – שניתוסף ריבוי גדול דנשי ובנות 17
ישראל המדליקות נרות שבת קודש ויו"ט, וע"י 18
מאירים את בתיהם והעולם ב"נר מצוה ותורה 19
אור", עד לאופן ד"אתפריעו כל נהורין". 20
כנראה בפשטות, שכאשר מדליקים נר נעשה כל 21
החדר מואר באור הנר. ולהיותו נר קדוש, שבירכו 22
עליו, ה"ה מאיר את כל החדר בקדושה – ע"ד 23
הענין ד"אתפריעו כל נהורין". 24
[משא"כ מצוות אחרות, יכולות להיות באופן 25
שמצוה אחת מחולקת מחברתה. וכדיוק לשון 26
חז"ל¹²⁶ "מלאין מצוות כרמון": הוא אכן מלא 27
מצוות, אבל הם מחולקות זו מזו ומכוסות, בדוגמת 28
הגרעינים ברימון]. 29
ועפ"ז מובן ג"כ, איך ע"י נשי ובנות ישראל 30
מיתווסף בקיום המצוות דכל בני ביתם, גם של 31
הבעל והבנים. וכפשטות הענין: הדלקת נרות שבת 32
היא הפתיחה שמכניסה את כל השבת עבור כל בני 33
הבית, ורק לאחר"ז באים תפלות השבת והקידוש 34

(127) שבת כג, ב.

(128) פרש"י שם.

(129) ראה זח"ב קסו, ב. לקו"ת בהעלותך לג, ג. שלח מד, ד.

ובכ"מ.

(130) ישע"י נד, ז.

(131) ראה תענית ה, ב.

(132) ראה זח"ג קז, א. סה"מ תקס"ח ע' צ. וראה ספר

הליקוטים דא"ח צ"צ ערך שושנה. וש"נ.

(133) זח"א קמ, א.

(124) ויגש מז, יב.

(125) ראה פסחים י, ב. וראה מפרשים עה"פ ויגש שם
(לק"ט, רא"ם ושפ"ח לפרש"י), דזהו הדגשה הכתוב "לחם לפי
הטף", כי מצד טבעם לפרר, צריך ליתן להם יותר משיעור
אכילתם. וראה שיחת ש"פ ויגש תנש"א הערה 47 (התוועדויות
תנש"א ח"ב ע' 90).

(126) חגיגה בסופה. וש"נ.

- 1 שצדיקים קמים בתחה"מ מיד, וחוגגים יחד
2 איתו את יום ההילולא,
3 ותיכף ומיד ממש נעשה "בשלח פרעה את
4 העם" ¹³⁴, "ובני ישראל יוצאים ביד רמה" ⁹⁰ —
5 שיוצאים מהגלות והולכים לארץ הקודש,
6 וירושלים עיר הקודש, להר הקודש, לבית המקדש
7 השלישי, ולקדש הקדשים,
8 ה' ימלוך לעולם ועד ¹³⁵.

(135) שם טו, יח.

(134) ר"פ בשלח.

אגרות קודש

ב"ה, ד' שבט, תשי"ד
ברוקלין.

הרה"ח הו"ח אי"א נוי"נ עוסק בצ"צ כו'
מוהרש"ז שי'

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת מכתביו מעש"ק ויחי, ז' ט"ז י"ט כ"ג כ"ה וכ"ו טבת עם המצורפים.

(ב) בודאי מסר לו בשעתו הרה"ח הו"ח אי"א נוי"נ עוסק בצ"צ מוהרחמ"א שי' חדקוב אודות הביקור אצלי של כתת בחורים ובחורות של בח"ד ששייכים גם לביהמ"ד בשיקאגא ואשר כפי דבריהם יתעכבו במחנה איזה ימים ובמילא נכון במאד מאד שיפגש אתם באופן המתאים ותהי' לו הזדמנות להחזיק אצלם (פארפעסטיקן אין זיי) את ההכרח בזמננו זה דענין הדרכות ומנהגי תורת החסידות, היינו שצריך לעשות כל ענין בתומ"צ בחיות וחוס ואופן העבודה דאהבת ישראל אהבת התורה ואהבת השם בהתאחדות כולם יחד כו' וכו', ולפלא שאינו מזכיר דבר עד"ז. ומענין לענין דומה לזה גם ע"ד ההתראות עם... שתלגרפו אלי עפ"י הצעתו, שצריך לנצל גם הזדמנות זו לקרבם לחסידות, והוא ע"ד פתגם הבעש"ט שמכל דבר שרואים או שומעים יכולים ובמילא גם צריכים לקחת הוראה בעבודת השי"ת וכמו"כ הוא שבכל ענין שמזדמן לאדם צריך לנצל להפצת המעיינות וגם אפילו חוצה, והאריכות בזה אך למותר.

(ג) נהניתי במי"ש ע"ד חנוכת הביכ"נ של הרב רד"מ שי' ליברמן שהשתתף בזה ויה"ר שגם בעתיד ישתפו פעולה כל אנ"ש אשר בשיקאגא ועד"ז ג"כ כל אנ"ש שבמקומות אחרים ומנן ומנייהו יתקלס שם עילאה...

מוסג"פ העתק המאמר שנאמר אשתקד ביום ההילולא שז"ע יצא לאור ובטח ינהג בו טוב עין לזכות בו את הרבים.

בברכת הצלחה בכהנ"ל.

לקוטי שיחות

פרשת בא

כרך טז שיחה ג

מתורגם ללשון הקודש

- 15 (א) רבי מתיא בן חרש מסביר רק מדוע ציוה אותם ה'
16 בקרבן פסח (כדי שיהיו בידם "מצוות להתעסק בהם כדי
17 שיגאלו"), אבל השאלה "מפני מה הקדים לקחתו
18 לשחיתתו", ומדוע דוקא "ארבעה ימים", עדיין
19 נשארתי?¹¹!
- 20 (ב) יתר-על-כן: רבי מתיא בן חרש אינו מדבר כלל
21 אודות לקיחת השחיתת, אלא אודות "דם פסח", אשר בפשטות
22 הכוונה היא לציווי¹² "ולקחו מן הדם ונתנו על שתי
23 המזוזות...", והתעסקות זו ב"דם הפסח" היתה רק לאחר
24 השחיתתו — בי"ד ניסן בין הערביים?!
- 25 (ג) אף אם נאמר (בדוחק) שההתעסקות בדם הפסח
26 כוללת גם את לקיחת השחיתת, כהכנה לשחיתתו, עדיין אין
27 מובן מדוע מזכיר כאן רבי מתיא בן חרש בענין של "מפני
28 מה הקדים לקחתו..." גם את "דם מילה"?!
- 29 (ד) יתירה מזאת: על "דם מילה" גם "ציווה בפסח
30 דורות", ומי שכבר היה נימול מקודם, לא נצטווה על כך
31 גם בפסח מצרים?!

א.

"הקדים לקחתו לשחיתתו" — דברי רש"י והשאלות על כך

- 1 אחד מן ההבדלים בין פסח-מצרים לבין פסח-דורות
2 הוא, שבפסח-מצרים "הקדים לקחתו לשחיתתו ד'
3 ימים"¹, "בעשור לחודש"² — "מה שלא ציוה כן בפסח-
4 דורות"³, למרות שגם בפסח דורות דרוש "ביקור (ממום)
5 ארבעה ימים קודם שחיתתו"⁴, אבל לקיחת השחיתת אינה
6 צריכה להיעשות "בעשור לחודש"⁵.
- 7 את הסיבה להקדמת לקיחתו "לשחיתתו ארבעה
8 ימים"¹, בפסח-מצרים (לא כמו פסח דורות) מציין רש"י⁶
9 (לפי מכילתא⁷): "היה רבי מתיא בן חרש אומר: הרי הוא
10 אומר⁸ "ואעבור עליך .." — הגיעה שבועה שנשבעתי
11 לאברהם שאגאל את בניו ולא היו בידם מצוות להתעסק
12 בהם כדי שיגאלו שנאמר⁹ "ואת ערום ועריה", ונתן להם
13 שתי מצוות: דם פסח ודם מילה שמלוי¹⁰ באותו הלילה....".
14 יש להבין:

- וא"כ קשה "מפני מה הקדים לקחתו לשחיתתו ארבעה ימים מה שלא
צוה כן בפסח דורות",
[ומתורגמת עפ"י גם הוספת רש"י (על לשון המכילתא) "מה שלא צוה
כן בפסח דורות" — כי זהו יסוד השאלה "מפני מה הקדים כו", כנ"ל
(ראה דברי דוד שם)].
(7) עה"פ.
(8) יחזקאל טז, ח.
(9) שם, ז.
(10) תיבות אלו ליתא במכילתא שלפנינו. וראה משכיל לדוד כאן.
לקמן בפנים סעיף ב' והערה 15, 18.
(11) בגו"א כאן מפרש*** דמכיון שפסח טעון התעסקות דבקור מום
ד' ימים לכן הקדים גם לקחתו ד' ימים כדי שיעסקו בו ד' ימים — אבל
ביאור זה לא נרמז כלל בדברי רמב"ח (כי רמב"ח מבאר רק הצורך שיהיו
עסוקים במצות בכלל).
(12) פרשתנו שם, ז. שם, כב.

- (1) פרש"י פרשתנו יב, ו. ממכילתא עה"פ.
(2) פרשתנו שם.
(3) לשון רש"י שם. וראה הערה 6.
(4) פסחים צו, א. מכילתא ופרש"י פרשתנו שם (ומסתמית לשון
רש"י* משמע, שהוא דין גם בפסח דורות). וראה אנציקלופדי תלמודית
ע' בקור מומים (ע' קסג), וש"נ. תורה שלמה פרשתנו מילואים לכרך י"א
סי' יב.
(5) פרש"י שם, ג ד"ה הוזה. ממכילתא ותיב"ע עה"פ. פסחים שם.
(6) שם, ו — לאחר שמפרש "והי' לכם למשמרת, זה לשון בקור כו".
וראה מפרשי רש"י (גו"א, דברי דוד, משכיל לדוד ועוד) ביאור המשך
ב' הענינים שבפרש"י [ובפרט שהשאלה "מפני מה הקדים לקחתו כו"
הי' לכאורה צ"ל מקומה לעיל בפסוק ג (כקושיית הרא"ם ועוד)] —
דמכיון שהענין דבקור ממום ד' ימים הוא גם בפסח דורות (כנ"ל
הערה 4), א"כ עכצ"ל דוה שהלקיחה היא בעשור לחודש אינה בשביל
בקור ממום**, שהרי בפסח דורות אין צ"ל הלקיחה בעשור לחודש:

(*) במכילתא שם מסיים "והי' לכם למשמרת להוציא פסח דורות .. מקחו כל זמן". וראה מפרשי המכילתא. תו"ש שם.
(**) וצ"ע ברבינו בחיי (לעיל פסוק ג) "והי' נלקח בעשור ונשחט בי"ד, למדך הכתוב שהוא טעון בקור ארבעה ימים ולכן הקדים לקחתו לשחיתתו ארבעה ימים".
וראה תו"ש שם.
(***) בתי הא'. תירוצו הב' (וכן התו' שבצידה לדרך כאן) אינו ע"ד הפשט. ע"ש.

ב.

הקדמת הלקחה בד' ימים, כדי לצרף למילה

1 יש המסבירים¹³ שעל ידי דברי רבי מתיא בן חרש,
2 ש"נתן להם שתי מצוות" – דם פסח ודם מילה – מובן
3 מדוע צריך היה לקחת את השם "ארבעה ימים" לפני
4 השחיטה:

5 לאחר ברית מילה אין לצאת לדרך שלושה ימים (מפני
6 הסכנה), כפי שכבר ציין רש"י בפרשת שמות¹⁴, ולכן היתה
7 מילת בני ישראל בעשור לחודש, כדי להכניס ליציאת
8 מצרים. (ב"מלו באותו הלילה" כוונת רש"י היא ללילה של
9 לקיחת הפסח¹⁵).
10 ולפיכך הקדימו גם את לקיחת הפסח ל"בעשור
11 לחודש", כדי לקיים את שתי המצוות ביחד – דם פסח
12 וגם מילה.

13 אבל פירוש זה בכוונת רש"י קשה מאד כי רש"י אומר
14 כאן¹⁶, שדם המילה היה ביחד עם דם הפסח, "מתבוססת
15 בדמיין¹⁷, בשני דמים", וזה היה אור לט"ו ניסן¹⁸.

ג.

שאלות נוספות על המשך הפירוש

16 בהמשך אומר רש"י: "ושהיו שטופים באיליים, אמר
17 להם: משכו וקחו לכם¹⁹, משכו ידיכם מאיליים וקחו לכם
18 צאן של מצוה".

19 ענין זה אינו המשך דברי רבי מתיא בן חרש, אלא
20 דעתו של רבי אליעזר הקפ"ר²⁰, החולק על רבי מתיא בן
21 חרש, וסובר שכן היו לישראל מצוות, ואדרבה: "ארבעה
22 מצוות שאין כל העולם כדאי בהם".

(13) רבותינו בעה"ת (דעת זקנים פסוק ג. הדר זקנים פסוק ו). ועד"ז
ברייב"א ורע"ב כאן (בפי' האחרון). וראה גם אלשיך ומשכיל לדוד כאן
באור"א קצת (וראה לקמן הערה 15).

ברייב"א ורע"ב שם לפני"ז מפרשים שטעמו של רש"י למה הקדים ד'
ימים קודם שחיטה הוא "כדי להיות הלקחה בשעת משיכת ידם
(הפרשתן) מע"ז שהיא בעשור .. משכו וקחו" – אבל (נוסף לזה שלא
ביארו למה הביא רש"י בפירושו מאמרו של רמב"ח) עדיין חסר ביאור,
מהו הענין בזה שהלקחה תהי' בשעת משיכת ידם מע"ז (ולאידך –
הריבוי ה' בר"ח והציווי דמשכו כו' מע"ז בפועל דחו ל"בעשור
לחודש"?)

(14) ד, כד.

(15) במשכיל לדוד מפרש, דהקב"ה ציווים שימולו בעשור לחודש
אלא שקצתם לא מלו אז ומלו א"ע בליל טו (ואליהם כוונת רש"י ב"מלו
באותו הלילה"), ע"ש – אבל (נוסף על מה שיש להקשות בגוף פירושו,
כדלקמן הערה 18, הרי) עניין זה לא נמצא בפרש"י, אפילו לא ברמז.
ומסתמת לשונו "מלו באותו הלילה .. מתבוססת בדמיין" משמע, שמדבר

23 תמוה, אפוא: רש"י צריך היה לומר "דבר אחר" או
24 "ויש אומרים" וכדומה, כי אלה דעות סותרות, ומדוע הוא
25 אומר "ושהיו שטופים..." – בוא"ו החיבור, כהמשך לדברי
26 רבי מתיא בן חרש?

ד.

הסיבה לציטוט שמו של בעל המאמר

27 פירוש רש"י זה הוא דוגמא בולטת לכלל, שצויין
28 והודגש כבר מספר פעמים, שכאשר מצטט רש"י בפירושו
29 מאמר חז"ל בשם אומרו, יש לכך סיבה מיוחדת, שעל ידי
30 ידיעת שמו של בעל המאמר מובנים יותר הדברים.

31 בעניינו מביא רש"י ממכילתא שני פירושים, בזה אחר
32 זה, בראשון הוא מציין את שם האומר – רבי מתיא בן
33 חרש – ואילו בשני הוא משמיט את שם האומר²¹!

34 הכרחי לומר, שבציון שמו של רבי מתיא בן חרש
35 רוצה רש"י להסביר טוב יותר את הפירוש, ולא כך לגבי
36 הסיבה של "ושהיו שטופים..."

37 בנוסף לכך יש להביא: רש"י אינו מסתפק בציון שמו
38 רבי מתיא בן חרש, אלא מצטט את לשון המכילתא –
39 "וזה רבי מתיא בן חרש אומר" – כך הוא נהג תמיד לומר,
40 מה מוסיף פרט זה להבנת הפירוש²²?

ה.

מטרת הפסח – ביטול "ושהיו שטופים..."

41 ההסבר לכל זאת הוא:

42 רש"י אומר "ושהיו שטופים..." (ולא "דבר אחר"
43 וכדומה), מפני שלפי דרך הפשט – דרכו של רש"י – אין
44 בדברי רבי מתיא בן חרש תשובה לשאלה "מפני מה

רק ע"ד מילת בני" בליל טו.

(16) בהמשך לשונו – ובמכילתא הובא רק לשון הכתוב "מתבוססת
בדמיין".

(17) יחזקאל שם, ו.

(18) וכן מפורש בשמור"ר פי"ט, ה. שהש"ר פ"א, יב (ג). וכן מוכח
לפי דחו"ל (פדרי"א פכ"ט. תיב"ע פרשתנו שם, יג. ועוד) דגם מדם מילה
ננתן לאות על הבתים.

ולהעיר, שלפרש"י (לקמן פסוק מג) האזהרה ד"כל ערל לא יאכל בו"
(שם, מח) נאמרה בי"ד בניסן [נועפ"ז צ"ע במ"ש במשכיל לדוד כאן, דמה
שהקדים לקיחתו לעשור בחודש הוא "כדי שיתרצו למול א"ל ויקחו ..
להזכירם שהם צריכים לעשות הפסח וכל בן נכר לא יאכל בו כו'"] –
שהרי אזהרה זו נאמרה לאחר זה בי"ד.

(19) פרשתנו שם, כא.

(20) ראה רא"ם (ועוד) כאן.

(21) ובפרט שנותן מקום לטעות שזהו המשך דברי רמב"ח.

(22) להעיר שבפרש"י שני דרש"י לא העתיק תיבת ה"ה".

24 בענין השלילי, הסרת ענין בלתי-רצוי, כדלהלן.
נ.

שתי מצוות - כנגד "סור מרע ועשה טוב"

25 כשמעיינים בדברי רבי מתיא בן חרש ש"נתן להם שתי
26 מצוות...", כי הם היו במצב של "ערום ועריה", נשאלת
27 השאלה:

28 מדוע דוקא "שתי מצוות"? - ממה נפשך: כדי לבטל
29 את המצב של "ערום" מספיקה מצוה אחת, ואם רצה
30 הקדוש-ברוך-הוא, לפי הנוהג של "כי תראה ערום
31 וכסיתו"²⁶, להלבישם ביותר "לבושים" - מצוות וזכויות
32 - מדוע הסתפק²⁷ בשתי מצוות²⁸?

33 ההסבר לכך הוא: כל אחת משתי המצוות בטלה פרט
34 אחר שבמצב "ערום ועריה". לישראל היה אז חסרון כפול²⁹:
35 (א) חסר להם "עשה טוב", קיום מצוות, ולא היה להם
36 במה לצעוד לקראת "תעבדון את האלקים על ההר הזה"
37 (שבזכות זאת "הוציאך את העם ממצרים")³⁰,

38 (ב) הם היו פגומים ב"סור מרע", נדבק בהם הרע של
39 ארץ מצרים, ערוות הארץ, ולכן, אף אם יהיו להם "מצוות
40 להתעסק בהם", לא ייתכן "שיגאלו" לגמרי ממצרים, אם
41 לא יסירו את הרע, כי איך אפשר לצאת ממצרים אם יש
42 בהם הרע של מצרים³¹!?

43 לפיכך ניתנו להם שתי מצוות³²: מצוה אחת המביאה
44 ל"עשה טוב" - דם מילה³³, המכניסה את בני ישראל

1 הקדים לקיחתו לשחיטתו ארבעה ימים, ואין הוא מזכיר
2 כלל את לקיחת השעה²³.

3 התשובה (לפי הפשט) לשאלה זו היא בסוף דברי רש"י
4 "שהיו שטופים באילילים, אמר להם משכו וקחו לכם..."
5 כלומר, (לא רק שכדי להיות ראויים ל"קחו לכם צאן
6 של מצוה" עליהם לקיים תחילה "משכו ידיכם מאילילים",
7 שאילולא זאת אסור לאכול מקרבן פסח²⁴, אלא)

8 בעצם זאת שישאל יקחו "צאן של מצוה", הם יבטלו
9 את "היו שטופים באילילים" (כדלהלן בסעיף ז), ובנוסף
10 לכך צריך שהשה יהיה ברשותם ארבעה ימים לפני
11 השחיטה (כדלהלן).

12 אלא, שיש צורך בהקדמה לכך: המטרה העיקרית של
13 קרבן פסח (מצרים), לפי הפשט, היא כשמו - "פסח על-שם
14 הדילוג והפסיחה"²⁵, שדם הפסח הוא סימן למקומות
15 שאותם "הקב"ה מדלג... וקופץ..."²⁵.

16 ומהו הקשר בין זאת לבין "היו שטופים באילילים"?
17 לפיכך מקדים רש"י בדבריו את מאמר ר' מתיא בן
18 חרש, שהמצוות שהטיל הקב"ה על ישראל לפני הגאולה,
19 ניתנו בעיקר כדי לבטל את המצב של "ואת ערום ועריה",
20 וכדי שיהיו להם "מצוות להתעסק בהם כדי שיגאלו":

21 ומכך ש"נתן להם שתי מצוות, דם פסח ודם מילה",
22 מובן, שעיקר מטרת הפסח (לגבי הסרת ה"ערום ועריה")
23 אינה בענין החיובי שבו - שחיטתו ואכילתו וכו', אלא

רק אין בו מים" - "מים אין בו אבל נחשים ועקרבם יש בו", היינו
דכאשר "מים אין בו" באים בו במילא נחשים ועקרבם (ראה לקו"ש
[המתורגם] חט"ז ע' 350 ואילך): ועד"ז בענינו, דמכיון ש"לא היו בידם
מצות" בדרך ממילא נעשו "שטופים באילילים" (נתדבק בהם הרע של
מצרים).

32 ראה גם גבורות ה' שם (אלא ששם מפרש, דמילה היא הסרת
הערלה והפסח הוא עבודתו לו ית'. וראה הערה הבאה).

33 ראה עד"ז אלשיך כאן. וראה אוה"ת יתרו (כרך ז' ע' ב'תרצז):
פסח הוא מל' .. ובה מל"ת .. ז"א שבו מ"ע והיינו ע"י מילה* יסוד ז"א
(וראה שם ע' ב'תרצז). ובאוה"ת שה"ש (ע' תפז): במצרים בשתי מצות
בדם הפסח ובדם המילה .. דם פסח ה' גבורות שבמלכות ודם מילה ה'
חטאים שביסוד.

ועפ"ז מתורץ מה שהקדים (רמב"ז ח'רש"י דם פסח לדם מילה -
מתאים להסדר (כבקרא) סור מרע (ואח"כ) ועשה טוב (ראה אלשיך שם);
וכן ה' גם אצל בני" במצרים (גם לרש"י), שהרי פסח ה' בין הערביים,
ומילה - "באותו היללה".

23 ראה גם ש"ך עה"ת כאן (ושם, שזהו הדיוק "ה' רמב"ח אומר
כו", כי רמב"ח לא בא לתרץ למה קדמה לקיחתו כו"ו אלא שבעל
המכילתא מביא ש"ה' רמב"ח אומר כו"ו כי ע"פ דרשתו מתורצת גם
שאלה זו, ע"ש. וראה גם אלשיך כאן).

24 פרשתנו שם, מג ובפרש"י.

25 פרש"י שם, יא.

26 ישע"י נח, ז. וראה לקמן סעיף יוד ובהערה 61.

27 להעיר ממדו"ל (מכות כג, ב במשנה) רצה הקב"ה לזכות את
ישראל לפיכך הרבה להם תומ"צ.

28 ראה - ע"ד הדרוש - גו"א כאן. גבורות ה' פל"ה.

29 וכב' הלשונות "ערום וערי". וראה ריטב"א להגש"פ, שמפרש
"ערום" - ערומים מן המצות. "ומהו ערי" .. שלא קיימו מצות מילה".

30 שמות ג, יב וברש"י.

31 ע"פ המבואר בפנים יש לבאר זה שהעתיק רש"י (ברא"ה הב' -
מוזכר ט, יא) גם סיום הכתוב (גם את בדם בריחך שלחתי אסיריך) מבור
אין מים בו - דלכאורה אין זה מוסיף כלום בהרא"ה -
כי בתיבות אלו מרמז רש"י לפירושו בפ' וישב עה"פ (לו, כד) "והבור

(*) לחעיר דמצות מילה היא (לא רק שלא יהא ערל, כ"א גם) שהיא מהול (ראה צפנת' לרמב"ם ריש הל' מילה ובכ"מ. לקו"ש [המתורגם] ח"ג ע' 12 ואילך. וראה ע"ד
החסידות סהמ"צ להצ"צ מצות מילה. אוה"ת בראשית כרך ד' ט"פ לך).

26 מכך יובן מדוע צריך היה לקחת את השנה ארבעה ימים
27 לפני השחיטה:

28 כיוון שישראל היו "שטופים באלילים", ולא עבדו
29 עבודה זרה רק פעם אחת, צריכה היתה להתבצע פעולה
30 שתנקוד מציאות זו. אילו היו לוקחים את השנה ושוחטים
31 אותו מיד, בפעולה אחת, לא היה די בכך כדי לנתקם
32 מהיותם שטופים בעבודה זרה. רק באמצעות לקיחת השנה
33 (יראת מצרים) אליהם לזמן ממושך, כדי לשחטו⁴², ניתן
34 היה לבטל את היותם "שטופים באלילים".

35 ולפיכך היה צריך הדבר להימשך ארבעה ימים, כפי
36 שכבר פירש רש"י לפנינו, לגבי העקידה⁴³, שהקדוש-
37 ברוך-הוא הראה לאברהם את מקום העקידה רק "ביום
38 השלישי", "כדי שלא יאמרו הממו וערבבו פתאום וטרדו
39 דעתו ואילו היה לו שהות להימלך אל לבו לא היה
40 עושה".

41 כלומר, ההוכחה לביצוע פעולה בישוב הדעת
42 ובמחשבה היא רק לאחר ארבעה ימים⁴⁴, כשם שאצל
43 אברהם היה ה"יום השלישי" יום הרביעי⁴⁵ אחרי הציווי
44 "קח נא את בנך..."⁴⁶, שהרי "ויקם וילך אל המקום..."
45 היה "בבוקר"⁴⁷ שלאחר הציווי.

ה.

שמו של רבי מתיא - מסביר את הפירוש

46 כדי שבן חמש למקרא יבין טוב יותר את מאמר
47 רבי מתיא בן חרש, שבלי להתחשב ב"שבועה
48 שנשבעתי לאברהם שאגאל את בניו", זקוקים ישראל
49 ל"מצוות להתעסק בהם כדי שיגאלו"⁴⁸, מציין רש"י
50 שבעל המאמר הוא רבי מתיא בן חרש, ושאת המאמר
51 הזה "היה רבי מתיא בן חרש אומר" - נהג לאמר

1 בברית עם ה'³⁴, ומצוה אחת הגורמת ל"סור מרע" - דם
2 הפסח (כדלהלן בסעיף ז).

3 [בכך מובנת יותר ההדגשה שנתנו להם את דם פסח
4 כמצוה להתעסק בה, כי לכאורה: עיקר מצוות קרבן פסח
5 היא אכילתו³⁵,

6 (כפי שרואים שמיד עם לקיחת השנה עליו להיות "שה
7 לבית" באופן של "מכסת נפשות איש לפי אכלו..."³⁶,
8 ודוקא זה ש"ראוי לאכילה, פרט לחולה..."³⁷).

9 אלא לפי האמור לעיל מובן, שדם הפסח מדגיש את
10 השלילה³⁷ - ביטול הרע של מצרים].

ז.

לקיחת השנה - ביטול היותם "שטופים באלילים"

11 כיצד קשור דם הפסח ל"סור מרע"?
12 וכן: מכיון ש"לא היו בידם מצוות" מובן, שהמצוות
13 ש"נתן להם" הן מצוות כלליות³⁸, כמצוות מילה שאינה רק
14 מצוה פרטית, אלא גם כללית, זהו "אות ברית ביני
15 וביניכם"³⁸, וצריך לומר, שגם בדם הפסח יש ענין כללי
16 ב"סור מרע", ומהו?

17 לשם כך ממשיך רש"י ואומר "ושהיו שטופים
18 באלילים, אמר להם משכו וקחו לכם צאן של מצוה" -
19 הפסח ביטל את היותה של ישראל "שטופים" (שלא סתם
20 כרגיל) באלילים" (לא ענין בלתי-רצוי סתם), כדלהלן:

21 בפרשת וארא³⁹ כבר למדנו, שהצאן היה העבודה-זרה
22 של מצרים. ויוצא, אפוא, שעצם לקיחת השנה - "יראת
23 מצרים"⁴⁰ - במטרה של "ושחטו אותו", ניתק אותם
24 מעבודה-זרה⁴¹. ויתר-על-כן - באופן של "לשחטו",
25 להיפך מ"שטופים באלילים".

(41) ראה גם אלשיך ואוה"ח כאן. - ועפ"י מתורצת קשיית הבאר
מים חיים (לאחי המהר"ל) כאן ד"א"כ יהי' להם ג' מצוות" (גם פרישת
ע"ז) - כי פסח ופרישת ע"ז תוכנם ותועלתם בנדוד היינו הך.

(42) ובפרט שהי' קשור עם מסנ"פ, וכמסנ"ג (וארא שם) "הן נזבח גר'
ולא יסקלנו". וראה מדרש שהובא בבעה"ת (דלעיל הערה 13). טור
אור"ח סי' תל ובב"ח שם. וראה גם תיב"ע כאן.

(43) וירא כב, ד.

(44) להעיר מרש"י יתרו יט, טז: הוא יום ד'.

(45) כי בפשטות, "ביום השלישי" היינו משיצא מביתו (כמ"ש
הראב"ע שם. רמב"ן שם, ג (בכמה דפוסי הרמב"ן נשמטה תיבת
והולכים)).

(46) שם, ב.

(47) שם, ג.

(48) ובפרט שכבר פרש"י לעיל (שמות ג, יב): ששאלת מה זכות יש
לישראל שיצאו ממצרים .. עתידים לקבל התורה.

(34) וגם: מכיון שהי' צ"ל תיקון ע"ז שלא קיימו מצות, הי' צ"ל ע"י
מצוה שהיו מחוייבים בה מוכבר, ולא מצוה שנתחדשה רק עתה.

(35) בלשון המשנה (פסחים עו, ב) - הפסח "לא בא מתחילתו אלא
לאכילתו".

(36) פרשתנו שם, ג"ד.

(37) רש"י שם.

(37*) עפ"י יש לתרג' ג"כ מ"ש במשכיל לדרו ש"מצות הפסח (לחוד)
אין בה כדאי שהיא מצוה שאין בה שום צערא דגופא אדרבה הנאה
וטעמא" - כי העיקר במצות הפסח כאן הוא "דם פסח", שלילת הרע,
כפנים.

(38) להעיר ממצו"ל (כריתות בתחלתה): ל"ו כריתות בתורה כו'
הפסח והמילה במצות עשה. וראה אוה"ת יתרו שם.

(38*) לך יז, יא. וראה גו"א כאן.

(39) ח, כב וברש"י.

(40) לשון רש"י שם.

על כך עונה רש"י, שאילו צריך היה רק לצאת מן
הגלות, היה הדבר יכול להיעשות מוזמן. אבל הקדוש-
ברוך הוא רוצה שאף יהודי לא יצא מן הגלות במצב של
"ערום ועריה", אלא שלכולם יהיו מצוות וזכויות.
בדומה ליציאת מצרים, שלגביה היתה ההבטחה
"ואחרי כן יצאו ברכוש גדול"⁵⁶, וישראל טענו, שהם
מוכנים לוותר על הרכוש הגדול, והעיקר – לצאת מן
הגלות⁵⁷, אבל הקדוש-ברוך הוא רצה שייצאו ברכוש
גדול, לפי כל הפרושים על כך⁵⁸.
וכך גם בגאולה העתידה בקרוב, אשר "כימי צאתך
מארץ מצרים אראנו נפלאות"⁵⁹, רוצה הקדוש-ברוך הוא
שייצאו "ברכוש גדול", לפי כל הפרושים על כך.

י.

הרבי הרי"צ – ישיבתו דוקא בחו"ל למען הגאולה

זהו אחד מן הרמזים שבפרשה ליום ההילולא של כ"ק
מו"ח אדמו"ר – יו"ד שבט – שהסתלק בשבת פרשת
בא⁶⁰:

הרבי בעצמו עסק בהפצת התורה ומצוותיה עד כדי
מסירות נפש, ועד להפצת מצוות מעשיות בין כל סוגי
היהודים, כפי שמפורסמים על כך כמה וכמה סיפורים,

וכל זאת, באופן – כפי שהוא הסביר בשיחה⁶¹ – של
"כי תראה ערום וכסיתו ומבשרך לא תתעלם", שכאשר
רואים יהודי ערום ללא ציציט וללא תפילין – "וכסיתו",
(כשם שרבי מתיא בן חרש אומר – "ואת ערום ועריה,
ונתן להם שתי מצוות"⁶²),

ולמען עבודה זו היתה ישיבתו דוקא בחוץ-לארץ, בתוך
הגולה⁶³, וגם שם דוקא בתוך העיר, בתוך קול המונה של

המשך בעמוד 202

1 זאת לתלמידיו, כי זה היה ההסבר לדרכו התמידית
2 שלו:

3 מסופר בגמרא⁴⁹, במסכת סנהדרין, ששיבתו של רבי
4 מתיא בן חרש היתה ברומי. היו בימיו ישיבות אחרות, וגם
5 בארץ ישראל, אבל הישיבה שלו, הגדולה ביותר בתקופתו⁵⁰,
6 היתה דוקא ברומי.

7 ולכאורה: מדוע הקים את ישיבתו ברומי⁵¹, וגרם לכך
8 שיהא צורך ללכת ממקומות אחרים אל רומי, כדברי
9 הגמרא "צדק צדק תרדוף, ה' אחר חכמים לשיבה...
10 אחר רבי מתיא לרומי", ולא הקים אותה בארץ ישראל⁵²
11 (כרבי עקיבא, אשר "אחר רבי עקיבא לבני ברק"⁴⁹)
12 (וכדומה)?

13 על כך אומרים "היה רבי מתיא בן חרש אומר..." –
14 הוא נהג תמיד לנחם את תלמידיו על הימצאם ברומי,
15 באומרו, שהגאולה תלויה בכך שיקימו ישיבה דוקא במצב
16 של "רומי" – למצוא יהודי שהוא במצב כזה ("ערום
17 ועריה") ולהפכו מ"רומי" ליושב בישיבה, באופן של
18 "להתעסק⁵³ בהם", שזהו עסקו התמידי, ולמטרה זו נמצאת
19 ישיבתו ברומי, במקום הגלות⁵⁴, כדי לעזור ליהודים אלו,
20 ועל-ידי כך להביא את הגאולה.

ט.

ההוראה לימינו: יציאה "ברכוש גדול"

21 מכך נובעת ההוראה לימינו:
22 בהיותנו שרויים בעומק הגלות האחרונה, גלות רומי,
23 וביודענו את דברי חז"ל שכבר בתקופתם "כלו כל
24 הקיצין"⁵⁵, טוענים ישראל: אנו נמצאים בגלות כמעט
25 אלפיים שנה – מהו הגבול לסבלם של ישראל בגלות?!

(49) לב, ב.

(50) הגהות מיימוניות הל' סנהדרין ספ"ו.

(51) ובפרט ע"פ פרש"י ס"פ וישלח.

(52) ובפרט שכשיצא רמב"ח לחו"ל קרע בגדיו (ספרי ראה יב, כט).

(53) ראה ב"ח לטא"ח סמ"ז ד"ה ונוסחא. סד"ה אריב"ל כו' נכסיו,

תרפ"ח.

(54) להעיר שר' מתיא ניצוץ יוסף הצדיק (הובא בסה"ד בערכו) –
והרי ענינו של יוסף שכלכל את בניו במצרים, וממנו בא הכח לעבודת
הביורים (ובמילא) גאולת מצרים (ראה בארוכה לקו"ש [המתורגם] ח"ג
ע' 85 ואילך).

(55) סנהדרין צז, ב.

(56) לך טו, יד.

(57) ברכות ט, ריש ע"ב.

(58) מתחיל בנוצלהם את מצרים כפשוטו ועד – לכל ניצוצי קדושה
שהיו שם. וראה תו"א (פרשתנו ס, ג) שהעלו משם ר"ב ניצוצים מהרפ"ח
שנפלו כו'.

(59) מיכה ז, טו.

(60) לפני שלשים שנה* – שנת ה'שי"ת – ראה לקו"ש [המתורגם]
(ח"ב ע' 272 ואילך. ח"ד ע' 305 ואילך) ביאור ענין דשלשים שנה. וראה
לקוטי לוי"צ אג"ק ע' רעז.

(61) פורים תרצ"א (לקו"ד ח"ד תשכט, א). והוא ע"פ תדבאר פכ"ז.

(62) כהמשך בתדבאר שם – "וכן אתה מוצא .. שבמצרים .. ואת
ערום וערי" .. שנתרנקים מן המצות ואין כך אלא שתי מצות אחת דם
פסח ואחת דם מילה".

(63) להעיר ממשנ"ת [לקו"ש] [המתורגם] ח"ג ע' 89) ע"ד כ"ק מו"ח

אדמו"ר יוסף הצדיק (ראה לעיל הערה 54).

(*) שיחה זו י"ב בשנת תש"מ. המו"ל.

לקוטי שיחות

יו"ד שבט

כרך טז

מתורגם ללשון הקודש

המסקנה המתבקשת מכך היא⁵, שהזריות בעבודת
ה' אינה רק פרט בעבודה, כמשמעות הפשוטה של
מאמר חז"ל⁶ "אין מחמיצין את המצוות", אלא זהו
ענין החשוב לעבודה בכלל, שבלעדיו אפשר להפסיד
את כל העבודה. וההוראה "אין אדם שליט לומר..."
אמורה לגבי כל יום ורגע של כל משך ימי חייו עלי
אדמות, מאה ועשרים שנה.

ויותר מכך נאמר ברמז במאמר חז"ל שהוזכר לעיל
"אין מחמיצין את המצוות... אם באת מצוה לידך עשה
אותה מיד". אם מתרשלים בקיום מצוה, הרי במקום
"ושמרתם את המצות" – "את המצוות" – נעשה
"חמץ", ההיפך מן המצוה⁷.

ובתחילת המאמר מדובר על הענין שבו צריכה
להיעשות העבודה, שבו צריכה להיות הזריות, בכך
ש"נתאוה הקדוש-ברוך-הוא להיות לו יתברך דירה
בתחתונים"⁸.

ג.

הדיוק בלשון "נתאוה... דירה בתחתונים"

אמנם, בכל פעולה של יהודי בקיום התורה
והמצוות, וכן ב"כל מעשיך יהיו לשם שמים"⁹ ובכל
דרכיך דעהו¹⁰, מתהווה דירה לה' יתברך בתחתונים
ומתממשת "תאות" הקדוש-ברוך-הוא¹¹,

אך בכל זאת מובן שההוראה שיש ללמוד מיום
ההילולא לגבי הענין של "נתאוה הקדוש-ברוך-הוא
להיות לו יתברך דירה בתחתונים" אינה רק המרצה

א.

יום הסתלקות הצדיק – לימוד הוראה לעבודת האדם

משמעותו של יום הילולא והסתלקות של צדיק,
שבו עולים "כל מעשיו ותורתו ועבודתו אשר עבד כל
ימי חייו"¹, היא (עבורנו) בעיקר להתבונן ב"מעשיו
ותורתו ועבודתו" של בעל ההילולא, כדי להסיק מכך
הוראה לחיי היום-יום של כל אחד מההולכים
בעקבותיו, במעשיו ותורתו ועבודתו של האדם².

כיון שאצל כל יהודי, רבים הם הענינים הנכללים
במעשיו ותורתו ועבודתו אשר עבד כל ימי חייו,
ועל-אחת-כמה-אצל נשיא ישראל, לפיכך לא
תמיד ברור וגלוי מהי הנקודה העיקרית שבעבודתו,
שממנה צריך ללמוד את ההוראה העיקרית. אך בעניננו
יום הסתלקותו של כ"ק מו"ח הרבי – יש הוראה
ברורה – תורתו (מלשון הוראה³) של בעל ההילולא,
וזהו המאמר על ד"ה "באתי לגני", שהרבי בעל
ההילולא בעצמו הכינו ליום הסתלקותו, שמתורה זו
יודעים במה צריכה להיות ההתבוננות העיקרית ביום
ההילולא שלו, ומה צריך ללמוד מכך לגבי עבודת
האדם למעשה בפועל.

ב.

הזריות – ענין כללי בעבודת ה'

בסוף המאמר מדבר הרבי אודות חשיבות הזריות
בעבודת ה' בקיום התורה והמצוות, כי "מי הוא היודע
עתו וזמנו", כנאמר במדרש⁴ "אין לומר המתינו לי עד
שאעשה חשבונותי ועד שאצוה לביתי",

(1) אגה"ק סי' זך (קמז, א"ב). ושם מבואר שכן הוא בשעת
ההסתלקות, אבל מזה מובן שכ"ה גם בנוגע ליום השנה, שהרי בכל שנה
ושנה חזרות וניעורות ההארות וההמשכות שבפעם הראשונה, כידוע
(ראה רמ"ז בספר תיקון שובבים הובא ונתבאר בספר לב דוד (להחיד"א)
פכ"ט). וראה אגה"ק סי' יד (קכ, ב) "בכל שנה ושנה יורד כו".

(2) ראה אגה"ק שם (קמז, ב): והארת אורות עליונים אלו מאירה על
כל תלמידיו שנעשו עובדי ה' על ידי תורתו ועבודתו כו'. וראה גם סי'
כח שם (קמח, א) "שכל עמל האדם שעמלה נפשו בחייו למעלה כו'
מתגלה ומאיר בבחי' גילוי מלמעלה למטה כו'". וראה סידור שער הל"ג
בעומר (דש, ב"ג).

(3) זח"ג נג, ב.

(4) דב"ר פ"ט, ג.

(5) ראה גם לקו"ש [המתורגם] ח"ו ע' 90.

(6) מכילתא ופרש"י בא יב, יז.

(7) ראה שם "כדך שאין מחמיצין את המצה כן אין מחמיצין את
המצוה אלא אם באת מצוה לידך עשה אותה מיד".

(8) תנחומא נשא טז. שם בחוקותי ג. במדב"ר פ"ג, ו.

(9) אבות פ"ב מ"ב.

(10) משלי ג, ו. טושו"ע או"ח סי' רלא.

(11) ראה תניא פל"ר לו.

וגילוי, והוא מעל למגבלות ושינויים, כיון שמציאותו
מעצמותו¹⁹, לכן "המשכנתו" (עד כמה שקיים מושג זה
של המשכנה בעצמותו²⁰) היא באופן של "דירה",
קביעות²¹.

ודוקא בתחתונים, כיון שהעולמות העליונים –
הגילויים, אינם "כלי" לעצמותו יתברך, שהרי הם
ירידה מאור פניו יתברך²², דוקא בתחתונים ששם אינו
קיים מושג של גילויים, שם יכולה להתהוות דירה
לעצמותו יתברך²³.

ד.

שלושה ענינים אלו בעבודת האדם

לפי זה מובן גם לגבי עבודת האדם, שהעשיה "לו
יתברך דירה בתחתונים" צריכה להתבצע באופן כזה
שיתאים להיות דירה לעצמותו יתברך דוקא בתחתונים,
כמפורט להלן.

(א) "לו יתברך" – העבודה צריכה להתבצע רק "לו
יתברך", רק לשם ביצוע הרצון שלו, ה"נתאווה" של
עצמותו יתברך, שלא על מנת לקבל פרס²⁴ ואף לא
לשם דביקות באלקות, ואף לא כדי שהאדם העובד
יגשים את כוונת הקדוש-ברוך-הוא²⁵, אלא רק כדי
שתתממש "תאוותו" של הקדוש-ברוך-הוא²⁶.

(ב) "דירה" – העבודה חייבת להתבצע באופן של
קביעות. כלומר, שלא יחולו שינויים באופן ובתמידות
של עבודתו כל הזמן, כי שינויים אלו מצביעים על כך
שהעבודה אינה נעשית באופן של "דירה" – קביעות,
אלא באופן "עראי".

כללית לעבודת התורה ומצוותיה באופן כללי, אלא
הוראה מסוימת¹² – ענין מסויים שהוא צריך להיות
עיקר עבודת האדם בימינו אלה,
בהתאם ל"מעשיו ותורתו ועבודתו" של בעל
ההילולא.
כדי להבין זאת יש להקדים ולבאר את הדיוק
בלשון שמציין הרבי במאמר "נתאווה הקדוש-ברוך"
הוא להיות לו יתברך¹³ דירה בתחתונים, שבתאווה זו
ישנם שלושה פרטים: (א) לו יתברך, (ב) דירה, (ג)
בתחתונים.

(א) "לו יתברך" – הדירה היא לעצמותו¹⁴ יתברך,
ולא רק לדרגות של אורות ו"גילויים", (ב) "דירה" –
הימצאותו של עצמותו יתברך למטה אינה באופן
ארעי, אלא באופן של "דירה" – בקביעות¹⁵. (ג)
"בתחתונים" – הדירה לעצמותו היא דוקא בתחתונים,
ולא בעולמות העליונים¹⁶.

שלושה ענינים אלו כרוכים זה בזה: מצד הדרגות
של "גילויים" ואפילו הנעלים ביותר, הרי כיון
שמציאותם אינה מעצמותם, ובמיוחד שגילויים הוא
ברצון, לא תיתכן בהם אפשרות של "דירה" – קביעות,
כי מציאותם אינה מציאות אמיתית מצד עצמם¹⁷.

וכיון שיש הגבלה מסוימת למציאות¹⁸, הרי מובן,
שהגילוי הוא רק במקום שבו קיים ענין של כלי לגילוי
אלקות. ואילו בתחתונים, שאינם כלי לאלקות כלל, שם
כביכול, אינה יכולה האלקות להתגלות.

לעומת זאת מצד עצמותו, שאינו מוגבל בהעלם

(20) ראה המשך תער"ב ח"ב ע' א'קמא. ד"ה תקעו תרצ"ד (תשי"א) פ"ב.

(21) ולכן עיקר ענין ה"דירה" – קביעות, תהי' בביהמ"ק השלישי דוקא, כיון שהוא "בנינא דקוב"ה" – מבחי' עצמותו, ולכן יהי' קיים בקיום נצחי, משא"כ בית ראשון וב' שהם "בנינא דבר נש" – מבחי' הגילויים "לית בי' קיומא כלל" (זח"ג רכא, א. (בפי' הכתוב דפרשתנו (בשלח טו, יז) "מכון לשבתך פעלת הוי' מקדש אדני כוננו ידך"). ח"א כח, א. וראה פרש"י עה"פ: ואימתי יבנה בשתי ידים בזמן שה' ימלוך לעולם ועד לעתיד לבוא כו'. ראה בארוכה לקו"ש [המתורגם] ח"ט ע' 27 ואילך. וש"נ.

(22) תניא פל"ג.

(23) ראה גם ד"ה מצותה משתשקע החמה תרע"ח. ספר המאמרים באתי לגני ע' לב ואילך. וש"נ.

(24) אבות פ"א מ"ג.

(25) ראה ד"ה ואתם תהיו לי תר"ס. ד"ה ואת התרומה עת"ר. וראה שם סד"ה תקעו, ד"ה בסוכות.

(26) להעיר מבחי' בני עלי' (תניא ספ"י).

(12) ראה קונטרס התפלה פ"ג. קונטרס העבודה פ"ו. ועוד.

(13) בתניא שם (ובכמה מקומות בדא"ח) הלשון "נתאווה הקב"ה להיות לו דירה בתחתונים – ההוספה דחיבת "ית" – ראה לקו"ש ח"ט ע' 27 ואילך.

(14) אוה"ת בלק ריש ע' תתקצו. המשך תרס"ו בתחלתו (ס"ע ג). ובכ"מ.

(15) בפרטיות יותר, בלשון "דירה" יש ב' פרטים (ראה לקו"ש [המתורגם] ח"ד ע' 35. ועוד. וראה הנסמן בהערה שלפנ"ז: א) שנמצא בה כל העצם, (ב) ושהעצם נמצא בה בגילוי – ומתאימים ב' ענינים אלו (שב"דירה") לב' הענינים ("לו ית" ו"דירה") שבפנים.

(16) תניא שם. וראה בהבא לקמן גם לקו"ש [המתורגם] ח"ו ע' 21 ואילך ובהערות שם. וראה לקמן בפנים.

(17) ראה המשך תרס"ו ע' קסט ואילך. ע' תלב ואילך. ד"ה בסוכות תרס"ד. וראה ד"ה ביום שמחתכם תרנ"ו. הגהות לד"ה פתח אליהו תרנ"ח. ובכ"מ. וראה ספר הערכים חב"ד ע' או"ס(ס) סעיף ג"ד. וש"נ.

(18) ראה המשך שם ע' קסח.

(19) אנה"ק ס"ח כ' קל, ב. ובארוכה בהנסמן בהערה 17.

34 ודרך העבודה בתוקף ובמסירות נפש היתה אצלו
35 באופן תמידי במשך כל תקופת נשיאותו, והתבטאה
36 בכל האופנים של מסירות נפש.

37 כפי שדובר כבר בהרחבה²⁶, אודות ההבדל שבין
38 שלוש התקופות השונות של "עשר שנים" במשך שנות
39 נשיאותו בעולם הזה, שבכל אופני העבודה השונים זה
40 מזה היתה אצלו אותה מסירות נפש עילאית.

41 בנוסף לכך שעצם העבודה תוך מסירות נפש אינה
42 עראית, אלא נעשית בקביעות ללא שינויים, כי זוהי
43 עבודה מצד עצם הנשמה, שמעל לשינויים – גם
44 התבטאה העבודה באופן הגלוי של מסירות נפש,
45 שבכל הסוגים השונים של העבודה היתה אצלו אותה
46 מסירות נפש.

47 אמנם, עבודת הרבצת התורה וחיזוק היהדות ועד
48 להפצת מעיינות החסידות נעשתה אצלו בכל
49 התחומים, אך בכל זאת ניכרה השתדלות מיוחדת ב:
50 (א) ארגון קבוצות ושיעורים ללימוד הלכה למעשה
51 לקראת רבנות, כדי להכשיר מורי־הוראה למעשה,
52 שיגור רבנים לקהלות ומושבות יהודיות שונות,
53 וכדומה. (ב) הפצת קיום המצוות המעשיות בין כל סוגי
54 היהודים, על ידי פעילות מעשית, כגון: שיגור שליחים
55 לבניית מקואות, שיגור מוהלים, וכדומה. (ג) חינוך על
56 טהרת הקודש של תינוקות של בית רבן, יסוד חדרים,
57 שליחת מלמדים וכדומה.

58 וכל הענינים הללו הם בבחינת "תחתונים" בתורה
59 ובמצוות עצמן, כדלהלן.

ו.

"עליונים" ו"תחתונים" בלימוד התורה, בקיום המצוות ובסוגי התלמידים

60 ההסבר לכך הוא: בלימוד התורה יש אופנים שונים,
61 החל מלימוד התורה אשר למעלה במתיבתא של
62 הקדוש־ברוך־הוא, ומתיבתא דרקיעא³², ועד לאופן
63 לימודה למטה. וגם למטה יש דרגות רבות, כגון – לימוד
64 באופן של "דרוש וקבל שכר", "יגדיל תורה ויאדיר"³³,
65 והלימוד "לאסוקי שמעתא אליבא דהלכתא"³⁴.

1 (ג) "בתחתונים" – העבודה צריכה להתבצע בעיקר
2 בענינים תחתונים, הן לגבי התורה, הן לגבי המצוות,
3 וכך גם לגבי ישראל (כפי שיוסבר בהמשך).

4 גם שלושה ענינים אלו בעבודת האדם כרוכים זה
5 בזה:

6 כאשר עבודתו של האדם היא לצורך מציאותו
7 העצמית, ואפילו כדי להתדבק באלקות (או אפילו
8 בדרגה נעלית יותר: ברצונו לקיים את רצון הבורא, אך
9 בעבודתו מעורבת התחושה שהוא מבצע את רצון ה')
10 – אז יכולים לחול שינויים בעבודתו, בהתאם לרגש
11 האהבה והדביקות שמתעורר בו באותו זמן. אין זו
12 קביעות – דירה. וכן יש הבדל אם העבודה היא
13 בענינים נעלים או בענינים תחתונים שלגביהם אינו
14 מרגיש (בעבודה זו) חיות ותענוג.

15 דוקא כשעבודתו היא "לו יתברך", להשלים את
16 רצון ה', אז כל הענינים המביאים לידי השגת הכוונה,
17 שווים אצלו, ובמילא עבודתו היא באופן של קביעות
18 והתמדה – "דירה", וכיון שתאותו של הקדוש־ברוך־
19 הוא היא "להיות לו יתברך דירה בתחתונים", עבודתו
20 היא בעיקר בענינים תחתונים.

ה.

עבודת בעל ההילולא – מסירות נפש

21 אופן עבודה כזה, בכל שלושת הפרטים המוזכרים
22 לעיל, ניכר היה בגלוי אצל בעל ההילולא עצמו:

23 כידוע, וכפי שכבר דובר על כך פעמים רבות²⁷,
24 היתה עבודתו של בעל ההילולא בהרבצת התורה
25 ובחיזוק היהדות מסכת רצופה אחת של מסירות נפש,
26 כלשוננו של בעל ההילולא בסוף המאמר הנ"ל²⁸ –
27 "למעלה מטעם ודעת". והרי עבודה תוך מסירות נפש
28 מצביעה על כך שאין הוא עושה זאת למען שכר רוחני
29 וכדומה, למען שלימות מציאותו, ואפילו לא כדי
30 לַבְּרָכָה' יתברך, אלא רק "לו יתברך", ומציאותו
31 העצמית אינה קיימת בעבודה²⁹. ובמיוחד, כאשר, כפי
32 שהיה אצל בעל ההילולא "שהשליך חייו מנגד"³⁰,
33 כפשוטו, עבור הפצת התורה וחיזוק היהדות³¹.

(27) ראה לקו"ש ח"ח ע' 302 ואילך, וש"נ. ובכ"מ.

(28) פ"ה.

(29) להעיר מתניא רפ"ט.

(30) תו"א צט, ב (וראה לקו"ת ויקרא ד, ג) – לענין מסנ"פ.

(31) שזה גם למעלה מענין המסנ"פ על קדוש השם (המבואר בהנ"ל הערה הקודמת). וראה המשך ההילולא פ"א שבשביל ניצוח המלחמה

"גם חייו משליך המלך מנגד". ולהעיר מההפך בין מסנ"פ דאברהם ומסנ"פ דרע"ק (סה"מ ה"ש ע' טו. 30. וראה סה"מ באתי לגני ע' לא).

(32) ראה ב"מ פו, א. וזח"ג רג, ב. לקו"ת תזריע ד"ה בגמ' ב"מ (כב, סע"ב ואילך) ושם בסוף המאמר (כד, ד). וראה לקוטי דיבורים ח"א ט, א.

(33) ישעי' מב, כא. חולין סו, ב.

(34) יומא כו, א.

34 כאשר האדם מחשיב עצמו למציאות כלשהי, הוא
35 עוסק בהתלהבות בעיקר בדרגת העליונים שבתורה,
36 בשכל, ויותר מכך באור האלקי המאיר בתורה. ולכן
37 הוא מוכן ללמוד עם יהודים שהם כלים מתאימים לסוג
38 לימוד זה, הן בנגלה שבתורה, ועל-אחת-כמה-יכמה
39 בפנימיות ובסודות התורה. שאז רואים את התפשטות
40 האלקות וגילוייה בעולם.

41 אבל בלימוד לאסוקי שמעתא אליבא דהילכתא, וכן
42 בלימוד של אל"ף בי"ת עם תינוקות של בית רבן –
43 בכך אין הוא עוסק ומתלהב, אין הוא רואה בכך את
44 ה"עושר", ואת גילוי שמו יתברך.

45 וכך גם לגבי קיום המצוות, חיותו העיקרית היא
46 בכוונת המצוות, לדבקה בו יתברך, ולא כל כך במעשה
47 המצוה, בקיום רצון העליון.

48 רק כאשר עבודתו היא "לו יתברך", שתתבצע
49 כוונת הקדוש-ברוך-הוא, כאשר העובד עצמו אינו
50 מציאות עצמאית, אז עבודתו היא בעיקר בבחינת
51 תחתונים, כי דוקא על-ידי כך מושגת המטרה "נתאוה
52 הקדוש-ברוך-הוא להיות לו יתברך דירה בתחתונים".

ח.

בתקופתנו חסר לימוד הלכה למעשה

53 כיום צריך להבהיר כל ענין במילים פשוטות: מכל
54 ההוראות הרבות דלעיל יש שני ענינים שחלה בהם
55 התדרדרות בתקופתנו:

56 הענין הראשון הוא – לימוד הלכה למעשה. רואים,
57 שבאופן כללי לימוד התורה הולך ומתרבה, הן בכמות
58 והן באיכות. אבל הלימוד באופן של לאסוקי שמעתא
59 אליבא דהילכתא – שממנו ייצאו רבנים שיוכלו לפסוק
60 שאלות בכל ארבעת חלקי השולחן ערוך (ובמיוחד
61 בחלק אורח חיים) – הולך ופוחת ר"ל מדור לדור
62 ומשנה לשנה ומחודש לחודש.

63 לגבי אי-ידיעת ההלכות של חלק חושן משפט, יש
64 לקוות, שעקב מצב וחוקי המדינה לא תצמחנה מכך
65 תקלות רבות. אך לגבי אבן-העזר, יורה-דעה, ועל-
66 אחת-כמה-יכמה לגבי אורח-חיים – ההלכות
67 החשובות למעשה ממש, בחיי היום-יום, ולא רק

1 ובאופן כללי זהו ההבדל בין "עליונים" בלימוד
2 התורה לבין "תחתונים" בתורה: כאשר לומדים באופן
3 של "יגדיל תורה ויאדיר", ולא לצורך הלכה למעשה,
4 עוסקים בעיקר בשקלא-וטריא שבתורה, והתענוג
5 והחיות הם בהבנת התורה. ואילו כאשר לומדים
6 "לאסוקי שמעתא אליבא דהילכתא", אין שקועים
7 בשקלא-וטריא ובחכמת התורה, אלא בעיקר בידיעת
8 ההוראה הנובעת מכך למעשה.

9 וכך גם לגבי המצוות המעשיות: בנוסף לכך שזוהי
10 דרגה של תחתונים יחסית ללימוד התורה בכלל³⁵, קיים
11 במצוות פן כפי שהן "מצד" התורה, בדומה לענין של
12 "כל העוסק בתורת עולה כאילו הקריב עולה"³⁶.
13 ישנם כמה מקרים, שבהם אי אפשר לקיים את המצוה
14 במעשה ממש, ובמקום זאת עוסקים בתורת המצוה,
15 ולמרות זאת נאמר על כך, שהעיסוק בתורה הוא כאילו
16 הקריב.

17 וכן קיימת כוונת המצוות, וכדומה.
18 לעומת זאת, בזמן שבית המקדש קיים, יהודי
19 שאינו יודע כלל הלכות קרבנות, אלא סומך על הכהן
20 המקריב את הקרבן (ולוי בדוכנו וישראל במעמדו)³⁷,
21 מקיים את המצוה ואת חובת הקרבת הקרבנות
22 המוטלת עליו.

23 ביתר פירוט: קיום המצוות למעשה הוא בבחינת
24 "תחתונים" יחסית לדיבור שבמצוות, ועוד יותר יחסית
25 לכוונת המצוה במחשבה ולב.

26 בדומה לכך מובן לגבי היהודים, שעמם לומדים
27 תורה: הלימוד של תינוקות של בית רבן, ובמיוחד
28 בתחילת הלימוד – לימוד אל"ף בי"ת וכדומה, הוא
29 בבחינת "תחתונים" לגבי סוגי התלמידים שעמם
30 לומדים.

ז.

העבודה בבחינת "תחתונים רק כאשר עובדים "לו יתברך"

31 לפי זה מובן כיצד העיסוק בשלוש הדרגות האמורות
32 ב"תחתונים" אפשרי רק כאשר העבודה מתבצעת "לו
33 יתברך", ולא למען תועלת ושלמות עצמית.

(37) ואף מי שלא הי' בלבו לשם אחד מכל אלו ("ששה דברים הובח נובח") כשר שהוא תנאי ב"ד (זבחים מו, ב).

(35) ראה בארוכה תניא פל"ו.
(36) ראה מנחות קי, א. שו"ע אדה"ז או"ח מהדו"ת ס"א ס"ט. מהד"ק שם ס"א ואל"ך.

עתה, חשוב הדבר למאות קהלות בארה"ב ובמדינות
אחרות, שנותרו, כפשוטו, ללא רבנים מורי-הוראה
בשולחן ערוך. וכך גם מאות יישובים בארץ-הקודש –
"ארץ אשר... עיני ה' אלקיך בה מרשית השנה ועד
אחרית שנה"⁴⁰, שאין להם רבנים – שתהא להם
סייעתא דשמיא הדרושה כדי לכוון להלכה⁴¹, ולהיות
"דן דין אמת לאמיתו", שעל-ידי כך נעשים שותף
לקדוש-ברוך-הוא במעשה בראשית⁴².

ט.

חינוך על טהרת הקודש

הנקודה השניה החשובה במיוחד לתקופתנו היא –
אופן החינוך של תינוקות של בית רבן:

עקב חוקי המדינה של מדינה זו, ארה"ב, והדומות
לה, נוצר מצב מבהיל. נקבע שאצל ילד – לא רק בן
חמש למקרא, אלא אפילו בגיל של בן עשר למשנה
ובן י"ג למצוות ובן חמש עשרה לגמרא – לא יכול
לעבור יום במשך שנת הלימודים ללא לימוד לימודי
חול.

לגבי זאת יש ללמוד מבעל ההילולא, אשר מסר
נפשו בפועל, ואף שלח יהודים אחרים למסור נפשם,
כדי להקים חדרים לילדים יהודים, ושהלימוד בחדרים
אלו יהיה על טהרת הקודש, בלי לשנות ח"ו את דרכי
החינוך שהיו נהוגות בעם ישראל במשך כל הדורות,
הרי על-אחת-כמה-וכמה בימינו אלה, ובמדינה זו,
ארה"ב, וכדומה לה, שאין זה ח"ו מצב של סכנה
גופנית, וצריך להשתדל ביותר, שהחינוך של ילדי
ישראל יושתת לגמרי על טהרת הקודש, ללא עירוב
לימודי חול, מלבד כאשר החוק אינו מאפשר זאת, וגם
אז במדה המועטה ביותר שהוא מחייב.

י.

יש להשתדל לצמצם ככל האפשר את לימודי החול

אפילו אלו שאינם יכולים לעמוד בנסיון, הרי
לאמיתו של דבר ניתן בדרכים רבות לצאת ידי חובת
ענין זה בפרט קטן ובהיקף הקטן ביותר, אין הכרח כלל
שלימודי החול יתקיימו בכמות ובאיכות כפי שנהוג
עתה בבתי הספר שבהנהלה של אנשים, או נשים, יראי
שמים.

1 בזמנים מסויימים, כשמו "אורח-חיים" – אין כמעט
2 אצל מי לברר.

3 כאשר באים למישהו המשקיע את כל זמנו בלימוד
4 התורה, ושואלים אותו שאלה הלכתית, הוא משיב:
5 אני עסוק בלימוד התורה באופן של "יגדיל תורה
6 ויאדיר", הולך ומוסיף אור. אך לפסוק דין בהלכות
7 ברכות הנהנין, בהלכות תפלה, או בהלכות קריאת
8 שמע – הלכות אלו הוא לא למד!

9 לגבי אורח חיים יש פגם כפול: בנוסף לכך
10 שחסרים רבנים שיוכלו לפסוק בהלכות אלו, נוספת
11 הסכנה שכל אחד יעשה "פוסק" לעצמו:

12 בעל-הבית וסוחר, שאיננו רב, אם הוא ירא-שמים,
13 לא ישלה את עצמו שהוא יכול לפסוק בעצמו שאלה
14 בהלכות גיטין, ואפילו לא שאלה בהלכות יורה דעה.
15 כאשר מתעוררת אצלו שאלה הוא מחפש רב ומורה-
16 הוראה בפועל. אבל בהלכות אורח חיים הוא עלול
17 להשלות את עצמו שהוא מסוגל להיות "פוסק" – הוא
18 יעיין בקיצור שולחן ערוך (בלשון הקודש, ואם אין
19 הוא מבין לשון הקודש – באנגלית, בצרפתית וכדומה)
20 וינהג כפי שמובנת לו משמעות הנאמר בקיצור שולחן
21 ערוך!

22 אם לגבי שולחן ערוך של ה"בית יוסף" התעורר
23 דיון כיצד ניתן לפסוק משם הלכה בלי לדעת את
24 המקורות ואת הטעמים³⁸ – מובן מה עלול לנבוע מכך
25 שהתורה נמסרת בידי של כל אחד ואחד, שיפסוק
26 בעצמו דין לפי קיצור שולחן ערוך!

27 בענין זה צריך לקיים "והחי יתן אל לבו"³⁹ –
28 מעבודתו של בעל ההילולא, שסיכן עצמו, למרות
29 שמעשים אלו היו כרוכים בסכנת נפשות ממש, לייסד
30 את מה שנקרא עתה בשם בתי-מדרש לרבנים –

31 ומכך נלמדת ההוראה, שכל אלו הראויים לכך
32 (ואפילו אם יש ספק אם הם ראויים, הרי במצב כפי
33 שהוא עתה יש לנהוג לחומרא), ילמדו באופן של
34 לאסוקי שמעתא אליבא דהלכתא.

35 וזכות הרבים מסייעתם, ובמיוחד כאשר הדבר
36 חשוב לא רק לציבור של עיר אחת, אלא לפי המצב

(40) עקב יא, יב.

(41) סנהדרין צג, ב. וראה יומא שם.

(42) שבת י, א.

(38) ראה יד מלאכי כללי השו"ע אות א'. וראה ק"א לה' ת"ת

לאדה"ו רפ"ב.

(39) קהלת ז, ב. וראה תרגום שם.

על-כך מתוך תחושה שזו חובה מפני שכך נפסק
בהלכות תלמוד-תורה⁴⁹, ואז ברור שיצליחו לבצע זאת.
וכשם שראו אצל בעל ההילולא, שבלי להתחשב
בכך שבימיו לא נראתה כלל בדרך הטבע האפשרות,
שמאמציו למען חינוך על טהרת הקודש במדינה ההיא
ישאו פרי – רואים עתה בעיני בשר את הפירות שצמחו
מכך
– שכאשר יוצאים לרחוב בערים הגדולות של
ארה"ב או בכל מקום אחר, ופוגשים נכדים של אנשים
אשר שהו לפני עשרים או ארבעים שנה במדינה ההיא,
ורואים שהנכד מתנהג בדרך התורה והמצוות, ותמהים:
כיצד יכלו להישאר קשורים ליהדות?!

וכאשר חוקרים ודורשים, מגלים, שלאב, למדריך,
או לסב וכדומה, היה קשר או מגע עם אחד מהשלוחים
של בעל ההילולא, אשר הוא עוררו ליהדות, ולמד אתו,
והתחבא ביחד עמו בעליית הגג, או במרתף, כדי
ללמוד וכדומה – ולכן הוא נשאר יהודי –

ובדומה לכך לגבי כל אלו אשר "הולכים
באורחותיו נצח סלה ועד"⁵⁰, שעל-ידי המאמצים
בעבודה דלעיל של חיזוק החינוך על טהרת הקודש,
בודאי יצליחו להקים את "צבאות ה'"⁵¹, אשר ייצאו
בקרב ממש מגלות זו האחרונה, בגאולה האמיתית
והשלימה על-ידי משיח צדקנו, ובעגלא דידן.

(משיחת יו"ד שבט תשל"ז)

1 צריך רק לעוררם ולעודדם, שהשתדלותם אינה
2 צריכה להיות כל-כך לדייק בקיום חוקי המדינה, אלא
3 בקיום המצוות והחוקים של, להבדיל, הקדוש-ברוך-
4 הוא, אשר לגביהם כל יהודי "מושבע ועומד מהר
5 סיני"⁴³, לפני שהיו בכלל חוקי המדינה.

6 אמנם, "דינא דמלכותא דינא"⁴⁴, אך בכל זאת,
7 בנוסף לכך שבעניני יהדות "אין מעלינו היהודים מי
8 שיכפה דעתו עלינו"⁴⁵, הרי אפילו מי שאינו מסוגל
9 לעמוד בנסיון של לימודי קודש בלבד, יכול במסגרת
10 שמאפשרים חוקי המדינה, להשתדל, שרוב זמנם של
11 התלמידים והתלמידות, ולפחות רוב תשומת לבם, יהיו
12 קשורים ללימודי קודש, ורק ההכרחי לכל הדעות בלבד
13 יוקדש ללימודי חול.

14 (וזאת, בנוסף לכך שלימודי החול לא יתקיימו
15 בבוקר בתחילת הלימוד – "ראשית עריסותיכם"⁴⁶,

16 אין זה מנוגד כלל לחוק ש"ראשית עריסותיכם,
17 תרימו תרומה לה" – שירוממו את הילד אל הקדוש-
18 ברוך-הוא באמצעות לימוד תורתו של הקדוש-ברוך-
19 הוא⁴⁷, ורק לאחר מכן, כאשר הילד כבר עייף, ואין
20 ברירה, יוקדש זמן מצומצם ביותר ללימודי חול).

21 וכיון ש"איני מבקש... אלא לפי כחן"⁴⁸, הרי ודאי,
22 שבמאמץ קל ביותר, ובתשומת הלב המתאימה, ניתן
23 לצמצם מיד את הזמן שילדי ישראל מקדישים ללימודי
24 חול, ולהקדיש זמן רב הרבה יותר, באין-ערוך, הן
25 בכמות והן באיכות, ללימודי קודש. צריך רק להחליט

(43) שבועות כא, ב. וש"נ.

(44) גיטין י, ב. וש"נ.

(45) לשון כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע כשהמלוכה דרשה מהרבנים לעשות שינויים בחינוך כו' – וחזר עליו כ"ק מו"ח אדמו"ר בצאתו ממאסרו לנסוע לעיר מקלטו קאסטרמא – נדפס בסה"מ קונטרסים ח"א ע' 350. לקד"ח תרצב, א. ועיי"ש המשך הדיבור.

(46) שלח טו, כ. וראה סה"מ קונטרסים שם קסה, א.

(47) ראה גם לקו"ש ח"ב [המתורגם] ע' 26. ח"ח ע' 307 ואילך.

(48) במדב"ר פי"ג, ב.

(49) לאדה"ז פ"ג ס"ז, וש"נ.

(50) אגה"ק סי' זך (קמו, א).

(51) ראה תו"א ס, ג. המשך מאמרי ההילולא סעיף יו"ד ואילך.

כאשר לא יודעים כיצד להתנהג בנוגע לעניינים שמתרחשים במשך השבוע, הנה
כאשר מעיינים בפרשת השבוע, יכולים למצוא הוראה בעניין זה
משיחת כ"ה טבת, ה'תשכ"ז

ילקוט לוי יצחק על התורה

חודש אלול (א)

"אלול" ר"ת "אני לדודי ודודי לי", "אלול" הוא אותיות "או" – "לל" וביאורו

פ' ויקרא דכ"ג ע"ב ע"פ או הודע אליו חטאתו¹³ ע"ש. ובמאורי אור¹⁴ מע' או, נק' המלכות או הודע אליו חטאתו כנזכר בזהר, או היינו ז' מלכות ספירה הז' עכ"ל.

והנה מלבד הטעם מה שתיבת א"ו קאי על מלכות כי מספרו ז' הוא מלכות ספירה הז' כמ"ש¹⁵ במהרח"ו ובמא"א. הנה צריך להבין למה מספר הז' הוא באותיות א"ו דוקא. ולא באות ז' הרומז ג"כ על מלכות. או באותיות אחרות שיעלה מספרם ז'.

יש לומר:

כי הנה פירוש א"ו הוא כשומרים איזה דבר מקודם, ואח"כ רוצים לומר איזה דבר אחר לא כהקודם, אומרים מלת או. הנה ענין זה יתכן לומר על מלכות דוקא,

והוא כי מלכות¹⁶ היא סוף האצ"י שהיא הנעשית מקור

כתיב' אני לדודי ודודי לי הרועה בשושנים שהר"ת הוא אלול² כידוע. והוא, כי אלול הוא בא אחר חדשי תמוז ואב שהם חדשי החורבן, שהחורבן בעיקרו ה' במלכות³ כמ"ש⁴ נפלה עטרת ראשנו, שקאי על כתר מלכות שהוא העטרה דמלכות. וכתב⁵ לכן גלה עמי מבלי דעת, ועל⁶ אלה אני בוכי' הוא על סילוק הדעת כדאיתא⁷ במד"ר. (כי בהמ"ק ודעת הו"ע א' כמא' גדולה⁸ דעה שניתנה בין ב' אותיות כו' גדול מקדש שניתן בין ב' אותיות כו'. וכל⁹ מי שיש בו דע"ה כאלו נבנה בהמ"ק בימיו.) א"כ החורבן והגלות הוא בכתר¹⁰ ודעת דמלכות, שהם כלל ענין המלכות.

והענין הוא, כי הנה המלכות נקראת א"ו¹¹ כמ"ש בזהר¹²

חטאתו אשר חטא (הנה מלשון) הודע אליו (משמע כמי שמוצה לאחד להודיע אליו חטאתו, ושאל) מסטרא דמאן (מצד מי בא הציווי, ומי מצוה למי, שאם הכונה כפשוטו שנתודע לו חטאתו) או נודע חטאתו מבני ליה (היה צריך לומר או נודע חטאתו) מהו (הלשון) הודע אליו.

(ומתרג' אלא קדשא בריך הוא פקיד לכנסת ישראל, לאודעא ליה לבר נש ההוא חובא דהוא חב (אלא הקב"ה מצוה לכנסת ישראל שהיא השכינה, שתודיע לאדם את החטא שהוא שחטא, וזהו מ"ש "או" הנקראת בחי' מלכות "הודע אליו חטאתו" תודיע אליו להחוטא חטאתו ע"ש), ובמה מודע ליה (ובמה מודיעה לו, ואמר) בדינאה (על ידי הדינים שלה), כמה דאת אמר (כמו שנאמר איוב כ, כז) יגלו שמים עונו (פ' מרוב הצרות שיבואו עליו מן השמים, יהיה נגלה ונודע לכל שהוא רב פשע) וארץ מתקוממת לו (גם הארץ תקום עליו לאויב להפרע ממנו, על כן מ"ש"ב) הודע אליו (הוא לשון צווי, ופירושו) כמאן דפקיד לאחרא (כמי שמוצה לאחר ואומר לו, הודע דבר זה לפלוני, ור"ל ז"א משפיע דין למלכות כדי לייסר את החוטא, למען לעורר את לבבו לפשפש במעשיו). ע"ש.

(13) ראה ילקוט לוי יצחק פ' ויקרא ד, כג.

(14) מאורי אור אות אל"ף סעיף מה וז"ל: או נק' המלכות או הודע אליו חטאתו כנז' בזהר, או היינו מלכות ספירה ז' ע"ש. וביאיר נתיב א"ו בגי' ז'. וענין בלקוטי לוי יצחק כאן שמפלפל בדבריו.

(15) בהגהתו לזהר ויקרא על אתר. וז"ל: או גי' ז' היא נוקבא שביעית. (16) ראה תניא – שער היחוד והאמונה פרק ז' וז"ל: ידוע לכל כי תכלית בריאת העולם הוא בשביל התגלות מלכותו יתברך דאין מלך בלא עם פ' עם מלשון עוממות שהם דברים נפרדים וזרים ורחוקים ממעלת המלך, כי אילו אפילו היו לו בנים רבים מאד לא שייך שם מלוכה עליהם, וכן אפילו על שרים לבדם, רק ברוב עם דווקא הדרת מלך,

(1) שיר השירים 1, ג.

(2) אבודרהם סדר תפלה ראש השנה ופירושה פרק א. פרי עץ חיים שער כד (שער ראש השנה) פ"א. ועיי' הנסמן בתורת מנחם – ספר המאמרים מלוקט חלק ד' עמוד רמה הערה 67. וראה שם במאמרי ד"ה אני לדודי ע' רטז. רכג. רל.

(3) בהבא לקמן ראה לקוטי שיחות חלק יט ע' 163. ועיי' אור התורה איכה (נביאים וכתובים חלק ב) עמוד א'לד. א'לו. א'מא ואילך. ועוד.

(4) איכה ה, טז. ומדרייק ומבאר מ"ש "עטרת" שהוא בחי' "כתר".

(5) ישע' ה, יג.

(6) איכה א, טז.

(7) ראה איכה רבה פרשה א', נא. על אלה אני בוכי' ר' יהודה אומר על סילוק דעת ועל סילוק שכינה ע"ש.

(8) ראה ברכות לג, א. סנהדרין צב, א. אמר ר' אמי גדולה דעה שנתנה בין שתי אותיות שנאמר כי אל דעות ה' וכו', אמר רבי אליעזר גדול מקדש שנתן בין ב' אותיות שנאמר פעלת ה' מקדש אדני".

(9) ראה סנהדרין שם: ואמר ר' אליעזר כל אדם שיש בו דעה כאילו נבנה בית המקדש בימיו שזה ניתן בין שתי אותיות וזה ניתן בין שתי אותיות.

(10) כתר ודעת דמלכות: כפי שיבואר לקמן, למשל במלך גשמי המולך על עמו, הנה יש שני בחי', א) הרצון והענג להמלוכה וזהו "כתר" מלכות, ב) ההתלכשות של המלך בהעם לנהל אותם, והו"ע השכל וה"דעת" שבמלכות.

(11) מבאר שב' בחי' הנ"ל הם כנגד האותיות "א-ו" שבתיבת "אלול" כדלקמן, שבחי' מלכות נק' "או".

(12) רבי יהודה פתח ואמר (לפרש מ"ש ויקרא ד, כג) או הודע אליו

שבמלכות שמתחילין מדעתה. ובכבוד שהוא הכתר כתיב **יאמרו**, אמירה רכה שהוא חסדים, ובגבורתך כתיב **ידברו** שבדבור²² הוא קשה גבורות.

והנה בזמן הבית הי' בנין המלכות מהחסדים ומהגבורות בכרתה ודעתה. והוא מה שמקדש ניתן בין ב' אותיות שהם ב' שמות הוי' אדני²³. הוי' חסדים. אדני²⁴ גבורות.

וכשגברו העונות ונעשה החורבן והגלות. הוא מה שנחרב בנין המלכות. שאינו נבנה כתר מלכות האות א' מהחסדים. ואינו נבנה דעת דמלכות. אות ו' מהגבורות. ואז בחי' א' ו' דמלכות הודע אליו חטאתו שהוא מה שהארץ מתקוממה לו כמ"ש בזהר ויקרא שם, זהו מה שגלו ישראל מהארץ דמלכות,

והנה אחר אב הוא אלול שהם ימי רצון, שמתחיל בנין המלכות מחורבנה. והוא ר"ת אני לדודי ודודי לי, שמתחברים מלכות וז"א היפך דהחורבן שהוא פירוד, וזהו ששמו הוא אלול²⁵ ל' שיש שם אותיות א"ו. ואחר כל אחד מהם הוא אות ל', היינו להמשיך את הל' להא' דכתר מלכות, ולהמשיך ל' להו' דדעת דמלכות, הל' הוא הל'²⁶ מעלות שהמלכות נקנית בהן, שעל ידם נעשה בנין המלכות, היפך דהחורבן וכו',

וזהו שהתוך דתיבת מלך הוא אות ל', ובלאו הכי הוא מ"ך ח"ו, שיהי' בנין המלכות וכו'.

לקוטי לוי יצחק, אגרות קודש עמוד תו ואילך

לבי"ע שאין מלך בלא עם. שבי"ע הוא מהות אחר מאצי' שבאצי' הוא תכלית היחוד איהו וחיוהי כו' משא"כ בי"ע. הם עולמות הפירוד. הנה כדי שיעשה בי"ע הוא ע"י מל' שאין מלך בלא עם שהם דברים זרים ונפרדים ורחוקים כמ"ש בתניא ח"ב. הג' לשונות²⁷ הם לנגד בי"ע זהו כשרוצים לומר דבר אחר לא כהקודם אומרים א"ו. שקאי על מלכות, שעל ידה דוקא נעשה בי"ע.

וענין המלכות הוא ב' בחי' בכלל.

א²⁸. בחי' כתר מלכות,

ב. בחי' דעת דמלכות,

דהתחלת בנין המלכות מהגבורות הוא מדעתה. והבחי' העיקרית דכתר שלה – נקודת העצמיות – הוא אות א', והבחי' העיקרית דדעת שלה הוא אות ו'²⁹ כמ"ש בעין³⁰ חיים בשער הירח בדרוש דאטב"ח עי"ש. זהו תיבת א"ו.

והיינו:

כי כדי שיתהוו בי"ע, שאין מלך בלא עם. הנה ראשית כל צריך להיות הענג והרצון למלוך, זהו כתר מלכות שכתר הוא הענג והרצון. וכדי שיתהוו הנבראים צריך להיות גבורות דוקא שענינם להעלים ולהסתיר שאז יכול להיות התהוות הנבראים. זהו דעת דמלכות.

וזהו³¹ כבוד מלכותך יאמרו, הכבוד דהמלך הוא הכתר שמכתיבין אותו, ואח"כ וגבורתך ידברו הוא הגבורות

ושם המורה על מדת מלכותו יתברך הוא שם אדנות כי הוא אדון כל הארץ, ונמצא כי מדה זו ושם זה הן המהוין ומקיימין העולם להיות עולם כמות שהוא עכשיו יש גמור ודבר נפרד בפני עצמו, ע"ש.

(17) ראה ילקוט לוי יצחק עה"ת חלק ב' סי' קב.

(18) ראה לעיל הערה 10. ועיין בפנים בלקוטי לוי יצחק כאן פרטי הבחינות.

(19) דמבחי' דעת בא ונמשך הששה מדות וכלשון הידוע "דעת מפתחה דשית", וזהו שהוא מרומז באות ו' כנגד הששה מדות דז"א, ובחי' כתר – הרצון למלוך – הוא מרומז באות א'.

(20) שער לה.

(21) תהלים קמה, יא. מדייק כאן בפסוק שני דיוקים, (א) מהו החילוק "כבוד מלכותך יאמרו", ובין "וגבורתך ידברו", (ב) למה ב"כבוד" כתוב "יאמרו" לשון אמירה רכה, וב"גבורתך" כתוב "ידברו" לשון דיבור שהוא קשה.

(22) ראה מכות יא, א. ספרי במדבר יב, א.

(23) אבות פ"ו משנה ו'.

ראה אור התורה דרושים לראש השנה עמוד א'תג וז"ל: ענין שהמלכות נקנית בשלשים מעלות ביאר רבינו ז"ל בביאור ע"פ עולת תמיד דתקס"ט שהם למ"ד כלים דז"א י' כלים פנימיים י' אמצעיים י' חיצוניים שמהם נבנה בנין המלכות והם נר"נ שבמלכות וממנה נמשכים לבי"ע, פנימיות הכלים מאירים בבראיה כו' ומהם נמשכים הנשמות ואמצעיים ביצירה וחיצוניים בעשי' והמלאכים נמשכים מחיצוניות הכלים והיינו כי נשמות עלו במחשבה אבל המלאכים נמשכים בהדבור וג' בחי' הנ"ל שבהכלים רת"ס הם ג"כ חב"ד חג"ת נה"י והם ג"כ עצמות גידין ובשר... וג' בחי' הנ"ל י"ל נמשכין בכל השנה ע"י ג' בחי' מדומ"ע שהן עבודה ותורה וגמ"ח בראתנו יצרתנו אף עשיתנו כנוכר בד"ה כי ביום הזה יכפר גבי הלא דברי כאש, והנה זהו התלכשות שלשים כלים דמלכות דבי"ע. ע"ש.

ילקוט גאולה ומשיח

וכן תמצא בגאולתנו העתידה שלשה קצים בספר דניאל: אלף ק"נ, אלף ר"צ, אלף של"ה, הוא שכתוב תחלה: ויאמר אחד קדוש³ לפלמוני המדבר עד מתי החזון התמיד והפשע שומם תת וקדש וצבא מרמס, ויאמר אלי עד ערב בקר אלפים ושלוש מאות ונצדק קדש⁴, חשוב ימים ולילות⁵ ביחד, וכיון שנחלקם בימים הרי אלף ק"נ שנה⁶, וכתוב: ומעת הוסר התמיד ולתת שקוין שומם ימים אלף מאתים ותשעים⁷, וכתוב אחריו: אשרי המחכה ויגיע לימים אלף שלש מאות שלשים וחמשה⁸.

והיתה הסבה מאת הקב"ה שהיתה גאולת מצרים על ג' קצים כדי לחזק ידינו הרפות בגלותנו זה, ושלא נאמר: אבדה תקותנו נגזרנו לנו⁹, כי מאחר שנתברר לנו כי שלשה קצים אלו של גאולת מצרים שלשתן היו אמת, כי עלינו להאמין כי שלשה קצים המפורשין בדניאל בגאולתנו העתידה כלם אמת אע"פ שיש שם מדות וחשבונות מתחלפות, וע"כ נגזרו כאן וכאן ג' קצים, שאם יזכו יהיו נגאלין בראשון, ואם לא יזכו בראשון יזכו בשני, ואם לא יזכו בשני יזכו בשלישי, ואי אפשר שתאחר הגאולה מן הקץ הקצוב האחרון ואילך.

רבינו חננאל, מובא ברבינו בחי

יב, כב – ולקחתם אגודת אוזב וטבלתם בדם אשר בסף והגעתם אל המשקוף ואל שתי המזוזות מן הדם אשר בסף ואתם לא תצאו איש מפתח ביתו עד בוקר

א. ולקחתם אגודת אוזב. איתא במכילתא ר"ש אומר ארבעה מזבחות היו משקוף ושתי המזוזות וסף שהוא אסקופה, וכבר כתבנו לעיל שמשקוף ושתי המזוזות היו נגד אברהם יצחק ויעקב כמבואר בזהר (ע"י ש"ר א, לו), יש לומר שדם אשר בסף על אסקופה יסוד הבית שמרמז על יוסף והוא כי אוזב מספרו י"ו ועם אותיות סף הוא בבחינת יוסף, ואפשר שהי' לכפר על מכירת יוסף דכתיב בו (בראשית מב, כב) וגם דמו הנה נדרש ולכך נצטוו על דם מילה ודם פסח כדכתיב (יחזקאל טו, ו) ואומר לך בדמייך חיי, ועמ"ש לעיל עוד כי שתי המזוזות היו מרמזים על בתי מקדשים ראשון ושני והמשקוף על בית שלישי שייבנה במהרה בימינו, והסף הי' מרמז למזבח שבשילה שהי' בחלקו של יוסף.

פנים יפות

יב, מ – ומושב בני ישראל אשר ישבו במצרים שלשים שנה וארבע מאות שנה

ב. ומושב בני ישראל. מצינו בגאולת מצרים שלשה קצים, והם: ת' שנה, ת"ל שנה, רד"ו שנה. ת' שנה נמנים מתחלת גרות זרע אברהם עם ענים ודלותם ולחצם של בניו, שנאמר: ועבדום וענו אותם ארבע מאות שנה¹, וזוה נכלל גרות ועבדות. ת"ל שנה הם נמנים מיצחק משעה שנולד². רד"ו שנה הם שישבו במצרים מנין רד"ו.

(1) בראשית טו, יג.

(2) כן מצאתי בכל ד"ר. אבל הוא תמוה מאד, כי כל המפרשים (רש"י ורמב"ע בפירוש הארוך ורמב"ן) וגם המדרשים (סדר עולם פרק ג, מכילתא פסחא פרשה יד, ועיין תורה שלימה לך לך טו, הערה קמב) וגם הרמב"ם ב"אגרת תימן" (הוצ' מוסד הרב קוק עמוד קנד), וגם רבינו בתוכם (עיין לעיל פרשת לך לך טו בסוף פסוק יד), כולם פה אחד שמשנולד יצחק עד שיצאו ממצרים היו ארבע מאות שנה בשוה (והחשבון הוא בדיוק: יצחק הי' ס' שנה בלדת רבקה את יעקב, ויעקב הי' ק"ל שנה, וישראל עמדו שם רד"ו שנה, הרי ת). והחשבון ת"ל הוא מגזירת בין הבתרים. ואם כן איך יתכן חשבון זה של הרי"ה, כי כן מסיים רבינו שדעה זו היא של הרי"ה (ועיין

לעיל בפרשת ויגש מו, ח, שגם כן רמז לשיטה זו, ע"ש ביאורים ד"ה וכבר ידעת). ולא מצאתי דעה זו שהוזכרה בשום מקום (והחכם שיי"ר באספא את הליקוטים של פירוש ר"ח השמיטו, וגם בת"ש לא מצאתי רמז לשיטה זו). שוב ראיתי שב"תורת חיים" הרגיש בזה דמילידת יצחק לא היו אלא ת' שנה והניח בצ"ע. ועיין עוד בפירוש הקצר לראב"ע מה שמביא בשם רב סעדי' גאון שחשבון ת"ל הוא מיום שיצא אברהם אבינו מארץ כשדים. והחשבון ת' הוא מיום שעמד בו אברהם כשאמר לו השם "ועבדום ועינו אותם ארבע מאות שנה". והנה מזה שנודע לנו כי ר"ח הלך בעקבות ר"ס. עוד תהי' התימה יותר גדולה למה חולק עליו בזה.

(3) אחד מן המלאכים (רש"י).

(4) דניאל ח, יג-יד.

(5) היינו "ערב בקר" (שנאמר בדניאל ח, יד).

(6) שהרי חצי 2300 הוא: 1150.

(7) שם יב, כא.

(8) שם יב.

(9) יחזקאל לו, יא. – ועיין לעיל ברבינו בחי פרשת לך לך יז, כ, שגם שם הביא מרבינו חננאל דברים יקרים מהזקים לב בגאולה העתידה.

חומש יומי

פרשת בא

~ יום ראשון כ"ט טבת ~

א ואמר יי למשה עול לות פרעה ארי אנא
יקרית ית לכה וית לפא דעבדוהי בדיל
לשואה אמי אלין ביניהון:

י (א) ויאמר יהוה אל-משה בא אל-פרעה כִּי־אֲנִי
הַכְּבַדְתִּי אֶת־לְבֹוֹ וְאֶת־לֵב עֲבָדָיו לְמַעַן שְׁתִּי
אֶתְּתִי אֵלָה בְּקִרְבּוֹ:

כ"ט • ויאמר ה' אל-משה בא אל-פרעה • והתרה בו • שתי • שימי, שאשית אני.

ב ובדיל דתשמעי קדם ברוך ובר ברוך ית
נסין די עבדית במצרים וית אתותי די
שיתי בהון ותדעון ארי אנא יי:

(ב) וּלְמַעַן תִּסְפָּר בְּאָזְנִי בְנֶךְ וּבְנֵי־בְנֶךְ אֵת אֲשֶׁר
הִתְעַלְלָתִי בְּמִצְרַיִם וְאֶת־אֶתְּתִי אֲשֶׁר־שַׂמְתִּי בָם
וַיִּדְעֻם כִּי־אֲנִי יְהוָה:

כ"ט • ויאמר ה' אל-משה בא אל-פרעה • והתרה בו • שתי • שימי, שאשית אני.

כ"ט • ויאמר ה' אל-משה בא אל-פרעה • והתרה בו • שתי • שימי, שאשית אני.

ג ואתא משה ואהרן לות פרעה ואמרו לה
פדנן אמר יי אלהא דיהודאי עד אמתי
מסרב את לאתכנעא מן קדמי שלח עמי
ויפלחון קדמי:

(ג) וַיָּבֹא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן אֶל־פְּרֹעֹה וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו
כֹּה־אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי הָעִבְרִים עַד־מָתִי מֵאֲנִתְּ
לַעֲנַת מִפְּנֵי שְׁלַח עַמִּי וַיַּעֲבְדֵנִי:

כ"ט • לענת • פתגומו: לאתכנעא, והוא מגזרת עני, מאנת להיות עני ושפל מפני.

ד ארי אם סריב את לשלחא ית עמי הא
אנא מייתי מחר גובא בתחומך:

(ד) כִּי אִם־מָאֵן אַתָּה לְשַׁלַּח אֶת־עַמִּי הַנֶּנִּי מִבְּיַד
מֶחֶר אַרְבָּה בְּגִבְלֶךָ:

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

משה התולדת להנקה מאחר: תורה ג
(ג) ויבא. ידענו כי לא יבא משה אל
פרעה בלא אהרן עמו כי הוא המליץ
והזכיר עתה משה ואהרן בעבור
שהושבו שניהם וגרשם באחרונה
שלא עשה פן בכל המכות: לענת.
מבגן נפעל מגזרת עני: תורה ד
(ד) ארבה. שם מין אוילי נקרא פן
בעבור שהוא יותר רב מהמינים
האחרים. וכתוב יתר הגזם אכל

הסימנים. וי"א שהוא מבגן הפעיל.
והוא הבגן חסר. בעבור שמצאו או
מי ישום אלם לשוב עליך לטוב
כאשר שם על אבותיך שהוא מבגן
הקל. וי"א ישיש כמו וישוש וישתי
כמו שומי והכל מבגן הקל: תורה ב
(ב) ולמען תספר. למשה דבר שהוא
כנגד כל ישראל וככה וידעתם כי אני
ה' שידעו כל ישראל זה. ודברה תורה
כלשון בגי אדם לומר התעללתי כאדם

(א) בא אל פרעה. בא אליו זאת
הפעם ואל תשתומם בעבור שחזק
לבו עד עתה. כי אני הכבדתי את
לבו ואת לב עבדיו בעבור שברך לפם
בבוא מכת הארבה. וטעם שהכבדתי
את לכו למען שיתי אותותי אלה
בקרבם. ואין דעת חכמי ספרד שנה.
כי יש אומרים כי שיתי כמו בינו.
שימו. והדומה להם. וככה ישית.
יבין. והדומה להם בכל

~ נקודות משיחות קודש ~

בכל מצב יכולים לשוב בתשובה

משפט הבחירה "להחזיק" ולשוב בתשובה.

ועל-דרך-זה יש לומר בנוגע לפרעה, שהפונה בזה ש"הכבדתי את לבו" הוא שמלמעלה הקשו עליו לשוב בתשובה, אבל לא לקחו ממנו את משפט הבחירה, ועדין היה יכול "להחזיק" ולשוב בתשובה ולשלם את בני ישראל, ועל זה הוא נענש. ומה הוראה נפלאה אלינו, שאם בנוגע לפרעה שהיה רשע גמור, אומרת לנו התורה שהיה בכוף לשוב בתשובה, על-אחת-פמה-וכמה אחד מבני ישראל ישש לו נשמה קדושה ש"אפילו בשעת הסטא היתה באמנה אתו יתברך" (תניא סוף פרק כד) שבכל מצב שיהיה, ביכולתו לשוב בתשובה ולהתקרב להקב"ה.

(על-פי 'לקוטי שיחות' כרך ו, עמוד 65 - מתוך 'לקראת שבת')

בתחלת פרשתנו הובאו דברי משה אל פרעה בשליחותו של הקב"ה "כי אם מאן אתה לשלם את עמי, הנני מביא מחר ארבה בגבלך" (י, ד).

וירידה הקושיא, דברי כתוב לפני זה "אני הכבדתי את לבו", שהטעם שמאן פרעה לשלם את בני ישראל הוא מכיון שהקב"ה חזק את לבו, ואם-כן מדוע נענש בארבה מטעם שמאן לשלם, דברי זה לא היה בבחינתו?

ויש לתרץ על-פי מה שכתב רבנו הזקן נשמתו-עדן ב'אגרת התשובה' (פרק יא) שאף מי שנאמר עליו "אין מספיקין בידו לעשות תשובה" (יומא פה, ב במשנה), הנה "אם דחק ונתחזק ונתגבר על יצרו ועשה תשובה מקבלין תשובתו". דהיינו, דאף מי שמלמעלה מכדידים עליו התשובה, מכל-מקום צדין יש לו

הוֹפֵא ית עין שמשא דארעא ולא יכול למחזי ית ארעא ויכול ית שאר שובתא דאשתאר לבון מן פרדא ויכול ית כל אילנא דאצמח לבון מן חקלא:

(ה) וְכִסְּהָ אֶת-עֵין הָאָרֶץ וְלֹא יוּכַל לִרְאֹת אֶת-הָאָרֶץ וְאָכַל אֶת-יִתֵּר הַפִּלְטָה הַנִּשְׁאָרֶת לָכֶם מִן-הַבֶּרֶךְ וְאָכַל אֶת-כָּל-הָעֵץ הַצֹּמַח לָכֶם מִן-הַשָּׂדֶה:

כ"ט • אֶת עֵין הָאָרֶץ • אֶת מְרֹאֵה הָאָרֶץ. וְלֹא יוּכַל וְגו' • הַרְוָא לִרְאוּת אֶת הָאָרֶץ, וְלִשְׁוֹן קְצֶרָה דְּבֵר.

וימלוין בתיך ובתי כל עבדיך ובתי כל מצרים די לא חיו אבהתך ואבהת אבהתך מיומא דמהויהון על ארעא עד יומא דדין ויתפני וינפק מן קדם פרעה:

(ו) וּמָלְאוּ בְתִיךָ וּבְתֵי כָל-עַבְדֶּיךָ וּבְתֵי כָל-מִצְרַיִם אֲשֶׁר לֹא-רָאוּ אֲבֹתֶיךָ וְאֲבוֹת אֲבֹתֶיךָ מִיּוֹם הַיּוֹתֵם עַל-הָאָדָמָה עַד הַיּוֹם הַזֶּה וַיִּפֶּן וַיֵּצֵא מֵעַם פְּרָעָה:

ויאמרו עבדי פרעה אליו עד-מתי יהיה זה לנו למוקש שלח את-האנשים ויעבדו את-יהוה אלהיהם הטרים תדע כי אבדה מצרים:

(ז) וַיֹּאמְרוּ עַבְדֵי פְרָעָה אֵלָיו עַד-מָתַי יִהְיֶה זֶה לָנוּ לְמוֹקֵשׁ שְׁלַח אֶת-הָאֲנָשִׁים וַיַּעֲבְדוּ אֶת-יְהוָה אֱלֹהֵיהֶם הַטֵּרִים תִּדְעַ כִּי אֲבָדָה מִצְרַיִם:

כ"ט • הַטֵּרִים תִּדְעַ • הַעוֹד לֹא יִדְעַתָּ כִּי אֲבָדָה מִצְרַיִם? •

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

במלת ויפן כה נכח. והנה טעם ויפן מגזרת פנים. כאלו הוא ויפן. והנה משה יצא מאת פרעה בלא רשותו והזכיר הכתוב זה בעבור שפעם פרעה יצא לגרשם אחר שהושבו: תורה ו
ז) ויאמרו. פי' הטרם תדע הטרם תרצה שיתברר לך כי אבדה מצרים: תורה ו

מלאים מהן. והנה מצאנו מלאו ארבעה פדים מים שהוא פעל יוצא. כאלו הוא כתוב בפתחות המ"ם ודגשות הלמ"ד מהבנין הדגוש. אמר רבי ישועה כי ויפן הוא שוב אל משה שהיה חולק כבוד למלכות שפונה אל המלך בצאתו והוא הולך אחורנית. ונפת אמר כשהשלים צרכו. וככה ופנית בבקר. והנה מה יעשה

הארבה. ועליו כתוב חילי הגדול. וא"כ יהי' האל"ף נוסף: תורה ו
ה) וכסה. דרך משל: ולא יוכל לראות. תחסר מלת איש. אמר יפת כי ימים רבים בין מפת הכרד למפת הארבה בעבור הצומח לכם מן השדה: תורה ו

ו) ומלאו. זו המלה משנה בלשון הקדש. כי טעם ומלאו שהבתים היו

ח ואתומב ית משה ונת אהרן לנת פרעה
וַאֲמַר לַהֲוֹן אֲזִילוּ פִּלְחוּ קִדְם יִי אֱלֹהֵכֹן מִן
וּמִן דְּאֲזִלִּין :

(ח) וַיֹּשֶׁב אֶת־מֹשֶׁה וְאֶת־אַהֲרֹן אֶל־פְּרֹעֶה וַיֹּאמְרוּ
אֲלֵהֶם לְכוּ עִבְדוּ אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם מִי וּמִי
הַהֲלָכִים:

כ"ט • וַיֹּשֶׁב • הוֹשִׁבוּ עַל־יְדֵי שְׁלִיחַ שֶׁשָּׁלְחוּ אַחֲרֵיהֶם, וְהָשִׁיבוּם אֶל פְּרֹעֶה.

ט וַאֲמַר מֹשֶׁה בְּעוֹלָמָנָא וּבִסְבָּנָא גְזִיל בְּכַנְנָא
וּבְכַנְנָנָא בְּעַנְנָא וּבְתוֹרָנָא גְזִיל אַרִי חָגָא קִדְם
יִי לָנָא :

(ט) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה בְּנַעֲרֵינוּ וּבְזַנְיָנוּ גִלְדָּ בְּבָנֵינוּ
וּבְכַנְנֹתָנוּ בְּצִאנָנוּ וּבְכַנְרָנוּ גִלְדָּ בִּי חַג־יְהוָה לָנוּ:

י וַאֲמַר לַהֲוֹן יְהִי בֵן מִימְרָא דִּי בְּסַעֲדָכֹן פִּד
אֲשֵׁלַח יִתְכֹּן וְנָת טַפְלָכֹן חֲזוּ אַרִי בִישָׁא
דְּאֵתוֹן סְבִירִין לְמַעַבְדָּא לְקַבֵּל אִפִּיכֹן
לְאַסְתָּחֲרָא :

(י) וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם יְהִי בֵן יְהוָה עִמָּכֶם כַּאֲשֶׁר אֲשֵׁלַח
אֶתְכֶם וְאֶת־טַפְכֶם רְאוּ בִּי רָעָה נִגְדָּ פְנִיכֶם:

בתפלתו: (לקמן לב) "למה יאמרו מצרים לאמר ברעה
הוציאם"? זו היא שאמר להם: "ראו כי רעה נגד
פניכם", מיד: "וינחם ה' על הרעה" והפך את הדם
לדם מילה שְׁמֵל יְהוֹשֻׁעַ אוֹתָם, וְזֶהוּ שְׁנֵאָמַר: (יהושע)
(ה) "היום גלותי את חרפת מצרים מעליכם", שְׁהִי
אומרים להם: דם אנו רואין עליכם במדבר.

כ"ט • כַּאֲשֶׁר אֲשֵׁלַח אֶתְכֶם וְגו' • אף כי אֲשֵׁלַח גַּם
אֶת הַצֵּאֵן וְאֶת הַבָּקָר, כַּאֲשֶׁר אָמַרְתֶּם. רְאוּ בִּי רָעָה
נִגְדָּ פְנִיכֶם • כְּתַרְגוּמוֹ. וּמִדְרַשׁ אַגְדָּה שְׁמַעְתִּי:
כּוֹכַב אֶחָד יֵשׁ שְׁשֻׁמוֹ 'רָעָה', אָמַר לָהֶם פְּרֹעֶה: רוֹאָה
אֲנִי בְּאֵיצְטַגְנִינוֹת שְׁלִי, אוֹתוֹ כּוֹכַב עוֹלָה לְקִרְאָתְכֶם
בַּמִּדְבָּר, וְהוּא סִימֵן דָּם וְהִרְיָגָה. וּבְשַׁחֲטָאוּ יִשְׂרָאֵל
בְּעַגְלָה וּבִקְשׁ הַקְדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא לְהָרִגָם, אָמַר מֹשֶׁה

יא לֹא בֵן אֲזִילוּ כְעַן גְּבִירָא וּפְלַחוּ קִדְם יִי
אַרִי יְתֵה אֵתוֹן בְּעֵן וְתִרִיד יְתֵהוֹן מִן קִדְם
פְּרֹעֶה:

(יא) לֹא בֵן לְכוּ נָא הַגְּבִרִים וְעִבְדוּ אֶת־יְהוָה בִּי אֲתֵה
אֲתֵם מִבְּקָשִׁים וַיִּגְרַשׁ אֲתֵם מֵאֵת פְּנֵי פְרֹעֶה: ס

לאֱלֹהֵינוּ, וְאֵין דְּרָךְ הַטָּף לְזַבְחָה. וַיִּגְרַשׁ אֲתֵם • הָרִי
זֶה לְשׁוֹן קָצֵר, וְלֹא פֶרֶשׁ מִי הַמִּגְרֵשׁ.

כ"ט • לֹא בֵן • כַּאֲשֶׁר אָמַרְתֶּם לְהוֹלִיד הַטָּף עִמָּכֶם,
אֲלֹא "לְכוּ הַגְּבִרִים וְעִבְדוּ אֶת ה'". בִּי אֲתֵה אֲתֵם
מִבְּקָשִׁים • (אוֹתָהּ עֲבוּדָה) בְּקִשְׁתֶּם עַד הַנֶּה: נִזְבַּחָה

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

נָתַן לָהֶם פְּרֹעֶה רְשׁוּת לִלְכֹּת וְלֹא
יָשׁוּבוּ. לֹא הָיָה רוֹדֵף אַחֲרֵיהֶם. וְהָשֵׁם
צָוָה לַעֲשׂוֹת בֵּן עַד שִׁיִּרְדֵּף
אַחֲרֵיהֶם וַיִּטְבַּע. וְהָיָה זֶה מִפְּרֵשׁ
וַיִּשׁוּבוּ וַיִּחַנּוּ לִפְנֵי פִי הַחִירוֹת. וְאֵין
לְהִרְהוֹר אַחֲרֵי מַעֲשֵׂי הָשֵׁם שֶׁהִכֵּל עָשָׂה
בְּחֻמָּה אַע"פ שֶׁהָיָה גִּעְלָמָה מַעֲשֵׂי
הַחֻמָּמִים. וְהָיָה בְּדַבְרֵי דָוִד כְּשֶׁמֶדֶף
אֵת קוֹל הַצִּעְדָּה בְּרָאשֵׁי הַבָּכָאִים אֲזַי
תַּחֲרִץ בִּי אֲזַי יֵצֵא ה' לִפְנֵיךְ לְהַכּוֹת
בְּמַחְנֶה פְּלִשְׁתִּים: תורה יב

הַעֲקָר. וְכֵכָה וּתְדַבֵּר מִרְיָם וְאַהֲרֹן. הָיָה
הִיָּתָה עֲקָר הַדְּבוּר: תורה ט
(ט) בִּי חַג ה' לָנוּ. לְזַבְחָה. וְהוּא מַצָּה
עַל פִּלְגּוֹ: תורה י
(י) וַיֹּאמֶר יְהִי בֵן ה'. שְׁאֵתָם אוֹמְרִים
עִמָּכֶם: וְטַעַם רְאוּ בִּי רָעָה נִגְדָּ
פְנִיכֶם. בִּי הַרְעָה קְרוּבָה מִכֶּם וּנְגִידָ
פְנִיכֶם הָיָה. וְעַם זֶה הַטַּעַם דְּבַק. בִּי
אוֹתָהּ אֲתֵם מִבְּקָשִׁים בִּי דִין שְׁאֲעֲשֶׂה
כֵּכָה. וְעַתָּה חֲשַׁב פְּרֹעֶה שֶׁהֵם רוֹצִים
לְכַרֵּחַ. וְדַע בִּי מֹשֶׁה אֲדוֹנֵינוּ לֹא אָמַר
לְפְרֹעֶה שֶׁיִּשׁוּבוּ עוֹד שִׁיִּכְזֹב. רַק אָמַר
שִׁיִּרְחִיקוּ דְרָךְ שְׁלִשֶׁת יָמִים. וְדַעַת
הַמַּצְרִיִּים הִיָּתָה שֶׁיִּשׁוּבוּ עַל בֵּן
הַשְּׂאִילוֹם. וּבְעַבּוּר דְּבָר אַחֵר שְׁאֵלוּ

(ח) וַיֹּשֶׁב. מֵלֵת אֵת כְּמוֹ עֲצָם הַדְּבָר.
וּכְאֲשֶׁר יֹאמַר הָאָדָם אוֹהֲבִי. שְׁהִי"ד
סִימֵן הַמִּדְבָּר אוֹ יֹאמַר אוֹהֵב אוֹתִי.
שֶׁהַטַּעַם עֲצָמִי הַדְּבָר שָׁוָה. עַל בֵּן אִם
אָמַר אוֹמֵר בִּי רְאוּבֵן הִרְגָּ אֶת שְׁמֵעוֹן
אֲזַי שְׁמֵעוֹן הִרְגָּ. אֲךָ בְּאָמַר רְאוּבֵן
הִרְגָּ שְׁמֵעוֹן הַטַּעַם שָׁוָה כְּמוֹ וְרַב
יַעֲבֹד צִעִיר. אֲשֶׁר בָּרָא אֱלֹהִים אָדָם.
וְאֵל תַּחֲשֹׁב בִּי מֵלֵת אֵת לְאוֹת עַל
הַפְּעוּל בְּעַבּוּר שֶׁהוּא נִמְצָא בֵּן בְּרַבִּים
וַיִּמְצָא עִם הַפְּעֵל. וּבֹא הָאֲרִי וְאֵת
הַדּוֹב וְאַחֲרֵים כֵּכָה. וְאָמַר רַבִּי יְהוּדָה
הַמַּדְרִיגָה בִּי בְּעַבּוּר מֵלֵת אֵת אָמַר
וַיִּשָּׁב וְלֹא אָמַר וַיִּשְׁכַּח. וּלְפִי דַעְתִּי
בִּי אָמַר וַיִּשָּׁב בְּעַבּוּר בִּי מֹשֶׁה הוּא

~ יום שני א' שבט ~

יבואמר יי למשה ארים ידך על ארעא
דמצרים ויחי גובא ויסק על ארעא דמצרים
ויכול ית כל עסבא דארעא ית כל די אשאר
ברדא:

(יב) ויאמר יהוה אל־משה נטה ידך על־ארץ
מצרים בארפה ועל על־ארץ מצרים ויאכל את־
כל־עשב הארץ את כל־אשר השאיר הברד:

כ"ז • בארפה • בשביל מכת הארפה.

יבוארים משה ית חטרה על ארעא דמצרים
ויי דבר רוח קדומא בארעא כל יומא שהוא
ויכל ליליא צפרא הוה ורוח קדומא נטל ית
גובא:

(יג) ויט משה את־מטהו על־ארץ מצרים ויהוה נהג
רוח־קדים בארץ כל־היום ההוא וכל־הלילה
הפקר היה ורוח הקדים נשא את־הארפה:

כ"ח • ורוח הקדים • רוח מזרחית נשא את הארפה, לפי שבא כנגדו, שמצרים בדרומית מערבית היתה,
כמו שמפירש במקום אחר.

יד וסליק גובא על כל ארעא דמצרים ושאר
בכל תחום מצרים תקיף לחדא קדמוהי לא
הוה כן גובא דכותה ובתרוהי לא יחי כן:

(יד) ויעל הארפה על כל־ארץ מצרים וינח בכל
גבול מצרים כבד מאד לפניו לא־היה כן ארפה
כמהו ואחריו לא יהיה־כן:

על־ידי מינין הרבה שהיו יחד: ארפה, ילק, חסיל,
גזם, אבל של משה לא היה אלא של מין אחד (כך)
גרסת רבי אליהו מזרחי, וכמהו לא היה ולא יהיה.

כ"ט • ואחריו לא יהיה־כן • ואותו שהיה בימי
יואל, שנאמר: (יואל ב) "כמהו לא נהיה מן־העולם",
למדנו שהיה כבד משל משה, [כי של יואל היה]

טו ויחפא ית עין שמשא דכל ארעא ויחשוכה
ארעא ואכל ית כל עסבא דארעא וית כל
פירי אילנא די אשאר ברדא ולא אשתאר
כל ירוקא באילנא ובקסבא דחקלא בכל
ארעא דמצרים:

(טו) ויכם את־עין כל־הארץ ותחשך הארץ ויאכל
את־כל־עשב הארץ ואת כל־פרי העץ אשר הותיר
הברד ולא־נותר כל־ירק בעץ ובעשב השדה בכל־
ארץ מצרים:

כ"י • כל ירק • עלה ירק, וירדור"א בלע"ז.

טז ואוהי פרעה למקרי למשה ולאהרן
יאמר חבית קדם יי אלהכון וילכו:

(טז) וימהר פרעה לקרא למשה ולאהרן ויאמר
חטאתי ליהוה אלהיכם ולכם:

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

הארפה הקדיל בין השמש ובין הארץ
פי לעולם הארץ חשך היא: תורה טו
(טז) וימהר פרעה לקרא. על יד
שלוהיו. והוסיף לומר להם חטאתי
בעבור שגרש אותם בקלון מאת
פניו: תורה יז

לזרות. ע"כ נקרא מצרב אחור. כמו
הן קדם אהלך ואיננו ואחור ולא אבין
לו: נשא את הארפה. מקומו והניחו
בכל ממלכות מצרים: תורה יד
(יד) ויעל. אמר ואחריו לא יהיה כן
נכתב על פי הנבואה: תורה טו
(טו) ויכם. טעם ותחשך הארץ כי

(יב) בארפה. אמר רבי משה הפהן
כי טעם בארפה שארפה שם במטה.
ואין זה נכון. רק הטעם בארפה בעבור
שיבא: תורה יג
(יג) קדים. שם התאר. פי קדמה
מזרחת שם. ונקרא קדים בעבור שהוא
נקדם בפאות כי משם תחל השמש

יִזְכֹּרְךָ שְׂבוּךְ כְּעַן לְחֹבִי כִּי מִנָּא הָדָא
וְצִלוּ קָדָם יְיָ אֱלֹהֶיךָ וְיַעֲדִי מִנִּי לְחֹדֶר יָת
מוֹתָא הָדִין :

יח ונפק מלות פּרעה וצלי קדם יי :

יט וזכר יי רחא מערבא תקיף לחדא ונטל
ית גובא ורמיה לימא דסוף לא אשתאר
גובא חד בכל תחום מצרים :

(יז) וְעַתָּה שָׂא נָא חַטָּאתִי אֶךְ הַפֶּעַם וְהַעֲתִירוּ
לִיהוָה אֱלֹהֵיכֶם וְיִסֹּר מֵעָלַי רֶק אֶת־חַמּוֹת הַיָּה:

(יח) וַיֵּצֵא מֵעַם פְּרָעָה וַיַּעֲתֶר אֶל־יְהוָה:

(יט) וַיַּהֲפֹךְ יְהוָה רֻחֲיָם חֶזֶק מְאֹד וַיִּשְׂא אֶת־
הָאֲרֶבָה וַיִּתְקַעְהוּ יָמָה סוּף לֹא נִשְׂאָר אֲרֶבָה אַחֵר
בְּכָל גְּבוּל מִצְרַיִם:

ועד ים פלשתים, ממזרח למערב, שים פלשתים
במערב הים, שנאמר בפלשתים: (צפניה ב) "יושב
חבל הים, גוי כרתים". לא נשאר ארבה אחד •
אף המלוחים שמלחו מהם (שמות רבה) •

כ"י • רוח ים • רוח מערבי. ימה סוף • אומר אני,
שים סוף הים מקצתו במערב כנגד כל רוח דרומית
וגם במזרח של ארץ ישראל. לפיכך, רוח ים תקעו
לארבה בימה סוף כנגדו. וכן מצינו לענין תחומין,
שהוא פונה לצד מזרח, שנאמר: (לקמן כג) "מים סוף

כ ואתקף יי ית לבא דפרעה ולא שלח ית בני
ישראל:

(כ) וַיַּחֲזֹק יְהוָה אֶת־לֵב פְּרָעָה וְלֹא שִׁלַּח אֶת־בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל: פ

כא ואמר יי למשה ארים ידך על צית שמאי
ויהי חשוקא על ארעא דמצרים בטר דיעדי
קבל ליליא:

(כא) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה נִטָּה יָדְךָ עַל־הַשָּׁמַיִם
וְיִהְיֶה חֹשֶׁךְ עַל־אֶרֶץ מִצְרַיִם וַיִּמַּשׁ חֹשֶׁךְ:

ואונקלוס תרגם לשון הסרה, כמו "לא ימיש", בטר
דיעדי קבל ליליא, כשיגיע סמוך לאור היום, אבל
אין הדבור מישב על הני"ו של "וימש", לפי שהוא
כתוב אחר "ויהי חשך". וימדרש אגדה פותרו,
לשון (דברים כח) "ממשש בצהרים", שהיה כפול
ומכפל ועב עד שהיה בו ממש.

כ"י • וימש חשך • ויחשיף עליהם חשך יתר
מחשכו של לילה, וחשך של לילה יאמיש ויחשיף
עוד. וימש • כמו ויאמש. יש לנו תבות הרבה
חסרות אל"ף, לפי שאין הברת האל"ף נפרת
כל"ף, אין הכתוב מקפיד על חסרונה, כגון: (ישעיה
ג) "לא יהל שם ערבי" – כמו לא יאהל, – לא יטה
אהלו, וכן: (שמואל ב כב) "ותזרני חיל", כמו ותאזרני.

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

וי"א כי הוא חסר אל"ף ומלת אמש
בלשון הקדש הלילה שעבר. כמו
אמש אמר אלי. ובלשון ערבי אמ"ס
פי השי"ן יתחלף בסמ"ך ברב המלות.
כמו שמש שמ"ס. והנה אין טעם
לפרושם. ולפי דעתי כי וימש מגזרת
ימש. ואין טענה בעבור שהוא
מפעלי הכפל. כי כמוהו בזה הענין
ידיהם ולא ימישון. ושב על מצרים
פי מצרים לשון יחיד. כמו ויאמר
מצרים אנוסה. והנה הטעם שימששו
בידם החשך שכל כך יהיה עב כי

הגדול בעבור שרחבו ג' מאות
פרסאות ושאר הימים שבארץ ישראל
כיום, סוף. וגם כנרת. וגם המלח. אין
בהם שיהי' רחב שלשים
פרסה: תורה כ
(כ) ויחזק. על דרך שאמרו חז"ל בא
ליטמא פותחין לו: תורה כא
(כא) ויאמר. מדרך הסבא כי המטה
היה בידו אף על פי שאינו כתוב:
וימש חשך. אמר יפת כי וימש חשך
כמו וימיש. והטעם כי ימיש כל חשך
שהיה להם ידוע. ויבא אחר עב ממנו.

(יז) וְעַתָּה שָׂא נָא. מלת שָׂא נָא
אפישנה בפרשת כי תשא. וטעם אף
הפעם. כי לא אחטא עוד למרוד פי
השם. ובעבור שהיה פעוס משה לא
אמר לו שישלח העם. ויצא מחוץ
לעיר כמשפטו ויעתר: תורה יח
(יט) וַיַּהֲפֹךְ ה' רֻחֲם ים. נקרא מערב
ים בלשון הקדש בעבור הים הגדול
היוצא מספרד ועובר על ארץ מצרים
אל ארץ ישראל. והוא לפאת מערב.
ואינו ים אוקיינוס. כי ישראל לא
יךשו כל כך. ונקרא ים ספרד הים

כב וַיֵּט מֹשֶׁה אֶת־יָדוֹ עַל־הַשָּׁמַיִם וַיְהִי חֹשֶׁךְ־אֶפְלָה
חֹשֶׁךְ קָבָל קָבָל אֶרְעָא דְּמַצְרַיִם תִּלְתָּא
יומין:

(כב) וַיֵּט מֹשֶׁה אֶת־יָדוֹ עַל־הַשָּׁמַיִם וַיְהִי חֹשֶׁךְ־אֶפְלָה
בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם שְׁלֹשֶׁת יָמִים:

אֶפְלָה כְּדִי שְׁלֹא יֵרְאוּ מִצְרַיִם בְּמִפְלֹתָם וַיֵּאמְרוּ: אִף
הֵם לֹקִין כְּמוֹנוֹ. וְעוֹד שְׁחַפְּשׁוּ יִשְׂרָאֵל וַיֵּרְאוּ אֶת
כְּלֵיהֶם, וּכְשִׁינְצָאוּ וְהָיוּ שׂוֹאֲלִין מֶהָן וְהָיוּ אוֹמְרִים:
אֵין בְּיַדְנוּ כְּלוּם, אוֹמֵר לוֹ: אֲנִי רִאִיתִיו בְּבִיתָךְ
וּבְמִקוֹם פְּלוֹנִי הוּא. שְׁלֹשֶׁת יָמִים • שְׁלוֹשׁ שָׁל
יָמִים, טרצינינ"א בְּלַע"ז, וְכֵן "שְׁבַעַת יָמִים" בְּכָל
מָקוֹם, שְׁטִינִינ"א שָׁל יָמִים.

כ"י • וַיְהִי חֹשֶׁךְ אֶפְלָה וְגו' שְׁלֹשֶׁת יָמִים • חֹשֶׁךְ
שָׁל אֶפְלָה, שְׁ"לֹא יֵרְאוּ אִישׁ אֶת אַחִירוֹ" אוֹתֵן ג' יָמִים
(בשמות רבה), וְעוֹד שְׁלֹשֶׁת יָמִים אַחֲרֵים חֹשֶׁךְ מְכַפֵּל עַל
זֶה שְׁ"לֹא קָמוּ אִישׁ מִתַּחַתָּיו", יוֹשֵׁב אֵין יָכוֹל
לַעֲמֹד, וְעוֹמֵד אֵין יָכוֹל לִישֹׁב (שמות רבה. ע"ש). וְלָמָּה
הָבִיא עֲלֵיהֶם חֹשֶׁךְ? שֶׁהָיוּ בִּישְׂרָאֵל בְּאוֹתוֹ הַדּוֹר
רָשָׁעִים, וְלֹא הָיוּ רוֹצִים לְצֹאת, וּמָתוּ בְּשֹׁלֶשֶׁת יָמֵי

~ נקודות משיחות קודש ~

קיום המצות בדרך הטבע

בְּמַעֲשֵׂה נִסִּים, בְּכַדִּי שֶׁהַמִּצְוֹת יִהְיוּ בְּדִבְרֵים שֶׁהֵם מִגְדְּרֵי הָעוֹלָם
(ראה מצפה איתן על תוד"ה חטין סנהדרין סט, ב. כלי חמדה פ'
ויקהל לה, כז-כח).

וְעַל־פִּי־זֶה גַם הַצּוּרִי ד' וְנִצְלָתָם אֶת מִצְרַיִם", הָיוּ צָרִיכִים לְקַיֵּם
בְּדֶרֶךְ הַטֶּבַע.

וְלִכְּנֵן מִפְּרֹשׁ רַש"י שֶׁכְּבִי שְׁקִינִים הַצּוּרִי לֹא יִהְיֶה בְּדֶרֶךְ גַּס, הֵנָּה
לֹא רַק עֲצָם קִיּוֹם הַמַּצְוָה ("וְנִצְלָתָם אֶת מִצְרַיִם") הֵנָּה בְּדֶרֶךְ
הַטֶּבַע, אֲלָא גַם הַהֲבָנָה לְקִיּוֹם הַמַּצְוָה (חֲפוּשׁ כְּלִי הַזֶּהָב שֶׁל
הַמִּצְרַיִם) הֵנָּה בְּדֶרֶךְ הַטֶּבַע וְלֹא בְּאִפְסֵי נִסִּי.

(ע"פ לכו"ש כרך ה עמ' 80 ואילך,

כרך לא עמ' 48 ואילך - מתוך 'לקראת שבת')

וַיְהִי חֹשֶׁךְ־אֶפְלָה בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם י, (כב) וְלָמָּה הָבִיא עֲלֵיהֶם
חֹשֶׁךְ . שְׁחַפְּשׁוּ יִשְׂרָאֵל וַיֵּרְאוּ אֶת כְּלֵיהֶם וּכְשִׁינְצָאוּ וְהָיוּ שׂוֹאֲלִים
מֶהָן וְהָיוּ אוֹמְרִים אֵין בְּיַדְנוּ כְּלוּם, אוֹמֵר לוֹ אֲנִי רִאִיתִיו בְּבִיתָךְ
וּבְמִקוֹם פְּלוֹנִי הוּא (רש"י).

מִלְשׁוֹן רַש"י "שְׁחַפְּשׁוּ יִשְׂרָאֵל" מִשְׁמַע שֶׁאֵינוֹ מִפְּרֹשׁ כְּפִירוֹשׁ
שֶׁהוּבָא בְּתַנְחוּמָא (פִּרְשֵׁתוֹ ג') שְׁ"הֵנָּה מֵאִיר לִישְׂרָאֵל וּמִרְאָה
לְהֵן כָּל כְּלִי כֶסֶף וְזָהָב וְכו'", דְּמִפְּרֹשׁ שֶׁכְּבִי יִשְׂרָאֵל הָיוּ צָרִיכִים
לְחַפֵּשׁ אֶת כְּלֵי הַזֶּהָב וְכו', וְצָרִיךְ בִּיאור טַעַם הַשְׁנוּי.

וְיֵשׁ לְבֹאֵר זֶה, דְּהֵנָּה צּוּרִי הַקֶּבֶץ"ה נִתְּנוּ "לְצַרֵּךְ בְּהֵן אֶת הַבְּרִיּוֹת",
וְלִכְּנֵן הָדִין שֶׁצּוּרִי הַקֶּבֶץ"ה צָרִיךְ לְקַיֵּם בְּדִבְרֵים טַבְעִיִּים וְלֹא

כג לֹא חָזוּ אֲנֵשׁ יָת אַחֲוֵהִי וְלֹא קָמוּ אֲנֵשׁ
מִתַּחַתוֹתֵהִי תִלְתָּא יוֹמִין וְלָכֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
הָיָה נִהוֹרָא בְּמוֹתְבָנְהוֹן:

(כג) לֹא־רָאוּ אִישׁ אֶת־אֲחִיו וְלֹא־קָמוּ אִישׁ מִתַּחַתָּיו
שְׁלֹשֶׁת יָמִים וְלָכֵל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הָיָה אֹר
בְּמוֹשְׁבֵתָם:

~ יום שלישי ב' שבט ~

כד וַיִּקְרָא פְּרַעְהָ אֶל־מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר אֲזִילוּ פְּלַחוּ
קָדָם יי לַחֹד עֲנֹכוֹן וְתוֹרְכוֹן שְׁבוּקוֹ אִף
טַפְלָכוֹן זִיל עֲמָכוֹן:

(כד) וַיִּקְרָא פְּרַעְהָ אֶל־מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר לָכוּ עֲבְדוּ אֶת־
יְהוָה רַק צִאֲנָכֶם וּבְקִרְכֶּם יֵצֵג גַּם־טַפְכֶּם יִלְךְ עִמָּכֶם:
כ"י • יֵצֵג • יְהָ מַצֵּג בְּמִקוֹמוֹ.

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

כְּמוֹ שֶׁבָּנוּ אִישׁ תַּחְתּוֹ. כִּי אֲנֵה יִלְכוּ
בְּלֹא אֹר: תוֹרָה כד
(כד) וַיִּקְרָא. אַחֵר ג' יָמִים שָׁרְאוּ אֹר:
רַק צִאֲנָכֶם וּבְקִרְכֶּם יֵצֵג. לְדַעַת מַה
בְּלָב מֹשֶׁה אֵם דַּעַתוֹ לְכַרְח. וַיֹּאמֶר גַּם

וְהֵנָּה בֵּינִים אוֹקִינִים יָבֵא חֹשֶׁךְ עַב שְׁלֹא
יֻכַּל אָדָם לְהַפְרִישׁ בֵּין יוֹם וּבֵין לַיְלָה
וַיַּעֲמֵד זֶה לְפַעְמִים חֲמִשָּׁה יָמִים וְאַנִּי
הִיִּיתִי שֵׁם פְּעָמִים רַבּוֹת: תוֹרָה כג
(כג) וְלֹא קָמוּ אִישׁ מִתַּחַתָּיו. מִבֵּיתוֹ.

הָאוֹר שֶׁל אֵשׁ לֹא יִדְלַק וְלֹא הִנָּר
וְהָעֵד לֹא יֵרְאוּ אִישׁ אֶת אַחִיו. לֹא
בְּאוֹר הַיּוֹם וְלֹא בְּאוֹר הַלַּיְלָה: תוֹרָה כב
(כב) וַיֵּט. וְלֹא יָדְעוּ שֶׁהָיוּ ג' יָמִים
אֲלָא עַל פִּי יִשְׂרָאֵל שֶׁהֵיָה לָהֶם אֹר.

כה וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶף אֶת תַּמְסָר בִּידְנָא נִכְסַת
קִדְשִׁין וְעֲלֹזוֹ וְנַעֲבֹד קָדָם יְיָ אֱלֹהֵנָּא:

(כה) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה גַם־אֶתְּהָ תִתֵּן בְּיָדֵנוּ זְבָחִים וְעֹלֹת
וְעֲשִׂינוּ לַיהוָה אֱלֹהֵינוּ:

כז"י • גַם אֶתְּהָ תִתֵּן • לֹא דִידָךְ שׁ"מִקְנֵנוּ יִלְךְ עִמָּנוּ", אֲלֵא "גַם אֶתְּהָ תִתֵּן".

כו וַיֹּאמֶר בְּעִידְנָא זִיל עֲמָנָא לֹא תִשְׁתַּאֲר
מִדַּעַם אֲרִי מִנָּה אֲנַחְנָא נִסְכִּין לְמַפְלַח קָדָם
יְיָ אֱלֹהֵנָּא וְאֲנַחְנָא לִית אֲנַחְנָא יָדְעִין מַה
נַפְלַח קָדָם יְיָ עַד מִיתְנָא תַּמָּן:

(כו) וְגַם־מִקְנֵנוּ יִלְךְ עִמָּנוּ לֹא תִשְׁאֲרַל פְּרִסָּה בִּי מִמָּנוּ
נִקְחָ לַעֲבֹד אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְאֲנַחְנוּ לֹא־נִדַּע מַה
נַעֲבֹד אֶת־יְהוָה עַד־בֵּאֵנוּ שָׁמָּה:

כז"י • פְּרִסָּה • פְּרִסַת רַגֶּל, פִּלְטָא בְּלַע"ז. לֹא נִדַּע מַה נַּעֲבֹד • כַּמָּה תַּכְבֵּד הַעֲבוּדָה. שָׁמָּה יִשְׁאֵל יוֹתֵר מִמָּה
שִׁישׁ בְּיָדֵנוּ.

כח וַיִּחַזֶּק יְהוָה אֶת־לֵב פְּרַעֲה וְלֹא אָבָה לְשַׁלְּחָם:

(כח) וַיִּחַזֶּק יְהוָה אֶת־לֵב פְּרַעֲה וְלֹא אָבָה לְשַׁלְּחָם:

כח וַיֹּאמֶר לֵה פְרַעֲה אֲזִיל מַעֲלִי אֶסְתַּמֵּר לָךְ
לֹא תוֹסִיף לְמַחְזִי אִפִּי אֲרִי בְיוֹמָא דְתַחְזִי
אִפִּי תָמוּת:

(כח) וַיֹּאמֶר־לוֹ פְּרַעֲה לָךְ מַעֲלִי הַשֹּׁמֵר לָךְ אֶל־תִּסְרֶף
רְאוֹת פָּנָי כִּי בְיוֹם רִאֲתָךְ פָּנָי תָּמוּת:

כט וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה יְאוֹת מְלִילְתָּא לֹא אוֹסִיף עוֹד
לְמַחְזִי אִפִּיךְ:

(כט) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה כֵּן דִּבַּרְתָּ לֹא־אֶסְרֶף עוֹד רְאוֹת
פָּנָיךְ: פ

כז"י • כֵּן דִּבַּרְתָּ • יָפָה דִּבַּרְתָּ, וּבִזְמַנּוֹ דִּבַּרְתָּ. אָמַת, שְׁלֹא אוֹסִיף עוֹד רְאוֹת פָּנָיךְ (שְׁמוֹת רַבָּה).

א וַיֹּאמֶר יְיָ לְמֹשֶׁה עוֹד מִכְתָּשׁ חַד אֵינִי עַל
פְּרַעֲה וְעַל מַצְרַיִם בְּתֵר כֵּן יִשְׁלַח יְתִכּוֹן מִכָּא
כְּשִׁלְחוֹתָהּ גַּמְיָא תִּרְכָּא יְתִרִיךְ יְתִכּוֹן מִכָּא:

יא (א) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה עוֹד נִגַּע אַחֵר אָבִיא
עַל־פְּרַעֲה וְעַל־מִצְרַיִם אַחֲרֵי־כֵן יִשְׁלַח אֶתְכֶם מִזֶּה
בְּשִׁלְחוֹ כָּלָה גֵּרֶשׁ יִגְרֹשׁ אֶתְכֶם מִזֶּה:

כז"י • כָּלָה • "גַּמְיָא". "כָּלָה", כָּלִיל. כָּלְכֶם יִשְׁלַח.

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

הוֹרָג אֶת בְּנֵךְ בְּכוֹרְךָ וּבָכוֹרְךָ מִכַּת
בְּכוֹרִים צִוָּה מֵאֵת הַשֵּׁם בְּהֵר סִינִי
שִׁישְׁאֲלוּ אִישׁ מֵאֵת רַעְהוּ וּכְבֹר פְּרִשְׁתִּי
לְמָה שָׁם כְּתוּב וְשִׁאֲלָה אִשָּׁה
מִשְׁכָּנָתָה. וְכָאֵן כְּתִיב וַיִּשְׁאֲלוּ אִישׁ
מֵאֵת רַעְהוּ וְהִנֵּה פִי וַיֹּאמֶר ה' אֵל
מֹשֶׁה עוֹד נִגַּע אֶחָד וּכְבֹר אֲמַר הַשֵּׁם
זֶה לְמֹשֶׁה כִּי רַבִּים כָּכָה. וַיֹּאמֶר גֵּרֶשׁ
יִגְרֹשׁ. כְּאֲשֶׁר אֲמַר וּבִיד תִּזְקָה יִגְרֹשֶׁם
מֵאֲרָצוֹ: תוֹרָה ב

(כח) תָּמוּת. אֶתְהָ תִּהְיֶה חִיב מִיתָה
שִׁתְּמִיד בְּמַלְכוּת: תוֹרָה כט
(כט) כֵּן דִּבַּרְתָּ. כְּמוֹ כֵּן בְּנוֹת צִלְפָּחָד:
וְלֹא אוֹסִיף עוֹד רְאוֹת פָּנָיךְ. שְׁאֵנִי
לֹא אָבוֹא אֵלֶיךָ עוֹד לְעוֹלָם: תוֹרָה א
(א) וַיֹּאמֶר ה'. הִנֵּה רְאוֹי שִׁתְּהִיָּה
דְּבִקָּה בְּפִסּוּק הַזֶּה פְּרִשְׁת וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה
כֹּה אֲמַר ה' וְנִכְנְסָה בִּינֵיהֶם פְּרִשְׁת
עוֹד נִגַּע אֶחָד. וְהַשְׁעַם לְהוֹרוֹת זֶה
שְׁאֲמַר כֹּה אֲמַר ה'. וּמִתִּי נֹאמַר לוֹ.
וְזֶה נֹאמַר לוֹ בְּמִדְּבָר עוֹד. הִנֵּה אֲנִכִּי

טַפְכֶּם יִלְךְ כְּמוֹ שְׁאֲמַר לוֹ מֹשֶׁה
בְּתַחֲלָה בְּנִעְרֵינוּ וּבְנִקְנֵינוּ גִלְף: תוֹרָה כה
(כה) גַם אֶתְּהָ תִתֵּן בְּיָדֵנוּ. גַּם אֶתְּהָ
חִיב לִתֵּן בְּיָדֵנוּ זְבָחִים וְעוֹלוֹת
לְהַקְרִיב בְּעֶדְךָ: תוֹרָה כו
(כו) וְגַם. לֹא תִשְׁאֲרַל פְּרִסָּה. מֵאִיזָה
מִיָּן שִׁתְּהִיָּה מִמִּקְנֵנוּ. שְׁלֹא נִדַּע אִי זֶה
מִיָּן נִבְחַר וְכַמָּה נִקְרִיב מִמָּנוּ. וְזֶהוּ
טַעַם מַה נַּעֲבֹד: תוֹרָה כז
(כז) וַיִּחַזֶּק. כְּדִרְכָּךְ כִּי הִקְשָׁה ה' אֶת
רוּחוֹ וְאָמַץ אֶת לִבְכוֹ: תוֹרָה כח

שיעור יומי ליום רביעי ג' שבט ושנים מקרא ואחד תרגום - י' - פרשת בא

(ב) דִּבְרָנָא בְּאֶזְנֵי הָעָם וַיִּשְׁאֲלוּ אִישׁ מֵאֵת רֵעֵהוּ
וַאֲשֶׁל מֵאֵת רֵעִיתָהּ פֶּלִי־כֶסֶף וְכָלִי זֶהָב:

רש"י ◀ דְּפָר־נָא • (ברכות ז) אֵין 'נָא' אֶלָּא לְשׁוֹן בִּקְשָׁה. צִדִּיק, אֲבָרְהָם: "וְעֲבָדוּם וְעָנּוּ אוֹתָם" קִיָּם בְּהֶם, "וְאַחֲרֵי כֵן יֵצְאוּ בִּרְכוּשׁ גָּדוֹל" לֹא קִיָּם בְּהֶם.

~ נקודות משיחות קודש ~

רכוש גדול פמתנה או פתשלום

אָמַר גְּבִיָּהָ כֵּן פְּסִיסָא . . תְּנוּ לָנוּ שֹׁכֵר עֲבוּדָה שֶׁל שְׁלִשִּׁים רִבּוֹא
שֶׁשֶׁעֲבָדְתֶּם בְּמִצְרַיִם שְׁלִשִּׁים שָׁנָה וְאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה . . וְלֹא
מִצְאוֹ תְּשׁוּבָה, וְהִנֵּנוּ, שְׁבָנֵי יִשְׂרָאֵל קִבְּלוּ אֶת הָרִכּוּשׁ כְּתִשְׁלוֹם
שֹׁכֵר עַל שֶׁעֲבָדוֹם לְמִצְרַיִם.

וְעַל־פִּי־זֶה אִם הַמְצָרִים הָיוּ נוֹתְנִים לָהֶם אֶת זֶה מִצַּד עֲצָמָם, הָיוּ יְכוּלִים לַחֲשֹׁב שֶׁזֶה הָיָה בַּקֶּדֶרֶךְ מִתְּנָה וְלֹא כְּתִשְׁלוּם שָׂכָר (שִׁחְזִיבִים לְשֹׁלֵם לָהֶם), וְלָכֵן עָשָׂה הַקֶּב"ה שֶׁהַמְצָרִים יִתְּנוּ אֶת הַרְכִּישׁ בַּקֶּדֶרֶךְ מִהַשְׁאָלָה וְהַ"תְּבִיעָה" שֶׁל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל (שֶׁמִּגִּיעַ לָהֶם שָׂכָר, מִצַּד הַדִּין) וְאִזּוֹ רָאוּ הֵכֵל, שֶׁזֶה הִגִּיעַ לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל כִּי הָיוּ רְאוּיִים וְזָכָאִים לָזֶה כְּתִשְׁלוּם, וְלֹא בְּדֶרֶךְ מִתְּנָה. וְכ"ל.

(ע"פ לקו"ש כרך כא עמ' 12 ואילך - מתוך 'לקראת שבת')

דבר-נא באני העם וישאלו איש | מאת רעהו וגו' .
ובני-ישראל עשו כדבר משה וישאלו ממערים כלי-כסף וגו'
וינצלו את-מצרים: (פרשתנו יא, ב ואילך)

וְיֹשֶׁבֶת עֵינָן, רָאָה הַכּוֹנֵן בְּ"וַיִּנְצְלוּ אֶת מִצְרַיִם" הִתְהַדְּבָה לָקִים
הַהֶבְטָחָה לְאַבְרָהָם אֲכִינֹי בְּכָרִית בֵּין הַבְּתָרִים שֶׁ"וַיִּצְרָף אֶת
יֶצְעָק בְּרֹכֶשׁ גָּדוֹל", לָמָּה עָשָׂה הַקֹּדֶם שֶׁבְּנֵי יִשְׂרָאֵל יִקְבְּלוּ אֶת
הַ"רִכּוּשׁ גָּדוֹל" עַל-יְדֵי שְׂאִילָה וּבִקּוּשָׁה מֵהַמִּצְרַיִם, דְּלִקְבֹּלָהּ
הָיָה מֵתָאִם יוֹתֵר אִם הַמִּצְרַיִם הָיוּ נוֹתְנִים לָהֶם אֶת זֶה בְּדֶרֶךְ
כְּבוֹד עַל-יְדֵי נְתִינַת מַתָּנָה וְכִיּוּצָא בְּזֶה, וְלָמָּה הִצְרִיכוּ בְנֵי
יִשְׂרָאֵל לִבְקֹשׁ וּלְשַׁאֵל אֶת הַרִכּוּשׁ מֵהַמִּצְרַיִם?

וַיֵּשׁ לֹאמֹר עַל פִּי מָה דִּאִיתָא בְּסִנְהֶדְרִין (צא, א) "פַּעַם אַחַת בָּאִי
בְּנֵי מִצְרַיִם . . . אָמְרוּ . . . תָּנוּ לָנוּ כֶּסֶף וְזָהָב שְׁנִטְלָתָם מִמֶּנּוּ,

וַיְהִי י"ז יָת עָמָא לְרַחֲמִין בְּעֵינֵי מְצָרִים אֶף
גְּבֻרָא מֹשֶׁה רַב לְחָדָא בְּאַרְעָא דְּמְצָרִים
בְּעֵינֵי עַבְדִּי פִּרְעֹה וּבְעֵינֵי עָמָא :

(ג) וַיִּתֵּן יְהוָה אֶת־חֹן הָעַם בְּעֵינֵי מִצְרַיִם גַּם הָאִישׁ מִשֶּׁה גָדוֹל מְאֹד בְּאַרְצָן מִצְרַיִם בְּעֵינֵי עַבְדֵי־פַרְעֹה וּבְעֵינֵי הָעַם: ס

~ יום רביעי ג' שבט ~

וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה כְּדֵינָן אָמַר יְיָ כְּפִלְגֹּת לִילִיָּא
אֲנִי מִתְגַּלִּי בְּגוֹ מִצְרִים :

(ד) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה כֹּה אֶמַר יְהוָה כַּחֲצֵת הַלַּיְלָה אֲנִי יוֹצֵא בְּתוֹךְ מִצְרַיִם:

צֶרֶף לְכָל זֶה. כִּי פִי בַּחֲצוֹת הַלַּיְלָה
בְּאֶשֶׁר יַעֲבוֹר חֲצֵי הַלַּיְלָה הָרִאשׁוֹן
וְכֵכָה בַּחֲצֵי הַלַּיְלָה הַשֵּׁנִי. וְהָעֵד
הַנֶּאֱמָר וְיִהְיֶה בַּחֲצֵי הַלַּיְלָה וְיִתְרַד הָאִישׁ
וְיִלְפֹת. חֲצוֹת לַיְלָה אָקוּם לְהוֹדוֹת לְךָ:
וְטַעַם אֲנִי יוֹצֵא עַל הַגְּזֵרָה הַיּוֹצֵאת
מֵאֵת הַשֵּׁם: תוֹרָה ה

(ד) **בְּחֻצוֹת הַלֵּילָה.** יֵשׁ מְדַקְדָּקִים שֶׁאֵמְרוּ בְּחֻצוֹת שֵׁם הַפֶּעַל. וְהַטַּעַם בְּאֲשֶׁר יִהְיֶה חֻצֵי הַלֵּילָה בְּשׂוּהוֹ. כִּי רָצוּ לְמַוְתוֹ כְּמוֹ וַיְהִי בְּחֻצֵי הַלֵּילָה וַיִּדְוַע כִּי אֵין יָכֹלֶת בְּחֻכְס לִידַע רָגַע חֻצֵי הַיּוֹם כִּי אִם בְּטֶרֶח גְּדוֹל בְּכֵלִים גְּדוֹלִים שֶׁל יְחֻשָׁתוֹ. וְאַף כִּי חֻצֵי הַלֵּילָה שֶׁהוּא יוֹתֵר קָשָׁה. וּלְפִי דַעְתִּי אֵין

(ב) דְּבַר נָא. כָּכָר פְּרָשְׁתִּי נָא כִּי הוּא
עֲתָה: תורה ג
(ג) וַיִּתֵּן. סֵפֶר הַכְּתוּב כִּי הָשֵׁם קָיָם
מִה שֶׁהִבְטִיחַ לְמֹשֶׁה. וְנִתְּנִי אֶת חֶן
הָעַם: וְטַעַם גַּם הָאִישׁ מֹשֶׁה. כִּי הָיוּ
רַבִּים מֵהֶם מְשֹׁאֵלִים אוֹתָם מִפְּנֵי כְבוֹד
מֹשֶׁה: וּבִעֲנֵי הָעַם. עַם
מְצֻרִים: תורה ד

כמו בַּבְּחֻצוֹת הַלֵּילָה, וְאָמְרוּ שְׁאֵמֵר מֹשֶׁה: 'בַּחֲצוֹת', דְּמִשְׁמַע סְמוּךְ לוֹ, אוֹ לִפְנֵי אוֹ לְאַחֲרָיו, וְלֹא אָמַר בַּחֲצוֹת, שְׁמָא יִטְעוּ אֶצְטַגְנִינִי פְרָעָה וְיֹאמְרוּ: מֹשֶׁה בְּדַאי הוּא, אֲכָל הַקְדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא יוֹדֵעַ עֲתִיו וּרְגָעִיו, אָמַר: 'בַּחֲצוֹת'.

כִּי יֹאמַר מֹשֶׁה כֹּה אָמַר ה' • בַּעֲמִדוֹ לִפְנֵי פְרָעָה נֶאֱמָרָה לוֹ נְבוּאָה זֹה, שֶׁהָרִי מִשִּׁיבָא מִלִּפְנֵי לֹא הוֹסִיף רְאוֹת פְּנֵיו. בַּחֲצוֹת הַלֵּילָה • כִּהְחֻלַּק הַלֵּילָה. בַּחֲצוֹת, כָּמוֹ: (מלכים א יט) "בַּעֲלֹת", (תהלים קכד) "בַּחֲצוֹת אָפֶם בְּנוֹ", זֶהוּ פְּשׁוּטוֹ, לִישְׁבוֹ עַל אֶפְנֵיו, שְׁאִין 'חֲצוֹת' שֶׁם דָּבָר שֶׁל חֲצִי. וּרְבוּתִינוּ דְּרָשׁוּ: (ברכות ד)

הַיּוֹמֹת כָּל בּוֹכְרָא בְּאַרְעָא דְּמִצְרַיִם מְבוֹכְרָא דְּפְרָעָה דְּעֵתִיד לְמַתָּב עַל כָּרְסֵי מַלְכוּתָהּ עַד בּוֹכְרָא דְּאֻמָּתָא דִּי בְּתַר רִיחְקָא וְכָל בּוֹכְרָא דְּבַעֲרָא:

(ה) וּמֵת כָּל-בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבְּכוֹר פְּרָעָה הַיֹּשֵׁב עַל-פֶּסְאוֹ עַד בְּכוֹר הַשְּׂפִיחָה אֲשֶׁר אַחֲרֵהֶרְחִים וְכָל בְּכוֹר בְּהֵמָה:

הָיוּ בְּכָלֵל, וְלָמָּה לָקוּ בְּנֵי הַשְּׂפִיחוֹת? שְׂאֵף הֵם הָיוּ מְשַׁבְּדִים בָּהֶם וּשְׂמֻחִים בְּצִרְתָּם. וְכָל בְּכוֹר בְּהֵמָה • לִפִּי שֶׁהָיוּ עוֹבְדִין לָהּ. וּפְשֵׁהקְדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא הוּא נִפְרָע מִן הָאֻמָּה, נִפְרָע מֵאֱלֹהֶיהָ (מכילתא) •

כִּי עַד בְּכוֹר הַשְּׂבִי • לָמָּה לָקוּ הַשְּׂבִיִּים? כִּדִּי שְׁלֹא יֹאמְרוּ: יִרְאָתָם תִּבְעָה עַל-בִּוְנָם, וְהִבִּיֵּא פְרָעָנוֹת עַל מִצְרַיִם. מִבְּכוֹר פְּרָעָה וְגו', עַד בְּכוֹר הַשְּׂפִיחָה • כָּל הַפְּחוּתִים מִבְּכוֹר פְּרָעָה וְחֹשׁוֹבִים מִבְּכוֹר הַשְּׂפִיחָה

וַיְהִי צֻחָתָא רַבָּא בְּכָל אֶרְעָא דְּמִצְרַיִם דְּכוּתָהּ לֹא הָיָה וְדְכוּתָהּ לֹא תִסָּף:

(ו) וְהִיתָה צֻעָקָה גְדֹלָה בְּכָל-אֶרֶץ מִצְרַיִם אֲשֶׁר בָּמָהוּ לֹא נִהְיָתָה וְכָמָהוּ לֹא תִסָּף:

וְלִכְל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא יִנָּזַק כְּלָבָא לִישְׁנָה לְמִנְבַּח לְמֵאנְשָׁא וְעַד בַּעֲרָא בְּדִיל דְּתַדְעוּן דִּיפְרִישׁ יֵי בֵין מִצְרַיִם וּבֵין יִשְׂרָאֵל:

(ז) וְלִכְל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא יִחַרְץ-פֶּלֶב לִשְׁנֵי לְמֵאִישׁ וְעַד-בְּהֵמָה לְמַעַן תִּדְעוּן אֲשֶׁר יִפְלָה יְהוָה בֵּין מִצְרַיִם וּבֵין יִשְׂרָאֵל:

"מִחֻשְׁבוֹת חֲרוּץ", אָדָם חֲרִיף וְשִׁנּוֹן, (שמואל א י) "וַיֵּד חֲרוּצִים תַּעֲשִׂיר", חֲרִיפִים, סוֹחֲרִים שְׁנוּנִים. אֲשֶׁר יִפְלָה • יְבָדִיל.

כִּי לֹא יִחַרְץ פֶּלֶב לִשְׁנֵי • אוֹמֵר אֲנִי, שֶׁהוּא לִשְׁוֹן שְׁנוֹן: לֹא יִשְׁנֵן, וְכֵן (ירושע י) "לֹא חֲרַץ לִבִּי יִשְׂרָאֵל לֹאִישׁ אֶת לִשְׁוֹנוֹ", לֹא שְׁנָן. (שמואל ב ה) "אֲזַ תִּחַרְץ", תִּשְׁתַּנֵּן. (ישעיה מא) "לְמוֹדֵג חֲרוּץ", שְׁנוֹן. (משלי כא)

ח וַיִּחְתֹּן כָּל עַבְדֵּיהָ אֵלֶּיךָ לְוָתִי וַיִּבְעוּן מִנִּי לְמִימֵר פּוֹק אֶת וְכָל עָמָא דִּי עָמָה וַיִּבְתֵּר בֶּן אָפּוֹק וּנְפַק מִלֹּת פְּרָעָה בְּתַקּוּף רָגְזוֹ:

(ח) וַיִּרְדּוּ כָל-עַבְדֵּיךָ אֵלֶּיךָ וְהִשְׁתַּחֲוּוּ לִי לֵאמֹר צֵא אִתָּהּ וְכָל-הָעָם אֲשֶׁר-בְּרַגְלֶיךָ וְאַחֲרֵיכֶן אֵצֶא וַיֵּצֵא מֵעַם-פְּרָעָה בַּחֲרִי-אָף: ׀

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

וְעַל כָּמָהוּ לֹא תוֹסִיף צֻעָקָה: וְטַעַם כָּמָהוּ. שׁוּד אוֹ שָׂכָר אוֹ מְנוֹת וְהִדּוּמָה לָהֶם: תורה ז

(ז) לֹא יִחַרְץ פֶּלֶב לִשְׁוֹנוֹ. שִׁפְחִידִים כָּמוֹ לֹא חֲרַץ לִבִּי לֹאִישׁ אֶת לִשְׁוֹנוֹ. וְהַטַּעַם שִׁיְהִיָּה נּוֹבַח אוֹ נוֹשֵׁךְ. וְהִנֵּה בְּאֶרֶץ לֹא יִחַרְץ לָהֶם פֶּלֶב לִשְׁוֹנוֹ וְלִבְהֻמָּתָם. וְאֵף כִּי יִשְׁלַח מִן הַשָּׂמַיִם מִשְׁחִית לְהַכּוֹת בְּכוֹרֵיהֶם: תורה ח

(ח) וַיִּרְדּוּ. וְהִשְׁתַּחֲוּוּ לִי לֵאמֹר עַל

וְלֹא תִתְאַוּהוּ שְׂוִים בְּטַעַם. וְעוֹד אֲדַבֵּר עַל זֶה בְּתַפְלַת מֹשֶׁה. וְהִנֵּה בְּכוֹר הַשְּׂפִיחָה. כָּמוֹ בְּכוֹר הַשְּׂבִי. כִּי הַשְּׂבִיִּים שִׁפְחָה הִיא וְתִישֵׁן בְּבֵית הַבּוֹר בְּלִילָה כְּמִנְהַג הָאֲסוּרִים בְּאֲשֶׁר הַזְכִּיר יוֹסֵף כִּי שָׁמוּ אוֹתִי בְּבוֹר: תורה ו

(ו) וְהִיתָה. לֹא רָאִינוּ כְּזֹאת בְּכָל הַמִּקְרָא לֹאִמַר כָּמָהוּ לֹא נִהְיָתָה וְכָמָהוּ לֹא תוֹסִיף וְתִחַסֵּר מֵלֵת עַל וְכִכָּה הוּא אֲשֶׁר כָּמָהוּ לֹא נִהְיָתָה

(ה) הַיּוֹשֵׁב עַל כֶּסֶּא. הָרְאוּי לְשִׁכֵּת עַל כֶּסֶּא אוֹ אַחֲרָיו וְהַזְכִּיר הַנִּכְבָּד מִכָּל מִצְרַיִם שֶׁהוּא בֶּן אֲדוֹנֵיהֶם שֶׁהִכֵּל עַבְדִּים לוֹ. וְהַנִּבְחָה מִהִכָּל בְּכוֹר הַשְּׂפִיחָה שֶׁהוּא עֶבֶד: וְטַעַם אֲשֶׁר אַחֲרֵהֶרְחִים. שֶׁהוּא טוֹחֵן. כָּמוֹ וְהִי טוֹחֵן בְּבֵית הָאֲסוּרִים. וְכִבֵּר אֲמִרְתִּי כִּי הַנְּבִיאִים אֵינָם שׁוֹמְרִים הַמְּלוֹת רַק הַטַּעַמִּים. כִּי מֵלֵת הַגְּמִיאִנִי הַשְּׂקִינִי. וְזָכוֹר וְשִׁמּוֹר וְשׁוֹא וְשָׂקָר לֹא תִחַמְדּוּ

שיעור יומי ליום רביעי ג' שבט ושנים מקרא ואחד תרגום - יב - פרשת בא
 עא
 כ"י וַיֵּרְדוּ כָּל עֲבָדֶיךָ • חֶלֶק כְּבוֹד לַמַּלְכוּת, שְׁהָרִי
 בַּסּוּף, יָרַד פְּרָעָה בַּעֲצָמוֹ אֵלָיו בְּלִילָה וְאָמַר: "קוֹמֹו
 צֵאוּ מִתּוֹךְ עַמִּי", וְלֹא אָמַר לוֹ מֹשֶׁה מִתְחִלָּה: וַיִּרְדֹּת
 אֵלָיו וְהִשְׁתַּחֲוִיתָ לִּי (ובחים קב) • אֲשֶׁר בְּרַגְלֶיךָ •

ההולכים אחר עצתך והלויך. ואחרי-כן אצא •
 עם כל העם מארצך. ויצא מעם פרעה • כשגמר
 דבריו, יצא מלפניו. בחרי-אף • על שאמר לו:
 "אל תסך ראות פני".

(ט) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה לֹא-יִשְׁמַע אֵלֶיכֶם פְּרָעָה
 לַמַּעַן רְבוֹת מוֹפְתֵי בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם:

כ"י וַיֵּרְדוּ כָּל עֲבָדֶיךָ • "מוֹפְתֵי" שְׁנִיִּים, "רְבוֹת" שְׁלֹשָׁה: מַכַּת בְּכוֹרוֹת, וּקְרִיעַת יַם-סוּף וְלִנְעוֹר אֶת מִצְרַיִם.

(י) וּמֹשֶׁה וְאַהֲרֹן עָשׂוּ אֶת-כָּל-הַמּוֹפְתִים הָאֵלֶּה לִפְנֵי
 פְּרָעָה וַיַּחֲזֹק יְהוָה אֶת-לֵב פְּרָעָה וְלֹא-שָׁלַח אֶת-
 בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶצוֹ: ׀

כ"י וַיֵּרְדוּ כָּל עֲבָדֶיךָ עָשׂוּ וְגו' • כָּבֹד כָּתֹב לָנוּ זֹאת בְּכָל הַמּוֹפְתִים, וְלֹא שִׁנְאָה כָּאֵן אֲלֵא בְּשִׁבִּיל לְסִמְכָה
 לַפְּרָשָׁה שְׁלֹאחַרְיָה.

יב (א) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה וְאַל-אַהֲרֹן בְּאֶרֶץ
 מִצְרַיִם לֵאמֹר:

כ"י וַיֹּאמֶר ה' אֵל מֹשֶׁה וְאַל אַהֲרֹן • בְּשִׁבִּיל
 שְׁאֲהֲרֹן עָשָׂה וְטָרַח בַּמּוֹפְתִים כְּמֹשֶׁה, חֶלֶק לוֹ כְּבוֹד
 זֶה בַּמַּצְוָה רִאשׁוֹנָה, שְׁפָלְלוּ עִם מֹשֶׁה בַּדְּבוּר.
 בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם • (מכילתא) חוץ לַכָּרֶךְ. אוֹ אֵינֹו אֲלֵא

בתוך הכרך? תלמוד-לומר: "כצאתי את העיר
 וגו'", ומה תפלה קלה לא התפלל בתוך הכרך, לפי
 שהיתה מלאה עבודות פוככים, דבר חמור כזה, לא
 כל-שכן?.

(ב) הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם רֹאשׁ חֳדָשִׁים רֹאשׁוֹן הוּא לָכֶם
 לַחֲדָשֵׁי הַשָּׁנָה:

כ"י וַיֹּאמֶר הַזֶּה • (מכילתא. שמות רבה) הִרְאָהוּ לְבִנָּה
 בַּחֲדוּשָׁה, וְאָמַר לוֹ: בְּשִׁהְיַת מִתְחַדֵּשׁ, יִהְיֶה לָךְ
 רֹאשׁ חֹדֶשׁ. וְאֵין מִקְרָא יוֹצֵא מִיַּד פְּשׁוּטוֹ: עַל חֹדֶשׁ

ניסן אמר לו: זה יהיה ראש לסדר מנין החודשים,
 שיהא איר קרוי שני, סיון - שלישי. הנה • נתקשה
 משה על מולד הלכנה, באיזו שיעור תראה ותהיה

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

פיך. וְכָל הָעָם אֲשֶׁר. בְּרַגְלֶיךָ. שֶׁהֵם
 בְּרִשְׁוֹתָךְ שְׂאוֹלֵיכֶם אֵל הַמָּקוֹם שְׁאֲרָצָה
 כְּמוֹ וַיַּעַל בְּרַגְלָיו. וְהִנֵּה בַּעֲבוּר שְׁאֲמַר
 לוֹ אֵל תּוֹסֵף רָאוּת פָּנֶי יָצָא בְּחָרִי
 אָף: תורה ט
 (ט) וַיֹּאמֶר. כְּמִנְהַג הָעֲבָרִים כְּמִשְׁפָּט
 הַלְשׁוֹן. וּכְבָר אָמַר הָשֵׁם. וְרַבִּים
 כְּמוֹהוּ: תורה י
 (י) וּמֹשֶׁה. אַע"פ שֶׁעָשׂוּ כָּל הַמּוֹפְתִים
 הַנִּזְכָּרִים לֹא רָךְ לְבוֹ לְשַׁלְּחָם כִּי הָשֵׁם
 חֲזָקוֹ. וְהִנֵּה רָאוּי לִהְיוֹת פְּרִשְׁת וְיִהִי

השם על יד דוד. כי כמו תקון הנה
 ומוסד שיסד דוד ושלמה וככה פתוב
 באמונתם. ולא בנבואתם. והנאון אמר
 כי קבלה היתה בידם מפי משה כי
 מלך יקום ויחדש כלי שיר. וכמוהו
 לא תוציאו משא מבתיכם ביום
 השבת: תורה ב
 (ב) הַחֹדֶשׁ הַזֶּה. א"ר יהודה הפרסי
 כי ישראל היו מונים כפי שנות החמה
 כמשפט העמים הערלים וראיתו
 ושמרת את החקקה הזאת למועדה. כי

בחקצי הלילה אחר זה להיות המכות
 על הסדר רק נכנסה פרשת החודש
 הנה באמצע. להודיע איך נמלטו
 בכורי ישראל בבוא המשחית על
 המצרים: תורה א
 (א) וַיֹּאמֶר. עֵתָה הַזִּכִּיר תַּחֲלַת הַמַּצּוֹת
 שֶׁהָיוּ עַל יְדֵי מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן כִּי הֵם
 לְבָדֶם הָיוּ נִבְיְאֵי הַתּוֹרָה כִּי אַחֲרֵיהֶם
 לֹא נִתְחַדְּשָׁה מַצְוָה רַק אִם הָיְתָה
 לַצֵּרֶךְ שֶׁעָשָׂה כְּדָבָר גִּדְעוֹן וְאַלְהֵיו וְאֵל
 יַעֲלָה עַל לֶכֶד דָּבָר הַשִּׁיר שֶׁהָיָה בְּבִית

ראויה לקדש, והראה לו באצבע את הלכנה ברקיע ואמר לו: כזה ראה וקדש. וכיצד הראהו, והלא לא היה מדבר עמו אלא ביום, שנאמר: (לעיל ו) 'ויהי

ביום דבר ה'", (ויקרא ו) "ביום צוותו", (במדבר טו) "מן היום אשר צוה ה' והלאה"? אלא סמוך לשקיעת החמה נאמרה לו פרשה זו, והראהו עם חשכה.

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

שנת לכנה איננה שנה. כי ימי החריש והקציר תלויים בהליכת השמש לבדו כפי נטותה לצפון או לדרום. ולא דבר נכונה. ועתה אפשר לה. ידענו כי מהלך הלכנה בגלגל. בנקדה הידועה כנגד גלגל המזלות עד שובכה אל הנקדה בעצמה הם כ"ז יום ושלישית יום בקרוב. והנה נחשב כי התחברה עם השמש כשהיתה בנקדה הראשונה בתחלת מזל טלה והנה בשובכה אל ראש מזל טלה לא מצא השמש שם כי כבר הלך במהלכו האמצעי כ"ז מעלות כי מהלך שניהם בראיות גמורות הוא ממערב למזרח הפך התנועה העליונה. והנה הלכה הלכנה באלה המעלות שפכר הלך השמש. גם הלכה הלכנה בחלקים שהלך השמש בלכת הלכנה המעלות הנזכרות שני ימים וקרוב מחמש שעות. התחברו שניהם לסוף כ"ט יום וחצי ושני ידות שעה. וע"ג חלקים מחלקי ישראל והשנ' באמת היא לשמש לבדו. כי הוא המוליד זמני קר והם וקין וחרף שהם ד' תקופות השנה. ואז נחשב שהיתה בתחלת ראש טלה. והוא ילך בגלגלו שס"ה ימים וקרוב מרביעית יום עד שובו פעם שנית ובעבור זה נקרא שנה. והנה אין ללכנה שנה כלל. באשר אין לשמש חדש כלל. כי לא יתחדש בשמש דבר רק דבר החדוש הוא לאור הלכנה. ובעבור זה נקרא חדש. גם ירח. בעבור חדוש אור הלכנה כי אין לה אור בראיות גמורות. כי אם מהשמש. על כן לא תקדש השמש כי אם ברגע מחברתו עם הלכנה. אם היו בראש הטלה או בזנבו ולא תהיה קדרות ללכנה כי אם בהיותה לנכח השמש בלילה במקומות הנזכרים. ובעבור ששנת

בלשון פשדים רק מצאנו בלשון הקדש שנקראו ג' חדשים בדרך אחרת. ירח זיו. בירח האיתנים. בירח בול. ואם רדפנו אחר הפשט אין ירח זיו ניסן רק איז כי כן כתוב הוא החדש השני הידוע. שהוא שני לראשון לחדשי ישראל. ומלת למלך שלמה אינה דבקה עם החדש. רק עם בשנה הרביעית למלך שלמה. כי לא מצאנו בחשבון כל המלכים שיספר החדשים רק השנ' שמלך הוא. והעד שהוא שפתיב בדברי הימים בחדש השני (בשנת ארבע למלכותו). ויש לטעון על יהודה הפרסי כי כל השנים אינם שוות כי יבא להם שנוי מפאת מערכת המשרתים שירבו הגשמים או ימצטו. וימצטו או ירבה החם או הקר בכל חדש שישנה מהמנהג הידוע. על כן לא ימצא אביב בשוב השמש אל הנקדה שהיה שם בתחלת השנה שעברה שנמצא אז אביב. ויהיה בין אביב לאביב יותר משנה שלמה עם תוספת שבועים. על כן היו ישראל סומכין על האביב הנמצא בארצם באי' חדש שיהיה נמצא. כי האביב ישתנה עתו בכל הארצות כפי מרחק כל ארץ מהקו השווה. ועתה אמן לה כלל אף ע"פ שישראל בבית המקדש היו מסתכלין אל האביב לא היה עבור השנה מסור להם. כי אם לב"ד שהיה מסתפל ללכרים אחרים חוץ מהאביב. ככתוב במשנה. והנה משה לא פירש לנו בתורה איך נקבע השנים והחדשים. ואם לא נמצא אביב מה נעשה. ויש לתמה מזה תימא גדולה איך פירש דיני כל נגעי המצרע שהוא באדם אחד ולא יצמוד בכל זמן והניח דבר המוצעים שכל ישראל חייבים לשמרה בכל זמן ויש פרת על אכילת

העמים קרובה אל שנת החמה. וראו ששנים עשר פעמים תתחדש הלכנה בשנת החמה. חלקו ימי השנה על שנים עשר. וקראו לכל חלק חדש. בעבור שהוא קרוב מימות חדש הלכנה. וזאת ההספמה מהם אינה בדרך התולדות. גם הישמעאלים בעבור שמועדיהם תלויים בימי חדשי הלכנה. ותחלת החדש מליל ראות הלכנה. וראו כי י"ב חדש יש בשנת החמה לא מצאו חשבון יותר קרוב מזה. כי אין בין שני המספרים רק י"א יום. על כן שמו כל שנותיהם שנות הלכנה וכל שנה ישתנה מועד פסחם אחרונות י"א יום עד שיהיו ל"ג שנות חמה הם ל"ד שנות הלכנה כי אלה אינם על דרך התולדות. והשם צוה בתורתו לשמור מועד במועדו. כי אמר שמור את חדש האביב ועשית פסח לה. והנה אם לא ימצא אביב בחצי החדש. נעשה הפסח בחדש הסמוך אליו. וככה קרא חג השבועות חג הקציר. וסכות חג האסיף. כי הקציר והאסיף תלויים באביב. וראינו שאמר שלא נעשה פסח רק בחצי חדש הלכנה. וככה סכות. והנה צוה לשמור, ימי חדש הלכנה ויהיו המוצעים זמניהם שמורים. ומשה לא הזכיר בתורה שנספר י"ב חדש או י"ג. רק אמר בחדש שנמצא אביב בו נחל לספר. והוא יקרא ראשון בין שתהיה השנה מ"ב חדש או י"ג. וככה כתוב בחדש השני בחדש השלישי וכלם על דרך הזה. וניסן ואיז וסיון וכל שמות החדשים אינם לשון קדש כ"א לשון פשדים על כן לא תמצא במקרא כתוב אחד מהם רק בנבואת זכריה ודניאל ועזרא ומגלת אסתר שהיו בגולה. וככה הפרוש בחדש הראשון שנקרא ניסן

גמלילו עם כל כנשתא דישראל למימר
בעסרא לירחא דדין ויסבון להון גבר אמר
לבית אבא אמר לביתא:

(ג) דברו אל-כל-עדת ישראל לאמר בעשר לחדש
היה ויקחו להם איש שיה לבית-אבת שיה לבית:

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

כי השם נגע האוכלים בפסח בלא
כפתוב ואם לא נעשה במועדו למה
נגעם אחר שלא היה הפסח מקבל
לפניו. ואילו חטא חזקיהו איך התפלל
בעדם ושמע השם תפלתו וירפא העם.
ואם טען הטוען הלא החכמים ז"ל
לא הודו לו שעבר ניסן בניסן.
התשובה אמת אמרו כי מנהג כל בית
דין להסתפל בסוף חדש אדר אם הוא
צריך לעבר השנה או לא והנה חזקיהו
לא עשה כן כי (שגג) שגגה קטנה
לעבר השנה בראש חדש ובעבור כי
חדש העבור לעולם יהיה לפני החדש
הראשון ע"כ יהיה הוא לעולם ראש
לחדשים. ויהיו המועדים בחדש
השביעי ממנו. וזהו ראשון הוא לכס
לחדשי השנה. וידענו כי מצות רבות
הם בתורה זכר ליציאת מצרים והנה
ראוי זה להיות תחלת חשבון ישראל.
וככה כתוב ויהי בשמונים שנה וארבע
מאות שנה לצאת בני ישראל מארץ
מצרים בשנה הרבעית בחדש זיו הוא
החדש השני. והאמות אומרים כי אם
השנה בניה מהחדשים. הנה חדש
האביב הוא יסוד וראש. אם כן למה
תחלו מספרכם מהחדש השביעי
ותאמרו כי הוא ראש השנה.
והתשובה כבר הזכירו חכמינו ז"ל
כי ארבעה ראשי שנים הם וראינו
מפרש כי קדוש שנת היובל בחדש
השביעי בעשור לחדש. ועוד כי צנה
השם לקרא בתורה במועד שנת
השמיטה כהג הסכות למען ישמעו
ולמען ילמדו ואם תחלה שנת השמיטה
תהי' מניסן למה לא צנה לקרא בתורה
כהג המצות. והנ' חצי שנה עמדו
בטלים וכתוב וחס האסוף תקופת
השנה. ובמקום אחר הוא אומר וחס
האסוף בצאת השנה. ועוד נוכל ללמד
מדרך התורה גם מדרך התולדות

והנה התחברו מהם בכל מחזור יותר
משתי שלשיות יום. והנ' יהי' המרחק
בין חשבון מולדות מימי בראשית
ובין חשבון מולדנו היום קרוב מחצי
שנה. והנה התברר לך כי כל שנותינו
ישוב בכל המחזור שנות החמה.
וחדשינו תמיד חדשי הלכנה. וברוך
השם שהדריכנו בדרך ישרה. הנה
אתן לך ראייה מן המקרא שהמועדין
תלויין בבית דין. דכתיב ויועץ המלך
חזקיהו לעשות פסח בחדש השני
ואם היתה קבלה בידם להסתפל לזכר
האביב כאשר אמרו החולקים על
רבותינו ז"ל. למה לקח עצה לקבץ
פסח בחדש השני. והנה יראה אם
דבריהם אמת כי עשה חזקיהו שלש
רעות. האחת שלא הקריב פסח
במועדו והיה טהור. ולמה אחר זה
בעבור רוב הקהל שלא באו. ואין זה
כתוב בתורה כי אם בדברי הקבלה.
והשנית שאכל והאכיל כל ישראל
חמץ בחדש הראשון. והשלישית
שבדא מלכו לעשות חג המצות בחדש
השני שבעת ימים. וכן לא יעשה כי
השם לא צנה לעשות חג המצות
בחדש השני רק על אכילת הפסח
לילה אחד. כי כל השמאים אוכלים
מצה בחדש הראשון עם כל ישראל.
וחלילה חלילה שעשה חזקיהו רעות
כאלה. כי הכתוב דבר עליו לא סר
מכל מצות ה' זמין ושמאל. גם הוא
אמר בתפלתו זכור נא את אשר
התהלכתי לפניך והטוב בעיניך
עשיתי. והנה עתה אפרש לך דע כי
חזקיהו נועץ עם כל הקהל בהכנס
החדש הראשון שיעשו פסח בחדש
שבא אחרי בעבור רוב הקהל שלא
באו והפקנים לא התקדשו למדי.
והנה עבר השנה. והפסח שעשה פסח
ראשון היה. ובמועדו נעשה. והעד

חמץ בפסח. ועל אכילת יוה"כ. והנה
אם סמך על המולד היה לו לפרש.
אם הוא כפי המהלך האמצעי. או
כפי מולד האמתי שהוא כנגד גלגל
המזלות. שפעמים יהי' בין מולד
העבור למולד האמתי. פעם להוסיף
ופעם לגרע. קרוב מ"ד שעות.
ובעבור זה אמרו אבותינו הקדושים
פעמים בא בארקה ופעמים בא
בקצרה. וזה לא יוכל לדעת רק מי
שהוא יודע בחכמת המזלות. וזה היה
לו לפרש על איזה מקום מהארץ הוא
המולד. כי הנה בין וירושלים ובין
העיר הזאת ששמה לוק"א יותר מג'
שעות. ואם על הראייה סמך היה לו
לפרש על איזה מקום היא הראייה כי
תשתנה קשת המראה בכל מקום. כפי
רחב הארץ וכפי מרחב הלכנה מקו
המזלות. על חלוף המראה בארץ
וברחב וגבהו ושלפלתו ואורו. ואלה
הדברים צריכים פיר' ארוך. ואם לא
היה האור זף הנעשה ר"ח שני ימים
מספק. וזה לאות כי סמך על קריאת
ב"ד בכל דור ודור. והיתה קבלה
בידם שלעולם יקבע ב"ד שבע שנים
בכל י"ט שנה. שהם רל"ה חדשים
והם ו' אלפים יום תתקל"ט. גם שתי
שלשיות יום. גם תקצ"ה חלקים
ואלה הם י"ט שנות החמה בלי תוספת
ומגרעת. ואל תחוש לשעה ותפ"ה
לחשבון תקופת שמואל. וידענו כי
לא נעלם ממנו זה. רק תפש דרך
קרובה בזמנו לאנשי דורו. כי היום
יש בין תקופת האמת ותקופת קרוב
מט' ימים. ואל תתמה על זה כי הנה
אמנה הברייתא. הרוצה לידע מקום
הלכנה יחשב שנות העולם ויעשה
מהם חדשים. ויתן לכל חדש כ"ט
יום וחצי. ושתי ידות שעה שהם
תש"כ חלקים. והנה חסר ע"ג חלקים.

ז"י • דָּבְרוּ אֶל כָּל עַדְתָּ • (מכילתא) וְכִי אָהָרֹן מְדַבֵּר, וְהָלֹא כָּבֹד נֶאֱמַר: "אַתָּה תְּדַבֵּר"? – אֲלֹא חוֹלְקִין כְּבוֹד זֶה לָזֶה, וְאוֹמְרִים זֶה לָזֶה: לְמַדְנִי, וְהַדְּבֹר יוֹצֵא מִבֵּין שְׁנֵיהֶם כָּאֵלּוּ שְׁנֵיהֶם מְדַבְּרִים. דָּבְרוּ אֶל-כָּל-עַדְתָּ יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר בַּעֲשׂוֹר לַחֲדָשׁ • (מכילתא)

דָּבְרוּ הַיּוֹם, בְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ, שִׁיקְחוּהוּ בַּעֲשׂוֹר לַחֲדָשׁ. הַיּוֹם • פֶּסַח מִצְרִים מִקְחוּ בַּעֲשׂוֹר וְלֹא פֶסַח דּוֹרוֹת (פסחים צו). שָׁה לְבֵית אֲבֹתָ • (שם) לְמִשְׁפַּחָה אַחַת. הָרִי שֶׁהָיוּ מְרַבִּין, יָכוֹל שָׁה אֶחָד לְכָלֵּן? תִּלְמוּד-לוֹמַר: "שָׁה לְבֵיתָ"

(ו) וְאִם-יִמְעַט הַבֵּית מִהָיֹת מִשָּׁה וְלָקַח הוּא וְשִׁכְנוֹ הַקָּרֵב אֶל-בֵּיתוֹ בְּמִכְסַת נִפְשָׁה אִישׁ לְפִי אֲכָלוֹ תִכְסּוּ עַל-הַשָּׁה:

ד וְאִם יִזְעִיר בֵּיתָא מִלְּאִתְמַנָּאָה עַל אִמְרָא וְיִסָּב הוּא וְשִׁיכְבָּהּ דְּקָרִיב לְבֵיתָהּ בְּמִנְיָן נִפְשָׁתָא גְבֵר לְפָנִים מִיכְלָה תִתְמַנְוִין עַל אִמְרָא:

וְלִהְתַּמְעֵט, "מִהָיֹת מִשָּׁה" יִתְמַעֵטוּ, בַּעֲדֵי הַשָּׁה קַיָּם, בְּהָיֹתוֹ בְּחַיִּים, וְלֹא מִשְׁנֻשְׁחֻט (פסחים טו). בְּמִכְסַת • חֲשֹׁבֹן, וְכֵן: (ויקרא כז) "מִכְסַת הָעֶרְכָּד". לְפִי אֲכָלוֹ • הָרְאוּי לְאֲכִילָה, פָּרֹט לְחוּלָה וְזִקָּן שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְאָכַל כְּנִית (מכילתא). תִּכְסּוּ • תִתְמַנְוִין.

ז"י • וְאִם יִמְעַט הַבֵּית מִהָיֹת מִשָּׁה • וְאִם יִהְיֶה מוֹעֲטִין מִהָיֹת מִשָּׁה אֶחָד, שְׁאִין יְכוֹלִין לְאָכְלוֹ וְיִבֹּא לְיָדֵי נֹתֵר, "וְלָקַח הוּא וְשִׁכְנוֹ וְגו'", זֶהוּ מִשְׁמַעוֹ לְפִי פְשׁוּטוֹ. וְעוֹד יֵשׁ בּוֹ מִדְּרַשׁ לְלַמֵּד שְׁאֵחֶר שֶׁנִּמְנָה עָלָיו, יְכוֹלִין לְהִתְמַעֵט וּלְמַשֹּׁךְ יָדֵיהֶם הֵימָנוּ וּלְהִמָּנוֹת עַל שָׁה אֶחֶר, אֵךְ אִם בָּאֵי לְמַשֹּׁךְ יָדֵיהֶם

(ה) שָׁה תָּמִים זָכַר בֶּן-שָׁנָה יִהְיֶה לָכֶם מִן-הַכֹּבָשִׁים וּמִן-הָעִזִּים תִּקְחוּ:

וּמִן הָעִזִּים • אוֹ מִזֶּה אוֹ מִזֶּה, שְׁאֵף עֹז קָרִי שָׁה, שְׁנֵאֵמַר: (דברים יד) "וְשָׁה עִזִּים".

ז"י • תָּמִים • בְּלֹא מוּם. בֶּן שָׁנָה • כָּל שְׁנַתוֹ קָרִי "בֶּן שָׁנָה", כְּלוּמַר שֶׁנּוֹלַד בְּשָׁנָה זֹאת. מִן הַכֹּבָשִׁים

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

הַבֵּית יִהְיֶה מוֹעֲטִים. יִקַּח הוּא וְשִׁכְנוֹ: בְּמִכְסַת. חֲלָק. וְכֵן הִמְכָּס לֵה'. חֲלָק שִׁיקַח כָּל אֶחָד. וְכִמְוָהוּ ה' מִנֵּת חֲלָקִי וְכוּסִי. גַּם תִּכְסּוּ וְהִיא מִפְּעָלִי הַכָּפֹל. וְהַכָּפֹל חֶסֶד מִמֶּלֶת בְּמִכְסַת גַּם מִן הִמְכָּס. וְהִנֵּה אִמֵּר הִמְכָּס עַל מִשְׁקַל וּמִמֶּר לִיּוֹלָדָתוֹ. שְׁהוּא מִפְּעָלִי הַכָּפֹל: תוֹרָה ה

(ה) שָׁה תָּמִים. שִׁיחָה בְּלֹא מוּם. גַּם שָׁה יִקְרָא כָּל א' מִשְׁנֵי הַמִּינִים שֶׁשֵּׁם הַצֹּאן כּוֹלֵלִם וְכֵכָה שָׁה כְּשִׁבִים וְשָׁה עִזִּים. א"ר מִשָּׁה בֶּן עֲמֶרֶם הִפְרָסִי כִּי הִשָּׁה חַיִּיב פֶּסַח מִצְרִים. וּבִאָרְךְ יִשְׂרָאֵל שָׁה אוֹ פֶר. וְרֹאֲיָתוֹ וְזִבְחָת פֶּסַח לֵה' אֱלֹהֶיךָ צֹאן וּבָקָר שֶׁהוּא פֶסַח דּוֹרוֹת וְלֹא דָבָר נִכְוָנָה. כִּי כָּל פֶּסַח דּוֹרוֹת הוּא זָכַר לְפֶסַח מִצְרִים וְאֵין רְאוּי לְשִׁנוֹת. רַק וְזִבְחָת פֶּסַח לֵה' אֱלֹהֶיךָ צֹאן חַיִּיב. וּבָקָר לְשִׁלְמִים לְאָכֹל בְּחַג מִבְּשָׁל בְּמִים. וְכִמְוָהוּ וְשִׁמְחָת בְּחַגְדָּ אֶתָּה וּבִנְךָ וּבִתְךָ. אֶתָּה

וְכֵן אִמֵּר וּבִיּוֹם שִׁמְחָתְכֶם וּבְמוֹעֲדֵיכֶם וּבִרְאֵשֵׁי חֲדָשֵׁיכֶם וּתְקַעְתֶּם בַּחֲצוֹצְרוֹת. כִּי הוּא תַחֲלַת הַשָּׁנָה. וְאֶנְחֵנוּ לֹא נִגִּית דְּבָרֵי רַ"ל בַּעֲבוּר סְבֻרוֹתֵינוּ. כִּי הֵם אִמְרוּ כִּי בְּכָל חֹדֶשׁ יִתְקַעוּ בַּחֲצוֹצְרוֹת וְהוּא הַנִּכּוֹן. לוֹמַר חֹדֶשׁ אוֹ רֹאשׁ חֹדֶשׁ. וְכָתוּב עַד חֹדֶשׁ יָמִים. שִׁטְעָמוּ שִׁימְלֹאוּ יָמֵי הַחֹדֶשׁ שָׁלוֹ: תוֹרָה ג

ג) דָּבְרוּ אֶל כָּל עַדְתָּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. כִּי כָּל בְּנֵי מִצְרָיִם חִיבִים: וְיִקְחוּ לָהֶם. מִי שֵׁשׁ לָהֶם מִמְּקָנָהוּ כִּי מִקְנֵה רֶב הִיָּה לָהֶם אוֹ יָקֵנוּ. וְיִפְתָּ אִמֵּר כִּי מִיּוֹם הַעֲשׂוֹר יַחֲלוּ לְהִכִּין הַשָּׁה יוֹם י"ד רַק לֹא יִדְעֻנוּ אִם זֶה מִצְוָה לְדוֹרוֹת אוֹ עַל פֶּסַח מִצְרִים: שָׁה לְבֵית אֲבֹתָ. אִם הֵם מוֹעֲטִים: שָׁה לְבֵיתָ. אִם הֵם רַבִּים וְאֶחֶר שְׁאִמֵּר שָׁה לְבֵיתָ אֲבֹתָ אִמֵּר שָׁה לְכָל בֵּית וּבֵית וּבִתְחַלַּת זֶה הַסֶּפֶר פִּרְשְׁתִּי בֵּית: תוֹרָה ד

ד) וְאִם יִמְעַט הַבֵּית מִהָיֹת מִשָּׁה. מִהָיֹת מַעֲט מַאֲכִילַת הַשָּׁה. כִּי אֲנִשִּׁי

שְׁאִמֵּר בַּתְחִלָּה לֹא תִתְרַעַו וְאֶחֶר בֶּן וְלֹא תִתְקַצְרוּ. כִּי הִזְרִיעָה סְמוּכָה לְתַשְׁרִי לֹא לְנִיֶּסֶן. וְעוֹד אִם שִׁמְנוּ תַחֲלַת הַשְּׂמִטָּה נִסָּן מִי שֶׁזָּרַע בְּשָׁנָה ה' לֹא יִקְצֹר בְּשָׁנָה ה"ז. כִּי הִקְצִיר אֶחֶר נִסָּן הוּא וּכְבֹר נִכְנָסָה שְׁנַת הַשְּׂמִטָּה. גַּם לֹא יִזְרַע בְּשָׁנַת הַשְּׂמִטָּה. וְהִנֵּה כִּי דְבָרֵי חֲז"ל הֵם נְכוּנִים: רֹאשׁ חֲדָשִׁים. א"ר מִשָּׁה הִפְהִן אֵין צָרִיךְ לוֹמַר רֹאשׁ חֹדֶשׁ. רַק חֹדֶשׁ לְבָדוֹ. כִּי הִטְעַם יוֹם חֲדוּשׁ אוֹר הַלְבָּנָה. וְכֵן כְּתִיב חֹדֶשׁ וְשִׁבְתָּ. חֲדָשִׁים וּמוֹעֲדֵיכֶם. מִדֵּי חֹדֶשׁ בְּחֻדְשׁוֹ. וְאַחֲרֵים טַעֲנוּ עָלָיו א"כ לָמָּה אִמֵּר בְּחֻדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי בְּאֶחָד לַחֲדָשׁ. וְהוּא הַשִּׁיב לְהַסִּיר הַסֶּפֶק גַּם טַעֲנוּ עָלָיו וּבִרְאֵשֵׁי חֲדָשִׁים. וְהוּא הַשִּׁיב כִּי עַל חֹדֶשׁ נִסָּן יִדְבֹר בְּכָל שָׁנָה. כִּי נִסָּן לְבָדוֹ הוּא רֹאשׁ חֲדָשִׁים. וְשִׁאֲלוּהוּ א"כ מַה קָּרָבֵן שְׁאֵר הַחֲדָשִׁים. וְהוּא הַשִּׁיב כִּי שֵׁם כְּתוּב זֹאת עוֹלַת חֹדֶשׁ בְּחֻדְשׁוֹ לַחֲדָשִׁי הַשָּׁנָה בְּפִרְשָׁה עֲצָמָה.

(ו) וְהָיָה לָכֶם לְמִשְׁמֶרֶת עַד אֲרֻבָּעָה עֶשְׂרֵי יוֹם לַחֹדֶשׁ הַזֶּה וְשַׁחֲטוּ אוֹתוֹ כָּל קָהָל עַדְת־יִשְׂרָאֵל בֵּין הָעֲרֻבִים:

כוכבים "וקחו לכם" צאן של מצוה. ושחטו אותו וגו' • וכי כלן שוחטין? אלא מכאן, ששלוחו של אדם כמותו (מכילתא. קידושין מא) • קהל עדת ישראל • קהל ועדה וישראל. מכאן אמרו: פסחי צבור נשחטין בשלש כתות, זו אחר זו. נכנסה פת ראשונה, ננעלו דלתות העזרה וכו', כדאיתא ב'פסחים' (דף סד) • בין הערבים • משש שעות ולמעלה קרוי בין הערבים, שהשמש נוטה לבית מבוא לערב, ולשון "בין הערבים" נראה בעיני, אותן שעות שבין צריבת היום לצריבת הלילה. צריבת היום בתחלת שבע שעות מפי יגטו צללי ערב, וצריבת הלילה בתחלת הלילה. 'ערב', לשון נשף ונשף, כמו: (ישעיה כד) "ערכה כל-שמחה".

נשי • והיה לכם למשמרת • זהו לשון בקור, שטעון בקור ממום ארבעה ימים קדם שחיטה. ומפני מה הקדים לקיחתו לשחיטתו ארבעה ימים, מה שלא צוה בן בפסח דורות? היה רבי מתא בן חרש אמר: הרי הוא אמר: "ואעבר עליך ואראך והנה עתך עת דדים", הגיעה שבוועה שושבעתי לאברהם שאגאל את בניו, ולא היו בידם מצות להתעסק בהם כדי שיגאלו, שנאמר: (שם) "ואת ערם ועריה", ונתן להם שתי מצות: דם פסח ודם מילה שמלו באותו הלילה, שנאמר: (שם) "מתבוססת בדמיו", בשני דמים, ואמר: (זכריה ט) "גם-את בדם-בריתך שלחתי אסיריך מבואר אין מים בו", ושחטו שטופים בעבודת-כוכבים, אמר להם: "משכו וקחו לכם", "משכו" ידכם מעבודת-

נקודות משיחות קודש ~

יאמרו, הממו וערכבו פתאום וטרד ועתו". ואף כאן: מפני שבני ישראל היו שטופים באילולים, לא היה די בפעלה חד-פעמית כדי לנתק אותם מעבודה זרה, אלא היה צריך בארבעה ימים של ישוב הדעת לפני פעלה זו.

(לקוטי שיחות כרך טז עמ' 114)

ומפני מה הקדים לקיחתו לשחיטתו ארבעה ימים (נשי"י יב, ו) ארבעה ימים הם משך הזמן הנדרש לאדם לקבל החלטה מתוך מתינות וישוב הדעת. וכפי שפרש רש"י לגבי העקדה, שהקדי"ה הראה לאברהם את הר המוריה רק ביום השלישי למסעו (שהוא היום הרביעי מאז הצווי על העקדה) "כדי שלא

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

ולא נתן טעם למה ערבים שנים. והנה כתוב ובהעלאת אהרן את הנרות בין הערבים. ואין ספק כי בשקוץ השמש ידליק את הנרות. וכאשר חפשונו זאת המלה מצאנו כי יקרא רגע בין הערבים ערב. כי כן כתוב בין הערבים תאכלו בשר. ושם כתוב בתת ה' לכם בערב בשר לאכול. ובהדלקת הנרות כתוב יצרף אותו אהרן ובניו מערב עד בקר. וכתוב עולות לה' לבקר ולערב וכתוב ואת הכבש השני תעשה בין הערבים. והנה על הפסח שכתוב בו בין הערבים. מצאנו שם תזבח את הפסח בערב כבא השמש מועד צאתך ממצרים כפי' כבא השמש לצד מערב. ואין זה

חביב ובנוי ובתוך רשות. והעד שכתוב בדברי הימים ששחט יום ארבעה עשר כבשים ופרים. ושם כתוב הכבשים לפסחים והפרים לשלמים בשלו אותם בידים ובסירו' רק לבד הצאן בשלו באש כמשפט. א"ר ישועה כי יש הפרש בין בן שנה ובין בן שנתו. כי בן שנה עלתה לו שנה וכן שנתו כמשמעו. והנה בקרבן הנשיאים נבש אחד בן שנתו. ובאחרונה כתוב כבשים בני שנה: תורה ו

(ו) והיה לכם למשמרת. שישמרנו כל אחד בביתו: בין הערבים. מלה קשה. ורבינו שלמה אמר כי רגע נטות השמש מחצי היום לצד מערב.

(ז) וְלִקְחוּ מִן־הָדָם וְנָתְנוּ עַל־שְׁתֵּי הַמְּזוּזֹת וְעַל־
הַמַּשְׁקוֹף עַל הַבָּתִּים אֲשֶׁר־יֹאכְלוּ אֹתוֹ בָּהֶם:

חֲבֻטָּה, כְּמוֹ: (ויקרא כח) "קול עֲלֶה נִדְף" טַרְפָּא
דְּשִׁקְיָא, "חֲבֻרָה" מִשְׁקוּפִי. עַל הַבָּתִּים אֲשֶׁר
יֹאכְלוּ אֹתוֹ בָּהֶם • וְלֹא עַל מַשְׁקוֹף וּמְזוּזוֹת
שֶׁבִּיטָה הִתְּכֵן וּבִיטָה הִתְּכֵן, שְׂאִין דְּרִין בְּתוֹכָן.

כִּי־יִי וְלִקְחוּ מִן הַדָּם • זו קבלת הדם. יכול ביד?
תלמוד-לומר: "אֲשֶׁר בִּסְף". הַמְּזוּזוֹת • הם
הַקּוֹפּוֹת אַחַת מִכָּאן לַפֶּתַח וְאַחַת מִכָּאן.
הַמַּשְׁקוֹף • הוּא הָעֵלְיוֹן שֶׁהַדֶּלֶת שׁוֹקֵף עָלָיו
בְּסוּגְרִין אוֹתוֹ, לִינִט"ל בְּלַע"ז. וְלִשׁוֹן שִׁקְיָה –

(ח) וְאֹכְלוּ אֶת־הַבָּשָׂר בַּלֵּילָה הַזֶּה צִלִּי־אֵשׁ וּמַצּוֹת
עַל־מְרִירִים יֹאכְלֵהוּ:

כִּי־יִי אֶת הַבָּשָׂר • וְלֹא גִידִים וְעַצְמוֹת (מכילתא, פסחים פג) • עַל מְרִירִים • כָּל עֹשֶׂב מִן הַנֶּקֶד מְרֹר, וְצֹמֶם לֹאכֵל
מְרֹר, זָכָר לְ"וַיִּמְרְרוּ אֶת חַיֵּיהֶם".

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

לְדַרְכָּם וּסְגֻרָה כָּל אֶחָד שֶׁעָרַח כִּי
הַמַּצִּירִים חֲשִׁבוּ שֶׁיִּשְׁוּבוּ. רַק הַשֹּׁמֵעַ
לְהִיטּוֹת הָדָם עַל הַמַּשְׁקוֹף לְהִיטּוֹת כֶּפֶר
בְּעַד כָּל הָאוֹכֵל בְּבֵית וְיִהְיֶה סִימָן
לְמַשְׁחִית שִׁירָאָנוּ. כִּדְרָךְ וְהַתּוֹנִית תּוֹ:
וּמִלַּת בָּתִּים. מִשְׁנָה בְּדִקְדוּקָה. כִּי יֵשׁ
דְּגִשׁ אַחֵר קָמֵץ גָּדוֹל וְאֵין זֶה מִשְׁפָּט
הַלְשׁוֹן. רַק אִם הִיָּה הַקָּמֵץ חֲסָף כְּמוֹ
רְנוֹ שְׁמִים. אוֹלֵי הִיָּה כֵּן בְּעִבּוֹר חֲסָרוֹן
יִי"ד בֵּית שְׁלֹא תִתְעַרֵּב זֹאת הַגִּוְרָה
עִם גִּוְרַת עֲשֻׁרַת הַבָּתִּים חֲמֹר שֶׁהוּא
פֶּתַח. לִשׁוֹן רַבִּים מִן הָאִיפָה וְהַבֵּית.
וּמִלַּת עַל הַבָּתִּים יוֹרְנוּ כִּי הִיא מְלַעֵל
הַפֶּךְ הַמִּנְהֶג: תורה ח

(ח) עַל מְרִירִים יֹאכְלֵהוּ. אָמַר אֶחָד
מִחֲכָמֵי סְפָרַד. יָדוּעַ כִּי הַלֵּילָה תִּגְבֹּר
בְּאַרְצֵן מַצִּירִים בְּעִבּוֹר מִיָּמֵי הַיָּאוֹר
וּבְעִבּוֹר שְׁלֹא יִרָד שֶׁם גֶּשֶׁם כִּי הָאִוִּיר
הוּא לֹחַ תְּמִיד. ע"כ מִנְהֶגֶם הִיָּה לֹאכֹל
בְּכָל שְׁלַחָנָם מִיָּמֵי מְרִירִים רַבִּים
מַעֲשִׂיָּים וְחֲרָדֵל וְאַפִּי לֹא יִהְיֶה לְמַצִּיר
אֶלָּא פֶתַח לְבָדָה לְעוֹלָם הַמְּרִירִים יִהְיֶה
עַל שְׁלַחָנוֹ לְטַבֵּל בּוֹ הַפֶּתַח כִּי הֵם
רְפוּאָה לְאוֹיֵב וְאַנְחָנוּ נִסְמָךְ ע"ד
קְדַמּוֹנָנוּ ז"ל שֶׁפָּרְשׁוּ לָנוּ כִּי הַמְּרִירִים
זָכָר לְוַיִּמְרְרוּ אֶת חַיֵּיהֶם: תורה ט

כִּי הַשֹּׁמֵעַ נִטָּה לְצַד מַעֲרָב. וְהַזְכִּיר
הַכְּתוּב בֵּין הָעַרְבִים שָׂרָב הַפְּסָחִים
אִז הָיוּ נִשְׁחָטִים שָׁם. וְהוּא סוֹף הַזְּמַן
שֶׁלֹּא יַעֲבֹר עַד עֲרִיכַת אוֹר
הַשֶּׁמֶשׁ: תורה ז
(ז) עַל שְׁתֵּי הַמְּזוּזוֹת. שֶׁל פֶּתַח הַבֵּית.
וְעוֹד יִפָּרֵשׁ מִשָּׁה אֵיךְ יִקְחוּ אֶת הָדָם.
וּמִלַּת מַשְׁקוֹף. מַגִּנֶּרֶת חִלּוֹן וְיִשְׁקָף.
וְזֶה הַמַּשְׁקוֹף הוּא עַל פֶּתַח הַבֵּית.
וְכֵכָה מִנְהֶג כָּל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. כִּי
מִנְהֶג הָעֲרָלִים לֹא הִיָּה כְּמִנְהֶג
הַמַּצִּירִים וְאַפִּי בְּמַאֲכָלֵהֶן כְּמוֹ פֶתַח
אוֹתָהּ פֶתִים. וְכֵכָה תִּכְשִׁיטִי הַנָּשִׁים
לְשׁוֹם נָגַם בְּאַף וּבְאֵזָן. וְכָל אֲשֶׁר
הַזְכִּיר יִשְׁעִיָּהוּ עַל בְּנוֹת צִיּוֹן. וְכֵכָה
אֵין בֵּית לָהֶם כִּי אִם בְּחֶצֶר הָאֲחֵת
יִקְרָא פֶתַח הַבֵּית. וְהַחֲצִיזוֹן שֶׁעַר
הַחֶצֶר. וְרַבִּים אָמְרוּ כִּי נִתְּנָה הָדָם
עַל הַמַּשְׁקוֹף וְעַל שְׁתֵּי הַמְּזוּזוֹת
לְהִרְאוֹת שִׁשְׁחָטוֹ תוֹעֵבַת מַצִּירִים
בְּפִתְחָהּ כִּי כָּבֵד נָפַל פִּתְחָהּ עָלֵיהֶם
וְלֹא יִפְחָדוּ שִׁשְׁחָלוֹם. וְאֵלוֹ הִיָּה כֵּן
הִיָּה זֶה בְּשֶׁעַר הַחֶצֶר. וְהִנֵּה לֹא הוֹשֵׁם
הָדָם כִּי אִם בְּסֶתֶר שֶׁסְּגֹרָה שֶׁעַר הַחֶצֶר.
וְהֵם שִׁחָטוּ בֵּין הָעַרְבִים שְׁלֹא יִרְאֶה
אָדָם שֶׁהוּא סְמוּךְ לַלֵּילָה וְאִישׁ לֹא
יֵצֵא מִפֶּתַח בֵּיתוֹ עַד בִּקְרָה שֶׁהִלְכוּ

שָׁם. וּבְעִבּוֹר זֶה אָמַר עַד הָעַרֵב
הַשְּׁלִישִׁי. וְעַתָּה אָשׁוּב לְפָרֵשׁ דַּע כִּי
מִשְׁקֵל עַרְבִים לְעוֹלָם נוֹפֵל עַל מִשְׁקֵל
שָׁנִים. כְּמוֹ אֲבָנִים. וְכַמּוֹהֵוּ לְחֻזְתֵּימִם.
וְכֵכָה דְרָכִים. וְהַעֲדָה יוֹלֵד בְּאַחַת. וְכֵכָה
שְׁמִים. כִּי הֵם שְׁנֵי סְדָנֵי הַגִּלְגָּל שֶׁהֵם
כְּמוֹ מַסְמְרוֹת נְטוּעִים. שֶׁעָלֵיהֶם
מִשְׁעָנוֹת הַגִּלְגָּל. וְכֵכָה לְנִטְעַ שְׁמִים.
וּבְכָר פֶּרֶשׁתִּי בְּסֶפֶר הַשֵּׁם הַנִּכְבָּד כִּי
שְׁמִים מְגֻזְרֵת שֶׁם יִשָּׂר נִכַח עֲמוֹ. רָמַז
לְשָׁנֵי מְקוֹמוֹת וְהִנֵּה יֵשׁ לָנוּ שְׁנֵי עַרְבִים
הָאֶחָד עֲרִיכַת הַשֶּׁמֶשׁ וְהוּא עֵת בִּיאָתוֹ
תַּחַת הָאֶרֶץ. וְהַשְּׁנִי בִיאַת אוֹרוֹ הַנִּרְאָה
בְּעִבְרִים. וְהִנֵּה יֵשׁ בִּינֵיהֶם קְרוֹב מִשְׁעָה
וְשִׁלִּישׁ שְׁעָה. אִז יָבֹא בַעַל קָרִי אֶל
הַמִּחְנָה וְיִדְלִיק אֶתְּרוֹ אֶת הַנֵּרוֹת אָמַר
הַגָּאֹן רַב סְעִדְיָה ז"ל מִדַּת מִזְבֵּחַ
הָעוֹלָה חֲמֵשׁ אֲמוֹת אֶרֶץ וְחֲמֵשׁ אֲמוֹת
רָחֹב. וּבְמִדַּת הַזֹּאת לֹא יַעֲמִדוּ כִּי אִם
כִּהְנִים מוֹעֲטִים שֶׁהֵם זִוְרָקִים דְּמִי
הַפְּסָחִים קֹדֶם שִׁיִּקְרָשׁוּ. וְהִנֵּה בִימֵי
יִאֲשִׁיָּהוּ שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל מוֹעֲטִים לֹא
יָכְלוּ הַכֹּהֲנִים לְזִרֵק דְּמִי הַפְּסָחִים
וְהַשְּׁלֵמִים שֶׁשִּׁחָטוּ לְזִרְקָם לְשִׁעָה
וְשִׁלִּישׁ שְׁעָה. וְאֵף כִּי בִּהְיוֹת כָּל
הַשְּׁכִטִּים בְּאַרְצָם. וְהִנֵּה הִיָּה קִבְלָה
שֶׁחִלּוֹ לְשִׁחּוֹת מִהֲרַגַע שִׁתְּכַבֵּר לְאָדָם

(ט) אֶל־תֹּאכְלוּ מִמֶּנּוּ זֶה וּבִשְׁל מִבִּשָּׁל בָּמִים כִּי
אִם־צִלִּי־אֵשׁ רֹאשׁוֹ עַל־כְּרָעָיו וְעַל־קִרְבּוֹ:
ט לא תיכלון ממה פד חי ואף לא בשלא
מבשל במיא אלהן טוי נור רישה על
כרעויה ועל גוה:

ממנו כי־אם צלי אשׁ. ראשו על כרעיו • צולוהו
כלו כאחד עם ראשו ועם כרעיו ועם קרבו, וכני
מעיו נותן לתוכו אחר הדחתן (שם עד). וישון "על
כרעיו ועל קרבו", כלשון (לקמן יג) "על צבאותם",
כמו בצבאותם – כמות שהן, אף זה כמות שהוא,
כל בשרו משלם.

זשׁ אל תאכלו ממנו נא • שאינו צלוי כל צרכו,
קוראו 'נא' בלשון ערבי. ובשל מבשל • כל זה
באזהרת "לא תאכלו" (שם פא). במים • מנין לשאר
משקין? תלמוד-לומר: "ובשל מבשל", מפל־מקום
(שם). כי אם־צלי־אשׁ • למעלה, גזר עליו ב'מצות
עשה', וכן הוסיף עליו 'לא תעשה', אל תאכלו

(י) וְלֹא־תוֹתִירוּ מִמֶּנּוּ עַד־בֹּקֶר וְהַנֹּתֵר מִמֶּנּוּ עַד־
בֹּקֶר בָּאֵשׁ תִּשְׂרְפוּ:
י ולא תשאירו ממה עד צפרא ודישתאר ממה
עד צפרא בנורא תוקדון:

ועוד מדרש אחר: למד שאינו נשרף ב'יום טוב'
אלא ממחרת, וכך תדרשנו: והנותר ממנו בבקר
ראשון, עד בקר שני תעמד ותשרפנו.

זשׁ והנותר ממנו עד בקר • מה תלמוד-לומר
"עד בקר" פעם שניה, ליתן בקר על בקר, שהבקר
משמעו משעת הגז החמה, ובא הכתוב להקדים
שאסור באכילה מעלות השחר, זהו לפי משמעו.

(יא) וְכָכָה תֹּאכְלוּ אֹתוֹ מִתְּנִיכֶם חֻגְרִים נְעִלִיכֶם
בְּרִגְלֵיכֶם וּמִקְלַכֶּם בִּידְכֶם וְאִבְלֵתֶם אֹתוֹ בַּחֲפוּזָן
פֶּסַח הוּא לַיהוָה:
יא וכדין תיכלון יתה חרציכון יהון אסירין
מסגיכון ברגליכון וחטריכון בידיכון
ותיכלון יתה בבחילו פסחא הוא קדם יי:

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

מבשלים. והמה חכמים מחכמים
וככה יאמר ליחיד חכם מחכם. ברוך
וימברך. והפרש יש בין בדיקת הלשון
בין חכם למחכם וככה בין בשל
ומבשל כאשר פירש: ראשו על כרעיו
ועל קרבו. כמו עם וכן ויבואו
האנשים על הנשים. והראש והכרעים
יחץ. במים כמשפט: תורה י
(י) והנותר ממנו. אם יהיה אגוס
שלא היה יכול לאכול חלקו. ונפת
אמר על העצמות. ואינו נכון כי לא
דבר הכתוב רק על הוזה. וטעם וככה
תאכלו אותו. פסח מצרים לבדו
והמינים אשר בארגל עושים ככה
היום זכר ליציאת מצרים. ואלה תועי
רוח פלם ילכו יום חמשה עשר
מארצם זכר ליציאת מצרים: תורה יא
(יא) ומקלכם בידכם. לנהוג
החמורים. כמו ויך את האתון במקל
וטעם בחפזון שלא יתעכבו וימהרו

יחיתיו המים ישימו סיר הבשר עם
מים קרים על המים הרותחים וככה
יתבשל הבשר וזה המאכל מועיל
יותר מכל המאכל אשר יהיה קרוב
אל האש והנני הכותב מוסיף על
דברי זה החכם כאשר שמעתי מפיו.
ובשל שם התאר על משקל כבד וקן.
וככה זה ובשל. כי הבית קמו"ץ
והשי"ן רפה ואינו שם הפעל. על
דרך כי כבד אכבדך. הכה תכה. כי
לעולם לא יבא שם הפעל בהתחברו
רק על לשון עבר או עתיד. כמו דבר
ידבר. הקדש הקדשתי. רק להתחבר
שם הפעל עם פעל. ופעול לא יבא
והנה זה בשל כמו כבד. ולנקבה
הזרוע בשלה. ואל תתמה מה צרך
לומר שג' הענגנים בשל ומבשל כי
שני בשולים הם כמו שפרש. האחד
להכניס כלי שהבשר בתוכו בתוך כלי
המים הרותחים. ולרבים בשלים

(ט) נא. י"א כאשר הוא עתה שהבשר
חי. ובדרך הזאת לא מצאנו בכל
המקרא ואחרים אמרו כי הוא מגזרת
כי הניא אביה אותה. והטעם שבו.
ואין זה נכון כי אחר כן אמר ועצם
לא תשברו בו. והנכון בעיני שאין
לו חבר במקרא. ופרושו הפך מבשל
והוא שנקרא חי כמו לא אקח ממך
בשר מבשל כי אם חי. וכבר אמרתי
כי רוב לשון ערבי דומה ללשון
עברית. והבשר החי נקרא בלשון
ערבי ני"י ואותיות אהו"י מתחלפים
להם בלשונם כמו בלשוננו: ובשל.
שם התאר. ופרושו שהוא מבשל
במים. כי גם צלי אש יקרא מבשל.
בדכתיב ובשלת ואכלת. ובשלו את
הפסח באש כמשפט. ויתכן להיות
ובשל מבשל כמאכל המלכים על דרך
המשקיות. כי ישימו על האש כלי
נחשת רחב וימלאו חציו מים וכאשר

יִשְׂרָאֵל מִבֵּין בְּתֵי מִצְרַיִם וְקוֹפֶצַן מִמִּצְרַיִם לְמִצְרַיִם,
וְיִשְׂרָאֵל אֲמַצְעֵי נִמְלֹט, וְאַתֶּם עֲשׂוּ כָל עֲבוֹדוֹתֵי וְשֵׁם
שָׁמַיִם. (דְּבָר אַחֵר) דִּרְךָ דְּלוּג וְקִפְצָה, וְכָר לְשִׁמּוֹ
שְׁקָרֵי פֶסַח, וְגַם פֶּסֶק"א לְשׁוֹן פְּסִיעָה.

"נַעֲלִיכֶם" – על הָאָדָם לַעֲזוֹר וּלְסַעַד לְאִנְשֵׁים שְׂאֵתָם הוּא בָּא בְּמַנְעָה. וּבִאפֶן כָּלְלִי יוֹתֵר – לְהַכְנִיס אֲלֵהֶם וּקְדֻשָּׁה בְּכָל סִבִּיבָתוֹ. עֵינָן זֶה נִרְמֶז בְּ"נַעֲלִים", שֶׁהִרִי עַל-יְדֵי הַרְגֵל בָּא הָאָדָם בְּמַנְעָה עִם הָאֲדָמָה.

"מִמָּלְכֶם" – אָדָם חִיב לְהִשְׁפִּיעַ גַּם עַל הַחֵלֶק בְּעוֹלָם שִׁרְחוּק מִמֶּנּוּ, שְׂאִינוּ מִסְגָּל לְהַגִּיעַ אֵלָיו, שֶׁהִרִי "חִיב אָדָם לומר בְּשִׁבְלֵי נִבְרָא הָעוֹלָם". דָּבָר זֶה נִרְמֶז בְּ"מִמָּלְ", שֶׁנָּן אָדָם מִשְׁתַּמֵּשׁ בְּמִקְּלָל כְּדִי לְהַגִּיעַ לְדָבָר שְׂאִינוּ יְכוֹל לְהַגִּיעַ אֵלָיו בְּדָרוֹ.

(יב) וְעַבְדִּי בְּאֶרֶץ־מִצְרַיִם בְּלִילָה הָזֶה וְהִפִּיתִי כָל־
בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם מֵאָדָם וְעַד־בְּהֵמָה וּבְכָל־אֱלֹהֵי
מִצְרַיִם אֲעֹשֶׂה שְׁפָטִים אֲנִי יְהוָה:

ג"כ • וְעַבְרָתִי • בְּמֶלֶךְ הָעוֹבֵר מִמָּקוֹם לְמָקוֹם, וּבַהֲעֵבְרָה אַחַת וּבְרֹגַע אֶחָד בְּלֵן לֹזְקִין (מכילתא) • כָּל בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם • אֵף בְּכוֹרוֹת אֲחֵרִים וְהֵם בְּמִצְרַיִם. וּמִזֵּיִן אֵף בְּכוֹרֵי מִצְרַיִם שֶׁבְּמִקְוֹמוֹת אֲחֵרִים? תַּלְמוּד לֹא מֵר: (תהלים קלז) "לִמְכָּה מִצְרַיִם

(ג) וְהָיָה הָדֶם לָכֶם לְאֹת עַל הַפֶּתִים אֲשֶׁר אֲתֶם שָׂם וּרְאִיתִי אֶת-הָדֶם וּפִסַּחְתִּי עֲלֵיכֶם וְלֹא-יִהְיֶה בְכֶם גִּגֹּף לְמִשְׁחִית בַּחֲכָתִי בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם:

כִּי־אֵלֹהִים הָיִיתָ וְהָיָה הָדָם לְכֶם לְאֹת • לְכֶם לְאֹת" וְלֹא לְאַחֵרִים לְאֹת. מִכָּאן, שְׁלֹשׁ נִתְּנוּ הָדָם אֶלָּא מִבְּפָנִים. וְרֵאִיתִי אֶת הָדָם • הַכֹּל גְּלוּי לְפָנָיו, אֲלֵא אָמַר

לְאָכְלוּ לִפְנֵי בּוֹא רִגְעַ הַמַּשְׁחִית
שִׁיפְסַח הַשֵּׁם עַל הַפֶּתַח עַל כֵּן כָּזָה
הַשֵּׁם לְהִיּוֹתוֹ צָלִי אֵשׁ לְהַתְבַּשֵּׁל
מִהָרָה. וְכֵן אָמְרוּ אֲבוֹת הַקְּדוֹשִׁים אֵינוֹ
נֶאֱכָל אֶלָּא עַד חֲצוֹת. וְאֵינוֹ נֶאֱכָל
אֶלָּא צָלִי: תּוֹרָה יב

(מכילתא). הרי שהיה מצרי בביתו של ישראל, יכול ימלט? תלמוד-לומר: "ולא יהיה בכם נגף", אבל הונה במצרי שבבתיכם. הרי שהיה ישראל בביתו של מצרי, שומע אני ילקה כמותו? תלמוד-לומר: "ולא יהיה בכם נגף".

אומר: כל 'פסיחה', לשון דלוג וקפיצה: ופסחתי, מדלג היה מבתי ישראל לבתי מצרים, שהיו שרונים זה בתוך זה. וכן: (מלכים א יח) "פסחים על-שתי הסעפים", וכן כל הפסחים הולכים בקופצים, וכן "פסח והמליט", מדלגו וממלטו מבין המומתים. ולא יהיה בכם נגף • אבל הונה הוא במצרים.

~ נקודות משיחות קודש ~

קרוב כל יהודי באשר הוא

ולאחרי המכות שקבלו המצרים, ולאחרי שהזהירו בני ישראל שבלילה זה "לא תצאו איש מפתח ביתו עד בקר" (שם, כב), עדין נמצא הוא בבית של מצרי!

ועם כל זה, "ירד" הקב"ה "בכבודו ובעצמו" (הגדה של פסח, פיסקא ויוציאו), עד לביתו של המצרי, להציל גם יהודי זה ולהוציאו ממצרים, והוא מצד חבתו של הקב"ה לכל אחד מישראל.

ומזה לומדים גם בנוגע אלינו, ש"דין לעבד שיהא קרבו" (ברכות נח, ב. ועוד). דכשם שהקב"ה ירד "בכבודו ובעצמו" עד לביתו של מצרי לקרב בן ישראל לתורתו ועבודתו, בן צריך כל אחד לקרב כל יהודי באשר הוא, לרְכִי וְעִבְדֵּת הַבּוֹרָא תַּבְּרֵךְ, גם אם לזה צריך "לרדת" ממעמדו ומצבו הנצלה.

(על-פי 'לקוטי שיחות' כרך לו, עמוד 50 ואילך - מתוך 'לקראת שבת')

בנוגע לדם הפסח שנצטוו ישראל לתת על המשקוף, כתוב בפירושנו "ולא יהיה בכם נגף למשחית בהפחית בארץ מצרים" (יב, יג). ופרש רש"י "הרי שהיה ישראל בביתו של מצרי, שומע אני ילקה כמותו, תלמוד-לומר ולא יהיה בכם נגף".

ויש ללמד הנהגה נפלאה מדרך קרוב בני ישראל לאביהם שבשמים.

דהנה לשנים האחרים, דאף שהם מוכנים לעסק בקרוב בני ישראל לתורה ומצות, גם אם הם אנשים פשוטים ביותר, הנה זהו רק אם לכל-הפחות גיעו לבית המדרש, ואז יתעסקו בקרובם. אף עם אנשים כאלו שאינם מגיעים מצד-עצמם לבית המדרש, אינם רוצים להתעסק. שהרי לזה צריך להפסיק את הלמוד, ו"לרדת" למקומות בהם נמצאים אנשים אלו.

ועל זה באה ההנהגה מליל הפסח:

דהנה יהודי שנמצא בבית המצרי בלילה הזה, מעמדו ומצבו ברוחניות נמוך מאוד. דלאחר כל מה שעשו להם המצרים,

יד ויהי יומא הדין לכוון לדוכרנא ותתגון יתיה תגא קדם יי לדריון קנס עלם תתגנה:

(יד) ויהי היום הזה לכם לזכרון ותגתם אתו חג ליהוה לדרתיכם חקת עולם תתגהו:

"מפחת הפסח יצאו", הרי אומר יום ט"ו בניסן, הוא של יום טוב, שהרי ליל ט"ו אכלו את הפסח ולבקר יצאו (מכילתא). לדרתיכם וגו' • שומע אני, מעוט "דורות", שנים? תלמוד-לומר: "חקת עולם תתגהו" (מכילתא) •

כש"ל לזכרון • לדורות. ותגתם אתו • (מכילתא) יום שהוא לך לזכרון אתה חוגגו, ועדין לא שמענו אי זהו יום הזכרון? תלמוד-לומר: "זכור את היום הזה אשר יצאתם", למדנו שיום היציאה הוא יום של זכרון. ואיזה יום יצאו? תלמוד-לומר: (במדבר לג)

טו שבועת יומין פטיר תיכלון ברם ביומא קדמא תבטלון חמיש מבייכון ארי כל דיכול חמיש וישתאי אנשא ההוא מישראל מיומא קדמא עד יומא שביעא:

(טו) שבועת ימים מצות תאכלו אך ביום הראשון תשביתו שאר מבתיכם כי • כל-אכל חמין ונכרתה הנפש ההוא מישראל מיום הראשון עד-יום השביעי:

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

זכר לאכילתם בצאתם ממצרים. כי לא צוה שיאכלו מצות רק הנאכלים עם הפסח לפני חצות לילה. רק שבועת

בכל מושבותיכם כי זו המצוה תלויה בארץ באשר אפרש: תורה טו (טו) שבועת ימים. טעם מצות תאכלו

(יד) והי' היום הזה. יהיה זכר לדורות: ותגתם אותו. הוא חג הפסח ואמר חקת עולם לדורותיכם ולא אמר

ז"י • שְׁבַעַת יָמִים • שְׁטִינָא שֶׁל יָמִים. שְׁבַעַת יָמִים מִצּוֹת תֹּאכְלוּ • וּבִמְקוֹם אַחֵר הוּא אוֹמֵר: (דברים טז) "שֵׁשֶׁת יָמִים תֹּאכַל מִצּוֹת". (פסחים קכ) לִמָּד עַל שְׁבִיעֵי שֶׁל פֶּסַח שְׁאִינוּ חוֹבָה לֵאכֹל מִצָּה, וּבִלְבָד שֶׁלֹּא יֵאָכֵל חֶמֶץ. מִיָּנִין אָף שֶׁשָּׁה רְשׁוּת? תִּלְמוּד לומר "שְׁבַעַת יָמִים", זוּ מִדָּה בַּתוֹרָה: דָּבָר שֶׁהִיא בִּפְלִל וְיָצָא מִן הַפֶּלֶל לִלְמַד, לֹא לִלְמַד עַל עֲצָמוּ בִּלְבָד יָצָא, אֲלֹא לִלְמַד עַל הַפֶּלֶל פֶּלֶוּ יָצָא: מֵה שְׁבִיעֵי רְשׁוּת, אָף שֶׁשָּׁה רְשׁוּת. יָכוֹל אָף לִלְבָּה הִרְאִישׁוֹן רְשׁוּת? תִּלְמוּד-לוֹמֵר: "בְּעֶרֶב תֹּאכְלוּ מִצּוֹת", הַפְּתוּב קָבַעוּ חוֹבָה (שם כח) • אָף בַּיּוֹם

הִרְאִישׁוֹן תְּשַׁבֵּיתוּ שְׁאֵר • מְעַרְב יוֹם טוֹב, וְקָרוֹי "רִאשׁוֹן" לְפִי שֶׁהוּא לִפְנֵי הַשְּׁבַעַת. וּמִצִּינוּ מִקֶּדֶם קָרוֹי "רִאשׁוֹן", כְּמוֹ (איוב טו) "הִרְאִישׁוֹן אָדָם תוֹלֵד"? הַלִּפְנֵי אָדָם נוֹלֵדָת? אוֹ אִינוּ אֲלֹא רִאשׁוֹן שֶׁל שְׁבַעַת? תִּלְמוּד-לוֹמֵר: "לֹא-תִשְׁחַט עַל-חֶמֶץ", לֹא תִשְׁחַט הַפֶּסַח וְעִדִּין חֶמֶץ קָדָם (מכילתא) • הַנֶּפֶשׁ הִהוּא • כְּשֶׁהִיא בִּנְפִשָּׁה וּבִדְעָתָה, פָּרַט לְאֻנוּס. מִיִּשְׂרָאֵל • שׁוֹמֵעַ אֲנִי תִּכְרַת מִיִּשְׂרָאֵל וְחִלָּף לָהּ לְעַם אַחֵר? תִּלְמוּד-לוֹמֵר בְּמָקוֹם אַחֵר: "מִלִּפְנֵי", בְּכָל מָקוֹם שֶׁהוּא רְשׁוּתִי.

(טז) וּבַיּוֹם הִרְאִישׁוֹן מִקְרָא-קֹדֶשׁ וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מִקְרָא-קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם כָּל-מִלֵּאכָה לֹא-יַעֲשֶׂה בָהֶם אִךְ אֲשֶׁר יֵאָכֵל לְכָל-נֶפֶשׁ הוּא לְבַדּוֹ יַעֲשֶׂה לָכֶם:

טז וּבַיּוֹמָא קִדְמָאָה מְעַרַע קִדִּישׁ וּבַיּוֹמָא שְׁבִיעָאָה מְעַרַע קִדִּישׁ יְהִי לְכוֹן כָּל עֵיבִידָא לֹא יִתְעַבֵּד בְּהוֹן בְּרַם דִּי מִתְאַכֵּל לְכָל נֶפֶשׁ הוּא בְּחִדּוּדֵיהִי יִתְעַבֵּד לְכוֹן:

שְׁאֵפְשֵׁר לַעֲשׂוֹתֵן מְעַרְב יוֹם-טוֹב. לְכָל נֶפֶשׁ • אֲפִלּוּ לְבִהְמָה. יָכוֹל אָף לְכַנְעִנִים? תִּלְמוּד-לוֹמֵר: "לָכֶם" (נִסְחָה אַחֲרָת: תִּלְמוּד-לוֹמֵר: "אִךְ", חֵלֶק)

(ביצה כ"ח, ב"ר.) •

ז"י • מִקְרָא קֹדֶשׁ • "מִקְרָא", שֶׁם דָּבָר. קָרָא אוֹתוֹ קֹדֶשׁ לֵאכִילָה וּשְׁתִּיָּה וּכְסוּת (מכילתא) • לֹא יַעֲשֶׂה בָהֶם • אֲפִלּוּ עַל-יְדֵי אַחֲרִים. הוּא לְבַדּוֹ • (יָכוֹל אָף לְכַנְעִנִים? תִּלְמוּד-לוֹמֵר: "הוּא לְבַדּוֹ יַעֲשֶׂה לָכֶם", "לָכֶם" וְלֹא לְכַנְעִנִים), הוּא וְלֹא מִכְשִׁירוֹ,

י' וְתַטְרִינן ית פְּטִירָא אַרִי בְּכִרָּה יוֹמָא הָדִין אִפְיָקִית ית חִילִּיכוֹן מֵאַרְעָא דְּמִצְרַיִם וְתַטְרִינן ית יוֹמָא הָדִין לְדִרְיִכוֹן קָנָם עָלָם:

(יז) וּשְׁמַרְתֶּם אֶת-הַמִּצּוֹת כִּי בִּעֲצֵם הַיּוֹם הַזֶּה הוֹצֵאתִי אֶת-עַבְדְּאֹתֵיכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם וּשְׁמַרְתֶּם אֶת-הַיּוֹם הַזֶּה לְדֹרֹתֵיכֶם חֻקַּת עוֹלָם:

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

מִצְרַיִם. וְהַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי הוּא יוֹם טְבִיעַת פְּרָעָה כְּאֲשֶׁר אֶפְרַשׁ: כָּל מִלֵּאכָה. בְּכָל הַמוֹעֲדִים חוּץ מִיּוֹם שְׁבַת יוֹם הַכַּפּוּרִים אֵין כְּתוּב בָּהֶם כָּל מִלֵּאכָה. רַק בְּפֶסַח לְבַדּוֹ אָמַר וְהַתְּנָה לְהוֹצִיא אֶכָּל נֶפֶשׁ. וּבְכָל מָקוֹם בֵּין בְּפֶסַח בֵּין בְּעֶצְרָת בֵּין יוֹם הַזִּכְרוֹן וְחַג הַסֻּכּוֹת הִזָּה אוֹחִז דְּרָךְ קִצְרָה לוֹמֵר כָּל מִלֵּאכָה לֹא תַעֲשֶׂה. רַק בְּמָקוֹם אֶחָד בְּפֶסַח כְּתוּב וְלֹא תַעֲשֶׂה כָּל מִלֵּאכָה עַל דְּרָךְ שֶׁהַזִּכְרוֹן תִּחְלָה: תוֹרָה יז

(יז) וּשְׁמַרְתֶּם. הַגָּה צִוָּה לְהִיָּת הַמִּצּוֹת שְׁמוּרִים מִיָּמוֹת הַקָּצִיר. וְכְתוּב וְהוֹצֵאתִי אֶת עַבְדְּאֹתֵיכֶם וְעִדִּין לֹא יָצָאוּ. כִּי בַתְּחִלַּת הַחֹדֶשׁ הִיָּתָה זוּ הַנְּבוּאָה. וְהַשְּׁמֵעַ שְׁתֵּאֲמָרוּ בֵּין לְדוֹרֹתֵיכֶם: תוֹרָה יח

כִּי יִשְׂרָאֵל שִׁיחֲלוּ לַשְּׁחוּט אֶת הַפֶּסַח בְּנִטּוֹת הַשֶּׁמֶשׁ לְצַד מְעַרְב. וְכְתוּב לֹא תִשְׁחַט עַל חֶמֶץ דָּם זָכָי. עַל בֶּן דְּרָשׁוֹ רַ"ל אִךְ חֵלֶק. וְדַע כִּי כְּלוּי מַעֲשֶׂה אִינוּ מַעֲשֶׂה וְהַגָּה פְּרוּשׁ וַיְכַל אֱלֹהִים בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי. כְּאֲשֶׁר נִכְנַס הַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי כָּבֵד בְּלִתָּה מִלֵּאכָתוֹ וְכִכָּה בַּיּוֹם הִרְאִישׁוֹן תְּשַׁבֵּיתוּ שְׁאֵר מִבְּחִיָּכֶם. בְּהִנָּס הַיּוֹם הִרְאִישׁוֹן כָּבֵד נִשְׁבַּת כָּל הַשְּׁאֵר מִבְּחִיָּכֶם וְהַגָּה תִּחֲלַת יוֹם רִאשׁוֹן סוּף יוֹם י"ד בְּעֶרֶב כְּכַתוּב מִיּוֹם הִרְאִישׁוֹן עַד יוֹם הַשְּׁבִיעִי. וְהַגָּה פְּרוּשׁ זֶה כִּי שְׁבַעַת יָמִים שְׁלָמִים הֵם מִיּוֹם י"ד לַחֹדֶשׁ בְּעֶרֶב שֶׁהוּא סוּף יוֹם י"ד עַד יוֹם הַכ"א לַחֹדֶשׁ בְּעֶרֶב. וְעוֹד אֲדַבֵּר עַל זֶה: תוֹרָה טו (טז) וּבַיּוֹם הִרְאִישׁוֹן. הוּא יוֹם יְצִיאַת

יָמִים צִוָּה לֵאכֹל מִצּוֹת לְהִיָּת זָכָר לְאֲשֶׁר קָרָה לָכֶם בְּצִאתְכֶם מִמִּצְרַיִם. כִּי שֶׁם כְּתוּב כִּי לֹא חֶמֶץ. וְאֵלּוּ הִיוּ מִנִּיחִים הַמִּצְוִיִּים שִׁיתְמַהֲמָהוּ מַעֲט הִיוּ מִחִמִּצִּין עֵיסֶתָם. וְהַשְּׁבַעַת יָמִים בְּצִאתְכֶם מִצּוֹת אֲכָלוּ עַד שֶׁשָּׁבַע פְּרָעָה בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי. כִּי הִעֲנָן הָיָה מוֹלִיכֶם יוֹמָם וְלַיְלָה וְלֹא הָיוּ מִתְעַפְּכִים בַּחֲנוּתָם עֲפוּב רַב. וְכִכָּה כְּתוּב עַל הַפֶּסַח. שְׁבַעַת יָמִים תֹּאכַל עֲלֵיו מִצּוֹת לָחֶם עֲנִי. וְהַגָּה הַזִּכְרוֹן עַל הַפֶּסַח שְׁבַעַת יָמִים תֹּאכַל מִצּוֹת חֵיב עַל דְּרָךְ הַפֶּשֶׁט. וְהָעֵד לְמַעַן תִּזְכּוֹר אֶת יוֹם צֵאתְךָ. וְיַעֲבִיר זֶה כְּתוּב כָּל מִחֲמַצַּת לֹא תֹאכְלוּ בְּכָל מוֹשְׁבֹתֵיכֶם תֹּאכְלוּ מִצּוֹת. חֵיב בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וּבְחוּצָה לְאֶרֶץ. וְאַחֵר שֶׁבִלָּה הִיָּתָה

שיעור יומי ליום רביעי ג' שבט ושנים מקרא ואחד תרגום - יב - פרשת בא

אֹתָהּ מִיד. וְשִׁמְרָתֶם אֶת הַיּוֹם הַזֶּה • מִמְּלָאכָה. לְדִרְתֵיכֶם חֻקַּת עוֹלָם • לִפִּי שֶׁלֹא נֶאֱמַר "דורות" ו"חֻקַּת עוֹלָם" עַל הַמְּלָאכָה, אֲלָא עַל הַחֲגִיגָה, לְכַף חֲזֹר וּשְׁנָאוּ כָּאן, שֶׁלֹא תֵאמַר: אֲזַהֲרָת "כָּל־מְלָאכָה לֹא־יַעֲשֶׂה", לֹא לְדוֹרוֹת נֶאֱמָרָה, אֲלָא לְאוֹתוֹ הַדּוֹר.

יח בניסן בארבעה עשר יומא לירחא ברמשא תיכלון פטירה עד יומא עשרין וחד לירחא ברמשא:

(יח) בְּרֵאשֹׁן בְּאַרְבַּעָה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ בְּעָרֵב תֹּאכְלוּ מִצֵּת עַד יוֹם הָאֶחָד וְעֵשְׂרִים לַחֹדֶשׁ בְּעָרֵב:

יט עד יום האחד ועשרים • למה נאמר, והלא כבר נאמר: "שבעת ימים"? לפי שנאמר "ימים", לילות מניין? תלמוד-לומר: "עד יום האחד וגו'".

יט שבעת ימים יומין חמיר לא ישתבח בבתיכון ארי כל דניכול מחמץא וישתצי אנשא ההיא מפנשטא דישראל בגיורא ובניצבא דארעא:

(יט) שִׁבְעַת יָמִים שְׁאֵר לֹא יִמָּצֵא בְּבִתְיֹכֶם כִּי כָּל־אֹכֵל מִחֻמָּצַת וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהוּא מֵעַרְתּוֹ יִשְׂרָאֵל בְּגֵר וּבְאֻזְרַח הָאָרֶץ:

שאינו ראוי לאכילה — לא יענש עליו. ואם ענש על השאור ולא ענש על החמץ, היתני אומר: שאור שהוא מחמץ אחרים, ענש עליו, חמץ שאינו מחמץ אחרים, לא יענש עליו. לכה נאמרו שניהם (מכילתא). בגר ובאזרח הארץ • לפי שהנס נעשה לישראל, הצריך לרבות את הגרים.

יט לא ימצא בבתיכם • מניין לגבולין? תלמוד לומר: "בכל גבולך". מה תלמוד-לומר "בבתיכם"? — מה ביתך ברשותך, אף גבולך שברשותך, יצא חמצו של עובד כוכבים שהוא אצל ישראל ולא קבל עליו אחריות. כי כל-אכל מחמץ • לענש ברת על השאור. והלא כבר ענש על החמץ? אלא שלא תאמר: חמץ שראוי לאכילה — ענש עליו, שאור

כ כל מחמץא לא תיכלון בכל מותבניכון תיכלון פטירה:

(כ) כָּל־מִחֻמָּצַת לֹא תֹאכְלוּ כָּל מוֹשְׁבֵיכֶם תֹּאכְלוּ מִצֵּת: פ

ראויה להאכל בכל מושבתיכם, פרט למעשר שני וחלות תודה (מכילתא עיין שם) (שאינם ראויים להאכל בכל מושבות, אלא בירושלים).

יט מחמץ לא תאכלו • אזהרה על אכילת שאור. כל מחמץ • להביא את תערכתו. בכל מושבתיכם תאכלו מצות • זה בא ללמד שתהא

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

חיב ברת. ובכאן הוסיף גר שהוא גר צדק: תורה כ
(כ) כל. הזכיר הענש תחלה ואח"כ האזהרה. ואין בכל מושבותיכם תאכלו מצות רשות. כמו ששית ימים תעשה מלאכה. רק חייב למען תזכור: תורה כא

דבק בקרוב אליו שהוא ונכרתה רק עם אכל מחמץ כמו למלך שלמה על ישראל. אמר יפת כי יש אות שמושכת עצמה ואחרת עמה אחורנית. כמו אדם פטדה ובקרת. שהטעם אדם ופטדה ובקרת. וככה מיום הראשון עד יום השביעי. ובכר הזכיר כי כל אוכל חמץ מישראל

(יח) בראשון. אחז דרך קצרה בעבור שהזכיר בתחלה ראשון הוא לכם. והנה טעם בחדש הראשון. וכמוהו בעשירי באחד לחדש: תורה יט
(יט) שאור. שהוא מחמץ והוא הידוע. ואחר כן אמר כל אוכל מחמץ כל דבר שחמץ. ודע כי מיום הראשון עד יום השביעי אינו

כא וקרא משה לכל סבי ישראל ואמר להון
אתנגידו וסיבו לכון (מן בגי) ענא
לזרעיתכון וכוסו פסהא :

כב וְתִסְבֹּיךָ אֶסְתֵּר אֲזוּכָא וְתִסְבְּלוּךְ בְּדָמָא
 דְּבִמְנָא וְתִדְוִיךָ לִשְׁקָפָא וְלִתְרִיךְ סִפְיָא מִן דָּמָא
 דְּבִמְנָא וְאַתּוֹן לֹא תִפְקוּן אֲנִשׁ מִתְּרַע בִּיתָה
 עַד צִפְרָא :

"מִן־הַדָּם אֲשֶׁר בַּסֶּף": עַל כָּל הַנֶּעֱצָה, טְבִילָה. וְאַתֶּם
 לֹא תַעֲזֹאוּ וְגו' • מִגִּיד שֶׁמֵּאֲחֵר שְׁנִתְּנָה רְשׁוּת
 לַמַּשְׁחִית לַחֲבֵל, אֵינוֹ מִבְּחִין בֵּין צִדִּיק לְרָשָׁע, וְלִיָּלָה
 רְשׁוּת לַמַּחְבָּלִים הוּא, שְׁנֶאֱמַר: (תהלים קד) "בּוֹ תִרְמַשׁ
 כָּל חֵיתוֹ יַעֲר" (מכילתא) •

וְשִׁמוֹנִים פִּלְגֻשִׁים - שְׁמוֹנִים בְּרִיּוֹת (ראה במדבר
(אורייתורה שמות כרך א עמ' שכה - מתוך 'התקשרות')
פ"ח).

ויבֿלֿשֿון לַעַז אוריגֿנו"ו וְהוּא עֲשֵׂב נִכְבֵּד
בְּמִינֵי מִטְעָמִים. וְזֶה לֹא יִתְּכֵן כִּי
הִתְּכֹתבֿ אֹמֶר עַל הָאֶזוֹב אֲשֶׁר יֵצֵא
בְּקִיר וְלֹא יִדְעָתִי מֵהוּ. רַק מִדֶּרֶךְ
הַסִּפְּרָא אֵינוֹ עֲשֵׂב תִּקְרֶיךָ כִּי הוּא הִפֵּךְ
הָאֶרֶז שֶׁהַזִּיקֵיר הַפִּסּוּק. וְגַם אֲמָרִים
כִּי הַפִּסּוּחַ הָיוּ שׁוֹחֲטִין אוֹתוֹ בְּסֵף
הַשָּׁעַר. וְטָבְלוּ הָאֶזוֹב בּוֹ וַיִּגְיעוּ אֶל
הַמְּזוּזוֹת. כְּמוֹ וַיִּמָּד סֵף הַשָּׁעַר אֲמוֹת
הַסָּפִים. וְאַחֲרֵים אָמְרוּ כִּי הוּא כְּלִי
וְעֲלִי הָיוּ שׁוֹחֲטִים. כְּמוֹ מִשְׁכָּב וּסְפוֹת.
וְעוֹד אֶפְרָשׁ עַד בִּקְרָ: תוֹרָה כג

הַגִּזְוֹן שֶׁהוּא אַחֲרָיו נִפְתַּח הַשִּׁי"ן
בְּמִשְׁפָּטִים לַעֲשׂוֹת כֹּךְ כִּמוֹ בַּחֲרוֹ לָכֶם.
וְיֻרִים כָּכָה. עַל כֵּן יִהְיֶה הַשִּׁי"ן
בְּכַפְתָּח גָּדוֹל בְּלִשׁוֹן צוּרִי. וּשְׁגִיחָם
מִבְּנֵי א': תוֹרָה כב

(כב) וּלְקַחְתֶּם. עֲתָה פִי אֵיךְ יִקְחוּ
מֵהֶם וַיִּתְּנוּ עַל הַמִּשְׁקֹף: מֵלֵת
אֲגֻדָּת. כִּמוֹ חֲבוּרָה. כִּמוֹ וַיְהִי לְאֻגוּדָה
אֶחָת וְר' מֵרִינוֹס אָמַר כִּי הָאֶלֶף נוֹסֵף
וְהוּא מְגֻזֵּר גָּדוֹל. וְאַחֲרֵים אָמְרוּ כִּי
הָאֶלֶף שָׁרֵשׁ כִּמוֹ וַחֲשָׁב אֲפָדְתּוּ.
וְהוּא גֻזָּז פִּי הָאֲזוּב מִלִּשׁוֹן עֲרָבִי וְעַתָּה ר'

כא) וַיִּקְרָא מֹשֶׁה לְכָל זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל.
וְהֵם יֹאמְרוּ לְקָהֹל. וַיָּחֹזוּ לָכֶם צֹאן.
בְּעֶשְׂרֹת לַחֹדֶשׁ כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה' שֵׁם. אָמַר
הַמְּדַבֵּק כִּי וַשְּׁחֲטוּ הַפֶּסַח מִהֲבִנְךָ
הַדְּגוּשׁ. וְלֹא דִבֶּר נִכּוּנָה כִּי וַשְּׁחֲטוּ
אוֹתוֹ כָּל קָהֹל עַדֹת יִשְׂרָאֵל הוּא
מִהֲבִנְךָ הַקֵּל. וְהִשִּׁי"ן קִמֵּץ בְּמִשְׁפָּט
בְּעֶבְרִית הֵנָּה הִנָּצֵלִים. רַק וַשְּׁחֲטוּ הַפֶּסַח
לְשׁוֹן צוּרֵי מִהֲבִנְךָ הַקֵּל. וְלֹא מִצִּינֹו
מִזֹּאת הַגִּזְרִי' בְּכָל הַמִּקְרָא מִהֲבִנְךָ
הַדְּגוּשׁ. וְהִיא רֹאשׁ הַשִּׁי"ן לְהִיּוֹת חֵיָק
תַּחֲתֶי'. כִּמּוֹ מִשְׁכּוֹ. רַק בְּעֶבְרִית אוֹת

כג וַיִּתְּגַלֵּי יְיָ לְמַחְזִי יֵת מִצְרַיִם וַיַּחְזִי יֵת
דָּמָא עַל שְׁקָפָא וְעַל תְּרִין סַפֵּיָא וַיַּחְזִי יְיָ עַל
תַּרְעָא וְלֹא יִשְׁבּוּק לְחַבְלָא לְמִיעַל לְבַתִּיכּוֹן
לְמַחְזִי:
(כג) וְעָבַר יְהוָה לִנְגַף אֶת־מִצְרַיִם וַרְאָה אֶת־הָהָרִים
עַל־הַמִּשְׁקוֹף וְעַל שְׁתֵּי הַמְּזוּזוֹת וּפָסַח יְהוָה עַל־
הַפֶּתַח וְלֹא יָתַן הַמַּשְׁחִית לָבֹא אֶל־בְּתִיכֶם לִנְגַף:

כז"י • וּפָסַח • וְחָמַל, וַיֵּשׁ לְפָרֶשׁ וְדָלַג'. וְלֹא יָתַן הַמַּשְׁחִית • וְלֹא יָתַן לוֹ יְכָלֶת לָבֹא, כְּמוֹ: (בראשית כא) "וְלֹא
נָתַנוּ אֱלֹהִים לְהַרְעַ עַמִּדִּי".

כד וַתִּשְׁרֹן יֵת פִּתְגָמָא הַדִּין לְקַיָּם לָךְ וּלְבִנְיָךְ עַד־
עוֹלָם:
(כד) וַיִּשְׁמְרֶתֶם אֶת־הַדְּבָר הַזֶּה לְחֻק־לָךְ וּלְבִנְיָךְ עַד־
עוֹלָם:

כה וַיְהִי אֲרִי תַעֲלוֹן לְאַרְעָא דִּיתָן יְיָ לְכוֹן
כְּמָא דִּי מַלִּיל וַתִּשְׁרֹן יֵת פִּלְחָנָא הַדִּין:
(כה) וַהֲיָה כִּי־תָבֹאוּ אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר יָתַן יְהוָה לָכֶם
כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר וַיִּשְׁמְרֶתֶם אֶת־הַעֲבֹדָה הַזֹּאת:

כז"י • וַהֲיָה כִּי תָבֹאוּ • תִּלְךָ הַפְּתוּב מִצְוָה זוֹ כְּבִיאָתְכֶם
לְאָרֶץ, וְלֹא נִתְחַיְבוּ בַּמִּדְבָּר אֲלָא פָּסַח אַחַד שְׁעָשׂו
בְּשָׁנָה הַשְּׁנִית עַל־פִּי הַדְּבֹוֹר. כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר • וַהֲיָה כִּי
דִּבֶּר? (לעיל ו) "וְהִבְאֵתִי אֶתְכֶם אֶל הָאָרֶץ וְגו'".

כו וַיְהִי אֲרִי יִימְרוּן לְכוֹן בְּנִיכּוֹן מָה פִּלְחָנָא
הַדִּין לְכוֹן:
(כו) וַהֲיָה כִּי־יֵאמְרוּ אֲלֵיכֶם בְּנֵיכֶם מָה הַעֲבֹדָה
הַזֹּאת לָכֶם:

כז וַתִּשְׁמְרֶתֶם זִכְרֹן־פָּסַח הוּא לִיהוָה אֲשֶׁר פָּסַח
עַל־בְּתִי בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּמִצְרַיִם בְּנִגְפוֹ אֶת־מִצְרַיִם
וְאֶת־בְּתִינּוּ הַצֵּיל וַיִּקְדֵּה הָעָם וַיִּשְׁתַּחֲוּ:
(כז) וַאֲמַרְתֶּם זִכְרֹן־פָּסַח הוּא לַיהוָה אֲשֶׁר פָּסַח
עַל־בְּתִי בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּמִצְרַיִם בְּנִגְפוֹ אֶת־מִצְרַיִם
וְאֶת־בְּתִינּוּ הַצֵּיל וַיִּקְדֵּה הָעָם וַיִּשְׁתַּחֲוּ:

כז"י • וַיִּקְדֵּה הָעָם • עַל בְּשׁוּרֶת הַגָּאֻלָּה וּבִיאַת הָאָרֶץ, וּבְשׁוּרֶת הַבָּנִים שִׁיחִיו לָהֶם.

כח וַיִּלְכוּ וַיַּעֲשׂוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה
אֶת־מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן בֶּן עֲשׂוֹ: ס
(כח) וַיִּלְכוּ וַיַּעֲשׂוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה
אֶת־מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן בֶּן עֲשׂוֹ:

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

(כג) וְלֹא יָתַן הַמַּשְׁחִית. לֹא נִיחָנוּ
כְּמוֹ כִּי עַל כֵּן לֹא נִתְּיָד לִנְגוּעַ אֲלֵיָה.
וַהֲנָה הַמַּשְׁחִית בְּרִשְׁוֹתָ וְאִם נִיחָנוּ
כִּאִילוּ נָתַן לוֹ רִשְׁוֹת: תורה כד
(כד) וַיִּשְׁמְרֶתֶם. רַבִּים חֲשָׁבוּ כִּי נִתְּיָה
הָדָם עַל הַמִּשְׁקוֹף וְעַל שְׁתֵּי הַמְּזוּזוֹת
חַיִּיב לְדוֹרוֹת. בַּעֲבוּר כִּי הַדְּבָר הַזֶּה
סְמוּךְ אֶל לְקִיחַת הָאָזוּב וּטְבִילָתוֹ.
וְעוֹד כִּי כְּתוּב אַחֵר כֵּן אֲשֶׁר פָּסַח עַל
בְּתִי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. וּבְדִרְשׁ הַסְּבָרָא נִכּוֹן
הִיָּה. לִיּוֹלִי קְבֻלַּת הָאֻמַּת הַנִּגְמָרֶת. הִנֵּה
הַנִּכּוֹן שְׁמֵלֶת הַדְּבָר הַזֶּה שָׁב אֶל
וְשִׁחְטוּ הַפֶּסַח. וְטַעַם שְׁאֵלַת הַבָּנִים
בְּרִאשׁוֹתָם כָּל הַמִּשְׁפָּחָה חַבּוּרָה אַחַת
אוֹכְלִים שֶׁהָ תָּמִים רֹאשׁוֹ עַל כִּרְעִיו
וְעַל קִרְבּוֹ וְעַצֵּם לֹא תִשְׁבְּרוּ בּוֹ וְכֵן
נִכָּר וְתוֹשֵׁב עָרַל וְשֹׁכֵר לֹא יֹאכַל בּוֹ
וְאִין זֶה הַמִּנְהֶג בַּמּוֹעֲדִים
אַחֲרִים: תורה כה
(כה) וַהֲיָה. עֵתָּה פִּי כִּי שְׁחִיטַת הַפֶּסַח
תְּלוּיָה בְּאָרֶץ. וְאֵל יִקְשֶׁה עֲלֶיךָ פֶּסַח
הַר סִינַי כִּי מִצְוָה עֲלִינוּנָה הִיָּתָה. וְלֹא
עָשׂו פֶּסַח אַחֵר בַּמִּדְבָּר כִּי בְּהַר סִינַי
הָיָה עִם הַיִּשׁוּב וַיִּמְצְאוּ מִצּוֹת.
וּבְהִיּוֹתָם בְּאָרֶץ אֲשֶׁר לֹא עָבַר בָּהּ
אִישׁ אֵין לָהֶם רַק הֵמָּן לְבָדוֹ: תורה כו
(כו) וַהֲיָה. מָה הַעֲבֹדָה הַזֹּאת. הַשְּׁנִי
שֶׁהַזִּכְרָתִי: תורה כז
(כז) וַאֲמַרְתֶּם זִכְרֹן־פָּסַח. מִצְוָנוּ פֶּסַח
וְהַמִּלִּיט. וְהַטַּעַם כְּמוֹ חֻמְלָה. וּבַעֲבוּר
שֶׁהָשָׁם חֻמַּל עַל בְּכוֹרֵי יִשְׂרָאֵל בַּעֲבוּר
דָּם הַשֶּׁה נִקְרָא הַשֶּׁה פֶּסַח. כְּמוֹ וְשִׁחְטוּ
הַפֶּסַח. וְהַגָּאֹן אָמַר שֶׁהוּא מְגֻזֶּרֶת
פֶּסַח. כִּי הַפֶּסַח יִשְׁעֵן עַל רִגְלוֹ
הַתְּמִימָה. וְהַמַּשְׁחִית כֵּן עָשָׂה
שֶׁהַשְׁחִית בְּכוֹרֵי בֵּית מִצְרַיִם וּפֶסַח
עַל בֵּית שְׁכֵנוֹ הַעֲבָרִי וְלֹא הַשְׁחִיתוֹ.
וְכִמּוֹהוּ עַד מִתִּי אֲתָם פּוֹסְחִים: תורה כח
(כח) וַיִּלְכוּ וַיַּעֲשׂוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

וְשָׂכַר לַעֲשִׂיהָ. כְּאֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת־מֹשֶׁה וְאֶהֱרֹן.
לְהַגִּיד שִׁבְחֹן שֶׁל יִשְׂרָאֵל, שֶׁלֹּא הִפִּילוּ דָבָר מִכָּל
מִצְוֹת מֹשֶׁה וְאֶהֱרֹן. וּמֵהוּ "כֵּן עָשׂוּ"? אֵף מֹשֶׁה וְאֶהֱרֹן
כֵּן עָשׂוּ.

כִּי־יִיָּלְכוּ וַיַּעֲשׂוּ וְגו'. וְכִי כָּבֹד עָשׂוּ? וְהֵלֵא
מֵרֶאש־חֹדֶשׁ נֹאמַר לָהֶם? אֵלֹא מִכֵּיּוֹן שֶׁקִּבְּלוּ עֲלֵיהֶם,
מַעֲלָה עֲלֵיהֶם הִכְתוּב כָּאֵלּוּ עָשׂוּ (מכילתא). וַיָּלְכוּ
וַיַּעֲשׂוּ. אֵף הִהְלִיכָה מִנָּה הִכְתוּב, לִיתֵּן שָׁכָר לְהִלִּיכָה

~ יום שישי ה' שבט ~

כט וְהָיָה בַּפִּלְגָּאִים לִילִיָּא וַיִּי קָטַל כָּל בּוֹכְרָא
בְּאַרְעָא דְּמַצְרַיִם מִבּוֹכְרָא דְּפָרְעָה דְּעֵתִיד
לְמַתָּב עַל כְּרִסֵּי מַלְכוּתָהּ עַד בּוֹכְרָא דְּשִׁבְיָא
דִּי בְּבֵית אֶסְיֵרִי וְכָל בּוֹכְרָא דְּבַעֲיָרָא:

(כט) וַיְהִי | בַּחֲצֵי הַלַּיְלָה וַיְהִי הַכָּה כָּל־בְּכוֹר בְּאֶרֶץ
מִצְרַיִם מִבְּכֹר פָּרְעָה הַיֹּשֵׁב עַל־כִּסְאוֹ עַד בְּכוֹר
הַשִּׁבְי אֲשֶׁר בְּבֵית הַבּוֹר וְכָל בְּכוֹר בְּהֵמָה:

בְּכוֹר הַשִּׁבְי • שֶׁהָיוּ שְׂמַחִין לְאִידִם שֶׁל יִשְׂרָאֵל.
וְעוֹד, שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ: יִרְאַתְנוּ הִבִּיאָה זֶה הַפְּרָעָנוּת.
וּבְכוֹר הַשְּׂפִיחָה בְּכָלֵל הָיָה, שֶׁהָיָה מִנָּה מִן הַחֲשׁוֹב
שֶׁבְּכָלֵן עַד הַפָּחוֹת, וּבְכוֹר הַשְּׂפִיחָה חֲשׁוֹב מִבְּכוֹר
הַשִּׁבְי.

כִּי־יִיָּלְכוּ וַיַּעֲשׂוּ וְגו', הוּא וּבֵית דִּינֹו,
שֶׁהָיוּ לְשׁוֹן תּוֹסֶפֶת הוּא, כְּמוֹ פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי. הַכָּה
כָּל בְּכוֹר • אֵף שֶׁל אִמָּה אַחֶרֶת וְהוּא בְּמַצְרַיִם.
מִבְּכוֹר פָּרְעָה • אֵף פָּרְעָה בְּכוֹר הָיָה, וְנִשְׁתַּמֵּר מִן
הַבְּכוֹרוֹת, וְעָלָיו הוּא אוֹמֵר: "בְּעָבוֹר זֹאת
הַעֲמַדְתִּיךָ, בְּעָבוֹר הָרֵאשִׁית אֶת־כַּחֲי", בַּיָּם סוּף. עַד

~ נקודות משיחות קודש ~

לְקַבֵּל הַתּוֹרָה. חֲצִי הַיּוֹם - הִרְגַע הַמּוֹאֵר בְּיוֹתֵר בְּיָמָמָה, מְסַמֵּל
מִצְבֵּי שְׁבוּ הָאֲדָם מִקֵּץ הַיּוֹם; וְגַם אֲדָם זֶה חֲזָב 'לְצֵאת
מִמִּצְרַיִם' וְלַחֲשׂוֹשׁ שֶׁמִּצְבֵּי הַנּוֹכְחִי נִחְשָׁב בְּמִצְרַיִם' בְּיָחַס
לְדִרְגּוֹת גְּבוּהוֹת יוֹתֵר.

(שיחת י"א ניסן תשד"ט)

וַיְהִי בַּחֲצֵי הַלַּיְלָה (יב, כט) הַתְּחִלַּת הַגָּאֻלָּה הַיְּהִי בַּחֲצֵי הַלַּיְלָה,
וְהַגָּאֻלָּה בַּפֶּעַל הַיְּהִי בַּחֲצֵי הַיּוֹם ("בְּעֵצָם הַיּוֹם הַזֶּה הוֹצִיא ה'
אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם"). חֲצִי הַלַּיְלָה - הִרְגַע הַחֲשׁוֹךְ
בְּיוֹתֵר בְּיָמָמָה, מְסַמֵּל מִצְבֵּי שְׁבוּ הָאֲדָם שֶׁקוֹעַ בְּחֻשְׁכַּת הַעוֹלָם;
וְגַם אֲדָם זֶה בָּחֹו 'לְצֵאת מִמִּצְרַיִם' וְלַעֲלוֹת בְּדֶרֶךְ הַמּוֹבִילָה

לִוְקָם פָּרְעָה לַיְלָה הוּא וְכָל עַבְדֵּיהִי וְכָל
מִצְרַיִם וְהָיָה צוֹחֵמָא רַבְתָּא בְּמִצְרַיִם אֲרִי
לִית בֵּיתָא דִּי לִית הָיָה בֵּיה תַּמָּן מָתָא:

(ל) וַיָּקָם פָּרְעָה לַיְלָה הוּא וְכָל־עַבְדָּיו וְכָל־מִצְרַיִם
וַתְּהִי צַעֲקָה גְּדוֹלָה בְּמִצְרַיִם כִּי־אֵין בֵּית אֲשֶׁר
אֵין־שָׁם מָת:

בְּכוֹר, שְׁנֹאמֵר: (תהלים פט) "אֵף אֲנִי בְּכוֹר אֶתְגַּהֵוּ". דָּבָר
אַחֵר: מִצְרַיִם מְזֻנּוֹת תַּחַת בְּעֲלִיָּהֶם וַיִּוִּלְדוּת מְרוֹקִים
פְּנוּיִים, וְהָיוּ לָהֶם בְּכוֹרוֹת הֶרְבֵּה. פְּעָמִים, חֲמִשָּׁה
לְאַשָּׁה אַחַת, כָּל אֶחָד בְּכוֹר לְאָבִיו.

כִּי־יִיָּלְכוּ וַיַּעֲשׂוּ פָּרְעָה • מִמִּשְׁתֹּו. לַיְלָה • וְלֹא כְּדֶרֶךְ
הַמַּלְכִּים בְּשִׁלֵּשׁ שָׁעוֹת בַּיּוֹם. הוּא • תְּחִלָּה, וְאַחֲרֵי־
כֵּן עַבְדָּיו, מִלְּמַד שֶׁהָיָה הוּא מַחֲזִיר עַל בְּתִי עַבְדָּיו
וּמַעֲמִידֵן. כִּי־אֵין בֵּית אֲשֶׁר אֵין־שָׁם מָת • יֵשׁ
שָׁם בְּכוֹר, מָת. אֵין שָׁם בְּכוֹר, גְּדוֹל שֶׁבְּבֵית קְרוֹי

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

הוּא כְּמוֹ בְּבֵית הַסֵּהֶר: תּוֹרָה ל
(ל) וַיָּקָם. הוּא בְּעֵצָמוֹ כְּמוֹ וְעַבְדֵּי הָלוֹי
הוּא בְּעֵצָמוֹ: כִּי אֵין בֵּית. עַל הָרֹב
דִּבְרֵי הִכְתוּב: תּוֹרָה לֹא

אֲמַר יִפֹּת כִּי הַשְּׁבוּיִים הַטּוֹחֲנִים
בְּרִיחִים בַּיּוֹם בְּבֵית הַסֵּהֶר יִכְנִיסִם
בְּכוֹר בְּלִילָה וַיִּשְׁמְרוּ הַרִיחִים עַל פִּי
הַבּוֹר. וְהָיוּ אֲשֶׁר אַחֲרֵי הַרִיחִים. וְהָיָה

שֶׁלְקָחוּ שָׁה בְּעֵשׂוֹר לַחֲדָשׁ כְּאֲשֶׁר צִוָּה
הַשָּׁם לְמֹשֶׁה וְלֹאֲהֶרֶן זֹאת חֻקַּת הַפֶּסַח
כֵּן עָשׂוּ: תּוֹרָה כֹּט
(כט) וַיְהִי בַּחֲצֵי הַלַּיְלָה. הַשְּׁנִיָּה.

(לא) וַיִּקְרָא לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן לֵילָה וַיֹּאמֶר קוּמוּ צֵאוּ מִתּוֹךְ עַמִּי גַם־אַתֶּם גַּם־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּלְכוּ עִבְדוּ אֶת־יְהוָה כְּדַבְּרְכֶם:

כ"י • וַיִּקְרָא לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן לֵילָה • מְגִיד שְׁהִיָּה מְחֹזֵר עַל פִּתְחֵי הָעִיר, וְצוּעַק: הֵיכָן מֹשֶׁה שְׂרוּי? הֵיכָן אַהֲרֹן שְׂרוּי? גַּם אַתֶּם • הַגְּבֵרִים. גַּם־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל • הִטָּף. וּלְכוּ עִבְדוּ אֶת ה' כְּדַבְּרְכֶם •

(לב) גַּם־צִאֲנֻכֶם גַּם־בְּקִרְכֶם קָחוּ כְּאֲשֶׁר דִּבַּרְתֶּם וּלְכוּ וּבְרַכְתֶּם גַּם־אֹתִי:

כ"י • גַּם צִאֲנֻכֶם גַּם בְּקִרְכֶם קָחוּ • וּמָהוּ "כְּאֲשֶׁר דִּבַּרְתֶּם"? (לעיל י) "גַּם־אַתָּה תִּתֵּן בְּיַדְנִי זִכְחִים אֲמוֹת, שְׂאֲנִי בְּכוֹר" (מכילתא).

(לג) וַתִּחַזַּק מִצְרַיִם עַל־הָעָם לְמַהֵר לְשַׁלְּחָם מִן־הָאָרֶץ כִּי אָמְרוּ פִּלְגּוּ מִתִּים:

כ"י • פִּלְגּוּ מִתִּים • אָמְרוּ: לֹא בְּגִזְרַת מֹשֶׁה הוּא, שְׁהָרִי אָמַר: "וּמַת כָּל בְּכוֹר", וְכֹאֵן אֵף הַפְּשׁוּטִים מִתִּים, חֲמֻשָּׁה אוֹ עֶשְׂרֵה בְּבִית אֶחָד (מכילתא).

(לד) וַיִּשָּׂא הָעָם אֶת־בִּצְקוֹ טָרֶם יַחְמִין מִשְׁאֲרֹתָם צָרַת בְּשִׁמְלָתָם עַל־שִׁכְמָם:

כ"י • טָרֶם יַחְמִין • הַמִּצְרִיִּים לֹא הִנִּיחוּם לְשֵׁהוֹת כְּדִי חֲמוּץ. מִשְׁאֲרֹתָם • שְׂרִיר מִצָּה וּמְרוֹר (מכילתא).

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

(לא) וַיִּקְרָא. מִדְּרָךְ הַסִּבְרָא כִּי מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן לֹא הָיוּ בְּלִיל ט"ו בְּאַרְצָן רַעֲמֶסֶס עִם יִשְׂרָאֵל. רַק בְּמִצְרַיִם שְׁהִיָּתָה מְקוֹם הַמְּלוּכָה שְׁהִיָּה שֵׁם פְּרָעָה. וְהִנֵּה יֵצְאוּ הֵם מִפֶּתַח בֵּיתָם בְּמִצְוַת הַשֵּׁם בְּחֻצֵּי הַלַּיְלָה. וְנָתַן לָהֶם רִשׁוּת פְּרָעָה שֶׁיִּלְכּוּ יִשְׂרָאֵל לַעֲבֹדַת הַשֵּׁם. וְהִנֵּה הֵלֵךְ מֹשֶׁה עִם עֲבָדֵי פְּרָעָה לְרַעֲמֶסֶס הַלְּוִיָּאִי יִשְׂרָאֵל. וְיָדוּעַ הַיּוֹם כִּי יֵשׁ בֵּין מִצְרַיִם הַיְּשָׁנָה שֵׁשׁ שָׁם אוֹצְרוֹת יוֹסֵף יְדוּעִים עַד הַיּוֹם. וּבֵין רַעֲמֶסֶס שִׁשָּׁה פְּרָסָאוֹת. וְהִנֵּה הִחֲלוּ לַצָּאָה בִּבְקָר וְהִיא עַתָּה עֲלוֹת עֲמוּד הַשֹּׁחַר שֶׁיִּחַל לְהִרְאוֹת אוֹר הַשָּׁמֶשׁ בְּעֵבִים וְהִנֵּה יֵשׁ בֵּין תַּחֲלַת זֶה הַרְגָע עַד עַתָּה זְרוּחַ הַשָּׁמֶשׁ

שְׁעָה יִשְׂרָה וְשָׁלִישׁ שְׁעָה. וְהִנֵּה יֵשׁ לָנוּ בְּקָר וְהַחֲשֹׁךְ גָּדוֹל. כְּמוֹ וְהַשָּׁכֶב מְרַגְלוֹתָיו עַד הַבֹּקֶר. וְשֵׁם כְּתוּב. בְּטָרֶם יֵצֵא אִישׁ אֶת רַעְהוֹ. וְהִנֵּה הָיוּ מִיִּשְׂרָאֵל שֶׁיֵּצְאוּ בְּתַחֲלַת עֲמוּד הַשֹּׁחַר וְעוֹדְנוּ לֵילָךְ בְּדֶרֶךְ הַתּוֹרָה עַד זְרוּחַ הַשָּׁמֶשׁ וְאַלֶּה הָיוּ קְרוֹבִים אֶל מִצְרַיִם. וְהָאֲחֵרִים שֶׁהֵם רְחוּקִים יֵצְאוּ בּוֹ בֵּינָם כִּי קָהַל רַב הָיָה. וְיִתְרָה יֵשׁ מִתַּחֲלַת רַעֲמֶסֶס עַד סוּפָה מִשְׁמוֹנָה פְּרָסָאוֹת. עַל כֵּן כְּתוּב הוֹצִיאָךְ ה' אֶלֶיךָ מִמִּצְרַיִם לֵילָה. וְכְתוּב אַחֵר הַיּוֹם אַתֶּם יוֹצְאִים. וְעוֹד וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל יוֹצְאִים כְּדִי רָמָה. וְכְתוּב שֵׁם וּמִצְרַיִם מְקַבְּרִים. וּבֵינָם יִקְרְבוּ וּבְכָר פְּרִשְׁתִּי: גַּם אַתֶּם.

כְּדַבְּרְכֶם. שֶׁחֲלָכוּ דְרָךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים גַּם כְּאֲשֶׁר דִּבַּרְתֶּם. וְגַם מִקְנֵנוּ לֵלָךְ עִמָּנוּ: תּוֹרָה לֵב

(לב) וְטַעַם וּבְרַכְתֶּם גַּם אֹתִי. שֶׁיִּכְרְכוּ אוֹתוֹ וְיִתְפַּלְלוּ בְּעֵדוֹ: וְטַעַם גַּם. שֶׁנָּתַן לָהֶם זִכְחִים כְּאֲשֶׁר אָמַר לוֹ מֹשֶׁה: תּוֹרָה לֵב

(לג) וַתִּחַזַּק. לְשׁוֹן נִקְבָּה כִּי מְדִינַת מִצְרַיִם כּוֹלֶלֶת הַכֹּל: וְטַעַם פִּלְגּוּ מִתִּים. פְּרִשְׁתִּי בְּמִלַּת פֶּן יִפְגַּעְנוּ: תּוֹרָה לֵב

(לד) מִשְׁאֲרוֹתָם. כְּלִי עֵץ. כְּמוֹ טִנְאָף וּמִשְׁאֲרוֹתָם. כִּי חֲמוּרֵיהֶם הָיוּ טְעוּנִים בְּגָדִים שֶׁשָּׂאֻם מִמִּצְרַיִם: תּוֹרָה לֵב

(לה) וּבְנֵי־יִשְׂרָאֵל עָשׂוּ כְדִבְרֵי מֹשֶׁה וַיִּשְׁאָלוּ מִמִּצְרִים כְּלִי־כֶסֶף וּכְלֵי זָהָב וּשְׁמֹלֹת:

לה ובני ישראל עשו כדברי משה וישאלו ממצרים כלי כסף וכלי זהב ושמלות:

כ"י • כְּדִבְרֵי מֹשֶׁה • שָׁאֲמַר לָהֶם בְּמִצְרַיִם: (לעיל יא) חֲשׂוּבוֹת לָהֶם מִן הַכֶּסֶף וּמִן הַזָּהָב, וְהִמָּאָחַר בַּפֶּסוּק וַיִּשְׁאָלוּ אִישׁ מֵאֵת רֵעֵהוּ. וּשְׁמֹלֹת • אֵף הֵן הָיוּ - חָשׁוּב (מכילתא) •

(לו) וַיְהִי־הָהֵאָתָּן אֶת־חֵן הָעַם בְּעֵינֵי מִצְרַיִם וַיִּשְׁאָלוּם וַיַּנְצִלוּ אֶת־מִצְרַיִם: פ

לו ויהיה הנתן את חן העם בעיני מצרים וישאלום וינצלו את מצרים:

כ"י • וַיִּשְׁאָלוּם • אֵף מָה שָּׁלָא הָיוּ שׂוֹאֲלִים מֵהֶם, הָיוּ נֹתְנִים לָהֶם: אֵתָּה אוֹמֵר אֶחָד, טַל שָׁנִים וְלָךְ. וַיַּנְצִלוּ • "וְרוֹקִינוּ".

(לז) וַיִּסְעוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵרַעְמֶסֶם סִפְתָּה בִּשְׁשִׁי מֵאוֹת אֶלֶף רִגְלֵי הַגְּבָרִים לְבָר מִטָּף:

לז ויסעו בני ישראל מרעמסס ספתה בששי מאות אלף רגלי הגברים לבר מטיפ:

כ"י • מֵרַעְמֶסֶם סִפְתָּה • מֵאָה וְעֶשְׂרִים מִיל הָיוּ, וּבָאוּ שָׁם לִפִּי שְׁעָה, שְׁנָאֲמַר: (לקמן יט) "וְאִשָּׁא אֶתְכֶם עַל בְּנֵי נָשִׁים". הַגְּבָרִים • מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וּמַעְלָה.

(לח) וְגַם־עָרַב רַב עָלָה אִתָּם וַצֹּאן וּבָקָר מִקְנֵה כָבֶד מְאֹד:

לח וגם ערב רב עלה אתם וצאן ובקר מקנה כבד מאד:

כ"י • עָרַב רַב • תַּעְרוּבוֹת אֲמוֹת שֶׁל גֵּרִים.

(לט) וַיֹּאפּוּ אֶת־הַבָּצֵק אֲשֶׁר הוֹצִיאוּ מִמִּצְרַיִם עֹגֶת מִצּוֹת כִּי לֹא חִמְץ בִּי־גִרְשׁוֹ מִמִּצְרַיִם וְלֹא יִכְלוּ לְהַתְמַהֵּמָה וְגַם־צָדָה לֹא־עָשׂוּ לָהֶם:

לט ויאפו את הבצק אשר הוציאו ממצרים עגת מצות כי לא חמץ בי גירשו ממצרים ולא יכלו להתמהמה וגם צדה לא עשו להם:

כ"י • עֹגֶת מִצּוֹת • חֲרָרָה שֶׁל מִצָּה. בָּצֵק שֶׁלֹּא הִחְמִיץ קְרוֹי מִצָּה. וְגַם צָדָה לֹא עָשׂוּ לָהֶם • לְדָרֶךְ. מַגִּיד שֶׁבָחָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל, שֶׁלֹּא אָמְרוּ: הֵיאָךְ נִצָּא לְמִדְבָּר בְּלֹא צָדָה? אֵלָּא הֶאֱמִינוּ וְהִלְכּוּ. הוּא

שֶׁמֶפֶרֶשׁ בַּקְּבָלָה: (ירמיה ב) "זָכַרְתִּי לָךְ חֶסֶד נְעוּרֶיךָ אֲהַבֵּת כְּלוּלֵתֶיךָ, לְכַתֵּךְ אַחֲרֵי בַמִּדְבָּר בְּאֶרֶץ לֹא זְרוּעָה". וּמָה שֶׁכָּר מִפֶּרֶשׁ אַחֲרָיו? "קִדֵּשׁ יִשְׂרָאֵל לָהֶם וְגו'" (מכילתא) •

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

או יותר: לְבָר מִטָּף. שֶׁהוּא פָחוֹת מִכ' שָׁנָה: תורה לח
(לח) וְגַם עָרַב רַב. מֵאֲנָשֵׁי מִצְרַיִם שֶׁהִתְעָרַב עִמָּהֶם. וְהֵם הֶאֱסָפוּ שְׁנָאֲסָפוּ עֲלֵיהֶם: תורה לט
(לט) וַיֹּאפּוּ. הִגָּה הַבָּצֵק שֶׁהוֹצִיאוּ מִמִּצְרַיִם הָיָה בּוֹ שְׂאוֹר וְלֹא אָפוּהוּ עַד שֶׁחָנוּ בִּסְכוּת: תורה מ

כֵּן בְּדִגּוּשׁ: תורה לו
(לו) וַיִּסְעוּ. הָיָה הַסֵּמ"ף רָאוּי לְהִדְגֵּשׁ בְּהַתְבַּלַּע הַנּוּ"ן. כִּמּוֹ וַיִּגְשׁוּ. וַיִּתְּנוּ. אוֹלֵי בָּא פֶן לְהַקֵּל עַל הַלְשׁוֹן: מֵרַעְמֶסֶם. בְּפִתּוֹחַ תַּחַת הַרִ"שׁ וּשְׁוֹ"א תַּחַת הַעִזִּין וְהוּא שֵׁם מִחוּז וְלֹא עִיר: סִפְתָּה. אֵל סְכוּת. וְזָכַר הַגְּבָרִים וְאֵין צִרְף לְהַזְכִּיר הַנָּשִׁים. כִּי הֵם כִּמּוֹ הֵם

לה) ובני ישראל. כָּל אֶחָד שָׁאֵל כְּפִי מַעֲלָתוֹ. כִּי הִנֵּה בְּמַעֲשֵׂה הַמִּשְׁכָּן הַנִּשְׂאִים לְבָדֶם הִבִּיאוּ הָאֲבָנִים הַיָּקָרוֹת וְהַבּוֹשֶׁם וְהַשְּׁמָן: תורה לו
(לו) וַיַּנְצִלוּ.. לֹא מִצָּאֵנוּ גִזְרֵת הַצִּלָּה מִהַבְּנֵן הַקָּל רַק מִהַנּוֹסֵף אוֹ מִהַדְּגוּשׁ. וּשְׁגִיחָם פְּעִלִים יוֹצֵאִים כִּי אֵין הַפֶּרֶשׁ בִּשְׁעֵם בֵּין וַיַּנְצִלוּ. וּבֵין וַיַּצֵּל אֱלֹהִים. רַק בַּבְּנֵן הַנּוֹסֵף יִזְכִּיר הַפְּעוּל. וְלֹא

(מ) וּמוֹשֵׁב בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יֵשְׁבוּ בְּמִצְרַיִם שְׁלֹשִׁים

וַיֵּשְׁבוּ בְּמִצְרַיִם • אַחֵר שָׁאֵר הַיִּשְׁכּוֹת
שֶׁיֵּשְׁבוּ גֵרִים, "בְּאַרְץ לֹא לָהֶם". שְׁלֹשִׁים שָׁנָה
וְאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה • בֵּין הַכֹּל, מִשְׁנֹלֵד יִצְחָק עַד
עֶכְשָׁו, הָיוּ אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה. מִשְׁהִיָּה לוֹ זֶרַע
לְאַבְרָהָם, נִתְקַיֵּם: "כִּי גֵר יִהְיֶה זֶרַעְךָ", וּשְׁלֹשִׁים
שָׁנָה הָיוּ מִשְׁנֹגְגָרָה גִזְרֵת בֵּין הַבְּתָרִים עַד שְׁנֹלֵד
יִצְחָק. וְאִי-אֶפְשָׁר לוֹמַר בְּאַרְץ מִצְרַיִם לְבָדָה, שֶׁהָרִי
קָהָת מִן הַבָּאִים עִם יַעֲקֹב הָיָה. צֶא וַחֲשֹׁב כָּל
שְׁנוֹתָיו וְכָל שָׁנוֹת עֲמָרָם בְּנוֹ וּשְׁמוֹנִים שָׁל מִשָּׁה,
לֹא תִמָּצֵאם כָּל-כָּף. וְעַל-כִּרְחֹף הִרְבָּה שָׁנִים הָיוּ
לְקָהָת עַד שֶׁלֹּא יָרַד לְמִצְרַיִם, וְהִרְבָּה מִשְׁנוֹת עֲמָרָם

(מא) וַיְהִי מִקֵּץ שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וָאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה
וַיְהִי בַעֲצֵם הַיּוֹם הַזֶּה יֵצְאוּ כָּל־עַבְדֹּת יְהוָה
מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם:

(מ) וּמוֹשֵׁב בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. חֲשׁוֹנוֹת וּבָיִת יֵשׁ בַּמִּקְרָא לֹא יִדְעֵנוּ לְמִי הֵם סְמוּכִים. וְהִנֵּה אֲזַכִּיר מִקְצָתָם. וְיִהְיֶה מִקֵּץ אַרְבָּעִים שָׁנָה וַיֵּאמֶר אֲבִשְׁלוֹם. וַאֲבִשְׁלוֹם לֹא הָיָה בֶן אַרְבָּעִים שָׁנָה גַם לֹא נִשְׁלְמָה מַלְכוּת בֵּית דָּוִד. וּמִפְרָשִׁים אֲמָרוּ כִּי זֶה חֲשׁוֹן מִיּוֹם שָׁבַת הָאָרוֹן בְּקִרְיַת יַעֲרִים. וְכַתוּב וְיִהְיֶה בִשְׁלָשִׁים שָׁנָה. יֵשׁ אוֹמְרִים בֶּן שְׁלָשִׁים שָׁנָה נִתְנַבֵּא. וְיֵשׁ אוֹמְרִים לִיִּזְבֵּל. וְיֵשׁ אוֹמְרִים לְמַצִּיאת סֶפֶר תוֹרָה שֶׁמָּצָא חִלְקִיָּהוּ הַכֹּהֵן וְאָנִי לֹא יָדַעְתִּי כִּי הֵם סְבֵרוֹת בְּלֹא יְסוֹד וּמִשְׁעֵנָּה. וְכַתוּב וּבָעוֹד שְׁשִׁים וְחָמֵשׁ שָׁנָה. וְזוֹ הַנְּבוּאָה הֵיחָה בִּימֵי אָחִז וּמַלְכוּתוֹ הֵיחָה שֵׁשׁ עָשָׂרָה שָׁנָה. וּבִשְׁנַת שֵׁשׁ לְחִזְקִיָּה בְּנוֹ גָּלְתָה שׁוּמְרוֹן. ע"כ הוֹצִיָּרוּ הַמִּפְרָשִׁים לוֹמַר כִּי תַחֲלֹת שְׁשִׁים וְחָמֵשׁ שָׁנָה מִיּוֹם שֶׁנִּבָּא עֲמוֹס. וַיִּשְׂרָאֵל גָּלָה יְגָלָה מֵעַל אֲדָמָתוֹ. וְאַחֲרֵים אֲמָרוּ מִשְׁנַת הָרַעַשׁ. וְכֹאשֶׁר חֲפָשְׁנוּ שְׁנוֹת שְׁבָא יִשְׂרָאֵל בְּמַצְרַיִם בִּימֵי יוֹסֵף וְאַחֲרָיו. הִנֵּה לֹא יֵאָדָּעוּ מִסֵּפֶר יְמֵי הַכְּתוּב כִּי אִין סִפְקָא

אצל אברהם לבשרו, בחמשה עשר בניסן נולד יצחק, ובט"ו בניסן נגזרה גזרת בין הבתרים (מכילתא).

כ"י ויהי מקץ שלשים שנה וגו', ויהי בעצם היום הזה • מגיד שפיון שהגיע הקץ, לא עפון המקום כהרף עין. בט"ו בניסן באו מלאכי השרת

מב לילי נטיר הוא קדם יי לאפקותהון מארעא דמצרים הוא ליליא דדין קדם יי נטירין לכל בני ישראל לדריהון:

(מב) ליל שמרים הוא לילה להוציאם מארץ מצרים הוא הלילה הזה לילה שמרים לכל בני ישראל לדרתם: פ

לאברהם: בלילה הזה אני גואל את בניך. שמרים לכל בני ישראל לדרתם • משמר ובא מן המזיקין, בענין שנאמר: "ולא יתן המשחית וגו'".

כ"י ליל שמרים • שהיה הקדוש-ברוך-הוא שומר ומצפה לו לקיים הבטחתו להוציאם מארץ מצרים. הוא הלילה הזה לה' • הוא הלילה שאמר

מג ואמר יי למשה ולאהרן דא גזירת פסחא קל בר ישראל דישתמד לא יכול בה:

(מג) ויאמר יהוה אל משה ואהרן זאת חקת הפסח כל בן-נכר לא יאכל בו:

שבשמים, ואחד עובד-כוכבים ואחד ישראל מומר, במשמע (מכילתא) •

כ"י זאת חקת הפסח • ביי"ד בניסן נאמרה להם פרשה זו. כל בן-נכר • שנתנכרו מעשיו לאביו

מד וכל עבד גבר זכני פספא ותגזר יתה בכך יכול בה:

(מד) וכל-עבד איש מקנת-פספא ומלתה אתו אז יאכל בו:

מלאכל בפסח. אם-כן מה תלמוד-לומר: "אז יאכל בו"? העבד.

כ"י ומלתה אתו אז יאכל בו • רבו. (יבמות עא) מגיד שמילת עבדיו מעכבתו מלאכל בפסח, דברי רבי יהושע. רבי אליעזר אומר: אין מילת עבדיו מעכבתו

מה תותבא ואגירא לא יכול בה:

(מה) תושב ושכיר לא יאכל בו:

"וכל ערל לא יאכל בו"? אלא פגון ערבי מהול וגבעוני מהול, והוא תושב או שכיר.

כ"י תושב • זה גר תושב. ושכיר • זה העובד-כוכבים. ומה תלמוד-לומר, והלא ערלים הם, ונאמר

בתחלת הפרשה כל בן נכר לא יאכל בו. והטעם כמו ממנו. כי נכון הוא בלשון הקדש גם בלשון ערבי לומר כך. וכמוהו והנותר בבשר ובלחם: תורה מד (מד) וכל. ומלתה אותו. לרצונו. שישב לדת ישראל אם הוא בן מצוה. ומשפט מקנת פספא או יליד בית שוה. רק דבר הכתוב בהנה יתיר: תורה מה (מה) תושב. מישראל או שכיר. לא יאכל הפסח אם לא יפוס על השוה כמשפט כל העדה: תורה מו

רמזו תכמינו ו"ל הגיע זמן קריאת שמע של שתירת: תורה מג (מג) ויאמר. בעבור שהזכיר ליל שמורים שהוא ליל חמשה עשר שבו יאכל הפסח. השלים לפרש חקת פסח דורות. והנה לא הזכיר דבר המשקוף והמזוזה ולא הזכיר על מצות, ומרורים כי כבר הזכירו בפסח מצרים. והנה הטעם תאכלו הפסח לדורות פסח מצרים. והוסיף מצות אחרות. רק מצות המשקוף והמזוזה אינה מענין אכילת הפסח. הלא תראה

(מב) ליל שמורים הוא לה'. על דרך הפשט בעבור שהזכיר ליל שמורים הוא לה'. ובסוף שמורים לכל בני לדורותם. נראה כי הטעם בעבור שהשם שמרים. ולא יתן המשחית לבוא אל בתיכם לנגוף. צנה שיהיה זה הלילה שמורים לכל בני ישראל לדורותם. וטעם אכילת הפסח על משפטו ומצות ומרורים בלילה הזה. ויש מפרשים אותו כטעם שומרי החומות. שלא ישנו רק יודו ויספרו גבורות השם בצאתם ממצרים. וככה

(מו) בְּבֵית אֶחָד יֹאכֵל לֹא-תוֹצִיא מִן-הַבֵּית מִן הַבֶּשֶׂר חוּצָה וְעֵצִים לֹא תִשְׂבְּרוּ בוֹ:

שְׁהֵאוֹכֵל, אוֹכֵל בִּשְׁנֵי מְקוֹמוֹת. לֹא תוֹצִיא מִן הַבֵּית • מִן הַחֲבוּרָה. וְעֵצִים לֹא תִשְׂבְּרוּ בוֹ • הָרְאוּי לְאֲכִילָה, כְּגוֹן שֵׁשׁ עָלִיו כְּזִית בֶּשֶׂר, יֵשׁ בוֹ מִשּׁוּם שְׁבִירַת עֵצִים. אֵין עָלִיו כְּזִית בֶּשֶׂר אוֹ מֶח, אֵין בוֹ מִשּׁוּם שְׁבִירַת עֵצִים.

כ"י • בְּבֵית אֶחָד יֹאכֵל • (מכילתא) בְּחֲבוּרָה אַחַת, שְׁלֹא יַעֲשׂוּ הַנִּמְנִין עָלָיו שְׁתֵּי חֲבוּרוֹת וַיִּחַלְקוּהוּ. אַתָּה אוֹמֵר בְּחֲבוּרָה אַחַת, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא "בְּבֵית אֶחָד" כְּמִשְׁמָעוֹ, וְלִלְמַד שְׁאֵם הַתְּחִילוֹ וְהָיוּ אוֹכְלִים בְּחֶצֶר וַיִּרְדּוּ גִשְׁמִים שְׁלֹא יִכְנסוּ לַבֵּית? תִּלְמוּד-לוֹמֵר: "עַל הַבָּתִּים אֲשֶׁר יֹאכְלוּ אוֹתוֹ בְּהֵם", מִכָּאן

(מו) כָּל-עֲדַת יִשְׂרָאֵל יַעֲשׂוּ אוֹתוֹ:

שֶׁנִּמְנוּ עָלָיו לְמִשְׁפָּחוֹת, יָכוֹל אֵף 'פֶּסַח דּוֹרוֹת' כֵּן? תִּלְמוּד-לוֹמֵר: "כָּל-עֲדַת יִשְׂרָאֵל יַעֲשׂוּ אוֹתוֹ".

כ"י • כָּל-עֲדַת יִשְׂרָאֵל יַעֲשׂוּ אוֹתוֹ • לָמָּה נֶאֱמַר? לְפִי שֶׁהוּא אוֹמֵר בְּפֶסַח מִצְרִים: "שֶׁהָ לְבֵית אֲבוֹת",

מִחֲוָרֵי יִתְגַּבֵּר עִמָּךְ גִּיּוֹרָא וְיַעֲבֹד פֶּסַחא קָדָם יִי מְגִזֵּר לָהּ כָּל דְּכֻרָא וּבִכְנִי יִקְרַב לְמַעֲבָדָה וְיִהְיִי כְּנִצְיָא דְאַרְעָא וְכָל עָרְלָא לֹא יִכּוֹל בֵּהּ:

(מח) וְכִי-יִגֹּר אֶתְּךָ גֵּר וְעָשָׂה פֶּסַח לַיהוָה הַמּוֹל לֹו כָּל-זָכָר וְאִזְכָּר יִקְרַב לַעֲשׂוֹתוֹ וְהָיָה כְּאֶזְרַח הָאָרֶץ וְכָל-עָרֵל לֹא-יֹאכֵל בוֹ:

לֹא-יֹאכֵל בוֹ • לְהַבִּיא אֶת שְׁמֹתוֹ אַחֲרֵי מַחֲמַת מִילָה, שְׁאֵינוֹ מוֹמֵר לְעֶרְלוּת, וְאֵינוֹ נִלְמַד מִ"כֵּן גֵּר לֹא יֹאכֵל בוֹ".

כ"י • וְעָשָׂה פֶּסַח • יָכוֹל כָּל הַמִּתְגַּבֵּר יַעֲשֶׂה פֶּסַח מִיָּד? תִּלְמוּד-לוֹמֵר: "וְהָיָה כְּאֶזְרַח הָאָרֶץ". מַה אֶזְרַח בְּאַרְבַּעָה עָשָׂר, אֵף גֵּר בְּאַרְבַּעָה עָשָׂר. וְכָל-עָרֵל

מִט אוריתא קדא יהא ליציבא ולגיורא דיתגירין ביניכון:

(מט) תּוֹרָה אַחַת יִהְיֶה לְאֶזְרַח וְלִגֵּר הֵגֵר בְּתוֹכָם:

כ"י • תּוֹרָה אַחַת וְגו' • לְהַשְׁווֹת גֵּר לְאֶזְרַח, אֵף לְשֹׂאֵר מִצְוֹת שֶׁבְּתוֹרָה (מכילתא) •

וַיַּעֲבֹדוּ כָּל-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּמַא דִּי פְקִיד יִי יְת מִשָּׁה וְיֵת אֶהְרֹן כֵּן עֲבָדוּ:

(ג) וַיַּעֲשׂוּ כָּל-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת-מֹשֶׁה וְאֶת-אַהֲרֹן כֵּן עָשׂוּ: ׀

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

לֹא גֵר שֶׁעַר: תּוֹרָה ג
(ג) טַעַם וַיַּעֲשׂוּ כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. וּכְבֹר הַזְכִּיר זֶה לְמַעֲלָה, אוֹיֵל זֶה עַל הַפֶּסַח, שֶׁעָשׂוּ בְּמִדְבַר סִינִי, שֶׁמִּלּוֹ הַגֵּרִים. וְאַל תִּתְּמָה בְּעַבּוֹר שֶׁהוּא כְּתוּב בְּמִקוֹם הַזֶּה, כִּי בְּפֶשֶׁת רִדְת הֵמָּן כְּתִיב שִׁיקַח צִנְעָנָה וַיִּתֵּן שָׁם מִן הַשֶּׁמֶן לְפָנֵי הַעֲדוּת, וְעוֹד לֹא צִוָּה הַשֶּׁם לַעֲשׂוֹת אֶרֶץ הַעֲדוּת וְכַמּוֹהֵו הוֹצֵאתִי אֶת צְבָאוֹתֵיכֶם: תּוֹרָה נא

לְהַזְכִּירָה חִיּוּב. וְאֵין נִזְכָּרָה יוֹתֵר מֵאֲכִילַת הַפֶּסַח בְּזִמְנוֹ. וּבַהֲתַחֲלֵת עֲשֶׂרֶת הַדְּבָרִים אֲמַר אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם: תּוֹרָה מח
(מח) וְכִי יִגֹּר אֶתְּךָ. טַעַם אֶתְּךָ בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם: וְטַעַם וְעָשָׂה פֶּסַח. וְהוּא רוּצָה לַעֲשׂוֹת הַפֶּסַח יְמוּל בְּתַחֲלָה. וְטַעַם וְכָל עָרֵל לֹא יֹאכֵל בוֹ. עַל יִשְׂרָאֵל שֶׁלֹא יְמוּל. כְּמוֹ הַיְלָוִדִים בְּמִדְבַר בְּדִרְךָ: תּוֹרָה מט
(מט) תּוֹרָה. זֶה הֵגֵר הוּא גֵר צָדֵק.

(מו) בְּבֵית אֶחָד יֹאכֵל. כְּפֶסַח מִצְרַיִם. וְהָעֵד לֹא תוֹצִיא מִן הַבֶּשֶׂר חוּצָה. וְחִקְמִינוּ ז"ל אֲמָרוּ בְּחֲבוּרָה אַחַת וְהוּא הַנִּכּוֹן: תּוֹרָה מו
(מו) כָּל עֲדַת יִשְׂרָאֵל. כָּל בְּנֵי מִצְרָה חִבִּים לַעֲשׂוֹת הַפֶּסַח. וְכַאֲשֶׁר חִפְשִׁיתִי בְּתוֹרָה מְצֵאתִי שְׁלֹשָׁה וְעֶשְׂרִים כְּרִיתוֹת הָאֲמֹרִים בְּתוֹרָה כָּלֶם הֵם בְּמִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה. אֲכָל בְּמִצְוֹת עָשָׂה לֹא מְצֵאתִי רַק הַפֶּסַח לְכַדּוֹ וְהַמִּילָה. אוֹיֵל הָיָה כֵּן בְּעַבּוֹר כִּי יִצִּיאַת מִצְרַיִם

(נא) וַיְהִי בַעֲצֵם הַיּוֹם הַזֶּה הוֹצִיא יְהוָה אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם עַל־צִבְאָתָם: פ

נא וְהָיָה בְּכֹרֶן יוֹמָא הָדִין אֶפְיָק יִי יֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם עַל חִלְיָהוֹן:

~ שבת קודש ו' שבט ~

יג (א) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר:

א ומליל יי עם משה למימר:

(ב) קִדְשִׁילִי כָל־בְּכוֹר פֶּטֶר כָּל־רֶחֶם בְּבִנֵי יִשְׂרָאֵל בְּאֶדָם וּבִבְהֶמָה לִי הוּא:

ב אֶקְדֹּשׁ קִדְמִי כָל בּוֹכְרָא פֶתַח כָּל וּלְדָא בְּבִנֵי יִשְׂרָאֵל בְּאֶנְשָׁא וּבִכְעִירָא דִּילִי הוּא:

"יִפְטִירוּ בְשִׁפָּה", יִפְתְּחוּ שְׁפִתָּם. לִי הוּא • לְעַצְמִי קִנְיָתִים עַל־יְדֵי שְׁהִנִּיתִי בְּכוֹרֵי מִצְרַיִם.

כ"י • פֶּטֶר כָּל־רֶחֶם • שְׁפִתָּח אֶת הָרֶחֶם תַּחֲלָה, כְּמוֹ "פּוֹטֵר מִזֵּם רְאשִׁית מְדוֹן", וְכֵן (תהלים כב)

ג וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לְעַמָּא הוּוּ דְכִירִין יֵת יוֹמָא הָדִין דִּי נִפְקִיתוּן מִמִּצְרַיִם מִבֵּית עַבְדוּתָא אֲרִי בְתַקּוּף יְדָא אֶפְיָק יִי יִתְכוֹן מִקָּא וְלֹא יִתְאַבֵּל חֲמִיעַ:

(ג) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־הָעָם זָכוֹר אֶת־הַיּוֹם הַזֶּה אֲשֶׁר יֵצְאתֶם מִמִּצְרַיִם מִבֵּית עַבְדִּים כִּי בַחֲזֹק יָד הוֹצִיא יְהוָה אֶתְכֶם מִזֶּה וְלֹא יֹאכַל חֲמִין:

כ"י • זָכוֹר אֶת הַיּוֹם הַזֶּה • לְמַד שְׂמִינִירִין יֵצִיאַת מִצְרַיִם בְּכָל יוֹם.

(ד) הַיּוֹם אַתֶּם יֹצְאִים בַּחֲדָשׁ הָאָכִיב:

ד יוֹמָא דִּין אַתּוּן נִפְקִין בִּירְחָא דְאַבִּיבָא:

וְלֹא צָנָה וְלֹא גִשְׁמִים, וְכֵן הוּא אוֹמֵר: (תהלים סח) "מוֹצִיא אֲסִירִים בְּכוֹשְׁרוֹת", חֲדָשׁ שֶׁהוּא כָּשֶׁר לַצֵּאתָא.

כ"י • בַּחֲדָשׁ הָאָכִיב • וְכִי לֹא הֵינּוּ יוֹדְעִין בְּאֵיזָה חֲדָשׁ יֵצְאוּ? אֵלָּא כֹּף אָמַר לָהֶם: רְאוּ חֹסֵד שְׁגִמְלָכֶם שֶׁהוֹצִיא אֶתְכֶם בַּחֲדָשׁ שֶׁהוּא כָּשֶׁר לַצֵּאתָא, לֹא חֲמָה

ה וַיְהִי אֲרִי יַעֲלֶנָה יִי לְאֶרֶץ דְּכַנְעָנָא וְחֶתִי וְאַמֹּרִי וְחִתִּי וְיִבּוֹסָאֵי דִי קִיִּים לְאַבְהֶתֶד לְמַתָּן לָךְ אֶרֶץ עַבְדָּא חָלָב וְדָבָשׁ וְתַפְלַח יֵת פְּלִחְנָא הָדָא בִּירְחָא הָדִין:

(ה) וַיְהִי כִּי־יָבִיֹאךְ יְהוָה אֶל־אֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי וְהַחִתִּי וְהָאֹמִי וְהַחִתִּי וְהַיִּבּוֹסִי אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְאַבְרָהָם לֵאמֹר לְךָ אֶרֶץ זָבַת חָלָב וְדָבָשׁ וְעַבְדְּתָא אֶת־הָעַבְדָּה הַזֹּאת בַּחֲדָשׁ הַזֶּה:

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

חֲמִין וְכָכָה תַעֲשׂוּ לְדוֹרוֹת כְּמוֹ שְׁעִשִּׁיתֶם בְּיוֹם שִׁינְאַתְכֶם. וְכַאֲשֶׁר הָיָה זֶה בְּזִמְנָא שֶׁהָאָכִיב נִמְצָא. כָּכָה תַעֲשׂוּ בְּכָל שָׁנָה בְּעַת הַמִּצָּא הָאָכִיב בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. וְהָיָה הָאָכִיב שְׁעוֹרָה. וּפִי אָכִיב כְּמוֹ בְּכוֹר. כִּי הוּא מְגוֹרֵת אֵב שֶׁהוּא כְּמוֹ רֹאשׁוֹן לְאֲשֶׁר הוֹלִיד. אוֹ חֲכָם לְתַלְמִיד שֶׁלְּמַד. וְכַתּוּב כִּי הַשְׁעוֹרָה אָכִיב. וְהָעֵד שֶׁאִמַּר בְּחַג שְׁבוּעוֹת בְּכוֹרֵי קֶצֶר חֲשִׁים: תוֹרָה ה

(ה) וְהָיָה וְגו'. לֹא הִזְכִּיר כָּל הַשְׁבָּעָה כִּי בְּכָר הִזְכִּיר זֶה בְּמִקּוֹם אַחֵר: תוֹרָה ו

(ב) פֶּטֶר. פְּתִיחַת כְּמוֹ וּפְטוּרֵי צִיצִים. וְהַטַּעַם הֵבֵן שְׁפִתָּח תַּחֲלָה הָרֶחֶם וּמִלַּת רֶחֶם זָרָה כִּי מִשְׁפָּט לְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ שִׁיפִתָּח הָאוֹת שֶׁהוּא לְפָנֵי אוֹת הַגְּרוּן: תוֹרָה ג

(ג) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה. בְּיוֹם ט"ו יוֹם אָמַר זָכוֹר. כְּמוֹ וְהָיָה הַיּוֹם הַזֶּה לָכֶם לְזִכְרוֹן: וְטַעַם מִבֵּית עַבְדִּים. שֶׁהָיוּ מַעֲבִידִים אוֹתָם כְּאִלוֹ הָיוּ עַבְדֵיהֶם וּבְמִקּוֹם אַחֵר אָמַר מִכּוֹר הַבְּרִזָּל. כִּי הַמִּצְרַיִם חִזְקוּ עֲלֵיהֶם וְהַשֵּׁם הוֹצִיאָם בַּחֲזֹק יָד מִמִּצְרַיִם: תוֹרָה ד

(ד) הַיּוֹם. הִזְכִּיר בְּתַחֲלָה וְלֹא יֹאכַל

נא) וַיְהִי בַעֲצֵם. לְפִי דַעֲתִי זֶה הַפֶּסוּק דְּבַק עִם הַפֶּסוּק הַבָּא אַחֲרָיו שֶׁדַּבֵּר הַשֵּׁם לְמֹשֶׁה לְקַדֵּשׁ הַבְּכוֹרִים. וּבַחֲצִי הַלַּיְלָה הִזְתָּה מִכַּת בְּכוֹרִים. וּבִצְאָת יִשְׂרָאֵל בְּיוֹם צָנָה הַשֵּׁם מִיַּד לְקַדֵּשׁ בְּכוֹרֵי יִשְׂרָאֵל וּבְכוֹרֵי בְהֶמְתָּם: תוֹרָה א

(א) וַיְדַבֵּר. אַחַז דְּרָךְ קֶצֶנָה כִּי מֹשֶׁה כִּנְגַד כָּל יִשְׂרָאֵל. וְנִפְתָּה אָמַר כִּי הַמִּצְוָה עַל מֹשֶׁה לְקַדֵּשׁ בְּפָה. הַפֶּךְ וְטַמְאוּ הַכֹּהֵן. כִּי הִכְהֵן קְדוֹשׁ וְלֹא יִטְמָאנוּ רַק בְּדַבּוּר. שִׁיאִמַר בְּפָה שֶׁהוּא טָמֵא: תוֹרָה ב

מִן הַתְּמָרִים וּמִן הַתְּאֲנִים (מגילה ו'). אֵת הָעֵבֶדָה
הַזֹּאת • (פסחים צו) שֶׁל פֶּסַח. וְהָלֹא כָכָר נֶאֱמַר לְמַעַל:
”וְהָיָה כִּי תֵבְאוּ אֶל הָאָרֶץ וְגו’”, וְלָמָּה חֲזַר וּשְׁנָאָה?
בְּשִׁבִיל דְּבַר שְׁנִית־חֹדֶשׁ בָּהּ. בְּפֶרֶשׁה רֵאשׁוֹנָה נֶאֱמַר:
(לעיל יב) ”וְהָיָה כִּי יֵאֱמְרוּ אֲלֵיכֶם בְּנֵיכֶם, מָה הָעֵבֶדָה
הַזֹּאת לָכֶם”, בְּכֵן רָשַׁע הַכְּתוּב מְדַבֵּר, שֶׁהוֹצִיא אֶת
עַצְמוֹ מִן הַפֶּלֶל. וְכֵאן: ”וְהִגַּדְתָּ לְבִנְךָ”, בְּכֵן שְׂאִינוֹ
יֹדֵעַ לְשָׂאֵל, וְהַכְּתוּב מְלַמֵּד שֶׁתַּפְתַּח לוֹ אֶתֶּה
בְּדַבְּרֵי אַגָּדָה הַמוֹשְׁכִין אֶת הַלֵּב.

כִּי־אֶל אֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי וְגו’ • וְאֶף־עַל־פִּי שְׁלֹא מָנָה
אֶלֹא חֲמִשָּׁה עֶמְמִין, כָּל שִׁבְעָה גוֹיִים בְּמִשְׁמַע,
שֶׁכָּל בְּכָלל כְּנַעֲנִי הֵם, וְאַחַת מִמֶּשְׁפַּחַת כְּנַעַן הִיְתָה
שְׁלֹא נִקְרָא לָהּ שֵׁם אֶלֹא כְּנַעֲנִי (תחומא) • נִשְׁפַּע
לְאַבְתִּיךָ וְגו’ • בְּאַבְרָהָם הוּא אֹמֵר: (בראשית טו)
”בַּיּוֹם הַהוּא כָּרַת ה’ אֶת אַבְרָם וְגו’”, וּבִיִּצְחָק הוּא
אֹמֵר: (שם כ) ”גִּוֹר בְּאֶרֶץ הַזֹּאת וְגו’”, וּבִיעֶקֶב הוּא
אֹמֵר: (שם כט) ”הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתָּה שׁוֹכֵב עָלֶיהָ וְגו’” •
זֶבֶת חֶלֶב וּדְבִשׁ • חֶלֶב זֶב מִן הָעֵזִים, וְהַדְּבִשׁ זֶב

וּשְׁבָעָא יוֹמִין תִּיכּוּל פְּטִירָא וּבִיּוֹמָא
שְׁבִיעָאָה חָגָא קָדָם יי:

(ו) שְׁבַעַת יָמִים תֹּאכַל מִצֵּת וּבִיּוֹם הַשְּׁבִיעִי חָג
לִיהוָה:

ז פְּטִיר יִתְאַכַּל יַת שְׁבַעַת יוֹמִין וְלֹא יִתְחַזֵּי
לָךְ חֲמִיעַ וְלֹא יִתְחַזֵּי לָךְ חֲמִיר בְּכָל
תְּחוּמָךְ:

(ז) מִצֹּת יֹאכַל אֶת שְׁבַעַת הַיָּמִים וְלֹא־יִרְאָה לָךְ
חֲמִין וְלֹא־יִרְאָה לָךְ שְׂאֵר בְּכָל־גִּבְלֶךָ:

ח וְתַחֲזִי לְבִנְךָ בַּיּוֹמָא הַהוּא לְמִימָר בְּדִיל
דִּין עֲבַד יי לִי בְּמִפְקֵי מַמְצָרִים:

(ח) וְהִגַּדְתָּ לְבִנְךָ בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר בְּעֶבְרָה זֶה עָשָׂה
יְהוָה לִי בִּצְאוֹתֵי מִמְצָרִים:

ל בֵּן רָשַׁע, לוֹמֵר: ”עָשָׂה ה’ לִי” וְלֹא לָךְ, שְׂאֵלוֹ הֵייתָ
שָׁם, לֹא הֵייתָ כְּדָאי לְהַגָּאֵל (מכילתא) •

כִּי־בְעֶבְרָה זֶה • בְּעֶבְרָה שְׁאָקִים מְצוּתִיו, כְּגוֹן:
פֶּסַח, מִצֵּה וּמְרוֹר הַלֵּלוֹ. עָשָׂה ה’ לִי • רַמְזוֹ תְּשׁוּבָה

~ נקודות משיחות קודש ~

שְׁהוּא שִׁיף לִיצִיאת מִצְרַיִם. לָכֵן אֹמֵר לוֹ הַכְּתוּב: לוֹ הֵייתָ שָׁם
הֵייתָ נִגָּאֵל (כְּמוֹ שְׂאֵר הָרָשָׁעִים שֶׁחֲטָאוּ בְּדָבָרִים אֲחֵרִים, שֶׁצָּאוּ
מִמִּצְרַיִם), אֲכַל לֹא הֵייתָ כְּדָאי וְרָאִי לָךְ.

(לקוטי שיחות כרך כז עמ' 187)

לֹא הֵייתָ כְּדָאי לִיגָאֵל (יג, ח) וְאֵלּוּ בְּמִכְלִיתָא נֶאֱמַר ”לֹא הִיָּה
נִגָּאֵל”. וְיֵשׁ לְבָאֵר, דְּהִנֵּה רַק הָרָשָׁעִים שֶׁסָּרְבוּ לְצִאת מִמִּצְרַיִם
מִתּוֹ בַּעַת מִכַּת חֲשֹׁךְ וְלֹא נִגָּאֵלוּ (רש"י לעיל י, כב). מוֹכֵן אִפּוּא,
שֶׁכֵּן רָשָׁע זֶה כֵּן הִיָּה נִגָּאֵל, שֶׁהָיָה הוּא מוֹצִיא אֶת עַצְמוֹ מִן
הַפֶּלֶל רַק לְגַבֵּי קָרְפֵן פֶּסַח (מִצֵּה וּמְרוֹר), אוֹלָם הוּא מוֹדָה

ט וַיְהִי לָךְ לָאֵת עַל יָדְךָ וּלְדַכְּרָנָא בֵּין עֵינֶיךָ
בְּדִיל תֵּהִי אוֹרִיתָא וְיִי בְּפִימָךְ אֲרִי בִידָא
תְּקִיפָא אֲפָקֶךָ יי מִמְצָרִים:

(ט) וְהָיָה לָךְ לְאֹת עַל־יָדְךָ וּלְזִכְרוֹן בֵּין עֵינֶיךָ לְמַעַן
תִּהְיֶה תּוֹרַת יְהוָה בְּפִיךָ כִּי בִיד חֲזָקָה הוֹצֵאתָ
יְהוָה מִמִּצְרַיִם:

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

שְׁהוּא אֲכִילַת הַמִּצֵּה וְלֹא יֹאכַל חֲמִין.
שְׁהוּא תַּחֲלַת הַמִּצְוֹת שֶׁצִּוְּנוּ לָנוּ הַשֵּׁם.
עָשָׂה לָנוּ הַשֵּׁם אוֹתוֹת עַד שֶׁהוֹצִיאָנוּ
מִמִּצְרַיִם וְהִטְעַם לֹא הוֹצִיאָנוּ מִמִּצְרַיִם
רַק לְעַבְדוֹ כְּכַתוּב בְּהוֹצִיאָךְ אֶת הָעַם
מִמִּצְרַיִם תַּעֲבֹדוּן אֶת הָאֱלֹהִים עַל הָהָר
הַזֶּה וְכַתוּב אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ
מִצְרַיִם לִהְיוֹת לָכֶם לְאֱלֹהִים: תורה ט

(ח) בְּעֶבְרָה זֶה. אֲמַר ר' מְרִינוּס פִּי
בְּעֶבְרָה זֶה. הִיָּה רָאִי לְהִיְתוֹ הַפֶּךָ זֶה
בְּעֶבְרָה שֶׁעָשָׂה ה' לִי. וְהִבֵּיא רַבִּים
כְּמוֹהוּ לְדַעְתּוֹ וּלְפִי דַעְתִּי אֵין אַחַד
מֵהֶם נִכּוֹן. כִּי אִיף נִחַפֵּךְ דְּבָרֵי אֱלֹהִים
חַיִּים. וְטַעַם הַפְּסוּק הַפֶּךָ מִחֻשְׁבוֹ.
כִּי אֵין אָנוּ אוֹכְלִים מִצֹּת בְּעֶבְרָה זֶה
רַק פִּי בְּעֶבְרָה זֶה בְּעֶבְרָה זֹאת הָעֵבֶדָה

(ו) שְׁבַעַת. זֹאת הִיא הָעֵבֶדָה: תורה ז
(ז) מִצְוֹת. הִנֵּה הַשְּׁבַת הַזֶּה עַל גֹּר
אֲשֶׁר בְּשַׁעְרֶיךָ. כִּי עַל זֶה הַתֵּנְאִי גִּוֹר
בְּשַׁעְרֶיךָ שְׁלֹא יַעֲשֶׂה מְלָאכָה לְפָנֶיךָ
בְּשַׁבָּת. וְכִכָּה בַּיּוֹם הַכַּפּוּרִים כִּי כֵן
כְּתוּב. וְכִכָּה בְּפֶסַח שְׁלֹא יֹאכַל חֲמִין
בְּמִקּוֹם שֶׁהוּא רְשׁוּתוֹ וְזֶהוּ טַעַם בְּכָל
גְּבוּלְךָ: תורה ח

יָדָךְ • על יד שְׂמאל. לְפִיכָךְ, "יָדְכָה" מלא בְּפִרְשָׁה שְׁנִיָּה (לקמן פסוק טז), לְדַרְשׁ בָּהּ, יָד שֶׁהִיא כְּהֵה (מכילתא, מנחות לו).

וְהָיָה לָךְ לְאוֹת • יציאת מצרים תהיה לך לאות. **עַל-יָדְךָ וּלְזִכְרוֹן בֵּין עֵינֶיךָ •** רוצה לומר, שְׁתַּכְתֵּב פְּרָשִׁיט הַלָּלוּ וְתִקְשְׁרֵם בְּרֹאשׁ וּבִזְרוֹעַ. על

(י) וְשִׁמְרַתְּ אֶת-הַחֻקָּה הַזֹּאת לְמוֹעֲדָהּ מִיָּמִים יִתְשַׁר יָת קִיָּמָה הָדָא לְזִמְנָה מִזְמָן לְזִמְנָן: **יָמִימָה: פ**

וְשִׁמְרַתְּ מִיָּמִים יָמִימָה • מִשְׁנָה לְשָׁנָה (מנחות לו).

יָא וְהָיָה אֲרִי יַעֲלֶנְךָ יְיָ לְאַרְעָא דְכְּנַעְנָאִי כְּמָא **כָּאֲשֶׁר** **דִּי קִיָּים לָךְ וְלֹאֲכַתְּמָךְ וְיִתְנָנָה לָךְ:**

(יא) וְהָיָה כִּי-יָבֹאֲךָ יְהוָה אֶל-אֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי **נִשְׁפַּע לָךְ וְלֹאֲבַתֶּיךָ וְנִתְּנָה לָךְ:**

נִשְׁפַּע לָךְ • וְהִכֵּן נִשְׁפַּע לָךְ? (לעיל ח) **"וְהִבֵּאתִי אֶתְכֶם** **אֶל הָאֶרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁאַתִּי וְגו'".** **וְנִתְּנָה לָךְ •** (מכילתא) **תְּהֵא בְּעֵינֶיךָ כְּאִלּוּ נִתְּנָה לָךְ בּוֹ בְּיוֹם, וְאֵל תְּהִי** **בְּעֵינֶיךָ פִּירְשַׁת אֲבוֹת.**

וְהָיָה כִּי יָבֹאֲךָ • יֵשׁ מִרְבוּתֵינוּ שֶׁלְּמָדוֹ מִכָּאֵן שֶׁלֹּא קָדְשׁוֹ בְּכוֹרוֹת הַנוֹלָדִים בְּמִדְבָּר. וְהָאוֹמֵר שֶׁקָּדְשׁוֹ, מִפְּרֹשׁ בִּיָּאָה זֶה לֹמֵר: אִם תִּקְיָמוּהוּ בְּמִדְבָּר, תִּזְכּוּ לְהִכְנֵס לְאֶרֶץ וְתִקְיָמוּהוּ שָׁם (מכילתא).

יִבְרָכְךָ כָּל פֶּתַח וּלְדָא קָדֵם יְיָ וְכָל פֶּתַח **וְלֵד בְּעִירָא דִּי יְהִי לָךְ דְּכָרִין תִּקְדֵּשׁ קָדֵם יְיָ:**

(יב) וְהִעֲבַרְתָּ כָּל-פֶּטֶר-רִחֶם לַיהוָה וְכָל-פֶּטֶר **בְּהֵמָה אֲשֶׁר יִהְיֶה לָךְ הַזִּכְרִים לַיהוָה:**

אֲכָל זֶה לֹא בָּא אֶלָּא לְלַמֵּד עַל הַגִּפְלָה, שֶׁחֲרִי כָּבֵר **כְּתֹב: "כָּל פֶּטֶר רִחֶם".** וְאִם תֹּאמַר: אֵיךְ בְּכוֹר בְּהֵמָה טְמֵאָה בְּמִשְׁמַע, בָּא וּפְרֹשׁ בְּמָקוֹם אַחֵר: **"בְּבִקְרֶךָ וּבִצְאֲנֶךָ".** לָשׁוֹן אַחֵר, יֵשׁ לְפָרֶשׁ: **"וְהִעֲבַרְתָּ כָּל פֶּטֶר רִחֶם",** בְּכוֹר אָדָם - הַכְּתוּב מְדַבֵּר.

וְהִעֲבַרְתָּ • אֵין **"וְהִעֲבַרְתָּ"** אֶלָּא לָשׁוֹן הַפְּרָשָׁה, וְכֵן הוּא אוֹמֵר: **"וְהִעֲבַרְתֶּם אֶת נִחְלָתוֹ לְכַתּוֹ".** **שָׁגֵר בְּהֵמָה •** נִפְל שֶׁשְּׁגֵרְתּוֹ אִמּוֹ וְשִׁלַּחְתּוֹ בְּלֹא עֵתוֹ, וְלִמְדֶךָ הַכְּתוּב שֶׁהוּא קָדוֹשׁ בְּכוֹרָה לְפֶטֶר אֶת הַבָּא אַחֲרָיו, וְאֵיךְ שְׂאִינוֹ נִפְל, קָרוֹי שָׁגֵר, כְּמוֹ שָׁגֵר אֶלְפִיד,

יִבְרָכְךָ כָּל פֶּתַח (בּוֹכְרָא) דְּחִמְרָא תִּפְרוֹק **בְּאִמְרָא וְאִם לֹא תִּפְרוֹק וְתִתְקַפֵּה וְכָל** **בּוֹכְרָא דְאִנְשָׁא בְּבִנְיָךְ תִּפְרוֹק:**

(יג) וְכָל-פֶּטֶר חֲמֹר תִּפְדֶּה בָשָׂה וְאִם-לֹא תִּפְדֶּה **וְעִרְפָתוֹ וְכָל בְּכוֹר אָדָם בְּבִנְיָךְ תִּפְדֶּה:**

אֲבָן עוֹרָא עַל הַתּוֹרָה - מַהְדּוּרַת בְּלוּם, אֲבִרְמוּבִין

יִתְעַרֵּב עִם אַחֵר. וְהִנֵּה אֵלֶּה שְׁתֵּי מִצְוֹת צִוּוּ בְּיוֹם ט"ו: **שָׁגֵר.** עַל מִשְׁקַל אֶרֶץ. שֶׁלֹּא יִשְׁתַּנֶּה בְּסִמְכָה רַק נִמְצְאוּ מִלּוֹת זְרוֹת וְאֵלֶּה הֵם שָׁגֵר אֶלְפִיד וּבִחְדָר מִשְׁבָּכָךְ. הַבֵּל הַבָּלִים. מִסְפַּח חֲמִתָּךְ. וּסְגֵר דִּלְתָּךְ. וְלֹא מִצְאֵתִי יוֹתֵר: תּוֹרָה יג **(יג) וְכָל פֶּטֶר חֲמֹר.** שֶׁהוּא טְמֵא תִּפְדֶּה בָשָׂה: וְעִרְפָתוֹ. יֵשׁ אוֹמְרִים תִּכְתֵּב עַל עֶרְפוֹ קֹדֶשׁ וְהָאוֹמֵר כִּזְזָה אוֹמֵר אֲנִי שֶׁהוּא חֲמֹר קִשָּׁה עֶרְף. כִּי הִנֵּה כְּתוּב הוּא יַעֲרֵף מִזְבַּחֲתָם. וְעֶרְפוֹ שֵׁם אֶת הַעֲגֵלָה בְּנִחַל. שֶׁהַפְּרוֹשׁ לְכִרּוֹת הָעֶרְף. כְּאֲשֶׁר פָּרְשׁוּ מִעֲתִיקֵי הַדָּת. כִּי כָּל בְּכוֹר שָׁלֹא יִקְרָב לְגִבֵּי הַמִּזְבֵּחַ אוֹ לֹא יִפְדֶּה חֵזֵק מִיתָה. כִּי כָּל בְּכוֹר

מִכְחִישׁ שְׁקוֹל הַדָּעַת. כְּמוֹ וּמִלְתָּם אֶת עֲרֵלַת לְבַבְכֶּם. שְׁנַצֵּטְרָךְ לְתַקְנֹה לְפִי הַדָּעַת. וְאִ"ר מִשָּׁה הַכֵּהן כִּי יָד בָּרַב הַמִּקְרָא הִזֵּד הַשְׂמָאִלִית. אֵיךְ יָדִי יִסְדֶּה אֶרֶץ וִימִינִי טִפְחָה שְׁמַיִם. יָדָה לְיָמֵד תִּשְׁלַחְנָה. וְדִבְרֵי הַקְּבֵלָה חֲזָקִים וְאֵין צָרִיכִין חֲזוּקִים: תּוֹרָה י **(י) מִיָּמִים יָמִימָה.** כְּמוֹ יָמִים תִּהְיֶה גְּאֻלָּתוֹ וְהַטָּעָם מִשְׁנָה לְשָׁנָה וְתַחֲלַת הַשָּׁנָה ע"פ קְרִיאַת ב"ד: תּוֹרָה יא **(יא) וְהָיָה.** הַזִּכְרִי הַכְּנַעֲנִי לְבָדוֹ כִּי הוּא אֵב לְכָלֶם: וְטָעַם נִשְׁפַּע לָךְ. כְּמוֹ כִּי לָךְ וּלְזִכְרוֹן אֶתְּן אֶת כָּל הָאֲרָצוֹת הָאֵל: תּוֹרָה יב **(יב) וְהִעֲבַרְתָּ.** תַּעֲבִיר לְשֵׁם שֶׁלֹּא

(ט) וְהָיָה לָךְ. יֵשׁ חוֹלְקִין עַל אֲבוֹתֵינוּ הַקְּדוּשִׁים שֶׁאִמֵּר כִּי לְאוֹת וּלְזִכְרוֹן. עַל דֶּרֶךְ כִּי לִוִּית חֵן הֵם לְרֹאשֶׁךָ וְעֲנָקִים לְגִרְגְּרוֹתֶיךָ. גַּם וּקְשָׁרְתָם לְאוֹת עַל גִּידֶיךָ כְּמוֹ קֶשֶׁר עַל לִוִּית לְכָד תָּמִיד גַּם וּכְתִבְתָּם עַל מִזְבְּחוֹת בֵּיתְךָ. כְּמוֹ כְּתִבְתָּם עַל לִוִּית לְכָד. וְמָה שִׁיְהִיָּה לְאוֹת וּלְזִכְרוֹן. שִׁיְהִיָּה שְׁגוֹר בְּפִידֶךָ כִּי בִיד חֲזָקָה הוֹצִיאָךְ ה' מִמִּצְרַיִם. וְאֵין זֶה דֶּרֶךְ נְכוֹנָה כִּי בְּתַחֲלַת הַסֶּפֶר כְּתוּב מִשְׁלֵי שְׁלֹמֹה. וְהִנֵּה כָּל מָה שֶׁהַזִּכְרִי הוּא דֶּרֶךְ מִשְׁלֵי. וְאֵין כְּתוּב בְּתוֹרָה שֶׁהוּא דֶּרֶךְ מִשְׁלֵי חֲלִילָה. רַק הוּא כְּמִשְׁמָעוֹ. עַל כֵּן לֹא נִזְדַּאֲנֻנוּ מִיַּד פְּשׁוּטוֹ. כִּי בְּהִיּוֹתוֹ כְּמִשְׁמָעוֹ אֵינָנוּ

לפֿהֿן, וּפֿטֿר חִמּוֹר מִתֵּר בְּהִנָּא, וְהִשָּׁה חֵלִין בִּיד
כֶּהֱן. וְעִרְפֹתוֹ • עוֹרְפוֹ בְּקוֹפִין מֵאֲחֹרָיו וְהוֹרְגוֹ.
הוּא הַפִּסִּיד מִמוֹנוֹ שֶׁל כֶּהֱן, לְפִיכָךְ יִפְסִיד מִמוֹנוֹ
(מכילתא) • וְכָל בְּכוֹר אָדָם בְּבִנְיָהּ תִּפְדֶּה • חֲמִשׁ
סְלָעִים, פְּדִינֹהוּ קָצוֹב בְּמָקוֹם אֲחֵר.

כ"י • וְלֹא פֿטֿר שָׁאָר בְּהֵמָה טְמֵאָה, גִּזְרַת
הַכְּתוּב הִיא, לְפִי שְׁנִמְשָׁלוּ בְּכוֹרֵי מִצְרַיִם לְחִמּוֹרִים.
וְעוֹד, שֶׁסִּיעָנוּ אֶת יִשְׂרָאֵל בִּיצִיאָתָן מִמִּצְרַיִם (שָׂאִין לָךְ
אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא נָטַל הַרְבֵּה חִמּוֹרִים) טְעוּנִים
מִכִּסְפָּם וּמִזִּהְבָּם שֶׁל מִצְרַיִם. תִּפְדֶּה בְּשָׂה • נוֹתֵן שֶׁה

יד ויהי ארי ישאלנו בנה מחר למימר מא
דא ותימר לה בתקוף ידא אפקנא יי
ממצרים מבית עבדוּתא:

(י) וְהָיָה כִּי־יִשְׁאַלְךָ בִּנְךָ מָחָר לֵאמֹר מַה־זֹּאת
וְאָמַרְתָּ אֵלָיו בְּחֹזֶק יָד הוֹצִיאָנוּ יְהוָה מִמִּצְרַיִם
מִבֵּית עֲבָדִים:

הוא אומר: (דברים ו) "מה העדות והחקים והמשפטים
וגו'", הרי זאת שאלת בן חכם. דברה תורה כנגד
ארבעה בנים: תם, רשע, ושאינו יודע לשאל,
והשואל דרך חכמה.

כ"י • כִּי יִשְׁאַלְךָ בִּנְךָ מָחָר • יֵשׁ 'מָחָר' שֶׁהוּא עֶכְשָׁו
וְיֵשׁ 'מָחָר' שֶׁהוּא לְאַחַר זְמַן, כְּגוֹן זֶה וְכְגוֹן: (יהושע כב)
"מָחָר יֹאמְרוּ בְּנֵיכֶם לְבָנֵינוּ" דְּבָנֵי גֵד וְבָנֵי רְאוּבֵן.
מַה זֹּאת • זֶה תִּינּוֹק טַפֵּשׁ שְׂאִינוּ יוֹדֵעַ לְהַעֲמִיק
שְׁאֵלָתוֹ, וְסוֹתָם וְשׂוֹאֵל: "מַה זֹּאת". וּבְמָקוֹם אֲחֵר

טו ויהי ארי אקשי פרעה לשלחותנא
וקטל יי כל בוכרא בארעא דמצרים
מבוכרא דאנשא ועד בוכרא דבעירא על
כן אנא דבח גדם יי כל פתח ולדא דכרין
וכל בוכרא דבני אפרוק:

(טו) וַיְהִי כִּי־הִקְשָׁה פֶּרַעַה לְשַׁלְּחָנוּ וַיַּהֲרֹג יְהוָה
כָּל־בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבְּכוֹר אָדָם וְעַד־בְּכוֹר
בְּהֵמָה עַל־כֵּן אָנֹכִי זֹכֵר לַיהוָה כָּל־פֶּטֶר רֶחֶם
הַזְּכֹרִים וְכָל־בְּכוֹר בְּנֵי אֹפְרָה:

טז ויהי לאת על ידך ולתפלין בין עיניך
ארי בתקוף ידא אפקנא יי ממצרים:

(טז) וְהָיָה לְאוֹת עַל־יְדְּכָה וּלְטוֹטְפֹת בֵּין עֵינֶיךָ כִּי
בְּחֹזֶק יָד הוֹצִיאָנוּ יְהוָה מִמִּצְרַיִם: ססס

דרום, "אל תטיפו", לשון דבור, כמו "ולזכרון בין
עיניך", האמורה בפרשה ראשונה, שהרואה אותם
קשורים בין העינים, יזכר הגם וידבר בו:

כ"י • וּלְטוֹטְפֹת בֵּין עֵינֶיךָ • תְּפִלִּין, וְעַל שֵׁם שֶׁהֵם
אֲרֻבָּעָה פְּתִים קְרוּיִין טוֹטְפוֹת, 'טט' בְּכַתְּפֵי שְׁתֵּים,
'פת' בְּאַפְרִיקֵי שְׁתֵּים. וּמִנַּחֲמָם חִבְּרוּ עִם "וְהִטֵּף אֶל

ק"ה פסוקים, ימנ"ה סימן. חסלת פרשת בא

ההפטרה לציבור ולשמו"ת לקמן עמודים רנ - רנב

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

על כן אני זוכה. ולא עם הריגת
בכורים: כל פטר רחם הזכרים מהמין
הראוי לזבח ללפני השם: תורה טו
(טז) וְהָיָה. הזכיר על ב' המצוות והיה
לאות על דרכה ומה שהעתיקו חכמינו
ו"ל לכתב הפרשיות הוא האמת
ולטוטפות כמו זכרון. וי"א כי הטי"ת
כפול. ופי' כמו דבר מגזרת והטף אל
דרום. והוא רחוק בעיני:

(טו) וַיְהִי. החל לומר בחזק יד
הוציאנו. ושב לפרש מה היתה היד
החזקה והיא מפת הבכורים. כי על
יד זה יצאו ממצרים ולא על יד מכות
הראשונות. וככה אמר המשורר למכה
מצרים בבכוריהם כי לעולם חסדו.
ומשה תפס דרך קצרה כי ידוע היה
באמרו ויהרג ה' כל בכור והציל
בכורינו ובכורי בהמתנו. ועם זה ידבק

מצרים אדם ובהמה מתו. כי ה' לא
מלטם מן הגזרה שגזר על בכורי
מצרים רק שיהיו מוכנים לעבודתו.
ולא היה לישראל בהמות טמאות כי
אם החמורים לבדם על כן לא יפדה
בכור מין אחר: תורה יד
(יד) וְהָיָה. אמר ר' יהודה הלוי ו"ל
כי מחר חסר אל"ף והטעם מה שהוא
אחר היום: תורה טו

לוח תהלים

יום ראשון, כ"ט טבת < מפרק קמ עד סוף פרק קנ

יום שני, א' שבט < פרק כ, מפרק א עד סוף פרק ט

יום שלישי, ב' שבט < מפרק י עד סוף פרק יז

יום רביעי, ג' שבט < מפרק יח עד סוף פרק כב

יום חמישי, ד' שבט < מפרק כג עד סוף פרק כח

יום שישי, ה' שבט < מפרק כט עד סוף פרק לד

שבת קודש, ו' שבט < פרק כ. מפרק לה עד סוף פרק לח

ממכתבי כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם
היה המנהג שכל אחד היה
אומר בכל יום את הקאפיטל
[פרק] תהילים לפי שנות חייו.
למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס
לשנת הכ"א היה אומר פרק
כ"א בתהילים וכן היו אומרים
גם את התהילים לפי שנות בניו
ובנותיו שזוהי סגולה שלא ייצאו
לתרבות רעה....

(תמוז תרס"ו)

...בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה
לכללות אנ"ש שי' אשר יקבעו, שבבתי-
הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין
מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו
שנחלק לימי החודש), ולאמר אחר זה קדיש
כנהוג. ובקשתי זאת בתקפה עומדת, לזכות
הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת,
כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו
בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות
בכל מיילי דמיטב מנפש ועד בשר...

(ט"ו סיון, תרפ"ח)

~ יום ראשון כ"ט טבת ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 46, פרק יח ולתוספת... עד עמ' כד, גלגולים.

ולתוספת באור, באר היטב, מלת "מאד" שבפסוק: "כי קרוב אליך תדבר מאד וגו'" - משמעות המלה "מאד" היא, שמאד קרוב וקל לקיים תורה ומצוות "בלבבך", באהבת ה' וביראת ה'. ברם, לפי מה שהסברנו, שמשמעות "קרוב אליך

הדבר" היא, שעל-ידי התבוננות בגדלות

הקב"ה, ביכולת האדם "ליצור" בתוכו אהבה ויראה, לפחות בבחינת "תבונה" - טעונים עדיין הדברים הסבר. שכן, אם דרושה לכך התבוננות והתעמקות, הרי שאין זה "קרוב מאד", צריך לידע נאמנה, כי אף מי

שדעתו קצרה בדיעת ה', - חסרה לו ידיעה והבנה, להתבונן בהן, בגדולתו של הקב"ה, ואין לו לב להבין בגדלת אין-סוף ברוך-הוא, - מוחו ולבו אינם מותאמים כפי שצריך לענין ההתבוננות, שיוכל להוליד ממנה - מההתבוננות, דחילו ורחימו - יראה ואהבה, אפילו במוחו ותבונתו לבד - לא זו בלבד שאין באפשרותו לעורר בתוכו אהבה ויראה מורגשות בלב, אלא שאין גם באפשרותו לעורר אהבה ויראה שתבאנה לידי ביטוי במוחו ובתבונתו בלבד, אף-על-פי-כן קרוב אליו תדבר מאד לשמר - להישמר מלעבור על איזו מצות-לא-תעשה, שכפי שהוסבר לעיל, זקוק האדם לשם כך, ל"מדה" של יראת ה', ולעשות - לקיים, כל מצות התורה, ותלמוד תורה בנגד בל, - שכן, לשלימות קיומן של מצוות-העשה ולימוד תורה, נדרשת אהבת ה' - הרי שביריד לקיים זאת, בפיו ובלבב ממש, - כלומר, לא רק לפי פירושה הגלוי של המלה "בלבבך" - מחשבה, אלא גם לפי מושג האמיתי של המלה "בלבבך" - ביראת ה' ובאהבת ה', בלב ממש, מעמקא דלבא, - מעומק הלב, באמת לאמתו, בדחילו ורחימו, - ביראה ואהבה. לא באהבה שבבחינת "תבונה", שכשלעצמה אין היא במדרגת אהבה אמיתית, ונקראת בשם אהבה רק ביחס ל"לעשותו", לקיומן של המצוות. ואילו האהבה והיראה, עליהן מדובר כאן, הן אהבת ה' ויראת ה' הנחשבות לכאלו במדרגות של אהבה ויראה. אלא - כיצד אפשר לו ליהודי כזה, שאינו שייך להתבוננות, שתהיינה

פרק יח. בפרק הקודם הסביר רבנו הזקן את הפסוק: "כי קרוב אליך הדבר מאד בפיך ובלבבך לעשותו", שקרוב הדבר לכל אחד מישראל, לקיים תורה ומצוות, "בלבבך" - באהבת ה' וביראת ה', על-ידי ענין "ההתבוננות", ההתעמקות בגדולת הקב"ה. שכן, ה"מוח"

הוא ברשותו של כל אחד מישראל (גם כשלבנו אינו ברשותו, כפי שזה ב"צדיקים" שלבם ברשותם), וביכולתו להתעמק במוחו בכל מה שהוא רוצה. וכשיתעמק במוחו בגדולת הקב"ה - "יוליד" בתוכו אהבה להקב"ה ויראה ממנו. גם

אם מחמת סיבות שונות, אין באפשרותו "ליצור" אהבה ויראה גלויות ומורגשות בלב, אך הוא יכול "ליצור" אותן במוחו ובתעלומות לבו. אהבה ויראה אלו די בהן ל"לעשותו" - להביא אותו לקיום תורה ומצוות. הן גם מתלבשות בתורתו ובמצוותיו, להעלותן למעלה - כאילו למד תורה וקיים מצוות מתוך אהבה ויראה גלויות ומורגשות בלב.

ברם, מאחר שאלו הן אהבה ויראה שנוצרו על-ידי "התבוננות" - טעונה המלה "מאד" (שבפסוק: "כי קרוב אליך הדבר מאד") הסבר, כי כדי להתבונן בגדולת הקב"ה, צריך שיהיה לאדם במה להתבונן, צריך שתהיה לו ידיעה בגדולת ה' ולהתבונן בדיעה זו. הוא גם צריך להיות בנוי ומתאים לענין ההתבוננות. כיצד, איפוא, אפשר לומר על כך שזה "קרוב מאד"? - יסביר רבנו הזקן, בפרק שאנו עומדים ללמוד, שגם מי שאין לו ידיעה בגדולת הקב"ה, ואינו שייך לענין ההתבוננות - בכל זאת יכול גם הוא לקיים תורה ומצוות "בלבבך", עם הלב, באהבת ה' וביראת ה'. וזאת, על-ידי ה"אהבה מסותרת" להקב"ה שבלב כל אחד מישראל, שהיא ירושה לכל אחד מישראל מאבותינו. לשם גילוי אהבה זו (הכוללת בתוכה גם יראה) אין האדם זקוק לענין ההתבוננות, אלא - כפי שיסביר להלן - די לו בענין ה"זכרון", שיזכור שקיימת בו אהבה זו. זכרון זה בלבד יביא אותו לקיום התורה והמצוות. על אהבה זו אפשר כבר לומר "קרוב מאד", כי גם מי שאינו שייך לענין ההתבוננות - אפשר לו, באהבה זו, לקיים תורה ומצוות.

לו אהבת ה' ויראת ה' אמיתיות? - אומר על כך רבנו הזקן: **שְׁהִיא "אֱהָבָה מִסְתַּרְת" שְׁבָלָב כְּלָלוֹת יִשְׂרָאֵל, שְׁהִיא יִרְשָׁה לָנוּ מֵאַבּוֹתֵינוּ.** - כל אחד מישראל יש לו בירושה אהבה זו, ואין הוא צריך "ליצור" אותה. אלא, כדי שנבין כיצד

אפשר לו לקיים, באהבה זו, תורה ומצוות! במיוחד כשלקיום תורה ומצוות נדרשת גם יראת ה' - ואילו כאן מדובר על אהבה מסותרת בלבד - מסביר רבנו הזקן עניינה של אהבה זו, כדי שנדע איך לעורר אהבה זו ולהביאה לידי ביטוי בשמירת התורה והמצוות, ואיך כוללת אהבה זו גם יראת ה' - רק שצריך להקדים ולבאר תחלה באר הייב, שרש אֱהָבָה זו - באיזו בחינה,

ובאיזה כוח בנפש, מושרשת אהבה זו, וְעֵינֵיהָ, - מה משמעותה של אהבה זו: ישנה אהבה המתבטאת ביצירת לחץ להתאחד עם הקב"ה, שהנשמה כפי שהיא מלוכשת בגוף שלה תתאחד עם הקב"ה; וישנה אהבה הנושאת בתוכה כמיהה של "כלות הנפש", שהנפש מחפשת להיכלות ולהיכלל בהקב"ה, וכדומה. מהו, איפוא, ה"מבוקש" של האהבה המסותרת? וְאִיךָ הִיא יִרְשָׁה לָנוּ, - כיצד יורשים אהבה? וְאִיךָ נִבְלָל בָּהּ גַּם דְּחִילוֹ. - כיצד נכללת באהבה זו גם יראה? שכן, כפי שלמדנו, כדי להישמר מעבירות, נדרשת הרי גם "יראה", ומאחר שבאהבה (מסותרת) זו אפשר לקיים את כל התורה והמצוות, הרי שהיא כוללת בתוכה גם יראה - ודבר זה עלינו להבין, איך וכיצד כוללת אהבה זו גם יראה? וְהָעֵינָן, - הוא, כִּי הָאֲבוֹת הֵן הֵן הַמְּרַבֵּה, - האבות היו בטלים לגמרי, בכל עצמותם, להקב"ה, כמו "מרכבה" הבטלה ל"רוכב" בה, והיא מונחגת רק לפי רצונו - כך, לא היה לאבות שום רצון אחר מאשר רצונו של הקב"ה, וְעַל כֵּן - ולכן, וְכֹן לְהַמְשִׁיךְ נִפְשֵׁיהֶם נִשְׁמָה לְבָנֵיהֶם אַחֲרֵיהֶם עַד עוֹלָם, מַעֲשֵׂי סְפִירוֹת דְּקִדְשָׁה שְׁבָאֲרַבַּע עוֹלָמוֹת אֲצִילוֹת-בְּרִיאָה-יִצְרָה-עֲשִׂיהָ, - בגלל עבודתם, זכו האבות, אברהם יצחק ויעקב, שכל מי שהוא מורעם תהיה לו נשמה קדושה, המורכבת משלוש מדרגות: נפש, רוח ונשמה, הנובעות מעשר הספירות שבארבעת העולמות: אצילות, בריאה, יצירה, עשיה. אך, מאחר שלמעלה, בקדושה עצמה, ישנן כאמור, ארבע מדרגות ועולמות כלליים, ובכל עולם - עשר ספירות, הרי מאיזו מדרגה ומאיזה עולם באות ליהודי הנפש, הרוח והנשמה? הרי זה: לְכָל אֶחָד וְאֶחָד

ליקוטי אמרים

מסותרת שבלב כללות ישראל שהיא ירושה לנו מאבותינו רק שצריך להקדי' ולבאר תחלה באר הייב שרש אהבה זו ועניינה ואיך היא ירושה לנו ואיך נכלל בה גם דחילו. והענין כי האבות הן הן המרכבה ועל כן זכו להמשיך נר"ג לבניהם אחריהם עד עולם מעשר ספירות קדושה שבארבע עולמות אבי"ע לכל אחד ואחד כפי מדרגתו וכפי מעשיו ועל כל פנים אפי' לקל שבקלים ופושעי ישראל נמשך בזיווגם נפש דנפש דמלכות דעשיה שהיא מדרגה התחתונה שבקדושת העשיה ואעפ"כ מאחר שהיא מעשר ספירות קדושות היא כלולה מכולן גם מחכמה דעשי' שבתוכה מלוכשת חכמה דמלכות דאצילות שבתוכה חכמה דאצילות שבה מאיר אור א"ס ב"ה ממש כדכתיב ה' בחכמה

כְּפִי מְדַרְגָּתוֹ וְכִפִּי מַעֲשָׂיו. - "כפי מדרגתו" - כפי רום שורש נשמתו, "כפי מעשיו" - כפי שהוא "יעבד" ויזכך את עצמו לאחר מכן, כפי שכתוב ב"זוהר" כשאדם הופך את עצמו ל"טוב" - מעניקים לו מלמעלה מדרגה עליונה יותר של נשמה.

וְעַל-כֵּל-פָּנִים, אִפְלוּ לְקַל שְׂבָקָלִים וּפּוֹשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל, נִמְשָׁךְ בְּזוּגָם נֶפֶשׁ דְּנֶפֶשׁ דְּמַלְכוּת דְּעֲשִׂיָּה, - "מלכות" של עולם העשיה. עולם העשיה הוא הרי העולם התחתון ביותר. ובעולם העשיה עצמו, "מלכות" היא הספירה האחרונה בעשר הספירות; וב"מלכות" עצמה, ישנן נפש, רוח ונשמה, והנפש היא האחרונה בין השלש; ול"קל שבקלים" או ל"פושעי ישראל",

נמשכת "נפש" בלבד. כלומר, נפש הבאה מנפש של "מלכות" של עולם העשיה. היינו: אף ה"יחוד" (הזיווג) הנחות ביותר, מקבל, לפחות, נפש מהמדרגה התחתונה ביותר שבקדושה: שְׁהִיא מְדַרְגָּה הַתַּחְתּוֹנָה שְׂבָקָדְשֵׁת הָעֲשִׂיָּה. וְאַחֶ-עַל-פִּי כֵּן, - למרות שנפש זו היא מהמדרגה התחתונה, מֵאַחֵר שְׁהִיא - הנפש, מַעֲשֵׂי סְפִירוֹת קְדוֹשׁוֹת, - קיים הרי "כלל", שכל דבר בקדושה הוא בהתכללות, שכל מדרגה כלולה מכל המדרגות, ולכן הִיא - גם המדרגה התחתונה ביותר בקדושה של עולם העשיה, כְּלוּלָה מִכָּל, - מכל שאר המדרגות והספירות של "עשיה", גַּם מִחֻכְמָה דְּעֲשִׂיָּה, - שהיא הספירה העליונה ביותר בעולם העשיה, שְׂבָתוּכָה - ב"חכמה דעשיה", מְלַבֶּשֶׁת חֻכְמָה דְּמַלְכוּת דְּאֲצִילוֹת, - שכן, כפי שיוסבר להלן, בפרק נ"ב, ספירת ה"מלכות" של עולם האצילות, מתלבשת ומאירה בעולם העשיה. ומאחר שב"מלכות" דאצילות כלולות כל עשר הספירות, הרי שעשר הספירות של "מלכות" דאצילות, מתלבשות בעשר הספירות של עולם העשיה: "חכמה" של מלכות דאצילות - ב"חכמה" של עולם העשיה, "בינה" של מלכות דאצילות - ב"בינה" של עולם העשיה, וכך הלאה. הרי - שב"חכמה" של עולם העשיה, מתלבשת "חכמה" של "מלכות" דאצילות: שְׂבָתוּכָה - ב"חכמה" של מלכות דאצילות, ישנה חֻכְמָה דְּאֲצִילוֹת, - שכן, עשר הספירות של עולם האצילות, כלולות אחת מהשניה, ממילא כלולה ב"מלכות" גם "חכמה" של עולם האצילות, שְׂבָתָה - ב"חכמה" של עולם האצילות, מֵאִיר אֹר אֵין-סוֹף בְּרוּךְ-הוּא מִמֶּשׁ, כְּדִכְתִּיב: "ה' בְּחֻכְמָה יִסֵּד אָרֶץ", - ה'

בשבי, ברשות "עמקי הקליפות" - והרי "כלל" בדינו, ש"אין הקב"ה בא בטרונ' עם בריותיו"⁵ - אין הקב"ה בא בדרישות מופרזות מבריותיו, לא מוציאים מידי הקליפות, שלא ברצונן, דבר שנפל ברשותן; הקליפות לא היו משחררות את הנשמות הגבוהות שנפלו ברשותן,

אלא במקרה של זיווג "פושעי ישראל", כי אז, הן מקוות, שאותה נשמה גבוהה, בתור "ילוד" של "פושעי ישראל", תושפע מה"לבושים" הגסים של ההורים, ותהיה כמותם. ואז יינקו הקליפות חיות במדה מרובה יותר,

מהנשמה הגבוהה. ברם, בהיותה נשמה גבוהה - היא "שוברת" ופורצת את הלבוש הגס בו הולבשה על-ידי ההורים, ומתעלה למדרגה של "צדיק". כְּמוֹ שְׁכֵתוֹב בְּסֵפֶר גִּלְגּוּלִים: הרי, שבמדרגות השונות שבנשמות, קורה שדוקא בהורים "פושעי ישראל", נמשכת נשמה גבוהה כזו. על-כל-פנים, למדנו, שכל יהודי יש בו נשמה של קדושה, ושכבחינת ה"חכמה" של הנשמה "שורה" אור אין-סוף ברוך-הוא. להלן יוסבר טעמו של דבר, מדוע ההשראה מאור אין-סוף היא דוקא בכחינת "חכמה" של הנפש - כי "חכמה" היא כוח שלמעלה מ"שכל" ומ"הבנה".

בחכמה" - אור אין-סוף מאיר ב"חכמה"; "בחכמה יסד ארץ" - "חכמה" מאירה ב"מלכות" הנקראת "ארץ". שכן, "מלכות" כמו "ארץ", כל אחת בענינה, היא המדרגה התחתונה ביותר; וְכֵלָם בְּחֻכְמָה עֲשִׂיתָ³. - מכאן, ש"חכמה" מאירה ב"עשיה". וְנִמְצָא, כִּי

אין-סוף ברוך-הוא מְלַבֵּשׁ בְּכַחֲנֵת חֻכְמָה שְׂבִנְפֵשׁ הָאָדָם - יְהִי מִי שִׁיְהִי מִיִּשְׂרָאֵל, - בנשמתו של כל אחד מישראל, מאיר אור מהאין-סוף ברוך-הוא. מדוע הוא מאיר דוקא בכחינת ה"חכמה"

שבנשמה - יסביר ה"תניא" להלן. ובכחינת החכמה שְׂבִתָּה, - שבנפש, עִם אֹר אֵין-סוּף בְּרוּךְ-הוּא מְלַבֵּשׁ בָּהּ, - ב"חכמה", מִתְפַּשְׁטֵת בְּכָל בְּחִינֹת הַנֶּפֶשׁ בְּלָהּ, לְהַחְיֹתָהּ - בחיות אלוּקִית, מִבְּחִינֵת רִאשָׁה עַד בְּחִינֵת רַגְלָהּ, - מהמדרגה העליונה ביותר שבנפש, הנקראת "ראש" של הנפש, עד למדרגה התחתונה ביותר שבנפש, הנקראת "רגל" של הנפש. בְּדִכְתִּיבָהּ: "הַחֻכְמָה תַּחֲיָה בְּעָלֶיהָ" - הנפש נקראת "בעליה", היא בעלת כוח החכמה. [וְלַפְעָמִים מְמַשִּׁיכִים פּוֹשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל - לילדיהם, נִשְׁמֹת גְּבוּהוֹת מְאֹד שֶׁחֵיו בְּעֻמְקֵי תְקֵלָפוֹת, - ומפני היות נשמות גבוהות אלו

~ יום שני א' שבט ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' כד, הנה החכמה... עד עמ' כד, ומובן.

בָּהּ - ב"חכמה", אֹר אֵין-סוּף בְּרוּךְ-הוּא דְלִית מַחֲשָׁבָה תְּפִיסָא בֵּיהּ בְּלָל. - שאין מחשבה ושכל שבאפשרותם "לתפוס", להשיג ולהבין את אור אין-סוף ברוך-הוא. הכוחות המהווים את ה"שכל" וה"הבנה" אינם בגדר שבהם יתלבש אור

אין-סוף ברוך-הוא, כי "שכל" ו"הבנה" אינם יכולים להשיג את אור אין-סוף שהוא למעלה מ"הבנה". ואילו "כוח החכמה", מאחר שכאמור, הוא למעלה מ"שכל" ו"השגה" - מתלבש בו אור אין-סוף. לשון כ"ק רבינו:

"מהמשך ומהלשון משמע (ואולי גם מוכח) דמדובר במדרי' אחת. ומפרש כ"ח מ"ה - ג"כ ענין אחד, - כח שאינו מושג. ונקודת הביאור - דחכ' היא מקור השכל (ולכן מתפשט בנפש,

הֵנָּה, הַחֻכְמָה הִיא מְקוֹר הַשְּׁכָל וְהַהֲבָנָה, - ה"שכל" וה"הבנה" נמצאים ב"כוח הבינה", ו"בינה" היא הכוח להבין כל דבר על כל פרטיו. ואילו ה"חכמה" היא מקור ה"שכל" וה"הבנה". וְהִיא - ה"חכמה", לְמַעְלָה מִהַבִּינָה שְׁהוּא -

ה"בינה", הַכֵּנֶת הַשְּׁכָל וְהַשְּׁנִיתוֹ, וְהַחֻכְמָה הִיא לְמַעְלָה מִהַהֲבָנָה וְהַשְּׁנָה, וְהִיא מְקוֹר לָהּ. וְהִי לְשׁוֹן - משמעות המלה חֻכְמָה - "בַּח מֶה", - "חכמה" היא כוח שממנו נובע ה"שכל", והיא פועלת בתור "כוח".

ויחד עם כך - היא בכחינת מ"ה" - שהיא לשון שאלה: "מה" היא?, כפי ששואלים על דבר שלא משיגים אותו - שְׁהוּא מֶה שְׁאִינוּ מִשְׁגִּיג וּמוֹכֵן, וְאִינוּ נִתְפָּס בְּהַשְּׁגָה עֲדִין, וְלִכֵּן מִתְלַבֵּשׁ

ליקוטי אמרים

הנה החכמה היא מקור השכל וההבנה והיא למעלה מהבינה שהוא הכוח השכל והשגתו והחכמה היא למעלה מההבנה וההשגה והיא מקור להן וזהו לשון חכמה כ"ח מ"ה שהוא מה שאינו מושג ומובן ואינו נתפס בהשגה עדיין ולכן מתלבש בה אור א"ס ב"ה דלית מחשבה תפיסא ביה כלל ולכן כל ישראל אפילו

3. תהלים קד, כד. 4. קהלת ז, יב. 5. עבודה זרה ג, א.

וכשמתגלה פועל אפי' במחדו"מ כדלעיל וכדלקמן) אבל זהו מקור שאינו נתפס ונמצא למע' כח ושאינו מושג, (ולכן הוא"ס מתלבש בו). **וְלִבְּנוֹ, כָּל יִשְׂרָאֵל, אֶפְלוּ הַנְּשִׁים וְעַמִּי הָאֲרִיזִין,** - אלה שאינם שייכים ל"שכל" ול"הבנה" בגדולת הקב"ה, הם

מֵאֲמִינִים בְּה', שְׁהֶאֱמוּנָהּ הִיא לְמַעְלָה מִן הַדַּעַת וְהַחֲשֹׁנָה, - "כוח האמונה" "קולט" את מה שה"שכל" וה"הבנה" אינם יכולים להשיג, כי **"פְּתִי יֶאֱמִין לְכָל דָּבָר, וְעִירֹם יִבִּין וְגו'"**, - הפתי תופס כל דבר על-ידי האמונה בו. הרי, שתפיסתו של דבר שלא על-ידי הבנתו בשכל, היא על-ידי אמונה. ברם, כשמדובר על דבר שהשכל מסוגל לתפוס, אלא שהוא, הפתי, אין לו שכל והוא תופסו ב"אמונה" - יש בכך משום חסרון. ואילו

כשמדובר אודות אלקות שהוא למעלה לגמרי מ"שכל", אין כל דרך אחרת "להשיגה", אלא על-ידי אמונה בלבד. וכך אומר ה"תניא": **"וְלִגְבִּי תְקַדְּשִׁי בְּרוּךְ-הוּא, שֶׁהוּא לְמַעְלָה מִן הַשִּׁכּוֹל וְהַדַּעַת, וְלִית מַחֲשָׁבָה תְּפִיסָא בֵּיהּ כָּלָל -** אין שום מחשבה ושכל המסוגלים להשיגו כלל, **הַכֹּל כְּפִתִּיִּים אֶצְלוֹ יִתְבָּרֵךְ,** - כולנו כפתיים גמורים לגביו, שהרי ב"שכל" אי אפשר להשיגו, ומן ההכרח להשיגו על-ידי אמונה שלמעלה מה"שכל", **כְּדַכְּתִיב: 'וְאֲנִי בָעֵר וְלֹא אָדַע, בְּהִמּוֹת הָיִיתִי עֹמֵךְ, וְאֲנִי תָמִיד עֹמֵךְ וְגו'"**, **כְּלוּמְרִי: שִׁכּוֹן שְׁאֲנִי 'בָּעֵר' ו'בְּהִמּוֹת' - 'אֲנִי תָמִיד עֹמֵךְ'.** - עם הקב"ה. **וְלִבְּנוֹ, אֶפְלוּ קָל שִׁבְקָלִים וּפּוּשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל, מוֹסְרִים נַפְשָׁם עַל קִדְּשַׁת ה', עַל הָרֵב, וְסוֹבְלִים עֲנוּיִם קִשִּׁים שְׁלֹא לְכַפֵּר בְּה'**

ליקוטי אמרים

הנשים ועמי הארץ הם מאמינים בה' שהאמונה היא למעלה מן הדעת וההשג' כי פתי יאמין לכל דבר וערום יבין וגו' ולגבי הקב"ה שהוא למעלה מן השכל והדעת ולית מחשבה תפיסא ביה כלל הכל כפתיים אצלו ית' כדכתיב ואני בער ולא אדע בהמות הייתי עמך ואני תמיד עמך וגו' כלומר שבוה שאני בער ובהמות אני תמיד עמך ולכן אפי' קל שבקלים ופושעי ישראל מוסרים נפשם על קדושת ה' על הרוב וסובלים ענינים קשים שלא לכפור בה' אחד ואף אם הם בורים ועמי הארץ ואין יודעים גדולת ה'. וגם במעט שיודעים אין מתבונני' כלל ואין מוסרי' נפשם מחמת דעת והתבוננות בה' כלל. אלא בלי שום דעת והתבוננות רק כאלו הוא דבר שאי אפשר כלל לכפור בה' אחד בלי שום טעם ומענה ומענה כלל והיינו משום שה' אחד מאיר ומחיה כל הנפש ע"י התלבשותו בבחי' חכמה שבה שהיא למעלה מן הדעת והשכל המושג ומובן:

אֶחָד. וְאֵף אִם הֵם בּוֹרִים וְעַמִּי-הָאֲרִיזִין וְאִין יוֹדְעִים גְּדֻלַּת ה', וְגַם בְּמַעַט שִׁיּוֹדְעִים - בגדולת ה', **אִין -** הם, **מֵתְבּוֹנְנִים כָּלָל,** - שיהיה מקום לומר שמסירות נפשם נובעת מהבנתם בגדולת הקב"ה, **וְאִין מוֹסְרִים נַפְשָׁם מִחֲמַת דַּעַת וְהַתְּבּוֹנְנוֹת בְּה' כָּלָל,** **אֶלָּא בְּלִי שׁוּם דַּעַת וְהַתְּבּוֹנְנוֹת,** - הם מוכנים תמיד למסור את נפשם, רק כאלו הוא דבר שאי אפשר כלל לְכַפֵּר בְּה' אֶחָד, בְּלִי שׁוּם טַעַם וּמַעְנָה וּמַעְנָה כָּלָל. בלי שום מניע וסיבה הגיוניים, כי כל דבר שנובע מן ה"שכל" הוא שקול ומדוד, ויכולה להיות סברא לכאן וסברא לכאן, ואם הנכונות למסירות נפש היתה נובעת מן ה"שכל" ומן ה"טעם", היה כאן על-כל-פנים מקום ל"טענות ומענות"

בשכל: למסור את הנפש או לא. אך האמת היא, שבמסקנה ההחלטית למסור את הנפש - אין שום שקלא-וטריא, אלא ההנחה המוחלטת, שאי-אפשר להיות אחרת! - דבר זה אינו נובע מה"שכל". **וְהַיֵּנוּ,** - זהו מחמת, **מִשׁוּם שֶׁה' אֶחָד מְאִיר וּמַחֲיֶה כָּל הַנֶּפֶשׁ,** - של יהודי, **עַל-יְדֵי הַתְּלַבְּשׁוֹתוֹ בְּבִחִינַת חֻכְמָה שְׂבִיבָה,** - שבנפש, **שֶׁהִיא -** כוח החכמה, **לְמַעְלָה מִן הַדַּעַת וְהַשִּׁכּוֹל הַמְּשֻׁגָּם וּמוֹבֵן:** - לכן גם באלה שאינם שייכים כלל ל"שכל" ול"הבנה", יש בהם הכוח למסור את נפשם על קידוש השם. בכך, הובהר לנו שורשה של האהבה המסותרת: היא מושרשת ב"כוח החכמה" של הנפש, שלמעלה מ"שכל", ובו - ב"כוח החכמה" - מלוכבש אור אין-סוף ברוך-הוא. משם נובע בכל יהודי כוח האמונה ומסירות הנפש.

~ יום שלישי ב' שבט ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' כד, פרק יט ולתוספת... עד עמ' 48, א"ס ב"ה.

קדושה זו, בבחינת ה"חכמה" שבה, מלוכבש אור אין-סוף ברוך-הוא, ממנו נובעת בכל אחד מישראל אהבה להקב"ה, עד לכדי מסירות נפש על קידוש השם. בכך הוסבר "שורש" אהבה זו, וכיצד היא באה לנו בירושה. אך, עדיין טעון הסבר: (א) "ענין" אהבה זו, במה מתבטאת שאיפתה של אהבה זו. (ב)

פֶּרֶק יט. בפרק הקודם הוסבר שלכל יהודי "קרוב מאד" לקיים תורה ומצוות באהבת ה' וביראת ה', וזה נובע מהאהבה המסותרת שבלב כל אחד מהם להקב"ה. אהבה זו באה להם בירושה מהאבות, שעל-ידי עבודתם וביטולם להקב"ה, המשיכו נשמה קדושה לכל יוצאי חלציהם לנצח. בנשמה

בְּמִבְעוֹ. - כלומר, כאילו אור הנר "רוצה" בכך, כמו שאכן אנו רואים ב"נר" שהוא נמשך תמיד לשורשו, **כִּךְ נִשְׁמַת הָאָדָם, וְכֵן בְּחִינַת רוּחַ וְנִפְשׁ,** - לאו דוקא במי ש"פועלת" בו המדריגה העליונה יותר של "נשמה", אלא גם באלה שנשמתם היא בבחינות התחתונות יותר, של "רוח" או של "נפש", **חֲפִצָּה וְחֻשְׁקָה** - של הנשמה, **בְּמִבְעָה לְפִרְדּוֹ וְלִצְאָתָה מִן הַגּוֹף וְלִדְבֶקָה בְּשֶׁרֶשָׁה וּמִקּוּרָה בְּחַיֵּי תַחִיִּים בְּרוּךְ הוּא;** - הרי הוא ה"חיים" של הנשמה, שענינה - חיות, והנשמה בטבעה רוצה להינתק מגופה ולהתאחד בשורשה, ב"חיי החיים" - הקב"ה. **הֵנָּה שְׂתַּחֲוִיָּה - שֶׁם, אֵין וְאַפְסָה וְתַתְּכַבֵּל שֶׁם -** בשורשה, **בְּמִצִּיאוֹתָהּ** לְגִמְרִי, וְלֹא יִשְׁאֵר מִמֶּנָּה מִמְּהוּתָהּ וְעִצְמוּתָהּ הָרִאשׁוֹן, - אי אפשר לומר שלא ישאר ממנה מאומה, שהרי אדרבה, מהותה האמיתית של הנשמה היא, כשהיא מתאחדת עם שורשה, לכן אומר רבנו הזקן: "ממהותה ועצמותה הראשון", כפי שהיא בהיותה בגופה - נשמה עם כוחות של "שכל" ו"מדות" וכדומה - מזה לא ישאר כלום. כן לא שייך לומר שתשוקת הנשמה היא להתעלות למדריגה עליונה יותר. שכן, תשוקה למדריגה עליונה יותר, שייכת רק כשבהיותה באותה "מהות" היא מגיעה למדריגה עליונה יותר. כמו: חכם קטן יכול לשאוף להיעשות חכם גדול. אך להיפך ל"מהות" אחרת - לא מתאימה לכך "תשוקה" - לא שייך הדבר שאדם ישתוקק להיפך למלאך, כי זו "מהות" אחרת לגמרי. ומכיון שכן - מדוע, איפוא, תרצה הנשמה לצאת מגופה ולהתאחד בשורשה? - **אֶתְּעַל־פִּיכֵן זֶה רְצוֹנָהּ וְחֲפִצָּה בְּמִבְעָה.** - ברם, המושג "טבע" נחשב בדרך כלל לחסרון, אם הדבר הוא לפי הטבע, חסר כאן הדר ה"שכל" - וכאן הרי מה שהנשמה נמשכת אל הקב"ה בטבע, נחשב ל"מעלה" - לכן, מעיר ה"תניא", מיד, שהמלה "טבע" כאן, משמעה, כל ענין שאינו לפי ה"טעם" וה"שכל", גם כשהדבר הוא למעלה מה"שכל", מצינים אותו במלה "טבע". **וְטָבַע זֶה, -** המלה "טבע", **הוא שֶׁם הַמִּשְׁאֵל לְכָל דָּבָר שְׂאִינוּ בְּבִחִינַת טַעַם וְדַעַת.** - כל דבר שאינו נעשה מתוך הגיון ושכל, מתואר בשם "טבע", וְגַם כָּאֵן - ביחס להמשכת הנשמה לשורשה,

כיצד כוללת בתוכה אהבה זו גם יראה, שצורך בה לקיום תורה ומצוות. ענינים אלה, יובהרו בפרק י"ט אותו אנו עומדים ללמוד, לאחר הסבר נרחב אודות האהבה המסותרת. וּלְתוֹסֶפֶת בְּאוּר, - ענין האהבה המסותרת, בשייכות לשני הפרטים האמורים:

"ענינה" ו"איך נכלל בה גם דחילו (יראה)", **צָרִיךְ לְבָאֵר הַיָּטֵב מֶה שֶׁתּוֹבֵא: "נֵר ה' נִשְׁמַת אָדָם." פְּרוּשׁ, שִׁישְׁרָאֵל הַקְרוֹיִם "אָדָם", -** כמאמר חכמינו ז"ל: "אתם קרוים אדם", שבני ישראל הם הנקראים "אדם", **נִשְׁמַתָּם הִיא, לְמִשְׁל, בְּאוּר הַנֵּר שֶׁמֶתְנַעֵנֵעַ תָּמִיד לְמַעַלָּה בְּמִבְעָה, -** וכל כך למה? - **מִפְּנֵי שְׂאוּר הָאֵשׁ חֲפִין בְּמִבְעָה לְפִרְדּוֹ מִהַפְתִּילָה -** בה האש מחזיקה את עצמה, **וְלִדְבֶקָה בְּשֶׁרֶשׁוֹ לְמַעַלָּה בִּיסוּד הָאֵשׁ הַכְּלָלִי שֶׁתַּחַת גִּלְגַּל הַיָּרֵחַ, כְּמוֹ שֶׁתּוֹבֵא בְּעֵץ חַיִּים.** - האש שבנר נמשכת בטבעה ללמעלה, כדי להתאחד עם שורשה, "יסוד האש", הנמצא למעלה, מתחת לגלגל הלבנה. שכן, ארבעה היסודות: אש, רוח, מים, עפר, מסודרים בצורה כזו, שהיסוד הקל והעדין יותר, מקיף את היסוד הכבד יותר: עפר שהוא היסוד הכבד ביותר - הוא גם התחתון ביותר; מים מבחינת הטבע שלהם, צריכים להיות מעל לעפר ולהקיף את העפר, אלא מחמת חסד ה' בלבד, הרי "לרוקע הארץ על המים"³, נמתח חלק מהעפר מעל למים; רוח היא למעלה מן המים ומקיפה את המים; אש מקיפה את הרוח. כך נמצא יסוד האש הכללי, מתחת לגלגל הירח. **וְאֵת שְׁעַל־יְדֵיָּהּ -** על-ידי היתנתקות האש מהפתילה והיתדבקותה בשורשה למעלה, **יִכְבְּה וְלֹא יֵאִיר כְּלוֹם לְמַטָּה, וְגַם לְמַעַלָּה בְּשֶׁרֶשׁוֹ וְתַתְּכַבֵּל אוֹרוֹ בְּמִצִּיאוֹתָהּ בְּשֶׁרֶשׁוֹ, -** שכן, "מציאות" הנר היא הרי כדי להאיר, ובשורשו תתבטל מציאות זו. כי, נר רגיל לעומת נר גדול - מאבד את מציאותו ואינו משמש לשום דבר (למשל: נר דלוק באמצע היום), מכל-שכן שהוא מאבד את מציאותו לגמרי לגבי שורשו. הרי, שאין לומר שמשכית הנר לשורשו היא כדי שיהיה שם מציאות נעלה יותר. אדרבה, שם תתבטל מציאותו לגמרי. והרי קיים כלל ש"כל דבר חפץ בקיומו", ובהתאם ל"כלל" זה, לא היתה האש שבנר צריכה להימשך ל"שורש", **אֶתְּעַל־פִּיכֵן כִּכְךָ הוּא -** אור האש, חֲפִין

בחכמה שבנפש, שורה אור אין־סוף ברוך הוא. - ומשום כך, נמשכת הנשמה להתאחד בשורשה, המשכה שלמעלה מה"שכל" וה"הבנה". הרי ש"ענין" האהבה המסותרת הוא - רצונה הפנימי של הנשמה להתאחד עם שורשה, עם הקב"ה. להלן יוסבר מדוע נקראת אהבה זו - "אהבה מסותרת".

הַכֹּהֵנִית, - בהשתמשות במלה טבע: שְׂרָצוֹן וְחַפְזִין וְהַנֶּפֶשׁ - להיות דבוק בשורשה, אינו בְּחִינַת טַעַם וְדַעַת וְשִׁבְלִי מִשְׁגֵּי וּמוֹבָן, אֲלָא לְמַעְלָה מִהַדַּעַת וְשִׁבְלִי מִשְׁגֵּי וְהַמּוֹבָן, וְהוּא בְּחִינַת חֻכְמָה שֶׁבִּנְפֶשׁ - שלפי מה שהוסבר בפרק הקודם, "חכמה" היא כוח שלמעלה מ"שכל" ו"הבנה", שָׁפָה -

ליקוטי אמרים

בנפש אינו בבחי' טעם ודעת ושכל מושג ומובן אלא למעלה מהדעת ושכל המושג והמובן והיא בחי' חכמה שבנפש שבה אור א"ס ב"ה.

~ יום רביעי ג' שבט ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 48, וזהו כלל... עד עמ' כה, חומא כו'.

לאלקות, בְּנוֹכַר לְעִילָה, - שקליפה היא בחינת "יש" (מציאות) המנותקת מאלקות, הַפֶּה בְּחִינַת הַחֻכְמָה; - שענינה - ביטול. וְלִכֵּן - אלה שמצד הקליפה, נִקְרָאִים "מְתִים", כִּי "הַחֻכְמָה תַּחְתָּה"⁸, - אך, דבר שהוא היפך ה"חכמה", הוא גם היפך החיים, וְכַתִּיב: "יָמוּתוּ וְלֹא בְּחֻכְמָה"; - מיתה קשורה במה שאין בו ענין ה"חכמה", וזה אמר ביחס לאומות העולם המקבלות חיות מהקליפות. וְכֵן הַרְשָׁעִים וּפְּשָׁעֵי יִשְׂרָאֵל, קִנְדָם שִׁבְאוֹ לִידֵי נִסְיוֹן לְקַדֵּשׁ הַשֵּׁם; - שכן, כשהם באים לידי נסיון של קידוש ה', מתעוררת בהם בחינת ה"חכמה" שבנשמתם, ומחיה אז את נפשם. ואילו שלא בשעת נסיון של קידוש ה', למרות שגם אז קיימת

וְזוֹהוּ כָּלֵל בְּכָל סְטָרָא דְקַדְשָׁה, - בצד הקדושה: שְׁאִינוֹ אֲלָא מֵה שְׁנִמְשָׁךְ מִחֻכְמָה, שְׁנִקְרָא "קַדְשׁ הָעֲלִיּוֹן", - המלה קודש רומזת על "חכמה", וקדושה היא המשכה מ"קודש" - המשכה מ"חכמה". מה משמעות ההמשכה מ"חכמה"? - יוסבר להלן, ש"חכמה" היא ענין ה"ביטול" לאור אין־סוף ברוך הוא, להקב"ה: "המשכה מחכמה" פירושה - המשכת ביטול זה לאלקות, שאז זה צד הקדושה. אך, כשחסר "ביטול" זה מה"חכמה" - אין זו קדושה. וכך אומר רבנו הזקן ביחס ל"קודש העליון" (חכמה): הַבְּטָל - "קודש העליון" (חכמה) בטל בְּמִצִּיאוֹת בְּאוֹר אֵינ־סוֹף בְּרוּךְ־הוּא הַמְּלֻבָּשׁ בּוֹ, וְאִינוֹ דִּבֵּר בְּפָנֵי עֲצָמוֹ, בְּנוֹכַר לְעִילָה, וְלִכֵּן נִקְרָא "בֶּחַ מֶה". - ולכן זה נקרא בשם "חכמה", המורכבת משתי המלים: "כח מה", כוח של מה, של ביטול. הרי שקדושה היא דוקא דבר שיש בו המשכה מ"חכמה" - דבר שבטל להקב"ה ואינו "מציאות" לעצמו כלל, וְהוּא הַפֶּה מִמֶּשׁ מִבְּחִינַת הַקְּלִפָּה וּסְטָרָא אַחֲרָה, שֶׁמִּמֶּנָּה נִפְשׁוֹת אֲמוֹת הָעוֹלָם דִּעְבְּדִין לְגִרְמִיָּהוּ, - העושות רק למען מציאותן האנוכית, וְאִמְרִין: "הֵב הֵב"⁹ - ואומרות "תן תן" ו"לְעִיטָנִי"¹⁰, - כמו שאמר עשו: "הלעיטני", לְהוֹתִת יֵשׁ וְדָבָר בְּפָנֵי עֲצָמוֹ, - ולא בטל

ליקוטי אמרים

וזהו כלל בכל סטרא דקדושה שאינו אלא מה שנמשך מחכמה שנק' קודש העליון הבטל במציאות באור א"ס ב"ה המלוכש בו ואינו דבר בפני עצמו כנ"ל ולכן נקרא כ"ח מ"ה והוא הפך ממש מבחי' הקליפה וס"א שממנה נפשות אומות העולם דעבדין לגרמיהו ואמרין הב הב והלעיטני להיות יש ודבר בפני עצמו כנ"ל הפך בחי' החכמה ולכן נקראים מתים כי החכמה תחיה וכתוב ימותו ולא בחכמה. וכן הרשעים ופושעי ישראל קודם שבאו לידי נסיון לקדש השם כי בחי' החכמה שבנפש האלהית עם ניצוץ אלהות מאור א"ס ב"ה המלוכש בה הם בבחי' גלות בגופם בנפש הבהמית מצד הקליפה שבחלל השמאלי שבלב המולכת ומושלת בגופם בסוד גלות השכינה כנ"ל. ולכן נקראת אהבה

בהם, בחינת ה"חכמה" שבנפש וה"ביטול" להקב"ה, אך זה אצלם בהעלם ובגלות - כפי שיסביר להלן: כִּי בְּחִינַת הַחֻכְמָה שֶׁבִּנְפֶשׁ הָאֱלֹהִית עִם נִיצוּץ אֱלֹהוֹת מְאוֹר אֵינ־סוֹף בְּרוּךְ־הוּא הַמְּלֻבָּשׁ בָּהּ, - בכוח החכמה, הֵם בְּבְחִינַת גְּלוּת בְּגוֹפָם בִּנְפֶשׁ הַבְּהִמִית, מִצַּד הַקְּלִפָּה שֶׁבְּחֻלָּל הַשְּׁמָאֲלִי שֶׁבְּלֵב, הַמּוֹלֶכֶת וּמוֹשְׁלֶת בְּגוֹפָם - בשעה שהנפש הבהמית מושלת בגוף, נמצאים אז, בחינת ה"חכמה" של הנפש האלקית והניצוץ האלקי, בגלות בגוף - בְּסוֹד גְּלוּת הַשְּׁכִינָה, בְּנוֹכַר לְעִילָה¹¹. וְלִכֵּן נִקְרָא

זה נקרא בשם "חכמה", המורכבת משתי המלים: "כח מה", כוח של מה, של ביטול. הרי שקדושה היא דוקא דבר שיש בו המשכה מ"חכמה" - דבר שבטל להקב"ה ואינו "מציאות" לעצמו כלל, וְהוּא הַפֶּה מִמֶּשׁ מִבְּחִינַת הַקְּלִפָּה וּסְטָרָא אַחֲרָה, שֶׁמִּמֶּנָּה נִפְשׁוֹת אֲמוֹת הָעוֹלָם דִּעְבְּדִין לְגִרְמִיָּהוּ, - העושות רק למען מציאותן האנוכית, וְאִמְרִין: "הֵב הֵב"⁹ - ואומרות "תן תן" ו"לְעִיטָנִי"¹⁰, - כמו שאמר עשו: "הלעיטני", לְהוֹתִת יֵשׁ וְדָבָר בְּפָנֵי עֲצָמוֹ, - ולא בטל

4. פרק ו. 5. משלי ל, טו. 6. בראשית כה, ל. 7. ברכות יח, ב. 8. קהלת ז, יב. 9. איוב ד, כא. 10. פרק יז.

וניתק מהקב"ה - לא היה חוטא, מחמת האהבה הנטועה בלבו להקב"ה, שבגללה הרי היה מוסר את נפשו כדי שלא להינתק מהקב"ה - אלא "רוח שטות" זו מטפשת אותו שלא ירגיש בהינתקות מהקב"ה הנגרמת על-ידי החטא. ברם, אם כך הדבר, הרי שגם בשעת "נסיון" של קידוש ה', כשרוצים לכפות עליו לכפור בהקב"ה, לא היה צריך לחוש שעל-ידי-כך הוא ניתק מהקב"ה, וממילא - לא למסור את נפשו? - מסביר רבנו

הזקן, שבאפשרות הקליפה להסתיר רק על דברים שאינם נוגעים ישירות בבחינת ה"חכמה" של הנפש האלקית. ואילו - כשמדובר בנסיון של קידוש ה', הפוגע ישירות ב"כוח החכמה", באמונה הנובעת מה"חכמה", שם אין הקליפה יכולה לכסות ולהסתיר, ויהודי מרגיש אז וחש שעל-ידי-כך אכן יינתק מהקב"ה, ולכן הוא מוסר את נפשו:

אהבה זו בנפש האלהית, שרצונה וחפצה לדבק בה' חיי החיים ברוך-הוא, - נקראת אהבה זו, בשם "אהבה מסתרת", - לכאורה: "אהבה" היא הרי רגש שבא לידי גילוי, כיצד זה תואם למה שמתארים אותה כאן בשם "אהבה

מסתרת"? אלא בהתאם למה שיוסבר להלן, באה "הסתרה" זו מענין אחר לגמרי. המכסה ומסתיר על האהבה, והוא לבוש השק של הקליפה: כי היא - אהבה זו, מסתרת ומכסה בלבוש שק

דקלפה בפושעי ישראל, וממנה - מהקליפה, נבנם בהם רוח שטות לחטא, כמאמר רז"ל: "אין אדם חוטא בו". אלא אם כן נכנסה בו רוח שטות. "רוח שטות" זו מתבטאת, כמסובר להלן, בכך, שנדמה לאדם החוטא, שלמרות שהוא חוטא, הוא נשאר אותו יהודי, ואין הוא מרגיש שהוא נפרד בכך, חלילה, מהקב"ה. לו היה חש שעל-ידי החטא הוא נפרד

ליקוטי אמרים

זו בנפש האלהית שרצונה וחפצה לדבק בה' חיי החיים ברוך הוא בשם אהבה מסותרת כי היא מסותרת ומכוסה בלבוש שק דקליפה בפושעי ישראל וממנה נבנם בהם רוח שטות לחטא כמאמר רז"ל אין אדם חוטא בו

~ יום חמישי ד' שבט ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' כה, אלא שגלות הזה... עד עמ' 50, כלל:

בְּתַאוּת הָעוֹלָם. - כל זמן שה"דעת" וה"בינה", שהן הכוחות הגלויים ולמטה מ"חכמה", שקועות בתאוות - בחינת ה"חכמה" היא כנרדמת ונתונה בשינה. **אֵךְ כְּשֶׁבָּאִים -** הרשעים, לידי נסיון בדבר אמונה, **שֶׁהֵיא לְמַעַלָּה מִהַדְּעָה, וְנִגְעָה עַד הַנֶּפֶשׁ -** עד לבחינת חכמה שבה - שורש האמונה הוא, כאמור, ב"חכמה", **אֲזִי הִיא -** ה"חכמה", **נִעוֹרָה מִשְׁנֵתָה, -** כלומר, היא מתגלה, **וּפּוֹעֵלָת פְּעֻלָּתָה בְּכַח ה' הַמְלִכָּה בָּהּ, -** השפעתה של ה"חכמה" מתבטאת בכך, שאותו אדם מוכן למסור את נפשו על קידוש ה', **וּכְמוֹ**

שֶׁכְּתוּב: "וַיִּקֶּן בְּיָשָׁן ה'", - הרומז על בחינת ה"חכמה" שבנפש ואור אין-סוף המלוכב בה, שהיתה קודם כרדומה, ולא פעלה פעולתה. אך, כשבא האדם לידי נסיון של קידוש ה' - היא מתעוררת ופועלת פעולתה - **לְעֵמֹד בְּנִסְיוֹן**

אֶלָּא שְׁגָלוֹת הַזֶּה לְבַחֲנִית חֲכָמָה - אינו אלא לבחינת המתפשטת ממנה בנפש בלה לתחיותה, - בחיות אלקית. התפשטות זו בלבד של "חכמה", אפשר שתהיה בגלות, ולא יתאפשר לה להתפשט בכל הנפש, וממנה בכל הגוף, להחיותם

בחיות של קדושה ולשמור עליהם מלעבור עבירה. **אֲבָל שֶׁרֶשׁ וְעֵקֶר שֶׁל בַּחֲנִית חֲכָמָה שֶׁבְּנֶפֶשׁ הָאֱלֹהִית הוּא בְּמַחֲוִי, וְאִינָה -** ה"עיקר" שבחכמה, אינה מתלבשת בלבוש שק דקלפה שבלב בחלל השמאלי בבחינת גלות ממש, - שלא יוכל להיות לה שום השפעה, רק שהיא - בחינת חכמה זו, בבחינת שנה ברשעים,

- אדם ישן קיימים בו כל הכוחות, כמו לאדם ער, אלא שבשעת השינה הכוחות רדומים ומוסתרים, **וְאִינָה פּוֹעֵלָת פְּעֻלָּתָה בָּהֶם -** שהרי פעולתה צריכה להיות, שהנפש כולה תהיה בטלה להקב"ה, **כָּל זְמַן שֶׁעֲסוּקִים בְּדַעְתָּם וּבִינָתָם**

יהודי יש בו תמיד הכוח (הנובע מ"חכמה" - אהבה מסותרת) לשלוט על התאוות, צריכים רק לעורר כוח זה. להלן, יסביר רבנו הזקן, איך כלולה באהבה זו גם יראה. שכן, כאמור, כדי לקיים תורה ומצוות נדרשת גם יראה; ומאחר שאנו אומרים,

שלשמירת התורה והמצוות מספיקה האהבה המסותרת בלבד - הרי שהיא כוללת בתוכה גם יראה: **וְהָנָה, אִזְרָה** 'אִיז־סוֹף בְּרוּךְ-הוּא הַמְלִכָּשׁ שֶׁבִּנְפֶּשׁ - גְּדוֹל וְעֶצוֹם בָּחוּ בְּ-לִבָּךְ לַגֵּרֶשׁ וְלִדְחוֹת הַסְּמִרָא-אֲחֵרָא וְהַקְלִיפוֹת שֶׁלֹּא יוֹכְלוּ יָגְעוּ אֶפְלוּ בְּלִבּוֹשֵׁי, - ה"לבושים" שהם שייכים לאור אִיז־סוֹף בְּרוּךְ-הוּא, שֶׁהֵם מַחֲשָׁבָה דְּבוּר וּמַעֲשֵׂה שֶׁל אֱמוּנָתָהּ ה' אֶחָד; - שלא יהיה בכוחן של הקליפות "לנגוע" לא רק באמונה עצמה, אלא גם לא במחשבה, דיבור ומעשה, שעליהם להיות מושלטים מהאמונה

ומאחדות ה'. דְּהִינּוּ - אור אִיז־סוֹף המלוכב בנפש היהודי, נותן לו הכוח, לְעֵמֶד בְּנִסְיוֹן לְמִסַּר נִפְשׁוֹ, אֶפְלוּ שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת רַק אֵיזָה מַעֲשֵׂה לְבַד נֶגֶד אֱמוּנָתָהּ ה' אֶחָד, כְּגוֹן - כשכופים עליו: לַהֲשִׁתְחֹת לַעֲבוּדָה זָרָה, אִף שְׁאִינוּ מֵאֲמִין בָּהּ כָּלֵל בְּלִבּוֹ, - ואין זה "נוגע" באמונה עצמה, שכן - בלבו הוא הרי מאמין בהקב"ה, יש בכך רק משום מעשה שבניגוד לאמונה - ואף על כך הוא מוסר את נפשו; וְכֵן - זה נותן לו הכוח למסור את נפשו, שֶׁלֹּא לְדַבֵּר תוֹעָה חֲסִידִי שְׁלֹם עַל אֲחֵדוֹת ה', אִף שְׁאִין פִּיּוּ וְלִבּוֹ שׁוִין, רַק לְבֹ שְׁלֹם בְּאֱמוּנָתָהּ ה'. - אף-על-פי-כן ימסור את נפשו, שלא לעשות אותו מעשה ושלא לדבר אותו דיבור. ברם, אין זו ההתבטאות של האהבה המסותרת עצמה. האהבה הטבעית והמשיכה להקב"ה, אינן נפגעות כאן ישירות, כי גם בשעת המעשה או הדיבור נשארת האמונה בתומתה, אלא זו היא ההתבטאות של ה"יראה" הכלולה ב"אהבה" - הוא ירא מלהיות חסיד-שלום נפרד מהקב"ה - יראה זו מונעת אותו מלעשות אותו מעשה או מלדבר אותו דיבור. וכל זה - מחמת שנתגלתה בו, בגלל הנסיון של קידוש ה', ה"חכמה" שבנפשו. וְזֶה נִקְרָא "דִּחְלוֹ תַּנְכָּלֵל

בְּאֱמוּנָתָהּ ה' בְּלִי שׁוֹם טַעַם וְדַעַת וְשִׁכְל מִשְׁגֵּל לוֹ, - מדוע עליו למסור את נפשו, לְהַתְגַּבֵּר עַל הַקְלִיפוֹת וְתַאוּת עוֹלָם הָזֶה בְּהִתֵּר וּבְאִסּוּר שֶׁהִרְגֵּל בָּהֶם, וְלִמָּאס בָּהֶם, - כלומר, בעמדו עתה נכון למסור את נפשו על קידוש ה', לא רק שהוא

ליקוטי אמרים

ושכל מושג לו להתגבר על הקליפות ותאוות עוה"ז בהיתר ובאיסור שהורגל בהם ולמאוס בהם ולבחור לו ה' לחלקו ולגורלו למסור לו נפשו על קדושת שמו ואף כי הקליפות גברו עליו כל ימיו ולא יכול להם כמארו"ל שהרשעים הם ברשות לבם מ"מ כשבא לידי נסיון בדבר אמונה בה' אחד שיסודתה בהררי קודש היא בחי' חכמה שבנפש האלהית שבה מלוכב אור א"ס ב"ה הרי כל הקליפות בטלים ומבוטלים והיו כלא היו ממש לפני ה' כדכתיב כל הגוים כאין נגדו וגו' וכתיב כי הנה אויבך ה' כי הנה אויבך יאבדו יתפרדו וגו' וכתיב כהמם דונג מפני אש יאבדו וגו' וכתיב הרים כדונג נמסו. והנה אור ה' א"ס ב"ה המלוכב בחכמה שבנפש גדול ועצום כחו כל כך לגרש ולדחות הם"א והקליפות שלא יוכלו יגעו אפי' בלבושיו שהם מחשבה דבור ומעשה של אמונת ה' אחד דהיינו לעמוד בנסיון למסור נפשו אפי' שלא לעשות רק איזה מעשה לבד נגד אמונת ה' אחד כגון להשתחות לעבודה זרה אף שאינו מאמין בה כלל בלבו וכן שלא לדבר תועה ח"ו על אחדות ה' אף שאין פיו ולבו שוין רק לבו שלם באמונת ה' וזה

ש"הֲרַשְׁעִים הֵם בְּרִשּׁוֹת לָבָם", - ברשות החלל השמאלי שבלבם, מקומה של הנפש הבהמית והיצר-הרע שמצד הקליפה; מְכַל־מְקוֹם בְּשִׁבְא לִידי נִסְיוֹן בְּדַבֵּר אֱמוּנָה בָּה' אֶחָד, שִׁסּוּדָתָהּ בְּהִרְרֵי קֹדֶשׁ, הִיא בְּחִינַת חֲכָמָה שֶׁבִּנְפֶּשׁ הָאֱלֹהִית, - כפי שזכר לעיל, נקראת "חכמה" בשם "קדש", שָׁבָה - ב"חכמה", מְלִכָּשׁ אִזְרָה אִיז־סוֹף בְּרוּךְ-הוּא - אז, הִרִי כָּל הַקְלִיפוֹת בְּטָלִים וּמְבוֹטָלִים וְהָיוּ כְּלֵא הָיוּ מִמֶּשׁ לִפְנֵי ה', בְּדַכְתִּיב¹⁴: "כָּל הַגּוֹיִם - כּוֹלֵל קְלִיפוֹת, כְּאִין נִגְדוּ וְכַתִּיב¹⁵: "כִּי הִנֵּה אֹיְבֶיךָ ה', - כולל גם קליפות שהן "אויבי ה'", כִּי הִנֵּה אֹיְבֶיךָ יֹאבְדוּ, יִתְפַּרְדּוּ וְגו'¹⁶, וְכַתִּיב¹⁷: "כְּהִמָּם דֹּנַג מִפְּנֵי אֵשׁ יֹאבְדוּ וְגו'", - הרשעים והקליפות יימסו מפני השי"ת, וְכַתִּיב¹⁸: "הָרִים - הקליפות שהן בעיני עצמן כהרים, בְּדֹנַג נִמְסוּ". - הרי, שכלפי אור אִיז־סוֹף בְּרוּךְ-הוּא המלוכב בבחינת "חכמה" שבנפש של יהודי - בטלות ונעלמות כל הקליפות, ואז - כשיהודי עומד לפני נסיון של קידוש ה' - מתעוררת ומתגלה בתוכו בחינת חכמה זו. לכן, למרות שלפני כן היתה לקליפות השליטה המלאה עליו, יש בו עתה הכוח להתגבר עליהן. זאת אומרת:

13. בראשית רבה לד, יא. 14. ישע' מ, יז. 15. תהלים צב, י. 16. תהלים סח, ג. 17. שם צז, ה.

מוסר את נפשו כשרוצים לכפות עליו לכפור בהקב"ה, מן הראוי להביא סיפור שאירע בזמנו של הבעל-שם-טוב, המובא בספר "תולדות יעקב יוסף": בגלל סיבות שונות, גדל וחונך ילד יהודי אצל גוי "פריץ", ולא ידע שום דבר מיהדות. כשגבר קצת אותו ילד, החליט ה"פריץ" להמיר את דתו באופן רשמי, והכין לכבוד אותו מאורע סעודה גדולה. בהיותו בטוח שהילד לא יתנגד לכך, הודיע לו ה"פריץ" שביום מסויים ימירו את דתו. הילד החל לשאול למשמעות הדבר.

וה"פריץ" ענה לו: כלום, עד עתה קוראים לך פייוויש - וכשימירו את דתך יקראו לך "איוואן". שאל הילד: מדוע אני נקרא "פייוויש"? נאלץ ה"פריץ" לספר לו, שהוא ילד יהודי. מששמע הילד שהוא ילד יהודי, לא רצה להסכים שימירו את דתו, בטענו: אני נקרא "פייוויש" - אשאר "פייוויש"! ולא הועילו היסורים הרבים שייסר אותו ה"פריץ" על כך. פייוויש מסר את נפשו על קידוש ה'. התבטאה על כך אשה יהודיה: ריבונו של עולם, אנחנו, אכן, לא טעינו בכך. אך, גם אתה לא טעית בנו. פייוויש, פושע ישראל, מסר את נפשו על קידוש ה'.

בְּרַחֲמֵינוּ, - יראה הכלולה באהבה, שְׁהִיא אֲהָבָה הַמְּבַעִית שֶׁנִּפְשׁ הָאֱלֹהִית שֶׁבְּכָל־לֹאֵת יִשְׂרָאֵל, שֶׁחֲפָצָה וְרָצוֹנָה בְּמַבְעָה לְדַבֵּק בְּשֵׁרְשָׁהּ וּמְקוֹרָהּ אֹרֶךְ אֵינֶסוֹף בְּרוּךְ־הוּא, שֶׁמִּפְנֵי אֲהָבָה זוֹ וְרָצוֹן זֶה - להירבק בהקב"ה, הִיא - הנפש האלקית, יִרְאָה וּמִפְחָדָת בְּמַבְעָה מְנַגֵּעַ בְּקֶצֶה מִמֵּאֶת עֲבֻדַּת־זֶרָה חֹסֶר וְשִׁלּוּם, שְׁהִיא נִגְדֵּי אֱמוּנָתָהּ ה' אֲחֶהּ, אֶפְלוּ בְּלִבוֹשֶׁיהָ הַחִיצוֹנִים שֶׁהֵם דְּפוּרֵי אֵי מַעֲשֶׂה, - הקשורים בעבודה־זרה, בְּלִי אֱמוּנָה בְּלִב בְּלָל: - בעבודה־זרה זו. גם מזה

יראה נשמתו של יהודי, ויראה זו, היא הכלולה באהבה המסותרת. הרי, שבאהבה מסותרת - הכלולת בתוכה גם יראה - יכול יהודי לקיים תורה ומצוות, כפי שיפורט להלן, על-ידי שעושה חשבון: מאחר שהיה גם מוסר את נפשו, ובלבד שלא להיות נפרד מהקב"ה, עליו בודאי להימנע מלעבור עבירה, כי על-ידי עבירה נפרדים חס־שלום מהקב"ה. עליו לקיים מצוות, כי על-ידין מתאחדים עם הקב"ה, וזה הרי רצונו האמיתי - להיות דבוק בהקב"ה.

בהקשר למה שלמדנו בפרק זה ב"תניא", שגם 'פושע' ישראלי

~ יום שישי ה' שבט ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 50, פרק כ והנה... עד עמ' כו, המלוכש בהם.

כיצד יש באותו כוח של מסירות נפש, שלא לעבוד עבודה־זרה, להשפיע גם ביחס לעבירות אחרות? וכיצד יש גם בכוחו להביא לקיום כל המצוות, - יוסברו הדברים בפרקים הבאים על יסוד הנחה שכל מצוות־העשה קשורות במצות האמונה ואחדות ה' - "אנכי ה' אלקיך": וכל מצוות־לא־תעשה קשורות ב"לא־תעשה" של עבודה־זרה - "לא יהיה לך אלקים אחרים", בכך יובהר, כיצד אפשר לנצל את הכוח של מסירות־נפש לשמירת כל מצוות ה"עשה" וה"לא־תעשה".

וְהִנֵּה מוֹדַעַת זֹאת - ידוע הדבר, לְכָל, בִּי מִצְוֹת - העשה של אמונה ואחדות ה', וְאַחֲרֵי עֲבֻדַּת־זֶרָה, שֶׁהֵם שְׁנֵי דְבָרוֹת הָרִאשׁוֹנִים, - מעשרת הדיברות, "אֲנֹכִי" וְ"לֹא יִהְיֶה לְךָ", - "אנכי ה' אלקיך" - מצוות־העשה של אמונה ואחדות ה', "לא יהי' לך" - מצוות הלא־תעשה של עבודה־זרה, הֵם

פָּרָק כ. בפרקים הקודמים הסביר רבנו הזקן, כיצד "קרוב מאד" לכל אחד מישראל, לקיים תורה ומצוות מתוך רגש של אהבת ה' ויראת ה' - באמצעות האהבה המסותרת שבו להקב"ה, אהבה מסותרת זו היא בחינת ה"חכמה" שבנפש האלקית, בה שורה אור אינ־סוף ברוך־הוא, ומשם נובע הכוח ביהודי למסור את נפשו ולא להיפרד ולהינתק חס־ושלום מהקב"ה.

אם היהודי היה מרגיש, שעל-ידי עבירה, הוא ניתק ונפרד מהקב"ה, לא היה עובר על שום עבירה. אך, אין הוא מרגיש בכך, נדמה לו, שגם בשעה שהוא חוטא, הוא נשאר יהודי כפי שהיה. ואילו - כשבאים לכפות עליו לכפור בהקב"ה ולעבוד עבודה־זרה - הוא מרגיש שרוצים לנתק ולהפריד אותו מהקב"ה, ואז הוא מוסר את נפשו. בכוח זה של מסירות נפש, הוא אכן יכול להישמר מכל עבירה ולקיים כל המצוות. אך,

אפשר לומר שהוא אלוהא אחד, בורא יחיד, כן אפשר לומר שהקב"ה הוא אחד פשוט ולא מורכב – וכך הלאה, ואילו בביטוי זה מודגש ענין נוסף באחדות ה' כדלהלן: "וְכָל מַאֲמִינִים שֶׁהוּא לְבָדוֹ הוּא", – כולם הרי מאמינים, שהקב"ה הוא אחד לבדו, גם אחרי

שברא את כל העולמות וכל הנבראים, כְּמוֹ שֶׁהָיָה קִדְּשׁ שִׁנְבְּרָא הָעוֹלָם מִמֶּשׁ, שֶׁהָיָה הוּא לְבָדוֹ, – שום דבר חוץ ממנו, הרי לא היה – כך גם אחרי שברא את העולם – קיים רק הוא בלבד. וְכְמוֹ שֶׁאֵמְרִים: "אַתָּה הוּא עַד שְׁלֹא נִבְרָא הָעוֹלָם, אַתָּה הוּא מִשְׁנִבְרָא כו'", – בעצם, היה צריך לומר: "אתה עד שלא נברא העולם ואתה משנברא" – מה אומרת לנו המלה

"הוא" שנזכרת כאן פעמיים? – אלא הן מציינות: הוא – הוא, אותו אחד ויחיד, פְּרוּשׁ – משמעות (ציון) המלה "הוא", היא: "הוא" מִמֶּשׁ – הוא שהיה לפני שנברא העולם, אותו אחד בדיוק הוא לאחר שנברא העולם, בְּלִי שׁוּם שְׁנוֹי, בְּדִבְתֵּיב: "אֲנִי ה' לֹא שְׁנִיתִי". – מלפני הבריאה ועד אחרי הבריאה – עם בריאת העולמות, לא נשתנה שום דבר באחדותו האבסולוטית של הקב"ה; ביצירת העולמות – לא נוסף שום דבר, כפי שרבונו הזקן מסביר: בִּי עוֹלָם הָיָה, וְכֵן כָּל הָעוֹלָמוֹת הָעֲלִיּוֹנִים – אֵינֶם פּוֹעֲלִים שׁוּם שְׁנוֹי בְּאַחַדוֹתוֹ יְתִבְרַךְ בְּהִבְרָאָם מֵאֵין לֵישׁ, שֶׁכְּמוֹ שֶׁהָיָה "הוא לְבָדוֹ הוּא יְחִיד וּמִיחָד" קִדְּשׁ הִבְרָאָם, בֵּן "הוא לְבָדוֹ הוּא יְחִיד וּמִיחָד" אַחֵר שִׁבְרָאָם, – כיצד אכן הדבר? לכאורה, הרי נוספו עולמות ונבראים, שלא היו קודם? אלא – מִשׁוּם דְּכִלָּא קָמִיָּה בְּלֹא חֲשִׁיב, – לגבי הקב"ה אין ערך לשום דבר, וכולם הם, וְכֵאֵין וְאִפְסָם מִמֶּשׁ. – להלן יוסבר, איך לגבי הקב"ה כל הבריאה היא כאילו איננה קיימת כלל; הבריאה כולה נוצרה וקיימת מדיבורו של הקב"ה; והרי גם בבני אדם אנו רואים, שאין שום ערך לדיבור אחד של האדם לגבי עצם כוח הדיבור של הנפש, שיכול לדבר מלים ללא סוף – איזה ערך יש למלה אחת, או לכמה מלים, לגבי הכוח לדבר בלי סוף, כל-שכן וודאי הדבר שאין לאותו דיבור שום ערך לגבי כוח המחשבה, שממנו נובע הדיבור; ועל-אחת-כמה-וכמה – לגבי עצם הנפש שבאדם; כל-שכן ועל-אחת-כמה-וכמה בלי השוואה כלל,

בְּלִלּוֹת כָּל הַתּוֹרָה בְּלֶחֶ; – הן כוללות את כל התורה כולה. בִּי דְבוּר "אֲנִכִּי" בּוֹלֵל כָּל רַמ"ח מִצְוֹת-עֲשֵׂה, וְ"לֹא יִהְיֶה לְךָ" בּוֹלֵל כָּל שְׁם"ה מִצְוֹת לֹא-תַעֲשֶׂה, – שתי מצוות אלו, הן ה"כלל", וכל שאר המצוות, הן "פרטים" מאותו "כלל".

וְלִכֵּן שִׁמְעֵנוּ "אֲנִכִּי" וְ"לֹא יִהְיֶה לְךָ" לְבָד מִפִּי הַגְבוּרָה כְּמֵאמֶר רַנ"ל, – "אנכי ולא יהיה לך מפי הגבורה שמענו", מִפִּי שֶׁהֵם – שני דיבורות אלו, בְּלִלּוֹת הַתּוֹרָה בְּלֶחֶ. – הרי, ששמענו "מפי הגבורה", מפיו של הקב"ה, את כל התורה כולה, מאחד ששתי דיבורות אלו הן ה"כלל" האוצר בתוכו את כל ה"פרטים" – כל התורה. בכך – שכל מצוות-העשה קשורות במצוות-העשה של אמונה, וכל מצוות

הלא-תעשה קשורות בלא-תעשה של עבודה-זרה – יובן ממילא, שאת הכוח של מסירות נפש, לשמור על האמונה ולהתנגד לעבודה-זרה, אפשר לנצל גם לקיום כל המצוות, ולהימנעות מכל העבירות. יש, כמובן, להסביר: איזו שייכות מיוחדת יש בין כל העבירות, לעבודה-זרה? – הקשר שבין כל המצוות ל"אמונה" מובן, כפי שמוסבר במכילתא², משל למלך שבא לארץ, ואנשיה בקשוהו לגזור עליהם גזירות. ענה להם המלך: תחילה קבלו עליכם את מלכותי, ולאחר מכן אגזור עליכם גזירות. כך מובן גם ביחס למצוות "אנכי ה' אלקיך" – בה מצווה כל אחד מישראל לקבל על עצמו עול מלכות שמים – שהיא משמשת כהקדמה וכיסוד לכל המצוות שהקב"ה מצוה את בני ישראל. אך, לא ברור עדיין, השייכות המיוחדת בין כל מצוות ל"לא-תעשה", ל"לא-תעשה" של עבודה-זרה. ויוסברו הדברים להלן: משמעות "אחדות ה'" איננה רק שישנו בורא אחד, אלא גם שאין דבר שמחוץ להקב"ה, כי הכל בטל ומאוחד עם הקב"ה. ממילא כשאדם עובר עבירה – דבר שהוא נגד רצונו של הקב"ה, ובכך הוא מנתק את עצמו מהקב"ה ומרגיש את עצמו ל"יש" ו"דבר נפרד" מאלקות – גם זו נקראת עבודה-זרה, וכפי שרבונו הזקן יסביר זאת להלן: וְלִבְרָא דִּיטִב עֲנִין זֶה, – התייחסות כל העבירות ל"עבודה זרה", צָרִיךְ לְהוֹבִיר תַּחֲלָה בְּקִצְרָה עֲנִין וּמַהוּת אַחַדוֹתוֹ שֶׁל תְּקַדּוּשׁ בְּרוּךְ-הוּא, שִׁנְבְּרָא יְחִיד וּמִיחָד, – משמעות הביטוי "יחיד ומיוחד" לגבי הקב"ה, היא: כי במושג "אחדות ה'"

2. מכות כד, א. 3. מכילתא שמות כ, ב. 4. בתפילת שחרית. 5. מלאכי ג, ו.

להתקיים בצורתו ובתבניתו גם אחרי שיוצרו מושך את ידיו ממנו. ואילו בבריאה שונה הדבר: מאחר שהנברא נוצר מ"אין" ל"יש", מן ההכרח שהכוח האלקי יברא ויחיה אותו תמיד מחדש - לולא כוח אלקי זה, היה הנברא חוזר לאין ואפס. יצירה זו, החיות והקיום של כל העולמות והנבראים, אינו אלא דבר ה' ורוח פיו יתברך המלכש בָּהֶם. - בעולמות ובנבראים.

כשמדובר לגבי הקב"ה, שאינו מוגבל כלל, איזה ערך יש לגביו, לאותו דיבור שממנו נבראו וקיימים כל העולמות והנבראים. וכך אומר רבנו הזקן: **כִּי הַתְּהוּת כָּל הָעוֹלָמוֹת עָלִיזִים וְתַחְתּוֹנִים מֵאֵין לִישׁ, וְחַיּוֹתָם וְקִיּוּמָם הַמְּקִימָם שֶׁלֹא יִחְזְרוּ לְחַיּוֹת אֵין וְאִפֶּס בְּשִׁחָתָהּ**, - שכן, כפי שיוסבר להלן ב"תניא", אינה דומה בריאת העולם לעיבוד ויצירת כלי על-ידי בשר-ודם: כלי יכול

~ שבת קודש ו' שבט ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' כו, ולמשל כמו... עד עמ' 52, העולם.

וּלְמִשְׁלַּח, כְּמוֹ בְּנֶפֶשׁ הָאָדָם, כְּשֶׁמְדַבֵּר דְּבוּר אֶחָד, שֶׁדְּבוּר זֶה לְבָדוֹ - הוּא, כֵּלָא מִמֶּשׁ אִפְלוּ לְגַבִּי כְּלָלוֹת נִפְשׁוֹ הַמְּדַבֵּרָתָהּ, - הנפש שהיא המקור של כוח הדיבור, שְׁהוּא - כוח הדיבור, בְּחִינַת לְבוּשׁ הָאִמְצָעִי שְׁלָהּ, - של הנפש. בשלשה לבושי הנפש, מהווה המחשבה ה"לבוש" העליון ביותר; כוח המעשה - ה"לבוש" התחתון ביותר; וכוח הדיבור - ה"לבוש" האמצעי, שְׁהוּא בֶּחַ הַדְּבָר שְׁלָהּ, - והרי דיבור אחד אין לו שום ערך בהשוואה לכוח הדיבור כולו, שְׁיֻבּוֹל - כוח הדיבור של הנפש, לְדַבֵּר דְּבוּרִים לְאֵין קֵץ וְתַכְלִית; - שכן, העובדה שבאמת יש גבול לדיבוריו של האדם,

נובעת מכך שחלקי גוף האדם בהם תלוי דיבור האדם, נחלשים מרוב דיבור ומאבדים את כושרם. אך מבחינת כוח הנפש, מסוגל האדם לדבר בלי סוף - וא"כ איזה ערך, יש לדיבור אחד, לנוכח כוח אין-סופי זה של מלים!! וְכָל-שֶׁבֶן - שאין ערך לדיבור אחד, לְגַבִּי בְּחִינַת לְבוּשׁ הַפְּנִימִי שְׁלָהּ - של הנפש, שְׁהוּא הַמְּחַשְּׁבָה, - הכוח לחשוב, שהוא ה"לבוש" הפנימי של הנפש - הנפש מאוחדת יותר עם המחשבה, שְׁמִמְנָה - מהמחשבה, נִמְשָׁכּוּ הַדְּבוּרִים - שכן, האדם מדבר את מה שהוא חושב, וְהֵיא חַיּוֹתָם; - ומאחר שהמחשבה עדינה יותר מאשר הדיבור, וקשורה יותר עם הנפש - ודאי שאין שום ערך לדיבור אחד לגבי המחשבה,

ליקוטי אמרים

ולמשל כמו בנפש האדם

כשמדבר דבר אחד שדבור זה לבדו כלא ממש אפי' לגבי כללות נפשו המדברת שהוא בחי' לבוש האמצעי שלה שהוא כח הדיבור שלה שיכול לדבר דבורי' לאין קץ ותכלית וכ"ש לגבי בחי' לבוש הפנימי שלה שהוא המחשבה שממנה נמשכו הדבורים והיא חיותם וא"צ לומר לגבי מהות ועצמות הנפש שהן עשר בחינותיה הנ"ל חב"ד כו' שמהן נמשכו אותיות מחשבה זו המלוכשות בדבור זה כשמדבר כי המחשבה היא ג"כ בחי' אותיות כמו הדבור רק שהן רוחניות ודקות יותר אבל עשר בחי' חב"ד כו' הן שרש ומקור המחשבה ואין בהם בחי' אותיות עדיין קודם שמתלבשות בלבוש

המחשבה, רִוּחָנִיּוֹת וְדַקּוֹת יוֹתֵר. - אותיות הדיבור מגושמות יותר מאשר אותיות המחשבה, אך בכל זאת יש דמיון בין הדיבור לבין המחשבה - בכך ששניהם מורכבים מ"אותיות", אֲכָל עֶשֶׂר בְּחִינּוֹת חֲכָמָה-בִּינָה-דַעַת כו', הן שֶׁרֶשׁ וּמִקּוּר הַמְּחַשְּׁבָה, - כמוזכר לעיל, וְאֵין בָּהֶם - בכוחות ה"שכל" וה"מדות", בְּחִינַת אוֹתִיּוֹת עֲדִין קִדְּם שְׁמִתְלַבְּשׁוֹת בְּלְבוּשׁ הַמְּחַשְּׁבָה. - רק לאחר מכן, כשהאדם חושב בכוח מחשבתו אודות ה"שכל" או אודות הדברים שהוא מתרגש מהם - מופיעות האותיות. מאחר ש"שכל" ו"מדות" הם בכלל למעלה מאותיות - בודאי ובודאי שאין לגביהם שום ערך לדיבור אחד. להלן מסביר רבנו הזקן, איך

אותה, בפועל, **הרי בְּכָאן** - רק אז, כשהוא חושב איך לממש את תאוותו על-ידי השגת המאכל, או לימוד חכמה זו או אחרת, נולֶדֶה בְּחִינַת אוֹתִיּוֹת בְּמֹחוֹ, שֶׁהֵן אוֹתִיּוֹת בְּלִשׁוֹן עַם וְעַם - כשפת כל עם, הַמְדַבְּרִים וְהַמְהַרְרִים בָּהֶם - באותן אותיות, כָּל עֲנִינֵי

הָעוֹלָם: - כל אחד חושב והוגה באותיות השפה שהוא רגיל לדבר בה. אך, לפני שהחמדה חוזרת ועולה מהלב למוח, לחשוב במימושה המעשית - אלא היא שרויה במצב של עיצוב בתור "מדה", בתחילה במוח ולאחר מכן בלב - אין לחמדה עדיין ביטוי באותיות; יש בכך אז משום הרגשה בלבד, וממילא אין אז מקום לכל הבדל בין השפות השונות. בהתאם לאמור, מובן מה שלמדנו, שאין

ערך כלל לדיבור אחד בהשוואה ל"שכל" ול"מדות", הנחשבים ל"עצמות" הנפש של האדם. ובדאי שאין שום ערך כלל לדיבור, בו נבראו ומתקיימים העולמות, לגבי הקב"ה, שאינו מוגבל כלל. הרי, שכל העולמות והנבראים, שיצירתם, חיותם וקיומם בא מהדיבור - הם כאין וכאפס לגבי הקב"ה, ואינם "פועלים", משום כך, שום שינוי באחדותו של הקב"ה.

בשכל ובמדות אין עדיין אותיות: לְמִשְׁלַל כְּשֶׁנּוֹפֶלֶת אִיזוֹ אֶהְבֶּה וְחִמְדָּה בְּלִבּוֹ שֶׁל אָדָם, קֹדֶם שְׁעוֹלָה מֵהֶלֶב אֶל הַמּוֹחַ לְחֹשֶׁב וּלְהַרְהֵר בָּהּ - אֵין בָּהּ - בחמדת הלב, בְּחִינַת אוֹתִיּוֹת עֲדִין, רק חֲפִיץ פְּשׁוּט וְחֲשִׁיקָה בְּלֵב אֶל הַדְּבָר הַהוּא הַנִּחְמָד אֲצִלוֹ.

וְכָל-שֶׁבֶן קֹדֶם שְׁנִפְלָה הַתְּאוּה וְהַחֲמָדָה בְּלִבּוֹ לְאוֹתוֹ דְּבָר, רק הִיתָה בְּכַח חֲכָמָתוֹ וְשִׁכְלוֹ - בינה, וִידִיעָתוֹ, - כוח הדעת, שְׁתִּיה נִודַע אֲצִלוֹ אוֹתוֹ דְּבָר שֶׁהוּא נִחְמָד וְנִעִים וְטוֹב וְיָפָה לְחֲשִׁיגוֹ וּלְדַבֵּק בּוֹ, כְּגוֹן: לְלַמֵּד אִיזוֹ חֲכָמָה, אוֹ לְאָכֵל אִיזָה מֵאֲכָל עָרֵב - הרי, כשהחמדה לדבר לא באה עדיין לידי ביטוי רגשי, רק בשכלו "תפס" והשיג את ה"טוב" שבאותו דבר - ודאי שבאותה הבנה אין

עדיין אותיות. רק לְאַחַר שֶׁכָּבֵר נִפְלָה הַחֲמָדָה וְהַתְּאוּה בְּלִבּוֹ בְּכַח חֲכָמָתוֹ וְשִׁכְלוֹ וִידִיעָתוֹ, - אחרי שלפני כן הִיתָה החמדה ב"כוח השכל" וממנו נוצרה החמדה בלב, וְאַחֲרֵיכֵן חֲזָרָה וְעִלְתָּהּ - החמדה, מֵהֶלֶב לְמֹחוֹ לְחֹשֶׁב וּלְהַרְהֵר בָּהּ אֵיךְ לְהוֹצִיא תְּאוּהוֹ מִכַּח אֶל הַפֶּעַל לְחֲשִׁיג הַמֵּאֲכָל אוֹ לְמִידַת הַחֲכָמָה בְּפֶעַל - או ללמוד את החכמה, שהוא חומד

ליקוני אמרים

המחשבה. לְמִשְׁלַל כְּשֶׁנּוֹפֶלֶת אִיזוֹ אֶהְבֶּה וְחִמְדָּה בְּלִבּוֹ שֶׁל אָדָם קֹדֶם שְׁעוֹלָה מֵהֶלֶב אֶל הַמּוֹחַ לְחֹשֶׁב וּלְהַרְהֵר בָּהּ אֵין בָּהּ בְּחִי אוֹתִיּוֹת עֲדִין רק חֲפִיץ פְּשׁוּט וְחֲשִׁיקָה בְּלֵב אֶל הַדְּבָר הַהוּא הַנִּחְמָד אֲצִלוֹ וְכ"ש קֹדֶם שְׁנִפְלָה הַתְּאוּה וְהַחֲמָדָה בְּלִבּוֹ לְאוֹתוֹ דְּבָר רק הִיתָה בְּכַח חֲכָמָתוֹ וְשִׁכְלוֹ וִידִיעָתוֹ שְׁהִיה נִודַע אֲצִלוֹ אוֹתוֹ דְּבָר שֶׁהוּא נִחְמָד וְנִעִים וְטוֹב וְיָפָה לְחֲשִׁיגוֹ וּלְדַבֵּק בּוֹ כְּגוֹן לְלַמֵּד אִיזוֹ חֲכָמָה אוֹ לְאָכֵל אִיזוֹ מֵאֲכָל עָרֵב רק לְאַחַר שֶׁכָּבֵר נִפְלָה הַחֲמָדָה וְהַתְּאוּה בְּלִבּוֹ בְּכַח חֲכָמָתוֹ וְשִׁכְלוֹ וִידִיעָתוֹ וְאח"כ חֲזָרָה וְעִלְתָּה מֵהֶלֶב לְמֹחוֹ לְחֹשֶׁב וּלְהַרְהֵר בָּהּ אֵיךְ לְהוֹצִיא תְּאוּהוֹ מִכַּח אֶל הַפֶּעַל לְחֲשִׁיג הַמֵּאֲכָל אוֹ לְמִידַת הַחֲכָמָה בְּפֶעַל הַחֲכָמָה בְּפֶעַל אוֹ לְלַמֵּד אִיזוֹ חֲכָמָה, שהוא חומד

המדברים והמהררים בהם כל ענייני העולם:

אגרות קודש

ב"ה, ב' שבט, תשי"ד

ברוקלין.

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת מכתבו מכ"ג טבת ונהניתי לקרות בו אשר נקבע יומו ליום ההילולא של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע מנהיג הדור אשר יום סגולה הוא שכל ההולכים בעקבותיו מצליחים אז בענינים הכללים ובמילא גם בעניניהם הפרטים, ומטובו למסור פ"ש בשמי לחבריו ש' אשר בודאי גם הם לומדים תורת כ"ק מו"ח אדמו"ר ושומרים הדרכותיו ובמילא זכותו הק' מגינה עליהם בזה ובבא, ועיין באגה"ק בתניא סי' כ"ז ובביאורו.

המחכה לבשו"ט.

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א.

מוזכר:

לוח היום יום...

ה'תש"ג

כט טבת

יום רביעי

יום ראשון

שיעורים. חומש: וארא, רביעי עם פירש"י.

תהלים: קמ"ק.

תניא: פרק טו, ובזה . . . 40 חלל בקרבנו.

אנן פועלי דיממא אנן. יום הוא אור, עבודתנו היא עבודת האור, מאכען ליכטיג די וועלט באור תורה. ומלבד כי צריכים לעמוד במעמד ומצב טוב בעז"ה בעצמו – אליין דארף מען זיין ווי עס דארף צו זיין – הנה כל העבודה היא לזכות להעמיד תלמידים גרונטיקע מענשען, אשר יהיו מסורים בלבם ודעתם אל הכוונה הפנימית. שאינו מספיק למוד תורה הנגלית וחסוב הקודש בשמירת המצות, כי אם צריכים גם עבודה שבלב.

תרגום

אָנן פּוֹעֲלֵי דִימָמָא אַנן [=אַנו, פּוֹעֲלֵי יוֹם אָנו]. יוֹם הוּא אור, עֲבוּדַתְנוּ הִיא עֲבוּדַת הָאור, לְהָאִיר אֶת הָעוֹלָם בְּאור תּוֹרָה. וּמִלְבַּד כִּי צָרִיכִים לַעֲמֹד בְּמַעֲמַד וּמִצָּב טוֹב, בְּעֶזְרַת ה', בְּעֶצְמוֹ – לְהִיּוֹת בְּעֶצְמוֹ כְּפִי שְׁצָרִיד – הֵנָּה כָּל הָעֲבוּדָה הִיא לְזֻכוֹת לְהַעֲמִיד תַּלְמִידִים אֲנָשִׁים יְסוּדִיִּים, אֲשֶׁר יִהְיוּ מְסוּרִים בְּלִבָּם וּדְעָתָם אֶל הַכּוּנָה הַפְּנִימִית. שְׁאִינוּ מְסַפִּיק לְמוֹד תּוֹרָה הַנִּגְלִית וְחִסּוּב הַקּוֹדֶשׁ בַּשְּׁמִירַת הַמִּצְוֹת, כִּי אִם צָרִיכִים גַּם עֲבוּדָה שֶׁבִּלְב.

ה'תש"ג

א שבט, ר"ח

יום חמישי

יום שני

שיעורים. חומש: וארא, חמישי עם פירש"י.

תהלים: א"ט.

תניא: ובביוני . . . כא מרגילותו.

אֲמִירַת תְּהִלִּים הָאֲמֹר (בְּכָל יוֹם אַחֲרֵי הַתְּפִלָּה) אֵין בְּזֶה שׁוּם הַפְּרָשׁ בֵּין בְּתִי כְּנִסְיוֹת שֶׁל אַנ"ש [אֲנָשִׁי שְׁלֹמֹנו, חֲסִידֵי חֲב"ד] שִׁיחִיו, אוּ מִתְּפִלָּלִי נִסָּח אֲשַׁכְּנֹ אוּ נִסָּח פּוֹלִין, ה' עֲלֵיהֶם יִחִיו. וּמִצַּד אֶהְבֵּת יִשְׂרָאֵל... וּבִפְרָט לְגַדֵּל הָעֲנָן שֶׁל אֲמִירַת תְּהִלִּים בְּצִבּוֹר וְכוּנָתָהּ הַפְּנִימִית, הַנּוֹגֵעַ לְכָלֵּל יִשְׂרָאֵל מִמֶּשׁ בְּגִשְׁמִיּוֹת, בְּכִנִּי חַיִּי וּמְזוֹנָא, וּבְרוּחָנִיּוֹת... עֲלִינוּ לְהַשְׁתַּדֵּל בְּכָל מִינֵי הַשְׁתַּדְּלוֹת אֲשֶׁר יִקְבַּע בְּכָל בְּתִי הַכְּנֶסֶת מֵאִיזָה נִסָּח שִׁיחִיָּה.

ה'תש"ג

ב שבט

יום ששי

יום שלישי

שיעורים. חומש: וארא, ששי עם פירש"י.

תהלים: י"ז.

תניא: ובזה יובן . . . עבודתו כלל.

אֲאֵמו"ר סִיפֵר: הַדְּרוּשׁ וָאֵרָא גו' וְשִׁמִּי ד' גו' הַמְדַּבֵּר בַּעֲנִין כִּי לֹא יָדַח מִמֶּנּוּ נִדַּח (אֵינוּ הַנִּדְפָּס בְּתו"א), קָנָה לוֹ שֵׁם "דַּעַר פְּרוּמַעַר וָאֵרָא", וְהִי רִגִּיל רַבִּינוּ הֲזָקֵן

לחזור אותו אחת לשלש שנים, ובכל פעם ופעם כמעט שהי' אומר אותו כלשוננו. ואמר הצ"צ: יעדער מאָל איז געווען א אור חדש. האָט דער טאַטע געזאָגט: א אור איז אלע מאָל גלייך, אָבער מאור איז אלע מאָל ווי א דבר חדש.

תרגום

אדני אבי מורי ורבי [הרש"ב] ספר: הדרוש "וארא גו' ושמי ה'" גו', המדבר בענין "כי לא ידח ממנו נדח" (אינו הנדפס ב"תורה אור"), קנה לו שם "דער פרומער וארא", [= "וארא" ה'רא שמים']. והיה רגיל רבנו הזקן לחזור אותו אחת לשלש שנים, ובכל פעם ופעם כמעט שהיה אומר אותו כלשוננו. ואמר ה"צמח צדק: בכל פעם היה זה אור חדש. הגיב אבא: 'אור' הוא תמיד זהה, אך 'מאור' הוא בכל פעם כדבר חדש.

יום רביעי

שבת

ג שבט

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: וארא, שביעי עם פירש"י.
תהלים: יח-כב.
תניא: פרק טז. וזה . . . באריכות.

"תורה אור" נדפס לראשונה בשנת תקצ"ז בקאפוסט (בלי ההוספות). ה"צמח צדק" במכתבו מיום ג שבט תקצ"ז כותב: ספר "תורה אור" הנדפס עתה... בו מאמרים רב הדרושים שמשנת תקנ"ו עד סוף תקע"ב, אשר הרבה מהם שם רבנו ז"ל בעצמו עין עיינו עליהם והגיהם, והסכימה דעתו הקדושה להביאם לבית הדפוס. והספר כולל שני חלקים, חלק הראשון על שני חמשי התורה וחנכה ופורים, גם כמה דרושים לחג השבועות זמן מתן תורתנו בפרשת יתרו, וקצת לפסח בפרשת ויקהל. וחלק השני אם ירצה ה' על ג' חמשי התורה ושיר השירים ומועדים וראש השנה ויום כפור... ושם המחבר נאה לו: שניאור, כמו "ואהבת" בגימטריא ב' פעמים אור. עד כאן לשוננו -

לא הספיקו להדפיס רק חלק הראשון, כי על ידי מלשינות סגרה הממשלה כמה מבתי הדפוס העברים ברוסיה, וביניהם גם בית הדפוס בקאפוסט אשר שם הדפיסו ה"תורה אור". בשנת תר"ח נדפס חלק ב' בזיטאמיר ובשני השם "לקוטי תורה".

יום חמישי

יום ראשון

ד שבט

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: בא, פרשה ראשונה עם פירש"י.
תהלים: כג-כח.
תניא: פרק יז. ובזה . . . כג מצותיו ותורתו.

מצרים הוא לשון מצר וגבול. גלות מצרים ברוחניות, הוא מה שנפש הבחמית מגבולת ומסתרת על הנפש האלקית, עד שנפש האלקית מתצמצמת כל כך שנעשה בקטנות והעלם. ויציאת מצרים הוא הסרת המצר והגבול. והינו דהשכל שבמח מאיר בלב במדות טובות בפעל ממש.

שיעורים. חומש: בא, שני עם פירש"י.

תהלים: כט-לד.

תניא: וזה כל . . . הרמ"ז שם.

א מענש דארף מרבה זיין אין זאגען אותיות התורה (זאגען תהלים, חזר'ן משניות) ווען און וואו ער קען, בכדי צו שטארקען דעם קיום העולם, בכדי מציל צו זיין זיך פון חיבוט הקבר און כף הקלע, און זוכה צו זיין צו אלע העכסטע גילויים.

תרגום

הָאָדָם צָרִיךְ לְהַרְבּוֹת בְּאַמִּירַת אוֹתוֹת הַתּוֹרָה (לִזְמַר תְּהִלִּים, לְשַׁנֵּן מִשְׁנֵיאוֹת) מְתִי וְהִיכֵן שִׁיכּוֹל, כְּדֵי לְחַזֵּק אֶת קִיּוֹם הָעוֹלָם, בְּכַדִּי לְהַצִּיל אֶת עַצְמוֹ מִחִבּוּט הַקֶּבֶר וּכְף הַקֶּלַע, וְלִזְכּוֹת לְכָל הַגִּלּוּיִים הַנִּעְלָמִים בְּיוֹתֵר.

שיעורים. חומש: בא, שלישי עם פירש"י.

תהלים: לה-לח.

תניא: והיא בחי' . . . כמ"ש במ"א.

אָדָנִי אָבִי מוֹרִי וְרַבִּי [הַרְש"ב] כּוֹתֵב שֶׁשְּׁמַע בְּשֵׁם רַבְּנוּ הַזֶּקֶן, שֶׁכָּל הַמַּחְבְּרִים עַד הַט"ז וְהַש"ף [=ה"טוֹרֵי זֶהב" וְה"שְׁפָתִי כֹהֵן], בְּאוֹרִים עַל ה"שְׁלָחַן עָרוֹךְ", וְהֵם בְּכָלֵל, עָשׂוּ הַחֲבּוּרִים שְׁלֵהֶם בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ. וְעַנִּין רוּחַ הַקֹּדֶשׁ, אֵיטָא בְּקֶרְבֵּן הָעֵדָה סוֹף פֶּרֶק ג' דְּשִׁקְלִים, שֶׁזֶהוּ שְׁמֻגְלִים לוֹ רְזִי תוֹרָה, שֶׁזֶהוּ מִבְּחִינַת הָעֵלֶם דְּחֻכְמָה.

אגרות קודש

ב"ה, כ"ו טבת, תשי"ד

ברוקלין.

הרה"ח אי"א נוי"נ וכו' מוה"ר מאיר שי

שלום וברכה!

נבהלתי בקבלת מכתבו מיום ג' שקס"ד להתענות בשבת, תענית יארצייט, ויש בזה כמה דיעות, ולכ"ע אין מתענין, ולדעתי מוטב להקדים ליום ו' ואם אי אפשר מאחרין ליום א' או שאין מתענים כלל. ויעוין הדיעות בזה בשו"ע או"ח תקס"ח סעיף ט', ובאחרונים שם טורי זהב סי' תכ"ט ס"ק ג' ובשו"ע רבינו שם סעיף ט' ובספרים שהובאו בשדי חמד אסיפת דינים מערכת אבלות ס"ק צ"ו, ובספר כל בו להרב גרינוואלד עמוד ש"צ, ולדעתי אפילו התרת נדר אין שייך בזה. ובכל אופן לא להתענות בש"ק.

בברכה.

הלכה יומית לעיון ברמב"ם

~ יום ראשון כ"ט טבת ~

כפייה על קיום המצוה

וגם לדעת הריצב"א (תוס' ב"ב ח, ב ד"ה אכפיה) מצוות עשה שמתן שכרה בצידה "אינם מוזהרין להכריחו עד שיעשה, כשאר מצוות עשה..." אך אם ירצו, יש לבית דין רשות לכפות (וכ"כ המרדכי כתובות ס' קנט).

וכתב ב'מראה הפנים' (ירושלמי שם, ע"פ דברי התוס' ב"ב שם): אף אם מצוה שמתן שכרה בצידה אין בית דין מוזהרים כלל לכוף עליה, לענין מידה ומשקל ב'מאזני צדק' ציוותה תורה גם ב'לאו' ("לא יהיה בסיסך אבן ואבן... איפה ואיפה", דברים כה"ג), ולכן כופים על כך, אך זהו רק לענין "משקל חסר או מידה חסרה", אבל על הפקעת שערים אין איסור לאו. ואם כן בהכרח שלדעת הרמב"ם הפוסק שגם "מי שמפקיע את השער ומוכר ביוקר מכין אותו וכופין אותו", בית דין מוזהרים הן על מידה ומשקל והן על הפקעת שערים ולכן יש להם רשות להכות ולכוף "כל מי שנמצא עמו משקל חסר" ו"מי שמפקיע את השער", אך אם כפו ולא הועיל, "אין אתם צריכים לטרוח יותר שאין אתם נענשים כמו בשאר מצוות עשה".

הלכות גניבה פרק ח, הלכה כ: תיבין בית דין להעמיד שומרים... שהיו מחזיקין על התענית, ומצדקין את המאזנים ואת המדות, ופוסקין את השערים. וכל מי שנמצא עמו משקל חסר... וכל מי שמפקיע את השער ומוכר ביוקר – מכין אותו, וכופין אותו ומוכר בשער השוק.

ב'הגהות מיימוניות' (כאן) הובאה קושיית הירושלמי (כבא בתרא פ"ה ה"ה): מצוה זו הנלמדת מהפסוק "מאזני צדק אבני צדק..." יהיה לכם" (ויקרא יט, לו) היא מצוה שמתן שכרה בצידה' (כמשמעות הפסוק, כשהיו מאזני צדק יהיה לכם ממון), ומצוה שמתן שכרה בצידה אין בית דין מוזהרין עליה (חולין קי, ב) כי אין צורך לכפות על קיומה שהרי פירש הכתוב שכרה ו"אם לא תקיימנה זהו עונשו שלא תיטול שכר זה" (רש"י שם ד"ה שמתן)! ותירץ: אין הכוונה שאין בית דין מוזהרין על מצוה שמתן שכרה בצידה אלא 'אין בית דין נענשין' עליה.

וביאר ב'תשובות מיימוניות' (קנין ס' כז): בית דין מוזהרים לכפות קיום מצוה זו אך אינם צריכים לטרוח הרבה, ואינם נענשים על כך כשם שנענשים על אי כפייה של קיום שאר מצוות עשה (שבהן 'מכין אותו עד שתצא נפשו').

~ יום שני א' שבט ~

חומרת איסור 'לא תחמוד'

שהגמרא משמע שזו טעות, יש לפרש (כפירוש התוספות סנהדרין כה, א ד"ה מעיקרא) את דברי הגמרא "משמע להו לאינשי" שכן היא האמת שאין איסור של 'לא תחמוד' כאשר הוא משלם. אך לדעת אחרונים (מהרי"ט על הרי"ף קידושין ב, א. מנחת חינוך מצוה לח – הובאו בשד"ח כללים ל, כלל קל) אין לפרש כן בדעת הרמב"ם, שהרי פסק שגם כשלוקח ומשלם עובר על 'לא תחמוד' מן התורה. ומה שכתב שהחמסנין שלוקחים ומשלמים פסולים מדרבנן הוא שפסולים לעדות מדרבנן מפני ש"שוגגים וטועים הם בדבר זה, דלא משמע להו דברמים מקרי חמסנין", כמשמעות דברי הגמרא שאכן טועים בזה ובאמת מצד 'לא תחמוד' הרי זה אסור מן התורה.

ולגבי גוי פסק הרמב"ם (לעיל ה"ב) "אסור לגזול... אפילו גוי". אך בנוגע לאיסור 'לא תחמוד' שלדעת הרמב"ם הוא שאסור לחמוד גם כשמשלם – האם מותר לחמוד חפץ מן הגוי ולשלם? ה'פרי מגדים' (או"ח ס' תרד מ"ש ס"ק"א) הסתפק בשאלה זו. אך לדעת אדמו"ר הזקן (או"ח ס' תמ, ק"א ס"ק"א) הדבר מותר.

הלכות גזלה ואבדה פרק א, הלכה ט: כל תחמוד עבדו או אמתו או ביתו וכליו של חברו... והכבד עליו ברעים והפציר בו עד שלקחו ממנו – אף על פי שנתן לו דמים רבים – הרי זה עובר בלא תעשה, שנאמר: "לא תחמוד"... ואינו עובר על לאו זה, עד שיקח החפץ שחמד.

בגמרא נאמר (ב"מ ה ב) "לא תחמוד" לאינשי בלא דמי משמע להו". כלומר, אנשים סבורים כי איסור 'לא תחמוד' הוא כשמשדל את הבעלים לתת לו בחינם, אך זו טעות, כי גם מי שמשלם כסף, "כל זמן שלא היה בדעת המוכר למכור וזה לקחו שהפציר בו... עבר משום לא תחמוד" (מגיד משנה). ועל פי זה פסק הרמב"ם שאיסור לא תחמוד הוא גם כ"שנתן לו דמים רבים".

והנה, בהלכות עדות (פ"ה ה"ד) כתב הרמב"ם כי "החמסנין, והם הלוקחים קרקע או מטלטלין שלא ברצון הבעלים אע"פ שנותנין הדמים – הרי אלו פסולים מדבריהם". וכתב ה'כסף משנה' (שם), שמן התורה אכן אין איסור כאשר משלם. ואף

וכמו שכתב ה'כסף משנה' (להלן ה"ב) בנוגע לאיסור 'עושק' דמשמע לאפוקי עכו"ם, וכן "כיון דגבי לא תחמוד כתיב שאינו אסור בנכרי דהא קרא לא תעשוק את רעך' כתיב, רעך' – אין איסור בשל נכרי".

~ יום שלישי ב' שבט ~

האומר לשני אנשים – גזלתי אחד מכם

היא – שתהא מונחת עד שיודה האחד לחברו או עד שירצו לחלוק.

והש"ך (תו"מ סי' שסה סק"ג) כתב:

דברי הרמב"ם "חולקין אותה ביניהן" הם מעיקר הדין, ואין אומרים ש"הא מונח בידו עד שיבוא אליהו". ואין לפרש שחולקים רק כאשר יסכימו ביניהם (ובינתיים יהא מונח), כי אם יש הסכמה פשוט שיכולים לחלוק. ועוד, כאשר נאמר "הא מונח בידו עד שיבוא אליהו" הכוונה שהיא מונח אצל הנתבע, ואילו הרמב"ם כתב שנותן לשנים גזילה אחת והם מחלקים אותה ביניהם!

ומה שאמרו בגמרא במי שגזל מחמשה ואינו יודע ממי גזל, יהא מונח עד שיבוא אליהו – מדובר דוקא כאשר כל החמישה תובעים וכל אחד אומר 'אותי גזל', ואם כן רק אחד דובר אמת והשאר רמאים, מה שאין כן כאן שהם עצמם אינם יודעים שנגזלו ואין כאן רמאי, ולכן "חולקין אותה ביניהן".

הלכות גזלה ואבדה פרק ד, הלכה י: אָמַר לְשֵׁנִים: 'גִּזַּלְתִּי אֶת אֶחָד מֵכֶם, או 'אֲבִיו שֶׁל אֶחָד מֵכֶם, וְאִנִּי יוֹדֵעַ אֵיזָה הוּא' – אִם בָּא לְצַאת יְדֵי שְׁמִי, חַיִּב לְשַׁלֵּם גְּזֻלָּה לְכָל אֶחָד וְאֶחָד. אֲבָל בְּדִין, אִינוּ נֹתֵן אֶלָּא גְזֻלָּה אַחַת, וְהֵן חוֹלְקִין אוֹתָהּ בִּיְנֵיהֶן; שְׁהָרִי אֵין אֶחָד מֵהֶן יוֹדֵעַ שֶׁנִּגְזַל, אֶלָּא זֶה בָּא וְהוֹדִיעָם; וְלֹא קָנְסוּ חֻמִּים בְּדָבָר זֶה, מִפְּנֵי שֶׁאֵין לוֹ תוֹכֵעַ. הקשה ה'לחם משנה':

בגמרא (בבא מציעא לו, א) אמרו, גזל אחד מחמשה ואינו יודע איזה מהן גזל... מניח גזילה ביניהם ומסתלק. ופירשו (רש"י שם ד"ה אמר רב ספרא) שניח בידו עד שיבוא אליהו, ומדוע כתב הרמב"ם שחולקים את הגזילה ביניהם?

וביאר: אולי יש לומר לדעת הרמב"ם שאכן יהא מונח בידו עד שיבוא אליהו, אך אם ירצו השנים יתחלקו ביניהם, כעין מה שכתב הרמב"ם (הל' שאלה ופקדון פ"ה ה"ד) לענין שנים שהפקירו בהמתם אצל אחד ומת אחד מהן ואינו יודע של מי

~ יום רביעי ג' שבט ~

גזלן שהפך לבעלים

ולפי זה יש לבאר את שיטת הרמב"ם שדין זה נאמר רק כאשר החפץ הגזול קיים, אולם אם אינו קיים או שהשתנה מכפי שהיה בעת הגזלה, אינו חייב לשלם את דמיו ליורשים האחרים, ולא כשיטת הראשונים האומרים שאין חילוק בדבר וגם כשאין הגזלה קיימת, עליו לתת ליורשים את דמיה, כשם שבכל גזילה חייב הגזלן לשלם דמים במקרה שהחפץ הגזול אינו קיים.

ולפי האמור יש לבאר את טעמו של הרמב"ם, שהרי לדעתו טעם ההשבה כאן הוא משום חיוב מצות עשה של 'והשיב', ומצוה זו מתקיימת רק בהשבת החפץ הגזול עצמו כפי שהיה בעת הגזלה, אך כשאינו קיים או שהשתנה מכפי שהיה בעת הגזלה, אין כאן מצות השבה אלא רק חובה ממונית, וזו אינה שייכת בנידון דידן כאשר בדיני ממונות הגזלן עצמו הוא הבעלים (קובץ שעורים ב"קכו).

הלכות גזלה ואבדה פרק ח, הלכה ב: הַגְּזֹל אֶת אֲבִיו וְנִשְׁבַּע לוֹ, וּמַת הָאֵב – אִם אֵין הַגְּזֻלָּה קְיָמָה או נִשְׁתַּנָּת, עוֹשֶׂה חֲשׁוֹנָן עִם אֲחִיו עַל הַתָּרָן וְעַל הַחֲמִשׁ; וְאִם הַגְּזֻלָּה קְיָמָה, חַיִּב לְהוֹצִיא הַגְּזֻלָּה עִצְמָהּ מִתַּחַת יָדוֹ.

בהלכה זו נחלקו ראשונים. יש אומרים כי מעיקר הדין הגזול מאביו ומת האב, אינו צריך להוציא את הגזלה מתחת ידו, שהרי כעת היא שלו מן הדין בתור יורש (אם הוא היורש היחיד, ואם ישנם יורשים נוספים הרי יש לו חלק בירושה כמותם), אלא זהו חיוב מדרבנן (שיטה מקובצת ב"ק קח, ב בשם הרא"ש).

אולם הרמב"ם כתב (בפירוש המשניות): "אמרה תורה והשיב את הגזלה... לפיכך מי שגזל אין לו תקנה עד שתצא גזילה מתחת ידו", ומבואר מדבריו שזהו חיוב מן התורה, כי אע"פ שבדיני ממונות כעת הוא הבעלים, אולם בעקבות מעשה הגזילה, חל עליו חיוב לקיים מצות עשה של "והשיב את הגזילה" כדי לתקן את החטא.

~ יום חמישי ד' שבט ~

טענת מלך סדום לאברהם אבינו

אָמַר 'לְעִצְמִי אֵין מִצִּיל, תְּרִי זֶה מִצִּיל לְעִצְמוֹ; שְׂכִינִן שְׂשֻׁמְעוּהוּ אוֹמַר 'לְעִצְמִי אֵין מִצִּיל, תְּרִי לָהֶם לְדַחַק עֲצָמָם וְלִהְצִיל, וְכִיּוֹן

הלכות גזילה ואבדה פרק יב, הלכה ט: הֵיוּ יְכוּלִין לְהַצִּיל עַל יְדֵי הַדָּחַק – כָּל הַמִּצִּיל, מִצִּיל לְאִמָּעֵי; אֶלָּא אִם בֶּן

שִׁישְׁבוּ וְלֹא הִצִּילוּ – תָּרִי נִתְיָאֲשׁוּ מִן הַכָּל.

שיירה שהלכה במדבר ועמד עליה גייס וטרפה – אם אינן יכולים להציל מידם" וכולם נתיאשו, מי שבכל זאת הציל זכה בכל מה שהציל (כמבואר בהלכה הקודמת), אך אם יכולין להציל על ידי הדחק" והמציל הודיע בפירוש "לעצמי אני מציל", זכה בכל הרכוש, "שכיון ששמעוהו אומר לעצמי אני מציל היה להן לדחוק עצמן ולהציל, וכיון שישבו ולא הצילו הרי נתיאשו מן הכל", אולם אם לא אמר "לעצמי אני מציל", כיון שיש להם אפשרות להציל ע"י הדחק – לא נתיאשו ו"הציל לאמצע", היינו שכל אחד לוקח את החלק שלו (רש"י ד"ה הציל לאמצע – ב"ק קטז, ב).

ובזה מבאר ה'אור החיים' (בראשית יד, כא) את טענת מלך סדום לאברהם אבינו לאחר שאברהם ניצח את ארבעת המלכים ושחרר את רכוש סדום שנלקח בשבי – "תן לי הנפש והרכוש קח לך": מאמירת מלך סדום "תן לי הנפש" משמע שמסכים כי הכל שייך לאברהם אבינו, ומבקש שיתן לו מתנה. ואם כך, איך הוא אומר לו "הרכוש קח לך" כהסכמה ונתינת רשות מצדו שאברהם יקח את הרכוש?

ומבאר, כי מלך סדום סבור היה שביכולתו להמשיך ולהילחם ולשחרר את הרכוש והרי זה מקרה של אפשר להציל 'על ידי הדחק' והיה על אברהם לומר בפירוש "לעצמי אני מציל", וכיון שלא שמע את אברהם אומר כן לא התיאש והדין הוא ש"הציל לאמצע", וכל אחד לוקח את חלקו ואברהם "לא יטול אלא מה שהוא שלו שהוא לוט ורכושו" ומלך סדום יקבל את שאר הרכוש.

אמנם בראותו שאברהם הפריש מעשר מכל הרכוש שהציל, הבין מלך סדום כי לדעת אברהם זהו מקרה שאי אפשר להציל בשום אופן, גם לא ע"י הדחק, וכיון שהציל מגיע לו כל הרכוש אף אם לא הודיע "לעצמי אני מציל". ולכן הציע מלך סדום פשרה: "תן לי הנפש והרכוש קח לך" – "אתה תבטל זכותך ותחליט לי הנפש, ואני אבטל זכותי (לפי הבנתי שה'הצלה לאמצע') ואחליט לך הרכוש, קחנו לך".

אולם מלך סדום טעה כי באמת זה מקרה של "אינן יכולין להציל" כלל כי לא היה באפשרותו כלל לשחרר את הרכוש שנלקח בשבי, שהרי המלכים "כבר העריכו מלחמה" ואינו יכול לטעון "יכול הייתי להציל".

~ יום שישי ה' שבט ~

כיצד מכריזים על אבידה?

פוסק הרמב"ם שיש להכריז בירושלים במשך שלושה רגלים. ולכאורה יש לפרש כי רבי יהודה בא להחמיר ולחייב בהכרזה בעת העלייה לרגל בנוסף להכרזה במקום האבדה (שהרי מצד הרוב יש להניח כי המאבד הוא מבני המקום). אולם מאחר והרמב"ם אינו מזכיר זאת כלל, נראה שלמעשה יש להסתפק בהכרזה בעת העלייה לרגל, ולא הטריחוהו חכמים להכריז פעם נוספת (דברות משה, בבא מציעא לא, ג).

וממחלוקת זו עולה לכאורה נפקותא גם לאחר חורבן בית המקדש כאשר התקינו להכריז בבתי כנסיות. לדעת רבי מאיר די בהכרזה במקום שבו נמצאה האבידה, אולם לפי הנפסק כדעת רבי יהודה שיש לחשוש כי האבידה נפלה מבין מקום אחר, צריך להכריז בכל בתי הכנסת שבעיר או אף בערים הסמוכות (דברות משה שם). ומכל מקום יש שכתבו כי בערים גדולות כמעט בלתי אפשרי להכריז בכל בתי הכנסיות שבעיר ולא מסתבר שמחויב בכך, אלא די בהכרזה במקומות ציבוריים (כגון באמצעות מודעות) באזור מקום המציאה וסמוך לו (ראה אבידת אחיך עמ' רג).

הלכות גזלה ואבדה פרק יג, הלכות ח"ט: פְּרָאשׁוּנָה, כָּל מִי שֶׁמָּצָא אֲבִידָה הָיָה מְכָרֶיז עָלֶיהָ שְׁלֹשָׁה רְגָלִים... מִשְׁתַּחֲרַב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, הַתִּקְיָנוּ שִׁיחֵהוּ מְכָרִיזִין בְּבֵתֵי כְּנָסִיּוֹת וּבְבֵתֵי מִדְּרָשׁוֹת.

נחלקו תנאים (ב"מ כח, א) בנוגע לאופן ההכרזה על האבדה. לדעת רבי מאיר די להכריז באזור שבו נמצאה, ואם הכריז והמאבד לא נמצא אינו צריך להכריז עוד. ואילו לדעת רבי יהודה צריך להכריז בירושלים, כאשר העם נאספים לעלייה לרגל.

וטעם המחלוקת: בדרך כלל, רוב ההולכים במקום הם תושבי האזור ורק מיעוטם מגיעים ממקום אחר. ולכן, לדעת רבי מאיר די בכך שההכרזה תגיע לאוזני בני המקום שבו נמצאה האבידה בהנחה שנפלה מאחד מהם ואין צורך בהכרזה נוספת. ואילו לדעת רבי יהודה מצוות ההשבה מחייבת לחשוש גם לסבירות הנמוכה יותר שהאבידה נפלה מאחד העוברים ושבים שאינם מבני המקום. ולכן יש להכריז בעת העלייה לרגל כדי שההכרזה תגיע לכלל הציבור. וכן

~ שבת קודש ו' שבט ~

'ארבע אמות של אדם קונות לו'

מן התורה אין קנין של ארבע אמות, אך חכמים תיקנו ש"ארבע אמות של אדם קונות לו" כדי "דלא אתי לאינצויי" (ב"מ י, א), כמו שכתב הרמב"ם בהלכה הבאה "חכמים תקנו

הלכות גזלה ואבדה פרק יז, הלכה ח: אַרְבַּע אַמּוֹת שֶׁל אָדָם שֶׁהוּא עוֹמֵד בְּצֶדֶן, תָּרִי אֵלָיו קוֹנִין לוֹ; וְאִם הִנְיָעָה הַמְצִיאָה לְתוֹךְ אַרְבַּע אַמּוֹת שָׁלוֹ, זָכָה בָּהּ.

דבר זה כדי שלא ינצו המוצאין זה עם זה.

והנה, כדי שלא יבואו המוצאים לריב זה עם זה, היה מספיק להקנות את החפץ לאדם המוצא את המציאה בתוך ארבע אמות [כפי שכתב האבני מילואים] (ס"ה ל סק"ה) שלדעת הרמב"ן (גיטין עה, א) לא הקנו חכמים את המקום עצמו, אלא רק את החפץ המונח בו ומכל מקום, חכמים תיקנו לאדם את הארבע אמות עצמן שיהיו נחשבות כחצרו, כמו שכתב הר"ן (גיטין שם. וכ"מ בריטב"א שם בתירוצו ה'): "ד' אמות .. רבנן תקנינהו ואמריו שיהיו קונות, הרי הקנום לו ועשאו כחצרו". ועל-ידי שמקום הד' אמות נחשב לחצירו של האדם, ממילא הוא קונה את החפץ המונח בהם.

הדבר מתבטא הלכה למעשה גם בכך שלקטן אין דין של

ארבע אמות: "קטנה יש לה חצר ויש לה ארבע אמות. וקטן אין לו חצר ואין לו ארבע אמות" (להלן הל' י) – כי כיון שלקטן אין דין 'חצר', אין לו גם 'ארבע אמות'.

ומדוע באמת הקנו חכמים לאדם את הארבע אמות עצמם והרי, כאמור, מחמת הטעם "שלא ינצו המוצאין זה עם זה" היה מספיק שיקנו את החפץ הנמצא בהם?

מבאר על-כך הרבי ('ענינה של תורת החסידות', הע' 121):

חכמים "לא רצו להקנות את החפץ באופן שיהיה כ'הלכתא בלא טעמא' לגמרי". לכן הקנו את החפץ בדרך של 'קניינים' – שה'ארבע אמות' עצמם ייחשבו כ'חצר', ועל ידי זה יקנה את החפץ בתורת קנין חצר.

אגרות קודש

ב"ה, ד' שבט, תשי"ד

ברוקלין.

שלום וברכה!

מסרו לי דבר מצב בריאותו ואחר כך גם כן אודות תוצאות נתוח העין אשר ת"ל הי' בהצלחה, ויתן השי"ת אשר ילך מצב בריאותו הלוך וטוב ויוכל להוסיף אומץ בתורה ועבודה כי הרי היות הגוף בריא ושלם מדרכי השם הוא.

בודאי שמע ע"ד פתגם הבעש"ט אשר מכל מאורע שמזדמן עם האדם ומכל דבר שהוא רואה או שומע הרי צפונה בזה הוראה בדרכי עבודתו להשי"ת, ובפרט כשזהו מאורע עיקרי וכמו בכגון הנ"ל שמאור עיניו של אדם הוא מענינים החשובים ביותר, וכידוע גם בדיני תורתנו הנגלית, אשר לכן (לדעה אחת) פקח דוקא מחויב וזוכה בצווי דכל המצות חי הוא וכו' וכו'. ובטח ידוע לו ג"כ לשון רז"ל בהנוגע לכח הראי' שהוא מאור עיניו של אדם, דכל ענין בדברי רז"ל הרי הוא מדויק בתכלית כיון שאפילו תיבה אחת שבתורתנו הק' צ"ל שניתנה למשה מסיני וכפסק הרמב"ם בהלכות תשובה פרק ג' הלכה ח'.

והנה זאת התורה אדם, אשר כמו דאסתכל הק' באורייתא וברא עלמא עולם הגדול, ה"ה גם בהנוגע להאדם שהוא הנקרא ברז"ל עולם קטן (תנחומא פ' פקודי בתחלתו, ת"ז תיקון סט') דף ק' ע"ב ועוד) ומתאים למאור עיניו של אדם הנה נמצא ג"כ בתורה המאור שבתורה וכאמור באיכה רבה בתחלתו, המאור שבה מחזירו למוטב, שהמאור שבתורה הוא הנסתר דתורה סתים דאורייתא שהוא המביא ליראתו ואהבתו ית' וכמרז"ל (שבת דף ל"א סוף ע"א) ומבואר בלקוטי תורה לרבנו הזקן סוף פרשת ויקרא, ונתגלה בדורות האחרונים בתורת החסידות באופן שכל אחד ואחד יכול להבינו בטוב, וכמו שביאר כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע בארוכה בקונטרס לימוד החסידות. ולא לדרשה קאתינא אלא בהנוגע לפועל, שעליו להחליט בעצמו בהחלטה גמורה לקבוע שיעור בלימוד תורת החסידות מכאן ולהבא, והחלטתו זו עצמה תמהר רפואת עיניו ויוכל להביאה בפועל בקרוב.

בברכה לרפואה קרובה.

שיעורי רמב"ם - ג' פרקים ליום

~ יום ראשון כ"ט טבת ~

הלכות גניבה

פרק שביעי

(1) ביאר בו רבינו ז"ל איסור המשקלות והמדות החסרות. ומה שאסור לקיים מהם בבית. ואי אלו מדות אינו רשאי לעשותן מחמת חשש טענה ואונאה וטעות, וכן ביאור איסור מדידת הקרקע שלא כדין. ונסתיים הפרק בביאור עונש המדות החסרות.

א. השוקל לחברו ממשקלות חסרות מן המשקל שהספימו עליו בני אותה המדינה², או המודד במדה³ חסרה מהמדה שהספימו עליה - הרי זה עובר בלא תעשה; שנאמר: לא תעשו עול במשפט, במדה במשקל ובמסורה⁴.

(2) כגון שהסכימו לשקול במשקלות של קילו, והמוכר שקל לו במשקלות קילו חסירות, משום שנפחתו או שהעלו חלודה (ראה לקמן פרק ח, הלכה ז). (3) כגון מידת חבל בקרקע או בבר, או מידת קב וסאה בתבואה, או מידה בנוזלים, ראה לקמן הלכה ז, ט. (4) כלומר, במשפט המידה, במשפט המשקל או במשפט המשורה (מידת הלח), כלומר, במשפט הידוע והמוסכם במדינה ביחס למידה, למשקל ולמשורה, ראה לקמן הלכה ט וראה אבן עזרא לויקרא יט, לד, וגמרא בבא מציעא סא: בבא בתרא פח. במשנה.

ב. אף על פי שהמודד או השוקל חסר גונב, אינו משלם לו תשלומי כפל⁵, אלא משלם לו המדה או המשקל. ואין לוקין על לאו זה, מפני שהוא חייב בתשלומין⁶.

(5) על מה שהחסיר לו מן המידה או מן המשקל. בבבא מציעא שם, מגדירים את ההונאה במשקלות כגזל ממש - ואין כפל בגזל אלא בגניבה. (6) לשלם לקונה את מה שהחסיר לו כדין גזילה, שכתוב בה "והשיב את הגזילה אשר גזל". ויקרא ה, כג. וכל לאו שניתן לתשלומין, אין לוקין עליו. ראה למעלה פרק א, הלכה א.

ג. כל מי שמשהה⁷ בביתו או בחנותו מדה חסרה או משקל חסר - עובר בלא תעשה; שנאמר: לא יהיה לך בכיסך וגומר⁸. ואפילו לעשות המדה עביט של מימי רגלים - אסור⁹; שאף על פי שאין זה לוקח ומוכר בה, שמא יבוא מי שאינו יודע שהיא חסרה¹⁰ וימדד בה. ואין לוקין על לאו זה, שהרי אין בו מעשה¹¹.

(7) אף על פי שאינו משתמש בהם. (8) אבן ואבן, גדולה וקטנה. לא יהיה לך בביתך איפה ואיפה, גדולה וקטנה. (9) אסור לעשות מידה חסירה לכתחילה, ואפילו אין בדעתו להשתמש בה למדידה אלא למי רגליים (בבא בתרא פט:). (10) ואף במידה חסירה שהשתמש בה כבר למי רגליים והיא מלוכלכת יש לחשוש, שבשעת הדחק, כשלא ימצא מידה אחרת, ינקה את העביט וישתמש בו לשם מידה. (11) ולא שאין בו מעשה אין לוקין עליו, מכות טו. [השהייה אין בה מעשה, ואף על פי שדרשו (בבא מציעא שם) "לעבור עליו משעת עשייה", אינו לוקה, כי התורה כתבה לא יהיה לך וכו' היינו לא העשייה כשהיא לעצמה אסורה רק ההשהייה אלא שהעבירה היא משעת עשייה].

ד. היו המדות והמשקלות של בני העיר חתומות בחותם ידוע¹², וזו המדה או המשקל החסרים בלא חותם - הרי זה מתיר לשהותם¹³ לשאר תשמישי הבית. פיוצא בזה¹⁴: סלע¹⁵ שנפגמה מן הצד¹⁶ - לא יעשנה משקל בין משקלותיו, ולא יזרקנה בין גרוטותיו¹⁷, ולא יקבנה¹⁸ ויתלנה בצנאר בנו, שמא יבוא אחר¹⁹ ויעשנה משקל²⁰; אלא או ישחק²¹, או יחתך, או יקץ²², או ישליך לים המלח²³.

(12) של השלטונות הבודקים את המידות והמשקלות (בבא בתרא פט:). (13) כי אין לחשוש שמא ישתמשו בהם למידה ולמשקל, כי איש לא יקנה במידה ובמשקל, שאין בהם חותם. (14) נמשך להלכה ג, שאסור להשוות משקל חסר, שמא אחר יעשנו משקל. (15) בתקופת המשנה מטבע של שני שקלים, ארבעה דינרי כסף. (16) חסרה מן הצד. דין הסלע שנפגמה באמצע ראה לקמן הלכה ו. אם נפגמה מן הצד יכול הרמאי, שתגיע לידו המטבע, לנסר אותה וליישר אותה מסביב עד שלא ירגישו בפגימה, וירמה בה (ראה בבא מציעא נב:). (17) שברי כלי כסף. (18) יעשה בה חור במקום הפגימה. (19) ויחתוך סביב עד שיוציא את החור. (20) כי השתמשו במטבעות למשקל. (21) ויעשנה לאבק. (22) ישבור. (23) מקום שלא ימצאנה איש.

ה. חסרה ועמדה על מחצה - יקנס²⁴. עמדה על פחות ממחצה²⁵ או על יותר ממחצה²⁶ - יקץ עד שיעמידנה על מחצה. ואם לא חסרה אלא פחות משתות²⁷ - יקנס לשאת ולתת²⁸ בה, אבל לא למשקל²⁹; שכל פחות משתות רב בני אדם מוזילין בו במשא ובמתן³⁰.

(24) כי אין חשש שיחליפנה בסלע, מפני שחסרונה ניכר (שם נב:). (25) יש חשש שיחליפנה בחצי סלע, דהיינו בשקל. (26) יש חשש שיחשבוה לסלע. (27) הסלע נשחקה וחסרה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שְׁנָאֵמָר: וְחָשַׁב עִם קִנְהוּ⁵⁰. אָף עַל פִּי שֶׁהוּא כְּבוֹשׁ תַּחַת יָדָךְ⁵¹, קָל וְחֹמֶר לְעוֹבֵד כּוֹכְבִּים שְׁאִינוּ כְּבוֹשׁ תַּחַת יָדָךְ. וְהָרִי הוּא⁵² כְּכָל: פִּי תוֹעֵבֶת ה' אֲלֶיְהֶיךָ פֶּל עֲשֵׂה אֵלֶי⁵³, פֶּל עֲשֵׂה עוֹל - מְכָל מְקוֹם⁵⁴.

(47) קונה ומוכר. (48) לא תעשו עול במשפט במידה במשקל ובמשורה - למעלה הלכה א. איסור זה קיים גם לגבי גוי, כי משקל חסר דינו כגזל (בבא מציעא סא:), וגזל הגוי אסור (בבא קמא קיג. קיג:). (49) יכול יגלום עליו? תלמוד לומר וחישיב עם קונהו, ידקדק עם קונהו" (שם קיג:). רבינו מפרש "יגלום עליו" יטעה אותו, וכן פירש הערוך, שלא כרש"י שם. וראה שם תוספות דיבור המתחיל יכול יגלום עליו. (50) ומדובר שם על גוי שקנה. (51) כי מדובר שם בתורה על גוי שקנה עבד עברי בארץ ישראל תחת שלטון ישראל. (52) המטעה את הגוי בחשבון. (53) איפה ואיפה, אכן ואכן. (54) בין ישראל ובין גוי. ראה אבן עזרא ואור החיים לפסוק הזה.

ט. וְכֵן בְּמִדַּת הַקֶּרֶקֶע⁵⁵, אִם הִטְעָה אֶת חֲבֵרוֹ בְּמִשְׁיַחַת הַקֶּרֶקֶע⁵⁶ - עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה; שְׁנָאֵמָר: לֹא תַעֲשׂוּ עוֹל בְּמִשְׁפָּט בְּמִדָּה⁵⁷. בְּמִדָּה - זֶה מִדַּת הַקֶּרֶקֶע. וְכֵן הוּא עֲנִין פְּסוּק זֶה⁵⁸: לֹא תַעֲשׂוּ עוֹל בְּמִשְׁפָּט, לֹא בְּמִשְׁפָּט הַמִּשְׁקָל וְלֹא בְּמִשְׁפָּט הַמִּדָּה, אֲפִלּוּ מִדָּה קִטְנָה כְּמִשְׁוֹרָה⁵⁹.

(55) לפני כן דובר על מידה בכלי. (56) במידת הקרקע בחבל. (57) זו מידת הקרקע, כי מידה בכלי נאמרה בסוף אותו הפסוק (בבא בתרא פט:). (58) המלה במשפט מוסבה גם על מידה וגם על משקל וגם על משורה, המפורטים בפסוק זה (ראה למעלה הלכה א). (59) שהיא אחד משלושים ושלשה בלוג (ראה לקמן פרק ח הלכה ז).

י. בְּנֵי חֲבוּרָה⁶⁰ הַמִּקְפִּידִים זֶה עַל זֶה⁶¹ שֶׁהִחְלִיפוּ חֶלֶק בְּחֶלֶק, אוֹ לֹוה מִמֶּנּוּ מֵאֲכָל וְהִחְזִיר לוֹ - עוֹבְרִין מִשּׁוּם מִדָּה⁶², וּמִשּׁוּם מִשְׁקָל, וּמִשּׁוּם מִנְּזֶן, וּמִשּׁוּם לִזְוִין וּפּוֹרְעִין בְּיוֹם טוֹב⁶³.

(60) שהולכים בדרך או יושבים בבית אחד (בבא מציעא עה:). (61) שמדקדקים זה עם זה ואינם מוחלים על דבר מועט ומקפידים להלוות זה לזה במידה במשקל ובמניין. [התלמוד וגם רבינו משתמשים בלשון "הלוואה" גם בחפצים, אם מוסרם לזמן ארוך]. (62) אם לא החזיר בדיוק אותה מידה שקיבל, הריהו עובר על "לא תעשו עול במשפט במידה במשקל ובמשורה". (63) שאסור לכל אחד לומר לחבירו בשבת או ביום טוב "הלוואי" כך וכך פירות, שמה מתוך שהוא מקפיד יבוא לכתוב, כי "הלוואה" בדרך כלל לזמן ארוך היא, אבל אומר השאילני, פירוש - לזמן קצר (שבת קמח:).

יא. הַמִּסְגִּי גְבוּל רַעְיוֹ⁶⁴ וְהַכְּנִיס⁶⁵ מִתְחִיב חֲבֵרוֹ בְּתוֹךְ תְּחוּמוֹ אֲפִלּוּ מְלֹא אֲצָבַע: אִם בְּחִזְקָה עֲשֵׂה - הָרִי זֶה גָּזֵל⁶⁶, וְאִם הִסְגִּי בְּסִתָּר - הָרִי זֶה גָּנֵב. וְאִם

פחות מחלק השישי שבה, או במקרה שעמדה על פחות ממחצה, חסר לה למחצה פחות משתות. (28) כי במשא ומתן דין המטבע כדין חפץ אחר, שאונאה בפחות משתות אדם מוחל. וזהו דעת רבא, הפוסק כרבי שמעון במשנה שם מט: נב. כך פוסק גם הר"ף, שם. (29) אסור להשתמש בסלע חסרה כלשהי בתור משקל סלע, מהטעם שנוכר בהלכות הקודמות. (30) אבל במשקל אין אדם מוחל אפילו כלשהו (הלכות מכירה פרק טו הלכה א). ראה קידושין מב:

ו. סֵלַע שְׁנִפְגָּמָה בְּאֻמָּצֵע - אֲסוּר לְמַכְרָה לְהֶרְגָּה³¹ אוֹ לְחֶרֶם³², מִפְּנֵי שְׁמִרְמִין בָּהּ אֶת אֲחֵרִים³³; אֲבָל נוֹקְבָה³⁴ וְתוֹלָה אוֹתָהּ בְּצוּרָר הַקֶּטָן³⁵.

(31) לרוצח. (32) לגזלן. (33) ומתוך פחד מפניהם יקבלו אותה מידם כסלע שלא נפגמה. (34) במקום הפגימה באמצע. (35) ואף אם יאבדנה ותגיע ליד רמאי אין כל אפשרות לרמות בה את הבריות ואם באת לחשוש שהגזלן יכריח לקבלה, אף על פי שהיא נקובה, הרי יכול גם לגזול את החפץ ולא לתת כלום.

ז. עוֹשֶׂה אָדָם מְדוּתָיו³⁶ סָאָה וְחָצִי סָאָה וְרִבְעֵ סָאָה³⁷, וְקָב וְחָצִי קָב וְרִבְעֵ הַקָּב וְחָצִי הִרְבַּע וְשְׁמִינִית הִרְבַּע; אֲבָל לֹא יַעֲשֶׂה קָבִים³⁸, שֶׁלֹּא תִתְחַלֵּף בְּרִבְעֵ הַסָּאָה³⁹, שֶׁהוּא קָב וּמִחְצָה. וְכֵן בְּמִדּוֹת הַלֶּחֶם⁴⁰, עוֹשֶׂה הֵינִי⁴¹ וְחָצִי הֵינִי וְשְׁלִישִׁית הֵינִי וְרִבְעִית הֵינִי, וְלֹג וְחָצִי לֹג וְרִבְעִית וְשְׁמִינִית⁴² וְאַחַד בְּשִׁמוֹנָה בְּשְׁמִינִית⁴³. וְלֹא אֶסְרוּ לַעֲשׂוֹת שְׁלִישִׁית הֵינִי וְרִבְעִית הֵינִי⁴⁴, אָף עַל פִּי שְׁמִתְחַלְפִּין זֶה בְּזֶה⁴⁵, הוֹאִיל וְהִי בְּמִקְדָּשׁ מִימֹת מֹשֶׁה רַבְּנוֹ⁴⁶.

(36) למדוד תבואה ופירות (בבא בתרא פט: צ). סאה = שישה קבים, 13 ליטר בערך. (37) כל המידות האלה אדם עושה ואין לחשוש שמא יחליף מידה קטנה במידה גדולה, כי ההבדל ביניהן ניכר לעין. (38) שני קבים. (39) כי ההפרש בין שני קבים לרובע הסאה הוא חצי קב בלבד, דהיינו רבע משני קבים, וברבע עלול אדם לטעות (שם). (40) הנוזלים. (41) שנים עשר לוג, בערך שישה ליטר וחצי. (42) של לוג. (43) לח דרכו למדוד גם במידות קטנות אלה, אבל יבש אין דרכו למדוד בכלי קטן אלא נמכר באומד, או במשקל, אם דבר יקר הוא. ראה רש"י שם צ. דיבור המתחיל ושמניית. (44) כלומר, לאחר שעשה שלישית למה לא אסרו רביעית, או להיפך, כדרך שאסרו לעשות שליש סאה ורובע סאה, והתירו רובע בלבד. (45) כי ההפרש ביניהם הוא לוג אחד, דהיינו רבע של שלישית ההין. (46) שכתוב בתורת משה (במדבר כח, יד): "ושלישית ההין לאיל ורביעית ההין לכבש יין".

ח. אֶחָד הַנוֹשֵׂא וְהַנּוֹתֵן⁴⁷ עִם יִשְׂרָאֵל אוֹ עִם עוֹבֵד כּוֹכְבִּים, אִם מְדַד אוֹ שָׁקָל בְּחֶסֶר - עוֹבֵר עַל לֹא תַעֲשֶׂה⁴⁸, וְחַיֵּב לְהַחְזִיר. וְכֵן אֲסוּר לְהִטְעוֹת אֶת הָעוֹבֵד כּוֹכְבִּים⁴⁹ בְּחִשְׁבוֹן, אֲלֹא יִדְקַדֵּק עִמּוֹ;

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

למי יחזיר. (76) התורה מקשרת את מצוות מידות עם יציאת מצרים. הלא כך כתוב: "מאזני צדק אבני צדק איפת צדק והין צדק יהיה לכם אני ה' אלוקיכם אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים" (ויקרא יט, לו). והספרא מעיר לפסוק זה: על תנאי זה הוצאתי אתכם מארץ מצרים, וכל הכופר במצוות מידות כופר ביציאת מצרים. (77) עשרת הדברות פותחים ביציאת מצרים (שמות כ, ב). (78) בזה שהוציאו אותנו ממצרים מבית עבדים נעשינו לעבדי ה', המחוייבים במצוותיו, כמו שכתוב (שם ג, יב) "בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלוקים על ההר הזה".

פרק שמיני

(1) ביאר בו רבינו ז"ל מצות-עשה במדות ובמשקלות, וכיצד תיעשה המדידה וממה עושין המשקלות, ומהות המאזנים, ומהות המשקל, ומהות המדידה. ומה שבית-דין חייבין לחקור ולבדוק מאלו הדברים.

א. מצות עשה² לצדק המאזנים והמשקלות והמדות יפה יפה וידקדק בחשבוןן בשעת עשייתן³, שנאמר: מאזני צדק וגומר⁴. וכן במדת הקרקע צריך לידקדק בחשבון משיחת הקרקע⁵ על פי העקרים המתבארים בכתבי הגימטריא⁶. שאפלו מלא אצבע מן הקרקע וראין אותה כאלו היא מלאה ברכם⁷.

(2) בפרק הקודם דובר על מצות "לא-תעשה" שיש במשקל ובמדה, ובפרק הזה - על מצות "עשה" שבהם. (3) שמשקל המשקלות יהיה מדויק, וגם מבנה המאזנים מכוון ומותאם לתפקידם, השווה הלכה ה וכו'. (4) "אבני צדק, איפת צדק והין צדק", דהיינו המשקלות והמדות. (5) מדידת הקרקע. (6) ההנדסה, העוסקת במדידת שטחים. (7) פרחי בושם יקרי ערך (בבא מציעא קז:).

ב. ארבע אמות הסמוכין לחריץ⁸ - מוֹזְלִין⁹ במשיחתן. והסמוכים לשפת הנהר¹⁰ - אין מוֹשְׁחִין אותן כלל¹¹, מפני שהן של בני רשות הרבים¹².

(8) החריץ מוביל מים מן הנהר אל השדות על פני הבקעה כולה, וארבע אמות רוחב סמוך לחריץ אין מעבדים, שלא תתקלקל שפת החריץ (שם). (9) אין מדקדקים, כי בעלי השדות יחידים הם, ויש בידם למחול ומוחלים. (10) שמשאירים פנוי, כדי להקל על תנועת הספנים (שם). (11) אלא משאירים שטח פנוי נרחב לפי אומדן הדעת. (12) שצרכי הרבים תלויים בהן (שם).

ג. והמודד את הקרקע¹³ לא ימד¹⁴ ולאחד¹⁵ בימות החמה ולאחד בימות הגשמים, מפני שהחבל מתקצר בימות החמה¹⁶. לפיכך, אם מדד בקנה¹⁷ או בשלשלת של פרזל וכיוצא בהם - אין בכך כלום¹⁸.

(13) שם סא: (14) באותו החבל. (15) כגון לאחד השותפים, או לאחד משני אחים שחלקו. (16) מפני היובש. (17) של עץ. (18) כי אורכם נשאר יציב. זוהי מסקנה, שרבינו מסיק מדעתו, מתוך ההלכה הנ"ל שבגמרא.

בארץ ישראל הסיג הגבול - הרי זה עובר בשני לאוין: בלאו גנבה⁶⁷ או בלאו גזלה⁶⁸, ובלאו לא תסיג⁶⁹. ואין חייב בלאו זה⁷⁰ אלא בארץ⁷¹, שנאמר: בנחלתך אשר תנחל.

(64) המעתיק [=מזין] סימן גבולות הקרקע לתוך שדה חבירו, כדי להגדיל את שטח השדה שלו. (65) קרקע. (66) זוהי הגדרת גזלן למעלה פרק א הלכה ג. (67) אם השיג בסתר. (68) אם בחזקה עשה. (69) וגומר "גבול רעך ... בנחלתך אשר תנחל בארץ", דברים יט, יד. (70) בלאו "לא תסיג". (71) אבל בחוץ לארץ עובר משום לא תגזול בלבד. כל ההלכה הזאת מקורה בספרי פרשת שופטים.

יב. קשה ענין של מדות⁷² יתר מענין של עריות⁷³; שנה בינו לבין המקום⁷⁴, וזה בינו לבין חברו⁷⁵. וכל הכופר במצות מדות - ככופר ביציאת מצרים⁷⁶, שהיא תחלת הצווין⁷⁷; וכל המקבל עליו מצות מדות - הרי זה מודה ביציאת מצרים, שהיא גרמה לכל הצווין⁷⁸.

נקודות משיחות קודש

"וכל הכופר במצות מדות - ככופר ביציאת מצרים"

צריך להבין מהי השייכות המיוחדת של מצוות מדות ליציאת מצרים, ומדוע דווקא הכופר במצוה זו כופר ביציאת מצרים, עניין שלא נאמר לא בגנב ולא בגזלן. ידועה השאלה מדוע לקה פרעה על שיעבוד בני ישראל הרי זו היתה הגזירה מאת הקב"ה "ועבדום ועינו אותם ארבע מאות שנה", והתשובה היא שפרעה לא שיעבד את ישראל בגלל ציווי הקב"ה אלא מצד רוע בחירתו ועל כך נענש.

הגמרא אומרת שהחידוש באיסור מדות הוא "לעבור עליו משעת עשיה" וזה מתבטא ההבדל שבין איסור מדות לגזל, כי במדות עוד טרם שגזל עובר על איסור, כפי שכתב הרמב"ם (פ"ח ה"ג) "כל המשהה בביתו . . מדה חסרה . . עובר בל"ת" כי ברגע שעשאו והביאם אל ביתו הרי שבחר לרמות ומעתה הוא ממתין לשעת הכושר לביצוע הרמאות. לכן, כל הכופר במצוות מדות וחושב שעל הבחירה וההחלטה לרמות אין הקב"ה מעניש, כופר גם ביציאת מצרים ובזה שכל המכות והעונשים שבאו על פרעה היו בגלל רוע בחירתו.

(על פי לקו"ש חלק כ"ז ע' 149)

מתוך רמב"ם "פרס המלך")

(72) אם עושה בהן עול, מימרא של רבי לוי בבא בתרא פח: (73) בעילות שאסרה תורה, כגון קרובות, אשת איש וכדומה. (74) ואפשר לחזור בתשובה. (75) ולא תועיל תשובה אלא אם כן החזיר את הגזילה לנגזל, והוא גזל מרבים ואינו יודע

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מפרש גם הירושלמי. וראה תוספות ד"ה שלא יטמין. (37) שלא ישפוך המוכר את היין בחוזק ומגבוה לתוך המדה, כדי שיעלה קצף ותראה המדה כאילו מלאה. (38) בכל מדה שהיא. (39) בדפוס רומי ר"מ, הנוסח: "והיא מדה קטנה, אחת מלג' בלוג". בגמרא שלנו שם הגירסא היא: "ומה משורה שהיא אחד משלושים וששה בלוג". גירסת הרי"ף היא: אחת משלושים וג' בלוג. וכן היא גם גירסת רבינו.

ח. מוכרי⁴⁰ עששיות של ברזל⁴¹ וכיוצא בהן⁴² - צריך להיות חוטי המאזנים שאוחז השוקל בידו תלוי באויר שלשה טפחים⁴³, וגבוהין מן הארץ שלשה טפחים⁴⁴, וארץ קני המאזנים⁴⁵ וארץ החוטים⁴⁶ שנים עשר טפח.

(40) שם פט. פט: (41) חתיכות עבות של ברזל. (42) מינים אחרים כבדי משקל. (43) כדי לאפשר הטייה חפשית לצד הראוי. טפח היא מדת הרוחב של כף היד. (44) כדי שכף המאזנים, שבה המשקולת, לא תקבל מכה מן הארץ ותתרומם מיד למעלה, והכף השניה עם הברזל או הנחושת תכריע למטה, ובזה יטעה במשקל. (45) מוט הברזל הארוך, שבו תלויות שתי כפות המאזנים. (46) הרצועות שהכפות תלויות בהן.

ט. מאזנים של מוכרי צמר ושל מוכרי זכוכית⁴⁷ - יהיה ארץ החוטים שהן תלויין בו שני טפחים⁴⁸, וגבוהין מן הארץ שני טפחים, והקנה והחוטין ארבע תשעה טפחים⁴⁹.

(47) במאזנים אלה שוקלים משאות קטנים יותר מאשר במאזנים של מוכרי ברזל ונחושת שבהלכה הקודמת, משום כך מספיקות כאן מדות קטנות יותר. (48) במקום שלושה טפחים בהלכה הקודמת. (49) במקום י"ב טפח בהלכה הקודמת.

י. מאזנים של חנוני ושל בעל הבית⁵⁰ - יהיה ארץ החוט שהן תלויים בו טפח, וגבוהין מן הארץ טפח, והקנה והחוטין ארבע תשעה טפחים⁵¹.

(50) בהם שוקלים משאות קטנים יותר מאשר במאזנים של מוכרי צמר ומוכרי זכוכית. (51) שיעור זה מספיק, שיכריעו המאזנים למקום הראוי להכריע. מדת האורך היא לפי כובד המשקל. כאשר המשקל כבר יותר, דרוש אורך מדה גדול יותר.

יא. החוט שתולין בו הפלס⁵², וכן חוט מאזנים של זהב ושל מוכרי ארגמן טוב⁵³ - ארפו שלש אצבעות⁵⁴, וגבוהין מן הארץ שלש אצבעות, וארץ הפלס וארץ השלשלאות⁵⁵ שלו - כפי מה שהוא רוצה⁵⁶.

(52) הקנה, שבו תלויות שתי כפות המאזנים. (53) כך מפרש רבינו את המלה "טורטני" שם פט. (54) רוחב

ד. אין עושין משקלות¹⁹ לא של ברזל ולא של עופרת ולא של שאר מיני מתכות כאלו²⁰, מפני שמעלין חלדה ומתחפרין; אבל עושין של צחיח סלע²¹ ושל זכוכית ושל אבן שהם²² וכיוצא בהן.

(19) ברייתא בבא-בטרא פט: (20) שמחלירות. (21) אבן קשה ויבשה. (22) מין אבן יקרה, הנזכרת בין אבני החושן.

ה. אין עושין²³ את המחק²⁴ לא של דלעת²⁵, מפני שהוא מקל²⁶, ולא של מתכת, מפני שהוא מכבד²⁷; אבל עושהו של זית ושל אגוזים ושל שקמה²⁸ ושל אשפרוע²⁹ וכיוצא בהן.

(23) שם. (24) לוח קטן וחלק, בו מוחקים את המדות, מעבירים אותו על פני מדה גדושה, ומסירים בו את העודף. (25) פרי אדמה גדול וצהוב ממשפחת הקישואים. (26) ואינו נכנס היטב במדה, ואינו מוחק יפה, ומפסיד המוכר. (27) ונכנס לעומק ומוחק יותר מדי, ומפסיד הקונה. (28) מין עץ המאריך ימים. (29) אילן שגוון עצו צהוב כהה. כל העצים האלה אינם לא קלים מדי ולא כבדים מדי.

ו. אין עושין³⁰ את המחק צדו אחד קצר וצדו אחד עבה³¹. ולא ימחק מעט מעט, מפני שמפחיתו למוכר³²; ולא ימחק בבת אחת³³, מפני שמפחיתו ללוקח³⁴.

(30) שם פט: (31) מפני שהקצר נכנס בתוך התבואה ומוחק יפה, והעבה אינו נכנס כל כך, ואינו מוחק יפה, וכשהוא קונה מוחק בעבה, וכשהוא מוכר מוחק בקצר. על כן יעשה שניהם עבים או שניהם קצרים, כפי המנהג. (32) כי אינו מוחק דיו, ומפסיד המוכר. (33) במשיכה אחת, כי הוא מוחק יותר מדי. (34) הקונה יקבל פחות מדי. בגמרא שלנו הגירסא היא: "לא ימחק בבת אחת, שהמוחק בבת אחת, רע למוכר ויפה ללוקח. ולא ימחק מעט מעט, שרע ללוקח ויפה למוכר". אולם בהלכות גדולות וברי"ף הגירסא הפוכה, והיא: "ולא ימחק מעט מעט מפני שמפחיתו למוכר, ולא ימחק בבת אחת מפני שמפחיתו ללוקח". וגירסת רבינו היא מלה במלה כגירסת הרי"ף.

ז. אין טומנין³⁵ את המשקלות במלח פדי שפחתה³⁶. ולא ירתיח במדת הלח³⁷ בעת שמודד, ואפלו היתה המדה קטנה ביותר; שהרי התורה הקפידה על המדות בכל שהוא³⁸, שנאמר: ובמשורה, והיא מדה אחת קטנה משלשים ושלשה בלג³⁹.

(35) שם פט: (36) ויפסיד הקונה. בגמרא שם, מובא הדין "שלא יטמין משקלותיו במלח" ללא טעם. רש"י מבאר, שהמלח מכבדו. ורבינו מפרש שהמלח מפחית את המשקל. וכדבריו שנינו בתוספתא בבא-בטרא פרק ה: "ולא יהיה נותן מידותיו ומשקלותיו במלח, מפני שהן חסירין". כך

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אבל במקום ששוקלים עין בעין והתוספת היא אחת ממאה בלח ואחד מארבע מאות ביבש, אין הבדל בין שוקל אחת אחת לשוקל בבית אחת.

טז. מקום שנהגו למד בדיקה⁷⁵ - לא ימד בגסה⁷⁶; בגסה - לא ימד בדיקה⁷⁷. למחק⁷⁸ - לא יגדש ויוסיף בדימים⁷⁹; וכן אם נהגו לגדש - לא ימחק ויפחת מן הדמים⁸⁰. אלא מודד פמנהג המדינה.

(74) משנה שם פח: (75) במדה קטנה, כגון בקב. (76) כגון בסאה, שהיא ששה קבים. הטעם הוא, משום שיפסיד הקונה, שבמקום שש תוספות יקבל תוספת אחת בלבד. (77) משום שיפסיד המוכר. (78) את המדה, ולהסיר את העודף. (79) לא ימכור לו מדה גדושה, שהיא בשליש יותר ממדה מחוקה (שבת לה.), ויוסיף לו שליש על המחיר. הטעם הוא, שמעשה זה עלול להעלות את מחיר המדה המחוקה, כי אנשים ישמעו שהקונה שילם יותר, ולא ידעו שזה משום שהוסיפו לו על המדה (שם פט.). (80) במקום שנהגים למכור מדה גדושה, אל ימכור מדה מחוקה, אפילו כשהוא מנכה לו מן המחיר, שגם זה יביא לשינוי המחירים על-ידי אנשים ששמעו שמכרו בזול, ולא ידעו שמכרו מדה מחוקה.

יז. בני מדינה שרצו להוסיף על המדות⁸¹ או על המשקלות - לא יוסיפו יתר על שתות⁸². שאם היה הקב מכיל חמשה, ונעשאוהו מכיל ששה - הרשות בידין; יתר על ששה - לא יעשו⁸³.

(81) להגדיל את כל המדות בין קטנות בין גדולות לפי חשבון אחד. מימרא של שמואל (שם צ.). (82) חלק ששי. ההוספה תהיה חלק ששי מן המדה לאחר שהוסיפו עליה, דהיינו "שתות מלבר". (83) בגמרא שם למדו דין זה מהמקרא.

יח. הסיטון⁸⁴ מקנה את מדותיו⁸⁵ אחת לשלשים יום, ובעל הבית⁸⁶ אחת לשנים עשר חדש. והחנני⁸⁷ מקנהן פעמים בשבת⁸⁸, וממחה משקלו⁸⁹ פעם אחת בשבת, ומקנה מאזנים על כל משקל ומשקל⁹⁰, כדי שלא יחלידו⁹¹.

(84) הקונה ומוכר בכמויות גדולות (משנה שם פח.). (85) מנקה את מדותיו מן השמן הנקשר בתוכן, המקטין את נפחן. (86) שאינו מוכר תדיר כסיטון. (87) הקונה מן הסיטון ומוכר בכמויות קטנות, אולם יותר תדיר מסיטון. (88) פעמים בשבוע. (89) ורוחץ את אבני המאזנים מן השמן ומהדומה לו, הנדבק בהן. (90) בכל פעם ופעם ששוקל בהן. (91) כי המאזנים עשויות ברזל ועלולות להחליד. על כן מנקה אותן ומנגבן על כל משקל ומשקל, מה-שאינ-כן במשקולות שאסור לעשותן מחומר מחליל (ראה למעלה הלכה ד), ומנקה אותן מהנוזל הנדבק בהן, על כן מספיק פעם אחת בשבוע (ראה רשב"ם ונימוקי-יוסף שפירשו אחרת).

שלוש אצבעות, דהיינו שלושה אגודלים, שהם שלושת רבעי טפה (ראה בכורות לט: ורש"י שם). (55) שבהן תלויות כפות המאזנים. (56) זהו פירוש "איני יודע" שבגמרא בבא-בבא פט.

יב. מניין⁵⁷ שחייב המוכר להכריע ללוקח⁵⁸ בעת ששוקל לו? שנאמר: אכן שלמה וצדק יהיה לך. אמרה תורה: צדק משלך ותן לו⁵⁹.

(57) שם פח: (58) להוסיף לו קצת על המשקל. (59) המלה "וצדק" מיותרת. ועל כן היא באה לדרש, שלאחר שנחת "אבן שלימה", דהיינו משקל מלא, עליך עוד להוסיף משלך.

יג. וכמה?⁶⁰ בלח - אחד למאה, וביבש - אחד לארבע מאות. ביצר? מכר לו עשר לטרא לח⁶¹ - נותן לו גרומין⁶² אחד מעשרה בלטרא⁶⁴, ואם מכר לו עשרים לטריין יבש - נותן לו גרומין אחד מעשרים בלטרא⁶⁵. וכן לפי חשבון זה בין רב בין מעט⁶⁶.

(60) שם. ראה הלכה יד. (61) בגמרא קיימת בעיא, אם אחד ממאתיים או אחד מארבע מאות, ובעיא זו לא נפתרה, ועל כן מספק אינו חייב אלא באחד מארבע מאות. בלח ההכרע מרובה על היבש, מפני שמן הלח נשאר מעט בכלי, מה-שאין-כן ביבש. (62) דוגמה זו היא של רבי אבא בר ממל בשם רב שם. (63) תוספת משקל. (64) משקל מנה, שהוא מאה זוזים או דינרים. (65) דהיינו אחד לארבע מאות. (66) על המוכר לתת תוספת משקל לא בעשר ליטרות בלבד, אלא אף בפחות מכך, לפי חשבון של אחד למאה בלח, ואחד לארבע מאות ביבש. ובהגהות מיימוניות בשם רשב"ם כותב, שבפחות מעשרה ליטרין אין חיוב גירומין מן התורה].

יד. כמה דברים אמורים?⁶⁷ במקום שנהגו למכור עין בעין⁶⁸; אבל במקום שנהגו להכריע - חייב להכריע לו טפח⁶⁹.

(67) שחייב המוכר לתת תוספת משקל לפי החשבון הנזכר בהלכה הקודמת. (68) בצמצום בלי להכריע את כף המאזנים, שבה הסחורה. ביטוי זה "עין בעין" נמצא במקרא במדבר יד, יד, ודברים כ, כא. (69) להכריע, לטובת הקונה, את כף המאזנים עם הסחורה בשיעור של טפח. ההכרע במשקל תלוי במנהג, כי מן התורה אין הכרח שיוסיף על המשקל מיד עם המשקל, אלא מותר גם לשקול בצמצום ולהוסיף לאחר ששקלו (בבא-בבא פח:).

טו. היה שוקל לו עשר לטריים⁷⁰ - לא יאמר⁷¹ לו: שקל אחת אחת⁷² והכרע⁷³; אלא שוקל לו עשרה בבית אחת, והכרע אחד לכלן.

(70) ברייתא שם פט. (71) הלוקח. (72) כדי להרבות בהכרעות. (73) בשיעור של טפח במקום שנהגו להכריע,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

יט. המבקש⁹² לשקל שלשה רביעי לטרא - נותן לטרא בכף מאזנים⁹³ והבשר ורביעי לטרא בכף שניה; שאם אפה אומר נותן חצי לטרא ורביעי לטרא בכף אחת. שפא ופל רביעי הלטרא ואין הלוקח רואהו⁹⁴.

(2) בפרקים הקודמים דובר על גונב ממון, ובפרק זה - על גונב נפש. (3) במשנה (סנהדרין פה:) כתוב: "נפש מישראל", וכך גם בדפוס רומי ר"מ. (4) לא-תעשה. (5) למסקנה זו מגיע התלמוד על ידי המידה "דבר הלמד מענינו", שהיא אחת משלוש-עשרה מדות שהתורה נדרשת בהן. כל העניין בעשרת הדברות מדבר בנפשות, כגון לא תרצח, לא תנאף, שהם חייבי מיתות בית-דין. מכאן ש"לא תגנוב" האמור כאן מדבר גם כן בגניבה שיש בה מיתת בית-דין, דהיינו גונב נפש (סנהדרין פו.). (6) כעבד. (7) עיקר לאו זה בא לאסור מכירת בן ישראל דרך בזיון על-ידי הכרזה והעמדה על מקום מיוחד למכירת עבדים ('תורת כהנים', וכן כתב רבינו בהלכות עבדים פרק א, הלכה ד). ראה מלבי"ם שם. וסובר רבינו, שגונב ישראל ומכרו, נכלל בלאו זה. ונראה, שאפילו אם מכרו רק לשש שנים, עובר בלאו זה. (8) לא-תעשה של גניבה ולא-תעשה של מכירה. (9) הלאו לא בא להזהיר שהעובר עליו יענש במלקות, אלא שיענש עליו במיתה על-ידי בית-דין, כי אין עונשין - לא מיתה ולא מלקות - אלא-אם-כן מזהירין (שם פו.). (10) "מבני ישראל, והתעמר בו ומכרו ומת הגנב ההוא". בפסוק זה נזכרים שני הדברים. גניבה ומכירה, שאם עבר עליהם חייב מיתה. (11) כי סתם מיתה האמורה בתורה - בחנק (ספרי, פרשת תצא, קלט).

ב. אין הגנב חייב מיתת חנק עד שייגנב את הישראל¹², ויכניסנו לרשותו¹³, וישתמש בו¹⁴, וימכרנו לאחרים¹⁵; שפאמר: והתעמר בו ומכרו¹⁶. ואפילו לא נשתמש בו אלא בפחות משה פרוטה¹⁷, כגון שנשען עליו¹⁸ או נסמך בו¹⁹, אף על פי שהגנב ישן²⁰ - הרי זה נשתמש בו²¹.

(12) משנה סנהדרין פה: ובספרי (שם) נאמר: "גונב נפש מאחיו", ולא מעכו"ם. (13) דין זה לומדים מן הפסוק "וגונב איש ומכרו ונמצא בידו מות יומת" (שמות כא, טז). לכתוב זה מעיר המכילתא פרשת משפטים: "בידו - אין בידו בכל מקום אלא רשותו". (14) לפני המכירה. (15) ולא לקרוביו של הגנב (ראה לקמן הלכה ג). (16) השתמש בו הגנב ואחר-כך מכרו (משנה שם). (17) שם. כחכמים במשנה, לפי פירושו של רב אחא בריה דרבא. (18) דוגמא המובאת בגמרא שם. (19) השתמש בעובי הגוף (לשם הגנה בפני הרוח), שם. השווה "סומכא דארעא" (סוכה נג.). (20) בשעה שהשתמש בו. (21) ואם מכרו, לאחר שהגנב התעורר משנתו, חייב (סנהדרין שם). [דעת רבינו שרב ירמיה מסתפק רק במכרו כשהוא ישן, אבל אם נתעורר ואחר-כך מכרו חייב. אולם מלשון הגמרא (סנהדרין שם): "דרך עימור בכך או אין דרך עימור בכך", משמע שלא כדברי רבינו, וצריך עיון].

יט. המבקש⁹² לשקל שלשה רביעי לטרא - נותן לטרא בכף מאזנים⁹³ והבשר ורביעי לטרא בכף שניה; שאם אפה אומר נותן חצי לטרא ורביעי לטרא בכף אחת. שפא ופל רביעי הלטרא ואין הלוקח רואהו⁹⁴.

(92) ברייתא שם פט. (93) ואל ישים שתי משקלות, חצי ליטרא ורבע ליטרא. בגמרא שלנו הגירסא: "לא יאמר לו: שקול לי שלשה רבעי הליטרא אחת אחת", ורבינו אינו גורס "אחת אחת", וכנראה שאינו גורס את המלים: לא יאמר לו שקול, אלא "לא יאמר לו שקול". לפי גירסתו, פירוש הגמרא פשוטה כמשמעה: "שקול לי שלוש רבעי ליטרא" ממש, דהיינו בשתיים או בשלוש משקלות. (94) ויפסיד רבע ליטרא (ולא כריטב"א מובא בנימוק-יוסף לסוגיא זו, המתיר לשקול שלושת רבעי ליטרא בשתי משקולות, של חצי ליטרא ושל רבע ליטרא).

כ. חייבין בית דין⁹⁵ להעמיד שוטרם⁹⁶ בכל מדינה⁹⁷ ומדינה ובכל פלך ופלך, שיהיו מחזירין על החנויות ומצדקין את המאזנים⁹⁸ ואת המדות ופוסקין השערים⁹⁹. וכל מי שנמצא עמו משקל חסר או מדה חסרה או מאזנים מקלקלין¹⁰⁰ - יש להם רשות להכות¹⁰¹ כפי כחו¹⁰² ולקנסו¹⁰³ כפי ראות בית דין¹⁰⁴ לחזק הדבר¹⁰⁵. וכל מי שפסקיע את השער ומוכר בלך - מפין אותו וכופין אותו ומוכר פשעו השוק¹⁰⁶.

(95) מימרא של רמי בר חמא (שם פט.). (96) "אלו בעלי מקל ורצועה, והם עומדים לפני הדיינים, המסבבין בשווקים וברחובות ועל החנויות לתקן השערים והמדות, ולהכות על מעוות, וכל מעשיהם על-פי הדיינים" (הל' סנהדרין פרק א, הלכה א). (97) עיר. (98) משגיחים שיהיו מאזני צדק. (99) וקובעים מחירים. (100) כגון מאזנים שאינם בנויות בהתאם להוראות הנ"ל בפרק זה הל' ח"א. (101) על-פי הוראות הדיינים. (102) שלא ימות מן המכות. (103) להטיל עליו עונש כסף. (104) בית-דין קובעים את העונש לפי הבנתם, והשוטרים מוציאים אותו לפועל. (105) במדה שחטא משקל חסר נפוץ יותר, מטילים עונשים כבדים יותר, כדי לבער את הרע. (106) ולא כשמואל, הסובר (גמרא שם) ש"אין מעמידין אגרדמין (שוטרים) לשערים", מכיון שממילא יאלץ המייקר להוריד את המחיר, כי אחרת לא יבואו אליו קונים.

פרק תשיעי

(1) ביאר בו רבינו ז"ל דיני הגונב נפש ודיני הבא במחתרת על השלמות. ונכללו בפרק אחד לפי ששניהם יש בהם צד מיתה לפעמים.

א. פל הגונב² נפש אדם³ - עובר בלא תעשה, שפאמר: לא תגנב. פסוק זה האמור בעשרת הדברים היא אזהרה⁴ לגונב נפשות⁵. וכן המוכרו⁶ - עובר

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

יִשְׂרָאֵל אוֹ שְׁגָנֵב גֵּר אוֹ עֶבֶד מִשְׁחָרָר⁴⁶; שְׁנֹאֲמַר: נֶפֶשׁ מֵאֲחִיו, וְאֵלּוּ בְּכָלֵל אֲחִינוּ הֵן בְּתוֹרָה וּבְמִצְוֹת⁴⁷. אֲבָל הַגֹּנֵב אֶת הָעֶבֶד אוֹ מִי שֶׁחָצִיו עֶבֶד וְחָצִיו בֶּן חוֹרִין⁴⁸ - פְּטוּר⁴⁹.

(40) "אחד - או", פירוש: בין - בין. (41) בן שלוש-עשרה שנה ויום אחד, שהביא שתי שערות. (42) בו ביום שנולד. (43) נגמרו חדשי עיבורו, תשעה או שבעה, פרט לבן ח חדשים או פחות משבעה שאינו בן קיימא. (44) כי השווה הכתוב אשה לאיש לכל עונשין שבתורה. (45) "נפש" משמע בין גדול בין קטן, בין זכר בין נקבה. טעם זה מוסב לפרטי הנגנב, אבל לא לדין הנגנב, כי "הקשה הכתוב אשה לאיש לכל עונשין שבתורה", ואין אנו צריכים ללימוד מיוחד. כל הדינים הנ"ל מקורם בברייתא סנהדרין פה: (46) שקיבלו עליהם עול מצוות. (47) אף-על-פי שאינם מבני ישראל (שם פו.). (48) כגון עבד של שני שותפים, ששחררו אחד מהם. (49) כי כתוב: "גונב נפש מאחיו מבני ישראל". מן המלים הנוספות "מבני ישראל" ממעטים עבד, וחציו עבד וחציו בן חורין (גמרא שם).

ז. הַבָּא בְּמַחְתָּרָת⁵⁰, בֵּין פִּיּוֹם בֵּין פְּלִילָה⁵¹ - אֵין לוֹ דְּמִים⁵²; אֵלָא אִם הִרְגוּ בְּעַל הַבֵּית אוֹ שָׂאָר הָאֲדָם⁵³ - פְּטוּרִין. וְרִשּׁוֹת יֵשׁ לְכָלֵל⁵⁴ לְהִרְגוֹ⁵⁵, בֵּין בְּהַל בֵּין בְּשִׁפְתָּ⁵⁶, בְּכָל מִיתָה שִׁכּוּלִין לְהַמִּיתוּ; שְׁנֹאֲמַר: אֵין לוֹ דְּמִים.

(50) שחפר הגנב מתחת לקירות הבית, סנהדרין עב. (51) בתורה כתוב: "אם זרחה השמש עליו דמים לו" (שמות כב, ב), ולפי פשוטו משמע שביום דינו כחי, וההורגו חייב. ומשמיענו רבינו, שאין הבדל בין יום ללילה, ובשניהם פטור. המקור לדבריו במכילתא משפטים פרשה יג. שם נאמר: "או אינו בא אלא לחלק בין יום ללילה, לומר אם הרגו ביום חייב ובלילה יהא פטור, תלמוד לומר: ולנערה לא תעשה דבר, מה להלן לא חלק בין יום ללילה, אף כאן לא תחלוק בין יום ללילה". בזה מיושבת השגת הראב"ד כאן. וראה מגיד-משנה כאן, והגהות מיימוניות. (52) כמי שאין לו דם וחיות, כלומר דינו כמת - וההורגו פטור. הטעם: גנב זה עלול להרוג את בעל הבית, אם יתנגד לו. על כן דינו כרודף אחרי אדם להרגו, שנאמר בו: "הבא להרוג השכם להורגו" (שם). (53) מכיון שדין הגנב הבא במחצות כדין רודף אדם להרגו, שלכל אדם מותר להציל את חיי הנודף על-ידי המתת הרודף (שם עב.). (54) לא לבעל הבית בלבד. (55) לא רק פטור אם הרגו, אלא מותר לכתחילה להרגו. (56) אף-על-פי שחייבי מיתת בית-דין אין הורגין בשבת, אבל את הגנב הבא במחצות מותר להרוג בשבת, כדי להציל את בעל הבית (שם).

ח. וְאֶחָד הַבָּא בְּמַחְתָּרָת אוֹ גֵּנֵב שְׁנֹאֲמַר בְּתוֹךְ גִּגּוֹ שֶׁל אָדָם⁵⁷ אוֹ בְּתוֹךְ הָצֵרוֹ אוֹ בְּתוֹךְ קִרְפִּיפוֹ⁵⁸, בֵּין פִּיּוֹם בֵּין פְּלִילָה. וְלָמָּה נֶאֱמַר מַחְתָּרָת? לְפִי⁵⁹ שְׁדִרְךָ רַב הַגֵּנְבִים לְבֹא בְּמַחְתָּרָת פְּלִילָה.

ג. גִּנְבוּ וְנִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ²² וּמָכְרוּ, וְעֵדִין הַגֹּנֵב בְּרִשּׁוֹת עֲצָמוֹ וְלֹא הִכְנִיסוֹ הַגֵּנֵב לְרִשּׁוֹתוֹ - פְּטוּר²³. גִּנְבוּ וְהוֹצִיאוּ לְרִשּׁוֹתוֹ וְנִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ וְלֹא מָכְרוּ, אוֹ מָכְרוּ קֹדֶם שֶׁנִּשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ²⁴, אוֹ נִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ וּמָכְרוּ לְאַחַד מִקְרֹבָיו שֶׁל גֵּנֵב, כְּגוֹן שֶׁמָכְרוּ לְאָבִיו אוֹ לְאִחִיו - הָרִי זֶה פְּטוּר²⁵; שְׁנֹאֲמַר: גֵּנֵב נֶפֶשׁ מֵאֲחִיו - עַד שֶׁיִּבְדִּילֵנוּ מֵאֲחִיו וּמִקְרֹבָיו בְּמִכְרָה. וְכֵן אִם גִּנְבוּ וְהוּא יָשָׁן, וְנִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ כְּשֶׁהוּא יָשָׁן, וּמָכְרוּ וְעֵדִין הוּא יָשָׁן²⁶ - הָרִי זֶה פְּטוּר²⁷.

(22) ברייתא שם. (23) הברייתא אומרת: "מכרו ועדיין ישנו ברשותו - פטור". ורבינו מפרש כפירוש רש"י, ש"ברשותו" היינו ברשות הגנב עצמו. (24) והתורה אמרה "והתעמר בו ומכרו" - בתחלה עימור ואחר-כך מכירה, כלומר קודם השתמש הגנב בנגנב ואחר-כך מכרו. (25) סנהדרין פו. "מאחיו" עד שיבדילנו מאחיו ומקרוביו במכירה. האות מ"ם במלה "מאחיו", להורות באה על הרחקה מן אחיו, ו"אחיו" במובנו הרחב מתכוון לכל הקרובים של הגנב. בהלכה הקודמת כתב רבינו: לא מכרנו לאחרים, פירוש - לרחוקים (גמרא שם). (26) בניגוד למקרה שבהלכה הקודמת, שהשימוש בלבד היה כשהנגנב ישן, ולא המכירה. (27) כי זוהי בעיא בגמרא (שם), שלא נפתרה, וספק נפשות להקל.

ד. וְכֵן אִם גֵּנֵב אִשָּׁה וּמָכְרָה לְעַבְרָה בְּלֶבֶד²⁸, כְּגוֹן שֶׁהִתְנָה עַל הַלּוּקָתָהּ: שֶׁזֶה הַשְּׁפָחָה²⁹ לִי, וְאֵין לָהּ אֵלָא הַיּוֹלָדוֹת - הָרִי זֶה פְּטוּר³⁰.

(28) כגון שגנב אשה מעוברת, גמרא ורש"י שם. (29) לא שפחה ממש, אלא בת ישראל והוא מוכרה כשפחה. (30) זוהי בעיית רב ירמיה (שם), ולא נפתרה, וספק נפשות להקל.

ה. הַגֹּנֵב אֶת בְּנוֹ³¹ אוֹ אֶת אֲחִיו הַקָּטָן, וְכֵן הָאֶפְסָרוֹפִין³² שְׁגָנְבוּ אֶת הַיְתוּמִים שֶׁהֵן סְמוּכִין אֲצֵלָם³³, וּבְעַל הַבֵּית שְׁגָנֵב אֶחָד מִבְּנֵי בֵיתוֹ³⁴ הַסְּמוּכִין עַל שְׁלֻחָנוֹ, וּמִלְמַד תִּינוּקוֹת³⁵ שְׁגָנֵב אֶחָד מִן הַקְּטָנִים הַלּוּמְדִים אֲצֵלָו³⁶, אִף עַל פִּי שֶׁנִּשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ וּמָכְרוּ - פְּטוּר³⁷; שְׁנֹאֲמַר: וְנִמְצָא בִידוֹ³⁸ - פֶּרֶט לְאֵלּוּ³⁹ שֶׁהֵן מְצוּיִין בְּיָדָם.

(31) מחלוקת במשנה שם, ופסק כחכמים. (32) ממונים על-ידי בית-דין להשגיח על יתומים קטנים ולפקח על נכסיהם. (33) שדאגת פרנסתם עליהם. (34) המשרתים. (35) קטנים. (36) מימרא של רבא (שם פו.). (37) ממיתה. (38) משמע שקודם הגניבה לא היו בידו. (39) כל אלו הנזכרים בהלכה זו.

ו. אֶחָד⁴⁰ הַגֹּנֵב אֶת הַגְּדוּל⁴¹ אוֹ הַגֹּנֵב אֶת הַקָּטָן בֶּן יוֹמוֹ⁴² שֶׁכָּלוּ לוֹ חֲדָשִׁיו⁴³, בֵּין זָכָר בֵּין נְקֵבָה, בֵּין שֶׁהָיָה הַגֵּנֵב אִישׁ אוֹ אִשָּׁה⁴⁴ - הָרִי אֵלּוּ נִהְרָגִין; שְׁנֹאֲמַר: גֵּנֵב נֶפֶשׁ - מִכָּל מְקוֹם⁴⁵. וְאֶחָד הַגֹּנֵב אֶת

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

והרגו, אין ההורג נהרג" (שם). (75) וההורג חייב. (76) אסור להרוג את הגנב, כי יש לו מצילים לבעה"ב, אם יקום הגנב עליו להרגו. "היו לו מושעים הימנו והרג - חייב" (מכילתא משפטים פרשה יג). (77) את הפסוק "אם זרחה השמש עליו דמים לו" מפרש תרגום אונקלוס "אם עיני דסהדיא נפלה עלוהי..." (=אם עדים רואים אותו), כלומר אפילו אינם יכולים להושיע לו, אבל מכיון שיוכלו להעיד במקרה שהגנב יחרוג את בעל-הבית, ימנע הגנב ולא יחרוג, על כן יש לו דמים ואסור להרוג אותו (ראה מאירי לסנהדרין ע' 269).

יב. וכן הפא במחירת לתוף גנתו או לתוף שדהו או לתוף הדיר⁷⁸ והסהרה⁷⁹ - יש לו דמים; שחזקתו שפא על הממון בלבר, לפי שאין רב הפעלים מצויים במקומות אלו⁸⁰.

(78) גדרה לעדר צאן. (79) גדרה לבהמות בשדה. (80) ולא ידע הגנב שהבעלים ימצאוהו שם. בניגוד לגגו, חצרו וקרפיו שהבעלים מצויים בהם, ראה למעלה הלכה ח.

יג. כל גנב שיש לו דמים⁸¹, אם נפל עליו גל⁸² בשבת - מפקחים עליו⁸³, ואם שבר פלים בביתו⁸⁴ - חיב בתשלומין⁸⁵; אבל מי שאין לו דמים⁸⁶ ששבר פלים בביתו - פטור⁸⁷, כמו שפארנו⁸⁸.

(81) שאסור להורגו. (82) של אבני מפולת בשעה שהיה במחירת. (83) מפנים את האבנים כדי להצילו, כי דינו כדין כל אדם, ופיקוח נפש דוחה שבת (סנהדרין עב:). (84) לרשות הבעלים. (85) כדין כל מזיק (סנהדרין עב:). (86) למעלה הלכה ז והלכה ח. (87) מלשלם, כי חיוב מיתה וחיוב ממון באים כאחד, ואפילו אם ניצל פטור מלשלם, והוא-הדין שאין מפקחים עליו את הגל. (88) למעלה פרק ג, הלכה א.

סליקו להו הלכות גנבה בסיעתא דשמיא

~ יום שני א' שבט ~

הלכות גזילה ואבידה

יש בכללן שבע מצות. שתי מצות עשה, וחמש מצות לא תעשה, וזה הוא פרטן:
(א) שלא לגזל. (ב) שלא לעשק. (ג) שלא לחמד. (ד) שלא להתאוות. (ה) להשיב את הגזלה. (ו) שלא יתעלם מן האבדה. (ז) להשיב האבדה.
ובאור מצות אלו בפריקים אלו:

פרק ראשון

(1) כלל בו רבינו ענייני הגזילה, מהותם ושיעורם, ואיכות החזרה וענין התאווה והחימוד. ואלו החמש מצוות, ר"ל הגזילה, והאבידה, והעושק, והתאווה, והחימוד הן הכוללות ענין הלכות גזילה.

(57) ברייתא סנהדרין עב: (58) שטח נרחב מוקף גדר בקרבת העיר. (59) לשון הברייתא. [דעת רש"י שאם נכנס דרך הפתח אסור להורגו, אולם רבינו כאן לא חילק. אבל נראה שגם הוא לא אמר אלא בנכנס לרשות אחרים ככוונה לגנוב, אבל גנב סתם, התוחב ידו בכיסו של חבירו, או גונב מה שהוא מעל השולחן או הדולפק ברגע שבעל החפץ מעלים עין, גם רבינו מודה שאסור להורגו].

ט. ומפני מה⁶⁰ התיירה תורה דמו של גנב אף על פי שפא על עסקי ממון?⁶¹ לפי שחזקתו⁶², שאם עמד בעל הבית לפניו ומנעו - ירהגנו, ונמצא זה הנכנס לבית חברו לגנב פרוץ אחר חברו להרגו⁶³, ולפיקו ירהגו⁶⁴. בין שהיה גדול בין שהיה קטן⁶⁵, בין זכר בין נקבה⁶⁶.

(60) מימרא של רבא, שם עב. (61) לגנוב ממנו של בעל הבית. (62) הנחה ברורה לאור המציאות. (63) שם עב: דין הרודף אחר חבירו להרגו, משנה שם עג. ומפורט להלן בהלכות רוצח פרק א. (64) הגנב. (65) כי דינו של קטן הבא במחירת הוא כקטן הרודף, שניתן להצילו בנפשו (שם). (66) כדין רודף.

י. היתה הדבר ברור לבעל הבית שזה הגנב הפא עליו אינו הורגו⁶⁷, ואינו פא אלא על עסקי ממון - אסור להרגו, ואם הרגו - הרי זה הורג נפש⁶⁸; שנאמר: אם זרחה השמש עליו - אם ברור לך הדבר בשמש⁶⁹ שיש לו שלום עמך, אל תהרגהו. לפיכך, אב הפא במחירת על בנו⁷⁰ - אינו נהרג, שודאי שאינו הורגו; אבל הן הפא על אביו - נהרגו⁷¹.

(67) אפילו יעמוד נגדו להציל ממנו מידו. (68) וחייב עליו. (69) לשון הברייתא, שם עב. (70) סתם אב מרחם על בנו. דוגמא בגמרא שם. (71) כדין כל אדם סתם הבא במחירת, שחזקתו שיהרוג את בעל הבית, אם יקום נגדו להציל את ממנו. דין זה בבן על האב נאמר בסתם בני אדם, אבל כשידוע שכן זה אוהב את אביו מאד ולא ירהגהו, אסור להרגו במחירת. ולא רק בבן אמרו, אלא גם באדם שאינו קרובו של בעל הבית, אבל ידוע כאוהבו ביותר (מגיד-משנה).

יא. וכן הגנב שגנב ויצא⁷², או שלא גנב ומצאו ויצא מן המחירת - הואיל ופנה ערף⁷³ ואינו רודף⁷⁴, יש לו דמים⁷⁵. וכן אם הקיפוהו בני אדם⁷⁶ או עדים⁷⁷, אף על פי שעדיין הוא ברשות זה שפא עליו - אינו נהרג. ואין צריך לומר אם פא לבית דין שאינו נהרג.

(72) "במחירת אין לו דמים, חוץ למחירת יש לו דמים" (ירושלמי סנהדרין פרק ח, הלכה ח). (73) אף-על-פי שנמצא עדיין במחירת. (74) כי הרי לא גנב, אבל אם גנב ומצאו יוצא מן המחירת והרגו - פטור. מימרא של רב הונא: "נטל הכיס והפך את פניו לצאת והלך לו ועמד עליו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

11) זוהי הדוגמא הפשוטה ביותר המתאימה לדוגמה שבכתוב המובא בסוף הלכה זו. (12) דין הנוטל מרשותו כדין הנוטל מידו. (13) תפס את עבדו בכוח. (14) דוגמא זו שונה משתי הדוגמאות הקודמות. שם נטל לעצמו את המטלטלין ואת הכלים לחלוטין, אולם כאן בעבד או בבמה לא לקח אותם לעצמו, אלא השתמש בהם בלבד (שם צו: צו). (15) דוגמא זו משלימה את הדוגמאות הקודמות. שם דובר על מטלטלין, וכאן על קרקע (בבא בתרא לח:). (16) הכתוב הזה משמש בתלמוד דוגמא לגזולן (בבא קמא עט:).

ד. אי זהו עושה? ¹⁷ זה שבא ממון חברו לתוך ידו ברצון הפעלים¹⁸, וכיון שתבעוהו בפשי¹⁹ הממון אצלו בחזקה ולא החזירו. פגון שהיה לו ביד חברו הלואה או שכירות²⁰, והוא תובעו, ואינו יכול להוציא ממנו מפני שהוא אלם²¹ וקשה. ועל זה נאמר: לא תעשק את רעך.

17) זהו ביאור לעושה הנזכר בהלכה ב. (18) בניגוד לגזול שמתחילתו בא ממון חברו לידו שלא ברצון הבעלים. (19) עיכב. (20) שעבד אצלו כפועל שכיר (בבא מציעא סא:). (21) תקיף ועושה כחפצו.

ה. כל הגזול חייב להחזיר הגזלה עצמה²², שנאמר: והשיב את הגזלה אשר גזל. ואם אבדה או נשתנית²³ - משלם דמיה²⁴. בין שהודה מפי עצמו בין שפאו עליו עדים שגזל - הרי זה חייב לשלם הקרן בלבד²⁵. אפלו גזל קורה ובנאה בבירה²⁶ - הואיל ולא נשתנית²⁷, דין תורה הוא²⁸ שיהרס את כל הבנין ויחזיר קורה לבצלה; אבל תקנו חכמים מפני תקנת השבים²⁹, שיהיה נותן את דמיה ולא יפסיד הבנין³⁰. וכן כל פיוצא בזה. אפלו גזל קורה ועשאה בסכת החג, ובא בעל הקורה לתבעה בתוך החג - נותן לו את דמיה³¹; אבל אחר החג - הואיל ולא נשתנית ולא בנאה בטיט³², מחזיר את הקורה עצמה.

22) ואין הגזול יכול לפטור עצמו בתשלומים. (23) כגון, הגזול עצים ועשאו כלים, צמר ועשאו בגדים (בבא קמא צג:). (24) "והשיב את הגזילה אשר גזל, מה תלמוד לומר אשר גזל? אם כעין שגזל יחזיר, ואם לאו דמים בעלמא בעי שלומי" (שם סו. תוספתא שם פרק י). (25) ולא כגנב שמשלם פי שניים, אם העידו עליו שני עדים שגנב. (26) בניין גדול. (27) מברייתה, כי לאחר הריסת הבניין תישאר קורה כמו שהייתה. (28) והשיב את הגזילה אשר גזל. (29) כדי להקל על הגזול לחזור בתשובה. (30) שאם נכריחו להרוס את ביתו ולהחזיר את הקורה עצמה, יימנע מלעשות תשובה. (31) אף-על-פי שלא חיברה בטיט, והסוכה עומדת להריסה לאחר החג, תיקנו גם כאן תקנה, שלא יחזיר את הקורה עצמה, כי בתוך ימי החג דין הסוכה כדין בניין קבע (גמרא שם). (32) ואם בנאה בטיט, דין

א. כל הגזול² את חברו שוה פרוטה - עובר בלא תעשה, שנאמר: לא תגזל. ואין לוקין על לאו זה³, שהרי הכתוב נתקו לעשה⁴, שאם גזל - חייב להחזיר; שנאמר: והשיב את הגזלה אשר גזל - זו מצות עשה. ואפלו שרף הגזלה⁵ - אינו לוקה; שהרי הוא חייב לשלם דמיה, וכל לאו שנמן לתשלומין אין לוקין עליו.

(2) הלוקח "בגלוי ובפרהסיא בחוזק יד" (ראה הלכות גניבה פרק א הלכה ג ולקמן הלכה ג). (3) אף על פי שכל לאו שיש בו מעשה לוקין עליו. (4) העביר אותו והעתיקו למצוות עשה, ועל כן אין על לאו זה מלקות. "זה הכלל כל מצוות לא תעשה שיש בה קום ועשה, אין חייבין עליה" (מכות טז). (5) הכתוב מתחיל: "והיה כי יחטא ואשם והשיב את הגזלה..." אין כוונת הכתוב לתאר מקרה, אם השיב את הגזילה, אלא בא לצוות על הגזול להשיב את הגזילה. (6) ואי אפשר לקיים שוב את מצות-העשה ככתבה.

ב. ואסור לגזול כל שהוא⁷ דין תורה⁸. אפלו עובר כוכבים אסור לגזלו או לעשקו; ואם גזלו או עשקו - יחזיר.

~ נקודות משיחות קודש ~

"אסור לגזל כל שהוא, דין תורה"

איסור גזל הוא בכל שהוא וגם בפחות משווה פרוטה, אבל החובל בחברו חייב רק אם חבל בו בשווה פרוטה. כי איסור הגזל הוא על הפקעת הבעלות על החפץ מיד חברו, ובעלות ישנה גם על פחות משווה פרוטה. אבל החובל בחברו חייב על הנזק וההפסד שעשה לחבירו, ולכן אינו חייב על פחות משווה פרוטה. ומה שלכמה דעות מותר ליקח איסורי הנאה בעל-כורחו והוא לכאורה הפקעת בעלותו עליהם, הוא מצד שהם הפקר וממילא לא היו בבעלותו.

(על פי לק"ש חלק ל"ד ע' 54 והערה 28)

מתוך רמב"ם "פרדס המלך"

(7) אפילו פחות משווה פרוטה (סנהדרין נז.). (8) לפי שאף פחות משיעור אסור מן התורה (ראה הלכות גניבה פרק א הלכה ב).

ג. אי זהו גזול? זה הלוקח ממון האדם בחזקה¹⁰. פגון שחטף מידו¹¹ מטלטלין, או שנקנס לרשותו שלא ברצון הבעלים ונטל משם פלים¹², או שתקף בעבדו¹³ ובבהמתו ונשתמש בהן¹⁴, או שירד לתוך שדהו¹⁵ ואכל פרותיה, וכל פיוצא בזה - הוא גזול. פענן שנאמר: ויגזל את התנית מיד המצרי¹⁶.

(9) זהו ביאור ל"כל הגזול", בהלכה א. (10) בחוזק יד, בניגוד לגנב הלוקח ממון האדם בסתר בלי ידיעת הבעלים.

מתוך מהדורות וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הסוכה כדין בניין, ואף לאחר החג אינו מחזיר את הקורה עצמה, אלא נותן לו את דמיה, מפני תקנת השבים (גמרא שם).

ו. הגזל פחות משנה פרוטה, אף על פי שעבר³³ - אינו בתורת השבת גזלה³⁴. גזל שלש אגדות³⁵ שוות שלש פרוטות, והגזל, והרי שלשתן שוות שתי פרוטות, והחזיר לו שתיים - חייב להחזיר השלישית³⁶, הואיל ובתחלה היתה שנה פרוטה³⁷. גזל שתיים שוות פרוטה, והחזיר אחת - גזלה אין כאן³⁸, מצות השבת גזלה אין כאן³⁹.

ט. כל החומד⁵⁰ עבדו או אמתו או ביתו וכליו של חברו, או דבר שאפשר לו שיקנהו ממנו⁵¹, והכביר עליו ברעים והפציר בו⁵² עד שלקחו ממנו, אף על פי שנתן לו דמים רבים⁵³ - הרי זה עובר בלא תעשה, שנאמר: לא תחמד. ואין לוקין על לאו זה, מפני שאין בו מעשה⁵⁴. ואינו עובר בלאו זה עד שיקח החפץ שחמד⁵⁵, פענן שנאמר⁵⁶: לא תחמד כסף וזהב עליהם ולקחת לך - חמוד שיש בו מעשה⁵⁷.

ז. הגזל את חברו בשוב, והחזיר לו גזלתו במדבר - הרשות ביד הנגזל: אם רצה - נוטל; ואם לאו - אומר לו: אני נוטל אלא בשוב, שמא תאנס ממני כאן⁴⁰. והרי היא פרשות הגזלן ובאחריותו⁴¹ עד שיחזירנה לו בשוב. וכן בדמי הגזלה.

ח. הגזל את חברו והבליע לו בפחשבו⁴² - יצא⁴³. ואם החזיר⁴⁴ לכיסו⁴⁵ שיש בו מעות - יצא; שאדם עשוי למשמש בכיסו⁴⁶ בכל שעה, והרי מנה המעות שהחזיר לו בכלל מעותיו, ומנין שלא מדעת פוטר⁴⁷. ואם החזיר לכיס שאין בו כלום - לא יצא⁴⁸, וחייב באחריות הגזלה עד שיודיעו⁴⁹ שהחזיר לכיס פלוני.

י. כל המתאנה⁵⁸ ביתו או אשתו וכליו של חברו, וכן כל פיוצא בהן משאר דברים שאפשר לו לקנות ממנו - פיון שחשב בלבו היאך יקנה דבר זה ונפתה בלבו בדבר⁵⁹ עבר בלא תעשה; שנאמר: לא תאנה, ואין תאנה אלא בלב בדבר⁶⁰.

יא. התאנה מביאה לידי חמוד, והחמוד מביא לידי גזל⁶¹; שאם לא רצו הבעלים למכר אף על פי שהרבה להם בדמים והפציר ברעים - יבוא לידי גזל⁶²; שנאמר: וחמדו בתים⁶³ וגזלו. ואם עמדו הבעלים בפניו להציל ממונם⁶⁴ או מנעוהו⁶⁵ מלגזל - יבוא לידי שפיכות דמים. צא ולמד ממעשה אחאב ונבות⁶⁶.

יב. הגזל את חברו באונס, כגון על ידי שודדים מזוינים. (41) אם החזירה לו בעל כורחו במדבר וקרה אונס, הגזלן חייב.

יג. הגזל את חברו והבליע לו בפחשבו⁴² - יצא⁴³. ואם החזיר⁴⁴ לכיסו⁴⁵ שיש בו מעות - יצא; שאדם עשוי למשמש בכיסו⁴⁶ בכל שעה, והרי מנה המעות שהחזיר לו בכלל מעותיו, ומנין שלא מדעת פוטר⁴⁷. ואם החזיר לכיס שאין בו כלום - לא יצא⁴⁸, וחייב באחריות הגזלה עד שיודיעו⁴⁹ שהחזיר לכיס פלוני.

יג. הגזל את חברו באונס, כגון על ידי שודדים מזוינים. (41) אם החזירה לו בעל כורחו במדבר וקרה אונס, הגזלן חייב.

יד. הגזל את חברו והבליע לו בפחשבו⁴² - יצא⁴³. ואם החזיר⁴⁴ לכיסו⁴⁵ שיש בו מעות - יצא; שאדם עשוי למשמש בכיסו⁴⁶ בכל שעה, והרי מנה המעות שהחזיר לו בכלל מעותיו, ומנין שלא מדעת פוטר⁴⁷. ואם החזיר לכיס שאין בו כלום - לא יצא⁴⁸, וחייב באחריות הגזלה עד שיודיעו⁴⁹ שהחזיר לכיס פלוני.

טו. הגזל את חברו באונס, כגון על ידי שודדים מזוינים. (41) אם החזירה לו בעל כורחו במדבר וקרה אונס, הגזלן חייב.

טז. הגזל את חברו והבליע לו בפחשבו⁴² - יצא⁴³. ואם החזיר⁴⁴ לכיסו⁴⁵ שיש בו מעות - יצא; שאדם עשוי למשמש בכיסו⁴⁶ בכל שעה, והרי מנה המעות שהחזיר לו בכלל מעותיו, ומנין שלא מדעת פוטר⁴⁷. ואם החזיר לכיס שאין בו כלום - לא יצא⁴⁸, וחייב באחריות הגזלה עד שיודיעו⁴⁹ שהחזיר לכיס פלוני.

יז. הגזל את חברו באונס, כגון על ידי שודדים מזוינים. (41) אם החזירה לו בעל כורחו במדבר וקרה אונס, הגזלן חייב.

יח. הגזל את חברו והבליע לו בפחשבו⁴² - יצא⁴³. ואם החזיר⁴⁴ לכיסו⁴⁵ שיש בו מעות - יצא; שאדם עשוי למשמש בכיסו⁴⁶ בכל שעה, והרי מנה המעות שהחזיר לו בכלל מעותיו, ומנין שלא מדעת פוטר⁴⁷. ואם החזיר לכיס שאין בו כלום - לא יצא⁴⁸, וחייב באחריות הגזלה עד שיודיעו⁴⁹ שהחזיר לכיס פלוני.

יט. הגזל את חברו באונס, כגון על ידי שודדים מזוינים. (41) אם החזירה לו בעל כורחו במדבר וקרה אונס, הגזלן חייב.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

על פי שְׁמַת הַגְּזֵלָן⁵ וְהָרִי הִיא פֶּיַד פְּנִיּוֹ⁶ - הָרִי זֶה חוֹזֵר לְבַעֲלָיָה⁷ בַּעֲצָמָהּ⁸. וְאִם נִשְׁתַּנֵּית פֶּיַד הַגְּזֵלָן, אָף עַל פִּי שְׁעִדִּין לֹא נִתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים מִמֶּנָּה - קִנְיָאָה בְּשָׁנִיּוֹ⁹, וּמִשְׁלָם דְּמִיָּה כְּשַׁעַת הַגְּזֵלָה¹⁰.

(2) בבא-קמא סו. (3) בשעת הגזילה. (4) "כיון דאמר ווי לה לחסרון כס, מייאש ליה מינה" (בבא-מציעא כג.). (5) בבא-קמא קיא: (6) אף-על-פי שהלוקח גזילה קונה אותה ביאוש ושינוי רשות, לקמן הלכה ג. (7) כי "רשות יורש לאו כרשות לוקח דמי", כלומר שהגזילה ביד בנו של הגזלן, דינה כאילו עדיין היתה ביד הגזלן, ואין כאן שינוי רשות ועל כן חייב להחזירה, כי יאוש לבדו אינו קונה. (8) הגזילה גופה, ולא דמיה (שם סו. סח.). (9) "אמר רבה, שינוי קונה" (שם סו.). הגדרת המושג "שינוי", ודוגמאות - ראה לקמן הלכה י ואילך. (10) אפילו השביחה ביד הגזלן.

ב. וְדִין זֶה¹¹ דִּין תּוֹרָה הוּא¹², שְׁנֵאמַר: וְהָשִׁיב אֶת הַגְּזֵלָה אֲשֶׁר גָּזַל. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה¹³ לְמַדּוּ¹⁴: אִם הִיא כְּשֶׁגְּזֵלָה - מִשְׁלָם אוֹתָהּ¹⁵, וְאִם נִשְׁתַּנֵּית פֶּיַדוֹ - מִשְׁלָם דְּמִיָּה¹⁶. נִתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים מִמֶּנָּה וְלֹא נִשְׁתַּנֵּית¹⁷ - קִנְיָה הַגְּזֵלָן כֹּל הַשִּׁבְחָה שֶׁהִשְׁבִּיחָה אַחֵר יָאוֹשׁ, וְאִינוּ מִשְׁלָם אֶלָּא כְּשַׁעַת הַגְּזֵלָה¹⁸. וְדָבָר זֶה מְדַבְּרִיהֶם¹⁹, מִפְּנֵי תַקְנַת הַשִּׁבְחִים²⁰. וּכְשֶׁמַּחְזִיר לוֹ הַגְּזֵלָה, שְׁמִין לוֹ הַשִּׁבְחָה²¹ וְנוֹטֵל מִן הַגְּזֵלָה²².

(11) שגזילה שלא נשתנית חוזרת בעינה, ואם נשתנית משלם דמיה. (12) שם. (13) תלמיד מרבו. (14) את הפירוש לפסוק הנ"ל. (15) מחזיר את הגזילה עצמה. (16) גמרא שם. (17) כגון גזל פרה ונתעברה אצלו וילדה. (18) כלומר, הוא מחזיר את הפרה כמו שהיתה בשעת הגזילה בלי הולד. "גזל פרה ונתעברה אצלו וילדה רחל ונטענה . . . משלם כשעת הגזילה" (משנה שם צג:). רבינו מפרש משנה זו בלאחר יאוש. ראה לקמן הלכה ו. (19) של החכמים. (20) כדי להקל על הגזלן לחזור בתשובה. אם נדרוש ממנו גם את הוולדות שנוולדו אצלו, ימנע מלחזור בתשובה. דבר זה הוא תקנה, כי מצד הדין היה עליו להחזיר גם את השבח, כי יאוש אינו קונה. (21) מעריכים לו לגזלן את דמי השבח, שהשביחה אצלו הגזילה. (22) ונוטל דמים, כגון שגזל פרה ונתעברה אצלו והחזירה לפני שילדה (ראה לקמן שם).

ג. מִכְרָה הַגְּזֵלָן אוֹ נִתְנָה בְּמִתְנָה, אָף עַל פִּי שְׁלֹא נִשְׁתַּנֵּית הַגְּזֵלָה²³ - אֵינָה חוֹזֵר בַּעֲצָמָהּ²⁴ מִיַּד הַלּוֹקֵחַ; הוֹאִיל וְנִתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים, בֵּין לִפְנֵי מִכְרָה וְנִתְנָה²⁵ בֵּין לְאַחֵר מִכְרָה וְנִתְנָה, קִנְיָאָה הַלּוֹקֵחַ בִּיאֹשׁ וְשָׁנִי רְשׁוּת²⁶.

(23) והגזלן לא קנה אותה. (24) הגזילה גופה. (25) אין הבל, אם היאוש קדם למכירה, או המכירה קדמה ליאוש (שם קטו.). (26) שעברה הגזילה בהיתר לרשות הקונה או המקבל מתנה (גמרא שם). השווה להלכות גניבה פרק ה הלכה ג.

(61) "רבי אומר: ... ולומר לך שאם התאוה סופו לחמוד, שנאמר ולא תתאוה ולא תחמוד, ואם חמד סופו לאנוס ולגזול, שנאמר וחמדו שדות וגולו" (שם). (62) ויקח בחזקה. (63) במקרא: וחמדו שדות וגזלו ובתים ונשאו. (64) לאחר שגזלוהו מהם. (65) לפני שגזלו. (66) אחאב חמד כרם נבות וביקש לקנותו וכשסרב נבות העלילו עליו, העמידוהו למשפט והרגוהו ואת כרמו החרימו לאוצר המלך (מלכים-א כא.).

יב. הָא לְמַדְתָּ, שֶׁהִתְנַחֵּה⁶⁷ - עוֹבֵר בְּלֹא אֶחָד⁶⁸, וְהִקוּנָה דָּבָר שֶׁהִתְנַחֵּה בְּהַפְצֵר שֶׁהַפְצִיר בְּבַעֲלִים אוּ בְּבִקְשָׁה מֶהֱן - עוֹבֵר בְּשָׁנִי לְאוּיִן. לִכְךָ נֵאמַר: 'לֹא תַחְמַד' וְלֹא תִתְנַחֵּה⁶⁹. וְאִם גָּזַל⁷⁰ - עוֹבֵר בְּשִׁלְשָׁה לְאוּיִן.

(67) ואינו מוציא חפצו לפועל. (68) לא תתאוה. (69) "לחייב על התאוה בפני עצמה ועל החמדה בפני עצמה" (מכילתא שם). (70) דבר לאחר שחמד אותו, והבעלים סרבו למכרו.

יג. כֹּל הַגְּזֵל אֶת חֲבֵרוֹ שׁוֹה פְּרוּטָה⁷¹ - כָּאֵלּוּ נוֹטֵל נִשְׁמָתוֹ מִמֶּנּוּ; שְׁנֵאמַר: כֵּן אֶרְחוּת כֹּל בָּצַע בָּצַע⁷² אֶת נַפְשׁוֹ⁷³ וְגוֹמַר. וְאָף עַל פִּי כֵן⁷⁴, אִם לֹא הִיָּתָה הַגְּזֵלָה קִיָּמָה⁷⁵, וְרָצָה הַגְּזֵלָן לַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה⁷⁶, וְכֹא מֵאִלּוּי⁷⁷ וְהַחְזִיר דְּמֵי הַגְּזֵלָה - תַּקְנַת חֲכָמִים הִיא⁷⁸ שְׂאִין מִקְבָּלִין מִמֶּנּוּ, אֶלָּא עוֹזְרִין אוֹתוֹ⁷⁹ וּמוֹחְלִין לוֹ, כְּדִי לְקַרֵּב הַדֶּרֶךְ הַיִּשְׁרָה עַל הַשִּׁבְחִים. וְכֹל הַמְקַבֵּל מִמֶּנּוּ דְּמֵי הַגְּזֵלָה - אֵין רוּחַ חֲכָמִים נוֹחָה מִמֶּנּוּ⁸⁰.

(71) מימרא של רבי יוחנן בבא קמא קט. (72) כל הגזול. (73) בעליו יקח, כלומר נפשו של הגזול. (74) שעבירת הגזילה כה חמורה. (75) כגון שאבדה או נשרפה. (76) "מעשה באדם אחד שביקש לעשות תשובה" (שם צד:). (77) בלי שתבע אותו הגזול בבית-הדין. (78) אף על פי שדבר תורה חייב להחזיר את דמיה, ראה למעלה הלכה ה. (79) לעשות תשובה. (80) כי הוא מונע את הגזלנים מלחזור בתשובה. סיכום: א. אם הגזילה קיימת מחזירה ומקבלים אותה ממנו, אפילו אם הוא בעל תשובה. ב. אם הגזילה קיימת ועל ידי ההחזרה ייגרם הפסד רב לגזלן, כגון קורה שבנאה בבניין (למעלה הלכה ה), נותן דמיה, מפני תקנת השבים. ג. אין הגזילה קיימת, אפילו דמיה אין מקבלים ממנו, אם בא מאליו והחזיר. ד. כל מקום שנאמר בתלמוד, שהגזלן משלם דמים, הכוונה לגזלן שאינו שב מרצונו, אלא תובעים אותו בבית דין.

פֶּרֶק שְׁנִי

(1) ביאר בו רבינו דיני שינויי הגזילה, ר"ל שינוי רשות או שינוי שבח או שינוי ענין, ופרטי דברים אלו.

א. הַגְּזֵלָה שְׁלֹא נִשְׁתַּנֵּית² אֶלָּא הָרִי הִיא פֶּיַד פְּנִיּוֹ³ וְהָרִי זֶה חוֹזֵר לְבַעֲלָיָה⁴ בַּעֲצָמָהּ, אָף עַל פִּי שְׁנִי וְנִתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים⁵, וְאִם נִשְׁתַּנֵּית⁶ אֶלָּא הָרִי הִיא פֶּיַד פְּנִיּוֹ⁷ וְהָרִי זֶה חוֹזֵר לְבַעֲלָיָה⁸ בַּעֲצָמָהּ, אָף עַל פִּי שְׁנִי וְנִתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים⁹, וְאִם נִשְׁתַּנֵּית¹⁰ אֶלָּא הָרִי הִיא פֶּיַד פְּנִיּוֹ¹¹ וְהָרִי זֶה חוֹזֵר לְבַעֲלָיָה¹² בַּעֲצָמָהּ, אָף עַל פִּי שְׁנִי וְנִתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים¹³, וְאִם נִשְׁתַּנֵּית¹⁴ אֶלָּא הָרִי הִיא פֶּיַד פְּנִיּוֹ¹⁵ וְהָרִי זֶה חוֹזֵר לְבַעֲלָיָה¹⁶ בַּעֲצָמָהּ, אָף עַל פִּי שְׁנִי וְנִתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים¹⁷, וְאִם נִשְׁתַּנֵּית¹⁸ אֶלָּא הָרִי הִיא פֶּיַד פְּנִיּוֹ¹⁹ וְהָרִי זֶה חוֹזֵר לְבַעֲלָיָה²⁰ בַּעֲצָמָהּ, אָף עַל פִּי שְׁנִי וְנִתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים²¹, וְאִם נִשְׁתַּנֵּית²² אֶלָּא הָרִי הִיא פֶּיַד פְּנִיּוֹ²³ וְהָרִי זֶה חוֹזֵר לְבַעֲלָיָה²⁴ בַּעֲצָמָהּ, אָף עַל פִּי שְׁנִי וְנִתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים²⁵, וְאִם נִשְׁתַּנֵּית²⁶ אֶלָּא הָרִי הִיא פֶּיַד פְּנִיּוֹ²⁷ וְהָרִי זֶה חוֹזֵר לְבַעֲלָיָה²⁸ בַּעֲצָמָהּ, אָף עַל פִּי שְׁנִי וְנִתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים²⁹, וְאִם נִשְׁתַּנֵּית³⁰ אֶלָּא הָרִי הִיא פֶּיַד פְּנִיּוֹ³¹ וְהָרִי זֶה חוֹזֵר לְבַעֲלָיָה³² בַּעֲצָמָהּ, אָף עַל פִּי שְׁנִי וְנִתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים³³, וְאִם נִשְׁתַּנֵּית³⁴ אֶלָּא הָרִי הִיא פֶּיַד פְּנִיּוֹ³⁵ וְהָרִי זֶה חוֹזֵר לְבַעֲלָיָה³⁶ בַּעֲצָמָהּ, אָף עַל פִּי שְׁנִי וְנִתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים³⁷, וְאִם נִשְׁתַּנֵּית³⁸ אֶלָּא הָרִי הִיא פֶּיַד פְּנִיּוֹ³⁹ וְהָרִי זֶה חוֹזֵר לְבַעֲלָיָה⁴⁰ בַּעֲצָמָהּ, אָף עַל פִּי שְׁנִי וְנִתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים⁴¹, וְאִם נִשְׁתַּנֵּית⁴² אֶלָּא הָרִי הִיא פֶּיַד פְּנִיּוֹ⁴³ וְהָרִי זֶה חוֹזֵר לְבַעֲלָיָה⁴⁴ בַּעֲצָמָהּ, אָף עַל פִּי שְׁנִי וְנִתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים⁴⁵, וְאִם נִשְׁתַּנֵּית⁴⁶ אֶלָּא הָרִי הִיא פֶּיַד פְּנִיּוֹ⁴⁷ וְהָרִי זֶה חוֹזֵר לְבַעֲלָיָה⁴⁸ בַּעֲצָמָהּ, אָף עַל פִּי שְׁנִי וְנִתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים⁴⁹, וְאִם נִשְׁתַּנֵּית⁵⁰ אֶלָּא הָרִי הִיא פֶּיַד פְּנִיּוֹ⁵¹ וְהָרִי זֶה חוֹזֵר לְבַעֲלָיָה⁵² בַּעֲצָמָהּ, אָף עַל פִּי שְׁנִי וְנִתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים⁵³, וְאִם נִשְׁתַּנֵּית⁵⁴ אֶלָּא הָרִי הִיא פֶּיַד פְּנִיּוֹ⁵⁵ וְהָרִי זֶה חוֹזֵר לְבַעֲלָיָה⁵⁶ בַּעֲצָמָהּ, אָף עַל פִּי שְׁנִי וְנִתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים⁵⁷, וְאִם נִשְׁתַּנֵּית⁵⁸ אֶלָּא הָרִי הִיא פֶּיַד פְּנִיּוֹ⁵⁹ וְהָרִי זֶה חוֹזֵר לְבַעֲלָיָה⁶⁰ בַּעֲצָמָהּ, אָף עַל פִּי שְׁנִי וְנִתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים⁶¹, וְאִם נִשְׁתַּנֵּית⁶² אֶלָּא הָרִי הִיא פֶּיַד פְּנִיּוֹ⁶³ וְהָרִי זֶה חוֹזֵר לְבַעֲלָיָה⁶⁴ בַּעֲצָמָהּ, אָף עַל פִּי שְׁנִי וְנִתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים⁶⁵, וְאִם נִשְׁתַּנֵּית⁶⁶ אֶלָּא הָרִי הִיא פֶּיַד פְּנִיּוֹ⁶⁷ וְהָרִי זֶה חוֹזֵר לְבַעֲלָיָה⁶⁸ בַּעֲצָמָהּ, אָף עַל פִּי שְׁנִי וְנִתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים⁶⁹, וְאִם נִשְׁתַּנֵּית⁷⁰ אֶלָּא הָרִי הִיא פֶּיַד פְּנִיּוֹ⁷¹ וְהָרִי זֶה חוֹזֵר לְבַעֲלָיָה⁷² בַּעֲצָמָהּ, אָף עַל פִּי שְׁנִי וְנִתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים⁷³, וְאִם נִשְׁתַּנֵּית⁷⁴ אֶלָּא הָרִי הִיא פֶּיַד פְּנִיּוֹ⁷⁵ וְהָרִי זֶה חוֹזֵר לְבַעֲלָיָה⁷⁶ בַּעֲצָמָהּ, אָף עַל פִּי שְׁנִי וְנִתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים⁷⁷, וְאִם נִשְׁתַּנֵּית⁷⁸ אֶלָּא הָרִי הִיא פֶּיַד פְּנִיּוֹ⁷⁹ וְהָרִי זֶה חוֹזֵר לְבַעֲלָיָה⁸⁰ בַּעֲצָמָהּ, אָף עַל פִּי שְׁנִי וְנִתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים⁸¹, וְאִם נִשְׁתַּנֵּית⁸² אֶלָּא הָרִי הִיא פֶּיַד פְּנִיּוֹ⁸³ וְהָרִי זֶה חוֹזֵר לְבַעֲלָיָה⁸⁴ בַּעֲצָמָהּ, אָף עַל פִּי שְׁנִי וְנִתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים⁸⁵, וְאִם נִשְׁתַּנֵּית⁸⁶ אֶלָּא הָרִי הִיא פֶּיַד פְּנִיּוֹ⁸⁷ וְהָרִי זֶה חוֹזֵר לְבַעֲלָיָה⁸⁸ בַּעֲצָמָהּ, אָף עַל פִּי שְׁנִי וְנִתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים⁸⁹, וְאִם נִשְׁתַּנֵּית⁹⁰ אֶלָּא הָרִי הִיא פֶּיַד פְּנִיּוֹ⁹¹ וְהָרִי זֶה חוֹזֵר לְבַעֲלָיָה⁹² בַּעֲצָמָהּ, אָף עַל פִּי שְׁנִי וְנִתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים⁹³, וְאִם נִשְׁתַּנֵּית⁹⁴ אֶלָּא הָרִי הִיא פֶּיַד פְּנִיּוֹ⁹⁵ וְהָרִי זֶה חוֹזֵר לְבַעֲלָיָה⁹⁶ בַּעֲצָמָהּ, אָף עַל פִּי שְׁנִי וְנִתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים⁹⁷, וְאִם נִשְׁתַּנֵּית⁹⁸ אֶלָּא הָרִי הִיא פֶּיַד פְּנִיּוֹ⁹⁹ וְהָרִי זֶה חוֹזֵר לְבַעֲלָיָה¹⁰⁰ בַּעֲצָמָהּ, אָף עַל פִּי שְׁנִי וְנִתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים¹⁰¹, וְאִם נִשְׁתַּנֵּית¹⁰² אֶלָּא הָרִי הִיא פֶּיַד פְּנִיּוֹ¹⁰³ וְהָרִי זֶה חוֹזֵר לְבַעֲלָיָה¹⁰⁴ בַּעֲצָמָהּ, אָף עַל פִּי שְׁנִי וְנִתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים¹⁰⁵, וְאִם נִשְׁתַּנֵּית¹⁰⁶ אֶלָּא הָרִי הִיא פֶּיַד פְּנִיּוֹ¹⁰⁷ וְהָרִי זֶה חוֹזֵר לְבַעֲלָיָה¹⁰⁸ בַּעֲצָמָהּ, אָף עַל פִּי שְׁנִי וְנִתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים¹⁰⁹, וְאִם נִשְׁתַּנֵּית¹¹⁰ אֶלָּא הָרִי הִיא פֶּיַד פְּנִיּוֹ¹¹¹ וְהָרִי זֶה חוֹזֵר לְבַעֲלָיָה¹¹² בַּעֲצָמָהּ, אָף עַל פִּי שְׁנִי וְנִתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים¹¹³, וְאִם נִשְׁתַּנֵּית¹¹⁴ אֶלָּא הָרִי הִיא פֶּיַד פְּנִיּוֹ¹¹⁵ וְהָרִי זֶה חוֹזֵר לְבַעֲלָיָה¹¹⁶ בַּעֲצָמָהּ, אָף עַל פִּי שְׁנִי וְנִתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים¹¹⁷, וְאִם נִשְׁתַּנֵּית¹¹⁸ אֶלָּא הָרִי הִיא פֶּיַד פְּנִיּוֹ¹¹⁹ וְהָרִי זֶה חוֹזֵר לְבַעֲלָיָה¹²⁰ בַּעֲצָמָהּ, אָף עַל פִּי שְׁנִי וְנִתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים¹²¹, וְאִם נִשְׁתַּנֵּית¹²² אֶלָּא הָרִי הִיא פֶּיַד פְּנִיּוֹ¹²³ וְהָרִי זֶה חוֹזֵר לְבַעֲלָיָה¹²⁴ בַּעֲצָמָהּ, אָף עַל פִּי שְׁנִי וְנִתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים¹²⁵, וְאִם נִשְׁתַּנֵּית¹²⁶ אֶלָּא הָרִי הִיא פֶּיַד פְּנִיּוֹ¹²⁷ וְהָרִי זֶה חוֹזֵר לְבַעֲלָיָה¹²⁸ בַּעֲצָמָהּ, אָף עַל פִּי שְׁנִי וְנִתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים¹²⁹, וְאִם נִשְׁתַּנֵּית¹³⁰ אֶלָּא הָרִי הִיא פֶּיַד פְּנִיּוֹ¹³¹ וְהָרִי זֶה חוֹזֵר לְבַעֲלָיָה¹³² בַּעֲצָמָהּ, אָף עַל פִּי שְׁנִי וְנִתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים¹³³, וְאִם נִשְׁתַּנֵּית¹³⁴ אֶלָּא הָרִי הִיא פֶּיַד פְּנִיּוֹ¹³⁵ וְהָרִי זֶה חוֹזֵר לְבַעֲלָיָה¹³⁶ בַּעֲצָמָהּ, אָף עַל פִּי שְׁנִי וְנִתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים¹³⁷, וְאִם נִשְׁתַּנֵּית¹³⁸ אֶלָּא הָרִי הִיא פֶּיַד פְּנִיּוֹ¹³⁹ וְהָרִי זֶה חוֹזֵר לְבַעֲלָיָה¹⁴⁰ בַּעֲצָמָהּ, אָף עַל פִּי שְׁנִי וְנִתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים¹⁴¹, וְאִם נִשְׁתַּנֵּית¹⁴² אֶלָּא הָרִי הִיא פֶּיַד פְּנִיּוֹ¹⁴³ וְהָרִי זֶה חוֹזֵר לְבַעֲלָיָה¹⁴⁴ בַּעֲצָמָהּ, אָף עַל פִּי שְׁנִי וְנִתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים¹⁴⁵, וְאִם נִשְׁתַּנֵּית¹⁴⁶ אֶלָּא הָרִי הִיא פֶּיַד פְּנִיּוֹ¹⁴⁷ וְהָרִי זֶה חוֹזֵר לְבַעֲלָיָה¹⁴⁸ בַּעֲצָמָהּ, אָף עַל פִּי שְׁנִי וְנִתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים¹⁴⁹, וְאִם נִשְׁתַּנֵּית¹⁵⁰ אֶלָּא הָרִי הִיא פֶּיַד פְּנִיּוֹ¹⁵¹ וְהָרִי זֶה חוֹזֵר לְבַעֲלָיָה¹⁵² בַּעֲצָמָהּ, אָף עַל פִּי שְׁנִי וְנִתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים¹⁵³, וְאִם נִשְׁתַּנֵּית¹⁵⁴ אֶלָּא הָרִי הִיא פֶּיַד פְּנִיּוֹ¹⁵⁵ וְהָרִי זֶה חוֹזֵר לְבַעֲלָיָה¹⁵⁶ בַּעֲצָמָהּ, אָף עַל פִּי שְׁנִי וְנִתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים¹⁵⁷, וְאִם נִשְׁתַּנֵּית¹⁵⁸ אֶלָּא הָרִי הִיא פֶּיַד פְּנִיּוֹ¹⁵⁹ וְהָרִי זֶה חוֹזֵר לְבַעֲלָיָה¹⁶⁰ בַּעֲצָמָהּ, אָף עַל פִּי שְׁנִי וְנִתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים¹⁶¹, וְאִם נִשְׁתַּנֵּית¹⁶² אֶלָּא הָרִי הִיא פֶּיַד פְּנִיּוֹ¹⁶³ וְהָרִי זֶה חוֹזֵר לְבַעֲלָיָה¹⁶⁴ בַּעֲצָמָהּ, אָף עַל פִּי שְׁנִי וְנִתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים¹⁶⁵, וְאִם נִשְׁתַּנֵּית¹⁶⁶ אֶלָּא הָרִי הִיא פֶּיַד פְּנִיּוֹ¹⁶⁷ וְהָרִי זֶה חוֹזֵר לְבַעֲלָיָה¹⁶⁸ בַּעֲצָמָהּ, אָף עַל פִּי שְׁנִי וְנִתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים¹⁶⁹, וְאִם נִשְׁתַּנֵּית¹⁷⁰ אֶלָּא הָרִי הִיא פֶּיַד פְּנִיּוֹ¹⁷¹ וְהָרִי זֶה חוֹזֵר לְבַעֲלָיָה¹⁷² בַּעֲצָמָהּ, אָף עַל פִּי שְׁנִי וְנִתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים¹⁷³, וְאִם נִשְׁתַּנֵּית¹⁷⁴ אֶלָּא הָרִי הִיא פֶּיַד פְּנִיּוֹ¹⁷⁵ וְהָרִי זֶה חוֹזֵר לְבַעֲלָיָה¹⁷⁶ בַּעֲצָמָהּ, אָף עַל פִּי שְׁנִי וְנִתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים¹⁷⁷, וְאִם נִשְׁתַּנֵּית¹⁷⁸ אֶלָּא הָרִי הִיא פֶּיַד פְּנִיּוֹ¹⁷⁹ וְהָרִי זֶה חוֹזֵר לְב

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ד. הגזול והשביח, ומכר²⁷ או הוריש לפני יאוש²⁸ - מה שהשביח הוריש²⁹ ומה שהשביח מכר, וקנה לוקח או יורש את השבח³⁰, ונוטל דמי השבח מן הנגזל ומחזיר לו הגזלה³¹, וחוזר הנגזל ונוטל דמי השבח מן הגזלן³², שהרי לא נתיאש. וכן אם השביח הלוקח³³ או הירש - נוטל השבח מן הנגזל³⁴.

(27) מימרא של רבא (שם צו.). (28) ויש כאן שינוי רשות בלי יאוש שאינו קונה מצד הדין, כשם שיאוש בלי שינוי רשות אינו קונה מצד הדין (ראה בית הבחירה לבבא-קמא עמוד 273). (29) לשון רבא, שם. (30) קנה אותו בשינוי רשות בלבד, כשם שגזול קונה אותו ביאוש בלבד, ראה למעלה הלכה ב. ולגבי הגזול אין דין קנין ע"י יאוש דומה לקנין של שינוי רשות. בדין ראשון, דמי השבח נשארים בידי מפני תקנת השבים, מה-שאי-כן במכר לפני יאוש, שחוזר הנגזל ונוטל דמי השבח מן הגזול. (31) כי את הגזילה עצמה לא קנה בשינוי רשות בלי יאוש. (32) ולא קנה הגזול את השבח, כי תקנת השבים היתה לשבח שלאחר יאוש (ראה למעלה הלכה ב.). (33) דברי רבא, שם. (34) כשם שאם השביח הגזול ואחר-כך מכר, השבח של הלוקח; כך אם השביח הקונה, השבח לקונה. [לא פירש רבינו בהשביח לוקח אם הנגזל גובה מהגזול את דמי השבח ששילם ללוקח. ויש פנים לכאן ולכאן].

ז. גזל פרה מעפרת⁴⁹, ונתיאשו הבעלים, ואחר כך ילדה; רחל טעונה, ונתיאשו הבעלים, ואחר כך גזזה - משלם דמי פרה העומדת לילד⁵⁰ ודמי רחל העומדת לגזו. ואם לפני יאוש⁵¹ או קדם שנשתנה ילדה או גזזה - הרי הגזות והולדות של פעלים, ואף על פי שנשתעברה או נטענה ביד הגזלן⁵²; הואיל ולא נתיאשו הבעלים⁵³ ולא נשתנית הגזלה⁵⁴ - ברשות בעליה היא עדין⁵⁵, אף על פי שהגזלן חייב באנסיה⁵⁶.

(49) משנה שם צג: דוגמא זו משלימה את הדוגמא שבהלכה הקודמת. שם דובר, כשהוולד מראשית עיבורו היה ברשות הגזול. כאן מדובר, כשהוולד כעובר היה כבר קיים ברשות הנגזל, אלא שיצא לאויר העולם ברשות הגזול אחרי שנתיאשו הבעלים. (50) כשעת הגזילה, כלומר הגזול נוטל את הוולד ומחזיר את הפרה, ומשלים בדמים את ההפרש בין דמי פרה העומדת לילד ובין דמי הפרה שהוא מחזיר בלי עובר. (51) עד כה דובר בשני מקרים, שהשביחה הגזילה לאחר יאוש. כעת מבאר רבינו דין אותם שני המקרים, כשהשביחה הגזילה לפני יאוש. (52) וכל-שכן אם כשגזל אותה כבר היתה מעוברת. (53) ולפני יאוש אין הגזול קונה אפילו את השבח, אף לא מטעם תקנת השבים. כלמעלה בהלכה ב. (54) כי השינוי שבעיבור ובלידה הוא שינוי קל, ואינו נחשב שינוי מעשה. ראה לקמן הלכה י. (55) לבעלים הזכות החוקית על הגזילה, אף-על-פי שהיא בבית הגזול. (56) אם הבהמה תאבד אפילו באונס, כגון שמתה מיתה טבעית, חייב הגזול לשלם, כלומר הוא מפסיד כאילו היתה שלו, בכל זאת אינו קונה את השבח.

ח. גנב או גזל⁵⁷, והקדיש וטבח אחר שנתיאשו הבעלים⁵⁹ - הרי היא ברשות הגזול משעשה שהקדישה בלבד⁶⁰, כדי שלא יהא חוטא נשכר⁶¹; וכל ולדותיה וגזותיה משעשה גנבה עד שעת הקדש של בעלים⁶².

ה. מכר הגזול לעובד פוכבים³⁵, אף על פי שהשביח העובד פוכבים - חוזרת לבעליה³⁶. מכרה העובד פוכבים לישראל³⁷ אחר שהשביח - הואיל והגזול ישראל וזה שהיא בידו ישראל, קנה השבח³⁸; ואם תפש הנגזל - אין מוציאין מידו³⁹.

(35) שם. (36) עם השבח, ואין הבעלים משלמים בעד השבח, כי הגוי לא קנה אותו. רק בלוקח ישראל שהשביח, אמרו חכמינו שנוטל את השבח מן הנגזל, אפילו אם קנה את הגזילה לפני יאוש, גמרא שם. (37) בעיית רבא שלא נפתרה, שם. (38) כדין ישראל שקנה ישר מן הגזול והשביח, ראה הלכה ד. (39) הבעיא לא נפתרה, ועל כן מספק אין מוציאין מידו. ראה הלכות נזקי ממון, פרק ב הלכה ה.

ו. כבר בארנו⁴⁰, שהגזלה שהשביחה אחר יאוש או אחר שנשתנית - השבח לגזול, מפני תקנת השבים, אף על פי שהשביחה מאליה⁴¹. כיצד? גזל פרה⁴² ונתעברה אצלו, בין שילדה קדם שתבעו בדין⁴³ בין שעדיין לא ילדה⁴⁴; גזל רחל⁴⁵ ונטענה⁴⁶ אצלו, בין שגזזה קדם שתבעו בדין בין שעדיין לא גזזה - הואיל ונתיאשו הבעלים, משלם כשעת הגזלה⁴⁷. ואם ילדה וגזזה - הגזות והולדות של גזלן; ואם עדין לא ילדה ולא גזזה - שמין לו, ונוטל השבח מן הנגזל, ומחזיר הבהמה עצמה⁴⁸.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לבאר את הסיפא, העוסקת בדין שינוי ביד הגזול.
(69) שאפשר להחזיר את החפץ למצבו הקודם שמלפני השינוי. (70) ואין הגזול קונה את הגזילה, וחייב להחזיר את הגזילה עצמה. (71) בלי לשנות את העצים. (72) שם צג:

יא. גזל עפר⁷³ ועשאהו לבנה - לא קנה⁷⁴; שאם ידק⁷⁵ הלבנה, תחזיר עפר פשהיתה. גזל לשון של מתכת⁷⁶ ועשאהו מטבע - לא קנה; שאם יתיר המטבע יחזיר לשון פשהיתה. וכן כל פיוצא בזה.

(73) מימרות של רב פפא, שם צו: (74) ומחזיר את הלבנה, ונוטל את השבח מן הגזול. (75) יכתוש דק דק. (76) גוש מתכת מאורך בצורת לשון.

יב. אכל⁷⁷ הגזול עצים⁷⁸ וישפן וקצץ⁷⁹ או חקק בהן⁸⁰ ועשאן פלים, או שגזל צמר וצבעו או נפצו⁸¹ ולבנו⁸², או שגזל טוי⁸³ ועשאהו בגד, או שגזל לבנה ועשאהו עפר⁸⁴, או אבנים וסתתן⁸⁵, או מעות והתימן - הרי זה שנוי בידו; שאם יעשם מעות אחרות - פנים חדשות הן⁸⁶. וכן כל פיוצא בהן.

(77) בכל הדוגמאות הבאות, אין השינוי חוזר לבריותו. (78) שם צג: (79) זהו שינוי שאינו חוזר לבריותו. (80) עשה בהם חלל ובית קיבול. (81) הפריד באצבעות את שערות הצמר וניקה אותן. (82) הלבנו על-ידי כיבוס וטיפול מיוחד. (83) צמר עשוי חוטים [קשה להסביר מה בין טווי ועשאו בגד ובין עצים שעשאם תיבה, הרי גם הבגד אפשר לפרק. ראה לחם-משנה וכסף-משנה]. (84) שם צו: (85) תקנן והחליקן. (86) ואין אלה אותן המעות שגזל.

יג. הגזול מעות⁸⁷ וישנות⁸⁸ וישפן⁸⁹ וחדשן - לא קנה; שהרי מתישנין וחוזרין פשהיו. גזל מעות חדשים וישננם⁹⁰ - קנה; שאם יחדשם - פנים חדשות הן⁹¹. גזל דקל⁹² מחבר⁹³ וקצצו - לא קנה⁹⁴, ואפלו פרתו חליות חליות⁹⁵; עשאהו קורות⁹⁶ - קנה⁹⁷.

(87) שם. (88) משומשות והשחירו. (89) החליקן וניקן. (90) עשה אותן ישנות. (91) מעות אלה אחרות הן, וניכרת בהן ההתיישנות, ולעולם לא יחזרו להיות כמו שהיו בשעת הגזילה. (92) שם צו. (93) לקרקע. (94) כי היה דקל, ונשאר דקל גם לאחר שנקצץ, ולא נשתנה לא בשמו ולא במראהו. על כן חייב הגזול להשיב את הדקל עצמו. (95) טבעות, טבעות. הטעם שלא קנה מפני שעדיין נקראות חוליות של דקל. (96) לבנין. (97) בשינוי מעשה, וישלם דמים בלבד. [זה הכלל, שינוי מעשה קונה רק כשהשינוי גורם לשינוי השם, ואם לאו, אין זה שינוי ממש, המעביר את הגזילה לרשותו של הגזול. במה דברים אלה אמורים, כשאין שינוי ממש בגוף הגזילה, כגון: דקל שנקצץ, אבל שינוי ממשי בעצם הגזילה, קונה אפילו כשלא נשתנה השם, כגון: עגל ונעשה שור או טלה ונעשה איל, אף-על-פי

(57) גיטין נה: (58) ובשניהם הקדישם הקדש (בבא-קמא טז.). (59) אם הקדיש לפני שנתייאו הבעלים, אין הקדשו הקדש, מכיון שהגניבה או הגזילה אינה שלו (שם סח:). (60) שקנאה ביוש ובשינוי השם [ראה לחם-משנה פרק יח מהלכות מעשה הקרבנות הלכה יד]. כי קודם היתה חולין ועכשיו שם קודש עליה. אבל אינה ברשותו לענין שבח משעה שנתייאו הבעלים, כמו בגזולן שלא הקדיש, למעלה בהלכה ב, מכיון ששם עשו בו תקנת השבים, אבל בהקדיש אין בו תקנת השבים (ראה מגיד-משנה להלכה ט). (61) אלה דברי הגמרא, גיטין נה: כי מצד הדין לא קנה הגזול את השבח, אפילו לאחר יאוש, כי יאוש בלבד אינו קונה, ומפני תקנת השבים - השבח לגזולן (ראה למעלה סוף הלכה א). (62) גם הגיזות והוולדות שלאחר יאוש. [קשה מאוד להבין דברי רבינו כאן על-פי פירושו של המגיד-משנה. רבינו אומר בפירוש הטעם "כדי שלא יהא חוטא נשכר", ומדברי המגיד-משנה יוצא נימוק אחר לגמרי, היינו שבהקדיש לא שייך תקנת השבים, מפני שהשבח לא יינתן לגזולן. ועוד יש לתמוה: מה החוטא נשכר? הלא הכל להקדש? ראה ראב"ד כאן. וכדי לסלק את כל התמיהות נראה לפרש, שמה שכתב רבינו כאן: "וטבח" הכוונה לשחט בחוץ, ועבר על עוון שחיתת קדשים בחוץ (בגיטין נה: ששם מקור הלכה זו, נאמר: תני עלה, בחוץ וכו') ענוש (כרת), שאם לא תאמר כן, הרי המלה "וטבח" מיותרת, שהלא אין אנו עוסקים כאן בדין ארבעה וחמשה אלא בשבח גזילה; ואם תרצה לומר שרבינו נגרר אחר לשון המשנה, קשה למה השמיט המלים "או מכר". אלא ודאי התכוון להמובאה: "ותני עלה וכו'", ועל זה אמרו שם: "שלא יהא חוטא נשכר", ומכאן נימוקו של רבינו. והפירוש הוא, שהחוטא הזה שעבר על עוון כרת נוסף על עוון גזילה, לא יהנה מתקנת השבים].

ט. במה דברים אמורים⁶³ בשבח הפא מאליו⁶⁴, בגזן גזות וזלזות⁶⁵; אכל אם היתה פחושא ופטמה⁶⁶ - אפלו לפני יאוש נוטל מן הנגזל שבח הפטום⁶⁷. וכן כל פיוצא בזה משבח שיש בו הוצאה.

(63) שיש הבדל בשבח גזילה בין לפני יאוש ובין לאחר יאוש. (64) שלא עלה לגזולן בדמים. (65) שמדובר עליהם במשנה ובגמרא שם צג: (66) שם סה. (67) את ההפרש בין דמי הפרה לפני שפטמה לבין דמי הפרה לאחר שפטמה. הוא יכול לטעון: "אנא פטימנא ואת שקלת?" פירוש "אני אפטם ואוציא כסף, ואתה תקח?" (שם, וראה הלכות גניבה פרק א הלכה יא).

י. שנוי⁶⁸ החזיר לבריותו⁶⁹ - אינו שנוי⁷⁰. כיצד? הגזול עצים ודבקן במסמרים⁷¹ ועשה מהן תבה - אינו שנוי; שהרי אפשר לפרקן, וחוזרין לזחחות פשהיו⁷².

(68) לאחר שבאר את הרישא שבהלכה הראשונה בפרק זה, המדברת על גזילה שלא נשתנתה ביד הגזולן, מתחיל רבינו

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שני א' שבט - ספר נזיקין - הלכות גזילה ואבידה קבו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שאמרו: שור בן יומו קרוי שור ואין כאן שינוי השם, קנה מפני השינוי בעצמותו, כדרכי אילעא בבא-קמא לה:].

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי

(1) ביאר בו רבינו ז"ל דיני הגזילה שנתייקרה או שהוזלה או שנפחתה או שנפסלה, וכן מי שנשתמש בנכסי חבירו, והמשתמש בפקדון אשר הפקד אתו, ונמשך לזה השואל שלא מדעת, או החוטף משכון מיד לוח, ששניהם אינם מתכוונים לגזול.

א. הגזול חבית² של יין מחברו, והרי היא שוה דינר בשעת הגזילה, והוקרה אצלו ועמדה בארבעה: אם שבר החבית או שתה אותה³ או מכרה או נתנה במתנה אחר שהוקרה - משלם ארבעה, פשעת הוצאה מן העולם⁴; שאלו הניחה⁵, היתה חוזרת בעצמה⁶. נשברה מאליה⁷ או אכדה - משלם דינר, פשעת הגזילה.

(2) בבא-קמא סה. (3) דוגמאות אלה מובאות בגמרא שם. (4) בשעה ששבר את החבית או מכר אותה. [בגמרא שם אמרו: "כשעת העמדה בדין". מדברי רבינו נראה, שאם הוקרה בין ההוצאה מן העולם ובין העמדה בדין - אינו משלם התוספת]. (5) שלימה אצלו. (6) ושבת היוקר לבעלים, ראה למעלה פרק ב הלכה טז. על כן, כשהוא משבר את החבית, הריהו גזול שלושה דינרים נוספים, מלבד הדינר שבשעת הגזילה. משום כך משלם ארבעה דינרים. (7) ואין לחייב את הגזולן אלא על הגזילה בלבד. על כן משלם דינר כשעת הגזילה.

ב. היתה שוה⁸ בשעת הגזילה ארבעה, ובשעת הוצאה מן העולם דינר⁹ - משלם ארבעה, פשעת הגזילה¹⁰, בין ששברה או שתאה¹¹ בין שנשברה או אכדה מאליה. וכן כל פיוצא בזה.

(8) גמרא שם, ובבא-מציעא מג. (9) כי מחיר היין הוול. (10) "כל הגזלנים משלמים כשעת הגזילה", גמרא שם. (11) בהלכה הקודמת, כשהוקרה החבית, משלם ארבעה דינרים, מכיון שנחשב כאילו גזל פעמיים, פעם דינר ופעם שלושה דינרים, שבת היוקר בשעה ששיבר את החבית. אבל בהלכה זו, כשהוזלה החבית, הרי גזל מן הבעלים חבית שמחירה בשעה שגזלה, ארבעה דינרים, על כן הוא משלם ארבעה דינרים.

ג. הגזול¹² חותל¹³ שיש בו חמשים תמרים, וכשימכר החותל פלו פאחת ימכר בתשעה, וכשימכר אחת אחת ימכר בעשרה - אינו משלם אלא תשעה¹⁴, ואין הנגזל יכול לומר לו: אני אחת אחת היתית מוכר. וכן הדין במזיק¹⁵, וכן כל פיוצא בזה, בנכסי הדיוט; אבל בהקדש¹⁶ אינו כן, אלא משלם עשרה¹⁷.

(12) בבא-מציעא צט: (13) כלי ששמים בו הפירות הלחים,

יד. גזל קורות גדולות¹⁸ ועשאן קטנות - לא קנה¹⁹; עשאן לוחות¹⁰⁰ עד שנשפתה שמים¹⁰¹ - קנה. גזל לולב¹⁰² והפריד עליו - קנה¹⁰³ העלים. גזל עלים ועשאן חופיה¹⁰⁴ - קנה¹⁰⁵. גזל טלה¹⁰⁶ ונעשה אלה¹⁰⁷, עגל ונעשה שור - הרי זה שנוי ביד¹⁰⁸ וקנה¹⁰⁹, ומשלם פשעת הגזילה¹¹⁰, ואף על פי שלא נתיאשו הבעלים¹¹¹.

(98) שם. (99) כי עדיין שם "קורות" עליהן. (100) קרשים. (101) ואין שם "קורה" נקרא עליהם. (102) ענף הדקל. (103) בשינוי מעשה, כי נעשו "עלים" ונקראים עלים ולא "לולב", ולעולם לא ישובו להיות "לולב". (104) כעין מטאטא לכבר בו את הבית, לאחר שחילק את העלים לשנים. (105) בשינוי מעשה, ואף פעם לא ישובו להיות "עלים". (106) כבש צעיר עד בן שנה. (107) כבש מבן שלושה-עשר חודש ויום אחד ומעלה, שם צו: (108) אף-על-פי ששינוי זה לא בא על-ידי מעשה הגזול. (109) כי נשתנה גופו (שם סה:). (110) ראה הלכה א. (111) כי שינוי מעשה קונה אף בלי יאוש, ושינוי בגוף מעגל לשור ומכבש לאיל - חשוב כשינוי מעשה.

טו. גזל כלי ושברו - אין שמין לו הפחת¹¹²; אלא משלם דמיו¹¹³, והכלי השבור של גזלן. ואם רצו הבעלים לטל הכלי השבור - נוטלין¹¹⁴, ומשלם הפחת; שזו תקנה היא לבעלים¹¹⁵, ואם לא רצו - הרשות בידן. וכן כל פיוצא בזה¹¹⁶.

(112) אין אומרים שיקבל הנגזל את שברי הכלי, והגזולן יוסיף לו את ההפרש בין דמי הכלי השבור לבין דמי הכלי השלם (שם יא.). וראה הלכות גניבה פרק א הלכה טו. (113) של כלי שלם. (114) בעל-כרחו של גזלן. (115) דין זה, שאין שמין לגזולן, תוקן לטובת הבעלים. (116) כגון גזל בהמה ומתה.

טז. גזלה שלא נשתנית¹¹⁷ והוקרה¹¹⁸, אף על פי שנתיאשו הבעלים ממנה¹¹⁹ - הרי זו חוזרת לבעלים, ואין לגזלן בה פלוס¹²⁰. שלא תקנו¹²¹ לגזלן את השבח אחר יאוש אלא כגון גזות וולדות¹²²; אבל שבח היקר, אם היתה הגזלה חוזרת בעיניה¹²³, אינו זוכה בה.

(117) וחייב הגזולן להחזירה בעין. (118) שם סה. בבא-מציעא מג. (119) ואמרנו, למעלה הלכה ב, שמפני שתקנת השבים שיך השבח שלאחר יאוש לגזולן. (120) אף לא השבח שבעליית המחיר. (121) החכמים. (122) שאם יקחו מן הגזולן את הגזיות והולדות, יש לחשוש, שימנע מלחזור בתשובה. (123) אבל אם הגזילה אינה קיימת, כגון נשבר הכלי מאליו, לא ישלם הגזולן את שבח היוקר,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אם כפר בו⁴³ אחר שנאסרה בהנאה⁴⁴ ונשבע⁴⁵ - חייב לשלם קרן וחמש ואשם⁴⁶.

(39) שאומר לו: הרי שלך לפניך. (40) והריהו כעין שגזל, שהרי לא נשתנתה, אף-על-פי שאינה שוה כלום. . . יחזיר כעין שגזל, מכאן אמרו, גזל מטבע ונפסל . . . תרומה ונטמאת, חמץ ועבר עליו הפסח, בהמה ונעברה בה עבירה . . . אומר לו הרי שלך לפניך", גמרא שם צח: (41) ואז הרי היתה מותרת ושוה כסף. שם קה. (42) שם קה. קה: (43) בדבר שגזל ואמר: לא גזלתי. (44) אף-על-פי שלא כפר ממון, כי בשעה זו לא היתה הגזילה שוה כלום. (45) לשקר. (46) בהתאם לדין המפורש בתורה (ויקרא א, כו), מכיון שאילו נגנב או נאבד אחרי שנאסר בהנאה, היה הגזול מחויב לשלם, הרי הוא ממון וחייב על כפירתו קרן וחומש ואשם. חומש - אחד מארבעה מדמי הגזילה, ואחרי שמצרפים את התוספת הזו לקרן, היא רק חמישית הסך הכולל. ובלשון התלמוד זה נקרא 'חומש מלבר'.

ו. תגזול בהמה⁴⁷ ונשא עליה משא או רכב עליה או חרש או דש בה וכיוצא בזה, והחזיר לבעליה, אף על פי שעבר בלא תעשה⁴⁸ - אינו חייב לשלם כלום, שהרי לא הפסידה⁴⁹ ולא הכנישה⁵⁰. ואם החזיק אדם זה לגזלו⁵¹ או לעשוק⁵² או לעשות מעשים אלו⁵³ פעם אחר פעם - קונסין אותו⁵⁴, ואפילו בחוצה לארץ⁵⁵, ושמין⁵⁶ השכר⁵⁷ או השבח שהשביח בבהמה⁵⁸ ומשלם לגזול.

(47) בבא-קמא צו: (48) לא תגזול. (49) לא גרם לה נזק. (50) בגופה. לו הכחישה כחש שאינו יכול לחזור (ראה הלכה ד), היה משלם כשעת הגזילה. (51) ואם ידוע שאדם זה גזול. (52) ראה למעלה פרק א הלכה ד. (53) לחרוש, לדוש וכו' בבהמות שאינן שלו. (54) מחייבים אותו לשלם, אף-על-פי שמן הדין פטור מלשלם. (55) אף-על-פי שאין דנים דיני קנסות בחוצה לארץ (השווה סנהדרין לא:). דין זה לומדים מרב נחמן (בבא-קמא צו:), שקנס את הגזול, אף-על-פי שהיה בבבל, כדי לעשות סייג ולהפריש אדם מן העבירה. (56) ומעריכים. (57) במקרה שנשא עליה משא או רכב עליה. (58) במקרה שחרש. על הגזול לשלם את השבח שבא כתוצאה מהחרישה (לא כל השבח, כי גם לקרקע יש חלק בשבח, עיין שם בגמרא).

ז. התוקף⁵⁹ עבדו של חברו ועשה בו מלאכה, ולא בטלו⁶⁰ ממלאכה אחרת - פטור; שנוה לו לאדם שלא יבטל עבדו⁶¹. ואם בטלו ממלאכה אחרת - משלם לו⁶² כפועל.

(59) לוקח בחזקה, מימרא בשם רב, בבא-קמא צו. (60) על-ידי מלאכה זו. (61) שלא ילך בטל, כדי שלא יתרגל לבטלה. על כן פטור התוקף, כי זה כאילו הסכים בעל העבד לכך. גמרא שם. (62) לבעלים שכר מלאכת העבד. בהלכה הקודמת, בגזול בהמה ועשה בה מלאכה פטור, לא הבדיל רבינו בין בטלה ממלאכה אחרת ובין לא

השווה כלים פרק טז, משנה ה. (14) כי הוא גזול חותל של חמשים תמרים בבית אחת, ששווי הוא תשעה בלבד. (15) שאין מחמירים עליו לשלם לפי מחיר קמעוני. ראה הלכות נזקי ממון פרק ד, הלכה יד. (16) הגזול מן ההקדש או המזיקו, גמרא שם. (17) כי בהקדש מחמירים.

ד. גזל בהמה¹⁸ והזקיקה¹⁹ או פחשה²⁰ פחש שאינו יכול לחזור, בגזל חללים שאין להם רפואת תעלה²¹, או שגזל מטבע ונסדק²² או פסלו המלך²³, או שגזל פרות והרקיבו בלן²⁴, או שגזל זין והחמיץ²⁵ - הרי זה כמי שגזל פלי ושבדו²⁶, ומשלם פשעת הגזלה²⁷. אבל אם גזל בהמות וכחשו פחש שאפשר לחזור²⁸, או שגזל עבדים והזקיקו²⁹, או שגזל מטבע ונפסל במדינה זו והרי הוא יוצא במדינה אחרת, או שגזל פרות והרקיבו מקצתם³⁰, או תרומה ונטמאת³¹, או שגזל חמץ ועבר עליו הפסח³², או בהמה ונעבדה בה עברה³³, או נפסלה מלקרב³⁴, או שהיתה יוצאה להסקל³⁵ - אומר לו³⁶: הרי שלך לפניך³⁷, ומחזיר אותה בעצמה³⁸.

(18) משנה בבא-קמא צו: (19) וזקנה היא שינוי שאינו חוזר. (20) רותה, גמרא שם. (21) שאינם מעלים ארוכה. (22) ונבקע, ועל-ידיה יצא מן השימוש. (23) המלך ציוה להוציא מטבע זה מן השימוש, גמרא שם צו. (24) גמרא שם צח: (25) גם זה קלקול שאינו ניתן לתקון. (26) שאינו מחזיר את הגזילה עצמה אלא דמיה. (27) משנה שם צו: (28) ולהבריא. (29) מחזיר את העבדים עצמם. זוהי דעת רבי מאיר שם, כי בדין תורה דין העבד כדין קרקע, וכשם שקרקע אינה נגזלת ואינה נקנית לגזול, אלא ברשות הבעלים קיימת, כך העבד אינו קנוי לגזול אלא שייך לבעלים. על כן אומר הגזול לגזול: הרי שלך לפניך [פסק כרבי מאיר נגד רבנן, מפני שרב אמר שם: הלכה כרבי מאיר]. (30) שם צח: (31) ואסורה באכילה, וגם היתר ההנאה מוגבל ודמיה מועטים. אבל התרומה גופה לא נשתנתה במאומה, וכן ביתר הדוגמאות הבאות - לא נשתנה גוף הגזילה. (32) ואסור בהנאה. (33) כגון שנרבעה, ואסור להקריבה למזבח. (34) נפסלה לקרבן על המזבח על-ידי מום בלתי ניכר, כגון בדוקין שבעין. [ואפילו אם הגזול הטיל בידים את המום - פטור, כי לא כל השוורים עומדים להיקרב על המזבח, ולא הפסידו כלום]. (35) כגון שהמיתה אדם או רבעה או נרבעה על-פי עדים ונגמר דינה לסקילה. [בהלכות נזקי ממון פרק יא הלכה ט, פסק רבינו, שאם החזירו השומר אינו מוחזר, וזה סותר מה שכתב כאן. ראה לחם-משנה שטרח ליישב בדוחק, וצריך עיון]. (36) הגזול לגזול. (37) כי הגזילה לא נשתנתה. (38) אפילו אם אסורה בהנאה, ואינה שוה מאומה.

ה. במה דברים אמורים? כשהחזיר הגזלה⁴⁰; אבל אם נשרפה הגזלה או אבדה אחר שנאסרה בהנאה - חייב להחזיר לו דמיה פשעת הגזלה⁴¹. לפיכך⁴²,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לו דמי מה שהפסיד בצמר⁸³, ואינו מחשב לו שכן סמנין שעל גבי הצמר⁸⁴. ואם תפש הנזק דמי מה שחפרו מן הסמנין - אין מוציאין מידו⁸⁵.

(79) בבא קמא קא. (80) לבן. (81) צבעים. (82) ומוכנים לצביעה. (83) אם הצמר הצבוע בצבע זה שזה פחות מדמי צמר לבן, משלם לו את ההפסד בצמר, אבל את דמי הצבעים שחפרו אינו משלם, כי יכול לטעון: הרי הצבעים בצמר שלך. (84) [המגיד-משנה מקבל דבריו של הראב"ד האומר ששיבוש נפל בדברי רבינו, וצריך לתקן ולכתוב: "ומחשב לו שכן סמנים שעל גבי הצמר", כלומר, אומר לו: צבעים שלך נמצאים על הצמר]. (85) זוהי בעיא שלא נפתרה שם, ועל כן יד התובע על התחתונה, הצובע אינו חייב לשלם דמי הצבעים, כי יכול לטעון: הצבעים נמצאים בצמר שלך, אבל אם תפס הנזק אין מוציאם מידו, כי יכול לטעון: לו היו הצבעים בעין, היו שווים כסף, עכשיו אבדתם ממני.

יא. השולח יד בפקדון⁸⁶, בין ששלח יד בעצמו או על יד בנו⁸⁷ ועבדו ושלוהו - הרי זה גזלן⁸⁸; ונתחייב באנסיו⁸⁹, ונעשת הגזלה ברשותו, כדן כל הגזלנים. חשב לשלח יד⁹⁰ בפקדון - אינו חייב באחריותו, עד שישלח ידו⁹¹. ומששלח יד נתחייב בו. אף על פי שלא חסר ממנו כלום⁹², אלא נטל הפקדון ממקום למקום ברשותו⁹³ כדי לשלח בו יד⁹⁴ - הרי זה חייב⁹⁵; ששליחות יד אינה צריכה חסרון.

(86) העבירו ממקום למקום ברשותו על-מנת ליטלו לעצמו, בבא מציעא מג. (87) שעשה לפי מצוות אביו, אף-על-פי שבכל מקום אומרים "אין שליח לדבר עבירה", שם מד. (88) מכיון שהשתמש בחפץ לא שלו בלי הסכמת הבעלים, אף-על-פי שהחפץ הגיע לידו בהסכמת הבעלים. (89) אם החפץ הלך לאיבוד ואפילו בלי אשמתו, חייב לשלם, אף-על-פי שבשעה שקיבל היה שומר חנם ופטור. (90) כגון שאמר בפני עדים, שיטול את הפקדון לעצמו, שם מג: (91) כדעת בית הלל, שנאמר "אם לא שלח ידו במלאכת רעהו" (שמות כב, ז), שם מד. (92) כדעת רבא, ש"שליחות יד אינה צריכה חסרון", שם מא: (93) ועל-ידיה קנה אותו. (94) מה שאין-כן אם העביר את הפקדון למקום אחר, מפני ששתמר שם יותר טוב. (95) כדן גזלן.

יב. הגביה את החבית⁹⁶ לטל ממנה רביעית⁹⁷ - נתחייב באנסיה⁹⁸, אף על פי שלא נטל. אכל אם הגביה את הכיס⁹⁹ לטל ממנו דינר¹⁰⁰, וכיוצא בכיס מדברים שאינן גוף אחד¹⁰¹ - הרי זה ספק אם נתחייב בכל הכיס¹⁰² או לא נתחייב אלא בדינר בלבד¹⁰³.

(96) וקנה אותה בהגבהה, כבא מציעא מג: מד. (97) הלוג, ואין כוונתו לחבית כולה. (98) של החבית כולה, ואף-על-

בטלה ממלאכה אחרת, ומשמע שבשני המקרים פטור הגזלן, כי משעת הגזילה קנויה לו הבהמה לשבחה, אבל עבד דינו כקרקע ואינו נגזל (ראה למעלה הלכה ד), וברשות הבעלים הוא עומד, על כן משלם לבעלים שכר מלאכתו, במקרה שגרם להם הפסד. [אבל קשה להבין, למה לא חילק רבינו בגזל בהמה בין נתייאשו הבעלים או לא נתייאשו, הרי דעתו שבלא נתייאשו הבעלים - השבח לנגזל (למעלה פרק ב הלכה ז, ב)].

ח. התוקף ספינתו של חברו⁶³ ועשה בה מלאכה: אם אינה עשויה לשכר⁶⁴ - שמין כמה פחתה⁶⁵ ומשלם; ואם היא עשויה לשכר: אם ירד לה בתורת שכירות⁶⁶ - הואיל וירד שלא ברשות⁶⁷, אם רצה הפעל לטל שכרה⁶⁸ - נוטל, רצה לטל פחתה⁶⁹ - נוטל⁷⁰; ואם ירד לה בתורת גזל - נותן הפחתה⁷¹. וכן כל פיוצא בזה⁷².

(63) מימרא שם. (64) אלא לשימוש הפרטי של הבעלים. (65) מעריכים בכמה ירד ערך הספינה לאחר השימוש. פחת זה משלם התוקף, בין אם הוא עולה על שכר השימוש, ובין אם הוא פחות משכר השימוש. מכיון שהספינה אינה עשויה לשכר, דין התוקף כדין גזלן, וגזלן במטלטלין אינו משלם שכר (ראה הלכה ו) אלא כשעת הגזילה. (66) לעשות מלאכתו ולשלם שכרה. (67) לו ירד ברשות הבעלים, היה משלם שכר הספינה בלבד, אף במקרה שהפחת עולה על השכר. (68) במקרה שהשכר עולה על הפחת. (69) במקרה שהפחת עולה על השכר. (70) ואי אפשר להכריח את בעל הספינה לקבל שכר, אף-על-פי שהספינה עשויה לשכר, מכיון שלא נטל ממנו רשות. (71) אפילו אם השכר עולה על הפחת, כדין גזלן המשלם כשעת הגזילה. (72) כלים העשויים להשכיר. פסק כלשון אחרון בפירוש דברי רב ושמואל.

ט. הדר בחצר חברו⁷³ שלא מדעתו: אם אותה חצר אינה עשויה לשכר - אינו צריך להעלות לו שכר⁷⁴, אף על פי שדרך זה הדר לשכר מקום לעצמו, שזה⁷⁵ נהנה וזה אינו חסר⁷⁶; ואם החצר עשויה לשכר, אף על פי שאין דרך זה⁷⁷ לשכר - צריך להעלות לו שכר, שהרי חסרו ממון⁷⁸.

(73) בבא קמא כ: כא. (74) לשלם לו שכר. (75) הדר. (76) בעל החצר, משום כך פטור הדר. לא ההנאה של הדר היא הקובעת, אלא תלוי בזה, אם בעל החצר חסר או לא. זוהי דעת רב ורב כהנא בשם רבי יוחנן שם, ואם בעל החצר חסר, כגון שהיה בית חדש והשחיר הדייר את הקירות, ישלם את כל השכר, אפילו בחצר שאינה עשויה לשכר, ראה מגיד-משנה כאן. (77) של הדר. (78) שמנע ממנו מלהשכיר לאחרים, ועליו לשלם את דמי ההפסד. כך פסק הרי"ף.

י. מי שהיה לו צמר⁸⁰ וסמנים⁸¹ שרויין⁸², ובא אחד וצבע הצמר בסמנין שלא מדעת חברו - משלם

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הַחֲזִירוּ לְקֶטֶן שְׂהִיָּה בִּידוֹ¹²⁵ או לְעֶבֶד, וְאֶבֶד מֵהֶן או נִשְׁפָּר¹²⁶ - חֵיב לְשַׁלֵּם¹²⁷. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזָה.

(116) הוא נוטל את החפץ של הבעלים לא כדי לגזול ולקחתו לעצמו, אלא כדי להשתמש בו בלבד, בניגוד לכופר בפקדון שבהלכה הקודמת, שכוונתו לקחת את הפקדון לעצמו. (117) דעת רבא, ופסק כחכמים לפי דעת רבא, בבא-בבא פח. בבא-מציעא מג: (118) משנה בבא-בבא פז: "השולח את בנו אצל חנווני". (119) הכוונה לקטן, כמו שמשמע מסוף הלכה זו. כך פירש רבינו את המשנה גם בפירוש המשנה. (120) והעבד דינו כקטן (מגיד-משנה). (121) כגון החנוני, גמרא פח. (122) למדוד בו לאחרים, שם. (123) שואל מדעת בעלים חייב באונסין, אפילו עדיין לא נשתמש בו, כי הזכות להשתמש בו עושה אותו לשואל, אבל שלא מדעת בעלים אינו נעשה שואל להתחייב באונסין אלא לאחר שנשתמש בו (ראה לחם-משנה כאן). (124) ככתוב "והשיב את הגזילה". (125) לפני שנטל, ומידו נטל. (126) שזה אונס. (127) כדין גזלן, והשבה לידו של קטן אינה השבה.

טז. החוטף משכונן¹²⁸ מִיד הַלֹּה¹²⁹ שְׁלֹא בְּרִשּׁוֹת בֵּית דִּין¹³⁰ - הָרִי זֶה גִּזְלָן¹³¹, אִף עַל פִּי שְׂהוּא חֵיב לִי¹³². וְאִין צָרִיךְ לֹמַר אִם נִכְנַס לְתוֹךְ בֵּית חֲבֵירוֹ¹³³ וּמִשְׁכְּנוֹ שְׂהוּא גִּזְלָן¹³⁴, שְׁנֶאמַר: בַּחוּץ תַּעֲמֹד.

(128) מלוה החוטף חפץ, כדי להבטיח את דמי ההלוואה. (129) מידו ממש, שהחזיקו בהיותו מחוץ לביתו. (130) כי לשליח בית-דין יש רשות לקחת בחזקה מיד הלוח משהוא נמצא מחוץ לביתו. זוהי דעת שמואל, שלשליח בית-דין מותר, אבל למלוה אסור, בבא-מציעא קיג. (131) מכיון שאסור לו למלוה לקחת בחזקה משכונן מיד הלוח, אף מחוץ לביתו. (132) אין הוא רשאי לעשות זאת על דעת עצמו, אלא ברשות בית-דין, מכיון שהחפץ אינו שלו. (133) זה אסור אפילו לשליח בית-דין. (134) במשנה שבועות מד: שנינו: "הנגזל כיצד? היו מעידין אותו שנכנס לביתו למשכנו שלא ברשות".

~ יום שלישי ב' שבט ~

פֶּרֶק רְבִיעִי

(1) נתבאר בו דיני תביעה והכחשה שיש בין הנגזל והגזלן, ומי שגזל ואינו יודע ממי גזל וכל הנמשך אחר זה.

א. קָנַס קָנְסוֹ חֲכָמִים² לַגִּזְלָנִין, שְׂהִיָּה הַנִּגְזָל נִשְׁפָּע עַל כָּל מֶה שִׁיטְעֵן³ וְנוֹטֵל מִן הַגִּזְלָן⁴. וְהוּא⁵, שְׂהִיָּה זֶה מַחֲזֵק שְׁגָזְלוֹ בְּשָׁנֵי עֲדִים⁶.

(2) כלומר, דין התורה אינו כך. (3) נגד הגזלן, (4) וזהו הקנס כי מן התורה נשבע הנחבצ ופטור מלשלם "כל הנשבעין שבתורה נשבעין ולא משלמין" (שם), כי כתוב: "ולקח בעליו ולא ישלם" (שמות כב, י), "מי שעליו לשלם, לו שבועה", שם מה. (5) ודין זה הוא בתנאי. (6) שני

פי שלא היה ברעתו לגזול כולה. וטעמו של דבר, כי נוח לו, שהחבית כולה תשמש בסיס לרביעית זו, מכיון שבתוך החבית המלאה היא משתמרת ואינה מפגיגה טעמה, ועל כן חייב על החבית כולה. (99) ארנק שהופקד אצלו. זוהי בעיא שלא נפתרה, שם מד. (100) ואין כוונתו לשלוח יד בארנק כולו. (101) כמו דינרים, שכל דינר הוא גוף לעצמו, בניגוד לדין שכל היין בחבית גוף אחד הוא. (102) כמו בדין יחיד, ועל כן משמש הארנק כולו בסיס לאותו דינר. (103) כי גם דינר לבדו נשמר היטב, ואינו דומה לדין.

יג. הָיוּ פְּרוֹת מִפְּקָדִין אֶצְלוֹ וְנוֹטֵל מִקְצָתָן - אֵינוֹ חֵיב אֲלָא בְּאַחֲרֵי הַפְּרוֹת שְׁנֵטֵל, וְשֹׁאֵר הַפְּקָדוֹן הַמִּנְחָה בְּמִקְוָמוֹ¹⁰⁴ - בְּרִשּׁוֹת בְּעָלָיו הוּא. וְאִם נִפְסַד הַשֹּׁאֵר מִחֲמַת זֶה שְׁנֵטֵל - חֵיב בְּכָל¹⁰⁵. בִּיצֵד? הָטָה אֶת הַחֲבִית בְּמִקְוָמָהּ¹⁰⁶ וְנוֹטֵל מִמֶּנָּה רְבִיעִית או יתֵר: אִם נִשְׁפָּרָה אַחֵר שְׁנֵטֵל וְהָיָה בְּמִקְוָמָהּ¹⁰⁷ - אֵינוֹ חֵיב אֲלָא בְּמָה שְׁנֵטֵל, שְׂהִיָּה לֹא הִגְבִּיהַ הַחֲבִית¹⁰⁸; וְאִם הִחְמִיצָהּ¹⁰⁹ - מִשְׁלֵם אֶת דְּמֵי כֻּלָּהּ¹¹⁰ בְּשִׁעַת הַגִּזְלָה¹¹¹. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזָה.

(104) שלא טלטל ולא הגביה, ועל כן לא קנה אותו, וברשות בעליו הוא, ואינו אחראי אלא כשומר. (105) כדין מזיק. (106) ולא הגביה אותה, בבא-מציעא מג: מד. (107) שאילו טלטל אותה למקום אחר, כי אז היה קונה אותה. (108) אלא נשארה במקומה, והוא הטא אותה הצדה. (109) לאחר שנטל רביעית. (110) כי דרך היין להחמיץ בכלי חסר, ולולא נטל את הרביעית לא היתה החבית ממחרת להחמיץ, גמרא שם מד. (111) דמי חבית היין בשעה שנטל את הרביעית.

יד. הַכּוֹפֵר בְּפִקְדוֹן¹¹² בְּבֵית דִּין¹¹³, אִם הָיָה בְּרִשּׁוֹתוֹ בְּשִׁעַת שְׁכַפְרָה¹¹⁴ - נַעֲשֶׂה עָלָיו גִּזְלָן¹¹⁵, וְחֵיב בְּאַנְסוֹ.

(112) אפילו לא נשבע על כפירתו, מימרא של רב ששת, בבא-קמא קה: (113) אבל מחוץ לבית-דין אינה כפירה. (114) אם באו עדים והעידו שהפקדון היה ברשותו בשעה שכפר, אבל אם היה הפקדון במקום אחר בשעה שכפר, אין זה כופר אלא משתמט עד שילך ויביאו, גמרא שם. (115) משעת הכפירה, אף-על-פי שלא משך אותו ולא הגביהו לשם גזילה. בתחילת הפרק דן רבינו בגזלן ממש; מן הלכה יא על הלכה יד - בשולח יד בפקדון, שדינו כגזלן, בתנאי שמטלטל אותו או הגביהו כדי לשלוח בו יד. בהלכה זו דובר על הכופר בפקדון, שגם דינו כדין גזלן, אף-על-פי שלא נגע בפקדון שנשאר במקומו.

טו. הַשּׂוֹאֵל שְׁלֹא מִדַּעַת הַבְּעָלִים¹¹⁶ - הָרִי זֶה גִּזְלָן¹¹⁷. הָיָה¹¹⁸ כָּלִי בִּיד בְּנוֹ¹¹⁹ שֶׁל בַּעַל הַבֵּית או בִּיד עֶבֶד¹²⁰, וְלִקְחוֹ אֶחָד¹²¹ מֵהֶן וְנִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ¹²² - הָרִי זֶה שּׂוֹאֵל שְׁלֹא מִדַּעַת; וְנַעֲשֶׂה בְּרִשּׁוֹתוֹ, וְנִתְחַיֵּב בְּאַנְסוֹ¹²³, עַד שִׁיחְזִירוּנוּ לְבְּעָלָם¹²⁴. לְפִיכָּךְ, אִם

עדים מעידים עליו שגזל מן הנגזל, אפילו כשאנשים יודעים בדיוק מה גזל, גמרא שם מו.
ב. פיצד? הרי שנכנס לתוך בית חברו למשקנו
בפני עדים, ולא היה כלום תחת כנפיו, ויצא וכלים
מטלין לו תחת כנפיו, ולא ידעו העדים מה הן,
ובעל הבית אומר: ¹⁰ **פך וכך גזלתי - בין שאמר**
הגזלן: מעולם לא נכנסתי ולא נטלתי כלום, ¹¹ **בין**
שאמר: נכנסתי למשכן כמו שראו העדים, ¹² **אבל**
לא נטלתי, ¹³ **ולא היה תחת כנפי אלא כלים שלי,**
בין שאמר: נטלתי כלי זה, ¹⁵ **ובעל הבית טוען**
שנטל זה וכלי אחר - הרי בעל הבית נשבע
בנקיטת חפץ, ¹⁷ **ונוטל כל מה שיטען.**

(7) ודינו כדין גזלן, ראה למעלה פרק שלישי, הלכה טז.
 (8) כנפי בגדו. (9) מכיוון שהכלים היו טמונים תחת כנפי בגדו. (10) לאחר זמן, כשכבר אי אפשר לדעת מה הם הכלים שהוציא הגזלן. (11) והעדים מעידים אותו שנכנס ונטל כלים, במקרה זה וודאי שאין הגזלן נאמן בשבועה להכחיש את דברי העדים, וקנסו אותו שהנגזל יישבע ויטול. לו ידעו העדים בדיוק מה הם הכלים שהוציא הגזלן, היה הנגזל מקבלם אף בלא שבועה. (12) ואין בנקודה זו כל הכחשה מצידו. (13) משל חברי, כי חזרתי בי. (14) שהיו שאולים בידי התובע. במקרה זה אין העדים מכחישים אותו כלום, או שהוא טוען: כשנכנסתי היו כלים אלו תחת כנפי בגדי ובמקרה זה העדים מכחישים אותו בפרט אחד, שהם מעידים שנכנס "ולא היה כלום תחת כנפיו". (15) במקרה זה אין כל הכחשה על ידי העדים, כי ייתכן באמת שרק כלי אחד נטל. (16) כי דין הנכנס לבית חברו ומשכנו כדין גזלן, ועל כן קנסו אותו. (17) כגון, ספר תורה, כמו בשבועת התורה.

ג. פמה דברים אמורים? ¹⁸ **פשטן דברים שהוא**
אמור בהן, ¹⁹ **או שהוא אמור שמפקדין אצל,** ²⁰ **אמן**
דברים שטען, וטען דברים שאפשר שינטלו תחת
הכנפים ²¹ **כמו שהעידו העדים.** ²²

(18) שנשבע הנגזל ונוטל כל מה שיטען. (19) שמעריכים אותו, שהיו לו כלים כאלו שהוא טוען, שבועות מו:
 (20) כי איש נאמן הוא והוא טוען שכלים אלה הופקדו אצלו, שם. (21) כגון, דברים לא גדולים. (22) שכלים מוטלין לו תחת כנפיו, ראה הלכה ב. אם יטען בדברים, שאי אפשר שיינטלו תחת הכנפיים, אינו נאמן, מכיוון שהעדים לא העידו על הוצאת כלים כאלה.

ד. ראווה עדים שנכנס למשכן את חברו ולא ראווה
בעת שיצא, ²³ **או שיצא ואין נראה תחת כנפיו**
כלום, ובעל הבית טוען ואומר: **פך וכך נטל, אפלו**
אומר: מעולם לא נכנסתי, שהרי מכחיש את העדים
- הרי זה פטור. ²⁴ **שאם אמר: נכנסתי ולא נטלתי,**
- נשבע שבועת הסתם ²⁶ **שלא נטל כלום, והולך;**
שאפשר שיכנס לגזל ולא גזל. ²⁷

(23) ראווה עדים שנכנס למשכן את חברו ולא ראווה בעת שיצא, או שיצא ואין נראה תחת כנפיו כלום, ובעל הבית טוען ואומר: פך וכך נטל, אפלו אומר: מעולם לא נכנסתי, שהרי מכחיש את העדים - הרי זה פטור. ²⁴ שאם אמר: נכנסתי ולא נטלתי, - נשבע שבועת הסתם ²⁶ שלא נטל כלום, והולך; שאפשר שיכנס לגזל ולא גזל. ²⁷

ה. היה עד אחד מעידו ²⁸ **שנכנס ונטל כלים תחת**
כנפיו, ²⁹ **ואינו יודע מה הן, והוא אומר: לא גזלתי**
כלום, ³⁰ **או שאמר: בחובי נטלתי,** ³¹ **הואיל ואין**
העד יודע ³² **מה היה תחת כנפיו, הרי זה נשבע**
בנקיטת חפץ ³³ **שלא גזל; שאינו מחזק בגזלנות**
אלא בשגני עדים. ³⁴

(28) עד כה דובר על הנכנס למשכן בפני שני עדים, וכעת על הנכנס למשכן בפני עד אחד. (29) דוגמא זו מובאת בהלכה ב בשני עדים. (30) כי הכלים שתחת כנפי שלי הם. טענה זו מקבילה לטענתו בהלכה ב. (31) אף על פי שהודה שמשכנו, לא הוחזק גזלן, כי לא היו שני עדים. (32) כשהוא מכחיש את העד ואומר לא נטלתי כלום הוא נשבע שבועת התורה ונפטור אפילו כשהעד מעיד שיודע מה לקח. ומה שכתב רבינו "הואיל ואין העד יודע" התכוון למקרה שהוא מודה שלקח כלים של בעל הבית וטוען "שלי נטלתי", שחייב לשלם, כמו שיתבאר לקמן בהלכה יג (מגיד משנה). (33) עד אחד מחייב שבועה מן התורה. "כל מקום ששניים מחייבין אותו ממון, עד אחד מחייבו שבועה", שבועות מ. (34) בהתאם לכלל שקבע רבינו בהלכה א. על כן הדין כאן כמו בשבועה בכל התורה כולה "נשבע ולא משלם".

ו. פשם שבעל הבית נשבע ונוטל מן הגזלן, ³⁵ **פך**
שומר של בעל הבית, ³⁶ **אפלו אשתו של שומר**
נשבעת ³⁷ **שהו נטל פך וכך, ומשלם הגזלן.**

(35) בראווה שניים שנכנס לתוך ביתו למשכנו, למעלה הלכה ב. (36) מכיוון שהופקד לשמור על הבית, דינו כשליחו של בעל הבית, ושלוחו של אדם כמותו, ודינו כבעל הבית. מימרא של רבא שבועות מו: (37) כי היא עוזרת לבעלה לשמור בהסכמת בעל הבית, שם. וראה דברי רבא בבא מציעא לו. שאמר "כל המפקיד על דעת אשתו ... הוא מפקיד", כלומר המפקיד מסכים שאשת השומר תשתתף בשמירה.

ז. היה שם ³⁸ **לקיטור** ³⁹ **או שקיטור** ⁴⁰ **של בעל הבית -**

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(55) בניגוד להלכה הקודמת, שהם תובעים אותו, משנה בבא מציעא לז. (56) והאבות מתו, ואי אפשר לברר, כי הבנים אינם יודעים מאומה. (57) שלא ייענש בידי שמים על שלא השיב את הגזילה לנגזל, גמרא שם. (58) כי זוהי הדרך היחידה, שיידע בוודאות שהנגזל קיבל בחזרה את הגזילה. (59) לפי הדין. (60) ואין טעם להניח את הגזילה עד שאחד מהם יודע. על כן "הם חולקין אותה ביניהם". (61) אף על פי שגזל. (62) בניגוד להלכה הקודמת, כשהם תובעים אותו, שקנסו אותו לשלם מספק.

יא. הטוען את חברו ואמר לו: גזלתני מאה, אם אמר: לא גזלתני⁶³ - נשבע שבועת הסתם⁶⁴, פדין כל נתבע⁶⁵; ואם הודה שגזלו חמשים - משלם⁶⁶, ונשבע שבועת התורה⁶⁷ על השאָר, פדין כל מודה במקצת⁶⁸, שהרי לא החזק גזלן בעדים⁶⁹. וכן הטוען את חברו⁷⁰ שנקנס לביתו וגזלו פלים, והוא אומר: דרך משכון לקחתי בחובי שיש לי אצלך⁷¹, ובעל הבית אומר: אין לך בדי פלום⁷² - אף על פי שהודה שמשכנו שלא ברשות⁷³, הואיל ואין שם עדים שמעידים שגזלו⁷⁴, הרי זה נשבע⁷⁵ וגובה חובו מן המשכון; שהפה שאסר⁷⁶ הוא הפה שהתיר⁷⁷. והואיל והוא נשבע ונוטל, הרי זה נשבע בנקיטת חפץ⁷⁸, כמו שיתבאר בהלכות טוען⁷⁹.

(63) כלומר, הוא כופר בכל. (64) שתיקנו חכמי התלמוד לכופר בכל, שבועות מ: בדבר ההבדל בין שבועה מן התורה ולבין שבועת הסתם, ראה למעלה הלכה ד. (65) כופר בכל. כי "חזקה אין אדם תובע, אלא אם כן יש לו עליו", גמרא שם. (66) מה שהורה. (67) בנקיטת חפץ, כגון ספר תורה. (68) שאינו נאשם בגזילה, שנשבע שבועה מן התורה, שבועות מב: (69) והקנס שקנסו את הגזלן, שהנגזל נשבע ונוטל, הוא בהחזק על ידי שני עדים, ראה למעלה הלכה א. (70) ואין עדים. (71) ולא גזלת, אף אם נכנסתי בלי רשות. (72) אינני חייב לך כלום והכלים גזולים בידך. (73) ודינו כגזלן שקנסו אותו, שהנגזל יישבע ויטול, למעלה הלכה א. (74) על כן לא הוחזק גזלן, ואין קונסים אותו, ראה משנה שבועות מד: ולמעלה הלכה א. (75) שלקח את הכלים כמשכון. (76) והודה שנכנס לביתו שלא ברשות, ונטל משם כלים. (77) ואמר שנטל את הכלים בחובו, שיכול היה להכחיש בכלל שנכנס לביתו, כי אין לבעל הבית עדים. (78) כדין כל הנשבעין ונטליין. (79) פרק א. בשני המקרים בהלכה זו נאשם הנתבע בגזילה. במקרה ראשון הוא מודה חלקית בגזילה, ובמקרה שני הוא מודה שמשכנו שלא ברשות, שדינו כגזילה. בשניהם אין עדים. בשניהם הוא נשבע בנקיטת חפץ: במקרה ראשון שבועת התורה ככל מודה במקצת, במקרה שני כמי שבידו משכון, שגובה חובו עד כדי דמיו בשבועה בנקיטת חפץ כמוסכם מן הגאונים. ראה מגיד משנה כאן.

יב. ראוהו עדים שנקנס לתוף בית חברו שלא בפני בעל הבית ונטל משם פלים, אף על פי שהוציאן

אין נשבעין ונטליין⁴¹; ואין הנגזל יכול לשבע, שהרי לא היה בביתו בפשה שנגזל; ואין העדים יודעים מה נטל תחת כנפיו כדי לחיב הגזלן להחזיר⁴²; ואין משביעין את הגזלן⁴³, מפני שהוא חשוד על השבועה⁴⁴.

(38) בביתו. (39) פועל האוסף תבואה מן השדה. (40) פועל בשכר לזמן קבוע. ללקיט ושכיר לא מסר בעל-הבית שמירת הבית. (41) בעיית רב פפא שלא נפתרה, שם. על כן נוהגים לפי הכלל "המוציא מחבירו עליו הראייה". ואפילו אם תפס הנגזל מוציאים מידו, כי "נשבע ונטל" תקנה היא, "ובמה שלא התקינו בפירוש, אפילו תפס מוציאין מידו" (מגיד משנה), והרי התקנה הייתה, שנגזל נשבע ונוטל. (42) אף בלי שבועת הנגזל. (43) כגון שאמר נטלתי כלי זה, ולקיטו או שכירו של בעל הבית טוען, שנטל כלי זה וכלי אחר, השווה סוף הלכה ב. (44) שיישבע שבועת שקר, כי הוחזק שגזל על ידי שני עדים.

ח. וכיצד עושים פדין זה? מתרים בעל הבית⁴⁵ חרם סתם⁴⁶ על מי שנטל מביתו פלום⁴⁷ ואינו מודה בבית דין. ואפילו הודה הגזלן שגזל קצת - מחזיר המקצת שהודה בה בלבד, שהרי אין בעל הבית טוענו טענת ודאי⁴⁸.

(45) מכריז חרם. (46) באופן כללי בלי לפרט את שם הגזלן. (47) משהו. (48) לו היה בעל-הבית טוען טענת וודאי, היה נשבע ונוטל הכול. החרם שבהלכה זו תקנת הגאונים הוא (מגיד משנה).

ט. הגזל אחר מחמשה⁴⁹ ואין ידוע מי הוא הנגזל⁵⁰, וכל אחד ואחד מהן תובעו ואומר: לי גזלת, אף על פי שאין שם עדים שגזלו⁵¹ - הרי כל אחד מהן נשבע שזה גזלו, ומשלם גזלה לכל אחד ואחד⁵². אף דבר זה קנס הוא שנקנסוהו חכמים, מפני שעבר עברה וגזל; אבל דין תורה⁵³ אינו חייב לשלם מספק⁵⁴.

(49) כגון שעמדה קבוצה של חמישה אנשים, וחטף מאחד מהם ארנק כסף, משנה יבמות קיח: (50) שאין לאף אחד מהם עדים. (51) ולפי הדין "המוציא מחבירו עליו הראייה", ובאין עדים פטור הנתבע מלשלם. (52) כדעת רבי עקיבא שם. (53) "על פי שני עדים ... יקום דבר" (דברים יט, טו). (54) כי אין עדים, ולא ידוע מיהו הנגזל. **י. אומר לשנים⁵⁵: גזלתי אחד מקם או אביו של אחד מקם⁵⁶ ואיני יודע איזהו, אם בא לצאת ירי שמים⁵⁷ - חייב לשלם גזלה לכל אחד ואחד⁵⁸; אבל פדין⁵⁹ אינו נותן אלא גזלה אחת, והן חולקין אותה ביניהן. שהרי אין אחד מהן יודע שנגזלו⁶⁰, אלא זה בא והודיעם, ולא קנסו חכמים בדבר זה⁶¹, מפני שאין לו תובע⁶².**

חֲבֵרוֹ בִּפְנֵי עַד אֶחָד, וְכֹא הַחוּטָף⁹⁷ וְאָמַר: חֲטַפְתִּי⁹⁸ וְשָׁלִי חֲטַפְתִּי, וְחִיבוּהוּ חֲכָמִים⁹⁹ לְהַחְזִיר, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְחִיב שְׁבוּעָה¹⁰⁰ בְּעַד זֶה, וְאִינוּ יָכוֹל לְשַׁבַּע, שֶׁהָרִי הוֹדָה כְּמוֹ שֶׁאָמַר הָעֵד. וְאִלּוּ לֹא הָיָה שֵׁם עַד כָּלֵל, הָיָה נִשְׁבָּע שְׁבוּעַת הַסֵּת¹⁰¹ שֶׁשָּׁלוּ חֲטָף¹⁰²; וְאִלּוּ הִכְחִישׁ הָעֵד¹⁰³ וְאָמַר: מַעוֹלָם לֹא חֲטַפְתִּי, הָיָה נִשְׁבָּע שְׁבוּעַת הַתּוֹרָה שֶׁלֹּא חֲטָף. וְכֵדִין זֶה דִּנְיָן בְּכָל פִּיּוּצָא בְּזֶה¹⁰⁴ בְּכָל מְקוֹם¹⁰⁵.

(95) בבא בתרא לג: שבועות מז. (96) מוארך בצורת לשון. (97) בפני בית הדין. (98) ומאשר את דברי העד. (99) רבי אבא, שם. (100) להכחיש את דברי העד. (101) בכופר הכול, ונאמן במיגו שהרי יכול לטעון: לא חטפתי. ראה למעלה הלכה ד. (102) מכיוון שלא הוחזק גזלן על פי עדים. (103) הכחיש את דברי העד. (104) כגון בהלכה הקודמת, שהנכנס לבית חברו שלא בפני בעל הבית דינו כחוטף. (105) בארץ ישראל ובחוצה לארץ.

טו. חֲטָף¹⁰⁶ מִמֶּנּוּ זְהוּבִים [בְּעַד אֶחָד], וְהוּא אוֹמֵר: שָׁלִי חֲטַפְתִּי וְעֹשְׂרִים הָיוּ, אָף עַל פִּי שֶׁאֵין הָעֵד יוֹדֵעַ בְּמָה חֲטָף - הָרִי זֶה מְשַׁלֵּם הָעֹשְׂרִים. שֶׁהָרִי יָדַע בְּדֹאֵי שֶׁזְּהוּבִים חֲטָף, וְאִלּוּ הָיוּ שְׁנֵים¹⁰⁷ הָיָה חֵיב לְשַׁלֵּם¹⁰⁸, וְנִמְצָא בְּעַד אֶחָד מְחִיב שְׁבוּעָה¹⁰⁹ וְאִינוּ יָכוֹל לְשַׁבַּע¹¹⁰, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרַנּוּ¹¹¹.

(106) סברת עצמו. (107) עדים שחטף. (108) עשרים. ואף על פי שהעד אינו יודע כמה חטף. (109) שלא חטף. (110) כי הודה לדברי העד שחטף. (111) למעלה הלכה יג.

טז. אָמַר הַחוּטָף: עֹשְׂרִים חֲטַפְתִּי וְשָׁלִי הֵן, וְהַגְזֵל אוֹמֵר: מֵאָה חֲטָף - הוֹאִיל וְאֵין הָעֵד יוֹדֵעַ¹¹² מִנֵּינָן, הָרִי מְשַׁלֵּם הָעֹשְׂרִים שֶׁהוֹדָה בָּהֶן שֶׁחֲטָפוֹ, וְנִשְׁבָּע שְׁבוּעַת הַתּוֹרָה עַל הַשָּׂאָר, שֶׁהָרִי נִתְחַיֵּב בְּמִקְצַת¹¹³. וְדַעְתִּי נוֹטָה בְּזֶה שֶׁיִּשְׁבָּע הַסֵּת¹¹⁴, שֶׁהָרִי לֹא הוֹדָה כָּלוּם¹¹⁵, אֲלֵא אָמַר 'שָׁלִי חֲטַפְתִּי'.

(112) לו ידע שהיו עשרים, היה החוטף פטור מלהישבע על השאר. (113) ומודה במקצת חייב שבועה מן התורה, ראה למעלה הלכה יא. (114) כדין כופר בכל. (115) והחייב לשלם בא בגלל העד.

יז. נִכְנָס לְבֵיתוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ שֶׁלֹּא בִּפְנֵי וְנָטַל מִשָּׁם כָּלִים בִּפְנֵי עַד אֶחָד, וְאֵין הָעֵד יוֹדֵעַ בְּמָה נָטַל, (הָרִי) בַּעַל הַבַּיִת אוֹמֵר: עֹשְׂרִים כָּלִים הָיוּ בְּבֵיתִי¹¹⁶, וְהַגְזֵל אוֹמֵר: לֹא נִטַּלְתִּי אֲלֵא עֲשָׂרָה וְהֵם שָׁלִי - חֵיב לְהַחְזִיר הָעֲשָׂרָה, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְחִיב שְׁבוּעָה¹¹⁷ וְאִינוּ יָכוֹל לְשַׁבַּע. וְאִינוּ נִשְׁבָּע עַל הַשָּׂאָר¹¹⁸ אֲפִלּוּ שְׁבוּעַת הַסֵּת, מִפְּנֵי שֶׁאִינוּ יָכוֹל לְטַעַן עַל הַגְזֵלָן טַעֲנַת וְדֹאֵי¹¹⁹.

(116) אבל אינו טוען טענת וודאי, שהנכנס לקחם (בניגוד

מְגִלִין⁸⁰ וְאָף עַל פִּי שֶׁבַעַל הַבַּיִת הָזֶה עָשׂוּי לְמַכּוֹר אֶת כָּלִיו⁸¹, אִם טַעַן וְאָמַר: דֶּרֶךְ גִּזְלָן לְקַחַן, וְהִלָּה אוֹמֵר: בְּרִשְׁוֹתָךְ בָּאתִי, וְאַתָּה מְכַרְתָּם לִי אוֹ נִתְּמָם לִי⁸², אוֹ בְּחֹב שִׁישׁ לִי אֲצַלְךָ תַּפְשָׁתִים - אִינוּ נִאָּמָן; שֶׁכָּל הַנִּכְנָס לְבֵית חֲבֵרוֹ שֶׁלֹּא בִּפְנֵיו⁸³ וְנָטַל כָּלִים מִשָּׁם וְהוֹצִיָּאן בִּפְנֵי עֲדִים - הָרִי זֶה בְּחֻזְקַת גִּזְלָן⁸⁴. לְפִיכָךְ מְחִזִּיר הַכָּלִים לְבַעַל הַבַּיִת. וְאֵין כָּאֵן שְׁבוּעָה⁸⁵, שֶׁהָרִי הָעֲדִים רָאוּ מֶה גִּזְלָן. וְאַחֲרֵי שֶׁיִּחְזִיר⁸⁶ חוֹזֵר וְתוֹבֵעַ אֶת בַּעַל הַבַּיִת בְּכָל מֶה שִׁיטָּעַן, וְהֵדִין בִּינֵיהֶן⁸⁷.

(80) שלא כדרך הגנבים. (81) והנכנס טוען לקוחים הם בידי. (82) במתנה. (83) לו לקח בפניו, נאמן היה לטעון לקוחים הם בידי, אם בעל הבית עשוי למכור כליו, ראה שבועות מו. ורי"ף שם. (84) שכל מה שיש בביתו של אדם, הרי זה ברשותו ובחזקתו, ואין אדם רשאי להוציא ממנו דבר בלי ראיות, ראה רי"ף שבועות כח. כח: דפוס וילנא. (85) אין כאן חיוב שבועה על בעל-הבית הנוטל. (86) וחזר המצב לקדמותו. (87) יתקיים ביניהם דין על בעלות הכלים.

יג. וְכֵן⁸⁸ אִם הָיָה שֵׁם עַד אֶחָד⁸⁹ בְּלִבָּד, וְבַעַל הַבַּיִת טוֹעֵן שֶׁגִּזְלוֹ הוּא כָּלִי זֶה בִּידוֹ⁹⁰, וְהִלָּה אוֹמֵר: לְקוֹחַ הוּא בִּידִי, אוֹ בְּחֹב גְּבִיתִי, אוֹ שָׁלִי הָיָה וּפְקָדוֹן הוּא אֲצִלְךָ - הָרִי זֶה חֵיב לְהַחְזִיר הַכָּלִי לְבַעְלֵיו בְּלֹא שְׁבוּעָה. שֶׁאִלּוּ הָיָה שֵׁם שְׁנֵי עֲדִים, הָיָה חֵיב לְשַׁלֵּם; וְעַכְשָׁו, שֶׁאֵין שֵׁם אֲלֵא עַד אֶחָד, חֵיב שְׁבוּעָה⁹¹; וְאִינוּ יָכוֹל לְשַׁבַּע, שֶׁהָרִי אִינוּ מְכַחֵשׁ אֶת הָעֵד⁹²; וְכָל הַמְּחִיב שְׁבוּעָה וְאִינוּ יָכוֹל לְשַׁבַּע - מְשַׁלֵּם. לְפִיכָךְ, אִם כָּפַר וְאָמַר: לֹא נִכְנַסְתִּי לְבֵיתוֹ וְלֹא נָטַלְתִּי כָלוּם⁹³ - הוֹאִיל וְאֵין שֵׁם אֲלֵא עַד אֶחָד וְהוּא מְכַחֵשׁוֹ, הָרִי זֶה נִשְׁבָּע שְׁבוּעַת הַתּוֹרָה⁹⁴ שֶׁלֹּא לְקַח מִבֵּיתוֹ כָּלוּם, וְנִפְטָר.

(88) רי"ף שם. (89) שראהו נכנס לתוך בית חברו שלא בפני בעל-הבית ונטל משם כלי. (90) בעל הבית, שראה את הכלי בידו, טוען טענת ברי (וודאי), שכלי זה, שעליו מעיד העד, והנמצא כעת בידו של הנתבע, גזל הוא. הוא יכול לטעון טענת וודאי, אף על פי שלא היה בבית בשעה שהוציאו את הכלי (ראה ראב"ד). (91) להכחיש את דברי העד, כי בעל הבית טוען טענת ברי "שגזול הוא כלי זה בידו". [וראה מגיד משנה לקמן הלכה יז, שכתב לדעת רבינו, שעד אחד מחייב שבועה אף בטענת שמא של בעל הבית]. (92) הוא מודה שנטל כלי מבית חברו, אלא שהוא טוען, שכלי זה שייך לו. (93) או אמר נכנסתי, אבל לא נטלתי כלום. (94) כשם ששני עדים מחייבים ממון מן התורה, כך עד אחד מחייב שבועה מן התורה, שבועות מ. וראה למעלה הלכה ה.

יד. מַעֲשֶׂה בְּאֶחָד⁹⁵ שֶׁחֲטָף לְשׁוֹן שֶׁל כֶּסֶף⁹⁶ מִיַּד

מתוך מהדורות וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

על הנאה מוחשית, כגון רכיבה וחרישה, וכאן מוסיף רבינו כל הנאה שהיא. (13) הגזולן או אדם אחר. (14) שאם החצר עשויה לשכר, אף-על-פי שאין דרך הדר לשכור, צריך להעלות לו שכר, ראה למעלה פרק ג, הלכה ט, ובבא-קמא כא. (15) דוגמא בגמרא שם קיג: (16) הגמרא מתירה לעבור רק אם זה נעשה לפי פקודת המלך, כי דינא דמלכותא דינא. לולא זה אסור לעבור עליו, אפילו לאחר יאוש, כי יאוש בלבד אינו קונה, ועל-ידי השינוי מדקלים לגשר אינו קונה, כי זהו שינוי החזר בברייתו, ראה למעלה פרק ב, הלכה י. (17) אם לא היו יאוש ושינוי רשות, וגם לא שינוי מעשה, והגזולן לא קנה, אסור ליהנות מן הדבר הגזול.

ד. מי ששעבר¹⁸ ואכל הגזילה אחר יאוש - פטור מלשלם¹⁹. ואם אכל קדם יאוש, ורצו הפעלים לגבות מן האוכל - גובין, שעדיין ברשותן היא²⁰; ואם רצו, גובין מן הגזול²¹.

(18) על הדין "אסור ליהנות בדבר הגזול, ואפילו לאחר יאוש", למעלה הלכה ב. (19) משנה בבא-קמא קיא: ולפי פירוש רב חסדא שם. הטעם שפטור מלשלם לנגזל, מביאה הגמרא שם קיב. "והשיב את הגזילה אשר גזל, מה תלמוד-לומר אשר גזל? יחזיר כעין שגזל. מכאן אמרו, הגזול ומאכיל את בניו פטורין מלשלם". פירוש הדברים: "יחזיר כעין שגזל" - אם הגזילה היא בעין יחזירה, אבל אין גזילה קיימת - פטור. ואין להעמיד דין זה בגזול עצמו, כי אין זה מתקבל על הדעת לפטור את הגזולן כשאכל את הגזילה, ופירשו חכמים שזה נאמר רק בבנים או באחרים שאכלו את הגזילה, שפטורים מלשלם לנגזל, אבל הגזולן עצמו נתחייב בתשלומין בשעה שגזל, ראה רש"י שם קיא: דיבור-המתחיל כעין שגזל, ו'תוספות' דיבור-המתחיל גזל. (20) בשעה שאכל, נמצאה הגזילה עדיין ברשות הבעלים, וכאילו גזל האוכל ישר מן הנגזל. טעם זה מביאה הגמרא שם. (21) שם, מימרא של רב חסדא: "רצה מזה גובה, רצה מזה גובה".

ה. הגזול ומת, בין שהאכיל את הגזילה לבנים אחר יאוש²² בין שלא האכילם אלא מכרה או אבדה²³: אם הניח קרקע - חייבין לשלם²⁴, אבל מן המטלטלין²⁵ - אינן חייבין לשלם; שדמי הגזילה²⁶ חוב הן על הגזולן, ואין המטלטלין משמעידין לבעל חוב²⁷.

(22) אף-על-פי שפטורים מלשלם. (23) ולא היתה להם שום הנאה מן הגזילה. (24) מן הקרקע שהניח להם אביהם, כי בעודו בחיים נשתעבדה הקרקע שלו לנגזל לתשלום דמי הגזילה, שהאכילה לבנים או שמכרה, גמרא שם לפי דעת רבא. (25) שהניח להם אביהם. (26) במקרה שהגזילה אינה קיימת. (27) כי המלוה, בשעת ההלוואה, סמך על נכסי דלא נידי בלבד ולא על מטלטלין, שהלוה יכול להעלימם, ומשום כך אין המלוה יכול לגבות חובו ממטלטלין, שעברו לרשות הקונה או היורש, ומכיון שדין

לטענת וודאי שבהלכה הקודמת, ובניגוד להלכה יג, שטוען שם טענת וודאי "שגזול הוא כלי זה בידו". (117) להכחיש את דברי העד, אפילו אם בעל הבית טוען טענת שמא. (118) שלא כמו בהלכה הקודמת שחייב שבועה. (119) כי נכנס לביתו שלא בפניו, ואין הנתבע נשבע מחמת טענת התובע, אלא אם כן טענת וודאי היא.

פרק המישי

(1) נתבאר בו, שאסור ליהנות מן הגזילה, ודין הנהנה מן הגזילה, בין שהוא יורש מהגזולן בין שהוא לוקח מהגזולן, בין שהנגזל מפקיר גזילתו או נותנה לאחר. ונכלל בזה דין מלך או שלטון המשים מס או חוק בארצו וכל כיצא בזה.

א. אסור לקנות דבר הגזול² מן הגזולן³. ואסור לסעוד על שניו⁴ כדי שיקנהו⁵. שפל העושה דברים אלו⁶ וכיצא בהן - מחזק ידי עוברי עברה⁷, ועובר על ו'לפני עור לא תתן מכשל'⁸.

(2) בבא-קמא קיח: קיט. (3) אבל אם הדבר הגזול עבר בינתיים לידי קונה, מותר לקנות ממנו, אחרי שנתיאשו הבעלים, כי הקונה הראשון קנה אותו ביאוש ושינוי רשות, ראה למעלה פרק ב, הלכה ג. (4) אסור לעזור לגזולן לשנות את הגזילה. (5) כדי שהגזולן יקנה אותו בשינוי מעשה, ויוכל אחר-כך למכרו. (6) שקונה בעצמו מן הגזולן, או שעוזר לו, על-ידי שינוי הגזילה, למכור לאחרים. (7) על-ידי הכסף שהם מקבלים תמורת הגזילה. (8) כל עזרה הניתנת לעבריין המקילה עליו עשיית העבירה, נכללת בלאו זה. משל הדיוט אומר: "לאו עכברא גנב, אלא חורא גנב" (=לא העכבר גונב אלא החור), כלומר אילו לא היה לעכבר מקום להטמין, לא היה גורר את המזון. והתלמוד משתמש בפתגם עממי זה לעניני סיוע לעבריין, לולא הסיוע ליהנות מן העבירה - אפשר שהיה פורש.

ב. אסור ליהנות בדבר הגזול, ואפילו לאחר יאוש⁹. והוא, שעידע בודאי¹⁰ שדבר זה הוא הגזילה עצמה. כיצד? ידע בודאי שבהמה זו גזולה - אסור לרפב עליה או לחרש בה.

(9) כי יאוש בלבד אינו קונה, והדבר הגזול עדיין ברשות בעלים הוא עומד. ראה למעלה פרק ב הלכה א, וראה סוכה לא. (10) כי אם אינו יודע בוודאי שדבר זה גזול, מותר ליהנות, אף אם בעל הדבר גזולן הוא, השווה להלן הלכה ח.

ג. גזל בית או שדה¹¹ - אסור לעבר בתוכה¹² או לכנס בה בחמה מפני החמה ובגשמים מפני הגשמים. ואם דר בתוכה¹³ - חייב להעלות שוקר לפעלים, כדין הדר בחצר חבירו שלא מדעתו¹⁴. גזל דקלים ופשה מהן גשר¹⁵ - אסור לעבר עליהם¹⁶. וכן כל פיוצא בזה¹⁷.

(11) קרקע אינה נגזלת ובחזקת בעליה היא עומדת, בבא-קמא קיז: (12) כדי לקצר את הדרך. בהלכה הקודמת דובר

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שלישי ב' שבט - ספר נזיקין - הלכות גזילה ואבידה קלה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שבהלכות גניבה פרק ו הלכה א, שפסק שם רבינו, שאם הרוב גנוב אסור לקנות, כי יש הבדל בין רוב הדבר עצמו שהוא קונה ובין רוב ממנו של הגזלן (מגיד-משנה).

ט. בְּגֵי אָדָם שֶׁחֻזְקָתָן גְּזֻלָּיִין⁴⁸ וְחֻזְקָת פֶּל מְמוֹנָן מִן הַגְּזוּל⁴⁹, מִפְּנֵי שֶׁמֶלֶאכְתָּן מְלֹאכֶת גְּזֻלָּיִין⁵⁰, כְּגוֹן הַמּוֹכְסִין⁵¹ וְהַלֶּסְטִים⁵² - אֲסוּר לְהִנּוּת מֵהֶן; שֶׁחֻזְקָת מְלֹאכֶה זוֹ שֶׁהוּא גְזוּל⁵³. וְאִין מְצָרְפִים דִּינָרִים מִן הַתְּבֵבָה שֶׁלָּהֶן⁵⁴, שֶׁהֶפֶל בְּחֻזְקָת גְּזֻלָּה⁵⁵.

(48) שידועים כגזלנים. (49) בניגוד לדין שבהלכה הקודמת, שרוב ממנו גזול. (50) וכל ממנום בא ממלאכה זו. (51) הנוטלים מסחורות, בבא-קמא קיג. וראה לקמן הלכה יא. (52) שודד. (53) כי המכס שהמוכס נוטל, אינו לפי החוק, ראה לקמן הלכה יא. ומכיון שמלאכה אחרת אין לו, יוצא שכל ממנו גזילה הוא, ועל כן אסור ליהנות ממנו. (54) למוכסים יש תיבה מיוחדת, ששמים בה את המכס שנוטלים, אם יש בתיבה מעות קטנות המצטרפות לסך דינר, אין פורטים דינר שלם על אותן המעות. משנה בבא-קמא קיג. (55) כל המעות שבתביבה המיוחדת למכס - גזילה ממש הן, ועל כן אל יפרוט על מעות אלה, אף-על-פי שאינו נהנה הנאה ממשיית, כי הרי הוא נותן תמורתו דינר, אין ראוי לעשות זאת, כי קצת הנאה יש בזה (ראה פירוש המשניות לרבינו). אבל לפרוט על מעות שיש למוכס בביתו מותר (משנה שם), שהכסף שבביתו אינו בחזקת גזילה. [קשה להתאים דין זה לדברי רבינו בהלכה ח וט. מהלכות אלו יש ללמוד, שכל ממנום של מוכסים - בחזקת גזילה הם].

י. נָטְלוּ מוֹכְסִים כְּסוּתוֹ⁵⁶ וְהִחְזִירוּ לוֹ אַחֲרָתָּהּ⁵⁷, (נָטְלוּ תַּמּוּרוֹ וְהִחְזִירוּ לוֹ תַּמּוּר אַחֵר) - הֲרִי אֵלָיו שָׁלוֹ; מִפְּנֵי שֶׁזֶה בְּמִכְרָהּ הִיא⁵⁸, וְחֻזְקָתָהּ שֶׁנִּתְּנָא שׁוֹ הַבְּעָלִים מִמֶּנָּה⁵⁹, וְאִינוּ יוֹדְעֵ בּוֹדָאֵי שֶׁזֶה גְזֻלָּה⁶⁰. וְאִם הָיָה וְתִיקוּ⁶¹ וּמִחְמִיר עַל עֲצָמוֹ⁶² - מִחְזִירָן לַבְּעָלִים הָרְאוּשִׁים⁶³.

(56) משנה בבא-קמא קיד. (57) מתוך רחמנות עליו. (58) שהרי נתנה לו תמורת כסותו. (59) טעם זה מובא במשנה שם. דינו של בעל הכסות שהחזירו לו כסות אחרת - כדין הלוקח מטלטלין מן הגזלן, שאם נתיימשו הבעלים "קנה לוקח עצמה של גזילה ואינו מחזירה", למעלה הלכה ו. (60) ועל כן אין לומר, שהגיעה לידו באיסור, וקנה אותה ביאוש ושינוי רשות. לו ידע בוודאי שזו גזילה, אסור היה לו לקחתה. (61) חסיד. (62) לאחר שנודע לו שזו גזילה, ואינו רוצה בממון אחרים, אף-על-פי שקנאה לפי דין המשנה. (63) ולא למוכס שקיבלה ממנו, גמרא שם.

יא. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים⁶⁴ שֶׁהַמּוֹכֵס פֶּלֶסְטִים? בְּזִמְן שֶׁהַמּוֹכֵס עוֹבֵד פּוֹכְכִים⁶⁵, או מוֹכֵס הַעוֹמֵד מֵאֲלִיּוֹ⁶⁶, או מוֹכֵס הַעוֹמֵד מִחֶמֶת הַמֶּלֶךְ⁶⁷ וְאִין לוֹ קֶצֶבָה⁶⁸, אֵלֹא לֹקֵחַ מֵה שִׁירָצָה וּמִנִּיחַ מֵה שִׁירָצָה; אֲבָל מוֹכֵס שֶׁפָּסְקוּ הַמֶּלֶךְ⁶⁹, וְאָמַר שִׁינָה שְׁלִישִׁי⁷⁰ או רִבִּיעִי או דָּבָר קְצוּב⁷¹, וְהַעֲמִיד מוֹכֵס יִשְׂרָאֵל⁷² לְגִבּוֹת חֶלֶק זֶה

דמי הגזילה כדין חוב, אין גובים מן המטלטלין שבידי היורשים (ראה ברש"י שם יד: נימוק אחר לדין שאין גובים מן המטלטלין של יתומים).

ו. כִּכָּר תִּקְנוּ הַגְּאֻלָּיִים²⁸ לְגִבּוֹת בְּעַל חוֹב מִן הַמֶּטְלָטְלִין²⁹ וְאֶפְלוּ בְּמִלּוֹה עַל פֶּה³⁰. לְפִיכָּה חִיבִין לְשִׁלֵּם³¹ בֵּין אֶכְלוּ בֵּין לֹא אֶכְלוּ, בֵּין נִתְּנָא שׁוֹ בֵּין לֹא נִתְּנָא שׁוֹ, בֵּין מִן הַקְּרָקָע בֵּין מִן הַמֶּטְלָטְלִין שֶׁהִנִּיחַ.

(28) ראה רי"ף בבא-קמא (הוצאת וילנא ז). והלכות נזקי ממון פרק ח הלכה יב. (29) של היתומים שהניח אביהם, מכיון שהרבה בני אדם אין להם קרקע, ובעל חוב סומך על המטלטלין (מאירי). (30) שאינו גובה לפי הדין אלא מנכסים בני חורין, כלומר מן הנכסים שנמצאים ביד הלוה. (31) אף-על-פי שדמי הגזילה כמלוה על פה הם.

ז. דִּין הַלּוֹקֵחַ מֶטְלָטְלִין³² מִן הַגְּזֻלָּן פְּלוּקָת מִן הַגִּבּוֹת³³: אִם גְּזֻלָּן מִפְּרָסָם הוּא - לֹא עָשׂוּ בּוֹ תִּקְנַת הַשּׁוּק³⁴; וְאִם אִינוּ מִפְּרָסָם³⁵ - עָשׂוּ בּוֹ תִּקְנַת הַשּׁוּק³⁶, וְנוֹתֵן הַגְּזֻלָּן דְּמִים³⁷ שֶׁנֶּתַן³⁸ וְלֹקֵחַ גְּזֻלָּתוֹ³⁹, וְחוֹזֵר וְתוֹבֵעַ הַגְּזֻלָּן⁴⁰ בְּדָמֵי הַגְּזֻלָּה. וְאִם כִּכָּר נִתְּנָא שׁוֹ הַבְּעָלִים⁴¹ - קָנָה לֹקֵחַ⁴² עֲצָמָהּ שֶׁל גְּזֻלָּה⁴³ וְאִינוּ מִחְזִירָהּ⁴⁴.

(32) פרט לקונה קרקע שאינה נגזלת, ותמיד בחזקת בעליה עומדת, ראה למעלה הלכה ג. (33) דין הלוקח מן הגנב, מפורט בהלכות גניבה פרק ה הלכה ב ואילך. (34) כי היה צריך להעלות על דעתו שהחפץ גזול, על כן יחזיר את הגזילה לנגזל בלי דמים, ויתבע את כספו מן הגזלן. (35) ולא ידע שהוא קונה מגזלן. (36) חכמינו תיקנו, שכל הלוקח בשוק, אף-על-פי שנודע אחר-כך שהחפץ היה גנוב, לא יחזירו לבעלים אלא-אם-כן שילמו לו את דמיו, הואיל ובפרהסיא קנה, יש להניח שלא ידע שהחפץ גנוב. (37) אף-על-פי שמן הדין חוזרת הגזילה אליו בלי דמים. (38) הלוקח לגזלן. (39) אבל אם לא ישלם - לא יקבל את גזילתו, אפילו אם עדיין לא התייאש, והגזילה עדיין ברשותו עומדת. (40) ותובע הנגזל את הגזלן. (41) בין שנתיימשו לפני שמכר הגזלן ובין שנתיימשו אחר שמכר הגזלן, ראה הלכות גניבה פרק ה, הלכה ג. (42) ביאוש ושינוי רשות. (43) גוף הגזילה, בניגוד למקרה הקודם שיש לו זכות של דמי הגזילה בלבד. (44) אף אם הנגזל מוכן לשלם לו את כל הדמים שנתן לגזלן.

ח. אֲסוּר לְהִנּוּת מִן הַגְּזֻלָּן⁴⁵. וְאִם הָיָה מַעוֹט שְׁלוֹ⁴⁶, אָף עַל פִּי שָׂרֵב מִמּוֹנוֹ גְזוּל - מִתֵּר לְהִנּוּת מִמֶּנּוּ, עַד שִׁידַע בּוֹדָאֵי שֶׁדָּבָר זֶה⁴⁷ גְזוּל בְּיָדוֹ.

(45) כי חזקה, שכל מה שהוא מקבל את הגזלן, גזילה היא. למעלה בהלכה ב, דובר על האיסור ליהנות מן החפץ הגזול, וכאן על איסור הנאה מן הגזלן. (46) תולים שדבר זה משלו הוא, כדעת שמואל וכדעת רב יהודה, בבא-קמא קיט. (47) שהוא מקבל מן הגזלן. ואין דין זה דומה לדין

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הטענות מס', שלא ירשום למשל עשר טונות יכול השדה במקום שמונה.

יג. וכן מלך שפעס על אחד מעבדיו ושמעו מביני המדינה, ולקח שדה או חצר - אינה גזל⁸⁹, ומתר להנות בה⁹⁰, והלוקחה מן המלך - הרי היא שלו, ואין הבעלים מוציאין אותה מידו⁹¹; שזה דין המלכים בלם⁹², לקח כל ממון שמעיהם כשפועסין עליהם, והרי המלך הפקיע שעבודו⁹³, ונעשת חצר זו או שדה זו כהפקר⁹⁴, וכל הקונה אותה מן המלך - זכה בה. אבל מלך שלקח חצר או שדה של אחד מביני המדינה שלא בדינין שחקק - הרי זה גזל⁹⁵; והלוקח ממנו - מוציאין הבעלים מידו⁹⁶.

89 אף-על-פי שלקח את השדה מאיש אחד בלבד כתוצאה מכס, ומנתינים אחרים שכעס עליהם לא לקח, אין לראות במעשה זה שרירות לב, כי כן משפטי המלכים, ורשאי הוא לוותר כרצונו. 90 בקרקע גזולה אסור לשום איש ליהנות, כי קרקע אינה נגזלת וברשות בעליה היא עומדת, ראה למעלה הלכה ג. 91 בניגוד לקונה קרקע מן הגזול, שאפילו נתייאשו הבעלים, הרי זו חוזרת לנגזל בלא דמים, ראה לקמן פרק ח הלכה יד. 92 ועל כן יש להחרמה זו תוקף חוקי. 93 הוציא את השדה או את החצר מידי הבעלים. 94 כנכסים ללא בעלים. 95 מכיון שעשה מעשהו שלא לפי החוק. 96 כי קרקע אינה נגזלת, וחוזרת לבעלים, אפילו מכרה הגזול ונתייאשו הבעלים.

יד. פללו של דבר⁹⁷: כל דין שיחקק אותו המלך לכל ולא יהיה לאדם אחד בפני עצמו⁹⁸ - אינו גזל; וכל שיחקק מאיש זה בלבד שלא בדת⁹⁹ הידועה לכל, אלא חמס את זה - הרי זה גזל. לפיכך, גבאי המלך ושוטרי¹⁰⁰ שמוכרים השדות במס הקצוב על השדות¹⁰¹ - ממכרן ממכר¹⁰²; אבל מס שעל כל איש ואיש¹⁰³ אינו גובה אלא מן האדם עצמו¹⁰⁴, ואם מכרו השדה במס שעל הראש - הרי זה אינו ממכר¹⁰⁵, אלא אם פן הנה דין המלך כפ¹⁰⁶.

97 זהו סיכום של שלוש ההלכות הקודמות. 98 אבל חוקים שיש בהם הפליה בין נתיני המלך, כגון שהטיל מסים מיוחדים על קבוצה מסוימת, עדה מסוימת או אומה מסוימת, וכן אם גזר עליהן גזירות מיוחדות, אין לחוקים אלה ולגזירות אלו תוקף חוקי. דין זה מוגדר בספרות הפוסקים במשפט קצר: "גזולותא דמלכותא - לאו דינא". 99 שלא כחוק. 100 המגנים בכוח על גובי המלך. 101 מפני שבעל השדה לא שילם את מס הקרקע, בבא בתרא נה. 102 כי זהו חוק המלך למכור את השדות שבעליהם לא שילמו את המס (גמרא שם). 103 מס הגולגולת. 104 שתופסים אותו ומכריחים אותו לשלם, ואין נכסיו משועבדים למס זה. 105 כי המכירה אינה לפי החוק. 106 רשאי הוא לחוקק חוק חדש כזה. [הרמב"ן

למלך, ונודע שאדם זה נאמן ואינו מוסיף כלום על מה שגזר המלך - אינו בחזקת גזל⁷³, לפי שדין המלך דין הוא⁷⁴. ולא עוד⁷⁵, אלא שהוא עובר⁷⁶ המכירות ממכס זה⁷⁷, מפני שהוא גזול מנת המלך, בין שהיה המלך עובר בוכבים בין שהיה המלך ישראל.

64 למעלה הלכה ט. 65 ומלאכתו מלאכת גזלנים, מפני שהוא נוטל מכס יותר ממה שמגיע לו, בבא-קמא קיג. 66 ולא מונה על-ידי המלך. כל המכס שהוא גובה, אפילו הפחות ביותר, דינו כגזילה. גמרא שם. 67 שמינהו המלך לגבות מכס שקבע. 68 אין שיעור המכס קבוע מראש לכל אדם בשוה, ובהתאם לסוג הסחורה ולכמותה. 69 שקבעו המלך. 70 מערך הסחורה או מהסחורה עצמה. 71 כגון סכום מסים מכל יחידת משקל או מדה. 72 כי מוכס גוי לוקח יותר מן הקצבה שקצב המלך. 73 ואין אומרים שעצם המכס גזילה הוא. 74 כל חוק שחקקו המלך לכל תושבי המדינה - דין גמור הוא, דעת שמואל שם, וראה לקמן הלכה יד. 75 לא רק שאין המוכס בחזקת גזול. 76 עבירה של גזל. 77 המשתמט מלשלם את המכס הקצוב הזה. דין זה שאסור להכריח מן המכס, נובע מדברי שמואל "דינא דמלכותא דינא" (שם).

יב. וכן מלך שמשים מס על בני העיר⁷⁸ או על כל איש ואיש⁷⁹ דבר קצוב משנה לשנה, או על שדה ושדה⁸⁰ דבר קצוב; או שגזר, שכל מי שיעבר⁸¹ על דבר זה - ילקחו כל נכסיו לבית המלך; או כל מי שימצא בשדה בשעת הגר⁸² - הוא יתן המס שעליו, בין שהיה הוא בעל השדה בין שאינו בעל השדה⁸³; וכל פיוצא מדברים אלו - אינו גזל, וישראל שגבה אותן למלך - אינו בחזקת גזל⁸⁴, והרי הוא פשר⁸⁵. והוא⁸⁶, שלא יוסיף⁸⁷ ולא ישנה⁸⁸ ולא יקח לעצמו כלום.

78 סכום כולל לכל בני העיר, ולא מס אישי. 79 דהיינו מס גולגולת, בבא-קמא קיג: 80 דהיינו מס קרקע הנזכר בגמרא שם. 81 מכיון שקנס זה נושא אופי כללי, על כן יש לו תוקף חוקי, ואין רואים בהחרמת הנכסים משום גזילה. 82 בשעת אסיפת התבואה. 83 שלא להטריח את גובה המס לחפש אחרי בעל השדה. הדוגמא בגמרא (שם) מדברת על שותף בשדה, כי חוק המלך אז חייב רק את השותף ולא אדם זר שנמצא בשדה, ואפילו לא את האיס. אבל רבינו כאן מביא דוגמא של חוק המלך, המחייב גם את שאינו בעל השדה לשלם, בין שהוא שותף ובין שאינו שותף, בהתאם לדברי רבא (גירסת הרי"ף - רב) בגמרא שם, שיותר ליהודי הגובה את מס הקרקע למשכן בן העיר על מס בן עיר חבירו. 84 כי "דינא דמלכותא דינא". 85 כי מותר לו לעשות זאת, גמרא שם. 86 בתנאי. 87 על המס. 88 את מספר יחידות המשקל

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שלישי ב' שבט - ספר נזיקין - הלכות גזילה ואבידה קלו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וּגְדוּלֵי הַפּוֹסְקִים הָאֲחֵרִים הַחֹלְקִים בּוֹה עַל רַבִּינוּ, וְאוֹמְרִים שֶׁאֵין תּוֹקֶף לַחֹק מִנוֹגַד לַחֻקֵּי הַמַּלְכִּים הַמְּקוּבָּלִים].
טו. מֶלֶךְ שֶׁהָיוּ דִּינָיו, שֶׁכָּל שָׂלָא יָתֵן הַמֶּס שֶׁעַל הַשָּׂדֶה - תְּהִיָּה הַשָּׂדֶה לְנוֹתָן הַמֶּס¹⁰⁷, וּבִרְכָּה בְּעַל הַשָּׂדֶה מִפְּנֵי הַמֶּס, וְכֹא זֶה וְנָתַן מֶס שֶׁעָלֶיהָ לְמֶלֶךְ¹⁰⁸ וְאֶכָּל פִּירוֹתֶיהָ - אֵין זֶה גִּזְלָן¹⁰⁹, אֲלָא אוֹכֵל פִּירוֹת¹¹⁰ וְנוֹתָן הַמֶּס עַד שֶׁיִּחְזְרוּ הַבְּעָלִים¹¹¹; שְׂדֵין הַמֶּלֶךְ דִּין הוּא, כְּמוֹ שֶׁאֲמַרְנוּ¹¹².

(121) שדין המלך דין. (122) עובר לסוחר. (123) שעליהן הוא מולך. (124) בטחו בו. (125) המשתמש בכוח פסי. (126) הנוטלים בכוח הנשק. (127) כגון עושי רצונו הגובים והשוטרים.

פֶּרֶק שְׁשִׁי

(1) נבארו בר משפטי הדברים שיש בהם משום גזל, שהיה באפשר לומר שאין בהם משום גזל, ונמשך לזה מה שאסרו חכמים משום גזל.

א. קוֹרוֹת וְאֶבְנִים² וְעֵצִים וְכִיזָא בְּהֵן שֶׁשְׂטָפָם הִנָּה: אִם נִתְּאָשׁוּ הַבְּעָלִים³ מֵהֵן - הָרִי אֱלוֹ מִתְרִין⁴, וְהֵן שֶׁל מִצִּיל; וְאִם אֵינוּ יוֹדְעִי אִם נִתְּאָשׁוּ אִם לֹא נִתְּאָשׁוּ - חֵיב לְהַחְזִיר; וְאֵין צְרִיךְ לִזְמַר⁵ אִם הָיוּ הַבְּעָלִים מְרַדְּפִין אַחֲרֵיהֶם⁷.

(2) בבא-מציעא כב. ותוספתא כתובות פרק ח. (3) אם ידוע שהבעלים כבר נתיאשו. זוהי הגי' בתוספתא שם: "אם נתיאשו הבעלים הרי אלו שלו", ולא כגירסת רש"י בגמרא שם "מפני שנתיאשו הבעלים". (4) ואין בהם משום איסור גזל. (5) כגון שהיו הבעלים במקום אחר, וידעו אמנם ששטף נהר את הקורות, אבל המציל אינו יודע אם התיאשו. ראה תוספתא שם. (6) שחייב להחזיר. (7) כדי להצילם. זה מוכיח שלא נתיאשו. דוגמא זו מובאת בתוספתא שם.

ב. לְפִיכָף, הַמִּצִּיל מִן הַנָּהָר⁸ וּמִזֹּטוֹ שֶׁל יָם⁹ וּמִשְׁלוּלֵיתוֹ שֶׁל נָהָר¹⁰ וּמִן הָעוֹבֵד פּוֹכְכִים¹¹ וּמִן הַדִּלְקָה וּמִן הָאֵרִי וּמִן הַדֵּב וּמִן הַנֶּמֶר וּמִן הַבְּרָדִלָס¹²: אִם יָדַע בְּדוּאֵי שֶׁנִּתְּאָשׁוּ הַבְּעָלִים¹³ - הָרִי אֱלוֹ שְׁלוֹ, וְאִם לֹא יָדַע - יִחְזִיר¹⁴.

(8) משנה בבא-קמא קיד. (9) מקרקעית הים במקומות הנשטפים על-ידי מי הים כשהם עולים, בבא-מציעא כד. (10) כשהנהרות גואים ע"י גשמים מרובים, הם עוברים על גדותיהם ושוללים כל מה שמוצאים בדרכם, שם. (11) מקביל למציל מן הגייס. (12) בבא-מציעא כד. (13) כגון ששמע מפייהם, או שאין כל אפשרות להציל, ובוודאי נתיאשו הבעלים (שם, וראה מגיד-משנה). (14) כגון שיש אפשרות להציל, ואפילו על-ידי הדחק. יחזיר, כי יתכן שהבעלים לא נתיאשו ומקוים להציל כשם שזה הציל.

ג. הַמִּצִּיל מִיַּד לְסֻטִּים¹⁵ יִשְׂרָאֵל - הָרִי אֱלוֹ שְׁלוֹ, מִפְּנֵי שֶׁסֶתֶם הַדְּבָר¹⁶ שֶׁנִּתְּאָשׁוּ הַבְּעָלִים; וְאִם יָדַע שֶׁלֹּא נִתְּאָשׁוּ - חֵיב לְהַחְזִיר. אֲכָל הַמִּצִּיל מִיַּד לְסֻטִּים עוֹבֵד פּוֹכְכִים אוֹ מוֹכֵס עוֹבֵד פּוֹכְכִים¹⁷ - חֵיב לְהַחְזִיר, שֶׁסֶתֶם הַדְּבָר שֶׁלֹּא נִתְּאָשׁוּ הַבְּעָלִים; וְאִם

גדולי הפוסקים האחרים חולקים בזה על רבינו, ואומרים שאין תוקף לחוק מנוגד לחוקי המלכים המקובלים].

טו. מֶלֶךְ שֶׁהָיוּ דִּינָיו, שֶׁכָּל שָׂלָא יָתֵן הַמֶּס שֶׁעַל הַשָּׂדֶה - תְּהִיָּה הַשָּׂדֶה לְנוֹתָן הַמֶּס¹⁰⁷, וּבִרְכָּה בְּעַל הַשָּׂדֶה מִפְּנֵי הַמֶּס, וְכֹא זֶה וְנָתַן מֶס שֶׁעָלֶיהָ לְמֶלֶךְ¹⁰⁸ וְאֶכָּל פִּירוֹתֶיהָ - אֵין זֶה גִּזְלָן¹⁰⁹, אֲלָא אוֹכֵל פִּירוֹת¹¹⁰ וְנוֹתָן הַמֶּס עַד שֶׁיִּחְזְרוּ הַבְּעָלִים¹¹¹; שְׂדֵין הַמֶּלֶךְ דִּין הוּא, כְּמוֹ שֶׁאֲמַרְנוּ¹¹².

(107) כל מי שישלם את המס, זכאי לאכול את פירות השדה. (108) בלי שמכרו לו גבאי המלך את השדה. (109) "ארעא לטסקא (מס הקרקע) משעבדא, ומלכא אמר: מאן דיהיב טסקא ליכול ארעא", בבא-מציעא עג: (110) לא רק מה שכבר אכל אינו גזל, אלא אנו מתירים לו מלכתחילה לאכול. (111) וישלמו את המס והקרקע תחזור לרשותם, מכיון שגבאי המלך לא מכרו את הקרקע, וזה שנתן המס אכל את הפירות בתוקף החוק הכללי: "מאן דיהיב טסקא ליכול ארעא" ולא קנה את הקרקע עצמה אלא הזכות לאכול פירותיה. (112) למעלה הלכה יא.

טז. וְכֵן מֶלֶךְ שֶׁגִּזְר¹¹³, שֶׁכָּל מִי שִׁיתֵּן מֶס הַקָּצוֹב עַל הָאִישׁ¹¹⁴ יִשְׁתַּעֲבַד בְּזֶה שֶׁלֹּא נָתַן¹¹⁵, וְכֹא יִשְׂרָאֵל וְנָתַן הַמֶּס שֶׁעַל יִשְׂרָאֵל זֶה הָעֵנִי - הָרִי זֶה עוֹבֵד בּוֹ יוֹתֵר מִדִּי¹¹⁶, שְׂדֵין הַמֶּלֶךְ דִּין; אֲכָל אֵינוּ עוֹבֵד בּוֹ כְּעַבְדִּי¹¹⁷.

(113) בבא-מציעא עג: (114) מס גולגולת. (115) יעביד אותו תמורת המס ששילם עבורו. (116) יותר ממה שהוא רגיל לעבוד (ראה הגהות הגר"א בגמרא שם). (117) כעבד כנעני, כי כל עבד עברי אסור להעבידו בדברים שהם מיוחדים לעבד, כגון שיוליך אחריו כליו לבית המרחץ, או יחלוץ לו מנעליו, שנאמר: לא תעבוד בו עבודת עבד. ראה הלכות עבדים פרק א, הלכה ז.

יז. מֶלֶךְ שֶׁכָּרַת אֵילָנוֹת¹¹⁸ שֶׁל בְּעָלֵי בָתִּים וְעָשָׂה מֵהֶן גָּשֶׁר - מִתֵּר לְעַבְדוֹ עָלֵיו¹¹⁹. וְכֵן אִם הָרִס בָּתִּים וְעָשָׂאן דֶּרֶךְ אוֹ חוֹמָה - מִתֵּר לְהַנּוֹת בָּהֶן. וְכֵן כָּל פִּיזָא בְּזֶה. שְׂדֵין הַמֶּלֶךְ דִּין¹²⁰.

(118) בבא-קמא קיג: (119) בניגוד לגזל דקלים ועשה מהן גשר, שאסור לעבור עליו, למעלה הלכה ג. (120) ואף-על-פי שלא כרתו אילנות מכל בעלי הבתים, אין לראות בזה גזירה מיוחדת על חלק מנתני המלך, מכיוון שהמלך לא פרט בפירוש, לכרות אילנותיהם של אנשים מסויימים ואין שליחי המלך חייבים לטרוח ולאסוף אילנות בודדים מכל בעל-הבית ובעל-הבית, גמרא שם.

יח. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים¹²¹? בְּמֶלֶךְ שֶׁמְטַבְּעוֹ יוֹצֵא¹²² בְּאוֹתָן הָאֲרָצוֹת¹²³; שֶׁהָרִי הַסְּפִימוֹ עָלָיו בְּנִי אוֹתָהּ הָאֲרֶץ, וְסִמְכָה דַּעְתָּן¹²⁴ שֶׁהוּא אֲדוֹנֵיהֶם וְהֵם לֹא עֹבְדִים. אֲכָל אִם אֵין מְטַבְּעוֹ יוֹצֵא - הָרִי הוּא

מתוך מהדורות וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שֶׁל אֶמֶן הוּא⁴², או בַּעַל הַפְּלִי צִוָּה אֶת הָאֶמֶן לְמַכְרוֹ⁴³. וְכֵן כָּל כִּיּוֹצֵא בָּזָה.

(34) בבא־בִּתְרָא מו. (35) בגדיו. (36) שמרובים שם האנשים, ומחליפים בטעות את הבגדים. (37) זה שהחליף. (38) את הבגד שנטל בטעות. (39) מסר לו בגד לתיקון וקיבל אחר במקומו. (40) יתכן שבטעות נתנו, ועל כן אסור להשתמש. (41) ומכיון שהכלי איננו שלו, משמע שטעה האומן, על כן אל ישתמש. (42) והוא מוסרם לו מדעת עד שיקבל בחזרה את כליו שמסר בטעות לאחר. (43) ובטעות מכר את של זה, ועל כן הוא מוסר לו ביודעים את הכלי עד שיקבל חזרה את הכלי שמכר בטעות.

ז. דְּבָרִים הִרְבֵּה⁴⁴ אָסְרוּ חֻכְמִים מִשּׁוּם גְּזֵל⁴⁵, וְהַעֲוָר עֲלֵיהֶן - הִרִי זֶה גְּזֵל מִדְּבָרֵיהֶם⁴⁶. כְּגֹוֹן⁴⁷ מִפְּרִיחֵי יוֹנִים וְהַמְשַׁחֲקִים בְּקִבְיָא⁴⁸. מִפְּרִיחֵי יוֹנִים מֵיֵצֵד? לֹא יִפְרִיחַ אָדָם בְּתוֹךְ הַיָּשׁוּב⁴⁹, שֶׁהִרִי לִזְקָה מִמּוֹן אַחֲרִים שְׁלֹא בְּדִין, מִפְּנֵי שֶׁמִּשְׁלַח זָכָר וְיָבִיא נְקֵבָה מִשּׁוֹבָךְ אַחֵר אוֹ נְקֵבָה וְתִבְיָא זָכָר⁵⁰. וְלֹא יוֹנִים בְּלִבְדִּי, אֲלֵא כָּל הָעוֹשֶׂה בָּזָה בְּשָׂאָר עוֹפוֹת אוֹ חִיָּה וּבְהֶמָּה⁵¹ - הִרִי זֶה גְּזֵל מִדְּבָרֵיהֶם.

(44) ועל אלה מדובר, החל מהלכה זו עד סוף הפרק. (45) אף-על-פי שאינם לוקחים את הממון בחזקה, ואינם גזל ממש, ראה למעלה פרק א, הלכה ג. (46) מדרבנן, בניגוד ללוקח בחזקה שהוא גולן מדאורייתא. (47) משנה, סנהדרין כד: (48) ראה לקמן הלכה י. (49) ששתם יונים יש להן בעלים. (50) בגמרא שם כה. ישנם שני פירושים: (א) מירון יונים, וזה שיונתו מגיעה ראשונה למטרה - מקבל סכום כסף מחברו, (ב) זה שרכינו מביאו בהלכה זו. הפירוש השני נראה לרבינו יותר, מכיון שלפי הפירוש הראשון הרי זה נכלל בדיון משחק בקוביא, אף-על-פי שבעל פירוש זה קובע הבדל בין מפריחי יונים ובין משחק בקוביא, נתקבל על דעת רבינו הפירוש השני. וראה מאיר לסנהדרין עמוד 86. (51) ברייתא שם כה:

ח. וְכֵן אָסְרוּ חֻכְמִים⁵² לְצוּד יוֹנִים⁵³ בְּתוֹךְ הַיָּשׁוּב, מִפְּנֵי שֶׁהֵן שְׁלֵל אַחֲרִים⁵⁴. וְאִין פּוֹרְשִׁין נִשְׁבִּין⁵⁵ לְיוֹנִים, אֲלֵא אִם כֵּן הִרְחִיק מִן הַיָּשׁוּב אַרְבַּעַה מִילִין⁵⁶. וְאִם הִיא יָשׁוּב כְּרָמִים⁵⁷ - אֲפִלּוּ מֵאָה מִיל לֹא יִפְרֹשׁ, שֶׁהַיּוֹנִים שְׁלֵל בְּעַלִּי כְּרָמִים הֵם⁵⁸. וְכֵן לֹא יִפְרֹשׁ בְּתוֹךְ הַשּׁוֹבְכִין, אִם עַל פִּי שֶׁהֵן שְׁלֹו⁵⁹ אוֹ שְׁלֵל עוֹבֵד פּוֹכְכִים⁶⁰ אוֹ שְׁלֵל הַפְּקָר⁶¹, וְאִם עַל פִּי שֶׁהִרְחִיק מִן הַיָּשׁוּב מֵאָה מִיל, מִפְּנֵי שֶׁהַיּוֹנִים⁶² בָּאוֹת לְיָשׁוּב הַשּׁוֹבְכִין⁶³.

(52) משנה בבא־קָמָא עט: (53) על-ידי העמדת מלכודות. (54) ולא של הפקר. (55) מלכודות לצוד צפרים. (56) שמונת אלפים אמה. במרחק פחות מארבעה מילין אסור, כי מגיעות לשם יוני השוככים. (57) דברי רב יוסף, שם פג. (58) והן הולכות מכרם לכרם למרחק גדול.

יָדַע בּוֹדָאי שֶׁנִּתְּנָאָשׁוּ - הִרִי אֵלּוּ שְׁלֹו. וּמִפְּנֵי מָה סָתַם לְסֻטִּים יִשְׂרָאֵל נִתְּנָאָשׁוּ הַבְּעָלִים וְסָתַם הָעוֹבֵד פּוֹכְכִים לֹא נִתְּנָאָשׁוּ? מִפְּנֵי שֶׁהַבְּעָלִים יוֹדְעִים, שֶׁהַעֲוָבֵדֵי פּוֹכְכִים מַחְזִירִין מִיַּד הַגִּזְלָן אֵף עַל פִּי שְׁאִין שָׁם עֲדִים שְׁגֹל, אֲלֵא בְּרָאוֹת רְעוּעוֹת¹⁸ וּבִאמֹד הַדַּעַת¹⁹.

(15) בבא־קָמָא קיד. (16) אם לא ידוע אם נתיימש או לא. (17) דינו כלסיטם, ראה למעלה פרק ה, הלכה יא. (18) בניגוד לדיני ישראל שאין מוציאים ממון אלא בעדות וראיות ברורות, טעם זה מובא בגמרא שם. (19) בהשערה.

ד. שְׁחָלִים²⁰ הַצּוֹמְחִים בְּתוֹךְ הַפֶּשֶׁתָּן, הַמִּלְקָטָן כְּשֶׁהֵן לַחִין - אִין בּוֹ מִשּׁוּם גְּזֵל, מִפְּנֵי שֶׁהֵן מִפְּסִידִין הַפֶּשֶׁתָּן²¹ שֶׁל בַּעַל הַשְּׂדֶה. וְאִם יָבִישׁוּ - אֲסוּרִין מִשּׁוּם גְּזֵל, שֶׁכֹּכֵר הַפְּסִידוֹ מִהַשְׂדֶּה²². וְאִם הִיוּ עַל הַגְּבוּל²³ - אֲסוּרִין אֲפִלּוּ כְּשֶׁהֵן לַחִין²⁴.

(20) מין ירק שטעמו חריף, הגדל בין הפשתן, בבא־מַצִּיעָא קז. (21) שדמיו מרובים מדמי השחלים. (22) ומכאן ולהבא לא יפסידו יותר, מכיון שכבר יבשו, והבעלים רוצים בקיומם. (23) של ערוגת הפשתן ולא בתוך הפשתן. (24) מפני שאינם מפסידים.

ה. כֹּכֵר בְּאַרְנוֹ בְּנִזְקֵי מִמּוֹן²⁵, שֶׁהַמוֹצִיא תְּבִנוֹ²⁶ וְקִשּׁוֹ²⁷ לְרִשּׁוֹת הָרִבִּים²⁸ - אִין בָּהֶם מִשּׁוּם גְּזֵל²⁹. אֲבָל הַמוֹצִיא הַגִּלְגֵּל³⁰ לְרִשּׁוֹת הָרִבִּים, בֵּין בְּשִׁעַת הוֹצָאת זָבָלִים³¹ בֵּין שְׁלֹא בְּשִׁעַת הוֹצָאת זָבָלִים - חֲתִיבִין עֲלֵיהֶם³² מִשּׁוּם גְּזֵל³³.

(25) פרק יג, הלכה יד. (26) זה שנשאר אחר הדישה. (27) מה שנשאר בקרקע אחר הקצירה. (28) כדי שידושו ויעשו לו זבל. (29) מותר לכל אדם לקחתם לעצמו, משום שאסור לאדם להוציא תבנו וקשו לרשות הרבים. מכיון שבני אדם מתחלקים בהם וניזוקים, ואם הוציא קנסוהו חכמים שיהיו כהפקר, וכל הקודם בהם וזה. (30) צואת הבקר, "כדי שיהיה נשוף כרגלי אדם ורגלי בהמה", שם הלכה טו. (31) שמותר לו להוציא את הגלל. (32) אם בא אחר ונטל את הגללים. (33) כיון שאין בו שבח אם נדוש לא קנסו בו, בניגוד לתבנו וקשו שמשביחים ונעשים זבל ו"קנסו גופן משום שבחן".

ו. מִי שֶׁנִּתְחַלְפוּ לֹו³⁴ פְּלִי³⁵ בְּכָלִים אַחֲרִים בְּבֵית הָאָבֶל אוֹ בְּבֵית הַמִּשְׁתָּה³⁶ - הִרִי זֶה לֹא יִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן עַד שְׂיִבּוֹא הָלֶה³⁷ וְיַחְזִיר³⁸ וְיִטַּל אֶת שְׁלֹו. נִתְחַלְפוּ לֹו בְּבֵית הָאֶמֶן³⁹: אִם אֲשֶׁתוֹ וּבְנִיו שְׁלֵל אֶמֶן⁴⁰ נָתְנוּ לֹו, אוֹ שֶׁנָּתַן לֹו הָאֶמֶן וְאָמַר לֹו: טַל בְּלִי⁴¹ - הִרִי זֶה לֹא יִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן עַד שְׂיִבּוֹא הָלֶה וְיַחְזִיר וְיִטַּל אֶת שְׁלֹו. אֲמַר לֹו הָאֶמֶן: טַל כְּלִי זֶה - הִרִי זֶה יִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ עַד שְׂיִבּוֹא הָלֶה וְיַחְזִיר וְיִטַּל אֶת שְׁלֹו; שְׁמָא כְּלִי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וְכָפַר וְנִשְׁפַּע - מְשַׁלֵּם קָרְן וְחֻמֶּשׁ; שְׁנֵאֲמַר: וְכָחַשׁ בְּעֵמִיתוֹ בִּפְקֻדוֹי¹⁵.

(7) בחזקה, ויקרא ה, כא. (8) אחד ... או, פירוש: בין ובין. (9) המעכב בידו ממון חבירו שהגיע לידו ברצון הבעלים (שם). ראה למעלה פרק א, הלכה ד. (10) הלוקח ממון אדם בסתר, ואין הבעלים רואים, ראה הלכות גניבה, פרק א הלכה ג. (11) ככתוב (שם, כא) "או בתשומת יד" שפירושה שותפות, ראה שם אונקלוס ואבן עזרא. (12) מקרה זה בכלל "עושק" הוא, ראה למעלה פרק א, הלכה ד. (13) למעט קנס, כגון כפל, שאילו הודה פטור מלשלם בהתאם לכלל "מורה בקנס פטור", שבועות לו: (14) ולא לצאת ידי שמים בלבד, השווה משנה וגמרא בבא מציעא לו: (15) דוגמא של ממון שהמורה בו חייב לשלם בדין.

ג. בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים¹⁶? בְּשִׁהִיָּה חֵיב לְשַׁלֵּם מִחְמַת עֲצָמוֹ¹⁷; אָכַל אִם הָיָה חֵיב לְשַׁלֵּם מִחְמַת אָבִיו - אֵינוֹ מְשַׁלֵּם חֻמֶּשׁ¹⁸. בִּיצֵד? כְּגֹן שֶׁגִּזַּל אָבִיו אוֹ גֵּנֵב אוֹ שִׁהִיָּה חֵיב לְאַחֲרִים, וְהֵבֵן יוֹדְעֵי¹⁹, וְכָפַר הֵבֵן וְנִשְׁפַּע, וְאַחֲרַיָּה הוֹדָה - מְשַׁלֵּם הֶקְרֵן בְּלִבְדוֹ²⁰; שְׁנֵאֲמַר: אֲשֶׁר גִּזַּל²¹ - עַל גִּזְלוֹ הוּא מוֹסִיף חֻמֶּשׁ, וְאֵינוֹ מוֹסִיף חֻמֶּשׁ עַל גִּזְלֵי אָבִיו.

(16) שחייב לשלם חומש. (17) כגון שהוא עצמו גזל, או לוה. (18) אף על פי שהבן נשבע לשקר, בבא קמא קד: (19) אם אינו יודע מוכן מאליו שהוא פטור מחומש, כי אין זו שבועת שקר, ראה שם קה. (20) אבל את הקרן הוא חייב לשלם, אף על פי שאין הגזילה קיימת, כי דמי הגזילה חוב הם על אביהם, וגוברים אותם מן הנכסים שהשאיר לבניו (ראה למעלה פרק ה הלכה ה'). (21) מלים אלה מיותרות, כי מספיק היה לכתוב "והשיב את הגזילה", ומשום כך להדגשה באו, שתשלום חומש, בא אף ורק על גזילה שהוא עצמו גזל, בבא קמא קד:

ד. בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים²²? בְּשִׁאֲיִן הַגִּזְלָה קִיָּמָת²³; אָכַל אִם גִּזַּל אָבִיו וְמָת, וְהַגִּזְלָה קִיָּמָת²⁴, וְכָפַר הַיּוֹרֵשׁ²⁵ וְנִשְׁפַּע, וְאַחֲרַיָּה הוֹדָה - מְשַׁלֵּם קָרְן וְחֻמֶּשׁ.

(22) שהבן אינו משלם חומש, אפילו כפר ונשבע והודה. (23) ואפילו כשהגזולן הניח קרקע והיא משועבדת לדמי הגזילה, והבן חייב לשלם כמו שנתבאר למעלה בפרק ה הלכה ה, אף על פי כן אין לחייבו בחומש, כי הוא אינו חייב מחמת עצמו שהרי הוא לא גזל אלא אביו. (24) ומוטלת על היורש החובה להחזיר את הגזילה. (25) כפר בממון שהוא חייב בו מחמת עצמו.

ה. גִּזַּל הָאֵב וְנִשְׁפַּע הָאֵב וְהוֹדָה²⁶ וְאַחֲרַיָּה מָת - הָרִי הַיּוֹרֵשׁ מְשַׁלֵּם קָרְן וְחֻמֶּשׁ.

(26) ונתחייב בקרן ובחומש בחייו.

להוליכין כולן ביחד, ואפילו על-מנת ליתן דמים, מכיון שלא יצמח ענף אחר במקומו, הרי זה נזק שלא ניתן לתיקון.

טו. נִאֲמַנְתָּ אִשָּׁה אוֹ קָטָן¹⁰⁷ לומר: מִכָּאֵן יֵצֵא נִחִיל זֶה¹⁰⁸. וְהוּא¹⁰⁹, שִׁיְהִי מְשִׁיחִין לְפִי תַמָּן¹¹⁰, וְיִהְיֶה הַבְּעָלִים מְרַדְּפִין¹¹¹ אַחֲרֵי הַנִּחִיל וְשׂוֹאֲלִים הֵיכָן חוֹנָה. וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין אִשָּׁה אוֹ קָטָן בְּגִי עֲדוּת, הוֹאִיל וְקִנְיָן דְּבוֹרִים מְדַבְּרִיהֶם¹¹², הָאֲמִינוּ אוֹתָם בְּ¹¹³.

(107) משנה, שם קיד. (108) וזה שלרשותו נכנס הנחיל, חייב להחזירו לבעליו. (109) בתנאי. (110) ושמענו אותם - מבלי שנשאלו - אומרים: מכאן יצא נחיל זה, אבל אם התובע את הנחיל מביא אותם כעדים, ובעל המקום שבו נמצא הנחיל מכחישים - אינם נאמנים. (111) שרגלים לדבר שהנחיל שלו, שם קיד: (112) ואפילו אם יטול נחיל שאינו שלו, אין בזה משום גזל דאורייתא. (113) אבל אם זה היה גזל ממש, לא היו נאמנים, אפילו כשהם משיחים לפי תומם.

טז. כָּל מִי שֵׁישׁ בִּידוֹ גִּזַּל שֶׁל דְּבָרֵיהֶם - אֵינוֹ יוֹצֵא מִיְדוֹ בְּדִינָיו¹¹⁴. וְכֵן אִם כָּפַר בוֹ וְנִשְׁפַּע¹¹⁵ - אֵינוֹ מוֹסִיף חֻמֶּשׁ כְּמוֹ שֶׁמוֹסִיף עַל הַגִּזְלֵי הַגִּמּוּר¹¹⁶.

(114) זה נקרא גזל משום שאסרו החכמים לקחתו, אבל אם עבר ולקח ושכנגדו תובעו בדין, אין כוח ביד הדיינים להוציאו מידי, כי אין לבעלים קנין בהם מן התורה, גיטין סא. (115) לשקר. (116) ויקרא ה, כד. ואפילו אם רוצה לצאת ידי שמים - אינו מוסיף חומש.

~ יום רביעי ג' שבט ~

פָּרָק שְׁבִיעִי¹

(1) נתבארו בו דיני הגזול ותבעוהו וכפר ונשבע, שהוא חייב בקרן וחומש ואשם, ונתבארו בו הדינים בין בשהגזל קיים בין בשאין הגזל קיים.

א. כָּל מִי² שֶׁנִּתְחַיֵּב מִמּוֹן לַחֲבֵרוֹ הַיִּשְׂרָאֵל³ וְכָפַר בוֹ וְנִשְׁפַּע עַל שִׁקְרָא⁴ - הָרִי זֶה חֵיב לְהַחֲזִיר לוֹ הֶקְרֵן שֶׁכָּפַר בוֹ וְתוֹסֶפֶת חֻמֶּשׁ. וְחֵיב בְּקִרְבָּן⁵. וְהוּא הַנִּקְרָא אֲשֶׁם גִּזְלוֹת⁶.

(2) משנה בבא קמא קג: (3) כי כתוב בתורה (ויקרא ה, כא) "וכיחש בעמיתו", ועיין להלן הלכה ז. (4) ויקרא שם, כב. (5) לכפר על שבועת השקר. (6) ככתוב "ואת אשמו יביא אלה" (שם כה). ונקרא "אשם" על שום "והיה כי יחטא ואשם" (שם, כג).

ב. אֶחָד הַגִּזְלֵי אוֹ הָעוֹשֵׂק⁸ אוֹ הַגֵּנֵב¹⁰, אוֹ שֶׁהִלְהוּ אוֹ שֶׁהִפְקִיד אֶצְלוֹ אוֹ מִצָּא אֲבִדָּה וְכָחַשׁ בָּהּ, אוֹ שֶׁהִיָּתָה בְּיָגִיהֶן שְׁתַּפּוּת¹¹ וְנִשְׁאָר לוֹ אֶצְלוֹ מִמּוֹן, אוֹ שֶׁעָשָׂה לוֹ מְלָאכָה וְלֹא נָתַן לוֹ שְ�כָר¹², כָּלְלוֹ שֶׁל דָּבָר: כָּל שֶׁאִלּוּ הוֹדָה חֵיב לְשַׁלֵּם¹³ בְּדִינָיו¹⁴,

אחר הבעלים עד שיחזיר להם, אפלו הם באי היס; מפני שכבר נתאשו מאחר שנשבע, ואינן באין עוד לתבעו.

(39) לאחר שתבע ממנו את ממונו. (40) לא נתייאש הנגזל, וישוב לתבע ממנו את הגזילה. (41) כי הבעלים יבואו אליו. (42) שם. פחות משווה פרוטה אין בה חובת השבת גזילה, ראה למעלה פרק א הלכה ו. (43) מעבר לים, בארץ רחוקה, ובלשון המשנה: "יוליכנו אחריו ואפילו למדי".

י. אפלו החזיר הגזלה פלה חוץ משנה פרוטה - חיב להוליכה אחר הנגזל. ולא יתן לא לבנו של נגזל. ולא לשלוחו. אלא אם כן עשה הנגזל השליח בעדים. ואם הכיא את הגזלה ואת החמש לבית דין שבעירו - הרי זה מביא אשם ומתכפר לו. ובית דין מטפלין בה. עד שתגיע לבעלה. וכן נותן הוא לשליח בית דין. וכל הנותן הגזלה וכיוצא בו לבית דין - נצא.

(44) כי דינו כדין הגזול את חברו שווה פרוטה והחזיר לו חצייה (משנה בבא קמא קג.). (45) אלא לנגזל עצמו, ככתוב (שם, כד): "לאשר הוא לו יתנו", משנה שם. (46) של הנגזל על דעת שייפטר בזה מאחריות הדרך, שהגזול חייב להמציא את הגזילה ליד הנגזל עצמו ואחריות הדרך עליו. (47) בנוכחות עדים מינה אותו הנגזל לשליח, שילך ויביא לו את הגזילה מן הגזול. במקרה זה מותר לו לגזול למסור את הגזילה לשליח, וקיים מצוות השבת הגזילה וגם נסתלק מאחריותו. זוהי דעת רב חסדא בבא קמא קד. (48) אף על פי שעדיין לא הגיעה הגזילה ליד הנגזל. (49) זוהי תקנה שתיקנו החכמים כדי להקל על החוזרים בתשובה ולחסוך להם הוצאות הדרך, שם.

יא. נתן לו את הקרן. ולא נתן לו את החמש, או שמחל לו את הקרן. ולא מחל לו על החמש, או שמחל לו על זה ועל זה חוץ מפחות שנה פרוטה בקרן - אינו צריך להוליך אחריו. אלא יבוא הנגזל ויטל את השאר. ואף על פי שהגזלה עצמה קיימת - אין חוששין שמה תתקרב. ונמצא הנשאר שנה פרוטה. אבל אם נתן לו את החמש ולא נתן לו את הקרן, או שמחל לו על החמש ולא מחל לו על הקרן, או שמחל לו על זה ועל זה חוץ משנה פרוטה בקרן - חיב להוליכו אחריו או לתת לבית דין שבעירו, כמו שבארנו.

(50) לאחר שכפר ונשבע על שקר והודה מעצמו, משנה בבא קמא קג. (51) הנגזל מחל לו לגזול את הקרן לאחר שהודה לו, ומחילה הריהי כפירעון. (52) זה הכלל: הגזול חייב ללכת אחרי הנגזל, אם נשארה בידו הקרן משווה פרוטה ומעלה. (53) כדעת היש אומרים בשם רב פפא, בבא קמא קה.

יב. המחזיר את הקרן לבעלים, וכפר פעם שניה

ו. גזל ונשבע ומת, והודה הירש. משלם הקרן בלבד. ובין כך ובין כך הירש פטור מן האשם.

(27) ומכיוון שלא הודה, לא נתחייב בחומש. (28) ומכיוון שלא נשבע לשקר, לא נתחייב בחומש אפילו כשהגזילה קיימת. (29) בין שהירש משלם קרן וחומש (הלכה ה), ולבין שהירש משלם קרן בלבד (הלכה ו). (30) כי "אין כפרה למתים" (ראה רש"י בבא קמא ד: דיבור המתחיל ופטורין מן האשם).

ז. הנשבע לעובר כוכבים. משלם את הקרן ואינו חיב בחמש; שנאמר: וכחש בעמיתו. וכן הגזול פחות משנה פרוטה וכפר ונשבע - אינו חיב בחמש; שאין פחות משנה פרוטה ממון. כמה הוא החמש? אחד מארבעה בקרן. שאם גזל שנה ארבעה ונשבע - משלם חמשה. ואם היתה הגזלה קנימת - מחזיר אותה. ונותן דמי רביע שלה.

(31) היה חייב ממון לגוי וכפר בו ונשבע על שקר. (32) המלה "עמיתו" נדרשת כשתי מלים: "עם - איתו". כלומר, "עם - איתו", כלומר, "עם שאיתך בתורה ובמצוות", להוציא גוי שאינו חייב במצוות (וראה בבא מציעא נט. ושבוועות ל.). (33) משנה בבא קמא קג. "הגזול את חברו שווה פרוטה" וגמרא שם קה. (ראה למעלה פרק א, הלכה ו). (34) זה נקרא "חומש מלבר", כלומר על ארבעה רבעים של הקרן הוא מוסיף רבע הקרן, שהוא חומש מחמשת הרבעים ביחד. זוהי מסקנת הגמרא בקשר למעשר שני, שגם בו כתוב "חמישיתו יוסף עליו" (ויקרא כז, לא). מכאן לומד רבינו על חומש גזל, שגם בו כתוב "חמישיתו יוסף עליו" (שם ה, כד. ראה בבא מציעא נד.). (35) ולא דמיה, אף על פי שנתיאשו הבעלים לאחר שכפר הגזול ונשבע לשקר (ראה למעלה פרק ב, הלכה א-ב).

ח. אין הנשבע על כפירת ממון משלם חמש עד שיודה מעצמו. אבל אם באו עדים. והוא עומד בכפירתו - משלם הקרן בלבד על פי עדים, ואינו משלם את החמש; שהחמש עם הקרן לכפרה הם באים, ואינו מביאם אלא על פי עצמו.

(36) משנה בבא קמא קח: "הודה מעצמו משלם קרן וחומש ואשם". דין זה מקורו בכתוב (במדבר ה, ז): והתוודו את חטאתם ... וחמישיתו יוסף עליו (ראה פירוש המשניות לרבינו למשנה הנזכרת. שלכאורה משמע מדבריו שלמדו דין זה מהכתוב: והיה כי יחטא ואשם ולא ביאר כיצד, וראה פירוש רש"י לכתוב הנ"ל בתורה). (37) שגזל. (38) כלומר, שהודה וחזר בתשובה.

ט. הגזל את חברו, אף על פי ששפר בו. הואיל ולא נשבע, אם חזר והודה - אינו חיב לרדף אחר הבעלים עד שיחזיר להם ממון שבידו, אלא יהא פני הגזול עד שיבואו הבעלים ויטלו שלהן. אבל אם נשבע על שנה פרוטה. ומעלה - חיב לרדף

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(11) ואינו מעכב בידו מאומה, אף-על-פי שגם הוא יורש.
(12) רק לאחר שקיים מצוות השבת הגזילה, הוא מפעיל את זכותו כיוורש. ועושה חשבון עם אחיו ומקבל משאר נכסים את חלקו בקרן וחומש.

ג. אם אין לו אחין¹³, שְׁנַמְצָא זֶה הַגְזֵלָן לְבִדּוֹ הוּא הַיּוֹרֵשׁ¹⁴ - מוֹצִיא הַגְזֵלָה מִתַּחַת יָדוֹ לְבִנְיָו¹⁵. וְאִם אֵין בָּנִים לְזֶה הַבֶּן הַגְזֵלָן - נִוְתְּנָה לְבַעַל חֻבּוֹ¹⁶ אוּ בַּהֲלוֹאָתוֹ אוּ לְצִדְקָה¹⁷. הוֹאִיל וְצִאָה גְזֵלָה עֲצָמָה מִתַּחַת יָדוֹ - נִפְטָר¹⁸, אִף עַל פִּי שְׁנִתְּנָה מִתְּנָה אוּ פְרָעָה בְּחוּבּוֹ. וְהוּא, שְׂוִידִיעַם וְיֹאמַר: זֶה גִזְלִי אֲבֵא¹⁹.

(13) שם. (14) ואין למי להשיב את הגזילה. (15) כדי שהגזילה לא תשאר תחת ידו. הלכה זו מבוססת על דברי המשנה שם: "הרי זה משלם קרן וחומש לבניו או לאחיו". רש"י שם מפרש "לבניו או לאחיו" של אביו הנגזל, אבל רבינו מפרש בניו ואחיו של הבן הנגזל, וגירסת רבינו במשנה היא: "לאחיו או לבניו", כי אחיו קודמים, שהם יורשי הנגזל, ורק כשאין לו אחים והוא היורש היחידי - הוא מוסר לבניו. בזה מיושבת השגת ה'טור' על רבינו (ראה הגהות הגר"א למשנה שם). (16) אם אין לו לא אחים ולא בנים, כך מפרש רבינו את דברי המשנה (שם) "שאין לו", ורש"י מפרש אחרת. (17) ובלבד שלא ישאיר את הגזילה עצמה בידו, בבא-קמא קט. (18) מכיון שאין לו אפשרות להחזיר את הגזילה לנגזל עצמו או ליורשיו. (19) ואני רוצה להוציא את הגזילה מתחת ידי (רב פפא בגמרא שם).

ד. וְכֵן הַגְזֵל אֶת הַגֵּר²⁰ וְנִשְׁבַּע לוֹ, וְחָזַר וְהוֹדָה לוֹ, וְזָקַף עָלָיו²¹ הַכֹּל מִלְּוָה²², וְאַחֵר כֶּף מֵת הַגֵּר - אִף עַל פִּי שְׁזָכָה בְּגִזְלָה²³, חַיִּב לְהוֹצִיאָהּ מִתַּחַת יָדוֹ²⁴.

(20) שאין לו יורשים ונכסיו הפקר וכל המחזיק בהם זכה בהם, ודין זה דומה קצת לנידון בהלכה קודמת, שם. (21) הגר. (22) את הקרן והחומש, ויצא מתורת גזילה. (23) מן ההפקר, כי הוא מוחזק בה. (24) בדומה לגזל את אביו, בדרכים שנזכרו בהלכה הקודמת. זוהי דעת רבי עקיבא "אין לו תקנה עד שיצא גזילו מתחת ידו" (גמרא שם). [לכאורה משמע מלשון רבינו, שאם לא זקף מלוה, הכל לכהנים אפילו אם הודה לפני מיתת הגר. אבל המגיד-משנה מפרש, שגם בלא זקפה זכה בה הגזלן, ומה שאמר "וזקף" הוא ללמדנו שאף-על-פי שזקפה מלוה, חייב להוציאה מתחת ידו].

ה. בְּמָה דְּכָרִים אֲמֹרִים²⁵? כְּשֶׁהוֹדָה בִּינְתִים²⁶; אֲכַל אִם גָּזַל אֶת הַגֵּר שְׁאִין לוֹ יוֹרְשִׁים וְנִשְׁבַּע לוֹ, וְמָת הַגֵּר²⁷ - הֲרִי זֶה חַיִּב לְשַׁלֵּם הַקֶּרֶן וְחֹמֶשׁ לְפָהֳנִים²⁸ שֶׁל אוֹתוֹ מִשְׁמֶר²⁹, וּמִבֵּיא אֲשֵׁמוֹ³⁰, וְאַחֵר כֶּף יִתְפַּכֵּר³¹.

(25) שהגזלן זכה בגזילה. (26) לפני מות הגר, ונתחייב לשלם לגר קרן וחומש, ומכיון שאין לגר יורשים, זכה הגזלן מן ההפקר, אלא שחייב להוציא את הגזילה עצמה מתחת

בַּחֲמִשׁ⁵⁵ וְנִשְׁבַּע עָלָיו - נַעֲשֶׂה הַחֲמִשׁ כְּקֶרֶן לְכָל דְּבָר⁵⁶ וּמִשְׁלֵם עָלָיו חֲמִשׁ אַחֵר; שְׁנֹאמַר: וְחִמְשָׁתִּיו⁵⁷ יִסֵּף עָלָיו - מְלַמֵּד, שֶׁהוּא מוֹסִיף חֲמִשׁ עַל חֲמִשׁ, עַד שְׁתֵּימַעֲט הַחֲמִשׁ שְׁנִיכְפָר בּוֹ וְנִשְׁבַּע עָלָיו מִשְׁוֹה פְּרוּטָה⁵⁸.

(54) לאחר שנתחייב בקרן וחומש, משנה שם. (55) בפעם הראשונה כפר בקרן וכעת כפר בחומש, וטען שכבר שילם. (56) גם בנוגע לדין שיוליך אחריו, השווה ההלכה הקודמת. (57) לשון רבים. (58) אם יכפור בו ויישבע לשקר ויודה, לא יתחייב בחומש נוסף, כשם שהגזול פחות משווה פרוטה וכפר ונשבע אינו חייב בחומש, ראה למעלה הלכה ז.

יג. מִי שֶׁהָיָה אֶצְלוֹ פְּקֻדֹן, וְטָעַן שְׁאֵבֵד וְנִשְׁבַּע, וְחָזַר וְהוֹדָה שֶׁהוּא אֶצְלוֹ, וְחָזַר וְטָעַן שְׁאֵבֵד וְנִשְׁבַּע, וְחָזַר וְהוֹדָה שֶׁהוּא אֶצְלוֹ - מִשְׁלֵם הַחֲמִשׁ לְכָל שְׁבוּעָה וּשְׁבוּעָה עִם הַקֶּרֶן הָאֶחָד; שְׁנֹאמַר: וְחִמְשָׁתִּיו יִסֵּף עָלָיו - מְלַמֵּד, שֶׁהוּא מִשְׁלֵם בְּמָה חֲמִשִּׁין עַל קֶרֶן אֶחָד⁵⁹.

(59) "התורה ריבתה חמישיות הרבה לקרן אחת", מימרא של רבא שם. ואינו חייב קרן על כל שבועה ושבועה. גם זה לומדים מאותו הכתוב "וחמישיתיו" היינו קרן אחת, וגם נאמר "עליו" ולא "עליהם".

פֶּרֶק שְׁמִינִי

(1) נתבארו בו דיני הגזול ותבעוהו וכפר בו ונשבע הגזלן, מהו דינו עם היורשים של הנגזל, ובין כשאין לו יורשים, כגון גזל הגר, וכל משפטי זה הענין על השלמות.

א. הַגְזֵל אֶת חֲבֵרוֹ וּמָת הַנְּגֻזָּל² - יַחְזִיר הַגְזֵלָה לַיּוֹרְשִׁים. וְאִם אֲבִדָה אוּ נִשְׁתַּנְּתָה³ - נִוְתַן לָהֶם דְּמִיָּה. וְאִם נִשְׁבַּע לוֹ⁴ וְאַחֵר כֶּף מֵת⁵ - נִוְתַן לַיּוֹרְשִׁים הַקֶּרֶן וְהַחֲמִשׁ⁶.

(2) משנה בבא-קמא קג. בפרק הקודם דובר על גזל שמת, ובפרק זה - על נגזל שמת. (3) שינוי שאינו חוזר לבריותו, וקנה אותה הגזלן בשינוי זה. (4) הגזלן לנגזל. (5) הנגזל. (6) בין הודה לנגזל עצמו, ובין הודה ליורשים אחרי מיתת אביהם, משנה שם. ראה למעלה פרק ז, הלכה י.

ב. הַגְזֵל אֶת אָבִיו⁷ וְנִשְׁבַּע לוֹ, וּמָת הָאָב: אִם אֵין הַגְזֵלָה קִיָּמָה אוּ נִשְׁתַּנְּתָה⁸ - עוֹשֶׂה חֲשׁוֹבֹן עִם אָחִיו⁹ עַל הַקֶּרֶן וְעַל הַחֲמִשׁ; וְאִם הַגְזֵלָה קִיָּמָה - חַיִּב לְהוֹצִיא הַגְזֵלָה עֲצָמָה מִתַּחַת יָדוֹ¹⁰. לְפִיכָף, נִוְתַן אֶת הַגְזֵלָה וְאֶת הַחֲמִשׁ לְאָחִיו¹¹, וְעוֹשֶׂה עִמָּהּ חֲשׁוֹבֹן¹².

(7) משנה, שם קח: (8) ואינו חייב להוציא את הגזילה עצמה מתחת ידו. (9) עליו לתת את הקרן והחומש ליורשים, ומכיון שגם הוא יורש, הוא מנכה את חלקו המגיע לו בקרן וחומש, ואת היתר הוא נותן לאחיו (ראה סוף-משנה). (10) ככתוב "והשיב את הגזילה".

עָלִיו הַפֶּסַח⁵³ - חֵיב לִתֵּן לַכֹּהֲנִים אֶת דְּמֵיו כְּשֶׁעָת הַגְּזֵלָה⁵⁴; שְׁאֵם יִתְּנֶהוּ לָהֶן עֲכָשׁוֹ⁵⁵ - אֵינָה מִתְּנָה, שְׁתֵּרִי הוּא אָסוּר בְּהִנָּאָה⁵⁶. וְאֵלּוּ הֵינָה הַגֵּר קָיָם, הֵינָה אוֹמֵר לוֹ: הֲרִי שְׁלָךְ לַפְּנִיךָ⁵⁷, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנו⁵⁸.

(51) הכהנים המקבלים גזל הגר שמת ואין לו יורשים.
(52) מהקדוש-ברוך-הוא, כיתר מתנות כהונה, ואין דינם כיורשי הגר, בבא-קמא קי: (53) ונאסר בהנאה.
(54) בעיא שנפשטה בגמרא שם. (55) לאחר הפסח.
(56) ואינו נתון לו מאומה. (57) ומחזיר לו את החמץ גופו, אף-על-פי שאינו שוה כלום. (58) למעלה פרק ג, הלכה ד. בעיא שנפשטה.

ט. כִּהֵן שֶׁגִּזַּל גֵּר⁵⁹ שָׂאִין לוֹ יוֹרְשִׁים וְנִשְׁבַּע לוֹ, וּמֵת הַגֵּר⁶⁰ - לֹא זָכָה זֶה בְּגִזְלוֹ שֶׁתַּחַת יָדוֹ⁶¹, אֲלֹא יוֹצִיא מִתַּחַת יָדוֹ לְכָל אֲחֵיו הַכֹּהֲנִים⁶² בְּגִי הַמִּשְׁמֶרֶת.

(59) בבא-קמא קט: (60) ואחר-כך הודה הכהן, ואפילו הודה כשהגיע תורו של המשמר שלו לעבוד בקודש.
(61) אף-על-פי שהיא ברשותו. (62) כי ברגע שהודה, שייכים הקרן והחומש לה, והוא נתן אותם במתנה, כיתר מתנות הכהונה, לכל כהני המשמר (גמרא שם).

י. הַגִּזְלָה אֶת הַגֵּר⁶³ וְנִשְׁבַּע לוֹ, וּמֵת הַגֵּר, וְהִפְרִישׁ אֶשְׁמוֹ וּגְזֻלָּתוֹ לְהַעֲלוֹתוֹ לַכֹּהֲנִים⁶⁴, וּמֵת הַגִּזְלָן קָדָם כְּפָרָה⁶⁵ - הֲרִי בְּנֵי הַגִּזְלָן יוֹרְשִׁים אֶת כֶּסֶף הַגִּזְלָה⁶⁶ אוֹ הַגִּזְלָה עֲצָמָה⁶⁷, וְהָאֶשֶׁם⁶⁸ יִרְעָה עַד שֶׁיִּפֹּל בּוֹ מוֹם⁶⁹, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנו בְּמִקְוָמוֹ⁷⁰.

(63) משנה בבא-קמא קי. (64) בהתאם לנאמר למעלה בהלכה ה. (65) כי מצד הדין, זכה הגזולן בגזל הגר מן ההפקר לאחר מות הגר, אבל התורה מחייבת אותו למסור את הכסף לכהנים ולהביא קרבן אשם, ושניהם באים לשם כפרה, על שכפר ונשבע לשקר (ראה למעלה הלכה ו).
(66) כי אין כפרה למתים. (67) הבנים שלא גזלו, רשאים להחזיק את הגזילה עצמה אם זכו בה בדין. ראה למעלה הלכה ג-ד. (68) שמתו בעליו, ואי-אפשר להקריבו. (69) ואז אפשר למכור אותו, ודמיו הולכים לעולות נדבה למזבח. אבל לפני שנפל בו מום, אין קרבן יוצא לחולין.
(70) הלכות פסולי המוקדשין פרק ד, הלכה יד.

יא. נָתַן הַגִּזְלָן⁷¹ אֶת הַכֶּסֶף לְאִנְשֵׁי מִשְׁמֶרֶת, וּמֵת קָדָם כְּפָרָה⁷² - אֵין יוֹרְשֵׁי הַגִּזְלָן כּוֹלִין לְהוֹצִיא⁷³ מִיַּד הַכֹּהֲנִים; שְׁנֵאֲמָר: אִישׁ אֲשֶׁר יִתֵּן לַפְּנִי⁷⁴ לוֹ יִהְיֶה. וְאִפְּלוּ הֵינָה הַגִּזְלָן קָטָן, שָׂאִין מִתְּנָתוֹ מִתְּנָה - אֵין יוֹרְשִׁים מוֹצִיאִין מִיַּד הַכֹּהֲנִים.

(71) משנה בבא-קמא קי. (72) לפני שהקריבו את קרבן האשם. (73) בטענה שהכהנים לא כיפרו על אביהם בקרבן אשם. (74) מפני שהכסף מכפר מחצה, זכו בו הכהנים, גמרא שם קי:

יב. נָתַן אֶת הַכֶּסֶף⁷⁵ לְאַחַת מִן הַמִּשְׁמֶרֶת⁷⁶, וְאֵת

ידו כנ"ל. (27) ואחר-כך הודה. (28) משנה בבא-קמא קי. לפי הכתוב (במדבר ה, ה) "ואם אין לאיש גואל", שמכוון לגר שמת שאין לו יורשים, כי איש מישראל אי-אפשר שלא יהיה לו יורש-גואל. (29) שיקריב את קרבן האשם. עשרים וארבעה משמרות כהונה היו, ובכל שבוע עבר משמר אחד, בבא-קמא קט: (30) למזבח. (31) זהו הסדר: קודם ישלם את הכסף, ואחר-כך יביא קרבן אשם, אבל "הביא אשמו עד שלא הביא גזילו, לא יצא". משנה שם, וגמרא קיא.

ו. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה³² לְמוֹדוֹ³³, שָׁהָ שְׁנֵאֲמָר בְּתוֹרָה: וְאֵם אֵין לְאִישׁ גָּאֵל - בְּגֵר שָׁמֵת וְאֵין לוֹ יוֹרְשִׁים³⁴ הַכְּתוּב מְדַבֵּר³⁵, וְאֶשֶׁם זֶה³⁶ הָאֲמוּר כָּאֵן הוּא הַגִּזְלָה אוֹ דְּמִיָּה³⁷. לְפִיכָף, הַמַּחְזִיר גִּזְלֵי הַגֵּר בְּלִילָה - לֹא יִצָּא³⁸; שְׁתֵּרִי אֶשֶׁם קָרָא הַכְּתוּב, וְאֵין מְקַרִּיבִין בְּלִילָה³⁹. וְאֵין הַכֹּהֲנִים חוֹלְקִין גִּזְלֵי הַגֵּר כְּנֶגֶד גִּזְלֵי הַגֵּר⁴⁰, כְּדֶרֶךְ שָׂאִין חוֹלְקִין בְּשֶׁר אֶשֶׁם נֶגֶד בְּשֶׁר אֶשֶׁם אַחֲרָי⁴¹.

(32) שקיבל תלמיד מפי רבו. (33) חכמינו. (34) שלא נולדו לו בנים לאחר שנתגייר. (35) "וכי יש אדם בישראל שאין לו גואלים, אלא בגזל הגר הכתוב מדבר", בבא-קמא קט. (36) "להשיב האשם אליו, האשם המושב לה' לכהן". (37) ואין הכוונה לקרבן אשם, כי מיד לאחר מכן נאמר: "מלבד איל הכיפורים", בבא-קמא קי. (38) מימרא של רבא, שם. (39) כי כתוב בו "ביום צוותו" (ויקרא ז, לח). (40) אלא כל גזל הגר לחוד מחלקים בין כל הכהנים. מימרא של רבא, שם קי: (41) אם יש הרבה קרבנות אשם, אין אומרים יקח כהן אחד בשר אשם אחד, והכהן חבירו יקח בשר אשם אחר, אלא כל אשם ואשם מחלקים בין כולם, אפילו אם יגיע לכל אחד מעט מאד (מנחות עג.).

ז. כָּל גִּזְלֵי הַגֵּר שָׂאִין בּוֹ שְׁוֵה פְרוּטָה לְכָל כִּהֵן וְכִהֵן מְאִנְשֵׁי מִשְׁמֶרֶת⁴² - לֹא יִצָּא הַמַּחְזִיר יָדֵי הַשִּׁבְחָה⁴³; שְׁנֵאֲמָר: הַמוֹשֵׁב לַה' לַכֹּהֵן - עַד שֶׁתִּהְיֶה הַשִּׁבְחָה⁴⁴ לְכָל כִּהֵן. וְלִמָּה נֵאֶמֶר בְּגִזְלֵי הַגֵּר 'אִישׁ' ⁴⁵? שְׁהָאִישׁ⁴⁶ אֲתָה צָרִיף לְחֻקְדָּר⁴⁷ וְלִחְזֵר עָלָיו אִם יֵשׁ לוֹ יוֹרְשִׁים⁴⁸ אוֹ אִם אֵין לוֹ; אֲכָל אִם הֵינָה הַגֵּר קָטָן⁴⁹ - אִי אֲתָה צָרִיף לְחֻזֵּר עָלָיו, אֲלֹא חִזְקָתוֹ שָׂאִין לוֹ יוֹרְשִׁים⁵⁰.

(42) כי בהלכה הקודמת נאמר, שחייבים לחלק כל גזל הגר בין כל כהני המשמר. על כן יכול להיות, שחלקו של כל כהן יהיה פחות משהו פרוטה. (43) מימרת רבא, המובאת כלשונה בבבא-קמא קי. (44) ואין השבה בפחות משהו פרוטה. (45) "ואם אין לאיש גואל" (במדבר ה, ח). הלא אותו דין הוא גם באשה גיורת, וגם בקטן. (46) הגדול. (47) לפני שאתה מוסר את הכסף לכהן. (48) שנולדו לו לאחר שנתגייר. "ואם אין לאיש גואל" משמע שחקרו ונוכחו שאין לו גואל. (49) פחות משלוש-עשרה שנה ויום אחד. (50) שהרי קטן אינו מוליד, בבא-קמא קט:

ח. הַכֹּהֲנִים בְּגִזְלֵי הַגֵּר⁵¹ כְּמִקְבְּלֵי מִתְּנּוֹת⁵² הֵן. לְפִיכָף, הַגִּזְלָן חֲמִין מִן הַגֵּר שָׂאִין לוֹ יוֹרְשִׁים, וְעֶבֶר

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(91) לו זה היה מטלטלין, היה הלוקח קונה אותם ביאוש ושינוי רשות, ראה למעלה שם הלכה ג. (92) במטלטלין, כשהלוקח חייב להחזיר, כגון שקנה לפני יאוש, חייב הנגזל לשלם דמים לקונה משום תקנת השוק, אבל הקרקע חוזרת בלא דמים (ראה למעלה פרק ה, הלכה ז). (93) ליטול ממנו את דמי הקרקע ששילם. (94) בפרק הבא.

פרק תשיעי

(1) נתבאר בו דיני גזילות הקרקעות וכל התלוי בזה. ר"ל אם מכלה הגזולן הקרקע. ודין הגזולן שלקח שדה מבעליו באלמות.

א. הגזולן קרקע מחברו והפסידה², כגון שחפר בה³ בורות⁴ שיחין⁵ ומערות⁶, או שקצץ את האילנות ושחת את המעיינות והרס הבנין - חייב להעמיד לו בית או שדה כשהיו בשעת הגזלה, או ישלם דמי מה שהפסיד. אבל אם נשחתה מאליה, כגון ששטפה נהר⁷ או נשרפה באש שירדה מן השמים - אומר לו⁸: הרי שלך לפניך⁹. שהקרקע בחזקת בעלים קיימת¹⁰, ואין אחריות הפסדה עליו¹¹ אלא אם כן הפסיד בידו. מה שאין הדין כן במטלטלין¹², כמו שבארנו¹³.

(2) גרם לה נזק. (3) בבא-מציעא יד: (4) עגולים. (5) מאורכים. (6) מרובעות. (7) שהיה בקרבתה, משנה בבא-קמא קיז: (8) הגזולן לנגזל. (9) קרקע זו לא שלי היא אלא שלך, ועל כן גם ההפסד שלך הוא. (10) ואינה נקנית לגזולן, ראה למעלה פרק ח הלכה יד. (11) כי אלו הם אונסין, ואין להאשים בהם את הגזולן. (12) שהם ברשות הגזולן וחייב באונסין. (13) למעלה פרק ג הלכה יא. [בספרים שהיו בידי הראב"ד והמגיד-משנה היתה הגירסא במטלטלין או בעבדים, ולכן תמהו על דברי רבינו. ראה שם].

ב. גזל שדה¹⁴ ונגזלה ממנו ונטלוהו מציקים¹⁵ בכת המלך: אם מפת מדינה היא, כגון שלקח המלך שדות או בתים של כל אנשי המדינה - אומר לו: הרי שלך לפניך¹⁶; ואם מחמת הגזולן נלקחה¹⁷ - חייב להעמיד לו שדה אחרת¹⁸.

(14) משנה בבא-קמא קטז: (15) אנסים גוים. (16) שהרי זה אונס, ודינו כמו בשטפה נהר או נשרפה באש שירדה מן השמים, שבהלכה הקודמת. (17) כגון שלקחו את כל קרקעות הגזולן, וגם זו הגזולה ביניהן. (18) ודין הגזולן כהפסדה בידים, בהלכה הקודמת, כי לו היתה ביד הנגזל, לא היו לוקחים אותה.

ג. אנס המלך את הגזולן¹⁹ ואמר לו: הראה לנו כל מה שיש לך, והראה שדה זו שגזל בכלל שדותיו, ונטלה המלך²⁰ - חייב להעמיד לו שדה אחרת כמותה²¹, או נותן דמיה.

האשם למשמרה זו שהיא שבתה⁷⁷ - יחזיר הפסד אצל האשם לאנשי המשמרה הקבועה; שהמשמרה שלקחה פסד בלא שבתה לא זכתה, ומוציאין מידה.

(75) שם קי. (76) בשבוע שלא היה תורה לעבוד בקודש. (77) שבוע ימים שתורה לעבוד בקודש. אבל אם נתן הכסף למשמרה העובדת ואחר-כך נתן את האשם למשמרה שניה, כשהגיע תורה, זכתה כל אחת במה שקיבלה.

יג. אין מקריבין את האשם⁷⁸ עד שיחזיר הגזולן הקרן⁷⁹ לבעלים, או לפנהנים - אם היה גזל גר שאין לו יורשים. נתן את הקרן והקריב אשמו - נתפסר לו, ואין החמש מעכב הפפדה⁸⁰. וחייב לתן את החמש אחר פפדה.

(78) משנה, שם קי. (79) "הביא אשמו עד שלא הביא גזילו, לא יצא" (שם). דין זה לומדים מן הפסוק "האשם המושב לה' לכהן מלבד איל הכיפורים אשר יכפר בו" (במדבר ה, ח). "האשם" כוונתו לכסף, כמו שאמרו (גמרא שם) "אשם זה קרן", ובקרבן אשם כתוב אשר "יכפר" בעתיד, ולא אשר "כיפר" בעבר, משמע שכאשר השיב את האשם, דהיינו קרבן הכסף, עדיין לא כיפר ולא הביא את הקרבן. (80) לפסול את קרבן האשם (משנה שם, וגמרא שם קיא.).

יד. העבדים⁸¹ והשטרות והקרקעות⁸² - אין בהן תוספת חמש⁸³. שגאמר: וכחש בעצמיתו בפקדון. כל האמור בענין⁸⁴ מטלטלין הוא וגופן ממון. יצאו קרקעות ועבדים שהקשו לקרקעות⁸⁵, ויצאו שטרות שאין גופן ממון⁸⁶. וכן אם היו גזל⁸⁷ גר שאין לו יורשים - אינן חוזרים לפנהנים⁸⁸. וכן הקרקע אינה נקנית לעולם לגזולן⁸⁹, אלא ברשות בעליה עומדת⁹⁰. ואפלו נמכרה לאלף זה אחר זה ונתנאשו הבעלים⁹¹ - הרי זו חוזרת לנגזל בלא דמים⁹². וכל מי שניצאה מתחת ידו חוזר על זה שמכרה⁹³, וחוזר המוכר השני על המוכר הראשון, עד שיחזר הלוקח מן הגזולן על הגזולן ויטל ממנו, כמו שיתבאר⁹⁴.

(81) כנענים, שהם עבדי עולם. (82) כל אלו שאין נשבעים על כפירתם, שבועות מב: (83) אפילו נשבע עליהם. (84) כל הדוגמאות המובאות שם בענין החומש, כגון פקדון, תשומת יד, גול, עושק, אבידה. (85) כי כתוב בהם "והתנחלתם אותם לבניכם" (ויקרא כה, מז), "הקישן הכתוב לשדה אחוזה" (קידושין כב:). (86) אלא פיסת נייר בעלמא, המשמשת הוכחה לממון, וראה בבא-קמא קה. (87) העבדים והשטרות והקרקעות. (88) כי בגזל הגר המושב לכהן, מדובר על גזילה שכיוצא בה בישראל משלם קרן וחומש ואשם. וראה הלכות זכיה ומתנה פרק ב. (89) במטלטלין יכול הגזולן לקנותן על-ידי שינוי, מה שאין-כן בקרקע, ראה למעלה פרק ב, הלכה א. (90) זוהי דעת החכמים, החולקים על רבי אלעזר בברייתא בבא-קמא קיז:

מתוך מהדורות וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שלא פירש לו את השבח" (שם טו:). פירוש: זה שלקח מן הגזלן מקבל בחזרה גם את הקרן וגם את השבח, ואף-על-פי שהגזלן המוכר לא כתב שהוא מקבל אחריות השבח. (39) הנגזל חייב להחזיר ללוקח את ההוצאות, כי הוא נהנה מן השבח שבא על-ידי ההוצאות, כמו בהלכה הקודמת. (40) כלומר, השבח פחות ההוצאות, וראה ר"ף בבא-מציעא ח: (דפוס וילנא). (41) שהוא אחראי לקרן ולשבח.

ז. הקרן⁴² גובה מנכסים משעבדים⁴³, ושאר השבח מנכסים בגי חורין⁴⁴. ואם הפיר בה⁴⁵ שהיא גזולה⁴⁶ כשלקחה⁴⁷ - אינו נוטל מן הגזלן אלא הקרן בלבד⁴⁸, ומפסיד שאר השבח⁴⁹ היתר על ההוצאה. היתה ההוצאה יתרה על השבח, בין שהפיר בה שהיא גזולה בין שלא הפיר - אין לו מן ההוצאה אלא שעור השבח נוטל מפעל השדה, והקרן נוטל מן הגזלן⁵⁰ מנכסים משעבדין.

(42) שהלוקח גובה מן הגזלן. (43) מן הלוקחות שקנו קרקע מן הגזלן לאחר שלוקח זה קנה את הקרקע הגזולה, אם לא נשארו נכסים ביד הגזלן. הטעם הוא: "אחריות טעות סופר" היא, בין בשטרי הלואה בין בשטרי מקח וממכר (גמרא שם). יוצאים מתוך ההנחה, שאדם שקונה קרקע מבטיח את כספו, ומתנה שהמוכר אחראי להחזיר לו את כספו במקרה שיוציאו מידי את הקרקע מכוח תביעות על המוכר. ואם לא כתוב, הרי זו טעות סופר בלבד, ששכח לכתוב בשטר. (44) "אין מוציאין . . . ולשבח קרקעות . . . מנכסים משועבדים מפני תיקון העולם" (שם יד:). שבח קרקעות הוא דבר שאינו ידוע מראש, ואין הלוקחות יודעים להזהר בכך, ואם ינכו את השבח מן הלוקחות, ימנעו מקניית קרקעות. וראה בבא-מציעא צה: (45) הלוקח בקרקע זו. (46) בבא-מציעא טו: (47) אבל אם הכיר בה שהיא גזולה לאחר שלקחה, יש לו שבח. (48) ואת ההוצאה בשיעור השבח הוא מקבל מן הנגזל. (49) כך פסק רבא: "הכיר בה שאינה שלו ולקחה, מעות יש לו, שבח אין לו", גמרא שם. (50) ואת עודף ההוצאה על השבח, מפסיד הלוקח ואינו גובה מן הגזלן, כי הוא אינו אחראי להוצאות בלתי משתלמות שהלוקח משקיע על דעת עצמו. ראה ר"ף בבא-מציעא ח:

ח. הגזל שדה ומכרה, ואכל הלוקח פירותיה⁵¹ - מחשבינן עליו כל הפירות שאכל ומשלם לבעל השדה⁵², וחוזר וגובה אותן מן הגזלן מנכסים בגי חורין⁵³. ואם הפיר בה⁵⁴ שגזולה היא - אין לו פירות⁵⁵, ואינו גובה מן הגזלן אלא הקרן בלבד⁵⁶.

(51) הלכה זו מקבילה להלכה ה. שם דובר בגזלן שאכל פירותיה, וכאן מדובר בלוקח שאכל פירותיה. (52) מכיון שקרקע אינה נגזלת, ולעולם ברשות בעליה עומדת. על כן "הדרא ארעא והדרי פירי", בבא-בבא-בבא: לג: [וגובה מבעל השדה את ההוצאות עד כדי השבח (מגיד-משנה)]. (53) כדין שאר השבח בהלכה הקודמת, וראה בבא-מציעא

(19) גמרא שם. (20) ולו לא אמר על השדה הנגזלת שהיא שלו לא היה לוקחה, כי התכוון לקרקעות הגזולן בלבד. (21) כי הקרקע נלקחה מחמת הגזלן.

ד. גזל שדה והפסידה בידו²², כשפעל השדה גובה את דמי מה שהפסיד הגזלן - גובה אותן מנכסים בגי חורין²³, מפני שהיא כמלוה על פה²⁴. ואם עמד הגזלן בדין²⁵ ונתחייב לשלם²⁶ ואחר כך מכר - גובה מנכסים משעבדין²⁷.

(22) זוהי הדוגמה המובאת בהלכה א, ראה בבא-מציעא יד: (23) הנמצאים ברשות הגזלן. (24) שאין לו פרסום, והלוקח מן הלוה לא ידע שיש על הקרקע חוב. על כן אין גובים מן הלוקחות אלא מן הנכסים שביד הלוה בלבד, דעת עולא בבא-בבא-בבא: קעה: (25) בבא-מציעא טו: (26) יש לזה קול, ודינו כמלוה בשטר. (27) גובה מן הלוקח, כי הקרקע שקנה משועבדת לחוב שחייב הגזלן לנגזל, והקונה הפסיד, כי צריך היה לחקור קודם הקניה אם אין חוב על הקרקע, בבא-בבא-בבא: קעה: וראה הלכות מלוה ולוה פרק יא, הלכה ד.

ה. גזל שדה ואכל פירותיה²⁸ - משלם כל הפירות שאכל מנכסים בגי חורין²⁹. גזל והשביח³⁰ - שמיין לו³¹ וידו על התחתונה³²: אם השבח יתר על ההוצאה - נוטל ההוצאה³³ בלבד מן הנגזל³⁴; ואם ההוצאה יתרה על השבח³⁵ - אין לו מן ההוצאה אלא שעור השבח³⁶.

(28) גיטין מח: וראה שם בפירוש המשנה לרבינו. (29) ואם עמד בדין, גובה גם מנכסים משועבדים, כמו בקרקע שהפסידה בהלכה הקודמת. [כך כתוב במגיד-משנה, אבל מלשונו של רבינו בפירוש המשניות משמע שיש הבדל בין פירות לקרקע]. (30) והנגזל בא ומוציא את הקרקע עם השבח. (31) מעריכים לו לגזלן כמה עולה השבח. (32) כלומר, אם יש רווח לא ינהה. אבל אם יש הפסד, יזקף על חשבונו, כדין היורד לתוך שדה חבירו שלא ברשות והשביחה, בבא-מציעא יד: (33) כגון, ההוצאות שהשקיע הגזלן בשדה עולות בסך 100 ש"ח, והעליה בדמי הקרקע כתוצאה מהשקעה זו היא בסך 150 ש"ח. (34) והרווח הנקי נשאר ביד הנגזל, אבל את ההוצאה חייב הוא לשלם, כי הוא נהנה מן השבח שבא על-ידי ההוצאה. (35) כגון, ההוצאה היתה 150 ש"ח, והשבח 100 ש"ח בלבד, כלומר שיש כאן הפסד. (36) הגזלן לא יקבל את כל ההוצאות אלא 100 ש"ח בלבד, והשאר יפסיד.

ו. גזל שדה ומכרה³⁷ והשביחה הלוקח³⁸, אם השבח יתר על ההוצאה - נוטל ההוצאה³⁹ מפעל השדה, והקרן נוטל עם שאר השבח⁴⁰ מן הגזלן⁴¹.

(37) בבא-מציעא יד: (38) ומכיון שלא ידע שהקרקע גזולה, שונה דינו מגזלן שהשביח, ויקבל את כל השבח בשלימותו. "אמר רבא, הלכתא יש לו מעות ויש לו שבח, ואף-על-פי

הבעלים כדי לעמוד בנאמנותו, אינה נכונה, ועל כן לא נתקיימה הקרקע ביד הלוקח. ב'טור' חושן-משפט סימן שעד, מפרש דעת רבינו, שאפילו אם מכרה לאחר אחרי שקנאה מן הנגזל, לא נתקיימה ביד לוקח ראשון, אבל רש"י שם ד"ה זכנה מפרש, שדין זה נאמר רק במקרה שהגזלן מכר את השדה קודם שלקח מן הבעלים, אבל אם קנה אותה מן הבעלים לפני מכירה שניה, מיד כשקנאה נתקיימה ביד הלוקח, ואינו יכול שוב למכרה לאחר. ראה כסף-משנה כאן. (72) שמתחילה גזל אותה מאחד ממורישיו, ואחר-כך מת הנגזל, גמרא שם. (73) אם קנה אותה הגזלן, יש מקום להנחה, שמעוניין לעמוד בנאמנותו, שהרי עשה מאמץ וטרח לקנות את הקרקע, אבל אם נפלה לו בירושה אין הצדקה להנחה זו, כי השדה בא לידי בלי כל טריחה מצדו, והגזלן יכול להוציאה מיד הלוקח, ומשלם לו את דמיה.

(82) כדעת רבי יוחנן, שאמר "כגון שהוחזק על שדה זו בגלונותא" (בבא-בטרא מז.). (83) מכיון שהגזלן אדם אלם הוא, ולולא מכרתי לו, היה מלשין עלי בפני השלטון,

(68) בבא-מציעא טז. (69) וכל-שכן אם מכרה לאחר, לפני שקנה אותה מן הנגזל. (70) על-ידי מעשה המכירה וכו'. (71) כלומר, אומד הדעת שלנו, שקנה את הקרקע מן

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

השדה, או מחמת שיש לו נזק ביד זה הישראלי, או מחמת שהפסיד ממנו³, ואחר שתקף⁴ לו את השדה מכרה לישראל אחר - אין הבעלים יכולין להוציא מיד הלוקח⁵.

(2) שלקח בכוח על דעת עצמו, ולא על ידי בית הדין. (3) ממנו של היהודי, כגון שורו, גרם נזק לגוי. כך מפרש רבינו את דברי הברייתא שם "הבא מחמת חוב ומחמת אנפרות", וכך פירש רב האי גאון ראה אוצר הגאונים לגיטין עמוד 117, ומגיד משנה כאן. (4) שלקח בכוח. (5) ומקור הדברים בברייתא הנ"ל: "אין בו משום סיקריקין" (דין סיקריקין ראה להלן הלכה ג) ורבינו מפרש, שאין בו דין סיקריקין, והקונה ממנו אפילו לפני י"ב חודש מקחו קיים. וגם אינו משלם רביע לבעלים. וכך פירש רב האי גאון שאמר: "הבא מחמת חוב ומחמת אנפרות אין בו משום סיקריקין, והלוקח ממנו מקחו קיים, דכי גבאו בחובו כאילו קנאו ממנו, ואן זה אונס", אוצר הגאונים שם עמוד 123. ורש"י כאן מפרש אחרת. עיין שם.

ב. במה דברים אמורים? בשהודו הבעלים שאמת טען⁷ העובד פוכבים [המוכר, או יעידו יעדי ישראל שהאמת טען העובד פוכבים המוכר]. וכן אם היה שם מלך או שר באותו מקום שיכול לכף את העובד פוכבים שמכר לדין, ולא תבעו הבעלים⁸ את העובד פוכבים - אינן יכולין להוציא מיד הלוקח מן העובד פוכבים, אף על פי שאינן מודין לעובד פוכבים ואף על פי שאין שם עדים שאמת טען העובד פוכבים; שהרי אומר הלוקח לבעלים: אם גזלן הוא⁹ העובד פוכבים, למה לא תבעתם אותו בדיניהם¹⁰?

(6) שאין הבעלים יכולים להוציא מיד הלוקח. (7) ועל כן אין לגוי זה דין גולן. (8) לדין לפני המלך או השר. (9) שלקח את השדה בחזקה, ואין לו כל חוב על בעל השדה. (10) בבתי הדין של המלך או השר, שבכוחם לכוף דינם על הגוי. אלא וודאי טענת הגוי נכונה (ראה אוצר הגאונים שם עמוד 124, המביא את דברי רב האי גאון בספר המקח והממכר שער ל).

ג. העובדי פוכבים המציקים לישראל¹¹ ומבקשים להרגם, עד שיפדה עצמו מיד העובד פוכבים בשדהו או בביתו ויתננה למציק ואחר כך יניחנו, כשירצה המציק למכר אותה הקרקע: אם יש ביד הבעלים לקח מן המציק - הן קודמין לכל אדם; ואם אין ביד הבעלים לקח, או ששהה הקרקע ביד המציק שנים עשר חדש - כל הקודם ולקח מן המציק זכה¹². ובלבד שיתן לבעלים הראשונים רביע הקרקע או שליש המעות. מפני שזה המציק מוכר בזול, הואיל וקרקע שאינה שלו הוא מוכר - הרי זה מוכר בפחות רביע¹³ או קרוב לו, וזה רביע

דעת רב כהנא שם. (84) שלא מרצוני הטוב, אלא פחדתי לסרב מפני שהוא גולן וגבר אלם. (85) "גולן שהביא ראייה אין ראייתו ראייה, ואין מעמידין שדה בידו" (שם מז:). העדים מעידים אמנם שראו את המכירה, אבל מכיון שהלוקח הוחזק גולן, והנגזל טוען שלא הסכים למכור לגולן, הרי אין זו מכירה כלל. (86) ואין קונסים אותו על מעשה גזילה שיפסיד דמיו, "קרקע אין לו, אבל מעות יש לו", מימרא של רב ביבי בשם רב נחמן, גמרא שם.

טו. במה דברים אמורים? בשהעידו העדים שמנה בפניהם את המעות⁸⁸; אבל אם העידו שבעל הקרקע מכר לגולן והודה לו בפניהם שנתן לו דמים⁸⁹ כך וכן, והנגזל טוען שלא נתן לו דמים ומחמת יראה הודה לו - אין לגולן כלום⁹⁰, אלא מוציאין ממנו השדה בלא דמים, מפני שלא הודה לו אלא מפני הפחד⁹¹ בשטען, הואיל והחזק גולן עליה⁹².

(87) שמחזירים לגולן את הדמים שנתן, שם. (88) ועל כן אנו בטוחים שהגולן שילם לנגזל. (89) אבל הם בעיניהם לא ראו זאת. (90) לא קרקע ולא דמים, שם. (91) כדברי רב כהנא, שאם לא יודה ימסור אותו לשלטון, שם. (92) על כן, בנוגע לקרקע זו שעליה הוחזק גולן, אין הוא נאמן, ומאמינים לנגזל.

טז. אין בעל השדה צריך לעשות מודעה על מכר זה⁹³. הואיל והחזק זה גולן על שדה זו, ואין ראיתו בה ראיה⁹⁴, ואין צריך למסר מודעה. ואין דין גולן בדין האונס את חברו ותלה אותו⁹⁵ עד שימכר לו, שזה האונס אינו רוצה לגזול⁹⁶ ולא גזלו עדין כלום⁹⁷, לפיכך אם לא מסר המוכר האונס מודעה - ממכרו קנס.

(93) להודיע לעדים לפני המכירה, שהוא מוכר מאונס ואין המכירה מכירה, ולמה? הואיל והוחזק זה גולן על שדה זו. (94) על כן אין זו מכירה כלל, ואין צורך להודיע מראש על ביטולה. (95) על עץ, או גרם לו יסורים אחרים, שם. (96) לקחת את הקרקע בכוח בלי כסף. (97) על כן דינו כדין כל אדם, שאם מביא עדי מכירה, מתקיימת הקרקע בידו, אלא אם כן מסר מודעה בפני עדים לפני המכירה, שהוא מוכר מאונס והמכירה מבוטלת. רבינו נטה כאן מדעת הרי"ף שפסק בהלכותיו שאין הבדל בין גולן לאנס בדין זה. ראה כאן ראב"ד ומגיד-משנה בהלכה יד.

~ יום חמישי ד' שבט ~

פרק עשירי

(1) נתבאר בו דיני גוי אנס הגזול קרקע ומכרו לישראל וכל הנמשך לזה. וכן היורד לתוך קרקע חבירו לבנות או להשיב, בין ברשות בין שלא ברשות, וכל הנמשך אחר זה.

א. עובד פוכבים בעל זרוע שאנס² נכסי ישראל וירד לתוך שדהו, מחמת שהיה לו חוב על בעל

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הַעֲשׂוּיָה לְטַע, וְשָׁמִין לוֹ כִּמְה אָדָם רוֹצֶה לְתֵן בְּבִנְיָן
זֶה לְבָנוֹתוֹ. וְהוּא²⁸, שִׁיבְנָה בְּנֵן הַמוֹעִיל²⁹, הָרְאוּי
לְאוֹתָהּ חֲצֵר כְּמִנְהַג אוֹתוֹ מְקוֹם³⁰.

(26) קומה עליונה בבית. (27) ראשי הישיבות בבבל אחרי
רבנן סבוראי. (28) בתנאי. (29) המביא תועלת לבעל
החצר. (30) סידורי הבניין הפנימיים והחיצוניים וטיב
הבניין יהיו בהתאם למקובל באותו מקום.

ז. הַיּוֹרֵד לְשָׂדֶה חִבְרוּ בְּרִשׁוֹת, אֶפְלוּ נָטַע שָׂדֶה
שְׂאִינָה עֲשׂוּיָה לְטַע - שָׁמִין לוֹ וְיָדוּ עַל הַעֲלִינָה:
שְׂאֵם הֵיחָה הַהוֹצָאָה יָתֵר עַל הַשִּׁבְחָה - נוֹטֵל
הַהוֹצָאָה³¹, וְאִם הַשִּׁבְחָה יָתֵר עַל הַהוֹצָאָה - נוֹטֵל
הַשִּׁבְחָה³². וּבַעַל בְּנִכְסֵי אִשְׁתּוֹ³³ וְהַשְׁתָּף³⁴ בְּשָׂדֶה שֵׁשׁ
לוֹ חֶלֶק בָּהּ - פְּיוֹרֵד בְּרִשׁוֹת הֵן, וְשָׁמִין לָהֶם וְיָדָם
עַל הַעֲלִינָה.

(31) וההפסד על הבעלים. (32) [כלומר, חלק השבח שנהוג
היה לתת לאריסים. ראה מגיד משנה]. (33) צריך לומר:
"בנכסי אשתו הקטנה" (כסף משנה בשם הרשב"א וכן כתב
המגיד משנה). פירוש: יתומה קטנה שהשיאוה אמה ואחיה
ויכולה היא למאן בבעלה ולבטל הנישואין כשתגדל, הואיל
ורק לאב ניתנה הזכות להשיא את בתו הקטנה. וכן כתב
רבינו בפרק כג מהלכות אישות הלכה י'. ומקור הדברים
בכתובות פ'. ואף על פי שבאשמו הגדולה ידו על התחתונה
כמו שאמרו בגמרא שם וכמו שפסק רבינו שם (הלכה ט) -
באשמו קטנה תקנו חכמים שתהא ידו על העליונה, מפני
שחששו פן יפסיד הבעל את השדה, על ידי ניצול מופרז
ללא כל השבחה, מאחר שהוא חושש תמיד שמא תמאן בו
(גמרא שם). וראה להלן הלכה יב. (34) בבא בתרא מב:
"שותף כיורד ברשות דמי".

ח. הַיּוֹרֵד לְשָׂדֶה חִבְרוּ שְׂלֵא בְּרִשׁוֹת וְנָטַע אוֹ בְּנֶה,
וְאַחֵר כֶּף בָּא בַּעַל הַשָּׂדֶה וְהַשְׁלִים הַבְּנִין אוֹ שֶׁשְׁמֵר
הַנְּטִיעוֹת³⁵, וְכִיּוֹצֵא בְּאֵלוֹ הַדְּבָרִים שֶׁמֶרְאִין שֶׁדַּעְתּוֹ
נוֹטָה³⁶ לְמָה שֶׁעָשָׂה זֶה וּבְרִצּוֹנוֹ בָּא הַדָּבָר - שָׁמִין
לוֹ וְיָדוּ עַל הַעֲלִינָה³⁷.

(35) כגון, שעשה גדר סביבן, בבא מציעא קא. (36) שהוא
מסכים. (37) כמשמעות הדברים בהלכה ז. ואין מבדילים
בין שדה העשויה ליטע לבין שדה שאינה עשויה ליטע.

ט. הַיּוֹרֵד לְתוֹף חִרְבָּתוֹ שֶׁל חִבְרוּ וּבִנְיָנָה שְׂלֵא
בְּרִשׁוֹת - שָׁמִין לוֹ וְיָדוּ עַל הַתַּחְתּוֹנָה³⁸. וְאִם אָמַר
בַּעַל הַבְּנִין: עֲצִי וְאֶבְנִי אֲנִי נוֹטֵל³⁹: בְּבֵית - שׁוֹמְעִין
לוֹ⁴⁰, בְּשָׂדֶה⁴¹ - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ⁴², מִפְּנֵי שֶׁמִּכְחִישׁ
אֶת הַקְּרָקַע. אָמַר לוֹ בַּעַל הַקְּרָקַע: טַל מֵה שִׁבְנִית⁴³
- שׁוֹמְעִין לוֹ⁴⁴.

(38) כי הבעלים השאירו חורבה ולא רצו לבנותה, על כן
דינה כשדה שאינה עשויה ליטע, שיד הנוטע על התחתונה,
ראה למעלה הלכה ד. (39) ואיני רוצה בתשלום לפי דין

שֶׁל בְּעָלִים, שֶׁהָרִי מַחְמַת שְׂהִיא שְׁלֵהָן מוֹכֵר בְּזוּל.
לְפִיכָף, הַלּוֹקֵחַ מִן הַמַּצִּיק בְּשָׁלְשִׁים - נוֹתֵן לְבַעֲלִים
עֲשָׂרָה¹⁴ אוֹ נוֹתֵן לָהֶם רִבִּיעַ הַקְּרָקַע¹⁵ וְאַחֵר כֶּף יִקְנֶה
הַכֹּל. וְאִם לֹא נָתַן - הָרִי רִבִּיעַ הַקְּרָקַע כְּגֻזַּל בְּיָדוֹ.

(11) אלו הם הסיקריקין הנזכרים במשנה (גיטין נה:), שהיו
קיימים בתקופת מלחמת הרומאים ביהודה, עד לתקופת
המשנה. (12) ואין הבעלים יכולים להוציאה מידו. אבל
לפני י"ב חודש ויש ביד הבעלים כסף ליקח - לא זכה
הלוקח בשדה והזכות ביד הבעלים להוציאו מידו ולהחזיר
לו את הכסף ששילם. ראה אוצר הגאונים שם עמוד 117.
(13) אם הקרקע שווה ארבעים דינר, הוא מוכרה בשלושים.
על כן ייתן הקונה לבעלים עשרה דינר, שהם שליש המעות
ששילם למציק, או חלק מן הקרקע בשווי עשרה דינר,
שהוא רבע מן הקרקע השווה ארבעים. (14) שוודאי מחיר
הקרקע - ארבעים. (15) "ויד הבעלים על העליונה, רצו
בקרקע נוטלין; רצו במעות נוטלין" (ברייטא שם).

ד. הַיּוֹרֵד לְתוֹף שָׂדֶה חִבְרוּ¹⁶ שְׂלֵא בְּרִשׁוֹת וְנָטָה¹⁷:
אִם הֵיחָה שָׂדֶה הַעֲשׂוּיָה לְטַע¹⁸ - אוֹמְדִין כִּמְה אָדָם
רוֹצֶה לְתֵן בְּשָׂדֶה זֶה לְטָעָה, וְנוֹטֵל מִבַּעַל הַשָּׂדֶה;
וְאִם אֵינָה עֲשׂוּיָה לְטַע - שָׁמִין¹⁹ לוֹ וְיָדוּ עַל
הַתַּחְתּוֹנָה²⁰.

(16) בבא מציעא קא. אבותינו בנו בתיהם במקומות גבוהים
(מטעמי ביטחון) והשדות היו בבקעה. מכאן הביטוי
"היורד" לתוך השדה. (17) אילנות. (18) שיפה לאילן
יותר מלזרעים. (19) מעריכים לו. (20) לפי שיכולים
הבעלים לטעון, שאינם מעוניינים בנטיעות אלא בזרעים, על
כן ידו של הנוטע על התחתונה, כלומר, אם השבח עולה
על ההוצאה, יקבל דמי ההוצאה, ואם ההוצאה עולה על
השבח, יקבל חלק מן ההוצאה בשיעור השבח כלמעלה פרק
ט, הלכה ה (מגיד משנה).

ה. אָמַר לוֹ בַּעַל הַשָּׂדֶה²¹: עֶקֶר אֵילָנְךָ וְלֶךְ²² -
שׁוֹמְעִים לוֹ²³. אָמַר הַנוֹטֵעַ: הָרִינִי עוֹקֵר אֵילָנִי²⁴ -
אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ, מִפְּנֵי שֶׁמִּכְחִישׁ אֶת הַקְּרָקַע²⁵.

(21) שאינו עשוי ליטע, שעליו מדובר בסוף ההלכה הקודמת
(מגיד משנה). (22) איני חפץ בשדה אילן אלא בשדה לבן
(זרעים). (23) כי השדה מתאימה יותר לזרעים מלאילנות.
[ודין זה נאמר גם בארץ ישראל, ואין חוששים בזה משום
ישוב ארץ ישראל (ראה ראב"ד ומגיד משנה)]. זה מוכח
מהמעשה שבא לפני רב (בבא מציעא שם). וזה נאמר בשדה
שאינה עשויה ליטע בלבד, אבל לא בעשויה ליטע.
(24) ואיני מסכים שידי תהיה על התחתונה. (25) שהאילנות
ינקו מן השדה (שם קא: כלשון האחרון). ולפי טעם זה אין
הבדל בין ארץ ישראל לבין חוצה לארץ.

ו. הַחֲצֵרוֹת - הָרִי הֵן רְאוּיִין לְבִנְיָן וּלְהוֹסִיף בֵּהֶן
בְּתִים וְעֲלִיּוֹת²⁶. לְפִיכָף הוֹרּוּ הַגְּאוּנִים²⁷, שֶׁהַבְּנִיָּה
בְּחֲצֵר חִבְרוּ שְׂלֵא מִדַּעְתּוֹ - הָרִי זֶה כְּנוֹטֵעַ שָׂדֶה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

על ידי בית-הדין (מה שכתב רבינו "תן לו" - לא דווקא הוא, שהרי כתב בפרק ז מהלכות טוען ונטען הלכה ה, שבין אמרו "חייב אתה ליתן" ובין אמרו "צא תן" - נאמן הוא לומר אחר כך נתיי). (56) כמה הוציא, והרי דינו שאינו נוטל כלום עד שישבע (ראה הלכה הקודמת). (57) בלי נקיטת חפץ, כדין כופר בכל, שחייב שבועה שתיקנו חכמי התלמוד. (58) והיורד הוא המוציא מחבירו ועליו להביא ראיה.

יב. פֶּעַל שֶׁהוֹרִיד אֲרִיסִין⁵⁹ בְּנִכְסֵי אִשְׁתּוֹ⁶⁰ וְאַחֵר כָּף גִּרְשָׁהּ⁶¹: אִם הִבְעֵל עֲצָמוֹ אֲרִיס⁶² - נִסְתַּלֵּק פֶּעַל נִסְתַּלְקוּ אֲרִיסֵיו, שְׁלֹא יֵרְדוּ לָהּ אֶלָּא עַל דַּעַת הַבְּעֵל⁶³, וְשָׁמִין לָהֶם וְיָדָם עַל הַתַּחְתּוֹנָה⁶⁴; וְאִם אֵין הַבְּעֵל אֲרִיס - עַל דַּעַת הַקֶּרֶקַע יֵרְדוּ⁶⁵, וְשָׁמִין לָהֶם בְּאֲרִיס.

(59) פועלים המעבדים את אדמת הבעלים ומקבלים כשכר חלק מן היבול, חצי, שליש או רבע בהתאם למנהג המקום. (60) נכסי מלוג, שהבעל אוכל פירותיהם (מגיד משנה). (61) והאריסים תובעים שכרם מן האשה בעלת הנכסים. (62) בקיא בטיב אריסות ויודע לעבד את הקרקע. (63) ולא על דעת האשה. (64) כדין הבעל עצמו בנכסי אשתו הגדולה שדינו כיורד שלא ברשות (ראה למעלה הלכה ז). ואפילו אם השדה זקוקה לאריסות, אין דנין כדין שדה העשויה לטע (הלכה ד). כי לולא הם היה הבעל עצמו מעבד את השדה. (65) כי הקרקע זקוקה להם, ודינם כאילו האשה הורידה אותם [ובגמרא שם משמע, שאם הבעל בקיא בעיבוד הקרקע, אינם נוטלים אפילו הוצאה בשיעור השבח כדין יורד שלא ברשות, אלא "מה שהוציא" - הוציא ומה שאכל - אכל" כבעל עצמו. ונראה שרבינו מתכוון למקרה שלא אכל כלום, שדינו ככל יורד שלא ברשות (משנה כתובות עט.). כך פירש רבינו נסים את דברי רבינו. וראה הגהות הב"ח שם].

פֶּרֶק אֶחָד עֶשְׂרִי

(1) נתבאר בו כללי מצות השבת אבידה למי חייב להחזירה ולמי שהוא פטור מלהחזירה, ובאי זה מקום תמצא. ומי הוא חייב להחזיר אבידה מחמת אי זו סיבה שתהיה, ונסתיים הפרק בדין אבידת קרקע.

א. הַשֶּׁבֶת אֲבִידָה לִישְׁרָאֵל² - מִצְוַת עֲשֵׂה, שְׁנֹאֲמַר: הִשָּׁב תְּשִׁיבָם. וְהוֹצֵאָה אֲבִידַת יִשְׂרָאֵל וְנִתְעַלַּם מִמֶּנָּה וְהִנִּיחָהּ - עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה, שְׁנֹאֲמַר: לֹא תִרְאֶה אֶת שׁוֹר אֲחִיךָ וְהִתְעַלְמָתָּ מֵהֶם; וּבִטַּל מִצְוַת עֲשֵׂה³. וְאִם הִשְׁבִּיהָ - קָיָם מִצְוַת עֲשֵׂה.

(2) ראה לקמן הלכה ג. (3) השב תשיבם.

ב. לָקַח אֶת הָאֲבִידָה⁴ וְלֹא הִשְׁבִּיהָ - בִּטַּל מִצְוַת עֲשֵׂה, וְעֹבֵר עַל שְׁנֵי לֵאוֹיִן: עַל 'לֹא תוּכַל לְהִתְעַלֵּם' וְעַל 'לֹא תִגְדֹּל'⁵. אֲפִלּוּ הִיָּה פֶּעַל הָאֲבִידָה רָשָׁע וְאוֹכַל בְּבִלָּה⁷ לְתַאֲבוֹן⁸ וְכִיּוּצָא בּוֹ - מִצְוַת לְהִשְׁבִּי

"ידו על התחתונה". זה מקביל לטענת הנוטע "הריני עוקר אילני" למעלה הלכה ה. (40) משום שעל ידי הריסת הבניין אינו גורם נזק לבעל הקרקע (גמרא שם קא:). (41) אם בנה בשדה. (42) כי הבניין גורם להכחשת הקרקע שעליו נבנה. ורש"י פירש: בשדה, כלומר בנטיעות, אבל נראה שרבינו פירש אחרת, הבדל זה בין בית לשדה מפורש בגמרא שם. וראה למעלה הלכה ה. (43) כי אינני רוצה בבניין. זה מקביל לטענת בעל השדה "עוקר אילנך ולך" למעלה הלכה ה. (44) מכיוון שהלה ירד לתוך חורבתו שלא ברשות. בזה אין הבדל בין בבית ובין בשדה. בשניהם יכול לומר: "טול מה שבנתי", וראה ר"ף לבבא מציעא שם.

י. כָּל מִי שֶׁשָּׁמִין לֹא⁴⁵, בֵּין שֶׁהֵיחָה יָדוֹ עַל הָעֵלְיוֹנָה⁴⁶ בֵּין שֶׁהֵיחָה יָדוֹ עַל הַתַּחְתּוֹנָה⁴⁷ - אֵינוֹ נוֹטֵל כְּלוֹם עַד שְׁיִשְׁבַּע בְּנִקִּיטַת חֲפֶץ⁴⁸ בְּמָה הוֹצִיאָה וְאִם אָמַר: יָבֹאוּ הַדִּינִים וְיַעֲשׂוּ שׁוֹמֵת הַהוֹצָאָה, וְהָרִי הִיא גְלוּיָהּ לַעֲיִנֵיהֶם⁴⁹, וְיִשְׁעֶרֶוּ הָעֲצִים וְהָאֲבָנִים וְהַסִּיד וְיִשְׁכַּר הָאֲמָנִין בַּפָּחוֹת שֶׁבְּשָׂעִירִים⁵⁰ - שׁוֹמְעִין לוֹ וְנוֹטֵל בְּלֹא שְׁבוּעָה⁵¹. וְכֵן זֶה שְׁנוּטֵל הַשֶּׁבֶת בְּלִבְדוֹ⁵² וְהֵיחָה יָדוֹ עַל הָעֵלְיוֹנָה - אֵין צָרִיךְ שְׁבוּעָה⁵³.

(45) את ההוצאה לעומת השבח. (46) כגון היורד לתוך שדה חבירו ברשות ונטעה, למעלה הלכה ז. (47) כגון היורד לתוך שדה חבירו שלא ברשות, והשדה אינה עשויה לטע, למעלה הלכה ד. (48) כשהוא אוחו ספר תורה או דבר קדוש אחר, כגון תפילין, כמו בשבועה מן התורה, כגון שבועת השומרים או מודה במקצת. כל שבועת נשבע ונוטל המפורשת במשנה, היא בנקיטת חפץ, ושבועה זו, שישבע כמה הוציא, מפורשת במשנה בבעל שהוציא הוצאות על נכסי אשתו: "הוציא ולא אכל, יישבע כמה הוציא ויטול" (כתובות עט:). (49) ההוצאה גלויה, שהרי חמרי הבניין לעיניהם. (50) במחיר הפחות ביותר, ובלבד שלא יישבע. (51) כי השבועה דרושה רק במקום שיש ספק בטענת בעל-הדין, מה שאין כן כאן. (52) כגון שהשבח יתר על ההוצאה (למעלה הלכה ז). (53) כי השבח גלוי לעין.

יא. כָּל שֶׁשָּׁמִין לוֹ וְנוֹטֵל, שֶׁטַעַן פֶּעַל הַשָּׂדֶה וְאָמַר: נִתְמִי, וְהַיּוֹרֵד לַשָּׂדֶה אֹמַר: לֹא נִטַּלְתִּי - הַיּוֹרֵד נֶאֱמָן, וְנִשְׁבַּע שְׁלֹא נִתַּן לוֹ כְּלוֹם וְנוֹטֵל; שֶׁהָרִי אֹמְרִין לְבַעַל הַשָּׂדֶה: עֲדִין לֹא שָׁמָּה לָהּ, וְלֹא יָדַעְתָּ בְּמָה אֲתָה חֵיב לָתֵן, הֵיאֵךְ נִתְמַ⁵⁴? אֲבָל אִם שָׁמָּה לוֹ וְאָמְרוּ לְבַעַל הַשָּׂדֶה: תֵּן לָנוּ⁵⁵, וְאָמַר: נִתְמִי, אָף עַל פִּי שֶׁעֲדִין לֹא נִשְׁבַּע הַיּוֹרֵד⁵⁶ - הָרִי פֶּעַל הַשָּׂדֶה נֶאֱמָן, וְיִשְׁבַּע שְׁבוּעַת הַסֵּת⁵⁷ שְׁנֹמֵן וְיִפְטֹר; שֶׁהַקֶּרֶקַע בְּחֻזְקַת בְּעָלֶיהָ⁵⁸.

(54) ועל כן הוא בחזקת שלא נתן. ואם טען שנתן, עליו להביא ראיה, וכל עוד שלא הביא ראיה, אנו מאמינים ליורד, ובלבד שישבע שלא נטל. (55) והסכום כבר נקבע

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ה. פיצד²³ כגון שפשה העובד פוכבים חשפון וטעה²⁴. וצריך שיאמר לו ישראל: ראה שעל חשבונך אני סומך²⁵, ואני יודע, אלא מה שאתה אומר אני נותן לך. כגון זה מתר²⁶. אבל אם לא אמר לו פן - אסור; שמא יתפון העובד פוכבים לבדקו²⁷, ונמצא שם שמים מתחלל.

(23) טעות גוי מותרת. (24) ולא שעשה ישראל חשבון והטעה. (25) דברי רב כהנא שם (כפירוש הראשון של רש"י). (26) כי אפילו יגלה הגוי שטעה, לא יבוא לידי חילול השם. (27) את ישראל אם הוא ישר.

ו. עיר שישקראלים ועובדי פוכבים דרין בה, ומחצה עובדי פוכבים ומחצה ישראל, ומצא בה אבדה - נוטל ומכריז²⁸. ואם בא ישראל ונתן סימניה²⁹ - חיב להחזיר³⁰.

(28) שמא של ישראל היא (מכשירין פרק ב משנה ח). (29) סימנים מובהקים, וראה לקמן פרק יג, הלכה ג. (30) ואין אומרים שהישראל התייאש.

ז. היה רב העיר עובדי פוכבים: אם מצא במקום מן העיר שרכ המצויים שם וישראל³¹ - חיב להכריז³²; אבל אם מצא בסרטיא³³ ופלטאיא³⁴ גדולה, בבתי כנסיות³⁵ ובבתי מדרשות³⁶ שהעובדי פוכבים מצויין שם תמיד³⁷, ובכל מקום שהרבים מצויין שם - הרי המציאה שלו³⁸, ואפלו בא ישראל ונתן סימניה; שהרי נתיאש ממנה פשנפלה³⁹, מפני שהוא אומר: עובד פוכבים מצא. אף על פי שהיא שלו⁴⁰, הרוצה לילף⁴¹ בדרך הטוב והישר⁴² ועושה לפנים משורת הדין - מחזיר את האבדה⁴³ לישראל פשיתן את סימניה.

(31) כגון בתי כנסיות ובתי מדרשות של ישראל. (32) כי דינו כמקום שרובו ישראל (בבא-מציעא כד). (33) דרך המלך, שרבים מצויים שם. (34) שוק. (35) מקום תפילה. (36) מקום מיוחד ללמוד בו תורה. (37) כלומר, בבתי כנסיות ובתי מדרשות הנמצאים מחוץ לעיר, ומושיבים בהם גוים לצרכי שמירה. ובלשון הגמרא "דיתבי בהו כנענים". כלומר, ישיבת קבע (שם וראה נמוקיוסוף שם). (38) כי רוב העיר גוים. (39) והגיעה ליד המוצא לאחר יאוש. (40) על-פי הדין. (41) אבל כופים אותו. ראה רבינו חננאל לבבא-מציעא כד: והגהות מיימוניות כאן. (42) אף-על-פי שאינו מצווה מן הדין, על פי הכתוב "ועשית הישר והטוב בעיני ה'" (דברים ו, יח), שבא מיד אחר הכתוב המדבר על מצוות, עדות וחוקים "אשר צוך", וראה רמב"ן לתורה שם, וגמרא בבא-מציעא ל: לה. (43) כמעשה מר שמואל, שם כד:

ח. מצא בעיר זו שרפה עובדי פוכבים חבית של יין - יינה אסור בהנאה⁴⁴, וקנקנה מתר⁴⁵ משום אבדה.

לו אבדתו. אבל אוכל נבלה להקעים¹⁰ - הרי הוא אפיקורוס¹¹; והאפיקורוסים ועובדי עבודת פוכבים ומחללי שבת בפרהסיא - אסור להחזיר להן אבדה, פעובד פוכבים.

(4) מה-שאינ-כן בהלכה הקודמת שנתעלם בלבד. (5) בשעה שנטלה לעצמו, מימרא של רבא בבא-מציעא כו: (6) עובר עבירה. (7) בשר בהמה, חיה ועוף שלא נשחטו כדן. (8) למלא תאותו. (9) זוהי דעת רבי יוחנן שאמר: "לכל אבירת אחיך", לרבות את המומר. והתלמוד מפרש שכוונתו למומר אוכל נבילות לתיאבון, כלומר עובר בקביעות על עבירה זו של אכילת נבילה מתוך תאות היצר (עבודה זרה כו:). (10) את ה'. (11) בגמרא (שם) כתוב: אוכל נבילות להקעים, מין הוא. ובדפוס רומי ר"מ כתוב: הרי הוא מין. הצנזורה הנוצרית בימי הביניים הכניסה בלבול ועירוב מושגים במונחים "מין", "אפיקורוס", "מומר". וקשה מאוד להעמיד הדברים על מכונם.

ג. אבדת עובד פוכבים - מתרת, שנאמר: אבדת אחיך¹². והמחזירה - הרי זה עובר עברה¹³, מפני שהוא מחזיק יד רשעי עולם. ואם החזירה לקדש את השם, כדי שיפארו את ישראל וידעו שהם בעלי אמונה¹⁴ - הרי זה משבח. ובמקום שיש חלול השם¹⁵ - אבדתו אסורה, וחיב להחזירה¹⁶. ובכל מקום¹⁷ מכניסין¹⁸ פליהם מפני הגנבים ככלי ישראל, מפני דרכי שלום.

(12) "וכן תעשה . . . לכל אבירת אחיך". "לאחיך אתה מחזיר, ואי אתה מחזיר לכנעני". מימרא בשם רב, בבא-קמא קיג: (13) מימרא בשם רב, סנהדרין עו: (14) כגון רבי שמעון בן שטח, שקנו לו תלמידיו חמור מישמעאלי, ומצאו אבן טובה תלויה בו, והחזירה לישמעאלי, משום שרצה שיתקדש שם שמים על-ידו (ירושלמי בבא-מציעא פרק ב, הלכה ה). (15) כגון שמצאה במקום רוב ישראל, והגוי יחשוב שיהודי גנב ממנו (כסף-משנה). (16) בדין שלמעלה, כשמחזיר, כדי שיפארו את ישראל, לא אמר שחייב להחזיר אלא שאם החזיר מתוך כוונה זו הרי זה משובח, אבל כשיש חשש של חילול השם - חייב להחזיר. דין זה מובא בברייתא בשם ר' פנחס בן יאיר (בבא-קמא קיג:). המפורסם כמדקדק במצוות השבת אבידה בכלל (ירושלמי דמאי פרק א הלכה ג). (17) אף שאין חילול השם. (18) מן החוץ הביתה. בירושלמי גיטין פרק ה הלכה ט, הגירסא: "ומכבסין כלי גוים", אבל בעבודה זרה פרק א הלכה ג הגירסא: "ומכניסין".

ד. טעות העובד פוכבים¹⁹ - פאבדתו, ומתרת²⁰. והוא, שטעה מעצמו²¹, אבל להטעותו - אסור²².

(19) היה לו עסק עם ישראל וטעה בחשבון. (20) כשאין חילול השם, כגון שלא הרגיש בטעותו (בבא-קמא קיג:). (21) ללא תחבולה של היהודי. (22) ראה למעלה הלכות גניבה פרק ז הלכה ח.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(61) "אשר תאבד ממנו, פרט לאבידה שאין בה שוה פרוטה", משום שאינה קרויה אבידה (ספרי תצא, ובבא-מציעא כז.). (62) זה לשון הר"ף כאן (בבא-מציעא טו.). (63) אם לקחה, משום שאינה ממון, והבעלים מוותרים עליה. ראה תוספתא בבא-מציעא פרק ב הוצאת צוקרמנדל עמוד 374.

יג. מִצָּא שֶׁקֶּ64 או קָפָה65, אִם הָיָה חֶכֶם או זָקֵן מְכַבֵּד66 שְׁאִין דְּרָכּוֹ לְטַל כָּלִים אֱלֹ בִּידוֹ67 - אֵינוֹ חֵיב68 לְהִטְפִּיל בָּהֶן. וְאוֹמֵד אֶת דַּעְתּוֹ אֱלֹ הָיָה שְׁלוֹ69: אִם הָיָה מְחִזְיָן לַעֲצָמוֹ - כָּף חֵיב לְהַחֲזִיר שֶׁל חֲבֵרוֹ; וְאִם לֹא הָיָה מוֹחֵל עַל כְּבוֹדוֹ אֶפְלוּ הָיָה שְׁלוֹ70 - כָּף בְּשֶׁל חֲבֵרוֹ אֵינוֹ חֵיב לְהַחֲזִיר. הָיָה דְּרָכּוֹ לְהַחֲזִיר כָּלִים כָּאֱלֹ בִּשְׁדָּה71, וְאֵין דְּרָכּוֹ לְהַחֲזִיר בְּעִיר72, וּמִצָּאֵן בְּעִיר - אֵינוֹ חֵיב לְהַחֲזִיר73; מִצָּאֵן בִּשְׁדָּה74 - חֵיב לְהַחֲזִיר75 עַד שֶׁיִּגְעִיעוּ לְשׁוֹת הַבְּעָלִים, וְאֵף עַל פִּי שְׁהָרִי נִכְנָס בָּהֶן לַעֲרִי וְאֵין דְּרָכּוֹ בְּכָף76.

(64) משנה בבא-מציעא כט: (65) סל גדול. (66) אף-על-פי שאינו חכם, כמשמעות לשון המשנה (שם): "וכל דבר שאין דרכו ליטול", ומה שאמרו "זקן ואינה לפי כבודו" לדוגמה נאמר. ראה 'שיטה מקובצת' לבבא-מציעא כאן. (67) שיש בהם משום בזיון. (68) "והתעלמת, פעמים שאתה מתעלם . . . הא כיצד . . . או שהיה זקן ואינה לפי כבודו" (ספרי שם, ובבא-מציעא ל.). רבינו אומר "אינו חייב", אבל אם ירצה לפניו משורת הדין יטפל בהם, כמו רבי ישמעאל ברבי יוסי (בבא-מציעא שם), וראה רבינו חננאל שם, ולקמן הלכה יז, ורא"ש בבא-מציעא פרק ב אות כא. (69) "אמר רבא, כל שבשלו מחזיר, בשל חבירו נמי מחזיר" (בבא-מציעא שם). (70) זהו מובן דברי המשנה "וכל דבר שאין דרכו ליטול" (שם כט:). (71) שאין רואים אותו ואינו בוש. (72) שהוא בוש מפני מכירו (שם ל:). (73) כי אין זה לפי כבודו, אף-על-פי שאינו בכלל "אין דרכו ליטול כלים אלו בידו", שנזכר בתחילת ההלכה. (74) זוהי בעיא בגמרא שם, שעלתה בתיקו. (75) מכיוון שהבעיא לא נפתרה, פסק רבינו לחומרא. (76) מכיוון שבשדה דרכו בכך, נתחייב לקחת את הכלי ולהתחיל בהשבתו, ומאחר שהתחיל במצוה, מחייבים אותו לגמור אותה אפילו בעיר, אף-על-פי שאין זה לפי כבודו, בהתאם לכלל של רבה: "הכישא חייב בה" (גמרא שם). [הר"ף כתב: בעיא דלא איפשטא - ולא יחזיר בעיר. ומשמע, שבשדה יטול ויכניס לעיר. וראה רא"ש פרק ב אות כ, שלר"ף היתה גירסא אחרת בגמרא. והרא"ש עצמו סובר שיש להחמיר באיסור זלזול בכבוד התורה, ולכן לא יחזיר. ומובן שזה רק ב"זקן - היינו חכם - ואינה לפי כבודו", אבל "אין דרכו ליטול" מחייב להחזיר, לחומרא. וראה נמוקי-יוסף שם, ו'בית יוסף' חושן-משפט סימן רסג].

יד. וכן אם מִצָּא בְּהֵמָה וְהִפְשִׁיחָה77 - נִתְחַיֵּב לְהִטְפִּיל בָּהּ וּלְהַחֲזִירָהּ אֵף עַל פִּי שְׁאֵינָה לְפִי כְבוֹדוֹ; שְׁהָרִי

וְאִם כָּא יִשְׂרָאֵל וְנָתַן סִמְנִיהָ - מִתֵּר בְּשִׁתִּיהָ46 לְזָה יִשְׂרָאֵל שְׁמִצָּאָה47.

(44) משום ספק יין נסך. (45) כדין מציאה במקום שרובו גוים (שם). (46) כי יצא מכלל ספק יין נסך. [וזה דוקא כשמצא סתומה, אבל מצא פתוחה, אסורה בשתיה, שמה ניסך אותה גוי. וכתב הרשב"א (מובא במגיד-משנה כאן) שסתומה אחת מספיקה, ולא הצריכו כאן חותם בתוך חותם (ראה הלכות מאכלות אסורות פ"ג ה"ח), והטעם, שאם פתח גוי את החבית לא היה סותמה]. (47) ואינו מחוייב להחזירה לבעליה, מכיון שרוב גוים, נתיאשו הבעלים (שם).

ט. עוֹף שֶׁחֲטָף בְּשָׂרָה48 וְהִשְׁלִיכוֹ בְּחִצֵּר אַחֲרָת, אֵף עַל פִּי שֶׁרַב הָעִיר יִשְׂרָאֵל - הָרִי זֶה מִתֵּר מִשּׁוּם אֲבִידָה49, שְׁהָרִי נִתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים מִמֶּנּוּ.

(48) מעשה שהיה, ומסופר בגמרא שם. (49) אבל אסור משום ספק נבילה, כדין בשר שנתעלם מן העין (שם).

י. הַמּוֹצֵא אֲבִידָה בְּזוּטוֹ שֶׁל יָם50 וּבְשִׁלּוּלִיתוֹ שֶׁל נְהַר51 שְׁאֵינוֹ פּוֹסֵק52, אֵף עַל פִּי שֵׁישׁ בָּהּ סִמֵּן - הָרִי זֶה שֶׁל מוֹצָאָה; שְׁנֵאָמַר: אֲשֶׁר תֵּאבֵד מִמֶּנּוּ וּמִצָּאָתָהּ - מִי שְׁאֲבִידָהּ מִמֶּנּוּ53 וּמִצּוֹיָהּ הִיא אֶצֶל כָּל אָדָם54, יֵצֵאת זֶה55 שְׁאֲבִידָהּ מִמֶּנּוּ וּמִכָּל אָדָם, שְׁזָה יוֹדָאִי נִתְיָאֲשׁ מִמֶּנָּה.

(50) כשמי הים גואים, הם נכנסים ליבשה ומכסים שטח מסויים, וכשחוזרים לנקודת השפל הם גורפים אתם כל מה שנמצא בשטח שנשטף. (51) בימות הגשמים, עוברים הנהרות על גדותיהם, וכשהמים חוזרים הם שוללים אתם כל מה שעומד בדרכם, בבא-מציעא כא: פירוש רש"י שם. (52) זרימתו, והחפץ נשטף עם הזרם, והבעלים מתייאשים. (53) המלה "ממנו" מיותרת, ולהדגשה באה. (54) כגון פרה ורועה בשדה, שכל הרואה אותה יכול ליטלה. (55) זו שנפלה לים, יצאה מכלל אבידות אלה. כל ההלכה הזאת מקורה בברייתא בבא-מציעא כב:

יא. הַמֵּאבֵּד מִמוֹנוֹ לְדַעַת - אֵין נִזְקָקִין לוֹ56. בִּיצֵד? הַנִּיחַ פָּרְתוֹ בְּרֶפֶת שְׁאִין לָהּ דָּלַת וְלֹא קִשְׁרָה וְהִלָּף לוֹ, הַשְּׁלִיף פִּסְוֹ57 בְּרִשּׁוֹת הָרִבִּים וְהִלָּף לוֹ, וְכָל פִּיּוּצָא בָּזָה - הָרִי זֶה אֲבִד מִמוֹנוֹ לְדַעַתוֹ. וְאֵף עַל פִּי שְׁאֲסוֹר לְרֹאקָה דְּכָר זֶה לְטַל לַעֲצָמוֹ58 - אֵינוֹ זָקוּק לְהַחֲזִיר; שְׁנֵאָמַר: אֲשֶׁר תֵּאבֵד59 - פָּרֵט לְמֵאבֵּד לְדַעַתוֹ60.

(56) להחזירו לו. (57) דוגמה זו חזקה מן הקודמת. שם הוא מאבד ממונו לדעת, על-ידי-זה שלא שמר על ממונו, וכאן מאבד ממונו לדעת על-ידי מעשה. (58) כי יש בעלים לממון. (59) בלי דעתו. (60) ראה בבא-מציעא כה:

יב. אֲבִידָה שְׁאִין בָּהּ שְׁוָה פְּרוּטָה61 - אֵינוֹ חֵיב לְהִטְפִּיל62 וְלֹא לְהַחֲזִירָהּ63.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אבל הכוח לדחות יש ב'עשה' בלבד (ראה רש"י שם ורי"ף).
(94) אלא 'לא תעשה' בלבד.

יט. רָאָה אֶת הָאֲבִידָה⁹⁵, וְאָמַר לוֹ אָבִיו: אֵל תִּחְזִירָנָהּ - יִחְזִיר, וְלֹא יִקְבֹּל מִמֶּנּוּ⁹⁶. שָׁאֵם קִבֵּל מֵאָבִיו, נִמְצָא בַּעַת שְׁקִים מִצֹּת עָשָׂה שֶׁל 'פֶּבֶד אֶת אָבִיךָ', בִּטֹּל עָשָׂה שֶׁל 'הָשֵׁב תְּשִׁיבָם' וְעָבַר עַל 'לֹא תִּגְזֹל'.

(95) שם לב. (96) בגמרא שם לב: אמרו נימוק אחר מזה שאמר רבינו כאן: "שנאמר (ויקרא יט) איש אמו ואביו תיראו וכו' אני ה' - כולכם חייבים בכבודי".

כ. הָרֹאֶה מִים⁹⁷ שׁוֹטְפִין וּבָאִין לְהַשְׁחִית בְּנֵין חִבְרֵי אוֹ שִׁדְּהוּ - חֵיב לְגַדֹּר⁹⁸ בִּפְנֵיהֶם וּלְמַנְעֵם⁹⁹; שְׁנֹאֲמַר: לְכָל אֲבֵדַת אֲחִיךָ - לְרִבּוֹת אֲבֵדַת קִרְקָעוֹ¹⁰⁰.

(97) שם לא. (98) אף-על-פי שהבנין לא יתמוטט, אלא יתקלקל בלבד. (99) אף-על-פי שהכתוב מנה מטלטלין בלבד. (100) מימרא של רבא, שם.

פֶּרֶק שְׁנִים עֶשְׂרִי

(1) נתבאר בו דיני מי שאבדה ממנו אבידה ופגע באבידה אחרת וכן הדומה לזה. ונמשך לזה דין השותפים שאבדו ושהצילו וכל הנמשך אחר זה.

א. מִי שֶׁאֲבָדָה לוֹ אֲבִידָה, וּפָגַע בְּאֲבִידָתוֹ וְאֲבִידַת חִבְרֵי: אִם יָכֹל לְהַחְזִיר אֶת שְׁתֵּיהֶן² - חֵיב לְהַחְזִיר שְׁתֵּיהֶן; וְאִם אֵינוֹ יָכֹל לְהַחְזִיר אֶלָּא אֶחָת מֵהֶן - אֲבִידָתוֹ קוֹדֶמֶת³. וְאִפְלוּ לְאֲבִידַת אָבִיו⁴ אוֹ שֶׁל רֵבּוֹ⁵ - שְׁלֹו קוֹדֶם לְכָל אֲדָם⁶.

(2) ואל יאמר שלי קודמת, ויניח את של חבריו. (3) משנה בבא-מציעא לג. (4) אף-על-פי שהוקש כיבוד אב ואם לכבודו של מקום (שם לב). והלכות ממרים פרק ו'. (5) שחייב בכבודו וביראתו יותר משל אביו, ראה הלכות תלמוד תורה פרק ה, הלכה ב' וה. (6) משנה וגמרא, שם לג.

ב. פָּגַע בְּאֲבִידַת רֵבּוֹ עִם אֲבִידַת אָבִיו⁷: אִם הָיָה אָבִיו שְׁקוּל כְּנֶגֶד רֵבּוֹ⁸ - שֶׁל אָבִיו קוֹדֶמֶת⁹; וְאִם לֹאוֹ - שֶׁל רֵבּוֹ קוֹדֶמֶת. וְהוּא¹⁰, שְׁתֵּיהֶן רֵבּוֹ מִבְּהֶק¹¹, שָׂרֵב חֲקָמָתוֹ¹² שֶׁל תּוֹרָה¹³ מְמַנּוּ לְמַד.

(7) משנה שם. (8) בחכמה. במשנתנו כתוב: "ואם אביו חכם" (לענין פדיון שבוים). אבל במשנה בירושלמי, וגם ברי"ף הגירסא: "שקול כנגד רבו" (לענין אבידה), וגירסת רבינו כגירסא זו, אולם בפרק ה מהלכות תלמוד תורה הלכה א, כותב רבינו: "וכן אם היה אביו תלמיד-חכם, אף-על-פי שאינו שקול כנגד רבו, משיב אבדתו...". וזה סתירה למה שכתב כאן. דעת הגהות מיימוניות, שבהלכות תלמוד תורה יש טעות-סופר, והעיקר הוא הנוסח כאן. ובכסף-משנה שם כתב בשם אחד מבניו של רבינו, ששם מדובר ברבו סתם, שאינו מובהק, על כן אף-על-פי שאביו אינו שקול כנגד

הַתְּחִיל בַּמִּצְוָה⁷⁸. הַחְזִירָהּ וּבִרְחָהּ⁷⁹, אִפְלוּ מֵאָה פְּעָמִים⁸⁰ - חֵיב לְהַחְזִיר; שְׁנֹאֲמַר: הָשֵׁב תְּשִׁיבָם. 'הָשֵׁב' אִפְלוּ מֵאָה פְּעָמִים מִשְׁמַעוֹ⁸¹. לְעוֹלָם הוּא חֵיב לְהַטְפִּיל בָּהּ, עַד שִׁיחְזִירָנָהּ לְרִשּׁוֹת בְּעָלֶיהָ⁸² לְמָקוֹם הַמְּשַׁתְּמָר⁸³; אֲבָל אִם הַחְזִירָהּ לְמָקוֹם שָׁאִין מְשַׁתְּמָר, כְּגוֹן גִּנָּה וְחִרְבָּה, וְאֲבִידָה מִשָּׁם - חֵיב בְּאַחֲרִיּוּתָהּ.

(77) מימרא של רבה (שם). (78) ועליו לגמרה. (79) 'ספרי' תצא, ומשנה בבא-מציעא ל: (80) גמרא שם לא. (81) כי זהו מקור, המראה על פעולה מתמדת, דוגמת "זכור" ו"שמור" שנאמר בשבת. וראה פירוש המשנה לרבינו. (82) שהרי כתוב "השב תשיבם לאחריך" (ספרי תצא, ותוספתא בבא-מציעא פרק ב). (83) בבא-מציעא לא. ובבא-קמא נז.

טו. הַחְזִיר אֶת הָאֲבִידָה בְּשַׁחְרִית⁸⁴ לְמָקוֹם שֶׁהִבְעֵלִים נִכְנָסִין וְיוֹצְאִין שָׁם בְּשַׁחְרִית - אֵינוֹ חֵיב לְהַטְפִּיל בָּהּ, שֶׁהָיָה הִבְעֵלִים רֹאִין אוֹתָהּ, אֵף עַל פִּי שֶׁהוּא מָקוֹם שָׁאִינוֹ מְשַׁתְּמָר⁸⁵. בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים? בְּדָבָר שָׁאִין בּוֹ רוּחַ חַיִּים; אֲבָל בְּבַעֲלֵי חַיִּים⁸⁶ - לְעוֹלָם חֵיב לְהַטְפִּיל בָּהּ, עַד שֶׁנִּכְנָסָהּ לְרִשּׁוֹת הַבְּעֵלִים הַמְּשַׁתְּמָרִת⁸⁷. וְאֵינוֹ צָרִיךְ דַּעַת בְּעֵלִים⁸⁸.

(84) בבא-קמא שם, בשחרית הבעלים מצויים בבית. (85) כי האחריות על הבעלים. (86) שם. (87) מכיוון שמלומדת היא לצאת, צריכה שמירה יתירה, גמרא שם. (88) אינו צריך להודיע לבעלים, שהחזיר את האבידה. וזהו הקלה הניתנת למשיב אבידה, שלא להטריח אותו יותר מדי, מה-שאין-כן בארבעת השומרים ובגנב ובגזול, שצריכים דעת בעלים (שם).

טז. רָאָה בְּהֵמָה שֶׁפָּרְחָה מִן הַדִּיר וְהַחְזִירָהּ לְמָקוֹמָהּ - הָיָה זֶה קִיָּם הַמִּצְוָה, וְאֵינוֹ צָרִיךְ דַּעַת הַבְּעֵלִים⁸⁹.

(89) אף-על-פי שהדיר רחוק מבית הבעלים, שהרי הבעלים עצמם הכניסוה שם.

יז. הֵוֵלֵךְ בְּדֶרֶךְ הַטּוֹב וְהִיָּשׁוּר⁹⁰ וְעוֹשֶׂה לְפָנִים מְשׁוּרֵת הַדִּין - מַחְזִיר אֶת הָאֲבִידָה בְּכָל מָקוֹם, אֵף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ לְפִי כְּבוֹדוֹ⁹¹.

(90) ראה למעלה סוף הלכה ז. (91) כמו שעשה רבי ישמעאל ברבי יוסי (בבא-מציעא ל:).

יח. כִּהֵן שְׂרָאָה⁹² הָאֲבִידָה בְּבֵית הַקְּבָרוֹת - אֵינוֹ מְטַמֵּא לְהַחְזִירָהּ. שִׁבְעַת שְׁמָקִים מִצֹּת עָשָׂה שֶׁל הָשֵׁב אֲבִידָה, מְבַטֵּל עָשָׂה שֶׁל 'קִדְּשִׁים יְהוּי' וְעוֹבֵר עַל לֹא תַעֲשֶׂה שֶׁל 'לֹא יִטְמָא בַּעַל בְּעַמּוּי', וְאֵין עָשָׂה דוּחָהּ⁹³ אֶת לֹא תַעֲשֶׂה וְעָשָׂה⁹⁴.

(92) שם ל. ומשנה שם לב. (93) שם ל. אף-על-פי שבהשבת אבידה יש גם 'לא תעשה' (לא תוכל להתעלם),

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(רבינו חננאל, בבא-מציעא לא: 27) משנה, שם ל: (28) נתנו לו הרשאה (יפוי-כח) לטפל באבידה לפי התנאי שהתנה. למעלה בהלכה ג לא נאמר "והרשוהו", מכיון שזה מובן מאליו, שהבעלים או בית-דין יסכימו לתנאי לתת לו דמי חמורו שיפה מנה, כדי להציל את של חבירו השווה מאתיים. אבל בדין זה לא ידוע כמה ייבטל, ולכן הדגיש רבינו ואמר "והרשוהו". (29) משנה וגמרא שם. מן הדין, אין הוא חייב להפסיד ממונו כדי להציל ממון חבירו.

ה. וכן שנים³⁰ שהיו באים בדרך, זה בחבית של יין וזה בכד של דבש, ונסדק הכד של דבש³¹, וקדם שישפך הדבש לארץ שפך זה את יינו והציל את הדבש³² לתוך החבית - אין לו אלא שקרו הראוי לו³³. ואם אמר: אציל את שלך ואתה נותן לי דמי שלי, או שהתנה בפני בית דין - הרי זה חייב לתן לו. ואם נשפך הדבש לארץ - הרי זה הפקר³⁴, וכל המציל - לעצמו מציל.

(30) משנה בבא-קמא קטו. (31) והדבש מטפטף דרך הסדק. (32) שדמיו מרובים מדמי היין. (33) אף-על-פי שבמו ידיו שפך את יינו ועסק באיסוף הדבש. והטעם, ראה למעלה בפירוש להלכה ג. וראה בבא-קמא קטו. (34) שם קטו: אמרו, שרק במקרה שחישוק כרוך על הכד ומעכב את שפיכת הדבש אין הדבש הפקר, ומפרש רבינו שהחישוק מעכב לזמן מסוים את שפיכת הדבש, ומכאן יצא לו שאם כבר נשפך הרי הוא הפקר. ראה מגיד-משנה.

ו. היה זה בא בכד של דבש וזה בא בקנקנים ריקנים, ונסדקה כד הדבש, ואמר לו בעל הקנקנים: אני מציל לך דבש זה בקנקני עד שתתן לי חציו או שלישו או פה וכה דוגמתו. וקבל עליו בעל הדבש ואמר לו: הן - הרי זה שחק בפני³⁵, ואינו נותן לו אלא שקרו הראוי לו; שהרי לא הפסידו כלום³⁶.

(35) שהרי חייב הוא להציל ממון חבירו, שם קטו. (36) שם.

ז. וכן מי שפברח³⁷ מבית האסורים, והיתה מעברת³⁸ לפניו, ואמר לו: העבירני ואני נותן לך דינר, והעבירו - אין לו אלא שקרו³⁹ הראוי לו. ואם היה צידד⁴⁰, ואמר לו: בטל מצודתך והעבירני - נותן לו פל מה שהתנה עמו⁴¹. וכן פל פיוצא בזה.

(37) שם. (38) רפסודה. (39) שמצוה היא להצילו. (40) השולה דגים מן הים, שם. (41) [ואפילו אם התנה עמו יותר ממה שהפסיד, כן כתב הלחם-משנה. וקשה למצוא את ההבדל שבין זה ובין הדין שבהלכה ו. ואפשר, משום ששם לא הפסיד כלום, אבל כאן הפסיד משהו. ודוחק. אמנם סגנונו של רבינו בהלכה ו מסייע לטעם זה, שכתב: שהרי לא הפסידו כלום].

ח. שיירא שהיתה הולכת במדבר⁴², ועמד עליה

רבו, כיוון שהוא תלמיד-חכם הוא קודם, וכאן מדגיש רבינו: "והוא שיהיה רבו מובהק", על כן צריך שיהיה אביו שקול, ואם לא - של רבו קודם. וראה 'שיטה מקובצת' לבבא-מציעא סוף פרק ב. (9) "שאביו הביאו לעולם הזה, ורבו שלמדו חכמה מביאו לחיי העולם הבא" (שם). (10) בתנאי. (11) לשון עולא, שם. (12) כדעת רבי יהודה, שם. (13) ולא חכמת אומות העולם.

ג. הניח אבדתו¹⁴ והחזיר אבדת חברו - אין לו אלא שקרו הראוי לו¹⁵. פיצד? שטף נהר¹⁶ חמורו וחמור חברו, שלו יפה מנה ושל חברו מאתיים, הניח את שלו והציל את של חברו - אין לו אלא שקרו הראוי לו. ואם אמר לו: אציל את שלך ואתה נותן לי דמי שלי, או שהתנה בפני בית דין¹⁷ - חייב לתן לו¹⁸ דמי שלו. ואף על פי שחמורו עלה מאליו¹⁹ - הואיל ולא נתעסק בו²⁰, זכה במה שהתנה עמו²¹.

(14) לפנים משורת הדין, כי מן הדין שלו קודמת, כלמעלה בהלכה א. (15) לפי הטיחה והזמן שטיפל באבידת חבירו, ולא דמי אבידתו שהפסיד, מכיוון שעשה זאת מעצמו, כדי לזכות במצוה. (16) משנה בבא-קמא קטו: כגון שבעל החמור לא היה במקום. ראה בבא-מציעא ל: (18) כי התנאי בפני בית-דין מזכה את המציל לקבל את מה שהתנה, אף-על-פי שבעל החמור לא היה נוכח שם. ואם התנה עמו, הריהו חייב לקיים את התנאי, ואינו יכול לטעון "משטה אני בך" (ראה שם קטו). ופירוש המשנה (לרבינו שם). (19) ולא הפסיד כלום. (20) והפקירו כדי להציל את של חבירו, דינו כאבוד. (21) גמרא שם. כי רואים את החמור כאבוד, ומן השמים ריחמו עליו וניצל חמורו מטביעה.

ד. ירד להציל ולא הציל²² - אין לו אלא שקרו הראוי לו²³. וכן²⁴ אם היה עוסק במלאכה, ובטל ממלאכתו ששנה דינר, והחזיר אבדה ששנה מאה דינר - לא יאמר לו: תן לי דינר שהפסדת, אלא נותן לו שקרו פפועל בטל²⁵ שיבטל מאותה מלאכה שהיה עוסק בה²⁶. ואם התנה עם הבעלים או בפני בית דין²⁷ שיטל מה שניפסיד, והרשוהו²⁸ - הרי זה נוטל. ואם אין שם בעלים ולא בית דין - שלו קודם²⁹.

(22) שם. (23) ולא דמי חמורו, אף-על-פי שהתנה, מכיון שלא עשה שליחותו. (24) מקביל לשטף נהר חמורו, שבהלכה ג. (25) בבא-מציעא ל: לא: (26) "כגון שהיה חייט, והניח מלאכתו והלך להשיב את האבידה ונשתתה בהשבתה כשיעור תפירת בגד ששכרו באותו יום סלע. לא יאמר לו, כבר בטלתי ממלאכתי שיעור סלע, תנה לי, אלא משערין שכרו כעת שאין לו מה יתפור ויושב ובטל, אם יבוא אדם ויאמר לו, הנך יושב ובטל, תקח בתפירת בגד חצי סלע, או תשאר בטל כל היום, ומה שמתברר שנוטל בשעה שאין לו תפירה לתפור, הוא שנוטל מבעל האבידה"

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

יב. וְשָׁאִין⁶³ הַחֲמֻרִים לְהַתְנוּת בִּיגִיהֶן⁶⁴: כָּל מִי שֶׁתֹּאבֵד מִמֶּנּוּ חֲמֹר⁶⁵ מִבְּנֵי הַשִּׁירָא - מַעֲמִידִין לוֹ חֲמֹר אַחֶרֶת. וְאִם פָּשַׁע בָּהּ הוּא וְאֶבְדָּה - אֵין חֲבִיבִין לְהַעֲמִיד לוֹ⁶⁶.

(63 שם. (64 כשכולם רוצים, והתנאי קיים אפילו בדיבור בלבד, ואין אחד מהם יכול לחזור בו. (65 כגון שטיטרף על-ידי חיות רעות. (66 כי מקרה פשיעה אינו בכלל התנאי.

יג. אֶבְדָּה חֲמֹרֹו, וְאָמַר: תָּנוּ לִי דְמִיָּה⁶⁷ וְאֵין רוֹצֶה לָקַח חֲמֹר⁶⁸ וְהִרִינִי שׁוֹמֵר עִמָּכֶם⁶⁹ - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ⁷⁰; אֲלֹא מַעֲמִידִין לוֹ חֲמֹר אַחֶרֶת, כְּדֵי שִׁיזְדָּרוּ עֲצָמוּ וְיִשְׁמְרוּ בְּהִמְתָּו⁷¹. וְאֶפְלוּ הָיְתָה לוֹ בְּהִמָּה אַחֶרֶת⁷² בְּשִׁירָא - אֵינוּ דוֹמָה שׁוֹמֵר אַחַת לְשׁוֹמֵר שְׁתֵּי⁷³.

(67 במקום החמור (שם). (68 ולרש"י פירוש אחר. ראה שם. (69 מפני החיות והליסטים. (70 שאם יש לו בהמה, הוא מסייעם לשמור כהוגן. וכשאינו לו בהמה, אינו מזדרז בשמירת ממון אחרים. (71 ועל-ידיה הוא עוזר בשמירת כל השיירה. (72 ובשבילה הוא מזדרז בשמירה כחבריו. (73 כי על שתי בהמות הוא שומר ביתר מסירות-נפש מאשר על האחת, ועל כן אם אמר תנו לי דמיה, אין שומעים לו, שם.

יד. סְפִינָה⁷⁴ שֶׁהָיְתָה מְהֻלָּכֶת בָּיָם, וְעָמַד עָלֶיהָ נִחְשׁוּל⁷⁵ לְטִבְעָהּ, וְהִקְלוּ מִמֶּשְׁאָהָ⁷⁶ - מִחֲשָׁבִין לָפִי מִשְׁאוּי⁷⁷, וְאֵין מִחֲשָׁבִין לָפִי מִמּוֹן. וְאֵל יִשְׁנֹו⁷⁸ מִמֶּנְהָ הַסְּפִינִים.

(74 שם. (75 גלים סוערים. (76 כדי להצילה מטיביעה, יש הכרח להשליך חלק מן המטען לים. (77 "אם השליך זה מאה ליטרין זהב, ישליך זה מאה ליטרין ברזל" (רש"י) כשלשניהם מטען באותו משקל. (78 אם היה לספנים מנהג אחר, עושים כמנהגם. והדין שלמעלה מחייב כשאין נהג קבוע. וכן יש להבין גם הלכה יא.

טו. וְשָׁאִין⁷⁹ הַסְּפִינִים לְהַתְנוּת בִּיגִיהֶן: כָּל מִי שֶׁתֹּאבֵד לוֹ סְפִינָה - מַעֲמִידִים לוֹ סְפִינָה אַחֶרֶת. פָּשַׁע בָּהּ וְאֶבְדָּה, אוֹ שֶׁפָּרַשׁ לְמָקוֹם שֶׁאֵין הַסְּפִינֹות הוֹלְכוֹת בּוֹ בְּאוֹתוֹ הַזְּמַן⁸⁰ - אֵין חֲבִיבִין לְהַעֲמִיד לוֹ⁸¹.

(79 שם. הלכה זו מקבילה להלכה יב. (80 אפילו היו הולכות בו בזמן אחר, כגון שהלך בתשרי סמוך ליבשה כדרכו בניסן, שהנהרות גדלים מהפשרת השלגים, ונתקלה ונסברה. (81 כי על-מנת-כן לא התנו.

גִּיס⁴³ וְטָרְפָה⁴⁴: אִם אֵין יְכוּלִים לְהַצִּיל מִיָּדָם, וְעָמַד אֶחָד מֵהֶן וְהַצִּיל - הַצִּיל לְעַצְמוֹ⁴⁵; וְאִם יְכוּלִין⁴⁶ הֵן לְהַצִּיל מִיָּדָם, וְקָדַם אֶחָד מֵהֶן וְהַצִּיל, אָף עַל פִּי שְׁאָמַר: לְעַצְמִי אֲנִי מַצִּיל - הַצִּיל לְאֻמָּצָע⁴⁷.

(42 שם קטז. (43 צבא. (44 ובזוה. (45 מכיון שהבעלים התייאשו, וראה משנה שם קיד. (46 כגון שהם מרובים וחזקים. (47 כל אחד מכיר את שלו ונוטל, מכיון שלא התייאש.

ט. הֵיוּ יְכוּלִין לְהַצִּיל עַל יְדֵי הַדָּחָק⁴⁸ - כָּל הַמַּצִּיל מַצִּיל לְאֻמָּצָע⁴⁹; אֲלֹא אִם כֵּן אָמַר: לְעַצְמִי אֲנִי מַצִּיל - הֵרִי זֶה מַצִּיל לְעַצְמוֹ. שְׂכִינֹן שֶׁשְׁמַעוּהוּ אוֹמַר 'לְעַצְמִי אֲנִי מַצִּיל', הָיָה לָהֶן לְדָחַק עֲצָמָן וּלְהַצִּיל; וְכֵינֹן שֶׁיִּשְׁבּוּ וְלֹא הַצִּילוּ - הֵרִי נִתְיָאֲשׁוּ מִן הַכָּל.

(48 דברי רב אשי, שם. (49 כי הם יכולים לטעון, אילו אמרת שתציל לעצמך היינו מוסרים נפשנו ומצילים, ר"ף שם.

י. הֵיוּ שְׁנֵי שְׂתַפִּין, וְהַצִּיל אֶחָד מֵהֶן - הַצִּיל לְאֻמָּצָע⁵⁰. וְאִם אָמַר: לְעַצְמִי אֲנִי מַצִּיל⁵¹ - הֵרִי זֶה חֶלֶק מִחֲבֵרֹו⁵², וְהַצִּיל לְעַצְמוֹ. וְכֵן הַשׁוֹכֵר אֶת הַפּוֹעֵל⁵³ לְהַצִּיל - כָּל שֶׁיַּצִּיל הֵרִי הוּא לְמַשְׁכִּיר⁵⁴. וְאִם אָמַר: לְעַצְמִי אֲנִי מַצִּיל - הֵרִי זֶה חוֹזֵר בּוֹ מִן הַשְּׂכִירוֹת⁵⁵, וְכָל שֶׁיַּצִּיל אַחֵר שְׁאָמַר כֵּן הֵרִי הוּא שְׁלֹו⁵⁶.

(50 ושייך לשניהם יחד. אפילו כשחבירו אינו יכול להציל, אין אומרים שהתייאש, כי הוא סמך על שותפו, ועל כן לא יכול הלה לטעון שזכה מן ההפקר. (51 את חלקי. (52 ביטל את השותפות. מכיון שממונו בסכנה, זכאי הוא לחלוק שלא מדעת חבירו, ולהציל את שלו, בין שחבירו יכול להציל ובין אינו יכול (גמרא שם). (53 פירושו של רבא, שם. (54 אפילו כשאין המשכיר יכול להציל, כי סתמו לבעל הבית הוא מציל. (55 והדין הוא, שפועל יכול לחזור בו אפילו בחצי היום (שם). (56 אם אין המשכיר יכול להציל, וזוכה השכיר מן ההפקר.

יא. שִׁירָא⁵⁷ שֶׁחֲנִתָּה בַּמִּדְבָּר, וְעָמַד עָלֶיהָ גִּיס לְטָרְפָה⁵⁸, וּפָסְקוּ עִם הַגִּיס מִמּוֹן וְנָתְנוּ לוֹ - מִחֲשָׁבִין לָפִי מִמּוֹנָם⁵⁹, וְאֵין מִחֲשָׁבִין לָפִי נַפְשׁוֹת⁶⁰. וְאִם שָׁכְרוּ תֵּיִר לְפָנֵיהֶם לְהוֹדִיעַם הַדָּרֶךְ - מִחֲשָׁבִין שָׁכְרוּ לָפִי מִמּוֹן וּלְפִי נַפְשׁוֹת⁶¹. וְאֵל יִשְׁנֹו⁶² מִמֶּנְהָ הַחֲמֻרִים.

(57 גמרא שם. (58 לבזוזה. (59 לפי ערך החפצים, שכל אחד ואחד מוביל בשיירה. כי כוונת הגייס היתה לביזה. (60 כי לא היו בסכנה. (61 כי בלי התייר, המורה דרך, צפויה סכנה גם לממונם וגם לחייהם. (62 שאם נהגו לתת לתייר לפי ממון או לפי נפשות, עושים.

~ יום שישי ה' שבט ~

פֶּרֶק שְׁלֹשָׁה עֶשְׂרִי

(1) נתבארו בו דיני הכרות אבידה כיצד ובאי זה מקום מכריז, ובאי זה סימן ישיבנה למי שיתן אותו. וכן נתבארו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

משמע שתדרוש את אחיך לידע אם אינו רמאי ואם תמצא שהוא רמאי אל תחזיר לו אפילו בסימנים מובהקים].

ד. בראשונה, כל מי שאבדה לו אבדה ובא ונתן סימניה¹⁷ - מחזירין אותה לו, אלא אם כן החזק רמאי¹⁸. משרבו הרמאין, התקינו בית דין, שיהו אומרין לו¹⁹: הבא עדים שאין אתה רמאי וטל²⁰.

(17) המובהקים. (18) וממנו דרשו הבאת עדים שהאבידה היא שלו. (19) לאדם שלא החזק רמאי. (20) על פי סימנים.

ה. הסימנים המבדקין - סומכין עליהם ודנין על פיהם בכל מקום²¹ דין תורה²². והמדה²³ או המשקל²⁴ או המזג²⁵ או מקום האבדה²⁶ - סימנין מבדקין הן.

(21) אפילו באיסור, כגון להחזיר גט אשה בסימנים או להחזיר עגונה על סמך סימנים שנמצאו בגוף ההרוג (שם כז:). (22) כדעת רבא בסימנים מן התורה הם (שם כח:). (23) כגון מידת אורך ורוחב, או מידה בלח, כגון ליטר שמן. (24) ביבש. (25) כגון עשרה דגים במחורות (שם כג:). (26) כשמצא ברשות היחיד, כדעת רבא שם כב: שמקום הוא סימן. וראה לקמן פרק טו הלכה י. [ישנם שלושה סוגי סימנים: א. מובהקים ביותר, כגון נקב בצד אות פלונית בשטר; ב. מובהקים, כגון מידה, משקל ומניין; ג. אינם מובהקים. ודעת רבינו, שמובהקים ביותר סומכים עליהם בכל ענינים, סוג ב' מועיל להחזיר אבידה אבל לא באיסורים. ומה שכתב רבינו כאן: "והמידה או המשקל או המניין וכו' סימנים מובהקים הם" הכוונה להחזרת אבידה, ומה שאמר בראש הלכה זו: "הסימנים המובהקים" הכוונה לסימנים מסוג א. כך פירש בכסף משנה].

ו. באו שנים²⁷, זה נתן סימני האבדה, וזה נתן סימני האבדה כמו שנתן האחר²⁸ - לא יתן לא לזה ולא לזה, אלא תהיה מנחת²⁹ עד שיהיה האחד לחברו או יעשו ביניהם פשרה. נתן האחד את הסימנים, והשני הביא עדים - יתן לבעל העדים³⁰. זה נתן סימנים, וזה נתן סימנים ועד אחד - הרי העד האחד כמו שאינו³¹, וינתי.

(27) וכל אחד מהם טוען, שממנו נפלה, מימרא של רבא, שם כח. (28) אבל אם אחד נתן סימן מובהק וחבירו נתן סימן מובהק ביותר, תינתן המציאה לחבירו. ראה הלכה ז. (29) אצל המוצא, ויעשה בהם כמו במציאה שלא נודעו בעליה. ראה להלן הלכות טריו. (30) כי עדים עדיפים מסימנים, אף-על-פי שגם סימנים מן התורה. (31) מכיוון שכל אחד מהם טוען שאבדה ממנו, ונותן סימנים חשובים כמו של חבירו, אין כוח בידי עד אחד להכריע (שם).

ז. מצא שמלה וכיוצא בה, וזה הביא עדי אריגה שארגיה לו, וזה הביא עדים שנפלה ממנו - יתן לעדי נפילה³². זה נתן מדת ארפה, וזה נתן מדת

בו המוצא אבידה מה יעשה ממנה, הדברים שהוא אסור לעשותם והדברים שהוא חייב לעשותם. ומה הוא הדבר שהוא חייב בשמירתו ומה הוא הדבר שאינו חייב בשמירתו.

א. המוצא אבדה שהוא חייב להחזירה² - חייב להכריז³ עליה ולהודיעה⁴ ולומר: מי שאבד לו מין פלוני⁵, יבוא ויתן סימניו⁶ וטל. אפילו היתה שוה פרוטה בעת המציאה והודיעה⁷ - חייב להכריז⁸ עליה. ואכן גבוהה⁹ היתה חוץ לירושלים, שעליה היו מכריזין.

(2) על אבידה שאינו חייב להחזירה - עיין פרק יא ופרק יד וכו'. (3) משנה בבא מציעא כז: ההכרזה היא במקום פומבי, כמו בסוף הלכה זו, ועיין להלן הלכה ח-ט. (4) במקום שאי אפשר להכריז, דין שיוודע לשכניו ולמיוודעיו. ראה הלכה ט. (5) דוגמאות בהלכה ב ואל יכריז סתם "אבדה" מצאתי, כדי שלא להטריח לשווא את אלו שאבדו חפצים אחרים. הלכה זו היא כדעת רב נחמן, בבא מציעא כח: וכך פסק הראי"ה. (6) המייחדים חפץ זה מיתר החפצים מאותו מין. (7) ופחות משווה פרוטה אינה מציאה. (8) שבשעה שמצאה היתה שווה פרוטה ונתחייב בה (בבא מציעא כז:). (9) זו הנזכרת בברייתא שם כח: "אבן טוען" משום שלשם באו כל אלו שאבדו להם אבידות (בתענית יט. הגירסה "הטועין").

ב. פיצד מכריז¹⁰? אם מצא מעות - מכריז: מי שאבד לו מטבע¹¹. וכן מכריז: מי שאבד לו כסות או בהמה או שטרות, יבוא ויתן סימנים וטל. ואינו חושש¹² מפני שהודיע מין האבדה, לפי שאינו מחזירו עד שיתן סימנים מבדקין¹³.

(10) בהלכה זו באות דוגמאות לכלל "מין פלוני" שבהלכה א. (11) אבל אינו מפרט איזו מטבע. (12) מפני הרמאי, שאם ידע את מין האבידה, כגון כסות, וידע במקרה את בעל הכסות שאבדה ומכיר בסימניה, יתן סימניה ויטלה. חשש זה מביע רב יהודה, ומשום כך הוא סובר "אבידה" מכריז, בבא מציעא כח: (13) כגון מידת ארכה ומידת רחבה של הכסות, אבל סימן בעלמא, כגון צבע הבגד, אינו מספיק, כי יש הרבה בגדים באותו צבע, וראה שם כז: תוספות דיבור המתחיל ואנא. וראה לקמן הלכה ה.

ג. בא בעל האבדה ונתן סימנים שאינן מבדקין¹⁴ - אין מחזירין לו, עד שיאמר סימנים מבדקין. והרמאי, אף על פי שאמר סימנים מבדקין - אין מחזירין לו, עד שביא עדים¹⁵ שהיא שלו. אמרו חכמים: והיה עמו עד דרש אחיך - עד שתחקר אחריו אם רמאי הוא אם לאו¹⁶.

(14) כגון אדום ולבן. (15) כי אם הוא ידוע כרמאי, יש לחשוש שנודעו לו הסימנים המובהקים בדרך רמאות. על כן דורשים ממנו עדים, ולא יספיק הסימן המובהק ביותר, כגון נקב יש בצד אות פלונית בשטר. (16) "דרוש אחיך"

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הפרסים (שם), ומשום כך חששו להכריז במקום פומבי. (51) והם הודיעו למכרים שלהם.

י. הכריזו⁵² או הודיעו⁵³ ולא פאו הפעלים - תהיה המציאה מנחת אצלו עד שיבוא אליהו⁵⁴. ובכל זמן שהאבדה אצלו, אם נגנבה או אבדה - חיב באחריותה; ואם נאנסה⁵⁵ - פטור. ששומר אבדה פשומר שוכר הוא⁵⁶, מפני שהוא עוסק במצוה ונפטר מפמה מצות עשה⁵⁷ כל זמן שהוא עוסק בשמירתה⁵⁸.

(52) בבית המקדש או בבתי כנסיות ובבתי מדרשות. (53) למיודעיו בשעה שיש אנסים. (54) ויודע מי הוא בעל האבידה (שם ל.). (55) כגון על ידי שודד מזויין, ולא היה בכוח המוצא למנוע זאת. (56) שחייב בגניבה ופטור באונס. פסק כרב יוסף בבא מציעא כט. פב. ובבא קמא נו. שהרי התלמוד אומר "דכולי עלמא אית להו דרב יוסף" (דעת הכל כדעת רב יוסף, שם פב.), וכך פסק רבינו חננאל. (57) שיש בהן חסרון כס, כגון, נתינת פת לעני וכיוצא בה, שהעוסק במצוה פטור מן המצוה, ועל כן דינו כשומר שוכר. (58) כגון שמנער את הכסות לצרכה, אבל לא כשהיא מונחת אצלו ללא טיפול. שהרי אמרו העוסק במצוה פטור מן המצוה. והכלל הוא: כל שאפשר לו לקיים שתי המצוות יחד, חייב בשתייהן, שאם לא כן, מי שתפילין בראשו וציצית בבגדו יהא פטור מכל המצוות. וראה שם תוספות דיבור המתחיל בההיא הנאה.

יא. וצריך לבקרו⁵⁹ את האבדה ולבדקה⁶⁰, כדי שלא תפסד ותאבד מאליה⁶¹; שנאמר: והשבתו לו - ראה היאך תשיבנו לו⁶². פיצד? מצא פסות של צמר⁶³ - מנערה⁶⁴ אחת לשלשים יום. ולא ינערה במקל⁶⁵, ולא בשני בני אדם⁶⁶. ושטחה על גפי מטה לצרקה⁶⁷ בלבד, אבל לא לצרקה ולצרפו⁶⁸. נזדמנו לו אורחים - לא ישטחנה בפניהם ואפלו לצרקה - שפא תגנב.

(59) מזמן לזמן. (60) בשעה שהוא מבקר אותה ידוק אם לא נתקלקלה. (61) כגון, עש בכסות. (62) כלומר, תשיב לו בשלימות (משנה בבא מציעא כח:). (63) אבל בגד פשתן לא ינער, כי הניעור מזיק לו (גמרא שם). כך פירשו רבינו חננאל והר"ף. (64) מן האבק. (65) כי עלולה להיקרע. (66) האוחזים בשני ראשיה ומנערים, וממתחים אותה יותר מדי. (67) שתאזור (שם ל.). (68) לכסות את המיטה. זוהי בעיני שלא נפתרה ופסק רבינו לחומרא.

יב. מצא פלי עץ - משתמש בהן, כדי שלא ירקבו. פלי נחשת - משתמש בהן בחמין⁶⁹, אבל לא על ידי האור⁷⁰, מפני שמשתחין⁷¹. פלי פספס - משתמש בהן בצונן, אבל לא בחמין, מפני שמשתחין. מצא מגרפות⁷² וקרדמות - ישתמש בהן ברוך, אבל לא בקשה, מפני שמפחיתן⁷³. מצא פלי זהב וכלי

רחפה - יתן למי שנתן מדת ארפה; שאפשר שישער הרמאי מדת רחפה³³ כשהיה בעליה מתכסה בה. זה נתן מדת ארפה ורחפה, וזה פון משקלותיה - יתן למי שפון משקלה³⁴. זה נתן מדת ארפה ורחפה³⁵, וזה נתן מדת האמירות³⁶ שפה - יתן למי שנתן מדת ארפה ורחפה³⁷.

(32) אנו אומרים, שזה שארגה לו מכרה לחבירו, שהרי עדים מעידים שנפלה ממנו (שם). (33) שהיא קטנה, מה שאין כן מידת אורכה שהיא גדולה וקשה יותר לשער. (34) כי מידת רוחבה אפשר לשער, כפי שאמרנו, ואפילו מידת אורכה אפשר בקושי לשער, אבל לא משקלה של השמלה. על כן משקל השמלה הוא סימן מובהק יותר ממידת רוחבה ואורכה. (35) כל מידה לחוד. (36) שפות הבגד. (37) הכלל בהלכה זו הוא, שבעל הסימנים המובהקים יותר יקבל את האבידה.

ח. בראשונה, כל מי שמצא אבדה, היה מכריז עליה שלשה רגלים³⁸. רגל ראשון - אומר: ראשון. שני³⁹ - אומר: שני. שלישי - מכריז סתם⁴⁰, כדי שלא יתחלף לו שני בשלישי⁴¹. ואחר רגל האחרון בשבעת ימים מכריז פעם רביעית; כדי שילף השומע⁴² לביתו בשלשה ימים⁴³ ויממש פלו⁴⁴, ויחזור בשלשת הימים, וימצא זה המכריז מכריז בשביעי⁴⁵.

(38) כדעת רבי יהודה במשנה שם כח. והטעם הוא, כי בשלושת הרגלים חייבים כל בני ישראל לעלות לירושלים, ומי שלא עלה בראשון ובשני יעלה בשלישי. (39) המוצא מציין שזהו הרגל השני שהוא מכריז, כדי שהמאבד ידע שיש לו שהות עד הרגל השלישי ולא יצטרך לחזור מיד (שם). (40) בלי לציין איזה רגל זה, וכל השומע ידע, שזהו הרגל האחרון, ואם נמצא שאבד לו חפץ, יחזור מיד. (41) אם יכריז שלישי עלול השומע בטעות להחליפו בשני (בגלל ה"שין" המשותפת), ויחשוב שיש לו שהות עד הרגל הבא, ולא יחזור מיד ויפסיד את אבידתו. (42) שלא היה בשני הרגלים הקודמים. (43) אם ביתו נמצא במרחק כזה. (44) כדי לברר אם אבד לו כלי ממין זה. (45) יותר משבעה ימים לא הטריחו חכמים את המוצא שישעה בירושלים. ואף-על-פי ששבעת הימים מספיקים רק לאלו הגרים עד דרך שלושת ימים מירושלים ולא יותר (דעת רבא שם).

ט. משחרב⁴⁶ בית המקדש, התקינו שיהיו מכריזין בבתי כנסיות⁴⁷ ובבתי מדרשות⁴⁸. משרבו האנסין⁴⁹ ואמרו: המציאה של מלך היא⁵⁰, התקינו שיהיו מודיעין לשכניו ולמדיעיו⁵¹ ודיו.

(46) המשך הברייתא הקודמת שם. (47) שמתפללים שם ורבים מצויים שם. (48) שלומדים שם ורבים מצויים שם. (49) שלקחו בכוח את המציאה מיד המוצא. (50) כגון

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שישי ה' שבת - ספר נזיקין - הלכות גזילה ואבידה קנו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(ברייתא שם). (92) השומה צריכה להיות על פי בית דין, כדלהלן הלכה טז, וראה הגהות חידושי אנשי שם על הרי"ף בסוגייה כאן. (93) מחצה על מחצה, כשכר על הטיפול בתרנגולות.

טז. מִצָּא עֲגָלִים וְסִיחִין: ⁹⁴ שֶׁל רֵעִי ⁹⁵ - מִטַּפֵּל בָּהֶן שֶׁלֹּשָׁה חֳדָשִׁים, וְשֶׁל פְּרִיָּאָה ⁹⁶ - שְׁלֹשִׁים יוֹם. אֲנֹזִים וְתִרְנַגּוּלִין גְּדוּלִים ⁹⁷ - מִטַּפֵּל בָּהֶן שְׁלֹשִׁים יוֹם. מִצָּא קִטְנִים ⁹⁸, וְכָל דָּבָר שֶׁטְפוּלוֹ מִרְבָּה מִשְׁכָּרוֹ - מִטַּפֵּל בָּהֶן שְׁלֹשָׁה יָמִים ⁹⁹. מִכֶּן וְאֵילָף - מוֹכֵרֵן בְּבֵית דִּין. וְכֵן פְּרוֹת ¹⁰⁰ שֶׁהִתְחִילוּ לְהִרְקִיב וְכִיּוּצָא בָּהֶן - מוֹכֵרֵן בְּבֵית דִּין.

(94) שאוכלים ואינם עושים (ברייתא שם). (95) שרועים במרעה ואין טיפולם מרובה. (96) שצריך להאכילם (בזמן שאין מרעה) ועולה בדמים מרובים. (97) שמוצאים בעצמם את מזונם (כך פירש רבינו חננאל ושלא כרש"י שם). (98) צריך להאכילם והטרחו וההוצאות מרובות. (99) שמא יבואו הבעלים. יותר מג' ימים לא יטפל, כדי למנוע הפסד מן הבעלים. (100) במפקיד פירות והתחילו להרקיב יש מחלוקת במשנה (בבא מציעא לח.). החכמים אומרים: לא יגע בהם, ורבן שמעון בן גמליאל אומר: מוכרם בפני בית דין, מפני שהוא כמשיב אבידה לבעלים. מכאן יוצא, שבאבידה גופה לדעת הכול ימכור בבית דין. והטעם הוא: במפקיד אל יגע, שהרי יש בעלים שיטפלו בהם, מה שאין כן באבידה.

יז. מַה יַעֲשֶׂה בַּדְּמִים? יִתְּנֵנוּ לְמוֹצֵא ¹⁰¹, וַיֵּשׁ לוֹ רְשׁוּת לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן. לְפִיכָף, אִם נֶאֱנָסוּ, כְּגוֹן שֶׁטָּרְפָם גִּיס אוֹ טָבְעוּ בַּיָּם - חַיֵּב לְשַׁלֵּם. וְאִם עַל פִּי שְׁלָא נִשְׁתַּמֵּשׁ ¹⁰² בָּהֶן; שֶׁפִּינן שֵׁישׁ לוֹ רְשׁוּת לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן - הָרִי הֵן אֶצְלוֹ כְּשֶׁאֲלָה ¹⁰³.

(101) עד שיבואו הבעלים. (102) זכות השימוש מחייבת אותו באונסין (שם). (103) ושואל חייב אף-על-פי שלא נשתמש.

יח. בַּמָּה דְּבָרִים אֲמֹרִים? בַּדְּמִי הָאֲבָדָה ¹⁰⁴, הוֹאִיל וְנִטַּפֵּל בָּהֶן ¹⁰⁵; אֲבָל מַעוֹת אֲבָדָה ¹⁰⁶ - לֹא יִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן ¹⁰⁷. לְפִיכָף, אִם אָבְדוּ בְּאֵנָס - פְּטוּר; שֶׁהָרִי הוּא שׁוֹמֵר שְׂכָר, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ.

(104) דמים שקיבל תמורת האבידה. (105) הרשה רבי טרפון להשתמש בדמים מתוך הנחה שבעל האבידה יסכים לזה, כי יכיר טובה למוצא על טרחתו. (106) מעות שאבדו ומצאון. (107) כי לא טרח בהן (שם כט:).

יט. כָּל אוֹתָן הַיָּמִים שֶׁמִּטַּפֵּל בָּאֲבָדָה קָדָם שִׁמְכֻרְנָה ¹⁰⁸ בְּבֵית דִּין, אִם הָאֲכִילָה מִשְׁלוֹ - נוֹטֵל מִן הַבְּעָלִים. וְיִרְאָה לִי, שֶׁהוּא נוֹטֵל בְּלֹא שְׁבוּעָה, מִפְּנֵי תִקּוּן הָעוֹלָם.

(108) באוכל ואינו עושה.

זְכוּכִית וְכִסּוֹת שֶׁל פִּשְׁתָּן ⁷⁴ - הָרִי זֶה לֹא יִגַּע בָּהֶן עַד שִׁיבּוֹא אֲלֵיהֶן. וְכִדְרָף שֶׁאֲמָרוּ בְּאֲבָדָה, כֶּף אֲמָרוּ בְּפִקְדוֹן שֶׁהִלְכוּ בְּעָלֵיו לְמִדֵּינַת הַיָּם ⁷⁵.

(69) אפילו בחמים וכל שכן בצונן. (70) לא יתן הכלי על האור (אש). (71) ומאבדים מן החומר שהאש אוכלת. (72) מין מעדר. (73) פוגמם. (74) שהניעור מזיק לה. (75) ועל כן חייב השומר לטפל בפיקדון באותה דרך שהמוצא חייב לטפל במציאה, אבל אם בעל הפיקדון נמצא באותה ארץ, הרי זה לא יגע בה.

יג. מִצָּא סִפְרִים - קוֹרֵא בָּהֶן ⁷⁶ אַחַת לְשָׁלֹשִׁים יוֹם. וְאִם אֵינוֹ יוֹדֵעַ לְקִרְוֹת - גּוֹלְלֵן ⁷⁷ כָּל שְׁלֹשִׁים יוֹם. וְלַעֲוֹלָם ⁷⁸ לֹא יִלְמַד בָּהֶן לְכַתְחֻלָּה ⁷⁹, וְלֹא יִקְרֵא פֶּרֶשָׁה וְיִשְׁנָה ⁸⁰, וְלֹא יִקְרֵא פֶּרֶשָׁה וְיִתְּרָגֵם ⁸¹. וְלֹא יִפְתַּח בּוֹ יֵתֶר מִשְׁלֹשָׁה דְּפִין ⁸². וְלֹא יִהְיֶה שְׁנַיִם קוֹרִין בְּשָׁנֵי עֲנִינִין, שֶׁמָּא יִמְשֹׁף זֶה וְיִמְשֹׁף זֶה וְיִכְלָה הַסֵּפֶר; אֲבָל קוֹרִין הֵן בְּעֲנִין אֶחָד ⁸³. וְלֹא יִקְרֵאוּ שְׁלֹשָׁה בְּסֵפֶר אֶחָד, וְאֶפְלוּ בְּעֲנִין אֶחָד.

(76) כדי לאוורר אותם. (77) כדי שייכנס בהם אוויר. בתקופת המשנה היו הספרים עשויים בצורת מגילות. (78) אפילו אחת לשלושים יום. (79) עניין שלא למד, כי מתעכב זמן רב על מקום אחד. וזה לא לטובת הספר. (80) ויקרא פעם שנייה, גמרא שם. (81) לשפת העם. (82) עלול הספר ליפול ולהתקלקל. (83) לפי תשובת אביי (שם) שיש הבדל בין קריאה בעניין אחד ובין קריאה בשני עניינים וכפירושו של הרי"ף. אבל רש"י מפרש להיפך, שבעניין אחד אסור ובשני עניינים מותר.

יד. מִצָּא תַּפְלִין - שָׁם ⁸⁴ דְּמִיָּהּ וּמִנִּיחָן עָלֵיוֹ ⁸⁵; שֶׁדָּבָר מַצּוּי הוּא בֵּיד הַפֶּלֶל ⁸⁶, וְאִין עֲשׂוּיִין אֵלָא לְמַצּוֹתָן בְּלִבְדָּה ⁸⁷.

(84) מעריך. (85) את התפילין. (86) ואם המאבד ירצה תפילין, יוכל לקנותם בדמים. (87) ואין לחשוש שיהיה מעוניין דווקא בתפילין שלו.

טו. מִצָּא דָּבָר שֵׁישׁ בּוֹ רוּחַ חַיִּים, שֶׁהָרִי צָרִיף הוּא לְהִאֲכִילוֹ: אִם הָיָה דָּבָר שֶׁעוֹשֶׂה וְאוֹכֵל ⁸⁸, כְּגוֹן פֶּרָה וְחִמּוֹר - מִטַּפֵּל בָּהֶן ⁸⁹ שְׁנַיִם עָשָׂר חֳדָשִׁים ⁹⁰ מִיּוֹם הַמַּצִּיאָה, וּמִשְׁפִּירָן וְלֹקַח שְׂכָר וּמִאֲכִילָן. וְאִם הָיָה שְׂכָרָן יֵתֶר עַל אֲכִילָתָן - הָרִי הֵתֶר לְבַעָלִים. וְכֵן הִתְרַנְּגוּלִין ⁹¹ - מוֹכֵר בִּיצֵיהֶן וּמִאֲכִילָן כָּל שְׁנַיִם עָשָׂר חֳדָשִׁים. מִכֶּן וְאֵילָף - שָׁם דְּמִיָּהּ עָלֵיוֹ ⁹², וְהָרִי הֵן שֶׁלֹּ וְשֶׁל בְּעָלִים בְּשִׁתְפוּתָם ⁹³, בְּדִין כָּל הַשָּׁם בְּהִמָּה מִחֻבְרוֹ.

(88) ויכולים להאכילו את שכר מעשיו (משנה וברייתא שם כח:). (89) ואל ימכור אותם, כמו בתפילין, מפני שהמאבד מעוניין בבהמתו שלמדה לשמוע בקולו. (90) "לא הטריחו רבנן באבידה יותר מדאי", שם כח. (91) התרנגולות

מתוך מהדורות וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הדעת, שהבעלים לא התייאו, מה שאין כן במקרה שידוע שהתייאו הבעלים.

ב. זה הפלל באבדה: כל דבר שאין בו סימן, פיון שאבד וידעו בו הבעלים שאבד - הרי זה בחזקת שנתאשו בעליו¹⁷ ממנו. כגון מסמר אחד או מחט אחת¹⁸ או מטבע, שהרי אין יכולים לתן סימן להחזירו להן. ולפיכך הרי הוא לזה שמצאו¹⁹.

(17) מכיון שלא יוכלו להוכיח את בעלותם על החפץ. (18) בבא-מציעא כד. אם יש יותר מאחד, חייב להכריז, שהרי המספר הוא סימן. ראה לקמן פרק טז הלכה א. (19) כי הגיע לידו לאחר יאוש.

ג. וכל דבר שיש בו סימן, כגון שמלה ובהמה - הרי זה בחזקת שלא נתאשו ממנו בעליו; שהרי דעתן תלויה לתן סימניו שיש בו ויחזרו להן. לפיכך המוצא חייב להכריז²⁰. אלא אם כן ידע שנתאשו הבעלים, כגון ששמע אותם אומרים: וי לחסרון פיס²¹, וכיוצא בדברים אלו שמראין שנתאשו - הרי אותה האבדה של מוצאה.

(20) משנה בבא-מציעא כד: כז. (21) "כללא דאבידתא, כיוון דאמר ווי ליה לחסרון כס, מייאש ליה מינה" (שם כג.). בדבר שאין בו סימן אין צורך שיאמרו שמתאשים, אלא בשעה שידעו הבעלים שאבד, הרי זה בחזקת שהתייאו.

ד. וכן אם מצא דבר שיש בו סימן פים ובנהר²² וכיוצא בהן, או במקום שרבו עובדי כוכבים²³ - הרי זה בחזקת שנתאשו בעליו ממנו משעה שנפלה²⁴. ולפיכך הרי הוא של מוצאו ואף על פי שלא שמעו הבעלים²⁵ שנתאשו ממנו.

(22) שם כא: כב: (23) שם כד: (24) ונודע לו שנפל, וא"כ הגיע ליד המוצא לאחר יאוש. (25) צ"ל: שהבעלים נתייאו.

ה. יאוש שלא מדעת²⁶, אפילו בדבר שאין בו סימן²⁷ - אינו יאוש²⁸. כיצד? נפל ממנו דינר ולא ידע בו שנפל, אף על פי שבשעתו בו שנפל יתיאש - הרי זה אינו יאוש עתה, עד שידעו הבעלים שנפל. אבל אם עדין אומרים הבעלים: שמא נתתו לפלוני, או במגדל²⁹ הוא מנח, או שמא טעיתי בחשבון, וכיוצא באלו הדברים - אין זה יאוש.

(26) כשידע המאבד שהחפץ אבד ממנו יתייאו, מכיון שאין בו סימן. אבל בשעה שמצא המוצא לא ידע עדיין בעל החפץ על מקרה האבידה, ועל כן לא התייאו, שם כא: (27) בדבר שיש בו סימן, אפילו שמעו במפורש שהמאבד התייאו לבסוף, אחרי שהגיעה האבידה ליד המוצא, לדעת הכל יאוש זה אינו קונה, מכיון שהחפץ הגיע ליד המוצא

כ. המוצא מציאה - לא ישבע¹⁰⁹, מפני תקון העולם; שאם אתה אומר ישבע - יניח המציאה וילך לו, כדי שלא ישבע¹¹⁰. אפילו מצא פיס¹¹¹, וטען בעל המציאה ששני פיסים קשורים היו ואי אפשר¹¹² שימצא האחד אלא אם נמצא האחר הקשור עמו - הרי זה לא ישבע.

(109) אם מצא ארנק ובו עשר לירות, והמאבד טוען שהיו בו עשרים לירות. (110) אפילו על אמת. (111) ארנק. (112) והמאבד טוען טענת וודא.

פרק ארבעה עשר

(1) נתבאר בו, שיש דברים שהמוצאן אינו חייב להכריז עליהם, מפני שאין בהם סימן, ומפני שנודע שנתאשו הבעלים. ונתבאר בו כל פרטי הדברים שאין להם סימן. וכן נתבאר בו כל פרטי הדברים למי מחזירים בטביעות עין, הדברים שאין להם סימן.

א. השמלה בכלל כל אבדת אחיד²⁴ היתה, וכן השור והשה³ וחמור⁴. ולמה פרט הכתוב חמור? להחזירו בסימניו מדעת⁵. אף על פי שהסימן בדבר הטפל לו - יחזיר. ולמה פרט שור ושה? להחזיר אפילו גזת השה⁸ או גז זנב⁹ שור, אף על פי שהוא דבר מועט¹⁰. ולמה פרט השמלה¹¹? ללמד ממנה: מה השמלה מיוחדת שיש לה סימנין, וחזקתה שיש לה תובעין¹², וחייב להחזיר¹³; אף כל דבר שיש לו סימנים - הרי הוא בחזקת שיש לו תובעין, וחייב להחזיר; אבל דבר שאין לו תובעין, אלא נתאשו¹⁴ ממנו הבעלים - הרי הוא של מוצאו¹⁵, אף על פי שיש בו סימנים¹⁶.

(2) "וכן תעשה לכל אבידת אחיד", ראה 'ספרי' תצא רכד, ומשנה בבא-מציעא כז. (3) דברים כב, א. (4) שם, ג. (5) בסימני האוכף שעל החמור, אף-על-פי שאין לו סימן בחמור עצמו (גמרא שם). (6) לולא פרט "חמור", הייתי אומר מחזירים אוכף בסימני החמור, אבל אין מחזירים חמור בסימני אוכף. (7) גמרא שם. (8) צמר השה שגזו, אפילו מצא את השה בלי צמר ונטענה אצלו (שם). (9) השער שבסוף הזנב יחזיר (שם). (10) ובאבידה שהיא דבר מועט, כגון פחות משווה פרוטה, אמרנו שאינו חייב לטפל בה ולא להחזירה (למעלה פרק יא הלכה יב), אבל כאן מחייבת התורה, מכיון שעיקר האבידה - השור - שוה פרוטה הוא. וראה נמוקיוסוף לבבא-מציעא דף טו (דפוס ווילנא) ותוספות שם כז. ד"ה לגיזת זנבו. (11) משנה שם. (12) בעלים התובעים אותה. (13) ככתוב "וכן תעשה לשמלתו" (דברים כב, ג). [רבינו מתחיל ב"שמלה" כלשון המשנה, ואחרי כן הוא מסדר את הלימודים כפי שהם מסודרים בגמרא שם]. (14) ראה לקמן סוף הלכה ג. (15) מכיון שנשאר החפץ ללא בעלים. (16) ומתקבל על

מתוך מהדורות וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אָדָם, וְאָף עַל פִּי שְׁאִין בּוֹ⁴⁷ שְׁוֶה פְּרוּטָה לְכָל אֶחָד וְאֶחָד⁴⁸ - חֵיב לְהַחְזִיר; שְׁמָא שְׁתַּפִּין הֵן, וּמַחֲל אֶחָד מֵהֵן חֵלְקוֹ⁴⁹ לְחֵבְרוֹ, וְנִמְצָאת אַבְדָּתוֹ שֶׁל זֶה שְׁוֶה פְּרוּטָה.

46) שם. כדברי רבא לפי "איכא דאמרי" (יש אומרים). לפי גרסתינו בגמרא אין כל מחלוקת בדין זה, אבל רבינו חננאל והר"ף כנראה גירסא אחרת היתה לפניהם, ועל פיה נחלקו רב נחמן ורבא בזה, ופסקו כרבא שהוא אחרון, וגם רבינו פסק כמותם. טעמו של רב נחמן האומר "אינו חייב להחזיר", מפני שהבעלים התייאשו, מכיון שאינו יודע מי מהשנים לקח את אביתו וכל אחד יכחיש. ורבא סובר שיש לחשוש שמא שלשתם שותפים ואינם חושדים זה בזה, ובטוח הוא שהמוצא יחזיר לו ולכן אינו מתייאש. 47) במטבע. 48) ויש מקום לומר שיוזכר במציאתו "ממה" נפשך": אם אינם שותפים - הרי התייאש, ואם הם שותפים הרי אין באבידה שוה פרוטה, ונתבאר למעלה בפרק יא הלכה יב, שבפחות משהו פרוטה אין מצוות השבה. 49) רבינו מדיין ואומר "אחד מהם", אבל אין חוששים ששנים או יותר מחלו. ו"נפקא מינה" (ומזה יוצא) שאם המטבע שוה פחות מפרוטה וחצי פרוטה אינו חייב להחזיר, כי אפילו אם מחל אחד לחבירו עדיין אין האבידה שוה פרוטה.

ט. רָאָה חֵבְרוֹ שֶׁנֶּפֶל מִמֶּנּוּ דִּינָר בְּתוֹךְ הַחוֹל⁵⁰ או בְּתוֹךְ הָעֶפְרָי⁵¹, וְנִתְעַלַּם מִמֶּנּוּ - הָרִי זֶה פְּנוּל לָגֵם או לְנֶהָר, וְהָרִי הוּא שֶׁל מוֹצָאוֹ; שְׁהָרִי נִתְיָאֵשׁ מִמֶּנּוּ, מִפְּנֵי שְׁאִין בּוֹ סִימָן. וְאֶפְלוּ רָאָה אוֹתוֹ מִבֵּיא כְּבָרָה⁵² לְחִפְשֵׁי אַחֲרָיו - בְּדַעַת רְעוּצָה⁵³ הוּא מְחַפֵּשׁ, בְּדֶרֶךְ שְׁמַחֲפָשִׁים בְּעֶפְרָ שְׁאָר הַבְּלָשִׁין שֶׁלֹּא נָפַל מֵהֵן כָּלוּם, שְׁמָא יִמְצָאוּ מֶה שֶׁנֶּפֶל לְאַחֲרֵיהֶם⁵⁴, כֵּף הוּא זֶה מְחַפֵּשׁ, לֹא מִפְּנֵי שֶׁלֹּא נִתְיָאֵשׁ.

50) מימרא של רבא, שם. 51) אדמה שנשחקה והיתה לאבק דק. 52) לנפות את החול, כדי למצוא את הדינר. 53) חלשה ובלי בטוחה. 54) ולא מתוך תקוה חזקה למצוא את שלו.

י. הַמוֹצָא⁵⁵ סָלַע בְּשׁוּק, מִצָּאוֹ חֵבְרוֹ וְאָמַר לוֹ: שְׁלִי הַיָּא⁵⁶, וְחִדְשָׁה הִיא, וְשֶׁל מְדִינָה פְּלוּנִית הִיא, וְשֶׁל מְלָךְ פְּלוּנִי הִיא; אֶפְלוּ אָמַר: שְׁמִי פְּתוּב עָלֶיהָ - לֹא אָמַר כָּלוּם⁵⁷, וְאִינוּ חֵיב לְהַחְזִיר. שְׁאִין סִימָנִי הַמְּטָבֵעַ סִימָן, מִפְּנֵי שֶׁחֲזָקָתוֹ לְהוֹצָאָה⁵⁸, וְאִינוּ אוֹמְרִין: שְׁלֹ הִיָּתָה⁵⁹, וְהוֹצִיאָה מִיָּדוֹ, וְנִפְלָה מִיָּד אַחֵר. וְהוֹאִיל וְאִינוּ סִימָן שְׁסוּמְכִין עָלָיו - מִשְׁעַת נִפְלָה נִתְיָאֵשׁ⁶⁰, וְהָרִי הִיא שֶׁל מוֹצָאָה.

55) ברייתא, שם כח: 56) ששמו טבוע במטבע. 57) שאין זה סימן. 58) סתם מטבע להוצאה עומדת. 59) ועל כן הוא יודע את הסימן. 60) אפילו במקרה שלא הוציאה ומידו נטלה.

לפני יאוש, ואסור היה למוצא לקחתה לעצמו (שם). 28) כדעת אביי, ולא כרבא. ודין זה הוא אחד מן הששה דברים שנפסקה הלכה בגמרא כאביי נגד רבא, כלל נקבע בגמרא: הילכתא כוותיה דאביי ב"יעל קגם" (נוטריקון של ששת הדינים). ואפילו אם לא ברור הדבר אם נודע לבעלים שהחפץ אבד או לא, אסור למוצא לקחתו לעצמו (מגיד-משנה). 29) בארון.

ו. הָרָאָה חֵבְרוֹ³⁰ שֶׁנֶּפֶל מִמֶּנּוּ דִּינָר עַל הָאָרֶץ וְלֹא יָדַע בּוֹ³¹, וְנָטַל הַדִּינָר קִדְּם יְאוּשׁ³² - עוֹבֵר עַל עֲשֵׂה³³ וְעַל שְׁנֵי לְאוּיִן³⁴, כִּמּוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ³⁵. וְאֶפְלוּ הַחֲזִיר לֹא הַדִּינָר לְאַחֵר שֶׁנִּתְיָאֵשׁ - מִתְּנָה הִיא זֹאת³⁶, וְכִבֵּר עֹבֵר עַל הָאֲסוּרִים³⁷.

30) מימרא של רבא, בבא-מציעא כו: 31) ועל כן לא התייאש. 32) שלא שהה עד שימשמש המאבד בכיסו ויתייאש, ונטלו כוונה לגזול. 33) השב תשיבם לאחר (דברים כב, א). 34) לא תגזול (ויקרא יט, יג), לא תוכל להתעלם (דברים כב, ג). 35) למעלה פרק יא, הלכות א"ב. 36) כי לאחר יאוש שייך הדינר למוצא, גמרא שם. 37) כי בשעה שנטל, היה הדינר קנינו של המאבד. נויש לשאול: מה בין זה לדין שבהלכה הקודמת, שאמרנו שהיאוש שבא אחרי שהמוצא נטל את האבידה אינו מקנה לו את החפץ? עמדו על זה כבר רבינו זרחיה בהשגותיו על הרי"ף, והרמב"ן שם ב"מלחמות", ושניהם אומרים, שקיים הבדל בין נוטל ומתכוון לגזול, כגון הדין שבהלכה זו, ובין נוטל אבידה סתם ובודעתו לזכות בה כדין. בנוטל על-מנת לגזול קנה אפילו אם נתייאשו הבעלים אחרי שנטל את החפץ, מה-שאיין-כן בנוטל אבידה שבהלכה הקודמת. וחלוקים הם בטעמו של דבר, ראה שם].

ז. נָטַל הַדִּינָר לִפְנֵי יְאוּשׁ עַל מְנַת לְהַחְזִירוֹ³⁸, וְלֹאֲחֵר יְאוּשׁ נִתְפַּוֵּן לְגִזֹּל אוֹתוֹ - עוֹבֵר מִשּׁוּם ה'הִשָּׁב תְּשִׁיבֵם³⁹. הַמִּתֵּן לָהּ⁴⁰ וְלֹא הוֹדִיעַ לְבָעֲלִים וְלֹא נָטַל הַדִּינָר עַד שִׁידְעוּ הַבָּעֲלִים⁴¹ שֶׁנֶּפֶל, שְׁהָרִי נִתְיָאֵשׁ⁴² כִּמּוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ⁴³, וְאַחֵר כֵּף נָטַל הַדִּינָר מֵעַל הָאָרֶץ - אִינוּ עוֹבֵר אֲלָא מִשּׁוּם 'לֹא תוּכַל לְהִתְעַלֵּם⁴⁴, וְכֵן כֹּל פְּיוּצָא בְּזָה⁴⁵.

38) גמרא שם. 39) שהרי נטל את הדינר לפני יאוש ונתייב בהשבת אבידה, אבל על "לא תגזול" לא עבר, שהרי לאו זה אינו אלא בשעת נטילה, ואז התכוון להחזירו. כמו כן אינו עובר על "לא תוכל להתעלם", שהוא אזהרה לכובש את עיניו ונמנע מלהציל, אבל זה לא התעלם אלא נטלו על-מנת להחזירו. 40) לאבידה, בשעה שראה אותה. 41) כגון שמשמשו בכיסם ולא מצאו. 42) מכיון שאין במטבע סימן. 43) למעלה הלכה ב. 44) אבל משום לא תגזול, ומשום השב תשיבם - אינו עובר, שהרי נטל את הדינר אחרי שהתייאשו הבעלים. 45) כל דבר שאין בו סימן.

ח. רָאָה סָלַע או מְטָבֵעַ שֶׁנֶּפֶל, אֶפְלוּ מְשַׁלְשָׁה בָּנֵי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שמעון, ולא כדעת רבי נתן שאמר מצוה לשנות, יבמות שם. וראה ר"ף לבבא-מציעא כאן שפסק כרבי נתן. (82) שמה ישקר. מטעם זה אין מחזירים להם הארץ בטיביות עין, משום שאנו חוששים שמה ישקר.

פָּרֶק חֲמִשָּׁה עָשָׂר

(1) נתבאר בו דיני מציאת דבר שהוא נראה שהבעלים הניחוהו שם לדעת או שהוא ספק וכל התלוי בזה בשלימות. וכן נתבאר בו קצת הדברים שהם מותרים למוצאם מפני שאין בהם סימן, או מפני שהם כחפז.

א. פל המוצא אבדה, בין שיש בה סימן בין שאין בה סימן, אם מצאה דרך הנתיב² - אסור לגע בה³, שמה פעליה הניחיה שם⁴ עד שיחזירו לה; ואם יבוא לטלנה והיה דבר שאין בו סימן - הרי אבד ממוץ חבירו בידו⁵, שהרי אין לו בה סימן להחזיר בו; ואם היה דבר שיש לו סימן - הרי זה הטריחן לדרך אחריה ולתת סימנה. ולפיכך אסור לו שיגע בה עד שימצאנה דרך נפילה⁶. ואפילו נסתפק לו הדבר ולא ידע⁷ אם דבר זה אבד או מנח - הרי זה לא יגע בו⁸. ואם עבר⁹ ונטלו - אסור לו להחזירו לשם¹⁰. ואם היה דבר שאין בו סימן - זכה בו¹¹, ואינו חייב להחזירו¹².

(2) ראה הלכה ב. (3) "מצא כלי באשפה, אם מכוסה לא יגע בו" (משנה בבא-מציעא כה:). ושם מדובר בכלי שיש בו סימן, שהרי נאמר שם "אם מגולה נוטל ומכריז". (4) "דאמרינן הני אינש אצנעניהו, ואי שקיל להו לית להו למרייהו סימנא בגווייהו, הלכך לשבקינהו עד דאתי מרייהו ושקיל להו" (= שאנו אומרים: אלו - הגוזלות שנזכרו במשנה - איש הטמינם. ואם המוצא יטול אותם, אין לבעליהם סימן בהם. משום כך יעזוב אותם עד שיבואו בעליהם ויטלו אותם, גמרא שם). (5) על-ידי שנטל את האבידה לידו. (6) כגון פירות מפורדים בשוק, או פרה רצה בין הכרמים. "או את שיו נדחים, כדרך הנדחים. מכאן אתה אומר, איזו היא אבידה... פרה ורצה בין הכרמים" ('ספרי' כ"תצא רכב). (7) כגון גוזלות מדדים מאחורי גדר ומקושרים בכנפיהם, שהם ספק אבדו בשוק והגיעו בקפיצות לגדר, ספק הניחום מאחורי הגדר, הואיל והם מקושרים. (8) "כל ספק הינוח לכתחילה לא יטול", בבא-מציעא כה: ולדעת רבינו "כל ספק הינוח" פירושו בין שאין בו סימן ובין שיש בו סימן. וראה כסף-משנה, שהביא דעת הרשב"א והר"ן, שביש בו סימן, אפילו בספק הינוח נוטל ומכריז. (9) על דין "לא יגע בו". (10) "ואם נטל לא יחזיר" (שם). והטעם שאסור לו להחזירו לשם הוא, שמה בינתיים באו הבעלים ולא מצאו את החפץ שהניחו, ושוב לא יחזרו לשם, ועל כן חייב המוצא שנטל להכריז. וראה ירושלמי כאן ו'תוספות ד"ה ואם נטל. (11) שהרי אין בו סימן ולא יוכל להחזירו לבעלים, ולהחזיר למקום אינו חייב, כמו שאמרנו "ואם נטל לא יחזיר", ראה כסף-משנה כאן. (12) בדבר שיש בו סימן אסור להחזירו,

יא. המוצא⁶¹ דבר שאין בו סימן⁶² בצד דבר שיש בו סימן⁶³ - חייב להכריז⁶⁴. בא פעל הסימן ונטל את שלו⁶⁵, ואמר שזה בלבד נפל ממנו - זכה המוצא בדבר שאין בו סימן.

(61) ברייתא, שם כה. (62) כגון פירות. (63) כגון כלי. (64) על הכל, ובעל הכלי יקבל גם את הפירות, משום שיש להניח שהפירות מתוך הכלי נפלו. וכל זה רק בפירות סלגלים ויבשים שמתבעם להתגלגל וליפול מן הכלי. גמרא שם. וראה להלן פרק טו, הלכות יג-טו. (65) הכלי.

יב. המוצא כלי חרש וכיוצא בהן מפלים שצורתן כלן שוה: אם פלים חדשים הם⁶⁶ - הרי הם שלו. שהרי הן כמו דינר⁶⁷ משאר הדינרים, שאין לו סימן; ואין הבעלים מפירים אותן, שהרי אינו יודע אם פן זה או צלוחית⁶⁸ זו שלו או של אחר⁶⁹. ואם היה פלים ששבעתן העין⁷⁰ - חייב להכריז. שאם יבוא תלמיד חכם⁷¹ ויאמר: אף על פי שאינו יכול לתן בכלי כזה סימן, יש לו בו טביעות עין⁷² - חייב להראותו לו; אם הפירו⁷³ ואמר⁷⁴: שלי הוא - מחזירין⁷⁵.

(66) משנה בבא-מציעא כא. וגמרא שם כג: (67) למעלה הלכה ב. (68) כלי חרס צר וגבוה. (69) וכשם שהוא אבד, כך אחר אבד כלי בעל צורה כזו. (70) שהעין הורגלה בראיית הכלי והשימוש בו. (71) ראה לקמן הלכה יג. (72) מכיר את הכלי, לפי צורתו הכללית. (73) על-פי טביעות עין. (74) בוודאות. (75) אבל לא שבעתם העין, אין מחזירים. פסק כרבי שמעון בן אלעזר במשנתנו כפי פירוש הבריתא (שם כד.). [ותמה עליו בעל הגהות מיימוניות למה פסק כיחיד נגד רבים].

יג. במה דברים אמורים⁷⁶? בתלמיד ותיק⁷⁷, שאינו משנה⁷⁸ בדבורו כלל, אלא בדברי שלום⁷⁹ או במסכתא או במטה או בבית שהוא מתארח בו. פיצד? היה עוסק במסכתא דנדה, ואמר: במקנאות אני שונה, כדי שלא ישאלוהו שאלות בענין נדה⁸⁰; או שישן במטה זו, ואמר: בזו אני ישן, שמה ימצא שם קרי; או שנתארח אצל שמעון, ואמר: אצל ראובן אני מתארח, כדי שלא יטריח על זה שנתארח אצלו; או שהביא שלום בין אדם לחבירו, והוסיף וגרע, כדי לחבקן זה לזה - הרי זה מתיר⁸¹. אכל אם באו ידים ששנה בדבורו חוץ מדברים אלו - אין מחזירין⁸² בטביעות עין.

(76) שמחזירים לתלמיד-חכם על-פי טביעות עין. (77) "בעל מדות ומעלות טובות" (ערוך השלם, ערך ותיק). (78) בבא-מציעא כד. (79) יבמות סה: וראה ר"ף לבבא-מציעא כאן. (80) משום שלא נעים לו לטפל בשאלות אלה. (81) כדעת רבי אילעא משום רבי אלעזר ברכי

קידם: בַּצֵּד הַגֶּדֶר⁴⁰ - הָרִי זֶה לֹא יִגַע בָּהֶן; בַּסֵּרְטִיָּא⁴¹ - הָרִי זֶה נוֹטֵל וּמַכְרִיז⁴². וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בָּזֶה.

(32) משנה בבא-מציעא לב. (33) אלפים אמה מחוץ לעיר. (34) אבל בתוך התחום אפילו ברשות הרבים, לא יגע בה. זהו כלשון אחרון של רבי יצחק בגמרא שם. כלל בידינו שהלכה כלשון אחרון. (35) ברייתא שם לא. הגירסא בגמרות שלנו היא: רועה בין הכרמים, אבל בכת"י ה' ובר"ף דפוס קושטא ובתוספתא, הגירסא היא: רועה בעשבים. (36) משנה שם לב. (37) שאינה נעולה ויכולה לצאת. (38) כגון שאין לה פתחים מכל ארבע רוחותיה (טור חושן-משפט סימן רסא), שתעורר את הבהמה לברוח משם, גמרא שם. (39) ואפילו חוץ לתחום, כרבי יצחק כלשון אחרון. ראה לחס-משנה. (40) שדרך הפועלים להניח שם כליהם (ברייתא שם לא). (41) בכביש. (42) שאין אדם מניח כלים בכביש, ובוודאי אבידה הם.

ו. מִצָּא גִזְלוֹת⁴³ מִקְשָׁרִין בְּכַנְפֵיהֶן⁴⁴ וּמִדִּינִי⁴⁵ אַחֵר הַגֶּדֶר⁴⁶ אוֹ אַחֵר הַגִּפֶּה⁴⁷ אוֹ בְּשִׁבְלִין שֶׁבְּשָׂדוֹת - הָרִי זֶה לֹא יִגַע בָּהֶן, שֶׁמָּא בְּעֲלִיָּהֶן הַנִּיחוּם שָׁם⁴⁸. וְאִם נָטְלָן - הָרִי אֵלּוּ שְׁלוֹ⁴⁹. וְאִם הָיוּ קְשָׁרִין קָשָׁר שֶׁהוּא סִמְכוֹן⁵⁰ - חֵיב לְהַכְרִיז⁵¹. וְכֵן אִם מִצָּאן קְבוּעִים בְּמִקְוֵמוֹן⁵² - חֵיב לְהַכְרִיז; שֶׁהִמָּקוֹם סִמְכוֹן⁵³.

(43) משנה בבא-מציעא כה: (44) שהכל קושרים כך, ועל כן אין הקשר סימן (גמרא שם). (45) ומהלכים מעט מעט (רבינו חננאל). (46) של אבנים. (47) של עץ או של קנים. (48) גמרא שם. (49) שהרי אין בהם סימן, ולא יוכל להחזירם לבעליהם (ראה למעלה סוף ה"א). (50) שאין הכל קושרים כך. (51) גמרא שם. (52) ולא מדדים, כגון שקשורים ברגליהם. (53) כדעת רבא, בבא-מציעא כב: כג. וכמו ששמענו מקושיית הגמרא, ולהוי מקום סימן, שם כה:

ז. מִצָּא בְּאֶשְׁפָּה⁵⁴ כְּלִי מְכֻסֶּה⁵⁵ - הָרִי זֶה לֹא יִגַע בּוֹ, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנָנָה⁵⁶. וְאִם אֶשְׁפָּה שְׂאִינָה עֲשׂוּיָה לְהַתְּפֹנוֹת הִיא, וְנִמְלֵךְ עָלֶיהָ לְפִנּוֹתָהּ, אָף עַל פִּי שֶׁמִּצָּאָהּ מְכֻסֶּה - נוֹטֵל וּמַכְרִיז⁵⁷. וְכֵן אִם הָיוּ כְּלִים קִטְנִים, כְּגוֹן סִפִּין וְשִׁפּוֹד וְכִיּוּצָא בָּהֶן, אֶפְלוּ הָיוּ מְכֻסִּין בְּאֶשְׁפָּה הַקְּבוּעָה⁵⁸ - נוֹטֵל וּמַכְרִיז⁵⁹.

(54) משנה, שם כה: (55) וודאי הניחוהו שם הבעלים. (56) למעלה הלכה א. (57) שהרי עם פינאי האשפה נתגלה הכלי, ואפשר שיקחנו אדם שאינו הגון ולא יחזירו (משנה וגמרא שם). (58) שאינה עשויה להתפנות. (59) שאבידה הם, שיש להניח שהשליכם שם עם האשפה שהוציא מן הבית, מבלי להרגיש בהם, מפני קטנותם (גמרא שם).

ח. מִצָּא פְּרוֹת מְפֻזְרִין⁶⁰: דֶּרֶךְ הַנֶּחֱה⁶¹ - לֹא יִגַע בָּהֶן⁶²; דֶּרֶךְ נִפְלֵה⁶³ - הָרִי הֵן שְׁלוֹ⁶⁴. וְכֵן אִם מִצָּא פְּרִיכוֹת קִטְנוֹת⁶⁵ שֶׁל שִׁבְלִים בְּרִשּׁוֹת הָרִבִּים⁶⁶, שֶׁהָרִי אֵין בָּהֶן סִמְכוֹן⁶⁷, אוֹ שֶׁמִּצָּא עֲגוּלִי דְּבִלָּה⁶⁸, וְכִפְרוֹת

משום שהוא חייב להכריז. בדבר שאין בו סימן אינו חייב להחזירו, אבל אין אוסרים עליו להחזירו, מכיון שזכה בו.

ב. וְכָל דְּבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ סִמְכוֹן, בֵּין בְּדֶרֶךְ הַנֶּחֱה¹³ בֵּין בְּדֶרֶךְ נִפְלֵה, בֵּין בְּרִשּׁוֹת הַנִּיחִיד¹⁴ בֵּין בְּרִשּׁוֹת הָרִבִּים¹⁵ - חֵיב לְהַכְרִיז. בִּיצֵד דֶּרֶךְ הַנֶּחֱה? כְּגוֹן שֶׁמִּצָּא חֲמוֹר אוֹ פָּרָה רוֹעִים בְּדֶרֶךְ¹⁶ בַּיּוֹם¹⁷, אוֹ שֶׁמִּצָּא כְּלִי מְכֻסֶּה בְּאֶשְׁפָּה¹⁸ - הָרִי זֶה לֹא יִגַע בָּהֶן; שֶׁנֶּאֱמָר: נִדְחִים בְּדֶרֶךְ¹⁹. אֲבָל אִם מִצָּא חֲמוֹר וְכִלְיוֹ הַפּוֹכִים, וּפָרָה רָצָה בֵּין הַכְּרָמִים²⁰, אוֹ כְּלִי מְגֻלָּה בְּאֶשְׁפָּה - הָרִי זֶה אֲבָדָה, וְנוֹטֵל וּמַכְרִיז.

(13) בשעבר ונטלו, ראה הלכה א. (14) שאין רבים הולכים בה, כגון סימטה. (15) שרבים הולכים בה, כגון שוק. (16) משנה בבא-מציעא ל: (17) שדרכם בכך, אבל בלילה הריהם אבידה וחייב להכריז (גמרא שם, וראה הלכה ג). (18) משנה, שם כה: (19) ראה למעלה הערה ה. (20) שעלולה להפיצע וגם להזיק לכרם, ובוודאי בלי ידיעת הבעלים היא כאן.

ג. רָאָה חֲמוֹר אוֹ פָּרָה רוֹעִים בְּאַפְרָן²¹ בְּדֶרֶךְ²²: בְּלִילָה - הָרִי זֶה אֲבָדָה²³; בְּפִנּוֹת הַיּוֹם²⁴ וּבִנְשָׁף²⁵, אִם רָאָה אוֹתָן שֹׁלֵשָׁה יָמִים²⁶ זֶה אַחֵר זֶה - הָרִי זֶה אֲבָדָה, וְנוֹטֵל וּמַכְרִיז. רָאָה פָּרָה רָצָה בְּדֶרֶךְ: אִם פָּנִיָּה כְּלִפֵּי הָעִיר²⁷ - אֵין זֶה אֲבָדָה; כְּלִפֵּי הַשָּׂדֶה²⁸ - הָרִי זֶה אֲבָדָה.

(21) מקום מרעה. (22) כגון חמור וכליו מסודרים. (23) כי אין דרך הבעלים להוציא בהמה למרעה בלילה (שם ל:). (24) משהחשיך קצת. (25) לפני עלות השחר. (26) פחות משלושה ימים אין זו אבידה, שמא במקרה הוציאו את הבהמה למרעה מוקדם יותר או השאירו אותה לאחר חשכה. אבל שלושה ימים רצופים ודאי אבידה היא (גמרא שם). (27) הריה חוזרת לבעליה, ומשום כך אין זו אבידה (שם לא). (28) הרי בורחת מבעליה, ועל כן היא אבידה.

ד. מִצָּאָה רוֹעָה בֵּין הַכְּרָמִים - חֵיב לְהַחְזִיר מְשׁוּם אֲבֻדַּת הַקֶּרֶקֶע²⁹. לְפִיכָף, אִם הָיוּ הַכְּרָמִים שֶׁל עוֹבֵד פּוֹכְכִים - אֵינָה אֲבָדָה, וְאִינוּ חֵיב לְהַחְזִיר³⁰. וְאִם חֲשֵׁשׁ³¹ שֶׁמָּא יִהְיֶה הָעוֹבֵד פּוֹכְכִים כְּשִׁמְצָאָנָה מִפְּנֵי שֶׁהִפְסִידָה הַכֶּרֶם - הָרִי זֶה אֲבָדָה, וְנוֹטֵל וּמַכְרִיז.

(29) שאוכלת את הזמורות ומקלקלת את הכרם, אבל אבידת בהמה אין כאן, שהריה רועה בנחת ואינה נפצעת (שם). (30) כי אינו מצווה על אבידת גוי, ראה למעלה פרק יא, הלכה ג. (31) גמרא שם.

ה. מִצָּא פָּרָה בְּרִשּׁוֹת הָרִבִּים³², אִם עוֹמֶדֶת חוּץ לְתַחֲנוּם³³ - חֵיב לְהַחְזִיר³⁴. הֵיתָה רוֹעָה בְּעֲשָׂבִים³⁵, אוֹ שֶׁהֵיתָה בְּרִפְתָּ³⁶ שְׂאִינָה מִשְׁתַּמֶּרֶת³⁷. וְאֵינָה מְאֻבֶּדֶת³⁸ - לֹא יִגַע בָּהּ³⁹, שְׁאֵין זֶה אֲבָדָה. מִצָּא טְלִית אוֹ

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

"חייב להכריז" תחילת הלכה ב' ומגיד-משנה שם, ובוה מיושבת קושיית "אור שמח" כאן. בגמרא שלנו הגירסא: "אי דרך הנחה, נוטל ומכריז", אבל בכתב יד ה', פ', "הגירסא היא "חייב להכריז", וזוהי גם גירסת רבינו. (85) כריכות גדולות. (86) מכיון שהן כבדות וגדולות, יש להניח שהוא יודע באיזה מקום נפלו, ומפני שאינן מתגלגלות ברגלי אדם ובהמה לרגל כובדן אינו מתייאש, כי המקום נחשב סימן אפילו ברשות הרבים, גמרא שם.

יא. מִצָּא עֲגוּלָה⁸⁷ וּבִתּוּכֹה חֲרָשׁ⁸⁸, כִּפֶּר וּבִתּוּכֹה מְעוֹת, חֲתִיכָה שֶׁל בָּשָׂר שֶׁהוּא מְשֻׁנָּה בַּחֲתִיכוֹת⁸⁹, דָּג נִשְׁוֹף⁹⁰, וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בָּאֵלֹה - הוֹאִיל וַיֵּשׁ בָּהֶן שְׁנוּי, חֵיב לְהַכְרִיז⁹¹; שֶׁלֹּא עֲשָׂאוֹם בְּעֲלִיָּהֶן אֶלָּא לְסִמָּן.

(87) דבילה. (88) משנה בבא-מציעא כא. (89) כגון בשר חתוך בצורת משולש (גמרא שם כג:). (90) ברייתא שם. (91) כדעת רבי יהודה החולק על רבי מאיר במשנה שם כא. הרא"ש לא גרס במשנתנו "דברי ר' מאיר", ועל כן פסק דלא כר' יהודה אלא כסתם משנה. רבינו גרס "דברי ר' מ", ור' מאיר ור' יהודה - הלכה כרבי יהודה (כסף-משנה).

יב. מִצָּא פְּרוֹת מְפֻזְרִין בְּמָקוֹם הַגֶּרְנוֹת⁹²: אִם הָיוּ כְּמוֹ קֶבֶד⁹³ בְּתוֹךְ אֲרָבַע אַמּוֹת אוֹ בִּיתָר עַל אֲרָבַע אַמּוֹת - הָרִי אֵלָיו שָׁלוֹ, מִפְּנֵי שְׁאִין הַבְּעָלִים מְטַפְּלִים בְּאַסִּיפְתָּן⁹⁴. הָיוּ מְפֻזְרִין בְּפָחוֹת מֵאַרְבַּע אַמּוֹת - לֹא יִגַּע בָּהֶן, שֶׁמָּא הַבְּעָלִים הַנִּיחִים שָׁם⁹⁵. הָיוּ כְּמוֹ חֲצִי קֶבֶד בְּשִׁתֵּי אַמּוֹת⁹⁶ אוֹ קֶבֶדִים בְּשִׁמוֹנָה אַמּוֹת⁹⁷, אוֹ שֶׁהָיָה הַקֶּבֶד מְשֻׁנֵּים וּשְׁלֹשָׁה מִיָּנִין, כְּמוֹ תְּמָרִים שֶׁמְשָׁמֵין [וְרִמּוֹנִים]⁹⁸ - כָּל אֵלֹה סֶפֶק⁹⁹. לְפִיכָף לֹא יִטֵּל, וְאִם נָטַל - אֵינוֹ חֵיב לְהַכְרִיז¹⁰⁰.

(92) לאחר שהבעלים לקחו משם את הפירות (גמרא שם כא:). (93) מדת היבש, ארבעה לוגים שהם ששית הסאה. (94) אין הדבר כדאי לו לטרוח הרבה בגלל הכמות הקטנה, והבעלים מפקירים אותם. בגמרא שלנו הגירסא: "קב בארבע אמות דנפיש טירחיהו", אבל גירסת הרי"ף היא: "קב בארבע אמות לא טרח איניש". ומשום כך יש מקום לבעיות של רב ירמיה (בגמרא שם) אם הטעם העיקרי הוא הכמות הקטנה או השטח הגדול (ראה דקדוקי סופרים). (95) וישוּבו לקחתם. (96) אם נתחשב בשטח, הרי אין כאן טרחה מרובה לאסוף בשטח של שתי אמות ואינו מפקיר, אבל אם נתחשב בכמות, הרי הכמות מועטת ולא כדאי לבעלים לשוב - ומפקיר אותם. (97) השטח הוא גדול והטירחה מרובה, אבל הכמות גדולה. (98) תמרים ורימונים, שהם גדולים אין טרחה לאספם, ומשום כך אפשר לומר שאין הבעלים מפקירים אותם, אבל אם נתחשב בשוויים, יש לומר שהבעלים לא ישובו לקחתם, משום שזולים הם. לעומתם שומשמן חשיבותם מרובה וכדאי לשוב ולקחתם, אבל הטירחה לאסוף אותם מרובה. (99) בעיות שלא נפתרו בגמרא שם. (100) כדון מציאה שאין בה סימן ונמצאה בדרך הנחה, ראה למעלה הלכה א.

שֶׁל נִחְתוּם⁶⁹, וּמְחֻרוֹזוֹת שֶׁל דָּגִים⁷⁰, וְחֲתִיכוֹת שֶׁל בָּשָׂר⁷¹, וְגַזִּי צָמֵר הַבָּאוֹת מִמְּדִינַתָּן⁷², וְאַנְיָצִי⁷³ פֶּשֶׁתָּן, וּלְשׁוֹנוֹת שֶׁל אֲרָגְמָן⁷⁴ - הָרִי אֵלָיו שָׁלוֹ⁷⁵, מִפְּנֵי שְׁאִין בָּהֶן סִמָּן⁷⁶. וְאִם יֵשׁ בָּהֶן סִמָּן - נוֹטֵל וּמַכְרִיז; שֶׁסִּמָּן הָעֲשׂוּי לְדֶרֶס הָרִי הוּא סִמָּן.

(60) משנה בבא-מציעא כא. (61) בסדר, גמרא שם. (62) שאין זו אבידה. (63) ללא סדר, גמרא שם. (64) מכיון שאין בהם סימן - התייאשו מהם הבעלים. ראה כסף-משנה. (65) אבל גדולות חייב להכריז, ראה לקמן הלכה י. (66) שמתגלגלות ממקום למקום על-ידי רגלי הבהמות, ואין המקום סימן. (67) אבל אם יש בהן סימן חייב להכריז, אף-על-פי שזהו "סימן העשוי להדרס" (פירוש: שאפשר שיטושטש ע"י דריסת רגלי אדם), כרובא שם כב: וכג. (68) תאנים יבשות צמודות זו לזו בצורת עיגול (משנה כא:). (69) כל ככרות הנחתומים שוות, ואין בהן סימן. (70) דגים חרוזים יחד בחוט, וכולם חרוזים כך. (71) כולן נחתכו במשקל אחד. (72) כמות שהן גוזזות לפני עיבודן בבית האומן. (73) חבילות. (74) צמר סרוק וארוז כעין לשון, וצבוע ארגמן ומצויים הם, ועל כן אין זה סימן. (75) וכל זה במצא ברשות הרבים, אבל ברשות היחיד - מקום סימן. ראה ההלכות הבאות. (76) כל זמן שלא נדרס, כדעת רבא שם כב:

ט. אֲבָל אִם מִצָּא כְּפָרוֹת שֶׁל פֶּעַל הַבֵּית⁷⁷, וְגַזִּי צָמֵר הַלְקוּחוֹת מִבֵּית הָאֶמֶן, פָּדִי יָיִן וּפָדִי שֶׁמֶן - חֵיב לְהַכְרִיז; שֶׁכָּל אֵלֹה⁷⁸ יֵשׁ לָהֶם סִמָּנִין מִבְּהֻקֵּין⁷⁹. וְאִם נִפְתָּחוּ הָאוֹצְרוֹת⁸⁰ שֶׁל יָיִן וְשֶׁל שֶׁמֶן - הָרִי אֵלָיו שָׁלוֹ. וְאִף עַל פִּי שֶׁהֵם רְשׁוּמִין⁸¹, שֶׁכָּל הַפִּדּוֹת כֶּף הָיוּ רְשׁוּמוֹת, וְנִמְצְאוּ אֵלֹה הַפִּדִין בְּכִכְרוֹת הַנִּחְתוּם, שֶׁיֵּשׁ צוּרָה אַחַת לְכָלֵן וּמִשְׁקָל אֶחָד⁸² לְכָלֵם.

(77) משנה, שם כה. (78) בכדים הסימן הוא הרישום, פירוש: שהם מוגפים ומרוחים בטיט סביב המגופה. (79) ראה למעלה פרק יג, הלכה ג. (80) שהגיע זמן מכירת היין והשמן. והרבה אנשים מוציאים כדיהם למכירה (גמרא שם כג:). (81) "כיסוי הקנקנים כשהוא מהודק וטחוי בטיט - נקרא רשום" (רש"י ורבינו חננאל). (82) לולא זה היה המשקל סימן מובהק, ראה למעלה פרק יג, הלכה ה.

י. מִצָּא פְּרִיכוֹת בְּרִשׁוֹת הַיָּחִיד: אִם דֶּרֶךְ נְפִילָה - הָרִי אֵלָיו שָׁלוֹ⁸³, וְאִם דֶּרֶךְ הַנְּחָה - חֵיב לְהַכְרִיז⁸⁴; שְׁאֵף עַל פִּי שְׁאִין לָהֶם סִמָּן - הַמָּקוֹם סִמָּן, (אִף) עַל פִּי שְׁאִינוֹ סִמָּן מִבְּהֻקֵּין). מִצָּא אֲלֻמוֹת⁸⁵, בֵּין בְּרִשׁוֹת הַיָּחִיד בֵּין בְּרִשׁוֹת הָרִבִּים - נוֹטֵל וּמַכְרִיז⁸⁶.

(83) משום שאין בהן סימן, והמקום גם כן אינו סימן, מכיון שנפלו בלי ידיעתו יש להניח שאינו יודע מקומן (גמרא שם כד:). (84) אם נטל, שהרי לכתחילה לא יטול, ראה למעלה הלכה א. רבינו מדייק בלשונו ומבחין בין "חייב להכריז" ובין "נוטל ומכריז" בהלכה זו כמו בהלכות הקודמות. ראה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מקום שפלו בו הנבלות¹²⁶ עד שילקטם - הרי אלו אסורות; שהרי גלה דעתו שלא מחל.

(121) היודעים מראש שיש שהרוח משיר תמרים מן העץ.
(122) מפני שבהמות וחיות אוכלות אותם מחמת מתיקותם (בבא-מציעא כב:). (123) שהבעלים מחלום.
(124) שקטנים הם (שם). ונראה שגם בתאנה של יתומים הדין כך. (125) בגדר, שלא יכנסו בהמות וחיות.
(126) הפירות שלא בשלו, הנופלים מן העץ.

יז. חתול רע¹²⁷ שהורג¹²⁸ את הקטנים - אסור לקימו, ואין בו משום גזל¹²⁹, ואין בו משום השב אבדה, אף על פי שעורו מועיל; אלא כל המוצא זכה בו, והורגו והעור שפלו¹³⁰.

(127) בבא-קמא פו. (128) בגמרא שלנו הגירסא: "קטעיה לידא דינוקא" (=קטע ידו של ילד), אבל בכתב-יד פ' חסרה תיבת "לידא" (עיין דקדוקי סופרים), וגירסת רבינו היתה כנראה "קטליה לינוקא", וראה מגיד-משנה. (129) מכיון שאסור לקיימו - דינו כחתול ללא בעלים, גמרא שם. (130) דעת רבינא שם.

יח. גזל הנמצא קרוב לשוכף: בתוך חמשים אמה¹³¹ - הרי הוא של פעל השוכף¹³², חוץ לחמשים אמה - הרי הוא של מוצאו¹³³; שאין הגזל מדדה¹³⁴ יתר על חמשים אמה. נמצא בין שני שוככות¹³⁵ - הרי הוא של קרוב¹³⁶; מחצה למחצה¹³⁷ - יחלקו. במה דברים אמורים? פשהיו יוגי שני השוככות שוים במנן; אבל אם היו יוגי האחד רבים - הלך אחר הרב¹³⁸ אף על פי שהוא רחוק.

(131) בבא-בתרא כג: (132) שעד חמשים אמה מתרחק הגזל משובכו (שם). (133) כי מן ההפקר בא. (134) שם. (135) בתוך חמשים לשניהם. (136) "קרוב לזה שלו, קרוב לזה שלו" (משנה שם). (137) הרי זה ספק. (138) כגון תוך ארבעים אמה לשוכך שיוגיו מרובות, ותוך עשרים אמה לשוכך שיוגיו מועטות (גמרא שם).

~ שבת קודש ו' שבט ~

פרק ששה עשר

(1) נתבאר בו גם כן קצת פרטים ממה שהוא של מוצאו, מחמת אי זה סיבה ונשלם ביאור זה בשלימות.

א. המוצא מחטים² וצנורות³ ומסמרים וכיוצא בהן: אם מצאם אחד אחד - הרי אלו שלו, שנים שנים או יתר - חייב להכריז; שמננן סימן.

(2) ברייתא בבא מציעא כד. (3) כעין מזלגות לטוות חוטי זהב. (4) שהרי אין בהם לא סימן ולא טביעת עין. ראה למעלה פרק יד, הלכה ב.

יג. המוצא צבורי פרות¹⁰¹, או פרות בכלי¹⁰², או כלי כמות שהוא¹⁰³ - חייב להכריז. מצא כלי ולפניו פרות¹⁰⁴ - הרי אלו שלו הפרות¹⁰⁵, והכלי נוטל ומכריז; שאני אומר: הכלי של אחד והפרות של אחר, והרי אין בו סימן. ואם מראין הדברים שהן של אחד אדם אחד - חייב להכריז.

(101) המספר הוא סימן (משנה בבא-מציעא כד:). (102) והנותן סימן בכלי, מקבל גם את הפירות. (103) ריקן (לשון המשנה שם). (104) ברייתא, שם כה. (105) כלומר, הרי אלו הפירות שלו, וראה מה שכתב המגיד-משנה כאן.

יד. ביצד¹⁰⁶ היו אחורי הכלי¹⁰⁷ לפני הפרות - הרי אלו שלו; היו פני הכלי לפני הפרות - חוששין שמא מן הכלי נשפכו¹⁰⁸. ואם היו אגנים¹⁰⁹ לפני, אף על פי שפניו כלפי הפרות - הרי אלו שלו; שאילו נשפכו מן הכלי, היה נשאר מהן בתוכו מפני האגנים¹¹⁰. היו מקצת הפרות בכלי ומקצתן בארץ¹¹¹ - חייב להכריז¹¹².

(106) אפשר לדעת אם הפירות שייכים לבעל הכלי ואם לא. (107) זה מראה שהפירות לא מן הכלי נשפכו, ומכיון שאין להם סימן, הרי הם של המוצא (גמרא שם). (108) ובעל הכלי הוא גם בעל הפירות. (109) שפה כפופה לתוך הכלי, ומונעת את הפירות מלהשפך לחוץ. (110) גמרא שם. (111) הדבר מוכיח שהפירות נשפכו מן הכלי, ברייתא שם. (112) ובעל הכלי יקבל גם את הפירות שמחוץ לכלי.

טו. המוצא קציעות¹¹³ בדרך, ואפלו בצד שדה קציעות¹¹⁴ - הרי אלו שלו¹¹⁵. וכן תאנה שהיא נוטה לדרך, ונמצאו תאנים תחתיה¹¹⁶ - מתרות משום גזל¹¹⁷; שהתאנה וכיוצא בה עם נפילתה נמאסת¹¹⁸. ופטורות משום מעשר¹¹⁹. אבל זיתים וחרובין¹²⁰ וכיוצא בהן - אסורין.

(113) תאנים ששוטחים ליבשן (שם כא:). (114) שנראה שהקציעות שייכות לבעל השדה. (115) כי הקציעות דבר חשוב הן, והבעלים בודקים אותן לפעמים קרובות, והרגישו באבדן כעבור זמן קצר, והגיעו ליד המוצא לאחר יאוש (שם). (116) בדרך. (117) אף-על-פי שהתאנים של בעל התאנה הן. (118) ובעל התאנה מפקיר אותה. (119) כדן הפקר. (120) קשים הם ואינם נמאסים, אבל אינם חשובים כקציעות, ובעליהם אינם בודקים תכופות לראות אותם, ועל כן אפשר שאינם יודעים שנפלו, והרי זה יאוש שלא מדעת והבעלים אינם מפקירים אותם, כי אינם נמאסים.

טז. תמרים שמשרין הרוח - מתרות; שהבעלים¹²¹ מחלום¹²² לכל אדם, וזהו חזקתן¹²³. ואם היו של יתומים, שאינן בני מחילה¹²⁴ - אסורין. וכן אם הקפיד בעל השדה והקיף¹²⁵ מקום האילנות או תלן

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מציא (יא.). (25) שהרי רבים יוצאים ונכנסים שם. (26) אין דינה כחצר המשתמרת, מהטעם הנ"ל.
ה. מציא מעות בחנות השלחני²⁷: בין פסא²⁸ לשלחני - הרי אלו של שלחני²⁹; מציא על הפסא לפני השלחני, אפילו היו צוררין³⁰ ומנחין על השלחן - הרי אלו של מוצאן. והוא, שיהיו רב עובדי פוכבים³¹, כמו שפארנו; אבל אם היו רב ישראל - חייב להכריז, מפני שהן צוררים³² יש להם סימן.

(27) מחליף מעות (משנה בבא מציא כו:). (28) התיבה ששמים עליה את המעות, והמפרידה בין השולחני לקונים נקראת כסא. (29) שממנו נפלו, שהרי אין הקונה ניגש לשם. (30) ויש בהן סימן. זוהי גירסת רבינו חננאל והרי"ף בגמרא. "אמר רבי אלעזר אפילו צוררין ומנחין על גבי השולחן הרי אלו שלו" (שני המוצא). ורש"י לא גרס "צוררין", ראה שם. (31) שנתייארש הבעלים אפילו מדבר שיש בו סימן, וראה בתוספות שם כו: דיבור המתחיל אפילו צוררין. (32) אבל אם אינם צוררים, אפילו ברוב ישראל הרי אלו שלו, מפני שאין בהן סימן והבעלים מתיישרים מייד, והמעות הגיעו ליד המוצא לאחר ייאוש, ראה שם הלכה ב ובבא מציא כא:

ו. הלוקח פרות מחברו, או ששלח לו חברו פרות, ומציא בתוך מעות צוררות - נוטל ומכריז³³; מציא מפירות - הרי אלו שלו³⁴. במה דברים אמורים? כשהיו הפרות מן התגר³⁵ או מבעל הבית שלקחן מן התגר; אבל אם בעל הבית דש הפרות לעצמו או על ידי עבדיו ושפחותיו הפנענים³⁶ - הרי זה חייב להחזיר³⁷.

(33) שהרי יש בהן סימן, הקשר או המספר. (34) שהרי אין בהן סימן (משנה שם). (35) הקונה פירות מהרבה אנשים ואין יודעים למי להחזיר, ולהכריז אי אפשר, שהרי אין במעות סימן והפירות באו מאנשים שונים ולא ידוע של מי הכסף, ועל כן המעות לקונה (שם כז:). (36) וכל מה שקנה עבד קנה רבו. (37) לבעל הבית, אף על פי שאין בהן סימן, שהרי יודעים של מי הן. ובעל הבית אינו מתייארש, שהרי הוא יודע למי מכר (גמרא שם). אבל כשדשם על ידי עבדיו העבריים אפשר שמהם נפלו המעות ונתייארשו.

ז. המוצא מטמון³⁸ בגלגל³⁹ או בכהל יושן - הרי אלו שלו; שאני אומר: של אמורים הקדמונים הן⁴⁰. והוא, שימצאם מטה מטה⁴¹ בדרך כל המטמונות הישנות⁴²; אבל אם מראין הדברים שהן מטמון חדש, אפילו נסתפק לו הדבר⁴³ - הרי זה לא יגע בהן, שפא מנחים הם שם⁴⁴.

(38) טמון במקום סתר. (39) אבנים (משנה שם כה:). (40) ולכן אף על פי שידוע שבדורות האחרונים לא היו גויים במקום, הדין כן (גמרא שם). (41) בתוך הקרקע. הגירסה

ב. וכן המוצא מעות מפזרים - הרי אלו שלו⁴⁵. אפילו היו מקצת מטבעות זה על גבי זה⁴⁶ - הרי הן כמפזרין⁴⁷. אבל אם מציא צבור מעות - חייב להכריז⁴⁸. מציא שלשה מטבעות זה על גב זה והן עשויין כמגדל⁴⁹, או שהיו אחד מן ואחד מן ואחד על גביהן⁵¹, או שהיו מקצת זה על מקצת זה, כדי שאם יקנים קיסם פיגיהן ינטלו בבת אחת⁵² - חייב להכריז. היו עשויים כשיר⁵³ או כשורה⁵⁴ או כחצובה⁵⁵ או כסלם⁵⁶ - הרי זה ספק, ולא יטל.

(5) שהרי אין בהן סימן. (6) מטבע אחד על השני, אבל בשלושה מטבעות פירש רבינו דינא למטה. (7) ונפלו מן הבעלים, ועל כן הרי הן של המוצא (בבא מציא כה:). (8) שהרי זה דרך הינוח, והמקום הוא סימן (ראה למעלה פרק טו, הלכה י). (9) משנה שם כה: המספר הוא סימן. בשתי מטבעות אין המספר סימן, שהרי המוצא מכריז מטבעות מצאתי, ומיעוט מטבעות שניים (גמרא שם). (10) שאין זה דרך נפילה. כך פירש רבי יצחק את המשנה שם: "שלושה מטבעות זה על גב זה", ו"כמגדל" פירושו, לפי רבי חנינא, הרחב למטה, הבינוני באמצע והקצר למעלה, ולפי רבי יוחנן אפילו כשהמטבעות ברוחב אחד והם מונחים זה על גב זה ואין אחד עורך על חברו, הרי זה דרך הינוח וחייב להכריז (שם). (11) חציו על זה וחציו על זה (שם כה:). (12) דרך הינוח הוא (שם כה:). (13) עגול כצמיד (שם). (14) זה אצל זה. (15) כל אחד כנגד אורו של שנייה. (16) רוב אמצעי על התחתון ורוב העליון על האמצעי כמו מעלות, רש"י שם.

ג. המוצא מעות בכיס⁵⁷, או כיס כמות שהוא - חייב להכריז⁵⁸. מציא כיס ולפניו מעות מפזרים - הרי אלו שלו⁵⁹. ואם מראין הדברים שהכיס והמעות של אדם אחד⁶⁰ ומן הכיס נפלו - חייב להכריז.

(17) בארנק (משנה שם כד:). (18) שהרי יש סימן בארנק. (19) שהמעות לא מהארנק נפלו, ולמעות מפוזרות אין סימן (גמרא כה:). ראה למעלה פרק טו הלכה יג ויד. (20) כגון שמנעול הארנק הפתוח פונה לצד המעות, או שמקצת מעות בכיס ומקצתן על יד הכיס, שם.

ד. המוצא מעות בחנות: אם היו בין תבה⁶¹ לחנוני - הרי הן של בעל החנות⁶²; ואם מציא על התבה, ואין צריך לומר מתבה ולחוץ - הרי הן של מוצאן⁶³. ולמה⁶⁴ לא תקנה החנות לבעליה? לפי שאינה חצר המשתמרת⁶⁵. ואף על פי שבעליה בתובה⁶⁶, צריך לומר: תקנה לי חנותי, כמו שיתבאר.

(21) שהחנוני יושב לפניה. (22) שמיד החנוני נפל, שהרי שם מקומו. (23) שאנו אומרים מאחד הקונים נפל והתייארש. דעת רבי אלעזר שם. (24) ולמה לא זכה בהן החנוני הרי חצרו של אדם קונה לו שלא מדעתו? (בבא

מתוך מהדורות וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שם מוכיח⁵⁸: מַחְצִיזוּ וְלַחֲזוּ⁵⁹ - שֶׁל מוֹצָא⁶⁰, מַחְצִיזוּ
וְלַפְנִים⁶¹ - שֶׁל בַּעַל הַבֵּית⁶².

(58) אם בעל הבית שם אותן או אחד מבני רשות הרבים (גמרא שם). (59) בחצי הקרוב לרשות הרבים (משנה שם). (60) מתוך הנחה שעובר דרך הניח אותן שם ושכח, ובמשך הזמן התייאש מהן. (61) בחצי הקרוב לפנים הבית. (62) כי הוא הניח אותן ולא התייאש.

יא. וְיִרְאֶה לִי, שְׂאִין הַדְּבָרִים אֲמֹרִים⁶³ אֶלָּא פֶּשְׁטָעַן
בַּעַל הַבֵּית שֶׁהִמְטִימוֹן שְׁלוֹ; או שֶׁהָיָה יוֹרֵשׁ, שְׂאֲנוֹ⁶⁴
טוֹעֵנִין לוֹ⁶⁵ שְׂמָא שֶׁל אָבִיו הֵן; אָבָל אִם הוּדָה שֶׁהֵן
מִצִּיאָה - הָרִי הֵן שֶׁל מוֹצָא⁶⁶. לְפִיכָךְ, אִם הָיָה
מְשִׁכִּיר בֵּיתוֹ לְאַחֲרִים - הָרִי הֵן שֶׁל שׂוֹכֵר אַחֲרָיו⁶⁷.
וְאִם הִשְׁכִּירוֹ לְשִׁלְשָׁה עוֹבְדֵי פוֹכְכִים⁶⁸ כְּפֶאֱחֵד - הָרִי
עֲשָׂאָהוּ פְּנִדָּק⁶⁹, וְכָל הַנִּמְצָא בוֹ, אֶפְלוּ בְּתוֹךְ הַבֵּית
- הָרִי הוּא שֶׁל מוֹצָאָן; מִפְּנֵי שְׂאִין אַחֲדוֹ⁷⁰ יְכוּל
לְטַעַן שֶׁהֵן שְׁלוֹ או שֶׁהוּא טָמֵן, שֶׁהָרִי עֲשָׂאָהוּ
פְּנִדָּק.

(63) שהמטמון של בעל הבית. (64) הדיינים. (65) אף על פי שהוא עצמו אינו טוען. (66) ואין אומרים חצרו של אדם קונה לו שלא מדעתו, שהרי החזיר הפתוח לרשות הרבים חצר שאינה משתמרת הוא. וזהו גם הטעם לדין המשנה, שמחציו ולחצו של המוצא. (67) ולא של בעל הבית. (68) לאו דווקא לשלושה גויים, אלא אפילו לאחד הרי אלו של מוצאם, ורבינו נוקט לשון הגמרא שם. וראה רש"י שם. (69) שרבים מצויים שם. (70) ואף בעל הבית. ודווקא השכיר לגויים, אבל השכיר לשלושה ישראלים חייב להחזיר להם, שאפשר שהם שותפים ולכן אינם מתייאשים. דעת רבא שם כן: ופסק כמותו נגד רב נחמן מפני שהוא אחרון. וכן פסק גם הר"ף.

פֶּרֶק שְׁבַעָה עֶשְׂרִי

(1) נחבאר בו איכות זכות המציאה שהיא של מוצאה וכל הנמשך אחר זה בשלימות.

א. כָּל מִצִּיאָה שְׂאֲמָרְנוּ בָּהּ שֶׁהִיא שֶׁל מוֹצָאָה, אֵינִי
זוֹכָה בָּהּ עַד שֶׁתִּגְעֶיז לִידוֹ² או לְרִשּׁוֹתָיו³; אָבָל אִם
רָאָה⁴ אֶת הַמִּצִּיאָה, אֶפְלוּ נָפַל עָלֶיהָ⁵, וְכֵן אַחֲרֵי
וְהַחֲזִיק בָּהּ - הָרִי זֶה שֶׁהַחֲזִיק בָּהּ זָכָה בָּהּ.

(2) "ומצאתה דאתאי לידיה משמע" (בבא-מציעא ב.). (3) כגון לחצרו. ראה להלן הלכה ח. (4) "בראיה בעלמא לא קני לה" (גמרא שם). (5) משנה בבא-מציעא י. והטעם שלא קנה, משום שלא הגיעה לידו ולא לרשותו. ואף-על-פי שתיקנו חכמים שארבע אמותיו של אדם קונות לו, זה רק בסימטה או בצידי דרכים שאין הרבה עוברים ושבים, אבל ברשות הרבים ממש אינן קונות. המשנה שממנה מקור דין זה מדברת ברשות הרבים, כמו שפירש אותה רב ששת שם י: וראה פירוש המשנה לרבינו כאן, ורבינו חננאל והר"ף. וראה חושן המשפט סימן רסח סעיף טו, ובהג"ה ובביאור

בגמרא שלנו "דשתיך טפיי", כלומר, שהחפץ העלה חלודה מרובה, וזה מוכיח שהוא מונח מזמן רב. גירסת רבינו "דשתיך", כלומר, מונח למטה אצל היסוד. (42) שמוצאים אותם בקרקע לאחר שקירות הבתים שוקעים באדמה. (43) אם זה מטמון חדש. (44) ויבואו לקחתו, ועל כן לא יגע כדין כל ספק הינוח (גמרא שם), ראה למעלה פרק טו, הלכה א.

ח. וְהוֹאִיל וְחִצְרוֹ שֶׁל אָדָם קוֹנֶה לוֹ שְׁלֹא מִדַּעְתּוֹ, כְּמוֹ שִׁיתְכַּבֵּאֵר, לָמָּה לֹא יִקְנֶה בַּעַל הַחֲצֵר זֶה הַמְטִימוֹן שֶׁבְּתוֹךְ הַכֶּתֶל הַיָּשָׁן אֵף עַל פִּי שֶׁהוּא שֶׁל אֲמֹרִיִּים, וְתִהְיֶה מִצִּיאָה זוֹ לְבַעַל הַחֲצֵר⁴⁵? מִפְּנֵי שְׂאִינוֹ יָדוּעַ⁴⁶ לוֹ וְלֹא לְאַחֲרִים, וְהָרִי זֶה הַמְטִימוֹן אֲבוּד מִמֶּנּוּ וּמִכָּל אָדָם, וּלְפִיכָךְ הוּא שֶׁל מוֹצָאוֹ. וְכֵן אֲבִידָה שֶׁל אָדָם⁴⁷, אֲמָרָה תוֹרָה: אֲשֶׁר תֹּאכַד מִמֶּנּוּ וּמִצִּיאָתָהּ - מִי שֶׁאֲבִידָה מִמֶּנּוּ וּמִצִּיאָתָהּ אֶצֶל כָּל אָדָם⁴⁸, יֵצֵאת זוֹ⁴⁹ שְׁנִפְלָה לַיָּם שֶׁאֲבִידָה מִמֶּנּוּ וּמִכָּל אָדָם⁵⁰; קָל וְחֶמֶר לַמְטִימוֹן קְדָמוֹנִי, שְׁלֹא הָיָה שְׁלוֹ מַעוֹלָם⁵¹, וְהוּא אֲבוּד מִמֶּנּוּ וּמִכָּל אָדָם. לְפִיכָךְ הוּא שֶׁל מוֹצָאוֹ.

(45) ומדוע מתירים למוצא לקחתה (ראה הלכה ז). (46) שיש מטמון. (47) שחי וקיים. (48) חייבים להחזיר. (49) שאין צריכים להכריז (שם). (50) וחזקה שנתייאשו הבעלים משעה שנפלה, ועל כן אבדו את זכותם על החפץ שלהם, ראה למעלה פרק יד, הלכה ד. (51) שאינו זוכה בה. וראה תוספות שם כו. דיבור המתחיל דשתיך ובראב"ד כאן.

ט. מִצָּא מְטִימוֹן בְּכֶתֶל חֲדָשׁ⁵²: אִם הַמְטִימוֹן מוֹכִיחַ שֶׁהוּא לְבַעַל הַבֵּית - הָרִי הוּא שְׁלוֹ; וְאִם מוֹכִיחַ שֶׁהוּא שֶׁל אַחֵד מִן הַשּׁוֹקֵן - הָרִי הוּא שֶׁל מוֹצָאוֹ⁵³. כִּיצֵד? הַסִּפִּין - הָרִי הַנֶּצֶב שֶׁל מוֹכִיחַ⁵⁴; וְהַפִּים - פִּי מוֹכִיחַ⁵⁵. וְאִם נִמְצָא תוֹךְ הַכֶּתֶל מִלֵּא מִהֶן⁵⁶ - חוֹלְקִין⁵⁷.

(52) בתוך חור שבכותל (משנה שם כה:). (53) אף על פי שזה וודאי הינוח, הרי זה של המוצא, מכיוון שזה מטמון המונח זמן רב, והבעלים כבר נתייאשו. (54) שכן מחזיקים סכין בניצב, ואם הניצב פונה לפנים הבית, בעל הבית הטמין אותו שם, והרי זה שלו, ואם פונה לרשות הרבים, אחד מעוברי דרך הטמינו שם, ועל כן זה של המוצא (גמרא שם כו.). (55) אם פונה לפנים, הריהו של בעל הבית, ואם פונה לחוץ, הריהו של המוצא (שם). (56) שייך לסוף הלכה י (כסף משנה), והכוונה שהמעות תופסות את כל רוחב הכותל. (57) בהתאם לדברי המשנה (שם) מחציו ולפנים של בעל הבית, מחציו ולחוץ של המוצא. אבל בסכין וכיס אפילו אם ממלאים כל עובי הכותל, סומכים על ההוכחות שנאמרו למעלה: הניצב של הסכין או פי הכיס מוכיחים.

י. הָיָה בְּתוֹךְ הַכֶּתֶל מְעוֹת או לְשׁוֹנוֹת שֶׁל זָהָב, שְׂאִין

מתוך מהדורות וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שְׁנֵיהֶם וְהִנְהִיגוּהוּ אוּ מְשַׁכְּוֶהוּ²⁹, אוּ שְׁהִיָּה אֶחָד מִנְהִיג וְאֶחָד מוֹשֵׁף - קָנוּ שְׁנֵיהֶם³⁰. בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים?³¹ בְּחִמּוֹר; אֲבָל בְּגִמְלָה, אִם הָיָה אֶחָד מִנְהִיג וְאֶחָד מוֹשֵׁף - הַמוֹשֵׁף קָנָה, אֲבָל לֹא הַמִּנְהִיג³².

(28 שם ח: 29) ועקר רגליו ממקומו. ראה הלכות מכירה פרק ב, הלכה ו. (30) ואין אחד עדיף מחבירו, אף-על-פי שחמור דרכו בהנהגה, נקנה גם במשיכה. (31) זה נמשך אחר הדין: "אחד מנהיג, ואחד מושך". (32) כלשון אחרון שם. שהנהגה בגמל במקום משיכה אינה קונה. כלומר, אם שניהם מנהיגים שניהם קונים, אבל אם אחד מנהיג ואחד מושך, המושך עדיף ואין המנהיג קונה (שם ט.).

ו. בְּהִמָּת מְצִיָּאָה שְׁקָדָם אֶחָד וְאֶחָד בְּמוֹסְרָה³³ - לֹא קָנָה³⁴, עַד שְׁיִמְשֹׁף אוּ יִנְהִיג³⁵. וְכֵן בְּנִכְסֵי הַגֵּר³⁶. אֲבָל קָנָה הַמוֹסֵר לְבָדָה.

(33) חבל שקושרים בו בעל-חי. (34) אין האוחז במוסרה קונה את הבהמה אלא-אם-כן בעל הבהמה מוסר אותה בידו. כגון במקח וממכר או במתנה (שם ח:). (35) ראה הלכה ה. (36) שמת ואין לו יורשים, וכל הקודם בנכסיו זכה בהם (שם).

ז. הָיָה אֶחָד רוֹכֵב³⁷ וְאֶחָד אוֹחֵז בְּמוֹסְרָה - הָרוֹכֵב קָנָה הַבְּהֵמָה וְהַמוֹסֵר שָׁעַל לְחִי הַבְּהֵמָה³⁸ בְּלִבָּד, וְהָ שְׁאֵחֵז הַמוֹסֵר קָנָה מִמֶּנָּה מַה שְׁאֵחֵז בְּיָדוֹ³⁹, וְשָׁאֵר הַמוֹסֵר לֹא קָנָהוּ אֶחָד מֵהֶן⁴⁰.

(37) שם ט. (38) כדעת רב אשי, ובלשונו "בית פגיה". (39) ויותר לא, כי אין קונים חפץ מן ההפקר אלא-אם-כן הגביהו כולו. (40) וכל התופס בו זכה.

ח. חָצְרוּ שָׁל אָדָם קוֹנָה לוֹ שְׁלֹא מִדַּעְתּוֹ⁴¹, וְאִם נָפְלָה בָּהּ מְצִיָּאָה - הָרִי הִיא שָׁל בְּעַל הַחֲצֵר⁴². בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים? בְּחִצְרֵי הַמִּשְׁתַּמֶּרֶת⁴³; אֲבָל בְּשִׂדָּה וּגְנָה וְכִיּוּצָא בָּהֶן: אִם הָיָה עוֹמֵד בְּצַד שְׂדֵהוּ⁴⁴ וְאָמַר: זִכְתָּה לִי שְׂדֵי - זָכָה בָּהּ; וְאִם אֵינוֹ עוֹמֵד שָׁם, אוּ שְׁהִיָּה עוֹמֵד וְלֹא אָמַר 'זִכְתָּה לִי' שְׂדֵי - כָּל הַקּוֹדֵם זָכָה. וְכֵן אֲרִבַּע אֲמוֹת⁴⁶ שָׁל אָדָם שֶׁהוּא עוֹמֵד בְּצַדוֹ - הָרִי אֵלָיו קוֹנִים לוֹ⁴⁷, וְאִם הִגִּיעָה הַמְצִיָּאָה לְתוֹךְ אֲרִבַּע אֲמוֹת שָׁל - זָכָה בָּהּ.

(41) שאינו יודע שהחפץ בחצרו (בבא-מציעא יא.), ואילו היה יודע היה רוצה לזכות בה. והטעם הוא שהחצר היא כהמשך לידו, שהרי כל מה שבירד נותן שם (נמוקי-יוסף בשם הרנב"ר). (42) ואסור לאחר לטלה. (43) כגון מוקפת גדר, ובעל החצר סומך על כך שאיש לא יכנס לחצרו לקחתה (שם). (44) דעת שמואל, שם. (45) משנה, שם. רבינו סובר, שבחצר שאינה משתמרת צריכים שני הדברים: עומד בצד החצר, וגם שיאמר זכתה לי חצרי. (46) ראה הלכה ט. (47) בבא-מציעא י. ארבע אמות קונות אפילו לא

הגר"א שם. ומזה יוצא, שבסימטה קנה אפילו נפל עליה, בניגוד לפירוש הראשון שבגמרא שם. ויש לתמוה, למה סתם רבינו כאן והשאיר מקום לטעות.

ב. הָיָה רוֹכֵב⁶ עַל גְּבִי בְּהֵמָה וְרָאָה אֶת הַמְצִיָּאָה, וְאָמַר לְחִבְרָו⁷: זָכָה לִי בָּה - בִּינּוֹן שְׁהַגְבִּיָּהָ לוֹ⁸ קָנָה הָרוֹכֵב⁹, וְאָף עַל פִּי שְׁלֹא הִגִּיעָה¹⁰ לְיָדוֹ¹¹. וְאִם אָמַר לוֹ: תִּנֶּה לִּי¹², וְנִטְלָה וְאָמַר: אֲנִי זָכִיתִי בָּה - זָכָה בָּה הַנּוֹטֵל¹³. וְאִם מְשַׁנְתָּה לְרוֹכֵב אָמַר: אֲנִי זָכִיתִי בָּה תְּחִלָּה¹⁴ - לֹא אָמַר כְּלוּם¹⁵.

(6) משנה בבא-מציעא ט: (7) ההולך רגלי. (8) ושתק, הרי עשה שליחותו. (9) כדעת רבי יוחנן (שם י.), שאמר: המגביה מציאה לחבירו, קנה חבירו. (10) בדפוס רומי ר"מ: הגיעה. (11) כי המגביה נעשה שליחו, ומרגע שהגביהה קנה אותה הרוכב. (12) משנה, שם. (13) כי הרוכב לא עשה אותו שליח לזכות בשבילו אלא לתת לו את המציאה, וכל עוד שלא נתן לו, הרשות בידו לחזור בו משליחותו. (14) כשהגביה את המציאה, משנה שם. (15) כי אפילו אם נכונים דבריו, שנתכוון לזכות בה לעצמו, הרי נתנה במתנה לרוכב כשמסרה לו. ראה רש"י שם.

ג. הַמְּגַבִּיָּה מְצִיָּאָה לְחִבְרָו¹⁶ - קָנָה חִבְרָו¹⁷. וְאָף עַל פִּי שְׁלֹא אָמַר לוֹ¹⁸ כְּלוּם - [זָכָה בָּה]. הַגְּבִיָּהוּ הַמְצִיָּאָה שְׁנִים¹⁹ - קָנָהוּ שְׁנֵיהֶם²⁰.

(16) בשעת ההגבהה אמר: אני מגביה את המציאה לחבירי. (17) ואין המגביה יכול לחזור בו, שם י. (18) חבירו שיגביה את המציאה בשבילו. בהלכה הקודמת אמר לו חבירו: "זכה לי בה", והמגביה לא אמר כלום, וכאן אמר המגביה: "אני זוכה בה לחבירי", וחבירו לא אמר כלום. בשני המקרים זכה בה חבירו. (19) כששניהם מודים שהגביהו את המציאה ביחד (משנה שם ב. וגמרא ח.). (20) כי עזרו זה לזה בהגבהה, וכל אחד מהם הוא כמגביה מציאה לחבירו, ועל-ידי-זה זכו בה שניהם (שם ח.).

ד. הַגְּבִיָּהָ לוֹ חֲרָשׁ²¹ אוּ שׁוּטָה אוּ קָטָן - לֹא קָנָה הַפֶּקֶחַ²², לְפִי שְׁאֵין לָהֶן דַּעַת²³. הַגְּבִיָּהָ חֲרָשׁ וּפֶקֶחַ בְּאֶחָד - מִתּוֹךְ שְׁלֹא קָנָה פֶּקֶחַ²⁴ לֹא קָנָה חֲרָשׁ²⁵. הֵיוּ שְׁנֵיהֶם חֲרָשִׁים - תִּקְנוּ חֲכָמִים²⁶ שְׂיִקְנוּ, כְּדִי שְׁלֹא יָבוֹאוּ לְהַנְצוֹת²⁷.

(21) מלידה, אינו מדבר ואינו שומע ודינו כשוטה. (22) בבא-מציעא ח. (23) ראה משנה גיטין נט: ולקמן הלכה יב. (24) שהרי מה שהגביה החרש בשביל הפקח - כמנוח על גבי קרקע הוא. (25) שהרי לא הגביה את המציאה כולה מעל גבי הקרקע, וההגבהה של הפקח אינה מועילה לו, מיגו שלא קנה לעצמו, לא קנה לחרש. ואפילו "מפני דרכי שלום" אין כאן, כי החרש עצמו יאמר: פקח לא קנה, אני אקנה? (בבא-מציעא ח.). (26) שם. (27) לריב עם החוטפים מהם את המציאה.

ה. שְׁנִים שָׂרְאוּ גִמְלָה אוּ חִמּוֹר²⁸ שָׁל מְצִיָּאָה, וְקָדְמוּ

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ארבע אמות. (64) שם י: (65) כי שלוחו של אדם כמותו. (66) בקידושין מא. למדנו ששלוחו של אדם כמותו, מהכתוב (דברים כד, א) "ושלחה מביתו", והפרשה מתחילה: "כי יקח איש" כלומר, גדול. (67) ראה לקמן הלכה יב.

יא. מי שראה⁶⁸ אחרים רצים אחר המציאה, והרי היא צבי שבור או גוזלות⁶⁹ שלא פרחו: אם היה עומד בצד שדהו⁷⁰ שהן בתוכה, ואילו היה רץ היה מגיע⁷¹, ואמר⁷²: זכתה לי שדי - זכתה לו שדהו; ואם אינו יכול להגיע - הרי אלו בצבי שהוא רץ פדרפו וגוזלות המפריחים, ולא אמר כלום⁷³, אלא כל הקודם בהן זכה. ואם נתנו לו במתנה⁷⁴ - הואיל ואחר הקנם לו והרי הן מתגלגלין⁷⁵ בתוך שדהו, קנתה שדהו⁷⁶. ואם היה צבי רץ פדרפו וגוזלות מפריחין - לא קנתה לו שדהו⁷⁷.

(68) משנה בבא-מציעא יא. (69) נקטה המשנה לשון רבים, משום שדרכם לפרוח הרבה ביחד. (70) דעת שמואל, שם. (71) דעת רבי יוחנן, שם יב. (72) משנה, שם יא. דרושים כל שלושת התנאים: א. עומד בצד שדהו. ב. אילו היה רץ, היה מגיע. ג. אמר: זכתה לי שדי, משום ששדה חצר שאינה משתמרת היא, ועל-ידי קיום התנאים הנ"ל נעשית כחצר המשתמרת. (73) שהרי אפילו לא יקחהו אחר, לא ישאר בשדהו, משנה שם. (74) שם יב. (75) הצבי השבור והגוזלות שלא פרחו, ונתגלגל בשדה דינו כמונח בשדה. (76) ואין הנותן יכול לחזור בו. (77) אפילו במתנה, שדעת אחרת מקנה אותו, שהרי הצבי הרץ כדרכו והגוזלות המפריחים יעזבו מהר את שדהו, ודומים כאילו אינם בחצרו כלל.

יב. מציאת חרש⁷⁸ שוטה וקטן - יש בה גזל⁷⁹, מפני דרכי שלום⁸⁰. לפיכך, אם עבר⁸¹ אחר וגזלה מידן - אינה יוצאה בדניין⁸², ואם פפר בה ונשבע - אינו חייב בחמש⁸³.

(78) מלידה, וממילא הוא גם אלם וגם שוטה, ועל כן הוא נזכר תמיד יחד עם שוטה וקטן (משנה גיטין נט:). (79) אם בא אחר וחתף מידם. (80) כדי למנוע ריב בין המוצא וקורביו ובין האחרים. אבל מצד הדין אין זה גזל, שהרי אין בהם דעת, ולא זכות במציאה, וכאילו היא מונחת עדיין על הקרקע (בבא-מציעא שם). (81) על תקנת החכמים. (82) כי הגזלן זכה מן הדין, וכדעת תנא-קמא שם. (83) גזלן שכפר ונשבע לשקר, חייב להחזיר את הקרן ולהוסיף חומש (ויקרא ה, כד), אבל בגזל זה שאינו יוצא בדנינים - אין גם חומש. ראה למעלה פרק ו, הלכה טז.

יג. מציאת פנו⁸⁴ ובתו הסמוכים על שלחנו⁸⁵, אף על פי שהן גדולים⁸⁶, ומציאת בתו הנערה⁸⁷, אף על פי שאינה סומכת⁸⁸ על שלחנו, ואפילו היתה מכורה אמה⁸⁹, ומציאת עבדו ושפחתו הפנענים⁹⁰, ומציאת אשתו⁹¹ - הרי אלו שלו. אכל מציאת בנו שאינו

אמר "זכו לי". קנין ד' אמות עדיף מקנין חצר, מפני שיכול הוא להושיט יד ולקחת את המציאה.

ט. חכמים⁴⁸ תקנו דבר זה⁴⁹, כדי שלא יריבו המוצאין זה עם זה. במה דברים אמורים? בסמטא⁵⁰, או בצדי רשות הרבים⁵¹ שאין הרבים⁵² דוחקין בהן, או בשדה שאין לו בעלים⁵³; אבל העומד ברשות הרבים⁵⁴ או בתוך שדה חברו⁵⁵ - אין ארבע אמות קונות לו⁵⁶, ואינו קונה שם עד שתגיע מציאה לידו⁵⁷.

(48) שם. (49) ארבע אמות קונות לו לאדם. (50) קרן זוית הסמוכה לרשות הרבים והיא הפקר לרבים, כדעת רב ששת שם י: (51) שם. (52) ויש לכל אחד ארבע אמות מיוחדות לו. (53) בגמרא שלנו בדברי רב פפא כתוב "בעלמא", וגירסת רבינו חננאל, הר"ף ורבינו היא: "בשדה דעלמא", ורבינו מפרש הכוונה "בשדה שאין לו בעלים". (54) שהצפיפות מרובה, ואין לכל אחד ארבע אמות מיוחדות לו. (55) אינה נעשית חצירו של אחר. מדברי רב פפא שם. (56) ברשות הרבים אין קונות לו, שהרי התקנה לא תועיל למנוע ריב, ובשדה חבירו אין קונות לו, שלא הפקיעו חכמים זכותם המליאה של הבעלים על-מנת לתת לאחרים זכות חצר. (57) ראה הלכה א.

י. קטנה - יש לה חצר⁵⁸ ויש לה ארבע אמות⁵⁹, וקטן⁶⁰ - אין לו חצר ואין לו ארבע אמות. מפני שחצר של קטנה מידה למדנה⁶¹: שפשם שהיא מתגרשת בגט המגיע לידה, כך מתגרשת בגט המגיע לחצרה; וכשם שיש לה חצר לענין הגט, כך יש לה לענין מציאה⁶², וארבע אמות של אדם פחצרו לענין מציאה⁶³. אכל האיש למדנו שחצרו קונה לו משלו⁶⁴: כדרך שקונה לו שלו⁶⁵, כך תקנה לו חצרו; והקטן, הואיל ואינו עושה שליח⁶⁶, כך אין חצרו ולא ארבע אמות שלו קונין לו, עד שתגיע מציאה לידו⁶⁷.

(58) חצר המשתמרת קונה לה שלא מדעתה כמו לגדול (בבא-מציעא י: יא). (59) קונות לה מכוח תקנת החכמים, דברי רבי יוחנן שם. (60) דברי ריש לקיש. ולפי מסקנת הגמרא, גם רבי יוחנן מודה בקטן. ראה רבינו חננאל ורש"י. (61) כתוב בתורה: "וכתב לה ספר כריתות ונתן בידה" (דברים כד, א). ודרשו בגיטין עז: "ונתן - מכל-מקום". כלומר, לאו דוקא בידה ממש אלא אפילו נתן את הגט לחצרה, הרי היא מגורשת, ודין החצר כדין הדיד, שם י: (62) בבבא-מציעא יא. אמרו: "לפינן מציאה מגט", כלומר אנו לומדים מציאה מגט, כשם שחצרה כידה לענין הגט, כך היא כידה לענין מציאה. (63) זה יוצא מדברי רב פפא (שם י:), שאמר, שבשדה חבירו לא תיקנו ארבע אמות, ואף-על-פי שהתורה נתנה לו זכות ללכת בו ולקחת פאה, אבל לא נתנה לו זכות שתהיה חצרו. משמע שארבע אמות דינן כחצרו. ועל כן הקטנה כשם שיש לה חצר, כך יש לה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הסופר, כדעת החכמים במשנה. רבינו פסק כאביו שם לג: בניגוד לדעת שמואל שסובר שאין חוששין לפרעון. שיטתו של שמואל הופרכה, שם יד. (15) כדעת רבא שאינו מבדיל בין שטרי הלואה ובין שטרי מקח וממכר (שם טו:). (16) מכיון שהדין "לא יחזיר" מנומק בזה ש"אחריות טעות סופר". (17) שהרי בשטר זה כתוב מפורש שאין בו אחריות, והמלוה ינכה מן הלואה בלבד, והוא הרי מודה שלא פרע. (18) שם יב: (19) מכיוון שנפל ולא נזהר בשמירתו, יש יסוד לחשוש שפרעו.

ב. וכן אם מצא שטר שזמנו בו פיוס²⁰, והיה מקיים²¹, והחזיר מודה²² - יחזיר²³; ואם אינו מקיים - לא יחזיר, שפא פתב ללוות²⁴ וצדין לא לזה²⁵.

(20) שביום שנמצא נכתב. מימרא של רבי יוחנן, בבא מציעא יז. (21) אישור בית הדין שהשטר כשר. (22) שלא פרע ומהמלוה נפל, דברי רב כהנא שם. (23) למלוה. ואין חוששין לקנוניה כמו בהלכה א, כי הם יכולים לכתוב שטר אחר שזמנו כזמן השטר הנמצא, מה שאין כן בהלכה א. (24) הכין לעצמו שטר לשם קבלת הלואה. (25) ואינו משמיד את השטר, כי בדעתו ללוות אחר כך, וחס על שכר הסופר. והמלוה יטרוף שלא כדין מן הלוקחות, שקנו מהלואה קרקע בימים שבין כתיבת השטר ובין ההלואה, ועל כן לא יחזיר למלוה כשאינו מקיים אפילו כשהלואה מודה (גמרא שם). וראה חושן משפט סימן סה, סעיף ז, מאירת עינים שם סעיף קטן כב.

ג. מצא שטר בכתב²⁶ או בכלי עץ וכיוצא בהן - הרי זה יחזיר למי שנתן סימן²⁷. מצא שלשה שטרות פרוכין²⁸ בכתב אחד, או מנחין זה על זה²⁹ ואגודים אגד אחד - יחזיר למי שנתן סימן³⁰.

(26) נוד של עור, משנה שם כ. וגמרא כ: (27) מה שאין כן בשתי ההלכות הקודמות שאין מחזירים את השטר למלוה אפילו בסימן, שהרי השטר בידו היה, והוא מכיר את הסימן, ואין זו הוכחה שמידו נפל. (28) ראשו של זה בסופו של זה, משנה וגמרא שם. (29) אורכו של זה על אורכו של זה. (30) המוצא מכריו "שטרות מצאתי", והמאבד יאמר את המספר, או שהיו כרוכין או אגודים, כסימן. על כן מדברת המשנה על שלושה שטרות, כי בשנים אין המספר סימן, שהרי המינימום של "שטרות" הוא שנים (גמרא ור"ש שם).

ד. היה הלואה אחד³¹ והמלוים שלשה³²: אם מקיימים³³ הם - יחזיר ללוה³⁴, ואם לאו - יחזיר למי שנתן סימן; שפא המלוים נתנו שטרותיהן לסופר³⁵ לקיימן ונפלו מיד הדין³⁶. היה המלוה אחד והמלוים שלשה - יחזיר למלוה³⁷. ואם היו שלשתן בכתב ידי סופר אחד - יחזיר למי שנתן סימן; שפא שלשתן הוליקו שטרותיהן לסופר לכתב ונפלו מיד הסופר³⁸.

(31) בשלושת השטרות שמצאם יחד (משנה בבא מציעא

סומך על שלחנו, אף על פי שהוא קטן, ומציאת עבדו ושפחתו העבדים⁹², ומציאת אשתו שהיא מגרשת ואינה מגרשת⁹³ - כל אלו המציאות אינן שלו.

(84) משנה בבא מציעא יב. (85) שאביהם מפרנסם. (86) דינם לענין מציאה כקטנים, שם יב: והטעם שהמציאה לאב - "משום איבה", שהרי הוא מפרנסם. (87) בת שתיים-עשרה ויום אחד שהביאה שתי שערות, עדיין ברשות אביה היא (כתובות מו:). (88) זה יוצא מדברי הגמרא שאומרת, שמציאת שפחה עבריה, שלא הביאה שתי שערות, שייכת לאביה, אף-על-פי שאינה סמוכה על שולחן אביה אלא על שולחן רבה, בבא מציעא יב: (89) מכורה כשפחה, אין המציאה שייכת לאדוניה אלא לאביה (שם). והטעם הוא משום איבה, שלא ישנא אותה ויקדשנה למנוול ולמוכה שחין (כתובות מז, וראה תוספות שם). (90) כל מה שקנה עבד קנה רבו (משנה, שם יב:). (91) כדי למנוע קטטה בינו לבניה, שהרי הוא מפרנסה. (92) ברשות עצמם הם (משנה, שם). (93) ספק מגורשת, כגון זרק לה גט ברשות הרבים, ספק קרוב לה ספק קרוב לו. אף-על-פי שעדיין חייב לפרנס אותה, בכל זאת המציאה שלה, שהרי בין כך וכך יש כבר איבה בינו לבניה (גמרא שם יב:).

פרק שמונה עשר

(1) נתבאר בו דיני מציאת השטרות, איזה אלו שטרות שיהיו, והיות דיניהם חלוקים משאר המציאה, כמו שהוא מבואר שם.

א. המוצא שטר חוב², אף על פי שלא פירש³ בו אחריות נכסים⁴, ואף על פי שהחזיר מודה⁵, ואף על פי שהוא מקיים⁶ - הרי זה לא יחזיר⁷; שפא פרעו, וקנוניה⁸ הם⁹ עושים כדי לטרף לקוחות¹⁰ שלא בדין¹¹, ולפיקח¹² הודה לו. שהרי יש ל¹³ לטרף בשטר שלא פירש בו אחריות, שהאחריות שלא נתפרשה בשטר - טעות סופר¹⁴ הוא, בין בשטרי הלואה בין בשטרי מקח וממכר¹⁵. לפיקח¹⁶, אם פירש בשטר זה שהוא שלא באחריות: אם היה החזיר מודה - יחזיר¹⁷; ואם לאו - לא יחזיר¹⁸, שפא פרעו¹⁹.

(2) משנה בבא מציעא יב: (3) שלא כתוב במפורש. (4) שנכסי הלואה אחראים לפרעון החוב, והמלוה יוכל לטרף אותם גם מיד הלוקחות, שקנו אחרי ההלוואה. (5) שהלואה מודה שלא פרע, והשטר-חוב נפל מיד המלוה, וכל-שכן כשלא מודה וטוען שפרע (גמרא שם). (6) על-ידי העדים בבית הדין (בבא מציעא טז:). (7) למלוה. (8) הסכם של רמאות. (9) המלוה והלואה. (10) שקנו במפורש שלא באחריות, או כשארין ללוה נכסים אחרים. אבל כשקנו באחריות ויש ללוה נכסים, אין חשש קנוניה. (11) שהרי נפרע החוב, שם יג. (12) כדי שיחלקו ביניהם את קרקע הלוקחות. (13) זכות. (14) הסופר שכח לכתוב אחריות נכסים, והמלוה לא הפסיד את זכותו מפני טעותו של

מתוך מהדורות וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

49) לשון הברייתא שם. (50) שם כח. (51) שסימני הבעל אינם כלום, שהרי הוא כתב את הגט ויודע בסימניו, ולא כבמציאה סתם שאמרנו "סימניו וסימניו יניח", כלומר באו שנים וכל אחד מהם נתן סימני האבידה כמו שנתן חבירו, לא יתן לא לזה ולא לזה, אלא תהיה מונחת עד שיודה האחד לחבירו או יעשו ביניהם פשרה. ראה גמרא שם, וראה למעלה פרק יא, הלכה ג, ופרק יג, הלכה ו. (52) בתנאי. (53) ולא נקב סתם, כי שמא ראתה את הנקב כשהגט היה ביד בעלה (גמרא שם).

ז. הוא אומר סימני החוט⁵⁴ שֶקָשַׁר בּוֹ הַגֵּט, וְהִיא אוֹמֶרֶת סִימְנֵי הַחוּט - יִנָּתֵן לָהּ. וְהוּא, שֶתֹאמַר סִימְנֵי מִבְּהֶקֶת, כְּגוֹן אֲרֹף מִדֶּת הַחוּט; וְאֵבֶל אִם אֲמָרָה: אָדָם אוֹ שָׁחַר הוּא - אֵין זֶה סִימְנֵי מִבְּהֶקֶת⁵⁵. הוּא אוֹמֵר: בְּחֻמַּת הָיָה מִנָּח, וְהִיא אוֹמֶרֶת: בְּחֻמַּת⁵⁶ הָיָה מִנָּח - יִנָּתֵן לוֹ; שְׁאֵין זֶה סִימְנֵי מִבְּהֶקֶת⁵⁷.

54) בבא-מציעא כח. (55) שמא ראתה כשהגט היה ביד בעלה. (56) נוד של עור, שם. (57) שהאשה יודעת, שהבעל מחזיק כל שטרותיו בחמת.

ח. מִצָּא גֵט שְׁחִירוֹ⁵⁸: בְּזִמְן שֶקָרַב מוֹדָה⁵⁹ - יִחְזִיר לְעֶבֶד⁶⁰; אֵין הָרֵב מוֹדָה⁶¹ - לֹא יִחְזִיר⁶² לֹא לְזֶה וְלֹא לְזֶה.

58) שטר ששחרר האדון את עבדו הכנעני. משנה, שם יח. 59) שנתנו לעבד להשתחרר בו, ומיד העבד נפל. 60) ברייתא, שם יט. 61) וטוען שכתב את השטר ונמלך בדעתו שלא ליתנו. 62) שם.

ט. מִצָּא שֶטֶר מִתְּנָה⁶³: אִם מִתְּנָה פְּרִיא⁶⁴ הִיא, וְאִף עַל פִּי שְׁשֻׁנֵיהֶם מוֹדִים⁶⁵ - לֹא יִחְזִיר לֹא לְזֶה וְלֹא לְזֶה; שְׁמָא פֶתֶב לָתֵן וְלֹא נָתַן⁶⁶, וְאַחֵר שֶקָתַב שֶטֶר זֶה מְכַר שְׂדֵה זֶה אוֹ נִתְּנָה לְאַחֵר בְּמִתְּנָה, וְחִזֵּר בּוֹ, וְזֶה⁶⁷ שְׁמוּדָה לְזֶה⁶⁸ פְּדִי לַעֲשׂוֹת קְנוּנָא עַל הָאֲחֵרוֹן⁶⁹ שֶנָּתַן לוֹ אוֹ שֶמְכַר לוֹ. וְאִם מִתְּנָה שְׂכִיב מְרַע⁷⁰ הִיא: אִם הוֹדָה - יִתֵּן, וְאִם לֹא - לֹא יִתֵּן; שְׂשֻׁכִּיב מְרַע שֶנָּתַן לְשֻׁנִּים זֶה אַחֵר זֶה - הָאֲחֵרוֹן כְּנָה⁷¹, כְּמוֹ שֶיִּתְּבָא⁷².

63) משנה, שם יח. 64) שאין הנותן יכול לחזור בו לאחר שמסר את שטר המתנה למקבל, גמרא שם יט: 65) ברייתא שם יט. 66) ולא זכה חבירו. 67) הדבר הזה. 68) הראשון. 69) לומר ששטר המתנה שנמצא נמסר בשעתו לראשון, ומידו נפל, ואם נחזיר את השטר לראשון, הוא יוציא את השדה מן האחרון, שהרי שטר קודם לזה של האחרון, ויחלקו ביניהם את השדה (גמרא שם). 70) חולה מסוכן השוכב על ערש דוי (שם). 71) כי הנותן יכול לחזור בו, שאין כוונתו להקנות אלא לאחר מיתה, ועל כן אפילו נחזיר את השטר לראשון לא יפסיד האחרון. 72) הלכות זכייה ומתנה פרק ט, הלכה טז.

כ. (32) כגון ראובן לזה משמעון, מלוי ומיהודה. 33) גמרא, שם כ: 34) אפילו נתן המלוה סימן, שוודאי פרע הלזה את השטרות וקבלם חזרה ומידו נפלו, שאם מיד המלווים נפלו, מי קיבץ אותם למקום אחד. 35) של בית-הדין. 36) אבל בשטרות מקויימים אין חוששים שמא מיד הדיין נפלו, שאין דרכו של איש להשהות את שטרו המקויים אצל הדיין (שם). ובכ"י אוקספורד 591 הגירסא היא: "ונפלו מיד הסופר". 37) שוודאי מידו נפלו, שאם מיד הלויים נפלו, כיצד נזדמנו למקום אחד (משנה וגמרא שם). 38) ומעולם לא לוי, ואין זה ודאי שמהמלוה נפלו, ועל כן לא יחזיר אלא למי שנתן סימן.

ה. מִצָּא שְטֵרוֹת קְרוּעִין³⁹ וְשֶטֶר חוֹב בִּינֵיהֶן - לֹא יִחְזִיר⁴⁰. וְאִם יֵשׁ עִמָּהֶן שׁוֹבֵר⁴¹, אֶפְלוּ בְּלֹא עֲדִים - יִתֵּן שֶטֶר הַחוֹב לְלֹזֶה⁴²; וְשָׂאֵלוּ לֹא הָיָה פְרוּעַ, לֹא הִשְׁלִיכוּ בֵין שְטֵרוֹת קְרוּעִים, וְהָרִי יֵשׁ עִמּוֹ פֶתֶב שֶהוּא פְרוּעַ.

39) שם כ: 40) לא למלוה ולא ללוה, אפילו נתן המלוה סימן, שמא נפרע, שהריהו מושלך עם יתר השטרות הפרועים. 41) שכתוב בו שהשטר נפרע (משנה שם כ). 42) שוודאי נפרע. לפי רבינו, מדברת משנתנו שם, באחד שמצא ברחוב שטרות קרועים, ושטר חוב ביניהם בצירוף שובר, ולא במלוה שמצא בין שטרותיו שובר על אחד השטרות, ראה אור-שמח ומשנה-למלך כאן.

ו. מִצָּא⁴³ גֵטִי נָשִׁים: בְּזִמְן שֶהִבְעֵל מוֹדָה⁴⁴ - יִחְזִיר לְאִשָּׁה⁴⁵; אֵין הִבְעֵל מוֹדָה⁴⁶: אִם נִתְּנָה הָאִשָּׁה סִימְנֵי מִבְּהֶקֶת⁴⁷ - יִנָּתֵן לָהּ⁴⁸, וְאִם לֹא - לֹא יִחְזִיר לֹא לְזֶה וְלֹא לְזֶה⁴⁹. אָמַר הַבֵּעֵל⁵⁰: מִיָּדִי נָפַל, וְנָתַן סִימְנֵי, וְהָאִשָּׁה אוֹמֶרֶת: מִיָּדִי נָפַל, וְנִתְּנָה סִימְנֵי - יִנָּתֵן לָהּ⁵¹. וְהוּא⁵², שֶתִּתֵּן סִימְנֵי מִבְּהֶקֶת, כְּגוֹן שֶאֲמָרָה: נִקֵּב יֵשׁ בְּצַד אוֹת פְּלוּגִית⁵³; וְשָׂאֵלוּ לֹא הִגִּיעַ לִידָה, לֹא הִיָּתָה יוֹדֵעַת.

43) בבא-מציעא יח: 44) שנתן את הגט לאשתו ומידה נפל. 45) להתירה להנשא, שלא כשטר חוב, שאף-על-פי שהחייב מודה לא יחזיר, למעלה הלכה א. והטעם הוא, ששטר-חוב לגביית החוב הוא בא, ואפילו מן הלוקחות, ועל כן לא תועיל הודאת הלזה, שהרי אדם שלישי (הלוקח) עלול להפסיד, אבל גט עיקרו בא להתיר את האשה להינשא. [אמנם קיים חשש, שמא כתב הגט בניסן ולא נתנו לאשה עד תשרי, ובינתיים מכר הבעל פירות של נכסי מלוג שלה, ועכשיו אחרי שיחזירו לידה את הגט תטרוף מן הלוקחות מה שקנו בין ניסן לתשרי. בגמרא שם יט. הקשו כך על גט אשה ועל שטר שחורו, והשיבו: מחזירים, כדי שתוכל להנשא, וכשתבוא להוציא מיד הלוקחות ידרשו ממנה להוכיח מתי הגיע הגט לידה, ותאריך הגט אינו קובע]. 46) והוא טוען שעדיין לא נתן לה את הגט ומידו נפל, וכעת אינו רוצה לגרשה, והאשה טוענת שמידה נפל והיא מגורשת. 47) ראה סוף ההלכה. 48) ומתירים אשת איש בסימן מובהק, אף-על-פי שהבעל טוען שלא גירשה.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

יחזיר. כללו של דבר: כל שטר שחוששין בו לפרעון - לא יחזיר, שמא נפרע החוב; ואם היה החיב מודה, ואפשר שהודה כדי לעשות קנוניא עד שיפסיד את הלוקח או מקבל מתנה שלקחו אחר זמן השטר, כדי שיפרעו מידם שלא בדין - הרי זה לא יחזיר, אף על פי ששניהם מודים; וכל שטר שאין בו צד לחשש לא לפרעון ולא לקנוניא - יחזיר לבצעו.

(85) שטר ששמו בית-דין נכסי לזה למלוה בחובו (משנה בבא-מציעא כ.). (86) מזון האשה והבנות. בית-דין כותבים שטר, שימכרו מקרקע הבעל למזון האשה והבנות (ראה פירוש המשנה לרמב"ם). (87) יבמה שחלצה כותבים לה בית-דין שטר המאשר שחלצה בפניהם כדן, ומותרת לכל איש. דיני חליצה נתבארו בספר נשים, הלכות יבום וחליצה. (88) יתומה קטנה שהשיאה אמה ואחיה יוצאת במיאון, שאומרת בפני שלושה אין רצוני בפלוגי בעלי, ואינה צריכה גט. וכותבים לה בית-דין שטר שמיאנה בפניהם ומותרת להנשא. (89) כך פירשו בבבלי את "שטרי בירוין" שבמשנה שם. (90) זה דיין אחד וזה דיין אחד, שיהפוך בזכותו, ראה סנהדרין פרק ג, משנה א. (91) כגון שטר שהחליטו בית-דין נכסי לזה למלוה (בבא-מציעא טז:).

יד. כל השטרות הנמצאים שדינן שלא יחזיר, אם יחזיר - הרי אלו פשרים⁹², וגובין בהן⁹³, ואין מוציאין⁹⁴ אותן מתחת יד בעליהם, והרי הם בהזקתן⁹⁵ ואין חוששין להם⁹⁶.

(92) כי הדין "לא יחזיר" בכל השטרות הללו הוא לכתחילה מתוך חשש, אבל אין לפסול אותם בגלל חשש. (93) כמו בכל שטר. ואם יטען בעל הדין שכנגד, שהשטר פרוע או טענות אחרות - דינו ככל שטר שיוצא מתחת יד המלוה. (94) על יסוד חשש וספק. (95) שהם כשרים. (96) לפרעון וקנוניא וכדומה. דעת עצמו. ולא נמצא כל מקור בתלמוד ובגאונים להלכה זו.

סליקו להו הלכות גזלה ואבדה בסיעתא דשמיא

י. מת שכיב מרע שנתנה במתנה, אף על פי שהירש מודה⁷³ שמורישו נתנה - הרי זה לא יחזיר לא לזה ולא לזה; שמא כתב לתן ולא נתן, ומכרה הירש או נתנה, וחזר בו⁷⁴, והרי הוא רוצה לעשות קנוניא עם זה כדי להפקיע⁷⁵ נכסי זה האחרון.

(73) שם יט: (74) והרי אינו רשאי לחזור בו, שהרי מתנת בריא היא. (75) על-ידיה שיחזירו את השטר לראשון שזמנו קודם לזה של האחרון, ואחר-כך יחלקו ביניהם את השדה.

יא. מצא שובר⁷⁶: בזמן שבעל השטר מודה שנסבר שטרו ופרעו או מחלו⁷⁷ - יתן⁷⁸ לבצל השובר; אין שניהם⁷⁹ מודים - לא יחזיר⁸⁰ לא לזה ולא לזה.

(76) המאשר שהשטר נפרע (משנה, שם יח.). (77) תוקף השטר נשבר מפני שפרע לו את החוב, או שמחל לו בעל השטר על החוב. (78) ואין חוששים שמא מכר בעל השטר את השטר לאחר לפני פרעון החוב, ואם נחזיר את השובר יפסיד הקונה, שהרי גם לאחר מכירת השטר - זכאי המוכר למחול על החוב (שם כ.). (79) ובעל השטר טוען שהכין את השובר לעת הצורך, אבל החוב טרם נפרע. (80) שם ט:

יב. מצא כתבה⁸¹, אף על פי ששניהם מודים⁸² - לא יחזיר⁸³ לאשה; שמא נפרעה כתבה זו או נמחלה, ואחר כך מכר הבעל נכסיו, והרי הוא רוצה לעשות קנוניא⁸⁴ על הלקוחות.

(81) שטר שבו מתחייב הבעל לשלם סכום כסף לאשתו כשיגרשנה או כשתתאלמן ממנו. (82) שהכתובה לא נפרעה. (83) כדן כל שטר-חוב, ראה למעלה הלכה א. (84) להחזיר לאשתו את הכתובה, כדי לטרוף את הקרקע מן הלקוחות, ויחלקו ביניהם את הקרקע.

יג. מצא אגרות שום⁸⁵ ואגרות מזון⁸⁶, שטרי חליצה⁸⁷ ומאונקין⁸⁸, ושטרי טענות⁸⁹ שפותבין הדינן של בעל דין זה ושל חברו, או שמצא שטרי ברוורים, והם השטרות שבררו להן⁹⁰ בעלי דינן את הדינן שדינן להם וקבלו עליהם שידונו להם פלוני ופלוגי, או שמצא כל מעשה בית דין⁹¹ - הרי זה

שיעורי רמב"ם - פרק אחד ליום

לו פי שנים. כיצד?² הניח חמשה בנים, ואחד מהן בכור - הבכור נוטל שליש הממון³, וכל אחד מהארבעה פשוטים נוטל שתות. הניח תשעה בנים - הרי (האחד) הבכור נוטל חמישית⁴, וכל אחד מן השמונה פשוטים נוטל עשירית. וכן על החלקה הזאת חולקין לעולם.

(2) ברייתא בבא-בטרא קכב: (3) מחלקים את הנכסים

~ יום ראשון כ"ט טבת ~

הלכות נחלות

פרק שני

(1) מבאר דין הבכור שנוטל פי שניים.

א. הבכור נוטל פי שנים בנכסי אביו, שנאמר: לתת

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שְׁנֵי עָרָב עִם אַחֵר - אֵינוֹ נוֹטֵל פִּי שְׁנַיִם. וְכִיצַד עוֹשִׂין? ²² **אִם הָכֹרֶץ** ²³ **וּלְכֹסֶף נִתְעָרְבוּ - כּוֹתֵבִין הָרֶשָׁאָה** ²⁴ **זֶה לָזֶה** ²⁵ **וְנוֹטְלִין חֶלֶק בְּכֹרֶה עִם אַחֵיהֶם; וְאִם לֹא הָכֹרֶץ, כְּגוֹן שֶׁיִּלְדוֹ בְּמַחְבֹּאֶה** ²⁶ **אַחַת - אֵין כּוֹתֵבִין הָרֶשָׁאָה** ²⁷, **וְאֵין כָּאֵין חֶלֶק בְּכֹרֶה** ²⁸.

(21) ברייתא, שם קכו. (22) שם, אמרו בשם רב ינאי. (23) כשנולדו, ידוע היה מי בכור ומי פשוט. (24) יפוי כח לגבות חלק הבכורה. (25) ומי שקיבל יפוי הכוח, בא ותובע: תנו לי חלק הבכורה בשבילי או בשביל אחי. (26) שתי נשיו של המוריש, נחבאו במקום אחד וילדו שם בחושך, ולפני שהכיר בהם אדם - נתעברו. (27) יפוי הכוח לא יועיל כלום. (28) משום שהתורה כתבה "יכיר", ופירשו חכמים, שהאב יוכל להכירו כבכור, וזה לא היתה אפשרות להכירו כבכור אף רגע אחד, ולפיכך שניהם דינם כפשוטים.

ז. מִי שֶׁהָיוּ ²⁹ **לוֹ שְׁנֵי בָנִים, בְּכֹר וּפְשׁוּט, וּמָתוּ שְׁנֵיהֶם בְּחַיָּו וְהִנִּיחוּ בָנִים, הַבְּכֹר הַנִּיחַ פֶּת** ³⁰ **וְהַפְּשׁוּט הַנִּיחַ בֶּן - הָרִי בֶן הַפְּשׁוּט יוֹרֵשׁ בְּנִכְסֵי הַזֶּקֶן שְׁלִישׁ, שֶׁהוּא חֶלֶק אָבִיו** ³¹, **וְכֵת הַבְּכֹר יוֹרֵשֶׁת שְׁנֵי שְׁלִישִׁים, שֶׁהוּא חֶלֶק אָבִיהָ. וְכֵן הָיוּ** ³² **בְּבָנֵי הָאֲחִין** ³³ **וּבָנֵי אָחִי הָאָב וּבְכָל הַיּוֹרְשִׁין, אִם הָיָה אָבִי אֶחָד מִן הַיּוֹרְשִׁים בְּכֹר - נוֹטֵל חֶלֶק בְּכֹרֶה שְׁלוֹ זֶה הַיּוֹרֵשׁ מִחֲמַתּוֹ.**

(29) משנה, שם קטז: (30) וכל-שכן אם הניח בן. (31) שם שנינו: "בנות צלפחד נטלו שלשה חלקים בנחלה (בחלוקת אדמת ארץ ישראל): נחלת חלק אביהן . . . וחלקן עם אחיו בנכסי חפר (אבי צלפחד), ושהיה (צלפחד) בכור נוטל שני חלקים" (ראה למעלה פ"א סוף ה"ה). (32) נתבאר למעלה הלכה א, שדיני ירושה שניה שווים לדיני ירושה ראשונה. (33) כגון שמת יעקב בלי בנים ואחר-כך מת יצחק, ובאים בני יצחק לירש נכסי יעקב אחיהם, אם היה שם בכור או זרעו - יורשים חלק בכורה בנכסי יעקב. ודין זה פשוט מאוד, שהרי יצחק ירש נכסי יעקב, והוא מוריש אותם לכל בניו כנכסי עצמו. וקשה להבין למה נכתב (ראה לקמן פ"ג ה"א בהערות).

ח. אֵין הַבְּכֹר ³⁴ **נוֹטֵל פִּי שְׁנַיִם בְּנִכְסֵי הָאָם. כִּיצַד? בְּכֹר וּפְשׁוּט שִׁירְשׁוֹ אִמָּן - חוֹלְקִין בִּשְׁוֶה** ³⁵, **בֵּין שְׁוֶה בְּכֹר לְנִחְלָה** ³⁶ **בֵּין שְׁוֶה פֶּטֶר רָחֵם** ³⁷.

(34) שם קיא: (35) אביו שם דרש: "אשר ימצא לו" (פירוש, כתוב בתורה (שם): לתת לו פי שנים בכל אשר ימצא לו) - ולא לה. (36) הבן הראשון של האב. (37) בן ראשון של האם. "פטר רחם" האמור בכל מקום אינו כולל יוצא דופן (שלא יצא דרך הרחם באופן טבעי, בלשון המדוברת - חתך קיסרי). וכאן הכוונה לכל בן ראשון לאמו, בין בלידה טבעית ובין בבלתי טבעית.

לששה חלקים, והבכור נוטל שני חלקים, וארבעת אחיו כל אחד נוטל שתות, נמצא שהוא נוטל כפליים מכל אחד ואחד. (4) היינו, שתי עשירות.

ב. בְּכֹר ⁵ **שֶׁנּוֹלַד אַחֵר מִיתַת אָבִיו** ⁶ - **אֵינוֹ נוֹטֵל פִּי שְׁנַיִם; שְׁנֵאָמֵר: וְהָיָה בְּיוֹם הַנִּחִילוֹ אֶת בְּנָיו וְגו', כִּי אֶת הַבְּכֹר בֶּן הַשְּׁנוּאָה יִכִּיר** ⁷. **וְאִם יֵצֵאת פִּדְחָתוֹ** ⁸ **בְּחַיָּי אָבִיו, אָף עַל פִּי שְׁלֹא יֵצֵא כָּל רֹאשׁוֹ לְאֹוִיר הָעוֹלָם אֲלֹא לְאַחֵר מִיתַת אָבִיו - הָרִי זֶה נוֹטֵל פִּי שְׁנַיִם** ⁹.

(5) שם קמב: (6) וכיצד אפשר שהבכור נולד אחר מיתת אביו, ויהיו אחים שנולדו אחריו? פירש רשב"ם שם, כגון שאמו ילדה תאומים והאב מת בין שתי הלידות, או שהיו למוריש שתי נשים. (7) אינו נקרא בכור לנחלה אלא כשאביו יכול להכירו, ובנולד אחר מיתת אביו אין אפשרות כזאת (שם). (8) המצח. (9) מחלוקת רבי יוחנן וריש לקיש בבכורות מו., ופסק כרבי יוחנן.

ג. בְּכֹר ¹⁰ **שֶׁנִּקְרַע** ¹¹ **וְנִמְצָא זָכָר - אֵינוֹ נוֹטֵל פִּי שְׁנַיִם, וּפְשׁוּט** ¹² **שֶׁנִּקְרַע וְנִמְצָא זָכָר - אֵינוֹ מְמַעֵט בְּחֶלֶק בְּכֹרֶה; שְׁנֵאָמֵר: וְיִלְדוּ לוֹ בָנִים - עַד שֶׁיִּהְיֶה בֶּן מְשֻׁעַת לָדָה.**

(10) מימרא של רב אמי, שם קכו: (11) טומטום, שעור הגוף מכסה את איברי המין שלו, ולא ידוע אם הוא זכר או נקבה. (12) שם קמד. (13) יבואר בהלכה הבאה.

ד. כִּיצַד אֵינוֹ מְמַעֵט בְּחֶלֶק בְּכֹרֶה? הָרִי שֶׁהָיָה לוֹ בֶּן בְּכֹר וּשְׁנֵי פְשׁוּטִים וְזֶה הַטְּמֵטוֹם ¹⁴ **שֶׁנִּקְרַע וְנִמְצָא זָכָר - הַבְּכֹר נוֹטֵל רִבְעֵי הַמָּמוֹן בְּחֶלֶק הַבְּכֹרֶה** ¹⁵, **וְכֹאֵלוֹ אֵין עֲמּוֹ אֲלֹא שְׁנֵי הַפְּשׁוּטִים בְּלִבָּד, וְחֻצִּי וְרִבְעֵי הַנֶּשְׁאָר** ¹⁶ **חוֹלְקִין אוֹתוֹ שְׁנֵי הַפְּשׁוּטִין עִם הַנִּקְרַע וְעִם הַבְּכֹר בְּשְׁוֶה** ¹⁷.

(14) וביחד ארבעה אחים. אילו היו כולם זכרים ודאי משעת לידה, היו חולקים הנכסים לחמישה חלקים, והבכור היה נוטל שתי חמישיות, כמבואר בהלכה א, ונמצא כל אחד ממעט חלק הבכורה. כשאחד טומטום ונמצא זכר אחר לידתו - אינו ממעט בחלק הבכורה. (15) כאילו היו רק שלשה אחים. (16) היינו, שלשה רבעים. (17) כל אחד נוטל רבע משלשה רבעים, היינו שלשה חלקי ששה עשר.

ה. קָטָן ¹⁸ **בֶּן יוֹם אֶחָד - מְמַעֵט בְּחֶלֶק בְּכֹרֶה, אֲבָל לֹא הָעֶבֶר** ¹⁹. **וְכֵן שֶׁנּוֹלַד** ²⁰ **אַחֵר מִיתַת אָבִיו - אֵינוֹ מְמַעֵט בְּחֶלֶק בְּכֹרֶה.**

(18) שם קמב: (19) כשבאים לחלק לפני לידתו. ואף-על-פי שהוא יורש כשאר האחים - חולקים כמו באח טומטום. (20) שם. לא נתבאר למה כתב רבינו שעובר אינו ממעט, הלא כל-שכן הוא מנולד לאחר מיתת אביו.

ו. בֶּן שְׁנֹסֶת־פֶּקֶד ²¹ **לָנוֹ אִם הוּא בְּכֹר אוֹ פְּשׁוּט, כְּגוֹן**

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ובגמרא שם עמוד ב, פירשו: לכל דבר - ליורשו, "מכל-מקום - לרבות ממזר". (52) נישואי עבירה. דרשה של רב פפא, שם כג. (53) שילדה מכנה, בן זה אינו ממזר אלא כהונתו מחוללת, ונקרא "כהן חלל". בלחם-משנה מרבה לתמוה על רבינו, שהביא כאן דרשתו של רב פפא, והרי רב פפא למד מדרשה זו שקידושין תופסים בחייבי לאוין (באשה שאסורה על המקדש בלא-תעשה שאין בה כרת) מפני שכתבה תורה: "כי תהינה לאיש שתי נשים, האחת אהובה והאחת שנאוה", ולשון "תהינה" משמע שיש בה הווייה, היינו קידושין, ויוצא מזה שהבן הבכור האמור כאן אינו ממזר, כי רבינו עצמו סובר שאין ממזר מחייבי לאוין אלא מחייבי כריתות. ולא מצא יישוב מתקבל על הדעת. [בבית יוסף] שם כתב שדין ממזר נלמד מהכתוב (ויקרא יח, ט): "אחותך היא". ובגמרא שם אמרו, שהמדובר באחותו שהיא ממזרת, ומכאן שממזר נחשב כקרוב משפחתי מלא].

יד. **שְׁלֹשָׁה נְאֻמִּין**⁵⁴ **עַל הַבְּכוֹר**⁵⁵: **חֵיהָ**⁵⁶, **וְאָמֹ, וְאָבִיו**. **חֵיהָ** - **מִיד**⁵⁷; **שָׁאם אָמְרָה**: **זֶה יֵצֵא רֵאשׁוֹן**⁵⁸ - **נְאֻמָּתָא**. **אָמֹ** - **כָּל שְׁבַעַת יָמֵי הַלֵּדָה נְאֻמָּתָא לֹמֵר**: **זֶהוּ הַבְּכוֹר**⁵⁹. **אָבִיו** - **לְעוֹלָם**⁶⁰. **אָפְלוּ אָמֵר הָאֵב** **עַל מִי שֶׁלֹּא הִחֲזַק בְּנוֹ כָּלָל**: **הוּא בְּנִי וּבְכוֹרִי הוּא** - **נְאֻמִּין**⁶¹. **וְכֵן אִם אָמֵר עַל הַמִּחְזֵק לָנוּ שֶׁהוּא בְּכוֹר**: **אֵינוֹ בְּכוֹר** - **נְאֻמִּין**⁶².

(54) קידושין עד. (55) להעיד שזהו בכור. (56) מיילדת. (57) סמוך ללידה. (58) ביולדת תאומים. (59) משום שהילד נמצא כל שבעה תחת יד אמו, ואביו לא הספיק עדיין להכירו (רש"י). (60) ברייתא שם: "יכיר" (כתוב בתורה - דברים כא, יז "את הבכור . . . יכיר") - יכירו לאחרים. מכאן אמר רבי יהודה: נאמן אדם לומר זה בני בכור. (61) שנינו (ב"ב קלד). "האומר זה בני נאמן", ומכיון שנאמן להחזיקו כבנו - נאמן הוא לומר: בכורי הוא ('בית יוסף' שם). (62) כרבי יהודה, שם קצו: [ב'טור' חו"מ סי' רעז מביא מחלוקת בין רשב"ם ורמב"ן בדין זה. דעת רשב"ם שאביו נאמן לומר אינו בכור רק בהחזק בקול, שיצא הקול שזה בכור, אבל כשהעידו עדים שזה בכור, כגון שמכירים אותו מילדותו - אינו נאמן. ודעת רמב"ן שאפילו אם הוחזק בעדים - נאמן האב לומר אינו בכור. וכשהוא עצמו החזיקו ואמר זה בכורי - אינו נאמן לחזור בן].

טו. **הָאֵב**⁶³ **שֶׁנִּשְׁתַּחֲוֶה**⁶⁴ - **בּוֹדֵקִין אוֹתוֹ**⁶⁵ **בְּדֶרֶךְ שְׁבוּדֵקִין לְגִטִּין**⁶⁶. **אִם רָמַז אוֹ כָּתַב שָׁזָה בְּנוֹ בְּכוֹר** - **הָרִי זֶה נוֹטֵל פִּי שְׁנַיִם**.

(63) גיטין עא. (64) ניטל ממנו כוח הדיבור. (65) אם שכלו אינו לקוי. (66) מעמידים לו שלוש שאלות - שתיים שיש לענות עליהן: לאו, ואחת שהתשובה הנכונה היא הן, או להיפך: שתיים הן, ואחת לאו (שם ע:).

טז. **הַעֲדִירוּ**⁶⁷ **שְׁנַיִם שָׁהֵן שְׁמָעוּ אָבִיו שֶׁל זֶה אוֹמֵר דְּבָרִים כֶּף וְכֶף**⁶⁸, **שֶׁהָרִי אוֹתָן הַדְּבָרִים**⁶⁹ **יֹדֵעַ מִכָּלֵן**

ט. **בְּכוֹר לְנִחְלָה**³⁸ **הוּא הַנוֹלָד לָאֵב רֵאשׁוֹן, שְׁנַאָמֵר**: **כִּי הוּא רֵאשִׁית אָנוּ. וְאֵין מְשִׁיחִין עַל הָאֵם. אָפְלוּ יִלְדָה בְּמָה בָּנִים, הוֹאִיל וְזֶה רֵאשׁוֹן לָאֵבִיו - יוֹרֵשׁ פִּי שְׁנַיִם**.

(38) בכורות מז. וכמה פעמים בבבא-בבא פ"ח.

י. **הַבָּא**³⁹ **אַחֵר נִפְלִים**⁴⁰, **אָף עַל פִּי שֶׁיֵּצֵא רֵאשׁ הַנֶּפֶל כְּשֶׁהוּא חַי** - **הַבָּא אַחֲרָיו בְּכוֹר לְנִחְלָה**⁴¹. **וְכֵן בֶּן תִּשְׁעָה**⁴² **שֶׁיֵּצֵא רֵאשׁוֹ מֵת** - **הַבָּא אַחֲרָיו בְּכוֹר לְנִחְלָה**. **שָׁזָה שְׁנַאָמֵר**: **רֵאשִׁית אָנוּ, הוּא שֶׁלֹּא נוֹלָד לוֹ קֹדֶם לָזֶה וְלֹד שֶׁיֵּצֵא חַי לְאוּרֵי הָעוֹלָם. לְפִיכָךְ, בֶּן תִּשְׁעָה**⁴³ **שֶׁהוֹצִיא רֵב רֵאשׁוֹ חַי** - **הַבָּא אַחֲרָיו אֵינוֹ בְּכוֹר**⁴⁴.

(39) משנה, בכורות שם. (40) אשה שהפילה, ואחר ההפלה ילדה בן חי. (41) חיי הנפל אינם נידונים כחיים כלל, משום שאינו יכול להתקיים. (42) שנולד אחר תשעה חדשי הריון. (43) שאין עליו תורת נפל, שהרי ראוי הוא לחיות. (44) משום שהקודם לו יצא לאוויר העולם כשהוא חי, והרי הוא כילוד. שנינו שם: "והבא אחר נפלים . . . ובן תשעה שיצא ראשו מת (הרי זה בכור לנחלה)". משמע, שאם יצא ראשו חי - אין הבא אחריו בכור.

יא. **יֹצֵא דִפְן**⁴⁵ **וְהַבָּא אַחֲרָיו** - **שְׁנִיָּהֵן אֵינָן בְּכוֹרִים. הָרֵאשׁוֹן** - **לְפִי שֶׁלֹּא נוֹלָד**⁴⁶, **וְנַאָמֵר**: **וְיִלְדוּ לוֹ בָּנִים**; **וְהַשְּׁנִי** - **שֶׁהָרִי קִדְּמוֹ אַחֵר**.

(45) משנה, שם מז: (46) הוצאת הילד ממעיה באופן מלאכותי - אינה קרויה לידה.

יב. **הָיוּ לוֹ בָּנִים**⁴⁷ **כְּשֶׁהָיָה עוֹבֵד כּוֹכָבִים וְנִתְגַּיֵּר** - **אֵין לוֹ בְּכוֹר לְנִחְלָה**⁴⁸. **אָבֵל יִשְׂרָאֵל שֶׁהָיָה לוֹ בֶּן מִן הַשְּׁפָחָה וּמִן הָעוֹבְדֵת כּוֹכָבִים, וְאֵינוֹ קְרוִי בְּנוֹ**⁴⁹ - **הַבָּא לוֹ אַחֲרָיו מִן הַיִּשְׂרָאֵלִית בְּכוֹר לְנִחְלָה**⁵⁰ **וְנוֹטֵל פִּי שְׁנַיִם**.

(47) שם מז. (48) אלה שנולדו לו לפני הגיור, אינם יורשים כלל אביהם הגר, ואלה שנולדו לאחר שנתגייר - אינם "ראשית אוננו". מחלוקת רבי יוחנן וריש לקיש שם, ופסק כרבי יוחנן. (49) נתבאר למעלה פ"א ה"ז. (50) כן משמע מפשוטה של המשנה, שם מז. (ראה מגיד-משנה). ובבית יוסף 'חו"מ סי' רעז ציין כמקור הדין המשנה ביבמות כב, שנינו שם: "ובנו לכל דבר, חוץ ממי שיש לו בן מן השפחה ומן הגויה". משמע, שאינו בנו לשום דבר.

יג. **הָיָה הַבְּכוֹר**⁵¹ **מְמַזֵּר** - **נוֹטֵל פִּי שְׁנַיִם**; **שְׁנַאָמֵר**: **כִּי אֵת הַבְּכוֹר בֶּן הַשְּׁנוּאָה יִפִּיר** - **זוֹ שֶׁשְּׁנוּאָה בְּנִשְׁוֹאֶיהָ**⁵². **וְאֵין צָרִיךְ לֹמֵר אִם הָיָה בֶּן גְּרוּשָׁה אוֹ בֶּן חִלּוּצָה**⁵³.

(51) שם: "מי שיש לו בן בכל מקום . . . ובנו לכל דבר".

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בעול הוצאה שהיא. בברייתא (שם קכד.) נחלקו רבי ורבנן בשבח הבא מאליו לאחר מיתת המוריש, רבי אומר: בכור נוטל פי שניים וחכמים אומרים אינו נוטל. ובגמרא מבאר רב פפא, שמשבח הבא מאליו ולא נשתנה שמו של הנכס, כגון דקל דק ונתעבה או שדה שהוצפה ואחר ירידת המים נשארה עליה שכבה של אדמה שמינה וזבל - גם חכמים מודים שנוטל פי שניים. ומשמיענו רבינו שגם מעוברת שילדה אין כאן שינוי (ראה סמ"ע חושן משפט סימן רעח סעיף קטן ו.) ובקצות החושן שם סעיף קטן ג מוסר מקור לשיטת רבינו זו, בעבודה זרה מז. גבי בהמה מעוברת שנעשתה בה עבירה (נרבעה על ידי אדם) וילדה, שהוולד אסור להקריבו למזבח, משום שלא חל כל שינוי בגופו: "מעיקרא בהמה וגם עכשיו בהמה שמו, אלא שדלת של רחם אמו הייתה נעולה בפניו). והסתמך רבינו על מקור זה ופסק בפרק א מהלכות גניבה הלכה א, שגנב בהמה מעוברת וילדה - מחזיר הוולד לבעלים, משום שבוולד לא נשתנה כלום, שהרי במקום שיש שינוי פסק שם (הלכה י"ב) שהגנב קנה ואינו מחזיר. ומזה יצא לו (לבעל קצות החושן), שאם נתעברה הבהמה אחר מיתת המוריש - אינו נוטל פי שניים (ראה נתיבות המשפט שם). [הראב"ד משיג על רבינו, שהרי בגמרא שם אמרו, שברייתא זו רבי אמרה, וחכמים חולקים עליו, ולמה פסק כחיד נגד רבים? ובמגיד משנה מבאר, שזה שאמרו: "זו דעת רבי" מופרך מדברי רב פפא הנ"ל במסקנא שם, שחכמים מודים שנוטל פי שניים כשאין שינוי בגוף הנכס. וסובר רבינו שבבהמה שילדה אין שינוי, כמבואר למעלה, שאם לא תאמר כן - נמצאים דברי רבינו בהלכה זו סותרים דבריו בהלכה ד: "שבחו מחמת עצמן, נוטל פי שניים". והסמ"ע (שם) קיבל סברה זו. נחלקו הפוסקים האחרונים בדיון דמי השכירות. בסמ"ע שם כתב שנוטל שבח הפיטום והוולד, משמע שבשכירות אינו נוטל, וכן משמע גם מלשון רבינו כאן. כנראה מפני שדמי השכירות הם כמלווה (ראה לחם משנה כאן). ובנתיבות המשפט חושן משפט שם סעיף קטן א מחלק בין דמי השכירות שמלפני מיתת האב ובין אלה המגיעים בעד תקופת השכירות שלאחר מיתתו. הראשונים הם כמלווה ואינו נוטל, והשניים הם שבח הבא מאליו - ונוטל].

ג. שחטט¹⁴ אחד ממפירי אביו¹⁵ בהמה, ואחר כך מת אביו - נוטל פי שניים במתנות של אותה בהמה¹⁶.

14 ברייתא שם, דף קכג, עמוד ב. 15 שהיה רגיל ליתן לאביו הכהן את המתנות שציוותה תורה (דברים יח, ג) לתת לכהנים מכל בהמת חולין שנשחטה, היינו הזורע והלחיים והקיבה. 16 משום שזכה בהם אביו בחייו, בגמרא שם מבואר, שאפילו אם מת טרם שהורמו המתנות (לפני שנחתכו חלקים אלה מגוף הבהמה) משום, שמתנות שלא הורמו דינם כמו שהורמו.

ד. אין הבכור¹⁷ נוטל פי שניים בשבח ששכחו נכסים לאחר מיתת אביו, אלא מעלה אותו השבח בדמים¹⁸ ונותן היתר¹⁹ לפשוט²⁰. והוא שישפוט הנכסים, כגון²¹ פרמל²² שפגש שפלים, וכפניות²³

שזה בנו בכורו - הרי זה נוטל פי שניים, אף על פי שלא אמר האב בפרוש: זה בני בכורי.

67 ב"ב קכו: 68 דברים שאינם נוגעים ישר לענין אם זה הוא הבכור. 69 הסגנון מסובך קצת, וכוונתו ברורה: שמכלל אותם הדברים יודע שזה בנו בכורו.

יז. שמעו⁷⁰ מן האב שאמר: זה בני בכור - אינו נוטל פי שניים בעדות זו; שאמר בכור לאמו הוא, ולזה נתפון האב⁷¹. עד שיאמר⁷²: בני בכורי.

70 שם. 71 כשאמר זה בני בכור, התכוון לומר שהוא בכור לאמו. 72 נמשך לפיסקא: "אינו נוטל פי שניים".

~ יום שני א' שבט ~

פרק שלישי

1 מבאר דין שהבכור אינו נוטל פי שניים אלא במוחזק ולא בראוי ולא בשבח ששבחו נכסים, ודין בכור שמכר קודם חלוקה.

א. אין הבכור² נוטל פי שניים בנכסים הראויין לבוא לאחר מיתת אביו³, אלא בנכסים המחזקין לאביו שפאו לרשותו; שאמר: ככל אשר ימצא לו⁴. פיצד? אחד ממורשי אביו⁵ שמת לאחר מיתת אביו - הבכור והפשוט יורשין פאחד. וכן אם היתה לאביו מלוה⁶ או היתה לו ספינה בים - יורשין פאחד⁷.

2 משנה בכורות נא: 3 שיפלו לו בירושה אחר מיתתו. 4 משמע שהם נמצאים ברשותו. 5 מאלה שאביו הוא יורש שלהם. 6 בבא בתרא קכה: "אמר רב פפא הילכתא ... ואין הבכור נוטל פי שניים במלווה". 7 הראב"ד מציין מקור דין ספינה במשנה ערכין (יז:), שם המדובר באדם שאמר ערכי עלי (פירוש: אני מתחייב ליתן להקדש דמי שוויי) או ערך פלוני עלי, וקבעה תורה (ויקרא כז) תשלומים קצובים בהתאם לגיל הנערך כשהמערך עשיר, ואם הוא עני - נותן כאשר תשיג ידו כפי הערכת הכהן, ואומרת המשנה: "אפילו אביו מת והניח לו ריבוא או ספינתו בים ובאה לו בריבואות אין להקדש בה כלום". ומכאן למד רבינו - לפי דברי הראב"ד - שספינה הנמצאת בים אינה בגדר מוחזקת ולפיכך פסק שאין הבכור נוטל בה פי שניים.

ב. הניתח⁸ להם פרה משפרת או מחפרת⁹, או שהיתה רועה באפר¹⁰, וילדה¹¹ - הבכור נוטל בה¹² ובילדה¹³ פי שניים.

8 ברייתא בבא בתרא קכג: 9 מושכרת היינו שבעל הפרה מקבל סכום קבוע, ומוחכרת - נוטל אחוז מסויים מההכנסות. 10 מקום מיוחד למרעה. 11 אחר מיתת אביו. 12 כשהשמינה. 13 משום ששבח זה בא מאליו. המדובר כשהשוכר נותן מזונותיה, ואין היתומים נושאים

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הזמן הקצוב (באתרא דלא מסלקי). ומלמדנו רב פפא ורב הונא, שבמקומות המסלקים אין הבכור של המלוה נוטל פי שניים באותו מלוה, ואף על פי שיש קרקע ממושכנת בידי היתומים. וטעמו של דבר: לא היה לאביהם כל זכות בגוף המשכון אלא שעבוד בלבד, אבל במקום שאין מסלקים - הקרקע כקנוי לו לזמן. והר"י מייגאש (הובא בטור חושן משפט סימן רעה) מבאר, שאפילו במקומות שאין מסלקים - נוטל רק כשמת אביו לפני זמן פירעון, שאז הקרקע היה קנוי לו, אבל כשהגיע זמן פירעון בחיי אביהם אינו נוטל, משום שפקעה זכותו בגוף המשכון. ורבינו כאן מלוה פרק ז הלכה ד כתב, שאין הבכור נוטל במקום שאין מסלקים. (30) בבא בתרא שם קכו. (31) ברי"ף שם כתב כל השיקול הזה לכאן ולכאן ופסק להלכה: חולקים. ופסק רבינו כמותו, כדרכו. (32) שם אמרו: "במלוה שעימו פלג". פירוש, במלוה שקיבל הבכור מהאב יחלוק, ובתוספות שם דיבור המתחיל ובמלוה הסבירו, שדין זה הוא תקנת חכמים מיוחדת, אבל בכל מקום אחר נפסקה הלכה שממון המוטל בספק - המוציא מחבירו עליו הראייה.

ו. בכור³³ שִׁמְכר חֶלֶק בְּכוֹרָה קֶדֶם חֲלָקָה³⁴ - מִמֶּכֶר קַיִם, מִפְּנֵי שֵׁשׁ לְבָכּוֹר חֶלֶק בְּכוֹרָה קֶדֶם חֲלָקָה. לְפִיכֶן, אִם חֶלֶק עִם אָחִיו קֶדֶם מִמְכָּר נְכָסִים, בֵּין בְּקָרְקַע בֵּין בְּמִטְלָטְלִין, וְנוֹטֵל חֶלֶק בְּפִשְׁטוּתוֹ³⁵ - וְתֵר בְּכָל הַנְּכָסִים³⁶, אֵינוֹ נוֹטֵל בְּשֹׁאֲרֵן אֲלָא בְּפִשְׁטוּתוֹ³⁷. בְּמָה דְּכָרִים אֲמוֹרִים? בְּשֵׁלָא מָחָה; אֲבָל אִם מָחָה³⁸ בְּאָחִיו וְאָמַר בְּפָנֵי שְׁנַיִם: עֲנָבִים אֵלּוֹ שְׁאֵנִי חוֹלֵק עִם אָחִי בְּשׂוּהָ, לֹא מִפְּנֵי שִׁמְחָלְתִּי בְּחֶלֶק בְּכוֹרָה - הֲרִי זֶה מָחָה, וְלֹא וְתֵר בְּשֹׁאֲרֵן נְכָסִים. וְאֲפִלּוּ מָחָה בְּעֲנָבִים³⁹ בְּשֵׁהֶן מְחַכְרִים, וּבְכָרוֹם וְחֶלְקוֹם בְּשׂוּהָ - לֹא וְתֵר בְּשֹׁאֲרֵן נְכָסִים⁴⁰. אֲבָל אִם דְּרָכּוֹם, וְחֶלֶק עֲמָהֶן בְּשׂוּהָ בֵּין, וְלֹא מָחָה בְּהֶן מִשְׁנַעֲשֶׂה יֵין - וְתֵר בְּשֹׁאֲרֵן הַנְּכָסִים⁴¹. הָא לְמָה זֶה דּוּמָה? לְמִי שִׁמְחָה בְּעֲנָבִים וְחֶלֶק עֲמָהֶם בְּשׂוּהָ בְּזִיתִים, שְׁהֲרִי וְתֵר בְּכָל. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזֶה.

(33) שם. (34) שם. נחלקו אמוראים בזה, רב פפא אומר בשם רבא: אין לבכור חלק בכורה לפני חלוקה, פירוש, הבכור זוכה בחלק בכורה שלו בשעת חלוקת נכסי האב בין יורשיו, ולפני חלוקה לא זוכה בחלק בכורה שלו בשעת חלוקת נכסי האב בין יורשיו, ולפני חלוקה לא זכה בו כלל, ולפיכך אינו יכול למכור, ורב פפי אומר בשם רבא, שבחלק בכורה זכה מייד עם מיתת אביו. ונפסקה הלכה שם כרב פפי. וחלקו עליו בתוספות שם עמוד ב דיבור המתחיל לא עשה. ודעתם, שחלק הפשיטות יכולים כל האחים למכור, וכן דעת הר"ן שם ונימק, שהרי אמרו (שם סב): ששותף יכול למכור חלקו בנכסים משותפים, והסכימו לדעתם הטור והבית יוסף שם. ונראה שדעת רבינו כרשב"ם, שהרי כתב: בכור שמכר חלק בכורה וכו' ומשמע שחלק פשיטות אינו יכול למכור. [כתב הר"ף שם, יש רוצים ללמוד מכאן

שִׁנְעֵשׂוּ תְּמָרִים²⁴; אֲבָל שִׁבְחוּ מִחֲמַת עֶצְמָן וְלֹא נִשְׁתַּנּוּ, כְּגוֹן אֵילָן קָטָן שֶׁגָּדַל וְעָבָה, וְאֶרֶץ שֶׁהֶעֱלָתָה שְׂרָטוֹן²⁵ - הֲרִי זֶה נוֹטֵל בְּשִׁבְחָה פִּי שְׁנַיִם. וְאִם מִחֲמַת הוֹצָאָה הַשְּׂפִיחַ - אֵינוֹ נוֹטֵל²⁶.

(17) נתבאר באריכות בהלכה הקודמת. (18) אין הפשוט יכול לדרוש קרקע שמחירו כדמי השבח המגיע לו בחלק בכורה בקרקע שנטל הבכור. (19) מחשבים דמי השבח והבכור נוטל חלק בו כאחיו הפשוט ושאר הדמים (היתר) נותן לאחיו. (20) מימרא של רב נחמן בשם שמואל בבא קמא צה: (21) רב פפא בבא בתרא קכד. (22) קנה התבואה לפני שהוציאה שיבולת שהגרורים גדלים בה. (23) פרי התומר סמוך לנפילת הפריחה. (24) ונשתנה שם הפרי. (25) כשהנהר מציף את השדות הסמוכות גורף איתו רפס וטיט ואחר ירידת המים הם נשארים ומשביחים את הקרקע. (26) גמרא שם.

ה. אֵין הַבְּכוֹר נוֹטֵל פִּי שְׁנַיִם בְּמִלְוָה²⁷, אָף עַל פִּי שְׁהוּא בְּשִׁטְרָה²⁸, אָף עַל גֵּב שֶׁגָּבּוּ קָרְקַע בְּחוֹב אֲבִיהֶם²⁹. הֵיחָה לְאֵב מִלְוָה³⁰ בֵּין הַבְּכוֹר - הֲרִי זֶה סָפֵק אִם נוֹטֵל בָּהּ פִּי שְׁנַיִם, הוֹאִיל וְיִשְׁנָה³¹ תַּחַת יָדוֹ, אוֹ לֹא יִטֵּל, הוֹאִיל וּמִחֲמַת אָבִיו יִירָשְׁנָה וְעֵדִין לֹא בָּאָה לִידּוֹ שֶׁל אָבִיו. לְפִיכֶן יִטֵּל מִמֶּנָּה חֲצִי חֶלֶק בְּכוֹרָה³².

(27) מסקנת הסוגייה שם קכה: "הילכתא ... ואין הבכור נוטל פי שניים במלוה, בין שגבו קרקע בין שגבו מעות". (28) שגבייתו בטוחה. (29) וקרקעותיו של הלוה משועבדים למלוה בשטר, וכתב הרשב"ם שם קכה: שבמלוה על המשכון נוטל פי שניים משום שבעל חוב קונה משכון, והטור שם כתב, שאפילו משכנו בשעת הלוואתו, שאינו קונה המשכון (ראה בבא מציעא פב). נוטל, וביאר בפרישה שם טעמו של דבר: מדרשתו של רב יצחק (פסחים לא:): שקונה משכון שלא בשעת הלוואה למדנו עד כמה גדול כוחו של שעבוד, ולפיכך אפילו בשעת הלוואה מועיל המשכון שהמלוה יהא נידון כגבוי וכמצוי, וכפל דברי עצמו בקיצור בסמ"ע שם סעיף קטן כ. ובדומה לזה כתבו התוספות בפסחים שם דיבור המתחיל מדרב יצחק גבי בל יראה ובל ימצא. וכן בגיטין לו: דיבור המתחיל שאני גבי שמיטת כספים. וכל זה במטלטלין, אבל בקרקע הממושכן אמרו רב פפא ורב הונא בן רב יהושע (בבא מציעא סז). "האי משכנתא באתרא דמסלקי ... ואין הבכור נוטל בה פי שניים ובאתרא דלא מסלקי ... ובכור נוטל פי שניים". פירוש, ישנם מקומות שממשכנים קרקע, בתנאי, שהמלוה יאכל פירותיו מספר שנים קצוב, ולאחר כך יחזיר הקרקע לבעלים ללא כל תשלום (משכנתא דסורא) או ינכה סכום קצוב לכל זמן קצוב, והלוה משאיר לעצמו זכות לשלם למלוה - לפני גמר התקופה הקצובה מראש - את מותר החוב המגיע לו אחר ניכוי דמי השנים שאכל ולסלקו מן הקרקע (זה נקרא "באתרא דמסלקי") ויש מקומות שאין ללוה זכות זו, אלא הקרקע נשאר ביד המלוה עד סוף

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

סתם: "אין נוטלין בשבח" ומפרש רבינו שהמדובר בנכסי האב שמת לפני מיתת בנו, ובניו לא הספיקו לחלק הירושה עד שמת הבן. ופירושו מוכרח, שהרי נכסי האב המת כולם שלו ואין כאן בעייה של השבח. [במגיד משנה כתב בשם הרמב"ן והרשב"א, שאם מת הבן בחיי האב אין המייבם נוטל חלק אחיו המת בנכסי האב, משום שלא זכה בהם האב והרי הם ראויים ולא מוחזקים והוסיף שגם דעת רבינו כך. ונראה שדייק זאת מסימנה של הלכה זו: "הואיל ומת האב בחיי כולם" (50) וזכה בנכסיו. (51) מחלוקת אביי ורבא שם ופסק כרבא שהלכה כמותו נגד אביי בכל מקום, חוץ לשש הלכות, וזו אינה מהן. וטעמו: כל דיני ירושת המייבם בנכסי האב כדיני בכור בנכסי אביו (ראה למעלה הלכה ד).

ח. כָּכָר בְּאֶרְנוּ בְּהִלְכוֹת שְׁכָנִים⁵², שֶׁהַבְּכוֹר נוֹטֵל שְׁנֵי חֲלָקִים שְׁלֹוּ בְּאֶחָד בְּמִצְרָם⁵³ אֶחָד⁵⁴. אָבֵל הַיָּבֵם⁵⁵ שֶׁחָלַק עִם אָחִיו בְּנִכְסֵי אָבִיו - נוֹטֵל חֲלָקוֹ וְחֲלָק אָחִיו בְּגוֹרָל⁵⁶; וְאִם עָלָה גּוֹרָלוֹ בְּשְׁנֵי מְקוֹמוֹת - נוֹטֵל בְּשְׁנֵי מְקוֹמוֹת.

(52) פרק י"ב הלכה ב. (53) בגבול. (54) ואף על פי שיש שם סוגי קרקעות שונים, טובים ורעים, ואין אפשרות לתת לו שני חלקים ביחד, אלא אם כן יקבל הוא רק שדה טובה ואחיו רעה - נוטל הבכור במקום אחד, ושמים שווין ומשלם לאחיו דמים לפי חשבון. והטעם: שני החלקים שהבכור מקבל נידונים כחלק אחד מוגדל. ובשאר שותפים או אחים שבאו לחלוק למדנו שם, שאם חלק אחד טוב וחלק אחד רע - נוטלים בגורל. (55) בבא בתרא יב: (56) ובזה אין דינו כבכור, כדרשתו של רבא שם: כתוב בתורה: "והיה הבכור" - הווייתו כבכור ואין חלוקתו כבכור. רש"י שם מנמק: שני החלקים שהיבם מקבל באים משני מורשים, חלק אחד מירשת אביו והשני מירשת אחיו.

ט. שוֹמֵרֵת יָבֵם⁵⁷ שְׁמֵתָהּ, אָפֵלוּ עֲשָׂה בָּהּ אֶחָד מִן הָאֲחִים מֵאִמְרָם⁵⁸ - מְשַׁפַּחַת בֵּית אָבִיהָ יוֹרְשִׁין בְּנִכְסֵי מְלוּג⁵⁹ וְחֻצֵי נִכְסֵי צֶאֱן בְּרִזְל⁶⁰, וְיוֹרְשֵׁי הַבַּעַל יוֹרְשִׁין כְּתֻבָּתָהּ⁶¹ עִם חֻצֵי נִכְסֵי צֶאֱן בְּרִזְל. וְיוֹרְשֵׁי הַבַּעַל חֵיבִין בְּקִבּוּרָתָהּ, הוֹאִיל וְהֵן יִירְשׁוּ כְּתֻבָּתָהּ, כְּמוֹ שֶׁבְּאֶרְנוּ בְּמְקוֹמוֹ⁶².

(57) אלמנת האב שמת בלי בנים נקראת "שומרת יבם" מפני שהיא שומרת (מחכה) ליבם שיבוא וינשאנה. (58) מן התורה אין היבם קונה את יבמתו לאשה אלא בביאה, וחכמים תיקנו לה גם קידושי כסף או שטר ונקראים "מאמר", משום שביאה קונה ביבמה בלי כל אמירה, ובכסף או שטר צריך שיאמר הרי את מקודשת וכו' (תוספות יום טוב יבמות פרק ב משנה א). (59) הנכסים שבעלה המת לא קיבל עליה אחריותם, ותיקנו חכמים, שהבעל אוכל פירותיהם - וגופם נשאר ברשות האשה ומשום שמאמר אינו קניין גמור ביבמה - אין היבם יורש אותה. (60) הנכסים ששמו אותם בכתובתה והבעל קיבל עליה אחריותם; אם

שבכור נוטל פי שניים במלווה ואף על פי שלא הגיע לידו, כמו שזכה בחלק בכורה טרם שהגיע לידו. ודחה דעתם ואומר, שיש הבדל מכריע בין שני אלה: מלווה אינו מוחזק ביד המוריש והתורה אמרה בכל אשר "ימצא" לו - וזה אינו מצוי, אבל חלק הבכורה היה מצוי בידו, ומכל המצוי בידו הוא מוריש לבכור פי שניים. וברור שרבינו קיבל סברתו, שהרי פסק שאינו נוטל במלווה ואף על פי כן יכול למכור חלק הבכורה לפני חלוקה. (35) ולא עירער, כמו שיבואר בסמוך. (36) גמרא שם: אמר רב אסי בכור שנטל חלק כפשוט - וויתר. ופירש רב פפי שם, שוויתר על חלק בכורה שבכל הנכסים. (37) דין זה מסקנה ישירה הוא משיטתו שיש לבכור חלק בכורה לפני חלוקה, ולפיכך יכול הוא לוותר עליו כשם שיכול למכור. ורב פפא שאמר בשם רבא שאין לו לפני חלוקה, חולק גם בדין זה ואומר, שאינו יכול לוותר אלא בחלק בכורה מהנכסים שחלקו. (38) שם. (39) שם. (40) משום שבענבים אלה מיחה כבר כשהיו מחבובים. (41) יין הוא נכס חדש שלא מיחה בו עדיין ומכיון שנטל בו חלק כפשוט ולא מיחה - גילה דעתו שהוא מוותר על הכל. רב אסי שם אמר: בכור שמיחה - מיחה. ומפרש רבה; בענבים ובצרום זיתים ומסקם, אבל דרכם לא. ופירש הר"י מיגאש על פי רבינו חננאל, שהמדובר בדין וויתור וקיבל רבינו פירושו. [הראב"ד כותב: "יש לנו דרך אחרת בכל זה". כנראה הוא קיבל פירושו של הרשב"ם, שרב אסי התכוון לשבח שהשביחו יתומים (ראה שם)].

ז. מִי שְׁיָבֵם⁴² אֶשֶׁת אָחִיו - הוּא יוֹרֵשׁ כָּל נִכְסֵי אָחִיו הַמְּחֻזָּקִים; וְכָל הָרְאוּיִין לְבֹאֹ לְאַחֵר מִכָּאֵן - הָרִי הוּא בָּהֶן כָּכָל הָאֲחִים⁴³. שֶׁהָרִי בְּכוֹר קָרָא אוֹתוֹ⁴⁴ הַכְּתוּב⁴⁵, שֶׁנֶּאֱמָר: וְהָיָה הַבְּכוֹר⁴⁶ אֲשֶׁר תֵּלֵד יָקוּם עַל שֵׁם אָחִיו הַמֵּת וְלֹא יִמְחָה שְׁמוֹ מִיִּשְׂרָאֵל. וְכִשֶּׁם שֶׁאִינוֹ נוֹטֵל מִמֶּנּוּ בְּרִאיוֹ בְּמִחְזָק, כֵּן אִינוֹ נוֹטֵל בְּשִׁבְחוֹ⁴⁷ שֶׁשִּׁבְּחוּ נִכְסִים אַחֲרֵי מוֹת אָבִיו⁴⁸ מְשַׁעַת מֵימָה עַד שְׁעַת חֲלָקְתּוֹ עִם אָחִיו בְּנִכְסֵי אָבִיו⁴⁹. וְאִפְלוּ הַשְּׂבִיחוּ נִכְסִים אַחֵר שְׁיָבֵם⁵⁰ וְקִדְּם שְׁיִחַלְקוּ - הָרִי הוּא בְּשִׁבְחָה בְּאֶחָד מִן הָאֲחִין⁵¹. אֵף עַל פִּי שֶׁנוֹטֵל מִן הַנִּכְסִים אֵלּוּ שְׁנֵי חֲלָקִים, חֲלָקוֹ וְחֲלָק אָחִיו שְׁיָבֵם אֶשֶׁתוֹ, הוֹאִיל וּמֵת הָאָב בְּחַיֵּי בְּלִי.

(42) התורה מצווה על אחיו של המת בלי בנים לישא את אלמנתו (דברים כה, ה), ונישואין אלה נקראים "יבום". ביבמות כד. פירשו מה שאמרה תורה (שם, ו) "יקום על שם אחיו המת" הכוונה לנחלה, שהמייבם יורש את כל נכסי המת ואין לשאר אחיו בהם כלום. (43) שם כד: (44) את המייבם. (45) ולפיכך, דינו כבכור שאינו נוטל אלא במוחזק. (46) בגמרא שם, דרשו: "והיה הבכור" - מכאן שמצווה בגדול לייבם, פירוש, הגדול שבאחים צריך לייבם (דרשה זו מוציאה כתוב זה מפשוטו, וכולו נדרש לדינים שונים). (47) משנה בכורות נב. (48) כדין בכור לאביו (ראה למעלה הלכה ד). (49) המייבם יורש כל חלק אחיו המת בנכסי האב, שמת לפני מיתת האב. במשנתנו כתוב

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

נֶאֱמָן הוּא עַל מִי שֶׁהֶחֱזַק שֶׁהוּא בְּנוֹ לֹמֶר: אֵינוֹ בְּנִי⁸, וְלֹא יִירָשֶׁנּוּ. וַיִּרְאֶה לִי: שֶׁאֶפְלוּ הָיוּ לְבֶן בָּנִים, אָף עַל פִּי שְׁאִינוֹ נֶאֱמָן עָלָיו לֹמֶר אֵינוֹ בְּנִי לְעִנְיָן יַחֲסוּס⁹, וְאֵין מְחִזְקִין אוֹתוֹ מִמֶּזֶר עַל פִּי¹⁰, נֶאֱמָן הוּא לְעִנְיָן יִרְשָׁה, וְלֹא יִירָשֶׁנּוּ.

(8) כרבי יהודה, שם קצו: שהתורה האמינה את האב לומר: זה בני או אין זה בני (ראה למעלה שם הי"ד). ומלמדנו רבינו, שלא האמינתו תורה אלא לגבי בן, אבל לא לגבי קרובים אחרים. (9) לפסול אותו לישא בת ישראל. (10) ביבמות מז. מסופר מעשה בגר לפני רבי יהודה, ואמר שנתגייר שלא בבית-דין, ואמר לו רבי יהודה: "נאמן אתה לפסול את בניך, ואי אתה נאמן לפסול את בני בניך" (לפי גירסת רבינא). וב'תוספות' שם ד"ה ואין, פירשו: נאמן אתה לפסול בניך כשאין לבניך בנים, אבל כשיש להם בנים - אין אתה נאמן אפילו לפסול את הבנים, משום שאין הדבר מתקבל על הדעת שבניו יהיו פסולים, ובניו הפסולים - יהיו כשרים. וכדבריהם משמע מלשון רבינו כאן: "שאינו נאמן עליו לומר איני בני". וכן משמע מלשוננו בפס"ו מהלכות איסורי ביאה הט"ו.

ג. האומר¹¹: זה בני, וחזר ואמר: עבדי הוא - אינו נאמן¹². אמר: עבדי, וחזר ואמר: בְּנִי, אָף עַל פִּי שֶׁהוּא מְשֻׁמְשׁוֹ בְּעַבְדִּי - נֶאֱמָן; שֶׁזֶה שְׁאֶמְרָ עַבְדִּי - כְּלוּמַר, שֶׁהוּא לִי בְּעַבְדִּי. וְאִם הָיוּ קוֹרְרִין לוֹ: עַבְדִּי בֶן מֵאָה זוֹז, וְכִיפֻצָּא בְּדָבָרִים אֵלּוּ שְׁאֵין אוֹמְרִין אוֹתָן בְּיַחֲדָא אֶלָּא לְעַבְדִּים - הָרִי זֶה אֵינוֹ נֶאֱמָן¹³.

(11) מימרא של רבי יוחנן, ב"ב קצו: (12) התורה האמינתו לומר זה בני, וכיון שהגיד - אינו חוזר ומגיד אחרת. (13) כפירושו של רב נחמן בר יצחק, שם.

ד. הִיָּה¹⁴ עוֹבֵר עַל בֵּית הַמִּכְסָּה¹⁵, וְאָמַר: בְּנִי הוּא זֶה, וְחִזַּר אַחֵר כֶּף וְאָמַר: עַבְדִּי - נֶאֱמָן; שֶׁלֹּא אָמַר בְּנִי אֶלָּא לְהַבְרִיחַ מִן הַמִּכְסָּה. אָמַר בְּבֵית הַמּוֹכֵס: עַבְדִּי הוּא, וְחִזַּר וְאָמַר: בְּנִי הוּא - אֵינוֹ נֶאֱמָן¹⁶.

(14) שם. (15) הגובה מכס מעבדים. (16) מכיון ששילם מכס של עבד, אין הדבר מתקבל על הדעת כלל ששיקר וגרם הפסד לעצמו.

ה. הָעַבְדִּים¹⁷ וְהַשְּׁפָחוֹת - אֵין קוֹרְרִין לָהֶן: אֶבָּא פְּלוֹנִי¹⁸ וְאֶמָּא פְּלוֹנִית; שֶׁלֹּא יָבֹא מִן הַדָּבָר תִּקְלָה, וְנִמְצָא זֶה הַבֶּן¹⁹ נִפְסָם²⁰. לְפִיכָךְ, אִם הָיוּ הָעַבְדִּים וְהַשְּׁפָחוֹת חֲשׂוּבִין בְּיוֹתֵר, וַיֵּשׁ לָהֶן קוֹל, וְכָל הַקָּהָל מְפִירִין אוֹתָן וְאֵת בְּנֵי וְעַבְדֵי אֲדוֹנֵיהֶן, כְּגוֹן עַבְדֵי הַנְּשֻׂאִים - הָרִי אֵלּוּ מִתֵּר לְקִרְוֹת לָהֶן אֶבָּא וְאֶמָּא²¹.

(17) ברייתא, ברכות טז: (18) המלים "אבא" או "אמא" היו משתמשים כתואר לפני שם העצם. כשם שאומרים היום "מר" או "גברת". (19) שקרא לעבד "אבא". (20) ביחוסו, שהשומעים יחשבו שהוא בנו של העבד.

פחתו - נושא הוא בהפסד, ואם השביחו - השבח שלו. (61) מאתיים של בתולה ומנה של אלמנה וגרושה שהבעל מחוייב לתת לה עם התוספת שכתב לה מרצונו הטוב. (62) בהלכות אישות פרק י"ב הלכה ד. נתבאר שם שהטילו חכמים על הבעל הוצאת קבורת אשתו תחת זכותו לרשת כתובתה.

~ יום שלישי ב' שבט ~

פֶּרֶק רְבִיעִי

(1) מבאר דין אמר זה בני או זה אחי, או אמר זה בני וחזר ואמר זה עבדי, ושאין קורין עבדים ושפחות אבא פלוני או אמא פלונית, ודין מי שיש לו בן משפחה ונכרית לעניין ירושה, ודין שירשים בחזקה אף על פי שאין שם עדי ייחוס, ודין אומר זה אחי שאינו נאמן לגבי אחיו הידועים ויטול עימו בחלקו.

א. הָאוֹמֵר²: זֶה בְּנִי, או זֶה אָחִי³, או זֶה אָחִי אָבִי, או שְׁאֵר הַיִּירָשִׁין אוֹתוֹ, אָף עַל פִּי שֶׁהוֹדָה בְּאֲנָשִׁים שְׁאֵינָן מְחִזְקִין שֶׁהֵן קְרוֹבֵיו - הָרִי זֶה נֶאֱמָן, וַיִּירָשֶׁנּוּ⁴. בֵּין שְׁאֶמְרָ כִּשְׁהוּא בְּרִיא בֵּין שְׁאֶמְרָ כִּשְׁהוּא שְׂכִיב מֵרַע⁵. אֶפְלוּ נִשְׁתַּתַּק וְכָתַב בְּכָתַב יָדוֹ שֶׁזֶה יוֹרְשׁוֹ - בּוֹדְקִין אוֹתוֹ כְּדֶרֶךְ שְׁבוּדְקִין לְגִטְיָן.

(2) משנה בבא-בבא קלר. (3) מדובר כשאין לו בנים, והוא אומר שזה אחיו ויורש נכסיו. (4) כשאין לו בנים ולא אחים. (5) שם שנינו: "זה אחי - אינו נאמן", והכוונה לענין ירושת אביו, ויש לו עוד אחים שאינם מודים שזה אחיהם, אבל בירושת נכסי עצמו נאמן, משום שיכול לתת לו נכסיו במתנה. כך מתבאר שם מתוך סוגיית הגמרא. ברשב"ם שם כתב, שנאמן ב'מיגו' שיכול לתת לו במתנה. ומזה הסיק, שבנכסים שנפלו לו כשהוא גוסס, ואז אין לו אפשרות לתת אותם במתנה (והמתנה שזיכה לו כשהיה בריא אינה מועילה לנכסים אלה, משום שלא היו אז ברשותו) אינו נאמן לומר זה בני, משום שזכות ההכרה שנלמדה מזה שכתבה תורה "יכיר" - נוגעת רק לחלק בכורה. וכדבריו כתבו גם ה'תוספות' שם ד"ה ליורשו. ונראה שדעת רבינו אינה כן, שהרי כתב "בין שכיב מרע", וברור שהכוונה כשאין לו אפשרות ליתן במתנה, שאם לא כן, מה בין חולה לבריא. וב'טור' חושן-משפט סי' רעט, כתב בפירוש "אפילו כשהוא גוסס". וה'בית יוסף' שם מעיר, שגם דעת רבינו כן. ולא ביארו טעמו של דבר בשאר קרובים, חוץ מבבן שנאמר בו "יכיר", לדעת האומרים שכולל גם בן פשוט. נבלחם-משנה כאן שאל למה נאמן בנכסים שיפלו לו לאחר הצהרתו זו. והשאיר בצ"ע. וב'קצות החושן' שם סק"ג מיישב, שנאמן ב'מיגו' שיכול לשעבד עצמו בסכום גדול. והסכים לו ה'נתיבות' שם סק"ב. (6) שוכב חולה ונוטה למות. (7) נתבאר למעלה פ"ב הט"ו.

ב. הָיִינוּ מְחִזְקִין בְּזֶה שֶׁהוּא אָחִיו או בֶּן דּוֹדוֹ, וְאָמַר: אֵינוֹ אָחִי וְאֵינוֹ בֶּן דּוֹדִי - אֵינוֹ נֶאֱמָן. אֶבָּל

שפחה לביאת משוחררת פנויה, ומשום כך חזקה ששיחרורה, ההדיוט אינו מבחין בזה - ולמה ישתררה, ולכן נשארה בתוקפה חזקת שיפחות, ו'מיגו' שאמרנו - אין כוחה יפה נגד החזקה (ראה לחם-משנה. אגב מתעוררת גם השאלה: מה דינם של הנכסים שנפלו לו כשהוא גוסס? ראה למעלה ה"א הערה ד.). (25) שהם יורשי אביו. (26) רשאים למוכרו, כמו כל העבדים שנפלו להם בירושה. (27) בין תלמיד-חכם להדיוט. (28) השווה הלכות גירושין שם ה"ט.

(29) קידושין פ. (30) אינני יודע לפרש דבר זה במעדים שזה בנו או אחיו. ונראה שפסקא זו נמשכת לשאר יורשים, והכוונה: אפילו אינם יודעים למסור בדיוק דרגת הקירבה. ראה ההערה הבאה. (31) ואפילו מעידים סתם: אנו יודעים שפלוגי הוא קרוב הראוי לירש את המת, ואינם מעידים שאין אחרים קרובים יותר וקודמים לו בירושה ('בית חדש' חו"מ ס' רפד על-פי המעשה ברב אידי בר אבין שהובא בבבא-בבא לג.).

(32) משנה, שם קלר. (33) אינו מכחיש בהחלט. (34) משום שהוחזקו שני בנים בלבד, והוא אומר ללוי: הבא ראה שאתה אחי - ותיטול. (35) כפי המגיע לו לפי טענתו. (36) במשנה, שם: "ונוטל עמו בחלקו", פירוש: לוי נוטל חלק שליש מחלקו של ראובן, שהרי ראובן עצמו הודה שמגיע לו שליש הנסכים בלבד, ולפיכך נותן ללוי שתות ונשארו לו שתי שתויות. בדיון זה, אין הבדל בין אמר

ו. מִי שֶׁהִיטָה²² לוֹ שִׁפְחָה וְהוֹלִיד מִמֶּנָּה בֶּן וְהִיָּה נוֹהֵג בּוֹ מִנְהַג בָּנִים²³, אוֹ שְׁאֵמַר: בְּנִי הוּא וּמִשְׁחָרְרֵת הִיא אִמּוֹ, אִם תִּלְמִיד חֶכֶם הוּא אוֹ אָדָם כָּשֶׁר שֶׁהוּא בְּדוּק בְּדִקְדּוּקֵי מִצְוֹת - הֲרִי זֶה יִירָשְׁנוּ²⁴. וְאִם עַל פִּי כֵן אֵינוֹ נוֹשֵׂא בַּת יִשְׂרָאֵל עַד שְׂיָבִיא רֵאִיָּה שְׁנִשְׁתַּחֲרָה אִמּוֹ וְאַחֵר כֵּךְ יִלְדָּה, שֶׁהֲרִי הַחֲזָקָה שִׁפְחָה בְּפָנֵינוּ. וְאִם מִשְׁאָר הַדִּיּוּטוֹת הוּא, וְאִין צָרִיף לִזְמַר אִם הִיָּה מִן הַמִּפְקָרִיין עֲצָמָן לְכָף - הֲרִי זֶה בַּחֲזָקָת עֶבֶד לְכָל דָּבָר, וְאַחֲרֵי מֵאֲבִיו²⁵ מוֹכְרִין אוֹתוֹ²⁶. וְאִם אֵין לְאָבִיו בֶּן חוּצָה מִמֶּנּוּ - אֵשֶׁת אָבִיו מִתְנַשְּׁמָת. וְזֶה הוּא הַדִּין שֶׁיִּרְאֶה לִי שֶׁהוּא הוֹלֵךְ עַל עֲקָרֵי הַקְּבָלָה. וְיֵשׁ מִי שֶׁלֹּא חָלַק בֵּין כְּשָׁשִׁירִים לְשֹׁאֵר הָעָם, אֲלֵא לַעֲגֹן שְׁלֹא יִמְכְּרוּהוּ אֲחֵיו בְּלִבָּב. וְיֵשׁ מִי שֶׁהוֹרָה, שְׁאֵפְלוּ לְיִוְרָשׁוֹ לֹא נִחְלַק בִּישְׂרָאֵל²⁷. וְאִין רֵאִוִי לְסִמּוֹךְ עַל דְּבַר זֶה²⁸.

177

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

חצי הנכסים בוודאי הם שלו, בין אם הוא בן ובין אם הוא בת, ובחצי הנכסים הנשארים - ספק הוא בן ויורש הכול, וספק היא בת וכבר נטל יותר מחלקו, ולפיכך נוטל חצי נכסים אלה. ולא מצאתי נימוק מספיק לשיטת רבינו. [הטעם שכתב ה'בית יוסף' שם, מנמק רק למה טומטום נוטל בכלל חלק בירושה, ולא ירדתי לסוף דעתו כי הרי זה פשוט מאוד אחר שאמרנו שטומטום הוא ספק, ואדרבה, צריך להסביר למה אינו נוטל חצי הנכסים בתוספת חלק בין הבנות במחציתם השנית, כמו שהסביר ה'טור'].

ב. קבר בארנו בהלכות אישות¹⁰ דין הבנות עם הבנים במזונותיהן וכפרנסתן. ושם בארנו, שהמזונות¹¹ מתנאי פתחה¹². בזמן שהנכסים מרבין - אין לבנות אלא מזונותיהן, והבנים יירשו הכל, ויתפרנסו הבנות¹³ בעשור נכסים¹⁴ כדי שינשאור בו לבעליהן; ובזמן שהנכסים מועטין¹⁵ - אין לבנים כלום, אלא הכל למזון הבנות. לפיכך, מי שמת¹⁶ והניח בנים ובנות וטומטום או אנדרוגינוס: בזמן שהנכסים מרבין - הבנים יירשו, ודוחין הטומטום אצל הבנות, וניזון כמותן¹⁷; ובזמן שהנכסים מועטין - הבנות דוחות את הטומטום אצל הבנים, ואומרות לו: זכר אתה, ואין לך עמנו מזונות.

(10) פ"ט מן הי"ז עד סוף הפרק. (11) מזונות הבנות לאחר מיתת אביהן עד שתתבגרנה או תינשאנה. (12) התנאים שנקבעו לזכויות האשה ובניה, כנוספות לכתובה העיקרית. (13) יוענק להן מנכסי הירושה. (14) אחד מעשרה. (15) ואינם מספיקים כדי מזונות הבנות. (16) משנה בבא בתרא קמ: (17) כרבא, בגמרא שם, בניגוד לדעת אביי, שפירש שגם הנקבות דוחות אותו ואומרות לו זכר אתה. [ל'טור' שם שיטה אחרת בכל דינים אלה. ראה שם].

ג. מי שלא שהתה¹⁸ אחר בעלה שלשה חדשים¹⁹ ונשא²⁰, וילדה בן, ואין ידוע אם בן תשעה לראשון²¹ או בן שבועה לאחרון²² - אין זה הבן יורש את אחד משניהם, מפני שהוא ספק. ואם מת הבן²³ - שניהן יורשין אותו, וחולקין בשוה, מפני ששניהם ספק, שמה זה אביו או זה אביו.

(18) משנה, יבמות ק: (19) הריון אינו ניכר עד שלושה חדשים מהתחלתו, ולפיכך תיקנו חכמים שאשה שנחלמנה או נתגרשה - לא תינשא לאחר עד שיעברו שלושה חדשים ויתברר שאינה מעוברת. (20) באיסור, ואין אנו יודעים אם נתעברה לבעלה הראשון. (21) אם הבן הוא מבעלה הראשון, ונולד אחר תשעה חדשי הריון, כגון שלא עברו יותר מתשעה חדשים משנחלמנה או נתגרשה. (22) כגון שנבעלה לבעלה השני שבועה חדשים לפני לידתו. חז"ל בקיאים היו בטבעי הריון ולידה, וידעו שהנולד בחודש השביעי להריון או לתשעה חדשים - הוא בן קיימא, והנולד לשמונה - נפל. (23) הספק בלי בנים והניח נכסים.

שמעון איני יודע ובין שהוא מכחיש. (37) בלי בנים. (38) ואין שמעון יורש כלום, שבין אם לוי אח ובין אינו אח - אין מגיע לו יותר מחצי, וכבר נטל חלקו. (39) דין זה נאמר כשאמר שמעון "איני יודע" אם זה אחי. ובסוף ההלכה יתבאר מה דינם כשהכחיש ואמר אין זה אחי. (40) בעיא של רבא שם, ונשארה בתיקו. (41) מבלי השקעות הוצאות על-ידי לוי. (42) גמרא שם: "בשבח המגיע לכתמים לא תיבעי לך, דכי נכסים שנפלו לו ממקום אחר דמי". (43) דינם כגוף הקרקע (על-פי גירסת הרי"ף והר"י מיגש, בגמרא שם). ואף-על-פי שהבעיא נשארה בתיקו - אין לשמעון כלום, משום שראובן הוא יורש ודאי ושמעון ספק, ונפסקה הלכה (ראה לקמן פ"ה ה"א) שכל מקום שיש יורש ודאי ויורש ספק - אין לספק כלום. (44) אפילו מנכסים שנפלו לו אחר-כך, שהרי הוא טען: אין זה אחי (גמרא שם קלה.).

~ יום רביעי ג' שבט ~

פרק המישי

(1) מבאר דין כלל ביורשים אחד ודאי ואחד ספק, ודין ספק ובני יבם שבאו לחלוק בירושה, ודין יורשים מספק כגון נפל הבית עליו ועל אשתו, עליו ועל אמו, עליו ועל בן בתו או עליו ועל אביו, ואין יודעים מי מת קודם.

א. זה הפלל² ביורשין³: כל שגיי יורשין שאחד מהן יורש ודאי והשני ספק - אין לספק כלום⁴. ואם היו שניהם ספק, שמה זהו היורש או שמה זה היורש - חולקין בשוה. לפיכך, מי שמת והניח בן וטומטום⁵ או אנדרוגינוס⁶ - הרי הבן יורש את הפל⁷; שהטומטום והאנדרוגינוס ספק⁸. הניח בנות וטומטום ואנדרוגינוס - יורשות בשוה⁹, והרי הוא קאחת מן הבנות.

(2) כל זה נלמד מפרטי הדינים ומקוריהם שיבוארו לקמן. (3) ואין ללמוד ממנו לענינים אחרים. (4) ולא אמרו בזה: ממון המוטל בספק - חולקים. (5) אברי המין נמצאים בתוך הגוף, ואין להכיר אם הוא זכר או נקבה. (6) שיש לו אברי הזכרות והנקבות (ביונית "אנדרוי" - גבר, "גיני" - נקבה). (7) נתבאר למעלה פ"ה ה"ב שאין הבת יורשת כלום כשיש בן. (8) בביריתא יבמות פג. "אמר רבי יוסי: אנדרוגינוס בריה בפני עצמה היא, ולא הכריעו בו חכמים אם זכר אם נקבה". ובגמרא (שם פב:) למדו מן המשנה, שלדעת חכמים: אנדרוגינוס ספק הוא, ופסק רבינו כמותם. [בתוספות' שם פג. כתבו, שגם לדברי רבי יוסי ספק הוא, שספק היה לחכמים אם בריה משונה זו נידונית כזכר או נקבה, ואין לשלול שגם רבינו מפרש כך, ופסק כרבי יוסי, כמו שאמרו שם: אמרי בי רב, הלכה כרבי יוסי. ונראה שלזה התכוון במגיד-משנה באמרו: שדעת רבינו היא דאנדרוגינוס בריה בפני עצמה היא (ראה לחס-משנה). (9) ב'טור' חו"מ סי' רפ כתב, שאם הניח טומטום ובת - נוטל הטומטום שלושה חלקים, והבת חלק אחד. ונימוקו מבואר:

אֹתוֹ בְּשׁוּהָ³⁸, הוּא נוֹטֵל חֲצִי וּשְׁנֵיהֶם חֲצִי. מֵת הַסֶּפֶק³⁹, הָרִי הֵיכֶם אוֹמֵר: שְׁמָא בְּנִי הוּא וְאֲנִי אִירְשֶׁנּוּ, וְאָבִי הֵיכֶם אוֹמֵר: שְׁמָא בֶן בְּנֵי הַמֵּת הוּא וְאֲנִי אִירְשֶׁנּוּ⁴⁰ - חוֹלְקִין בְּשׁוּהָ⁴¹. (מֵת הֵיכֶם⁴², הַסֶּפֶק אוֹמֵר: בְּנִי אֲנִי וְאִירְשֶׁנּוּ, וְאָבִי הֵיכֶם אוֹמֵר: שְׁמָא בֶן בְּנֵי הָאֲחֵר אֲתָה, וְזֶה אָחִי אָבִיךָ הוּא וְאֲנִי אִירְשֶׁנּוּ - חוֹלְקִין בְּשׁוּהָ).

(31 שם לח. (32 אביו של היבם. (33 ואפילו אם מת היבם אחר-כך, וטוען הספק: אם אני בנו של הראשון - תנו לי מחצית נכסי הזקן, ואם אני אחיכם - תנו לי חלק שוה בכל נכסי אביכם - אינו נוטל כלום, משום: "קם דינא", וזכה היבם בנכסי הזקן, ובניו יורשים אותו כלמעלה סוף ה"ד (מגיד-משנה). (34 שם. (35 צ"ל אבי היבם, וכן הוא בכת"י תימן. (36 אחי אביכם. (37 בנכסי הזקן. (38 מובן שהוא-הדין כשהניח שלושה בנים ויותר. (39 והיבם ואביו קיימים. (40 נתבאר למעלה פ"א ה"ב, שהאב קודם לאחים בירושת הבן. (41 משום ששניהם טוענים טענת ספק. (42 ולא הניח בנים. בספרים שהיו בידי בעל מגיד-משנה אין פיסקא זו כלל. אבל הדין נכון, ונאמר בגמרא שם.

ו. מִי שֶׁנִּפְלָה⁴³ הַבֵּית עָלָיו וְעַל אֲשֶׁתּוֹ, וְאִין יָדוּעַ אִם הָאִשָּׁה מֵתָה תְּחִלָּה⁴⁴, וְנִמְצְאוּ יוֹרְשֵׁי הַבַּעַל יוֹרְשִׁין כָּל נִכְסֶיהָ, אוֹ הַבַּעַל מֵת תְּחִלָּה, וְנִמְצְאוּ יוֹרְשֵׁי הָאִשָּׁה⁴⁵ יוֹרְשִׁין כָּל נִכְסֶיהָ - כִּיצַד דִּינֵם? מַעֲמִידִין נָכְסִי מְלֹג בְּחֻזְקַת יוֹרְשֵׁי הָאִשָּׁה; וְהַתְּבַה, עֵקֶר⁴⁶ וְהַתְּסַפֵּת⁴⁷ - בְּחֻזְקַת יוֹרְשֵׁי הַבַּעַל⁴⁸; וְחוֹלְקִין בְּנִכְסֵי צֶאֱן בְּרִזְלָה⁴⁹, יוֹרְשֵׁי הָאִשָּׁה נוֹטְלִין חֲצִין וְיוֹרְשֵׁי הַבַּעַל חֲצִין. אָבֵל אִם נִפְלָה⁵⁰ הַבֵּית עָלָיו וְעַל אִמּוֹ⁵¹ - מַעֲמִידִין נָכְסֵי הָאִם בְּחֻזְקַת יוֹרְשֵׁי הָאִם⁵², שֶׁהֵם יוֹרְשִׁין וְדֹאִין⁵³; אָבֵל יוֹרְשֵׁי הֶבֶן - סֶפֶק הֵם, שְׁאֵם מֵת הֶבֶן תְּחִלָּה - אִין לְאָחִיו מֵאֲבִיו בְּנִכְסֵי אִמּוֹ כְּלוּם, כְּמוֹ שֶׁבֶאֱרָנוּ.

(43 משנה בבא-בבא קנח. (44 וירש בעלה נכסיה, כמבואר למעלה פ"א ה"ח. (45 משום שגוף נכסים אלה נמצאו ברשותה, והבעל זכה רק בפירותיהם בלבד. כבית-הלל במשנתנו שאמר: "נכסים הנכנסים ויוצאים עמה - בחזקת יורשי האב", פירוש: יורשי אביה. (46 מאתים דינר לבתולה, ומנה לאלמנה ולגרשה. (47 שהוסיף לה בעלה מרצונו. (48 משום שבחיי הבעל לא מגיע לה כלום, הרי הכסף הכתוב בכתובתה בחזקתו, ויורשיו נכנסים במקומו (רש"י שם). (49 כפירושו של בר קפרא לדברי בית-הלל במשנתנו שם (ראה למעלה ס"ג ה"ט) בדין שומרת יבם שמתה. (50 משנה וגמרא, שם. (51 אלמנה או גרושה, שאם היא נשואה - בעלה יורשה. וטוענים יורשי הבן, כגון אחיו מאביו ולא מאמו: האם מתה תחילה וירש הבן כל נכסיה, ואחר-כך מת הבן ואני יורשו; ויורשי האם, כגון אחיה מאביה, טוענים: הבן מת תחילה, ואנחנו

ד. יִבְמָה²⁴ שְׁלֹא שָׁהָתָה שְׁלֹשָׁה חֲדָשִׁים וְנִתְיַבְמָה²⁵ בְּתוֹךְ שְׁלֹשָׁה חֲדָשִׁים, וְיָלְדָה בֶן, וְאִין יָדוּעַ אִם בֶּן תִּשְׁעָה לְרֵאשׁוֹן אוֹ בֶן שְׁבַעָה לְאַחֲרוֹן, זֶה הַסֶּפֶק אוֹמֵר: שְׁמָא בֶן הַמֵּת אֲנִי וְאִירְשֶׁ אֶת נִכְסֵי אָבִי כְּלָן, וְאִין אֲתָה רְאוִי לִיבֶם אוֹתָהּ, שְׁאִין אֲמִי בֵּת יָבוּם; וְהֵיכֶם אוֹמֵר: שְׁמָא בְּנִי אֲתָה, וְאִמָּךְ רְאוִיָה לִיבֶם, וְאִין לָךְ בְּנִכְסֵי אָחִי כְּלוּם; הוֹאִיל וְגַם זֶה הֵיכֶם סֶפֶק שְׁמָא יָבֶם הוּא אוֹ אִינוֹ יָבֶם - חוֹלְקִין בְּשׁוּהָ²⁶. וְכֵן דִּין זֶה הַסֶּפֶק עִם בְּנֵי הֵיכֶם בְּנִכְסֵי הַמֵּת²⁷ שֶׁנִּתְיַבְמָה אֲשֶׁתּוֹ: חוֹלְקִין בְּשׁוּהָ²⁸, הַסֶּפֶק נוֹטֵל מִחֲצָה וּבְנֵי הֵיכֶם מִחֲצָה. מֵת הֵיכֶם אַחֵר שֶׁחָלַק עִם זֶה הַסֶּפֶק²⁹, וּבָאוּ בְּנֵי הֵיכֶם הָרְאוּיִים לִירֵשׁ אֲבִיהֶם, אָף עַל פִּי שֵׁישׁ לְזֶה הַסֶּפֶק לֵאמֹר: אִם אֲחִיכֶם אֲנִי, תְּנוּ לִי חֵלֶק בִּירְשָׁה זוֹ; וְאִם אֲנִי אֲחִיכֶם, הַחֲזִירוּ לִי הַחֲצִי שֶׁחָלַקְתֶּם אֲבִיכֶם - אִין לְזֶה הַסֶּפֶק בְּנִכְסֵי אֲבִיהֶן עֲמִתָּהוּ כְּלוּם³⁰, וְאִין מוֹצִיא מִיָּד.

(24 שם לו: (25 באיסור. (26 כדין כל ממון המוטל בספק ואין אחד מוחזק בו. (27 המדובר, כשמת היבם לפני שחולקו נכסי אחיו שמת בלי בנים, בינו ובין הספק, וטוען הספק אני בנו של הראשון ויורש את כל הנכסים, ובני היבם טוענים: אחינו אתה, ונחלק בינינו את הנכסים בשווה. (28 בגמרא שם אמרו: הכא, אידי ואידי ספק (גם זה וגם זה באים לרשת מספק), פירוש, אע"פ שהספק עצמו - הוא ודאי בנידון כאן, שהרי בין אם הוא בן הראשון ובין אם הוא בן השני, הרי הוא יורש - הוא נידון כספק, משום שאינו יודע מכוח מי הוא בא לירש - אין טענתו ודאית. ולפיכך אין אומרים כאן: אין ספק מוציא מידי ודאי (רש"י שם). ובבית שמואל, אבן-העזר סי' קסג ס"ק ז מנמק שיטתו של רבינו, שבני היבם עומדים במקום אביהם, ואם היה קיים היה נוטל מחצה והם יורשי הוודאיים, והספק אינו ודאי יורשו של היבם. [ב"טור] אבן-העזר שם פסק: שהספק נוטל תחילה החלק שבני היבם מודים לו, והשאר חולקים בשווה]. (29 גמרא שם. (30 כרב אבא בשם רב, שם, שאמר: "קם דינא", פירוש: הדין שפסקו הדיונים לפני החלוקה - הוא קיים, ואין לערער אחר שחולקו נכסי המת, וכשמת היבם הרי זה בא בטענת ספק, ובני היבם הם ודאי, ואין ספק מוציא מידי ודאי.

ה. סֶפֶק וְהֵיכֶם³¹ שֶׁבָּאוּ לְחָלֶק בְּנִכְסֵי הָאָבִי³² - הָרִי הֵיכֶם יוֹרֵשׁ וְדֹאִי, וְזֶה הַסֶּפֶק: אִם הוּא בֶן הַמֵּת - יֵשׁ לוֹ חֲצִי הַמָּמוֹן וְלָזֶה הֵיכֶם חֲצִי, וְאִם הוּא בֶן הֵיכֶם - אִין לוֹ כְּלוּם, לְפִיכָךְ הֵיכֶם יוֹרֵשׁ וְיִדְחָה הַסֶּפֶק³³. הַיֵּנִיחַ הֵיכֶם שְׁנֵי בָנִים וְדֹאִין³⁴, וְאַחֵר כֶּף מֵת הֵיכֶם³⁵, הָרִי הַסֶּפֶק אוֹמֵר: אֲנִי בֶן הַמֵּת³⁶, וְיֵשׁ לִי מִחֲצָה³⁷ וְלִשְׁנֵיהֶם מִחֲצָה; וְהַשְּׁנַיִם אוֹמְרִים: אֲתָה אֲחִינוֹ, וּבֶן הֵיכֶם אֲתָה, וְאִין לָךְ אֶלָּא שְׁלִישׁ בְּנִכְסֵי הַזֶּקֶן; הַחֲצִי שְׁמוּדָה לָהֶם בּוֹ - נוֹטְלִין, וְהַשְּׁלִישׁ שְׁמוּדִין הֵן לוֹ - נוֹטֵל, וְהַשְּׁתוֹת הַנֶּשֶׁאֵר - חוֹלְקִים

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ואם יתקבל פירושי בהלכה הקודמת שהעמדתו בסוגריים, תבאר יפה גם הלכה זו, שהרי כאן ספק וספק. ואין לשלול בהחלט שרבינו ראה בברייתא זו ניגוד לסברת אביו, ומשום כך דחה אותה. ורבינו גרשום מאור הגולה בפירושו לבבא-בתרא מקדים דברי אביו לדין נפל הבית עליו ועל אשתו, ובא לנמק למה הבעל נוטל חצי צאן ברזל, שהם נכסי האשה, ומה שאמר: "הוחזקה נחלה באותו השבט", הכוונה לשבט הבעל שקיבל עליו אחריות מלאה והוחזק בהם. וסברא זו (כלי שינוי הגירסא) נאמרה גם ב'תוספות' שם ד"ה הואיל. ובדין עליו ועל אמו, לא הביא טעמו של אביו, ופירש "בחזקת יורשי האם" שברשות האם היו תחילה, ומתקבל על הדעת שרבינו קיבל גירסא זו. ומה שאמר "הם וודאים" הכוונה, מפני שהנכסים היו בחזקת האם, והם יורשיה. ואם נפרש את המלים "לאותו שבט" כפשוטם, היינו לאחד משבטי בני ישראל הקדמונים, יובנו דברי רבינו בקלות: מכיוון שבימיו - ואפילו בימי המשנה - היה מיזוג מלא של שבטי ישראל, בטל נימוקו של אביו, ולפיכך הביא נימוק אחר. וגם לפי פירוש זה מתיישבת תמיהתו של הרשב"א, אלא שמתקבל על הדעת שהכוונה לאותה משפחה, ושבט לאו דוקא, ובא רק לרמז על מה שכתבה תורה (במדבר לו, ז): "ולא תסור נחלה וגו' ממטה אל מטה", שהרי דין זה עצמו נוהג באותו דור בלבד. ובתשובות הרא"ש כלל פד אות ג (מובא בכסף-משנה כאן) מיישב קושיית הרשב"א, ותמצית דבריו, שבין אם מתה הבת תחילה ובין האב תחילה, הירושה עוברת מתחילה לבת, וממנה או למטה - ליורשי בנה או למעלה - ליורשי אביה. וכבר תמחו עליו רבים, שהרי אם היא מתה תחילה אין הירושה עוברת כלל אליה, משום שאינה יורשת בקבר. ראה 'אבן האזל' שהאריך בזה]. (57) ומת בשביה. (58) ואין ידוע מי מת קודם. (59) ומת בשביה.

ח. נפל עליו⁶⁰ הבית ועל אביו או שאר מורישיו⁶¹, ועליו⁶² כתבת אשה ובעלי חוב, יורשי האב או מורין: מת הבן תחילה, ולא הניח פלוס, ואבד החוב⁶³, ובעלי חובות או מורים: האב מת תחילה, וזכה הבן בירושתו, ויש לנו לגבות מחלקו - הרי הנכסים בחזקת היורשין⁶⁴, ועל האשה ובעלי חובות להביא ראיה⁶⁵, או ילכו להם פלוס.

(60) משנה, שם קנז. (61) של הבן. (62) על הבן מוטל לשלם. (63) שיורשי האב אינם חייבים לפרוע חובותיו. (64) שהרי הם יורשים ודאי, בין מת הבן קודם ובין מת האב קודם. (65) שהאב מת תחילה.

ט. דין אלו⁶⁶ שמתו תחת המפלאת, או שטבעו בים, או שנפלו לאש, או שמתו ביום אחד וזה במדינה זו והאחר במדינה אחרת - דין אחד הוא; שפכל אלו וכיצא בהן אין יודעין מי הוא שמת תחלה.

(66) דברים פשוטים ומובנים, וביאור מיותר.

היורשים היחידים, משום שאין בן יורש אמו בקבר, כדי להנחיל ליורשיו, כמבואר למעלה פ"א הי"ג. (52) כרבי עקיבא, שאמר: "הנכסים בחזקתן", כפי שביארו בגמרא רבי אילא ורבי זירא. (53) המלים "יורשים וודאים", מתפרשות כאן אחרת מבכל מקום אחר. שם הכוונה, שבעלי הדינים עצמם הם וודאים באותו מעשה שעליו דנים, ואילו כאן הכוונה לשבט של האם שהוא מוחזק באותם נכסים ואין להוציאם ממנו מספק. וכן מפרש אביו, בגמרא שם: "הואיל והוחזקה נחלה באותו שבט". וכל-שכן כשיש לה עוד בן מאיש אחר, והוא יורש ודאי מחצית הנכסים של אמו, ויורשי הבן - אחיו מאביו - תובעים את המחצית השניה, אמנם הרשב"ם שם מחלק בין יש לה בן אחר או לא, אבל המדובר שם לדעת תנא-קמא במשנתו שאמר: יחלוקו, וגם בזה חולקין עליו ב'תוספות' שם ד"ה יחלוקו. וכן כתב ה"טור' חו"מ סי' רפ: לא-שנא אם היה לה עוד בן מאיש אחר, לא-שנא אין לה. והנה דוגמא להבהרת הענין: רחל נתאלמנה מיעקב, ונפל הבית עליה ועל בנה יחידה יוסף, וטוען ראובן בן יעקב מלאה: רחל מתה תחילה וירשה יוסף, וכשמת יוסף הרי אני - אחיו מאביו - יורשו, ולכן אחי רחל טוען: יוסף מת תחילה, ואני אחיה בן בתוואל יורשה, ואין לבני לאה כל זכות יורשה. דוגמא זו מכוונת למקרה שאין לרחל בנים אחרים. וכשיש לה עוד בן בנימין מאיש אחר (לא מיעקב) - טוען בנימין: כולה שלי שירשתי מאמי, משום שבנה יוסף מת תחילה. וראובן טוען: רחל מתה תחילה, וירש בנימין מחצית ויוסף מחצית, וכשאחי יוסף מת, הרי אני - אחיו מאביו - יורשו ולא בנימין. [אפשר לפרש דברי רבינו, שהמדובר כשיש לרחל עוד בן מאיש אחר, שגם יורשי הבן מודים שהוא יורש מחצית, ולפיכך הוא נקרא ודאי, כמו ספק ויבם בנכסי האב (ראה למעלה ה"ח). אבל כשאין לה בן אחר - הרי זה ספק וספק - ויחלוקו. אולם זה מנוגד לדברי אביו שם, שאין חולק עליו. רצע"ג].

ז. נפל הבית⁵⁴ עליו ועל בן בתו: אם האב מת תחלה - בן בתו יירשנו, ונמצאו הנכסים של יורשי הבן; ואם בן בתו מת תחלה - אין הבן יורש את אמו בקבר, כמו שבארנו⁵⁵, ונמצאו הנכסים של יורשי האב. לפיכך יחלקו⁵⁶ יורשי האב עם יורשי בן הבת. וכן אם [נשפה] האב⁵⁷ ומת בן בתו במדינה⁵⁸, או שנשפה הבן⁵⁹ ומת אבי אמו במדינה - יחלקו יורשי האב עם יורשי בן הבת.

(54) ברייתא שם קנט: "אב שנשבה ומת, ובן בתו במדינה וכו'". ומביאה רבינו בסוף הלכה זו. ומשווה רבינו דין נפל הבית לדין נשבה, שאין כל טעם לחלק ביניהם. (55) למעלה פ"א הי"ג. (56) הרשב"א בתשובה, מובא במגיד-משנה כאן מקשה: מכיון שרבינו פסק בהלכה הקודמת, בנפל הבית עליו ועל אמו, שהנכסים בחזקת יורשי האם, היינו חזקת השבט, למה פסק כאן יחלוקו ומוציאים חצי הנכסים מחזקת שבט האב? ולא מצאו תירוץ מספיק.

ומדגיש שזאת היא "הילכתא בלי טעמא (הלכה שלא נמסר ניוקא)" ומסתמך על הגמרא שם קמד.

ג. אָמַר: פְּלוֹנִי בְּנֵי יִירֵשׁ חֲצֵי נְכָסִי, וְשָׁאָר בְּנֵי הַחֲצִי - דְּבָרֵינוּ קִימִין¹⁸. אָבָל אִם אָמַר: הַבְּכוֹר יִירֵשׁ כְּפִשּׁוּט, אוֹ שָׁאָמַר: לֹא יִירֵשׁ פִּי שְׁנִים עִם אָחִיו - לֹא אָמַר כָּלוּם; שְׁאָמַר: לֹא יוּכַל לְבָכֹר אֶת בֶּן הָאֲחוּבָה עַל פְּנֵי בֶן הַשְּׁנוּאָה הַבְּכוֹר¹⁹, פִּי אֶת הַבְּכוֹר בֶּן הַשְּׁנוּאָה יִכִּיר.

(18) דין זה פשוט, שהרי אפילו אמר יירש כל נכסיי - דבריו קיימים כמבואר בהלכה הקודמת, ונכתב משום הבבא שלאחריה. (19) חציו הראשון של פסוק זה: "והיה ביום הנחילו את בניו" מלמדנו שהאב רשאי להנחיל את יורשיו כרצונו, כמבואר למעלה הלכה ב, ומסופו של הפסוק למדנו, שזכות זו ניתנה לאב רק בחלק הפשיטות לבדו ולא בחלק הבכורה. [הר"י מיגאש, מובא במגיד משנה כאן, מבאר ששני הדינים האלה: יירש הכל ויירש חצי נכסיי דבריו קיימים - נאמרו כשאין בכור בין הבנים; אבל אם יש בכור ביניהם, ברור, שאינו יכול למעט חלק בכורה, והואיל ובטלה צוואתו לגבי חלק זה, בטלה גם לגבי חלק הפשוטים. והרא"ש והטור (שם) חולקים עליו בחלק הפשוטים ודעתם, שהבכור נוטל כדינו והפשוטים מפסידים לפי חשבון. (ראה לקמן הלכה ד)].

ד. וְאִם הָיָה בְּרִיא²⁰ - אֵינוֹ יָכוֹל לְהוֹסִיף וְלֹא לְגַרְעַ, לֹא לְבָכֹר וְלֹא לְאַחַד מִשְׁאָר הַיִּוֵּרְשִׁין.

(20) בעייה שלא נפשטה שם קלא. ואין מוציאים מיד היורשים מספק (רי"ף שם). [בטור שם מביא דעת רבינו חננאל שגם בריא יכול לשנות בלשון ירושה (עיי' שם)].

ה. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים²¹? כְּשָׁאָמַר בְּלִשׁוֹן יִרְשָׁה; אָבָל אִם נָתַן מִתְּנָה - דְּבָרֵינוּ קִימִין. לְפִיכָךְ, הַמְחִילֵק נְכָסִיו²² עַל פִּיו לְבָנוֹי²³ כְּשֶׁהוּא שָׂכִיב מֵרַע²⁴, רָבָה לְאַחַד וּמָעַט לְאַחַד, וְהַשְּׁוָה לָהֶן הַבְּכוֹר - דְּבָרֵינוּ קִימִין²⁵. וְאִם אָמַר מְשׁוּם יִרְשָׁה - לֹא אָמַר כָּלוּם²⁶.

(21) האמור כאן מכוון גם להלכה א. שאין אדם יכול להוריש למי שאינו ראוי ליורשו וגם להלכה ד בדין בריא. (22) משנה שם קכו: (23) בלשון מתנה. (24) ואינה צריכה קניין, משום שדברי שכיב מרע "ככתובין וכמסורין דמי". (25) התורה לא צימצמה זכותם של בני אדם - בין בריאים בין חולים - להעניק מתנות בחייהם כרצונם, וקבעה רק סדרי ירושה, שאי אפשר לשנותם כמבואר למעלה הלכה א. (26) לשון המשנה ובר"ן שם מביא כמה פירושים למשנה זו. הרשב"ם מפרש, שהמשנה בשיטת חכמים החולקים על רבי יוחנן בן ברוקה וסוברים שאפילו בראוי ליורשו אינו רשאי לשנות. ויש מי שאומר, שדברי הכול היא ומה שאמרה "לא אמר כלום" הכוונה להשוות להם הבכור בלבד ובבכור גם רבי יוחנן בן ברוקה מודה, ולזה הסכים רבינו יונה. והפירוש השלישי: דברי הכול היא וגם לגבי פשוטים לא אמר כלום,

~ יום חמישי ד' שבט ~

פְּרָק שְׁשִׁי

(1) מבאר שאין אדם יכול להוריש מי שאינו ראוי ליורשו ולא לעקור הירושה מן היורש.

א. אֵין אָדָם² יָכוֹל לְהוֹרִישׁ לְמִי שְׁאֵינוֹ רָאוּי לְיִרְשׁוֹ, וְלֹא לְעַקֵּר³ הִירְשָׁה מִן הַיִּוֵּרֶשׁ, אֶף עַל פִּי שְׁוָה מָמוֹן הוּא⁴. לְפִי שְׁאָמַר בְּפִרְשַׁת נְחֻלּוֹת: וְהִיתָה לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְחֶקֶת מִשְׁפָּט - לֹאמַר: שְׁחָקָה זֶה לֹא נִשְׁתַּנְּתָה⁵ וְאֵין הַתְּנָאי מוֹעִיל בָּהּ. בֵּין שְׁצָוָה וְהוּא בְּרִיא בֵּין שְׁהָיָה שָׂכִיב מֵרַע⁶, בֵּין עַל פֶּה בֵּין בְּכֶתֶב - אֵינוֹ מוֹעִיל.

(2) משנה בבא בתרא קל. (3) משנה שם קכו: (4) וכלל בדינו שבענייני ממון מועיל כל תנאי (כרבי יהודה קידושין יט: ובכמה מקומות). (5) בכתב יד תימן: לא תישתנה. (6) חולה אנוש.

ב. לְפִיכָךְ⁷, הָאוֹמֵר: אִישׁ פְּלוֹנִי בְּנֵי כְּכוּרִי לֹא יִטַּל פִּי שְׁנִים, אִישׁ פְּלוֹנִי⁸ בְּנִי לֹא יִירֵשׁ עִם אָחִיו - לֹא אָמַר כָּלוּם⁹. אִישׁ פְּלוֹנִי יִירֵשְׁנִי בְּמָקוֹם שֵׁשׁ לוֹ בֵּת¹⁰, בְּתִי תִירֵשְׁנִי בְּמָקוֹם שֵׁשׁ לוֹ בֶּן - לֹא אָמַר כָּלוּם. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזָה¹¹. אָבָל הָיוּ לוֹ יוֹרְשֵׁין רַבִּים, כְּגוֹן בְּנִים רַבִּים אוֹ אֲחִים אוֹ בָנוֹת, וְאָמַר כְּשֶׁהוּא שָׂכִיב מֵרַע: פְּלוֹנִי אָחִי יִירֵשְׁנִי מִכָּלל אַחִי¹², אוֹ בְּתִי פְּלוֹנִית תִירֵשְׁנִי מִכָּלל בָּנוֹת¹³ - דְּבָרֵינוּ קִימִין¹⁴, בֵּין שָׁאָמַר עַל פֶּה בֵּין שְׁכֶתֶב בְּכֶתֶב. אָבָל אִם אָמַר: פְּלוֹנִי בְּנִי יִירֵשְׁנִי לְבָדוּ¹⁵: אִם אָמַר עַל פֶּה - דְּבָרֵינוּ קִימִין; אָבָל אִם כֶּתֶב כָּל נְכָסִיו לְבָנוֹ - לֹא עָשָׂהוּ אֶלָּא אֲפוּטְרוּפוּס¹⁶, כְּמוֹ שְׁבִאֲרָנָה¹⁷.

(7) בבא בתרא שם. (8) שם קל. שאין לו כל זכות ליורשו. (9) דיבורו אינו מועיל וכאילו לא אמר כלום. (10) ומכל שכן כשיש לו בן. (11) כל הדומה לזה, כשאומר על מי שאינו יורשו כלל - שירשנו. (12) הוא היחיד מבין אחיי יירש אותי. (13) ואין לו בנים. (14) כרבי יוחנן בן ברוקה במשנתנו: "אם אמר על מי שראוי ליורשו דבריו קיימים", ונפסקה שם הלכה כמותו. וטעמו פירש רבא בגמרא שם: אמר קרא (דברים כא, טז): "והיה ביום הנחילו את בניו" - התורה נתנה רשות לאב להנחיל לכל מי שירצה. (15) רבינו מחלק בין בן לבין יורשים אחרים. (16) שם קלא: "אמר רב יהודה אמר שמואל הכותב כל נכסיו לבנו הגדול - לא עשהו אלא אפוטרופוס וכו' ואפילו בנו קטן". כלומר, התכוון שבניו יכבדוהו, אבל לא להעבירם מנחלתם. (17) בפרק ו מהלכות זכייה ומתנה הלכה ב והלכה ג. לשון שמואל שם: "הכותב כל נכסיו וכו'" ואפשר להבין שהמדובר בלשון מתנה ורבינו כתב "פלוגי בני יירשני", שאם נתן בתורת מתנה דבריו קיימים. וההבדל הזה בבן בין הבנים בין אומר בעל פה ובין כתב, אמרו הרי"ף כאן,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

חזיקה על הכתוב גבי ישראל שנמכר לגוי (ויקרא כה, ג): "וחישוב עם קונהו" - ולא עם יורשי קונהו, פירוש, אם מת אדונו הגוי יצא עבדו הישראלי לחירות ללא כל תשלום ליורש. ומכאן למד רבא, שהבן הגוי יורש נכסים אחרים של אביו. ורבי יוחנן (שם יח.) למד זה מהכתוב (דברים ב, ט) "כי לבני לוט נתתי את ער ירושה" ושם מבואר, שרבא לא קיבל לימודו של רבי יוחנן, משום שאפשר לומר שמפני כבודו של אברהם דודו העניק לו הקב"ה זכות ירושה כיוצא מן הכלל.

י. והגר⁴⁰ אינו יורש את אביו העובד פוכבים אלא מדבריהם⁴¹. תקנו לו שירש פשהיה, שפא יחזר למרד⁴². ויראה לי, שתנאי מועיל פירשה ז'⁴³, הואיל ואין העובד פוכבים מחיב לעמד בתקנת חכמים⁴⁴. ואין העובד פוכבים יורש את אביו הגר, ולא גר יורש את גר⁴⁵, לא מדברי תורה ולא מדברי סופרים⁴⁶.

(40) שם. (41) מן התורה אינו יורשו, משום ש"גר שנתגייר כקטן שנולד" ונותקה קורבת בשר עם הוריו. (42) כדי שלא יפסיד את ירושתו. [בתוספות ישנים שם דיבור המתחיל אלא הקשו: מה יועיל אם יחזור בו מגירותו, הלא גר דינו כישראל גמור, שאף על פי שחטא ישראל הוא, ולא יירש; ותירצו: שאינו בקי בדיני ישראל ויחשוב שיירש]. (43) אם התנה לפני שנתגייר, שלא יירש - אינו יורש. (44) יכול הוא לוותר עליה לפני שנתגייר. נתבאר למעלה הלכה ח שתנאו של הבעל בירושת אשתו אינו מועיל, אף על פי שהיא מדבריהם ולפיכך משמיענו כאן, שבירושת הגר מועיל התנאי מטעם האמור. (45) האב ובנו או שני אחים שנתגיירו. והטעם, נתבאר למעלה: שנותקה קורבת בשר הגויית, ושניהם כאילו נולדו ברגע גיורם. (46) הנימוק שאמרנו בגר שאביו נשאר בגיותו איננו שייך כאן שהרי אם יחזור לגיותו גם כן לא יירש את אביו הגר.

יא. כל הנותן⁴⁷ נכסיו לאחרים והיניח היורשין, אף על פי שאין היורשין נוהגין פשוטה - אין רוח חכמים נוחה הימנו⁴⁸, וזכו האחרים בכל מה שנתן להן⁴⁹. מדת חסידות היא, שלא יעיד אדם⁵⁰ חסיד בצוואה שמעבירין בו הירשה מן היורש, אפלו מבין שאינו נוהג פשוטה לאחיו חכם ונוהג פשוטה.

(47) משנה בבא בתרא קלג: (48) "אין לחכמים נחת רוח ממעשיו וכו' שכועסים עליו דקא עקר (שעוקר) נחלה דאורייתא" (רש"י שם). פסק כחכמים בניגוד לדעת רבן שמעון בן גמליאל שאמר: אם לא היו בניו נוהגין כשורה - זכור לטוב. רבינו מסתמך על הוראתו של שמואל (שם) לרב יהודה תלמידו. (49) נתבאר למעלה הלכה ה. שבלשון מתנה דבריו קיימים. (50) שלא יחתום כעד על צוואה כזו. שמואל הורה כך לרב יהודה.

יב. וישראל⁵¹ שהמיר⁵² - יורש את קרוביו הישראלים פשהיה⁵³. ואם ראו בית דין לאבד את

מפני שבטלה מקצת הצוואה בטלה כולה. וכן היא דעת הר"י מיגאש, שהבאנו למעלה בהערות להלכה ג. וסגנונה של ההלכה שלפנינו מוכיח שרבינו קיבל את דעת רבו הר"י מיגאש.

ו. כתב²⁷ בין בתחלה בין באמצע בין בסוף משום מתנה, אף על פי שהזכיר לשון ירשה בתחלה ובסוף - דבריו קיימין. כיצד? תנתן שדה פלונית לפלוני בני וירשנה, או שאמר: יירשנה ותנתן לו וירשנה, או יירשנה ותנתן לו, הואיל ויש שם לשון מתנה, אף על פי שהזכיר לשון ירשה בתחלה ובסוף - דבריו קיימין. וכן אם היו שלש שדות לשלשה יורשין, ואמר: יירש פלוני שדה פלונית, ותנתן לפלוני שדה פלונית, ויירש פלוני שדה פלונית - קנו, אף על פי שזה שאמר לו בלשון ירשה אינו זה שאמר לו בלשון מתנה²⁹. והוא שלא ישהה בין אמירה לאמירה כדי דבור³⁰; אבל אם שעה - צריך שיהא לשון המתנה מערב בשלששתן.

(27) משנה שם, כפי שנתפרשה בגמרא שם קכט. (28) גמרא שם. (29) גם בשלוש שדות אין הבדל בין בתחילה או באמצע או בסוף, כפירושו של הר"י מיגאש בבא בתרא שם לדברי ריש לקיש, שנפסקה הלכה כמותו נגד רבי יוחנן בדין זה. (30) כדי שאילת שלום תלמיד לרב: "שלום עליך רבי ומורי", שתוך כדי דיבור הוא כדיבור אחד, ולשון מתנה נמשך לכולם.

ז. כיצד³¹? אם היה לשון המתנה באמצע - יאמר: פלוני ופלוני יירשו שדה פלונית ופלונית שנתתם להן במתנה ויירשום³². ואם היה לשון המתנה בתחלה - יאמר: תנתן שדה פלונית ופלונית³³ לפלוני ופלוני ויירשום. ואם היה לשון המתנה בסוף - יאמר: יירש פלוני ופלוני שדה פלונית ופלונית שנתתם להן במתנה.

(31) נוסח מעורב בשלושתן שנאמר בסוף הלכה ו. (32) לשונו של ריש לקיש שם. (33) דוגמא זו היא בשתי שדות ושני בני אדם והוא הדין לשלושה או יותר.

ח. ירשת הבעל³⁴, אף על פי שהיא מדבריהם³⁵, עשו חזוק לדבריהם פשל תורה, ואין התנאי³⁶ מועיל בה³⁷, אלא אם כן התנה עמה פשהיה ארוסה, כמו שבארנו בהלכות אישות³⁸.

(34) כתובות פג: (35) מדברי חכמים. (36) אם התנה שלא יירשנה. (37) והוא יורש אותה. (38) פרק כ"ג הלכה ב והלכה ו. למעלה פרק א נתבאר כל זה באריכות.

ט. העובד פוכבים יורש³⁹ את אביו דבר תורה. אבל שאר ירשתינה - מניחין אותו לפי מנהגם.

(39) מימרא של רבא קידושין יז: ולמד זה מדרשתו של

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הכתוב עצמו: "יקום על שם אחיו המת" - והרי קם. פירוש: הרי ייבם אותה, ולפיכך זכה בכל נכסי המת.

ג. מי שטבע במים שאין להם סוף⁸, ובאו עדים שטבע בפניהם ואבד זכרו⁹, אף על פי שאין משיאין את אשתו לכתחלה¹⁰ - הרי הירשין נוהלין על פניהם¹¹. וכן אם באו עדים שראוהו שפפל לגב אריות ונמרים, או שראוהו צלוב והעוף אוכל בו, או שגדקו במלחמה ומת, או שנהרג ולא הפירו פניו אבל היו לו סימנים מבהקין בגופו והפירו אותם¹² - בכל אלו הדברים וכיוצא בהן, אם אבד זכרו אחר כך - יורדין לנחלה בעדות זו, אף על פי שאין משיאין את אשתו. שאני אומר: שלא החמירו בדברים אלו אלא מפני אסור כרת¹³; אבל לענין ממון, אם העידו העדים בדברים שחזקתן למיתה, והעידו שראו אותן הדברים ואבד זכרו, ואחר כך נשמע שמת¹⁴ - הרי אלו נוהלין על פיהן. וכן מעשים בכל יום בכל בתי דינין, ולא שמענו מי שחלק בדבר זה.

(8) ברייתא, שם קכא. "נפל למים . . . וחכמים אומרים: מים שיש להם סוף - אשתו מותרת להינשא, שאין להם סוף - אשתו אסורה". ואבוי שם מפרש, מים שיש להם סוף, היינו "שעומד ורואה מארבע רוחותיו", ולפיכך כשהעד ראה שבעלה נפל למים, ושהה יותר מכדי שאדם יכול להימצא במים ולחיות - אשתו מותרת להינשא, ואם אינו רואה מארבע רוחותיו, חוששים שמא עלה מן המים במקום שראיתו של העד אינה מגיעה. (9) לא הגיעה כל ידיעה ממנו ונשתכח. (10) דייק רבינו וכתב "לכתחילה", להודיענו שאם נשאת שלא ברשות בית-דין אין הבעל מחויב לגרשה, כמבואר בפ"ג מהלכות גירושין ה"ט (ראה שם, דיני עדות מיתת הבעל). (11) טעמו יתבאר בסוף הלכה זו. (12) בכל אלו המקרים, אמרו חכמים (שם קב. וקכא.) שאין משיאים את אשתו (ראה הלכות גירושין שם, נימוקי דינים אלה). (13) לא דווקא "כרת", שהרי ביאת אשת איש עונשה מיתת בית-דין, ונקט "כרת" משום שכל עבירה שחייבים עליה מיתת בית-דין כשיש עדים והתראה - עונשה כרת בידי שמים כשאינו עדים או התראה. (14) בבבא ראשונה, חסר הסיום: "ואחר-כך נשמע שמת". ובבית יוסף חו"מ סימן רפד (בבדק הבית' שלו) כתב שזה לא דוקא. ונראה שהתכוון לומר שאין זה תנאי נוסף, אלא מסקנה הגיונית מן העדות ומן "אבד זכרו". בהלכה הקודמת, ביאר רבינו שלפעמים משיאין את האשה ואין היורשים נוחלים, וכאן מבאר שלפעמים אין משיאין והיורשים נוחלים. ולא ביאר רבינו כאן אם האשה נוטלת כתובתה משום שזה דבר שבממון, או אינה נוטלת כל זמן שאסור לה להינשא. הראב"ד כאן אומר שאינה נוטלת, מפני "שאינו אני קורא בה: כשתינשא לאחר תיטלי כתובתך" (ראה מגיד-משנה).

ד. שבו¹⁵ שפחה, ושמעו שמת, וירדו יורשי

ממונו ולקנסו שלא יירש, פדי שלא לחזק את ידיהם⁵⁴ - הרשות בידן. ואם יש לו בנים בישראל - תנתן ירשת אביהן המומר להן. וכן המנהג תמיד במערב⁵⁵.

(51) שם. (52) החליף דתו, השתמד. (53) אף על פי שחטא ישראל הוא. בקידושין שם דרשו שגוי יורש את אביו מהכתוב (שם ה): "כי ירושה לעשיו נתתי את הר שעיר", ודחו לימוד זה משום ש"ישראל מומר שאני". ומכאן שישראל מומר - יורש (את עשיו הגדירו חכמים כישראל מומר). (54) ידי הממירים. (55) בארצות אירופה שהן מערבית למצרים, מקום מגורי רבינו.

יג. צוו חכמים⁵⁶, שלא ישנה אדם⁵⁷ בין הבנים בחייו אפלו בדבר מועט, שלא יבואו לידי תחרות וקנאה, פאחי יוסף עם יוסף⁵⁸.

(56) שבת י: (57) לא יעדיף. (58) שכתונת הפסים שנתן לו יעקב גרמה לשנאת אחים חריפה.

~ יום שישי ה' שבט ~

פרק שביעי

(1) מבאר שאין היורשים נוחלים עד שיביאו ראיה שמת מורישם, ודין הורדת קרוב לנכסי שבוי או לנכסי בורח או לנכסי רטושים או נטושים.

א. אין הירשין² נוהלין עד שיביאו ראיה ברוחה שמת מורישין. אבל אם שמעו בו שמת, או שפאו עובדי פוֹכְבִּים משיחין לפי תמן, אף על פי שמשיאין את אשתו על פיהם ונוטל כתבתה³ - אין הירשין נוהלין על פיהם⁴.

(2) משנה, יבמות קטז: (3) כבית-שמאי, שהודו להם בית-הלל אחר שחלקו עליהם בתחילה. ונימוקם: רגילים היו לכתוב בכתובה: "כשתינשאי לאחר, תטלי מה שכתוב ליכי", והרי נישאה לאחר. (4) משום שאין מוציאים ממון מחזקתו אלא על-פי שנים, ובנישואי אשה הקילו חכמים, כדי שלא תתעגן, כמו ששינו (יבמות קכב). "והוחזקו להיות משיאין עד מפי עד, מפי עבד, מפי אשה, מפי שפחה" (ראה הלכה הבאה).

ב. האשה שפאת ואמרה: מת בעלי, אף על פי שהיא נאמנת ותנשא ותטל כתבתה⁵ - אין הירשין נכנסין לנחלה על פיה⁶. אמרה: מת בעלי, ונתנבמה - הרי יבמה נכנס לנחלה על פיה⁷; שנאמר: יקום על שם אחיו המת, והרי קם.

(5) נתבאר בהלכה הקודמת. (6) שם קיז. (7) שנינו שם (מ:): הכונס את יבמתו, זכה בנכסים של אחיו. ובברייתא שם כד. למדו זה מן הכתוב (דברים כה, ז): "יקום על שם אחיו המת" - לנחלה. ובגמרא שם קיז. דרש רב חסדא, אותו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לְפָנֶיהָ¹⁶ וְחָלְקוּ אוֹתָהּ בֵּינֵיהֶם - אֵין מוֹצִיאִין אוֹתָהּ מִיָּד. וְכֵן הַבּוֹרֵחַ מִחֲמַת סִכְנָה¹⁷. אָבֵל הַיּוֹצֵא לְדַעַת¹⁸ שֶׁשָּׁמְעוּ בּוֹ שְׁמַת, וְיָרְדוּ יוֹרְשָׁיו לְנִכְסָיו וְחָלְקוּם - מוֹצִיאִין מִיָּד¹⁹, עַד שֶׁיָּבִיאוּ רָאִיָּה שְׁמַת מוֹרִישָׁן.

לְקַצֹּר²⁷ וְעֹנְבִים לְבָצֹר, תְּמָרִים לְגִדֹר וְזִיתִים לְמַסֵּךְ - בֵּית דִּין יוֹרְדִים לְנִכְסָיו וּמַעֲמִידִין לָהֶן אֶפְסוֹרָפוּס²⁸, וְקוֹצֵר וּבּוֹצֵר וְגוֹדֵר וּמוֹסֵק, וּמוֹכֵר הַפְּרוֹת, וּמִגְחִיחַ דְּמִיָּהֶן עִם שְׁאֵר הַמְּטַלְטְלִין בְּבֵית דִּין, וְאַחֵר כָּף מוֹרִידִין הַקְּרוֹב לְנִכְסָיו; שְׁאֵם יָרֵד תַּחֲלָה, שְׁמָא יִתְלַשׁ אֵלֹו הַפְּרוֹת שֶׁהֵן כְּתוּשִׁין וְיֵאכֵל אוֹתָן²⁹. וְהוּא הַדִּין בְּחֻצְרוֹת וּפְנִיקוֹת³⁰ וְחֲנִיּוֹת, הַעֲשׂוֹת לְשֹׁכֵר וְאֵינֶן צְרִיכִין עֲבוּדָה וְלֹא טָרַח, וְאֵין אָדָם נוֹתֵן אוֹתָן בְּאַרְיִסוֹת³¹ - אֵין מוֹרִידִין לָהֶם יוֹרֵשׁ; שְׁהָרִי גוֹבֵה הַשֹּׁכֵר וְאוֹכֵל. אֲלֹא בִּיצֵד עוֹשִׂין? בֵּית דִּין מַעֲמִידִין לָהֶן גִּבְאִי, וְיִהְיֶה הַשֹּׁכֵר מִנְּחַ בְּבֵית דִּין עַד שֶׁיָּבִיאוּ רָאִיָּה שְׁמַת, אוֹ עַד שֶׁיָּבִיאוּ וְיִטַּל שֹׁכְרוֹ.

(25) מימרא של רב יהודה בשם שמואל (שם). (26) תבואה מחוברת לקרקע. (27) בשלה וראויה לקצור. בעברית יש שמות שונים לקטיפת מינים שונים של גידולי קרקע: קצירה - לתבואה, בצירה - לענבים, מסיקה - לזיתים, גדירה - לתמרים, ואורה - לתאנים. (28) משום שאין בזה טורח לזמן מרובה, אפשר יהיה למצוא אדם שיעסוק בזה. (29) קרוב יורש, מורה היתר לעצמו. (30) בתי מלון. (31) על-מנת שהמקבל עליו הטיפול, יטול חלק מן ההכנסה. בגמרא שם אמרו שבקרקעות תיקנו חכמים שיטול שכר כאריס, כדי שיעבד את השדה ולא תבור (שדה שאין מעבדים אותה זמן רב - מתקלקלת). ומה למד רבינו, שבמקום שאין חשש הפסד כזה - לא תיקנו. ולפיכך בכל אלה, שאין הפסד מצוי בהם - אין מורידים יורש בשכר (מגיד-משנה. ראה ה"ו).

ז. וְאֵין מוֹרִידִין³² הַקְּרוֹב לְעוֹלָם אֲלֹא לְשָׂדוֹת וּלְגִנּוֹת וּבְרָקִים וּכְיוֹצֵא בָּהֶן, שֶׁיִּהְיֶה בָּהֶן בְּאַרְיִס³³, כְּדִי שְׁלֹא יַפְסְדוּ וְנִמְצְאוּ בּוֹרִים וְנִשְׁמִים.

(32) מתבאר מהאמור למעלה. (33) מלשוננו משמע, שקרוב מקבל רק חלק אריסות מכל הפירות שאכל, ומחזיר לבעלים - כשיבואו - את מותר דמי הפירות. והראב"ד בהשגותיו חולק, ודעתו שכל מה שאכל הוא שלו, ובפירות שלא נקטפו עד שבאו הבעלים - הוא נוטל חלק אריסות (ראה 'טור' שם).

ח. מִי שִׁיָּצָא³⁴ לְדַעַת וְהָיָה נִכְסָיו, וְאֵין יָדוּעַ לְהִיכֵן הֶלֶךְ וְלֹא מָה אָרַע לוֹ - אֵין מוֹרִידִין קְרוֹב לְנִכְסָיו; וְאֵם יָרֵד - אֵין³⁵ מְסַלְקִין אוֹתוֹ. וְאֵין בֵּית דִּין צְרִיכִין לְהַטְפִּיל בּוֹ וּלְהַעֲמִיד לוֹ אֶפְסוֹרָפוּס, לֹא לְקַרְקַע וְלֹא לְמְטַלְטְלִין, שֶׁהָרִי לְדַעַתוֹ יָצָא וְהָיָה נִכְסָיו³⁶. וְכִיצַד יִהְיֶה דִין נִכְסֵי זֶה? מְטַלְטְלִין - יַעֲמִידוּ בִּיד זֶה שֶׁהֵן תַּחַת יָדוֹ עַד שֶׁיָּבִיאוּ זֶה וְיִתְבַּע, אוֹ עַד שִׁמּוֹת וְיִתְבַּעוּ הַיּוֹרְשִׁין.

(34) שם לח: "היורד לנכסי רטושין, מוציאין אותן מידו", ופירשו (שם לט.) "רטושין" היינו שבעליהם יצאו מרצונם, ולא מסרו לשום אדם את הטיפול בנכסיהם. (35) בביית

לְפָנֶיהָ¹⁶ וְחָלְקוּ אוֹתָהּ בֵּינֵיהֶם - אֵין מוֹצִיאִין אוֹתָהּ מִיָּד. וְכֵן הַבּוֹרֵחַ מִחֲמַת סִכְנָה¹⁷. אָבֵל הַיּוֹצֵא לְדַעַת¹⁸ שֶׁשָּׁמְעוּ בּוֹ שְׁמַת, וְיָרְדוּ יוֹרְשָׁיו לְנִכְסָיו וְחָלְקוּם - מוֹצִיאִין מִיָּד¹⁹, עַד שֶׁיָּבִיאוּ רָאִיָּה שְׁמַת מוֹרִישָׁן.

(15) בבא-מציעא לח: ולט. (16) לירש גוף הנכסים ולזכות בהם (לא רק כאריסים לקבל חלק הפירות). (17) סכנת הריגה. (18) מרצונו. (19) רש"י שם מבאר ההבדל בין נאנס לצאת ובין יוצא לדעת: במקרה השני, אנו אומרים: מכיון שלא אמר הורידו קרובי לנכסי, נראה שאינו רוצה בכך. אבל כשנשבע או ברח מפני הסכנה, אפשר שלא הספיק לצוות או שלא שם לב לענייני רכושו (על-פי ביאורו של המגיד-משנה).

ה. שְׁבוּיִים²⁰ שֶׁנִּשְׁבְּהוּ וּבּוֹרֵחַ מִחֲמַת סִכְנָת נַפְשׁוֹת - חִיבִין בֵּית דִּין לְהַתְעַסֵּק בְּנִכְסֵיהֶן²¹. בִּיצֵד עוֹשִׂין? כָּל הַמְּטַלְטְלִין יִהְיוּ מְפַקְדִין בְּיַד נֶאֱמָן עַל פִּי בֵּית דִּין, וּמוֹרִידִין לְתוֹךְ הַקְּרָקְעוֹת קְרוֹבִין הָרְאוּיִין לִיְרֵשָׁה כְּדִי לַעֲבֹד אֶת הַקְּרָקְעוֹת²² וּלְהַתְעַסֵּק בָּהֶן עַד שִׁיָּדוּעַ שְׁמַתוֹ אוֹ עַד שֶׁיָּבִיאוּ. וְלִשְׁבִּיבֹא הַשְּׁבוּי וְהַבּוֹרֵחַ - שְׁמִין אֵלֹו הַקְּרוֹבִים שֶׁהוֹרְדוּ מָה שֶׁעָשׂוּ וּמָה שֶׁאָכְלוּ, כְּמִנְהַג כָּל הָאָרִיסִין שֶׁל אוֹתָהּ הַמְּדִינָה. וְלִמָּה לֹא יַעֲמִידוּ בֵּית דִּין אֶפְסוֹרָפוּס²³ לְעוֹלָם, בֵּין בְּמְטַלְטְלִים בֵּין בְּקַרְקְעוֹת, עַד שֶׁיָּבִיאוּ הַבְּעָלִים אוֹ עַד שִׁיָּדוּעַ בּוֹדְאֵי שְׁמַתוֹ? לְפִי שֶׁאֵין בֵּית דִּין חִיבִין לְהַעֲמִיד אֶפְסוֹרָפוּס לְגְדוּלִים שֶׁהֵן בְּגִי דַעַת²⁴.

(20) שם לט. (21) ולשמור עליהם שלא יחזיקו בהם אחרים שלא כדין. (22) בהלכה שלפנינו, מדובר כשלא שמעו שמת, ולפיכך אין יורשיו זכאים לנחול אלא לעבוד ולקבל חלק מהיבול כפי מנהג המדינה. (23) שאינו נוטל שכר, כמו שמעמידים ליתומים. (24) בגמרא שם: "אפוטרופא לדיקנני (מגודלי זקן) - לא מוקמינן". וטעמו של דבר, מבואר ברש"י שם: שלא יימצאו אנשים שיסכימו לקבל עליהם טורח גדול של טיפול בקרקעות חינם, אלא בשביל יתומים קטנים יקבלו עליהם למען המצוה הרבה; ובמטלטלין, שאין כל טורח בשמירתם, יימצאו אנשים שמקבלים לשמירה, משום שמתכבדים בזה שבית-דין נותנים בהם אימון (על-פי ביאורו של המגיד-משנה). [ב'נמוקי יוסף' מביא מחלוקת ראשונים, במקרה שנמצא אדם שאינו קרוב, ומסכים לקבל על עצמו אפוטרופוס בקרקעות ללא תשלום. דעת הרשב"א שמורידים אותו לקרקעות, ודעת רבינו אהרן הלוי שאין מורידים, שמא יפסיד את הנכסים, אבל קרוב הראוי ליורשו ומקבל חלקו כאריס - לא יפסיד. וכן כתב ה'טור' סי' רפה בשם אביו הרא"ש, והוא מוסיף, שהיורש יכול למחות נגד מינויו של אפוטרופוס].

ו. נִשְׁבְּהוּ²⁵ הַשְּׁבוּי וּבּוֹרֵחַ הַמְּסֻכָּן, וְהָיָה קָמָה²⁶

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

זֶה הַקֶּטֶן הַנֶּשֶׁבֶה - אֵין מוֹרִידִין אוֹתוֹ לְנִכְסֵיוֹ, שְׁמָא יֹאמְרוּ: שְׁמַחְמַת אָבִי יִרְשָׁתִי חֶלֶק זֶה.

(2) בבא-מציעא לט. (3) מימרא של רב הונא, שם: "אין מורידים קטן לנכסי שבוי, ולא קרוב לנכסי קטן, ולא קרוב מחמת קרוב לנכסי קטן". (4) רבינו מפרש מימרא של רב הונא, בקטן שבוי, משום שכל הסוגיא שם עוסקת בשבוי, אולם להלכה גם רבינו מודה שאין מורידים קרוב אפילו לקטן שאינו שבוי, שהרי הנימוק: "שמא יטעון" כוחו יפה גם בלא שבוי (ראה לחם-משנה). (5) והקטן אינו יודע למחות ולהתדיין עמו. (6) בהגהות מיימוניות אות א, כתב: "צריך-עיון מניין לו זה?" ובלחם-משנה האריך בזה, והוסיף קושיא: למה לא פירש רבינו קרוב מחמת קרוב, שפירשו בגמרא: "באחי דאימא"? (אחי האם שאנים יורשי אבי הקטן, ואף-על-פי-כן יש אפשרות רחוקה שיוכל לטעון: ירשתים. ראה ה"ב). ונראה לי, שהדין שלפנינו אינו ביאור לקרוב מחמת קרוב, אלא הרחבת המונח "קרוב", שהרי בן אחיו הוא יורש ממש כמו אחיו ועומד במקומו, "ואפילו" שכתב רבינו משמעותו - אף-על-פי שאחיו חי - אין מורידין את בנו, שמא ימות אביו ויאמר בנו זה: מחמת אבי ירשתי. ודין קרוב מחמת קרוב, מבאר רבינו בהלכה הבאה (ראה ביאורנו שם). [פירוש פשוט זה מיישר את ההדורים מבלי להיכנס לפירצה הדחוקה של בעל לחם-משנה].

ב. לְעוֹלָם אֵין מוֹרִידִין קְרוֹב לְנִכְסֵי קֶטֶן, אֶפְלוּ קְרוֹב מִחֲמַת אָחִי הָאֵם, שְׁאִינָן רֵאוּיִין לִירֶשׁ. הַרְחָקָה יִתְּרָה הִיא זֹו. וְאֶפְלוּ יֵשׁ בִּינְיָהֵן⁸ שְׁטַר חֲלָקָה⁹ בֵּין בְּנֵיהֶם¹⁰ בֵּין בְּשָׂדוֹת - לֹא יִרְדּוּ. וְאֶפְלוּ אָמַר: כְּתָבוּ עָלַי שְׁטַר אֲרִיסוֹת¹¹ - לֹא יִרְדּוּ; שְׁמָא יֹאבְדוּ הַשְּׁטָרוֹת וְיֹאבְדוּ הַיָּמִים וְיִטְעֹן וְיֹאמַר שְׂזָה חֶלֶק יִרְשָׁה בָּא לֹו (מִחֲמַתּוֹ אוֹ) מִחֲמַת מוֹרִישָׁיו. מַעֲשֶׂה¹² בְּאִשָּׁה אַחַת, שְׁהָיוּ לָהּ שְׁלֹשׁ בָּנוֹת, וְנִשְׁבְּתָה הַזֶּקֶנָה הִיא וּבַת אַחַת, וּמָתָה בַת שְׁנֵיהֶם וְהַנִּיחָה בֶן קֶטָן¹³; וְאָמְרוּ חֲכָמִים: אֵין מוֹרִידִין זֹו הַבַּת הַנֶּשֶׁבֶה לְנִכְסֵים - שְׁמָא מָתָה הַזֶּקֶנָה¹⁴, וְנִמְצָאוּ שְׁלִישׁ נִכְסֵים¹⁵ אֵלוּ לְקֶטֶן, וְאֵין מוֹרִידִין קְרוֹב לְנִכְסֵי קֶטָן; וְכֵן אֵין מוֹרִידִין לְזֶה הַקֶּטֶן בְּנִכְסֵים - שְׁמָא עֲדִין הַזֶּקֶנָה בְּחַיִּים, וְאֵין מוֹרִידִין קֶטָן לְנִכְסֵי שְׁבּוּי. אֲלֹא פִיזָה עוֹשִׂין? מִתּוֹךְ שְׁצָרֶיהָ לְהַעֲמִיד אֶפּוֹטְרוֹפּוֹס לְחֻצִּי שֶׁל קֶטָן¹⁶, מַעֲמִידִין אֶפּוֹטְרוֹפּוֹס עַל כָּל נִכְסֵי הַזֶּקֶנָה¹⁷. אַחֵר זָמַן שָׁמְעוּ שְׁמָתָה הַזֶּקֶנָה. אָמְרוּ חֲכָמִים: תִּרְדּוּ הַבַּת הַנֶּשֶׁבֶה לְשְׁלִישׁ הַנִּכְסִים, שֶׁהוּא חֶלֶק יִרְשָׁתָהּ; וְיִרְדּוּ הַקֶּטָן לְשְׁלִישׁ, שֶׁהוּא חֶלְקוֹ מִנִּכְסֵי הַזֶּקֶנָה¹⁸; וְהַשְּׁלִישׁ שֶׁל בַּת הַשְּׁבּוּיָה¹⁹ - מַעֲמִידִין לֹו אֶפּוֹטְרוֹפּוֹס²⁰ מִפְּנֵי חֶלֶק הַקֶּטָן, שְׁמָא מָתָה גַם הַבַּת הַשְּׁבּוּיָה, וְיֵשׁ לְזֶה הַקֶּטָן חֻצִּי הַשְּׁלִישׁ שְׁלָה. וְכֵן כָּל פִּיזָא בְּזֶה.

יוסף' חו"מ שם, כתב שטעות-סופר נפלה כאן, ויש למחוק את התיבה "אין" (וכן היא הגירסא בכת"י תימן). (36) ללא כל השגחה, ולפיכך אין בית-דין מצווים לשמור עליהם.

ט. וְהַקֶּרְקָעוֹת: מִי שֶׁהִנִּיחוֹ שְׁכָן³⁷ - אֵין לוֹקַחֲתִין מִמֶּנּוּ שְׁכָר³⁸. וְשָׂדֶה אוֹ כָרֶם שֶׁהָיָה בְּהֵן אָרִיס - יִשְׁאָרוּ כָמוֹ שֶׁהִנִּיחוֹ עַד שְׁיָבוֹא. וְשָׂדֶה אוֹ כָרֶם שֶׁהִנִּיחָם בּוֹרִים³⁹ - יִשְׁאָרוּ בּוֹרִים⁴⁰; שְׁהָרִי הוּא בְּרָצוֹנוֹ אֲבָד מִמוֹנוֹ, וְאֲבָדָה לְדַעַת אֵין אָנוּ מְצוּיִין לְהַחֲזִירָהּ.

(37) צ"ל "שוכן" - כת"י תימן. פירוש, אם מי שהוא שוכן בחצירו או בחנותו לפני שיצא לדעתו. (38) אין בית-דין גובה ממנו שכר דירה. (39) בלתי מועבדים. (40) ואף-על-פי שהקרקע ייפסד.

י. שָׁמְעוּ בּוֹ⁴¹ שְׁמָת - הָרִי בֵּית דִּין מוֹצִיאִין כָּל הַמִּטְלָטְלִין וּמִנִּיחִין אוֹתָן אֶצֶל נֶאֱמָן עַל פִּיהֶן⁴², וּמוֹרִידִין הַקְּרוֹב לְשָׂדוֹת וּלְכָרְמִים שֶׁהָיָה בְּהֵן בְּאִרְסֵים⁴³ עַד שְׁיָבִיא רְאִיָּה בְּרוּרָה שְׁמָת אוֹ עַד שְׁיָבוֹא.

(41) בזה שיצא לדעתו. (42) דעת רבינו, שדין שמעו שמת ביוצא לדעת - כדין לא שמעו שמת בשבוי (מגיד-משנה). (43) כמבואר למעלה בהלכה ה' בדין שבוי. והרמב"ן והרשב"א - הובאו במגיד-משנה כאן - חולקים על רבינו בזה, ודעתם שאין מורידים קרוב כלל כל זמן שאין ראייה ברורה שמת. ונימוקם, שבברייתא אמרו סתם: היורד לנכסי רטושין מוציאין אותן מידו, ולא חילקו בין שמעו שמת ובין לא שמעו, אולם כשהקרובים רוצים להוריד לא קרוב בתורת אריסות - נותנים בית-דין הסכמתם לזה, משום שחוששים לשמועה כזו, אבל אין כוח השמועה יפה להוריד קרובים.

~ שבת קודש ו' שבט ~

פרק שמיני

(1) מבאר דין שאין מורידין קטן לנכסים אלה, ולא קרוב לנכסי קטן.

א. כְּשֶׁמוֹרִידִין² קְרוֹב לְנִכְסֵי הַשְּׁבּוּי אוֹ בּוֹרֶחַ אוֹ לְנִכְסֵי הַיּוֹצֵא לְדַעַת שְׁשֻׁמְעוֹ בּוֹ שְׁמָת - לֹא יוֹרִידוּ קֶטָן³, שְׁמָא יִפְסִיד הַנִּכְסִים. וְאֵין מוֹרִידִין קְרוֹב לְנִכְסֵי קֶטָן, שְׁמָא יִטְעֹן וְיֹאמַר: זֶה חֶלְקִי הַמַּגִּיעַ לִי בִּירְשָׁתִי. וְאֶפְלוּ קְרוֹב מִחֲמַת קְרוֹב אֵין מוֹרִידִין. פִּיזָה? הִיוּ שְׁנֵי אָחִים, אֶחָד גָּדוֹל וְאֶחָד קָטָן, וְנִשְׁבְּהָ הַקֶּטָן אוֹ בָּרַח - אֵין מוֹרִידִין הַגָּדוֹל לְתוֹךְ שְׂדֵהוּ, מִפְּנֵי שֶׁהַקֶּטָן אֵינוֹ יָכוֹל לְמַחֲוֹת, וְשְׁמָא יִחְזִיק זֶה הָאֵח, וְלֹאֲחֵר שְׁנֵים יֹאמְרוּ: זֶה חֶלְקִי שֶׁהִגִּיעַ לִי בִּירְשָׁתִי⁵, וּמִחֲמַת יִרְשָׁה בְּאִתִּי. וְאֶפְלוּ בֶן אָחִיו שֶׁל

מתוך מהדורת חזק

נכסי המוריש, ומתוך כך בטל החשש שמא יאמר הקרוב: נכסים אלה שאני מטפל בהם - חלקי הם בירושה. (10) שיטה אחת בגמרא שם אומרת, שלבתיים מורידים קרוב, מפני שהשכנים יודעים שבתים אלה הם רכושו של הקטן, מה שאין-כן בקרקעות הנמצאים מחוץ לעיר. ובמסקנא שם אמרו, שאין הבדל בין בתים לשדות. (11) ובשטר זה ירשמו בדיוק גבולות שדותיו של הקטן. (12) שם. (13) שהוא יורש חלק אמו בנכסי הזקנה (הסבתא). (14) שנינו בגיטין כח. "המביא גט והניחו (את הבעל) חולה או זקן, נותן לה בחזקת שהוא קיים" ואין חוששים שמא מת, ולמה כאן חוששים למיתה? ב'תוספות' שם ד"ה והניחו (וכן כאן ד"ה דילמא) הסבירו: שלנכסי יתומים חששו יותר, ובעגונה הקילו. ועוד: בשבוייה יש לחשוש יותר למיתה, משום עינויי שביה. (15) בכל הנכסים. (16) שמא מתו שתי השבוייות, והקטן יורש חצי הנכסים, והבת שלא נשבת - חצי. (17) כרבא, שם, בניגוד לדעת אביי, שמוסרים לבת חצי הנכסים, משום שמורידים קרוב לנכסי שבוי (כלמעה פ"ז ה"ה), ומעמידים אפוטרופוס למחציתו של הקטן. (18) כיורשה של אמו. (19) שאין אנו יודעים אם היא חיה או לא. (20) לכל השליש. גם כאן נחלקו אביי ורבא, בהתאם לשיטותיהם בדין הקודם בחצי הנכסים. [כתב הר"ף בהלכותיו (בבבא מציעא אות שלו): איתמר משמיה דרב צמח גאון זצ"ל, מעות (כסף מזומן) קטן, ממנין עליהן אפילו קרוב, דאמרין מעיינין איניש דמעלי ושאפו נכסיה (נחפש ונמצא איש הגון ונכסיו במצב טוב), ולא פלוג רבנן (ולא חילקו חכמינו) בין רחוק לקרוב וכו'. ופסק הר"ף כמותו. וכן יש לדיין מלשונו של רבינו לקמן פ"י סוף ה"ו].

(7) רבינו מפרש מה שאמרו שם "אחי מאמא", בקרובים מחמת אחי האם, שאינם ראויים לירש את הנכסים שהיו בחזקת אבי הקטן. תמצית שיטתו של רבינו היא: א. כל מי שראוי לירש את נכסי אבי הקטן במקרים מצויים, כגון בני המת, אחיו ובני אחיו - נכנסים בגדר "קרוב", ועיקר התקנה שלא להוריד קרוב, מנומקת: שלא יאמר אני היורש החוקי של אותם הנכסים; ב. "קרוב מחמת קרוב", פירוש, אדם שאין לו אפשרות של ירושת נכסים אלא במקרה רחוק מן המציאות, שאין אנו רגילים לחוש לו בענינים אחרים, ואף-על-פי-כן אין מורידים אותו. וטעמו של דבר, מבאר רבינו: "הרחקה יתירה היא זו" כלומר, מכיון שהוכרחו לתקן שלא להוריד קרוב - לא נכנסו לחלק בין ראוי לירש במקרים מצויים, ובין אינו ראוי אלא במקרים יוצאים מן הכלל, וכללו בתקנה זו כל מי שיש אפשרות כל שהיא - לרבות כוז שברך כלל אין בית-דין חוששים לה - לטענת ירושה. וכן פירש ב'טור' חו"מ סי' רפה: "קרוב מחמת קרוב", אם יש בו צד שיכול להחזיק בהן משום ירושה. והגבלה זו - אפשרות ירושה - אין להימלט ממנה, שהרי מוכרחים לקבוע גבול מסויים בין קרוב מחמת קרוב ובין רחוק, שאם לא כן הרי כל ישראל קרובים הם, שכולם צאצאי יעקב אבינו (ונראה שגם רש"י מגביל כך תחומי הקרוב מחמת קרוב). ובזה נתבהרה שיטת רבינו ונסתלקו התמיהות. [נמה שהקשה בלחם-משנה בנגוע ל"אחי מאמא" שבדברי רב הונא בעמוד א, ולמה שאמרו שם בעמוד ב "אחי דאמא" לא על רבינו תלונתו - שהרי פסק כמסקנת הגמרא שם - אלא על הגמרא שסותרת לכאורה דברי עצמה. ראה מהר"ם ש"ף שיישב סתירה זו בפשטות]. (8) גמרא שם. (9) יורשי אבי הקטן כתבו בשטר, כיצד חלקו ביניהם

שיעורי רמב"ם - ספר המצוות

~ יום ראשון כ"ט טבת ~

מצות לא תעשה רמו. רמג.

המצוה הרמ"ו — האזהרה שהזהרנו מלגנוב גבולות הקרקעות, והוא שלא נשנה את-הגבול שבינינו לבין זולתנו עד שיהא אפסר לטוען לטעון (לעצמו) את-קרקע זולתו. והוא אמרו יתעלה: "לא תסיג גבול רעך" (דברים יט, יד). ובספרי (פרשת שופטים שם) אמרו: "לא תסיג גבול רעך", ובלא כפר נאמר: "לא תגזל", ומה תלמוד לומר "לא תסיג" מלמד שכל-העוהר תחומי של חברו — עובר בשגי לאוין. יכול אף בחוצה לארץ? תלמוד לומר: "בנחלתך אשר תנחל בארץ" (שם), בארץ ישראל עובר בשגי לאוין; בחוצה לארץ אינו עובר אלא משום לאו אחד — כלומר: לא תגזל. הנה נתבאר שאלו זה אינו אלא בארץ ישראל.

המצוה הרמ"ג — האזהרה שהזהרנו מלגנוב אדם

מישראל, והוא אמרו בעשרת הדברות: "לא תגנב" (שמות כ, טו). ולשון המקלףא (פרשת יתרו שם): "תרי אזהרה לגונב נפש". ובגמרא סנהדרין (פו): "אזהרה לגונב נפשות מנין? רבי יאשיה אומר: מ"לא-תגנב", רבי יוחנן אומר: מ"לא ימכרו ממכרת עבד" (ויקרא כה, מב) ולא פליגי (הם אינם חולקים): מר קא חשב (אחד מתייחס ללאו דגנבה ומר קא חשב לאו דמכירה), לפי שאין עונשים אותו על כף עד שיגנוב וימכור, וכשיעבור על שני לאוין אלו — חייב חנק. אמר יתעלה: "וגנב איש ומכרו ונמצא בידו מות יומת" (שמות כא, טז). וכבר נתבארי דיגי מצוה זו בפרק י"א מסנהדרין (פה).

~ יום שני א' שבט ~

מצות לא תעשה רמה.

המצוה הרמ"ה — האזהרה שהזהרנו מלגזול, והיא לקיחת דבר שאין לנו זכות בו, באנס ובחזקה בגלוי, והוא

ואָבִינִין". וְהַעֲבֹר עַל הָעֵשֶׁק דִּינוּ בַּעֲנֵשׁ וְדִין הַגִּזְלָן שְׁוֵה. אָמַר יִתְעַלֶּה: "וְכַחַשׁ בַּעֲמִיתוֹ בַּפֶּקֶדוֹן אוֹ-בִתְשׁוּמַת דָּר אוֹ בַּגִּזְלָן אוֹ עֵשֶׁק אֶת-עַמִּיתוֹ" (ויקרא ה, כא).

~ יום רביעי ג' שבט ~

מצות לא תעשה רסה.

הַמִּצְוָה הָרִסָּה — הַאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהִירוּ מִלְּהַעֲסִיק מִחֻשְׁבוֹתֵינוּ בַּתְּחֻבּוֹלוֹת אֵיךְ לִרְפוּשׁ קִנְיָן שֶׁל זולתנו מֵאַחֲרֵינוּ, וְזֶהוּ אָמַר יִתְעַלֶּה: "לֹא תַחֲמֹד בֵּית רֵעֶךָ" (שמות כ, יז). וְלִשׁוֹן הַמִּכְלָתָא (פרשת יתרו שם): "לֹא תַחֲמֹד — או (אם-כך אולי) אֶפְלוּ חֲמוּד בְּדַבּוּר? תִּלְמֹד לֹמַר: "לֹא-תַחֲמֹד כֶּסֶף וְזָהָב עֲלֵיהֶם וְלִקְחָתָהּ לָךְ" (דברים ז, כח), מִה לְהֵלֵן עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה מַעֲשֶׂה, אֵפֶּיךָ כָּאֵן נִמִּי עַד שֶׁעוֹשֶׂה מַעֲשֶׂה", הִנֵּה נִתְבָּאָר לָךְ שֶׁלֹּא זֶה מְזַהֵר מִלַּעֲשׂוֹת תְּחֻבּוֹלוֹת כְּדֵי שֶׁנִּשְׁאֵי לַעֲצֹמְנוּ דְּכָר שֶׁחֲמִדְנוּ מִכְּרוֹשׁ אַחֲרֵינוּ, וְאֶפְלוּ בִּקְנִיָּה וּמִתֵּן דָּמִים מְרִבִּים — שֶׁכָּל-זֶה עֲבָרָה עַל "לֹא תַחֲמֹד".

~ יום חמישי ד' שבט ~

מצות לא תעשה רסו.

הַמִּצְוָה הָרִסָּה — הַאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהִירוּ מִלְּתִלוֹת (לקשור) מִחֻשְׁבוֹתֵינוּ בַּחֲמוּד רְכוּשׁ זולתנו וְלִהְיָאוֹת לוֹ, לְפִי שֶׁזֶּה יָבִיא לִידֵי עֲשִׂית תְּחֻבּוֹלָה לְרִכִּישׁוֹ, וְזֶהוּ לִשׁוֹן הֵלֵא שְׂבָא בַּעֲנִין זֶה, אָמַר: "וְלֹא תִתְאַוֶּה בֵּית רֵעֶךָ" (דברים ה, יח). וְאֵין שְׁנֵי הֵלֵאוֹיִן עֲנִין אֶחָד, אֲלֵא הֵלֵא הֵרָאוֹשׁוֹן וְהוּא "לֹא תַחֲמֹד", מְזַהֵר מִלְּכָרוֹשׁ קִנְיָן זולתנו (על ידי תְּחֻבּוֹלוֹת), וְהֵלֵא הַשְּׁנֵי מְזַהֵר אֶפְלוּ עַל הַתְּאַוָּה וְהַחֲמוּד בְּלִבָּד. וְלִשׁוֹן הַמִּכְלָתָא (פרשת יתרו): "לֹא תַחֲמֹד בֵּית רֵעֶךָ" וְלִהְלֵן הוּא אוֹמֵר: "לֹא תִתְאַוֶּה בֵּית רֵעֶךָ" — לְחִיב עַל הַתְּאַוָּה (במחשבה ולב) בַּפְּנֵי עֲצָמָה וְעַל הַחֲמוּד (במעשה) בַּפְּנֵי עֲצָמוֹ. וְשֵׁם אָמַר: "מִנֵּין שֶׁאִם הַתְּאַוָּה אָדָם סוֹפוּ לַחֲמוּד (בנְקִיטַת פְּעוּלוֹת מַעֲשִׂיּוֹת)? תִּלְמֹד לֹמַר: "לֹא תִתְאַוֶּה וְלֹא תַחֲמֹד". מִנֵּין שֶׁאִם חֲמִד אָדָם סוֹפוּ לְגִזּוֹל? תִּלְמֹד לֹמַר: "וְחִמְדוֹ שְׁדוֹת וּגְזוּלוֹ" (מִיכָה ב, ב). פְּרוּשׁ דְּכָר זֶה: שֶׁאִם רָאָה דְּכָר יָפֶה אֲצֵל אַחִיו אִם הִשְׁלִיט מִחֻשְׁבָּתוֹ עָלָיו וְנִתְאַוֶּה לוֹ — הָרִי עָבַר עַל אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "לֹא תִתְאַוֶּה". וְתַתְּחִיב בּוֹ אֶהְבֵּת אוֹתוֹ הַדְּבָר עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה תְּחֻבּוֹלָה לְהַשְׁיִגוֹ, וְלֹא יִחְדַּל מִלְּפִיִּסּוֹ וְלִהְכָּבִיד עָלָיו לְמַכְרוֹ אוֹ לְהַחֲלִיפוֹ שֶׁהוּא יוֹתֵר טוֹב מִמֶּנּוּ וְיוֹתֵר יָקָר. אִם עָלָה בְּיָדוֹ דְּכָר זֶה — הָרִי עָבַר גַּם עַל "לֹא תַחֲמֹד" כְּשִׁיכֶשׁ אוֹתוֹ הַדְּבָר שֶׁהָיָה שֶׁל חֲבֵירוֹ שֶׁלֹּא הָיָה לוֹ עֲנִין בְּמִכְרֵתוֹ, אֲלֵא שֶׁהִכָּבִיד עָלָיו וְעָשֶׂה תְּחֻבּוֹלָה עַד שֶׁהַשְׁיִגוֹ. וְנִמְצָא שֶׁעָבַר עַל שְׁנֵי לֵאוֹיִן, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ (שְׁכַל זֶה גוֹרֵם). וְאִם נִמְנָע זֶה מִלְּמַכּוֹר וְלִקְבֹּל חֲלִיפִין מִמֶּחֶמֶת חֲבֵתוֹ לֵאוֹתוֹ הַדְּבָר, הָרִי אַז לֹקַח וְכִזְקָה וּבִאֲנָס מִמֶּחֶמֶת

אָמַר יִתְעַלֶּה: "לֹא תִגְזֹל" (ויקרא יט, יג). וְכָךְ פֶּרֶשׁוֹ בַּעֲלֵי הַקְּבִלָה (בבא קמא עט:): "לֹא תִגְזֹל" — בַּעֲנִין שֶׁנֶּאֱמַר: "וְיִגְזֹל אֶת-הַחֲנִית מִיַּד הַמַּצְרִי" (שְׁמוּאֵל-ב, כג, כא). וְלֹא זֶה נִתַּק לַעֲשֶׂה וְהוּא אָמַר: "וְהַשִּׁיב אֶת-הַגִּזְלָה אֲשֶׁר גָּזַל" (ויקרא ה, כג), אֲלֵא שֶׁאֶפְלוּ בְּטֵל (עֲשֶׂה פְעוּלָה הַמוֹנַעַת קִיּוֹם הָעֲשֶׂה שָׂכָה — אֵינוֹ לֹקָה (שֶׁלֹּא בִכָּל לֹא הִנִּיתָק לַעֲשֶׂה), [שֶׁאֵין אָדָם לֹקָה וּמִשְׁלָם] לְפִי שֶׁהוּא לֹא שֶׁנִּתֵּן [שֶׁנִּתֵּן] לְתַשְׁלוּמִין: שֶׁאִם שָׂרָף אֶת-הַגִּזְלָה אוֹ זָרְקָה לֵים — מִשְׁלָם מִה-שֶׁהָיָה שָׁוֶה; וְאִם כָּפַר בָּהּ וְנִשְׁפַּע — מוֹסִיף חֶמֶשׁ וּמִקְרִיב אֶשֶׁם, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאָר בְּמִקּוֹמוֹ (מִצְוַת עֲשֶׂה עז), וְכֵן נִתְבָּאָר בְּסוֹף מִכּוֹת (טז). וְכָכָא נִתְבָּאָר דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בַּפֶּרֶק ט' וּפֶרֶק י' מִבְּבֵא קָמָא.

~ יום שלישי ב' שבט ~

מצות לא תעשה רמו.

הַמִּצְוָה הָרִמָּה — הַאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהִירוּ מִלְּכָבוֹשׁ (לעֲבֹב) אֶת הַחֻבּוֹת הַקְּבוּעִים (הַמִּטְּלִים) עָלֵינוּ לְכָל נְחִזִּיק בָּהֶם וְלֹא נִשְׁלָמָם, וְהוּא אָמַר יִתְעַלֶּה: "לֹא תַעֲשֶׂק אֶת-רֵעֶךָ וְלֹא תִגְזֹל" (ויקרא יט, יג). וְהוּא שֶׁהִגְבִּיחַ הָיָה לְקִיחַת דְּכָר שֶׁל הַזּוֹלָת בַּתְּחֻבּוֹלָה וּבִהְסָתָהּ, וְהִזְהִירוּ מִמַּעֲשֶׂה זֶה בְּאָמְרוֹ: "לֹא תִגְבּוּבוּ", כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ (לֹא תַעֲשֶׂה רִמָּה); וְהַגִּזְלָן הוּא לְקִיחַת דְּכָר שֶׁל הַזּוֹלָת בְּאֲנָס וְחִזְקָה בְּגִלּוֹי כְּמוֹ שֶׁעוֹשִׂים שׁוֹדֵדֵי הַדְּרָכִים, וְהִזְהִירוּ גַם עַל מַעֲשֶׂה זֶה בְּאָמְרוֹ: "לֹא תִגְזֹל"; וְהַעֲשֶׂק הוּא שִׁיחָה לְזוֹלָתָהּ אֲצִלָּה חוֹב מְסִים, כְּלוֹמַר: שֶׁנִּקְבַּע לוֹ אֲצִלָּה וּבִבְאֲחִירִיתָהּ מִמּוֹן וְאַתָּה מִחֻזֵּק בּוֹ וְאֵינְךָ מוֹסֵר לוֹ בֵּין דֶּרֶךְ אֲנִס בֵּין שֶׁלֹּא דֶּרֶךְ אֲנִס, אֲלֵא (דוּחָהּ בִּטְעוֹנוֹת) בִּלְךָ וְשׁוֹב אוֹ בְּרִמָּיָה. וְהִזְהִירוּ גַם עַל מַעֲשֶׂה זֶה בְּאָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "לֹא תַעֲשֶׂק אֶת-רֵעֶךָ". וּבִפְרוּשׁ אָמַר בַּסִּפְרָא (פְּרִשְׁתִּי קְדוּשִׁים): "לֹא תַעֲשֶׂק — עֵשֶׂק שֶׁהוּא שֶׁל מִמּוֹן, וְאֵינְךָ זֶה הַכּוֹבֵשׁ שֶׁכָּר שִׁכִּיר" (מַעֲבָב שְׁכָר הַפּוֹעֵל) וְכֵן כָּל-הַדּוּמָה לוֹ. וְהַמִּשְׁלִי בְּשִׁכְרֵי שִׁכִּיר, לְפִי שֶׁהוּא חוֹב הַקְּבוּעַ עָלָיָה אֶת-עַל-פִּי שֶׁלֹּא מִסֵּר לָךְ מִמּוֹן מִשְׁלוֹ וְלֹא בָּא לְדָךְ אֶתָּה מִמֶּנּוּ שׁוּם מִמּוֹן, וְאֶת-עַל-פִּי-כֵן בֵּין שֶׁנִּקְבַּע לוֹ אֲצִלָּה חוֹב הַזְהִרָתָה מִלְּהַחֲזִיק בּוֹ. וְכָכָא נִכְפַּל הֵלֵא בַּעֲנִין זֶה וְהִבִּיא לְדִגְמָא דְּכָר זֶה בַּעֲצָמוֹ וְאָמַר: "לֹא-תַעֲשֶׂק שִׁכִּיר" (דברים כד, יד), עֲנִינוּ: לֹא-תַעֲשֶׂק אֶת-הַשִּׁכִּיר לְפִי שֶׁהוּא עֲנִי וְאֶבִּיּוֹן, כְּדֶרֶךְ שֶׁאִמַּר בּוֹ: "וְלֹא-תִבּוֹא עָלָיו הַשְּׁמֶשׁ (בְּלִי שֶׁתִּשְׁלַם הַמַּגִּיעַ לוֹ) כִּי עֲנִי הוּא" (שם, טו). וְלִשׁוֹן סִפְרֵי (פְּרִשְׁתִּי כִּי-תִצָּא): "לֹא תַעֲשֶׂק שִׁכִּיר עֲנִי וְאֶבִּיּוֹן, וְהֵלֵא כְּכָר נֶאֱמַר: "לֹא תִגְזֹל"? מִלְּמַד שֶׁכָּל-הַכּוֹבֵשׁ שֶׁכָּר שִׁכִּיר — עוֹבֵר מִשׁוּם: בַּל תַּעֲשֶׂק, וּבַל-תִּגְזֹל, וּבַל-תִּלֵּן פְּעֻלַּת שִׁכִּיר, וּמִשׁוּם בְּיוֹמוֹ תִּתֵּן שִׁכָּרוֹ". וְשֵׁם אָמַר בְּפְרוּשׁ עֲנִין אָמַר "עֲנִי וְאֶבִּיּוֹן" אָמַר: "מִמֶּהָר אֲנִי לְהַפְרַע עַל-יָדִי (כְּשֶׁמְדוּבָר ב) עֲנִי

מתוך מהדורת חזק

מִן-הָאֲבָדָה, אֵלָא נִקְחָנָה וְנִחְזִינָה לְבַעְלִיָּה, וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלָּה: "לא תוכל להתעלם" (דברים כב, ג). וְכָבֵר בְּאֲרָנֵינוּ (מצות עשה דר) אָמְרָם בְּמַכְלָתָא בְּעֵינֵן הָאֲבָדָה: "נִמְצָאנוּ לְמִדִּין שֶׁהוּא עוֹבֵר עַל עֲשֵׂה וְעַל לֹא-תַעֲשֶׂה". וְלִשׁוֹן הַגְּמָרָא (בבא מציעא ל): "הֵשֵׁב אֲבָדָה עֲשֵׂה וְלֹא-תַעֲשֶׂה הוּא". וּבְמִשְׁנֵה תוֹרָה כָּפַל אֶת-הֵלָאֵו בְּעֵינֵן זֶה וְנִאָּמַר בּוֹ לֹא מִיָּחָד וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלָּה: "לֹא-תִרְאֶה אֶת-שׁוֹר אַחִיד אוֹ אֶת-שְׁנֵי נְדָחִים וְגו'." (שם, א). וּבִסְפָּרִי (פרשת תצא שם): "לֹא-תִרְאֶה אֶת-שׁוֹר אַחִיד" — מִצְוֹת לֹא-תַעֲשֶׂה וְלִהְלֵךְ הוּא אוֹמֵר: "כִּי תִפְגַּע" (שמות כג, ד) — מִצְוֹת עֲשֵׂה וְכָבֵר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זֹאת בְּפ"ב מִבְּכָא מְצִיעָא.

הַמִּצְוָה הַד"ר — הַצּוּי שֶׁנִּצְטוּינֵנוּ לְהִשִּׁיב (להחזיר) אֶת-הָאֲבָדָה לְבַעְלִיָּה, וְהוּא אָמְרוּ: "הֵשֵׁב תְּשִׁיבֵנוּ לֹ" (שמות כג, ד); "הֵשֵׁב תְּשִׁיבֵם לְאַחִיד" (דברים כב, א). וּבִפְרִישׁ אָמְרוּ (בבא מציעא לב): "הֵשִׁיב אֲבָדָה — עֲשֵׂה הוּא". וְאָמְרוּ (ספרי פרשת כִּי-תִצָּא) עוֹד עַל הָאֲבָדָה: "נִמְצָאנוּ לְמִדִּים שֶׁהוּא עוֹבֵר עַל עֲשֵׂה וְעַל לֹא-תַעֲשֶׂה", וְעוֹד נִבְאָר לֹא-תַעֲשֶׂה שֶׁל אֲבָדָה בְּמִקוֹמוֹ (לא תעשה רסט). וְכָבֵר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זֹאת בְּפָרָק ב' (מבבא) מְצִיעָא.

הַתַּחֲזָקוֹת אֲהָבָת אוֹתוֹ הַדָּבָר בְּנִפְשׁוֹ, וְהָרִי אֵז עֹבֵר גַּם עַל "לֹא תִגְזֹל". וְהַתְּבוּנָה בְּעֵינֵן זֶה בְּמַעֲשֵׂה אַחָאָב וְנִבּוֹת (מלכים א, כא). הִנֵּה נִתְבָּאֵר לָךְ הַהִבְדָּל בֵּין אָמְרוֹ "לֹא תִתְאַוָּה" וּבֵין "לֹא תִחַמַּד".

~ יום שישי ה' שבט ~

מצות עשה קצר.

הַמִּצְוָה הַקצ"ד — הַצּוּי שֶׁנִּצְטוּינֵנוּ לְהִשִּׁיב אֶת-הַגְּזוּלָה עִמָּהּ אִם הִיא קִיָּמָה בְּעֵינֵהּ, עִם תּוֹסֶפֶת חֲמִשׁ (אם כִּפֹּר עַל גִּזְלָתָהּ בַּשְּׁבועָה) אוֹ לִתֵּן דְּמִיָּה אִם נִשְׁתַּנְּתָה, וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלָּה: "וְהִשִּׁיב אֶת-הַגְּזוּלָה אֲשֶׁר גָּזַל וְגו'." (ויקרא ה, כג). וְכָבֵר בְּאֲרוֹ בְּמַסְכַּת מִכּוֹת (טו), שֶׁלֹּא דִּגְזֹל הוּא לֹא שֶׁנִּתְמַק לַעֲשֵׂה וְאָמְרוּ: "רִחַמָּנָא אָמְרוּ: לֹא תִגְזֹל (שם יט, ג), וְהִשִּׁיב אֶת-הַגְּזוּלָה וְגו'". וְכָבֵר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זֹאת בְּפָרָקִים הָאֲחֵרִים (מבבא) קמא.

~ שבת קודש ו' שבט ~

מצות לא תעשה רסט.

מצות עשה דר.

הַמִּצְוָה הַרס"ט — הָאֲזָהָרָה שֶׁהַזְהָרָנוּ מִלְּהַתְעַלֵּם

אגרות קודש

ב"ה, א' טבת, תשי"ג
ברוקלין.

הו"ח אי"א עוסק בצ"צ מו"ה יוסף שי' בן מימון

שלום וברכה!

בעתו קבלתי מכתבו מיום ה' כסלו העבר, וכיון שאין מזכירי יכול לכתוב בשפה השפנית, הנני מוכרח לכתוב לו בלשון הקדש אשר בטח יבין תוכן מכתבי, והוא:

כאשר הי' פה זה לא כבר, בא-כחי הרה"ג הרה"ח אי"א נו"ע עוסק בצ"צ וכו' מוהר"ר בנימין אלי' שי' גאראדעצקי דברתי אתו עוד הפעם בהנוגע למצב בית האכל של הסטודענטען במאדריד, וזה כעשרה ימים שחזר הרב גאראדעצקי לפאריז, ובטח יעשה שמה מה שתלוי בו לתקן המצב, ואם בינתיים נתחדשו איזה פרטים בזה, מטובו להודיע אודות זה ישר להרב גאראדעצקי, למען למחר את הדבר. ולשלוח העתקה לכאן.

אקווה אשר במשך ימי החנוכה נתקבצו הוא וחביריו יחד ונדברו אודות הנס של חנוכה, בימים ההם, ואשר גם עתה מוכרח הדבר שבני ובנות ישראל יעמדו חזק נגד כל אלו שרוצים להשכיח את תורת השם יתברך ולהעבירם מחוקי רצונו יתברך, וסוף סוף מצליח השם יתברך ועושה תשועה ופורקן גדול לכל אלו ההולכים בדרכיו.

בברכת הצלחה ודרישת שלום כל חביריו שי'.

נביאים

יחזקאל פרק ל' יח"ו

יח וּבַתְּחַפְּנִחִם חֶשֶׁךְ הַיּוֹם בְּשִׁכְרֵי־שֵׁם אֶת־מַמּוֹת מִצְרַיִם וְנִשְׁבַּתְּ בָּהּ גִּזְאוֹן עֲזָה הִיא עֲנֵן יִכְסֶּנָּה וּבְנוֹתֶיהָ בְּשִׁבְי תִּלְכְּנָה: יט וְעָשִׂיתִי שְׁפָטִים בְּמִצְרַיִם וַיִּדְעוּ פִּי־אֲנִי יְהוָה: (פ) כ וַיְהִי בֹאֶחֶת עֲשָׂרָה שָׁנָה בְּרֵאשׁוֹן בְּשִׁבְעָה לַחֹדֶשׁ הָיָה דְּבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר: כא בֶּן־אָדָם אֶת־זִרְעוֹעַ פְּרָעָה מִלֶּךְ־מִצְרַיִם שְׁבַרְתִּי וְהִנֵּה לֹא־חֲבֻשָּׁה לָתֵת רַפְּאוֹת לְשׁוֹם חֲתוּל לְחֲבֻשָּׁה לְחֻזְקָה לְתַפֵּשׁ בַּחֲרֹב: (ס) כב לָכֵן כֹּה־אָמַר יְיָ אֲדֹנִי יְהוָה הִנְנִי אֶל־פְּרָעָה מִלֶּךְ־מִצְרַיִם וְשְׁבַרְתִּי אֶת־זִרְעוֹתָיו אֶת־הַחֻזְקָה וְאֶת־הַנִּשְׁבָּרֶת וְהַפְּלֵתִי אֶת־הַחֲרֹב מִיָּדוֹ: כג וְהַפְּצוֹתִי אֶת־מִצְרַיִם בְּגוֹיִם וְזֵרִיתֵם בְּאַרְצוֹת: כד וְחֻזְקָתִי אֶת־זִרְעוֹת מִלֶּךְ בָּבֶל וְנִתְּתִי אֶת־חֲרָפִי בִידּוֹ וְשְׁבַרְתִּי אֶת־זִרְעוֹת פְּרָעָה וְנָאֵק נֶאֱקוֹת חָלָל לַפְּנִי: כה וְהַחֻזְקָתִי אֶת־זִרְעוֹת מִלֶּךְ בָּבֶל וְזִרְעוֹת פְּרָעָה תִּפְלְנָה וַיִּדְעוּ פִּי־אֲנִי יְהוָה בְּתִתִּי חֲרָפִי בְיַד מִלֶּךְ־בָּבֶל וְנָמָה אוֹתָהּ אֶל־אֶרֶץ מִצְרַיִם: כו וְהַפְּצוֹתִי אֶת־מִצְרַיִם בְּגוֹיִם וְזֵרִיתִי אוֹתָם בְּאַרְצוֹת וַיִּדְעוּ פִּי־אֲנִי יְהוָה: (פ)

רש"י

רפואה אין לה שנאמר (ירמיה מו) עלי גלעד וקחי צרי בתולת בת מצרים לשוא הרבית רפואות תעלה אין לך: לא חובשה. ל' קשירה שקושרין עצם הנשבר: לשום חיתול. מעשה בגדים ורטייה כמו (לעיל טז) והחתל לא חותלת: לתפוש בחרב. שיהא לו עוד כח להלחם: (כב) ושברתי את זרועותיו. אשבור את השנית ותהיינה שתיהן שבורות, כלומר כבר לקח מלך בבל מצד הא' עוד אמסור לו יתר המלכות כולו: (כד) וחזקתי. לשון חוזק: (כה) והחזקתי. ל' אחיזה שאוחז בידו לסמיכה שלא תפול, וסופו יוכיח וזרועות פרעה תפולנה שאינו אוחז בהן:

מצודת ציון

(יח) חשך. ענין מניעה כמו ולא חשכת (בראשית כב): מוטות. ר"ל בדי העול: (כא) חובשה. ענין קשירת מטלית על השבר וכן ולנשברת לא חבשה (לקמן לה): חתול. ענין כריכת המטלית וכן והחתל לא חתלת (לעיל טז): לחבשה. לקשרה: (כד) ונאק. ענין אנהה כמו יאנק חלל (ירמיה נא):

הנאמן לשלם גמול: (כ) באחת עשרה שנה. לגלות יהויכין ומלכות צדקיה והיא שנת החורבן: בראשון. בחודש הראשון: (כא) את זרוע וגו'. הנה כבר שברתי את אחת מהזרועות של פרעה ר"ל כבר מסרתי פעם ביד נ"נ בשנת ד' ליהויקים כמ"ש בירמיהו ובמ"ב ולקח אז חלק גדול מארצו: והנה לא חובשה. עדיין לא קשר תחבושת על השבר לתת רפואות אל השבר לשום כריכה ולקשרה היטב לחזק אותה למען תוכל לאחוז בחרב להלחם עוד ר"ל לא חזרו מצרים אל כבודם ולא לקחו מהם נקם ועדיין ארצם בידם: (כב) הנני. הנה אני אלחם עם פרעה: ושברתי. אני אשבור את שתי זרועותיו את החזקה שלא נשברה מאז וגם את הנשברת אשר עוד לבל יהיה לה רפואה כלל וזבה אפיל את החרב מידו כי לא יוכל מעתה להחזיקה באחת מן הזרועות, ר"ל נ"נ יקח גם הארץ הנשארת לו ומה שכבר לקח יחזיק בו לעצמו ולא תצא מתחת ידו ולא יוכל עוד לעמוד נגדו במלחמה: (כד) ונתתי וגו'. ר"ל אני אתן בידו הכח לאבד את מצרים: ונאק. פרעה יאנה לפני נ"נ נאקות חלל כדרך שהחללים נואקים בצאת נפשם: (כה) תפולנה. בחוזק השבירה: כי אני ה'. הנאמן לשלם גמול: בתתי. בעת אתן חרבי וכו' וינטה אותה אל ארץ מצרים להכות בה: (כו) כי אני ה'. הנאמן לשלם גמול:

מצודת דוד

(יח) חשך היום. מי שבא עליו צרה נדמה לו כאילו נמנע ממנו מאור היום וכן יום חושך ואפלה (יואל ב): בשברי שם. בעת אשבור שם מוטות מצרים ר"ל מוטות העול שהכבירו על העובדי כוכבים: ונשבת בה. בתחפנחס יבוטל ממשלת חזקה. היא. העיר תחפנחס הענין יכסה אותה כי מאד יחשך לה: ובנותיה. בנות העיר בשבי תלכנה: (יט) כי אני ה'.

כתובים

דברי הימים א פרק יז

יד והעמדתיהו בביתי ובמלכותי עד־העולם וכסאו יהיה נכון עד־עולם: טו פכל הדברים האלה וכלל החזון הזה כן דבר נתן אל־דויד: (פ) טז ויבא המלך דויד וישב לפני יהוה ויאמר מִי־אֲנִי יהוה אלהים ומי ביתי כי הביאתני עד־הלם: ז ותקטן זאת בעיניך אלהים ותדבר על־בית־עבדך למרחוק וראיתני כתור האדם המעלה יהוה אלהים: יח מה יוסיף עוד דויד אליך לכבוד את־עבדך ואתה את־עבדך ידעת: יט יהוה בעבור עבדך וכלבך עשית את פלי־הגדולה הזאת להדיע את־פלי־הגדלות: כ יהוה אין כבוד ואין אלהים זולתך בכל אשר־שמענו באזנינו: כא ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ אשר הלך האלהים לפדות לו עם לשום לו שם גדלות ונראות לגרש מפני עמך אשר־פדית ממצרים גוים: כב ונתת את־עמך ישראל לך לעם עד־עולם ואתה יהוה היית להם לאלהים:

רש"י

מוסב פסוק זה על העליון ועל כך עשית להודיעני את כל הגדולה הזאת שהודעתני והכל מרצון לבך לכן ה' אין כמוך ושמה תאמר גדול כמוהו אינו אבל מעט קטן ממנו יש לך נאמר: (כ) ואין אלהים זולתך. אין כמוך ואין זולתך באלהים אף בעממים: בכל אשר שמענו באזנינו. כל ימינו: (כא) ומי כעמך ישראל גוי אחד. ממה הם מיוחדים מכל העמים מזה אשר הלך אלהים בעצמו לפדותם לו לעם כמו שכתוב אני יוצא בתוך מצרים (שמות י"ב) מזה אנו מיוחדים שלא עשה זה לשום אומה בעולם: לגרש מפני עמך אשר פדית ממצרים גוים. ולפי שאתה יחיד בעולמך ועמך מיוחדים מכל אום, ולכך נאה לך לתת להם מלך הגון וגדול:

מצודת ציון

(יד) נכון. מתוקן על כנו: (טו) החזון. מראה הנבואה: (טז) הלום. לכאן כמו אל תקרב הלום (שמות ג): (יז) כתור. ענין תכונה ותואר וכן נאוו לחיך בתורים (ש"ה א) שהם הפנינים המסודרים בתואר ובתכונה יפה: (יח) ידעת. הוא מענין אהבה ורחמים כמו רק אתכם ידעתי (עמוס ג):

עד הלם. עד המעלה שאני בה עכשיו: (יז) ותקטן. החסד הזה היא עוד קטנה בעיניך עד שדברת על בית עבדך למרחוק ר"ל להדורות העתידים בת המלכות לזרעי עד עולם: וראיתני. ראית אותי להחשיבני כתכונת ותואר האדם גדול המעלה, עם שאני פחות ונבזה: (יח) מה יוסיף. מעתה מה יוסיף עוד לבקש לעשות כבוד עם עבדך ר"ל מעתה אין לו לשאול עוד ואמר כאחר המדבר: ואתה. הואיל ואתה ידעת ורחמת את עבדך לעשות לו כזאת מבלי שאלה ובקשה: (יט) בעבור עבדך. ר"ל אם עשית כזאת בעבור שאני עבדך, מכל מקום כלבך עשית הגדולה הזאת כי אין זכותי כדאי לה לולי רצון לבך: להודיע. ר"ל ואף להודיע לי את זאת כאילו באה לתשלום גמול על מעשי: (כ) אין כמוך. בכדי להעריך ממנו עומק מחשבותיך: בכל אשר שמענו. ככל הדברים הפלאים אשר שמענו: (כא) ומי כעמך. ר"ל הואיל ואין זולתך, אם כן מי ומי מעובדי כוכבים מאושר ומשובח כעמך ישראל אשר המה גוי מיוחד בארץ: לפדות לו עם. לפדות ממצרים להיות לו לעם: לשום לו וכו'. לפרסם את שמך בעולם: גוים. מוסב על לגרש ר"ל הוצאתם לגרש מפניהם העמים אשר בארץ כנען: (כב) עד עולם. ולא יחליפם באומה אחרת:

מצודת דוד

(יד) בביתי. בבית המלכות, ולתוספת ביאור אמר במלכותי וכפל עוד לומר וכסאו וכו' וכן דרך המקרא לכפול הדברים פעמים ושלש לחזוק: עד העולם. לזרעו אחריו: (טו) כן דבר נתן. ר"ל עם שמתחלה הסכים על ידו ואמר לו כל אשר בלבבך עשה לא בוש לחזור ולמחות בו בדבר ה': (טז) לפני ה'. לפני הארון: ומי ביתי. כי הלא מרות המואביה אני בא:

עד הלם. עד המעלה שאני בה עכשיו: (יז) ותקטן. החסד הזה היא עוד קטנה בעיניך עד שדברת על בית עבדך למרחוק ר"ל להדורות העתידים בת המלכות לזרעי עד עולם: וראיתני. ראית אותי להחשיבני כתכונת ותואר האדם גדול המעלה, עם שאני פחות ונבזה: (יח) מה יוסיף. מעתה מה יוסיף עוד לבקש לעשות כבוד עם עבדך ר"ל מעתה אין לו לשאול עוד ואמר כאחר המדבר: ואתה. הואיל ואתה ידעת ורחמת את עבדך לעשות לו כזאת מבלי שאלה ובקשה: (יט) בעבור עבדך. ר"ל אם עשית כזאת בעבור שאני עבדך, מכל מקום כלבך עשית הגדולה הזאת כי אין זכותי כדאי לה לולי רצון לבך: להודיע. ר"ל ואף להודיע לי את זאת כאילו באה לתשלום גמול על מעשי: (כ) אין כמוך. בכדי להעריך ממנו עומק מחשבותיך: בכל אשר שמענו. ככל הדברים הפלאים אשר שמענו: (כא) ומי כעמך. ר"ל הואיל ואין זולתך, אם כן מי ומי מעובדי כוכבים מאושר ומשובח כעמך ישראל אשר המה גוי מיוחד בארץ: לפדות לו עם. לפדות ממצרים להיות לו לעם: לשום לו וכו'. לפרסם את שמך בעולם: גוים. מוסב על לגרש ר"ל הוצאתם לגרש מפניהם העמים אשר בארץ כנען: (כב) עד עולם. ולא יחליפם באומה אחרת:

משניות מסכת שבת

ג לא ישכור אדם פועלים בשבת, ולא יאמר אדם לחברו לשכור לו פועלים. אין מחשיבין על התחום לשכור פועלים ולהביא פרות, אבל מחשיבין הוא לשמור, ומביא פרות בידו. כלל אמר אבא שאול: כל שאני זכאי באמירתו, רשאי אני להחשיב עליו.

ד מחשיבין על התחום לפקח על עסקי בלה, ועל עסקי המת להביא לו ארון ותכריכין. גוי שהביא חלילין בשבת – לא יספד בהן ישראל, אלא אם כן באו ממקום קרוב. עשו לו ארון וקברו לו קבר – יקבר בו

פירוש ברטנורא

ג לא ישכור אדם פועלים. דכתיב (ישעיה נ"ח) ממצוא חפצך ודבר דבר: ולא יאמר אדם לחבירו כו'. לדיוקא נקטיה, לא יאמר לחבירו שכור לנו פועלים, אבל אומר לו הנראה שתעמוד עמי לערב, כלומר עכשיו נראה אם תבא אלי לכשתחשך, ואע"פ ששניהם יודעים שעל מנת לשכור לפעולתו הוא מזהיר, כיון דלא מפרש ליה שכירות בתריא שרי, דק"ל דבור אסור הרהור מותר: אין מחשיבין על התחום. לקרב עצמו בשבת עד סוף התחום ולהחשיך שם שיהא קרוב למקום הפועלים או לפרדס להביא פירות, דכל דבר שאסור לעשותו בשבת אסור להחשיך עליו, אבל מחשיך הוא להיות קרוב לצאת ולשמור פירותיו, דזה דבר המותר בשבת לשמור פירותיו: ומביא פירות בידו. הואיל ועיקר מחשבתו לא היתה לכך: כלל אמר אבא שאול. אתנא קמא פליג, דאסר כל החשכה ולא מפליג בין החשכה של מצוה להחשכה של רשות, ואתא איתו ואמר דהחשכה של מצוה שריא, שבשם שמותר לומר לחבירו בשבת תהיה מזומן לילך לאחר חשיכה להביא ארון ותכריכים למת, כך מותר להחשיך על התחום כדי שיהיה מזומן לאחר חשיכה להביא ארון ותכריכים. וסיפא דתנן מחשיבין על התחום [לפקח] על עסקי בלה ועל עסקי המת, אבא שאול היא. והלכה כמותו:

ד לפקח על עסקי בלה. לעיין ולחקור בצרכי הכלה: חלילין. כלי גנון חלילין שקולן מעורר הבכי: לא יספד בהן ישראל. קנסא הוא משום דמוכחא מילתא שבשביל ישראל הובאו: אלא אם כן באו ממקום קרוב. אא"כ נודע לנו בבירור שבאו ממקום שבתוך התחום ולא הביאם מחוץ לתחום: ארון. לעצמו שיקבר בו גבר, או למכור:

משניות מבוארות – קהתי

על התחום בשבת. יש מפרשים, שאבא שאול חולק על תנא קמא, שכן לדעת תנא קמא אין מחשיבים על התחום בשבת אלא לדברים שמותר לעשותם בתוך התחום בשבת, אבל דברים שאסור לעשותם בשבת, אף על פי שמותר לומר לאחר שיעשה למוצאי שבת, כגון לפקח על עסקי כלה וכדומה (כמבואר במשנה הבאה), מכל מקום אסור להחשיך עליהם; ואבא שאול סובר, שמותר להחשיך על עסקי מצווה אלו כמו שבארנו לעיל (ברטנורא). ויש מפרשים, שאבא שאול אינו חולק על תנא קמא, אלא הוא בא להוסיף "כלל" על דבריו (המאירי). מכל מקום ההלכה כאבא שאול.

באור משנה ד

כפי שכבר הזכרנו במשנה הקודמת, ממשיכה משנה זו בדין החשכה על התחום בשבת, על פי הכלל שאמר אבא שאול: "כל שאני זכאי באמירתו רשאי אני להחשיך עליו", כמו שבארנו לעיל.

מחשיבין על התחום – בשבת, לפקח על עסקי בלה – לטפל בצרכי הכלה לשם הכנסתה לחופה, ועל עסקי המת – או לטפל בדברים הדרושים לקבורת המת, כגון להביא לו ארון ותכריכין – ואף על פי שדברים אלו כשלעצמם אסור לעשותם בשבת, מכל מקום הואיל והם עסקי מצווה, מותר לומר לאדם בשבת שיטפל בהם לאחר השבת, ולפיכך מותר גם להחשיך עליהם בשבת, כפי הכלל שאמר אבא שאול במשנה הקודמת. גוי שהביא חלילין בשבת – בשביל ישראל, שכן מנהג היה בימיהם להשמיע צלילי קינה בחלילים בשעת הספד המת, לא יספד בהן ישראל – אסור לישראל להשתמש בהם במוצאי שבת להספד המת, אלא אם כן באו ממקום קרוב – שהביאם הנכרי ממקום שבתוך התחום; אבל אם ידוע שבאו ממקום רחוק, יש להמתין במוצאי שבת עד שתהא שהות להביאם מאותו מקום (תוספות; הר"ן; רמב"ם). רש"י מפרש: לא יספד בהן ישראל – לעולם, וקנס הוא, משום שמוכח הדבר שבשביל ישראל הובאו בשבת, שאין דרך להביא חלילין אלא בשביל מת, אלא אם כן באו ממקום קרוב. כלומר (לדעת רב בגמרא) שידוע לנו בבירור שבאו ממקום קרוב, או (לדעת שמואל) שיש לתלות שבאו ממקום קרוב. ברם, רוב המפרשים

~ יום ראשון ~

באור משנה ג

משנתנו מוסיפה לעסוק בדברים שאסור חכמים בשבת משום שנאמר (ישעיה נח, יג): "וכבדתו מעשות דרכיך ממצוא חפצך ודבר דבר" (עיין פתיחה למסכתנו).

לא ישכור אדם פועלים בשבת – לצורך עבודה ביום חול, שדיבור בעסקי חול אסור, ולא יאמר אדם לחברו – בשבת, לשכור לו פועלים – ליום חול. בגמרא מבואר, שהתנא לא נקט פיסקה זו אלא לשם הדיקו: לא יאמר אדם בשבת לחברו, שישכור פועלים, אבל אומר לו: "הנראה שתעמוד עמי לערב" (כלומר נראה אם תבוא אלי לכשתחשך – רש"י), שאף על פי ששניהם יודעים שעל מנת לשכור לפעולתו הוא מזהיר, והואיל ואינו אומר לו את זה בפירוש, מותר, שאין זה אלא הרהור בענין מלאכה, ולא אסור חכמים אלא דיבור, אבל הרהור מותר (שבת קנ, א). אין מחשיבין על התחום – בשבת, כלומר שאסור ללכת בשבת עד סוף תחום השבת (2000 אמה מחוץ לעיר), כדי לצאת ממנו מיד כשתחשך, לשכור פועלים ולהביא פרות – לגשת לשכונת הפועלים שהיא מחוץ לתחום השבת, לשכור שם פועלים, או לפרדסו להביא משם פירות, שכל דבר שאסור לעשותו בשבת אסור גם להחשיך בשבילו על התחום. אבל מחשיבין הוא – על התחום בשבת, לשמור – כדי שיצא מיד כשתחשך חוץ לתחום לשמור את פירותיו, והואיל ומותר לשמור פירותיו, כשהם בתוך התחום, אפילו בשבת, ומביא פרות בידו – כשחוזר לביתו מותר לו להביא עמו פירות משם, והואיל ולא נתכוון, כשהחשיך על התחום, להביא פירות, אלא לשמור בלבד. כלל אמר אבא שאול – בדיני החשכה על התחום: כל שאני זכאי באמירתו – שרשאי אני לומר לאחר שיעשהו במוצאי שבת, כגון הדברים השנויים להלן במשנה הבאה, וכל שכן דבר שרשאי אני לומר לאחר שיעשהו בשבת, כגון לשמור הפירות שבתחומי, שמותר אדם לומר לחברו: "שמור לי פירות שבתחומך ואני אשמור לך פירות שבתחומי" (גמרא; תוספות), רשאי אני להחשיך עליו – להחשיך בשבילו

ישראל; ואם בשביל ישראל – לא יקבר בו עולמות.

ה עושים כל צרכי המת, סבין ומדיחין אותו, ובלבד שלא יזו בו אבר. שומטין את הכר מתחתיו, ומטילין אותו על החול בשביל שימתין. קושרים את הלחי – לא שיעלה, אלא שלא יוסף. וכן קורה שגשגרה, סומכין אותה בספסל או בארוכות המטה – לא שתעלה, אלא שלא תוסף. אין מעמזין את המת בשבת, ולא בחול עם יציאת נפש. והמעמזין עם יציאת נפש – הרי זה שופך דמים.

פרק עשרים וארבעה

א מי שהחשיך בדרך – נותן כיסו לנכרי; ואם אין עמו נכרי – מניחו על החמור. הגיע לחצר החיצונה –

פירוש ברטנורא

ה סבין: בשמן; ומדיחין: במים. ופוקקין נקביו, סותמין נקביו העליונים והתחתונים בבגד או בשום דבר כדי שלא תכנס בהם הרוח ויתפח; ובלבד שלא יזו בו אבר. שלא יטלטל ויגביה לא ידו ולא רגלו ולא ריסו עינו, שאסור לטלטל המת או אבר מאבריו, אע"פ שמותר ליגע בו. וכן כל מוקצה מותר בנגיעה ואסור בטלטול. וביצה שגולדה בשבת או ביום טוב אסורה אפילו בנגיעה, שמפני כדוריתה נגיעתה זהו מלטול; ושומטין את הכר מתחתיו. ונמצא מוטל על החול, אבל לא מטלטלין להניחו על החול, דהא תנא רישא ובלבד שלא יזו בו אבר: בשביל שימתין. שלא יסריח מחמת חום הסדינים והכרים: קושרים את הלחי. של מת שהיה פיו הולך ונפתח: ולא שיעלה. להסגר מה שנפתח דהיינו מזו אבר, אלא שלא יוסף להפתח: סומכין אותה בספסל. שהרי תורת כלי עליו: ולא שתעלה. דהוה ליה בונה: אין מעמזין. את עינו בשבת אפילו לאחר יציאת נפש, דהוה ליה מזו אבר: שופך דמים. שברבר מועט מקרב מיתתו:

כד א מי שהחשיך. נותן כיסו לנכרי. מבעוד יום. ואע"ג דשלוחו של ישראל הוא לישא את כיסו בשבת, קים להו לרבנן דאין אדם מעמיד עצמו על ממונו ואי לא שרית ליה אתי לאתויי ד' אמות ברשות הרבים: ואם אין עמו נכרי בו, הא יש עמו נכרי, לנכרי יחייב ליה, מ"ט חמור אתה מצווה על שבתתו, נכרי אי אתה מצווה על שבתתו. וכשמניח כיסו על החמור משתחשך מניחו עליה כשהיא מולכת, כלומר לאחר שעקרה רגליה לילך דלא עברה עקירה, וכשרוצה בהבמה לעמוד נטלו מעליה, ולאחר שתחזור ותעקור רגליה לילך יניחה עליה, כי היכי דלא תעביד בהבמה עקירה והנחה, דאי שביק לה למעבד עקירה והנחה והוא מחמר אחריה ומנהיגה נמצא מחמר אחר בהמתו בשבת ואסור, אע"פ שאינה טעונה אלא כל דרו דכתיב (שמות כ) לא תעשה [כל] מלאכה אתה ובהמתך, איזו היא מלאכה שנעשית בין האדם והבהמה, הוי אומר זה מחמר: הגיע לחצר החיצונה. מילתא באנפי נפשה היא

משניות מבוארות – קהתי

המת בשבת אפילו לאחר יציאת הנפש, לפי שאסור להזיז בו אבר, ולא בחל – וכן אין עוצמים עינו אפילו בחול, עם יציאת נפש – סמוך ליציאת הנפש, והמעמזין עם יציאת נפש – והעוצם עינו המת סמוך ליציאת הנפש, הרי זה שופך דמים – לפי שאפשר שמקרב בזה את מיתתו.

באור משנה א

מי שהחשיך לו בדרך – בערב שבת, והיו אצלו מעות, נותן כיסו לנכרי – מבעוד יום (דמ"י); ויש מפרשים: אפילו משתחשך (הוא"ש). ומבואר הטעם בגמרא, לפי שאין אדם מעמיד עצמו על ממונו. כלומר, אין אדם רואה ממונו הולך לאיבוד ונמנע מלהצילו, ואם לא נתיר לו ליתן כיסו לנכרי, יביאנו בידו ויטלטלנו ארבע אמות ברשות הרבים. ואם אין עמו נכרי – או שאינו מאמין לנכרי, מניחו על החמור – בגמרא מבואר, משניח כיסו על החמור (משתחשך) כשהוא מהלך, וכשירצה החמור לעמוד, נטלו מעליו קודם שיעמוד, כדי שלא תהיה שם לא עקירה ולא הנחה, שאם לא כן הריהו עובר משום "מחמר" (נוהג בחמור טעון), שנאמר (שמות כ, י): "לא תעשה כל מלאכה אתה..." ובהמתך" ודרשו: איזוהי מלאכה העשויה על ידי האדם ובהמתו? זו היא שהבהמה טעונה משא כל שהוא, והאדם מחמר. ודווקא כשאין עמו נכרי מניח את כיסו על החמור, אבל אם יש עמו נכרי, מוטב שיתנונו לנכרי ולא יניחו על החמור, מפני שהחמור אדם מצווה על שבתתו, אבל הנכרי אין אדם מצווה על שבתתו. הגיע לחצר החיצונה – דין אחר הוא, ואינו מדבר במניח כיסו על החמור, אלא במי שהיה בא מן הדרך בכניסת השבת, וחמורו טעון משא, ובאה המשנה ללמדנו, שכשהגיע לחצר הראשונה שכעיר שהוא מקום המשתמר, ויכול להניח שם את משאו, נטל – בידו מעל החמור, את הפלים הנטלין בשבת – שמותר לטלטלם בשבת; ושאין נטלין בשבת – הדברים שאסור לטלטלם בשבת, מתיר את החבליים – שקשורים בהם הדברים הללו על החמור, והשקין נטלין מאליהם – בגמרא אמרו, שאם היו בשקים דברים

חולקים על רש"י ומבארים כפי שבארנו לעיל. עשו לו ארון – עשו הנכרים ארון בשביל נכרי בשבת, וחקפרו לו קבר – או שחפרו קבר לנכרי בשבת, יקבר בו ישראל – מותר לקבור בו ישראל, ואם בשביל ישראל – אבל אם עשו הנכרים ארון בשביל ישראל או שחפרו לו קבר בשבת, לא יקבר בו עולמית – אותו ישראל; אבל מותר לקבור בו ישראל אחר במוצאי שבת לאחר ששהו "בכדי שיעשו", ודווקא כשעשו הנכרים את הארון או חפרו את הקבר בשבת בשביל ישראל בפרהסיא, אסור לקבור בו עולמית, משום כבוד המת, אבל אם עשו בצנעה, מותר לקבור במוצאי שבת לאחר ששהו בכדי שיעשו (הרי"ג; הרמב"ם).

~ יום שני ~

באור משנה ה

משנתנו באה ללמד כיצד נוהגים במת בשבת.

עושים – בשבת, כל צרכי המת – כל הדברים הנצרכים לגוף המת, סבין – אותו בשמן, ומדיחין אותו – במים, ובלבד שלא יזו בו אבר – שאסור לטלטל את המת או אבר מאבריו בשבת משום מוקצה. ברם, מותר הוא בנגיעה, כדין כל מוקצה שאסור בטלטול ומותר בנגיעה. שומטין את הכר מתחתיו, ומטילין אותו על החול – כלומר שמותר לשמוט את הכר מתחתיו כדי שיהא מוטל על החול, בשביל שימתין – מלהסריח מחמת חום הכרים והסדינים, ויש מפרשים: בשביל שימתין – שיתלחלח המת בחול ולא יסריח (מלאכת שלמה; ערוך). קושרים את הלחי – של המת, שפיו הולך ונפתח, לא שיעלה – שייסגר מה שנפתח כבר, שהרי אסור להזיז בו אבר, אלא שלא יוסף – להפתח. וכן קורה שגשגרה – בשבת, סומכין אותה בספסל – שהוא מותר בטלטול, או בארוכות המטה – בלוחות הארוכים שלאורך המטה משני צדיה, שאף הם תורת כלי עליהם ומותר לטלטלם בשבת, לא שתעלה – הקורה למקומה, שהרי זה כבונה, אלא שלא תוסף – להישבר. אין מעמזין את המת בשבת – אין עוצמים את עינו

נוטל את הכלים הנטלים בשבת; ושאין נטלין בשבת – מתיר את התכלים, והשקין נופלין מאליהם.
ב מתירין פקיעי עמיר לפני בהמה, ומפספסים את הפקיעין, אבל לא את הזירין. אין מרסקין לא את השחת ולא את החרוכין לפני בהמה, בין דקה בין גסה; רבי יהודה מתיר בחרוכין לדקה.
ג אין אוכסין את הגמל, ולא דורסין, אבל מלעיטין. ואין ממרים את העגלים, אבל מלעיטין. ומהללקטין לתרגולין, ונותנין מים למרסקן, אבל לא גובלים. ואין נותנין מים לפני דבורים ולפני יונים שפשוכה, אבל נותנין לפני אוזין ותרגולים ולפני יוני הרדסות.

פירוש ברטנורא

ולא ברין כיסו קא מיירי: לחצר החיצונה. של עיר, שהוא מקום המשתמר ראשון, כשיבא לפרק החמור נוטל בידו מעליו כלים הנטלים בשבת: ושאין נוטלים מתיר את החבלים. של אוכף שהן קשורים והשקין נופלים:

ב פקיעי עמיר. קשין של שבלים שאגדן, מתירין אותן, דכל זמן שהן קשורין לאו אוכלא ניהו ומתירין אותן לשווייתו אוכלא, אבל פספוס, לפורן כדרך שרגילין לפור עשבים לפני בהמה כדי שתריר ריחן ויהיו יפין לה לאכלן, אסור בפקיעי עמיר, דמאחר דאתעבידו אוכלא בהתר הפקיעין, והפספוס אינו אלא לתענוג בעלמא, ומטרח דברר שהוא כבר אוכל לא טרחין: ומפספסים את הכיפיים. ענפים לחים של ארז, מפורים ושוחים אותן לפני בהמה שתריר ריחן, דבלאו פספוס לא הוה אוכלא: אבל לא את הזירין. הן הן פקיעי עמיר, אלא שהפקיעין יש להן שני קשרים אחד בראשן ואחד בסופן, והזירין יש להן שלשה קשרים קשר אחד יתר באמצען. וקאמרה מתניתין שאין מפספסים את הזירין ואע"פ שהן דחוקים זה בזה ומתחממים ובהמה קצה בהן, אלא מתיר שלשה אנדוהן בלבד, דהתרת אנדוהן משוי לה אוכלא כפקיעין: אין מרסקין את השחת. אין מחתכין עשב של תבואה, והיא אספתא, משום דמטרחא שלא לצורך תוא: רבי יהודה מתיר בחרוכין לבהמה דקה. ששיניה דקות וקשין לה. ואין הלכה כר"י:

ג אין אוכסין. [אין] מאכילין אותו על כרחו ותוחבים לו בגרונו, ופירוש אוכסין, עושין לה אבוס בתוך מעיה: ולא דורסים. שדורס המאכל לתוך גרונה. ומיהו לא הוי כמו אוכסין: אבל מלעיטים. שתוחב לו המאכל למקום שיכול להחזיר: אין ממריאין. מפמטין, לשון וחלב מריאים (שעה א'). ופירוש המראה, שתוחב לו המאכל לפני מבית הכליעה במקום שאינו יכול להחזיר: ומהללקטין לתרגולים. שתוחב המאכל לתוך פיו במקום שיכול להחזיר: אבל לא גובלין. אין לשון אותו במים: אין נותנין מים לפני דבורים. שאין מוזהותיהן עליו, שיוצאין ואוכלין בשדה ומים מצויין להם באגמים: דורסאות. יונים שגדלים בבתיים. ונקראים דורסאות על שם הורדוס המלך שהיה מגדל מהן בארמון:

משניות מבוארות – קהתי

אלא אם כן מרוסקים הם. ואין הלכה כרבי יהודה.

בארנו את המשנה לפי פירושו של רב יהודה בגמרא, שכן פירושו רוב המפרשים. אבל רב הונא מפרש משנתו בדרך אחרת (שבת קנה, ב): מתירין פקיעי עמיר לפני בהמה ומפספסין – כלומר שמותר אף לפספס אותם בשבת, כדי שיהיו ראויים ונוחים יותר לאכילת הבהמה, שכן מותר בשבת לטרוח באוכל אפילו טריחה יתירה; וכן את הכיפין – היינו פקיעים המאוגדים בשלשה קשרים, מתירים ומפספסים אותם בשבת; אבל לא את הזירין – ענפי ארז לחים, שאסור לפספסם ואף לא להתירם, לפי שסתם אינם אוכל לבהמה, שכן רוב בני אדם מניחים אותם לעצים, ודבר שאין תחילתו אוכל אסור לתקנו ולעשותו אוכל בשבת (עיי' בגמרא שמקשים על רב הונא מהסיפא של משנתו).

המשתבירים, והשקים היו קטנים, מביא כרים וכסתות ומניח תחתיהם, והשקים נופלים על הכרים, שהרי אם ירצה לשלוף את הכר שולף, כיון שהשקים קטנים וקלים, ונמצא שאין כאן ביטול כלי מהיכנו. אבל אם היו השקים גדולים, אסור להניח כרים וכסתות כדי שיפלו עליהם, שאין מבטלים כלי מהיכנו (ומציאין). והרמב"ם כותב: "היו השקים גדולים ומלאים כלי זבוחים וכוונתו בהם, פורק בנחת (עיי' "מגיד משנה"); ומכל מקום לא יניחן שם עד גבי בהמה משום צער בעלי חיים" (ומבי"ט הל' שבת כא, י').

~ יום שלישי ~

באור משנה ב

משנה זו באה ללמד, כיצד נוהגים בהכנת אוכל לבהמה בשבת.

מתירין פקיעי עמיר לפני בהמה – אגודות קש של שבלים (או של תלתן – עיי' לעיל ז, ד) מותר להתירן לפני הבהמה בשבת, שכל זמן שהעמיר קשור, אינו נקרא אוכל, שאינו ראוי לאכילה, הלכך מותר להתירו כדי לעשותו אוכל לבהמה; ומפספסים את הפקיעין – כיפין היינו ענפים לחים של ארז; ומותר לפספס אותם בשבת, היינו לפרכם ולפורם, לפני הבהמה, שרק בדרך זו נעשים הם ראויים למאכל הבהמה. **אבל לא את הזירין** – אגודות קש שנאגדו בשלשה קשרים, אין מפספסים אותם בשבת לפני הבהמה, שאף על פי שעל ידי ריבוי הקשרים מהדוקים הם ביותר, מכל מקום דיה התרתם לעשותם אוכל לבהמה; וכל שכן פקיעי עמיר שאינם מאוגדים אלא בשני קשרים ואינם מהדוקים כל כך, שאסור לפספסם בשבת, לפי שהתרתם בלבד עושה אותם ראויים לאכילת הבהמה, ואסור לטרוח טריחה יתרה בשבת. **אין מרסקין** – בשבת, **לא את השחת** – תבואה שלא נגמר ביכולה, ועושים אותה מספוא לבהמה, **ולא את החרוכין** – כגון החרובים הלחים והרכים, **לפני בהמה** – שיהיו יפים לה לאכילה, **בין דקה בין גסה** – בין לפני בהמה דקה בין לפני בהמה גסה, שטריחה שלא לצורך היא. **רבי יהודה מתיר בחרוכין לדקה** – רבי יהודה סובר, שמותר לרסק חרובים לפני בהמה דקה בשבת, לפי ששיניה דקות ואינה יכולה לאכול את החרובים

באור משנה ג

משנתו מוסיפה ללמד, שאין טורחים טריחה יתרה בהאכלת הבהמות והעופות בשבת.

אין אוכסין את הגמל – נוהגים לפטם את הגמל לפני היציאה למדבר, היינו להאכילו הרבה בבת אחת (לעשות לו "אבוס" בתוך מעיו גמרא), כדי שיספיק לו לכמה ימים, ובאה המשנה ללמד, שאין אוכסים אותו בשבת, משום טריחה יתירה. **ולא דורסין** – בכוח את האוכל לתוך גרונו, עד שלא יוכל להחזירו, **אבל מלעיטין** – כלומר שאם הגמל אינו רוצה לאכול, נותנים את המאכל לתוך פיו, והוא בולעו מאליו. **ואין ממרים את העגלים** – המראת העגלים היינו שמרביצים אותם ותוחבים אוכל מעורב במים לתוך גרונם, עד שאינם יכולים להחזירו; ואין ממריאים אותם בשבת משום טריחה יתרה, **אבל מלעיטין** – את העגלים, שנותנים את האוכל לתוך פיהם בדרך רגילה עד למקום שיכולים להחזיר. **ומהללקטין לתרגולין** – תוחבים את האוכל לתוך פיהם של התרגולים (גמרא ודשיי). ויש מפרשים: נותנים האוכל ביד התרגולים לוקטים אותו (ומבי"ט). **ונותנין מים למרסקן** – לפסולת הקמח לשם מאכל הבהמה, **אבל לא גובלים** – אין לשים את המורסן במים. **ואין נותנין מים לפני דבורים ולפני יונים שפשוכה** – בשבת, לפי שדורסם לעוף, ומצויים להם מים באגמים (גמרא), והרי זו טריחה שלא לצורך; **אבל נותנין** – אוכל ומים בשבת, **לפני אוזין ותרגולים** – הגדלים בבית, **ולפני יוני הרדסות** –

ד מחתכין את הדלועין לפני הבקמה, ואת הנבלה לפני הפלכים. רבי יהודה אומר: אם לא היתה נבלה מערב שבת – אסורה, לפי שאינה מן המוכן.

ה מפירין נדרים בשבת, ונשאלין לדרבין שהן לצורך השבת. פוקקין את המאור, ומודדין את המטלית ואת המקנה. ומעשה בימי אביו של רבי צדוק, ובימי אבא שאול בן בטנית, שפוקקו את המאור בטפיה וקשרו את המקנה בגמי, לידע אם יש בגיגית פותח טפח אם לאו. ומדבריהן למדנו, שפוקקין ומודדין וקשרין בשבת.

ס ל י ק מ ס כ ת ש ב ת

פירוש ברטנורא

ד מחתכין את הדלועין. התלושין לפני הבקמה, ואע"ג דסתמן לאו למאכל בהמה קיימו אלא לאדם: ואת הנבלה. שנתבלה היום, ואע"ג דבין השמשות היתה עומדת לאדם ולא לבהמה: רבי יהודה אומר אם לא היתה נבלה מע"ש אסורה. דכל מידי דהוי לאינש לא מקצה ליה לבהמה. ואפילו חולה מע"ש, סובר שיתרפא. ואין הלכה כרבי יהודה:

ה מפירין. בעל לאשתו ואב לבתו: ונשאלין. להכנס: שהן לצורך השבת. כגון שנדר שלא יאכל היום. ואנשאלין דוקא קאי, דאילו בעל או אב מפר בין נדרים שהן לצורך השבת בין נדרים שאינן לצורך השבת, כיון שאינו יכול להפר אלא ביום שמעו בלבד. ונדרים שהן לצורך השבת אפילו היה לו פנאי להשאל עליהם קודם השבת נשאלין עליהם בשבת: ופוקקין את המאור. החלון שממנו האורה נכנסת, סותמין אותו בלוח או בשאר כל דבר שרגילים לסתום בו: ומודדין את המטלית. כגון אם היתה מטמאה ונגעה בטהרות, מודדין אותה אם יש בה ג' אצבעות על ג' אצבעות לידע אם נטמאו הטהרות אם לאו, דמטלית פחותה מג' על ג' אינה לא מוטמאה ולא מטמאה: ואת המקנה. לידע אם יש בה אמה על אמה ברום שלש אמות. שאלו מדירות של מצוה הן לפיכך מותר למדוד אותן בשבת: שפוקקו את המאור. את החלון וקרוי מאור שממנו האורה נכנסת: בטפיה. פך של חרס: מקדח. כלי חרס: בגמיו. להכי נקט גמי שראוי למאכל בהמה ולא מבטל ליה להיות קשר של קיימא: לידע אם יש בגיגית פותח טפח. כמין שביד קטן היה בין שני בתים שלא היה מקורה אלא שגיגית מונחת על גבו, והיו חלונות פתוחות מן הבתים אל השביל, והיו חוששין שמא ימות מת בבית אחד ותהא הטומאה בא מן החלון אל השביל ומן השביל אל הבית האחר דרך החלון הפתוח, לפיכך פקקו את החלון הפתוח לבית שהטומאה בתוכו בטפיה של חרס וגבו לצד השביל, וכלי חרס אינו מיטמא מנוב, וחוצץ, כי חששו שמא אין בסדק הגיגית פותח טפח ונמצאת הגיגית מאחלת על השביל והטומאה באה דרך השביל מבית זה לבית זה: אח"כ הוצרכו לפתוח החלון ולטול אותו טפח הפקוק בחלון, ובאו לידע אם יש באותו סדק של גיגית פותח טפח ואין שם אהל באותו שביל להביא את הטומאה, שהטומאה יוצאה מן השביל דרך סדק שבגיגית כלפי מעלה. או אין בסדק של גיגית פותח טפח, ונמצאת הגיגית פותח טפח אם לאו: ומדבריהם למדנו שפוקקין וקשרין ומודדין בשבת. ובלבד שלא יהיה קשר של קיימא, והמידה תהיה של מצוה, או להתלמד על דבר הוראה:

משניות מבוארות – קהתי

אלא ביום שמעו, לפיכך הם מפירים אפילו בשבת: ונשאלין לדרבין שהן לצורך השבת – מי שנדר נדר, ואחר כך הוא מתחטט עליו, יכול הוא להישאל מחכם על נדרו, כלומר שמבקש מן החכם התרה על הנדר: החכם חוקר את מסיבות הנדר ושואל אותו שאלות שונות, שעל ידן הוא מביא לידי בירור, כי הנדר היה בטעות, ואילו היה יודע שיהא כך וכך לא היה נודר, ועל יסוד הדברים הללו מתיר לו החכם את הנדר. משנתנו באה ללמד שאף בשבת נשאלים מן החכם על נדרים שיתירם, אם היתר הנדרים הללו הוא לצורך השבת, כגון שנדר אדם שלא יאכל באותה שבת. בגמרא אמרו, שאפילו היה לו פנאי להישאל על נדרו זה קודם השבת, מכל מקום נשאל עליו בשבת, הוואל והוא לצורך השבת. פוקקין את המאור – החלונות בימיהם לא היו אלא חורים סתם, שדרכם היה חודר האור לבית, ובשעת הצורך, כגון מחמת הגשם או השמש, היו סותמים אותם בלוח עץ או בכר וכדומה; ובאה המשנה ללמדנו, שמתיר בשבת לסתום את המאור בכל דבר שרגילים לסתמו בו, ואין בזה משום מוסף על הבניין, כמו ששינוי כבר (לעיל יז, ז); ומודדין את המטלית – בשבת. מטלית שנגעה בשרץ, ואחר כך נגעה בטהרות בשבת, מודדים אותה אם יש בה שלש אצבעות על שלש אצבעות, לידע אם נטמאו הטהרות אם לאו, שכן מטלית פחותה משלש על שלש אצבעות אינה מקבלת טומאה ואינה מטמאה אחרים, ואת המקנה – וכן מודדים בשבת את המקוה לידע אם יש בו שיעור של מקוה כשר, היינו אמה על אמה ברום שלש אמות. והתירו חכמים מדירות אלו בשבת, שמדירות של מצוה הן. ומעשה בימי אביו של רבי צדוק, ובימי אבא שאול בן בטנית, שפוקקו את המאור בטפיה – בדלי קטן של חרס, וקשרין את המקנה – מין כלי חרס, בגמיו – בקנה גומא, לידע אם יש בגיגית פותח טפח אם לאו – בגמרא מבואר שכך היה המעשה: הילקטי קטנה היתה בין שני בתים (שביל קטן בין שני בתים – דס"ט), וטומאה היתה שם (שהיה מת מוטל

מין יוני בית הנקראות "הדרסיות" על שם הורדוס המלך, שהיה מגדל מהן בארמונו; כל אלו, הואיל ואין דרכם לעוף מן הבית, מוטל על בעליהם להאכילם ולהשקותם, הלכך נותנים לפניהם אוכל ומים בשבת.

~ יום רביעי ~

באור משנה ד

משנתנו דנה במאכל בהמה שלא היה מוכן בשביל הבהמה מערב שבת.

מחתכין את הדלועין – שנתלשו מערב שבת, לפני הבקמה – בשבת, אף על פי שסתם דלועים אינם עומדים למאכל בהמה אלא למאכל אדם, ואת הנבלה – שנתבלה בשבת, מחתכין אותה, לפני הפלכים – ואף על פי שבערב שבת בין השמשות היתה עומדת לאדם ולא מוכנה לבהמה, מכל מקום מותר ליתנה לפני הכלבים בשבת, שלדעת תנא קמא אין לאסור את הנבלה משום מוקצה. רבי יהודה אומר: אם לא היתה נבלה מערב שבת, אסורה – להינתן לפני הכלבים בשבת, לפי שאינה מן המוכן – שלא הוכנה מערב שבת למאכל הבהמה, והריהי מוקצה. ואין הלכה כרבי יהודה.

באור משנה ה

מפירין נדרים בשבת – האב מפר את נדרי בתו, אם נדרה "בבית אביה בנעוריה" (במדבר ל, ז), היינו כל זמן שלא בגרה ולא נישאה לאיש; ברם, אינו יכול להפר אלא ביום שמעו בלבד, כמו שנאמר (שם ל, ו): "ואם היא אביה אותה ביום שמעו, כל נדריה ואסריה אשר אסרה על נפשה לא יקום". כן יכול הבעל להפר את נדרי אשתו בדברים שיש בהם עינוי נפש או בדברים שבינו לבניה, ואף הוא אינו מפר אלא ביום שמעו בלבד, כמו שנאמר (שם שם, יג-יד): "ואם הפר יפר אותם אישה ביום שמעו, כל מוצא שפתיה לנדריה ולאסר נפשה לא יקום... כל נדר וכל שבועת אסר לענות נפש, אישה יקימנו ואישה יפרנו". מכאן באה משנתנו ללמד, שהואיל והפרת הנדרים על ידי האב או הבעל אינה

משניות מבוארות – קהתי

ושני סוגי מבואות היו: א. מבוי סתום, שאינו פתוח לרשות הרבים אלא מצד אחד, היינו שהוא מוקף מחיצות משלש רוחותיו. ב. מבוי מפולש, שהוא פתוח משני צדדים, היינו שאין לו אלא שתי מחיצות זו כנגד זו, ואפשר להיכנס בו בצד זה ולצאת ממנו בצד שכנגדו.

רשויות אלו, החצר והמבוי, דינים מיוחדים להן, המבוארים בפרוטרוט במסכתנו.

כל חצר דינה כרשות היחיד, ואף על פי שגרים בה הרבה דיירים ויד כולם שווה בה, מותר מדין תורה לטלטל בשבת בכל החצר, ומן הבתים לחצר, ומן החצר לבתים. – והוא הדין במבוי סתום. שאף על פי שכל דיירי החצרות הפתוחות לתוכו עוברים בו, מכל מקום הואיל והוא מוקף שלש מחיצות מותר מן התורה לטלטל בכולו; אלא שמדברי סופרים אסור לטלטל במבוי עד שיעשו תיקון בצדו הפתוח לרשות הרבים, דהיינו שיעמידו לחי' (לוח או עמוד) בצד הכניסה, או שיניחו שם קורה למעלה על שתי המחיצות (כמבואר במסכתנו א, ב); על ידי כך רואים כאילו יש מחיצה גם ברוח הרביעית של המבוי, או שזה משמש היכר לבריות, שידעו להבחין בין המבוי לרשות הרבים (או הכרמלית), ולא יעשו לחשוב – מאחר שהמבוי פתוח לרשות הרבים – שמוותר לטלטל גם ברשות הרבים כשם שמוותר לטלטל במבוי. מכל מקום מבוי סתום המתוקן בלחי או בקורה דינו כרשות היחיד, וכל בני המבוי מותרים מדין תורה לטלטל בכולו ומן החצרות למבוי ומן המבוי לחצרות (רמב"ם הל' עירובין א, א).

ברם, הואיל ויש כאן שלשה סוגי רשויות, – והם: א. הבית של כל דייר, שהוא רשות המיוחדת לבעליה בלבד; ב. החצר, שהוא רשות משותפת לכל דייריה; ג. המבוי, שדיירי כל החצרות הפתוחות לתוכו יש להם דריסת הרגל בו, – חששו חכמים, שמא יעשו הבריות לומר: מה לי חצר, מה לי מבוי, מה לי רשות הרבים? כשם שמוותר להוציא ולהכניס מן הבית לחצר, ומן החצר למבוי, כך מותר להוציא ולהכניס מרשויות אלו לרשות הרבים, שאף רשות הרבים אינה אלא רשות משותפת של הרבה בני אדם כמו המבוי.

לפיכך תיקנו חכמים, שלא יטלטלו דיירי החצר מבתיהם לחצר ומן החצר לבתיהם, אלא אם כן עשו "עירוב", היינו שכל הדיירים נותנים לפני השבת מאכל בביתו של אחד מהם, ועל ידי כך נמצאת רשותם מעורבת, והרי הם כאילו כולם מרוכזים באותה דירה שממנה בה מוזן העירוב, וכל החצר על בתיה כאילו היא רשות אחת ואחידה. והוא הדין במבוי סתום המתוקן בלחי או בקורה, שאין בני החצרות רשאים לטלטל מן החצרות למבוי ומן המבוי לחצרות עד שיעברו כל בני המבוי מערב שבת באחת מן החצרות.

העירוב שעושים בני החצר זה עם זה הוא הנקרא "עירובי חצרות", ושעושים בני המבוי זה עם זה הוא הנקרא "שיתוף מבוי" (בלשון רבים: "שיתופי מבואות"). בגמרא מובא, שתקנת העירובים נתקנה על ידי שלמה המלך ובית דינו (עירובין כא, ב).

במסכתנו מתבארים, איפוא, פרטי הדינים של עירובי חצרות ושיתופי מבואות. כן מבוארים בה בפרוטרוט דיני "עירובי תחומים"; ומכאן שם המסכת: "עירובין"; שכן כוללת היא על ענייני עירוב של שבת.

כבר הזכרנו במקומות אחדים, שאסור לאדם לצאת בשבת חוץ לאלפיים אמה ממקום שקנה בו שבתו (שהיה שם בשעת כניסת השבת), שהם תחום השבת. איסור זה שלא לצאת חוץ לתחום השבת נחלקו בו חכמים. יש סוברים שמן התורה הוא, שנאמר (שמות טז, כט): "אל יצא איש ממקומו ביום השביעי", ודורשים בגזירה שווה מפרשת ערי הלויים (במדבר לה), שמה שנאמר "ממקומו" היינו אלפיים אמה (גמרא עירובין נא, א; משנה סוטה ה, ג). אולם לדעת רוב התנאים שיעור תחום שבת של אלפיים אמה אינו אלא מדברי סופרים. וכך גם ההלכה. אלא שיש סוברים, שתחום שנים עשר מיל (24000 אמה), כמידת מחנה ישראל במדבר, הוא מדברי תורה, ועל שיעור זה נאמר: "אל יצא איש ממקומו ביום השביעי". – ויש דעות שכל איסור תחומים אינו אלא מדברי סופרים, וכל מה שלמדים מהכתובים אינו אלא אסמכתא (גמרא עירובין מ, א; רש"י שבת לד, א).

מכל מקום ההלכה היא שאסור לאדם לילך בשבת חוץ לאלפיים אמה ממקום שבתו. ברם, מי ששבת במקום ישוב, גגון בעיר או בכפר, אף שהישוב משתרע על שטח של כמה פרסאות, רשאי הוא לילך בשבת כל הישוב כולו ומחוצה לו אלפיים אמה לכל רוח, ששטח הישוב כולו נחשב כארבע אמות בלבד.

ואף בתחום שבת הקילו חכמים על ידי תקנת "עירוב", שאם אדם צריך לילך בשבת חוץ לתחום לצורך מצווה, כגון ללמוד תורה, או לנחם אבלים, או

ושם, וגייגית סדוקה מונחת על גבן (והמת מוטל בשביל תחת הגייגית – רש"י) ופקקו את המאור בטיפח (לפני מות המת פקקו בשבת את המאור בטיפח, שמא אין בסדק הגייגית טפח על טפח, ונמצא המת מוטל באוהל, שאין לו מקום לצאת דרך מעלה, והמאור מכניס את הטומאה... לפיכך סתמוהו בכלי חרס, וגבו כנגד השביל, שהואיל וכלי חרס אינו מטמא מגבו הריהו חוצץ – רש"י), וקשרו (אחר כך) את המקידה (שיש בה טפח על טפח) בגמי (שהוא ראוי למאכל בהמה ומותר לטלטלו), כלומר שקשרו את המקידה בראש הקנה עד שהגייגה לסדק הגייגית, לידע אם יש שם בגייגית (בסדק הגייגית) פותח טפח (כלומר פתיחה של טפח על טפח כמידת המקידה) אם לאו. בעלי התוספות מקשים על פירושו של רש"י (ענין שבת קנז, א), ונראה להם יותר פירושו של רבנו חננאל, והוא: שהלקטי היינו תל המהלקט, ואותה הלקטי היתה בין שני בתים, היינו כמין קיר החוצץ ביניהם, ובו היה חלון שהיה סתום בגייגית סדוקה, ובאותה שבת היה מת מוטל בבית אחד, ובבית האחר היו רוצים להיכנס בו כהנים ולא ידעו בבירור אם יש בפי הגייגית פותח טפח, שאם כן, הרי באה הטומאה על ידו לבית האחר. ופקקו מחילה את המאור שבגג בטיפח, מפני הכהנים שרצו לעלות על הגג, שלא ייטמאו את הטומאה שבבית. אחר כך באו למדוד את פי הגייגית שבחלון, אבל הואיל והיה החלון באמצע הקיר ולא היו יכולים להגיע אל הגייגית לא מן הקרקע ולא מן הגג, לפיכך קשרו מקידה שיש בה טפח על טפח בגמי ושלשלוה מן הגג אל כנגד פי הגייגית, לראות אם פי הגייגית יש בו פותח טפח כמידת המקידה, ונמצאת הטומאה באה על ידו לבית האחר, או שאין בו פותח טפח ואין הטומאה באה לבית האחר (הרמב"ם בפירושו למשנתנו מפרש ענין זה בדרך אחרת). – הרב מברטנורא מבאר לפי רש"י, אבל בדרך שונה קצת: כמין שביל קטן היה בין שני בתים, שלא היה מקורה, אלא שגייגית סדוקה היתה מונחת על גבו, והיו חלונות פתוחים מן הבתים אל השביל, והיו חוששים שמא ימות מת בבית אחד, ותהא הטומאה באה דרך החלון אל השביל, ומן השביל אל הבית האחר דרך החלון הפתוח. לפיכך פקקו את החלון הפתוח של הבית האחר בטיפח של חרס וגבו לצד השביל (מהטעם שבארנו לעיל), שכן חששו שמא אין בסדק הגייגית פותח טפח, ונמצאת הגייגית מאהלת על השביל, והטומאה באה דרך השביל מבית זה לבית זה. אחר כך הוצרכו לפתוח את החלון וליטול אותו טפח הפוקקו, ובאו למדוד בשבת אם יש בסדק הגייגית פותח טפח, ונמצאת הטומאה יוצאת דרך הסדק למעלה, ואינה באה לבית, ונטלו מקידה של חרס שהיא טפח על טפח וקשרוה בגמי והושיטוה אל סדק הגייגית למעלה, לראות אם יש בו כמידת המקידה, היינו פותח טפח, אם לאו. ומבדריהן למדנו – ממה שהתירו חכמים אלו לפקק את המאור ולקשרו את המקידה בגמי כדי למדוד את הגייגית למדנו, שפוקקין ומודדין וקושרין בשבת – פוקקים את החלון, ומודדים מדידה של מצווה, וקושרים קשירה של מצווה, (רמב"ם). והרב מברטנורא כותב רק בענין המדידה שתהא של מצווה, ואילו בקשירה הוא כותב: "ובלבד שלא יהיה קשר של קיימא" (ענין "תוספות יום טוב").

~ יום חמישי ~

מסכת עירובין

פתיחה למסכת עירובין

מסכת זו משלימה את מסכת שבת, והיא עוסקת בביאור הרשויות השונות ופרטי דיניהן, וכן בדיני תחום השבת.

הבתים בעיר היו בנויים בימיהם בתוך חצרות, והחצרות היו פתוחות לתוך מבוי (מבוא), שהוא רחוב צר (כעין סימטה), ודרך המבוי היו יוצאים לרחבת העיר או לדרך המלך, היינו לרשות הרבים (או לכרמלית).

מסכת עירובין פרק ראשון

א מבוי שהוא גבוה למעלה מעשרים אמה – ימעט. רבי יהודה אומר: אינו צריך. והרחב מעשר אמות – ימעט; ואם יש לו צורת הפתח, אף על פי שהוא רחב מעשר אמות – אין צריך למעט.

ב הקשר מבוי – בית שמאי אומרים: לחי וקורה; ובית הלל אומרים: לחי או קורה; רבי אליעזר אומר: לחיין.

פירוש ברטנורא

א מבוי. שאינו רחב שש עשרה אמה אעפ"י שהוא פתוח משני ראשיו לרה"ר, אי נמי רחב שש עשרה אמה ואינו מפולש אלא ראשו אחד פתוח לרה"ר וראשו אחד סתום. ומן התורה שרי לטלטלי ביה בלא שום תקן, ורבנן הוא דגזרו עליה דלמא אתי לטלטולי ברשות הרבים גמור, ושרויה בתקנתא דלחי או קורה דתתיהו ליה הכיאר. ואם הניח את הקורה למעלה מעשרים אמה ימעט, כלומר ישפיל את הקורה עד שתהיה למטה מעשרים, דלמעלה מעשרים לא שלמא בה עינא. ואם יש בקורה [זו] אבולתרא פירוש ציורים ופתוחים, אפילו למעלה מעשרים אמה א"צ למעט, שע"י אותם הציורים שלמא בה עינא: **רבי יהודה אומר א"צ**. דטעמא דקורה לאו משום הכיאר אלא משום מחיצה, דאמרין פי תקרה יורד וסותם, וכיון שכן הוא מה לי בתוך עשרים מה לי למעלה מעשרים. ואין הלכה כר"י: **והרחב מעשר אמות ימעט**. דטפי מעשר אמות לא מקרי פתח אלא פרצה, ואנן פתח בעינן, הלכך ימעט רוחב בניסחו ויעמידנו על עשר או על פחות: **ואם יש לו צורת פתח**. בכל מקום שאמרנו חכמים צורת פתח הוא אפילו קנה מכאן וקנה מכאן גבוהים עשרה טפחים או יותר וקנה על גביתו ואע"פ שאינו נוגע בתן ואע"פ שגובה מתן יותר משלשה טפחים. וכל האמות השנויות במשנה זו ובכל עירובין וסוכה וכלאים, הם אמה בת ששה טפחים, וכל טפח ארבע אצבעות בגודל, אלא שפעמים צריך למדוד בטפח עצב, כלומר שלא ישים ריוח באצבעות הגודל בין זו לזו אלא יהיו מצומצמות ונוגעות זו בזו, ופעמים צריך ליתן ריוח בין גודל לגודל שלא יהיו נוגעים זה בזה, וזהו הנקרא טפח שוחק. כיצד, בזמן שהמדידה בטפח עצב היא לחומרא, כגון מבוי שהוא גבוה מעשרים אמה ימעט, וסוכה שהיא גבוהה מעשרים אמה פסולה, מודדים בטפח עצב. ובזמן שהמדידה בטפח שוחק הוא לחומרא, כגון מבוי אין גבהו פחות מעשרה טפחים, סוכה אין גבהה פחות מעשרה טפחים, מודדין בטפח שוחק, וכן לעולם:

ב הקשר מבוי. הכנתו והומנתו של מבוי לטלטל בתוכו ע"י שתופי מכוואות: **ב"ש אומרים** לחי וקורה. שניהן צריך דסבירא להו מן התורה ד' מחיצות

משניות מבוארות – קהתי

משום היכר אלא משום מחיצה, שרואים את הקורה כאילו היא יורדת וסותמת ("פי תקרה יורד וסותם"), ולכן אין הבדל אם היא בתוך עשרים אמה או למעלה מעשרים (**הרד"י יחונת; ברטנורא**). ואין הלכה כרבי יהודה: **והרחב מעשר אמות** – אם חלל הכניסה של המבוי רחב מעשר אמות, **ימעט** – את הרוחב ויעמידנו על עשר אמות או פחות, שכן הכניסה למבוי כשהיא רחבה עד עשר אמות, נקראת "פתח". אבל כשהיא רחבה יותר מעשר אמות אינה נקראת "פתח" אלא "פירצה", ואין מתירים את המבוי אלא אם כן הכניסה אליו דינה כפתח. יש אומרים בגמרא, שמידות הגובה והרוחב הנזכרות במשנתנו למדו חכמים מפתחו של היכל, שהיה גבוה עשרים אמה ורחב עשר אמות. **ואם יש לו** – למבוי, **צורת הפתח** – שיש בכניסת המבוי קנה מכאן וקנה מכאן וקנה על גביהם, כעין שתי מזוזות ומשקוף, **אף על פי שהוא רחב מעשר אמות** – וכן אפילו הוא גבוה מעשרים אמה (**רמב"ם**), **אין צריך למעט** – שצורת הפתח מכשירה את המבוי שיהא מותר לטלטל בתוכו.

בענין מידת האמות נחלקו אמוראים בגמרא, והלכה כרבא, שאמר משמו של רב נחמן: "כל אמות (היינו כל האמות השנויות במסכתנו ובמסכת סוכה ובמסכת כלאים) באמה בת ששת, אלא הללו שוחקות (שמודדים באצבעות סדוקות, מרווחות, כדרך השוחק שפושק שפתיו – ערוך) והללו עצבות. וכותב הרמב"ם (הל' שבת יז, לו): "האצבע שמשערין בה בכל מקום היא רוחב הגודל של יד. והטפח ארבע אצבעות. וכל אמה האמורה בכל מקום, בין בשבת, בין בסוכה וכלאים, היא אמה בת ששה טפחים, ופעמים משערין באמה בת ששה טפחים דחוקות זו לזו (שאין שמין ריוח באצבעות האגודל בין זו לזו אלא הן מצומצמות ונוגעות זו בזו – ברטנורא), ופעמים משערין באמה בת ששה שוחקות ורווחות (שהאצבעות קרבות זו לזו אבל אינן מהודקות אלא מרווחות, שנכנס האויר ביניהן), וזה וזה להחמיר" (שאם המדידה בטפח עצב היא לחומרא, מודדים בטפח עצב, ואם המדידה בטפח שוחק היא לחומרא, מודדים בטפח שוחק). ובעל "מגיד משנה" מביא בשם הרשב"א, ששיעור יתרון השוחק על העצב נראה לו שהוא חצי אצבע לאמה.

באור משנה ב

משנתנו עוסקת בדיון היתר המבוי הסתום.

הקשר מבוי – הכשרת המבוי, שיהא מותר לטלטל בתוכו, **בית שמאי אומרים**: **לחי וקורה** – שניהם צריכים: לחי, היינו לוח

לשמח חתן וכלה, הריהו עושה בערב שבת "עירובי תחומים". היינו משני במקום מסויים בתוך תחומו או בסופו מזון שתי סעודות, ועל ידי כך הוא קונה שם שביחה בשעת כניסת השבת, כלומר שרואים מקום הנחת העירוב כאילו הוא ביתו לשבת זו, ומותר לו לילך בשבת מאותו מקום אלפיים אמה לכל רוח. כגון, אם הניח את העירוב בסוף אלפיים אמה ממקומו לצד מזרח, רשאי הוא לילך בשבת לצד מזרח ארבעת אלפיים אמה, אלפיים אמה ממקומו עד מקום העירוב, ואלפיים אמה משם ואילך. אבל ממקומו לצד מערב אסור לו לילך כלל, לפי שכאן נגמרות אלפיים אמה ממקום עירובו. אמנם אם הניח עירובו, למשל, בסוף אף אמה לצד מזרח, רשאי הוא לילך לצד מזרח שלשת אלפיים אמה, אף אמה עד מקום עירובו, ומשם ואילך עוד אלפיים אמה, ולצד מערב רשאי הוא לילך אף אמה בלבד, שהן אלפיים אמה ממקום עירובו.

כשם שמעריבים בזמן כך מעריבים ברגליים, כלומר שהולכים בערב שבת למקום שרוצים לקנות בו שביחה ומחשיכים שם בין השמשות, וחוזרים אחר כך הביתה (כמבואר במסכתנו ד, ט).

פרטי הדינים בעניין תחום השבת, סימון גבולות הישוב, מדידת אלפיים האמה, דרכי קניית שביחה ועוד, כולם מבוארים הם במסכתנו.

באור משנה א

מסכתנו פותחת בדיני תיקוניו של מבוי סתום, וכבר בארנו (בפתיחה למסכתנו), שמבוי סתום הוא רחוב המוקף שלש מחיצות, וחצרות פתוחות לתוכו, וכיון שהמבוי פתוח לרשות הרבים אסרו חכמים לטלטל בו ארבע אמות, שמא יחליפוהו ברשות הרבים. ברם, תיקנו חכמים להניח קורה למעלה על שתי המחיצות בפתח המבוי או ליתן לחי בצידו, וזה משמש כעין מחיצה או היכר למבוי, שיהא מותר לטלטל בו (כמבואר להלן במשנה ב). משנתנו באה ללמד, מה גודל פתח המבוי שניתן להתירו בקורה או בלחי.

מבוי שהוא גבוה למעלה מעשרים אמה – כלומר שחלל הכניסה למבוי, מן הקרקע ועד הקורה הנתונה למעלה על גבי שתי מחיצות הכניסה, הוא למעלה מעשרים אמה (כ"ט מטרים), **ימעט** – את החלל, והיינו שיוריד את הקורה עד שלא יהא בחלל הכניסה יותר מעשרים אמה, לפי שהקורה היא משום היכר, ואין הקורה ניכרת כשהיא למעלה מעשרים אמה, ואינה מתירה את המבוי. בגמרא אמרו, שאם יש בקורה ציורים ופתוחים עד שהכל מסתכלים בה, אף על פי שהיא למעלה מעשרים אמה, הריהי כשרה, שהרי יש בה היכר. **רבי יהודה אומר: אינו צריך** – להוריד את הקורה, שלדעתו אף כשהקורה היא למעלה מעשרים אמה, הרי היא נראית וניכרת (גמרא: **רמב"ם**). ויש מבארים טעמו של רבי יהודה, לפי שאין הקורה עשויה

מִשּׁוּם רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אָמַר תִּלְמִיד אֶחָד לִפְנֵי רַבִּי עֲקִיבָא: לֹא נִחְלְקוּ בֵּית שְׁמַאי וּבֵית הֵלֵל, עַל מְבִי שֶׁהוּא פָּחוֹת מֵאַרְבַּע אַמּוֹת, שֶׁהוּא אֶלּוּ בְּקוֹרָה; עַל מָה נִחְלְקוּ? עַל רֶחֶב מֵאַרְבַּע אַמּוֹת וְעַד עֶשֶׂר, שֶׁבֵּית שְׁמַאי אוֹמְרִים: לָחִי וְקוֹרָה; וּבֵית הֵלֵל אוֹמְרִים: אוֹ לָחִי אוֹ קוֹרָה. אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא: עַל זֶה וְעַל זֶה נִחְלְקוּ.
ג. הַקּוֹרָה שְׁאֵמֶר, רֶחֶבָה כְּדִי לִקְבֹּל אֲרִיחַ, וְאֲרִיחַ חָצִי לִבְנָה שֶׁל שְׁלֹשָׁה טַפְחִים; דִּיָּה לְקוֹרָה שֶׁתֵּהָא רֶחֶבָה טַפַּח, כְּדִי לִקְבֹּל אֲרִיחַ לְאַרְבּוֹ.
ד. רֶחֶבָה כְּדִי לִקְבֹּל אֲרִיחַ, וּבְרִיאָה כְּדִי לִקְבֹּל אֲרִיחַ. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: רֶחֶבָה אֶף עַל פִּי שְׁאִינָה בְּרִיאָה.

פירוש ברטנורא

שלימות בעיני ואתאי הלכה למשה מסיני ואוקמתא לרביעית אלו וקורה: ובהיא או לחי או קורה. דמן התורה ג' מחיצות [שלימות] בעינן ותו לא ואתאי הלכה למשה מסיני להוסיף הרביעית, או בלחי משה או בקורה לחיבר מחיצה. ומבוי דאירי ביה הכא הוא מבוי סתום מנ' רוחותיו ורוח רביעית פתוחה לה"ר, וארכו יותר על רחבו, דאי ארכו כרחבו הו' כחצר שנפרצה הפתוחה לה"ר, וצריך פס ארבעה ומשהו או שני פסין של כל שחן, וכן חצר שנפרצה לה"ר וארכה יותר על רחבה נדונה כמבוי ונתרת בלחי או קורה. ומבוי שהוכשר בלחי חלוק ממבוי שהוכשר בקורה, דאילו מבוי שהוכשר בלחי הו' כאילו יש לו ארבע מחיצות והוורק מרשות הרבים לתוכו חייב, ומבוי שהוכשר בקורה אע"פ שמותר לטלטל בתוכו על ידי שתוף לא הו' כרשות היחיד גמור והוורק מרשות הרבים לתוכו פטור, דק"ל קורה משום הכירא, ולחי משום מחיצה: רבי אליעזר אומר לחיים. כב"ש ס"ל ובעי לחי מכאן ומכאן, ואין הלכה כר"א: אמר תלמיד אחד. הוא רבי מאיר: שחור פחות מארבע אמות. רוחב פתחו: אמר רבי עקיבא על זה ועל זה נחלקו. ות"ק נמי הכי קאמר ולא מפליג בין רחב לקצר. ומפרש תלמודא דאיכא ביניהו מבוי שיש ברוחב פתחו פחות מו' טפחים, דחד מיניהו סבר אין צריך לא לחי ולא קורה, ואידך סבר צריך לחי או קורה, ולא הוברר מתוך דבריהם די מיניהו סבר א"צ:

ג. רחבה כדי לקבל אריח. שתהא ראויה לבנות עליה בנין לקביעות: והאריח חצי לבנה של שלשה טפחים. נמצא אריח טפח ומחצה רוחב: דיה לקורה ברוחב טפח. הכי קאמר, כיון שהקורה רחבה טפח, אותו חצי טפח הנותר, שהאריח רחב טפח ומחצה, יכול למרר במיט אצבע מכאן ואצבע מכאן, וע"י כן תהיה רחבה לקבל אריח, והכי מפרש לה בגמרא:
ד. בריאה לקבל אריח. חזקה לסבול כובד האריח שלא תשבר. וכן הלכה:

משניות מבוארות – קהתי

~ יום שישי ~

באור משנה ג

לאחר שלמדנו במשנה הקודמת שהכשר המבוי לחי או קורה (לדעת בית הלל), באה משנתנו ללמד שיעור רוחבה של הקורה.

הַקּוֹרָה שְׁאֵמֶר – לעיל, שהיא מכשירה את המבוי שיהא מותר לטלטל בתוכו, צריכה להיות רֶחֶבָה כְּדִי לִקְבֹּל אֲרִיחַ – כמו שהמשנה מפרשת והולכת, וְאֲרִיחַ חָצִי לִבְנָה שֶׁל שְׁלֹשָׁה טַפְחִים – נמצא רוחב האריח טפח ומחצה, דִּיָּה לְקוֹרָה שֶׁתֵּהָא רֶחֶבָה טַפַּח, כְּדִי לִקְבֹּל אֲרִיחַ לְאַרְבּוֹ – ויש גורסים: כְּדִי לִקְבֹּל אֲרִיחַ לְרַחְבּוֹ. וכונת המשנה היא, שיהא אורך האריח לאורך הקורה ורוחב האריח לרחבה. בגמרא מבואר, שהעודף של חצי הטפח (שתי אצבעות) שיש ברוחב האריח על רוחב הקורה, אפשר לחלק לשני צידי הקורה, אצבע מכאן ואצבע מכאן, ולמרר טיט תחתיה. טעם השיעור הזה מבואר במפרשים, שתהא הקורה נראית כקבועה, כאילו רוצים לבנות עליה בניין (דש"י; ברטנורא).

באור משנה ד

משנתנו היא המשך המשנה הקודמת, ונחלקו בה תנאים אם מה ששינוי "רחבה כדי לקבל אריח" הכוונה היא לגבי הרוחב בלבד או גם לגבי כובד האריח. רֶחֶבָה כְּדִי לִקְבֹּל אֲרִיחַ, וּבְרִיאָה כְּדִי לִקְבֹּל אֲרִיחַ – הקורה המכשירה את המבוי צריכה להיות לא רק רחבה כדי לקבל אריח אלא גם חזקה כדי לשאת עליה אריח, שלא תישבר מחמת כובדו; והטעם הוא, כמו שבארנו (במשנה הקודמת), שצריך שתהא הקורה נראית כקבועה, שראויה לבנות עליה בניין; רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: רֶחֶבָה אֶף עַל פִּי שְׁאִינָה בְּרִיאָה – דיה לקורה שתהא רחבה טפח, אף על פי שאינה חזקה. רבי יהודה הולך לשיטתו (לעיל משנה א), שקורה אינה אלא משום מחיצה, ולכן הוא סובר שאף קורה שאינה חזקה כשרה היא (הר"ר יהונתן), כמפורט במשנה הבאה.

עץ או עמוד, בצד הכניסה, וגם קורה למעלה על שתי המחיצות בכניסה למבוי; וּבֵית הֵלֵל אוֹמְרִים: לָחִי – משום מחיצה, או קוֹרָה – משום היכר; ומכאן יש הבדל בין מבוי שהוכשר על ידי לחי ובין מבוי שהוכשר על ידי קורה, שמבוי שהוכשר בלחי הריהו כאילו מוקף ארבע מחיצות ודינו כרשות היחיד גמורה, ואילו מבוי שהוכשר בקורה, אף על פי שמותר לטלטל בתוכו על ידי "שיתוף" ("עירוב"), אינו כרשות היחיד גמורה, והוורק מרשות הרבים לתוכו פטור (רטב"ט; ברטנורא). רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: לְחִיָּין – צריכים לחי מכאן ולחי מכאן בשני צידי הכניסה. מִשּׁוּם רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אָמַר תִּלְמִיד אֶחָד לִפְנֵי רַבִּי עֲקִיבָא – בגמרא מבואר שהתלמיד הוא רבי מאיר, שהיה תלמידם של רבי ישמעאל ורבי עקיבא, לֹא נִחְלְקוּ בֵּית שְׁמַאי וּבֵית הֵלֵל, עַל מְבִי שֶׁהוּא פָּחוֹת מֵאַרְבַּע אַמּוֹת – שפתח המבוי רחבו פחות מארבע אמות, שֶׁהוּא – שהכשרו הוא, או בְּלָחִי או בְּקוֹרָה – אף לדעת בית שמאי. עַל מָה נִחְלְקוּ – בית שמאי ובית הלל? עַל רֶחֶב מֵאַרְבַּע אַמּוֹת וְעַד עֶשֶׂר – כשפתח המבוי הוא רחב מארבע ועד עשר אמות, שֶׁבֵּית שְׁמַאי אוֹמְרִים: לָחִי וְקוֹרָה; וּבֵית הֵלֵל אוֹמְרִים: אוֹ לָחִי אוֹ קוֹרָה – כמבואר לעיל. אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא: עַל זֶה וְעַל זֶה נִחְלְקוּ – בגמרא מבואר, שההבדל בין תנא קמא לרבי עקיבא במבוי שיש ברוחב פתחו פחות מארבעה טפחים, שלדעת אחד מהם אין צריכים לא לחי ולא קורה, ולדעת האחר צריכים לחי או קורה. ברם, לא ברור מתוך דבריהם מי סובר כך ומי סובר כך.

המבוי שהכשרו בלחי או בקורה היינו שארכו יותר מרחבו אפילו מעט, אבל כשהוא רבוע, היינו שארכו כרחבו, הריהו צריך הכשר כחצר, היינו או לחי אחד ברוחב ארבעה טפחים, או לחי מכאן ולחי מכאן ואפילו ברוחב משהו. וכן חצר שארכו יותר מרחבו, דינו כדין מבוי, ולחי או קורה מספיק להכשרו (נמרא: פירוש המשניות להרמב"ם).

ה היתה של קש או של קנים, רואין אותה פאלו היא של מתכת; עקמה – רואין אותה פאלו היא פשוטה; עגלה – רואין אותה פאלו היא מרפעת. כל שיש בהקפו שלשה טפחים, יש בו רחב טפח. ו לחיין שאמרו, גבהן עשרה טפחים, ורחבן ועבין כל שהוא. רבי יוסי אומר: רחבן שלשה טפחים. פירוש ברטנורא

ה היתה של קש ושל קנים כו'. ר' יהודה קאמר לה, ולית הלכתא כוותיה: עקומה. שאין אריח יכול לנוח עליה, וכן עגולה אין אריח נח בה: אם יש בהקפה. כלומר ואיזו היא מרת העגולה להכשיר, כל שיש בהקפה שלשה טפחים, שצריכה חוט שלשה טפחים להקיפה סביב, בידוע שיש בה רוחב טפח אם תחלק, שכן מצינו בים שעשה שלמה (ד"ה ב' ד') עשר באמה משפתו אל שפתו עגול סביב וקו שלשים באמה יסוב אותו סביב, אלמא לכל אמה רוחב בעגול איכא שלש אמות היקף:

ל לחיים שאמרו. לחיים שנחלקו בה רבי אליעזר וחכמים, דלרבי אליעזר תרתי בעינן ולרבנן חדא, וזה שיעורן: גבהן עשרה טפחים. כשיעור גובה המבוי דאין גבהו פחות מעשרה טפחים. ואפילו היה המבוי גבוה הרבה דיו בלחי גבוה עשרה טפחים: ורבי יוסי אומר רחבן שלשה. דכעי דבר חשוב במחיצה. ואין הלכה כר'':

משניות מבוארות – קהתי

היא, אבל חכמים חולקים עליו (הר"ר יונתן). ויש מפרשים (לפי דעה אחרת שבירושלמי) שרק הרישא היא מדברי רבי יהודה אבל בענין עקומה ועגולה אף חכמים מודים שרואין אותה כאילו היא פשוטה ומרובעת. ברם, קורה עקומה שעקמימותה היא חוץ למבוי, כל שאליו תינטל העקמימות יהיה בין חלקי הקורה חלל של שלשה טפחים, לדעת חכמים הקורה פסולה (ירושלמי: רמב"ם: ה"א"ש).

באור משנה ו

לאחר שנתבאר שיעור הקורה, באה המשנה ללמד שיעור הלחי: גבהו, רחבו ועביו. לחיין שאמרו – שנחלקו בהן חכמים ורבי אליעזר (לעיל במשנה ב), שלדעת רבי אליעזר צריך לחיים, לחי מכאן ולחי מכאן, בשני צידי הכניסה למבוי, ולדעת חכמים אין צורך אלא בלחי אחד, בצד אחד בלבד של הכניסה למבוי, גבהן עשרה טפחים – כלומר שאפילו העושה שני לחיים כדעת רבי אליעזר, מכל מקום צריכים הם להיות גבוהים לכל הפחות עשרה טפחים, כשיעור גובה המבוי, שכן אין הכשרו של מבוי בלחי או בקורה אלא אם כן הוא גבוה לכל הפחות עשרה טפחים. ברם, אפילו היה המבוי גבוה מעשרה טפחים דיו להכשירו בלחי שהוא גבוה עשרה טפחים (רמב"ם; ברטנורא); ורחבן ועבין – של הלחיין, כל שהוא – בגמרא אמרו: וכמה כל שהוא? אפילו כחוט הסרבל (מין בגד עבה, שהיו לובשים בימיהם). ויש מבארים, שחוט הסרבל הוא כעובי אצבע (מדרכי בשם מהר"ם). ויש מפרשים: אפילו פחות מעובי האצבע, כלומר משהו ממש (בית יוסף; זמנן אברהם). רבי יוסי אומר: רחבן שלשה טפחים – שהואיל והלחי הוא משום מחיצה, צריך שיהא דבר חשוב, ולכן אינו כשר אלא אם כן רחבו לפחות, שלשה טפחים (הר"ר יונתן; ברטנורא). ואין הלכה כרבי יוסי.

~ שבת קודש ~

באור משנה ה

משנתנו היא המשך דברי רבי יהודה שבמשנה הקודמת: "רחבה אף על פי שאינה בריאה".

היתה – הקורה, של קש או של קנים – שאינה יכולה לשאת אריח, רואין אותה פאלו היא של מתכת – היכולה לקבל אריח; עקמה – היתה הקורה עקומה, שאין אריח יכול לנוח עליה, רואין אותה פאלו היא פשוטה – וכשרה היא, עגלה – אם הקורה היתה עגולה, שאי אפשר לאריח לנוח עליה, רואין אותה פאלו היא מרפעת. ואיזו היא מידת הקורה העגולה להכשיר את המבוי? כל שיש בהקפו – של עיגול, שלשה טפחים – שהחוט המקיף את העיגול ארכו שלשה טפחים, יש בו רחב טפח – מכאן שקורה עגולה שיש בהקיפה שלשה טפחים, כשרה. בגמרא למדים זה ממה שנאמר (מלכים א', כג): "ויעש את הים מוצק, עשר באמה משפתו עד שפתו עגול סביב, וחמש באמה קומתו, וקו שלשים באמה יסוב אותו סביב", כלומר שהים היה עגול, והקוטר שלו, העובר משפה לשפה, היה עשר אמות, והקפו שלשים אמה. ברם, החשבון אינו מדויק, והמספרים הנתונים כאן הם מספרים עגולים; וכן כותב הרמב"ם, שלפי חכמי המדות כל עגולה שיש אמה באלכסון שלה (היינו בקוטרה) יש בהקיפה שלש אמות ושביעית בקירוב, ולפי שמספר זה לא יושג לעולם אלא בקירוב, נקטו החכמים את המספר השלם. ואמנם לפי תורת ההנדסה: אם הקוטר הוא טפח, ההיקף הוא 3.14 טפחים (בקירוב של מאית). מספר זה (3.14...) מציינים בתורת ההנדסה באות יוונית "פי" (π).

יש מפרשים (לפי דעה אחת שבירושלמי) שמשנתנו כולה מדברי רבי יהודה

כיוון שלנשיא יש שייכות עם כל בני-ישראל, הרי גם היא צריכה שיש לה לכל בני-ישראל, הן אלו שלומדים תורתו והן כל שאר בני-ישראל

משיחת כ"ה טבת, ה'תשכ"ז

בימינו אלו אין צורך עוד בעניין קושי השעבוד כו', שהיה כבר עד-עתה באופן של די והותר כדי לצאת ידי-חובת גלות, וכמו שכתב אדמו"ר האמצעי שבטלו השמדות ולא יהיו עוד כו' ולא תקום פעמיים צרה

ממאמר כ"ה טבת ה'תשכ"ז

עין יעקב - מסכת ברכות

רש"י

ביאור עם "שפה ברורה - עוז והדר"

דף ג עמוד ב. הגמרא שבה לדון אימתי הוא הזמן הקרוי 'נשף'. מקשה הגמרא: **וְנִשְׁפָּה אֹרְרָתָא הוּא** – וכי 'נשף' הוא תחילת הלילה [כפי שהתבאר לעיל], **הָא נִשְׁפָּה צִפְרָא הוּא** – הרי במקום אחר מבואר ש'נשף' הוא הבוקר, **דְּכִתְיִב** בענין המלחמה שנלחם דוד בעמלקים ששרפו את העיר צקלג (שמואל א' ל יז), **'וַיָּבֹם דָּוִד מִהֲנִשְׁפָּה וְעַד הָעֶרֶב לְמַחֲרָתָם'**, שהכה דוד את עמלק מה'נשף' עד הערב, והיה זה למחרת היום שחננו שם דוד ואנשיו, ויש לברר, **מָא** – מה הכוונה 'מִהֲנִשְׁפָּה וְעַד הָעֶרֶב', **לָא** – וכי אין הכוונה שדוד הכה בהם **מִצִּפְרָא וְעַד לַיְלָא** – מהבוקר עד הלילה, ואם כן מוכח מכך ש'נשף' פירושו תחילת היום, ושלא כפי שהתבאר לעיל ש'נשף' פירושו תחילת הלילה.

דוחה הגמרא: **לָא** זו כוונת הכתוב, אלא הכוונה היא שדוד הכה בהם **מִאֹרְרָתָא וְעַד אֹרְרָתָא** – מתחילת הלילה הראשון עד תחילת הלילה השני, ובאמת 'נשף' פירושו תחילת הלילה.

מקשה הגמרא: **אִי הָכִי** – אם כך, ש'נשף' ו'ערב' הן מילים נרדפות, וכוונת הכתוב מתחילת הלילה ועד תחילת הלילה, היה לו לכתוב **'מִהֲנִשְׁפָּה וְעַד הֲנִשְׁפָּה'**, או **'מִהָעֶרֶב וְעַד הָעֶרֶב'**, ולא היה לו לשנות את לשונו ולכתוב 'מהנשף ועד הערב'. ובהכרח ש'נשף' הוא בוקר, וכוונת הכתוב שדוד הכה אותם מהבוקר ועד הערב. ונמצא שהסתירה בכתובים עדיין קיימת, שבכתוב זה משמע ש'נשף' הוא בוקר, ואילו בפסוק המובא לעיל 'בנשף בערב יום באישון לילה ואפילה' (משלי ז טז), משמע ש'נשף' הוא ערב.

הגמרא מתרצת את הסתירה באופן אחר: **אֶלָּא אָמַר רַבָּא**, 'נשף' אינו ערב או בוקר אלא הוא מלשון קפיצה, ועל כן **תָּרִי נִשְׁפִּי הוּוּ** – ישנם שני זמנים הנקראים 'נשף': א. בתחילת הבוקר, כאשר **נִשְׁפָּה לַיְלָא וְאִתִּי יִמְמָא** – קפץ הלילה והלך, ובא הבוקר. ב. בתחילת הלילה, כאשר **נִשְׁפָּה יִמְמָא וְאִתִּי לַיְלָא** – קפץ היום והלך, ובא הלילה. ומיושבת הסתירה בכתובים, שאכן 'נשף' לפעמים פירושו ערב [כמו בפסוק (שם) 'בנשף בערב יום וגו'], ולפעמים פירושו בוקר [כמו בפסוק (שמואל א' ל יז) 'ויכם דוד מהנשף ועד הערב'].

הגמרא שבה לדון בפסוק (תהלים קיט סב) 'חצות לילה אקום', שניתן ללמוד ממנו כי דוד המלך ידע אימתי היא עת חצות הלילה. שואלת הגמרא: **וְדָוִד מִי הָוָה יָדַע פְּלָגָא דְּלַיְלָא אִימַת** – וכי דוד המלך ידע מתי היא חצות הלילה, **הַשְׁתָּא** – הלא אפילו מִשָּׁה רַבִּינוּ **לֹא הָוָה יָדַע** – לא ידע מתי חצות, והראיה מְדַבְּרִיב בפסוק שאמר משה רבינו לפרעה לפני מכת בכורות (שמות יא ד-ה), **'כֹּה אָמַר ה' בְּחֻצֹת הַלַּיְלָה אֲנִי יוֹצֵא בְּתוֹךְ מִצְרַיִם וּמֵת כָּל בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם' וגו'**, ויש להבין **מָא** [מהו] 'בְּחֻצֹת' שמשמעו בערך בשעת חצות, ומדוע לא אמר 'בְּחֻצֹת' שמשמע חצות בדיוק, **אֵילִימָא דְאָמַר לִיה קוֹדֶשָׁא בְּרִיךְ הוּא** – אם נאמר שהקב"ה עצמו אמר למשה 'בְּחֻצֹת', לא יתכן לומר כן, שהרי **מִי אֵיבָא סְפִיקָא קָמִי שְׁמַיָּא** – וכי יש ספק לפני הקב"ה אימתי היא עת חצות, שמחמת ספק זה הוצרך לומר כן, **אֶלָּא** בהכרח דִּהְקַב"ה **אָמַר לִיה (לְמַחֲרָ) לְמִשָּׁה 'בְּחֻצֹת' (כִּי הַשְׁתָּא), וְאִתָּא אֵיהוּ** – ובא הוא, משה רבינו, **וְאָמַר 'בְּחֻצֹת'**, משום שלא ידע אימתי הוא בדיוק זמן זה, ולא יכול היה להוכיח בזמן המכה שדבריו נכונים. **אֶלְמָא מְסַפְקָא לִיה** – ומוכח מכך שאפילו משה רבינו לא ידע אימתי עת חצות, **וְדָוִד הָוָה יָדַע** – וכי יעלה על הדעת שדוד היה חכם יותר וידע מה שלא ידע משה.

משיבה הגמרא: מה שדוד ידע מתי היא חצות, אינו משום שהיה חכם ממשה רבינו, אלא **דָּוִד סִימְנָא הָוָה לִיה** – היה לו סימן לדעת זאת, וכפי שיתבאר במימרא דלהלן.

על נפשה' היינו קבלת האיסור, ואומר לך הכתוב, **עַד שִׁיחָא קבלת**
איסורי נדר בשעת אלקנות וגרושין, ודווקא בקבלה שבזמן זה אין
הנדר בר הפרה, אבל נדרה בעוד שהיא נשואה הגם שזמן הקיום
יחול רק בשעת אלמנות וגירושין יכול להפר. והרי שהכל הולך
אחר השעה שהיא נודרת ולא אחר השעה שחל הנדר.
אמר רב חסדא, מתניתין - משנתינו האומרת, שאלמנה או גרושה
שאמרה הריני נזירה לאחר שלושים יום, ונשאת בתוך שלושים
יום הללו, אין בעלה השני יכול להפר כשישמע. וכן במקרה הפוך
של אשת איש שאמרה הריני נזירה לאחר שלושים יום, והפר לה
בעלה ונתאלמנה או נתגרשה בתוך אותו זמן נדרה מופר, ואם כן
מוכח שהשעה שנודרת היא הקובעת לענין הפרה, בהכרח
שכשית רבי **עקיבא** שבברייתא היא שנייה, כאמור לעיל, שרק
לדעתו לעולם הולכים אחר שעת אמירת הנדר.
דוחה הגמרא את ראית רב חסדא:
אביי אמר, אין הפרה לומר שמשנתינו אינה לדעת רבי ישמעאל,
אפילו תימא - ואפילו תאמר שמשנתינו סוברת כדעת רבי
ישמעאל שהולכים אחר שעת חלות הנדר, מכל מקום יש הבדל בין
המקרים שעליהם דיברה המשנה למקרים המדוברים בברייתא,
מתניתין תליא נפשה בימי - במקרים המדוברים במשנה קיבלה
על עצמה חלות נדר שזמנו תלוי בימים, שאמרה הנשואה הריני
נזירה לאחר שלושים יום [שלמו יומי ולא נתגרשה - ויתכן שיעברו
שלושים הימים ולא נתגרש אלא תשאר תחת רשותו. וכן
כשאמרה אלמנה או גרושה הריני נזירה לאחר שלושים יום, יתכן
דשלמו יומי ולא מתגרש] - שיעברו שלושים הימים ולא תנשא,
ומכיון שיתכן שבין בשעת הנדר ובין בשעת החלות תהיה באותו
מצב, לפיכך אף רבי ישמעאל מודה שבוה הולכים אחר זמן
אמירת הנדר. ואילו במקרים המדוברים בברייתא, תליא נפשה
בנישואין - קיבלה על עצמה חלות נדר שזמנו תלוי במצב
נישואיה, שאמרה אלמנה או גרושה הריני נזירה לכשאנשא, או
אמרה נשואה הריני נזירה לכשאתגרש, שמראש הדבר ירור
שבשעת החלות לא תהא באותו מצב שהיא בשעת אמירת הנדר,
בוה אומר רבי ישמעאל ששעת חלות הנדר הוא העיקר והקובע.
(שלמו יומי ולא נתגרשה שלמו יומי ולא מיתנבא).
שנינו במשנה שנשואה שנדרה ונתגרשה מבעלה וחזרה ונישאה
לו, אין יכול להפר את נדרה, ומסיימת המשנה 'זה הכלל' כל
שיצאה לאחר שנדרה לרשות עצמה שעה אחת, אינו יכול להפר
את שנדרה קודם שנישאה לו בשנית. ובדומה לזה שנינו בפרק
נערה המאורסה (א.א.) לגבי נערה המאורסה שנדרה לאחר
שנתארסה, ונתגרשה, וחזרה ונתארסה, אביה ובעלה האחרון
מפירים נדריה. ושם מסיימת המשנה, 'זה הכלל' כל שלא יצאה
לאחר שנדרה לרשות עצמה שעה אחת אביה ובעלה האחרון
מפירין נדריה.
מבאר הגמרא מה בא 'זה הכלל' האמור במשניות אלו לרבות:
'זה הכלל' דקתני - ששנינו לעיל, **נפי נערה המאורסה - בפרק**
נערה המאורסה, 'כל שלא יצאה לרשות עצמה שעה אחת, אביה
ובעלה האחרון מפירין נדריה, לאיתוי - לרבות, מקרה שיצאה
מבית אביה והלכה עם שלוחי הבעל לביתו כדי שישאנה, אלא
שהלך גם האב עם שלוחי הבעל, או שהלכו שלוחי האב עם שלוחי
הבעל, שכיון שאף הם הלכו עמה לא נחשב שיצאה לרשות
עצמה, ולכן נהג בה הדין הרגיל בנערה המאורסה, דאביה ובעלה
מפירין נדריה.
ואילו 'זה הכלל' דקתני - ששנינו נפי ואילו נדרים - במשנתינו
שהיא בפרק ואלו נדרים, 'כל שיצאה לרשות עצמה שעה אחת,
אינו יכול להפר, לאיתוי - לרבות, כסר האב את הנערה
המאורסה לשלוחי הבעל, או שמסרו שלוחי האב את הנערה

וכמו כן להיפך, אם נדרה בעודה נשואה והיא ברשות הבעל, אזי
בעלה מפר לה אף את הנדרים שיחולו לאחר שתצא מרשותו.
ביצד, אמרה אשתו, הריני נזירה לאחר ובעבור שלשים יום, והפר
לה בעלה מיד, אי על פי שנתאלמנה או נתגרשה ממנו בתוך אותם
שלשים יום, ונמצא שיחול הנדר בזמן שתהיה ברשות עצמה, הרי
נדר זה מופר, מכיון שבשעה שנדרה היתה תחת רשותו.
מביאה המשנה מקרה שאינו יכול להפר, אף שהיא תחת רשותו
בין בשעת הנדר ובין בשעת ההפרה:
נשאה לאשה, ולאחר מכן נדרה בו ביום שנשאה, ונתגרשה ממנו
בו ביום, והתחירה בו ביום, ואחר כך שמע את נדרה, אף על פי
שהיא תחת רשותו בין בשעת הנדר ובין בשעת ההפרה אינו יכול
להפר נדר זה, שאין הבעל מפר נדרים שקדמו לנישואין, ונדר זה
קדם לנישואין של עכשיו.
מסיימת המשנה, **זה הכלל, כל שיצאה לאחר שנדרה לרשות עצמה**
שעה אחת - היינו לזמן קצר כלשהו, אף שלאחר מכן חזרה
לרשותו, אינו יכול להפר את שנדרה קודם שנשאה לו בשנית.

גמרא

הגמרא מביאה מחלוקת תנאים, האם הולכים אחר שעת אמירת
הנדר, או אחר שעת חלות הנדר:
תניא בתוספתא (פ"ו ה"ט), אלמנה וגרושה - או גרושה, שאמרה הריני
נזירה לכשאנשא - לאחר שאנשא, ונשאת, והרי שהגיע זמן נדרה
לחול, רבי ישמעאל אומר, אם בעלה השני רוצה, יפר את נדרה של
קודם הנישואין. שסובר ששעת חלות הנדר הוא הזמן הקובע
לענין הפרה, ובשעה זו היא תחת רשותו. ורבי עקיבא אומר, לא
יפר - אין הפרת הבעל מועילה. שסובר שהזמן הקובע הוא שעת
קבלת הנדר, ואז עדיין לא היתה אשתו.
נותנת הגמרא סימן במחלוקת זו:
וסימנא ילל, דהיינו ראשי תיבות יפר, לא יפר, לא יפר, יפר.
אמרה הריני נזירה לכשאנשא, לרבי ישמעאל יפר ולרבי עקיבא
לא יפר. אמרה אשת איש, הריני נזירה לכשאתגרש, שזהו האופן
המובא בגמרא מיד בהמשך, לרבי ישמעאל לא יפר ולרבי עקיבא
יפר.
מביאה הגמרא את מחלוקתם במקרה הפוך:
אשת איש שאמרה הריני נזירה לכשאתגרש - לאחר שאתגרש,
ונתגרשה, וכעת הגיע זמן נדרה לחול, רבי ישמעאל אומר, לא יפר
- הפרת הבעל שקודם הגירושין אינה מועילה, והנדר קיים,
כאמור לעיל ששיתו שהולכים אחר שעת חלות הנדר, ואז כבר
יצאה לרשות עצמה. ורבי עקיבא אומר, יפר - הפרת הבעל
שקודם הגירושין הועילה, והנדר מופר, שסובר שהולכים אחר
שעת אמירת הנדר, ואז עדיין לא היתה אשתו.
מביא כל אחד מהתנאים ראייה לשיתו:
אמר רבי ישמעאל, הרי בפסוק שבענין אלמנה או גרושה שנדרה
ואחר כך נישאה הוא אומר (במדבר ל') 'ונדר אלמנה וגרושה וגו' יקום
עליה'. וכוונת התורה באומרה 'נדר', היינו חלות הנדר, ואומר לך
הכתוב אימתי יקום חלות זה ולא יהיה בר הפרה, עד שיחא חלות
הנדר בשעת אלקנות וגרושין - דווקא אם יתחיל קיום החלות
בשעת אלמנות וגירושין שהיא ברשות עצמה, אבל אם לא יתחיל
אלא לאחר שתנשא, הגם שקיבלה אותו בשעת אלמנות וגירושין
הוא בר הפרה ולא יקום. הרי שרואים מן הכתוב שהקובע הוא זמן
החלות ולא זמן הקבלה.
רבי עקיבא דוחה את דיוקו של רבי ישמעאל, ומוכיח מהפסוק
כשיתו:
ורבי עקיבא סבר, שהמשך אותו פסוק מוכיח כשיתו, משום שהרי
הוא אומר בהמשך, 'כל אשר אמרה על נפשה יקום עליה'. ואסרה

נדרים. פרק אחד עשר - ואלו נדרים - דף פט עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל" (שטיינזלץ) רא

תוספות

1 נדרה בו ביום. ביום שנשאת, וכדאוקים לה בפרק "נערה המאורסה" בשנשאת ונתגרשה
2 בו ביום והחזירה בו ביום - אינו יכול להפר, שאין הבעל מפר בקודמין. ואי דך חזרה
3 דאיוסין בלחוד היא - נמי אינו יכול להפר בשותפות האב, דכיון שנשאת - שוב אין לאביה
4 זכות בה. וכי קתני נדרה בו ביום - לרבותא נקטיה, דאע"ג דבו ביום היתה ברשות אביה קודם
5 שנדרה, אפי' הכי, כיון שנשאת - אין לה תקנה
6 אפי' באותו יום עצמו. **גמ'** ר' ישמעאל אומר
7 יפר. דסבירא ליה דבתר חלות הגדר אולין, ולא
8 בתר אמירה. רבי עקיבא אומר לא יפר. דאולין
9 בתר אמירה. **עד** שיהא נדר בשעת אלמנות
10 וגירושין. ונדר היינו חלות הגדר, הילכך בין
11 ברישא בין בסופא - בתר חלות הגדר אית לן
12 למיול. **עד** שיהא איסור הגדר. כשהיא אוסרת
13 עצמה בנדר, שהכל הולך אחר שעה שהיא נודר.
14 מנותין מני ר' עקיבא היא. דאולין בתר שעת
15 אמירה. אפי' **תימא** רבי ישמעאל, דכי אולין ר'
16 ישמעאל בתר חלות הגדר - ה"מ כי תליא נפשה
17 בשוואין או בגירושין, הילכך כיון שאי אפשר
18 לאמירת הגדר וחלות הגדר שיהו ברשות אחד -
19 ס"ל לרבי ישמעאל דאולין בתר חלות הגדר. אבל
20 מתני', דלא תליא נפשה אלא ביומא, ואפשר
21 דשלמו יומי ולא מנסבא, שלמו יומי ולא מירשא,
22 ונמצא שתהא אמירת הגדר וחלותו ברשות אחד,
23 אפילו כשנשתנה הדשות, שנשאת או נתגרשה -
24 מודה רבי ישמעאל דבתר אמירה אולין, ולא
25 בתר חלות, כיון שבתחלתו היה ראוי הגדר לחול
26 באותו רשות שהיה בשעת אמירה. **ולענין**
27 הלכה, קיימא לן כרבי עקיבא, והלכך אפי'
28 אומרת "הריני נזירה לכשאנשא או לכשאתגרש"
29 - בתר שעת אמירת הגדר אולין, בין לקולא בין
30 לחומרא. זה הכלל דקתני גבי נערה המאורסה,
31 בפרקין דנערה המאורסה הוא, דתני: זה הכלל
32 כל שלא יצאה לרשות עצמה שעה אחת אביה
33 ובעלה מפירין נדריה. לאתויי הלך האב עם
34 שלוחו הבעל - שאע"פ שהיא עם שלוחו הבעל,
35 כיון שאף האב או שלוחו הלכו עמה - לא יצתה
36 מרשות אביה, דאביה ובעלה מפירין נדריה. **זה**
37 הכלל דקתני גבי אלו נדרים. כלומר בפרקין דהבא

38 - לאתויי מסר האב לשלוחו הבעל. דכיון שמסרה להם - שוב אין לאביה רשות בה, דהוי
39 לה דך מסירה כנשואין, שהבעל מפר בנדרים שתדור מנשואין ואילך. אבל נדרים שנדרה
40 כבר - לא, שאין הבעל מפר בקודמין, ובשותפותיה דאב נמי לא. דבדך מסירה יצאה מרשות
41 אביה, ושבו אין לו זכות בה. **מתני'** תשע נערות נדריקן קיימין. הך תשע כולוהו איתנהו
42 בכלל תלת, דהיינו: יתומה בחיי האב, ויתומה ממש, ובוגרת, דבכל חד מוזך תלתא גזוני היא
43 יוצאה מרשות אביה. ורבנן לא מנו אלא הך תלתא דאמרו, כדאיתא בגמרא. אלא דרבי
44 יהודה פליג כל חד מהני תלת גזוני תלתא. ואמרין בירושלמי שאף רבי יהודה לא אמרה
45 אלא לחד בן את התלמידים. **בוגרת** ודיא יתומה. שנדרה כשהיא נערה, ובגרה לאחר מכן, והיא יתומה בחיי האב,
46 ובגרה ודיא יתומה. שנדרה כשהיא נערה, ובגרה לאחר מכן, והיא יתומה בחיי האב,
47 וכדכתיבנא.

נערה

1 נדרה והיא ברשות הבעל. שהיתה נשואה והפר לה בעל. והשתא מפרש כיצד נדרה:
2 אמרה "הריני נזירה לאחר שלשים יום" והפר לה בעל. **אע"פ** שנתאלמנה כו' הרי זה
3 מופר. ואע"ג דאיכא למימר: הואיל ובשעת הגדר דינו שיהיה, וכבר יצאה לרשות עצמה
4 ולא תועיל בו הפרה - להכי אשמעינן דהרי זה מופר, דאחר שעת אמירה קאולין.
5 ואשמעינן היכא דבאה ברשות עצמה בשעת

6 הגדר, והיכא דהיא ברשות אחרים נמי. זה הכלל
7 כל שיצאה לרשות עצמה. מפרש בגמ' לאיתויי
8 מואי. **גמ'** רבי ישמעאל אומר יפר. דהפרה
9 מועלת בו, הואיל ולא חל הגדר עד שנכנסה
10 לרשות בעלה. ר' עקיבא אומר לא יפר. דבתר
11 קבלת הגדר אולין. וסימנך ילל". כלומר: בבא
12 ראשונה תני "יפר", והדר "לא יפר", בבא
13 אחרונה תני "לא יפר", והדר "יפר". **אשת איש**
14 **שאמרה**. בזמן שהיא אשת איש כו'. ר' ישמעאל
15 **אומר לא יפר**. אין הפרה מועלת בו, הואיל
16 ובשעה שהגדר חל היא ברשות עצמה. ר'
17 **עקיבא אומר יפר**. דבשעת קבלת הגדר היא
18 ברשות הבעל. **עד** שיהא נדר. כלומר קיום הגדר.
19 ורבי עקיבא סבר הרי הוא אומר כל אשר אסרה
20 על נפשה שיהא איסור הגדר. קבלת הגדר. והכי
21 נמי דייקנן במתני' "כל אשר אסרה", ורבי
22 עקיבא היא. **אפי' תימא** ר' ישמעאל. מתני', דבין
23 הוא. היכא דנדרה כשהיא אלמנה ותלתה נדרה
24 בימים עד לאחר שלשים יום, אהכי קאמר: אינו
25 יכול להפר - דליכא למימר: כל הגדרות על
26 דעת בעלה היא נודרת, דלא מסקא אדעתא
27 דתנישא בתוך הזמן - אהכי אינו יכול להפר.
28 דאימור דזמנן דשלמו כל' יום ולא ניסת. וכי
29 נדרה נמי ברשות בעלה, ותלתה נדרה בימים -
30 דין הוא שיפר, איכא למימר: כל הגדרות כו' ולא
31 מסקא אדעתא שתתגרש, דזמנן דשלמו יומי
32 ולא מיגרשא. ואם הפר הרי זה מופר. ודידי נמי,
33 היכא דתלתה נדרה בנישואין - אהכי יפר, דעל
34 דעת בעלה נדרה. והיכא דתלתה נדרה
35 בגירושין - ליכא למימר דתלתה עצמה
36 בבעלה, ואהכי לא יפר. זה הכלל דקתני. באידך
37 פירקין (לעיל דף עא.) גבי נערה המאורסה: זה
38 הכלל, כל שלא יצאה לרשות עצמה כו' - לאיתויי הלך האב עם שלוחו הבעל, דהתם
39 לא יצאה לרשות עצמה, דאביה ובעלה מפירין נדריה. זה הכלל דקתני **הבא**. גבי "ואלו
40 נדרים", דמשמע דיוצאת לרשות עצמה - לאיתויי מסר האב לשלוחו הבעל ולא הלך
41 הוא עמהם, דאותה שעה יצאה מרשות האב עד שהגיעה לרשות הבעל ויצאה לרשות
42 עצמה. ואין הבעל מפיר נדריה, שאין הבעל מיפר בקודמין. **מתני'** ט' נערות נדריהן
43 קיימין. שאין יכול להפר להן. **בוגרת** והיא יתומה. נערה בוגרת והיא יתומה.
נערה

בחי האב, כגון שנשאת ונתאלמנה או נתגרשה. דכיון שנשאת - שוב אין לאביה רשות בה. **נערה**
וכדכתיבנא.

כדי לפעול זיכוך העולם שיהיה ראוי לגילוי דמתן-תורה, היה צריך להיות תחילה
הזיכוך דישאל, כי כל העולם תלוי בישראל

ממאמר כ"ה טבת ה'תשכ"ו

נערה – בשעה שנדרה, שלא בגרה עדיין, והיא יתומה בחי האב. והנך תלתא – יתומה בחי האב כיילא להו. **בוגרת** ומת אביה. שבשעה שנדרה היתה בוגרת, ומת אביה – דהיינו יתומה ממש. והנך תלתא נמי מת אביה כייל להו. **נערה** שמת אביה ומשמת אביה בגרה וכו'. הנך תלתא דקתני בוגרת כיילא להו. **רבי** יהודה אומר אף המשיא את בתו

קטנה וכו' – ועדיין היא נערה. אשמעינן דאפילו היתה קטנה כשנשאת – יצתה מרשות אביה בתהו נשואין. וכי קתני ועדיין היא נערה – ה"ה נמי דאפי' היא קטנה, כיון שנשאת אין לאביה רשות בה. והאי דנקט נערה – משום דנרדי קטנה אינם כלום. **גמ'** אבל חכמים אומרים שלש נערות נדריות נדר. והנך תלתא כייל להו תשע דמתניתין, שאף ר' יהודה לא אמרה אלא לחדר את התלמידים וכדכתיבנא במתני'. **מתני'** קונם שאני נהנית לאבא ולאבאי אם אני עושה על פיך שאני נהנית לך אם עושה אני על פי אבא ועל פי אבאי ה"ו יכול להפר. נראה בעיני דלא זו אף זו קתני דאי תנא ורישא בלחוד סודא דמשיא יכול להפר – משום דמהשתא מיתסרא, אי בהנאת אביה משום נדרה, אי במה שתעשה לפיו משום תנאה. וכיון דליכא בחד מהנך גזוני מיד דגרעי טפי מדברים שבינו לבניה – משיא יפר, דכיון שכן – חל הנדר מקרי, כיון שאי אפשר שלא תאסר לפחות בדברים שבינו לבניה. אבל ב"שאני נהנית לך אם עושה אני על פי אבא ועל פי אבאי", דבאה בתנאה דידה לית בה לא עניו נפש ולא משום דברים שבינו לבניה – סלקא דעתך אמינא דלא מצי מפר. קמיל, כיון דתלתא תנאה בדבר שהיא עשויה לעבור עליו, שאי אפשר לאשה שתעמיד

עצמה שלא תעשה לאביו ולאביה – הרי זה יכול להפר. דקסבר תנא דמתניתין דכי האי גוונא בעל מפר, אפי' שלא חל הנדר. **גמ'** תניא **שאני** נהנית לאבא ולאבאי אם עושה אני לפיך וכו' נטולה אני מן היהודים אם משמשיך רבי נתן אומר לא יפר וחכמים אומרים יפר. נראה לי דתנא דברייטא נמי נקט הני תרי גזוני לרבותא, תנא קמא לרבותא דרבנן, וכתבא לרבותא דרבי נתן. דבגוונא קמא נדרה בעיניו נפש, ובגוונא דסבידא להו ב'הנאת פלוני' עלי עניו נפש הוי, וכדאמר שמואל אליבאיהו לעיל בפירקין (נ"ז. ע.). ותנאה בדברים שבינו לבניה, דהיינו "אם עושה אני לפיך", וסלקא דעתך אמינא כיון דתנאה בחד גוונא, ונדרה בחד גוונא אפי' לרבנן לא יפר, דבאיתא נדרה לא חייל, קמיל דאפי' בכי האי גוונא לרבנן יפר. ואידך גוונא "נטולה אני מן היהודים" לרבותא דרבי נתן תנא ליה, דאפי' דמהשתא מיתסרא בדברים שבינו לבניה, ותנאה ונדרה בחד גוונא הוא. דהכי תעביד? תשמש – מיתסרא בתר הכי בתשמיש, לא תשמש – איכא משום דברים שבינו לבניה. וסלקא דעתך אמינא דאפי' רבי נתן מודה בכי האי גוונא דאפי' דחל הנדר מוקרי – קמשמע לן דאפי' הכי, כיון שערין לא חל ממש – לא יפר. **ההוא** גברא דאמר תחסר הנאתה דעלמא עלי. שאסר על עצמו הנאת הבריות אי נסיבנא איתתא כי לא תנינא. שהיה רוצה ללמוד תורה קודם שישא אשה, כדי שלא יתבטל מחמתה, כדאמרין בפרק קמא דקידושין (ף ע"ג): ר' חייא בצורא וטעק בתורה. **ר' הושיע** בגפא ותובליא. ובמקלון ותרמילו, שהשתדל בכל כחו ללמוד. **ולא** אמיצא למתני. לא עלה בידו. **ושבשיה**. וטעשה, למר שלא היא נאסר לאחר מכן, ואנסיבא אתתא. כדי שיהיה הנדר.

נערה שלא בגרה והיא יתומה, בוגרת ומת אביה, בוגרת ומת אביה, נערה ומשמת אביה בגרה, בוגרת ואביה קיים, ר' יהודה אומר כו'. בוגרת והיא יתומה – בשעת הנדר היתה בוגרת, וכבר היתה יתומה מבעלה. כלומר, יתומה דמתניתין – יתומה בחי האב. כדמפרשי רבנן בגמ', דיתומה דשייך למימר בבעל כבאב. דיקא נמי, היכא דתני מיתת האב תני לה בפירוש: בוגרת ומת אביה. **גמ' זו דברי ר' יהודה. דקתני תשע אבל חכמים אומרים שלש נערות נדריות קייסין בוגרת ויתומה ויתומה בחי האב. וכולהו תשע דמתני נכללות בהני שלש. **מתני'** קונם שאני עושה לאבא ולאבאי. כלומר, שאני נותן להם ידא עליהם קונם. הרי זה יכול להפר. אפי' דלאו נרדי עניו נפש אינו, דלאו כל במיניה לאפקועי שיעבודא מינה, אפי' הכי – דברים שבינו לבניה הויין, ויכול להפר, כלומר חרשות בידו. **גמ'** ר' נתן אומר לא יפר. דקסבר: הואיל ועדיין לא חל הנדר, שכל זמן שלא עשתה לפי בעלה ולא שמשותו – אינה אסורה לאביה ולאביו, ולא יפר. וחכ"א יפר, אפי' שערין לא חל הנדר עליה. ההוא גברא דאמר תחסר הנייתא דעלמא עליה אי נסיב איתתא כי לא תנינא, כלומר, תחסר הנאת עולם עלי אם אקח אשה עד שאשנה הלכות. רהיט **בנפא** ותובליא. גפא קרי סולס שעולין בו באילן, תובליא – חבל שתולין בדקל ומושכן להם למטה הענפים שבהן התמרים. ומשל של בני אדם הוא: רץ למעלה ולמטה לעסוק ולשנות הלכות, ולא איסתייעא מילתא. ואית דמפרש דהיינו בכפא – רץ יחידי למעלה ולמטה, כאדם שעולה בחבל באילן, תובליא. חבל, כדאמרין בבבא בתרא (דף לז): מאן דנקט מגליא ותובליא ואמר אזיל ואגזור דיקלא דפלגיא. ושבשיה ואנסיבא אתתא ושרקיה**

לקוטי שיחות - פרשת בא - ע"פ מחזור הלימוד השבועי

מקום, ולדאוג שתהיה בידו לפחות מצוה אחת⁶⁴, שלא יהיה "ערום"⁶⁷ – כי בנך תלויה גאולת כלל ישראל. ועלידי ש"נלכה באורחותינו נצח סלה ועד"⁶⁸ באופן זה, יגרום הדבר ומיד⁶⁹ "שיגאלו", והקיצו ורננו שוכני עפר והוא בתוכם, במהרה בימינו ממש.

1 רומי⁶⁴, כדי ששם יחפשו יהודים השרויים במצב של
2 "ערום ועריה" ויתנו להם מצוה אחת, שתי מצוות, וכך
3 הלאה, "להתעסק בהם", והולך ומוסיף ואור.
4 שהרי בגאולה מגלות זו האחרונה לא יישאר אפילו
5 יהודי אחד בגלות⁶⁵, ולכן צריך לחפש כל יהודי, בכל

(67) ובפרט שמצוה גוררת מצוה (אבות פ"ד מ"ב). וגם המצוה ש"נגררה" גוררת מצוה וכו'.
(68) לשון אגה"ק סי' זך.
(69) ראה רמב"ם הל' תשובה (פ"ז ה"ה) ומיד הן נגאלין.

(64) לשון הש"ס – מכות בסופה.
(65) ראה בארוכה לקו"ש ח"א ע' 2 ואילן, וש"נ.
(66) להעיר שבפרטיות יש בקיום דכל מצוה: סור מרע (– עבירה על רצון ה'), עשה טוב (– רצון ה').

44 איסור ליהנות מאביה ומחמיה. או שאמרה להיפך, שְׂאִינִי נְהִינִי
45 לְךָ אִם עוֹשֶׂה אֲנִי עַל פִּי אָבִיךָ וְעַל פִּי אִמְךָ - שהתנתה שאם תהנה
46 את אביה או את חמיה, יאסר עליה ליהנות מבעלה. בשני אופנים
47 אלו תָּרִי זֶה יָפֵר - יכול הבעל להפיר את נדרה, כיון שמשנתנו
48 סוברת בדברי חכמים שיכול הבעל להפיר את נדרי אשתו אף קודם
49 שהם חלים בפועל. וכיון שנדרים אלו, כאשר יתקיים התנאי
50 ויחולו, יהיה בהם משום עינוי נפש או דברים שבינו לבינה, רשאי
51 הוא להפיר אותם כבר מעתה.

גמרא

52 הגמרא מביאה ברייתא, שנחלקו בה רבי נתן ורבנן בשני אופנים
53 שונים, שתלתה האשה את נדרה בתנאי, ועדיין לא נתקיים התנאי
54 ולא חל הנדר, האם יכול הבעל להפיר כבר מעתה.
55 תִּנְיָא בברייתא, אשה שאמרה לבעלה, קונם שְׂאִינִי נְהִינִי לְאָבִי
56 וְלְאִמִּיךָ - מאבי ומאביו, אִם אֲנִי עוֹשֶׂה לְפִיד - אם אני מהנה אותך,
57 ועדיין לא חל עליה האיסור ליהנות מאביה וחמיה עד שיתקיים
58 התנאי, בזה שתהנה את בעלה. רבי נתן אומר, לא יָפֵר לה הבעל
59 את נדרה, כיון שעדיין לא חל הנדר בפועל, וְחֻקִּים אֲמָרִים, יָפֵר,
60 כיון שלשיתם יכול הבעל להפיר את נדרי אשתו אף קודם שהם
61 חלים בפועל.
62 האופן השני שבו נחלקו רבי נתן ורבנן בברייתא, באשה שאמרה
63 לבעלה נְטוּלָה אֲנִי מִן הַיְּהוּדִים - תאסר הנאת תשמישם של כל
64 ישראל עלי, אִם אֲנִי מְשַׁמְשֶׁתְּךָ, כלומר, שהתנתה שאם תשמש עם
65 בעלה, יחול עליה איסור ליהנות מתשמישם של כל ישראל,
66 ובעלה בכללם. רבי נתן אומר, לא יָפֵר לה עתה את נדרה, מאחר
67 שכל זמן שאינה משמשת עמו לא חל עליה הנדר, וממילא לא
68 ניתן עדיין להפיר נדר זה. וְחֻקִּים אֲמָרִים, יָפֵר, כיון שלשיתם
69 יכול הבעל להפיר את נדרי אשתו אף קודם שחלו בפועל.
70 מביאה הגמרא מעשה, שבו חששו לדעת רבי נתן שאי אפשר
71 להתיר נדר קודם שהוא חל:
72 הָהוּא נָכְרָא, דְּאִיתְסַר הַנִּינְיָא דְּעֻלְמָא עָלֶיהָ - שאסר על עצמו בנדר
73 ליהנות מן הבריות, אִי נָסִיב אִיתְתָּא כִּי לֹא תִנְיָא דְּחִילְתָּא - אם
74 ישא אשה קודם שילמד תורה. שהיה רוצה ללמוד קודם שיהיו
75 ריחים על צוארו, ולכך התנה, שאם ישא אשה קודם שילמד,
76 יאסר עליו ליהנות מן הבריות. רְהִיט בְּנִפְסָא וְתוּבְלִיָּא וְלֹא אֲמָצִי
77 לְמִיתָנָא - רץ במקלו ותרמילו ולא עלה בידו ללמוד תורה, ומשל
78 הוא, שאף שהשתדל בכל כחו ללמוד תורה, לא עלה הדבר בידו.
79 ועל כן, לא יכול היה לישא אשה, כיון שבזה עובר הוא על תנאו,
80 ויחול עליו האיסור ליהנות מן הבריות. וגם לא יכול היה, לדעת
81 רבי נתן, לילך לחכם שיתיר את נדרו, כיון שלשיתו לא ניתן
82 להתיר נדר קודם שהוא חל.
83 ומכיון שלא היתה תקנה לאדם זה, אָתָּא רַב אֲחָא בַּר רַב הוּנָא,
84 וְשִׁבְשִׁיָּה - הטעה אותו, ואמר לו שאף אם ישא אשה לא יאסר
85 בהנאת הבריות, וְאִינְסִיב אִיתְתָּא - ונשא הלא אשה, ובזה נתקיים
86 תנאו, וחל עליו איסור ליהנות מן הבריות.

1 ב. היתה נְעָרָה בעת שנדרה ונְעָרָה עתה לאחר שנדרה, וְהָיָא גַם
2 וְתוּמָה בחיי האב, כאמור לעיל שנישאה ואחר כך נתאלמנה או
3 נתגרשה. ולאחר כל זאת שמע ממנה אביה את שנדרה, אלא
4 שהופקעה רשותו ואינו יכול להפיר, אם מצד הבריות ואם מצד
5 היתמות.
6 ג. נְעָרָה שְׁלֹא בְּנִרָה ונדרה, וְהָיָא וְתוּמָה בחיי האב, והיינו שנישאה
7 בנערותה ונתאלמנה או נתגרשה ועודה נערה. אין אביה מפר את
8 נדרה מצד יתמותה.
9 ד. נדרה בשעה שכבר היתה בְּנִרָה, וְהָיָא אִבִּיהָ עוד קודם שנדרה.
10 הרי שיש כאן שתי מניעות להפירה, בגרות ומיתת האב.
11 ה. נדרה כשהיא נְעָרָה ואחר כך נעשתה בְּנִרָה, וְהָיָא אִבִּיהָ, ולאחר
12 מכן שמעו שנדרה. גם בזה משום הבריות ומיתת האב אין לנדרה
13 הפירה.
14 ו. הרי שהיא נְעָרָה שְׁלֹא בְּנִרָה ונדרה, וְהָיָא אִבִּיהָ ועודה נערה,
15 באופן זה אין הפירה לנדריה רק מחמת מיתת האב.
16 ז. נְעָרָה שְׁמַת אִבִּיהָ ונדרה, וְשִׁמְשַׁת אִבִּיהָ - לאחר שמת, בְּנִרָה ואז
17 שמעו שנדרה. אין הנדר בר הפירה, הן מצד שמת אביה והן מצד
18 שכבר בגרה.
19 ח. בְּנִרָה שנדרה וְאִבִּיהָ עדיין קָיָים, אינו יכול להפיר את נדרה
20 מצד שבעת הנדר כבר בגרה ויצאה מרשותו.
21 ט. נְעָרָה שנדרה ואחר כך נעשתה בְּנִרָה, וְאִבִּיהָ עדיין קָיָים, אלא
22 שאינו יכול להפיר את הנדר משום שבעת שמיעת הנדר כבר בגרה
23 ויצאה מרשותו.
24 בכל תשעת האופנים הללו נדריה קיימים, ואין יכול האב להפיר,
25 אם משום שנשאה קודם שנדרה וכבר ויצאה מרשותו, אם משום
26 שמת, ואם משום שנעשתה בוגרת.
27 רבי יהודה מוסיף אופן שבו האב אינו יכול להפיר את נדרי בתו:
28 רַבִּי יְהוּדָה אָמַר, אִף הַמֵּשִׁיא בְּתוּלָה תְּקַמְנָה, וְנִתְאַלְמְנָה או נִתְגַּרְשָׁה,
29 וְחֻרְרָה לאביה לדור אַחֲרָיו כְּשֶׁעָדִין הָיָא נְעָרָה, אינו יכול להפיר את
30 נדריה, מכיון שכבר נשאה ויצאה מרשותו.

גמרא

31 אָמַר רַבִּי יְהוּדָה, אָמַר רַב, זו - מה ששינו במשנתנו 'תשע נערות',
32 מה הם דְּרָבִי רַבִּי יְהוּדָה, אָבִל חֻקִּים אֲמָרִים, 'שֶׁלֹּשׁ נְעוּרֹת' יש,
33 שאם נדרו נְדִירָתָן קָיָמִין, ואין אביהן יכול להפיר את נדרן, ואלו
34 הם: א. בְּנִרָה. ב. וְתוּמָה שמת אביה. ג. וְתוּמָה בְּחַיִּי הָאָב. וכל
35 תשע הנערות המובאות במשנה נכללים באותם שלוש נערות.

משנה

37 המשנה דנה בשני אופנים בהם תלתה האשה את נדרה בתנאי
38 ועדיין לא נתקיים התנאי, וממילא לא חל עדיין הנדר, האם רשאי
39 הבעל להפיר כבר מעתה.
40 אשה שאמרה לבעלה, קונם שְׂאִינִי נְהִינִי - נהניתי, לְאָבִי וְלְאִמִּיךָ -
41 מאבי ומאביו, אִם עוֹשֶׂה אֲנִי עַל פִּיד - אם אני מהנה אותך. כלומר,
42 שנדרה נדר על תנאי, שאם היא תהנה את בעלה, יחול עליה

נשמות האדם חפצה בטבעה ליפרד ולצאת מן הגוף ולידבק בשורשה ומקורה בה',
הגם שתתבטל שם במציאות לגמרי, ולכן צריך להיות משמרה בקרבי, שהנשמה

תישאיר בתוך הגוף

ממאמר כ"ה טבת ה'תשכ"ו

49 להשאל בדווקא על הנדר הראשון תחילה, הרי צריך להיות הדין
50 דא' פני על האי ניתשיל פרישא - אם רצונו ישאל תחילה על הנדר
51 הראשון, ואי פני על האי ניתשיל פרישא - ואם רצונו בכך, יוכל
52 להשאל תחילה אף על הנדר השני, ואף על פי שעדיין לא חל
53 הנדר. ומכך שחייב הוא להשאל תחילה על הנדר הראשון, ניתן
54 להוכיח שאי אפשר להתיר נדר אצל חכם קודם שהוא חל, ועל כן
55 אינו יכול להתיר תחילה את נדרו השני שלא יתנה החכם מנכסיו,
56 כיון שעד שלא התיר את נדרו הראשון עדיין לא חל נדרו השני,
57 ולא נאסר על החכם להנות ממנו.
58 דוחה הגמרא ראייה זו, ומי דע אי האי קמא אי האי פתרא, כלומר,
59 מניין לך שכוונת התנא באומרו 'נשאל על הראשון ואחר כך נשאל
60 על השני', היינו שנשאל קודם על נדרו הראשון שלא יתנה פלוני
61 ממנו, ואחר כך על נדרו השני שלא יתנה ממנו החכם שהתיר לו
62 את הנדר הראשון, הרי יתכן שהתנא כלל לא נתכוין שיש קפידיא
63 איזה נדר יתיר תחילה, אלא כוונתו שישאל תחילה על איזה נדר
64 שירצה, והוא הנקרא 'ראשון', ולאחר מכן ישאל על הנדר הנוסף,
65 והוא הנקרא 'שני'.
66 הגמרא מנסה שוב להביא ראייה לדברי רב פפי, הסובר שאין חכם
67 יכול להתיר נדר קודם שהוא חל:
68 אלא, לימא מסייע ליה. אדם האומר קונם שאיני נהנה לפלוני,
69 כלומר, שלא יתנה פלוני מנכסי, הריני נויר לבשאשאל עליו, היינו,
70 שהתנה שכאשר ישאל על נדר זה אצל חכם, תחול עליו נזירות.
71 דינו הוא שנשאל על תחילה על נדרו שלא יתנה פלוני מנכסיו,
72 ואחר כך - אחר שהתיר לו החכם נדר זה, וממילא חלה עליו
73 נזירות, נשאל הוא על נדרו - נזירותו.
74 מסיקה הגמרא את ההוכחה, ואי אמרת נשאל אדם על נדרו אף
75 על פי שלא חל עדיין הנדר, אם כן, מדוע עליו להשאל קודם על
76 נדרו ואחר כך על נזירותו, הרי צריך להיות הדין דא' פני על נדרו
77 איתשיל פרישא - אם ירצה ישאל תחילה על נדרו, ואי פני על נדרו
78 איתשיל פרישא - ואם ירצה ישאל תחילה על נזירותו, שאף על פי
79 שעדיין לא חלה הנזירות רשאי הוא להתירה. ומוכח מכאן שאי
80 אפשר להתיר נדר אצל חכם קודם שחל.
81 דוחה הגמרא אף ראייה זו, שאכן מברייתא זו ניתן להוכיח שחכם
82 אינו יכול להתיר נדר ונזירות קודם שהם חלים בפועל, אך עדיין
83 אין להוכיח מכאן שזו היא שיטת חכמים, שהרי יתכן שהברייתא
84 כרבי נתן היא, הסובר שאף בעל אינו יכול להפיר את נדרו אשתו
85 לפני שהם חלים, וכל שכן חכם, אבל חכמים הסוברים שהבעל
86 רשאי להפיר קודם שיחול הנדר, יסברו שאף בחכם הדין כן.
87 הגמרא מביאה דעה החולקת על הנאמר בשם רב פפי לעיל,
88 שלגבי התרת חכם אף חכמים מודים שלא ניתן להפיר נדר קודם
89 שהוא חל:
90 אמר רבינא, אמר לי מרימר, הכי אמר אבדו משמיה דרב פפי,
91 מהלוקת רבי נתן ורבנן אם ניתן להפיר נדר קודם שהוא חל, אינה
92 אלא בהפירה שמפיר בעל לאשתו, אבל בשאלה שנשאל אדם אצל
93 חכם על נדרו, דברי הכל מפר החכם, ואף על פי שלא חל עדיין
94 הנדר. והמקור לכך הוא דבתיב (במדבר ל א) 'לא יחל דברו', ומהמילה
95 'דברו' ניתן לדרשו, שניתן להתיר נדר אף קודם שהוא חל, אף
96 שאינו אלא 'דיבור' גרידא.

1 וישרקיה מינא - טח רב אחא לאותו אדם טיט על בגדיו, כדי
2 להראות לו שהוא זקוק לבריות שיכבסו את בגדיו, וממילא יש
3 להתיר לו את נדרו, ואתיה (והביאו) לקמיה דרב חסדא כדי
4 שיתיר לו את נדרו.
5 אמר רבא, מאן תמים למיעבד כי הא מילתא - מי הוא החכם שהבין
6 שיש צורך להטעותו לישא אשה כדי שיחול הנדר, אי לאו דרב
7 אבהו בר רב הונא דנבבא רבה הוא - רק אדם גדול כמו רב אחא
8 בר רב הונא.
9 והוא מבאר את הצורך להטעותו, דקפכר רב אחא, דכי היכי
10 דפליגי (ישכשם שנחלקו) רבנן ורבי נתן בהפירה - האם יכול הבעל
11 להפיר את נדרו אשתו קודם שחלו בפועל, הכי נמי פליגי בשאלה
12 - נתחלק גם כן לענין התרת חכם. וממילא, לשיטת רבי נתן, גם
13 חכם אינו יכול להתיר את הנדר קודם שהוא חל, וכיון שרצה רב
14 אחא לחוש אף לדעת רבי נתן, הוכרח להטעותו כדי שישא אשה,
15 ועל ידי כך יחול נדרו ויאסר בהנאת הבריות, ויוכל החכם להתיר
16 את נדרו.
17 הגמרא מביאה אמורא החולק על דברי רב אחא, וסובר שיש
18 לחלק בין הפרת הבעל להתרת חכם:
19 ורב פפי אמר, מהלוקת רבי נתן ורבנן אם אפשר להפיר קודם
20 שיחול הנדר, אינה אלא בהפירה שמפיר הבעל את נדרו אשתו.
21 וסברת מחלוקתם היא, דברי נתן סבר, אין הבעל מיפר אלא אם כן
22 כבר חל הנדר, וראייתו היא מדבתיב (ישעיה כד ב), 'וחפירה חלבה',
23 והוא דורש את תיבת 'וחפירה' מלשון הפרה, ואת תיבת 'חלבה'
24 כאילו כתוב חל בנה, דהיינו, שניתן להפיר רק לאחר שחל הנדר
25 הנחשב כבנייה, כמו ששנינו לעיל (כב). 'הנדר כאילו בנה במה',
26 ורבנן סברי, בעל מיפר אף על פי שלא חל הנדר, דבתיב (איוב ה יב)
27 'מיפר מחשבות עיומים', ולמדים מכך שניתן להפיר אף מחשבה,
28 דהיינו, נדר שעדיין לא יצא אל הפועל.
29 ואין טעם זה של חכמים מועיל אלא לגבי בעל שנאמר בו לשון
30 הפרה, אבל בשאלה - שבא לחכם להשאל על נדרו, דברי הכל אין
31 חכם מתיר כלום אלא אם כן חל הנדר, דבתיב (במדבר ל א) 'לא יחל
32 דברו' - לא יחלל את דברו, ודרשו חכמים (ברכות לב.) 'הוא אינו
33 מחל אבל אחרים מוחלין לו', ומכאן לומדים שיש כח ביד החכם
34 להתיר נדרים. ומכיון שיש במשמעות המילה 'יחל' גם לשון חלות,
35 יש להוכיח שלא נאמר דין התרת הנדר על ידי החכם, אלא כאשר
36 חל הנדר בפועל.
37 הגמרא מנסה להביא ראייה לדברי רב פפי, הסובר שבהתרת חכם
38 אף חכמים מודים שלא ניתן להתיר את הנדר קודם שהוא חל:
39 לימא מסייע ליה - לרב פפי, הסובר שבהתרה לכולי עלמא אין
40 מתירין עד שיחול הנדר. שנינו בברייתא, אדם שאמר קונם שאיני
41 נהנה לפלוני - נדר שלא יתנה אדם פלוני מנכסיו, ולמי שאשאל
42 עליו - וכן נדר שלא יתנה מנכסיו החכם שישאל אצלו על נדרו
43 הראשון. דינו הוא שנשאל אצל חכם תחילה על נדרו הראשון
44 שלא יתנה את פלוני, ואחר כך - אחר שהתיר לו החכם נדר זה,
45 וממילא נאסר עליו להנות את החכם כפי שהתנה מלכתחילה,
46 נשאל הוא אף על נדרו השני שלא יתנה את החכם.
47 מסיקה הגמרא את ההוכחה, ואי אמרת, שהדין הוא שנשאל אדם
48 על נדרו אצל חכם אף על פי שלא חל הנדר, אם כן, מדוע עליו

הנשמה היא כמו אור הנר שחפץ בטבע ליפרד מהפתילה ולידבק בשורשו למעלה,

אף שעל-ידי-זה יכבה ויתבטל אורו במציאות

ממאמר כ"ה טבת ה'תשכ"ז

נדרים. פרק אחד עשר - ואלו נדרים - דף צ עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל - (שטיינזלץ)"

תוספות

1 וְשָׂרְקִיָּה טִינָא. כִּדִּי לְהִרְאֹתוֹ שְׁהוּא עֲרִיךְ לְבִרְיוֹת לְאַחֲרֵי לְכַבּוֹס בְּגִידוֹ. וְקִסְרֵי: כִּי הִיכִי
2 דְּפִלְגִי רַבֵּן וְרַבִּי נָתָן בַּהֲפָרָה – פְּלִיגֵי נָמִי בַּשְּׁאֵלָה, דְּרַבִּי נָתָן נָמִי סִיל בַּשְּׁאֵלָה דְּאִין חֲבֵם מְתִיר
3 אַחֲ"כֹּ חַל הַנֶּהֱרָה. וְנִהֵי דְּבִמְאִי דְּפִלְגִי ר' נָתָן וְרַבֵּן קִימָא לָן כְּרַבְנָן, דִּיחִידוּ וְרַבִּים הִלְכָּה כְּרַבִּים,
4 וְכִדְּבַעִינָן לְמַכְתָּב קָמֵן – אִידוּ לְאַפּוֹקִי נִפְשִׁיה מִפְּלוּגָתָא הוּא דְּעִבְדֵּי חֲכִי. הוּא דְּלֹא קָאֻמֵּר
5 רַבָּא קִסְבֵּר מַחְלֻקָּת בַּהֲפָרָה אַבְל בַּשְּׁאֵלָה דְּרַבִּי
6 הַכֵּל אִין חֲבֵם מְתִיר אַחֲ"כֹ חַל הַנֶּהֱרָה, וְכִדְּאֻמֵּר רַב
7 פִּפִּי לְקַמְנָן בְּסֻמּוֹךְ – לֹא תִידוּק מִינֵה דְּמִדְלָא אֻמֵּר
8 רַבָּא חֲכִי מְכַלל דְּלֹא סִבֵּר כִּרְבֵּי פִפִּי, דְּלִיתָא,
9 דְּהֵיאִי דְּרַב פִּפִּי הִילְכָתָא, הוּא וְכֻמֵּי שְׁנִכְתוּב
10 לְפִנְיָנוּ בְּסֻמּוֹךְ בְּסִיד, וְרַבָּא נָמִי אִפְשֵׁר דְּהִיב סִבִּירָא
11 לִיה, הוּא דְּלֹא אֻמֵּר חֲכִי – מִשּׁוֹם דְּמַהֲיָא עוֹבְדָא
12 לִיכָא לְמִידֵּק כּוּלִי הָאִי. דְּנִהֵי דּוּדִיאֵי אִיכָא לְמִידֵּק
13 מִינֵה דְּרַב אַחָּא בְּרִי הוּא לֹא סִבִּירָא לִיה כְּמִאָן
14 דְּאֻמֵּר לְקַמְנָן מַחְלֻקָּת בַּהֲפָרָה אַבְל בַּשְּׁאֵלָה דְּרַבִּי
15 הַכֵּל חֲבֵם מְתִיר אָף עַל פִּי שְׁלֹא חַל הַנֶּהֱרָה, דְּאִי חֲכִי
16 – לְמַה לִּיה לְשִׁבְשִׁייה מִיחֵה, לִיכָא לְמִידֵּק מִינֵה
17 דְּסִבִּירָא לִיה דְּבַשְׁאֵלָה דְּרַבִּי וְכֵל אִין חֲבֵם מְתִיר
18 אַחֲ"כֹ חַל הַנֶּהֱרָה, דְּמִנְלָן הָאֵ? דְּאֻפְשֵׁר דְּנִהֵי דְּסִבִּירָא
19 לִיה דְּבַשְׁאֵלָה נָמִי פְּלִיגֵי – לְאַפּוֹקִי נִפְשִׁיה
20 מִפְּלוּגָתָא עֵבִיד חֲכִי. כִּךְ נִרְאָה בְּעִינֵי, וְרִאִיתִי מִי
21 שְׁכַתָּה בַּהֲפִי. וְרַב פִּפִּי אֻמֵּר מַחְלֻקָּת בַּהֲפָרָה
22 וְכִי דְּכִתְבִי מִפֵּר מַחְשְׁבוֹת עֵרומִים, אִלְמָא שִׁיכָא
23 הַפְּרָה בְּמַחְשְׁבָה בְּלִבָּהּ, דְּאִבְתִּי לֹא חִיילָא.
24 **דְּכִתְבִי** לֹא יִחַל דְּרַבִּי. לֹא יַעֲקוֹר חִלּוֹת וְדִבְרוֹ,
25 וְדִיִּיקִין: הָא אַחֲרִים עוֹקְרִין, אִלְמָא אִין חֲבֵם מְתִיר
26 אִלָּא אִם כֵּן חַל הַנֶּהֱרָה. **נִשְׁאֵל** עַל הָרֶאשׁוֹן. עַל
27 הַמּוֹדֵר, וּמִתּוֹךְ כִּךְ נִאֻסֵּר עַל הַחֲכָם שְׁמִיתִיר,
28 וּלְפִיכָּךְ חֻזַּר וְנִשְׁאֵל עֲלֵיו. **אִי** בְּעִי עַל הָאִי
29 מִתְּשִׁיל בְּרִישָׁא. יִלֵּךְ אֶעֱלֵ חֲכָם, וְיֹאמֵר: אֲנִי הִדְרִיתִי
30 רֶאוּבֵן מִנְּכִסִּי, וְהִדְרִיתִי גַם כֵּן אוֹתוֹ חֲכָם בַּשְּׁאֵלָה
31 לְפִנֵּי, וְעַכְשִׁי אֲנִי רֹצֵה לִישָׁא לְפָנֵי פְּלוּגֵי חֲכָם,
32 וּמִתְחַרֵּשׁ אֲנִי עַל מַה שְּׁאֲסִרְתִּיו בְּהִנָּתִי. וּמִדְּלֹא
33 אִפְשֵׁר לְמַעֲבֵד חֲכִי, שִׁמְיָא דְּאִין חֲכָם מְתִיר אִלָּא אִם
34 כֵּן חַל הַנֶּהֱרָה. וְ**יִמֵּי** יֵדַע הֵי קָמָא חֲכִי בְּתָרָא. הַתְּלִמּוֹד הוּא דְּקָא דְּחִי לְמִאֵן דְּמִיתִי הֵךְ סִיעֵתָא.
35 דְּמִי יֵדַע לְמִאֵן קְרִי תִנָּא רֶאשׁוֹן אוֹ אַחֲרוֹן? דִּילְמָא כִּי קִתְּנִי רֶאשׁוֹן וְשֵׁנִי – לִשְׁאֵלָה קָאֻמֵּר,
36 שְׁנִשְׁאֵל עַל אִי הוּא שְׁרִירָה תְּחִלָּה וְהוּא קְרִי לִיה רֶאשׁוֹן, וְאוֹתוֹ אַחֲרֵי שְׁנִשְׁאֵל עֲלֵיו אַחֲ"כֹ
37 קְרִי לִיה אַחֲרוֹן! **הָא** רַבִּי נָתָן הָיָא. דְּחִי לִיה דְּבַהֲפָרָה בְּעִי שִׁיחוֹל הַנֶּהֱרָה, וְכֵל שִׁכֵּן בַּשְּׁאֵלָה,
38 דְּכִתְבִי "לֹא יִחַל". אַבְל לְעוֹלָם אִימָא לָךְ דְּרַבְנָן, כִּי הִיכִי דְּפִלְגִי בַּהֲפָרָה – פְּלִיגֵי נָמִי בַּשְּׁאֵלָה.
39 **דְּכִתְבִי** לֹא יִחַל דְּרַבִּי. לְמִימְרָא דְּלֹא הוּי בִּיה מַעֲשֶׂה, "דִּדְבֵּר" – דְּבֵר בְּעִלְמָא שְׁמַע, וְלֹא
40 חִלּוֹת הַנֶּהֱרָה. קִייל כְּרַבְנָן דְּפִלְגִי עֲלֵיה דְּרַבִּי נָתָן, וְאֻמֵּרִי דְּבַעַל מִפֵּר אַעִי"פ
41 כֵּן חַל הַנֶּהֱרָה. וְנִהֵי דְּאִישׁ שְׁאִמְרָה "הִרְיִנִי נִזְרִיה לְכַשְׁאֲתִגְרֵשׁ" וְנִתְגַּרְשָׁה, דִּיפֵּר – עַל כִּרְחִיךְ חֲכִי סִבִּירָא לִיה דְּבַעַל מִפֵּר
42 אַעִי"פ שְׁלֹא חַל הַנֶּהֱרָה. וְעוֹד: דְּסוּגִין בְּרִישׁ פְּרָקִין בְּעִנִּין "אִם אֶרְחֹץ אִם לֹא אֶרְחֹץ" – כְּרַבְנָן שִׁיכָא, וְכִדְּכִתְבִינָא עֲלֵה דְּהִדְחִי. וְאֵעִי"ג דְּאֻמֵּר רַבָּא: מִאָן חֲכָם לְמַעֲבֵד כִּי הָא אִי לֹא רַב אַחָּא,
43 אִלְמָא קְלָסִיָּה מִשּׁוֹם דְּעִבְדֵּי כְּרַבִּי נָתָן, וְכִינן דְּקָלָסִיָּה שְׁמַע מִינֵה הִילְכָתָא כּוּתִיָּה – לֹא רִאִיהִי הָיָא, דְּמִשּׁוֹם דְּאִפִּיק נִפְשִׁיה מִפְּלוּגָתָא הוּא דְּקָלָסִיָּה, וְכִדְּכִתְבִינָא לְעִיל. וְלִיכָא לְמַדּוּחַ כֵּל הֵנִי רִאִיוֹת
44 מִשּׁוֹם הוּא דְּקָלָסִיָּה רַבָּא, דְּאִיכָא לְמַדּוּחִיה, וְכִדְּכִתְבִינָא הוֹלִכָךְ נִקְטִינן דְּבַעַל מִפֵּר אַעִי"פ שְׁלֹא חַל הַנֶּהֱרָה, וְכֵן דַּעַת הִרְמִיבִין דִּל. מִיחֵה דִּמְיָא שְׁתַּלְתָּה נִרְדֵּה בְּדִבְרֵי שְׁהִיא עוֹשִׂיָּה לְעַבּוֹר עַל תְּנָא,
45 דְּוִמִיא דִּיאֵם עוֹשֶׂה אֲנִי עַל פִּי אַבָּא תַּעַל פִּי אֲבִיךָ", דִּכּוּן שְׁהִיא מַצְטַעֲרָתָא אִם לֹא תַעֲשֶׂה לְפִיכָּךְ – כִּאִילוּ עֲשֵׂתָה דְּמִי. אַבְל תְּלַתָּה תִּנְאָה בְּדִבְרֵי שְׁאִינֵה עוֹשִׂיָּה לְעַבּוֹר עֲלֵיו – אִינוּ מִפֵּר אִלָּא אִם
46 כֵּן חַל הַנֶּהֱרָה. וְהִינוּ דְּאֻמֵּרִין בְּרִישׁ פְּרָקִין: לְמַה לָּהּ הַפְּרָה? לֹא תִרְחֹץ וְלֹא לִיתְסוֹן פִּירוֹת עוֹלָם עֲלֵהּ,

1 וְשָׂרְקִיָּה טִינָא. טַח פְּנֵי בִטִּיט, כִּדִּי שְׁלֹא יִכְרִיחֵהוּ רַב חֲסִדָּא, כִּאִילוּ הִיָּה אִדָּם אַחַד מֵהֵם
2 שְׁנִדֵּר שְׁלֹא יִשָּׂא אִשָּׁה כִּדִּי שִׁתִּיר לֹא. דְּאִפְשֵׁר אִילוּ הִיָּה מְכִירוֹ – לֹא הִיָּה מְתִיר לֹא. מִאָן
3 חֲכָם לְמִיכְבֵּד כִּי הָאִי מִילָתָא. שְׁדוּקִי בִּכְךָ, שְׁהִישָׂאוּ אִשָּׁה קוֹדֵם שִׁישָׁאֵל עַל נִדְרוֹ כִּדִּי
4 שִׁיחוֹל הַנֶּהֱרָה עֲלֵיו קוֹדֵם שְׁאֵלָה, דְּקִסְבֵּר כְּרַבִּי נָתָן דְּאֻמֵּר לֹא יִפֵּר הוֹאִיל וְלֹא חַל הַנֶּהֱרָה.
5 דְּרַבִּי נָתָן דִּינָא הוּא, וְנִהֵי לְעוֹמָקָא דִּינָא. הֲכִי
6 נָמִי פְּלִיגֵי בַּשְּׁאֵלָה. שְׁאִין נִשְׁאֵלִין לְחֲכָם עַד
7 שִׁיחָא הַנֶּהֱרָה חַל עֲלֵיו. דְּכִתְבִי וְחִפְרִיה הִלְכָּה.
8 הוּא "חִפְרִיה", דְּמִשְׁמַע אִימִיתִי הוּי הַפְּרָה – בּוֹמֵן
9 שְׁחַל בְּנֵה, בְּנֵה – בְּנֵה. דִּינֵי נִדְרֵי. רַבִּי נָתָן לְטַעֲמִיָּה,
10 דְּאֻמֵּר: הַנֶּהֱרָה כִּאִילוּ בְּנֵה מִמָּה וְהִמְקִימּוּ כִי,
11 וְהִינוּ חַל בְּנֵה – חַל בְּנִין הַנֶּהֱרָה. עִי"א: מִסִּפִּיָּה
12 דְּקִרָא "חִפְרִיה הִלְכָּהּ וּבוֹשָׁה הַחֲמֵה" כְּדִכְתְּבִי
13 "וְהִיָּה אִדָּר הִלְכָּה כִּאִילוּ הַחֲמֵה וְאִדָּר הַחֲמֵה
14 יִהְיֶה שְׁבַעֲתִים" וְגו', דְּבִהֲיָא שְׁעָתָא חִפְרִיה
15 נִהוּרָא דְּהִלְכָּהּ. דַּעַת הַשְׁתָּא "כִּי מֶלֶךְ ה' צִבְאוֹת
16 עַל יִשְׂרָאֵל" – וְלֹא קוֹדֵם שִׁימְלֹךְ. וְהִיָּה גִבִּי נִדְרֵי,
17 מְכִי חַל עֲלֵיה הוּא דְּמִיפֵר, וְלֹא קוֹדֵם שִׁיחוֹל.
18 דְּכִתְבִי מִפֵּר מַחְשְׁבוֹת עֵרומִים. דְּמִשְׁמַע: מִפֵּר
19 אִפִּילוּ מַחְשְׁבָה בְּעִלְמָא, אָף עִי"פ שְׁלֹא חַל הַנֶּהֱרָה
20 עֲדִין. אַבְל בְּנִדְרִים. שְׁצִירָךְ שְׁאֵלָה לְחֲכָם, דְּרַבִּי
21 הַכֵּל אִינוּ מְתִיר אַחֲ"כֹ חַל הַנֶּהֱרָה. כְּדִכְתְּבִי "לֹא
22 יִחַל דְּבִרִי", דְּמִשְׁמַע: זֶכֶן זֶכֶן שְׁאִין שֵׁם מַעֲשֶׂה
23 בְּנִי אִלָּא דִּיבּוֹר בְּעִלְמָא, שְׁעִידִין לֹא חַל הַנֶּהֱרָה –
24 לֹא יִחַל הַחֲכָם. וְהָאִי דְּרִישִׁין מִינֵיה: הוּא אִינוּ
25 מוֹחֵל אַבְל אַחֲרִים מוֹחֵלִין לֹא – בּוֹמֵן שְׁחַל הַנֶּהֱרָה
26 קָאֻמֵּר. לִימָא מְסִייעַ לִיה. לְרַב פִּפִּי, דִּאִילוּ
27 בַּשְּׁאֵלָה דְּרַבִּי הַכֵּל אִינוּ מְתִיר עַד שִׁיחוֹל הַנֶּהֱרָה.
28 קוֹנֵם שְׁאִינִי נִהֵה לְפָלוּגִי וְלִבִּי מִי שְׁאֵשְׁאֵל עֲלֵיו.
29 כְּלוּמָר, אִם אִשְׁאֵל עֲלֵיו לְשׁוֹם חֲכָם לְהִתִּיר לִי –
30 יִהְיֶה עֲלֵי קוֹנֵם מַה שְׁאִינִי נִהֵה לְאוֹתוֹ חֲכָם. וְאִי
31 אִמְרִית. דְּנִשְׁאֵלִין לְחֲכָם עַד שְׁלֹא חַל הַנֶּהֱרָה, אִי
32 בְּעִי לְמִישָׁאֵל עַל הַמּוֹדֵר בְּרִישָׁא – מִיתְּשִׁיל, אִי
33 בְּעִי – מִיתְּשִׁיל עַל חֲכָם בְּרִישָׁא. מִאִי נִשְׁאֵל
34 דְּקָאֻמֵּר סְתִמָּא, דְּמִשְׁמַע אוֹ עַל הַחֲכָם אוֹ עַל מוֹדֵר? לִימָא מְסִייעַ לִיה. מִהֲכָא: קוֹנֵם שְׁאִינִי
35 נִהֵה לְפָלוּגִי, דְּחַל עֲלֵיה נִדְרֵי לְאַחֲרֵי, וְהִרְיִנִי נִזְרִיה לְכַשְׁאֲשָׁאֵל לְחֲכָם עֲלֵיו. נִשְׁאֵל עַל נִדְרוֹ.
36 שְׁחַל עֲלֵיו, וְאִחֲ"כֹ נִשְׁאֵל נָמִי עַל נִדְרוֹ שְׁלֹא חַל עַד שִׁישָׁאֵל עֲלֵיו. וְאִי אִמְרִית נִשְׁאֵל לְחֲכָם
37 נָמִי אַעִי"פ שְׁלֹא חַל הַנֶּהֱרָה, וְכִי הִיכִי דְּפִלְגִי בַּהֲפָרָה פְּלִיגֵי בַּשְּׁאֵלָה, וּבִדִּין הוּא דְּלִרְבָּרֵן חַל
38 נִזְרִיתוֹ. **שְׁאִיל בְּרִישָׁא**. דְּלִיזִיל לְחֲכָם לִישָׁאֵל עַל נִזְרִיתוֹ תְּחִלָּה, וְאַחֲרֵי כֵּן עַל נִדְרוֹ:
לְמִימְרָא

1 וְשָׂרְקִיָּה טִינָא, וְאִתִּיָּהּ לְקָמִיָּה דְּרַב חֲסִדָּא. אֲמַר רַבָּא:
2 מִאָן חֲכָם לְמִיכְבֵּד כִּי הָאִי מִיִּלְתָּא – אִי לֹא חֲכָם דְּרַב אַחָּא
3 בְּרַב הוּנָא, דִּינִבְרָא רַבָּה הוּא. דְּקָסְבֵּר: דְּכִי הִיכִי דְּפִלְגִי
4 רַבֵּן ור' נָתָן בַּהֲפָרָה חֲכִי נָמִי פְּלִיגֵי בַּשְּׁאֵלָה. וְרַב פִּפִּי
5 אֲמַר: מַחְלֻקָּת בַּהֲפָרָה, דְּר' נָתָן קִסְרֵי: אִין הַבְּעַל מִיפֵּר
6 אַחֲ"כֹ חַל הַנֶּהֱרָה, דְּכִתְבִי "וְחִפְרִיה הִלְכָּהּ". וְרַבֵּן קִסְרֵי:
7 בְּעַל מִיפֵּר אַעִי"פ שְׁלֹא חַל הַנֶּהֱרָה, דְּכִתְבִי "מִפֵּר מַחְשְׁבוֹת
8 עֵרומִים". אֲבָל בַּשְּׁאֵלָה דְּרַבִּי הַכֵּל אִין חֲכָם מְתִיר פְּלוּם
9 אַחֲ"כֹ חַל הַנֶּהֱרָה, דְּכִתְבִי "לֹא יִחַל דְּבִרִי". לִימָא מְסִייעַ
10 לִיה: "קוֹנֵם שְׁאִינִי נִהֵה לְפָלוּגִי וְלִבִּי מִי שְׁאֵשְׁאֵל עֲלֵיו" –
11 נִשְׁאֵל עַל הָרֶאשׁוֹן, וְאִחֲ"כֹ נִשְׁאֵל עַל הַשְּׁנִי. וְאִי אִמְרִית נִשְׁאֵל
12 נִשְׁאֵל אַעִי"פ שְׁלֹא חַל הַנֶּהֱרָה, אִי בְּעִי – עַל הָאִי יִתְּשִׁיל
13 בְּרִישָׁא, אִי בְּעִי – עַל הָאִי יִתְּשִׁיל בְּרִישָׁא! וְכִי יֵדַע
14 אִי הָאִי קָמָא אִי הָאִי בְּתָרָא? אֲבָל, לִימָא מְסִייעַ לִיה:
15 "קוֹנֵם שְׁאִינִי נִהֵה לְפָלוּגִי, הִרְיִנִי נִזְרִיה לְכַשְׁאֲשָׁאֵל עֲלֵיו"
16 נִשְׁאֵל עַל נִדְרוֹ, וְאִחֲ"כֹ נִשְׁאֵל עַל נִדְרוֹ. וְאִי אִמְרִית נִשְׁאֵל
17 אַעִי"פ שְׁלֹא חַל הַנֶּהֱרָה, אִי בְּעִי עַל נִדְרוֹ אִתְּשִׁיל בְּרִישָׁא,
18 אִי בְּעִי – עַל נִדְרוֹ אִתְּשִׁיל בְּרִישָׁא! ר' נָתָן הָיָא. אֲמַר
19 רַבִּינָא, אֲמַר לִי מְרִימֵי, חֲכִי אֲמַר אֲבוּד מִשְׁמִיָּה דְּרַב
20 פִּפִּי: מַחְלֻקָּת בַּהֲפָרָה, אֲבָל בַּשְּׁאֵלָה – דְּכִי הַכֵּל מִפֵּר,
21 וְאֵעִי"פ שְׁלֹא חַל הַנֶּהֱרָה, דְּכִתְבִי "לֹא יִחַל דְּבִרִי".

דְּמִימְרָא

1 שְׁלֹא חַל הַנֶּהֱרָה. חוּדָא – דִּיחִידוּ וְרַבִּים הִלְכָּה כְּרַבִּים, עוֹד – דִּר – עֲקִיבָא דְּאֻמֵּר (נִפְּלִי פִּי). דְּאִשְׁתֵּי אִישׁ שְׁאִמְרָה "הִרְיִנִי נִזְרִיה לְכַשְׁאֲתִגְרֵשׁ" וְנִתְגַּרְשָׁה, דִּיפֵּר – עַל כִּרְחִיךְ חֲכִי סִבִּירָא לִיה דְּבַעַל מִפֵּר
2 אַעִי"פ שְׁלֹא חַל הַנֶּהֱרָה. עוֹד: דְּסוּגִין בְּרִישׁ פְּרָקִין בְּעִנִּין "אִם אֶרְחֹץ אִם לֹא אֶרְחֹץ" – כְּרַבְנָן שִׁיכָא, וְכִדְּכִתְבִינָא עֲלֵה דְּהִדְחִי. וְאֵעִי"ג דְּאֻמֵּר רַבָּא: מִאָן חֲכָם לְמַעֲבֵד כִּי הָא אִי לֹא רַב אַחָּא,
3 אִלְמָא קְלָסִיָּה מִשּׁוֹם דְּעִבְדֵּי כְּרַבִּי נָתָן, וְכִינן דְּקָלָסִיָּה שְׁמַע מִינֵה הִילְכָתָא כּוּתִיָּה – לֹא רִאִיהִי הָיָא, דְּמִשּׁוֹם דְּאִפִּיק נִפְשִׁיה מִפְּלוּגָתָא הוּא דְּקָלָסִיָּה, וְכִדְּכִתְבִינָא לְעִיל. וְלִיכָא לְמַדּוּחַ כֵּל הֵנִי רִאִיוֹת
4 מִשּׁוֹם הוּא דְּקָלָסִיָּה רַבָּא, דְּאִיכָא לְמַדּוּחִיה, וְכִדְּכִתְבִינָא הוֹלִכָךְ נִקְטִינן דְּבַעַל מִפֵּר אַעִי"פ שְׁלֹא חַל הַנֶּהֱרָה, וְכֵן דַּעַת הִרְמִיבִין דִּל. מִיחֵה דִּמְיָא שְׁתַּלְתָּה נִרְדֵּה בְּדִבְרֵי שְׁהִיא עוֹשִׂיָּה לְעַבּוֹר עַל תְּנָא,
5 דְּוִמִיא דִּיאֵם עוֹשֶׂה אֲנִי עַל פִּי אַבָּא תַּעַל פִּי אֲבִיךָ", דִּכּוּן שְׁהִיא מַצְטַעֲרָתָא אִם לֹא תַעֲשֶׂה לְפִיכָּךְ – כִּאִילוּ עֲשֵׂתָה דְּמִי. אַבְל תְּלַתָּה תִּנְאָה בְּדִבְרֵי שְׁאִינֵה עוֹשִׂיָּה לְעַבּוֹר עֲלֵיו – אִינוּ מִפֵּר אִלָּא אִם
6 כֵּן חַל הַנֶּהֱרָה. וְהִינוּ דְּאֻמֵּרִין בְּרִישׁ פְּרָקִין: לְמַה לָּהּ הַפְּרָה? לֹא תִרְחֹץ וְלֹא לִיתְסוֹן פִּירוֹת עוֹלָם עֲלֵהּ,

הַזִּכְכוֹךְ דִּישְׂרָאֵל שְׁנַעֲשֶׂה עַל-יְדֵי קוֹשֵׁי הַשְּׁרַעְבוּד בַּחוּמֵר וּבִלְבָנִים הוּא בְּנוּגַע לְגוֹף,
שְׁהִי הַנְּשִׁמָּה עֲצֻמָּה אִינֶה צָרִיכָה תִּיקוֹן כָּלֵל, שְׁהִי הִיא חֲצוּבָה מִתַּחַת כֶּסֶף
הַכְּבוֹד וְכו'

מִמַּמְרָא כ"ה מִתְב' ה'תשכ"ו

וכדכתיבנא עלה דהדיא בסיד. ולענין שאלה קיימא לן כרב פפי, דאמר מחלוקת בהפדה, אבל בשאלה - דברי הכל אין חכם מתיר א"כ חל הנדר. והכי פסקי רבנא דאורייתא וזכרונם לברכה כחזיתיה לחומרא. ואיכא מיד דאפי' הכי, האומר "קונם עלי דבר פלוני לאחר שלשים יום" - חל הנדר מיקרי, והכנס מתיר. דלא פליגי ר' נתן ורבנן אלא בתולה נדרו באם שאפשר שלא יחול הנדר לעולם, אבל תולה נדרו בימים, כיון שסוף אסורו לחול, אפי' שלא חל עדיין - חכם מתיר. ואיכא מיד דאפילו בכזה, כיון שמכל מקום עדיין אינו נאסר - אין חכם מתיר. וסברא קמא תריצא לי טפי. **מתני'** בראשונה היו אומרים שלש נשים יוצאות ונטולות כתובה. מוקמינן לה בגמרא באשת כהן. דאי באשת ישראל, אי ברצון - מי אית לה כתובה? ואי באונס - אמאי יוצאה? דלא לא מתסרא על בעלה. אלא לא באשת כהן באונס. דנדה דאסירא ליה - אית לה כתובה, דמציא למימר ליה: אבא הא קאימנא, וגברא הוא דנסתחפה שדהו. שקדושת כהונתו גרמה לו שתהא אסורה לו, דהא אונס בישראל משרא שרי. הילכך מולו גרם, ומשום הכי יש לה כתובה. **השמים** ביני לבינך. מוכח בגמ' דהכי קאמר לה: שאין שכבת זרעו יורה כחץ בשעת תשמיש, ואינו ראוי להוליד. ומתקמא בבאה מחמת טענה, דאמרה: בעינא חטרא לידא ומרא לקבורה. הא לאו הכי - אין בדבריה כלום, דאמרי לה: זיל, לא מפקדת, כדאמרי' בפ' "אפי' (פסוקים סד, וימנו סט). ואע"ג דאמרין בהגדה שאמרה לו שרה אמנו לאברהם: השמים ביני לבינך, שנאמר "שפוט השם ביני וביןך", דלמא היינו שהווא מירוח ממנה לגמרי, כגון שרה שהייתה טוענת על אברהם שריחקה מחמת הגר. ובירושלמי נמי הכי משמע, דאמרין: כמה דשמים רחיקתא מן ארעא כך ההיא אתתא רחיקתא מבעלה. אפשר דלשון "השמים ביני לבינך" כולל הכל, אבל הכא מוכח בגמ' שפירשו שאינו יורה כחץ, וכי קאמרה ליה "השמים ביני לבינך" - הכי קאמרה: אלהים עד ביני וביןך דקושטא קאימנא, שדבר זה אין יודע בו אלא השם. **נטולה** אני מן היהודים. שאסרה על עצמה הנאת תשמיש כל

למימרא דלא הוה מעשה. כלומר, דלא הוה צריך למיעבד האי דעבד רב אחא בר רב הונא מההוא גברא דאתיה לקמיה דרב חסדא. מי קא ידעת חי היראשון, דילמא האי דקאמר דנשאל על הראשון - על ההוא דלא חל הנדר, אף נשאל עליו קאמר. **נשאל** על נדרו (ובן). ואי אמרת דנשאל לחכם לדברי הכל, אפי' דלא חל הנדר, הא מני' דלא כרבי נתן ודלא כחכמים. **מתני'** יוצאות בעל כרחו של בעל. פסאחא אני לך. בא עלי אדם אחד ושימאני לך. ובאונס קאמר, באשת כהן, דבאונס נמי אסורה לו. ולהכי נטולת כתובתה - דלא פשעה. דאי באשת ישראל - אינה יוצאה, דאנוסה מותרת לו, כדנפקא לן (כתובות דף נא.) מ"והיא לא נתפשעה. דאי ברצון קמיירי - אפי' לישראל אסורה ואין לה כתובה, דהא פשעה, ובגמרא מפרש לה הכי. השמים ביני לבינך. שאינו מוריע, דדבר זה אינו גלוי לבריות אלא לשמים. יעשו דרך בקשה. ובקשו הימנו שיפטרנה בגט כראוי, ואין מכריחין אותן. **גמ'** סוה שתאכל בתרומה. כיון דלא מפקינא לה מיניה כל במה דלא אתו סהדי דאמרי נאנסה. **דאפשר** דאכלה חולין. דהואיל דאפשר בתקנתא - לא ספינא לה תרומה. שלא תוציא לעו על בגיה. דאי אמרת לא תאכל בתרומה, אתו למימר דבניה פסולין מן הכהונה, דהרי בני אנוסה ינהוג, שהרי נפסלה מן התרומה מחמת אונס. ומודה רב ששת דאי נתארמלה או נתגרשה. דהשתא ליכא לעו, דמימר אמרי השתא לאחר גירושין הוא דאיתניסא. אשת כהן שנאנסה, בעדים כו'. מתני' לא מיתוקמא אלא באשת כהן שנאנסה, ובין למשנה ראשונה ובין למשנה אחרונה יש לה כתובה.

נרשתה

- **אָאָא מְשׁוּם תּוֹצִיא לְעו עַל בְּנִיה, נִתְאַרְמְלָה וְנִתְגַּרְשָׁה - אָמְרִי: הֲשֵׁתָא דְאִתְּנִיסָא. אָמַר רַב פֶּפְא: בְּדִיק לָן רַבָּא: אֵשֶׁת כֹּהֵן שְׁנֵאנְסָה, יֵשׁ לָהּ כְּתוּבָה אוֹ אֵין לָהּ כְּתוּבָה? בִּין דְּאִנְסָה לְגַבִּי כֹהֵן כְּרִצּוֹן לְגַבִּי יִשְׂרָאֵל דְּמִי - אֵין לָהּ כְּתוּבָה. אוֹ דִּילְמָא מְצִי אִמְרָה לִיּוֹה - אָנָּה הָא חֲזִינָא, וְגַבִּי**

היהודים. ובין דמוכחא מילתא דתשמיש קשה לה, ובאונס דמיא - ומשום הכי כופין אותו להוציא וליתן כתובה. **חזרו** לומר שלא תהא אשה נותנת ענינה באחר ומקלקלת על בעלה. דשנא חלך למקום שאין מכירין בה גנדרה, ותנשא. **תביא** ראייה לדבריה. שנאנסה, ובלאו הכי לא מתסרא אבעלה. **יעשו** דרך בקשה. מפורש בירושלמי: יעשה סעודה ויפייס. ועצה טובה קמיל. **ואיכא** למידק אמתי. כיון דמדינא דאמרה "טמאה אני לך" מיתסרא אבעלה במשנה ראשונה, משום שלא תהא נותנת ענינה באחר - דיאך היתיריה? וכי אסור שבה לדיכן הליך? א) יש משהירץ, דאפי' דמדינא אסירא - שרו לה רבנן, ומבטלי מילתא דאורייתא משום מגדר מילתא בקום עשה, דגדר גודל גדרו בה שלא תהא נותנת ענינה באחר להפקיע עצמה מיד בעלה. ודחורש בידם לעשות כן, כדאמרי' ביבמות (דף טז): מגדר מילתא שאני. והקשו על זה. שאין ביד מתנין לעקור דבר מן התורה אלא בשב ואל תעשה, אי נמי בקום עשה ולהוראת שעה בלבד, כאלויה בחר הכרמל, אבל לדורות לאו ולדידי לא קשיא לי, דכי היכי דאמרי' בכמה דוכתי (גיטין פז, ו) דכל דמקדש - אדעתא דרבנן מקדש, ואפקעינהו רבנן לקדושי מיניה. הי' הזכא, כל שאמרה לבעלה "טמאה אני" - אפקעינהו רבנן לקדושי מעיקרא, ומנצא שבשעה שנאנסה פניה היתה, ומשי' שריא לבעלה, ואוכלת נמי בתרומה כדאמרי' בגמ'. אלא שלפי זה מצטרך לומר דכי אמרי' הכי - דקא באומרת "טמאה אני לך, שנאנסתי, ולכשר נבעלת". אבל באומרת "טמאה אני לך שנאנסתי מנתין או מממור" - אינה מותרת לבעלה, ואינו במשמע. ואחרים תרצו, דמשנה ראשונה לא דינא קתני, דמדינא ודאי אין האשה נאמנת לומר "טמאה אני לך" להפקיע עצמה מבעלה שהיא משועבדת לו. אלא משום דהא מילתא ד"טמאה אני לך" כסיפא לה - תקינו במשנה ראשונה להאמינה, דאי לא דקושטא קאמרה - לא הות מולולה נפשה למימר הכי. ומבי חזו רבנן בתראי דאיכא למיחש לשמא תהא נותנת עין באחר - אוקמהו אדינא. **גמ'** מהו שתאכל בתרומה. דרילמא לבעלה הוא דלא מזהימנא, כדי שלא תהא נותנת ענינה באחר, אבל בתרומה - מהדימנא. **שלא** להוציא לעו על בגיה. דכיון דהוה דאסרין לה למיכל בתרומה, סברי דכי אמרה "טמאה אני" - קושטא קאמרה, ומוציאין לעו על בגיה. **אפשר** דאכלה חולין. דמימר אמרי: תרומה הוא דלית לה. **השתא** הוא דאיתניסא. אחר שנתארמלה אתניסא, ונבעלה לפסול לה, ופסולה מן התרומה.

גברא

בהנוגע למסחרו הנה ידוע מה שכתוב וברכך ה' אלוך בכל אשר תעשה, ואין מקרא יוצא מידי פשוטו, לעשות כלים טבעיים

ממכתב כ"ה טבת, תשט"ו

55 שְׁלֵא תְהָא אִשָּׁה נִתְּנָת עֵינֶיהָ בְּאָחֵר וְתִרְצָה לְהִנְשֵׂא לֹה, וְלִשְׂמַךְ כֵּךְ
56 תְּהָא מְקַלְקֵלָת עֲצָמָה עַל בְּעֻלָּהּ. וּלְפִיכָךְ הוֹרֵי, שְׁהָאֻמְרָת מְמַאָה
57 אֲנִי לָךְ, אִינְהָ נִאֻמְנָת, אֵלֵא אִם כֵּן תְּבִיא רֵאִיָּה לְדְבָרֶיהָ, וְהָאֻמְרָת
58 הַשְּׂמִים בִּינִי לְבִינֶךָ, יַעֲשֶׂה בֵּית דִּין דְּרָף בְּקִשָּׁה, כְּלוּמֹר, נִתְּנִים לְבַעַל
59 עֲצָה טוֹבָה שִׁיעֶשֶׂה לֹה סְעוּדָה וּפִיִּיסָנָה. וּבְנִדְרָת וְאֻמְרָת נְטוּלָה
60 אֲנִי מִן הַיְּהוּדִים, יִפֹּר הַבַּעַל לְחֻלְקוֹ בְּגֵדֵר, כְּלוּמֹר, מִתִּיר הוּא אֵת
61 חֻלְקוֹ בְּגֵדֵר מִהּ שְׁאִסוּרָה עֲלֵיו, וְתִהְיֶה מְשֻׁמָּשָׁתָהּ, וְשֹׂאֵר נִדְרָה יִשְׂאֵר
62 קִיִּים שְׁתֵּהָא נְטוּלָה מִן הַיְּהוּדִים.

גמרא

63 אִשְׁתּוּ כֹהֵן אוֹכֵלָת בְּתֻרֻמָּה, שְׁנֵאמֹר (ויקרא כב יא) 'וְכִהֵן כִּי יִקְנֶה נֶפֶשׁ
64 קִנְיָן כֶּסֶף הוּא יֵאָכֵל בּוֹ, וְאִשְׁתּוּ וְעַבְדּוּ בְּכָל קִנְיָן כֶּסֶף'. וְאִם
65 נִבְעֵלָה לֹר בְּעוּדָה תַּחַת בְּעֻלָּה, נִפְסֵלָת הִיא מֵאִכֵּילָת תְּרֻמָּה, אִף
66 אִם נִבְעֵלָה בְּאוֹנָס.

67 הַגְּמָרָה מִסְתַּפֶּקֶת בְּאִשָּׁה שְׁנֵאמֹרָה טִמְאָה אֲנִי מִה דִּינָה לִגְבִי
68 תְּרֻמָּה:

69 אִיבְעִיָּה לְהוֹ - נִשְׁאַלָה שְׁאֵלָה לְבִנִי הַיְּשִׁיבָה, אִשְׁתּוּ כֹהֵן שְׁאִמְרָה
70 לְבְעֻלָּה מְמַאָה אֲנִי, וְכַפִּי שְׁשִׁינִי בְּמִשְׁנֵה שְׁבִמְקָרָה זֶה הוֹרֵי חֻכְמִים
71 שְׁלֵא תְהָא נִאֻמְנָת לֵאסוֹר אֵת עֲצָמָה לְבַעַלָּה, כְּדִי שְׁלֵא תְהָא אִשָּׁה
72 נִתְּנָת עֵינֶיהָ בְּאָחֵר, וּמִסְתַּפֶּקֶת הַגְּמָרָה, מִהוּ שְׁתֵּאֵכֵל בְּתֻרֻמָּה -
73 הָאִם הִיא נִאֻמְנָת לְפִסּוֹל אֵת עֲצָמָה בְּתֻרֻמָּה, שְׁלַעֲנִין זֶה לֹא שִׁיךְ
74 חֲשִׁשׁ שְׁתֵּהָא נִתְּנָת עֵינֶיהָ בְּאָחֵר, אוֹ שְׁאֵף לִגְבִי זֶה אִינְהָ נִאֻמְנָת
75 וְכַפִּי שִׁיבּוּרָה לְחֻלְקָן.

76 הַגְּמָרָה מְבִיאָה מַחְלוקֶת בְּדִין זֶה:

77 רַב שְׁשֵׁת אַמְרֵי, אוֹכֵלָת בְּתֻרֻמָּה, שְׁאֵף לִגְבִי זֶה קִבְעוּ חֻכְמִים שְׁאִינְהָ
78 נִאֻמְנָת, כְּדִי שְׁלֵא תוֹצִיא לְעוֹ עַל בְּנִיָּה, שְׁאִם תִּיאִסֵּר בְּתֻרֻמָּה
79 יֵאמְרוּ שְׁנִכְוִנִים דְּבִרְיָה שְׁנֵאנְסָה, וּבְנִיָּה פְסוּלִים לְכַהֲנָה. וְרַבָּא
80 אַמְרֵי, אִינְהָ אוֹכֵלָת בְּתֻרֻמָּה, וְאִין חֲשִׁשׁ לְהוֹצֵאת לְעוֹ, שְׁאִפְשָׁר
81 דְּאֵכֵלָה חוּלִין - יִכּוּלָה הִיא לֵאכּוֹל חוּלִין, וְשׁוּב לֹא יֵצֵא לְעוֹ עַל
82 בְּנִיָּה, שִׁיטְבְּרוּ הָעוֹלָם שְׁמָה שְׁאִינְהָ אוֹכֵלָת בְּתֻרֻמָּה אִינוּ מְשׁוּם
83 שְׁנֵאמְנָת וְהִיא אִסוּרָה בְּתֻרֻמָּה, אֵלֵא מְשׁוּם שְׁאִין לֹה תְּרֻמָּה.

84 אַמְרֵי רַבָּא, וְמוֹדָה רַב שְׁשֵׁת הַסּוֹבֵר שְׁאוּכֵלָת בְּתֻרֻמָּה, שְׁאִם
85 נִתְּאֵרְמָלָה וְיִשְׁאֵלְמָנָה שְׁאִינְהָ אוֹכֵלָת בְּתֻרֻמָּה, שְׁכֵן מִיָּדִי הוּא
86 מְעַמָּא - כְּלוּם טַעְמוֹ שֶׁל רַב שֶׁשֶׁת שְׁחִיָּא מוֹתֵרֶת לֵאכּוֹל בְּתֻרֻמָּה
87 אִינוּ אֵלֵא מְשׁוּם [שְׁלֵא] תוֹצִיא לְעוֹ עַל בְּנִיָּה, וְטַעַם זֶה אִינוּ שִׁיךְ
88 כְּשֶׁנִּתְּאֵרְמָלָה וְנִתְּגַרְשָׁה, שְׁאֵף שְׁלֵא תֵאכֵל אַמְרֵי הָעוֹלָם שֶׁהִסִּיבָה
89 שְׁאִינְהָ אוֹכֵלָת אִינוּ מְשׁוּם שְׁנֵאנְסָה בְּעוּדָה תַּחַת בְּעֻלָּה, אֵלֵא
90 הַשְּׁתָּה דְּאִתְּגִיבָא - עֵתָה לֵאחֲרֵי שְׁנֵתֵאלְמָנָה אוֹ נִתְּגַרְשָׁה הִיא
91 נִאֻסָּה, שְׁנִבְעֵלָה לְפִסּוֹל לֹה שְׁנִפְסֵלָת בְּכָךְ לְתֻרֻמָּה.

92 אִשְׁתּוּ אִישׁ שׁוֹינְתָה בְּרֻצֵן תַּחַת בְּעֻלָּה אִין לֹה כְּתוּבָה. וְהִלְכָה הִיא
93 אִשְׁתּוּ אִישׁ שׁוֹינְתָה בְּאוֹנָס, אִם אִשְׁתּוּ יִשְׂרָאֵל הִיא, אִינְהָ נִאֻסָּרָת
94 כָּל לְבַעַלָּה, וְאִילוּ אִשְׁתּוּ כֹהֵן נִאֻסָּרָת עַל בְּעֻלָּה אִף אִם נִבְעֵלָה
95 לֵאחֲרֵי בְּאוֹנָס. הַגְּמָרָה דִּנָּה בְּאִשְׁתּוּ כֹהֵן שְׁנֵאנְסָה לְעִנְיָן כְּתוּבָה, אִם
96 דִּינָה בְּאִשְׁתּוּ יִשְׂרָאֵל שׁוֹינְתָה בְּרֻצֵן שְׁאִין לֹה כְּתוּבָה.
97 אַמְרֵי רַב שְׁשֵׁת, דְּרִיךְ לָן וְנִיסָה אוֹתָנָן רַבָּא אִם נָדַע לְהַשִּׁיב, מִה דִּין
98 אִשְׁתּוּ כֹהֵן שְׁנֵאנְסָה, הָאִם יֵשׁ לָהּ בְּתוּבָה, אוֹ אִין לָהּ בְּתוּבָה. וְצִדְדֵי
99 הַסֶּפֶק הֵם, הָאִם כִּינֵן דְּאִוִּסֵּם לְנִיבִי אִשְׁתּוּ כֹהֵן בְּזוֹנֹת בְּרֻצֵן לְנִיבִי אִשְׁתּוּ
100 יִשְׂרָאֵל דְּמִי, דִּינָה שְׁאִין לָהּ בְּתוּבָה, שְׁחִי בְּשִׁנִּיָּה נִאֻסָּרָת עַל
101 בְּעֻלָּה, וְכַמּוּ שְׁאִשְׁתּוּ יִשְׂרָאֵל שׁוֹינְתָה בְּרֻצֵן אִין לֹה כְּתוּבָה, כֵּךְ גַּם
102 אִשְׁתּוּ כֹהֵן שְׁנֵאנְסָה אִין לֹה כְּתוּבָה. אוֹ דִּילָמָא, אוֹנָס בְּאִשְׁתּוּ כֹהֵן
103 שׁוֹנָה מְרֻצֵן בְּאִשְׁתּוּ יִשְׂרָאֵל, שְׁבֵאִשְׁתּוּ יִשְׂרָאֵל הָאִסוּר נוֹהֵג בְּכָל
104 יִשְׂרָאֵל, וְאִילוּ אִשְׁתּוּ כֹהֵן שְׁנֵאנְסָה, כִּינֵן שְׁאִסוּרָה הוּא רַק מְשׁוּם
105 שְׁבַעֲלָה כֹהֵן, מִצִּי אַמְרָה לִיָּה - יִכּוּלָה הָאִשָּׁה לֹמֵר לְבַעַלָּה, אֲנִי
106 הָא חֲוִינָא - אֲנִי מִצִּידִי הִרִי רָאוּיָה לֵאשִׁיטָה,
107

1 לְמִימְרָא - וּבֵא לֹמֵר, שְׁאֵף עַל פִּי דְלֵא הָהּ בִּיה מְעַשָּׂה - שְׁעִדִּין
2 לֹא חָל הַנִּדֵּר בְּפוּעַל, וְאִין אֵת מְעַשָּׂה הַנִּדֵּר, אֵלֵא דִּיבּוּר גְּרִידָא,
3 בְּכָל אוֹפֵן דּוֹרְשִׁים חֻכְמִים שְׁאִחֲרִים מוֹחֲלִין לוֹ עַל יְדֵי הַתֵּרֶת חֻכְמִים.
4 מְקַשָּׁה הַגְּמָרָה עַל שִׁטָּה זֶה:

5 מִיָּתִיבִי. אִדָּם הָאוֹמֵר קוֹנֵם שְׁאִינִי נְהֵנָה לְפִלּוּנִי - כְּלוּמֹר, שְׁלֵא יִהְיֶה
6 פְּלוּנִי מְנַכְסִי, וְלִמִּי שְׁנֵשְׁאֵל עָלָיו - וְכֵן נִדֵּר שְׁלֵא יִהְיֶה מְנַכְסִי הַחֲכָם
7 שִׁישְׁאֵל אֲצֻלוֹ עַל נִדְרוֹ הָרֵאשׁוֹן, דִּינּוּ הוּא שְׁנֵשְׁאֵל הוּא תַּחֲלִילָה עַל
8 נִדְרוֹ הָרֵאשׁוֹן, וְאַחֲרֵי כֵךְ - אַחֲרֵי שֶׁהִתִּיר לוֹ הַחֲכָם אֵת נִדְרוֹ
9 הָרֵאשׁוֹן, וּמִמִּילָא נִאֻסֵּר עַל הַחֲכָם לְהַנּוֹת מִמֶּנּוּ, נִשְׁאֵל הוּא עַל נִדְרוֹ
10 הַשְּׁנִי שְׁלֵא יִהְיֶה הַחֲכָם מִמֶּנּוּ.

11 וּמְקַשָּׁה הַגְּמָרָה, אַמְרֵי - מִדּוּעַ חוּבָה עֲלֵיו לְהַשְׁאֵל תַּחֲלִילָה עַל נִדְרוֹ
12 הָרֵאשׁוֹן, הִרִי לְשִׁיטָה זֶה מוֹדִים חֻכְמִים שְׁאִפְשָׁר לְהַשְׁאֵל עַל נִדֵּר
13 אִף קוּדֵם שְׁהוּא חָל, וְאִם כֵּן, אִי בְּעֵי עַל הָאִי נִתְּשִׁיל בְּרִישָׁא - אִם
14 רְצוּנוֹ יִשְׁאֵל תַּחֲלִילָה עַל נִדְרוֹ הָרֵאשׁוֹן, שְׁלֵא יִהְיֶה פְּלוּנִי מְנַכְסִי,
15 שְׁכַבֵּר חָל, וְאִי בְּעֵי עַל הָאִי נִתְּשִׁיל בְּרִישָׁא - וְאִם רְצוּנוֹ בְּכָךְ, יִכּוּל
16 הוּא לְהַשְׁאֵל תַּחֲלִילָה עַל נִדְרוֹ הַשְּׁנִי, שְׁלֵא יִהְיֶה הַחֲכָם מְנַכְסִי, אִף
17 שְׁעִדִּין הוּא לֹא חָל.

18 מִתְּרִצָּת הַגְּמָרָה, מִי יוֹדֵעַ הִי רֵאשׁוֹן וְהִי שְׁנִי - כְּלוּמֹר, מִנִּין לָךְ לֹמֵר
19 שְׁכוּנוֹת הַתְּנָא שִׁישְׁאֵל תַּחֲלִילָה עַל נִדְרוֹ לִגְבִי פְּלוּנִי, וְלֵאחֲרֵי מִכֵּן עַל
20 נִדְרוֹ לִגְבִי הַחֲכָם, הִרִי יִתְכֵן שְׁכוּנוֹתָהּ הִיא שְׁאִין קְפִידָא עַל אִיזָה
21 נִדֵּר יִשְׁאֵל תַּחֲלִילָה, וְכוּנוֹת הַתְּנָא בְּאוֹמְרוֹ 'רֵאשׁוֹן' רִשְׁנִי, הִיִּינוּ לְפִי
22 סֵדֵר הַפְּרָתָה, שְׁהַנִּדֵּר שִׁישְׁאֵל עֲלֵיו תַּחֲלִילָה הוּא הַנִּקְרָא 'רֵאשׁוֹן',
23 זֶה שְׁלֵאחֲרֵיו 'שְׁנִי'.

24 מְקַשָּׁה הַגְּמָרָה קוֹשִׁיָא נּוֹסֶפֶת עַל שִׁטָּה זֶה:

25 מִיָּתִיבִי. אִדָּם הָאוֹמֵר, קוֹנֵם שְׁאִינִי נְהֵנָה לְפִלּוּנִי, כְּלוּמֹר, שְׁלֵא יִהְיֶה
26 פְּלוּנִי מְנַכְסִי, וְהִרִינִי נִדֵּר לְבִשְׁשֵׁשְׁאֵל עָלָיו - וְאִם אִשְׁאֵל עַל נִדְרֵי זֶה
27 הִרִינִי מְקַבֵּל עַל עֲצָמִי נִזְוִירוֹת. דִּינּוּ הוּא, שְׁנֵשְׁאֵל תַּחֲלִילָה עַל נִדְרוֹ,
28 וּמִמִּילָא חָלָה עֲלֵיו נִזְוִירוֹת, וְאַחֲרֵי כֵךְ נִשְׁאֵל עַל נִדְרוֹ. וּמְקַשָּׁה הַגְּמָרָה,
29 אַמְרֵי - מִדּוּעַ חוּבָה עֲלֵיו לְהַשְׁאֵל תַּחֲלִילָה עַל נִדְרוֹ, הִרִי לְשִׁיטָּה זֶה
30 נִתֵּן לְהַפֵּר נִדֵּר וְנִזְוִירוֹת, אִם קוּדֵם שְׁחֵם חָלִים, וְאִם כֵּן, אִי בְּעֵי עַל
31 נִדְרוֹ נִתְּשִׁיל בְּרִישָׁא - אִם רְצוּנוֹ בְּכָךְ יִשְׁאֵל תַּחֲלִילָה עַל נִדְרוֹ, וְאִי
32 בְּעֵי עַל נִדְרוֹ נִתְּשִׁיל בְּרִישָׁא - וְאִם רְצוּנוֹ בְּכָךְ, יִכּוּל לְהַשְׁאֵל תַּחֲלִילָה
33 עַל נִזְוִירוֹת. מְסִיקָה הַגְּמָרָה, תִּיבְתָּא - אֲכֵן אִין תִּירוּץ לְקוֹשִׁיָא זֶה,
34 וְיֵשׁ לְהוֹכִיחַ מִדְּבָרֵי הַבְּרִייתָא, שְׁחֵכֶם אִינוּ רִשְׁאִי לְהִתִּיר נִדֵּר קוּדֵם
35 שְׁהוּא חָל.

משנה

36 הַמִּשְׁנָה עוֹסֶקֶת בְּאוֹפְנִים שְׁהָאִשָּׁה תּוֹבַעַת שְׁבַעֲלָה יִגְרְשָׁה מִחֻמַּת
37 טַעְנוּתֶיהָ, וּמַעֲיָקֵר דְּרִין הִיא נִאֻמְנָת וְחִיבִי לְגִרְשָׁה, אֵלֵא שְׁתִּינְקוּ
38 חֻכְמִים שְׁלֵא תְהָא נִאֻמְנָת.

39 בְּרִאשׁוֹנָה - בְּתַחֲלִילָה, לְפָנֵי שְׁנִתְקַנָּה הַתְּקַנָּה הַמְּבוֹאֶרֶת בְּהַמְשָׁךְ
40 הַמִּשְׁנָה, הָיוּ חֻכְמִים אוֹמְרִים שְׁשִׁלֵּשׁ נְשִׁים הַמְּפֹרְטוֹת בְּהַמְשָׁךְ
41 הַמִּשְׁנָה, יוֹצְאוֹת - מִתְּגַרְשׁוֹת מִבְּעֻלֵיהֶן בַּעַל כְּרָחוּ שֶׁל הַבַּעַל, וְאִף
42 נְטוּלוֹת בְּתוּבָה. וְאִילוּ הֵן שֶׁלֵּשׁ הַנְּשִׁים, א. אִשְׁתּוּ כֹהֵן הָאוֹמְרָת
43 לְבַעַלָּה מְמַאָה אֲנִי לָךְ, מֵאַחֲרֵי וְנִאֻסָּתִי וְנִבְעֵלָתִי לֵאשִׁי אַחֲרֵי, חִיבִי
44 הוּא לְגִרְשָׁה מְשׁוּם שְׁנֵאמְנָת לֹמֵר כֵּן. ב. הָאוֹמְרָת לְבַעַלָּה, הַקְּדוּשׁ
45 בְּרוּךְ הוּא הַשׁוֹכֵן בְּשִׁפְטִים עַד בִּינִי לְבִינֶךָ שְׁאִינִר רָאוּי לְהוֹלִיד, וְהִיא
46 רוֹצָה שִׁיחִי לִּי לְיָדִים, וּלְפִיכָךְ הִיא חֲפָצָה שִׁיגְרֶשְׁנָה. ג. וְכֵן אִם
47 נִדְרָה וְאֻמְרָה, נְטוּלָה אֲנִי מִן הַיְּהוּדִים, כְּלוּמֹר, אִסְרָה עַל עֲצָמָה
48 הַנָּתַת תְּשֻׁמִּישׁ כָּל הַיְּהוּדִים, וּבְעֻלָּה בְּכָלֵל. וְהוּאִיל וְאִסְרָה עֲצָמָה
49 בְּתַשְׁמִישׁ עַל כָּל הָעוֹלָם וְלֹא רַק עַל בְּעֻלָּה, מוֹכַח שֶׁהַתְּשֻׁמִּישׁ קֶשֶׁה
50 עֲלֶיהָ, וְהִרִי הִיא כְּאוֹנוֹסָה, לְפִיכָךְ כּוֹפִים אוֹתוֹ לְגִרְשָׁה וְיֵשׁ לֹה
51 כְּתוּבָה.

52 כֵּן הוֹרֵי חֻכְמִים בְּרִאשׁוֹנָה, אֲבָל לֵאחֲרֵי שְׁנִתְקַלְקְלוּ הַדּוֹרוֹת, חֲזְרוּ
53 חֻכְמִים לִמְרֵי שְׁלֵא תְהִינֶה יוֹצְאוֹת מִתַּחַת בְּעֻלֵיהֶן בַּעַל כְּרָחוּ, כְּדִי

מִיָּבֵר רַב מִשְׁרָשָׁא עַל דְּבָרֵי רַבָּא שְׁהָאֻמְרַת גִּירְשַׁתְנִי אִינְהָ נִאֻמְנַת
 אִפִּילוּ לְמִשְׁנָה רֵאשׁוֹנָה, שְׁשִׁינּוּ בְּמִשְׁנַתִּינוּ, הָאֻמְרַת הַשְּׁמִימִים בִּינִי
 לְבִינְךָ, דְּלִשְׁטִית מִשְׁנָה רֵאשׁוֹנָה הִיא נִאֻמְנַת, וּמִכָּאן הִיכְתָּא דְּרַבָּא,
 שְׁהֵרִי הָכָא - בְּאֻמְרַת הַשְּׁמִימִים בִּינִי לְבִינְךָ, דְּלִית לָהּ כִּיסוּפָא - אִין
 לָהּ בּוּזִין בְּכָר, וְקִתְנִי בְּמִשְׁנַתִּינוּ דְּמִהִימָנָא, הֵרִי שְׁהִטְעַם שְׁהִיא
 נִאֻמְנַת אִינוּ מִשּׁוּם שְׁאִינְהָ עֲשׂוּיָה לְבוּזַת אַת עֲצֻמָּה, וְאִם כֵּן אִף
 הָאֻמְרַת גִּירְשַׁתְנִי תִּהְיֵה נִאֻמְנַת לְמִשְׁנָה רֵאשׁוֹנָה, מִתְרַצַּת הַגְמָרָא,
 קִסְכֵּר רַבָּא, הָתֵם - בְּאֻמְרַת הַשְּׁמִימִים בִּינִי לְבִינְךָ יֵשׁ לָהּ גַּם כֵּן בּוּזִין,
 דְּכִינּוּ דְּלֵא סָנִי לָהּ - לֹא יִתְקַבְּלוּ דְּבִרְיָה בְּבֵית דִּין כֹּל עוֹד דְּלֵא
 אֻמְרָה שְׁאִין הִבְעֵל יוֹרָה כְּחִין, אִי לֹא אִיתָא כְּדָאָמְרָה - אִם אִין
 הִדְבֵּר אִמַּת כְּמוֹ שְׁהִיא אֻמְרַת, לֹא אֻמְרָה לִיָּה - לֹא הִיתָה אֻמְרַת
 זֹאת, שְׁבוּשָׁה הִיא לָהּ לִפְרֹט בְּמִפּוּרֶשׁ שְׁאִינוּ יוֹרָה כְּחִין, אֲבָל
 הָאֻמְרַת גִּירְשַׁתְנִי אִינְהָ נִאֻמְנַת, שְׁאִין לָהּ בְּכָר כֹּל בּוּזִין.
 רַב מִשְׁרָשָׁא מְקַשֵּׁה עַל דְּבָרֵי רַב הַמְנוּנָא שְׁאֻמְרַת
 גִּירְשַׁתְנִי נִאֻמְנַת אִפִּילוּ לְמִשְׁנָה אַחֲרוֹנָה, מִשּׁוּם שְׁאִין הָאִשָּׁה
 מַעֲזִיזָה לְשֹׁקֵר בְּפִנֵּי בַעֲלָהּ:
 שְׁשִׁינּוּ בְּמִשְׁנַתִּינוּ, הָאֻמְרַת הַשְּׁמִימִים בִּינִי לְבִינְךָ, דְּלִשְׁטִית מִשְׁנָה
 אַחֲרִיזָנָה אִינְהָ נִאֻמְנַת, וּמִקְשָׁה רַב מִשְׁרָשָׁא, מִזֵּה תִּהְיֵי תִּיּוֹבְתָא דְּרַב
 הַמְנוּנָא, וּמִבְּאֵר רַב מִשְׁרָשָׁא אַת קוּשִׁיתוֹ, וְהָא הָכָא - בְּאֻמְרַת
 הַשְּׁמִימִים בִּינִי וּבִינְךָ, דְּיִדְעָה הִיא (וְעֵלָה) [דְּכַעֲלָה] יָדַע בָּהּ - שִׂידַעַת
 הִיא שְׁבַעֲלָה יוֹדַע אִם הִיא מִשְׁקֶרֶת, וְקִתְנִי בְּמִשְׁנַתִּינוּ דְּלֵא מִהִימָנָא,
 וְאִם כֵּן הוּא הֵדִין בְּאֻמְרַת גִּירְשַׁתְנִי לֹא תִּהְיֵה נִאֻמְנַת, אִף עַל פִּי
 שִׂידַעַת שְׁבַעֲלָה יוֹדַע אִם הִיא מִשְׁקֶרֶת, וְקִשָּׁה עַל רַב הַמְנוּנָא.
 הַגְמָרָא מֵיִשְׁבַּת אַת שִׁיטָה רַב הַמְנוּנָא:
 קִסְכֵּר רַב הַמְנוּנָא, הָכָא - בְּאֻמְרַת הַשְּׁמִימִים בִּינִי לְבִינְךָ נָמִי הִיא
 גּוֹפָה אֻמְרָה - הִיא סְבוּרָה שְׁאִין בַּעֲלָה יוֹדַע שְׁהִיא מִשְׁקֶרֶת,
 שְׁחֻשְׁבַּת שְׁנֵי דְּכִבְיָאָה יָדַע, כְּלוּמַר שְׁהַבְעֵל יוֹדַע שְׁפִלַּט אַת
 הַזֹּרַע, אֲבָל כְּעֵנִין יוֹרָה כְּחִין הִיא סְבוּרָה דְּמִי יָדַע הִבְעֵל אִם הוּא
 יוֹרָה כְּחִין אוֹ לֹא, וּמִשּׁוּם הֵכִי מִשְׁקֶרָא, מִזֵּה שְׁאִין כֵּן בְּאִשָּׁה הָאֻמְרַת
 גִּירְשַׁתְנִי, שִׂידַעַת בּוּדָאִי שְׁהַבְעֵל יוֹדַע אִם הִיא מִשְׁקֶרֶת, אִם לֹא
 שְׁהִיו דְּבִרְיָה אִמַּת לֹא הִיתָה טוֹעֵנַת כֵּן.
 הַגְמָרָא מְבִיאָה כְּמָה עוֹבְדוֹת שְׁלִפִי דְּבָרֵי הָאִשָּׁה הִיא נְטִמָּא
 וְאִסּוּרָה לְבַעֲלָהּ, וּפְסִקוּ הָאֻמּוּרָאִים שְׁאִינְהָ נִאֻמְנַת שְׁמָא נִתְנָה
 עֵינִיה בְּאַחַר, וְכִמוּ שְׁשִׁינּוּ בְּמִשְׁנָה:
 הֵיִיא אִיתְתָּא - אִשָּׁת כְּהֵן, דְּכָל יוֹמָא דְּתַשְׁמִישׁ - שְׁכֹל יוֹם שְׁהִיתָה
 מִשְׁמִשְׁת עִם בַּעֲלָהּ, הִיתָה מִיְּקָדְמָה בְּבוּקָר וּמִשְׁיָא יְדִיהָ לְנִבְרָא -
 נִטְלָת לֹא אַת יְדִיו, יוֹמָא חַד לְמִרְתּוֹת שְׁלֵא שִׁימַשׁ אִיתָה, אִתְּיָא לִיָּה
 מִיָּא לְמִשְׁשָׁא - הִבִּיאָה לֹא מִיָּם לִיטוּל יְדִיו, אִמֵּר לָהּ בַּעֲלָהּ, הָדָא
 מִיְּתָא לֹא הָתֵם הָאִידָנָא - דְּבַר זֶה לֹא הִיָּה הַיּוֹם, כְּלוּמַר, לֹא
 שִׁימַשְׁנו הַיּוֹם, וּמֵאַחַר שְׁהִיא שִׁימַשָּׁה עִם אָדָם שְׁהִיתָה סְבוּרָה
 שְׁהוּא בַּעֲלָה, אִתְּיָא לִיָּה לְבַעֲלָהּ, אִם כֵּן אוֹתוֹ הָאָדָם שְׁשִׁימַשְׁתִּי
 אַתָּה, הִיָּה זֶה חַד מִן נִבְרָאִים - אַחַד מִן הַגּוֹיִים

וְנִבְרָא הוּא דְּנִסְתַּחֲפָה שְׁדָּהוּ - הִבְעֵל הוּא שְׁנִתְקַלְקַלָּה שְׁדָּהוּ
 מִלְּזוּרְעָה, כְּלוּמַר, קִלְקוּל הָאִישׁוֹת אִינוּ מִמַּחְמַת הָאִשָּׁה אֲלֵא מִמַּחְמַת
 הִבְעֵל, שְׁקִדּוּשַׁת כְּהוֹנָתוֹ גְּרַמָּה לוֹ שְׁתִּיאסֵּר אִשְׁתּוֹ עֲלֵיו, וּמִזְלוֹ גֵּרַם
 אַת הָאִיסוּר, וּלְפִיכָךְ אִשָּׁת כּוֹהֵן שְׁנִאֻסָּה יֵשׁ לָהּ כְּתוּבָה.
 רַב פֶּפֶא פּוּשֵׁט אַת סִסְפִיקוֹ שֶׁל רַבָּא מִמִּשְׁנַתִּינוּ:
 וְאִמְרִינּוּ לִיָּה - וְהִשְׁבֵּנו לְרַבָּא, מִתְנִיתִין הִיא - מִשְׁנָה הִיא, כְּלוּמַר,
 יֵשׁ לְהוֹכִיחַ מִמִּשְׁנַתִּינוּ שִׁישׁ לָהּ כְּתוּבָה. שְׁשִׁינּוּ בְּמִשְׁנַתִּינוּ,
 הָאֻמְרַת מִטְמָא אִנִּי לָךְ, יוֹצֵאת מִבַּעֲלָהּ וְיֵשׁ לָהּ כְּתוּבָה, וּמִבְּאֵר רַב
 פֶּפֶא, כְּמָא עֲסָקִינּוּ - בְּמָה מְדוּבֵר, אִלְיָמָא - אִם נֹאמַר שְׁמִדּוּבֵר
 בְּאִשָּׁת יִשְׂרָאֵל, לֹא יִתְכֵּן שִׁיחָא דִּינָה שְׁתַּצָּא וְיִתֵּן לָהּ כְּתוּבָה, כִּי אִי
 [אִם] נֹאמַר שְׁמִדּוּבֵר שְׁאֻמְרַת שׁוֹינָתָה בְּרָצוֹן, כְּלוּם יֵשׁ לָהּ כְּתוּבָה,
 הֵרִי אִשָּׁה שׁוֹינָתָה תַּחַת בְּרָצוֹן אִין לָהּ כְּתוּבָה. וְאִי מְדוּבֵר
 שְׁאֻמְרַת שׁוֹינָתָה בְּאֻנָּם, מִי קָא מִיתְסַרָא עַל נִבְרָא - וְכִי נִאֻסֶּרֶת
 הִיא עַל בַּעֲלָהּ, הֵרִי אִשָּׁת יִשְׂרָאֵל שְׁנִאֻסָּה מוֹתֶרֶת לְבַעֲלָהּ, וּמִדּוּעַ
 תַּצָּא מִבַּעֲלָהּ. וְאִלָּא וְדָאִי מְדוּבֵר בְּאִשָּׁת כְּהֵן, וּבִאִיזָה אֻפּוֹן, אִי
 מְדוּבֵר שׁוֹינָתָה בְּרָצוֹן, כְּלוּם יֵשׁ לָהּ כְּתוּבָה, מִי יָרְעָה מִאִשָּׁת יִשְׂרָאֵל
 שׁוֹינָתָה בְּרָצוֹן שְׁאִין לָהּ כְּתוּבָה, כְּאֻמּוּר, אִלָּא לָאן, וְדָאִי מְדוּבֵר
 שׁוֹינָתָה בְּאֻנָּם, וְקִתְנִי בְּמִשְׁנָה יֵשׁ לָהּ כְּתוּבָה, הֵרִי שִׁישׁ כְּתוּבָה
 לֹאִשָּׁת כּוֹהֵן שְׁנִאֻסָּה תַּחַת בַּעֲלָהּ.
 הַגְמָרָא מִסְתַּפְקַת הֵאֵם אִשָּׁה נִאֻמְנַת לּוֹמַר שְׁבַעֲלָה גִירְשָׁה אוֹתָהּ:
 אִיבְעִיָּא לָהּ, אִשָּׁה שְׁאֻמְרָה לְבַעֲלָהּ גִּירְשַׁתְנִי, כְּהֵן, הֵאֵם הִיא נִאֻמְנַת
 וּמוֹתֶרֶת לְהַנְשֵׂא אַחֲרָי אוֹ לֹא.
 אִמֵּר רַב הַמְנוּנָא, תָּא שְׁמַע רֵאִיָּה מִמִּשְׁנַתִּינוּ שְׁנִאֻמְנַת, שְׁשִׁינּוּ
 בְּמִשְׁנָה, הָאֻמְרַת מִטְמָא אִנִּי לָךְ, נִאֻמְנַת, וְבַעֲלָה חֵיִיב לְגִרְשָׁה.
 דְּאִפִּילוּ לְמִשְׁנָה אַחֲרוֹנָה דְּקִתְנִי דְּלֵא מִהִימָנָא, דּוּקָא הָתֵם -
 בְּאֻמְרַת טְמֵאָה אִנִּי לָךְ, הִטְעַם הוּא שְׁאִינְהָ נִאֻמְנַת מִשּׁוּם
 דְּחֻשִׁשִׁים דְּמִשְׁקֶרָה וְאִינְהָ פּוֹחֶדֶת מִבַּעֲלָהּ, דְּיִדְעָה דְּכַעֲלָה לֹא יָדַע
 בָּהּ - מִשּׁוּם שִׂידַעַת שְׁבַעֲלָה אִינוּ יוֹכֵל לְדַעַת אִם הִיא זִינָתָה
 לֹאֲחֵר אוֹ לֹא, אֲבָל נָמִי אִשָּׁה הָאֻמְרַת גִּירְשַׁתְנִי, שִׂידַעַת דְּבַעֲלָה
 יָדַע בָּהּ אִם הִיא מִשְׁקֶרֶת, מִהִימָנָא, דְּחִזְקָה אִין אִשָּׁה מַעֲזִיזָה פְּנִיָּה
 לְשֹׁקֵר בְּפִנֵּי בַּעֲלָהּ.
 אִמֵּר לִיָּה רַבָּא לְרַב הַמְנוּנָא, אִדְרָבָּהּ - יֵשׁ לּוֹמַר לְהִפְךָ, שְׁאִפִּילוּ
 לְשִׁיטָה מִשְׁנָה רֵאשׁוֹנָה דְּקִתְנִי בְּמִשְׁנַתִּינוּ דְּמִהִימָנָא לּוֹמַר טְמֵאָה
 אִנִּי לָךְ, דּוּקָא הָתֵם - בְּאֻמְרַת טְמֵאָה אִנִּי לָךְ, הִטְעַם שְׁנִאֻמְנַת
 הוּא מִשּׁוּם דְּלֵא עִבְדָּא לְבוּזִי נִפְשָׁה - שְׁאִשָּׁה אִינְהָ עֲשׂוּיָה לְבוּזַת
 אַת עֲצֻמָּה לּוֹמַר שְׁנִאֻסָּה תַּחַת בַּעֲלָהּ, שִׁישׁ בּוּזָה בּוּזִין וּפְגָם, וְאִם
 לֹא שְׁבִאֻמְנַת נְטִמָּאָה, לֹא הִיתָה מְזוּלָּזֶלֶת בְּעֲצֻמָּה לּוֹמַר שְׁנִטְמָאָה.
 אֲבָל הָכָא - בְּאֻמְרַת גִּירְשַׁתְנִי שְׁאִין בְּכָר בּוּזִין, אִין סִיבָה לְהֵאֲמִין
 לָהּ, דְּמִנִּין דְּתַקִּיף לָהּ מִן נִבְרָא מַעֲזִיזָה וּמַעֲזִיזָה - שְׁפַעֲמִים מִתּוֹךְ
 כַּעֲסָה תַּחֲזוֹק לְהַעֲזִיז פְּנִיָּה נֶגֶד בַּעֲלָה לּוֹמַר שֹׁקֵר בְּפִנֵּי וְתֹאמַר
 שִׁגִּירְשָׁה.
 רַב מִשְׁרָשָׁא מְקַשֵּׁה עַל שִׁיטָה רַבָּא:

"עשה טוב" הוא עיקר תפקידו של האדם, ואילו "סור מרע" הוא רק הכנה

משיחת יו"ד שבט, ה'תשל"ד

עבודת השם בשלימות יכולה להיות רק כאשר האדם הוא במצב רוח טוב, והגוף
 אינו מבובלל מרעב וצימאון ותענית וכו'

משיחת יו"ד שבט, ה'תשל"ד

נדרים. פרק אחד עשר - ואלו נדרים - דף צא עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל" (שטיינזלץ) רט

תוספות

רש"י

1 גרשתני. מי מהימנא? ואם אשת כהן - אסור לו להחזירה. התם הוא. דמקרא משום
2 ידע לה דבעלה לא ידע בה אי נטמאת אי לא, (ואהכי) אי אמרה "טמאה אני לך" - לא
3 מהימנא. אבל היכא דאמרה "גרשתני", ידיעה דבעלה ידע אי משקרא אי לא - לא הות
4 אמרה הכי, דחוקה דאין אשה מעיזה פניה בפני בעלה. אדרבה. לא מביעין למשנה
5 אחרונה דלא מהימנא, אלא אפי' למשנה
6 ראשונה דקתני מהימנא - לא הוי טעמא אלא
7 משום דלא עבידא לבוויי נפשה דלימרה
8 דנטמאה, אי לאו דהכי הוה כדקאמרה. דוימנין
9 דתקף לה מן גברא. שציער לה בעלה ומעיה
10 פניה בפניו. ענין אחר: דתקף לה מן גברא -
11 שתוקף יצרה מן אדם אחר, שנתנה בו עיניה,
12 ובשביל מעיה לומר לבעלה: גרשתני. והא
13 הבא דלית לה כיוסופא. אלמא מילתא לא מבזיא
14 נפשה, ואפילו הכי קתני במשנה ראשונה
15 דמהימנא, והיכי אמר אפילו למשנה ראשונה
16 כו' התם. נמי אית לה כיוסופא. דכיון דלא סגי
17 לה דלא קאמרה גבי בי דינא אי יורה כחץ, אי
18 לאו דהכי הוה - לא קאמרה, ואהכי מהימנא.
19 והא הבא דידעה היא. דבעלה ידע דיוורה כחץ,
20 וקתני לה לא מהימנא. אלמא אשה מעיזה. רכל
21 יומא. לאחר תשמיש מקדמה ומשיא ידא לגברא
22 כדי לטורי דיו לאחר תשמיש ואתת יומא חד
23 ועבדא הכי אמר לה הדיא מילתא דתשמיש לא
24 הוי האדינא.

17 אהלווי

18 רבא: התם, פיון דלא סגי לה דלא אמרה אין יורה כחץ, אי לא איתא דקאמרה
19 - לא אמרה ליה. "השמים ביני לביןך" דמשנה אחרונה תהוי תיובתא דרב המנונא;
20 והא הכא דידעה היא ובעלה ידע בה, וקתני דלא מהימנא! קסבר רב המנונא: הכא
21 נמי היא גופה אמרה: נהי דבביאה ידע - ביורה כחץ מי ידע? ומשום הכי משקרא.
22 תהיא איתתא דכל יומא דתשמיש מיקדמה משיא ידיה לגברא. יומא חד איתא ליה
23 מנא למקדמה, אמר לה: הדיא מילתא לא הות האדינא! אמרה ליה: א"כ חד מן גוים
24 אהלווי

17 אהלווי

18 רבא: התם, פיון דלא סגי לה דלא אמרה אין יורה כחץ, אי לא איתא דקאמרה
19 - לא אמרה ליה. "השמים ביני לביןך" דמשנה אחרונה תהוי תיובתא דרב המנונא;
20 והא הכא דידעה היא ובעלה ידע בה, וקתני דלא מהימנא! קסבר רב המנונא: הכא
21 נמי היא גופה אמרה: נהי דבביאה ידע - ביורה כחץ מי ידע? ומשום הכי משקרא.
22 תהיא איתתא דכל יומא דתשמיש מיקדמה משיא ידיה לגברא. יומא חד איתא ליה
23 מנא למקדמה, אמר לה: הדיא מילתא לא הות האדינא! אמרה ליה: א"כ חד מן גוים
24 אהלווי

וביהשמים ביני לביןך" דלא ידע בה מעיזה - שמעינן מינה דבאומרת "אינו נזקק עמי כלל" כיון דבעלה ידע בה, אפילו למשנה אחרונה מהימנא, ויציא ויתן כתובה, אפילו לא איתא מחמת
טענה דבעיא חוטרא לידה ומרא לקבורה. שהרי גדולה מזו אמר: "אי אפשי אלא אני בבגדי היא בבגד" - ויציא ויתן כתובה. מיהו, כתב ר"ז דל דרוקא כשהיא תובעת להתגרש הוא
דאמרין יוציא ויתן כתובה, אבל תובעת כתובה - לא מהימנא. והביא רביה מדרבא בפרק "האשה רבה": האשה שאמרה "מות בעלי" - נאמנת, "מות בעלי תנו לי כתובתי" - אינה נאמנת.
ואיבא למירק אשמעתין. דרבא משמע דמילתא ידע בעלה מהימנא. משום דלא מחצפא ביה, ודלא ידע בה בעלה - לא מהימנא. והתם בסוף פרק "הבא על יבמתו" גבי הא דתנן: גנא
אשה ושהה עמה עשר שנים ולא ילדה - אינו רשאי ליבטל, משמע איכא, דאמרין התם: הוא אמר מינה והיא אמרה מעיה, אמר רבי אמי: דברים שבינו לבינה היא נאמנת, מאי טעמא -
היא קם לה ביורה כחץ, ואידו לא קם ליה ביורה כחץ. משמע דמשום דלא קם ליה - מהימנא. והבא אמרין איכא: תירץ הרמב"ן ז"ל: דלא דמיין אהרדי,
דהתם אידו הוא דקמפיק לה, ומפסיד לה כתובתה. והלכך, אי תרייהו קם להו - ליכא למימר דאיהי מהימנא, משום דחוקה אין אשה מעיזה בפני בעלה. דכי אמרין הכי - היכא דאיהי
בעיא לאפקי נפשה מבעלה, דאיכא העזה טובא, ואי לאו דקושטא קאמרה - אינה מעיזה. אבל התם, דאיהו בעי לאפקה (נפשה) - מעיזה ומעיה, אבל כיון דאיהי קם לה ואידו לא קם
ליה - אינו ברין שריציאנה ויפסיד כתובתה בטענת שמא. **הדיא** איתתא. אשת כהן היתה. דאי אשת ישראל, כיון שאפילו לפי דבריה סבורה היתה שהוא בעלה - אין לך אונס גדול מזה,
ואונס בישראל מישרא שרי, ולמה ליה לרב נחמן למימר עיניה נתנה באחר? אלא ודאי בדאמרן. **הא** מילתא. תשמיש.

אהלווי

אצל יהודי, כל תנועה וכל רגע מחייו מחושים לצורך עבודתו לקונו, שהרי "אני
לא נבראתי אלא לשמש את קוני"

משיחת יו"ד שבט, ה'תשל"ד

1 **אהלווי**. נכרים מוכרי אהל. **נפשווי**. מוכרי נפש. **מהרויק**. שהיה נחבא עם אותה
2 אשה, וכדאמר פ' "החובל" (נ"ק דף פס) דהרויקה באנדרונא. **פרטיה** נואף להוצא. פרץ
3 מחיצה של הוצא ודפנא. **אירכוס**. שהיה מחביא עצמו כדי שלא יראה
4 קלונו. **ככלאי**. בבא. במשך שלפני הדלת. והא דאצטריכי להני טעמי - לאו למימרא
5 דבלאו הכי איתתא אסירא. דליתא, שאין האשה
6 נאסרת על בעלה אלא בקיני וסתירה, או בערי
7 דבר ברור. אלא דאי לא משום הני טעמי - היה
8 ראוי בכיזא בזה לכל בעל נפש לחוש לעצמו,
9 כדי לצאת ידי שמים. איזהם משמים יאיר עינינו
10 בתורתו כאור החמה שבעתים. ויזכנו ייראות
11 בבנין ירושלים אמן.

הדרן עלך ואלו נדרים

וסליקא לה מסכת נדרים

10 הוה מירכס. ההוא נואף דעל לגבי דההיא אנתתא, אתא גברא, סליק נואף איתיב [בבבא] בבא. הוה מחתן תחלי תמן וטעמינון חוויא,
11 בעא מרי דבייתא למיכל מן הנהו תחלי בבא דעתא דאינתתא, אמר ליה ההוא נואף: לא תיכול מנהון, דטעמינון חוויא. אמר רבא:
12 אינתתיה שריא, אם איתיה דעבד איסורא - נחא ליה דליכול ולמנות, דכתיב "כי נאפו ודם בידיהן". פשיטא! מהו דתימא: איסורא
13 עבד, והאי דאמר ליה - דניחא ליה דלא לימות בעל, דתהוי אינתתיה עלויה "מים גנובים ויתקו ולחם סתרים ינעם" - קא משמע לן.

הדרן עלך ואלו נדרים וסליקא לה מסכת נדרים

אגרות קודש

ב"ה, כ"ה טבת, תשי"ד
ברוקלין.

שלום וברכה!

(ב.) מובן מעצמו שמה שנדברנו זה כמה פעמים שאיש בריא הוא, אבל צריך לשמור
בריאות הגוף ע"י שמירת הסדר אכז"ש ומנוחה כו' הרי זה עומד בתוקף...

ולמותר לבאר בזה באריכות איך שהעדר הסדרים ובפרט באלו שהעמיסו עליהם מלאכת
שמים ה"ז מתחבולותיו של היצר ובערמומיות גדולה מאד כיון שע"פ רוב מלבישים זה בטענות
של יר"ש ושזה נוגע לעבודת התפלה ולימוד החסידות כו' וכו', אבל כיון שנשיאנו בתורתם שבכתב
ושבע"פ כבר הזהירו ע"ז און מען האט דאס באווארנט אין כל מקום ושאלה בשלילת ענין זה,
ובאם רוצים באמת מגשימים זה בחיים בלי כל קישויים אף שכמובן קשה לשנות אפילו טבע שני
שנעשה ע"י ההרגל בבילתי סדר משך זמן ארוך לפי"ע.

ג) ובענין דומה להנ"ל הוא במה שנדברנו בהכרח הגמור להכניס סדר בעבודתו בקדש
ובעניני צבור...

וכיון שאיש אחד אי אפשר לו לנהל כמה וכמה ענינים לכל פרטיהם ושנוסף על זה יהי'
ג"כ הסדר שולט בהם, הרי לדעתי מוכרח שתיכף ומיד מבלי שיתבכו (פארפלאנטערען) הלאה
בהענינים, ימסור חלק חשוב מעבודתו הנ"ל לאנשים מתאימים לזה, ועליו תהי' רק השגחה
בכללות ומזמן לזמן קבלת דו"ח, ובודאי יודיעני איך שסידר כל זה, ומפני טעמים הנ"ל הנה
ההקדם בזה ישובח.

בברכת הצלחה בעבודתו בקדש מתוך בריאות הנכונה ורוב נחת חסידותי מעצמו ומכל
ב"ב שיחיו.

בעלה של האשה, קליק נואף ואיתבי קבלאי קבא - עלה הנואף
ונתחבא במסך שלפני הדלת. הנה מנהגן תחלי תמן - היו מונחים
שם שחלים, וראה הנואף דמעיניו חויה - שנחש טעם מאותם
שחלים. לאחר מכן בעוד שהיה שם הנואף, קעא קרי דביתא למיכל
מן הנה תחלי - רצה בעל הבית לאכול מאותם שחלים, קלא
דעתא דאיתתא - בלי ידיעת האשה, אמר ליה ההוא נואף לבעל,
לא תיכול מנהון - אל תאכל מהם, משום דמעיניו חויה - שטעם
מהם נחש.
אמר רבא, איתתיה שריא - האשה מותרת לבעלה, דאם איתיה
דעבד איסורא - שאם אמת הדבר שאותו נואף זנה עם האשה, היה
ניחא ליה לנואף דליכול הבעל ולימות. וראה לכך שהחשוד על
זנות עם אשת איש חשוד גם על שפיכות דמים, דבתיב (יחזקאל כג
מה) 'כי (נאפו) [נאפת הנה] ודם בדיהון', כלומר, מי שיש בידו
עבירת ניאוף, גם שפיכות דמים בידיו, שהנואפים הורגים את
הבעלים.
מקשה הגמרא, פשיטא שהחשוד על ניאוף חשוד גם על שפיכות
דמים להרוג את הבעל, וממילא אותו נואף שרצה להציל את
הבעל ממיתה בודאי שלא זנה עם האשה, ומה חידש רבא.
מתרצת הגמרא, מהו דתימא, שבאמת יש מקום לומר דאיסורא
עבד - שזנה עם האשה, ויהא דאמר ליה - מה שאמר לבעל שנחש
אכל מהם ורצה להציל את הבעל, הוא משום דניחא ליה דלא
לימות בעל - עדיף לו שהבעל לא ימות, כדי שיוכל לזנות עם
האשה פעם נוספת כשהיא עדיין אשת איש, דבכך שהיא תהיה
אשת איש תהי איתתיה עלויה - תהא האשה עליו בבחינת 'מים
גנובים ומתקו ולחם סתרים נעם' (משלי ט ז), כלומר, ביאת איסור
שהיא בבחינת 'מים גנובים' יש בה יותר הנאה. ואם כן היינו
אומרים שאין ראייה מזה שהציל את הבעל ממיתה שלא זנה עמה.
קא משמע לן שלא חוששים לכך, משום שאין הנואף יודע
שבחיותה אשת איש יש יותר הנאה בביתה, ולכן אם באמת זנה
עמה היה רוצה שימות הבעל כדי שיוכל לשאת את האשה
בפרהסיא.

אחלויה - מוכרי אהל ומין עשב שמכבסים בו בגדים, דהו קא
האידנא - שהיו כאן היום, דאי אנת [אתה] לא שימשת עימי,
דילמא זה ששימש עימי היה מנהון - מאותם מוכרי אהלים. אמר
רב נחמן, אין האשה נאסרת לבעלה בדבריה אלה, שאנו חוששים
שעיניה נתנה באתר, ולכן הביאה לבעלה מים ליטול כדי לומר לו
שנבעלה לאחר ונאסרה עליו ויגרשנה, ולית בה מששא במלה -
אין ממש בדבריה.
הגמרא מביאה מעשה נוסף בענין זה:
היה איתתא דלא הוה בדיחא דעתה בחד נכרא - לא היתה שמחה
עם בעלה. אמר לה בעלה, האידנא מאי שנא - מה שונה היום
שאניך שמחה אתי. אמרה ליה, מעולם לא צערתי בדרך ארץ
[בתשמיש] כי האידנא - כמו שציערתי היום. אמר לה בעלה, לא
הוה קרא מילתא האידנא - לא שימשתי עימך כלל היום. אמרה
ליה, אם כן זה ששימשתי עימו היה אחד מהלין נכרים נפשוני -
מאותם גויים מוכרי נפט דהו קא האידנא - שהיו כאן היום, דאי
אנת [אתה] לא שימשת עימי היום, דילמא זה ששימש עימי היה
חד מנהון - מאותם מוכרי נפט. אמר להו רב נחמן לא תשגיחו ביה
- אל תתחשבו בדבריה כלל, דנותנת עיניה באתר הוא, ולכן
אומרת ששימשה עם אחד כדי שתיאסר על בעלה ויגרשנה.
הגמרא מביאה מעשה נוסף:
ההוא נכרא דהוה מהריוק בביתא, הוא ואיתתא - אדם נתייחד עם
אשת איש בביתו, ובשעה דעל ואתא קריה דביתא - כשנכנס ובא
בעל הבית, פריטי נואף להוצא - פרץ הנואף את המחיצה שהיתה
עשויה מלולבי דקלים, וצריך - וברח.
אמר רבא, איתתא שריא - האשה מותרת לבעלה, ואין חשש
שזינתה עם אותו נואף, דאם איתא דעבד איסורא - אם באמת
הנואף שימש עם האשה, ארכוסי הוה מירבם - היה נטמן ומתחבא
מפני הבעל, שלא יראה הבעל את קלונו.
הגמרא מביאה מעשה נוסף:
ההוא נואף - אדם שמונה עם נשים, דעל לגבי דהיה איתתא -
שנכנס לביתה של אשה. וכשראה הנואף דאתא נכרא - שבא

אגרות קודש

ב"ה, י"ז טבת, תשי"ד
ברוקלין.

האברך חיים שי

שלום וברכה!

נעם לי לקבל הודעה אשר ביום ח"י טבת יתמלאו לו חמש עשרה שנים, ויה"ר מהשי"ת
שמבן חמש עשרה לגמרא הנה יגדל בתורת הנגלה ובתורת החסידות וע"פ מה שכתוב בספרים
אשר גמרי"א ר"ת ד' מלאכי המרכבה, גבריא מלא רפאל אוריאל הרי יוחדר בו תכלית עבודת
השי"ת להיות בבחי' מרכבה כמבואר בתניא.

בטח שמר סדרי יום הולדת בעלי' לתורה, נתינה לצדקה קודם תפלת שחרית ומנחה,
ולמוד שיעור נוסף הן בתורת הנגלה והן בתורת החסידות, והשי"ת יצליחו.

בברכה.

הנזיר נאסר בשלושה דברים: בכל היצא מן הגפן. בתגלחת.
בטומאה למתים. וביום שנשלמו ימי נזירותו חייב הוא להביא
קרבנות, וכן אם נטמא בתוך ימי הנזירות. בשלושה אופנים אפשר
לקבל נזירות: א. עיקר לשון נזירות, דהיינו שאומר 'הריני נזיר'. ב.
כינויים, דהיינו לשון שאינו עיקרי. ג. ידות, שאינו אומר את לשון
הקבלה בשלימות, אלא מתחיל מקצת דיבורו ואינו גומרו, ובאותו
מקצת חלה הנזירות כאילו השלים את דבריו.

משנה

המשנה מלמדת שניזירות חלה אף בלשונות שהם רק כינויים או
ידות לנזירות. **כָּל בִּינוּי נְזִירוֹת** - כל הלשונות שאינם עיקר שם
נזירות אלא כינוי, הרי הם **כְּנִזְרוּת** - כעיקר לשון נזירות, ואף
בלשונות אלו חלה קבלת נזירות. וכן חלה הנזירות על ידי 'ידות',
ובגון **הַאֹמֵר אֶהְיָ**, ולא סיים 'אהא נזיר', **הָרִי זֶה נְזִיר**, או אם אמר
אֶהְיָ נָא, הרי הוא נזיר, שאף לשון זו מידות נזירות היא, וכאילו
השלים דבריו ואמר 'אהא נאה על ידי מצוה התלויה בשער',
כלומר בנזירות.

ואלו הן לשונות שהם כינויים לנזיר: כגון האומר 'הריני נזיר', או
'נזיק', או 'נזיה', או 'פזיה', **הָרִי זֶה נְזִיר**. המשנה מפרשת עוד
לשונות המועילים: היה נזיר עובר לפניו, ואמר 'הריני כְּנִזְרָה' או
שאחז בשעריו ואמר 'הריני מְסַלֵּל' - מזהפך בשערי, או 'הריני
מְכַלְכֵּל' - מגדל שער, וכן האומר 'הָרִי עָלַי שְׁלַח פָּרַע' - לגדל
שער, **הָרִי זֶה נְזִיר**. האומר 'הָרִי עָלַי צִיפּוּרִים' - שתי תורים או שני
בני יונה, שהם קרבנו של נזיר שננטמא, והיה נזיר עובר לפניו, רבי
מֵאִיר אומר, הרי הוא נזיר, ו**חֲכָמִים** אומרים, אף שבלבו נתכוין
לקבל נזירות, אינו נזיר, כיון שאין זו לשון נזירות כלל:

גמרא

הגמרא מבררת מדוע נקבעה מסכת נזיר בסדר נשים. שואלת
הגמרא: **מַכְרִי, תֵּנָא פְּסֵדֵי נָשִׁים קָאִי** - מאחר שהתנא עומד בסדר
נשים, **מֵאִי מַעְמָא תֵּנִי נְזִיר** - מדוע שנה בסדר זה את הלכות
קרבנות הנזיר, ולא בסדר קדשים העוסק בהלכות קרבנות. משיבה
הגמרא: **תֵּנָא אֶקְרָא קָאִי** - התנא שנה כאן מסכת נזיר על סמך
הפסוק האמור בענין גט, שנאמר (דברים כד א) **וְהָיָה אִם לֹא תִמְצָא**
כֹּחַ בְּעֵינָיו כִּי מֵצָא כֹּחַ עֵרֹת דָּבָר וְכָתַב לָהּ סֵפֶר כְּרִיתָת וְנָתַן בְּיָדָהּ
וְשָׁלְחָהּ מִבֵּיתוֹ, הרי שמעשה זנות גורם גירושין, ו**הָכִי קָאֵמַר הַתָּנָא**
בזה ששנה מסכת נזיר בסדר נשים, **מִי גָרַם לָהּ וְלֹא־שָׂאָהּ**, לְעֵבֹר
עֲבִירָהּ זו שמחמתה בעלה מגרשה, ריבוי שתיית יין המביאה
לקלות ראש, ו**קָאֵמַר הַתָּנָא**, כיון שהיין גורם עבירה, לכן **כָּל**
הַרְוָה סוּסָה בְּקִלְקוּלָהּ וְ-בִנְיוּלָהּ וּבְבוּשָׁתָהּ, נזיר **עֲצָמוֹ מִן הַיֵּינִי**,
שזו היא השמירה הראויה כדי להינצל מקלות הראש הגורמת
לעבירה. ואם כן ענין הנזירות שייך לסדר נשים שעל ידי שתמנע
מלשתות יין לא תבוא לידע עבירה הגורמת גירושין.
הגמרא באה לבאר את סדר המשנה, ומקשה: **פֶּתַח כְּבִינוּיִן** -
התנא שנה בתחילת דבריו 'כל כנויי נזירות כנזירות', וכשבא

לפרש דבריו **מְפָרֵשׁ** כיצד חלה נזירות מדין ידות, כגון האומר
'אהא', והרי לא הזכיר כלל את הדין שניזירות חלה על ידי ידות.
מיישבת הגמרא: **אֵמַר רַבָּא, אֵימְרִיתָמָא** - ויש שאמרו תירוץ זה בשם
חכם ששמו **רַבִּי, חֲסִידֵי מִיחֲסָרָא** - המשנה נשנית בחיסור לשון,
וְהָכִי קָתְנִי - וכך צריך לשנותה, **כָּל בִּינוּי נְזִירוֹת כְּנִזְרוּת וַיְדוּת**
נְזִירוֹת כְּנִזְרוּת, ומפרשת ואלו הן ידות, **הַאֹמֵר אֶהְיָ** ולא גמר לומר
'אהא נזיר', **הָרִי זֶה נְזִיר** מדין יד. שואלת הגמרא: **וְלִפְדוּשׁ בִּינוּיִ**
בְּרִישָׁא, ורק לאחריהם יפרש ידות, וכפי בתחילת המשנה הזכיר
את הכינויים לפני ידות. משיבה הגמרא: **תֵּנָא מִתְהוּא דְּפָלִיק הַהוּא**
מְפָרֵשׁ בְּרִישָׁא - דרך התנא לפרש תחילה את הדין שסיים בו, וכמו
שמצינו כן בעוד מקומות, **כְּדִתְנִי** במסכת שבת (ב:) שמבררת
המשנה **בְּמָה מְדַלְקִין** - באיזה שמנים ופתילות מדליקים נרות
שבת, **וּבְמָה אֵין מְדַלְקִין**, שאינם דולקים יפה, ו**מְפָרֵשׁ** את אלו שאין
מְדַלְקִין בהן **בְּרִישָׁא**. וכן מצינו במשנה (שם מה) שמבררת **בְּמָה**
מוֹמְקִין בערב שבת את הקדרה אחר שסילקה מעל גבי הכירה, **בְּמָה**
וּבְמָה אֵין מוֹמְקִין, ו**מְפָרֵשׁ אֵין מוֹמְקִין בְּרִישָׁא**. וכן שנינו (שם נז) **בְּמָה**
אִשָּׁה יוֹצֵאָה וּבְמָה אִינָה יוֹצֵאָה - באלו תבשיטים מותר לאשה
לצאת לרשות הרבים בשבת, ובאלו אסורה, ו**מְפָרֵשׁ** התנא את
אלו שלא **תֵּצֵא אִשָּׁה** בהם, **בְּרִישָׁא**. הרי שדרכו של התנא לפרש
תחילה את הדין שהזכיר באחרונה, ולכן גם כאן מפרש התנא
תחילה את דין ידות.

הגמרא מקשה ממקומות אחרים שפרש התנא לפי הסדר
שהתחיל בו: **וְהָתֵנָּה (שם נא), בְּמָה בְּהֵמָה יוֹצֵאָה, וּבְמָה אִינָה יוֹצֵאָה**,
ו**מְפָרֵשׁ יוֹצֵאָה נָמֵל וְכוּ' בְּרִישָׁא**, ואינו מקדים לפרש את מה ששנה
באחרונה. וכן מצינו לענין ירושה (ב"ב קחא), **יֵשׁ נִזְחִיל וּמִנְחִילִין** - יש
שורשים את קרוביהם שמתו, וגם מורשים להם את ממונם אם
הם ימותו תחילה, ויש שניזחִילין - יורשים את קרוביהם, **וְלֹא**
מִנְחִילִין להם, ויש שניזחִילין לקרוביהם, **וְלֹא** נזחִילין אותם, ויש שלא
נזחִילין **וְלֹא** מניזחִילין אף שהם קרובים, ו**מְפָרֵשׁ** התנא את אלו
שניזחִילין ו**מִנְחִילִין בְּרִישָׁא**, וכפי הסדר הנזכר בתחילת המשנה.
נמצא, שאין דרכו של התנא להתחיל לפרש מהדין שסיים, אלא
מפרש לפי הסדר שהתחיל בו, ואם כן חוזרת השאלה מדוע שינה
התנא מסדר המשנה ופירש ידות קודם כינויים.

הגמרא חוזרת בה מהתירוץ הקודם, ולומדת שאין סדר קבוע
במשנה: **אֵלָּא, לְעוֹלָם תֵּנִי הָכִי וְתֵנִי הָכִי** - לפעמים שונה התנא לפי
הסדר שהתחיל בו, ולפעמים מקדים לבאר את מה שסיים בו,
ובכל מקום יש טעם למה תפס סדר זה. **אֵלָּא, הָתָם** - לענין הדלקת
נרות שבת, הטמנה, ויציאת האשה, כיון **דְּאִיסוּרָא דְּנִפְשִׁיהּ הוּא** -
שהם איסורים התלויים במעשה האדם וחמורים יותר, לכן **מְפָרֵשׁ**
אִיסוּרָא דְּנִפְשִׁיהּ בְּרִישָׁא - מקדים התנא לפרש תחילה את האופן
האסור לפני שמפרש את האופן המותר, אבל **נָפְי בְּהֵמָה** - במה
יוצאה ובמה אינה יוצאה, **דְּאִיסוּרָא אִידִי בְּהֵמָה הוּא דְּאִתִּי** -
שהאיסור על ידי מעשה הבהמה הוא בא, ואין האדם עושה
פעולת איסור רק שהוא מצווה על בהמתו, לפיכך **מְפָרֵשׁ הֵיתִידָא**
בְּרִישָׁא - את צד ההיתר תחילה,

עצם העובדה שמתאספים עשרה מישראל, שנשמתו של כל אחד מהם היא
"חלק אלוקה ממעל ממש", הרי זה מגדיל את עניין השראת השכינה באופן נעלה
יותר ממה שמלאך יכול לסבול

משיחת יו"ד שבט, ה'תשל"ד

נזיר. פרק ראשון - כל כינויי - דף ב עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל" - (שטיינזלץ) ריג

תוספות

כל כינויי נזירות כנויות — כל דבר שאינו עיקר שמו כן, נקרא כינוי לחלו עליו נזירות
לכל דבר כאילו אמר בשם העיקר, דהיינו "אהא נזיר", ומתני למיהו נזיר כי אמר
הכנוין "אהא נזיק" או "נזוח" או "פזיח", כמו בשם העיקר. דהם נקראין כנויין.
האומר אהא הרי זה נזיר — ובגמרא מפרש דאיכא הוכחה, כמו שנויר עובר לפניו. וזה
נקרא ידות נזירות, שלא גמר דבורו, ומתני לחלו
עליו כל דיני נזירות כאילו גמר דיבורו, כאדם
האוחז בבית יד של כלי ומגביהו בכך כאילו אוחז
בכלי. **או** אהא נאה — גם זה נקרא ידות נזירות
ובגמרא מפרש אמאי לא ערבינוהו למיתנינו
לכבא אחת, וליתני הכי: האומר "אהא" או "אהא
נאה" — הרי זה נזיר.

נזיר נזיק נזיח פזיח הרי זה נזיר — לפי שרצה
לפרש כל הכנויין פתח ואומר: נזיר וכו'.

כלומר, "נזיר" הוא עיקר השם הכתוב בתורה,
שעל ידי לשון זה חל עליו שם נזירות. והוא הדין
אם אמר בלשון הכנויין, כמו "נזיק", "נזיח", "פזיח".
ורישא דמתניתין אתא לפרושה, דקתני: כל כינוי
נזירות כנויות. ובכינויין נחלקו אמוראים בפרק
קמא דנדרים (א,א). רבי יוחנן אומר: לשון אמות
הם, פירוש: שלש לשונות אלו משבעים לשונות
הם. ואם תאמר: ולרבי יוחנן מאי איירא הנך שלש
לשונות? בכל שבעים לשונות נמי, אם קבל עליו
נזירות באחד מהנך הלשונות — חייל עליה
הנזירות! ויש לומר: דאין הכי נמי, דגם בשאר
לשונות אם מכריז מובנים, ומתכוין לקבל עליו
נזירות — הוה נזיר. אבל מתני להשני דמתניתין, כי
אמר נזיר באחד מן שלש לשונות הללו — חייל
עליה נזירות (נזיר) נמי כי אין מתכוין, משום דדמי
טפי ללשון תורה מלשונות אחריים. וריש לקיש
פליג דהם, ואמר: לשון שבדו חכמים מלבם. והתם
פרקי: אמאי בדרינהו ותקינהו רבנן לשון כנויין?
והשיב: דזימנן דבעי למימר "לה" קרבן" ואמר
לה" גרידא, ומפיק שם שמים לבעלה, ולכך תקנו
כנויין, שלא ותרצל הלשון לומר "לה" קום". ואם
תאמר: ולריש לקיש איך יביא קרבן על ידי לשון
שבדו חכמים? הא קמיתני חולין בעזרת! ויש לומר:
כיון דמתכוין לנזיר בנזיר, ויודע שלשון זה בדו
חכמים לנזיר בהם בנזיר — כבדא גמורא היא,
כאילו אמר בלשון הכתוב בגמרא. ודבר רבי
חיילא פירש: דריש לקיש לאו לענין קרבן קאמר,
אלא לענין מלקות, דלקי אם עבר על נזירותו
שקבל בלשון שבדו חכמים. **האומר** דריני
כוז — בגמרא מוקי לה דנזיר עובר לפניו. ולגופיה

כינויי נזירות כנויות. האומר "אהא" - הרי זה נזיר,
או "אהא נאה" - נזיר. "נזיק" "נזיח" "פזיח" - הרי זה
נזיר. "הריני כזה" "הריני מסלסל" "הריני מכלכל"
"הרי עלי לשלח פרע" - הרי זה נזיר "הרי עלי
ציפורים", רבי מאיר אומר: נזיר, וחכמים אומרים:
אינו נזיר. גמרא מפדי תנא בסדר נשים קאי, מאי
מעמא תני נזיר? - תנא אקרא קאי, "והיה אם לא
תמצא חן בעיניו כי מצא פה ערות דבר", והכי קאמר:
מי גרם לה לעבירה - הו, וקאמר: כל הרוצה סוטה
בקלקולה - זייר עצמו מן היין. פתח בכינויין ומפרש
ידות! אמר רבא ואיתימא רבי: חסורי מיחפרא, והכי
קתני: כל כינויי נזירות כנויות, וידות נזירות כנויות;
ואלו הן ידות: האומר "אהא" - הרי זה נזיר. ולפרש
כינויי ברישא! - תנא מההוא דסליק ההוא מפרש
ברישא. קדחתנן: במה מדליקין ובמה אין מדליקין,
ומפרש "אין מדליקין" ברישא. במה מומנין ובמה אין מומנין? ברישא.
במה אשה יוצאה ובמה אינה יוצאה, ומפרש "לא תצא אשה" ברישא. - והתנן: במה בהמה
יוצאה ובמה אינה יוצאה, ומפרש "יוצא גמל" ברישא? יש נוחלין ומנחילין, נוחלין ולא
מנחילין, מנחילין ולא נוחלין, לא נוחלין ולא מנחילין, ומפרש "אלו נוחלין ומנחילין" ברישא!
אלא, לעולם תני הכי ותני הכי. אלא, התם דאיסורא דנפשיה הוא - מפרש איסורא דנפשיה
ברישא. גבי בהמה דאיסורא אידי בהמה הוא דאתי - מפרש היתירא ברישא.

נבי

לא איצטריך, דהא מרישא שמענין אפילו כי לא אמר אלא "אהא" ונזיר עובר לפניו דהוי נזיר. אלא לדיוקא איצטריך: טעמא דאמר "כוזה", הא האומר "הריני" אפילו נזיר עובר לפניו — לא
מתני, דטפי משמע "אהא" כזה, מן "הריני" כי לא סיים "כוזה". **הריני** מסלסל הריני מכלכל — הני לאו ידות נזירות ניהו, דאם כן ליתנינהו לעיל בהדי ידות. אלא כיון דגמר דבורו, אלא
שלא פירש להדיא אנזירות, ואנן הוא דמפרשין דיבוריה, משמע דנזירות בא לומר, כי אמר הני לשונות ותפיס בשעריה, כדמפרש בגמרא. **מאי** טעמא תני נזיר — פירוש בסדר נשים.
בסדר קדשים הוה ליה למיתנינהו, שהוא הלכות קרבנות. ומשני: תנא אקרא קאי "והיה אם" וגו', מי גרם לה לעבירה — יין, כלומר מי גרם לה שזינתה — יין, הלכך תני אותה מסכתא בסדר
נשים. וקאמר: כל הרוצה סוטה בקלקולה זייר עצמו מן היין — סיום הדבר שאמר תחלה: מי גרם לעבירה יין. כלומר, ונכון הוא שתשמר עצמה מן היין, אבל לא בגדר. ושוב מוסיף לומר:
שכל הרוצה סוטה בקלקולה זייר עצמו מן היין כנזיר, ולכך שנה נזיר בנשים, שגם הוא הנובעל נבדק, כדאיתא בסוטה (כז,ב) שהנובעל נבדק כמו הנבעלת. ובגדרים לא בעי: מאי טעמא תנא
בנשים — משום דעיקר פרשת נדרים בפרשת אשה כתיב. ולא הוה מצי למימר טעמא כדקאמר בריש סוטה (ב,א). בדפרקי: מכדי תנא מנזיר קסליק מאי שנה דקתני סוטה, ומשני התם: אידי
דתנא בכתובות פרק "המדיר את אשתו" (ע"א) תנא נמי נדרים, ואיידי דתנא נדרים — תנא נמי נזיר דדמי ליה. אם כן הכי נמי לישני הכא דלכך שניאן בסדר נשים! ויש לומר: משום דלא
מיסתבר ליה דאגב נדרים לישבן לסדר קדשים שכולו קרבנות. וראוי נזיר לשנות התם טפי. ואורבאה, אנביה הוה ליה למיתני נדרים התם, לכך צריך לומר טעמא דתנא אקרא קאי. וקשה:
דלמה לו להאריך לשונו ולומר "כל הרוצה סוטה" כו' ומה ענין זה לזה? לכן נראה לומר: דמאי דקאמר "תנא אקרא קאי" אינו רוצה לומר דכתיב בפרשה, אלא רוצה לומר אקרא קאי
— דכתיב בסוף "המגרש" במסכת גיטין (ז,א), דכתיב "והיה אם" וגו'. ועתה ניתא שפיר מאי דכתב נזיר בסדר נשים, דמי גרם לעבירה יין וכו'. אבל מכל מקום קשה: אמאי תנא נזירות אצל
סוטה? הוה ליה לכתבו אחר גיטין! ומשום הכי קאמר דכל הרוצה סוטה בקלקולה זייר וכו', וגם זה עבידה. ובטעמא דהבא לחוד לא סגי, דאם כן ליתני סוטה ברישא והוה נזיר כסדר הפרשה,
לכך צריך טעמא דהתם דאגב "המדיר" תנא נדרים, ואגב נדרים תנא נזיר, והדר חוזר לטענה שהוא עיקר מסדר נשים. **אלא** לעולם תני הכי והכי — ובכולהו איכא טעמא. התם דאיסורא
דנפשיה. פירוש: התלוי באדם עצמו, כגון הדלקה התמנה ובמה אשה יוצאה — מפרש איסורו ברישא. וגבי בהמה, דאיסור דבהמה — מפרש היתר ברישא. ומכאן שייך לעמוד ב
אלא (דכא) לפרוש כנויי ברישא — כלומר, במתניתין במאי דפתח — בין הכנויין ובין הידות — איסורא דנפשיה הוא. **ידות** הואיל ואיתני מדרשא חביבא ליה — דדרשין בפרק קמא
דנדרים (א,א): "נזיר להורב לה" — לעשות ידות נזירות כנויות. **בעיקר** קרבן — דהיינו הכנויין, שאינן צריכין לדרשה, דקבלת נזירות גמור הוא, אלא שאמר בלשון נבי.
לימא

וגבי

קסבר שמואל דים שאינן מוכיחות לא הויין דים — פירוש: דאי סבירא ליה דהויין דים — למה ליה לשמואל לאוקמי מתניתין בנזיר עובר לפניו? אפילו אין נזיר עובר לפניו נמי, דכשאמר "אהא" — יד מיהא הוי, דשפי משמעו אקבלת נזירות דראי לחול לאלתר, אפילו אבל ושתה בין כל היום — מחצי היום ואילך יכול להיות נזיר מקבלת תענית, דאם אבל כבר — לא יוכל להתענות עד

למחר. ולישנא ד"אהא" משמע דאהא נזיר לאלתר, הלכך יד דהי, ואי לא בעי שמואל דים מוכיחות — אפילו אין נזיר עובר לפניו נמי. **הכי** גרסינן אמרי אין בזמן שהנזיר וכו' — כלומר, אין דאי שמואל סבירא ליה: דים שאינן מוכיחות לא הויין דים. ובנזיר עובר לפניו ליכא לספקי דהויין דים מוכיחות. אבל אין נזיר עובר לפניו — דלמא "אהא תבענית" קאמר, כלומר: ולא הויין דים מוכיחות. ויש ספרים דגרסי: אמרי לא, בזמן שאין הנזיר עובר לפניו. והכי פירוש: לעולם שמואל לא בעי דים מוכיחות. ובזמן שנוזר עובר לפניו — ליכא ספקי, ריד מיהא הוי. אין נזיר עובר לפניו — דלמא "אהא תבענית" קאמר, פירוש: ואפילו יד לא הוי. ולגרסא זו מסיק דהא דשמואל לא בעי דים מוכיחות. ודמסק דקאמר "הרי את מקודשת" אף על גב דלא אמר "ל"י הרי היא מקודשת לו, ופרקי: למימרא דסבר שמואל דים שאין מוכיחות הויין דים: והא תנן "האומר" — אהא הרי זה נזיר, ומוקי לה שמואל בשנוזר עובר לפניו, הא אין נזיר עובר לפניו — לא, אלמא קסבר שמואל דים שאין מוכיחות לא הויין דים: הבה: אלמא באומר "מקודשת ל"י. אלמא מסיק דהם לשמואל מהבא ידידים שאינן מוכיחות לא הויין דים. להכי גרסינן: אמרי אין, והשתא האי "לימא" אינו כשאר "לימא"

שבגמרא, שכן הוא עומד. ודכוותה איכא לקמן (כטב), לימא הני תנאי כי הני תנאי, ועומד כן, וכדמפרש. **ודלמא** לפטור מקרבנותיו — המושלץ עליו להביא כשישלים נזירותו, ולא נתבחו כלל לקבל עליו על עצמו נזירות. **וקאמר** בלב — להיות נזיר. ומכל מקום, בעינא נמי דנזיר עובר לפניו, דקבלה שבלב אינו כלום, דגבי נזיר כתיב "כי פילאי" — שפירש בפיו. אבל כי נזיר עובר לפניו ופירש בשפתיו "אהא" ובלבו חשב להיות נזיר — מחשבת הלב מהניא כאילו אמר בפיו: אהא נזיר כזה שעובר לפני. **מהו** דתימא בעינא פיו ולבו שוין קא משמע לן — הכי גרסינן, ולא גרסינן "דלא בעינא", דהוי משמע דלא בעינא פיו ולבו שוין. וזה אינו, דכל נדר בטעות לאו נדר הוא. דאם נתבחו לומר "מעשר" ואמר "תרומה", או איפכא, על פירות שלפניו — לא אמר כלום. ועוד קשה: למה ליה עובר לפניו הא הוי נזיר כיון דחשב בלבו, ולא בעינא פיו ולבו שוין? אלא הכי פירוש: מהו דתימא בעינא פיו ולבו שוין, והבא כי לא הוציא בפיו "אהא נזיר" בפירוש, אף על גב דנזיר עובר לפניו ואמר בלבו "נזיר", דאין זה פיו ולבו שוין, קא משמע לן דמחשבת הלב מגליא אריכורו ד"אהא" כי נזיר עובר לפניו — ד"אהא נזיר" קאמר, ובהאי גוונא הוי שפיר פיו ולבו שוין. **ודלמא** אהא נאה לפניו במצות — בשאר מצות, כרתינא כו', ומנלן למימר דקבל עליו נזירות?

אמר שמואל שתפוס בשער — כלומר: אהא נאה במצוה התליה בשער, כגון נזירות. והבא ליכא לשנוי: אלא תפס בשער ובנזיר עובר לפניו, דהבא דבור שלם קאמר: "אהא נאה", ואי לא תפס בשער — אפילו כי נזיר עובר לפניו משתמע שפיר: אהא נאה בשאר מצות כמו אגוזיות. ולעיל נמי, דפריך: דילמא "אהא תבענית" — ליכא לשנוי בשתפס בשער בלא נזיר עובר לפניו, דלעולם משתמע שפיר "אהא תבענית" כי אין נזיר עובר לפניו, אף על גב דתפיס בשער. והשתא אתי שפיר, דמתניתין פלגינהו בתרי בבא האומר אהא הרי זה נזיר, או אהא נאה, אף על גב דתרווייהו ידות ניתנו — משום דמפרשי בתרי טעמי. **ואמאי** ליה "נאה"? ויש גרסות: מלתא בעידא. וכי מעשה הנון וכשר לעשות כן? הא עבירה היא! ומשני: אפילו לרבי אלעזר הקפר כו', דילמא אתי למיעבר על נזירותו לשתות בין כי ארכו לו הימים. אבל טהור — לא חוטא קרי ליה. וקשה: דבעלמא אייתי לרבי אלעזר אפילו אגוז טהור, על שם שציער עצמו מן היין קרי ליה חוטא! ויש לומר: דטהור נמי קצת קרי ליה חוטא, ומכל מקום המצוה רבה על החטא, ולכך קרי ליה "נאה". מידי דהוה מתענה תענית חלום בשבת, דיש לו מצוה לבטל החלום, וקצת עבירה עשה שהתענה בשבת — שהרי צריך לישב בתענית למחרת השבת לכפר על שהתענה בשבת. אבל נזיר טמא — דחמנא קרייה חוטא, לפי שהוא סותר את נזרו וצריך לחזור לנזירותו, וכבר בעיניו המעשה, ותוהה על הראשונות. [וש"ך לדף גא.] **היינו** כזה נזיר נמי דתפיס בשער וזי נזיר — יש ספרים דכתיב בהן: "הריני כזה" לא אמר. אכן טעות הוא, שהרי במתניתין תני בהדיא: אמר הריני כזה. ושמואל הסופר טעה במאי דכתב בתר הכי: אמר שמואל בשנוזר כו'. פירוש: דסלקא דעתך דאין נזיר עובר לפניו אלא דתפיס בשעריה, דומיא דמתניתין דלעיל "אהא נאה" דאוקמינן בתפיס בשעריה לחוד. ולכך פריך: "הריני כזה" לא משמע מידי דנזירות. אף על גב דתפיס בשעריה ומשני שמואל: הא נמי כשנוזר עובר לפניו, והשתא אין צריך לומר דתפיס בשעריה.

גבי "יש נוחלין" נמי, מפרש עיקר נחלה ברישא. אלא [הבא], לפרוש כינוי ברישא אלא היינו טעמא — דמפרש ידות ברישא, והואיל ואתין ליה מדרשא, כדאמרין בפרקא קמא דנדרים: "נזיר להויר" — לעשות כינוי נזירות כנזירות, וידות נזירות כנזירות. **הכיבין** ליה — ותני להו ברישא. ואי אמרית: כינוי נזירות נמי אתין ליה מדרשא, כדקתני עלה: לעשות כנוי נזירות כנזירות! הא לא הוי, מדקא הדר ותני בהדיא ברישא גופא דנדרים: אין לי אלא כנזירות, בגדרים כו', ומקיש נדרים לנזירות, מה נזירות עשה בו ידות נזירות כנזירות — אף כן בגדרים, ולא חשבי בהדיהו כינוי נזירות. אלמא ברישא לא אתא אלא משום ידות נזירות כנזירות, וכינוי נזירות אגב גררא נסבא. ולפיפתה בהו ברישא — וליתני ידות נזירות כנזירות, וכל כינוי נזירות כנזירות. **תנא כי מתחיל [מתחיל]** בעיקר קרבן ברישא — כגון בכינוי נזירות, שהן ענין לשון נזיר, כדפרישנא לעיל. **ולענין פירוש מפרש ברישא ידות** — דאתין מדרשא, ובפרק קמא דנדרים פריך: הניחא למאן דאמר כינוין לשון אומות הן, ולחכי פתח בכינוין ברישא, דעיקר הן. אלא למאן דאמר לשון שבויו להן חכמים להיות נזיר בו — מאי איכא למימר? לפתח בידות ברישא, הואיל ואתין מדרשא ומשני: מי קתני ידות במתניתין כלל? אלא, חסורי מחסרה לה ותני ידות — להא מלתא נמי תריץ לה, ואקדים נמי ותני ידות ברישא: כל ידות נדרים כנדרים, וכל כינוי נדרים כנדרים, ולחכי מפרש ידות ברישא, והדר כינוין. **האומר** אהא הרי זה נזיר ואמאי דלמא אהא תבענית קאמר. **לימא** דקסבר שמואל דים שאין מוכיחות — כלומר, מדקא מוקים לה שמואל:

כגון שהיה נזיר עובר לפניו, הא לאו הכי — ליכא לספקי בנזיר כלל, דקסבר דים שאין מוכיחות לא הויין דים. והא איפכא משמעין ליה בפרק קמא דקדושין, דאמר שמואל: האומר לאשה "הרי את מקודשת", "הרי את מאורסת", "הרי את לאנתה" — הרי זו מקודשת, ואף על גב דלא אמר "ל"י. **אמר** — לעולם קסבר שמואל דים שאין מוכיחות הויין דים, כגון גבי אירוסין וקדושין, כיון דמדבר שם אירוסין וקדושין — הוי הוכחה במקצת. והבא היינו טעמא דבעינן להיות נזיר עובר לפניו — משום דאיכא למימר: אהא תבענית קאמר, ולא הוי הוכחה כלל, דליכא למיקם עלה דמילתא אי אמר תבענית או בנזירות. ולא הוי נזיר, דלא נתנה נזירות אלא להפלאה, עד שפירש, שנאמר (במזכר ו) "כי פילאי לנזיר", ומתרגמינן: ארי פירש. **דילמא** [וכו'] — אפילו כי נזיר עובר לפניו, אמאי הוי נזיר? דילמא לפטור מקרבנות, קאמר, והכי משמע: אהא אני במקומו להקריב קרבנותי. **הבא במאי עסקינן** — כגון שאמר שבלבו היה לקבל עליו נזירות. **אי** הכי — דנזיר עובר לפניו, וקאמר נמי בלבו — מאי למימרא? פשיטא, אדעתא דנזיר קאמר: **בעינן שיהא פיו ולבו שוין** — דבעינן שיהא מוציא בשפתיו מה שיהדר בלבו. **קא משמע לן** — דלא בעינן, ובלבד שיהא נזיר עובר לפניו, הא אם אין נזיר עובר לפניו, ואף על גב דאמר בלבו, כיון דלא הוציא בשפתיו — לא הוי מוכחא מילתא. **האומר** אהא נאה הרי זה נזיר — דמשמע הכי קאמר: שיהא שער מוגדל ונאה. **ניימא מילתא דקביה** ואמרינן ליה **נאה** — בתמיה. ואי אמר: אהא נאה במילתיה דנזירות — מי הויתא נזירות מילתא דנזיר, דאמרין ליה: זיל ותייהי נזיר, וקאָהא?

נאה הא מילתא דעבירה היא ואמרינן ליה נאה — פירוש: הנזיר עושה עבירה, וקרינן ליה "נאה"? ויש גרסות: מלתא בעידא. וכי מעשה הנון וכשר לעשות כן? הא עבירה היא! ומשני: אפילו לרבי אלעזר הקפר כו', דילמא אתי למיעבר על נזירותו לשתות בין כי ארכו לו הימים. אבל טהור — לא חוטא קרי ליה. וקשה: דבעלמא אייתי לרבי אלעזר אפילו אגוז טהור, על שם שציער עצמו מן היין קרי ליה חוטא! ויש לומר: דטהור נמי קצת קרי ליה חוטא, ומכל מקום המצוה רבה על החטא, ולכך קרי ליה "נאה". מידי דהוה מתענה תענית חלום בשבת, דיש לו מצוה לבטל החלום, וקצת עבירה עשה שהתענה בשבת — שהרי צריך לישב בתענית למחרת השבת לכפר על שהתענה בשבת. אבל נזיר טמא — דחמנא קרייה חוטא, לפי שהוא סותר את נזרו וצריך לחזור לנזירותו, וכבר בעיניו המעשה, ותוהה על הראשונות. [וש"ך לדף גא.] **היינו** כזה נזיר נמי דתפיס בשער וזי נזיר — יש ספרים דכתיב בהן: "הריני כזה" לא אמר. אכן טעות הוא, שהרי במתניתין תני בהדיא: אמר הריני כזה. ושמואל הסופר טעה במאי דכתב בתר הכי: אמר שמואל בשנוזר כו'. פירוש: דסלקא דעתך דאין נזיר עובר לפניו אלא דתפיס בשעריה, דומיא דמתניתין דלעיל "אהא נאה" דאוקמינן בתפיס בשעריה לחוד. ולכך פריך: "הריני כזה" לא משמע מידי דנזירות. אף על גב דתפיס בשעריה ומשני שמואל: הא נמי כשנוזר עובר לפניו, והשתא אין צריך לומר דתפיס בשעריה.

ובני יש נוחלין נמי — משום דעיקר נחלה הוא, מפרש עיקר נחלה ברישא. **אלא [הבא]** לפרוש כינוי ברישא אלא היינו טעמא — דמפרש ידות ברישא, והואיל ואתין ליה מדרשא, כדאמרין בפרקא קמא דנדרים: "נזיר להויר" — לעשות כינוי נזירות כנזירות, וידות נזירות כנזירות. **הכיבין** ליה — ותני להו ברישא. ואי אמרית: כינוי נזירות נמי אתין ליה מדרשא, כדקתני עלה: לעשות כנוי נזירות כנזירות! הא לא הוי, מדקא הדר ותני בהדיא ברישא גופא דנדרים: אין לי אלא כנזירות, בגדרים כו', ומקיש נדרים לנזירות, מה נזירות עשה בו ידות נזירות כנזירות — אף כן בגדרים, ולא חשבי בהדיהו כינוי נזירות. אלמא ברישא לא אתא אלא משום ידות נזירות כנזירות, וכינוי נזירות אגב גררא נסבא. ולפיפתה בהו ברישא — וליתני ידות נזירות כנזירות, וכל כינוי נזירות כנזירות. **תנא כי מתחיל [מתחיל]** בעיקר קרבן ברישא — כגון בכינוי נזירות, שהן ענין לשון נזיר, כדפרישנא לעיל. **ולענין פירוש מפרש ברישא ידות** — דאתין מדרשא, ובפרק קמא דנדרים פריך: הניחא למאן דאמר כינוין לשון אומות הן, ולחכי פתח בכינוין ברישא, דעיקר הן. אלא למאן דאמר לשון שבויו להן חכמים להיות נזיר בו — מאי איכא למימר? לפתח בידות ברישא, הואיל ואתין מדרשא ומשני: מי קתני ידות במתניתין כלל? אלא, חסורי מחסרה לה ותני ידות — להא מלתא נמי תריץ לה, ואקדים נמי ותני ידות ברישא: כל ידות נדרים כנדרים, וכל כינוי נדרים כנדרים, ולחכי מפרש ידות ברישא, והדר כינוין. **האומר** אהא הרי זה נזיר ואמאי דלמא אהא תבענית קאמר. **לימא** דקסבר שמואל דים שאין מוכיחות — כלומר, מדקא מוקים לה שמואל:

כגון שהיה נזיר עובר לפניו, הא לאו הכי — ליכא לספקי בנזיר כלל, דקסבר דים שאין מוכיחות לא הויין דים. והא איפכא משמעין ליה בפרק קמא דקדושין, דאמר שמואל: האומר לאשה "הרי את מקודשת", "הרי את מאורסת", "הרי את לאנתה" — הרי זו מקודשת, ואף על גב דלא אמר "ל"י. **אמר** — לעולם קסבר שמואל דים שאין מוכיחות הויין דים, כגון גבי אירוסין וקדושין, כיון דמדבר שם אירוסין וקדושין — הוי הוכחה במקצת. והבא היינו טעמא דבעינן להיות נזיר עובר לפניו — משום דאיכא למימר: אהא תבענית קאמר, ולא הוי הוכחה כלל, דליכא למיקם עלה דמילתא אי אמר תבענית או בנזירות. ולא הוי נזיר, דלא נתנה נזירות אלא להפלאה, עד שפירש, שנאמר (במזכר ו) "כי פילאי לנזיר", ומתרגמינן: ארי פירש. **דילמא** [וכו'] — אפילו כי נזיר עובר לפניו, אמאי הוי נזיר? דילמא לפטור מקרבנות, קאמר, והכי משמע: אהא אני במקומו להקריב קרבנותי. **הבא במאי עסקינן** — כגון שאמר שבלבו היה לקבל עליו נזירות. **אי** הכי — דנזיר עובר לפניו, וקאמר נמי בלבו — מאי למימרא? פשיטא, אדעתא דנזיר קאמר: **בעינן שיהא פיו ולבו שוין** — דבעינן שיהא מוציא בשפתיו מה שיהדר בלבו. **קא משמע לן** — דלא בעינן, ובלבד שיהא נזיר עובר לפניו, הא אם אין נזיר עובר לפניו, ואף על גב דאמר בלבו, כיון דלא הוציא בשפתיו — לא הוי מוכחא מילתא. **האומר** אהא נאה הרי זה נזיר — דמשמע הכי קאמר: שיהא שער מוגדל ונאה. **ניימא מילתא דקביה** ואמרינן ליה **נאה** — בתמיה. ואי אמר: אהא נאה במילתיה דנזירות — מי הויתא נזירות מילתא דנזיר, דאמרין ליה: זיל ותייהי נזיר, וקאָהא?

נאה הא מילתא דעבירה היא ואמרינן ליה נאה — פירוש: הנזיר עושה עבירה, וקרינן ליה "נאה"? ויש גרסות: מלתא בעידא. וכי מעשה הנון וכשר לעשות כן? הא עבירה היא! ומשני: אפילו לרבי אלעזר הקפר כו', דילמא אתי למיעבר על נזירותו לשתות בין כי ארכו לו הימים. אבל טהור — לא חוטא קרי ליה. וקשה: דבעלמא אייתי לרבי אלעזר אפילו אגוז טהור, על שם שציער עצמו מן היין קרי ליה חוטא! ויש לומר: דטהור נמי קצת קרי ליה חוטא, ומכל מקום המצוה רבה על החטא, ולכך קרי ליה "נאה". מידי דהוה מתענה תענית חלום בשבת, דיש לו מצוה לבטל החלום, וקצת עבירה עשה שהתענה בשבת — שהרי צריך לישב בתענית למחרת השבת לכפר על שהתענה בשבת. אבל נזיר טמא — דחמנא קרייה חוטא, לפי שהוא סותר את נזרו וצריך לחזור לנזירותו, וכבר בעיניו המעשה, ותוהה על הראשונות. [וש"ך לדף גא.] **היינו** כזה נזיר נמי דתפיס בשער וזי נזיר — יש ספרים דכתיב בהן: "הריני כזה" לא אמר. אכן טעות הוא, שהרי במתניתין תני בהדיא: אמר הריני כזה. ושמואל הסופר טעה במאי דכתב בתר הכי: אמר שמואל בשנוזר כו'. פירוש: דסלקא דעתך דאין נזיר עובר לפניו אלא דתפיס בשעריה, דומיא דמתניתין דלעיל "אהא נאה" דאוקמינן בתפיס בשעריה לחוד. ולכך פריך: "הריני כזה" לא משמע מידי דנזירות. אף על גב דתפיס בשעריה ומשני שמואל: הא נמי כשנוזר עובר לפניו, והשתא אין צריך לומר דתפיס בשעריה.

32 **שְׁמִירָן דְּלָמָא אָהָא בְּתַעֲנִית קָאָמַר** – יש לדבריו גם משמעות של
33 קבלת תענית, ואין כאן ידיים מוכיחות.
34 הגמרא מקשה על תירוצו של שמואל: **וְדָלָמָא לְפִימְרָו מִן קְרַבְנִיתוֹ**
35 **קָאָמַר** – שמא אף באופן שנויר עובר לפניו בשעה שאמר 'אהא'
36 אין דעתו לקבל על עצמו נזירות, אלא רק לפטור את הנזיר העובר
37 לפניו מהקרבנות שחייב להביא בסוף נזירותו, ו'אהא' משמעותו
38 אהיה אני במקומו להקריב קרבנותיו. מתרצת הגמרא: מדובר
39 באופן דְּקָאָמַר בְּלִבָּא בשעה שעבר הנזיר לפניו שמקבל על עצמו
40 נזירות. מקשה הגמרא: **אִי הָיִי מָאִי לְמִימְרָא** – מה באה המשנה
41 לחדש. מתרצת הגמרא: **מָהוּ דְּתִימָא** – לולי המשנה היינו אומרים
42 **שְׂבָעִין פְּנִי וְלִבּוֹ שְׂוִין** – צריכים אנו שמחשבת לבו תפורש בפיו,
43 ומאחר שלא אמר 'אהא נזיר' אלא חשב כן ובפיו אמר רק 'אהא',
44 לא יחולו עליו דיני נזירות, **קָא מְשַׁמְעֵ לָן** המשנה שאם היה נזיר
45 עובר לפניו, מחשבתו מגלה על דיבורו, שמה שאמר 'אהא' כוונתו
46 היתה ל'אהא נזיר', וזה נחשב פיו ולבו שוים:
47 שנינו במשנה: **הַאֲמִיר אָהָא נָאָה הָרִי זֶה נְזִיר**: מקשה הגמרא: כיצד
48 משמע שכוונתו לקבל עליו נזירות, **וְדָלָמָא** – שמא כשאמר 'אהא
49 נאה' היתה כוונתו **אָנָּה לְפָנָיו בְּמַצוֹת**, שקיבל על עצמו להדר
50 ולהתנאות בקיום המצוות, ו**בְּדִתְנִיָּא** בברייתא על הפסוק (שמות טו)
51 **זֶה אֱלִי וְאֶנְוְהִי**, שהוא מלשון נוי, והיינו **אָנָּה לְפָנָיו בְּמַצוֹת**,
52 כיצד, **אֶעֱשֶׂה לְפָנָיו סוּכָה נָאָה**, לוליך נָאָה, **צִיצִית נָאָה**, **אֶכְתוּב לְפָנָיו**
53 **סֵפֶר תּוֹרָה נָאָה וְאֶכְרְכְּנוּ בְּשִׁירָאֵין** [–בגדי משי] נָאִים. ואם כן אפשר
54 לפרש את מה שאמר 'אהא נאה' על קיום המצוות. מתרצת
55 הגמרא: **אָמַר שְׁמוּאֵל**, דין זה נאמר באופן שמוכח שכוונתו לקבל
56 נזירות, דהיינו **שְׁהִיָּה תְּפֻסָּה בְּשַׁעֲרָא** [–אוחז בשערו] **וְאָמַר אָנָּה**,
57 ובזה מוכיח הוא שכוונתו 'אהא נאה' במצוה התלויה בשער,
58 שהיא נזירות.
59 מקשה הגמרא: **הָרִי נְזִירָא מִלְּתָא דְּעֵבֶרֶה** – נזירות היא דבר
60 עבירה, שאין ראוי לאדם לקבל עליו נזירות, **וְאָמְרִין לִיה נָאָה** –
61 וכי אפשר לקרוא למעשה עבירה 'נאה', ואין נפרש שמה שאמר
62 'נאה' כוונתו לקבלת נזירות.

1 **וּלְנָבִי יֵשׁ נִזְחָלִין נָמִי, מְפָרֵשׁ** התנא תחילה את אלו שנוחלין
2 ומנחילין, לפי שרוצה לפרש את עֵינֶךָ דִּין נִזְחָלָא בְּרִישָׁא, דהיינו אב
3 ובנו שבהם נאמר עֵינֶךָ דִּין יְרוּשָׁה.
4 הגמרא חוזרת לבאר את הסדר במשנתנו, ומקשה: **אֵלֵא [הָכָא] –**
5 **כָּאֵן** במשנתנו שגם כינויים וגם ידות תלויים באדם עצמו, **לְפָרִישׁ**
6 **כִּינוֹי בְּרִישָׁא** – היה לתנא לפרש את הכינויים בתחילה כפי שנשנו
7 בתחילת המשנה, שהרי אין סיבה לשנות את הסדר. מתרצת
8 הגמרא: **אֵלֵא תִינּוּ מַעֲם** שינוי הסדר, **יְדוּת, הוּאִיל וְאִתִּין לִיה**
9 **מְרָשָׁא** – כיון שדין ידות נדרש מפסוק, ולא מסברא ככינויים,
10 **הָכִינּוּ לִיה** הידות לתנא מחמת חידושם, ולפיכך מקדים לפרשם.
11 מקשה הגמרא: **וְלִפְתָּה בְּהוֹן בְּרִישָׁא** – היה ראוי שגם בתחילת
12 המשנה יפתח בהם התנא לפני כינויים, מאחר וידות חביבים עליו.
13 מתרצת הגמרא: דרך **הַתְנָא** לפתוח בדברים הידועים והפשוטים
14 ולכן **פִּי מְתַחֵל ללמוד** את אופן קבלת נזירות, **מְתַחֵל בְּעֵינֶךָ** הלשון
15 שמתחייב בו הנזיר קִרְבָּן, **וְלַעֲנִין פִּירוּשִׁי** – וכשבא לפרש את פרטי
16 הדינים, **מְפָרֵשׁ יְדוּת בְּרִישָׁא**, לפי שחביבים הם עליו:
17 שנינו במשנה: **הַאֲמִיר אָהָא הָרִי זֶה נְזִיר**: מקשה הגמרא: מנין
18 שנתכוין בלשון זה לקבל על עצמו נזירות, **דְּלָמָא אָהָא בְּתַעֲנִית**
19 **קָאָמַר** – אולי היתה כוונתו לקבל על עצמו תענית, וכיון שאין
20 משמעות ברורה שכוונתו לנזירות, איך יביא קרבנות לעזרה כנזיר
21 ודאי. מתרצת הגמרא: **אָמַר שְׁמוּאֵל**, דין זה נאמר באופן שמוכח
22 שכוונתו לקבל נזירות, **כְּגוֹן** שאמר כן כְּשֶׁהָיָה נְזִיר עוֹבֵר לְפָנָיו
23 וברור לנו שרצונו לומר אהא נזיר כמזהו.
24 מדייקת הגמרא: **לִימָא** – האם נאמר ש**קָבַר שְׁמוּאֵל שְׂדֵינָא**
25 **מוֹכִיחוֹת** – שאין בדבריו הוכחה גמורה שכוונתו לקבל נזירות, **לֹא**
26 **הוֹיִין יְדִים**, ובאילו לא אמר דבר. משיבה הגמרא: **אָמַר, אֲנִי כִּן**
27 **סוֹבֵר שְׁמוּאֵל**, ולכן התנה שמועיל 'אהא' רק **כְּגִמֵּן שְׁנִייר עוֹבֵר**
28 **לְפָנָיו** שזו הוכחה גמורה שכוונתו לקבלת נזירות שהרי **לִימָא**
29 **לְפִשְׁקָא בְּמִלְּתָא אֲחֵרִינָא** – אין להסתפק שמה כוונתו לדבר אחר
30 [–דהיינו קבלת תענית], ולכן מועיל מדין ידות כיון שידים מוכיחות
31 הן, **אָבֵל (וְדָא) אִם אֵין הַנְּזִיר עוֹבֵר לְפָנָיו** לא יועיל מדין ידות, לפי

אגרות קודש

ב"ה, כ"ו טבת, תשי"ד
ברוקלין.

הרה"ח הוו"ח אי"א נוי"נ עוסק בצ"צ

מוה"ר סעדי' שי

שלום וברכה!

זה עתה נתקבל המברק מבואר צלחה לקסבלנקה, ואחכה לבשו"ט ממנו במכתב מפורט.

לפלא קצת שנתעכבה כ"כ ביאתו לקסבלנקה, ויה"ר שיהי' כל העכבה לטובה, וביטח עכ"פ
ניצל שהותו בפאריז יותר על המשוער בכדי להתדבר עם הרה"ג והרה"ח אי"א נוי"נ עוסק בצ"צ
מוהרבא"ג שי בפרטיות...

בברכת הצלחה בעבודתו בקדש,

מ. שניאורסאהן

מקשה הגמרא: עדיין אין בזה הוכחה שכוונתו לנזירות, משום
שאימא - אפשר לומר שבאמירת 'הריני מכלכל' קיבל על עצמו
 למיזן עניי - לפרנס עניים, שכן מצינו לשון כלכלה על מזונות,
 בְּדִבְרֵיהֶם (בראשית מז יב) 'וַיִּכְלֹכֶל יוֹסֵף אֶת אָבִיו וְאֶת אֶחָיו וְגַם לְכָל
 לִפְיֵה הָאָרֶץ. מתרצת הגמרא: אִמָּר שְׂמוּאֵל, הָאֵל נָמִי - גם כאן מדובר
 שְׁהִיהָ תְּפֻסָּה בְּשַׁעְרָהּ בשעת אמירתו, ומוכח שכוונתו לקבלת
 נזירות:
 שנינו במשנה: האומר הרי עלי לשלח פָּרַע הרי זה נזיר: שואלת
 הגמרא: מִמָּאֵי דְהָרִין שִׁילוח רִיבּוּיָא הוּא - מנין ש'שילוח' משמעו
 גידול, וקיבל עליו לגדל שער כנזיר. משיבה הגמרא: דְּבִתְּבִיב (שיר
 השירים ד יג) 'שְׁלַחֲךָ פָּרֶס רְמוֹנִים' - גידולך יהיו כפרס רמונים
 שצומח ומתגדל, הרי ש'שילוח' הוא מלשון גידול.
 מקשה הגמרא: אִימָא מִידי דְּעֵבֶר - הרי אפשר לומר ש'שילוח'
 פירושו העברה, בְּדִבְרֵיהֶם (איוב ה י) 'וְשִׁלַּח מִיָּם עַל פְּנֵי חוּצוֹת', ואם
 כן גם הפסוק 'שְׁלַחֲךָ פָּרֶס רְמוֹנִים' הוא מלשון העברה והסרה.
 וכמו כן נאמר שהאומר 'הרי עלי לשלח פָּרַע' כוונתו לקבל על
 עצמו להעביר ולגלח את שערו לכשיגדל. מתרצת הגמרא: תָּנָא
 'פָּרַע' 'פָּרַע' לֵיף - מצינו תנא (סנהדרין בב) שדורש גזירה שוה
 מתיבות 'פָּרַע', בְּתִיב הָאֵל לִגְבִי נזיר (במדבר ו ח) 'קְדוֹשׁ יְהוָה גִּדֹּל פָּרַע
 שַׁעַר רֹאשׁוֹ', וּבְתִיב הָתֵם לִנְבִי בְּהֵן הִדְיוֹם (חזקאל מד ב) 'וְרֹאשֶׁךָ לֹא
 יִגְלַח וּפָרַע לֹא יִשְׁלַח', ולומדים שכשם שנוזר מגלח אחר שלשים
 יום כך כהן הדיוט צריך לגלח אחר שלשים יום, ונמצינו למדים
 מגזירה שוה זו ש'שילוח פָּרַע' הוא גידול שער שלשים יום, ואם כן
 כשאומר 'הרי עלי לשלח פָּרַע', משמע שמקבל עליו נזירות.
 וְאִיבָעִית אִימָא תִירוּץ אַחַר, הָאֵי - הפסוק 'וְשִׁלַּח מִיָּם' שהבאנו
 להוכיח ששילוח פירושו העברה, נָמִי רִיבּוּיָא הוּא - גם הוא מלשון
 ריבוי וגידול, ופירושו (בְּדִבְרֵיהֶם רַב יוֹסֵף) דְּבִדּוּ מִשְׁקִין לִיה מִיָּא
 לִפְרָא וְרַבִּי - שכאשר משקים את הפירות במים הם גדלים, ויש
 לפרש את הפסוק כך, 'ושלח', מגדל פירות על ידי 'מים' שהם 'על'
 פני חוצות, ואם כן גם 'לשלח פָּרַע' היינו לגדל שער כנזיר:
 שנינו במשנה: האומר הרי עלי צִיפּוּרִי, רַבִּי מֵאִיר אָמַר הרי זה נזיר,
 וחכמים אומרים אינו נזיר: מבררת הגמרא: מֵאִי מִעֲקָא דְּרַבִּי מֵאִיר,
 הרי אמר סתם 'הרי עלי ציפורים' ואיך משמע שכוונתו לנזירות.
 ומביאה הגמרא שנחלקו אמוראים בביאור דבריו: אָמַר רִישׁ לְקִישׁ,
 רבי מאיר סובר שצִיפּוּרִי הסמוכין לְשִׁיעָר קִיבֵל עָלָיו. ומבאר את
 דבריו, דְּבִתְּבִיב (דניאל ד ל) 'עַד דִּי שַׁעְרָה בְּנִשְׁרִין רַבָּה וּמִפְּרוּחֵיהִי כְּצִפּוּרִין'
 - שערתיו של נבוכדנצר גדלו ככנפי נשרים, וציפורניו כציפורים,
 הרי שציפורים סמוכים בפסוק לשיער, ורַבִּי מֵאִיר קָבַר, מִתְּפִים
 אֵינִישׁ מִמִּידֵי דְּסִמְיָה לִיה - אדם רגיל לתפוס בשלונו בקבלת נדר
 דבר מסוים וכוונתו לקבל על עצמו דבר הסמוך לו בפסוק, ולכן
 כשאומר 'הרי עלי ציפורים' אנו אומרים שכוונתו לקבל דבר
 התלוי בשיער,

מתרצת הגמרא: אֵין - אכן אפשר לומר על נזירות לשון 'נֹאחַ/
 דֹּאֲפִילוּ לְשִׁיתָ רַבִּי אֶלְעָזָר הַקָּטָן שְׁנִיד חוּטָא הוּא, הֵנִי מִילֵי
 נְבִי נזיר חוּטָא - דבריו אלו נאמרו דווקא לגבי נזיר שנטמא באמצע
 ימי נזירותו, דֹּאֲפִילוּ דְּבִי מִסְתָּר - שמאחר והוא צריך לסתור את
 ימי נזירותו הראשונים ולחזור ולנמנתם מחדש, כְּדִאֲמַר רַבְּמִנָּא
 (במדבר ו יב) 'וְהִתְקַמְּתָם הָרִאשֹׁנִים וְפָלוּ בִּי חוּטָא נזיר', הֵתֵם הוּא - שם
 מכונה הנזיר 'חוטא', משום שיש לחשוש דְּלִמָּא אֵתִי לְמִיעֵבֶר עַל
 נְזִירוּתֵיהּ - שמא מחמת אריכות ימי נזירותו יעבור על איסורי נזיר,
 או שיתחרט על קבלתו ונמצא שהוא מביא כעין חולין לעזרה,
 אֶבֶל נזיר טָהוֹר שטרם קבלת הנזירות שיער בנפשו שיש בכחו
 לסבול את איסורי הנזיר, ולולי כן לא היה מקבל על עצמו את
 הנזירות, לָאו חוּטָא קָרִי בִּיה - אינו נקרא חוטא ושייך בו לשון
 'נֹאחַ':

שנינו במשנה: האומר הריני כְּזָה הרי זה נזיר: מקשה הגמרא: כיצד
 משמע שכוונתו לקבל עליו נזירות, נְהִי נָמִי - אפילו אם נאמר
 שהמשנה מדברת באופן דְּתַפְסָה בְּשַׁעְרָהּ בשעה שאמר הריני כְּזָה,
 הרי לא אָמַר דבר שיש במשמעותו קבלת נזירות אלא רק שיהיה
 כמו שער, וכיצד נעשה נזיר. מתרצת הגמרא: אָמַר שְׂמוּאֵל,
 המשנה מדברת באופן שמוכח שכוונתו לקבל נזירות, כְּגוֹן שְׁהִיהָ
 נזיר עוֹבֵר לְפָנָיו בשעה שאמר 'הריני כזה', ואף אם לא היה תפוס
 בשערו מוכח שכוונתו לומר הריני כאדם זה שהוא נזיר:

שנינו במשנה: שהאומר הריני מְסַלֵּם הרי זה נזיר: שואלת הגמרא:
 מִמָּאֵי דְהָרִין מְסַלֵּם שַׁעְרָא - מנין שלשון 'סלסול' פירושו גידול
 שער, וכוונתו לקבלת נזירות. משיבה הגמרא: בְּדִבְרֵיהֶם לִיה הִתִּיא
 אִמָּתָא דְּבִי רַבִּי לְהָהוּא נְבָרָא - כמו שאמר שפחת בית רבי לאדם
 אחד שהיה מהפך בשער, עַד מָתִי אִתָּהּ מְסַלֵּם בְּשַׁעְרָהּ, ולמדנו
 שסלסול פירושו גידול שער, ולפיכך האומר כן דעתו לקבל על
 עצמו נזירות.

מקשה הגמרא: עדיין אין בזה הוכחה שכוונתו לנזירות, משום
שאימא - אפשר לומר שכוונתו לנדור לעסוק בתורה ולהפוך בה,
 ומצאנו לשון זה על התורה, דְּבִתְּבִיב (משלי ד ח) 'סִלְסִלָהּ וּתְרוּמָהּ'
 ו-חזור עליה ודקדק בדבריה, ותרום אותך. מתרצת הגמרא:
 אָמַר שְׂמוּאֵל, הָאֵל נָמִי - גם כאן מדובר שְׁהִיהָ תְּפֻסָּה בְּשַׁעְרָהּ בשעת
 אמירתו, ומוכח שכוונתו לקבל על עצמו להפך במצוה התלויה
 בשער:

שנינו במשנה: שהאומר הריני מְכַלְכֵּל הרי זה נזיר: שואלת הגמרא:
 מִמָּאֵי דְהָרִין מְכַלְכֵּל שַׁעְרָה הוּא - מנין שלשון כילכול מתייחס
 לשער, וכוונתו לקבלת נזירות. משיבה הגמרא: בְּדִבְרֵיהֶם בְּמִסְכַּת
 שבת (עט) לענין מלאכת הוצאה לרשות הרבים, סִיד - שעורו
 להתחייב עליו, רַבִּי יְהוֹדָה אָמַר שיהא בו בְּדִי לְסוּד 'כילכול', וְאָמַר
 רַב דְּהִינּוּ פִת צִידָא - לשומו על השער הגדל בצידי הפנים למטה
 מהרקה כדי להשירו, ומוכח שלשון 'כילכול' מתייחס לשער.

תכלית התורה היא ברור העולם, לכן גם ההכנה למתן תורה הייתה על-ידי עבודה
 בתוך גלות מצרים, באופן שענייני מצרים נכנסו לרשות ישראל, לתחום הקדושה

לקוטי-שיחות כרך ל' עמוד 253

1 **ממאי** דהדין סילסול שער א הוא — דלשון זה נופל אחר כך שיער, דנימא נזירות קביל
2 עליה: ואימא תורה — להפך בתורה
3 **הבא** נמי תפוס בשעריה — דמשמע שפיר, הריני מהפך במצוה התלויה בשיעור.
4 **שילוח** רבי הוא — לשון גידול, כמו "שלחך פירס רמונים". ואימא מיד
5 דעבורי הוא — שקיבל עליו לגלח ולהעביר
6 השיער לכשיגדל.
7 **תנא** פרע פרע יליף — לא אתנא דמתניתין
8 קאי, אלא אתנא דסנהדרין (כבב)
9 דקאמר: כון הדיוט צריך לגלח אחת לשלשים
10 יום, ויליף "פרע לא שילוח" מנזיר דכתיב "גל
11 פרע", מה להלן שלשים יום ממנן "הדיה" — אף
12 בכהן הדיוט שלשים יום. וקאמר "לא שילוח".
13 הכא הכי פירושו: תנא אפר פרע פרע יליף בעלמא,
14 אלמא שילוח הוי לשון גידול, ואם תאמר: ולייתי
15 מקרא דכתיב בכהן הדיוט "ופרע לא שילוח",
16 ואבתי גזירה שוה למה לי? ונראה לי: דמקרא
17 דבכהן הדיוט לא משמע, ד"לא שילוח" הוי גידול
18 אפילו דתרי יומי, ובין דלא אמר בפירוש "הריני
19 נזיר תרי יומי", אלא שילוח פרע — אין כאן קבלת
20 נזירות. אבל כי גמרינן כון הדיוט מנזיר, ושילוח
21 הוי משלשן שלשים בגזירה שוה, וקאמר "הריני [ועליו]
22 לשלח" — כאילו אמר: הריני עלי לשלח פרע
23 שלשים יום, ומשנתעם שפיר דנזירות קביל עליה,
24 להכי מייתי גזירה שוה. ודוקא כי אמר "הריני עלי
25 לשלח פרע", אבל אמר "הריני עלי פרע" בלא
26 שילוח — לא משמע מיד, דפרע הויא לשון גזירה,
27 כמו "ופרע ראש האשה" (במדבר ה).
28 **משקין** ליה מיא לפרי ורבי — פירוש: גל
29 הפרי, וקשה: דאשכחן דרביא שילוח
30 שאינו לשון גידול אלא לשון העברה, כמו "שלח
31 תשלח" (דברים כב) "וישלח יעקב מלאכים
32 (בראשית לב) ויש לומר: דאי תותביה מחנך קרא
33 דהוה משני ליה כדלעיל: תנא אפר פרע פרע יליף,
34 ולא בא לפרש אלא למקרא דאותבינן מינה
35 "ושולח מים", ודוקא, דמשמע דהניח הגזירה שוה
36 מכל וכל, ועתה אינו צריך לה כלל. לכן נראה לי
37 דמתחילה לא היה חושש רק שימצא לו פסוק
38 אחד דמשמע לשון רביה, וקמייתי ליה מקרא
39 ד"שלחך", ודחי ליה תלמודא: דלמא הווא גופיה
40 לשון העברה, כמו "ושולח מים", וליכא אפילו חד
41 קרא דלשתמע לשון רבויא. ואהא משנ: איבעית אימא האי "שולח מים" לשון רבי הוא,
42 ואיכא למילף מיניה, או מקרא ד"שלחך פרס", ואף על גב דקראי טובא לשון העברה —
43 שפיר ילפינן מחד קרא דהוי לשון רבויא. דמסתברא דעתו אנוזרות הוא.
44 **צפורים** הסמוכין לשיער קיבל עליה — האמורין בפסוק אצל שער. כלומר, אף על פי
45 דאמר צפורים סתמא, דאא מתניתין סתמא קאמר, אפילו הכי סבירא ליה
46 לריש לקיש דרעתיה דאיניש אצפורים הסמוכין לשיער. והכי משמע ליה: האמור "הרי
47 עלי צפורים" — הרי זה נזיר, דכיון דצפורים סמוכין לשיער קאמר — מסתמא הכי קאמר:
48 הריני עלי מצוה דשייכא ביה צפורין התלויה במצוה שיער, דהיינו נזיר, שאם נטמא צריך
49 צפורין. והכי פירושו: מצוה התלויה בצפורין, אכן אין לפרש משום מציבות גרידא, כדמפרש
50 תלמודא — דאם כן "הריני עלי נזיר" הוה ליה למימר דהוי נזיר, דטפי סמיכי לשער. **עד** די
51 שעריה כנשרין רבה וטפוריה כצפורין — פסוק הוא בדניאל, גבי נבוכדנצר.
52 **מבדרי** חיישין קאמר ולא צפורי נזיר ודאי קאמר אלא חששא
53 דלמא צפורי נזבה דקביל עליה להביא עולת העוף לנזרה ולא לנזירות — דכל כמה דאיכא לפרושי דיבוריה דלאו נזירות קיבל עליה נזר אחר —
54 שפיר טפי, דלא ניהא ליה לאיניש לקבולי עליה צפורי דנזירות, דחמיר עליה, וטריחא ליה.

הרי

1 **אין דאפילו לרבי אלעזר הקפר דאמר נזיר חוטא** — ולא מיקרי נזיר, דכתיב "וכפר עליו
2 מאשר חטא על הנפש" (במדבר ו). הני מילי גבי נזיר טמא — שנטמא, דאידיד דבעי
3 מיסתר ימים הראשונים, ומיהדר וימיני וימנא אחריתי — אריכא ליה מילתא. דילמא אתי
4 למיעבר על נזירותיה — כדאמר בפרק קמא דנדרים (ט.ט.ב): כשהן מטמאין ורבינן עליהם
5 ימי טומאה מתחרטין בהן, ונמצאו מביאין חולץ
6 לעזרה. אבל נזיר מחור לאו חוטא קרינא ביה
7 — ואמרין: זיל ותיהוי נזיר ונזקא. נתי גמי —
8 דמוקמת ליה כגון שתפוס בשער, אמאי הוי
9 נזיר? והא לא אמר "הריני כזה". דאי "כזה" אמר
10 — הכי משמע לה: הריני כזה שיער לגדל. אמר
11 שמואל כגון שהיה נזיר עובר לפניו — דמשמע:
12 הריני בגזירות כזה. הריני מסלסל הריני מכלכל
13 או שאמר הריני עלי לשלח פרע הרי זה נזיר —
14 "הריני מסלסל" משמע דלעבד מיד דליהוי
15 מהפך בשער בגידול, דהיינו בגזירות. ואימא
16 תורה — דכי אמר "הריני מסלסל" — שמקבל
17 עליו ללמוד תורה, וקאמר שיהא מהפך בה
18 דכתיב "סלסלה ותרומוך". ברתנן — המוציא
19 סיד בשבת מרשות היחיד לרשות הרבים, שחייב
20 משום "לא תוציא". כדי לסוד בילבול ואמר —
21 בת צידעא — טינפלא"א בלע"ז, שמקפל השער
22 שברקתה כמין מגרר, כדי להעמיד על גבן כיפה
23 שבראשה, שלא יפול השער שבאון למטה.
24 ואימא למיזן עניי — קביל עליוהי. הריני עלי
25 לשלח פרע הרי זה נזיר — דמשמע: הריני עלי
26 לגדל פרע. ממאי דהדין שילוח רביא הוא —
27 כדקאמרת דלגדל פרע משמע. דכתיב שילוחך
28 פרס רמונים — גידולך שגדילין יהיו כפרס
29 רמונים, שצומח ומתגדל. ואימא דשילוח מיד
30 דעבורי — הוא, דמשמע שינו שיער כמפתה
31 מים ומעבירן ממקום למקום, דכתיב "ושולח
32 מים וגו'. והאי נמי דאמר "הריני עלי לשלח פרע"
33 — משמע דאמר: הריני עלי להעביר פרעו תנא
34 פרע פרע יליף כתיב הכא — בגזיר "גדל פרע",
35 וכתיב גבי כון הדיוט "ופרע לא שילוח". מה
36 "פרע" דכתיב גבי כון הדיוט לישנא דריבויא הוא.
37 כדאמרין בפרק "כון גדול" (סנהדרין כבב),
38 פרע ליהוי עד שלשים, ומירבא לא לירבי טפי
39 משלשים, דגמרינן ליה מנזיר, דכתיב ביה
40 (במדבר ו) "והדיה" ו"הדיה" בגימטריא הכי הוי,
41 אף "פרע" האמור גבי נזיר גידול שיער הוי, והכי משמע: שניחנו לגדל עד שיבא לכלל
42 פרע, שוה שלשים. ואפילו בעי למימר דלעולם שילוח מיד דעבר הוא — אבתי לא קשיא
43 ולא מיד, דהכי משמע: הריני עלי לשלח שיער ולהביאו שיגיע לכלל שלשים שיהא פרע.
44 דבין פרע דנזיר ובין פרע דבכהן הדיוט אינה פחותה משלשים. ואיבעית אימא האי וישולח
45 מים ריבוי הוא — דכי משקין ליה מיא לארעא קא מרבי לחו לפרי. ציפורין הסמוכין
46 לשיער — והיון כון ציפורין הסמוכין לשיער — דכתיב בדניאל "עד די שעריה כנשרין
47 רבה וטפוריה כצפורין", דצפורין ושיער בחד קרא כתיב. דרבי מאיר סבר מיתפס איניש
48 במידי דספקין ליה — ולהכי אמר צפורין, דבעי לקבולי עליה גידול שיער, דסמך ליה
49 לצפורים. וכגון שהיה נזיר עובר לפניו, או תפוס בשער, כדאמרין לעיל.
50 ורבנן

1 **צפורי** נזיר טמא קיבל עליה — פירוש: מצות נזירות, דשייכא בהו צפורי נזיר טמא, אם טמא. **מבדרי**
2 דלמא צפורי נזבה דקביל עליה להביא עולת העוף לנזרה ולא לנזירות — דכל כמה דאיכא לפרושי דיבוריה דלאו נזירות קיבל עליה נזר אחר —
3 שפיר טפי, דלא ניהא ליה לאיניש לקבולי עליה צפורי דנזירות, דחמיר עליה, וטריחא ליה.

תוספות

הרי עלן קי מוכעי ליה - דרך נודי נדב עולת העוף לומר בלשון ק. **צפורי** מצורע קאמר - כלומר, להחזיק בקרבן מצורע ולהביא תחתיו צפורים, ולהצריכו לו לטוהרות. ואפילו אין מצורע עובר לפניו, דאי אפשר לדיכא חד מצורע דטענן צפורים ולא מנירות, וגם דצפורי שייכי שפיר גבי מצורע. **בגון** שהיה נזיר עובר לפניו - והיה סבור אפילו נזיר טמא לפניו, ולמה פריך: ודלמא צפורין צפריין דקאמר לפטור נזיר טמא העובר לפניו מקרבנותיו? ומשני: בגון שנייר טהור עובר לפניו, וידוע זה הנדר דטוהר הוא, וקאמר "הרי עלי צפורים", ואבתי קשה: נימא דצפורים דקאמר - היינו דאם יטמא זה הנזיר העובר לפניו, שיביא תחתיו צפורים! וצריך לדחות, ולומר: בגון דאמר בלבד להיות שייך למצות נזירות דשייכא ביה צפורים אם יטמא, ולעיל, כי פריך: ודלמא צפורי מצורע קאמר - לא מצי לשנויי בגון דאמר בלבד, דריבוריה מישתמע טפי אצפורי מצורע (טפי) מנזירות, משום דנזירות טריחא ליה וחמיר עליה לקבל, ועוד, ולשון צפורים כתובין אצל מצורע כדפרשיתא, ולא אצל נזיר אלא תורים. ואפילו קאמר בלבו - אין כח במחשבת חלב להביע דיבוריה לנזירות, דאין זה פיו ולבו שוין, אבל חבא, אף על גב דנזירות חמיר עליה וטריחא ליה, כיון דנזיר שהוא עובר לפניו - אין סברא שיקבל עליו נזירות צפורים טמא, שדבר זה אינו בעל עדין, וחדבר שקול - לכך מוהינא מחשבת חלב לומר נזירות קביל עליה, וחשיב שפיר פיו ולבו שוין, וכן לעיל, כי אמר "אחא" - טפי משמע הלשון אנזירות, ולומר כמחזו לאלתר, אף על גב דטריחא ליה וחמיר עליה, מלומר אחא תחתיו בקרבנותיו לאחזר זמן כשישלים, וחדבר שקול, לכך מחשבת חלב מברעת הדיבור לנזירות, וחד פיו ולבו שוין, וקשה: והספיק לא חזיקי כאן כלל דקאמר בלבו לכן נראה למורנו דבר פריך דאיהי תחתיו - אין סברא לומר דאם יטמא קאמר שיתחייב בצפורי, ודאלא והשתא טהור הוא, ודבר זה לא בא לעולם כלל - ואם כן סברא לומר נזירות קביל עליה, דדבר זה מבורר לפנינו ויש בידו לקבל לאלתר אף על גב דחמיר וטריחא ליה, ולעיל כי פריך ממצורע - ההם נמי דבר מבורר לפנינו, ודואי יש מצורע בעולם הצריך צפורים. **מאי** בנייתו - כלומר, מאי בנייתו צפורים? ומתנחתין בין לריש לקיש בין לרבי יוחנן אליבא דרבי מאיר? ואם תאמר: ולישני דאיכא בנייתו היכא דאמר צפורים טמא קביל עליה, דלריש לקיש אליבא דרבי מאיר מהא לחוד לא הוי נזיר אם לא חזיקי גם סמוכין לשיער, כדפרש ריש לקיש במילתיה. צפורים סמוכין לשיער קביל עליה, ולרבי יוחנן דלא חזיקי במילתיה סמוכין לשיער, כשיקבל עליו צפורים טמא, ואין נזיר עובר - בצפורים סמוכין לשיער - הוי נזיר ועוד: היא גופה ותיקש לריש לקיש: למה ליה סמוכין לשיער? בצפורים טמא לחוד סגי לרבי מאיר למיחוי נזיר, שהרי מתנחתין לרבי מאיר לא חזיקי אלא צפורין לחוד! לכן נראה לפרשי: דלריש לקיש אליבא דרבי מאיר בצפורין טמא הוי נזיר כשנזיר עובר לפניו דוקא, ודא דנקט ריש לקיש במילתיה סמוכין לשיער - להשמיעו דכי אמר צפורים סמוכין לשיער, ודלא נזיר עובר לפניו נמי הוי נזיר בהכי. ואם תאמר: כיון דלריש לקיש שיקבל צפורים טמא לא הוי נזיר אם לא כשנזיר עובר לפניו אליבא דרבי מאיר - הוי ליה לחלומא לחזיקי נזיר עובר לפניו במילתיה דריש לקיש כמו במילתיה דרבי יוחנן! ויש לומר: דלכך חזיקי טפי במילתיה דרבי יוחנן מנמילתיה דריש לקיש, משום דרבי יוחנן פסיקא ליה דאף כשאמר "צפורים הסמוכין לשיער" עלי לא הוי אלא כשנזיר עובר לפניו, ולריש לקיש הוי נזיר כשאמר צפורים הסמוכין לשיער אפילו אין נזיר עובר לפניו. ודחיתא נידא, דפריך מאי בנייתו, דלכולהו, אף בשלא חזיקי צפורין סמוכין לשיער אלא צפורים טמא - הוי נזיר כי אמר "נשיר" ו"טופרין", דסמיכי טפי לשיער בקרא מצפורים. כן שיטת הרב רבינו פרץ נשמתו עדן, הגהה **היבא** דאמר צפורים סמוכין לשיער קביל עליה - ורצה לומר שקיבל עליו דבר הסמוך לצפורים, והיינו גידול שיער. אבל כי אמר "הרי עלי צפורים", ולא אמר צפורים סמוכין לשיער - חיל עליה נזירות, משום דמשתמע שנדר דבר שיכול לבא לידי חיוב צפורים, והיינו נזיר, כשנזיר עובר לפניו דוקא, ומשום דכא לא מחגי "הרי עלי נשיר", דלישנא דנשירין לא משמע שום לשון נזירות, כן נראה לי. וגדירה: ודבר רבי שבתאי כתב שיטה זאת: מאי בנייתו? כלומר, מאי בנייתו בפירוש דמתניתין. ודורא נראה ליה דריש לקיש לא קאמר אליבא דרבי מאיר דבצפורים טמא מייחבי בגויר, דאיכא למפרך כל הני פירכי דפריך לעיל לרבי יוחנן. ודבר כרחק פירש המשנה כמו רבי יוחנן, וגם לא יוכל לפרש המשנה שאמר בפירוש "צפורים הסמוכין לשיער" עלי - דהא מתניתין טמא קאמר "צפורים עלי", והלכך על כרחק רבי יוחנן מפרש, ובגויר עובר לפניו עירא טוהר, ועל כן מאי בנייתו בפירוש דמתניתין, ונראה שנתכוון להקיץ כמו שפירשתי בתחילה. **האומר** ימין רחי זו שבועה - "ימין שלא אוכל כבר זה", והוא שפירש שבטאל בדלקא, פירוש התפלין, מן הדוכרי ימין תחילה. **מן** החרצנים ומן חושים - או או קתני, כדמוכח בגמרא. ו**כל** דקדוקי נזירות עליו - משום דנזיר שמשון מותר ליטמא למתים קאמר הבא: וכל דקדוקי נזירות עליו.

ורבנן סברי לא מתפיס איניש במידי דסמיך ליה - ולא אמרינן שבעדו היה לומר גידול שער, אי לאו דמפרש בהדיא, ואף על גב דנזיר עובר לפניו. ורבי יוחנן **אומר** דכילי **עלמא** לא מתפיס - איניש במידי דסמיך ליה. **אלא** היינו **מעמא** דרבי **מאיר** דחיישין - כי אמר "הרי עלי צפורין", ודלמא קאמר שבעדו לקבל עליו מידי דיומנא דמיתתי עליה צפורים, דהיינו נזירות, דלכי צפורים צפריין מיתתי צפורים. בגויר טמא כתיב: וזכי ימותו מות עליו בפתע פתאום כי וביום השמיני יביא שתי תורים חזיר לה! את ימי נזיר" וגו' (במדבר ו). **מכרי** חיישין **קאמר** - כלומר, דלא הוי נזיר אלא משום דאמרין שמא צפרי נזיר טמא קבל עליו, ואי בתר חששא אולין - ליתא לסמיך אלא בצפורי נזיר. נדבה קיבל עליו, ולא ניתנה נזירות אלא להפלאה, ואמאי קאמר רבי מאיר דהוי נזיר כלל **אם** כן - דבעי לממר צפרי נדבה - הוה אמר "הרי עלי ק", דקן משמע צפרי נדבה. אבל כי אומר "הרי עלי צפורים" - לא משמע צפרי נדבה כלל. והלכך, מדקאמר "צפורין" - ליתא לסמיך אלא בצפורי נזיר. ודלמא - מקבל עליו תורת ציפורי מצורע, לטבול היהיה ברם השועה ולשלחן ולעשותן כהלכות צפרי מצורע: ודך פירכא דפרכינן השתא קא פריך בין לרבי יוחנן בין לריש לקיש, דמכדי "צפורים" סתם קאמר - דא איכא למיחש נמי לצפורי מצורע. ודלמא נזיר **טמא** - הוה, וקאמר לאיתוי צפורים ולפטורי הוא במקומו. **בגון** שהיה נזיר **טהור** עובר לפניו - דלאו בר אתויי הוא. והלכך, כי אמר "צפורין" - לא אמר אלא אדעתא דלדיה נזיר כמותו. **מאי** בנייתו - בין לרבי יוחנן בין לריש לקיש לא מיתרצא שבעדו אלא בגון שנייר טהור עובר לפניו, משום דאית ליה למפרך בה כל חני פירוכין, ותרצנא בגון דנזיר טהור עובר לפניו עסקין - מה לא אי משום צפרי סמוכין לשיער, אי משום צפרי נזיר טמא? אי משום הכי אי משום הכי - הוה עלי נזיר? **איכא** דאמר **בגון** דאמר **צפרי** סמוכין לשיער - רבי יוחנן סבר: אף על גב דאמר הכי - לא מוכחא מילתא דלקבלי עליה נזירות הוא דקאמר, אלא לקבל עליו צפרי סתם בלא נזירות, אי לאו דנזיר עובר לפניו, לריש לקיש - בין דאמר בהדיא "צפורין סמוכין לשיער", מוכחא מילתא דמשום נזירות קאמר, ואף על גב דאין נזיר עובר לפניו, דמיתפיס איניש בשיעיר דסמיך ליה, וכמאן דאמר: הרי עלי לגול שיער דמי. **האומר** ימין - שלא אוכל כבר זה - דהי זו שבועה. **מאי** **מעמא** לאו משום דכתיב וירם ימינו ושמאלו אל השמים וישבע בתי העולם - דקא מתפיס ימינו לשבע" דסמיך ליה. לא - "ימין שאוכל כבר זה" כאומר "שבועה שאוכל כבר זה" דמי, שנאמר "נשבעה ה' בימינו אמר, ונחשב כשבועה. שנאמר ובוזעו עוון" - מדכתיב "ימינו וכתבי" ו"בורע עוון" - אלאא דחורנו היינו שמאלו, ודכי נמי אמרינן בפרק קמא דמסכת ברכות (ו.א): מנין שהקדוש ברוך הוא מניח תפילין - דכתיב "בורע עוון", ואין עוון אלא תפילין בו, ותפילין בשמאל קיימי. **משנה** **אמר** **הניני** **נזיר** **מן** **החרצנים** **ואמר** **הניני** **נזיר** **מן** **הזן** **בו** - הרי הוא כמי שאמר "הניני נזיר" סתם, שנקבל עליו כל דקדוקי נזירות. **אפילו** **לא** **נזיר** **אם** **נזיר** **אם** **מאחר** **בזן** - או מן חרצן או מן זג - הרי זה נזיר, וכל דקדוקי נזירות עליו. **מכל** **אשר** **יעשה** - משמע שצריך שיהא נזיר מכל אשר יעשה, שאינו נזיר אלא אם כן נזיר מכלום. **אמר** **קרא** **מין** **ושבר** **יזיר** - דמשמע דאפילו דלא נזיר אלא מין לחודה - הוי נזיר מכלום. **לאסור** **יין** **מצוה** **בין** **הרשות** **מאי** **היא** **קדושתא** **ואברותא** - מי חילי עליה איסור נזירות. והרי

בדבר זה.
מתרצת הגמרא: אָמַרְי - אמרו בני הישיבה, לא כדברך שבאמירת
ימין' חלה שבועה משום שסמוכה היא בפסוק ל'שבועה', אלא
משום ד'ימין' גופיה אִיקְרִי שְׁבוּעָה - המלה 'ימין' עצמה היא לשון
שבועה. וראיה לכך, דְּתַנְיָא, מַנִּין לְאוֹמֵר יָמִין שלא אוכל כבר זו',
שְׁחִיא שְׁבוּעָה, שְׁנַאֲמֵר (ישיעה סב ח) 'נִשְׁבַּע ח' בְּיָמֵינוּ' - הקדוש ברוך
נשבע במלה 'ימין', הרי ש'ימין' לשון שבועה היא. וּמַנִּין לְאוֹמֵר
'שְׁמַאל' שלא אוכל כבר זו', שְׁחִיא שְׁבוּעָה, שְׁנַאֲמֵר בהמשך הפסוק
'וְזָרְעוֹ עִזּוּ', וכיון שהזכיר הכתוב בתחילה ימין, אם כן 'זרוע עוזו'
הוא שמאל:

משנה

המשנה מלמדת שהמקבל אפילו אחד מאיסורי נזיר, חלים עליו
כל דיני נזירות.
האומר 'הָרִינִי נְזִיר מִן הַתַּרְצָנִים' - מגרעיני הענבים, וּמִן הַתְּנִינִים - או
מקליפות הענבים, וּמִן הַתְּהַלְחָת - שלא יגלוש שערותיו, וּמִן
הַפּוֹמָאָה - שלא יטמא למת, כיון שנדר נזירות בכל אחד מאלו הָרִי
זו' נזיר, כאילו אמר 'הריני נזיר' סתם, וְכָל דְּקָדוֹשֵׁי נְזִירוֹת עָלָיו -
ובל דיני הנזירות חלים עליו:

גמרא

הגמרא מבארת שנחלקו תנאים בדין המשנה: מִתְּנִיתִין - דין
המשנה שהמקבל עליו אחד מאיסורי הנזירות, חלים עליו כל
איסורי נזיר, הוא דְּלֹא כְּרִבִּי שְׁמַעוֹן, דְּתַנְיָא, רַבִּי שְׁמַעוֹן אוֹמֵר, אֵינוֹ
הָרִיב בנזירות עַד שִׁדּוּר מְכוּלָם - עד שיקבל עליו בלשון הכוללת
את כל האיסורים. וְרַבְּנָן אָמְרִי, אֲפִילוּ לֹא נִזְר אֶלָּא בְּחֵד מְנַהֵן -
אפילו אם לא קיבל נזירות אלא מאחד מהאיסורים, הָיוּ נְזִיר לגבי
כל דיני הנזירות. נמצא שהמשנה כרבנן ולא כרבי שמעון.
הגמרא מבארת את המחלוקת: מַאי מַעְמָא דְּרַבִּי שְׁמַעוֹן שאינו
נאסר בהכל עד שידור מכולם. אָמַר קְרָא (במדבר ו ד) 'מִכָּל אֲשֶׁר
יַעֲשֶׂה מִנְּפֶלֶת הַיָּזֵן מִתַּרְצָנִים וְעַד זֶה לֹא יֵאָכֵל', ומלשון 'מכל' למד רבי
שמעון שנעשה נזיר רק אם כלל בקבלתו את כל איסורי הנזיר.
שואלת הגמרא: וְרַבְּנָן מַאי מַעְמָא שנעשה נזיר בכל אף אם פירט
בקבלתו רק חלק מאיסורי הנזירות. משיבה הגמרא: אָמַר קְרָא (שם
א ו) 'מִיָּזֵן וְשֹׁכֵר יִזְר', ובמה שפירט הכתוב איסור בין ושכר, נוסף
על מה שנכלל איסורם ב'מכל' אשר יעשה מגִּפְן הָיִין' בא ללמדנו
שאפילו אם פירט בדבריו שמקבל נזירות רק לענין אחד
מהאיסורים, חלה עליו נזירות גמורה.
מקשה הגמרא: וְרַבִּי שְׁמַעוֹן נָמִי הִתְחִיב 'מִיָּזֵן וְשֹׁכֵר יִזְר', ומדוע
כפלה התורה את איסורם. מתרצת הגמרא: הָהוּא מִכְּעֵי לִיָּה
לְאִסוּר יוֹן מִכְּעֵי בֵּינָן הִרְשוּת - יתור הכתוב מלמד שהמקבל עליו
נזירות, נאסר אפילו בין של מצוה.
ומבארת הגמרא: יוֹן של מצוה מַאי הִיא - מה הוא, אם תאמר
שהכוונה ליין של קְדוּשָׁתָא וְאַבְדָּלָתָא - קידוש והבדלה, והוצרך
הפסוק ללמדנו שנאסר על הנזיר לשנותו,

וְרַבְּנָן החולקים על רבי מאיר ואומרים שהאומר 'הרי עלי
ציפורים' אינו נזיר, כְּכָרִי, לֹא מִתְחַבֵּס אֵינִשׁ בְּמִידֵי דְּקָמִיד לִיָּה - אין
דרכו של אדם לקבל על עצמו נזירות בדרך זו, ובודאי שלא היתה
דעתו לכך.

ביאור אחר בטעמו של רבי מאיר: רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, דְּכּוֹלֵי עֲלָמָא לֹא
מִתְחַבֵּס - בין לדעת רבנן ובין לדעת רבי מאיר, אין דרכו של אדם
לנדור במלה מסוימת ולהסתמך על המלה הסמוכה לה. אֶלָּא הָיִינוּ
מַעְמָא דְּרַבִּי מַאִיר, משום דְּחִישִׁינָן שְׁמָא צְפוּרִי נְזִיר מַמָּא קִיבֵל עָלָיו
- שחוששים שהתכוין לקבל על עצמו דבר שמחמתו הוא יכול
להגיע לידי חיוב הקרבת ציפורים, והיינו נזירות, שכן נזיר שנשמא
מביא שתי ציפורים לטהרתו.

מקשה הגמרא: מַכְּדִי חִישִׁינָן קְאָמַר - מאחר שרבי יוחנן אמר רק
שיש חשש שכוונתו להיות נזיר, אם כן מדוע חלה עליו נזירות,
הרי יש להסתפק דְּלֹמָא צְפוּרִי נְדָבָה קִיבֵל עָלָיו - שמא קיבל על
עצמו להביא תורים או בני יונה לעולת נדבה. מתרצת הגמרא: אִם
כֵּן - אם היתה כוונתו לנדבה, הָרִי עָלֵי קֵן מַכְּעֵי לִיָּה - היה עליו
לומר 'הרי עלי קן', שהרי כך דרך בני אדם לומר כשמנדבים עולת
העוף, וכיון שלא אמר כך ברור לנו שלנזירות נתכוין.

מקשה הגמרא על שיטת רבי מאיר: וְדְּלֹמָא הָרִי עָלֵי צְפוּרִי מְצוּדָע
קְאָמַר - שמא נתכוין לקבל על עצמו להביא ציפורים עבור
מצורע המחויב בהם לצורך טהרתו, ולא לקבל נזירות. מתרצת
הגמרא: מדובר בְּגוֹן שְׁחִיָּה נְזִיר עוֹבֵר לְפָנָיו בשעה שאמר 'הרי עלי
ציפורים', ומוכח שהתכוין לנזירות.

מקשה הגמרא: וְדְּלֹמָא - שמא היה העובר לפניו נְזִיר מַמָּא,
וְלְפָנָיו מִן קְרִבְנֵיתֵי קְאָמַר על ידי שהוא יביאם במקומו. מתרצת
הגמרא: מדובר בְּגוֹן שְׁחִיָּה נְזִיר מְחֹר עוֹבֵר לְפָנָיו, והנדר ידע שנוזיר
טהור הוא, ובודאי נתכוין להיות נזיר, שהרי אין על הטהור חיוב
קרבתו.

הגמרא דנה מה הנפקא מינה בין ביאור ריש לקיש לביאורו של
רבי יוחנן בדעת רבי מאיר. שואלת הגמרא: מַאי בִּינְיָהוּ - במה
נחלקו שני הפירושים. ומשיבה, אִיכָא בִּינְיָהוּ בְּגוֹן דְּאָמַר 'צִיפּוּרִין
הַסְמוּכִין לְשַׁעַר עָלִי', שלפי רבי יוחנן, אֵף עַל גַּב דְּאָמַר הָכִי, והדעת
נוטה שיקבל על עצמו ציפורים השייכים למצוה התלויה בשער,
דהיינו נזירות, מכל מקום דווקא אִי נְזִיר עוֹבֵר לְפָנָיו בשעת הנדר,
אֵין - חלה עליו נזירות, ואִי לֹא היה נזיר עובר לפניו, לֹא חלה עליו
נזירות, ולפי רַבִּי שְׁמַעוֹן בֵּן לְקִישׁ, אֵף עַל גַּב דְּאֵין נְזִיר עוֹבֵר לְפָנָיו
חלה עליו נזירות מטעם הסמיכות.

הזכר לעיל שיש מחלוקת אם הדרך לתפוס בנדר לשון הסמוך.
מקשה הגמרא: מַי אִיכָא לְמַאן דְּאָמַר לֹא מִתְחַבֵּס אֵינִשׁ בְּמִילָתָא
דְּקָמִיד לִיָּה - וכי יש מי שסובר שאין דרך בני אדם לנדור במלה
מסוימת, ולהתכוין למלה הסמוכה לה בפסוק, וְהַתְּנִיָּא, הָאוֹמֵר יָמִין
שלא אוכל כבר זו', הָרִי זו' שְׁבוּעָה, ואם עבר על שבועתו ואכל,
לוקה. ומבארת הגמרא, מַאי מַעְמָא שלשון 'ימין' נחשבת שבועה,
לֹא - האם לא משום ש'ימין' סמוכה בפסוק ל'שבועה', דְּתַתִּיב
(דניאל יב ז) 'וְיָרֵם יָמִינוּ וְשְׁמַאלוֹ אֶל הַשָּׁמַיִם וְיִשְׁבַּע בְּחֵי הָעוֹלָם',
והאומר 'ימין' מתכוין למלה הסמוכה. ואם כן קשה איך נחלקו

גם כאשר חיים בארץ מצרים ועסוקים בענייני מצרים, חדורים בענייני "בית

תלמוד .. הוראה"

משיחת י"א טבת, ה'תשכ"ז

(הרי) [וכי] מוֹשְׁבֵּעַ וְעוֹמֵד עָלָיו מִהָרַ סִינִי - וכי חובת הקידוש
וההבדלה על היין היא מן התורה, עד שהוצרך לימוד מיוחד
לאוסרם על הנזיר, הלא חיובם רק מדברנן ופשוט שאין איסור יין
לנזיר נדחה מפניהם.

אֵלָּא מבארת הגמרא, כִּי הָא - [כמו] דְּאָמַר רַבָּא, האומר 'שְׂבוּעָה
שְׂאֵשְׁתָּהּ יֵינִי, ומחמת שבועתו מִצָּוָה לשתותו וננקרא 'יֵינִי מצוה',
וְחָזַר וְאָמַר 'הֲרִינִי נִזִּיר, ונאסר ביין משום נזירותו, הדין הוא שְׂאֵתָּא
נִזִּירוֹת וְהִיילָא עַל שְׂבוּעָה - חלה נזירות על השבועה, ונאסר אף
ביין שנשבע לשתותו. ואת דין זה לומד רבי שמעון מיתור הכתוב
'מִיֵּינִי וְשֹׁכֵר יֵינִי'.

מקשה הגמרא: וְרַבֵּנָּן נִמְיָ הָא מִיבְּעִי לִיה לְאִסּוּר יֵינִי מִצָּוָה כִּיֵּן רִשּׁוֹת
- והרי גם לחכמים צריך פסוק זה ללמד שהנזיר נאסר אפילו ביין
של מצוה, ומהיכן למדו שנעשה נזיר אף בקבלת אחד מאיסורי
הנזירות. מתרצת הגמרא: אִם כֵּן שֶׁהִפְסֹק בֹּא לְאִסּוּר יֵינִי מִצָּוָה,
לִמְאָדָּה קָרָא רַק 'מִיֵּינִי יֵינִי, מֵאִי וְשֹׁכֵר' - לשם מה הוסיפה התורה
'וְשֹׁכֵר', אלא שְׂמִיעָתָא מִיָּה תִּרְתִּי - יש ללמוד את שני הדברים,
מִיֵּינִי לומדים שהנזיר נאסר אפילו ביין של מצוה, וּמִשֹּׁכֵר לומדים
שבקבלת נזירות מאיסור אחד חלה נזירות גמורה.

מבארת הגמרא: וְרַבֵּנָּן שְׂמִיעָתָא שְׂטוּבָה שֶׁאִינוֹ נַעֲשֶׂה נִזִּיר לִהְיוֹת עַל
יְדֵי קְבֻלַּת אֶחָד מֵאִסּוּרֵי הַנְּזִירוֹת, הֵינֵנו שְׂמִיעָתָא דְּרַבָּא דְּרַבִּי -
הטעם שהוסיפה התורה 'שֹׁכֵר' כְּדִי לְאֵלּוּפֵי 'שֹׁכֵר' לְמַקְדָּשׁ -
ללמד גזירה שוה לענין איסור עבודה במקדש לשתויו יין, דְּרַבָּהּ
בְּצִוּוֵי הַתּוֹרָה לֵאמֹר וּבִינוּ יֵשׁוּב יַעֲבֹדוּ בַּמִּקְדָּשׁ בְּהִיּוֹתָם שְׂטוּיֵי יֵינִי
(ויקרא יט), יֵינִי וְשֹׁכֵר אֵל תִּשֶׁת אֹתָהּ וּבְנִיךְ אֹתָהּ, ודורשים מגזירה
שוה 'שֹׁכֵר' 'שֹׁכֵר', מֵה לִנְפִי נִזִּיר יֵינִי הוּא דְּלִיתָּסָּר - כִּשֶׁם שֶׁהַנְּזִיר
נֹאסֵר רַק בִּיֵּין אֲבָל בְּשֹׁכֵר מִשְׁקִין הַמְּשֻׁכְּרִים לֹא, אֵף לִנְפִי אִיסּוּר
עֲבוּדָה בַּמִּקְדָּשׁ, נִמְיָ - גַּם רַק יֵינִי הוּא דְּלִיתָּסָּר - יֹאסֵר לְכַהֲנִים, אֲבָל
אִם שְׂתָה שֹׁכֵר מִשְׁקִין הַמְּשֻׁכְּרִין, לֹא נֹאסֵר מִחֻמָּתָם בְּעֲבוּדָה.
וְלֵאמֹרֵי מִדְּרָבִי יְהוּדָה - להוציא מדעת רבי יהודה, דְּתִנְיָא, רַבִּי
יְהוּדָה אוֹמֵר, אֲבָל דְּבִילָה קְעִילִית - תִּנְיָא מִמָּקוֹם הַנִּקְרָא קְעִילָה,
וְשִׁתָּהּ - או שְׂתָהּ דְּבִשׁ וְחֹלֵב - או חלב, הַמְּשֻׁכְּרִים כִּיֵּן, וְנִכְנָס
לְמִקְדָּשׁ וְעַבַּד, חֵיִיב מִלְּקוֹת מִשּׁוּם יֵינִי וְשֹׁכֵר אֵל תִּשֶׁת'. הרי שרבי
יהודה מדמה שאר דברים המשכרים לִיֵּין, ורבי שמעון חולק עליו
ודורש מגזירה שוה 'שֹׁכֵר' 'שֹׁכֵר' מִנְזִיר שְׂדוּקָא יֵינִי אִסּוּר.

אופן נוסף ליישב את יתור תיבת 'שֹׁכֵר' לרבי שמעון: אִיבְּעִיתָּ אִמָּא,
לפי שרבי שְׂמִיעָתָא לִית לִיה אִיסּוּר חָל עַל אִיסּוּר - אינו סובר שדבר
שכבר אסור מן התורה יכול לחול עליו איסור נוסף, דְּתִנְיָא, רַבִּי
שְׂמִיעָתָא אוֹמֵר, הָאֲבָל נְבִילָה בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים פָּטוּר עַל אִיסּוּר אֲכִילָה
בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים, לפי שאין איסור יום הכיפורים חל על הנבילה,
וחיוב מלקות רק משום איסור נבילה. והיה אפשר לומר, שכמו כן
גם הנשבע שלא לשתות יין ואחר כך קיבל עליו נזירות, ועבר
ושתה, לא ילקח מחמת נזירותו, לפיכך נאמרה תיבת 'שֹׁכֵר' ללמד
שאיסור נזירות חל על איסור השבועה ולוקה משום שני
האיסורים.

הגמרא חוזרת לבאר את דעת חכמים: וְרַבֵּנָּן נִמְיָ שְׂטוּבָה
שבקבלת נזירות מדבר אחד נעשה נזיר לכל דיניו, הִתְנַבֵּי מִכָּל
אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה מִנְּפִי, ומלשון 'מכל' יש לדרוש שהנזירות חלה רק
אם קיבל עליו את כל איסוריה, ומה ידרשו חכמים מתיבה זו.
מתרצת הגמרא: אִמָּרִי לָךְ רַבֵּנָּן, הָתָם לִימַד עַל אִיסּוּרֵי נִזִּיר
שְׂמִיעָתָא פִּרְסִים זֶה עִם זֶה - הפסוק שם מלמד שאיסורי הנזיר
מִצְטַרְפִּים לשיעור כוית, ונזיר שאכל חצי זית מהוגים וחצי זית
משִׁחָרְצִים, חֵיִיב מִלְּקוֹת. וְרַבֵּי שְׂמִיעָתָא מִפְּסוּק זֶה שֶׁהַנְּזִירוֹת
חלה רק בקבלת כל איסוריה, לִית לִיה צִיּוּן - אינו צריך ללמוד
על איסורי נזיר שמצטרפים, לפי שלדבריו בכל האיסורים [ואיסורי
נזיר בכללם] לוקים על אכילת כל שהוא, דְּתִנְיָא, רַבִּי שְׂמִיעָתָא אוֹמֵר,

כָּל שֶׁהוּא לְמִבּוֹת - האוכל מדברים האסורים אפילו כל שהוא חייב
מלקות, וְלֹא אִמָּרֵי שְׂצִירָה שִׁיעוּר בְּיוֹת, אֵלָּא לְעֵנֵן קֶרֶבֶן - שהאוכל
בשוגג אינו מתחייב קרבן עד שיאכל כוית, אבל לענין מלקות
במזיד אין שיעור. ואם כן לגבי נזיר לא שייך צירוף כיון שאינו חייב
קרבן על איסור אכילה ושתיה, אלא קרבנו בא על השלמת
נזירותו, והפסוק מִכָּל אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה מִיּוֹתָר וְבֹא לִלְמַד שֶׁאִינוֹ נִזִּיר
עד שידור מכולם:

משנה

האומר 'הֲרִינִי כְּכֵן מְנוֹת כְּבַעַל דְּלִילָה', שהזכיר את כל
שלושת הדברים בקבלת הנזירות, או שלא הזכיר את שמו של
שמשון ואמר רק 'הֲרִינִי כְּכֵן שְׂעָקָר דְּלִתוֹת עוֹהָ, או הריני 'כְּכֵן
שְׂעָקָרִי פְּלִשְׁתִּים אֶת עֵינָי, הֲרִי זֶה נִזִּיר שְׂמִיעָתָא - צריך הוא לנהוג
בנזירות כשמשון. ודיני נזירות זו יתבאר במשנה הבאה:

גמרא

הגמרא מבארת מדוע אינו נעשה נזיר בהזכרת שמו של שמשון
בלבד. מקשה הגמרא: לָמָּה לִי לְמִיתָנָא כָּל הָלָן - לשם מה הצריך
התנא שיאמר הנזיר את כל לשונות אלו, 'כשמשון כבן מנוח
כבעל דלילה', וכי באחד מהם לא מועילה קבלתו. מתרצת
הגמרא: צִיּוּבֵי, משום דְּאִי אִמָּר הַנְּזִיר רַק 'הֲרִינִי כְּשְׂמִיעָתָא, הָוָה
אִמָּנָא שְׂמִיעָתָא אֲחֵרִינָא - היינו אומרים שכונתו להיות כשמשון
אחר שישנו בעולם, ולא נתכוין לקבל נזירות כשמשון הנזיר, לכן
קָא מְשַׁמְעֵי לָן הַתְנָא שְׂצִירָה לומר גם כְּכֵן מְנוֹת, וְאִי תִנְיָא כְּכֵן מְנוֹת
- אפילו אם אמר 'הריני כשמשון כבן מנוח', אין הוכחה שכונתו
לנזירות, אלא הָוָה אִמָּנָא אִיבָא דְּמִיתָּקָרִי כְּכֵן - היינו אומרים שיש
אדם הקרוי שמשון בן מנוח, וכונתו להיות כמותו, לכן קָא מְשַׁמְעֵי
לָן הַתְנָא, שְׂצִירָה לומר גם כְּבַעַל דְּלִילָה, וְכֵיֵן - [או כמו] שְׂעָקָרִי
פְּלִשְׁתִּים אֶת עֵינָי, או כְּכֵן שְׂעָקָר דְּלִתוֹת עוֹהָ, שְׂצִירָה אֶחָד
מִסְמִינֵינוּ הַמּוּבָהקִים של שמשון הנזיר מוכיח על כוונתו לקבל עליו
נזירות כשמשון:

משנה

המשנה מבארת את ההבדל שבין נזיר עולם לבין נזיר שמשון: מֵה
כִּיֵּן מִי שֶׁקִּיבֵל עָלָיו לְהִיּוֹת נִזִּיר עוֹלָם, לְכִיֵּן נִזִּיר שְׂמִיעָתָא, הרי בשניהם
חלה עליו נזירות לכל ימי חייו. אלא שְׂנִיזִיר עוֹלָם אִם הִכְבִּיד שְׂעָרָי,
מִיָּקָל בְּתַעַר - יכול להקל מכובד שערו על ידי שיגלח מקצתו
בתער, אבל אינו רשאי לגלח לגמרי, וביום שמיקל שערו מִכִּיָּא
שְׁלֹשׁ בְּהֻמּוֹת, וְאִם נִמְסָא לְמַת, מִכִּיָּא אֶחָד שְׂנִיזִיר עוֹלָם. וְכֵיֵן מִיָּקָל
אֲבָל נִזִּיר שְׂמִיעָתָא, אִף אִם הִכְבִּיד שְׂעָרָי אִינוֹ מִיָּקָל, וְאִם נִמְסָא אִינוֹ
מִכִּיָּא קֶרֶבֶן מִיָּקָלָהּ לִפִּי שְׂמִיעָתָא לֹא לְהִיטָמָא לְמַתִּים:

גמרא

מקשה הגמרא: נִזִּיר עוֹלָם מֵאֵן דְּכָר שְׂמִיעָה - מי הזכירו עד כאן,
שעליו דנה המשנה מה בינו לנזיר שמשון. מתרצת הגמרא: חֲפִזִּי
מִיתְּפָרָא - התנא חסר בדבריו, וְהִכִּי קָתַנִּי - וכך צריך לשנות,
הָאֲמַר הֲרִינִי נִזִּיר עוֹלָם, הֲרִי זֶה נִזִּיר [עוֹלָם]. ולאחר שלמדנו
שמועילה קבלה בלשון זו, מבארת המשנה מֵה כִּיֵּן נִזִּיר עוֹלָם לְנִזִּיר
שְׂמִיעָתָא, שְׂנִיזִיר עוֹלָם הִכְבִּיד שְׂעָרָי מִיָּקָל בְּתַעַר, וּמִכִּיָּא שְׁלֹשׁ בְּהֻמּוֹת,
וְאִם נִמְסָא מִכִּיָּא קֶרֶבֶן מִיָּקָלָהּ, וְאִילוֹ נִזִּיר שְׂמִיעָתָא הִכְבִּיד שְׂעָרָי אִינוֹ
מִיָּקָל בְּתַעַר,

נזיר. פרק ראשון - כל כינויי - דף ד עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל - (שטיינזליץ)" רכא

תוספות

ושייך לזה ג.ב. ער שיזיר מכולן — או יאמר סתמא. דמשמע כל מילי דנזירות קיבל עליה. ואם
בא לפרש חרצן חג — צריך לפרש בולם, גם תגלחת וטומאה.
אשר יעשה מגפן היין — אלמא דמבולחו צריך לחזיר. ואם תאמר: ואבתי תגלחת
וטומאה לא שמענין ויש לומר: כיון דגלי לן ביין — הוא הדין שצריך לקבל גם תגלחת
ושמירה. ותפקא לן למשנא דקרא "מכל". **מלחן**
ושרי יור — משמע מלחן בחד דזו נזיר, דהא כבר
כתבי "מכל אשר יעשה מגפן, למה לי למכתב
"מין ושכר"? אלא לאשמענין דאפילו לא נדר כי
אם בחד מחני — דחיל נזירות עליו, ואפילו כשבא
לפרש, דהייב חרצן חג לא כתבי.

לאסור יין מצה בין הרשות — כלומר, מקרא
יתירא ד"מין ושכר יור. **מאי** היא
קידושא ואבדלתא מושבע ועומד מחר סיני הוא —
קדוש דהים דאורייתא. ואין תולע עליו נזירות?
וקשה: דאדרבה, להכי איצטרך קרא מיותר, לומר
דחיל עליה נזירות! ועוד קשה: מאי משני בחד הכי:
בגון שנשבע לשותות, חזרו ונדר בנזיר, דאורייתא נזירות
דחיל אשבעה? מכל מקום תקשי לו, הרי מושבע
ועומד מחר סיני, כלומר דאין מושבע ועומד גדול
מזה שנשבע לשותות? ועוד קשה: קדוש דהים לאו
דאורייתא הוא. דנהי נמי דכתיב "זכור" ודרשינן
זכורו: על היין — אסמכתא הוא לכל נזירא לרביע
חם דגרסינן בתמידי וכי מושבע ועומד מחר סיני?
כלומר, למה לי קרא מיותר לאסור יין מצה, וכי
מושבע וכו'? דנהי דקדושי דהים דאורייתא — על
היין לא דאורייתא, דזכורו על היין אסמכתא.
והשאת משני בגון שנשבע לשותות, וקא משמע לן
קרא יתירא דחיל עליה, אף על גב שנשבע לשותות
לאסורי למקדש — מהבא. ואינו חייב למקדש
אלא איין ושכר, ולאפוקי מרבי יהודה
בר.

רבי שמעון לית ליה איסור חל על איסור — פירוש
בעלמא בדנתיא בר. ואי לא קרא הבא הזה
אמינא: איכא נדבע עלות לשתות, ושוב חזיר בניזר
ושתה ביין — לא חייב אגזירות. קא משמע לן קרא
יתירא ד"מין ושכר", דאם נשבע שלא לשתות כוס
זה, ונדר בניזר ועבר ושתה הכוס — דלכי תתי, משום
שבעתא ומשום נזירות. ואי תימא כדקאמר
רבא תליל "שבעתא אשתחא", אלא תוכל לומר
אפילו "שבעתא שלא אשתחא", כדפירשתי. **ורבי**
שמעון לית ליה צירוף — כלומר, אין צריך יתור
לצירוף, דאפילו בשאר איסורים תכלה דום מחיב
בכל שדו, ולא אמרו כות אלא לקרבן, והבא לא
שייך צירוף לקרבן, שקרבן נזיר אינו בא על ששתה
יין, אלא מלקות. והקרבן בא על חשלמת נזיר.
מה בין נזיר שמשון לנזיר עולם — ואם תאמר:
שאלה איכא בביעיה, דנזיר שמשון ליתא
בשאלה, ונזיר עולם איתא בשאלה, כדאיתא בפרק
בטרא דמכות (בבא), גבי חורש תלא אחז: ויש לומר:
מולתא דליתא בנזירות לא קרני, ואם ישאל על נזירות

— או לא חזי נזיר. ודחי קאמר: מה בין נזיר שמשון לנזיר. **בשמשון** כבן מנחם כבעל
דלילה — אבל "כשמשון" לחודיה, או "כבן מנחם" לחודיה — לא סגי, עד שיאמר שלשון, כדמוכח
בבבא. מכאן ואילך גריס רבינו תם: ובעי שמעך דלתות עוזה, בריה, וכמי שנקר פלשתים את עיניו.
דאו או קאמר, כלומר: או שיאמר "כמי ששקך", או "כמי שנקר בר", דאי אמר "כבעל דלילה" לחוד,
או "כמי ששקך דלתות עוזה" לחוד, או "כמי שנקר פלשתים את עיניו" לחוד — דהוי נזיר שמשון,
דבאה ליכא למיטעי. **נזיר** עולם מוקל — ולא מנחל לגמרי, באבשלום לא גלח לגמרי. שהרי
נחלה בשעיר. **ומכאן** שלש בהמות — בשעה שמוקל, והכלה למשה מסיני, ואסמכתא מאבשלום
דאמר "אלשם נדרי". חטאת ועלה ושלמים בניזר טהור, קרבן טומאה — שתי תורים ואשם.

קרבן

דמיגלא
מילתא אלא הוה אחרינא. **הריני עולם** אלא **דאי אמר** בשמשון ותו לא — הוה
בתע, ומגלח כל שלשים ושלשים. **ומכאן** — כלל תגלחת ותגלחת שלש בהמות חטאת ועלה ושלמים. כמו שנאמר בענין. **ואם נשפא** **מכאן** **קרבן** **טומאה** — כבש בן שנתו לאשם וטורים או
שני בני יונה. אבל מהקבל עליו נזירות שמשון — הרי זה נזיר עולם. ולעולם אינו מוקל בתע. **ואם נשפא אינו מכאן** **קרבן** **טומאה** — שכן מצינו בשמשון שנטמא למתים, כדמפרש לקמן.
כמי

והרי מושבע ועומד עליו מחר סיני הוא — דכתיב "זכור את יום השבת לקדשו" — וזכורו על
היין. אין לי אלא בבניסוחו, ביציאתו מגין — תלמוד לומר כי (פסחים קו). וקימא לן דנשבע לבטל
את המצוה פטור, ולא איתא שבעתא ומבטלה מצוה. ואם תאמר: הא תנן (נדרים טזא, שבעות
כא), חומר בנדרים מבשבעות, שכן תנדר חל על דבר מצוה כדבר הרשות, ד"איש כי ידור נדר
לה" כתיב, אפילו במדי דלה" נמי לן קשיא, דהא
לא הוי אלא כגון דאמר "שביב סוכה עלי", דאסור
אותה עליו ואין מאכלין את האדם דבר האסור לו.
אבל אם אמר "קונם שלא אשב בסוכה" — אין
בדבריו כלום. ודחי מסקני לה בנדרים בפרק "ואלו"
מותרין (טזב), אלא כי הא דאמר רבא שבעות
שאשתה וחזר ואמר הריני נזיר איתא נזירות
חייילא על שבעות — דחיינו דקאמר לאסור יין מצה,
דנשבע לשתות, כיון הרשות, וכי תימא: מאי שנא
נשבע מפי עצמו מנשבע מחר סיני? הכי אמרינן ליה
בבבא במסכת שבעות (כטא), "שבעתא שאוכל
כבר זר וחזר ואמר "שבעתא שלא אוכלנה" — על
הראשונה חייב משום שבעות כטור, ועל השנייה חייב
משום שבעת שוא. והתם מפרש טעמא, ומיהו,
איכא לן למשמע מניה, דקאמר חייב על השניה אף
על גב דהוי נשבע לבטל את המצוה, דנזירות נמי
חייילא אחאי דנשבע לשתות יין. **מאי** ושכר שמע
מנחם תרתי — לאסור יין מצוה כיון הרשות, וכי לא
נדר נמי אלא מחר מניניה? דהוי נזיר מכולו. **אף**
נבי — כהן הבא למקדש, כי שתי יין הוא דליתר.
אבל כי שדח שאר מילי במשכרין — לא, ולאפוקי
מדבריי יתורה בר. קעילית — שם מקום. **איבעת**
איכא — היינו טעמא דרבי שמעון דאמר: אינו חייב
בנזירות עד שיזיר מכולן בסוכה, דאמר "הריני נזיר",
דרבי שמעון לטעמיה, דלית ליה איסור חל על
איסור. ודחי נמי כי אסר עצמו מן החרצנים ומן הזקין
והיילא עליה נזירות — לא אחי איך פלגא דתגלחת
וטומאה וחייילא עיליות. אי נמי, כי חזיר עצמו מן היין
— לא אחי איסור תגלחת וטומאה וחיל אאיתא יין
לשויהי נזיר מגור. **ומנא** תירא דרבי שמעון לית
לית איסור חל על איסור דתניא רבי שמעון אומר
האובל **נבילה** **ביום** **הכפורים** **ובי** — ולא אחי
איסור יום הכפורים וחיל איסור נבילה. ולא
אמרינן: מיגז דאתא יום הכפורים ואיתוסף איסורא
לגבי שאר מגור, איתוסף נמי לגבי נבילה. רבי שמעון
לטעמיה, דאמר במסכת כריתות (גכא), דאפילו
איסור תמור לא אחי וחיל על איסור קל. ודחי
פירשטא לה במסכת יבמות (לגב), ובמסכת שבעות
(כדא), לימד על כל איסורי נזיר שמצטרפין זה
עם זה — לכותיה. שאם לא אבל בין חרצן חג אלא
כות לבד — חייב מלקות. **ורבי** שמעון — דלא
דריש ביה האי טעמא, אלא עד שזיר בר — אויל
לטעמיה, דלא מצריך ליה האי קרא משום צירוף,
דלרבי שמעון לית ליה צירוף. דקסבר רבי שמעון:
אפילו לא אבל אלא כל שהוא — חייב, דעובר בלאו
האמור בר "חמצוני ועד נזר לא יאכל", דרבי רמי

הרי מושבע ועומד עליו מחר סיני **אלא כי** **הא דאמר**
רבא: **"שבעתא שאשתה" וחזר ואמר "הריני נזיר"**
אתיא נזירות חייילא על שבעות. ורפנן נמי, הא מיבעי
ליה לאסור יין מצוה כיון רשות! **- אם פן לימא קרא**
"מלחן, מאי ו"שכר" - שמעת מינה תתני - ורבי
שמעון: **היינו מטעמא דכתב "שכר" - לאלופי "שכר"**
"שכר" למקדש. דכתיב: "וין ושכר אל תשת אתה
ובניך אתך"; מה נבי נזיר יין הוא דליתר, אבל שאר
משקין - לא. אף נבי מקדש נמי, יין הוא דליתר, אבל
שאר משקין המושפכין - לא. ולאפוקי מדרבי יהודה.
דתניא, רבי יהודה אומר: **אכל דבילה קעילית, ושתה**
דבש וחלב, ונקנס למקדש - חייב. איבעת איכא:
רבי שמעון לית ליה איסור חל על איסור. דתניא, רבי
שמעון אומר: **האובל נבילה ביום הכפורים - פטור.**
ורפנן נמי, הכתיב "מכל אשר יעשה מגפן חזין" -
אמרי לך רפנן: **התם לימד על איסורי נזיר שמצטרפים**
זה עם זה. ורבי שמעון לית ליה צירוף. דתניא, רבי
שמעון אומר: **כל שהו למפות, לא אמרו כות אלא**
לענין קרבן. משנה "הריני בשמשון" "כבן מנחם",
"כבעל דלילה" "כמי ששקך דלתות עוזה" "כמי ששקרו
פלשתים את עיניו" - הרי זה נזיר שמשון. גמרא
למה לי למיתנא כל הליו? - צריכי, דאי אמר "הריני
בשמשון" - הוה אמינא שמשון אחרנא, קא משמע
לן "כבן מנחם". ואי תנא "כבן מנחם" - הוה אמינא:
איכא דמיתקרי הכי, קא משמע לן "כבעל דלילה"
"כמי ששקרו פלשתים את עיניו". משנה מה בין
נזיר עולם לנזיר שמשון? נזיר עולם - הכבד שערו
מיקל בתער, ומכאן שלש בהמות, ואם נמטא - מכאן
קרבן טומאה. נזיר שמשון - הכבד שערו אינו מיקל,
ואם נמטא - אינו מכאן קרבן טומאה. גמרא נזיר
עולם מאן דכר שמיה? חפזי מחפזא, ודכי קתני:
האומר "הריני נזיר עולם" - הרי זה נזיר. מה בין נזיר
עולם לנזיר שמשון? נזיר עולם - הכבד שערו מיקל
בתער, ומכאן שלש בהמות, ואם נמטא - מכאן קרבן
טומאה. נזיר שמשון - הכבד שערו אינו מיקל בתער,
ואינו

שמעון אומר: כל שהוא למלקות, לא אמרו שיעור אבילה לכותי אלא לענין קרבן. ולענין שאר
איסורים שחייבין על שגגתו חטאת, כגון חלב דם וחמץ בפסח. אבל גבי נזיר, כי עבר על נזירותו
ואבל זו או חרצן — דמילקא הוא דלכי, ולא הוי חייב קרבן — בכל שהוא מחיב, ולא בענין ביה
צירוף. הלכך, הואיל ולא מציטרף משום צירוף — מיתיר ליה קרא להחזיר טעמא דאינו חייב עד
שיזיר מכולן. **משנה** **הריני בשמשון** — או בן מנחם או כבעל דלילה — או שלא אמר "כבעל דלילה"
דלילה? אלא אמר "כשמשון" או כבן מנחם כמי ששקך דלתות עוזה, או שלא אמר "דלתות עוזה"
אלא אמר "כשמשון" כבן מנחם כמי שנקר פלשתים את עיניו. הרי זה נזיר שמשון — צריך להנזו
בעצמו בנזירות שמשון. ולקמן מפרש היכי הוי. **גמרא** **דאי אמר** בשמשון ותו לא — הוה
אמינא: שמשון אחרינא קאמר, להכי אמר "כבן מנחם". ואי הוה אמר נמי "כשמשון" כבן מנחם

בלבד, הוה אמינא: איכא איניש אחרינא דאתקרי נמי הכי, או בן מנחם או שמשון בן מנחם. להכי קאמר בדחיייו "כבעל דלילה" או "כמי שנקר פלשתים את עיניו" או "כמי ששקך דלתות עוזה", דמיגלא
מילתא אלא הוה אחרינא. **הריני עולם** אלא **דאי אמר** בשמשון ותו לא — הוה
בתע, ומגלח כל שלשים ושלשים. **ומכאן** — כלל תגלחת ותגלחת שלש בהמות חטאת ועלה ושלמים. כמו שנאמר בענין. **ואם נשפא** **מכאן** **קרבן** **טומאה** — כבש בן שנתו לאשם וטורים או
שני בני יונה. אבל מהקבל עליו נזירות שמשון — הרי זה נזיר עולם. ולעולם אינו מוקל בתע. **ואם נשפא אינו מכאן** **קרבן** **טומאה** — שכן מצינו בשמשון שנטמא למתים, כדמפרש לקמן.
כמי

קרבן הוא דלא מייית — פירושו: נויר שמשון. אבל נזירות חיל עליה, כלומר: לענין שאסור לטמאות למתים לבתחילה.

שלא מצינו בשמשון שירצא נזירות מפיו — כלומר, לא נזר בנזיר, אלא מבטן אמו היה נזיר בנזיר ממילא. ואנן בעינן שידור בדבר הנדור, כמו "הריני כזה" שנדר בנזיר,

כדדרשין (גדריס ידא) "כי ידור נדר" — עד שידור בדבר הנדור. **הרי** עלי כבכור — פירושו: ככר זה כבכור. **לא** דכולי עלמא — כלומר, כולי עלמא אי אמר "כעולה וכשלמים" — הוי דבר הנדור, אבל כבור קדוש מרחם אמו. רבי יהודה סבר לה כרבי יעקב, דאמר לא בעינן דבר הנדור, ואם אמר "הריני כשמשון" — הוי נויר, אף על גב דנויר שמשון לאו נדור הוה, אלא קדוש מבטן אמו כבכור. **לא** דכולי עלמא בעינן דבר הנדור בעלמא לגבי נזירות ושאינן הכא דכתיב "לה" — כי ידור נדר לה" — לרבות את הכבור, כלומר שהוא לה ממילא, אפילו (הכי) הוי נדור. **לרבות** את החטאת ואשם ודסקא דעתך אמינא: עולה ושלמים הבאים נדבה — הוי דבר הנדור, אבל חטאת ואשם הבאים בחובה — לא מיקרי דבר הנדור, קא משמע לן "לה" דמריב כל מילי דנדור לה. **שמצוה** לקדש — פירושו: בכור תקדיש ולומר "תקדש בכבורה" אף על פי דקדיש מרחם. **מי** לא קדוש — הלקב לאו דבר הנדור הוא, כיון דאינו אלא מצוה בעלמא. **גבי** נויר נמי הכתיב — וכי יחיי דמריב רבי יעקב בכור מלה" — הכי נמי נרבה נויר שמשון מלה" דכתיב בנזיר. **לא** אכלתי אשם נזירות — אבל שאר אשמות היה אוכל. אבל אשם נויר היה קשה בעיניו לאוכלו, לפי שאינו בא אלא בנזיר שנטמא, וכיון שנטמא — היה דואג פן מתחיל על נדורו, שהימים הראשונים נופלין, ומביא חולין בעודה.

עליו הכותב אמר לחזיר לה" — כלומר, שתחילה נדרר לגמיר לשם שמים, וכלומר, היה דואג שיתחרט אף על פי שנטמא. אבל שאר נזירות — סתמא נזירות בעת צרה, או על עבירה שבדין כדי להצטרע ולכפר על עונו, וכשמתחברים הימים עליהם ממה שגמרו בדעתן — קרוב להיות תודה על הראשונות.

שמשון לא נדור הוה — פירושו: לא נדור נויר הוה, והא חתיב "כי נויר אלהים יהיה" כו'. וקא סלקא דעתך שהמלאך היה אמר לאביו שיזרנו לכשיולה, בדאמרין לקמן (כחב): האיש מדיר בנו בנזיר. **התם** מלאך הוא דקאמר ליה — בנבואה, ולא ניצא נזירות לא מפי אביו ולא מפי שמשון.

גריו גרי — לן שון חצים, כלומר: מרחוק וזרק בהם ודורגם.

דילמא גוססין שווינהו — לאו דוקא גוססים, כי נויר אסור ליגע לגוסס, אלא כלומר: קרוב לגוססין. **אלא** גמרא — פירושו: דגמרינן דקטלינהו ממש והדר שלוחי שלחנין. ואפילו למאן דאמר (יבמות סא.א) קברי גרים איתן מטמאין באהל — במוגע מידא מטמאין. **ונזיר** עולם והכא כתיב — כלומר, שמוותו להקל. ומייית מאבשלוש שהיה מיקל, למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה.

את נדרי אשר נדרתי — וסתם נדר משמע ליה נזירות, ועוד, אחר שלא היה מגלח אלא מימים לימים, משמע שהחביר עליו שער, מכלל דנזירות נדר.

אין

מני אי רבי יהודה הא אפר דפותר לכתחילה — ליטמא, ומתניתין קתני "אם נטמא" — בדיעבד, אבל לכתחילה — לא. תנא נמי נזיר שמשון אם — והוא הדין נמי לכתחילה מותר. הרי עלי — כבר זו כבכור. רבי יעקב אוסר — דלא בעינן שיהא אסורו בדבר הנדור כגון (חטאת) ושלמים, (דהא כתיב "איש כי ידור נדר לה" — לרבות דבר האסור, כגון בכור). רבי יהודה סבר לה כרבי יעקב דאמר לא בעינן דבר הנדור — הכי נמי, כי אמר "הריני נויר שמשון" — הוי נויר, ואף על גב דשמשון לא יצא נזירות מפיו. ורבי שמעון — דאמר לא הוי נויר — סבר לה כרבי יוסי דאמר מותר, משום דלא התפיש אלא כבכור, דלא הוי דבר הנדור, שהרי קדושתו מרחם. ושאינן נבי בכור — דהיינו טעמא דרבי יעקב — משום דכתיב "לה", "איש כי ידור נדר לה" — לרבות את הכבור. לרבות חטאת ואשם — דמי אכר זה עלי כחטאת וכאשם" — אסור. מרבה אני חטאת ואשם שכן מתפישן בנדר — שאינו מביא חטאת ואשם עד שיהא מחזיר לזון ויאמר "זהו לחטאתי ולאשמי". שאין מתפישן את הכבור בנדר — הנדור ועומד מרחם הוא. אבל גבי נויר, דכולי עלמא בין לרבי יעקב בין לרבי יוסי — בעינן דבר הנדור, וכי אמר "הריני נויר שמשון" — לא אמר ולא כלום. גבי נויר נמי — בין לרבי יעקב בין לרבי יוסי, אמאי בעינן דבר הנדור? הא כתיב ביה "לה" להויר? לא אבלתי [אשם] נזירות מעולם — משום ההוא טעמא דאמרין לעיל, דכשחן טעמאין ורבינן עליהן ימי טומאה, לא מתחריטין ומביאין חולין לעזרה. ופחו — ומדר עלי יצרי, והביאני לידי הרהור. לשאוב מים מן הגיע [וצריך להויר: העין] גרסינן, שכן הוא לשון המשנה, ופירושו: מן המעין. עליך אמר הכתוב איש כי יפלא לנזיר נדר נויר לחזיר לה" — דמשמע שנודר לשם שמים. ושמשון לאו נויר הוא והא כתיב כי נויר אלהים — וקא סלקא דעתך דמנחם קאמר להא מילתא, דהוה ליה דבר הנדור, דאדם מדיר את בנו בנזיר. מלאך הוא דקאמר — כי נויר אלהים יהיה הנער מן הבטן, אבל מפי מנחם לא יצא. דילמא נדריה גרד להו — מחתך תתך בהן, אבל הוא גופיה לא נגע בהו. ויד וחתך כתיב — דמשמע: וך, והדר ויקח גוססין שווינהו — ובהדי דהוה גוססין אשליחיהו, ולא איטמי בהו. ונויר עולם חיבא כתיב — שמילך בתער ומביא שלש בהמות. הכי גרסינן: דתניא רבי אומר אבשלוש נויר עולם היה שנאמר ויהי מקץ ארבעים שנה. ומגלח היה אבשלוש לשנים עשר חדש — דבכר ליה ליה כובד, ובבציר מהכי לא הוה ליה כובד, ד"כאשם גבורתו" (שופטים ח). אבל שאר נזירי עולם — מגלח אחת לשלשים יום, דהוה ליה בהכי כובד. וילף

להיות רמה ותולעה? העבודה שאגלחך לשמים! עמרתי וגשקתיו על ראשו; אמרתי לו: כמותך ירבו נזירים בישראל, עליך הכתוב אומר: "איש... פי יפלא לגדר נדר נויר להזיר לה". ושמשון לאו נזיר הוה? והכתיב "כי נויר אלהים יהיה הנער מן הבטן"! - התם מלאך הוא דקאמר. ומגלח דאיטמי למתים? אילימא מוכתיב "בלחי החמור הביתי אלף איש" - דילמא גריו גרי בהו, ולא נגע בהו! אלא מהכא "ויד מהם שלשים איש ויחת את חליצותם". דילמא אשליחיהו ברישא והדר קטלינו? "ויד... ויחך" כתיב. - ודילמא גוססין שווינו? - אלא, מגלח גמירי לה. ונויר עולם חיבא כתיב. דתניא, רבי אומר: אבשלוש נויר עולם היה, שנאמר "ויהי מקץ ארבעים שנה ויאמר אבשלוש אל המלך אלקה נא ואשלים את נדרי אשר נדרתי לה" בבכורו". ומגלח אחד לשנים עשר חדש - שנאמר "ויהי מקץ ימים לימים". וילף

לְבִתְנִיָּא, אִמֵּר שְׁמַעוֹן הַצַּדִּיק, מִמֵּי לֹא אֲבָלְתִּי אִשֶּׁם נְזִיר טָמֵא, שְׂמָא עַל יְדֵי שְׁתַּרְבּוּ יְמֵי נְזִירוֹתוֹ מִתְחַרֵּט הוּא עַל קְבֻלָּתוֹ, וּקְרֹבִים קִרְבָּנוֹתָיו לְהִיט חוֹלִין בְּעוֹרָה, חוֹץ מֵאֲדָם אַחֵר שְׂבָא אֵלַי מִן הַדְּרוֹם, וְהָבִיא אִשֶּׁם נְזִיר טָמֵא, וְהִידָּה אוֹתוֹ אֲדָם יָפֵה עֵינָיו וְטוֹב רֹאשׁ, וְקוֹצוֹתָיו - שְׁעוֹת רֹאשׁוֹ סְדוּרוֹת לוֹ תְּלַתְלִים - תְּלוּיֹת בְּצוּרָה נָאָה, אֲמַרְתִּי לוֹ, בְּנִי, מָה רָאִיתָ לִשְׁחַת שְׁעָר נָאָה זֶה - לְמַה קְבֻלָּת נְזִירוֹת בְּסוֹפָה תְּצַטְרֵךְ לִגְלַח שְׁעוֹתֶיךָ, אִמֵּר לִי, רִיעָה הִייתִי לֵאבִי אֶת דְּרֹו כְּעִידִי, וְפַעַם אֶחָת חֲלַכְתִּי לְשֹׁאֵב מִים מִן הַמַּעְיִן לְהַשְׁקוֹת אֶת הָעֵדֶר, וְנִסְתַּכְלַתִּי בְּבִבְיָאָה שְׁלִי - בְּדַמּוֹת קְלִסְתֵּר פְּנֵי הָנָאָה שֶׁנִּשְׁתַּקֵּף בְּמֵי הַמַּעְיִן, וְפָחוּ יַצְרִי עָלַי - וּמִיָּהֵר יִצְרִי הָרַע לְבָא עָלַי וְהִבְיָאֵנִי לְיַד הָרַהוּר עֵבִירָה, וּבִקֵּשׁ בְּכָךְ לְמוֹדְרֵנִי מִן הָעוֹלָם - שְׂאֵאבֵד חֲלָקִי בְּעוֹלָם הָבָא, אֲמַרְתִּי לוֹ - לִיצְרִי, כְּלוּמֹר אֲמַרְתִּי לַעֲצֻמִּי, רִיקָה, מִפְּנֵי מָה אֶתָּה מְתַנָּה בְּעוֹלָם שְׂאִינוּ שְׂלָף - בְּיוֹפִי תוֹאֲרֵךְ שְׂאִינוּ מַחֲמַת מַעֲשִׂיךְ, מָה יִצְרִית כְּפִיו שֶׁל ה', וְעוֹד שְׂסוּפֶךָ - שְׂגוּפֶךָ שְׂאֵתָה מִתְנַאֵה בִּי עֵתִיד לְהִיט דְּמָה וְתוֹלַעֲהָ אֶחָר מִיתַתְךָ, הַקְּעוּבָה וְ-לִשׁוֹן שְׂבוּעָה] שְׂאֵלְהֶךָ לְשִׁמִּים - לְשֵׁם שְׁמִים, שְׂאֵקֵב עָלִי נְזִירוֹת וּבְסוֹפָה אֲגַלֵּת, וּמִסִּים שְׁמַעוֹן הַצַּדִּיק, עֲמַדְתִּי וְנִשְׁתַּקֵּי עַל רֹאשׁוֹ, וְאֲמַרְתִּי לוֹ כְּמוֹתֶךָ וְרָבּוּ נְזִירִים בְּיִשְׂרָאֵל, עָלֶיךָ הִתְּבוּ אִמֵּר 'אִישׁ בִּי יִפְלֹא לְנִיר נִיר נְזִיר לְהִיר לֹה', וְלֹה' מִשְׁמַע שְׂמַקְבֵּל נְזִירוֹת לְשֵׁם ה', וְכִיּוֹן שְׁהִיתָ נְזִירוֹתוֹ לְשֵׁם שְׁמִים אֲכַל שְׁמַעוֹן הַצַּדִּיק מֵאִשְׁמוֹ.

הַגְמָרָא מְקַשָּׁה עַל דְּבַרֵּי רַבִּי שְׁמַעוֹן שְׁמַשׁוֹן לֹא נִיר בְּנִירוֹת: וְשְׁמַשׁוֹן לֹא נְזִיר הָיָה - וְכִי שְׁמַשׁוֹן לֹא הִיָּה נְזִיר עַל יְדֵי נִיר, וְהַקְּטִיב (שְׁוֹפְטִים יג ז) 'כִּי נְזִיר אֱלֹהִים יִהְיֶה הַפֶּזֶר מִן הַכֶּסֶּן' - הַמְּלֹאךְ צִוִּיהָ עַל אִמּוֹ שִׁיחָא אֲבִיו מִדִּירוֹ בְּנִירוֹת לְאַחֵר שְׂיוֹלָה, וְאִם כֵּן נְזִירוֹתוֹ הִיָּתָה עַל יְדֵי נִיר אֲבִיו. מִתְרַצָּה הַגְמָרָא: הָתָם הַמְּלֹאךְ הוּא דְקָאֵמֵר בְּדֶרֶךְ נְבוּאָה שְׁעִתִּיד הוּא לְהִיט נְזִיר, וְלֹא בְּדֶרֶךְ צִיּוּי שְׂאֲבִיו יִקְבֵּל נְזִירוֹת עֲבוּרוֹ.

הַגְמָרָא דְנָה דְּבַרֵּי רַבִּי יְהוּדָה שְׁמַשׁוֹן נְטִמָּא לְמַתִּים. שְׂוֹאֵלָת הַגְמָרָא: וְנִגְלֵן דְּאִיִּסְמִי לְמַתִּים - מִנֵּין שְׁנִטְמָא שְׁמַשׁוֹן לְמַתִּים, אִילִּימָא מְדַקְּתִיב שְׂאֵמֵר שְׁמַשׁוֹן (שְׁוֹפְטִים טו טז) 'בְּלִחֵי הַחֲמוּר הַכִּיתִי וְ-הִרְגַּתִּי אֶלֶף אִישׁ', אִין זוֹ הוֹכַחָה, שְׂכֵן דִּילְמָא גְרִינִי נִי בָּהּ וְלֹא נִנְעָ בָּהּ - שְׂמָא זֶרֶק שְׁמַשׁוֹן אֶת הַלְחִי מִרְחוּק כְּדֶרֶךְ זִרְקָת חֲצִים, וְהִרְגֵם בְּלִי שְׁנִיגָה בְּהֵם. אֱלֹא מְהֵבָה (שֵׁם יד טז) 'וְכֵן מְהֵם שְׁלִשִּׁים אִישׁ וְיָקַח אֶת חֲלִיצוֹתָם' - שְׁמַשׁוֹן הִרְגֵם שְׁלִשִּׁים אִישׁ מִפְּלִשְׁתִּים וְלִקַּח אֶת בְּגִידֵיהֶם, וְכִשְׁהִפְשִׁיט אֶת בְּגִידֵיהֶם בַּחֲכֵרָה נִנְעָ בְּהֵם. מְקַשָּׁה הַגְמָרָא: דִּילְמָא אֲשִׁלְחִינוּ בְּרִישָׁא וְתֵרֵד קְטִילִין - שְׂמָא הִפְשִׁיטִם תְּחִילָה וְאַחֵר כֵּן הִרְגֵם. מִתְרַצָּה הַגְמָרָא: אִי אִפְשֵׁר לִוְמֹר כֵּךְ, שְׁהִרִי 'וְכֵן וְיָקַח' כְּתִיב, מִשְׁמַע שְׁבַתְחִילָה הִכָּה אוֹתָם וְאַחֵר כֵּךְ לִקַּח אֶת בְּגִידֵיהֶם. שׁוּב מְקַשָּׁה הַגְמָרָא: וְדִילְמָא גּוֹסְסִין שְׂוִינִין - שְׂמָא בְּהִכְתָּאוֹ עֲשֵׂאֵם גּוֹסְסִים, וְנִטֵּל אֶת בְּגִידֵיהֶם קוֹדֵם שְׁמָתוֹ. אוֹמֵרֵת הַגְמָרָא: אֱלֹא נִמְרָא נְמִירָה לֹה - מִפִּי הַשְׁמוּעָה לְמַדּוֹ שְׂקוּדֵם הִרְגֵם וְאַחֵר כֵּךְ הִפְשִׁיט בְּגִידֵיהֶם.

שְׂנִינוּ בְּמִשְׁנָה שְׁנִיזֵר עוֹלָם מוֹתֵר לְחַקֵּל שְׁעָרוֹ. שְׂוֹאֵלָת הַגְמָרָא: וְנִיזֵר עוֹלָם הִיכָא כְּתִיב - הִיכֵן נִאֲמַר שְׁמוֹתֵר לוֹ לְחַקֵּל שְׁעָרוֹ. מִשְׁבִּיבָה הַגְמָרָא: דְּבַר זֶה לְמַדְנָו מֵאֲבִשְׁלוּם, דְּתַנְיָא, רַבִּי אוֹמֵר, אֲבִשְׁלוּם נְזִיר עוֹלָם הִנֵּה, שְׂנִימָאֵר (שְׁמוּאֵל ב' טז ז) 'וְיָהִי מִקֵּץ אֲרֻבָּעִים שָׁנָה וְיִאֲמַר אֲבִשְׁלוּם אֵל הַמֶּלֶךְ אֶלְכָּה נָא וְאִשְׁלֵם אֶת נִדְרֵי אִשְׁרִי נִדְרֵתִי לֹה' בְּחִבְרוֹן, וְסָתֵם לִשׁוֹן נִיר קִרְבָּנוֹת נְזִירוֹת הוּא, וְהִיָּתָה קְבִילָה בִּידֵם שְׁנִיזִירוֹת עוֹלָם הִיָּתָה, וְנִגְלַחֲהָ הִיָּה אֶת שְׁעָרֵי אַחֵר לְשָׁנִים עֶשְׂרֵת חֹדֶשׁ, שְׂנִימָאֵר (שֵׁם יד כב) 'וְבִגְלַחְהוּ אֶת רֹאשׁוֹ (וְיָהִי) [וְיָהִי] מִקֵּץ מָיִם לְמִיָּם אִשְׁרִי יִגְלַח בִּי כְּבֵד עָלַי וְגַלְחוּ' וְגו',

וְאִינוּ מְבִיא קֶרְבֵּן טוֹמָאָה אִם נְטִמָּא לְמַת. הַגְמָרָא דְנָה אִם נְזִיר שְׁמַשׁוֹן אֲסוּר לְהִיטְמָא לְמַתִּים: מִלְשׁוֹן הַמִּשְׁנָה 'וְאִינוּ מְבִיא קֶרְבֵּן טוֹמָאָה' מִשְׁמַע שְׁדוּקָא קֶרְבֵּן הוּא לֹא מִיָּתִי - אִינוּ מְבִיא, אֲכָל נְזִירוֹת חֲיִילָא עָלֶיהָ, וְאֲסוּר לוֹ לְהִיטְמָא לְמַתִּים. מִנֵּי מְתַנִּינִי, לֹא כְרִי יְהוּדָה וְלֹא כְרִי שְׁמַעוֹן. דְּתַנְיָא, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, נְזִיר שְׁמַשׁוֹן מוֹתֵר לְטָמָא לְמַתִּים וְאֲסוּר רַק בֵּיין וְתַגְלַחָת, שְׂכֵן מְצִינוּ בְּשְׁמַשׁוֹן שְׁנִטְמָא לְמַתִּים. רַבִּי שְׁמַעוֹן אוֹמֵר, הָאוֹמֵר 'הִרִינוּ נְזִיר שְׁמַשׁוֹן' לֹא שְׂאֵמֵר לוֹ לְהִיטְמָא לְמַתִּים, לְפִי שְׂלֵא מְצִינוּ בְּשְׁמַשׁוֹן שְׂנִינָא נְזִירוֹת מְפִי, אֲלֹא מִבְּטָן אִמּוֹ נִתְקַדֵּשׁ. וּמַעַתָּה, מִנֵּי - כִּדְעַת מִי הַמִּשְׁנָה, אִי כְרִי יְהוּדָה, הָאִמֵּר שְׂאֵפִילוּ לְבִתְחִילָה נְטִמָּא לְמַתִּים, וְנִתְנִינִי קֶרְבֵּן אִם נְטָמָא, וּמִשְׁמַע שְׁלִכְתְּחִילָה אֲסוּר לְהִיטְמָא, וְאִי כְרִי שְׁמַעוֹן, הָאִמֵּר לֹא חֲיִילָא עָלֶיהָ נְזִירוֹת כָּלָל, וּבְמִשְׁנָה שְׂנִינוּ שְׁחַלָּה נְזִירוֹת. מִתְרַצָּה הַגְמָרָא: לְעוֹלָם כְּרִי יְהוּדָה הוּא, וְאֲכָן אִפִּילוֹ לְכַתְחִילָה מוֹתֵר לְהִיטְמָא. וְאִיִּידִי דְקֶרְבֵּן לְנִיזִי נְזִיר עוֹלָם לִשׁוֹן 'אִם נְטָמָא' לְפִי שְׂאֵמֵר לוֹ לְהִיטְמָא לְכַתְחִילָה, לְכָךְ תֵּנָא נְמִי לְנִיזִי נְזִיר שְׁמַשׁוֹן לִשׁוֹן 'אִם נְטָמָא'.

מִבְרַתֵּת הַגְמָרָא: לִימָא רַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי שְׁמַעוֹן בְּפִלְיוֹתָא דְהִנֵּי תַנְיָא קִמְפִּילִי - נִחְלָקִי בְּמַחְלֻקַּת תַּנְאִים אֵלּוּ, דְּתַנְיָא, הָאוֹמֵר הָרִי עָלִי בְּכָבוֹר - יֹאסֵר עָלִי כְּכֹר זֶה כְּכֹבוֹר בְּהַמָּה שְׁהוּרָה, רַבִּי יַעֲקֹב אוֹסֵר אֶת הַכְּכֹר בְּנִיר, וְרַבִּי יוֹסִי מְתִיר. וּמִבְרַתֵּת הַגְמָרָא: מָאִי לָא, רַבִּי יְהוּדָה הַסּוֹבֵר שְׂבִאֲמִירָת 'הִרִינוּ כְּשִׁמְשׁוֹן' חָלָה נְזִירוֹת אִף שְׁנִיזִירוֹת שְׁמַשׁוֹן חָלָה מִמִּילָא, כְּכֹר לֹה כְּרִי יַעֲקֹב דְקָאֵמֵר לֹא מְעִינִי דְכֶר הַנִּיר - אִין הַנִּיר צִירֵךְ לְהַתְפִּיס אִם נִירוֹ בְּדַבֵּר שְׂנִיטְרָה עַל יְדֵי נִיר, אֲלֹא גַם אִם הַתְפִּיס בְּדַבֵּר שְׂאִסְרָה תוֹרָה כְּכֹבוֹר, הַנִּיר חָל. וְרַבִּי שְׁמַעוֹן כְּכֹר לֹה כְּרִי יוֹסִי, דְקָאֵמֵר מְעִינִי שִׁתְּפִיס בְּכֶר הַנִּיר, וְלֹא בְּכֹבוֹר. וְלִכֵּן הַמִּתְפִּיס בְּשִׁמְשׁוֹן שְׂאִסְרוֹ לֹא הִיָּה עַל יְדֵי קְבֻלָּה אִינוּ נְזִיר כָּלָל.

דוּחָה הַגְמָרָא: לֹא, דְכּוֹלִי עֲלִמָא מְעִינִי דְכֶר הַנִּיר - כּוֹלָם מוֹדִים שְׂאִפְשֵׁר לְהַתְפִּיס רַק בְּדַבֵּר הַנִּיר, וְשְׂאִינוּ נְפִי בְּכֹר, שְׂאִף שְׂקוּדוֹתוֹ חָלָה מֵאִלִּיהָ, סוֹבֵר רַבִּי יַעֲקֹב שְׂאִפְשֵׁר לְהַתְפִּיס שֵׁן, מִשְׁוֹם דְּכְתִיב (בִּיח' (בְּמִדְבָר ג' א) 'אִישׁ בִּי יִיר נִיר לֹה', וְתִיבַת לֹה' בָּאָה לְרִבּוֹת אֶת הַכְּכֹר שְׂאִף שְׁהוּא קְדוֹשׁ לֹה' מִמִּילָא, אִפְשֵׁר לְהַתְפִּיס בּוֹ. וְרַבִּי יוֹסִי אוֹמֵר לֹה, הִתְּבוּ - תִּיבַת לֹה' אִינָה בָּאָה לְרִבּוֹת כְּכֹר אֲלֹא מִיִּנְעָ לִי לְרִבּוֹת תְּמָאָה וְאִשְׁם שְׂאִפְשֵׁר לְהַתְפִּיס בְּהֵם.

מְקַשָּׁה הַגְמָרָא: וְמָה רָאִיתָ לְרִבּוֹת מִתִּיבַת לֹה' הַתְּפִסָּה בְּתַמָּאָה וְאִשְׁם וְלֹהֲצִיָּא מְכָלֵל הִרִיבִי אֶת הַתְּפִסָּה בְּכָבוֹר. מִתְרַצָּה הַגְמָרָא: מְרַבָּה אִנִּי תְּמָאָה וְאִשְׁם שְׂכֵן אִף שְׂאִין חִיּוּבֵם עַל יְדֵי נִיר אִין קְדוּשָׁתָם חָלָה מִמִּילָא אֲלֹא מִתְּפִיסֵן בְּנִיר - צִירֵךְ לְהַקְדִּישָׁם לְקֶרְבֵן, וְלִכֵּן נִחְשְׁבִים דְּבַר הַנִּיר, וּמִצִּיָּא אִנִּי אֶת הַכְּכֹר שְׂאִין מִתְּפִיסֵן בְּנִיר - שְׂאִין צִירֵךְ לְהַקְדִּישׁוֹ בְּדִיּוֹר אֲלֹא קְדוֹשׁ מֵאִלִּי, וְאִינוּ דְּבַר הַנִּיר כָּלָל.

וְרַבִּי יַעֲקֹב שְׁסוֹבֵר שְׁחַלָּה הַתְּפִסָּה בְּכֹבוֹר, אִמֵּר לֹה, בְּכֹבוֹר נְמִי מִתְּפִיסֵן בְּנִיר הוּא - צִירֵךְ לְהַקְדִּישׁוֹ בְּנִיר, וְכִדְתַנְיָא, שְׁל בִּית רַבִּינוּ אֲמִרָה, מִנֵּין לְאֲדָם שְׁנוֹלֵךְ לוֹ בְּכֹבוֹר בְּתוֹךְ עֲרֻזָּה שְׂמִצָּה עָלָיו לְהַקְדִּישׁוֹ לְשֵׁם כְּכֹר, שְׂנִימָאֵר (דְּבָרִים טו יט) 'כָּל הַכְּכֹבוֹר וְגו' הִנֵּךְ תְּקַדִּישׁ, וְכִיּוֹן שְׂמִצָּה לְהַקְדִּישׁוֹ נִחְשָׁב הוּא דְּבַר הַנִּיר. וְרַבִּי יוֹסִי, אִמֵּר לֹה, הִנֵּי דְמִצָּה לְהַקְדִּישׁוֹ - אִף שְׂמִצָּה לְהַקְדִּישׁ אֶת הַכְּכֹבוֹר, וְכִי אִי לֹא מְקַדִּישׁ לִיָּה כְּפִיו מִי לֹא קְדוֹשׁ - הָאִם לֹא הִיָּה הַכְּכֹבוֹר קְדוֹשׁ, וְכִיּוֹן שְׂאִין קְדוּשָׁתוֹ תְּלוּיָה בְּהַקְדֵּשׁ הַבְּעֵלִים אִינוּ נִחְשָׁב דְּבַר הַנִּיר.

מְקַשָּׁה הַגְמָרָא: מִדּוּעַ לְרַבִּי שְׁמַעוֹן לֹא אִמֵּר כָּלָם, וְהִרִי גַבִּי נְזִיר נְמִי הַקְּטִיב (בְּמִדְבָר ו' א) 'לְהִזִּיר לֹה', וְיֵשׁ לְרִבּוֹת מִתִּיבַת לֹה' הַתְּפִסָּה בְּנִירוֹת שְׁמַשׁוֹן. מִתְרַצָּה הַגְמָרָא: הִתְּבוּ - 'לְהִזִּיר לֹה' מִיִּנְעָ לִיָּה

וְיָלִיף - ולומד רבי גזירה שוה 'ימים' 'ימים' מִכְּתִי עָרִי חוֹמָה, שנאמר בגאולת בית בבתי ערי חומה (ויקרא כה כט) 'ימים' תהיה גְּאֻלְתוֹ, מִה הָתֵם 'ימים' היינו שְׁנִים עֶשְׂרֵי חֹדֶשׁ, אִם כָּאֵן - מה שנאמר באבשלום שגלח לאחר 'ימים' מגלוחו הקודם, הכוונה לאחר שְׁנִים עֶשְׂרֵי חֹדֶשׁ. רַבִּי נְהוֹרְאִי אָמַר, אבשלום היה מְגַלַּח אֶחָת לְשָׁלִשִׁים יוֹם. רַבִּי יוֹסִי אָמַר, היה מְגַלַּח מְעַרְבֵי שָׁבֶת לְעֶרֶב שָׁבֶת, שָׁבֹן מְצִינֵי כְּכֵן מְלָכִים שִׁמְנָה הוּא שְׁמֹנְלָחִים מְעַרְבֵי שָׁבֶת לְעֶרֶב שָׁבֶת. וכשם שאבשלום היה מיקל שערו ממנו לזמן, כך גם כל נוזיר עולם.

מקשה הגמרא: מֵאֵי טַעְמָא דְרַבִּי שֶׁאֲבַשְׁלוּם הָיָה מְגַלַּח אֶחָת לַשְּׁנָה, הֲיִי טַעְמֵהּ הוּא מִשּׁוּם דְּלִיָּף בְּגִזְרָה שׁוֹה מִכְּתִי עָרִי חוֹמָה, וְהָא רַבִּי עֲצֻמו הוּא דְאָמַר לגבי 'ימים' הכתוב בגאולת בתי ערי חומה שאין 'ימים' פְּחוּתִין מְשֻׁנִּים - אין המוכר יכול לגאול את ביתו לפני שיעברו שני ימים מהמכירה, והיה לו ללמוד מהגזירה שוה שאבשלום גילח כל יומיים. מתרצת הגמרא: הָאֵי נְזִירָה שָׁוָה מִשּׁוּם בּוֹדֵךְ נְזִיר - רבי דרש את הגזירה שוה באופן זה לפי שנאמר באבשלום שמחמת כובד שערו גילח, וּבְשֵׁנִי יָמִים לִיכָא בּוֹדֵךְ שֶׁר, ועל כרחק שהגזירה שוה באה ללמד שגילח אחת לשנים עשר חודש.

מקשה הגמרא: וְאִיכָא - נדרוש ש'ימים' שנאמרו באבשלום הכוונה שְׁנֵי שָׁנִים, בגזירה שוה מ'ימים' דְּכִתְבִּי בַחלוּם פִּרְעָה (בראשית מא א) וְהִי מִקֵּץ שְׁנָתַיִם יָמִים. מתרצת הגמרא: דִּנְיָן 'ימים' שְׁאִין עֲמָהן שְׁנֵים מ'ימים' שְׁאִין עֲמָהן שְׁנֵים - מסתבר ללמוד תיבת 'ימים' שנאמרה באבשלום, מ'ימים' שבבתי ערי חומה, לפי שבשניהם לא מוזכר שנים סמוך ל'ימים', וְאֵל יוֹכִיחַ מִקְרָא וְהָ שֵׁשׁ עָמָּו (-שהוזכר בו) שְׁנֵים, דִּהִינוּ 'שנתיים ימים', ל'ימים' שנאמרו באבשלום ולא הוזכר אצלם שנים.

ממשיכה הגמרא להקשות: וְאִיכָא שהכוונה אחת לְשָׁלִשִׁים יוֹם, בגזירה שוה מ'ימים' שבפרשת המתאוננים, דְּכִתְבִּי (במדבר יא ב) 'עַד חֹדֶשׁ יָמִים'. מתרצת הגמרא: דִּנְיָן 'ימים' שְׁאִין עֲמָהן חֹדֶשִׁים מ'ימים' שְׁאִין עֲמָהן חֹדֶשִׁים - מסתבר ללמוד תיבת 'ימים' שנאמרה באבשלום, מ'ימים' שבבתי ערי חומה, לפי שבשניהם לא מוזכר חודשים סמוך ל'ימים', וְאֵל יוֹכִיחַ מִקְרָא וְהָ שֵׁשׁ עָמָּו (-שהוזכר בו) חֹדֶשִׁים. ממשיכה הגמרא להקשות: וְאִיכָא מִכְּתִי, שנאמר (שופטים יא מ) 'מִיָּמִים יָמִים וְגו' תִּלְכְּנָה וְגו' אֶרְבַּעַת יָמִים בְּשָׁנָה, ומשמע שהלכו בסוף כל שלשה חדשים יום אחד, ונפרש שגם אבשלום גילח אחת לשלשה חדשים. מתרצת הגמרא: דִּנְיָן 'ימים' שנאמר באבשלום מ'ימים' שבבתי ערי חומה, וְאִין דִּנְיָן גִּזְרָה שׁוֹה מ'ימים' שנאמר באבשלום מ'ימים' שנאמר בבתי יפתח, כיון שאין התיבות דומות.

מקשה הגמרא: וְאִיכָא מִיָּנָה - מה ההבדל ביניהם, וכי אי אפשר ללמוד גזירה שוה מתיבות שמשמעותם שוה כשאין דומות, וְהָא תָנָא דְּבִי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, נאמר לגבי כניסת הכהן לבית המנוגע לאחר שבוע ראשון של הסגר, וְשָׁב הַכֹּהֵן' (ויקרא יד לט), ולאחר שבוע שני נאמר (שם יד מד) 'וְכָא הַכֹּהֵן', ודורשים גזירה שוה זו היא שִׁיבָה זו היא בִּיבָה ודיניהם שוה שחולץ וקוצה וטח ומסגיר עוד שבוע ימים, הרי שלומדים גזירה שוה מתיבות שעיניהם דומה, כשן שאינן שוות בלשונן, אִם כָּאן נִלְמַד מ'ימים' מ'מימיה'. מתרצת הגמרא: הֲנִי מִלִּי שְׁדוּרִשִׁים גִּזְרָה שׁוֹה בִּאֲפֻן זֶה, הִכָּא דְּלִיכָא דְּדָמִי לִיה - כשאין במקום אחר תיבה שדומה לה יותר, אֲבָל הִכָּא דְּאִיכָא דְּדָמִי לִיה - כשיש במקום אחר תיבה דומה, מְדַדְמִי לִיה וְלִפְנֵי, ולפיכך דורשים גזירה שוה 'ימים' מ'ימים', ולא מ'מימיה'.

טעם נוסף מדוע לא לומד רבי מהפסוק 'ימים' ימימה: אִיכָא דְאָמַר, אין ללמוד משם, שהרי מָאָה יִדְעִין דְּכָל תִּלְתָּא רִיחִין חַד

וְיָמָא - מנין לנו שהיו בנות ישראל מחלקות את השנה בשוה, ובסוף כל שלושה חדשים היו הולכות לקונן על בתי יפתח, דִּילְמָא אֶרְבַּעָה יָמִים בְּשָׁתָא - אולי הכוונה שהיו הולכות ארבע פעמים בשנה ולא בזמנים שווים, אלא (אי נמי) אֶרְבַּעָה רִיחִין חַד וְיָמָא, תִּרְיָן נְרִיחִין בְּחַד יָמָא - פעם הלכו לאחר ארבעה חדשים ופעם לאחר שני חדשים, וכיון שלא נתפרשו בפסוק פרקי הזמן, אין לנו ללמוד אלא מ'ימים' הנוכר בבתי ערי חומה, שפרק הזמן מפורש בו.

שנינו בברייתא: רַבִּי נְהוֹרְאִי אָמַר, אבשלום היה מְגַלַּח אֶחָת לְשָׁלִשִׁים יוֹם. הגמרא מבארת את מקורו: מֵאֵי טַעְמָא נִפְי בְּהִנִּים הִדְיוּתוֹת שֶׁאֲסוּר לָהֶם לַגְדֵל שֶׁר רֵאשִׁים יוֹתֵר מִשְׁלוּשִׁים יוֹם, מִשּׁוּם דְּבִזְמַן זֶה אִיכָא בּוֹדֵךְ שֶׁר ורואי שיהיו הכהנים נאים ומחודדים, הֲכָא נִפְי לגבי אבשלום אִיכָא בּוֹדֵךְ לאחר שלושים יום, ואם כן מה שנאמר 'כי כבד עליו וגלחו' הכוונה לאחר שלושים יום, והוא הדין לכל נוזיר עולם.

שנינו בברייתא: רַבִּי יוֹסִי אָמַר, אבשלום היה מְגַלַּח מְעַרְבֵי שָׁבֶת לְעֶרֶב שָׁבֶת כְּדֶרֶךְ בְּנֵי מַלְכִּים. שואלת הגמרא: כיון שגם אחיו שהיו בני מלכים גלחו את שערם כל ערב שבת, מֵאֵי אִיכָא בִּינִיָּה לְשֹׁאֵר אַחֵיהִי - במה היתה ניכרת נזירותו של אבשלום כלפי שאר אחיו שלא היו נוזירים. משיבה הגמרא: נזירותו היתה ניכרת ביום מוֹבֵד שְׁחָל לְהוֹיָת בְּאֶמְצַע שָׁבֶת ו-באמצע השבוע, דְּאֶחָדִי הָיוּ מְגַלְּחִין בערב יום טוב, ואילו הוא מחמת נזירותו לא היה מְגַלַּח עד ערב שבת. אי נמי, לְגַלּוּחֵי מִן צִפְרָא דְּמַעְלִי שְׁבָתָא - להיתר גילוח בערב שבת בבוקר, אַחֲרָהּ מְגַלְּחִין - אחיו היו מגלחין כבר בבוקר, אבל אֵיהִו - אבשלום לא היה מְגַלַּח עַד פְּנֵיָא - עד לפנות ערב, והוא הדין לכל נוזיר עולם.

הגמרא חוזרת לבאר את הפסוק שהוזכר לעיל באבשלום ויהי מקץ ארבעים שנה. שואלת הגמרא: הֲנִי אֶרְבָּעִים שָׁנָה מֵאֵי עֲבִידְתֵּיהִיו ו-מה מעשיהם, כלומר ממתי נמנים אותם ארבעים שנה. משיבה הגמרא: רַבִּי נְהוֹרְאִי אָמַר מִשּׁוּם ו-בשם רַבִּי יוֹשֻעַ, מעשה אבשלום היה לְקַץ אֶרְבָּעִים שָׁנָה מִשְׁשָׂאֵלוּ לְהָן יִשְׂרָאֵל משמואל הנביא למנות להם מִלָּה. הֲנָא, אוֹתָהּ שָׁנָה שְׁשָׂאֵלוּ לְהָן מִלָּה, היא שְׁנַת עֶשְׂרִי לְשִׁמּוּאֵל הַרְמָתִי - השנה העשירית ששפט שמואל את ישראל:

משנה

סָתֵם נְזִירוֹת - המקבל עליו נזירות בלי לקצוב את זמנה, הרי הוא נוזיר שְׁלִשִׁים יוֹם:

גמרא

מבררת הגמרא: מִנְּהִי מִלִּי - מנין לנו שזה השיעור של סתם נזירות. אָמַר רַב מִתְנָא, אָמַר תָּרָא לגבי נזיר 'קֹדֶשׁ יִהְיֶה' (במדבר ו ה), ותיבת 'יִהְיֶה' בְּגִמְטְרִיא תִּלְתִּין ו-שלושים) הוּא. בַּר פְּדָא אָמַר, ימי נזירות סתם עשרים ותשעה הם בְּגִמְטְרִיא תִּיבּוֹת 'נְזִיר' ו'נִזְר' הָאֲמֹרִים בְּתוֹרָה בפרשת נוזיר שְׁלִשִׁים פעמים חֶסֶר אֶחָת. מקשה הגמרא: וְרַב מִתְנָא נִפְי שלמד מגימטריא של 'יהיה' נִילָף מְנוֹזֵר נְזִיר - ילמד ממנין לשונות נזירות שפרשה כבר פדא. מתרצת הגמרא: אָמַר לָךְ רַב מִתְנָא, הֲהוּא - לשונות הנזירות נכתבו חלקם לְדִרְשָׁה ואי אפשר ללמוד מהם את מנין ימי הנזירות, כגון הפסוק (במדבר א ו) 'מִיָּנִי וְשָׁכַר יִזִּיר' שדורשים ממנו לְאָסוּר על הנזיר יָיִן שְׁמִצָּה עֲלֵיו לשתותו בְּיִין רָשׁוֹת, וכן הפסוק (במדבר א ו) 'כִּי יִפְּאֵל לְנִזְרֹר נְזִיר לְהִזִּיר' מְלַמֵּד שֶׁהַנְּזִירוֹת חָלָה עַל נְזִירוֹת. ומאחר שחלק מלשונות הנזירות נכתבו לדרשה, שוב אין עשרים ותשעה ללמד על מנין ימי הנזירות.

נוזיר. פרק ראשון - כל כיוויי - דף ה עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל - (שטיינזליץ)" רכה

תוספות

1 ויילך מבתי קרי חומה — דכתיב בהו' "ימים תהיה גאולתו", מה לחלץ שנים עשר חרש בדמפרש
2 ביה קרא: "ואם לא יגאל עד מלאת לו שנה תממה", רבי נחוראי אומר — אבשלום היה מגלח
3 אחת לשלושים יום. שכן מצינו בבתי מלכים — שכן נדחגים. והא רבי הוא דאמר — במסכת
4 ערכין (לא.ק). ימים תהיה גאולתו אי ימים פחותים משנים — שאם בא לגאול באותו יום

שנשכחה לו — אנו יכול לנאמל עד שיעבור עליו
שני ימים, לפי שאין מקרא יוצא מיד פשוט. והכא
גמי, מה חזר רבי מנחמוה גורד שוה "מה הלך
שנים עשר חודש" כי? בגדר מדיה טעמא ונימא נש
דאבשלום מנלח היה לשני ימים! האי גירא שוה —
דגמיר מבתי ערי חומה. משום כוכר הוא דקא נמיר
— דכתיב ביה באבשלום "כי כבד עליו וגילחו".
ובשני ימים ליא כוכר — ומשום הכי אל גמיר
מיניה. ולימא דשתי שנים — משמע האי "מקץ
ימים" ליימס אשר יגלח. דשתי שנים נמי איקרא
"ימים" דכתיב "והיו מקץ שנים ימים". ואי
שליש יום — דעליש אקרי "ימים" דכתיב "עד
שלש ימים". ואימא מוכא מיבס "ימים" —
תלכנה בנות ישראל לתות לבת פתח ארבעה
ימים בשנה, דהיינו יום אחד לשלשה חדשים, הכא
נמי נימא דמוגלח היה אבשלום לשלשה חדשים.
לתות" לשון "תאנה ואניה" ואיב(ה). ושכ הכתן
ובא הכתן לו חייב היה ביאה — מה ביאה
מכויל שוה כותב המנוגע חולק וקצה חותן וחתן
שבות להסגיר, אף כאן שביעה. אף כאן, מה כותב, מיון

25 דכתיב 'מִיָּמִים יִמְצָא' לִדְחוּ נָמִי כְּמֹאֵן דְּאִמְרֵי
26 יִמְצָאוּ! **איכא דאמרי** — לא לַפְּלִינָן מִמְּהוּזָא קִרְא
27 דכתיב בַּת פִּתְחָא. דְּמֵאֵן יִדְעִינָן דְּמִתְלָתֵי יִרְחֵין
28 תִּתְלַת יִרְחֵין חֹד וְיִזְמַנָּא: **דלילא** — חֹד אִדְקָמָר
29 'אִרְבַּעַת מִסֵּם בְּשַׁעֲדָה' חֹד הוּא: לִסְרוֹף אִרְבַּעַתָּהּ —
30 חֹד יִזְמַנָּא, וְלִתְרֵין [יִרְחֵין] חֹד יִזְמַנָּא. וְלֹאֲרַבֵּעַ יִרְחֵין
31 חֹד יִזְמַנָּא, וְלִתְרֵין יִרְחֵין חֹד יִזְמַנָּא. וְהִידְיוּ נָמִי אֲרַבֵּעַ
32 וְיִזְעִין, וְהִלְכִּיךְ, הֲוֹלֵיל אִיכָא לְמַעֲרָא חֲבִי וְאִיכָא
33 לְמַעֲרָא חֲבִי, שְׁבָקִין הֲוֹלֵיל קִרְא דְּלֹא מִפְּרִשׁ וְגִמְרִין
34 מִקְּדָמֵי שְׁמִיר, וְהִידְיוּ מְכַתִּי עַד חֲזוּמָה. נְבִי כְּתוּבִים
35 — הַדְּיוּסִים, **דאמרי** **חֹד יִזְמַנָּא** — אֲדַרְבִּיתִּין מְגֻלְחָן
36 בְּשִׁלְשִׁים יוֹם, אֲלֵא מִשּׁוּם דִּיאִכָּא כּוּבֵד שִׁיעֵר וְהוּא
37 לִיָּה נִיזוּל. הָכָא נָמִי אִיכָא כּוּבֵד, וּמִשּׁוּם חֲבִי הִיא
38 אֲשֶׁרֶם יִיָּה. נְהוּרָא דִּיאִכָּא — הָכָא מְגֻלָּח שְׁמִיר
39 שְׁמֵי יוֹם. **דלרי** רַבִּי יוֹסִי — אִיכָא שְׁמִירָא
40 מְעַרְבַּ שְׁבַת עֲלֵירֵב שְׁבַת, הוּא הִדְרֵא דִּיאִכָּא בִּין

41 וידעה דהו נזיר לשאר אחזק? דהא אינהו גמי נהניק
42 להסתפר בבין איבא בנייהו — בזמן שחל יום טוב
43 להיות באמצע שבת, דאחזק מגלחין בערב יום טוב
44 והוא אינו מלחץ עד ערב שבת, ואי משאי לר' ירמיה

45 מאי שנת אבשלום משאר בניו עלום ומוסתרם
46 אחת לשלשים יום משום דלגבי ירידו היו כובדי
47 ורבי תנח"ך לסעודה: דאבשלום הואל ובעל כח
48 כהא לא הזה כבוד לדידיה עד שנים עשר חדש כי
49 באיש גבורתו. ולרבי יוסי הואל דאירחידוהו דבני
50 מלכם לתסתר מערב שבת לערב שבת. והנה ליה

51 כבוד כשאר אחיו, אבל לשאר אינשי ליכא כבוד עד שלשים. **הני ארבעים שנה** — דרבינ' זידי
52 **ארבעים שנה ששאלו להם מלך** — היא שנת עשר לשמואל הרמתי. שאבשלום היה יורד עשתי
53 שמואל ושאר, ודחינו בתחילת המלכות. ועתה לשנינו, לפי שעדיין אל יצא טיבעו של שאול
54 שמואל, כמו שלמדנו דלמדין וירא עולם) שנה בלתי לפני שאול אלא ארבעה חודשים. ושליש
55 המלכות, ואם נפש עוד למד' מנין אתה אומר שאותה שנה שמלכו שמואל ושאר, ודחינו בתחילת
56 יום שעלתה חנה לשילה, דרבינ' "ועלי הכהן יושב עד הכסא" (שמואל א א), באותו יום נתמנה
57 בשמואל (שם) "יושב עד עד עולם" — עד עולמו של רובי — מתיישב שנים, ודחינו שנים שמואל
58 שנה, ושכחתי לו לעלי ארבעים שנה כי כמה שנים היה שמואל — היו אומר כי שלשים ותשע
59 שנה אכן עשה שמואל ארבע שנים מרתה של עלי, ונתעדיף לך שנים שנים, וזו היא שמואל
60 האומר בפרשת נזיר שלשים אחת: לגדור נזיר נזיר להזיר נזיר נזיר, נזיר נזיר נזיר נזיר
61 דרי שלשים חסר אחת. "נזר אליהו" לא קחשיב, לפי שאינו לשון נזירות אלא לשון עטרה. כמו
62 ודור ואמר "דריני נזיר אם אוכל כבר ו' אכלתי" — מונה שתי נזירות, דאף על גב דכבר אחזר

סתר נזירות עשרים ותשעה יום. אף על גב דחמצא שלשים וכשאתה יורד למנינים, יש לומר דנזיר אלהיו על ראשו לא הוי ממנינא, דהוא לשון כתר כדמורגמין; כלילא. **הנהו** לדרשא — ובין דאתין לדרשא לא מצטרפין למנינא ומנינן לזו עשרים ותשעה. **מלמד** שהנזירות חל על הנזירות — ודאי נראה דאם אמר "הריני נזיר ונזיר" לא איצטרך, דמישתמע

שפיר ששלשים נזירות הראשון דמתחיל ומונה נזירות שני. ובי איצטרך קרא להיבא דאמר "הריני נזיר היום ונזיר", דהוה לן למימר לא חייל עליה אלא חד נזירות בין דאמר "היום", להכי איצטרך קרא מיותר שהנזירות חל על הנזירות. **הואיל** ואיבא חד מנייהו דלא לדרשא או אחד או עשרה, ולא דוקא חד. מדההוא למנינא. כולחון למנינא וזה דאיבא בהו דרשא, מכל מקום אתו למנינא. **תנא** סתם נזירות שלשים יום וכו' אלא לבר פרא קשא — דמשמע שהתנא משך נזירות דאורייתא אתא לאשמועין, ומשני: כיון דאיבא יום תלתין דמגלה ומייתר קרבנות ואסור לשנות בין וליטמא לתמים עד שמביא קרבנותיו — משום הכי ותני תלתין יומין. דמשך הנזירות עד תלתין יומי, כי לבתחילה אי אפשר להביא קרבנותיו בעשרים ותשעה אפילו לבר פרא אלא ביום שלשים (דהויא ליה כפרה), דאפילו נזיר שחור קצת חטא הוא שציער עצמו מן הדין. **מגלה** שלשים ואחד יום כו' אלא לבר פרא קשה — דהוה ליה לגלח ביום [שלשים], דשלמו נזירות בעשרים ותשעה יום.

אמר לך בר פרא אימא סיפא ואם גילח ביום שלשים יצא אלא סיפא מסייעא ליה — ורישא דקאמר — לבתחילה. כשיאמר "שלשים יום שלמין להיות נזיר" אי אפשר לו לגלח ביום שלשים, וגורו חכמים כשאומר "נזיר" סתם דלכתחילה לא יגלח אלא ביום שלשים ואחד. אבל בדיעבד אם גילח ביום שלשים יצא, שכן דינו דאורייתא דסתם נזיר יגלח ביום שלשים. ואם תאמר: אמאי איצטרך למימר גזירה אטו היבא דאמר "שלמים" לימא גזירה אטו היבא דאמר "שלשים יום" בלא "שלמים". דהכי מוכח בסמוך בפירכא שני, דלבר פרא דלית ליה מקצת היום ככולו, כי אמר "שלמים" דמדאורייתא צריך לגלח ביום שלשים ואחד! יש לומר: משום דשני לקמן לרב מתנא באומר "שלמים" — דהתם ליכא לשנוי בלישנא אחרינא דאשמועינן כשאמר לשון מיותר "שלשים יום" כאילו אמר "שלמין" ודבוח מקצת היום ככולו, ואיצטרך דאמר "שלמים" — קמשני נמי בהא לישנא לבר פרא. **ולרב** מתנא קשיא סיפא קסבר מקצת היום ככולו — דהלכך, אם גילח ביום שלשים — יצא, כיון שעשה מקצת היום בנזירות. ומיהו לבתחילה לא יגלח אלא ביום שלשים ואחד. ולבר פרא לית ליה מקצת היום ככולו, דאם כן אפילו ביום עשרים ותשעה אם גילח יצא, והתנא אמר ביום שלשים "הריני נזיר שלשים יום". **תנן** הריני נזיר שלשים יום אם גילח יום שלשים לא יצא — בשלמא אי דוקא "יום שלשים" — לבר פרא דלית ליה מקצת היום ככולו, נחיא; אף על גב דלעיל קאמר: אם גילח יום שלשים יצא — התם הוא דסתם נזירות קביל עליה דרזי עשרים ותשעה, אבל הבא דאמר "שלשים יום" — משך נזירות כל שלשים יום, והלכך אם גילח ביום שלשים לא יצא, דלית ליה מקצת היום ככולו. אלא לרב מתנא קשה, דאף על גב דאמר שלשים יום, הא סבירא ליה ודאמרין מקצת היום ככולו, ואם גילח ביום שלשים

אמאי לא יצא! ומשני: באומר "שלמים". פירוש: אף על גב דמתניתין סתמא קתני "שלמים" יום, אפילו הכי כיון דאמר "שלמים יום" לישנא יתירא הוא, דאפילו סתם לרב מתנא הוי שלשים יום, וכו' אמר "הריני שלשים יום" הוי כאילו אמר "שלמים" וליכא למימר מקצת היום ככולו, ולכך אם גילח ביום שלשים לא יצא. **ואת** השניה ביום ששים ואחד בשלמא לרב מתנא נחיא — כשיגלח הראשונה ביום שלשים ואחד נגמר נזירות, ומתחיל נזירות שני בו ביום. מדי דהוי אדרם שמקבל עליו נזירות בחצי היום שעולה לו אותו יום ליום שלם. והלכך ביום ששים כולו שתי נזירות ובששים ואחד מגלה על השניה, ונמצא דכל תגלחת ביום שלשים ואחד. וכו' תימא: סוף סוף מאי קא משמע לן מתניתין לרב מתנא? הא ברישא קתני בהדיא דלכתחילה צריך לגלח ביום שלשים ואחד! הא לא קשיא, דסיפא אתא לאשמועינן דיום שלשים עולה לכאן ולכאן, בדמוקס לקמן בשנייה אליבא דרב מתנא, והא לא שמועין מרישא. אלא לבר פרא קשה מרישא שמגלה על הראשונה ביום שלשש (ואחד) ועל השניה ביום ששים (ואחד). ואף על גב דאקשין לבר פרא מרישא כי האי, וכבר שני ליה: מדרבנן גזיר דלכתחילה צריך לגלח ביום שלשים ואחד, ואם כן מאי (והדר) פריך ליה! דרך התלמוד כן להקשות בעין קושיא ראשונה ולתרוצו בעין תירוצא ראשון, ובכלל שישימענו קצת חידוש מה שלא שמענו ברישא. והבא נמי איבא קצת חידוש בסיפא לבר פרא שאין אבר ברישא, כדנפקא לן לקמן למימר שהתלמוד סומך על כך. עוד סיננן אחר: בשלמא לרב מתנא נחיא (הא). כלומר: הא לקתני שמגלה כל נזירות ביום שלשים ואחד, דהיינו הראשונה ביום שלשים ואחד והשניה ביום ששים ואחד. ואף על גב דשמעין מרישא דמגלה ביום שלשים ואחד — סיפא איצטריכא ליה לאשמועינן דיום שלשים עולה לכאן ולכאן לשתי נזירות כדמוקס לקמן. אלא לבר פרא קשיא. אף על גב דלבר פרא נמי צריך לגלח ביום שלשים ואחד מדרבנן כדשני לעיל, מכל מקום תיקשי לבר פרא מיתור

וכר פרא **אמר** לך — אטו מי ליכא חד מנייהו דלא אתא לדרשא? אלא מדההוא למנינא, הנהו נמי לדרשא אתי להו למנינא. תנן מי שאמר הריני נזיר מגלה שלשים ואחד יום בשלמא לרב מתנא — דאמר: שלשים — היינו דקאמר שמגלה [יום] שלשים ואחד, דהיינו לאחר מלאת יום נזיר. **אלא לבר פרא** — דאמר: עיקר נזירות לא הוי אלא עשרים ותשע — בשלשים איבעי ליה לגלח הכי גרסינן: אלא רישא נעשה כאומר שלימים. **אמר לך בר פרא** — רישא, דהני שמגלה לשלשים ואחד. נעשה כאומר שלשים יום שלימים — ולכתחילה מגלה ליום שלשים ואחד. ובין דלא אמר בהדיא "שלמים", אם גילח ליום שלשים — יצא. דקסבר מקצת היום — שעבר מיום שלשים, כמי שעבר כולו דמי. והאי דמגלה לבתר הכי — נעשה כמי שגילח ליום שלשים ואחד. ואם תאמר: הואיל ולבר פרא נמי צריך להמתין עד יום שלשים ואחד, מאי איבא בין רב מתנא לבר פרא? איבא, דלבר פרא אם נטמא ביום שלשים — "אחר מלאת" קרינא ביה ושוב אינו סותר את נדרו, ולרב מתנא דאמר: אין עיקר נזירות פחות משלשים יום — "תוך מלאת" קרינא ביה, וצריך למנות פעם שניה. אי נמי, היינו דאיבא בנייהא שאם אמר "הריני נזיר עשרים ותשעה ימים" מגלה לבתחילה ליום שלשים אליבא דבר פרא. ולרב מתנא דולך ומשלם כל שלשים, שאין שום נזירות פחות משלשים יום, ואינו מגלה לו שלשים ואחד. והא תנן גילה יום שלשים לא יצא **כאומר שלימים** — (ממש) דצריך לו להשלם כל מה שנזר ולגלח אחר מלאת. דהוה ליה כמי שנזר לגלח מאה יום, דמונה מאה יום מיום ליום והדר מגלה. איבא דגרסי לה בלישנא אחרינא: רישא באומר שלימין. ומפרש לה: רישא לבר פרא לא קשיא — כגון דאמר "הריני נזיר שלשים יום", דצריך למנות לבתחילה שלשים ולגלח ביום שלשים ואחד. הא סתמא אם גילח יום שלשים — יצא. וסיפא דקתני: לא יצא — באומר שלימין. ופרשי מפרש לה לרישא: מי שאומר "הריני נזיר" מגלה לשלשים ואחד, ואימתי אמרו שצריך לגלח ביום שלשים ואחד — בזמן שאמר "הריני נזיר שלשים יום", ואם אמר "שלמים יום שלימין" — אם גילח ביום שלשים לא יצא. תנן מי שנזר שתי נזירות מגלה את הראשונה ליום שלשים ואחד והשניה ליום ששים ואחד — דלכי גילח ביום שלשים ואחד לראשונה — לאלתר נכנסה לו נזירות שניה באותו יום עצמו, ונמצא דכי מגלה נמי בשניה ביום ששים ואחד — קאים ליה ביום שלשים ואחד. בשלמא לרב מתנא נחיא **אלא לבר פרא** — למא לי כולי האי? בששים חסר אחד סגין [מכאן שיך לוף וא] **אמר לך בר פרא אימא סיפא** אם גילח ביום שלשים בו' — אלמא דלא הוי עיקר נזירות אלא שלשים ואחד. **אלא סיפא מסייעא** ליה — לבר פרא, מדקאמר: שאם גילח את הראשונה ליום שלשים שפיר דמי, ורישא דקתני שלשים ואחד — נעשה כאומר "שלימין". אבל היבא דפריש "הריני נזיר שלשים יום חסר אחד" — מגלה לבתחילה ליום שלשים, דעיקר נזירות אינו אלא שלשים חסר אחד, אבל

שלשים ואחד. והא תנן גילה יום שלשים לא יצא **כאומר שלימים** — (ממש) דצריך לו להשלם כל מה שנזר ולגלח אחר מלאת. דהוה ליה כמי שנזר לגלח מאה יום, דמונה מאה יום מיום ליום והדר מגלה. איבא דגרסי לה בלישנא אחרינא: רישא באומר שלימין. ומפרש לה: רישא לבר פרא לא קשיא — כגון דאמר "הריני נזיר שלשים יום", דצריך למנות לבתחילה שלשים ולגלח ביום שלשים ואחד. הא סתמא אם גילח יום שלשים — יצא. וסיפא דקתני: לא יצא — באומר שלימין. ופרשי מפרש לה לרישא: מי שאומר "הריני נזיר" מגלה לשלשים ואחד, ואימתי אמרו שצריך לגלח ביום שלשים ואחד — בזמן שאמר "הריני נזיר שלשים יום", ואם אמר "שלמים יום שלימין" — אם גילח ביום שלשים לא יצא. תנן מי שנזר שתי נזירות מגלה את הראשונה ליום שלשים ואחד והשניה ליום ששים ואחד — דלכי גילח ביום שלשים ואחד לראשונה — לאלתר נכנסה לו נזירות שניה באותו יום עצמו, ונמצא דכי מגלה נמי בשניה ביום ששים ואחד — קאים ליה ביום שלשים ואחד. בשלמא לרב מתנא נחיא **אלא לבר פרא** — למא לי כולי האי? בששים חסר אחד סגין [מכאן שיך לוף וא] **אמר לך בר פרא אימא סיפא** אם גילח ביום שלשים בו' — אלמא דלא הוי עיקר נזירות אלא שלשים ואחד. **אלא סיפא מסייעא** ליה — לבר פרא, מדקאמר: שאם גילח את הראשונה ליום שלשים שפיר דמי, ורישא דקתני שלשים ואחד — נעשה כאומר "שלימין". אבל היבא דפריש "הריני נזיר שלשים יום חסר אחד" — מגלה לבתחילה ליום שלשים, דעיקר נזירות אינו אלא שלשים חסר אחד, אבל

שלשים ואחד. והא תנן גילה יום שלשים לא יצא **כאומר שלימים** — (ממש) דצריך לו להשלם כל מה שנזר ולגלח אחר מלאת. דהוה ליה כמי שנזר לגלח מאה יום, דמונה מאה יום מיום ליום והדר מגלה. איבא דגרסי לה בלישנא אחרינא: רישא באומר שלימין. ומפרש לה: רישא לבר פרא לא קשיא — כגון דאמר "הריני נזיר שלשים יום", דצריך למנות לבתחילה שלשים ולגלח ביום שלשים ואחד. הא סתמא אם גילח יום שלשים — יצא. וסיפא דקתני: לא יצא — באומר שלימין. ופרשי מפרש לה לרישא: מי שאומר "הריני נזיר" מגלה לשלשים ואחד, ואימתי אמרו שצריך לגלח ביום שלשים ואחד — בזמן שאמר "הריני נזיר שלשים יום", ואם אמר "שלמים יום שלימין" — אם גילח ביום שלשים לא יצא. תנן מי שנזר שתי נזירות מגלה את הראשונה ליום שלשים ואחד והשניה ליום ששים ואחד — דלכי גילח ביום שלשים ואחד לראשונה — לאלתר נכנסה לו נזירות שניה באותו יום עצמו, ונמצא דכי מגלה נמי בשניה ביום ששים ואחד — קאים ליה ביום שלשים ואחד. בשלמא לרב מתנא נחיא **אלא לבר פרא** — למא לי כולי האי? בששים חסר אחד סגין [מכאן שיך לוף וא] **אמר לך בר פרא אימא סיפא** אם גילח ביום שלשים בו' — אלמא דלא הוי עיקר נזירות אלא שלשים ואחד. **אלא סיפא מסייעא** ליה — לבר פרא, מדקאמר: שאם גילח את הראשונה ליום שלשים שפיר דמי, ורישא דקתני שלשים ואחד — נעשה כאומר "שלימין". אבל היבא דפריש "הריני נזיר שלשים יום חסר אחד" — מגלה לבתחילה ליום שלשים, דעיקר נזירות אינו אלא שלשים חסר אחד, אבל

לדברי בר פדא, ודין הרישא שלכתחילה אינו מגלח ביום שלשים, 28
הוא משום שגזרו חכמים שגם המקבל עליו נזירות סתם נעשה 29
באומר שלימין - הרי הוא כאומר 'הריני נזיר שלשים יום שלימים', 30
ואינו רשאי לגלח עד יום שלשים ואחד. 31
מקשה הגמרא: ולרב מתנא שסתם נזירות שלשים יום, קשיא 32
הסיפא, מדוע אם גילח ביום השלשים יצא ידי חובתו, הרי עדיין 33
לא הושלמה נזירותו. מתרצת הגמרא: קסבר רב מתנא שמקצת 34
היום ככולו, וכיון שנהג בנזירות מקצת מיום השלשים נחשב לו 35
ככל היום והשלם את הנזירות, ולכן יצא ידי חובתו אם גילח מיד, 36
אלא שלכתחילה לא יגלח עד יום שלשים ואחד. אבל בר פדא לא 37
סובר שמקצת היום ככולו, ולכן לשיטתו אסור לגלח ביום עשרים 38
ותשעה, ורק אם גילח ביום שלשים יצא. 39
הגמרא מקשה על רב מתנא מהמשך אותה משנה: תנן, האומר 40
'הריני נזיר שלשים יום', אם גילח יום שלשים לא יצא ידי חובתו. 41
ולדעת רב מתנא קשה מדוע לא יצא, הרי לשיטתו מקצת יום 42
שלשים נחשב ככולו. מתרצת הגמרא: מדובר באומר 'הריני נזיר 43
שלשים יום שלימין', וכיון שקיבל על עצמו ימים שלימים לא 44
אומרים 'מקצת היום ככולו'. 45
הגמרא מקשה על בר פדא מהמשך אותה משנה: תנן, מי שגזר שתי 46
נזירות - מי שקבל על עצמו שתי נזירות, מנלל את הראשונה 47
- על נזירות ראשונה ומביא קרבנותיו ביום שלשים ואחד, ועל 48
השנייה מגלח ליום שלשים ואחד, שהוא יום שלשים ואחד לתחילת 49
נזירות שניה. בשלמא לרב מתנא ניהא, שביום שלשים סיים את 50
נזירותו הראשונה, ומגלח למחרת ביום שלשים ואחד, ומיד באותו 51
יום מתחיל למנות את הנזירות השניה, ואחר שהשלימה ביום 52
השלשים, מגלח למחרת ביום שלשים ואחד. 53

וכר פדא אמר לה, אף שחלק מלשונות הנזירות נכתבו לדרשה, וכי 1
ליבא חד מינהון דלאו לדרשא - האם אין אחד מהם שנכתב 2
בפרשה שלא לצורך דרשה, אלא מדהוה למנינא - כשם 3
שאפשר ללמוד מאחד מהם על מנין ימי הנזירות, כולו נמי 4
למנינא - כך גם שאר לשונות הנזירות, מלבד הנדרש מהם לדיני 5
נזירות באים ללמדנו גם על מנין הימים. 6
הגמרא מקשה על דברי בר פדא: תנן - שנינו במשנתנו, קתם 7
נזירות שלשים יום, ומשמע שדין תורה הוא, בשלמא לרב מתנא 8
שסובר סתם נזירות שלשים יום, ניהא - מובנת המשנה כפשוטה, 9
אלא לרב פדא שסובר סתם נזירות עשרים ותשעה יום, קשיא מדוע 10
שנינו 'שלשים'. מתרצת הגמרא: אמר לה בר פדא, לעולם נזירות 11
סתם נודהג עשרים ותשעה יום, אלא אידי דאיבא יום תלתין - 12
מאחר שיש את יום השלשים עצמו דמנלל בו שערך ומביא 13
קרנותיו, וקודם לכן אסור הוא בין וטומאה, משום הכי תנא 14
שלשים - לפיכך שנה התנא 'שלשים יום', שהרי נהג נזירותו גם 15
חלק מיום השלשים. 16
הגמרא מקשה על בר פדא ממשנה נוספת: תנן (לחלן טו), מי שאמר 17
'הריני נזיר' ולא אמר כמה ימים, מביא את קרבנותיו ומנלל ביום 18
שלשים ואחד. בשלמא לרב מתנא שסובר סתם נזירות שלשים יום, 19
ניהא שמביא קרבנותיו ומגלח ביום שלשים ואחד, לפי שהשלם 20
נזירותו ביום שלשים. אלא לרב פדא קשיא, מדוע מגלח ביום 21
שלשים ואחד, הרי לשיטתו כבר השלים נזירותו ביום עשרים 22
ותשעה ויכול לגלח ביום שלשים. מתרצת הגמרא: אמר לה בר 23
פדא, איבא סיפא - אמור גם את סוף המשנה ששם מוכח כשיטתי. 24
ששנינו בסיפא, שאם הקדים וגילח ליום שלשים יצא ידי חובתו, 25
ובהכרח שכבר השלים נזירותו מאתמול כשסיים למנות עשרים 26
ותשעה ימים, אלא סיפא ודאי מסייעא ליה - יש ממנה ראייה 27

אגרות קודש

ב"ה, ג' שבט, תשי"ד
ברוקלין.

הו"ח אי"א נוי"נ עוסק בצ"צ ענף עץ אבות
בעל מדות וכו' וכו' מוה"ר יוסף שי ברדוגה

שלום וברכה!

נעם לי לקבל ידיעה מהרה"ח הו"ח אי"א נוי"נ עוסק בצ"צ וכו' מוה"ר מיכאל שי' ליפסקאר, אשר עומד כבודו על משרתו להנהיג קהלת הקדש דעיר מכנז כמקדם, וכבר ידוע מאמר רבותינו זכרונם לברכה אשר כל מינוי הרי הוא מן השמים ובפרט מינוי למנהיג בקהלה קדושה אשר אפילו הענינים הגשמיים שלה הם קדושים ועל אחת כמה וכמה ענינים הרוחניים, ובודאי ינצל כבודו את טיב כשרונותיו והשפעתו להחזיק ולהפיץ יסודי היהדות ותורה ומצות ברוח ישראל סבא בכל הקהלה, ובהמשך להעבר המזהיר דקהלה קדושה דעירו תשמש גם מכאן ולהבא למופת ביהדותה וכמרכז לתורה ביראת שמים לכל מרוקה.

בברכת הצלחה בענינים הכלליים ובעניניו הפרטים לכבודו ולכל ב"ב שיחיו.

מתורת רבותינו נשיאי חב"ד

א.

**הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן
אדמו"ר הזקן - בעל התניא והשו"ע**

~ שולחן ערוך עם הערות וצינונים - הלכות שבת ~

עט כל בְּהֵמָה חַיָּה וְעוֹף תְּרֻסוֹת מְדֻדִּין תְּרֻסוֹת אוֹתָם בְּרִשּׁוֹת הַיָּחִיד, דְּהֵינּוּ שְׂאוּחֵי בְּצוּאָרָן וּבְצֻדִּין וּמִסְיָעִין, וּמִנְעֻנֵּעַ רִגְלֵיהֶן שִׁילְכוּ, וּבִלְבָד שְׁלֹא יִגְבִּיהֶם בְּעֵינֵן שִׁיעֲקֻרוּ רִגְלֵיהֶם מִן הָאָרֶץ, שְׂמֻקְצִים הֵם וְאִסּוּרִים בְּטִלְטוּל.

וְאִף עַל פִּי שֶׁכָּל מְקַצֶּה בְּשֵׁם שְׂאִסּוּר לְטִלְטֹל כֵּלֹו קֶדַּח אִסּוּר לְטִלְטֹל מְקַצְתּוֹ - אִף עַל פִּי בֶן הַתִּירוֹ לֹא לְדָדוֹת אוֹתָם מִשּׁוּם צֶעַר בְּעַלֵּי חַיִּים, אִם הַבְּעַלֵּי חַיִּים צְרִיכִים לְבֶדֶח תְּרֻסוֹת, אֲבָל אִם אֵינֶם צְרִיכִים לְבֶדֶח - אִסּוּר אֲפִלּוּ לְדָדוֹת אוֹתָם.

וְתִרְגְּלוּת אִסּוּר אֲפִלּוּ לְדָדוֹת אוֹתָהּ אֲפִלּוּ הִיא צְרִיכָה לְבֶדֶח, מִפְּנֵי שֶׁהִיא מְגַבֶּהת עֲצָמָה בְּשִׂמְדִּידִים אוֹתָהּ, וְנִמְצָא זֶה מְטִלְטֹל אֶת כָּלָהּ, וְזֶה לֹא הַתִּירוֹ מִשּׁוּם צֶעַר בְּעַלֵּי חַיִּים. אֲבָל מִתֵּר לְדָדוֹת עֲתֵר אוֹתָהּ מֵאַחֲרֵיהֶם בְּיָדִים כְּדֵי שֶׁתִּכְנֹס לְלוֹל אִם בְּרָחָה מִמֶּנּוּ תִרְעָא:

חלק ב סימן שח, דברים המותרים והאסורים לטלטל בשבת סעיף עט

ביאורי הלכה

תרסז חיה ועוף – בין חיות בית (מחמד), חיות משק, או חיות בר ⁶⁰⁸.

תרסח מודין – מסייעים להליכתם ⁶⁰⁹.

תרסט צריכים לבד – כל זמן שרגלי החיה על הארץ טלטול אבריה נחשב כטלטול מועט שהתירו במקום צער בעלי חיים ⁶¹⁰.

תרעא ברחא ממנו – הדחיה מותרת אף שאין כאן שום צער-בעלי-חיים ומטרת הדחיה אינה אלא החזרת התרגולת ללול ⁶¹².

צינונים והוספות

- 608 והפסד מרובה כדלעיל סי' שה סכ"ד.
- 611 דחיפה או משיכה המעוררת או מכוונת בעל-חיים לכיוון מסויים אינה טלטול כלל. והוא הדין שמותר לנפוח על בעל חיים כדי שיעוף, ובעל-חיים שעוקץ, מציק או מאוס מותר לסלקו בידיים (כדלהלן סי' שטז לעניין מציק, ולעיל לעניין גרף של רע').
- 612 הדחיה מותרת משום שאינה טלטול כלל ולכך מותר לדחות גם כשאין צער בעלי חיים ואין שום הפסד.
- 608 ההיתר משום צער בעלי חיים (ולא משום הפסד) כדלהלן, ואין בזה חילוק בין בעל-חיים שמוזנזו על-יד לבדל-חיים אחר.
- 609 לדדות הוא הליכה איטית של מי שמתקשה בהליכתו, ומדדין הוא תמיכה וסיוע להליכה זו.
- 610 אבל לא התירו טלטול גמור כגון שמגביהה רגליה, או כשהבהמה אינה יכולה ללכת אפילו על ידי סיוע והוא גורר אותה על הארץ אלא אם כן במקום צער בעלי חיים

~ שולחן ערוך רבנו הזקן לפי לוח "רב יומי" - הלכות פסח ~

~ יום שני ~

יז וכל זה כשהחלודה הוא בצד הפנימי של הכלי במקום שמשתמשין בו בקבע אבל אם הוא בצד החיצון של הכלי שלא נשתמש שם חמץ ואע"פ שלפעמים מוגיע תשמיש החמץ גם מבחוץ, מכל-מקום כיון שרוב הפעמים אין מוגיע תשמיש החמץ עד לשם לפיכך אין חוששין שמא יש שם ממשות החמץ בעין תחת החלודה ואין צריך להעבירה כלל:

יח וכל זה בחלודה שיש בה קצת ממשות (שקורין ראש"ט) שכשגורדין אותה משם יש בה כמה עפרורית שאז יש לחוש אם לא יגרדו אותה משם שמא יש תחתיה משהו ממשות האיסור בעין ואינו נראה לעין מחמת שהחלודה מכסהו אבל אם אין בחלודה ממשות כלל רק מראה בלבד כמו שנמצא לפעמים שיש שחרות או אדמומות בצד הפנימי של הכלי שאף אם יגרדו אותם לא יהיה שם שום עפרורית אין לחוש כלל שמא יש שם משהו חמץ שאינו נראה וכן הדין באותן כתמים הנעשים בכלי בדיל (שקורין ערד פלעק"ן) שאין מעכבין את ההגעלה כיון שאין בהם ממשות רק מראה בלבד:

יט סכין או אחד משאר כלים הצריכין הגעלה שיש בו גומא או סדק או נקב שאינו יכול לחטט בתוכו לנקר ולנקות היטיב אין הגעלה מועלת להם אם הן במקום שמשתמשין בו בקבע דהיינו מצד הפנימי של הכלי לפי שיש לחוש שמא יש שם משהו ממשות החמץ בעין ואין הגעלה מועלת למה שהוא בעין לפיכך צריך להניח גחלים בוערות על הסדק והגומא וישהה אותם שם עד שאם יגע אדם כנגדן בצד החיצון של הכלי יהיה היד סולדת בו שאז בודאי נשרף כל ממשות איסור שבתוך הסדק או הגומא והעולם נהגו להחמיר להשהות שם כל כך את הגחלים עד שיהיה קש או חוט נשרף בצד החיצון ואחר כך מגעילין ואם לא עשה כן קודם ההגעלה יעשה כן אחר ההגעלה:

~ יום שלישי ~

כ לפיכך אותם סכינים שידותיהן תחובין תוך בית יד והן קבועין שם במסמרים קטנים אין הגעלה מועלת להם כי יש גומות דקות הרבה במקום (סביב) המסמרים ואין צריך לומר אם גוף הבית יד נעשה מב' חלקים מדובקין ויש ריוח מעט ביניהם להכניס לשם את הסכין שעל פי הרוב אי אפשר לנקר שם היטיב שלא יהיה שום טינופת דבוק שם ואין הגעלה מועלת אלא לכלי יד ונקי כמו שנתבאר וכן אם יד הסכין דבוקה בבית יד על ידי דבק אין הגעלה מועלת לה דכיון שהדבק מתקלקל במים רותחין יש לחוש שמא יחוס על הדבק ולא ירתיח את המים יפה יפה וכן אם הבית

~ יום ראשון ~

חלק ג' סימן תנא דיני הגעלת כלים:

יד מצוה מן המוכרח לכל מי שאפשר לו שיקנה לו סכינים חדשים לפסח אבל מעיקר הדין אפילו אותן סכינים שמשתמשין בהם חמץ בחמץ כל השנה די להם בהגעלה לפסח ואע"פ שסכינים הבלועים משאר איסורין יש אומרים שצריך ללבנם באור כדי להשתמש בהן בחמץ כמו שנתבאר ביורה דעה סימן קכ"א מכל-מקום כיון שיש אומרים שאפילו כלים הבלועים מחמץ על ידי האור בלבד די להם בהגעלה לפסח וגם יש אומרים שסכינים אין להם דין כלים הבלועים על ידי האור בלבד כמו שנתבאר ביורה דעה שם, לפיכך יש להתיר לכתחלה להכשיר סכינים בין גדולים ובין קטנים על ידי הגעלה בלבד.

והוא שיעלים ברותחין בכלי ראשון וכלי ראשון נקרא הכלי שהרתיחו בו המים אצל האש אפילו אם עכשו בשעה שמגעילין בתוכו אינו עומד אצל האש הרי זה נקרא כלי ראשון ומגעילין בתוכו כל כלי הצריך הגעלה בכלי ראשון אם המים שבתוכו הן עדיין רותחין דהיינו שמעלין רתיחה כמו שיתבאר בסימן תנ"ב:

מז וקודם הגעלה צריך לשוף את הסכינים במשחות או ברחיים או בדבר אחר המסיר את כל החלודה שבהן וכן שאר כל הכלים צריך להסיר כל החלודה והטינופת שבהן קודם שמגעילין שנאמר בפרשת הגעלת כלי מדין אך את הזהב וכו' כלומר רק את הזהב וגו' דהיינו כשאין שם חלודה רק זהב בלבד מועלת הגעלה להפליט הבלוע אבל כשיש שם חלודה או שאר טינופת יש לחוש שמא יש שם משהו ממשות האיסור בעין תחת החלודה והטינופת ואין הגעלה מועלת למה שהוא עומד בעינו ואינו בלוע בתוך דופני הכלי:

מז ואם אינו יכול להעביר החלודה או שאינו רוצה לטרוח ולהעבירה ישים גחלים בוערות על מקום החלודה וישהה אותם שם עד שאם יגע אדם בצד השני של הכלי במקום שכנגד החלודה יהיה היד סולדת בו מחמת שנתלבן הכלי מן הגחלים שאז בודאי נשרף כל ממשות איסור שתחת החלודה והעולם נהגו להחמיר להשהות הגחלים כל כך על החלודה עד שיהיה קש או חוט נשרף מצד השני (דהיינו שקושרין קש או חוט סביב הכלי מצד השני נגד הגחלים שעל גבי החלודה ומשהה את הגחלים כל כך עד שישרוף הקש או החוט שכנגדן בצד השני) ואחר כך מגעילין את הכלי ואם לא עשה כן קודם הגעלה יעשה כן אחר ההגעלה:

שהעבירה מן האש אלא שהתבשיל בתוכה חם בכדי שהיד סולדת בו וכן כף שהוא מיוחד להוציא בו התבשיל מהקדירה לתוך הקערה כל אלו וכיוצא בהן שדרך להשתמש בהן חמץ כל השנה על ידי חום כלי ראשון צריך להגעיל בתוך כלי ראשון רותח ועל דרך שיתבאר בסיומן תנ"כ.

ונקרא כלי ראשון אפילו לאחר שהעבירוהו מן האש כמו שנתבאר למעלה.

ויש אומרים שכל כלי שנשתמש בו איסור על ידי חום כלי ראשון כשהיה הכלי ראשון אצל האש צריך להגעילו גם כן בתוך כלי ראשון העומד אצל האש דכבולעו כך פולטו ולכתחלה יש להחמיר ולחוש לדבריהם בשאר איסורים אבל בחמץ אפילו לכתחלה יש לסמוך על סברא הראשונה שהרי יש אומרים שאפילו כלים שנשתמש בהן חמץ על ידי האור בלבד מועלת להם הגעלה בכלי ראשון לאחר שהעבירוהו מן האש ואין צריך לומר כשמוגעיל כלי הבלוע מבשר וחלב שלדברי הכל יכול להגעילו בכלי ראשון לאחר שהעבירוהו מן האש אף על פי שטעם הבשר והחלב נבלעו בו על ידי האור אם לא נבלעו בו בבת אחת אלא בזה אחר זה מטעם שנתבאר למעלה:

~ יום חמישי ~

בז וכלים שנשתמשו בהם חמץ על ידי עירוי מכלי ראשון כגון קערות אין צריך להגעילן בתוך כלי ראשון אלא די להם שיערו עליהם ורתחין מכלי ראשון כדרך תשמישן (ואף על פי שלפעמים כופין קערה על גבי אלפס שאצל האש ועולה ההבל מהתבשיל שבאלפס ונבלע בהקערה ונמצא שנבלע בה חמץ לפעמים על ידי חום כלי ראשון, מכלי-מקום כיוון שרוב תשמיש הקערות הוא לערות לתוכן מכלי ראשון הרי נכשרין גם כן על ידי עירוי מכלי ראשון שאנו הולכים בכל כלי אחר רוב תשמישן).

ויש חולקין על זה ואומרים כיון שלפעמים משתמשים חמץ בקערות על ידי חום כלי ראשון צריך להגעילן גם כן בתוך כלי ראשון כי איד תועיל הגעלת עירוי מכלי ראשון להפליט מן הקערה מה שבלוע בה לפעמים על ידי חום כלי ראשון עצמו:

בז ולענין הלכה יש להחמיר לכתחילה כסברא האחרונה וכן נוהגין ואין לשנות.

ואם הקערה היא גדולה שאי אפשר לו להגעילה בתוך כלי ראשון יתן עליה אבן מלובן ויערה עליה מים ורתחין מן כלי ראשון ויעביר עליה האבן על פני הקערה כדי שירתח את כל המים שעירה עליה ויהיה חומם כל כך גדול כחום כלי ראשון וכן יעשה בכל הצריך הגעלה בכלי ראשון.

אבל כלי קטן שיכול להכניסו בתוך כלי ראשון וכן קערות קטנות אין להגעילן על ידי עירוי ואבן מלובן לפי שיש חולקין על זה ואומרים שהגעלה כזו אינה חשובה כהגעלה בתוך כלי ראשון.

יד היא עשויה מקרן וכן שאר כל הכלים העשויין מקרן אין הגעלה מועלת להן שהקרן מתקלקל במים ורתחין ויש לחוש שמא יחום עליו:

בא וכל זה בבית יד של סכין שמשתמשים חמץ בגוף הסכין ורוב הפעמים מגיע תשמיש החמץ גם בהבית יד של סכין אבל שאר כל הכלים שיש בידותיהן גומות וסדקים וחלודה אין צריך לנקרן כלל ואפילו אם לא הגעיל כלל את הידות ותחבן בפסח לתוך התבשיל הרי זה מותר באכילה כיון שאין דרך להשתמש חמץ בידות הכלים, ומכלי-מקום לכתחלה צריך להגעיל גם את הידות ע"י עירוי מכלי ראשון לכל הפחות לפי שלפעמים כשמדיחין את הכלים מלכלוך חמץ שבהן בתוך מים חמין נבלע קצת מלכלוך החמץ לתוך הידות:

בב ואם לא הגעיל כלל אפילו את גוף הכלי ותחב את יד הכלי לתוך התבשיל יש אוסרין את התבשיל אם הכלי וידו הן של מתכות לפי שכשנשתמש חמץ בחמין בגוף הכלי נבלע החמץ גם ביד הכלי שכל מתכת שחם מקצתו חם כולו וכמו שנבלע החמץ בהיד על ידי גוף הכלי כך הוא נפלט ממנו על ידי גוף הכלי אבל כשלא הגעיל אפילו את גוף הכלי הרי נשארה בליעת החמץ בתוך היד ונפלט ממנו לתוך התבשיל ויש חולקין על זה ואומרים שאף על פי שכל מתכת שחם מקצתו חם כולו אף על פי כן הבלוע שבמקצתו אינו מתפשט בכולו על ידי חום זה ויש לסמוך על דבריהם במקום הפסד מרובה או במקום מניעת שמחת יו"ט:

~ יום רביעי ~

בג הגדן של סכינים שמכניסין לתוכו סכין של חמץ כל השנה אין הגעלה מועלת לו להכשירו להכניס לתוכו סכין של פסח לפי שאי אפשר לנקרו ולנקותו היטב מן החמץ בעין שנדבק בו כי עמוק עמוק הוא מי ימצאנו אלא א"כ פותח את התפירות ומגרדו יפה יפה (שאו אפילו הגעלה אין צריך):

בד חצובה (שקורין דרייפוס) והוא כלי שיש לו ג' רגלים ומעמידין עליה קדירה או מחבת בתנור על האור כל השנה אם רוצה להשתמש בה בפסח צריך ללכנה באור לפי שלפעמים נשפך עליה עיסה ונבלע בה מעט חמץ על ידי האור שלא על ידי משקה:

בה אחד כלי מתכת ואחד כלי עץ ואחד כלי גללים וכלי אבנים וכלי אדמה (פירוש כלי חרס שלא נצרפו בכבשן אלא נתייבשו בחמה) ואחד כלי עצם (חוץ מקרן כמו שנתבאר למעלה) ומה שקורין פער"ל מוט"ר שנשתמש בהן חמץ על ידי משקין חמין כדרך שנשתמש בהן כך צריך להכשירן על ידי הגעלה.

כיצד כלים שנשתמש ונבלע בהן חמץ כל השנה על ידי חום כלי ראשון כגון קדירות ואלפסין ויורות וכן כף שהוא מיוחד להגים בו הקדירה כשהיא אצל האש או אפילו לאחר

ומחמם אותם חום גדול כחום כלי ראשון, ומכלי־מקום לכתחלה טוב להחמיר וליזהר בכל זה אף כשמגעיל על ידי אבן מלובן שהרי יש אומרים שאבן המלובן אין לו כח להרתיח את המים ולחמם אותם חום גדול כחום כלי ראשון:

~ שבת קודש ~

לא וכל זה כשהקערה אינה בת יומה מתשמיש כלי ראשון דהיינו שלא כפוח על אלפס רותח בתוך מעת לעת להגעלה זו שכל מה שנבלע בה על ידי כלי ראשון קודם מעת לעת להגעלה זו הוא נותן טעם לפגם ואין צריך להגעילה ולהפליטה כלל מן הקערה מן התורה אלא מדברי סופרים וחכמים הקילו לילך אחר רוב תשמיש הכלי לפי סברא הראשונה אבל אם היא בת יומה מתשמיש כלי ראשון צריך להגעילה בתוך כלי ראשון ממש לדברי הכל ואפילו בדיעבד אוסרת החמין שנשתמשו בה בתוך מעת לעת לתשמיש כלי ראשון אם הגעילה על ידי עירוי בלא אבן מלובן:

לב וכלים שנשתמש ונבלע בהן חמין כל השנה על ידי חום כלי שני כגון כפות שאינן מיוחדין להגים הקדירה או להוציא בהן תבשיל מהקדירה אלא רוב תשמיש המיוחד להם הוא לאכול בהם מהקערה שהיא נקראת כלי שני (לאחר שנפסק הקילוח מהכלי ראשון) הרי הן נכשרין על ידי הגעלה בכלי שני דהיינו שיערה רותחין מכלי ראשון לתוך כלי שני וישם הכפות בתוך הרותחין שבכלי שני.

ולאומרים שאין הולכים בכלים אחר רוב תשמישן צריך להגעיל כל כף וכף בתוך כלי ראשון שלפעמים מניסין בו הקדירה או מוציין בו תבשיל מהקדירה וכן נוהגין ואין לשנות:

לג וכל זה לכתחלה אבל בדיעבד אפילו לא הגעיל כלל את הכפות ותחבן בפסח לתוך כלי ראשון יש להתירו באכילה אם יש הפסד מרובה או מניעת שמחת יום טוב לפי שיש לסמוך על סברא הראשונה שהולכין בכל כלי אחר רוב תשמישו ועל דברי האומרים שכל הכלים שנבלע בהם איסור על ידי חום כלי שני אין צריך הגעלה כלל לפי שחום כלי שני אין בו כח להבליע כלל.

ומכלי־מקום אין להקל אלא כשאין הכפות בני יומן שאז יש לסמוך על האומרים שנותן טעם לפגם מותר אף בפסח כי כן עיקר אבל אם הן בני יומן מבליעת חמין אין להקל:

ואפילו קערה גדולה אם יש לה אוגנין ובלטות כעין כפתורים ופרחים אין לה תקנה על ידי עירוי ואבן מלובן שאי אפשר להעביר האבן על פני כולה:

~ יום שישי ~

בח וכל זה לכתחילה אבל בדיעבד שכבר הגעיל את הקערות וכיוצא בהן על ידי עירוי מכלי ראשון בלבד בלי אבן מלובן והשתמש בהן בפסח בחמין יש לסמוך על סברא הראשונה ומותר לאכול חמין הללו בתוך הפסח.

והוא שהגעיל על ידי עירוי מכלי ראשון עצמו או שהכניס כלי ריקן לתוך כלי ראשון רותח ואחר שנשאבו המים לתוך הכלי ריקן השהה מעט את הכלי ריקן בתוך הכלי ראשון עד שהמים שנשאבו לתוכו העלו רתיחה בתוכו ואחר כך הוציאו מתוך הכלי ראשון ועירה ממנו על הקערות שדין עירוי זה כעירוי כלי ראשון עצמו (דכיון שכלי זה שהה בתוך הכלי ראשון עד שהמים שנשאבו לתוכו העלו רתיחה בודאי נתחממו דופני כלי זה חום גדול ואף לאחר שהוציאו עם המים שבתוכו מתוך הכלי ראשון הרי דפנותיו מעמידין את חום המים שבתוכו ולפיכך דין כלי זה כדין כלי ראשון עצמו) אבל אם לא שהה בתוך הכלי ראשון כשיעור הזה יש להסתפק בו אם דינו ככלי ראשון עצמו או לא והולכין בו להחמיר כמו שנתבאר ביורה דעה סי' ק"ז לפיכך אם עירו מהרותחין שבתוכו על קערות שנשתמש בהן על ידי עירוי מכלי ראשון עצמו לא עלתה להם הגעלה ואוסרין את החמין שנשתמשו בהן בפסח:

כז ואפילו אם עירה על הקערה מכלי ראשון עצמו לא עלתה להם הגעלה אלא אם כן נוהר שלא יפסוק הקילוח מן הכלי ראשון קודם שנגע הקילוח בגוף הקערה שכל קילוח שנפסק ואינו מחובר לכלי ראשון הרי נתקדד ונתמעט חומו מחום קילוח שהוא מחובר לכלי ראשון לפיכך אין קילוח זה מפליט מן הקערה מה שנבלע בה על ידי קילוח המחובר להכלי ראשון שהוא מקלח ממנו:

ל אבל כשמגעיל על ידי אבן מלובן אין נוהגין לזהר בכל זה שאף שנפסק הקילוח קודם שמגיע להקערה ונתקדד מעט הרי הוא חוזר ומרתיח על ידי אבן המלובן וכן אם אפילו אינו מערה על הקערה מהכלי ראשון עצמו אלא מערה מהכלי ראשון לכלי אחר ומאותו כלי מערה על הקערה הרי זה מותר שאבן המלובן הוא מרתיח את המים

~ 'תורה אור' פרשת בא - הפרשה החסידית ~

בַּעֲצֵם הַיּוֹם הַזֶּה

הַחֲכָמָה, עִם הַיּוֹת שֶׁהַחֲכָמָה אֵין עָרוֹךְ אֵלָיו כָּלָל כֵּן"ל.
וְכֵן מִשְׁפִּיל אֶת עֲצָמוֹ לְהַתְלַבֵּשׁ בְּבַחֲנִית חֶסֶד וְנִקְרָא אִזְּ
'הַגְדוּל', אוֹ 'חֲסִיד'.

וְזֶהוּ שֶׁהַגְדוּלָּה הִיא "עֲנוּתָנוּת", שְׁעַל יְדֵי עֲנוּה
וְהַשְׁפָּלָה שֶׁהַשְׁפִּיל אֶת עֲצָמוֹ לְהַתְלַבֵּשׁ בְּמִדַּת חֶסֶד, אִזְּ
דִּיִּקְרָא שְׂיִיד לְקִרְוָתוֹ גְּדוּל. מִה שְׁאֵין כֵּן מַהוּתוֹ וְעֲצָמוֹתוֹ
מְרוֹמָם מְגִדֵּר זֶה כֵּן"ל.

וְהֵנָּה, "שְׁמוֹתָיו שֶׁל הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ־הוּא" הֵם הַכְּלִים
דְּעֵשֶׂר סְפִירוֹת דְּאֲצִילוּת, שְׁמַתְלַבֵּשׁ בָּהֶן אִזְּ אֵין־סוֹף
בְּרוּךְ־הוּא, וּמִתְיַחַד עִמָּהֶן בְּתַכְלִית הַיַּחֲוָד עַל דְּרָךְ
ד' אִיהוּ וְגִרְמוּתוֹ חֵד". הֵינּוּ, שֵׁם אֵל הוּא בְּבַחֲנִית כְּלִי
הַחֶסֶד, וְשֵׁם אֱלֹקִים - בְּבַחֲנִית כְּלִי הַגְּבוּרָה, וְשֵׁם אֲדֹנָי
- בְּבַחֲנִית מַלְכוּת.

אֲמָנָם שֵׁם הַיּוֹ"ה הוּא הַפְּגִימִיּוּת שֶׁל כָּל הַשְּׁמוֹת שֶׁהֵם
הַכְּלִים. כִּי הוּא בְּבַחֲנִית הָאוֹרוֹת הַמִּתְלַבְּשִׁים בְּתוֹךְ
הַכְּלִים. דְּהֵינּוּ, בְּבַחֲנִית אֵל שֶׁהוּא הַשֵּׁם שְׁבַכְלִי הַחֶסֶד,
הֵנָּה בְּבַחֲנִית הָאוֹר הַנִּמְשָׁךְ מֵאֵין־סוֹף בְּרוּךְ־הוּא
לְהַתְלַבֵּשׁ בּוֹ, הוּא בַּחֲנִית שֵׁם הַיּוֹ"ה. וְכֵן גַּם בְּבַחֲנִית שֵׁם
אֱלֹקִים שְׁבַכְלִי הַגְּבוּרָה, מִתְלַבֵּשׁ בְּתוֹכּוֹ שֵׁם הַיּוֹ"ה שֶׁהוּא
בְּבַחֲנִית הָאוֹר מֵאֵין־סוֹף הַמִּתְלַבֵּשׁ בְּתוֹךְ הַכְּלִים הֵנָּה"ל.

וְעַל דְּרָךְ זֶה כָּל הַ"שְּׁמוֹת" שְׁאֵינָן נִמְחָקִין - שֶׁהֵם
בְּבַחֲנִית הַכְּלִים, וְשֵׁם הַיּוֹ"ה הוּא בְּבַחֲנִית הָאוֹרוֹת
הַמִּתְלַבְּשִׁים בָּהֶן. וְלִכְךָ שֵׁם הַיּוֹ"ה מִצְטָרֵף עִם כָּל
הַשְּׁמוֹת, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (בְּרַשִּׁית ב, ד): "בַּיּוֹם עָשִׂיתָ הַיּוֹ"ה
אֱלֹקִים אֶרֶץ וְשָׁמַיִם כו'", וּכְתִיב: "הַיּוֹ"ה צָבָאוֹת כו'",
מִפְּנֵי שְׁבַחֲנִית שֵׁם הַיּוֹ"ה הוּא הַמְּמַשֵּׁךְ אֶת הָאוֹר
אֵין־סוֹף לְהַתְלַבֵּשׁ בַּשְּׁמוֹת אֱלֹקִים וְצָבָאוֹת, שֶׁהֵם הַכְּלִים
כו', שֶׁהוּא הַמְּמוּצָע בֵּין אוֹרוֹת וְכָלִים. וְלִכְךָ הוּא הַמְּחַבֵּר
הָאוֹרוֹת עִם הַכְּלִים :

וְהֵנָּה כְּתִיב (שְׁמוֹת ג, טו): "זֶה שְׁמִי לְעֹלָם וְזֶה זִכְרִי כו'":
וּפִירֵשׁ בְּתַקּוּנֵי זֶהר: "שְׁמִי" עִם י"ה - שְׁט"ה
לֹא־תַעֲשֶׂה. "זִכְרִי" עִם ו"ה - רמ"ח מִצְוֹת־עֲשֶׂה. וְהֵינּוּ,
שְׁכָלִלוֹת הַתּוֹרָה - רמ"ח מִצְוֹת־עֲשֶׂה וְשֵׁם"ה לֹא־תַעֲשֶׂה
- הֵם מוֹשְׁרָשִׁים בְּשֵׁם הַיּוֹ"ה, שֶׁהוּא בַּחֲנִית ז' א'
דְּאֲצִילוּת:

"בַּעֲצֵם הַיּוֹם הַזֶּה יֵצְאוּ כָּל צָבָאוֹת ה' מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם"
(שְׁמוֹת יב, מו):

הֵנָּה אֲמָרוֹ רַז"ל עַל חֲנָה (בְּרִכּוֹת לא, ב):

מִיּוֹם שֶׁבָּרָא הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ־הוּא אֶת עוֹלָמוֹ לֹא הָיָה
אָדָם שֶׁקָּרָא לְהַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ־הוּא צָבָאוֹת עַד שֶׁבָּאת חֲנָה
כו'.

דְּהֵינּוּ שֶׁהִיא פְּתִיחַת תַּחֲלָה לְקִרְוֹת הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ־הוּא
- "תּוֹי"ה צָבָאוֹת" (שְׁמוֹת א' א, יא).

וְאָמַר הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ־הוּא: עֲתִיד בֵּן שְׁלֹךְ לְפָתוֹחַ
בְּנִבְוָאָה בְּשֵׁם זֶה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (שְׁמוֹת א' טו, א"ב): "וַיֹּאמֶר
שְׁמוּאֵל: [.] כֹּה אָמַר ה' צָבָאוֹת פִּקְדֹתִי כו'". וְהַנְּבִיאִים
הָאֲחֵרִים נִבְּאוּ בְּשֵׁם זֶה, וּבְפָרֵט חֲנִי, זִכְרִיה וּמִלְאָכִי
יֹתֵר מִכּוּלָּן. וְקִיָּמָה לָן (סוֹף פָּרָק ד' דְּשִׁבְעוֹת) ד' צָבָאוֹת'
הוּא מִן הַשְּׁמוֹת שְׁאֵינָן נִמְחָקִין.

וְהֵנָּה מִתַּחֲלָה יֵשׁ לְחַקֵּדִים עֲנִין הַשְּׁמוֹת מַהוּ?
גַּם מַעֲלַת שֵׁם הַמְּיוֹחֵד שֵׁם הַיּוֹ"ה עַל שָׂאֵר הַשְּׁמוֹת.
וְאַחֵר כֵּךְ יִתְבָּאֵר אִם יִרְצֶה הַשֵּׁם, עֲנִין שֵׁם צָבָאוֹת.

הֵנָּה יָדוּעַ, שֶׁמַּהוּתוֹ וְעֲצָמוֹתוֹ שֶׁל הָאֵין־סוֹף בְּרוּךְ־
הוּא, הוּא פְּשוּט בְּתַכְלִית הַפְּשִׁיטוּת, וְלֹא שְׂיִיד כָּלָל
בְּמַהוּתוֹ וְעֲצָמוֹתוֹ עֲנִין הַתּוֹאֲרִים שְׁנִמְצָאוּ, שְׂכִינּוֹ לֹא
יִתְבָּרַךְ בְּתוֹרָה, וּבְדַבְרֵי הַנְּבִיאִים, וּבְדַבְרֵי רַז"ל, כְּמוֹ:
חֶכֶם, חֲסִיד, רַחֲמָן כו' וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן. כִּי הוּא יִתְבָּרַךְ מְרוֹמָם
וְנִשְׁגָּב וּמוֹבְדֵל מִכָּל גְּדָרִים אֵלּוּ. שֶׁהַחֲכָמָה, שֶׁהִיא
הַמַּעֲלָה הָרִאשׁוֹנָה בְּנִבְרָאִים הִיא נִחְשָׁבֶת כַּעֲשִׂיָּה גִשְׁמִית
לְגַבִּי מַהוּתוֹ וְעֲצָמוֹתוֹ יִתְבָּרַךְ; וּמִכָּל שֶׁכֵּן בַּחֲנִית הַמְּדוּת,
וְכַמֵּאֱמָר: "דְּלֹא מִכָּל אֲלִין מְדוּת אִיהוּ כָּלָל", וְכַנּוּדַע.

וְאֵף עַל פִּי כו', יֵשׁ מִצִּיאוֹת עֲנִין הַתּוֹאֲרִים הַלָּלוּ, שְׂכִינּוֹ
בְּתַנְ"ךְ וּבְדַבְרֵי חו"ל. דְּהֵינּוּ עַל דְּרָךְ מֵאֲמַר רַז"ל:
"בְּמָקוֹם שֶׁאֵתָּה מוֹצֵא גְדוּלָּתוֹ כו' שֵׁם אֵתָּה מוֹצֵא
עֲנוּתָנוּתוֹ", שֶׁהוּא יִתְבָּרַךְ מִשְׁפִּיל אֶת עֲצָמוֹ לְהִיּוֹת
מִתְלַבֵּשׁ בַּעֲשֶׂר כְּלִים דְּאֲצִילוּת, שֶׁהֵן בַּחֲנִית חֶסֶד וּגְבוּרָה
כו', וְג' רִאשׁוֹנוֹת - חֲב"ד, וְאִזְּ שְׂיִיד לְקִרְוָתוֹ בְּתוֹאֲרִים
- שְׁנִקְרָא 'חֶכֶם' מִצַּד הַתְלַבְּשׁוֹתוֹ בְּחֲכָמָה.

וְכַמֵּאֱמָר אֵלִיהוּ: "אֲנִי חֲכִים", פִּירוּשׁ: שְׁמִסְפֵּר
בְּעֲנוּתָנוּתוֹ, שְׁמִשְׁפִּיל אֶת עֲצָמוֹ לְהַתְלַבֵּשׁ בְּבַחֲנִית כְּלִי

1. (נִאֲמַר בַּיּוֹם שֶׁכָּתַב בָּא, בְּסֻדּוֹת שְׁחִירֵי, ו' שְׁכַת תַּקֵּס"ה).

ולזאת הוכרח להיות המושכת התורה מאצילות לבי"ע כדי שיקיימו ישראל התורה, כי בהיותה באצילות בבימי משה לא היו מקיימים אותה ישראל שבבימי הנביאים אחר דורו של משה, מצד שנשגבה מהם, והיתה התורה בפני עצמה והאדם בפני עצמו;

ולכך היה צריך להיות התלבשות התורה מאצילות לבריאה, ונמשך שם דבר ה' בפירוש הנביא להזהיר את ישראל שיקיימו התורה כו', והגיע להם על ידי זה התוכחה מדבר ה' ממש המתלבש בכלים דבי"ע, ומשם בפי הנביא כו' :

והנה הגם ש"אין נביא רשאי לחדש דבר", אך אין זה חדש ותוספת על תורת משה רבנו עליוהשלוש. רק המושכת התורה בלי תוספת וגרעון מאצילות לבריאה.

וזהו ענין שם צבאות שנוכר בנביאים:

פי צבאות הוא לשון חיילות. והם גודי נשמות ומלאכים דבריאה אשר "אין מספר לגודיו", והם נבראים ומחודשים מאין ליש ממש. ואינן אלהות כלל כמו אצילות שהוא בחינת אלהות ממש.

ואף על פי כן הנביאים המשיכו שיתלבש בהם אור אינסוף ברוך הוא בתכלית היחוד כמו שנתלבש בכלים דאצילות, עד ד"איהו וגרמוהי חד", עד שיהיה נקרא האור אינסוף המלוכש בהם בשם צבאות, שהוא שם התואר, שהוא עצמו הוא בחינת הצבאות ממש;

פענין "איהו וגרמוהי חד" שבאצילות, שהוא עצמו "הוא הדעה כו'", כך מתייחד בכלים דבי"ע עד שהוא עצמו הוא הצבאות כו'. ולא שהם נפרדים בפני עצמם רק שבטלים אליו, אלא שמתייחד עמהן ממש.

וכמשל יחוד וחבור הנשמה עם הגוף: שהגם שהגוף הוא הפלי והעיקר היא הנשמה, עם כל זה מתאחדת עם הגוף; שנקרא "אדם" – הנשמה שבגוף, ואין להגוף שם בפני עצמו כו'. ו"כדדין קמצא דלבושה מיניה וביה".

וכמו שקורין לאדם שלמד חכמה בשם "חכם", הנה החכמה קודם שלמדה, היא מהות בפני עצמה, זולת האדם שלמדה, והאדם מהות בפני עצמו. וכשקנה החכמה נקרא חכם, על שם החכמה שהוא שם התואר; כך על דרך משל למעלה: עם היות הכלים דבי"ע הם מהות בפני עצמו – בחינת נשמות ומלאכים נבראים, רק שבטלים אליו ותבדד, אך עם כל זה על ידי שהמשיכו הנביאים להיות גלוי אור אינסוף ברוך הוא בהם על דרך יחודו באצילות, אז נקרא הוא ותבדד

רמ"ח מצות עשה נמשכים מבחינת החסדים שבין"א, ושם"ה לא תעשה מבחינת הגבורות שבין"א. ובהם נכללים כל פרטי הדינים דאסור והיתר; כשר ופסול; חייב ופאי כו'. שההיתר והכשר נמשך מבחינת החסד דין"א, והעובר אלא תעשה ממשך עליו מבחינת הגבורות להיות נענש כו'. ואז אינסוף ברוך הוא, הוא מלוכש בכלים דין"א, עד ד"איהו וגרמוהי חד" בדלעיל. וזהו בחינת שם הוי"ה.

ובזה יובן מה שבכל התורה לא נזכר שם צבאות, רק שם הוי"ה לבדו, רק הנה אמרה: "ה' צבאות": פי משה רבנו עליוהשלוש שזכה שתנתן התורה על ידו, היינו לפי שהמשיך התלבשות אור אינסוף בכלים דין"א. ומשם נמשך התורה כו"ל.

(ומשם היתה נבואתו. פי עיקר נבואתו היתה מאצילות, רק דרך מעבר נמשך על ידי הבריאה. כמו שכתב בשער הקדושה להר"ח, חלק ג', שער ו').

אבל לא המשיך שיהיה גם כן התלבשות אור אינסוף בבי"ע – על דרך שהוא מתייחד עם כלים דאצילות כך יהיה מתייחד עם כלים דבי"ע – זה לא המשיך משה, ולא הוצרך לזה. פי המושכת התורה המשיך מבחינת אצילות ממש, ושם מתייחד אור אינסוף עם הכלים עד ד"איהו וגרמוהי חד" כו"ל. מה שאין כן בבי"ע, אין הגילוי כלל בהכלים. ("ולאו איהו וגרמוהי חד בהון", כנודע).

אבל הנביאים שאחריו המשיכו את אור אינסוף ברוך הוא שיתלבש גם כן בכלים דבי"ע, מה שלא היה כן בימי משה רבנו עליוהשלוש.

והיינו שחנה פתחה תחלה בשם צבאות, ואחריה נמשכו כל הנביאים: שענין שם זה, הוא מורה על ענין התלבשות אור אינסוף בכלים דבי"ע להיות מייחד עמהם גם כן. וכמו שיתבאר אם ירצה השם.

והוצרכו לזה, כי בימי משה רבנו עליוהשלוש, שהיתה נבואתו מאצילות, על כן המשיך להם למטה התורה משם, מבחינת אצילות, והוא היה דבר ה' בפי משה, וקיימו ישראל התורה כו'.

אבל בימי הנביאים שאחריו, שלא היו ישראל עושין רצונו של מקום, והוצרכו הנביאים להוכיחם,

– וענין ההפרש בין תוכחה שאומר הנביא לשאר מוכיח הוא: כי בתנביא, הנה התוכחה היא דבר ה' המתלבש בדבורו של הנביא, ונמצא הוא ותבדד הוא המוכיח –

והיינו, בחינת הנצוצים שנתבררו בגלות דמצרים ונתעלו ליכלל בשם הו"ה, הם הנקראים "צבאות הו"ה". כי רפ"ח נצוצים נפלו בשבירת הפלים, ומזה נתברר בגלות מצרים ר"ב נצוצים ועל זה נאמר (שמות יב, לו): "וַיִּנְצְלוּ אֶת מִצְרַיִם". וזהו שפתיב (שם, לח): "וְגַם עָרַב רַב עִלָּה אֲתָם". ופתיב (דברים ג, כו): "רַב לָךְ כֹּה".

ופירוש וענין שנקראו "צבאות הו"ה" – בחינת מַפֵּל וסמוך לשם הו"ה, הענין: כי מספר רפ"ח נצוצים הם מבחינת שמות ע"ב, ס"ג, מ"ה, ב"ן כו'. וכאשר נתבררו מבי"ע לחזור לשרשם, אז אינם נקראים בשמות אלו כלל, מפני שנתפלו במקורם בתכלית היחוד לכך אינם עולים בשם כלל.

והמשל בזה: כשהאדם משפיל בגדולת ה' בהתבוננות והשגה, אזי נרגשת ההשגה בבחינת יש ודבר. אבל כשנתפול במציאות לגמרי אז אינו מרגיש ההשגה והפול בבחינת יש ודבר מה, כי אם הוא פול לגמרי בתכלית הפול בלי הרגשה כלל.

כך על דרך משל הנצוצים דתהו שפלו בשבירה יש להן שמות, שזה מורה בחינת יש ודבר; על דרך שנקרא בשם, שזהו הגילוי לוולתו; פמו האדם, שפני עצמו אינו צריך לשם, רק שחבירו קורא בשם.

וכיון שנתבררו וחזרו למקורם בתכלית הפול להתפלל באלקות, אזי אין להם שמות כלל. ולכן נקראו אז "צבאות הו"ה" – שהם מפלים וסמוכים ונכללים בשם הו"ה.

ופירוש "הוציא ה' את בני ישראל [...] על צבאתם" (שמות יב, נא) – היינו ששמות ישראל הן למעלה מבחינת נצוצין הנ"ל:

"הו"ה צבאות" שהוא שם התואר – שהוא יתברך הוא אחד עם הצבאות הנ"ל ואינו נפרדים בו. ולכן שם הו"ה מצטרף לשם צבאות, כי שם הו"ה הוא באצילות, והוא המשכת אור אינסוף בפלים דאצילות. ואם כן, כדי שיתמשך אור אינסוף בבי"ע הוא על ידי שם הו"ה בתחלה, וזהו "הו"ה צבאות".

ולאחר שהמשיכו הנביאים בחינה זו, אזי הוכיחו את ישראל בשם זה. כי מבחינה זו שבכריאה נמשך הנבואה להנביא – דבר ה' ממש הוא המוכיח את ישראל. ולא כדי כלל לשאר מוכיח כו' – שהיא תוכחת הנבואה, וזהו תוכחת הבורא יתברך ממש.

והפך להמשכה זו, שיהיה אור אינסוף מתלבש בבי"ע על דרך הנ"ל בפאצילות, המשיכו הנביאים מבחינת העיגול וה"סובב כל עלמין", אשר שם "פחשכה פאורה" – שוין, "השעה ומשנה קמן וגדול" שהוא דוקא יכול לישפל את עצמו למטה מטה גם בבי"ע, כי קמיה יתברך פולם שוים, וכמו שפתיב (דברים לג, כו): "ומתחת ורועות עולם".

(ובזה יבין מה שפתיב בחנה (שמואל א' א, י"א): "ותתפלל על ה' כו', ותאמר הו"ה צבאות", שפדי להמשיך בחינת צבאות הוצרך להמשיך מבחינת "על הו"ה", היינו למעלה ממש הו"ה. פמבואר הפירוש בזה במקום אחר – עין בפרישת משפטים על פסוק "לא תהיה משפלה ועקרה כו" (לחמן עם, א"ב). :

וזהו שפתיב: "בעצם היום הזה יצאו כל צבאות וגו'": פירוש: "צבאות הו"ה" הוא לשון סמוך, שהצבאות נמפל לשם הו"ה, אבל אינו לשון שם התואר כמו "הו"ה צבאות".

2. (תהלים קלח, יב).

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער - אדמו"ר האמצעי

~ תורת חיים ~

אלה תולדות נח

ההשגה באלקות היא בהרחבה והתפשטות דוקא דהיינו שהשכל והשגה זו שמישיג בגדלות ה' ונפלאותיו היא בטוב

(ג) וכמו שאנו רואים בעבודה שבלב ומוח בתפלה שרשפי אש האהבה הנולדה בלב אינה באה כ"א כאשר

לעומקו ותמציתו ממש כו' (ובמ"א מבואר שבחי' העיון הטוב על בוריו נק' פנימית בינה שנק' מקו' המתברר שמתברר בזה אמתות נקודת השכל כמו שהוא בא מכת החכ' כו' ובאמת הכל א' שע"י העיון הטוב לתכליתו יבא ממילא לבחי' עומק ותמצית המושג שזהו בירור הנברר מכל ההשגה והוא מברר לנקודה דחכ' כמוש"ת). והנה כל זה שנק' עומק בינה או פנימית בינה זהו שנק' עומק המושג לבד שהוא הנק' אין של היש בהשגה בלבד דהיינו בחי' התמצית והקיצור העולה בעיקר המכוון בהשגת השכל אבל כל זה עדיין בבחי' אין של היש בהשגה שנחשב בבחי' יש גם הוא כי בחי' בינה בכלל נק' יש כידוע. ועכ"ז מאחר שזהו העומק ותמצית המושג שלמעלה מגילוי ההשגה הרי הוא למעלה מהיות מקור לתולדות המדות דחו"ג אפי' במדות שבשכל עצמו כי התולדות של המדות שבשכל והשגה אינם אלא רק מצד ההשגה והבנת השכל שזהו מעמו של דבר שמוזה יחייב לזכות או לחוב לחסד או לדין וכן להיתר או לאיסור (כמו מ"ט דר' פלוני כו' ונגד ז' מדות דבינה יש מ"ט פנים טהור ומ"ט פנים טמא שהטעם שבשכל נק' פנים פנים מסבירות כו') אבל קודם שבא לבחי' גילוי השגת השכל בטעם והסבר אין ידוע עדיין מה יחייב אם לחסד או לדין (כמו בפלפול בעומק הסברא והשכל לא ידעו עדיין פסק ההלכה אם לאיסור או להיתר לפי שיש פנים לכאן ולכאן כמו (עירובין יג, ב) ר"מ שהיה אומר על טהור טמא ומראה לו פנים וכן להיפוך כו') וזהו שנק' ג"ר דבינה שלמעלה מז"ת שבה המולידים המדות והוא בחי' ע"ב דס"ג כמ"ש וחכם בבינה כידוע שנק' אין של היש דבינה כו' (והוא הנק' ג"כ מקיף דבינה שבו כלולים כל התהוות המדות שבשכל בהעלם עכ"פ דהיינו שיש בו מקור להתפעלות האהבה או החסד בשכל עצמו או להיפוך לדין ולחוב או ליראה רק שהוא בהעלם גדול בהתכללות בתוך עומק השכל עצמו ע"כ יכול להיות מראה פנים מסבירות ג"כ מחד לדין ומטהור למטא ולהיפוך כו' משא"כ בגילוי השכל בהשגה בטעם גלוי שיחייב חסד או הדין לא יתפוך מזה לזה כלל כמו שלא יוכל הדין שדעתו נוטה לזכות להפוך דעתו לחוב שזהו כאשר כבר נתפעל בשכל בטעם מסביר וגלוי לחסד או שנתפעל בשכל לחוב ודין ונק' התפעלות המדות שבשכל שהוא חיצונית בינה שבא באו"פ כו' כנ"ל אבל בעומק תמצית השכל קודם שבא בגילוי בהשגה וטעם שם כלולים ב' מיני התפעלות דחו"ג שבשכל כא' בלי היכר התחלקות כלל. וזהו ההפרש בכלל בין חו"ג הסתומים ונעלמים בפנימית בינה שנק' מאמר סתום לבחי' חו"ג המגולים בחיצוניות דבינה שמוזה נמשך למדות שבלב כנ"ל שנק' מאמר פתוח כמדות דמע"ב שנמשך מחיצוניות דבינה שמקבל מחיצוניות דחכ' כנ"ל ור"ל). ואע"פ שאנו רואים בחוש שיש בחי' התפעלות גם

טעם ודעת שמשגיג בכי טוב עד שנתפסת בכלי מוחו והיינו כאשר הדבר שמשגיג בא בבחי' הסבר בטעם הדברים על בורין לאורך ורוחב ולא בדרך קיצור לבד שאם לא יתפוס במוחו רק הקיצור בהעברה בעלמא לא יתפעל כלום רק כשמעמיק דעתו בהשגה זו בהרחבה והתפשטות וכטוב טעם עד שמבין ומשיג היטב אז יוליד בלבו מזה התפעלות האהבה או היראה בגילוי בהתפשטות והרחבה ג"כ וכמו בגמלי' דעלמא שלא יתפעל בלבו לאהוב איזה דבר מה כ"א כאשר יתבונן בו בטוב ההשגה אך הוא ומה הוא עד שיעמוד על אמתית טובו ומעלתו בהעמקת דעתו אז יתפעל לבו ויומשך אחר הדבר ההוא לאהוב אותו וכן ביראה מדבר מה אינו אלא כשיתבונן בו בהשגה והבנה טובה ואם לא לא יתפעל כלום שהרי יכול להיות שיעמוד אדם אצל אוצר נחמד ולא יתפעל לחמוד אותו אם לא ישים לבו ודעתו להתבונן בו באיכות ומהות טובו כלל וכן לא יתפעל ביראה כמו מרוממות שר ומלך או מדבר המזיק כלסטים וכח"ג אם לא יתבונן באיכות הגדולה או הרעה שבו וכך לא יתפעל אדם באו"ר בקירוב לה' כ"א בהתבוננות טובה באיכות ומהות רב טוב האלקי וכן ביראה מהפוכו בריחוקו שיוזק לנפשו או באיכות רוממות הגדולה כו'. וזהו ענין תולדות המדות דאו"ר וענפיהן מבחי' חיצוניות בינה שהוא בחי' ההסבר בהשגה והבנה ותפיסה שמבין ומשיג השכל והטעם בטוב עד שנתפס הדבר במוחו (שזהו הטעם שנק' השגה כמו שמשגיג ותופס דבר ביד ממש כו') אבל בחי' פנימית בינה הוא בחי' תמצית וקיצור העולה מכל ההשגה שבאה בהסבר באורך ורוחב שנק' עומק המושג דהיינו למעלה מבחי' הבנת והשגת השכל בהסבר דברים אלא הוא בחי' התמצית והעומק של כל האריכות כמו שהוא בעצם שלא יוכל לבא בהשגה בהסבר כלל (וזהו היפוך הקיצור מן האריכות שבהסבר כשאנו מעמיק דעתו כלל כנ"ל שאינו תופס השכל ג"כ בהשגה והבנה כלל אבל קיצור זה היינו התמצית' ההיולי שבבחי' עומק של המושג כמו שהוא שא"צ הסבר כלל רק כאשר צריך להביא בהסבר בהשגה והבנה זהו בחי' שפלות וירידה גדולה שבא לכלל התפשטות מן עצם נקודת השכל המושג כמו הרב שמשפיע איזה שכל וסברא לתלמידו שכדי שיוכל להבינה ולהשיג היטב צריך להאריך לו בריבוי הסבר דברים להטעים השכל ההוא שיבין אותו על בוריו אבל לעצמו א"צ להסבר זה כלל כי ידע עומק ותמצית הסברא בסקירה א' כמו שהוא בעצם רק כשבא להשפיע לתלמידו הוא שבא להתרחבות בהסבר רב וזהו שנק' עומק המושג שנק' פנימית בינה) והוא עומק העיון אחר שבא בהשגה והבנה על בוריו הוא בא לעומק השכל והסברא כמו שהוא בתמציתו הוא למעלה גם מן העיון עצמו הגם שמבין ומשיג בטוב על בוריו בכל פרטי אופניו יכול להיות שלא בא

בעומק ותמצית המכוון הפנימית שבשכל שנק' עומק המושג כנ"ל אין זה התפעלות המדות דחו"ג שבשכל אלא זהו התפעלות השכל מצד עצמו שהוא בחי' העונג והמעמ ערב שיש בעומק שכל זה כו' וד"ל:

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל - אדמו"ר ה'צמח צדק'

~ דרך מצותיך ~

שורש מצות התפילה

ישנם במוחם בשלימות אלא שמסתלקים מהתגלותם באותיות ומתכללים באור השכל כמו שהוא מופשט מאותיות והוא בחי' צמצום והסתלקות רוחני בשכל הגלוי שמסתלק מהתלבשותו באותיות ונכלל במקורו והרי מוכן שאין זה העדר ושינוי כלל במהות השכל כי יש מציאותו בשלימות רק שמסתלק מלהתגלות באותיות, וכך יוכל להשכיל עד"מ באלף אלפים הבדלות לאין קץ ותכלית ענין הצמצום שהי' בהאור א"ס ב"ה, שאין זה שום שינוי ח"ו גם לגבי בחי' האור א"ס (שהוא הזיו שממהו"ע ית' כנ"ל) שכמו שהי' קודם הצמצום שהי' האור ממלא כל מקום החלל עד"מ לשכך האון כך הוא אח"כ ג"כ רק שההפרש הוא שמתחלה הי' מאיר בגילוי בבחי' אותיות שהי' מאיר בהם (עיין לעיל סוף אות ל"ג) והצמצום הי' שלא יאיר בגילוי בהאותיות וכלים שהיה מאיר בהם ונכלל במקורו:

לה) והנה להבין ענין צמצום זה, יובן עד"מ ממה שאנו רואים בנפש האדם ענין בחי' צמצום והסתלקות, כגון שלמד איזו מסכת ויודע אותה בע"פ עם כל עניניה ופרטי דקדוקיה וסברותיה באר היטב שכולם שגורים בפיו וכאילו מונחים בקופסא, והנה בעידנא דעסיק במסכת אחריתי שמחשבתו ודיבורו שקועים ומובדלים בעניני סברת אותה המסכתא או שיושב בטל לגמרי הרי הגם שאינו חושב אז על עניני המסכת הראשונה, מ"מ בודאי ישנם בשכלו בשלימות מכל וכל ולא יעדר הפרש והבדל כל שהוא מכמו שהיו אצלו בשלימות בעת למדו אותה מאחר שהם כמונחים בקופסא, ואין הפרש כלל רק שאינם מאירים באותיות שבשעה שהי' לומד אותה היו השכליים מאירים ומלוכשים באותיות המחשבה והדיבור ואח"כ כשפסק מללמוד או שלומד מסכת אחרת אין השכליים הראשונים מאירים אז בגילוי באותיות מו"ד אבל מהותם ומציאותם

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל - אדמו"ר מוהר"ש

~ תורת שמואל תרל"ג ~

מצותה משתשקע.

עמוד ענן של יום משלים אורו לעמוד האש, שעמוד האש הי' בא קודם שנשקע עמוד הענן אלמא אורח ארעא בהכי. ולפ"ז צ"ל מדוע נרות של שבת הם קודם שתשקע החמה כדמוכח מרב יוסף, וכן נרות המנורה דבהמ"ק היו ג"כ קודם שקיעת החמה הרבה שהיו מדליקין מפלג המנחה שהוא הרבה קודם השקיעה, וגר חנוכה מצותה היא דוקא משתשקע החמה, דלכאוי' הי' להם לתקן כעין דאורייתא בנרות שבבהמ"ק ונרות דשבת, וכ"ש לפי פי' הטו"ב הנ"ל

מצותה משתשקע החמה עד שתכלה רגל מן השוק ועד כמה ארבע"ח עד דכליא ריגלא דתרמוראי, ופי' רש"י שם אומות מלקטי עצים דקים, ובטו"ב הביא שזהו ע"ד מ"ש ועמוד האש לילה, לכן צ"ל משתשקע החמה. אמנם מדברי רב יוסף שהשיב לדביתו בשבת פב"מ דך"ג ע"ב דהות מאחרת ומדלקת פי' רש"י שהיתה מדלקת גר של שבת סמוך לחשיכה, אמר לה רב יוסף תניא לא ימוש עמוד הענן יומם כו' מלמד שעמוד הענן משלים לעמוד אש פי'

כי בסוכה צ"ל ג"כ צלתה מרובה מחמתה, ורק כוכבי' נראי' מתוכה לבר, ונודע כי כוכבי' הם בריקע תמינאה, לכן קבעוהו ח' ימי חנוכה להורות על מעלתה, וגם עיקר מצותה היא משתשקע החמה כמו בסוכה שאם חמתה מרובה פסולה כן בחנוכה ששיש בחי' חמה עדיין לא הגיע זמן מצותה. והענין הוא דהנה איתא ברבות פ' בא פט"ו דק"ל ע"א, ע"פ יפה כלבנה ברה כחמה, יפה כלבנה על נס דאסתר שגדמית ללכנה שגולדת לשלושי' יום, כך באסתר כתי' ואני לא נקראתי לבוא אל המלך זה שלוש' יום, ברה כחמה על נס דחנוכה בגלות אנטיוכוס כי סנדריאוס אם אוליאוס חמה שמה, והשמש גבור נקרא שנא' ישיש כנבור (והכוונה על סוף פסוק לשמש שם אהל ועליו נא' אח"כ ישיש כנבור, וגם אח"כ ואין נסתר מחמתו) בתקופת תמוז מי יוכל לעמוד נגד השמש הכל בורחים ממנה שנא' ואין נסתר מחמתו, כך בגלות אנטיוכוס הכל ברחו ממנו ומתתיהו הכהן ובניו עמדו באמונתו של הקב"ה וברחו מפניהם האוכלסין של אנטיוכוס וכן הקב"ה אומר להם (יואל ד' יו"ד) כתו אתיכם לחרבות ומזמורותיכם לרמחים, החלש יאמר גבור אני, ואומר (שופט' ה') כן יאבדו וגו' לקיים מה שנא' ברה כחמה. ולפ"ז פ' חמה הוא בחי' חמימות ע"ד וחס הוא אבי כנען שהוא בחי' חמימות התאוה של היצה"ר. והו' שמצות נר חנוכה הוא משתשקע החמה היינו כאשר נשקע חום היצה"ר עד דכלאי ריגלא דתרמודאי מל' מורדת כאמרם ז"ל המורדת על בעלה וכמשי"ת, ובזמן שקיעת החמה מדליקין הנרות להאיר את החשך הנ"ל.

שהעיר מפסוק לא ימוש כו' ועמוד האש לילה, והרי ארז"ל ע"ז שעמוד האש הי' קודם שקיעת החמה, א"כ גם בנר חנוכה הי' צ"ל עיקר מצותה מקודם שתשקע החמה. אך הענין יובן בהקדם מה שצ"ל ענין מה שקבעו שמונת ימי חנוכה לפי שהפך שמצאו הי' בו שמן רק כדי להדליק יום א' ונעשה נס והדליק שמונת ימים, וא"כ לא הי' צריכי' לעשות יו"ט רק ז' ימים כי על יום אחד הי' בו כדי להדליק וכמו שהקשה בב"י ריש הל' חנוכה סי' עת"ר ע"ש שתיירין ג' תירוצים שהם שנים, ותוכן תירוציו שגם בלילה הראשונה הי' ניכר הנס, אם מפני שחלקו השמן שבפך על ח' חלקי' או שאחרי שעירו מן הפך נשאר הפך מלא כמקדם, או שבבקר מצאו המנורה מליאה כו' יעו"ש. והענין הוא דהנה מצינו שאבות העולם ב"ש וב"ה דימו ענין חנוכה לחג הסוכות, שב"ש אומר' יום ראשון מדליק שמונה ומכאן ואילך פוחת והולך, שמדמי' להו' לפרי החג, וב"ה סוכרי' מעלין בקדש ולכן ס"ל יום ראשון מדליק א' ומוסיף והולך בכ"י, והיינו כי גם ב"ה לא פליגי על ב"ש כ"א מחמת מעלין בקדש אבל בעצם הענין אפ"ל שאינם חולקי' כלל על ב"ש שמדמי' חנוכה לחג הסוכות והיינו להיותם שניהם שמונה ימי', דשמיני עצרת הגם שהוא חג בפ"ע לענין פז"ר קש"ב מ"מ הוא נחשב כרגל א' בשארי דברים עם סוכות להיות כי הוא השמיני מראשון דחה"ס, והם בחי' יעקב ויוסף כנודע, ואין קורין אבות אלא שלשה הרי נכלל יוסף בכלל יעקב אביו בפרט זה. ולהיות כך יובן מה שגר חנוכה צ"ל משתשקע החמה דוקא ולא קודם שקיעתה והיינו

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער - אדמו"ר מוהרש"ב

~ המשך תער"ב ~

ובהעלותך את הנרות, ש"פ בהעלותך, תער"ג

באיזה ענין שאינו מובן לו ונופל לו בשכלו שהוא באופן כך וכך, שבעת מעשה כשנפל לו ההמצאה ניהא לו הענין (עם ווערט עם רעכט און עם איז עם זייער גוט), ואח"כ כשמתחיל לעיין בהשגתו איך ומה הוא ה"ה מוצא שאינו מובן עדיין (אז עם איז נאך גיט רעכט), ובאמת הרי הי' הענין ניהא לו (ואינו מדברים במי שמוטעה בדמיונו). אך הענין הוא שזה הי' אצלו רק בבחי' הנחה בשכלו (היינו שההנחה שכל' הי' יותר מהשכלי), ובתהנחה שבשכל להיות שזהו למע' הרבה מהשכלי שם באמת הענין ניהא, ובשכלי לא בא הענין עדיין, ולכן אינו בא גם לידי השגה, והעצה הוא

קלח) והנה להבין איך שבהשגה יהי' בחי' המהות כו', הגם שא"א להבין זאת עכשיו בבחי' השגה גמורה איך ומה, מפני שכל השגתנו עכשיו היא בבחי' המציאו' לבר כו', מ"מ להבין אפס קצה מזה שיהי' בזה איזה השערה והנחה בשכל, יובן זה עד"מ כמו בנקודת ההשכלה דעם היותה שכלי בבחי' שכל גלוי, הרי פנימיותה ועיקרה הוא בחי' הנחה שכלי לבר, וכמשנת"ל פמ"ב דבשכל גלוי ע"ה שזהו שכלי מ"מ העיקר בזה הוא ההנחה (דער לייג אין שכל וואס בא עם לייגט זעך אז עם איז אזי). וזהו הסבה מה שאנו רואים לפעמים באיזה המצאה שכלי כאשר מייגע א"ע

שבאופן ההשגה דנקודת התמצית גם ההנחה שכלי היא בהשגה באופן כזה ובבחי' התיישבות במוחו, דנקודת ההשכלה (קודם ההשגה) ההנחה שכלי אינו בבחי' התיישבות כי ההתאמות דחכ' היא בהתיישבות, אבל ההנחה הנ"ל הרי א"ז ענין ההתאמות כ"א הנחה שבשכלי א"ז בהתיישבות כו', ואחר ההשגה כשבאה בנקודת התמצית ה"ה בבחי' התיישבות כו', והוא הנקודה פנימי' דבינה שהיא כלי לפנימי' נקודת החכ' כו'. וכידוע דחכ' דבינה נק' נקודה בהיכלא הנה נקודה הפנימי' הנ"ל היא היכל ומקומו דנקודת החכ' שנסתרת שם דוקא (היינו ששם באה בבחי' השגה כו'), ונק' נקודה בהיכלא המיוחד לה וכמו ס"ת בהיכל כו', וכמו ובהיכלו כולו אומר כבוד שהן ל"ב ג"ח כו', והוא בחי' פנימי' דבינה שהוא היכל המיוחד ומקומו של נקודת החכ' כו', והו"ע מיצר ים ומיצר מי דים הוא בחי' ים החכ' ומי הוא בחי' בינה כנודע, ומיצר ים הוא בחי' פנימי' הנקודה דחכ' המתלבשת בנקודה פנימי' דבינה כו'.

קיצור. ויוון זה דהנה בנקודת ההשכלה העיקר הוא ההנחה שכליות, ובבינה היא השכלי וההשגה, ובנקודת התמצית בחי' אין דבינה שמאיר שם נקודת ההשכלה נרגש שם גם ההנחה שכליות, והיא בהשגה כמו השגת התמצית ובהתיישבות. והו"ע נקודה פנימיות דחכ' בהיכל פנימי דבינה, וו"ע מיצר ים ומיצר מי.

שיקשר עצמו (ער זאל זעך צו טראגן) איך הי' אצלו הענין בעת שנפל לו בשכלו בראשית התגלו' הנ"ל, ועי"ז יבוא אצלו הענין בבחי' שכל גלוי יותר (דהיינו שיהי' הרגשת השכלי יותר מהרגשת ההנחה), ואז יבוא הענין ג"כ לידי השגה כו', והוא ג"כ מה שיש כמה ענינים שהן למע' משכל המושג, וגבי חכמים גדולים יש להם מקום בשכלם הענינים האלו לא רק בדרך אמונה כ"א יש להם מקום ממש בשכלם (עם האט א ארט אין שכל) דהוא בבחי' הנחה שכלי, ולכן א"א גם להם לבאר הענין מפני שא"ז בבחי' שכלי ממש, אבל בהנחה שכלי יש לזה מקום כו', ומכ"ז יובן דנקודת ההשכלה העיקר הוא ההנחה שכלי כו'. והנה כאשר באה בהשגה הרי בהתרחבו' ההשגה בריכוזי הפרטים ובריכוזי הסבר הרי אינו מאיר בזה ההנחה שכלי' שבהנקודה, שהרי גם דקות האור שה' נרגש בהנקודה מתעלם בהשגת הפרטים דבינה כנודע, וכ"ש שההנחה שכלי' מתעלמת לגמרי כו'. אמנם לאחר כל ההשגה כאשר בא אל נקודת התמצית של כל ההשגה ועומק המושג שלה איך שמושג עצם הענין מכל ההשגות פרטי', מאיר בזה עצם נקודת ההשכלה כמ"ש בכו"א, הנה גם ההנחה שכלי' נרגשת בנקודה זו רק שכאן היא בבחי' השגה, ולא בהשגה ממש שהרי כלל' נקודת התמצית אינה בהשגה גמורה בלבדו' השגה שהרי זהו בחי' האין דבינה, והוא כמו נקודה דאור בלי לבוש, אבל מ"מ הוא בבחי' השגה, דהיינו

1.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק - אדמו"ר מוהריי"צ

~ ספר המאמרים תרפ"ט ~

עלה אלקים בתרועה, חגה"ס תרפ"ט

בין אדם לחברו יורד אור השכל במדותיו שכלב אם לזכות או לחוב וה"ז שפלות וירידה לעצם השכל שבמוח לגבי זה כמו שהוא יושב לעצמו ולומד לעצמו, כך ג"ש הראשונות הקב"ה יושב ועוסק בתורה לעצמו כבי' שניות יושב ודן שזו שיוורד ונמשך במדות עליונות דאצי' לדון העולמות כמ"ש יושב ה' מלך לעולם, וכמשל היושב על כסא שראשו מושפל כך הו"ע השפלת המוחין במדות שזו בחי' חיצוני' המוחין שבאים בבחי' ירידה בהמדות אך רגליו מוגבהין, הענין הוא כידוע דרגלים הוא הילוך אור השפע לנבראים דבי"ע כמ"ש והארץ הדרום רגלי, והוא בחי' נה"י דו"א שהן כלי השפעה כנודע. ובשעה שיושב לדון בבחי' ירידת חיצוני' המוחין במדות חג"ת, אז הרגלים שהן בחי' נה"י מוגבהים מן הארץ.

כד' ובה' יובן מ"ש נצב לריב הוי' ועומד לדין עמים, וכן אנו אומרים ואתה עמדת להם בעת צרתם, דריב ודין הוא בעמידה דוקא, והענין הוא דהנה ידוע ההפרש בין עמידה ליישיבה דבישיבה ראשו נשפל למטה מקומתו ורגליו מוגבהים מן הארץ (דהיושב על כסא רגליו הן ע"ג שרפרף). בעמידה הוא להיפך שראשו הגבה למע' בזקיפת הראש ורגליו עומדים בארץ בהשפלה יותר מבישיבה, והדוגמא מזה למע' הוא משארז"ל (ע"ז ג' ב') י"ב שעות היום, שלש שעות ראשונות הקב"ה יושב ועוסק בתורה, שניות יושב ודן כו', שלישית יושב וזן כו'. עד"מ למלך ביישוב על כסאו לדון אנשי מדינתו הרי המוחין הם בהשפלה, שהרי המדות חו"ג נמשכים מן השכל שבראש, וכאשר יצטרך לדין איזה דבר

המשיכו המשכה עצמי, אשר מזה הוא כי נמסרו גבורים ביד חלשים וודים ביד העוסקי' בתורה (וכמ"ש במ"א בענין עסק התורה, ההתעסקות בתורה שהוא למע' מלימוד התורה ובפרט ההתעסקות במס"נ כו'). והנה תקיעת שופר הוא הקריאה והצעה מעומק הלב אבא אבא הנה ע"י הקריאה זו הוא עלה אלקים בתרועה והוי' בקול שופר, דכל התקיעות נקראים בשם תרועה שהוא ל' שבירה ול' רעות דע"י השבירת לב שכל ישראל שוברי' את לבם דזהו"ע מצות תק"ש, וכמבואר ברמב"ם הל' תשובה פ"ג ה"ד אע"פ שתק"ש בר"ה גזרת הכתוב רמז יש בו כלומר עורר ישנים משנתכם וגרדמים הקיצו מתרדמתכם וחפשו כמעשיכם וחזרו בתשובה, וזכרו בוראכם אלו השוכחים את האמת בהבלי הזמן ושגוים כל שנתם בהבל ריק אשר לא יועיל ולא יציל, הביטו לנפשותיכם והמיטו דרכיכם ומעלליכם ויעזבו כל אחד מכם דרכו הרעה ומחשבתו אשר לא טובה. דבעת תק"ש הוא החלטת התשובה בכא"א מישראל וזהו תרועה ל' רעות ואהבה דכל ישראל כולם כא' מבקשים אור פניו ית' שאז לא לבד שהוסרו כל ההעלמות והפרסאות אלא עוד זאת כי עלה אלקים בתרועה זו, והיינו דע"י תרועה זו נעשה על' בשם אלקים ונמשך הרחמים רבים בהוי' וזהו הוי' יתנו מריביו כו', דבר"ה הוא הגילוי דשם הוי' דלעילא, ועי"ז יתנו מריביו שהם נגד האור והגילוי שיהי' וכל אויביך יכרתו דע"י ויתן עז למלכו וירם קרן משיחו שהו"ע התוספת כח ועוז בהעבודה דכל השנה בקיום התומ"צ מתוך הרחבה, דאך טוב וחסד ירדפוני.

קיצור. יבאר ההפרש בין עמידה לישיבה, יושב ועוסק בתורה מוחין עצמי' יושב ודן המשכת המוחין במדות וישועה בעמידה דוקא, ואתה ברחמיך עמדת להם דע"י מס"נ ממשיכים העצמי', דע"י וכל אויביך יכרתו וירם קרן לעמו דאך טוב וחסד ירדפוני.

והיינו שאותה המשכה אינה יורדת בבחי' השפעה לבי"ע רק אח"כ יושב ודן שזה המשכה דבי"ע ה"ז המשכה בפ"ע דאותו האור שנמשך בבחי' חג"ת אינו נמשך בבחי' השפעה למטה, דכן הוא אופן המשכה בס' והדרגה בהשתל' שאינו נמשך האור העליון כמו שהוא אל התחתון רק בחי' חיצוני' לבד, והיינו דרך חיצוני' שבעליון נעשה פנימי' אל התחתון, אך בעמידה נוקף הראש שהוא בחי' המוחין שבראש שעולים לבחי' עצמותם בלתי ירידה והשפלה לרדן דבר מה, והיינו גילוי בחי' מוחין העצמיים שלמע' מבחי' המדות, ורגליו עומדים על הארץ היינו שאתו האור עצמו נמשך למטה בבי"ע, וכידוע דבהמשכת אור עצמי לא יש בחי' התחלקות במע' ומטה ונמשך עד למטה מטה, וזהו נצב לריב הוי' ועומד לדין עמים דהנה בעמידה לריב יש יתרון מעלה גם מלימוד החכ' לעצמו בשכל העצמי שלו שלמע' משיבה למשפט שהרי גם בישיבתו בלימודו הוא קם משיבתו לריב עם מנגדו שזה מורה הגבה יתירה על עצם כח שכלו לעצמו, ולמע' היינו בחי' פנימי' ועצמי' המוחין דחו"ב שמבחי' פנימי' הכתר ונמשך למטה בבי"ע עד למטה מטה לנצח להמנגד להכניעו ולהשפילו לגמרי. וזהו וג"כ ואתה ברחמיך הרבים עמדת להם עמידה דוקא דהיינו גילוי בחי' פנימי' המוחין שזהו בחי' הגבהת הראש ורגליו עומדים על הארץ ונמשך האור גם למטה, שזה המשיכו ע"י המס"נ שלהם, דהמלחמה ההיא היתה מלחמה רוחני' להשכיחם תורתך ולהעבירם מחוקי רצונך, דבעניני התורה ומצות שמוכנים ומושגים גם בשכל אנושי לא לחמו בזה, ועיקר מלחמתם היתה להשכיח את ישראל כי הוא תורתך והם חוקי רצונך וכאשר ישראל עמדו בכל תוקף עוז המס"נ שלהם הנה עי"ז המשיכו בחי' הרחמים רבים העצמי'. וזהו ואתה ברחמיך הרבים עמדת להם בעת צרתם דצרתם של ישראל היא צרתו ית' וכמא' כל הנוגע בהם כאלו נוגע בכבת עינו לזאת בעבודתם במס"נ

~ לקוטי דיבורים - בלה"ק ~

שמיני עצרת ושמחת תורה - תרצ"ג

עדיין להשתלשלות של דיבור ומעשה בפועל. (נסכו הדברים אודות אנ"ש שברוסיה והוזכרו כמה אברכים ה"תמימים", תלמידים בהויה ואנ"ש ש"י). מחשבה אין לה מעצורים ואין מחיצות המבדילות בעדה, ובכל עת היא מגיעה לאותו מקום שעליה להגיע. לשאלת אחד המסובים¹: מה יש לזולת מזה?

בסעודת שמיני-עצרת לילה, בסוכה

א. מחשבה מועילה. לא זו בלבד שמחשבה היא ה"לבוש" הראשון של הנפש והלבוש המאוחד אתה, אלא שהיא גם מועילה ונוגעת למעשה. המחשבה אודות הזולת, במחשבה טובה ועיונית - היא עצמה ענין של מעשה. אלא שזו "עשיה" של עולם המחשבה, הזקוקה

(1) אחד מאברכי התמימים שבאו לא מכבר מרוסיה.

ענה: הרבה, הרבה מאד.

כעבור זמן ממושך, אמר לו הרבי: והיכן היית בחג הסוכות שעבר?

בליל שמחת תורה

ב. דבר ידוע ומוחלט שמחשבה מועילה. המחשבה היא היסוד ל"פועל", הבא אחרי השתלשלות מסוימת מדרגא לדרגא. כל אחד יודע מבשרו שמחשבות הן היסוד של ה"פועל".

"מרובה מדה טובה ממדת פורענות" ² – לבושים נקראים "מדות", ככתוב: "ולבש הכהן מדו בד" ³, "ולבש שאול את דוד מדיו" ⁴ – לבושו.

"מדת פורענות" – היינו "לבושים" המביאים לפורענות, מחשבות והרהורים רעים, שלא זו בלבד שממעטים את הדמות כו' הם גם גורמים חלישות בבריאות האדם, עד לידי הריסת וחורבן הגוף ר"ל.

"מרובה מדה טובה" – "לבושים" המביאים לטוב. והם, בכללות, המחשבות בתורה ובעבודה. ענין ההתבוננות, לא רק המחשבה בתורה, כי-אם ההתבוננות בכך, עד שהיא מביאה לידי פועל טוב.

כך מועילה המחשבה גם בנוגע לזולת. שבמחשבה עוזרים לזולת, ובעיקר – מחשבה עיונית, היא יסוד ל"פועל".

ג. הרב הקדוש רבי פנחס מקוריץ, כתב ⁵ אל הרב המגיד ממזריטש נ"ע זי"ע:

"רוב תודה לכ"ק בעד ההזכרה שזכר ונשא אותי כ"ק על מחשבותיו הקדושות ביום הכיפורים. וידע כ"ק כי באותו הרגע שזכיתי לעלות על זכרוננו הק' תיכף הרגשתי בפה".

את הענין האמור יש להבין כפי שהוא בפנימיותו. שכן, הדברים כפשוטם אין בהם משום מדריגה נפלאה כלל.

קיימות דרגות חלוקות בגילוי האהבה, ובהתאם לדרגות אור האהבה, כך הן התנועות המהוות "כלים" שבהם מתגלה אור האהבה.

הדרגא הראשונה בכלי האהבה היא הושטת יד בנתינת וקבלת שלום. אף שפעולה זו אינה אלא ענין חיצוני, כפי שנהוג בכל העולם, כשפוגש אחד את השני – מושיטים יד אחד לשני, ואין בכך שום רגש של אהבה, אלא רק סימן להיכרות. אך, לאמיתו של דבר, קרירות העולם היא ששיוותה לזה את האופי ה"חיצוני".

בימים עברו היה ה"שלום עליכם" העממי אחר

לגמרי, כן וטהור יותר. בעבר היו הדברים אחרת, האמת היתה מטבע מהלכת. דרגות שונות במטבעות, "צווייער", "פיטאק" ⁶, רובל וכו'. ברם, ה"צווייער" היה אמיתי.

האדם עצמו היה כן ואמיתי, וגם ה"שלום עליכם" ו"עליכם שלום" שלו היו כנים ואמיתיים. האדם עצמו היה חם יותר וה"שלום עליכם" ו"עליכם שלום" הפשוט (של ימות החול) היו תמימים. ובהיפגש שני יהודים יחדיו, היו ה"שלום עליכם" ו"עליכם שלום" נאמרים בחיות פנימית.

הנחות העולם הכניסו סדר מסויים בדרכי החיים, אבל יחד עם כך גם קרירות מסוימת, העדר מסויים של האמת, ולפעמים גם שקר.

ב"שלום עליכם" הרגיל של היום, ניתן להרגיש תכופות או במרבית הפעמים תחושה של "לך לשלום".

ואילו ה"שלום עליכם" התורתי, ה"שלום עליכם" של אז, היה והנו כלי לאור האהבה.

אך זוהי הדרגא הראשונה של אהבה.

למעלה מכך – כאשר שני אוהבים נפגשים, מתבטא אז רגש האהבה בנשיקה, שיש בה משום גילוי אור אהבה נעלה יותר מאשר בהושטת יד בלבד.

למעלה מכך – אריכות הדיבור באהבה וחיבה יתירה. כפי שרואים במוחש כששני רעים אוהבים נאמנים נפגשים, מרבים הם לדבר ביניהם ולספר איש לרעהו מכל הנעשה אתם עמם.

ויש אשר באהבה גדולה יותר, אי אפשר לדבר כלל, כי הדיבור לא יכיל אותה אהבה. המלים יבשות מכדי שתוכלנה להביע את רגש האהבה הפנימי. או אז מתבטאת האהבה בהסתכלות עינים זה בזה באין אומר ודברים.

כל האמור הם ביטויי אהבה גלויים. כלומר, ענין האהבה באופן כללי הוא התקשרות והתאחדות, וזו באה בגילוי באופנים שונים האמורים.

ברם, ישנה התקשרות פנימית עמוקה יותר, התקשרות של מחשבה, שהאחד מרגיש את השני, כאילו הם עומדים בקירוב מקום, פנים אל פנים, והאחד רואה את חברו. כך הדבר במחשבה, שאין לגביה הענין של ריחוק מקום, האחד מרגיש את חברו. וכמו רעיו של איוב, אף שהיו במקומות רחוקים – הרגישו זה את זה.

כל זה נכלל ב"מדות", כי הם היו בעלי מדות טובות. ואין זה עדיין ענין השכל ממש, כי-אם מדות טובות.

(5) ערב סוכות תקכ"א.

(6) מטבעות קטנות ברוסיה מלפנים.

(2) ראה סוטה יא, א. סנהדרין ק, ב. ועוד.

(3) ויקרא ו, ג.

(4) שמואל א, יז, לח.

מחנה מלאכים מכל מדינה, שנתהוו מהתפילות הנלהבות ומן הקריאות הרמות: קדוש אתה, ובכן תן פחדך, ותמלוך, מלוך על כל העולם כולו, ונתנה תוקף, וכו' וכו'. ה"קדוש אתה" וה"ותמלוך" שבכל מדינה הוא שונה, כלומר לפי מצב המדינה. ה"קדוש אתה" וה"ותמלוך" שבמדינת רוסיה עושה רושם אדיר. שם היא זעקת כאב של צער הגוף ויסורי הנפש. אך כשמגיעים המלאכים השמחים של שמחת תורה, ומלאכים של "אתה הראת", תופסים אלה שמרוסיה מקום בראש.

יושב לו יהודי בביתו, בבית חושך, הוא עצמו קרוע, בלוא ורעב, אשתו וילדיו יחיו חלופים ורצוצים, לבו בוכה בקרבו, על עצמו ועליהם, וכאילו נכזבה תקותו, חלילה, להטבת מצבו.

בתוך כך הוא נזכר, הרי שמחת תורה היום, וקרן אור של זכרונות שמחים ומאירים מבזיקה בו כבקר, והוא מתעורר בהתלהבות ורץ לבית המדרש להקפות, להשליך עצמו במעגל הריקודים, והוא אומר: "אלוקי הרוחות הושיעא נא, בוחן לבבות הצליחה נא, גואל חזק עננו", הוא נאחז ב"עץ חיים" של ספר התורה וצועק: "שישו ושמחו בשמחת תורה".

יהודים אלה, הרי לא זו בלבד שכל מלאכי מעלה מקנאים בהם, אלא גם הנשמות הגבוהות, נשמות הצדיקים, הנשמות הכלליות, נשמות דאצילות, מקנאות במסירות־נפש הגדולה עם התמימות הבהירה והזכה של האמונה הפשוטה.

"יהודי־מסירות־נפש כזה יקר וקדוש בכל העולמות, ועם יהודים אלה עלינו ללכת יחדיו להקפות, וברירו מילתא (ברור הדבר) שמחשבה מועלת".

יקבל השי"ת כל הבקשות והתעוררות רחמים רבים, ויפדה אותם בקרוב מהצרות שלהם ושלנו, ויוכלו לקיים תורה ומצוות מתוך הרחבה, ואם על פי סדר הגלות יש צורך חלילה בסדר כפי שהוא עד עכשיו, ישלח נא מלאכים לשם כך, ויתברר מה יהיה מהם, כפי שכבר הראו בירידתם למטה.

ואף שזהו יופי המדות, והן ממעלת האדם, הרי כיוון שמדובר במדות, שקיימות גם בבעלי חיים, לכן גם יופי המדות אינו עדיין מן השלימות האמיתית שבמעלת מהות מדרגת האדם.

משל למה הדבר דומה? למי שהוא עשיר מופלג, שגם הדיר שלו לבעלי חיים הוא טוב ויפה בדירה מרווחת, ומכל מקום הרי זה דיר של בעלי חיים.

כך הדבר בענין המדות, גם כשהן יפות ביותר – אין הן מענין השלימות במעלת האדם.

ולכן, מה שהרב הקדוש רבי פנחס כותב להרב המגיד נ"ע זי"ע, שבאותו רגע שהעלה אותו הרב המגיד על זכרוננו הקדוש, הרגיש בכך בריחוק מקום – הרי הדבר כפשוטו אין בו משום פלא כלל, ודעת לנכון נקל להבין שאין הכוונה בזה, חלילה, להפחית מערך הענין, אלא אדרבה, היות כי קטן שכלנו להבין את דבריהם הקדושים, לכן עלינו החובה להבין כל דבר על אופניו.

והוא:

באותה תקופה החלה להתגלות הדרך שלאחר מכן עבד בה רבנו הגדול וסללה. והיא: אשר במחשבה יהיה האדם יחד עם השני במקום בו הוא נמצא. זהו הפירוש ש"מחשבה עיונית היא יסוד אל הפועל", לעזור לזולת באמצעות המחשבה להיוושע ממקומו וממצבו בגשמיות וברוחניות.

וזהו תוכן ההודעה שהרב הקדוש רבי פנחס מודיע להרב המגיד נ"ע, שבאותו רגע שהעלה אותו הרב המגיד על זכרוננו הקדוש, הרגיש בדבר. ההפלאה איננה בכך שהרב הקדוש רבי פנחס נ"ע הרגיש בדבר, ההפלאה היא בכך שהרב המגיד נ"ע פעל דבר של ממש על ידי שהעלה אותו על זכרוננו הקדוש, שבמחשבה עוזרים לזולת להיוושע ממקומו וממצבו בגשמיות וברוחניות.

ד. מכל אות ותיבה של תורה ותפלה – נברא מלאך טוב. ובימים הנוראים, בראש השנה ויום כיפור, הרי שבעה עשר מיליון יהודים כ"י מתפללים, אומרים תהלים, לומדים, עושים מעשים טובים, שמכל זה נבראים מלאכים.

בשמים נוצר יריד, באים מחנות מחנות של מלאכים,

~ אגרות קודש - אדמו"ר הרי"צ ~

א. לדעת כי העיקר ישיבת תומכי־תמימים היא מה שהיא עתה בפאלטאווא, והיא נקודת החיים שבמוסד זה. ב. המנהל פועל, לסדר כל הענינים, הוא חתני הרי"ש

[ח' שבט תרפ"ב]

ובטח יכתוב ל"י פרטי הענינים והסדרים, ואנכי אדברה בזה רק בקצרה ראשי פרקים בכללות הענין.

בחלישות, כי כל דחיקה ולחיצה דרושה מאת כל תלמיד בשמירת הזמן ובשקידה יתן בעייה אחרית טוב בלתי משוער, והיא טובה כפולה ומכופלת.

ובדבר משכורתו אנכי לא אדון בזה כלל, ובד"כ איש העובד צריך פרנסתו ההכרחית, מיא דארץ דאס ואס מיא דארץ, וכמובן הדבר אשר מלת הכרחות יש לה ג"כ כמה פירושים. לו אמרתי, בענין זה, הנני חושב אשר משגיח נחוץ וכנ"ל, אמנם בדבר השכירות, לבד זה שאין זה עניני, ושייך כולו להמנהל על אתר רש"א ש"י (וכנ"ל), הנה זאת אני אומר לו, שהוא צריך לדעת אשר זהו דבר המסור ללב, דמאחר שאני יודע שצריכים אלי, אי"כ אני יכול לפעול מה שאני חפץ, דבר כזה אין צריך להיות, כ"א כפי האפשר והראוי כו'.

ה. המשגיח והמשפיע בהכרח שידעו כל התלמידים ש"י אשר לו הדעה והדיבור בכל הנוגע לחיי התלמידי יחי, את מי לקבל כו' עם מי להיטיב כו', הוא רק צריך למסור הכל אל הפועל להמנהל, אשר יביאנו בפועל, וכאשר המנהל אומר אשר ביכולתו (מפני מצב הכספים) לקבל עוד שלשה תלמידים, הנה בחירת התלמידים יחיו הוא עפ"י דעתו לבד, וכן בהיפוכו ח"ו, לו הדעה העיקרית בלי התערבות שום דעה בהנהגת הסדרי בזמן, מקום, ואופן הלימוד, לקנוס ולהיטיב עם תלמיד ש"י. כן כל דבר שבגשם הנוגע ברוחניות כמו בדבר שבתם ומקומות ללון, גם בזה עליו לחוות דעה, ודעתו מתקבלת להלכה.

על כל השאלות עניתי בע"פ ע"י הרש"ל ש"י. ובדבר העברת הישיבה למקום אחר, אין אני יכול לחשוב בזה כלל, והשי"ת יעזור בלי ספק. בטחו בו בכל עת. מפה הנני כותב לכל המקומות, וגם כבר כתבתי מכי כללי ושלחתי אליהם, ועל הספק יועתק עוד הפעם.

וה"י ברכה ושלוש וזכות התורה יהי בעזרו לרוממו ושימלא השי"ת משאלות לבבו לטובה ולברכה בכל מכל כל בגו"ר.

ידי"ע בן מו"ר.

ש"י אליו צריכים להודיע ממחלכי הענינים ברו"ג, ולדרוש כל המצטרך בזה הן בשאלות הנוגעות בגוף ועצם הענין, והן בהכנסה והוצאה, ודבריו יתקבלו להלכה.

ג. המנהל המקומי בעיר פאלטאוע, הוא ר' שלמה ש"י איטקין, אשר כללות ההנהגה מסורה ונתונה לו (וכאשר שואל את אנשי הועד הוא רק שיכול להתיישב עמם, אבל אין זה שדעתם מכרעת, כי אין הדבר תלוי בריבוי או מיעוט דיעות) בגשמיות לסדר את הכל, ולקוח האנשים הדרושים בשכר, ולדרוש עזרת אנ"ש ש"י בחומר וברוח, לעשות עם התלמידים כפי הבנתו, ולו דעה הראשונה בכל, וכאשר יבואר בהבא.

ד. אמינית טובת הענין דורש שיהי משגיח ומשפיע, כלומר מורה מדריך מסדר את דברי הלימודים ובוחן את התלמידים יחיו. ואין זה רק משגיח לשמור שישמרו את הזמן והדומה, כ"א זה נוגע בעיקר מהות הפנימי של התלמידים יחיו, מה שנוגע בנקודת חיותם, ובהנהגתם אח"כ אי"ה, והיינו שיעמידם באור האמת. ואין להתחשב בזה אם אפשר להחזיק איש כזה, אי"ל ח"ו, ובלא איש כזה חסר ח"ו העיקר (זאת צריכים לדעת בלי להטעות אי"ע), וח"ו אם אין כח גשמי להחזיק כ"א עשרה תלמידים יחיו ח"ו אז מוכרח ה"ל וגם בפחות מזה, והוא הראש, והתלמידים האברים, וכל ריקום והארת הנשמה הוא בראש, וע"כ לדעת כי בשיבת תו"ת מוכרח כנ"ל בלי שום מניעה כלל ועיקר, יהי מה.

בדבר הרש"ל ש"י הנה בכללותו למהותו הפרטי בידיעה כשרון ואהבת הפנימיות בלי הטע[נ]ה בד"כ, ומתינותו, ראוי הוא בעזרה"י לענין כזה, וגם ת"ל נקלט בו בטוב, החינוך שקיבל בהיותו תלמיד, וביותר כי יודע הוא מהלך הענינים לפי דרישת נשיאנו הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע, ולא נתעמם בו, רק שאפשר הדבר בעניניו הפרטיים בעבודתו עם עצמו (טוען מיט זיך) אין אני מכירו כ"כ, וגם שהוא לא איש חזק כ"כ בהנהגה, ניט קיין שטריינגער, וע"ז הזהרתיו ובקשתיו, באם שישאר בתו"ת, אשר יזהר בזה להנהיג כדרוש ולא

'פסוקי דזמרה' הוא עניין חיצוניות המידות שהם באופן של מורגש (שלכן הרי זה ברעש כו'), מה-שאין-כן 'שמונה עשרה' הוא עניין פנימיות המידות ממאמר כ"ה טבת ה'תשכ"ז

אגרות קודש - מתורגם לאנגלית

(מתוך הספר "פרופ' גרין - שלום וברכה" בהוצאת בית חב"ד המרכזי באר שבע)

ב"ה כ"ב אלול תש"ל

ברוקלין

גב' גוטל בונייה גרין

ברכה ושלוש:

קיבלתי דרישת-שלום ממך דרך בעלך ד"ר ועלוול גרין שסיפר לי על מצב רוחך הנוכחי. ואמנם זה מובן ביותר, אבל הכרחי לזכור שלמרות ש"נסתרות דרכי ה'", הן תמיד לטובה כי הוא עצם הטוב, וטבע הטוב להטיב – למרות הקושי לפעמים להבין אותן. אין זה פלא שבני אנוש אינם יכולים להבין את דרכי ה'; אדרבה, קל למדי לקלוט מדוע אדם לא יוכל להבין את דרכי ה', שכן איך ייתכן שנברא יבין את הבורא? עלינו, אם כן, להיות חזקים באמונתנו בה' ולא לתת לדבר לרפות את ידינו או לגרום לדיכאון חסיושלום. למעשה, ככל שהביטחון בה' ובחסדו חזק יותר, כך מגיע מהר יותר הזמן בו חסד זה יהיה ניכר בפשטות גם בעיני בן אנוש. לכן עליך לבטוח שבבוא העת ה' ימלא את משאלות ליבך לטובה, כמו גם את אלו של בעלך, להתברך בצאצאים בריאים נוספים.

פעולותיו של בעלך ותרומתו לחיזוק ולהפצת היהדות, והשותפות שלך בפעולות אלו, יעמדו לזכותכם למהר את אותה העת.

בעמדנו בחודש המסוגל – אלול, ודאי ידוע לך ההסבר של אדמו"ר הזקן, בעל התניא והשולחן ערוך, לגבי המשמעות של חודש זה. הוא מסביר זאת באמצעות משל ממלך החוזר לארמונו כאשר כל אנשי העיר יוצאים לשדה לקבל את פניו. בזמן שכזה כל אחד יכול לגשת למלך, אפילו שלבש בבגדי עבודה וכו', ולהציג למלך בקשה אישית, כאשר המלך מקבל כל בקשה בסבר פנים יפות וממלא אותה. כך הוא גם בתקופת חודש אלול – זמן מיוחד של חסד ורחמים אלוקיים.

ייתן ה' שכך יהיה איתך ועם כל השייכים לך, בתוך כלל ישראל.

אני מאחל לך ולכל המשפחה כתיבה וחתימה טובה.

בברכה,

חתימת יד-קודשו של הרבי

כיוון שההפטרה יכולה להחליף את הפרשה, הרי מובן, שכשם שיכולים ללמוד כל העניינים מהפרשה, כך יכולים ללמוד גם מההפטרה משיחת כ"ה טבת, ה'תשכ"ז

אגרות קודש

ב"ה, י"ז טבת, תשי"ג
ברוקלין.

הנהלת אגודת חב"ד באה"ק ת"ו, ד' עליהם יחיו

שלום וברכה!

...קבלתי המברק שלהם בנוגע לבקור מר קול שי' כאן. וביקר אצלי ביום ה' העבר, ובמשך השיחה אמר בפשיטות, שיקיים הבטחתו בענין בנין ב"י לחקלאות בכפר, ומצדי אשרתי עוד הפעם שבמשך חמש שנים - הנני אחראי - שישלמו חזרה להסוכנות חצי הוצאות הבנין. ובמענה על שאלתי אמר לי, כי לדעתו טוב יותר לחשוב ע"ד בתי עץ המובאים מחו"ל בנוים, אבל אח"כ הי' לי הזדמנות לשוחח עם איש העוסק בבנין באה"ק ת"ו ואמר לי כי למרות שיש הוצאות נוספות בזה, יש להשתדל בכל עוז שיהי' הבנין דוקא בנין קבע ממלט ולבנים וכו', מפני תוקף החום ויובש האויר הפוגע בקיום בתי עץ הנ"ל. ובטח יבררו זה ג"כ על אתר. כן אמר לי מר קול שהבנין יתארך לערך חצי שנה, אפילו אם יהי' בנין עץ הנ"ל, ועוד יותר - אם לחשוב ע"ד בנין לבנים וכו'. ואחכה מכם לבירור בזה...

פנו אלי ממרכז לטהרת המשפחה אשר בירושלים ת"ו (זו שבהנהלת הרב האלפערין) ע"י ב"כ ושלוחם כאן הרב ברזל שי' ואח"כ גם בכתב ישר מירושלים לסייע בבנין ובגמר מקואות באה"ק ת"ו, והבטחתי להם עזרתי, אבל ע"י ב"כ באה"ק ת"ו, היינו אגו"ח. כפי מכתבם - הנה ענין הנחיצות ביותר הם באלו - ע"פ דברי הנ"ל - שנעתקו בשולי המכתב, בצירוף הסכומים הנדרשים בכל מקום מהם. השערתי שבטח הסכום הוא יותר מכפי הדרוש, וזה הי' אחד הטעמים שאמרתי שא"א בלא"ה כ"א שתתקבל עזרתי ע"י אגו"ח, וב"כ יבקרו על אתר המצב. כמובן מבלי שייסדו מרכז לבנין מקואות עצמאותי, אלא שבאותו המקום שיסייעו יבחנו את המצב ויראו שהאמצעים שנותנים ילכו רק למטרה זו. ואף שלא ברצון, אבל מוכרח הי' הרב ברזל להסכים ע"ז, אלא שבקש שידעו שהוא בהשתדלותו, ומובן שהסכמתי ע"ז. ומטובם להתבונן ולסייע באחד המקומות האלו, באותו מקום שעכ"פ בסביבתו שם יש מפעולות חב"ד. ועוד אחת - שצריכה המקוה להעשות בהתאם להוראת כ"ק אדמו"ר (מוהרש"ב) נ"ע כיון שהוא הפוסק שלנו. וכידוע ג"כ בדין, אשר באתרא דרב צריך להתנהג דוקא כרב, אף כי באתרא דשמואל כו'. ואין בזה ענין דלא תתגודדו מכמה טעמים וכו'. וכותב הנני זה כדי שיעיינו בזה כיון שבטח ישתדלו אצלם לעשות דוקא ע"פ הוראות אחרות. מובן שאין עליהם להכנס במלחמה אלא להסביר, שזהו היפך הדין להכריח את מי שהוא שלא לקיים כדברי ופסק רבו, ובפרט בענינים כאלו, שמקואות אלו ואלו כשרים הם ע"פ דין לכל הדיעות, אלא שיש ומהדרין לצאת ידי דעת פוסקים אלה בויתורם על דעת פוסקים אחרים, ויש שעושים להיפך...

במ"ש שאשרו כבר החמש מאות דונם בשביל הכפר, ובינתים נתקבל מכתבי שכדאי הי' להשתדל ע"ד אלף דונם, ולכן יש אומרים ומפרשים דברי, שלא לקבל החמש מאות דונם כ"א להתחיל בהשתדלות ע"ד אלף ולחכות עד אז. הנה נבהלתי מה שכ"א רוצה לתלות זיינע אייגענע קרומע סברות שזהו ג"כ דעתי. ופשיטא שצריכים לקחת ולהשתמש תיכף בהקרקע הניתן, ולהתחיל ג"כ בהשתדלות אודות חמש מאות נוספים.

וכיון שידיעה עד"ז גופא של הסברא קבלתי רק מהם, אינני כותב לאחרים על דבר שלילתה.

בברכת הצלחה בעבודתם בקדש - המחכה לבשו"ט מפורטות ובהקדם בכל הנ"ל,

מ. שניאורסאהן

חומש לקריאה בציבור

פרשת בא

~ נקודות משיחות קודש ~

לכו נא הגברים ועבדו את ה' (י, יא)
זוהי שיטת פרעה. אף שיטת משה (ואתפשטותיה בכל דרא ודרא) היא, אשר בנערינו, בשנים או בחכמה, ובקנינו גלף, בכנינו ובכנותינו - ודוקא על-ידי זה חג ה' לנו. וכדאימא בזהר על הפסוק "נודע בשערים בעלה": 'בעלה' דא קודשא בריך הוא, "דאיהו אתידע... לכל חד וחד לפום שיעורא דיליה, לפום מה דמשער בליביה". והינו, שפלים צריכים לדעת את ה', כל אחד לפי שעורו.

(אגרות קודש ב עמ' שלב)

שני י' ויאמר יהוה אל-משה נטה ירך על-ארץ מצרים בארפה ויעל על-ארץ מצרים ויאכל את-פל-עשב הארץ את כל-אשר השאיר הברד: י' ויש משה את-מטהו על-ארץ מצרים ויהוה נהג רוח-קדים בארץ כל-היום והוא וכל-העלילה הפקר ה'ה ורוח הקדים נשא את-הארפה: י' ויעל הארפה על פל-ארץ מצרים וינח בכל גבול מצרים כבד מאד לפניו לא-היה כן ארפה כמותו ואחריו לא יהיה-כן: י' ויכס את-עין כל-הארץ ותחשך הארץ ויאכל את-פל-עשב הארץ ואת כל-פרי העץ אשר חותיר הברד ולא-נותר פל-ירק בעץ ובעשב השדה בכל-ארץ מצרים: י' וימתר פרעה לקרא למשה ולאהרן ויאמר חטאתי ליהוה אלהיכם ולכם: י' ועתה שאל נא חטאתי אך הפעם והעתירו ליהוה אלהיכם ויסל מעלי רק את-המזות הזה: י' ויצא מעם פרעה ויעתר אל-יהוה: י' ויהפך יהוה רוח-ים חזק מאד וישאל את-הארפה ויתקעו ימה סוף לא נשאל ארפה אחד בכל גבול מצרים: י' ויחזק

י' ויאמר יהוה אל-משה בא אל-פרעה כראוי הכבדתי את-לבו ואת-לב עבדיו למען שתי אתתי אלה בקרבן: י' ולמען תספר באוני בנך ובן-בנך את אשר התעללתי במצרים ואת-אתתי אשר-שמתי בם וידעתם כראוי יהוה: י' ויבא משה ואהרן אל-פרעה ויאמרו אליו כה-אמר יהוה אלהי העברים עד-מתי מאנת לענות מפני שלח עמי ויעבדני: (לוי ד כ) כי אם-מאן אתה לשלח את-עמי הנני מביא מחר ארפה בגבולך: י' וכסה את-עין הארץ ולא יוכל לראות את-הארץ ואכל את-יתר הפלטה הנשארת לכם מן-הברד ואכל את-פל-העץ הצמח לכם מן-השדה: י' ומלאו בתיד ובתי כל-עבדך ובתי כל-מצרים אשר לא-ראו אבתיד ואבות אבתיד מיום היותם על-האדמה עד היום הזה ויפן ויצא מעם פרעה: (וישאל) י' ויאמרו עבדי פרעה אליו עד-מתי יהיה זה לנו למוקש שלח את-האנשים ויעבדו את-יהוה אלהיהם הטרם תדע כי אברהם מצרים: י' וישב את-משה ואת-אהרן אל-פרעה ויאמר אלהם לכו עבדו את-יהוה אלהיכם מי ומי החלכים: י' ויאמר משה בנערינו ובקנינו גלף בכנינו ובכנותנו בצאנונו ובקנינו גלף כי חגי-הזה לנו: י' ויאמר אלהם יהי כן יהוה עמכם כאשר אשלח אתכם ואת-טפכם ראו כי רעה נגר פניכם: י' לא כן לכו נא הגברים ועבדו את-יהוה כי אתה אתם מבקשים ויגרש אתם מאת פני פרעה: י' ׀

בְּעֵינֵי מִצְרַיִם גַּם | הָאִישׁ מֹשֶׁה גָּדוֹל מְאֹד
בְּאָרֶץ מִצְרַיִם בְּעֵינֵי עַבְדֵי־פַרְעֹה וּבְעֵינֵי
הָעַם: ׀

~ נקודות משיחות קודש ~

דָּבָר גָּא בְּאֵזְנֵי הָעַם וְיִשְׁאַלּוּ אִישׁ מֵאֵת רַעְיוֹ . . כְּלִי כֶסֶף
וְכִלִּי זָהָב (יא, ב)
יֵשׁ לְשָׂאֵל: הֲרֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְתָרוּ עַל בְּזוּת מִצְרַיִם, כְּמֵאמֹר
רַ"ל (פְּרָכּוֹת ט, ב) "אָמְרוּ לוֹ, וְלֹאִי שֶׁנִּצָּא בְּעַצְמָנוּ. מִשָּׁל
לְאָדָם שֶׁהָיָה חֲבוּשׁ בְּבֵית הָאֲסוּרִים, וְהָיוּ אוֹמְרִים לוֹ בְּנֵי
אָדָם, מוֹצִיאִין אוֹתָךְ מִחָר . . וְנוֹתֵנִין לָךְ מִמּוֹן הַרְבֵּה, וְאוֹמֵר
לָהֶם . . הוֹצִיאֵנִי הַיּוֹם וְאֵינִי מִבְּקָשׁ כְּלוּם". אִם כֵּן, מִדּוּעַ
לֹא וְתָר הַקֶּבֶץ עֲלֵיָהּ. וְיֵשׁ לוֹמֵר, דִּהְיָה הַתְּכָלִית שֶׁל גְּלוּת
מִצְרַיִם הָיְתָה כְּדִי לְהוֹצִיא וּלְהַעֲלוֹת אֶת נִיצוּצוֹת הַקִּדְּשָׁה
שֶׁהָיוּ בְּמִצְרַיִם, כּוֹלָל גַּם נִצּוּצוֹת הַקִּדְּשָׁה שֶׁהָיוּ בְּכֶסֶף וּבַזָּהָב
שֶׁל בְּזוּת מִצְרַיִם. מוֹכֵן אִפּוֹא, שֶׁמִּדְּבַר בְּעֵזְבֵן עָקְרִי שָׁאִין לוֹתֵר
עָלָיו.

(לקוטי שיחות כא עמ' 15)

רְבִיעִי וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה כֹּה אָמַר יְהוָה כַּחֲצִת
הַלֵּילָה אֲנִי יוֹצֵא בְּתוֹךְ מִצְרַיִם: ׀ וּמֵת לֹל־כְּבוֹד
בְּאָרֶץ מִצְרַיִם מִכְּבוֹד פַּרְעֹה הַיֹּשֵׁב עַל־כִּסְאוֹ
עַד כְּבוֹד הַשְׁפָּחָה אֲשֶׁר אַחֲרֵי הָרָחִים וְכָל כְּבוֹד
בַּחֲמָה: ׀ וְהָיְתָה צַעֲקָה גְּדוֹלָה בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם
אֲשֶׁר כָּמְהוּ לֹא נִהְיְתָה וְכָמְהוּ לֹא תִסָּף:
וְלִכְלָל | בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא יַחֲרִץ־כָּלֵב לִשְׁנוֹ
לְמֵאִישׁ וְעַד־בַּחֲמָה לְמַעַן תִּדְּעוּן אֲשֶׁר יַפְלֶה
יְהוָה בֵּין מִצְרַיִם וּבֵין יִשְׂרָאֵל: ׀ וְיִרְדּוּ כָל־
עַבְדֵיךָ אֱלֹהֵי אֲלֵי וְהִשְׁתַּחֲוּוּ לִי לֵאמֹר צֵא אִתָּהּ
וְכָל־הָעָם אֲשֶׁר־בְּרַגְלֶיךָ וְאַחֲרֶיכֶן אֲצֵא וְיִצֵּא
מֵעַם־פַּרְעֹה בַּחֲרִי־אָף: ׀ ׀ וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־
מֹשֶׁה לֹא־יִשְׁמַע אֲלֵיכֶם פַּרְעֹה לְמַעַן רַבּוֹת
מוֹפְתֵי בְּאָרֶץ מִצְרַיִם: ׀ וּמֹשֶׁה וְאַהֲרֹן עָשׂוּ
אֶת־כָּל־הַמּוֹפְתִים הָאֵלֶּה לִפְנֵי פַרְעֹה וַיַּחֲזֹק
יְהוָה אֶת־לֵב פַּרְעֹה וְלֹא־שָׁלַח אֶת־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל
מֵאֶרְצוֹ: ׀ ׀ יב ׀ וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־
אַהֲרֹן בְּאָרֶץ מִצְרַיִם לֵאמֹר: ׀ הַחֲדִישׁ הָיָה לָכֶם
רָאשׁ חֲדָשִׁים רָאשׁוֹן הוּא לָכֶם לְחֹדֶשִׁי הַשָּׁנָה:

יְהוָה אֶת־לֵב פַּרְעֹה וְלֹא שָׁלַח אֶת־בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל: ׀ פ ׀ וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה נִטָּה יָדְךָ
עַל־הַשָּׁמַיִם וַיְהִי חֹשֶׁךְ עַל־אֶרֶץ מִצְרַיִם וַיִּמָּשׁ
חֹשֶׁךְ: ׀ כב ׀ וַיֵּט מֹשֶׁה אֶת־יָדוֹ עַל־הַשָּׁמַיִם וַיְהִי
חֹשֶׁךְ־אֲפֹלָה בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם שְׁלֹשֶׁת יָמִים:
כג ׀ לֹא־רָאוּ אִישׁ אֶת־אָחִיו וְלֹא־קָמוּ אִישׁ
מִתַּחְתּוֹ שְׁלֹשֶׁת יָמִים וְלִכְלָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הָיָה
אֹר בְּמוֹשְׁבָתָם:

~ נקודות משיחות קודש ~

וְלֹא הָיוּ רוֹצִים לְצֵאתָ, וּמָתוּ בַּשָּׁלֹשׁ יָמֵי אֲפֹלָה (רש"י, י, כב)
וְאֵלּוּ בְּנֵי־אֶלֶף הַעֲתִידָה, שֶׁהָיָה אַחֲרֵי מִפְּנֵי תוֹרָה, יִגָּאֲלוּ גַם
אוֹתָם הַרְשָׁעִים שֶׁלֹּא נִגָּאֲלוּ מִמִּצְרַיִם, שֶׁהָיָה אֹז הַקֶּבֶץ
"אוֹחֲזוּ בְּיָדֵי מִמָּשׁ אִישׁ אִישׁ . . תִּלְקֻטּוּ לְאֶחָד אֶחָד בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל" (רש"י נְצִיבִים ל, א). וּבִלְשׁוֹן סֵפֶר הַתְּנִיָּא: כָּל יְהוּדִי
כְּבֻדָּאִי סוֹפּוֹ לַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה . . כִּי לֹא יִדַּח מִמֶּנּוּ נֶדַח". זָהוּ
"אֵלּוּ הָיָה שֶׁם לֹא הָיָה נִגָּאֵל" – מֵהַשָּׂאִין־כֵּן בְּנֵי־אֶלֶף
הַעֲתִידָה סוֹפּוֹ לַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה וְאָף הוּא יִגָּאֵל.

(לקוטי שיחות יא עמ' 2)

שְׁלִישִׁי כִּי וַיִּקְרָא פַרְעֹה אֶל־מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר לָכוּ עִבְדֵּנוּ
אֶת־יְהוָה רַק צֵאנֶכֶם וּבְקַרְכֶּם יֵצֵא גַם־טַפְכֶּם
יָלֶךְ עִמָּכֶם: ׀ כה ׀ וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה גַם־אִתָּה תֵּתֶנּוּ
בְּיָדֵנוּ זִבְחִים וְעֹלֹת וְעִשְׂוִינוּ לַיהוָה אֱלֹהֵינוּ:
כו ׀ וְגַם־מִקְנֵנוּ יָלֶךְ עִמָּנוּ לֹא תִשְׁאֹר פִּרְסָה בִּי
מִמֶּנּוּ נִקַּח לַעֲבֹד אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְאַנְחֵנוּ
לֹא־נִדְּעַ מֵהַנֶּעֱבַד אֶת־יְהוָה עַד־בֹּאֵנוּ שָׁמָּה:
כז ׀ וַיַּחֲזֹק יְהוָה אֶת־לֵב פַּרְעֹה וְלֹא אָבָה
לְשַׁלְּחָם: ׀ כח ׀ וַיֹּאמֶר־לוֹ פַּרְעֹה לָךְ מַעֲלִי הַשֶּׁמֶר
לָךְ אֶל־הַסֶּף רָאוֹת פָּנָי כִּי בָּיוֹם רֵאִתָּךְ פָּנָי
תָּמוּתוּ: ׀ כט ׀ וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה כֵּן דְּבַרְתָּ לֹא־אֶסְף עוֹד
רָאוֹת פָּנֶיךָ: ׀ פ יא ׀ וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה
עוֹד נִגַּע אֶחָד אָבִיא עַל־פַּרְעֹה וְעַל־מִצְרַיִם
אַחֲרֵי־כֵן יִשְׁלַח אֶתְכֶם מִזֶּה בְּשַׁלְחֹו כָּלָה גֵּרֶשׁ
יִגְרֹשׁ אֶתְכֶם מִזֶּה: ׀ ד ׀ דְּבַרְנָא בְּאֵזְנֵי הָעַם
וְיִשְׁאַלּוּ אִישׁ | מֵאֵת רַעְיוֹ וְאִשָּׁה מֵאֵת רַעְיוֹתָהּ
כְּלִי־כֶסֶף וְכִלִּי זָהָב: ׀ ג ׀ וַיִּתֵּן יְהוָה אֶת־חֵן הָעַם

בַּעֲצֵם הַיּוֹם הַזֶּה הוֹצֵאתִי אֶת־צְבָאוֹתֵיכֶם
מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־הַיּוֹם הַזֶּה
לְדֹרֹתֵיכֶם חֻקַּת עוֹלָם: ^ה בְּרֹאשׁוֹן בְּאַרְבַּעַת
עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ בָּעֶרֶב תֹּאכְלוּ מִצֵּת עַד יוֹם
הָאֶחָד וְעֹשְׂרִים לַחֹדֶשׁ בָּעֶרֶב: ^ו שִׁבְעַת יָמִים
שָׁאֵר לֹא יִמְצָא בְּבִיתְכֶם כִּי ^ז כָּל־אֹכֵל מִחֻמֶּצֶת
וּנְכַרְתָּה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מֵעַדַת יִשְׂרָאֵל בְּגֵר
וּבְאֻזָּרָה הָאֶרֶץ: ^ח כָּל־מִחֻמֶּצֶת לֹא תֹאכְלוּ בְּכָל־
מוֹשְׁבֵיתְכֶם תֹּאכְלוּ מִצֵּת: ^ט פ

~ נקודות משיחות קודש ~

ראשו על פרעיו ועל קרבו (יב, ט)

לפנינו שלשה סוגים של 'עבודה זרה', שיש 'לשרף'
ולבטל לגמרי. ראשו - השכל המגבל הופך לסמכות
עליונה. פרעיו - תאוצת השלטון והפחמביאה את האדם
לרמס בגוליו את כל הסובב אותו. קרבו - מזונו של אדם
ופרנסתו הופכים ל'אליל', וכל האמצעים פשרים כדי
להשיגם.

(אגרות קודש כד עמ' קה)

חמישי ^א וַיִּקְרָא מֹשֶׁה לְכָל־זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמֶר
אֲלֵהֶם מִשְׁכּוֹ וּקְחוּ לָכֶם זָאֵן לְמִשְׁפַּחְתֵּיכֶם
וּשְׁחֲטוּ הַפֶּסַח: ^ב וּלְקַחְתֶּם אֲגֻדַּת אֲזוּב וּמִבְלַתֶּם
בָּדָם אֲשֶׁר־בִּסְפָּר וְהִגַּעְתֶּם אֶל־הַמִּשְׁקוֹף וְאֶל־
שְׁתֵּי הַמְּזוּזוֹת מִן־הַדָּם אֲשֶׁר בִּסְפָּר וְאַתֶּם לֹא
תֵצְאוּ אִישׁ מִפֶּתַח־בֵּיתוֹ עַד־בֹּקֶר: ^ג וְעֹבֵר יִהְיֶה
לִנְגַּף אֶת־מִצְרַיִם וְרָאָה אֶת־הַדָּם עַל־הַמִּשְׁקוֹף
וְעַל שְׁתֵּי הַמְּזוּזוֹת וּפֶסַח יִהְיֶה עַל־הַפֶּתַח וְלֹא
יִתֵּן הַמִּשְׁחִית לָבֹא אֶל־בְּתִיכֶם לִנְגֹף: ^ד
^ה וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־הַדֶּבֶר הַזֶּה לְחֻק־לָךְ וּלְבִנְיֹךְ
עַד־עוֹלָם: ^ו וְהָיָה כִּי־תָבֹאוּ אֶל־הָאֶרֶץ אֲשֶׁר
יִתֵּן יְהוָה לָכֶם כְּאֲשֶׁר דִּבֶּר וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־
הַעֲבֹדָה הַזֹּאת: ^ז וְהָיָה כִּי־יֹאמְרוּ אֵלֵיכֶם בְּנֵיכֶם
מֶה הַעֲבֹדָה הַזֹּאת לָכֶם: ^ח וַיֹּאמְרֶתֶם זִבְח־פֶּסַח
הוּא לַיהוָה אֲשֶׁר פָּסַח עַל־בְּתִי בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל
בְּמִצְרַיִם בְּנִגְפוֹ אֶת־מִצְרַיִם וְאֶת־בְּתִינוּ הַצִּיל

וַדִּבְרוּ אֶל־כָּל־עַדַּת יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר בַּעֲשֹׂר
לַחֹדֶשׁ הַזֶּה וַיִּקְחוּ לָהֶם אִישׁ שֶׂה לְבֵית־אִבְתּוֹ
שֶׂה לְבֵיתוֹ: ^א וְאִם־יִמְעַט הַבֵּית מִהְיוֹת מִשֶּׂה
וְלָקַח הוּא וּשְׁכֵנוֹ הִקְרִיב אֶל־בֵּיתוֹ בְּמִכְסַת
נִפְשֹׁת אִישׁ לְפִי אֹכְלוֹ תִכְסּוּ עַל־הַשֶּׂה: ^ב שֶׂה
תָּמִים זָכָר בֶּן־שָׁנָה יִהְיֶה לָכֶם מִן־הַכֹּבָשִׁים
וּמִן־הָעִזִּים תִּקְחוּ: ^ג וְהָיָה לָכֶם לְמִשְׁמֶרֶת עַד
אַרְבַּעַת עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ הַזֶּה וּשְׁחֲטוּ אוֹתוֹ כָּל
קָהַל עַדַּת־יִשְׂרָאֵל בֵּין הָעֶרְבִים: ^ד וּלְקַחוּ מִן־
הָדָם וְנָתַנוּ עַל־שְׁתֵּי הַמְּזוּזוֹת וְעַל־הַמִּשְׁקוֹף עַל
הַבָּתִּים אֲשֶׁר־יֹאכְלוּ אוֹתוֹ בָּהֶם: ^ה וְאֹכְלוּ אֶת־
הַבָּשָׂר בַּלֵּילָה הַזֶּה צִלִּי־אֵשׁ וּמִצֵּת עַל־מִרְרִים
יֹאכְלוּהוּ: ^ו אֶל־תֹּאכְלוּ מִמֶּנּוּ זָא וּבָשָׂל מִבָּשָׂל
בָּמִים כִּי אִם־צִלִּי־אֵשׁ רֹאשׁוֹ עַל־פְּרָעָיו וְעַל־
קִרְבּוֹ: ^ז וְלֹא־תֹתִירוּ מִמֶּנּוּ עַד־בֹּקֶר וְהִנָּתַר
מִמֶּנּוּ עַד־בֹּקֶר בָּאֵשׁ תִּשְׂרְפוּ: ^ח וְכָכָה תֹּאכְלוּ
אוֹתוֹ מִתְּנִיכֶם חֲגָרִים נְעִלֵיכֶם בְּרִגְלֵיכֶם וּמִקְלַכֶּם
בִּידְכֶם וְאִכְלַתֶּם אוֹתוֹ בַּחֲפוּזִן פֶּסַח הוּא לַיהוָה:
^ט וְעֹבֵרְתִי בָּאֶרֶץ־מִצְרַיִם בַּלֵּילָה הַזֶּה וְהַבֵּיתִי
כָּל־בְּכוֹר בָּאֶרֶץ מִצְרַיִם מֵאָדָם וְעַד־בְּהֵמָה
וּבְכָל־אֱלֹהֵי מִצְרַיִם אֶעֱשֶׂה שְׁפָטִים אֲנִי יְהוָה:
^י וְהָיָה הָדָם לָכֶם לָאֵת עַל הַבָּתִּים אֲשֶׁר אַתֶּם
שֹׁם וְרֵאִיתִי אֶת־הָדָם וּפִסַּחְתִּי עֲלֵכֶם וְלֹא־יִהְיֶה
בְּכֶם נִגָּף לְמִשְׁחִית בְּהַבְּתִי בָּאֶרֶץ מִצְרַיִם:
^{יא} וְהָיָה הַיּוֹם הַזֶּה לָכֶם לְזִכְרוֹן וְחֻגְתֶּם אוֹתוֹ חֹג
לַיהוָה לְדֹרֹתֵיכֶם חֻקַּת עוֹלָם תִּחְגַּהוּ: ^{יב} שִׁבְעַת
יָמִים מִצֵּת תֹּאכְלוּ אֵד בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן תִּשְׁבְּתוּ
שָׁאֵר מִבְּתִיכֶם כִּי ^{יג} כָּל־אֹכֵל חֲמִץ וּנְכַרְתָּה
הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מִיִּשְׂרָאֵל מִיּוֹם הָרִאשׁוֹן עַד־יוֹם
הַשְּׁבִיעִי: ^{יד} וּבַיּוֹם הָרִאשׁוֹן מִקְרָא־קֹדֶשׁ וּבַיּוֹם
הַשְּׁבִיעִי מִקְרָא־קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם כָּל־מְלָאכָה
לֹא־יַעֲשֶׂה בָהֶם אֵד אֲשֶׁר יֹאכֵל לְכָל־נֶפֶשׁ הוּא
לְבַדּוֹ יַעֲשֶׂה לָכֶם: ^{טו} וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־הַמִּצְוֹת כִּי

וַיִּקְדּוּ הָעָם וַיִּשְׁתַּחֲווּ: ^{כח} וַיִּלְכוּ וַיַּעֲשׂוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן בֶּן עֲשׂוֹ: ^ס

~ נקודות משיחות קודש ~

מִשְׁכּוֹ וקָחוּ לָכֶם צֹאן . . וְשַׁחֲטוּ הַפֶּסַח (יב, כא)
מִשְׁכּוֹ יִדְבְּכֶם מַעְבֹּדָה זָרָה . . וְשַׁחֲטוּ לֹאֲלֹהֵיהֶם שֶׁל
מִצְרַיִם (מכילתא)

עֲבֹדָה זָרָה - הִינֵינוּ עֲבֹדָה שֶׁהִיא זָרָה לַיהוּדִי, שֶׁנִּבְרָא אֶף
וְרַק לְשֵׁמֶשׁ אֶת קוֹנוֹ. שַׁחֲטוּ לֹאֲלֹהֵיהֶם שֶׁל מִצְרַיִם - שֶׁל כָּל
הַסִּבִּיכָה, שֶׁהִיא מַגְבִּילַת וּמְדוּדָה בַּמִּצְרִים וּבְכוֹלִים שֶׁל הַחֲמֹר
וְהַנֶּשֶׁם. וְיֵשׁ לַעֲשׂוֹת זֹאת בִּבְחִינַת פֶּסַח יִדְּלוּג', לֹא רַק
בַּעֲלִיָּה מְדוּרָה לְדַרְגָּה; צָרִיכִים לְהַפְךָ אֶת הַחֲשֹׁךְ שֶׁל הַגּוֹף
וְהַנֶּפֶשׁ הַבְּהֵמִית לְאוֹר וְלַקְדֻשָּׁה.

(לקוטי שיחות ב עמ' 666)

שְׁשִׁי ^{כט} וַיְהִי | בַּחֲצִי הַלַּיְלָה וַיְהוֹהֶה הַכֹּהֵן כָּל־בְּכוֹרֹ
בְּאַרְצָן מִצְרַיִם מִבְּכֹר פְּרֹעֹה הַיֹּשֵׁב עַל־כִּסְאוֹ עַד
בְּכוֹר הַשָּׂבִי אֲשֶׁר בְּבֵית הַבּוֹר וְכָל בְּכוֹר
בְּהֶמְתָּ: ^ל וַיָּקָם פְּרֹעֹה לַיְלָה הוּא וְכָל־עַבְדָּיו
וְכָל־מִצְרַיִם וַתְּהִי צַעֲקָה גְדֹלָה בַּמִּצְרַיִם כִּי־אֵין
בֵּית אֲשֶׁר אֵין־שָׁם מֵת: ^{לא} וַיִּקְרָא לְמֹשֶׁה
וּלְאַהֲרֹן לַיְלָה וַיֹּאמְרוּ קוּמוּ צֵאוּ מִתּוֹךְ עַמִּי
גַּם־אַתֶּם גַּם־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּלְכוּ עֲבְדוּ אֶת־יְהוָה
כְּדַבְּרֶכֶם: ^{לב} גַּם־צִאֲנֻכֶם גַּם־בְּקִרְכֶם קָחוּ כַּאֲשֶׁר
דִּבַּרְתֶּם וּלְכוּ וּבִרְכַתֶּם גַּם־אֹתִי: ^{לג} וַתַּחֲזֹק
מִצְרַיִם עַל־הָעָם לְמַהֵר לְשַׁלְּחָם מִן־הָאָרֶץ כִּי
אָמְרוּ כִּלְנוּ מֵתִים: ^{לד} וַיִּשָּׂא הָעָם אֶת־בִּצְקוֹ
טָרֶם יַחֲמִין מִשְׁאֲרֵתָם צָרַת בְּשִׁמְלָתָם עַל־
שִׁכְמָם: ^{לה} וּבְנֵי־יִשְׂרָאֵל עָשׂוּ כְּדִבַּר מֹשֶׁה
וַיִּשְׂאֻהוּ מִמִּצְרַיִם כָּל־כֶּסֶף וְכָלִי זָהָב וּשְׁמָלֹת:
^{לו} וַיְהִי־הָיָה נָתַן אֶת־חֶזֶן הָעָם בְּעֵינֵי מִצְרַיִם
וַיִּשְׂאֻהוּ וַיִּנְצְלוּ אֶת־מִצְרַיִם: ^{לז} וַיִּסְעוּ בְּנֵי־
יִשְׂרָאֵל מֵרַעְמֶסֶם סִפְתָּה פֶּשֶׁשׁ־מֵאוֹת אֶלֶף
רֹגְלֵי הַגְּבָרִים לְכָד מִטָּף: ^{לח} וְגַם־עָרַב רַב עָלָה
אִתָּם וַצֹּאן וּבָקָר מִקְנֵה כְּבֹד מְאֹד: ^{לט} וַיֹּאמְרוּ
אֶת־הַבֶּצֶק אֲשֶׁר הוֹצִיאוּ מִמִּצְרַיִם עָגַת מִצּוֹת
כִּי לֹא חָמֵץ כִּי־גִדְּשׁוּ מִמִּצְרַיִם וְלֹא יִכְלֹ

לְהַתְמַהֲמָה וְגַם־צָדָה לֹא־עָשׂוּ לָהֶם: ^מ וּמוֹשֵׁב
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יָשְׁבוּ בַּמִּצְרַיִם שְׁלֹשִׁים שָׁנָה
וְאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה: ^{מא} וַיְהִי מִקֵּץ שְׁלֹשִׁים שָׁנָה
וְאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה וַיְהִי בַּעֲצֹם הַיּוֹם הַזֶּה יֵצְאוּ
כָּל־צִבְאוֹת יְהוָה מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם: ^{מב} לַיְלָל שְׁמֵרִים
הוּא לַיהוָה לְהוֹצִיאָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם הוּא־הַלַּיְלָה
הַזֶּה לַיהוָה שְׁמֵרִים לְכָל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְדֹרֹתָם: ^פ
^{מג} וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן זֹאת חֻקַּת
הַפֶּסַח כָּל־בֶּן־נָכָר לֹא־יֹאכֹל בּוֹ: ^{מד} וְכָל־עֶבֶד
אִישׁ מִקְנֵת־פֶּסֶף וּמִלְתָּה אֹתוֹ אֹז יֹאכֹל בּוֹ:
^{מה} תּוֹשֵׁב וְשֹׁכֵר לֹא־יֹאכֹל בּוֹ: ^{מו} בְּבֵית אַחֵד
יֹאכֹל לֹא־תוֹצִיא מִן־הַבֵּית מִן־הַבֶּשֶׂר חוּצָה
וְעֵצֶם לֹא תִשְׁבְּרוּ: ^{מו} כָּל־עֲדַת יִשְׂרָאֵל יַעֲשׂוּ
אֹתוֹ: ^{מז} וְכִי־יִגֹּד אֶתְךָ גֵּר וַעֲשֵׂה פֶסַח לַיהוָה
הַמּוֹל לֹז כָּל־זָכָר וְאֹז יִקְרַב לַעֲשׂוֹתוֹ וְהָיָה כְּאֶזְרַח
הָאָרֶץ וְכָל־עֶרֶל לֹא־יֹאכֹל בּוֹ: ^{מח} תּוֹרָה אַחַת
יְהִי לְאֶזְרַח וְלִגֵּר הִגֵּר בְּתוֹכְכֶם: ^{מט} וַיַּעֲשׂוּ כָּל־בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה וְאַת־אַהֲרֹן
בֶּן עֲשׂוֹ: ^ס וַיְהִי בַּעֲצֹם הַיּוֹם הַזֶּה הוֹצִיא יְהוָה
אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם עַל־צִבְאוֹתָם: ^פ

~ נקודות משיחות קודש ~

הַמּוֹל לֹז כָּל זָכָר וְאֹז יִקְרַב לַעֲשׂוֹתוֹ (יב, מח)
מֵילַת בְּנֵי הַקְּטָנִים . . מַעֲבֶכֶת אוֹתוֹ (רמב"ם הלכות קרבן
פסח ה, ה)

מִכָּאן יֵשׁ לְלַמֵּד הוֹרָאָה עַל גְּדֹל תְּשִׁיבוֹת הַחֲנִינוּף: אֲבָא
שְׁלֵא מִלָּא אֶת חוֹבָתוֹ כְּלָפִי בְּנוֹ וְלֹא הִקְנִסוּ לְבָרִית, פּוֹגֵעַ
לֹא רַק בְּטוֹבַת בְּנוֹ, אֲלָא גַם בְּטוֹבָתוֹ שְׁלוֹ עֲצָמוֹ. שָׁפָן, הוּא
מְנוּעַ מִלְּהַקְרִיב קֶרֶבֶן פֶּסַח, וְהוּא מִפְסִיד אֶף אֶת הַבִּרְכָּה
הַנוֹבַעַת מִקְוִים מִצְוָה זוֹ - פִּגְעִי הָעוֹלָם פּוֹסְחִים עָלָיו וְלֹא
מִזִּיקִים לוֹ.

(אגרות קודש כו עמ' שסא)

שְׁבִיעִי י"ג א וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: ^ב קִדְשִׁי
לִי כָל־בְּכוֹר פֶּטֶר כָּל־רִחֶם בְּבְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּאָדָם
וּבְבְהֶמְתָּ לִי הוּא: ^ג וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־הָעָם זְכוֹר
אֶת־הַיּוֹם הַזֶּה אֲשֶׁר יֵצְאֲתֶם מִמִּצְרַיִם מִבֵּית

חצי קריש

יתגדל ויתקדש שמה רבא. אמן בעלמא די ברא
כרעותה וימליך מלכותה, ויצמח פורקנה ויקרב
משיחה. אמן בתיכון וביומיון ובחיי דכל בית ישראל,
בעגלא ובזמן קריב ואמרו אמן: אמן יהא שמה רבא מברך
לעלם ולעלמי עלמאי. יתברך: יהא שמה רבא מברך לעלם
ולעלמי עלמאי. יתברך, וישתבח, ויתפאר, ויתרום,
ויתנשא, ויתהדר, ויתעלה, ויתהלל, שמה דקדשא
ברוך הוא. אמן לעלא מן כל ברכתא ושירתא,
תשבחתא ונחמתא, דאמירין בעלמא, ואמרו אמן: אמן

~ נקודות משיחות קודש ~

היום אתם יוצאים בחדש האביב (יג, ד)

בתקופת החורף נראה כאילו העולם חדל מלצמח
ולהתקדם, ולפתע, בחדש האביב, האילנות מלבלבים
והשדות צטופים ירק. כך מתגלה לעין כל, שימות החורף היו
ימים של אגירת כחות לקראת לבלוב ופריחת האביב. ואף
בחג הפסח בן: בגלות מצרים שקעו ישראל במ"ט שערי
טמאה, אף במשך זמן מועט, חמשים יום, זכו לקבל התורה
מפי הקב"ה בכבודו ובעצמו! כך התגלה לעין כל, שימות
הגלות היו ימים של זכרון והכנה לקבלת התורה.

(אגרות קודש ד עמ' רסו)

מפטיר י' והיה כיישאאלך בנג' מחר לאמר מה-
זאת ואמרת אליו בחזק יד הוציאנו יהוה
ממצרים מבית עבדים: ^{טו} ויהי כייחקשה פרעה
לשלחנו ויהרג יהוה כל־בכור בארץ מצרים
מבכר אדם ועד־בכור בהמה על־בן אִנִּי זִבְחָה
ליהוה כל־פטור רחם הזכרים וכל־בכור בְּנֵי
אִפְדָּה: ^{טז} והיה לאות על־ידְכָה ולטוטפת בין
עיניך בי בחזק יד הוציאנו יהוה ממצרים:

ססס

ק"ה פסוקים, ימנ"ה סימן.

עבדים בי בחזק יד הוציא יהוה אתכם מזה
ולא יאכל חמץ: ^ח היום אתם יוצאים בחדש
האביב: ^ה והיה כייביאך יהוה אל־ארץ
הפנעני והחתי והאמורי והחוי והיבוס אשר
נשבע לאבותי לתת לך ארץ זבת חלב ודבש
ועברת את־העבדה הזאת בחדש הזה:
ושבעת ימים תאכל מצת וביום השביעי חג
ליהוה: ^ז מצות יאכל את שבעת הימים ולא־
יראה לך חמץ ולא־יראה לך שאר בכל־גבלך:
^ח והגדת לבנך ביום ההוא לאמר בעבור זה
עשה יהוה לי בצאתי ממצרים: ^ט והיה לך
לאות על־ידך ולזכרון בין עיניך למען תהיה
תורת יהוה בפניך בי ביד חזקה הוציאך יהוה
ממצרים: ^י ושמרת את־החקה הזאת למועדה
מימים ימימה: ^{יא} והיה כייביאך יהוה
אל־ארץ הפנעני אשר נשבע לך ולאבותיך
ונתנה לך: ^{יב} והעברת כל־פטור־רחם ליהוה
וכל־פטור ^{יג} שגר בהמה אשר יהיה לך הזכרים
ליהוה: ^{יד} וכל־פטור חמור תפדה בשה ואם־לא
תפדה וערפתו וכל בכור אדם בבניך תפדה:
^{טו} והיה כיישאאלך בנג' מחר לאמר מה־זאת
ואמרת אליו בחזק יד הוציאנו יהוה ממצרים
מבית עבדים: ^{טז} ויהי כייחקשה פרעה לשלחנו
ויהרג יהוה כל־בכור בארץ מצרים מבכר אדם
ועד־בכור בהמה על־בן אִנִּי זִבְחָה ליהוה כל־
פטור רחם הזכרים וכל־בכור בְּנֵי אִפְדָּה:
^{טז} והיה לאות על־ידְכָה ולטוטפת בין עיניך בי
בחזק יד הוציאנו יהוה ממצרים: ססס

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה
ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה

(= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׂם מֹשֶׁה לִפְנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל:

עֲנִי־חַיִּים הִיא לַמַּחְזִיקִים בָּהּ, וְתַמְכִּיהָ מֵאֲשֶׁר. דְּרָכֶיהָ דְרָכֵי־נֶעַם, וְכָל־נִתְיבִיתֶיהָ שְׁלוֹם. אֶרֶץ יָמִים בִּימִינָהּ, בְּשִׂמְאֻלָּהּ עֵשֶׂר וְכַבֹּד. יִי חֲפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ, וַיַּגְדִּיל תּוֹרָה וַיֹּאדִיר:

מדייקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפניה

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בְּבְנֵי־אִיִּם טוֹבִים וְרָצָה בְּדַבְרֵיהֶם הַנּוֹאמְרִים בְּאֵמַת בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ וּבִישְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבְבְנֵי־אֵי הָאֵמַת וְצִדְקָה:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים לזהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר חוקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

שי למורא

עטרת מרים

יג הדבר אשר דבר יהוה אלי ומיהו הנביא לבוא טרם בואו של נבוכדנאצר מלך בבל להקות את־ארץ מצרים: יד תחלה הגידו במצרים וְהַשְׁמִיעוּ בְּמִגְדָּל וְהַשְׁמִיעוּ בְּנֶף וּבְתַחֲפֻנְתָּם שֶׁהֵם עָרֵי מִצְרַיִם אֲמָרוּ הַתִּיבֵּל שִׁיתִּיצְבוּ בְּמִצְרַיִם וְלֹא יָצִאוּ לְקִרְיַת הָאוֹיֵב וְהָכֵן לָךְ שֵׁם כְּלִי נֶשֶׁךְ כִּי כָּבֵד אֶכְלָה חֶרֶב סְבִיבֶיךָ: טו מְדוּעַ נִסְתָּרָה נִשְׁטַפּוּ וְהַחֲלִיקוּ כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִן אֲבִירֶיךָ גִּבּוֹרֶיךָ לֹא עָמְדוּ לֹא מְצִלִּים לַעֲמֹד בַּעֲצָמוֹ כִּי יְהוָה הִדְפֹּה וְה' נִלְחָם בּוֹ: טז הִקְדֵּשׁ בְּרוּךְ הוּא הִרְבָּה בּוֹשֶׁל וְעַל יְדֵי הַמִּכְשׁוֹל גִּבְסִנְפֹּל הַגּוֹיִם הַבָּאִים לַעֲזֹרַת מִצְרַיִם, וְהֵם הִתְחַבְּרוּ אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ וַיֹּאמְרוּ זֶה לָּהּ קוּמָה וְנִשְׁבָּה אֶל־עַמָּנוּ וְאֶל־אֶרֶץ מוֹלֶדְתֵּנוּ מִפְּנֵי חֶרֶב הַיּוֹנָה הִיא חֶרֶב שֶׁל נְבוּכַדְנֶצַּר, שְׂמֻלְכִי אֲשׁוּר וּכְכָל הֵיחָ לָהֶם צוּרַת יוֹנָה עַל הַגָּלִם: יז תחלה קראו וּפְרַסְמוּ שֵׁם בְּמִצְרַיִם, כִּי פָרַעַה מֶלֶךְ־מִצְרַיִם בָּא בְּשָׂאוֹן קוֹל תְּשׁוּאוֹת גָּדוֹל וְעַם רַב

יג) לבוא, שִׁיבֹא. לְהַכּוֹת אֶת מִצְרַיִם, זוּ מִכָּה שְׁנִיָּה שֶׁהַחֲרִיב נְבוּכַדְנֶצַּר אֶת מִצְרַיִם, בְּשֵׁנִית עֲשָׂרִים וְשֶׁבַע לְמַלְכוּתוֹ. יד) אֲמָרוּ, אֲתֵם הַמִּשְׁמִיעִים קוֹל, אֲמָרוּ לְמֶלֶךְ מִצְרַיִם. הַתִּיבֵּל, הַיָּם. וְהָכֵן לָךְ, הָכֵן לָךְ כָּל צָרֵי הַמַּלְחָמָה. טו) נִסְתָּרָה, נִשְׁטַף וְנִגְרָה. אֲבִירֶיךָ, כָּל אֶחָד מִגִּבּוֹרֵיךָ. טז) הִרְבָּה בּוֹשֶׁל, ה' הִדְפֹּה וְהִרְבָּה בָּהֶם בּוֹשֶׁלִּים. נִפְלָא אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ, הִתְקַבְּצוּ לִשְׁבֹּן אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ. חֶרֶב הַיּוֹנָה, חֶרֶב נְבוּכַדְנֶצַּר שֶׁבַחֲנָנָהּ (בְּמִקְוֶה) עוֹשֶׂתָה הַאֲנָשִׁים עִם רִכְשֵׁיהֶם. יז) קָרָאוּ שֵׁם, בְּמַעֲרַכַת צָבָא פְּשָׁדִים הִכְרִיזוּ לִזְמַר. פָּרַעַה מֶלֶךְ מִצְרַיִם שָׂאוֹן, שְׁפָרַעַה מֶלֶךְ מִצְרַיִם הִמְרִים קוֹל שָׂאוֹן בְּנִגְוָה. הַעֲבִיר הַמּוֹעֵד, לֹא בָּא לְהַלָּחֵם נֶגְדָם בְּיוֹם הַמּוֹעֵד הַקָּבִיעִי,

הפטרה לפרשת בא לקריאה בציבור

ולשמו"ת בירמיה פרק מו

מו יג הדבר אשר דבר יהוה אל־יְרֵמִיָּהוּ הַנָּבִיא לְבֹא נְבוּכַדְנֶצַּר מֶלֶךְ בָּבֶל לְהַכּוֹת אֶת־אֶרֶץ מִצְרַיִם: יד הגידו במצרים וְהַשְׁמִיעוּ בְּמִגְדָּל וְהַשְׁמִיעוּ בְּנֶף וּבְתַחֲפֻנְתָּם אֲמָרוּ הַתִּיבֵּל שִׁיתִּיצְבוּ בְּמִצְרַיִם וְלֹא יָצִאוּ לְקִרְיַת הָאוֹיֵב וְהָכֵן לָךְ כְּלִי נֶשֶׁךְ כִּי כָּבֵד אֶכְלָה חֶרֶב סְבִיבֶיךָ: טו מְדוּעַ נִסְתָּרָה נִשְׁטַפּוּ וְהַחֲלִיקוּ כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִן אֲבִירֶיךָ גִּבּוֹרֶיךָ לֹא עָמְדוּ לֹא מְצִלִּים לַעֲמֹד בַּעֲצָמוֹ כִּי יְהוָה הִדְפֹּה וְה' נִלְחָם בּוֹ: טז הִקְדֵּשׁ בְּרוּךְ הוּא הִרְבָּה בּוֹשֶׁל וְעַל יְדֵי הַמִּכְשׁוֹל גִּבְסִנְפֹּל הַגּוֹיִם הַבָּאִים לַעֲזֹרַת מִצְרַיִם, וְהֵם הִתְחַבְּרוּ אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ וַיֹּאמְרוּ זֶה לָּהּ קוּמָה וְנִשְׁבָּה אֶל־עַמָּנוּ וְאֶל־אֶרֶץ מוֹלֶדְתֵּנוּ מִפְּנֵי חֶרֶב הַיּוֹנָה: יז קָרָאוּ שֵׁם

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מֵאַרְצָן שְׂבִיִּים וּמֵאוֹ וְהִלָּאָה וְשָׁב יַעֲקֹב וְשָׁב יַעֲקֹב בְּמִנְחָה וְשָׁאֲנָן בְּשִׁלּוֹה וְאִין מִחֲרִיד וְלֹא יִפְצֹא עוֹד מִי יִחְרִידוּ: כַּח הָגַם שְׁבַעַת שְׁכָשֶׁב נְבוֹכַדְנֶצַּר

את מצרים נהרגו כל בני ישראל שהיו
במצרים, בכל זאת, אֲתָה אֶל־תִּירָא
עבדי יַעֲקֹב נֶאֱמַר יְהוָה כִּי אֶתְּךָ
אָנִי אֵף כִּי אַעֲשֶׂה כָלָה בְּכָל־
הַגּוֹיִם | אֲשֶׁר הִדְחִיתִּיךָ שָׁמָּה
וְאֶתְּךָ לֹא־אֲעֲשֶׂה כָלָה עִם כִּי
תִּתִּיךָ בְּאַרְצָם וְיִסְרְתִּיךָ אִסֵּר אוֹתְךָ
לְמוֹשֶׁפֶט בְּמוֹשֶׁפֶט כִּפִּי עוֹד, אֲבָל
וְנִקְהָ לֹא אֲנִקְךָ מִן הָעוֹלָם, בְּלוֹמַר:
לֹא אֶכְרִיתִךָ מִן הָעוֹלָם:

וְאֶת־זֶרְעֶךָ מֵאַרְצָן שְׂבִיִּים וְשָׁב יַעֲקֹב
וְשָׁקֵט וְשָׁאֲנָן וְאִין מִחֲרִיד: כַּח אֲתָה
אֶל־תִּירָא עַבְדִּי יַעֲקֹב נֶאֱמַר יְהוָה כִּי
אֶתְּךָ אָנִי כִי אַעֲשֶׂה כָלָה בְּכָל־הַגּוֹיִם |
אֲשֶׁר הִדְחִיתִּיךָ שָׁמָּה וְאֶתְּךָ לֹא־אֲעֲשֶׂה כָלָה וְיִסְרְתִּיךָ לְמוֹשֶׁפֶט
וְנִקְהָ לֹא אֲנִקְךָ:

שי למורא
(כח) וְיִסְרְתִּיךָ לְמוֹשֶׁפֶט, אִסֵּר
אוֹתְךָ בְּמוֹשֶׁפֶט וּבִאֵפֶן שְׁתּוּכָל לְסַבֵּל,
מַעֲט מַעֲט. וְנִקְהָ לֹא אֲנִקְךָ, וְלֹא
אֲנִקְה אוֹתְךָ מִן הָעוֹלָם. כִּי יִשְׂרָאֵל
יַעֲמִיד בְּאַרְצָם כִּימֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בְּרוּךְ אַתָּה יי, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צָדִיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת,
הָאֵל הַנָּאֲמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַּבֵּר וּמְקַיֵּם, שְׁכָל דְּבָרָיו אֵמֶת וְצֶדֶק:
נֶאֱמָן, אַתָּה הוּא יי אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָרִים דְּבָרֶיךָ, וְדַבֵּר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אַחֲזוֹר לֹא
יָשׁוּב רִיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמָן וְרַחֲמָן אַתָּה. בְּרוּךְ אַתָּה יי, הָאֵל הַנָּאֲמָן בְּכָל
דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיִּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נַפֶּשׁ תּוֹשִׁיעַ וּתְשַׁמַּח בְּמַהֲרָה
בְּיָמֵינוּ. בְּרוּךְ אַתָּה יי, מְשַׁמַּח צִיּוֹן בְּבִנְיָה:
שְׂמַחֲנוּ, יי אֱלֹהֵינוּ, בְּאַלְיָהוּ הַנְּבִיא עַבְדְּךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֲךָ,
בְּמַהֲרָה יָבוֹא וַיַּגֵּל לִבָּנוּ, עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנָּחֲלוּ עוֹד
אַחֵרִים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בָשָׂם קִדְשֶׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שְׁלֹא יִכָּבֶה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:
בְּרוּךְ אַתָּה יי, מִגֵּן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוּדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שְׁנַתֶּךָ לָנוּ יי
אֱלֹהֵינוּ לְקִדְשָׁהּ וּלְמִנוּחָהּ, לְכָבוֹד וּלְתִפְאַרְתָּה. עַל הַכֹּל, יי אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ
מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתְךָ, יִתְבָּרֶךְ שְׁמֲךָ בְּכִי כָּל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בְּרוּךְ
אַתָּה יי, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

קריאת התורה למנחת שבת קודש

לאמר: דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֵּשְׁבוּ וַיַּחֲנוּ לִפְנֵי
פִּי הַחֵירָת בֵּין מִגְדַּל וּבֵין הַיָּם לִפְנֵי כָּעַל צִפֹּן
נִכְחוּ תַחֲנוּ עַל־הֵימָּה: ^ג וַאֲמַר פֶּרְעָה לִבְנֵי
יִשְׂרָאֵל נִבְכִּים הֵם בְּאֶרֶץ סֹנָר עֲלֵיהֶם הַמִּדְבָּר:
וַחֲזַקְתִּי אֶת־לֵב־פֶּרְעָה וַרְדֵּף אַחֲרֵיהֶם
וַאֲכַבְדָּה בַּפֶּרְעָה וּבְכָל־חֵילוֹ וַיִּדְעוּ מִצְרַיִם
כִּי־אֲנִי יְהוָה וַיַּעֲשׂוּ־בֶן: ^ה וַיִּגְדַּל לְמַלְךְ
מִצְרַיִם כִּי בָרַח הָעָם וַיִּהְיֶה לִבָּב פֶּרְעָה וַעֲבָדוּ
אֶל־הָעָם וַיֹּאמְרוּ מַה־זֹּאת עֲשִׂינוּ כִּי־שָׁלַחֵנוּ
אֶת־יִשְׂרָאֵל מִעַבְדָּנוּ: ^ו וַיֹּאסֶר אֶת־דַּרְכָּבוֹ וְאֶת־
עַמּוֹ לָקַח עִמּוֹ: ^ז וַיִּקַּח שְׁש־מֵאוֹת רָכָב בַּחֹר
וְכָל רֶכֶב מִצְרַיִם וְשָׁלֹשֶׁם עַל־כָּל: ^ח וַיַּחֲזֹק
יְהוָה אֶת־לֵב פֶּרְעָה מֶלֶךְ מִצְרַיִם וַיַּרְדֵּף אַחֲרֵי
בְנֵי יִשְׂרָאֵל וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל יֵצְאוּ בְּיַד רָמָה:

יג וַיְהִי בְשַׁלַּח פֶּרְעָה אֶת־הָעָם וְלֹא־נָחַם
אֱלֹהִים דֶּרֶךְ אֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים כִּי קָרֹב הוּא כִּי |
אָמַר אֱלֹהִים פֶּן־יִנָּחֵם הָעָם בְּרֹאֲתָם מִלַּחְמָה
וַיָּשׁוּ מִצְרַיִם: ^י וַיִּסָּב אֱלֹהִים | אֶת־הָעָם דֶּרֶךְ
הַמִּדְבָּר יַם־סוּף וַחֲמִשִּׁים עָלוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל
מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם: ^{יא} וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת־עֲצָמוֹת יוֹסֵף
עִמּוֹ כִּי הִשְׁבַּע הַשָּׁבִיעַ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר
פֶּקֶד יִפְקֹד אֱלֹהִים אֶתְכֶם וְהַעֲלִיתֶם אֶת־
עֲצָמֹתַי מִזֶּה אִתְּכֶם: ^{יב} וַיִּסְעוּ מִסִּפְּתָ וַיַּחֲנוּ
בְּאֲתָם בְּקֶצֶה הַמִּדְבָּר: ^{יג} וַיְהִי הַלֶּךְ לִפְנֵיהֶם
יוֹמָם בְּעָמֹד עֵנָן לְנַחֲתָם הַדֶּרֶךְ וּלְיָלָה בְּעָמֹד
אֵשׁ לְהָאִיר לָהֶם לָלֶכֶת יוֹמָם וּלְיָלָה: ^{יד} לֹא־
יָמִישׁ עָמֹד הָעֵנָן יוֹמָם וְעָמֹד הָאֵשׁ לְיָלָה לִפְנֵי
הָעָם: ^{טו} יד וַיִּדְבֹּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה

אגרות קודש

ב"ה, ו' שבט, תשי"ד
ברוקלין.

הרה"ח הוו"ח אי"א נוי"נ עוסק בצ"צ כו'
מוהרמ"ל שי

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת מכתביו מעש"ק וזאת חנוכה, ט"ו כ"ד וכ"ט טבת עם המצורפים אליהם.

ב) נהניתי במ"ש עכ"פ בקיצור אודות התועדות י"ט כסלו, ובטח למותר לעוררו אשר כדאי להכין מבין התלמידים גופא כאלו שיחזרו מאמר או עכ"פ ענין של דא"ח בהתועדויות כמו אלו וכן לסדר קבוצת מנגנים מהם בסדר מסודר שבהנ"ל תהי' רוממות רוח להתלמידים, ובטח יעורר זה ביניהם ג"כ ענין דקנאות סופרים, וכן יעשה רושם המתאים על המתועדים מבין אנשי העיר והסביבה, ואולי כדאי הי' להעמיד להודיע במכ"ע דמקומו (אם ישנם כאלו הנקראים ע"י אחב"י) שבים פלוני תהי' התועדות וכו' ואיזה שורות בפרשת התועדות.

בברכת הצלחה בעבודתו בקדש.

לוח זמנים לשבוע פרשת בא - בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמו"ר											
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
באר שבע (ח)	6:36	6:38	8:38	8:38	9:13	9:13	10:08	10:08	12:22	12:24	17:07	17:12	17:34	17:39	16:51	17:50
חיפה (ח)	6:41	6:38	8:38	8:38	9:14	9:14	10:08	10:08	12:22	12:23	17:06	17:11	17:31	17:36	16:37	17:47
ירושלים (ח)	6:38	6:35	8:37	8:36	9:12	9:12	10:06	10:06	12:21	12:22	17:09	17:14	17:32	17:37	16:33	17:47
תל אביב (ח)	6:40	6:37	8:38	8:38	9:14	9:14	10:08	10:08	12:22	12:24	17:05	17:11	17:33	17:38	16:48	17:49
אוסטריה, וינה (ח)	7:35	7:28	9:02	9:00	9:49	9:46	10:36	10:35	12:36	12:37	16:38	16:47	17:14	17:23	16:27	17:37
אוסטריה, מלבורן (ק)	6:22	6:29	9:10	9:15	9:55	9:59	11:08	11:11	14:07	14:08	20:42	20:38	21:12	21:08	20:20	21:21
אוקראינה, אודסה (ח)	7:32	7:26	9:03	9:01	9:48	9:46	10:36	10:35	12:39	12:40	16:46	16:55	17:21	17:29	16:35	17:43
אוקראינה, דונייצק (ח)	7:08	7:02	8:36	8:34	9:22	9:20	10:10	10:09	12:10	12:12	16:13	16:22	16:49	16:58	16:02	17:11
אוקראינה, דנייפרופטרובסק (ח)	7:21	7:15	8:47	8:45	9:34	9:32	10:21	10:20	12:21	12:23	16:22	16:31	16:59	17:08	16:12	17:22
אוקראינה, ז'יטומיר (ח)	7:53	7:46	9:14	9:12	10:03	10:00	10:49	10:48	12:47	12:48	16:41	16:51	17:20	17:29	16:32	17:44
אוקראינה, קייב (ח)	7:46	7:39	9:06	9:04	9:56	9:53	10:42	10:40	12:39	12:41	16:33	16:43	17:12	17:21	16:23	17:36
איחוד אמירויות, אבו דאבי (ח)	7:08	7:06	9:16	9:16	9:49	9:49	10:45	10:46	13:04	13:05	18:01	18:05	18:26	18:30	17:44	18:40
איטליה, מילאנו (ח)	7:55	7:49	9:29	9:27	10:13	10:11	11:02	11:01	13:05	13:06	17:18	17:26	17:50	17:58	17:04	18:11
אקוודור, קיטו (ח)	6:22	6:23	8:51	8:53	9:22	9:23	10:24	10:26	12:56	12:57	18:29	18:31	18:53	18:54	18:13	19:03
ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)	6:04	6:10	8:51	8:56	9:32	9:36	10:45	10:47	13:40	13:41	20:08	20:04	20:36	20:33	19:46	20:44
ארגנטינה, בריליונה (ח)	6:39	6:46	9:28	9:33	10:16	10:20	11:31	11:34	14:33	14:34	21:14	21:09	21:48	21:42	20:52	21:56
ארה"ב, בולטימור (ח)	7:21	7:17	9:08	9:07	9:48	9:46	10:39	10:39	12:48	12:49	17:15	17:22	17:46	17:53	17:03	18:04
ארה"ב, ברוקלין (ח)	7:14	7:09	8:58	8:57	9:39	9:37	10:30	10:29	12:37	12:39	17:01	17:08	17:33	17:39	16:49	17:51
ארה"ב, גריניץ סיטי (ח)	7:15	7:10	8:59	8:58	9:39	9:38	10:30	10:30	12:38	12:39	17:01	17:09	17:33	17:40	16:50	17:52
ארה"ב, דטרויט (ח)	7:55	7:50	9:36	9:34	10:17	10:16	11:08	11:07	13:14	13:15	17:33	17:41	18:06	18:13	17:22	18:25
ארה"ב, הווסטון (ח)	7:16	7:14	9:18	9:17	9:53	9:52	10:47	10:48	13:03	13:04	17:51	17:56	18:17	18:22	17:36	18:33
ארה"ב, לוס אנג'לס (ח)	6:55	6:51	8:51	8:50	9:27	9:26	10:21	10:21	12:34	12:35	17:13	17:19	17:41	17:47	17:00	17:58
ארה"ב, מיאמי (ח)	7:08	7:06	9:15	9:15	9:48	9:48	10:44	10:45	13:02	13:04	17:57	18:02	18:23	18:27	17:43	18:37
ארה"ב, ניו הייבן (ח)	7:11	7:07	8:55	8:53	9:35	9:34	10:26	10:25	12:33	12:35	16:55	17:03	17:27	17:34	16:44	17:46
ארה"ב, פיטסבורג (ח)	7:38	7:33	9:22	9:21	10:03	10:01	10:54	10:53	13:02	13:03	17:26	17:33	17:57	18:04	17:14	18:16
ארה"ב, שיקגו (ח)	7:12	7:07	8:54	8:52	9:35	9:33	10:25	10:25	12:32	12:33	16:53	17:00	17:25	17:32	16:41	17:44
בוליביה, לה-פס (ח)	6:16	6:19	8:55	8:58	9:28	9:30	10:35	10:37	13:16	13:18	19:12	19:11	19:37	19:36	18:54	19:46
בלגיה, אנטוורפן (ח)	8:33	8:26	9:51	9:49	10:42	10:39	11:27	11:26	13:24	13:25	17:15	17:25	17:54	18:04	17:05	18:19
בלגיה, בריסל (ח)	8:32	8:25	9:51	9:49	10:41	10:38	11:27	11:25	13:24	13:25	17:16	17:27	17:56	18:05	17:07	18:20
ברזיל, סאו פאולו (ח)	5:38	5:43	8:21	8:25	8:56	8:59	10:05	10:07	12:51	12:53	19:03	19:01	19:24	19:22	18:39	19:32
ברזיל, ריו דה-ז'ניירו (ח)	5:28	5:32	8:10	8:14	8:45	8:48	9:53	9:56	12:39	12:41	18:45	18:43	19:11	19:09	18:25	19:19
בריטניה, לונדון (ח)	7:53	7:45	9:10	9:07	10:00	9:57	10:46	10:44	12:42	12:43	16:33	16:44	17:12	17:21	16:25	17:36
בריטניה, מנצ'סטר (ח)	8:09	8:01	9:19	9:17	10:13	10:10	10:57	10:55	12:50	12:52	16:32	16:43	17:14	17:25	16:26	17:40
גרמניה, ברלין (ח)	8:03	7:55	9:16	9:14	10:09	10:05	10:53	10:51	12:48	12:49	16:35	16:46	17:15	17:25	16:25	17:40
גרמניה, פרנקפורט (ח)	8:12	8:05	9:34	9:32	10:23	10:20	11:09	11:07	13:07	13:08	17:02	17:12	17:40	17:50	16:52	18:04
דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)	5:34	5:39	8:18	8:22	8:54	8:57	10:04	10:06	12:52	12:54	19:10	19:08	19:30	19:28	18:44	19:39
הודו, מומבאי (ח)	7:15	7:14	9:29	9:29	10:00	10:01	10:58	10:59	13:20	13:21	18:25	18:29	18:50	18:54	18:10	19:03
הודו, פונה (ח)	7:10	7:09	9:24	9:25	9:56	9:56	10:54	10:55	13:16	13:17	18:22	18:26	18:47	18:50	18:07	19:00
הונגריה, בודפשט (ח)	7:22	7:15	8:50	8:49	9:37	9:34	10:24	10:23	12:25	12:27	16:29	16:38	17:05	17:14	16:19	17:27

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		מניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמו"ר											
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א
טורקיה, איסטנבול (ח)	7:15	7:20	9:03	9:02	9:44	9:42	10:35	10:34	12:42	12:43	17:04	17:12	17:36	17:43	16:53	17:55
יוון, אתונה (ח)	7:37	7:33	9:26	9:25	10:05	10:04	10:57	10:56	13:07	13:08	17:37	17:43	18:07	18:13	17:24	18:25
מולדובה, קישינב (ח)	7:41	7:35	9:11	9:09	9:57	9:54	10:45	10:43	12:46	12:47	16:52	17:01	17:27	17:36	16:41	17:49
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	7:13	7:12	9:26	9:27	9:58	9:58	10:56	10:56	13:17	13:19	18:22	18:26	18:47	18:51	18:07	19:00
ניו-זילנד, קריסטצ'רץ' (ח)	5:09	5:18	7:57	8:04	8:53	8:58	10:10	10:14	13:18	13:19	20:12	20:06	20:49	20:43	19:49	20:58
נפאל, קטמנדו (ח)	6:52	6:55	8:59	8:59	9:33	9:33	10:28	10:29	12:45	12:47	17:36	17:41	18:02	18:07	17:22	18:17
סין, בייג'ינג (ח)	7:31	7:27	9:16	9:15	9:56	9:55	10:48	10:47	12:56	12:57	17:21	17:28	17:52	17:59	17:07	18:10
סינגפור, סינגפור (ח)	7:14	7:16	9:43	9:44	10:13	10:14	11:15	11:17	13:46	13:48	19:18	19:19	19:41	19:42	19:01	19:52
פולין, ורשא (ח)	7:31	7:23	8:46	8:43	9:38	9:34	10:22	10:21	12:17	12:19	16:04	16:15	16:45	16:55	15:55	17:10
פרו, לימה (ח)	5:59	6:01	8:36	8:38	9:07	9:09	10:13	10:15	12:52	12:53	18:41	18:41	19:05	19:05	18:23	19:14
צרפת, ליון (ח)	8:13	8:07	9:46	9:45	10:31	10:29	11:19	11:18	13:22	13:24	17:32	17:40	18:06	18:14	17:21	18:28
צרפת, פריז (ח)	8:33	8:26	9:58	9:56	10:46	10:43	11:33	11:31	13:32	13:34	17:33	17:43	18:09	18:18	17:22	18:32
קולומביה, בוגוטה (ח)	6:11	6:12	8:37	8:39	9:08	9:09	10:09	10:10	12:38	12:39	18:05	18:07	18:28	18:30	17:48	18:39
קנדה, טורונטו (ח)	7:44	7:38	9:22	9:20	10:04	10:03	10:54	10:53	12:59	13:00	17:18	17:26	17:48	17:56	17:04	18:08
קנדה, מונטריאול (ח)	7:26	7:20	9:00	8:58	9:44	9:42	10:33	10:32	12:36	12:37	16:48	16:56	17:21	17:29	16:35	17:42
קפריסין, לרנקה (ח)	6:50	6:47	8:45	8:44	9:22	9:21	10:15	10:15	12:27	12:28	17:04	17:10	17:33	17:38	16:51	17:49
רוסיה, ליובאוויטש (ח)	9:03	8:54	10:08	10:05	11:03	11:00	11:46	11:44	13:38	13:39	17:13	17:25	17:57	18:08	17:05	18:24
רוסיה, מוסקבה (ח)	8:41	8:31	9:42	9:39	10:39	10:35	11:21	11:19	13:11	13:12	16:46	16:58	17:27	17:38	16:34	17:55
רוסיה, חוסטוב על-הדון (ח)	7:58	7:52	9:28	9:26	10:14	10:11	11:01	11:00	13:03	13:04	17:07	17:16	17:43	17:52	16:57	18:05
שווייץ, ציריך (ח)	8:03	7:57	9:32	9:31	10:18	10:16	11:06	11:05	13:07	13:09	17:17	17:26	17:48	17:56	17:01	18:10
תאילנד, בנגקוק (ח)	6:46	6:46	9:05	9:06	9:36	9:37	10:35	10:36	13:00	13:01	18:13	18:16	18:37	18:40	17:58	18:49

(* הזמנים נערכו על-פי תוכנת 'חזון שמים'.

סדר מצות הדלקת נרות לערב שבת קודש

מצווה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי, ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריו, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מילה שבוע קודם או כמה ימים קודם!

משיחת "ג תשרי תשד"ס סכ"ח - התוועדות תשד"מ ח"א עמ' 162

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה. מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות - כמוכונן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחר ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחר הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת קֹדֶשׁ:

תפילת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יְהי רָצוֹן מִלְפָּנֶיךָ יי אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שְׁתּוּלִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַצְעֲדֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתִדְרִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתִסְמְכֵנוּ לְשָׁלוֹם, וְתַגְיֵעֵנוּ לְמַחֲזֵי חַפְצֵנוּ לְחַיִּים וְלְשִׁמְחָה וְלְשָׁלוֹם, (ואם דעתו לחזור מיד אומר וְתַחְזִירֵנוּ לְשָׁלוֹם), וְתַצִּילֵנוּ מִכָּל-אֹיֵב וְאֹרֵב וְלִסְמִים וְחַיּוֹת רָעוֹת בְּדֶרֶךְ וּמִכָּל-פְּרִיעָנוּת הַמְתַּרְגְּשׁוֹת וּבָאוֹת לְעוֹלָם. וְתִשְׁלַח בְּרָכָה בְּכָל-מַעֲשֵׂה יָדֵינוּ, וְתַתְּנֵנוּ לֶחֶן וְלִחְסֵד וְלִרְחֻמִּים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָל-רֹאִינֵנוּ, וְתַגְמִלֵנוּ חֲסִדִּים טוֹבִים וְתִשְׁמַע קוֹל תַּפְלָתֵנוּ כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תַּפְלַת כָּל-פֶּה: בְּרוּךְ אַתָּה יי, שׁוֹמֵעַ תַּפְלָה:

לזכות

לוי שי' הלוי בן חנה וזוגתו אולגה שרח בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה דוד הלוי אליעזרוב

שלום יצחק הלוי ומשפחתו

רות ובעלה אפרים הלוי יליזרוב

זבולון הלוי וזוגתו רות

חגית ובעלה גבריאל סופייב

שמעי' הלוי וזוגתו מוריאל

אילת ובעלה גדעון יעקובסון

יהושע הלוי וזוגתו מעיין חנה

אור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

לעילוי נשמת הרה"ח ר' טובי' ב"ר יעקב ע"ה

לבקשות ושינויים: Israel@DvarMalchus.org

בארה"ב וקנדה: USA@DvarMalchus.org

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל: Office@Chazak.co.il

ללימוד שיחות קודש ומאמרים:

Otzar770.com Chasidut.tv Lahak.org

הרשמה כמנויים לדבר מלכות

03-9601001

DvarMalchus.org

חפשו 'דבר מלכות' בעמדות נדרים פלוס

2 3 0 4 - 3 3 7 7